Q. HORATII FLACCI SERMONVM, SEV SATYRARVM, SEV ECLOGARVM LIBRI duo: Epiſtolarum libri totidem.

A

Dionyſio Lambino Monſtrolienſi Regio profeſſore ex fide nouem librorum manuſcriptorum olim emendati, ab eodémque commentariis copioſiſsimis declarati.

Nunc ſumma diligentia ab eodem ex auctoritate aliorum præterea librorum veterum recogniti, & planè iam in integrum reſtituti, & commentariis iiſdem plus tertia parte auctis illuſtrati.

Pars altera.

FRANCOFVRTI AD MOENVM
Ex officina Typographica Andreæ Wecheli.
M. D. LXXVII.

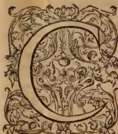
HORATII SERMONVM, SEV Satyrarum, seu Eclogarum initia: ac versuum numerus.

LIBRI PRIMI.

LIBRI SECVNDI.

Dionys. Lambinus Monstroliensis Francisco TURNONIO SAPIENTISS. ET CLARISS. VIRO, CARDINALIUM ECCLESIÆ Romanæ primario.

S. D.

VM fortunati mihi videntur ij fuisse, Francisce Turnoni, qui cõfecto … offensiõe suæ vitæ cursu, ad extremá ætatẽ peruenerũt, eámq; tran… placidéque traduxerunt: tùm longè beatissimos illos fuisse iudico, q… to ferè ætatis spatio magnis in rebus domi forisque gerendis decurso, n… modò lenem, & quietam, verùm etiam honoratam, & gloriosam ad…ti sunt senectutem. In quibus te, si quem alium, his temporibus, & mer…ò possumus numerare, & principem locum iure videmus obtinere. Nam, v… ceteros honores, qui tibi & in tua senectute, & in superiore ætate habiti sunt, omittam, atque ad ea, quæ his temporibus propiora, & coniunctiora sunt, veniam, quis fuit nuper tuus in Galliam ex Italia reditus? Quæ Aureliani (qua in vrbe trium totius regni ordinum cõuentus habebatur) à principibus, & nobilibus facta tibi gratulatio est? qui plausus? quæ ex tuo aduentu perceptæ lætitiæ significatio? quo te vultu Rex Franciscus II. paucis antequàm diem suum obiret, diebus: quo Catharina Medicéa, mater eius, excepit? qui complexus? quæ lacrymæ partim gaudio, partim eorum, quæ in Gallia, te absente, acciderant, recordatione profusæ fuerunt? Lætabantur omnes scilicet, eum difficilibus, & turbulentis reip. temporibus saluum, & incolumem longo interuallo patriæ esse redditum, qui non vinculis, non terrore, non pœna, non cruciatu, sed ratione, consilio, prudentia, sapientia ciuileis discordias sedare, belli intestini incendium restinguere, dissensionibus de religione modum, finémque cõstituere posset. Meminerant, te cùm semper aliàs pacis suasorem, auctorémque fuisse, neque vmquam, nisi necessariò tua sententia bellum comprobasse: tum anno CIƆ IƆ LVI. & Errico Regi, datis ad eum Roma litteris, inducias cum Philippo Hispaniarum Rege factas gratulatum esse, & Pontifici Max. Paullo IIII. coram dissuasisse, ne bellum pactis inter Erricum, & Philippum induciis repressum, ac sopitum excitaret, aut redintegraret. Memoria tenebant, te eundem, cùm Pontificem Max. in belli studiũ incumbere videres, instigante præsertim fratris eius filio Cardinali Caraffa, cui Deus immortalis dignum flagitiosa vita, sceleratisque factis exitum dedit, Regi per litteras suauisse, vt in sententia maneret, pactaque & sibi bonestissima, & populo suo vtilissima sanctissimè, religiosissiméque obseruaret: sua quidem omnia Pontifici Max. bellum Colonis inferre meditanti, pro sua dignitate, ac maiestate polliceretur, laborantique sedulò subueniret: eum tamen precibus omnibus obsecraret, ne bellum renouando, spem pacis pæne exploratam turbaret, atque è manibus quodammodo extorqueret. Quòd si ille de belli gerendi sententia neque difficultate deterreri, neque precibus demoueri posset, ita rex illum pecunia, viribúsque iuuaret, vt neque eum de ferrum esse pateretur, neque induciarum pactum infirmaret. Hæc tua fuit de bello illo Romanis calamitoso, nobis propè funesto sententia: hoc consilium: hoc iudicium. In quo si tibi obtemperatum esset: & si vel Pontifex Max. de summo iure aliquid remittens, Colonas (à quibus se læsum esse querebatur) leniore pœna coercere in animum induxisset: vel Erricus Pontificis Max. iusto illi quidem fortasse, sed tamẽ immoderato dolori paullo restrictius indulsisset: non rot oppida Latium flamma, ferróque vastari vidisset: non tot menses Roma obsidioẽ misetrimam pertulisset: non tot fortissimi viri partim in oppidorũ oppugnationibus: partim in prœliis, partim fame, frigore, morbo interiissent: non tot in Gallia clades essent acceptæ: non tot agri depopulati: non tot vrbes captæ: non tot templa direpta: non tot populi è suis sedibus, & focis auitis exturbati. Itaque, qui consilium tuum, rebus integris, non fuerant secuti, ij serò iam, & malo demum accepto, te plus vidisse, se spe fallaci ductos esse cognouerunt. Tu autem, cùm passim bellicum caneretur, passim delectu habito milites conscriberentur, neque iam (vt inquit ille) audiret currus habenas, tempestatem futuram multo antè prospiciens, voluntate, & concessu ipsius Pontificis Max. cuius apud te grauissima semper, & sanctissima fuit auctoritas, quamuis multa eius instituta, actáque non admodum tibi (vt credibile est) probarentur, ex vrbe discessisti: triennium, & eo amplius Roma afuisti: menses circiter quindecim in Vmbria: sex Venetijs: in oppido Corneliano annum commoratus es. Inde lõgo itinere valetudinis causa suscepto, ad aquas Lucenseis de medicorum sententia profectus es. Vbi cùm de Pontificis Max. obitu multorum litteris certior factus esses, tibique instarent non solùm tui, verùm etiam alieni, & tamen tui amantissimi, vt Romam ad comitia Pontificia mari contenderes, (nam te terra iter facere aduersa tua valetudo prohibebat) vix tãdem peruicerunt. Ita Romam nauigasti non spe põtificatus adipiscendi ductus: quẽ speraûisti numquam, ac ne optauisti quidem: sed ecclesiæ Ro. laborantis iuuandæ studio incensus. In comitium Cardinalium a.d. quintum idus septembr. exspectatus introisti. Vbi cùm studiis partium rem eò loci adductam esse animaduertisses, vt comitia in multos menses tractum iri facilè appareret: quæ tua fuit & priuatim cum tuis, & palàm in Cardinalium conuentu oratio? cùm ecclesiæ Ro. statum deplorares, cùm vniuersum pontificum, & sacerdotum

ordinem infamia,inuidiáque flagrare ostenderes,cùm tuos collegas bottateris,vt sublatis discordiis, concordiáque constituta,vnum aliquem ex toto collegio deligerent virtute,consilio,prudentia,sanctimonia,integritate,vitæ antè actæ existimatione præstantem , qui tantam personam , tantámque dignitatem sustinere, qui ecclesiam Ro.propemodum oppressam,atque afflictam excitare,qui religionem Christianam tetris opinionum pestibus affectam ex litterarum sacrarum præscripto sanate posset! Quid? illúdne omnibus notissimum silentio ptæterire debeo,quòd,cum etiam ij,qui aduersariarum partium studiis erant implicaui,atque irretiti,te suffragio suo Pontificem Max. cuperent declarate,ij ipsi, qui se omnia tua causa & velle, & debere dicebant,atque adeò ptæ se ferebant, tibi defuerunt? tibi aduersati sunt? tibi, ne,ad quem locum te tuæ præstantissimæ virtutes,maximáque,& plurima in ecclesiam Ro.merita secunda omnium voluntate prouehebant,in eum locum cunctis Cardinalium suffragiis sublatus ascenderes,obstiterunt? Quod cùm comperisses,tantum abest,vt eorum animi egestatem (grauiore enim verbo vti non libet) iniquiore animo tuleris, vt multo accuratius,quàm anteà,tuos collegas ad concordiam cohortatus sis, orauerísque vt de te iam cogitare desinerent,alium viderent,ad alium tanto gradu digniorem sese totos vno consensu conuerterent.Itaque cùm io eo comitio non pauci illi quidem essent pro illius ordinis splendore , atque amplitudine, eo loco dignissimi,sed non omnibus propter studium partium æquè probati:te suasore,atque adeò auctore vir eximia virtute,doctrina,morum integritate, vitæ religione otnatissimus Pins I I I I. omnibus omnium Cardinaliũ suffragiis Pontifex Max.declaratus est. Cui quid ego nunc dicam quàm carus sis? quanti te ille , & Romæ præsentem fecerit:& nunc absentem faciat? neque id immeritò. Non enim audierat solùm,id quod omniũ sermone celebratum,omniúmque testimonio comprobatum,& confirmatum est,te singulari sapientia,animi magnitudine,grauitate,constantia,iustiria,integritate præditum esse, sed quotidie in priuatis,publicis, de religione,de ecclesiæ Romanæ statu negotiis experiebatur tuam & io coosilio dando fidem, & in sententia dicenda prudentiam,sapientiámque singularem. Neque verò ille vmquam adduci potuisset,vt te à sese dimitteret,nisi tristibus,iisque crebris è Gallia allatis ad se de religione litteris , ac nuntiis commotus, cùm cuperet florennissimo,potentissimóque regno,pro suo paterno in omneis Christianos amore, cõsulere,te vnũ ad eas parteis aptissimum esse iudicasset,cùm præsertim Rex ipse Franciscus I I. & mater, consiliariique Regis te quotidianis litteris à se flagitarẽt,eamque ob causam triremes quattuor in portũ Ostiensem partim ventis ptouectæ,partim remis appulsæ essent:quarum erant duę regiæ è portu Massiliensi profectæ:reliquarum duarum altera à Cosmo Florentiæ Regulo,altera à cinitate Genuensi rogatu regis erat missa. Ita te Pontifex Max.Pius I I I I. à se discedere,atque in Galliam reuerti passus est,vt hominem sibi carissimum, nõ libenter: vt ad sedandas discordias,ecclesiæque Ro.auctoritatem sartam tectam conseruandam accõmodatissimum, non inuitus.Redeo igitur nunc ad id,quod initio proposueram,te verè fortunatum, ac beatum esse , Francisce Turnoni,quem ea cõdicione,eóque fato natum esse videmus, vt omneis vitæ tuæ parteis ad rempub. iuuandam,atque ad benè de hominibus merendum contulisse videaris. Ille enim demum verus est honos,qui virtuti spectatæ,& cognitæ tribuitur:verè ille bonoratus est,qui omni opera,consilio,labore,studio suo,cõmunibus hominum vtilitatibus seruit. Labotiosum vitæ genus , fateor, sed magnus inest in tali labore fructus,magnum ptæmium,magna merces:quàm,per deos immortaleis,noli contemnere. Non enim si sat magnam glotiam vita superiore peperisti,eáque contentus es,iccirco te cõuenit patriæ in eius dubiis,atque aduersis temporibus deesse,labori tuo parcere,otio consulere. Quanquã cui hæc dico? nempe ei viro,qui præclarum sibi ducat,de hominum genere bene merendo,patriæque consulendo,non modò grauissimos labores suscipere, ac perferre,verùm etiam vitam,si opus sit,profundere. Sed de his nimis multa , tibi præsertim, homini occupato,& fortasse grauissimis de rep.curis,& cogitationibus fatigato.Interea peropportunè, nisi fallor,Qu.Horatij Flacci à nobis,vt scis,magno labore nostro, multisque vigiliis explicati, & commentariis illustrati,atque ex auctoritate decem codicum antiquorum quàm plurimis locis emendati , Satyrarum lib. duos totidémque epistolarum ad te defero , vt,quo scriptore plurimùm semper in otio tuo (si quando vmquam otiosus fuisti) delectatus es, eius lectione maiorum rerum cura defessus aliquantùm acquiescas, atque ita hac honestissima animi remissione recentior quodammodo factus ad munus tuum administrandum reuertare. Vale. Lugduni.

Idib. Aprilibus anno cIↃ. IↃ. LXXI.

PRIMVS.

SATYRA. I.

Vi fit, Mæcenas, vt nemo, quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu Fors obiecerit, illa
Contentus viuat? laudet diuersa sequenteis?
O fortunati mercatores, grauis annis
Miles ait, multo iam fractus membra labore.
Contrà mercator, nauim iactantibus Austris,
Militia est potior. quid enim? concurritur: horæ
Momento aut cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat iuris, legúmque peritus, E
B Sub Galli cantum consultor vbi ostia pulsat.
Ille, datis vadibus qui rure extractus in vrbem est,
Solos feliceis viuenteis clamat in vrbe.
Cetera de genere hoc (adeò sunt multa) loquacem
Delassare valent Fabium. ne te morer: audi
Quò rem deducam. si quis deus, en ego, dicat,
Iam faciam, quod vultis: eris tu, qui modò miles,
Mercator: tu consultus modò, rusticus. hinc vos,
C Vos hinc mutatis discedite partibus. eia,
Quid statis? nolint. atqui licet esse beatis.
Quid causæ est, meritò quin illis Iupiter ambas
Iratus buccas inflet? neq; se fore post hac
Tam facilē dicat, votis vt præbeat aurē?
Præterea, ne sic, vt, qui iocularia, ridens
Percurram (quamquam ridentem dicere verum
Quid vetat? vt pueris olim dant crustula blandi
Doctores elementa velint vt discere prima.)
Sed tamen amoto quæramus seria ludo:
Ille, graue duro terrā qui vertit aratro:
Perfidus hic caupo, miles, nautæq;, per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente (laborem
Sese ferre, senes vt in otia tuta recedant,
Aiunt, cùm sibi sint cōgesta cibaria: sicut
Paruula (nam exemplo est) magni formica laboris,
Ore trahit, quodcumque potest, atque (addit aceruo,
Quem struit, haud ignara, ac non incauta futuri.
Quæ simul inuersum contristat Aquarius annum:
Non vsquā prorepit: & illis vtitur antè F
Quæsitis sapiens: cùm te neque feruidus æstus
Demoueat lucro, neque hiems, ignis, mare, ferrum,
Nil obstet tibi, dum ne sit te ditior alter.
Quid iuuat immensum te argenti pondus, & auri
Furtim defossa timidum deponere terra?
Quod si comminuas, vilem redigatur ad assem.
At, ni id fit, quid habet pulchri constructus aceruus?
Millia frumenti tua triuerit area centū:

A Non tuus hoc capiet venter plus quàm meus:vt si
Reticulum panis venaleis inter onusto
Fortè vehas humero : nihilo plus accipias,quàm
Qui nil portarit. vel dic, quid referat intra
Naturæ fineis viuenti,iugera cẽtum,an
Mille aret. at suaue est ex magno tollere aceruo.
Dum ex paruo nobis tantumdem haurire relinquas:
Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris? (vrna,
B Vt,tibi si sit opus liquidi non amplius
Vel cyatho: & dicas magno de flumine mallem,
Quàm ex hoc fonticulo tantumdem sumere.eò fit,
Plenior vt si quos delectet copia iusto:
Cum ripa simul auulsos ferat Aufidus acer.
At,qui tantulo eget, quanto est opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in vndis.
At bona pars hominum decepta Cupidine falso,
Nil satis est,inquit:quia tanti,quantum
C habeas,sis.
Quid facias illi? iubeas miserum esse libenter:
Quatinus id facit: vt quidam memoratur Athenis
Sordidus,ac diues,populi cõtẽnere voces
Sic solitus: populus me sibilat, at mihi plaudo
Ipse domi: simul ac nummos contemplor in arca.
Tantalus à labris sitiens fugientia captat
Flumina.quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur.cõgestis vndique saccis
Indormis inhiãs:& tanquã parcere sacris D
Cogeris,aut pictis tanquam gaudere tabellis. (beat vsum?
Nescis quò valeat nummus: quem præ-
Panis ematur, olus, vini sextarius: adde,
Queis humana sibi doleat natura negatis. (diésque
An vigilare metu exanimem: noctêsq;,
Formidare malos fures, incendia, seruos,
Ne te cõpilent fugientes:hoc iuuat? horũ
Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus:
Aut alius casus lecto te afflixit:habes,qui
Assideat,fomenta paret,medicum roget, E
vt te (quis.
Suscitet:ac reddat natis, carísque propin
Non vxor saluũ te vult,nõ filius: omnes
Vicini oderunt,noti, pueri atque puellæ.
Miraris,cũ tu argento post omnia ponas:
Si nemo præstet,quẽ nõ merearis,amorẽ?
At si cognatos,nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis,seruaréque amicos:
Infelix operam perdas: vt si quis asellum
In campo doceat parẽtem currere frenis:
Denique sit finis quærendi: cúmque habeas plus,
Pauperiẽ metuas minus: & finire laborẽ
Incipias, parto quod auebas: nec facias, F
quod
Vmidius quidã (nõ lõga est fabula) diues,
Vt metiretur nummos:ita sordidus,vt se
Nõ vmquã seruo melius vestiret:ad vsq;
Supremum tempus ne se penuria victus
Opprimeret, metuebat.at hunc liberta securi (rum.
Diuisit medium,fortissima Tyndarida-
Quid mi igitur suades? vt viuam Menius?aut sic,
Vt Nomentanus?pergis pugnãtia secum
Frontibus aduersis componere? non ego, auarum

Cùm

A *Cùm veto te fieri, vappam iubeo, aut nebulonem.*
Est inter Tanaim quiddam, socerúmque Viselli.
Est modus in rebus: sunt certi denique fines,
Quos vltra, citráque nequit consistere rectum.
Illuc, vnde abij, redeo: nemon' vt auarus
Se probet: ac potius laudet diuersa sequenteis?
Quodq; aliena capella gerat distentius vber,
Tabescat: neque se maiori pauperiorum
B *Turbæ comparet? hunc atque hunc superare laboret?*
Sic festinanti semper locupletior obstat:
Vt, cùm carceribus missos rapit vngula currus,
Instat equis auriga suos vincẽtibus, illum
Præteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit, vt raro, qui se vixisse beatum
Dicat, & exacto contentus tempore vitæ
Cedat, vti conuiua satur, reperire queamus.
Iam satis est: ne me Crispini scrinia Lippi
Compilasse putes, verbum non amplius addam.

C Constat inter omneis doctos, satyrarum libros duos, totidémque epistolarum & ab Horatio scriptos esse, & ad nostram ætatem peruenisse. Sed vtri priore loco debeant collocari, id verò quæri solet, neqoe inter eos cónuenit. Alij enim epistolas satyris anteponi volunt: alij contrà: neque hæc cõtrouersia veterum membranarum auctoritate decidi, aut componi potest: quippe quæ ita inter se ipsæ dissideant ordine, & disposinone librorum, vt in nonnullis, epistolarum libri odis præponantur: satyræ antem postremo loco positæ sint: in aliis satyræ primo loco, epistolæ secundo, odæ tertio sint collocatæ: vt facilè appareat vel veteres illos de horum librorum ordine non admodum laborasse, vel librarios ordinem à veteribus seruatum perturbasse. Ego primùm hoc testificor, me cum quoquam hac de re, vt quæ mihi parui admodum momenti videatnr, decertare nolle: deinde difficile esse puro certi aliquid de hac controuersia statuere ac pronuntiare. postremò si quis hoc dicet, me tamen iudicasse satyras epistolis esse præponendas, quia hoc ordine eas disposuerim: licet mihi respondere me nullo consilio, nullàque ratione id fecisse: sed cùm initio, quo tempore hos commentarios adumbrate cœpi, hunc ordinem eò secutus essem, qnòd in meo exemplo libri ita essent collocati: me eundem ordinem rum cum typis excudendos dedi, seruauisse. D Verumtamen si quis facti mei rationem flagitabit, neque mihi credet, me temere, aut casu hos libros ita disposuisse: is me hac ratione motum esse sibi persuadeat per me licet. Horatius primus omnium Latinorum versus lyricos exemplo Græcorum scripsit, eoque lyricorum poëtarum princeps, ne dicam solus, inter Latinos habetur: quod ipse de se non vno loco prædicat: vt Od.3.lib.4. *Totum muneris hoc tui est, Quòd monstror digito prætereuntium Romanæ fidicen lyræ.* & Od.vlt.lib.3. magnificè gloriatur se primum omnium carmen Æolium, nempe Alcaicum & Saphicum ad cantus Italos deduxisse. *Dicar, qua violens obstrepit Aufidus, Et, quà pauper aqua Daunus agrestium Regnauit populorũ, ex humili potens Princeps Æolium carmen ad Italos Deduxisse modos.* E satyrarum etiam scriptor, seu potius poëta fuit, non primus ille quidem (fuit enim Lucillius satyræ inuentor) sed eo, qui primus satyras scripsit, longè præstantior: quod ipse de se non falsò prædicat satyra 4. & 10. lib. 1. Iccircò Od. 20. lib. 2. poëtam biformem se ipse nominat, id est, opinor, lyricum & satyricum. Itaque cùm carminum lyricorum libros, ex quibus poëtæ lyrici nomen adeptus est, primo loco posuerim: satyras, ex quibus satyrici poëtæ nomen sibi peperit, mihi videor statim post Odarum libros, nõ immeritò collocasse. Nã epistolæ quidem, siue illæ communi nomine sermones appellandæ sunt, siue secus: nihil addunt Horatio neque ad lyrici, neque ad satyrici poëtæ nomen. Sunt enim illæ & à lyricis versibus, & satyris re seiunctæ, ac separatę, vnúmque qnoddam corpus vtrisque dispar & dissimile constituunt. neqne omnes eodem plane stilo, atque satyræ mihi videntur esse scriptæ. F hæ enim non solùm humili & orationi solutæ simillimo, verùm etiam faceto, vrbano, mordaci genere verborum textæ sunt. epistolæ verò quamuis quotidiano illæ quoque sermone, & verbis de medio sumtis ac petitis magna ex parte constent, quemadmodum debent epistolæ: ea tamen vrbanitate, iis salibus, eo denique aceto (vt ita dicam) quo satyræ imbutæ sunt, carent: vt omittam qoòd earum nonnullæ paullo sunt elatiores, atque ornatiores, & quibusdam verborum ac sententiarum luminibus illustriores. Gloria igitur illa summa tùm lyrico carmine, tùm satyrarum scriptione Horatio parta & quæsita, insigni quidem, & luculenta epistolarum accessione cumulatur: sed nullnm ei nouum poëtæ nomen per illas acquiritur. Prætereà si solæ satyræ sermonum nomine sunt appellãdæ, (vt vulgus putat) Horatius ipse declarat se epistolas posterins scripsisse, quàm satyras. Sic enim epistol. ad Tibull. *Albi nostrorum sermonum candide iudex. &c.* His rationibus adductus satyras

A prioreloco, quàm epistolas collocaui: quas, si quis non probabit, fúsque, déque habebo, eique libenter assentiar, qui à me dissentiens, sententiam afferet probabiliorem. Sed, ne quis miretur, me vulgatam inscriptionem horum librorum immutasse, primùm vir quidam doctissimus mihi asseuerauit Romæ, se Venetiis codicem vidisse perantiquum, in quo inest hæc inscriptio. Deinde (vt dicam, quod sentio) sermonis nomen generale est omnia sermonum genera continens, & complectens: neque propriè ad satyram significandam natum, aut factum. Itaque Horatius epistola ad Augustum, epistolæ suæ locutionem hoc nomine appellat. *Ne longo sermone morer tua tempora Cæsar.* Præterea cùm satyra nomen sit Latini poëmatis proprium, quo nomine etiam ipse id afficit prima satyr. lib. 2. *Sunt quibus in satyra videar nimis acer, &c.* & cum, vbi de ordine satyrarum agitur, soleamus ita loqui, satyra prima, satyra secunda, &c. nónne absurdum est, vbi de ordine librorum fit sermo, sermonum potius, quàm B satyrarum librum primum, & satyrarum librum secundum nuncupare? Nam, vt loquar de satyris tantùm, conueniebat eas aut hoc modo inscribere, & appellare, *Sermonum libri duo*: deinde *Sermonum liber primus, liber secundus*: deinde *sermo primus, sermo secūdus, sermo tertius, &c.* aut hoc modo, *Satyrarum lib. duo. Satyrarum lib. prim. lib. secund.* deinde *satyra prima, &c.* Quòd si modus ille superior erat absurdus, atque ineptus, futurus relinquitur, vt hunc posteriorem probare debeamus. Præterea quis negabit, omneis epistolas quotidiano sermone textas esse, vt diximus? Nam non, si aliæ sunt aliis ornatiores, proptereà minus putandæ sunt verbis de medio petitis esse perscriptæ. Præterea dici potest, quod & veteres quidam grammatici tradiderunt, hoc differre sermonem ad epistola, quod sermo ad præsentem, seu præsenteis habetur: epistola ad absentem, seu absenteis mittitur. Ne hoc quidem prætereundum est, singulos sermones, in omnibus ferè libris manuscr. ita esse inscriptos. *ecloga prima, ecloga secunda, ecloga tertia*, & item deinceps de ceteris, C *Non satyra prima, &c.* eclogas autem appellāt Græci disputationes, aut sermones, aut locos quosdā breueis, insigneis, eximios, atque electos. Itaque non solùm satyras, verùm etiam odas, eclogas esse appellatas ab Ausonio videmus. Postremò hoc præter cetera inter satyras, & epistolas interesse arbitror, quòd illę sūt dicaciores, vrbaniores, licentiores: interdum etiam impudentiores, amariores, mordaciores: hæ contrà quamuis vrbanitate, & sale non careant, minus tamē dicaces, seueriores, modestiores, verecūdiores, dulciores, mitiores. De satyra autē hoc vnum dicam, quod scribit Quinctilianus, eam Latinorū esse totam neque à Græcis arcessitā. Satyras enim Græci non scripserunt. Negari certe hoc non potest, Lucilliū Satyrarum inuētorem, atque auctorem (nam de Varrone nihil attinet dicere) veteris comœdiæ poëtas Eupolin, Cratinum, Aristophanem, & ceteros secutum, se ad satyras scribendas cōtulisse: quod testatur Hor. ipse sat. 4. lib. 1. Iraque verè hoc dicere licet, satyram veteris comœdiæ, quæ D ob immoderatam maledicendi licentiā lege sublata est, locum occupasse.

QVI FIT MÆCEN. VT NEMO Q. S. S.) Queritur hic a doctis, quamobrem Horatius, tam varie & inconstanter pugnet ipse secum, qui in oda prima videatur ostendere, suo quemque studio delectari, in eóque, ad extremum constantissimè permanere, spreto alieno: hic contrà perspicuè significet, neminem sua sorte cōtentum esse. Soluunt hunc nodum quidam hoc modo, vt dicant, hic verba fieri de hominibus laborantibus, & in negotio & periculo versantibus: in oda illa autem de iis, qui otiosam & tranquillam vitam agunt, quibúsque omnia ex animi sententia procedunt. Quæ solutio mihi nullo modo probari potest. Nam perspicue in Od. 1. ait, mercatorem, cùm ille quidem tempestate aduersa cōflictatur, laudare otium vitæ rusticæ, & commorationem in prædio suo rustico: vbi verò periculo defunctus est, & domum saluus vēnit: naufragio facto, nauem fractam reficere vt denuò nauiget. E Præterea milites nónne in negotio & periculo quotidie versantur? venatores sub cælo frigido cerunm aut aprum sectantes, conquiescúntne? & tamen neque venator teneræ vxoris memoria, aut amore domum reuocatur: neque miles labore militari, aut vitæ discrimine ab instituto deducitur. Quid igitur dicendum? In omni viuendi genere & studio aliquid inest commodi, aliquid etiā incommodi: aliquid voluptatis, aliquid & molestiæ. in Oda 1. voluptatis, quam ex suo studio capiunt, duntaxat rationem ducunt, molestiam ad animum non reuocant, neque spectant, aut sentiunt: hic sua quisque incommoda, suásque molestias, quibus in suo viuendi genere afficitur, intuetur, & ob oculos ponit, atque in eis mentem defigit, neque cum commodis & voluptatibus, quas percipit, comparat: contrà vitæ alienæ studiúque alieni commoda, & voluptates veluti decempeda metitur, & ponderibus quibusdam examinat, eásque amplificat, & magni æstimat. ita suam vicem conquetitur, & deplorat, alienam condicionem admiratur, & exoptat: sed tamen vbi ad sere diit, si quis ei deus commutationis cum alio faciendæ potestatem faciat, nolit suam sortem cum F quoquam commutare: sed suo studio, suóque vitæ instituto, vel quod ratione probauit, vel ad quod aliquo casu tamquam vento delatus est, magis delectetur. Præterea hic propter inuidiam, qui affectus plerisque omnibus innatus est, sua condicione non sunt contenti. Nam dum se quisque cum fortunatiore comparat, sua reperit deteriora, aliena meliora. quo fit, vt suæ quemque sortis pœniteat, alienam expetat. Sic infrà Horat. *Quódque aliena capella gerat distentius vber, Tabescat, neque se maiori* [al. *maiori*] *paup. Turbet comparet, &c.* illic nemo se cum beatiore confert, neque alienam felicitatem admiratur, neque alteri inuidet. sed contrà, sibi quisque præ aliis videtur pulcher & fortunatus, suoque studio, & sua sorte valde delectatur: atque ita nihil est in his duobus locis discrepans, neque repugnans. Licet & hoc

A hoc modo hanc repugnantiæ speciem conciliare. In Od. I. lib. I. suo quisque studio delectatur, quia sua quisque actione, & suæ arte gaudet, quemadmodum suum quisque artifex opus vehementer amat: hîc offenduntur homines δυσπραξίᾳ, id est, infælici actione, seu mala negotiorũ suorum gestione, & aduersa fortuna in rebus suis gerendis. huc pertinet illa ex epist. ad Aug. lib. 2. *Nauem agere ignarus nauis timet: abrotonum ægro non audet, nisi qui didicit, dare: quod medicorum est, promittunt medici, tractant fabrilia fabri.*

MÆCENAS] de Mæcenate cùm satis multa dixerimus ad Od. I. lib. I. ad illa lectorem reijcimus. hoc vnum omisimus (quod ad hunc locum non minus accommodatè dici potest) Mæcenatis cognomen fuisse, Cilnium, vt sit, C. Mæcenas Cilnius: quod docuit nuper Onufrius Panuinus.

SEV FORS] ita sine dubio legendum, & ita scriptum est tùm in exemplis excusis emendatis, tùm in codicibus calamo exaratis, non sors. Præterea quid ineptius, quàm ita loqui, *siue ratio sortem dederit, siue sors obtulerit, &c.* nunc autem cùm
B fors idem ferè sit, quod fortuna: sors autem præter vulgatam significationẽ, sit id, quod vel à Deo, siue à fortuna offertur: vel à ratione, & consilio datur, verbi gratia nobilitas, ignobilitas, vita priuata, vita publica: horum verborum sententia est apertissima: mirum esse neminem sua sorte esse côtentum, siue eam sortem ratio dederit, siue Deus aliquis, aut fortuna obiecerit. Propterea autẽ, quòd parùm admodum interest inter harum litterarum ſ, & f, figuras: librariorum negligentia in optimorum scriptorum libros menda turpia irrepserunt, & *sors*, pro *fors* ab illis aliquot locis positum est: vt apud Catull. in carm. de nupt. Pelei, *vt læta gaudia mente Agnoscam, cùm te reducem sors prospera sistet*, leg. *fors prospera*. & apud. Virg. in Mœride, *quoniã sors omnia versat*, legendum *fors*. & apud M. Tull. epist. ad Attic. lib. 2. legendum. *quod fors obtulerit, id acturus videtur*: non *sors*, vt habent libri typis excusi: & oratione in Verr. de signis, legendum, *telûmque, quod cuique fors offerebat, arripuerit*, non
C *sors*. & offic. I. in versibus illis Ennianis, mendosa est vulgata lectio, *Vósne velit, an me regnare hera, quidve ferat sors*. est enim legendum, *quidve ferat Fors*. & apud Sal. in procem. bel. Iug. mendosè ita legitur *Falsò queritur de natura sua genus humanũ, quòd imbecilla, atq; æui breuis sorte potius, quam virtute regatur*. est enim legẽdũ *forte*. & ita reperi scriptũ in codice perantiquo. & apud T. Liu. lib. 36. sic emendandus locus: *ne paullum quidẽ dubitarũt, quin pro fide erga Romanos, quicquid fors belli tulisset paterentur.* denique vt sic emendentur hi loci, postulat Latini sermonis vsus, idque è paucis exẽplis intelligere licet. Terentius in Phorm. *Quod fors feret, feremus, æquo animo:* Idem Hecyra, *Quia tam incommodè illis fors obtulerat aduentum meum.* Lucret. lib. 5. *Quod cuique obtulerat præda fortuna, ferebat.* vbi fortuna pro nomine *fors* perspicuè positum est. Idem lib. 3. *casúmque timent, quẽ cuique ferat fors*. M. Tull. epist. ad Att. lib. 4. *sed de illa ambulatione fors viderit, aut si quis est, qui curet, Deus*. & lib. 14. *sed hæc fors viderit ea, quæ talibus in rebus plus, quam ratio, potest*. & libr. 8. *eundum, vt, quemcumque fors tulerit casum, subeam potius cum iis, qui dicũtur esse boni, quam videar a bonis dissentire*. Horat. sat. 6. huius lib. *Nulla etenim mihi te fors obtulit*. idem supr. Od. 9. libr. I. *Quem fors dierum cùmque dabit lucro Appone*. Idem sat. I. lib. 2. *Diues, inops: Romæ, seu fors ita iusserit, exsul: Quisquis erit vitæ scribã, color*. Virg. Æn. 7. *Quæ fors prima dedit, sanguis nouus imbuit arma*. Sall. bell. Iug. *cetera, vti fors tulit, aliàs alta sunt, aliàs in tempestate vadosa.* T. Liu. lib. 25. *quos fors obtulit, irati interfecerunt.* D

DIVERSA SEQVENTEIS] id est, eos omneis, qui dissimilia, & diuersa viuendi instituta sequuntur. Plutarchus in lib. περὶ εὐθυμίας ostendit, multum valere ad animi tranquillitatem, seipsum & sua inspicere: sin minus, at certè se inferiores spectare, & non imitari vulgus hominum, qui se cum præstantioribus comparant: verbi gratia, serui, qui vincti sunt, solutos, beatos, esse prædicant: illi autem liberos: liberi, ciueis: hi rursus copiosos, & locupleteis: copiosi autem, satrapas: satrapæ, reges: reges, deos, propemodum tonare, & E fulgurare volentes. sic Plutarch. καίτοι, καὶ τοῦτο μέγα πρὸς εὐθυμίαν ἐστί, τὸ μάλιστα μὲν αὑτὸν ἐπισκοπεῖν, καὶ τὰ καθ' ἑαυτόν· εἰ δὲ μή, τοὺς ὑποδεεστέρους ἀποθεωρεῖν, καὶ μή, καθάπερ οἱ πολλοὶ πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας ἀντιπαρεξάγουσιν, οἷον εὐθὺς οἱ δεδεμένοι εὐδαιμονίζουσι τοὺς λελυμένους· ἐκεῖνοι δὲ τοὺς ἐλευθέρους. οἱ δὲ ἐλεύθεροι, τοὺς πολίτας. οἱ δὲ πάλιν αὖ τοὺς πλουσίους· οἱ δὲ πλούσιοι τοὺς σατράπας. οἱ δὲ σατράπαι τοὺς βασιλεῖς· οἱ δὲ βασιλεῖς τοὺς θεούς, μονονουχὶ βροντᾶν καὶ ἀστράπτειν ἐθέλοντες. eodem pertinet illud Liuianum libr. 5. *credo fortunatum matrimonium ei sororis visum, suíq; ipsam malo arbitrio, quo a proximis quisque minime anteiri vult, pœnituisse.*

FRACTVS MEMBRA] hellenismus. fractis membris dixisset, si Latino more loqui voluisset. Virgil. libr. 4. Æneid. *Os, humerósque deo similis.* Horat. lib. I. Oda I. *nunc viridi membra sub arbuto Stratus.*

QVID ENIM?] Iacobus Taurellus, Florentinus, Lælij Taurelli iurisconsulti clariss. frater homo in his litteris magnopere exercitatus, dicebat mihi Romæ anno superiore, hoc loco legendum sibi videri *quidni?* non, *quid enim?* neque F tamen vllius codicis veteris auctoritatem proferebat: nec ego eam scripturam vllo in codice manuscripto reperi. iccircò nihil mutaui, sed receptam præsertim à 14. libris veteribus cõfirmatã, retinui, cuius explicationem si quis à me requirat, dicam solere Latinos hac interrogatione vti, cùm significare volunt se rectè sentire, vel verum dicere, neque eum, quicum loquuntur, contrà dicere quicquam posse, vt intelligere licet ex illo loco epist. L. Luceij ad Cic. lib. 5. epist. *Quid enim? tu solus aperta non videbis, qui propter acumen occultissima perspicis?* sic Cic. epist. sequent. ad Luceium, *Quid enim? ad amicósne confugiam?* Idem lib. 2. de Finibus. *Quid enim? te ipsum dignissimũ maioribus tuis voluptásne induxit, vt adolescentulus eriperes P. Sylla consulatum?* ibid. *Quid enim? fortémne possumus dicere eundem illum Torquatum?* ibid. *Quid enim? summus dolor plureis dies manere non potest?* sic Hor. sat. 3. lib. 2. *Cùm laqueo vxorem interimis, ma*

A *trémque veneno, Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis, &c,* quamquam, ne mentiar, locus ille Sat. 3. mihi suspectus est, vt suo tempore dicemus. sic igitur hunc locum explico. *Militia est potior* (inquit mercator) *quid enim?* id est, quid est, quod contrà dici possit, quamobrem ita non sit? *concurritur, &c.* Quòd si quis malet legi, *quid ni?* sententia erit planior. hoc modo, quid ni potior sit? πῶς γὰρ οὔ;

CONCVRRITVR] sic Virgil. de apibus lib. 4. *Erumpunt portis: concurritur: æthere in alto Fit sonitus.*

AVT CITA MORS] sic reperi scriptum in cod. duob. Vatic. Iann. Tornes. & verò scriptura hæc concinnior est, quàm vulgata.

SVB GALLI CANTVM] ante galli cantum, vt alibi annot. sic M. Tullius pro Muræna. Seruiū iurisconsultum alloquens, *Te gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitat.*

CONSVLTOR] qui consulit iurisconsultum. M. Tull. eadem orat. *Vigilas tu de nocte, vt consulto-*
B *ribus tuis respondeas.* epist. ad August. *Roma dulce diu fuit, & solenne reclusa Mane domo vigilare, &c.*

OSTIA PVLSAT] Oda. 4. lib. 1. *Pallida mors æquo pulsat pede pauperū tabernas, Regumq; turreis.*

ILLE, DATIS VAD.] agricola, qui cum vadimonio promisit se in iudicio staturum. Sunt autem vades, qui promittūt suo periculo se aliquem in iudicio stituros, siue caput agatur, siue pecunia: sæpius tamen, & vsitatius vades dicuntur, qui intercedunt in causa capitis. vt M. Tull. off. 3. *Damonem & Pythiam Pythagoréos ferunt, hoc animo inter se fuisse, vt, cùm eorum alteri Dionysius tyrānus diem necis destinauisset, & is, qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causa postulauisset, vas factus sit alter eius sistendi, vt si ille non reuertisset, moriendum esset sibi ipsi.* Idem de finib. lib. 2. *Vadem te ad mortem tyranno dabis pro amico, vt Pythagoréus ille fecit Siculo tyranno?*

CETERA DE GENERE HOC] Lucretianum hemistichium, vt lib. 3. *Et iam cetera de genere hoc, cur omnia membris Ex ineunte æuo ingene-*
C *rascunt, inque genuntur?* & lib. 4. *Cetera de genere hoc monstra, ac portenta loquuntur.* & lib. 5. *Cetera de genere hoc, quæ sunt portēta perempta, Si non victa forent, quid tandem viua nocerent?*

(ADEÒ SVNT MVLTA)] hæc sunt includenda interpositionis nota.

LOQVACEM FABIVM] quasi aliud agens Fabium quendam notat, qui Pompeio deuicto, cuius parteis secutus erat, sese ad Stoicam disciplinam totum contulerat, librósque aliquot, eius scholæ sententias, & decreta continenteis, conscripserat satis verbosos.

DELASSARE] valde lassare. vt *desæuire* valde sæuire, epist. 3. lib. 1. *An tragica desæuit & ampullatur in arte?* idem sat. 3. lib. 2. *Vnus vbi effugit, matri denarrat.*

CONSVLTVS] iurisconsultus. vt epist. ad L. Flor. lib. 2. *Frater erat Romæ consulti rhetor.*

NOLINT.] sic habent omnes libri manuscripti: & ita legendum est: quod à me omissum fuerat in priore editione.

ATQVI LICET] libri aliquot manuscrip. habent *atquin.* D

BVCCAS INFLET.] id est, irascatur. nam buccas inflant, qui irascuntur: vt infrà dicemus, quod Græci φυσᾶν τὰς γνάθους, dicunt. Demost. [illegible] καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς πορεύεται θοιμάτιον καθεὶς ἄχρι τῶν σφυρῶν, ἴσα βαίνων Πυθοκλεῖ, τὰς γνάθους φυσῶν. id est, & per forum ambulat veste ad talos demissa, pariter incedens atque Pythocles, & buccas inflans.

VOTIS VT PRÆB. AVREM?] eorum vota audiat? præbere idem ferè valet, quod suppeditare, παρέχειν, πορίζειν, vt annot. ad Od. 13. lib. 3. *votis* autem, id est, precibus.

VT, QVI IOCVLARIA] vt qui res ioculareis, percurrit ἀπὸ κοινοῦ, vel subintell. loquitur, aut quippiam simile.

OLIM] aliquando, ποτέ.

QVAMQVAM RIDENTEM DICERE VERVM, QVID VETAT?] sat. 10. lib. 1. *ridiculum acri Fortius, & melius magnas plerumque secat res.*

CRVSTVLA] pemmata quædam ex farina E lacte, caseo, oleo, melle, & similibus cōfecta. Sat. 4. lib. 2. *Sunt, quorum ingenium noua tantùm, crustula promit.* Obseruandum est, quod docet Seruius ad illum Virgilij versum Georg. 3. *Concrescūt subitò currenti in flumine crustæ,* crustam genere fæmineo lapidis, aut ligni, aut aquæ cōglaciatæ partē significare: crustū genere neutro, partē panis, aut placentæ, aut cuiusuis rei ad vescendum aptæ, factæ've. vbi profert ille hunc locum Horatij: & illum Iuuenalis, *Nos colaphum incutimus lambenti crustula seruo.* sunt autem hoc modo alliciēdi pueri, & auditores, vt discere atque audire velint. Nō admodum dissimile est illud Lucretij lib. 4. *Nam veluti, pueris absinthia tetra medentes Cùm dare conantur, prius oras pocula circum Contingunt mellis dulci, flauóque liquore, Vt puerorum ætas improuida ludificetur Labrorum tenus: intereà perpotet amarum Absinthî laticem, deceptáque non capiatur, Sed potius tali tactu recreata valescat: Sic ego, &c.* Sic Plato libr. 7. de rep. non vult pueros ad disciplinas vi adigi, sed ludenteis inuitari, vt appareat, F ad quod disciplinæ genus quisque sit aptus natura: atque in eisdem retineri, propterea quòd nulla disciplina cum vi coniuncta stabilis in animo permaneat. verba Platonis sunt hæc: μὴ τοίνυν βίᾳ, εἶπον, ὦ ἄριστε, τοὺς παῖδας ἐν τοῖς μαθήμασιν, ἀλλὰ παίζοντας τρέφε, ἵνα καὶ μᾶλλον οἷός τ᾽ ᾖς καθορᾶν ἐφ᾽ ὃ ἕκαστος πέφυκεν.

ELEMENTA] epist. 1. lib. 1. *Restat vt his ego me ipse regam, solérque elementis.*

SED TAMEN AMOTO] quia longam interposuerat παρένθεσιν, mutata orationis institutæ forma, vt fit in hyperbatis, redit ad institutum, his vocibus duabus vsurpatis, *Sed tamen:* quibus solent vti Latini cum sententiam verbis ab ea alienis interpositis, quasi interruptam, repetere, ac reuocare volunt. sic M. Tull. lib. accus. in Verr. 3. *Atque hoc ego plus oneris subeo, quàm qui ceteros accusarunt (si onus est, ad appellandum, quod cum lætitia feras ac voluptate) Verumtamen hoc ego amplius suscepi, quàm ceteri, &c.*

SERIA] seria dicta sunt quasi sine risu. Nonius.

ILLE

A ILLE, GRAVEM DVRO, &c.] agricola, *γεώργος*.

TERRAM QVI VERTIT AR.] sic loquitur Virg. Georg. 1. *quo sidere terram Vertere Mecænas, &c.*

PERFIDVS HIC CAVPO] caupones, seu eo pones, malignos appellat Sat. 5. huius libr. *Differtum nautis, cauponibus atque malignis.*

MILESQVE] suprà, *Miles ait multo iam fractus membra labore.*

NAVTÆQVE PER OMNE AVD. M. Q. c.] epist. 1. *Impiger extremos curris mercator ad Indos Per mare pauperiem fugiens, &c.*

AVDACES] Od. 1. lib. 1. *Illi robur & æs triplex Circa pectus erat, &c.*

CVRRVNT] nauigant. vt Od. 28. lib. 1. *licebit, Iniecto ter puluere, curras.* ex quo cursus pro nauigatione sumitur. vt Od. 6. lib. 1. *Nec cursus duplicis per mare Vlyssei.* & Od. 34. eiusd. lib. *nunc retrorsum Vela dare, atque iterare cursus Cogor relictos.*

HAC MENTE LABOREM S. F.] hi omnes aiunt sese eo animo, & consilio, intereà
B dum integris sunt viribus, & dum viget ætas, laborem perferre, ac perpeti, vt senes otiosam, & tranquillam vitam traducere queant, rebus omnibus ad victum, cultúmque necessariis collectis, & cōparatis.

CONGESTA CIBARIA] infrà ead. Sat. *congestis undique saccis Indormis inhians.*

SICVT PARVVLA, &c.] aiunt ij omnes, qui in re facienda occupati sunt, se formicæ exemplo, vt quærant, & congerant opes, admoneri.

MAGNI FORMICA LABORIS] Theocritus *γνώμη. πόνῳ.* ostendere volens, Ptolemæi diuitias non asseruari ab eo domi conditas, ac sub terra defossas, sed ad liberalitatem, ac munificentiam conferri, dissimilitudine vtitur formicarum, his verbis, Οὐ μὰν ἀχρεῖος γε δόμῳ ἐνὶ πίονι χρυσὸς, μυρμάκων ἅτε πλοῦτος, ἀεὶ κέχυται μογεόντων, Ἀλλὰ πολλὸν μὲν ἔχοντι θεῶν ἐρικυδέες οἶκοι, &c. Virg. Æneid. 4. *Ac velut ingentem formicæ farris aceruum Cùm populant hiemis memores, tectóque reponunt, &c.* Est autē hic venusta antithesis, *paruula, magni laboris.* sic Virg.
C Geor. 4. *Ingētes animos angusto in corpore versant.*

QVÆ SIMVL] simul atque, cum primùm: nēpe mense Ianuar. brumam enim describit. Sunt autem nunc Horatij verba.

CONTRISTAT] tralatio à re animata ad inanimam, *λυπεῖ.* vtitur eo verbo Cœlius ad Cic. lib. 8. epist. *Contristauit hac sententia Balbum Cornelium.* & Virg. Georg. 3. *aut vnde nigerrimus Auster Nascitur, & pluuio contristat frigore cœlum.* idem lib. 10. Æneid. *Ille sitim, morbósque ferēs mortalibus ægris Nascitur: & læuo contristat lumine cœlum.*

AQVARIVS] Virg. lib. 3. Georg. *cum frigidus olim Iam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno* Aquarium autem sol ingreditur mense Ianuatio.

PROREPIT] foras repit. nam *pro* in compositione interdum foris, seu foras, & palàm significat, vt in his procurro, produco, prodeo, prodoceo, & similibus.

SAPIENS] sic restitui ex codic. antiquis, Vatic. Rainut. Tornes. Nicot. Russar. significat autem sapientis esse bonis partis vti: contrà insipientis parcere, vt sacris. sic suprà Od. 11. *sapias: vina, liques.* & Od. 7. eiusd. *sic tu sapiens finire memento Tristitiam, vitæq; labores, Molli, Plance, mero,* D

DEMOVEAT LVCRO] sic curauimus excudendum, quòd ita scriptum reperimus in libris manu scriptis, Vatic. Iannoct. Torn. cùm in vulgatis legatur *dimoueat*, planè mendosè: vt apud M. Tull. quamplurimis locis. *demoueat lucro* autem dictum pro demoueat de lucro: vt *propugnat nugis.* cum his autem Horatianis valdè mihi cōgruere vidētur illa Varronis Eumenidib. *denique auarus Quis sanus? cus esto terrarum traditus orbis, Furando tamen, & morbo stimulatus eodem Ex sese ipse aliquid quærat, cogátque peculi.*

NEQVE HIEMS, IGNIS, M. F.] sic epist. 1. lib. 1. *curris mercator ad Indos Per mare, pauperiem fugiens: per saxa, per ignes.*

DVM NE SIT TE. D.] nullum laborem recusas, nullum periculum reformidas, dummodo id assequatis, ne quis alter te ditior sit. E

FVRTIM DEFOSSA] sic dixit, *defossa terra*, vt Virg. Georg. 3. *defossis specubus. Ipsi in defossis specubus secura sub alta Otia agunt terra*: alioqui vsitatius dicimus aurum, siue quid aliud, defodere in terram, aut sub terra. Lucret. lib. 5. *nec sciebat ferro molirier arua, Nec noua defodere in terram virgulta.* Idem ibid. *Et noua defodere in terrā virgulta per agros.* M. Tull. de diuinat. 3. *respondit coniector, thesaurum defossum esse sub lecto.* Asinius Pollio ad Cicer. lib. epist. 10. *deinde abstractum defodit in ludo, & viuū combussit.* Hor. epist. ad Numic. *Defodiet, condétque nitentia.* Virgil. lib. 10. Æn. *iacent penitus defossa talenta Cælati argēti.* Plaut. in Mostell. *hospes hic me necauit, isq; me defodit insepultum.*

TIMIDVM] vel timentem vti, vt epist. ad Pisones. *Quærit, & inuentis miser abstinet, ac timet vti*: vel timentem à furibus & seruis fugitiuis ac furacibus, vt infrà ead. sat. *An vigilare metu exanimem, noctésq; diésque Formidare malos fures, &c.*

QVÒD SI COMMINVAS] at si pōdus istuc auri, & argenti minuas, redigatur ad assem, dices. F in quibusdam codicibus scriptum est *Quod*, sine accentu: quam scripturam non improbo, & ea fortasse melior est. Omnino in vetustis codicibus nō ferè solet hæc, quæ fit per accentus, distinctio obseruari. Quare quòd ad libros veteres attinet, vtro uis modo legere licet.

AT NI ID FIT] respondet Hor. at si aurum tuum non minuitur, si non insumitur in res necessarias, quid est quòd aceruus auri, quantumuis altè extructus, tantopere sit admirandus?

QVID HABET PVLCHRI] tale est illud Od. 2. lib. 2. *Nullus argento color est auaro Abdito terris, &c.*

NON TVVS HOC CAPIET.] sic scriptum reperi in antiquis codicibus Vaticanis, Iannoctij, Tornes. Nicot. Cleric. Russardinis, ceteris. sententia autem horum verborum est. etiam si centum frumenti medimnorum millia in tua area trita fuerint, tuus venter ne pilo quidem plus accipiet, quàm meus. *hoc*, accipiendum *δεικτικῶς*, ver

bi

A bi gratiâ, pilo, & similib. quod quidam non intelligentes, reposuerunt *hinc.* alij *hoc* interpretantur propter hoc: sed minus rectè.

RETICVLVM PANIS] reticulum hoc loco sacculi genus est, retis in modum factum.

VENALEIS INTER] inter seruos venaleis, seu venalirios.

VEL DIC QVID REF. INT. N.] id est, vel dic, quid intersit, si eius personam spectes, qui vitæ suæ modum, naturæ finibus circumscribat, ac terminet, vtrùm centum agri iugera, an mille aret.

AT SVAVE EST EX M.] dices tu auare. *tollere* autem, id est, sumere: vt epist. 7. lib. 1. *partẽ, vel tolleret omneis.*

CVMERIS] vasis fictilibus, aut vimineis, in quibus condebant frumentum. epist. 5. lib. 1. *Forte per angustam tenuis vulpecula rimam Repserat in cumeram frumenti.* κυψέλας appellant Græci.

LIQVIDI VRNA] aquæ vrna, liquoris vrna. ὑγρῶ, vt loquũtur Græci. quod annot. P. Victorius. Var. lect. lib. 23. cap. 20.

B MALLEM] quinque libri manuscr. habent *malim.* alij, vt vulgati, *mallem.*

EÒ FIT, PLENIOR VT SI QVOS, &c.] id est, ob id: vel ex eo fit, vt si quos vberior aquæ copia, quàm par sit, delectet, & iccirco malint è flumine bibere, quàm ex fonte, Aufidus rapidus sæpe eos vnà cum ripa abreptos auferat. allegoria est, per quam significat, sæpe euenire, vt, qui mediocribus facultatibus non contenti ampliores desiderant, in maximas calamitates incidant, aut interitum sibi & pestem arcessant. Mendosè autem, meo iudicio, nonnulli libri manusc. habent *delectet copia cornu:* quam scripturam tamen vir doctissimus Adrian. Turnebus obseruatione & commendatione dignam iudicauit. mihi quidem non æquè probatur vt altera, quam secutus sum: quæque reperitur in decem & amplius libris antiquissimis, & calamo exaratis. Quòd si cui tamen illa probabitur magis, vt varia sunt hominum palata, ego eam longe aliter, quam ille, ex-

C plicabo. Sic enim ille. *Copia cornu plenior, est copia, quæ cornu abundantiore, & bonis opulentiore, refertioréque est.* Ego autem sic: *Copia cornu plenior,* est copia, quæ plenior, & refertior est ipso copiæ cornu, ipso Amaltheæ capræ cornu, quod tamẽ erat bonis omnibus refertissimum. per eum igitur, quem copia cornu plenior delectet, intelligemus significari hominem inexplebilem atque insatiabilem, & qui non sit contentus copiis vsitatis, & aliquando auditis, & tamen ingentibus & ampliss. sed qui cõcupiscat opes amplitudinem ipsam & vbertatem rerum omnium & copiam superanteis.

AVFIDVS ACER] rapidus. Aufidus Apuliæ fluuius. sup. Od. 9. lib. 4. *Longè sonantem natus ad Aufidum.*

QVANTO EST OPVS] quidam libri veter. habent, *quantum est opus.*

IS NEQVE LIMO TVRB. H. A.] huius loci hæc sententia est. qui tantulum desiderat, quantum satis est, id est, quantum naturæ necessitas postulat, is hoc assequitur, quòd neque D
turbidam haurit aquam: qualis est ea, quæ è riuulo arido petitur: neque fluuij impetu abreptus interit: quod periculum impendet iis, qui è flumio, aut torrente: quàm è fonte, aquam petere sitientes malunt.

NEQVE VITAM AMITTIT] amittere vitam etiam Plautus dixit Asinar. *Cur ergo minitaris tibi te vitam esse amissurum?* & M. Tull. pro Rosc. Amer. *an insutus in culeum per summum dedecus vitam amittere.*

CVPIDINE FALSO] vitiosa cupiditate. vide Od. 16. lib. 2. ibi, *aut Cupido Sordidus aufert.* quẽ locum profert Seruius ad illum Virgilii libro 5. Æneid. *Centauro inuehitur magna.* vbi ait genus plerunque confundi aut metri, aut hiatus caussa: quasi verò non potuerit, si non in Oda illa 16. at certè in hac Sat. scribere *Cupidine falsa.*

QVIA TANTI, QVANTVM H. S.] Plutarch. in lib. περὶ φιλοπλουτίας, hanc vulgi in re faciẽda omne studium, omnémque operam suam ponentis vocem commemorat, κέρδαινε, καὶ φείδου, καὶ E
τοσούτου νόμιζε σαυτὸν ἄξιον, ὅσον ἂν ἔχῃς, id est, fac quæstum, & parce, & tanti te futurum, quantum habeas, puta.

IVBEAS MISERVM ESSE LIB.] æquo animo ferre miseriam suam.

QVATENVS ID FACIT] id est, vsque ad quem locum id facit, vsque eò sit miser libenter. Quidam legunt *quatinus,* id est, quoniam, quibus assentior, eadémque erit sententia: nempe iubeas eum æquo animo ferre miseriam suam, quoniam per totam vitam studio lucri incumbat, neque vmquam bonis quæsitis vtatur fruatur. Lucret. lib. 3. *Quatinus est vnum inter se, coniunctáque res est.* & Od. 24. libr. 3. *quatinus (heu nefas) Virtutẽ incolumem odimus.* potest & ita explicari, iube eum miserum esse, quatenus, seu quatinus id libenter facit: mutata distinctione. sed malo illo modo.

VT QVIDAM MEMORATVR ATH.] Timonẽ μισάνθρωπον significari putant, qui hominum generi bellũ indixerat, omneísque omnis ætatis, ordi- F
nis, & fortunæ homines odisse animum induxerat.

ME SIBILAT, AT MIHI PLAVDO, &c.] quasi res geratur in scena. nam populus histrionem exsibilabat, si paululum se extra numerum mouisset, aut si versus pronuntiatus esset vna syllaba breuior, vt scribit M. Tull. Parad. Sibilis etiam excipiebantur homines potentes inuidiosi, & populo offensi: gratiosi contrà plausu, & clamoribus secundis. M. Tull. ad Att. lib. 2. *populi sensus maximè in theatro & spectaculis perspectus est. nam gladiatoribus, quà dominus, quà aduocati, sibilis conscissi.* Idem pro Sextio, *Quid ego nunc dicã, quibus viris, aut cui generi ciuiũ maximè applaudatur? neminem vestrũm fallit. sit hoc sanè leue: quod nõ ita est. quoniam optimo cuique impertitur: sed si est leue, homini graui leue est: ei verò, qui pendet a rebus leuissimis, qui rumore, & (vt ipsi loquuntur) fauore populi tenetur, & ducitur, plausum, immortalitatem: sibilum, mortem videri necesse est.*

TANTA

A TANTALVS A LABRIS S. F.] hoc supplicio plecti taotalum facit Homerus ὀδυσσ. λ. sub persona Vlyssis, ea, quæ apud inferos viderat, Alcinoo narrantis: his verbis, Καὶ μὴν Τάνταλον εἰσεῖδον χαλέπ' ἄλγε' ἔχοντα, Ἑσταότ' ἐν λίμνῃ. ἡ δὲ προσέπλαζε γενείῳ. Στεῦτο δὲ διψάων, πιέειν δ' οὐκ εἶχεν ἑλέσθαι, Ὁσσάκι γὰρ κύψει' ὁ γέρων πιέειν μενεαίνων, Τοσσάχ' ὕδωρ ἀπολέσκετ' ἀναβροχέν, ἀμφὶ δὲ ποσσὶ Γαῖα μέλαινα φάνεσκε, καταζήνασκε δὲ δαίμων. Δένδρεα δ' ὑψιπέτηλα κατὰ κρῆθεν χέε καρπόν, Ὄγχναι, καὶ ῥοιαὶ καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι, Συκαῖ τε γλυκεραὶ, καὶ ἐλαῖαι τηλεθόωσαι. Τῶν ὁπότ' ἰθύσει' ὁ γέρων ἐπὶ χερσὶ μάσασθαι, Τὰς δ' ἄνεμος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιόεντα. Et Tantalum vidi graueis dolores perferentem: Stantem in palude. hæc autem mentum attingebat. At ille stabat sitiens. sed potum sumere non poterat. Quoties eoim sese senex capite demisso inflectebat, seu incuruabat, bibere cupiens: toties aqua resorpta peribat, & circum pedes terra oigra apparebat. Deus enim eam aridam reddebat. Arbores autem alræ io eius caput fructum deferebant, pirus, malus Puoicæ, pomus, & ficus, & oleæ viB rides: Quas cùm se erigens senex tangere volebat: eas arbores, earumque fructus ventus ad nubeis vmbrosas dissipabat. Sed Pindarus, & Euripides, & Lucretius inter se consentientes de Tantali pœna, ab Homero dissentiunt. Volunt enim hi tres poëtæ, saxum ei impendête, cuius casum semper extimescens, omni animi alacritate spoliatur. verba Piodari sunt hæc Olymp. ᾠδ. α. εἰ δὲ δή τιν' ἄνδρα θνατὸν Ὀλύμπου σκοποὶ ἐτίμασαν, ἦν Τάνταλος οὗτος. ἀλλὰ γὰρ καταπέψαι μέγαν ὄλβον οὐκ ἐδυνάσθη. κόρῳ δ' ἕλεν ἄταν ὑπέροπλον, τάν οἱ πατὴρ ὑπερκρέμασε καρτερὸν αὐτῷ λίθον, τὸν αἰεὶ μενοινῶν κεφαλᾶς βαλεῖν, εὐφροσύνας ἀλᾶται. id est, Siquem autem vitum mortalem Olympi custodes hooorarunt, hic fuit Tantalus. Verùm concoquere magnam beatitudinem oon potuit. ex satietate magnum detrimentum accepit: quoniam Iupiter asperum & grauem lapidem eius capiti immioere voluit: quem sempet cupiens longè à capite depellere, omni animi iucunditate priC uatur. Euripid. in Oreste, ὁ γὰρ μακάριος, κοὐκ ὀνειδίζω τύχας, Διὸς πεφυκὼς, ὥς λέγουσι, Τάνταλος, Κορυφῆς ὑπερτέλλοντα δειμαίνων πέτρον, Ἀέρι ποτᾶται, καὶ τίνει ταύτην δίκην. id est, Beatus enim ille (neque tamen ei suá fortunam maledicti loco obiicio) à Ioue natus, vt aiunt, Taotalus, capiti imminens saxum horrens in aëre volat, & has persoluit pœnas. Lucretius libro 3. *Nec miser impendens magnum timet aëre saxum Tantalus (vt fama est) cassa formidine torpens: Sed magis in vita diuûm metus vrget inanis Mortaleis, casumq́, timent, quem cuique ferat fors.* Caussam autem, cur supplicio affectus sit, hanc fuisse narrat Piodarus, quòd, cùm Deorum epulis, & cõuiuiis interesse iussus esset, in eotumque cœtu, & concilio quotidie versaretur, magna illa, & insolita Deorum liberalitate, & beneuolentia inteoperanter vsus, oectar, ambrosiamque furatus sit, æqualibusque, atque amicis suis impertiuerit: & ita Homeri ioterp. Euripides verò aliam affert, nempe quòd linguam habuerit incontinentem, turpissimum (inquit) morbum. alij, quòd canem illum templi custodem à Pandateo Milesio furto sublatum, atque apud se depositum, vidisse se iuratus negarit, periurioque sese commaculauerit. D At Horatius de pœna sequitur Homerũ, tùm hîc, tùm Od. vltima epod. *Optat quietem Pelopis infidus pater Egens benigna Tantalus semper dapis.* Quamquam non desuerunt, qui versus illos Homeri, quos suprà protuli, subditos, & adulterinos esse dixerint: io quibus est Atistarchus. Extat politissimum in libris epigrammatum Græcorum epigramma de Tantalo: quod de pœna cum Homero concinit, de culpa cum Euripide Οὗτος ὁ πρὶν μακάρεσσι συνέστιος, οὗτος ὁ νηδὺν Πολλάκι νεκταρέου πλησάμενος πόματος, Νῦν λιβάδος θνητῆς ἱμείρεται· ἡ φθονερὴ δὲ Κρᾶσις ἀεὶ χείλευς ἐστὶ ταπεινοτέρη· Πῖθι, λέγει τὸ τόρευμα, καὶ ὄργια μάνθανε σιγῆς. Οἱ γλώσσῃ προπετεῖς ταῦτα κολαζόμεθα. Qnorum versuum hæc ferè sententia est: iste, qui anteà fuit Deorum contubernalis & domesticus: iste, qui sępe ventrem nectarę expleuit: Nunc potum mortalem exoptat: sed potus inuidus semper labro eius humilior est: Bibe, inquit sculptura, & mysteria silentij perdisce. Nos, qui lingua præcipites sumus, hac pœna afficimur. Huc pertinet ille Lucilij versus, *Tantalu', qui pœnas ob facta nefantia luit.* Superioribus consentanea ferè de Tantalo scribit Aihen. lib. 7. locum duntaxat indicabo, E φιλήδονον δὲ οἱ ποιηταὶ καὶ τὸν ἀρχαῖον φασὶ γενέσθαι Τάνταλον, &c. qui locus non longè abest à priocipio. ordo autem borum verborum hic est: Tantalus sitiens captat flumina à labris fugientia.

MVTATO NOM. DE TE FAB. NARR.] quia detracto nomine hæc fabula in te, & in omneis auaros quadrat, & conuenit. Quemadmodum enim Tantalus bonis præsentibus vti nõ potest, & in omnium rerum copia, esurit, sitit, eget: ita & tu omnibus rebus ad victũ, cultumque necessariis abundans, oihilo magis iis vteris, quàm si egentissimus esses. Sic Teles lib. περὶ συγκρίσεως πλούτου καὶ πενίας, Tantali fabulam ad ingeniũ auari accommodat, his verbis, καὶ ὥσπερ ὁ Τάνταλος ἐν λίμνῃ ἕστηκε, κατὰ κρεμάθεν καρποί: ἀλλ' ὁπότ' ἰθύσει ἢ κύψει ὁ γέρων, πιεῖν ἢ τῶν καρπῶν ἅψασθαι: ἡ μὲν λίμνη ξηρὰ ἐγίνετο τὰς δ' ἄνεμος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιόεντα: οὕτως ἐνίοις ἡ ἀνελευθερία καὶ δυσελπιστία καὶ τὸν οἶνον καὶ τὸν σῖτον, καὶ τὴν ὀπώραν ῥιπτάζει ἢ ποτὶ νέφεα, ἀλλὰ ἃ μὲν εἰς τὴν ἀγορὰν, ἃ δὲ εἰς τὸ καπηλεῖον: καὶ ἐπιθυμοῦντες οὐδενὸς γεύονται, &c. id est, & F quemadmodum Tantalus in palude stat, in caput autem fructus dependent. sed cum sese erigebat, aut demittebat senex, vt biberet, aut fructus tangeret: palus quidem arescebat: fructus autem ventus in nubeis dispergebat: sic nonnullorum illiberalitas & diffidentia, ac desperatio vinum, frumeotum, fructuum genera omnia disiicit ac dispergit nõ in nubeis, sed alia quidem in forum, alia in cauponam: & quamuis cupiditate & desiderio afficiaotur, nihil tamen earum rerum gustant, &c.

INHIANS] semper cupiens, etiam si tot rebus abundes. sat. 5. lib. 2. *cornum deludet hiantem.*

ET TANQVAM PARC. S.] impellit te immensa cupiditas, atque auaritia, vt tot, ac tantis bonorum aceruis parcas tanquam sacris: aut, vt iis ita delecteris, vt inani pictura. vsum bonorum partorum semper commeodat, & suadet Horatius. vers bi gra-

A bi gratia, epist. 2. libro 1. *Vtar, & ex modico, quantum res poscet, aceruo Tollam, &c.* Sic Cornelius Gallus. *Quid mihi diuitiæ? quarum si demeris vsum, Quamuis largus opum, semper egenus ero. Immò etiã pœna est partis incũbere rebus, Quas cùm possideas est violare nefas. Non aliter sitiens vicinas Tãtalus vndas Captat, & appositis abstinet ora cibis.* sic sat. 3. lib. 2. *Qui nũmos aurumq; recondit nescius vti Compositis, metuensq; velut contingere sacrũ?* & sat. 4. huius lib. *ne quid summa deperdat, metuens.*

AVT PICTIS] quidam libri veteres habent, *& pictis*: al. *ac pictis.*

NESCIS QVÒ VAL. N. Q. P. VSVM?] legendum cum interrogatione, & *quò valeat*, non *quid valeat*. sic enim habent lib. manuscrip. Vat. 2. Faer. Torn. Nicot. Russard. *quò* autem, id est, ad quam rem, vel ad quem vsum.

ADDE, QVEIS HVM. S. N.] id est, adde ea, quibus sibi negatis humana natura sit dolitura: vel ita, adde ea, quibus natura humana sine dolore, & interitu carere non possit: videlicet quæ sunt necessaria. Plato lib. octauo de rep. necessarias quasdam cupiditates ponit, easque ita definit:
B ἃς οὐκ ἂν οἷοί τ' εἶμεν ἀποτρέψαι, καὶ ὅσαι ἀποτελούμεναι ὠφελοῦσιν ἡμᾶς. Τούτων γὰρ ἀμφοτέρων ἐφίεσθαι ἡμῶν τῇ φύσει ἀνάγκη, id est, quas nulla ratione propulsare possimus: & quæcumque, cum explentur, nobis prosunt. Nam has res vtrasque concupiscere, nostræ naturæ necessarium est. Atque Epicurus quidem ita propemodum, vt Plato, partiebatur cupiditates, vt scribit M. Tull. lib. primo de finibus. *Nam vnum genus ponebat earum cupiditatum, quæ essent & naturales, & necessariæ: alterum, quæ naturales essent, nec tamen necessariæ: tertium, quæ nec naturales, nec necessariæ: quarum ea ratio est, vt necessariæ nec opera multa, nec impensa expleantur. ne naturales quidem multa desiderant, propterea quòd ipsa natura diuitias, quibus cõtenta est, & parabiles, & terminatas habet. Inanium autè cupiditatum nec modus vllus, nec finis inueniri potest.*

MALOS FVRES] *malos*, est epithetum perpetuum, non discretionis. vt sat. 6. huius lib. *mala lustra.* & sat. 3. lib. 2. *ambitione mala.*

C NE TE COMPILENT] ne tua furentur. *compilare* (inquit Festus) *est cogere* in vnum, & condere, ex quo furari. Marc. Tull. lib. de orat. 2. *Cùm C. Fabricio P. Cornelius, homo, vt existimabatur, auarus & furax, sed egregiè fortis, & bonus Imperator, gratias ageret, quod se homo inimicus consulem fecisset, bello præsertim magno, & graui: Nihil est, quòd mihi gratias agas (inquit) si malui compilari, quam venire.* Idem 1. lib. accus. *quasi verò id cupiditate defendendæ nobilitatis, aut studio partium fecerit, ac non apertissime Consulem, exercitum, prouinciámque compilarit.* Horat. vltimo huius saty. versu. *ne me Crispini scrinia Lippi Compilasse putes.*

FVGIENTES] si fugientes cohæreat cum superioribus illis nominibus, malos fures, erit accusandi casus: sin cum verbo *compilent*, recti casus, & numeri multitud.

HOC IVVAT?] hoc delectat? vt suprà annot. ad Odam 2. epod.

HORVM SEMPER EGO OP.] ego quidem his bonis semper carere potius, quàm ea habere velim. *pauperrimus bonorum* autem, sic dixit, vt sat. 3. lib. 2. *Pauper Opimius argenti positi intus, & auri. Optarim* autem habent libri fere omnes veteres: perpauci *optarem.*

CONDOLVIT] doluit. nam condolere pro eo, quod Græcis est συναλγεῖν, aut συμπάσχειν, non est Latinum. M. Tull. Tuscul. 1. *nos, si pes condoluit, si dens: sed fac totum dolere corpus, ferre non possumus.*

TENTATVM FRIGORE] sic alibi, *tentari morbo*, vt epist. ad Numicium. *Si latus, aut renes morbo tentantur acuto.* sic & M. Tull. lib. 4. Tuscul. *animi valentes morbo tentari non possunt, corpora possunt.* frigus hoc loco propriè positum: alias pro morte translatè, vt sat. 1. lib. 2. *& maiorum ne quis amicus Frigore te feriat.*

LECTO TE AFFLIXIT] afflixit reperi scriptum in codic. calamo exaratis, Iannoct. Faer. Torn. duob. Vatic. Raïnut. Card. Clericano, Nicotianis, Russardinis, ceteris, vt de huius scripturæ veritate non sit dubitandum, valdeque contem- E nam quorundam simiotum κακοζηλίαν, qui, vt aliquid sapere videantur, contendunt tamen hîc vulgatam lectionem esse retinendam. affligere autem est ad terram deiicere, de quo verbo vide annot. ad illum locum, *Atque affligit humo diuinæ particulam auræ*, sat. 2. lib. 2. Præterea nomen, *casus*, quod antecedit, hanc lectionem confirmat. Sic enim M. Tull. loquitur epist. ad Dolab. lib. 9. *Vel meo ipsius interitu mallem litteras meas desiderares, quam eo casu, quo sum grauissimè afflictus.* Idem in Timæo. *Postremò ne quis morbus eum possit, aut senectus affligere, &c.* Adde quòd affligere lecto, id est, ad lectum, sic dictum ab Horat. vt ab Eurip. Oreste, πάλαι χθόνιον δὲ δεμνίοις πεσὼν ἔχει. Id est, quãptidem iste ad lectum afflictus est? seu, vt propius accedam ad vim verbi Græci, ad lectum decidit? vel vno verbo, decubuit?

HABES, QVI ASSID. POM. PAR.] hæc sunt accipienda εἰρωνικῶς, & sine interrogatione legẽda. Nam paucis pòst negat hoc ita esse.

VT TE SVSCITET] iacentem, & afflictum F erigat. sententia hæc est: vt medicus ille ab vxore, aut aliquo tuorum accersitus te morbo affectum, atque afflictum excitet, id est, sanum faciat, recreet.

ET REDDAT NATIS, CAR.] quibus te propemodum morbus ademerat.

NON VXOR SAL.] tollit, ac remouet, quod paullo antè dissimulanter concesserat. ne vxor quidem, & filius, quibus carissimus esse debebas, te saluere volunt, tibiue salutem exoptãt. Ex quo collige, auarum omnibus esse odiosum atque inuisum. Nam qui patrem colit, qui vxorem & liberos amat, iisque vicissim carus est, eum credibile est etiam alienis amicum futurum. Qui verò neque amat coniunctissima capita, neq; ab iis amatur: neque eum cuiquam, neque ei quemquã carum esse posse probabile est. Nonnulli libri habent, *Non vxor te vult saluum.*

ARGENTO POST OMNIA PONAS] perspicuè

A spicuè verbum compositum *postponas* diuisit.

QVEM NON MER. AM.] quia pecuniam rebus omnibus anteponas.

RETINERE VELIS, SERVAREQVE AM.] retinere & seruare amicos, id est, in amicitia, & perpetua erga te beneuolentia cõtinere. sic loquitur sat. 3. eiusd. lib. *Hac res & iungit, iunctos & seruat amicos.* & epist. ad Numic. quę est ordine 6. *Solaq́; quæ possit facere & seruare beatum, &c.*

VT SI QVIS ASELLVM, &c.] quod est, indocilẽ docere, aut aliquid alteri suadere, quod ille nunquam sit facturus. Asinus enim suapte natura tardus est, atque ad cursum ferè ineptus: itaque frenari non solet: inde natus est iocus ille apud Aristoph. in auibus ὄνος ὄρνις, id est, asinus auis. & prouerbium illud, ὄνος κάλης, id est, asinus equus ad equitem vehendum aptus: quod vsurpauit M. Tullius in epist. 15. lib. 10. epist. ad Atticum, vt quidem legendum censet Simeo Bosius. Nam vbi vulgò quidem legitur Scytha ὄνον, ego autem, obscura quædam, & cæca scripturæ veteris vestigia secutus, reposueram, ἐνιλαστι νῶϊ, ille partim coniectura ductus, partim à vestigiis scripturæ veteris
B non longè recedens, legendum censet, habes κάλητα ὄνον, id est, habes equum, quo veharis, tardũ tanquam asinũ: vel habes asinum quo vehi possis, & qui tibi sit equi ephippiati loco: quib. verbis significat fortasse, Atticum tardum esse ad discessum: vel lentè de discessu deliberare: vel tardè esse discessurum: vel moras omneis, quib. tardetur eius discessus, nectere atque excogitare. *campo* autẽ hoc loco excudendum curaui libros ferè omneis veteres secutus. Cohæret enim cum verbo currere: quod quamuis motum significet, motus non est tamen à campo in alium locum, sed in campo motus omnis consumitur.

DENIQVE SIT FINIS QVÆRENDI] tẽpus enim est quærendi, tempus vtendi ac fruendi quæsitis, vt suprà eadem Sat. *& illis vtitur autẽ Quæsitis.* sic epistola ad Lollium lib. 1. *certum voto pete finem.* & Sat. 6. lib. 2. *nihil amplius oro, Maia nate, nisi vt propria hæc mihi munera faxis.* Theo-
C gnis bomo alioqui in ferenda paupertate mollissimus, infinitum quærendi studium acriter insectatur, & magnopere reprehendit, atque improbat his versibus, Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνθρώποισιν· Οἳ γὰρ νῦν ἡμῶν πλεῖστον ἔχουσι βίον, Διπλάσιον σπεύδουσι. τίς ἂν κορέσειεν ἅπαντας, Χρήματα τοῖς θνητοῖς γίνεται ἀφροσύνη. quamquam Aristoteles primo libro de rep. hos versus Soloni ascribit. eorum autem versuum bæc propemodum sententia est. Diuitiarum autem nullus certus est bominibus terminus: Nam qui nunc ex nobis plurimas iucundè viuendi facultates habent, ij duplo tantas parare student. quis omneis satiare queat? Planè pecunia hominibus amentia est.

CVMQVE HABEAS PLVS, &c.] sic omnes ferè habent libri manu scr. sententia perbona. boc enim significat. & cùm habeas plus, quàm antè habebas, pauperiẽ met. min. Si quis tamen mallet, *quoq́; habeas plus, &c.* quomodo & Muretus, & nos olim edideram⁹, non improbabo. sed ꝑfectò hæc scriptura, est tutior: & fortasse elegantior.

NEC FACIAS] libri aliquot manu scr. habent, *ne facias, &c.* D

VMIDIVS] sic scriptum est in omnibus ferè lib. manu scr. in vno tantùm *Vmmidius.* in vno & altero, *Fufidius.* in vulg. *Vnidius.*

DIVES, VT METIR. N.] ita diues, vt metiretur nummos, non numeraret. multitudinem numeramus: magnitudinem, eaque, quæ ita minuta sunt, vt numerari vix possint, qualia sunt legumina, fruges, bacæ arborũ, & similia, quæ aceruatim congerimus, menmur: res, quæ pondere constant, pendimus. tantæ igitur erant huius diuitiæ, vt essent innumerabiles, essetque necesse ei, qui æstimare vellet, modiis nummorum aceruos metiri. Quòd autem reperitur apud M. Tull. & alios, *magnus frumenti, vini, & similium numerus,* id ita accipiendum est: quasi diceret, magnus modiorum frumenti, & magnus amphorarum, similiumq́ue vasorum vini numerus. cum hoc loco congruit ille Satyr. 5. lib. 2. *vnde Diuitias, ærisq́; ruam dic augur aceruos.*

SVPREMVM] extremum, vt epist. ad Alb. Tibullum lib. 1. *Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.* E

LIBERTA] vel vxor, vel concubina, quod vtrumque licebat iure ciuili.

DIVISIT MEDIVM] in duas parteis dimidias diuisit.

FORTISSIMA TYNDARIDARVM] hanc libertam, quæ patronum, eundémque virũ suum occiderit, alteram Clytemnestram esse fingit, propterea quòd Clytemnestrę facinus sit imitata. Itaque eam, quasi Clytemnestram, Tyndaridarum fortissimam nominat. Tyndaridæ autem intelligendi sunt Tyndari liberi, Castor & Pollux, Helena, Phœbe, Clytemnestra. Nam quamuis Tyndaridæ propriè dicantur Castor, & Pollux: Clytemnestra verò & Helena Tyndarides, tamen masculorum appellatione continentur & fœminæ. Notum est autem Agamemnonẽ è bello Troiano reuersum, iamiámque pedem domum inferre conantem, ab Ægisto & vxore Clytemnestra insidiis exceptum & interfectum esse.

QVID MI IGITVR SVADES?] quid igitur me facere iubes? inquit auarus: quo modo me F
viuere vis? profuséne ac sumtuosè? Non celabo lectorem reperisse me scriptum in duobus cod. antiquis, *Quidne igitur.*

MÆNIVS] homo luxuriosus & profusus. de quo epist. ad Vallam lib. 1. *Mænius vt rebus maternis, atque paternis.* alij legunt Næuius, de quo Sat. 2. lib. 2. *nec sic, vt simplex Næuius, vnctam Conuiuis prabebit aquam.*

NOMENTANVS] fuit hic quoque luxuriosus & profusus nepos. de quo Sat. 3. lib. 2. *Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.* & ibid. *Nunc age luxuriam, & Nomentanũ arripe mecum.* Nomentanus autem à Nomento oppido appellatus est cognomento, cùm ei Cassio nomen esset.

PERGIS PVGN. SECVM FR. ADV.] respondet Horatius: pergis, id est, perseueras res inter se contrarias, conferre & comparare inter se? vel committere? vt sit tralatio ducta à gladiatori-

A bus. Saty. 7. hoc lib. *vti non compositum melius cum Bubo Bacchius.* duo enim sunt vitia maximè inter se pugnantia, profusio, seu luxoria: auaritia, seu im modica parsimooia, & immundiria. Hanc dubitationem & controuersiam eleganter decidit, ac dirimit Theognis: qui, posteaquàm incertum esse ostendit quàm diu victuri simus, eoque difficile esse iudicare vtrum sit potius, teouiterne & parcè: an sumruosè, profusè, & libidinosè viuere: itaque se quodammodo in triuio stare. alium enim se vidisse quantumuis diuitem, prçparcum tameo, atque aridum: omnia ventri & necessarius cupiditaobus denegantem: eundemque in medio vitæ cursu exstioctum: eius bona denique ad hæredem insperatum, indignum, atque ignotum delata: alium itidem copiosum ac locupletem, omnia ventri & libidinibus largieotem & gratificantem, breui bonis suis coosumtis ac dissipatis, ad egestatem & mendicitatem tedactum esse: subiungit ad extremum, optimum ac tutissimum esse, sumtus facere copiis & facultatibus rei familiaris consentaneos atque æqualeis. versus Theognidis sunt hi, Εν τριόδῳ ἕσταμαι, δύ᾽ εἰσὶ πρόσω ὁδοί μοι. Φροντίζω τούτων ἥντιν᾽ ἴω προτέρην. Ἤ μηδὲν δαπανῶν τρύχω βίον ἐν
B κακότητι, Ἢ ζώω τερπνῶς ἔργα τελῶν ὀλίγα· Εἶδον μὲν γὰρ, ἔγωγ᾽ ὃς ἐφείδετο, κ᾽ οὔποτε γαστρὶ Σῖτον ἐλευθέριον πλούσιος ὤν, ἐδίδου Ἀλλὰ πρὶν ἐκτελέσαι, κατέβη δόμον Ἄϊδος εἴσω, Χρήματα δ᾽ ἀνθρώπων οὑπιτυχὼν ἔλαβεν· Ὥστ᾽ ἐς ἄκαιρα πονεῖν, καὶ μὴ δόμεν, ᾧ κ᾽ ἐθέλοι τις. Εἶδον δ᾽ ἄλλον, ὃς ᾗ γαστρὶ χαριζόμενος, Χρήματα μὲν διέτριψεν ἔφη, δ᾽ ὑπάγω φρένας τέρψας. Πτωχεύει δὲ φίλους πάντας, ὅτου τιν᾽ ἴδῃ. Οὕτω Δημόκλεις κατὰ χρήματ᾽ ἄριστον ἁπάντων Τὴν δαπάνην θέσθαι, καὶ μελέτην ἔχεμεν.

NON EGO, AVARVM CVM VETO T. F.] sententia huius loci hæc est. Tu ex eo, quòd veto te auarum esse colligis, & concludis me tibi auctorem esse, vt profusè, & luxuriosè viuas, & bona tua perdas, ac dissipes. erras. Nam inter hæc dno extrema, & contraria, aliquid medium est: nempe modeiatus & mediocris pecuniæ vsus: huiusmodique aoimi habitus, per quem quis neque pecuniam partam in terram defo-
C diat: neque perdat, ac profundat. Quam mediocritatem se in vita traducenda secutu esse ostendit Horatius tum multis locis, tum maximè Oda. 1. Epod. *haud parauero, Quod aut, auarus vt Chremes, terra premā, Discinctus aut perdam vt nepos.*

VAPPAM] homioem omnia profuodentem, nullius bonæ frugi, neqnam, ad nullam rem vtilem. tralatio ducta à vino corrupto. vappa enim vinum est, quod degenerauit à bonitate, & natura vini. Horat. Satyt. 5. huius lib. *Multa prolutus vappa nauta, atque viator.* idem Satyr. 3. lib. 2. *Pauper Opimius, &c. Qui Veientanum festis potare diebus Campana solitus trulla, vappamq́, profestu.* Plinius lib. 14. cap. 20. *vinumq́, musto quibusdam in locis iterum sponte feruere: qua calamitate deperit sapor, vappaq́, accipit nomen probrosum etiam hominum, cum degenerauerit animus.*

EST INTER TANAÏM Q. S.] Tanaïm quidem spadonem fuisse aiunt, libertum Mæcenatis: Visellij autem socerum noo oominatum, hernia laboralle, herniosumq́ue fuisse.

VISELLI] io nonnullis cod. antiq. scriptum est *Besell*. D

MODVS] mediocritas, μέτρον, μέσον.

QVOS VLTRA, CITRAQVE N. C.] certi sunt fines, intra quos rectum consistit: vltra, aut citra hos fineis consistere noo potest.

RECTVM] τὸ ὀρθὸν, quo nomioe sæpe vtitur.

ILLVC, VNDE ABII, R.] eò, vnde degressus sum, reuertor.

NEMÓN VT AVARVS SE PR.] itáne fieri oportet, vt nemo auarus se satis vmquam beatum putet: sed alienum vitæ instimmm pluris faciat, quàm suum? & quòd alius tem suam melius gerat, quàm ipse suam, contabescat?

QVODQVE ALIENA CAPELLA G. D. V.] id est, bonis alterius amplioribus, & diuitius maioribus macrescat? vel sic: eò quòd aliquis alius maiores facultates, & ampliores fortunas babeat, angatur, & mærore contabescat?

NEQVE SE MAIORI PAVP. TVRBÆ COMP.] neque se vmquam cum pauperioribus, qui multo plures sunt, comparet: sed cum diuitioribus? eosque assiduè superare côtendat? quod E eum facere non oportet, qui aoimo tranquillo esse velit, vt suprà ex Plutarcbo demonstrauimus. oonnulli libri veteres babent, *meliore pauperiorum Turba compareτ:* quam scripturam si probabimus, meliutem partem fortasse ita intelligere debebimus, vt pro maiore accipiamus. licebit & propriè, vt pauperes sentiat esse diuitibus meliores ac probiorés. vt Oda 30. libro tertio. *probamq́, Pauperiem sine dote quæro.* atque ita vsurpatur *melior pars* Oda 16. epod. *Aut pars indocili melior grege.*

SIC FESTINANTI SEMPER LOCVPL.] sic ad diuitias ampliores contendeoti, semper aliquis locupletior impedimento est, quo minus suis bonis, ac fortunis contentus sit. illud *sic* autem coniungendum cum participio *festinanti*, oon cum verbo *obstat*. Est autem aliud festinare, quàm properare. Nam, vt docet Nonius Marcellus ex Catone, qui vnum quid maturè transigit, is properat: qui multa simul incipit, nec perficit, is festinat. F

VT, CVM CARCERIBVS M.] Docet à simili quàm miserum, atque infinitum sit auari studium. Quemadmodum (inquit) in ludis Olympicis, compluribus quadrigis certamen ineuntibus, & iam dimissis è carceribus, is auriga, qui secundo, aut tertio loco currit, posteriores quadrigas, & eas, quas præteriit, ne respicit quidem: sed eas tantùm, quæ antecedunt, & à quibus superatur, spectat, eisque instat, id est, eas proximè insequitur, primùm vt assequatur, deinde vt superet: ita bomo rei amplificandæ studio supra modum deditus, quem auarum appellamus, oon solet se cum minus diuitibus cnmparare, vt, cùm eos à se superatos cogitet, quærendi finem faciat: sed cum locupletioribus, vt totam vitam in quærendo & coogerendo consumat, num quam autem rebus quæsitis fruatur. cum boc Horatiano versu cōgruit Virgilianus ille Georg. 1. in extr. *Vt*

cùm

A *cùm carceribus sese effudere quadrigæ.* Ordo autem horum verborũ,& sententia, hæc est: Quemadmodum (inquit) cùm vngula rapit currus carceribus missos,id est,cùm equi vngulis solidis & cõtinuis præditi,id est, μώνυχες, seu μώνυχοι,corripiũt, id est,celerrimè trahunt currus è carceribus patefactis dimissos: auriga instat iis equis, qui suos præcurrunt,& cursu præuertunt, nihili faciens & contemnens eos equos, qui sunt à se præteriti, & qui inter vltimos currunt. vngulã posuit, pro vngulis: vngulas pro equis vngulatis.

INSTAT EQVIS AVR. SVOS VINC.] insequitur proximè equos antecedẽteis, & suos cursu præuertenteis. sic suprà epist. ad Loll. lib. I. *nec præcedentibus insto.*

PRÆTERITVM] equum, quem præteriit, ac superauit.

CEDAT VTI CONVIVA SATVR] sic Lucretius lib. 3. *Cur non, vt plenus vitæ conuiua, recedis?* Extat pulcherrima Dionis Chrysostomi oratio, χαρίδημος inscripta, in qua comparat multis verbis hanc vitam cum conuiuio variis cibis atque epulis referto, homines cum conuiuis.

B CRISPINI] Philosophi Stoici, de quo Satyra 6. lib. I. *Dum, quæ Crispini docuit me ianitor, edo.* & Sat. 3. huius lib. *neque te quisquam stipator, ineptum Prater Crispinum sectabitur.* & Sat. 4. *ecce Crispinus minimo me prouocat.* scripsit hic versus numero quidem multos, pondere autem leueis.

SATYRA 2.

AMbubaiarũ collegia, pharmacopolæ,
Mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne, (gell.
Mœstũ, ac sollicitũ est cantoris morte Ti-
Quippe benignus erat. contrà hic, ne prodigus esse
Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo, durãq; famẽ depellere possit.
Hunc si percũcteris, aui cur, atq; parẽtis
C *Præclaram ingrata stringat malus ingluuie rem,*
Omnia cõductis coẽmẽs obsonia nummis:
Sordidus, atque animi quòd parui nolit haberi,
Respondet. laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fufidius vappæ famã timet, ac nebulonis,
Diues agris, diues positis in fœnore nũmis.
Quinas hic capiti mercedes exsecat: atq;
Quanto perditior quisque est, tanto acrius vrget.
Nomina sectatur modò sumta veste virili D
Sub patribus duris tironum. maxime, quis non,
Iupiter, exclamat, simulatque audiuit? at in se
Pro quæstu sumtũ facit. hic? vix credere possis, (Terent I
Quàm sibi nõ sit amicus: ita vt pater ille,
Fabula quem miserũ nato vixisse fugato
Inducit, nõ se peius cruciauerit, atq; hic.
Si quis nunc quærat, quò res hæc pertinet? illuc.
Dũ vitãt stulti vitia, in cõtraria currũt.
Malthinus tunicis demissis ambulat: est, qui
Inguen ad obscænum subductis vsque facetus. E
Pastillos Rufillus olet: Gorgonius hircũ.
Nil medium est. sunt, qui nolint tetigisse, nisi illas,
Quarũ subsuta talos tegat instita veste.
Contrà, alius nullam, nisi olenti in fornice stantem. (macte
Quidam notus homo cùm exiret fornice:
Virtute esto, inquit sẽtẽtia dia Catonis.
Nã simulac venas inflauit tætra libido:
Huc iuuenes æquum est descendere, non alienas
Permolere vxores. nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire est operæ pretiũ, procedere rectè F
Qui mœchis non vultis, vt omni parte laborent:
Vtq; illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter sæpe pericla.
Hic se præcipitẽ tecto dedit: ille flagellis
Ad mortẽ cæsus: fugiẽs hic dẽcidit acrem
Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
Hũc perminxerũt calones. quin etiã illud

A *Accidit, ut cuidam testeis, caudamq; salacem*
Demeteret ferrum: iure omnes: Galba negabat.
Tutior at quanto merx est in classe secunda?
Libertinarum dico: Sallustius in quas
Non minus insanit, quàm qui mœchatur. at hic si,
Quà res, quà ratio suaderet: quáque modestè
Munifico esse licet, vellet bonus, atque benignus (damno,
Esse: daret quantum satis esset: nec sibi
Dedecoriq; foret: verùm hoc se amplecti tur vno: (ego tango
Hoc amat, hoc laudat: matronam nullã
B *Vt quondam Marsæus amator Originis ille,*
Qui patrium mimæ donat fundúmque Larèmq;: (alienis,
Nil fuerit mi, inquit, cũ vxorib. vnquã
Verùm est cum mimis: est cũ meretricibus: vnde (tibi abundè
Fama malũ grauius, quàm res trahit. an
Personam satis est, non illud, quicquid vbique
Officit, euitare? bonã deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum est vbicunque. quid inter-
Est in matrona, ancilla, peccésne togata?
Villius in Fausta Syllæ gener, hoc miser
C *vno*
Nomine deceptus, pœnas dedit vsque, superque, (titus,
Quàm satis est pugnis cæsus, ferroque pe-
Exclusus fore, cùm Longarenus foret intus.
Huic si mutonis verbis mala tãta vidẽti
Diceret hæc animus: quid vis tibi? numquid ego à te
Magno prognatum deposco consule cunnum,

Velatumq; stola, mea cùm cõferbuit ira? D
Quid responderet? magno patre nata puella est.
At quanto meliora monet, pugnantiáque istis,
Diues opis natura suæ: si tu modò rectè
Dispensare velis: ac nõ fugienda petẽdis
Immiscere? tuo vitio, rerúm ne labores,
Nil referre putas? quare, ne pœniteat te,
Desine matronas sectarier: vnde laboris
Plus haurire mali est, quàm ex re decerpere fructus.
Nec magis huic inter niueos, virideisq; lapillos,
Sit licet hoc Cherinte tuum, tenerum est femur, aut crus
Rectius: atque etiam melius persæpe togatæ.
Adde huc quòd mercem sine fucis ge- E
stat apertè (honesti est,
Quod venale habet, ostendit: nec, si quid
Iactat, habetque palàm: quærit, quo turpia celet.
Regibus hic mos est: vbi equos mercantur, opertos
Inspiciunt, ne, si facies (vt sæpe) decôra,
Molli fulta pede est: emtorẽ inducat hiantem,
Quòd pulchre clunes, breue quòd caput, ardua ceruix.
Hoc illi rectè: ne corporis optima Lynceus
Contemplere oculis: Hypsæa cæcior, illa, F
Quæ mala sunt, spectes. ô crus, ô brachia: verùm
Depygis, nasuta, breui látere, ac pede longo est.
Matronæ, præter faciẽ, nil cernere possis,
Cetera, ni Catia est, demissa veste tegentis.
Si interdicta petes, vallo circũdata (nã te
Hoc facit insanum) multæ tibi tum officient res:
Custodes, lectica, ciniflones, parasitæ,
Ad

A *Ad talos stola demissa, & circumdata palla:*
Plurima, quæ inuideant purè apparêre tibi rem. (est,
Altera nil obstat Cois tibi: pæne videre
Vt nudã: ne crure malo, ne sit pede turpi:
Metiri possis oculo latus. an tibi mauis
Insidias fieri, pretiumq́; auellier antè,
Quàm mercem ostendi? léporem venator vt alta
In niue sectatur: positũ sic tangere nolit;
Captat, & apponit. meus est amor huic similis: nam
Transuolat in medio posita, & fugientia
B *captat.*
Hiscéne versiculis speras tibi posse dolores,
Atque æstus, curásque graueis è pectore pelli?
Nónne cupidinibus statuit natura modum? quem,
Quid latura sibi, quid sit dolitura negatum,
Quærere plus prodest, & inane abscindere soldo.
Num, tibi cum fauceis vrit sitis, aurea quæris
C *Pocula? num esuriens fastidis omnia præter*
Pauonem, rhombumq́ue? tument tibi cũ inguina, num, si
Ancilla, aut verna est præstò puer, impetus in quem
Continuò fiat, mâlis tentigine rumpi?
Non ego: namq́ue parabilem amo Venerem, facilemq́;.
Illã: post paullo: sed pluris: si exierit vir:
Gallis hanc Philodemus ait: sibi, quæ neque magno
Stet pretio, neque cunctetur, cùm est iussa venire.
Candida, rectáque sit: munda hactenus, vt neque longa,
Nec magis alba velit, quàm det natura, videri. D
Hæc vbi supposuit dextro corpus mihi læuum:
Ilia, & Ægeria est: do nomen quodlibet illi.
Nec vereor ne, dum futuo, vir rure recurrat:
Ianua frangatur: latret canis: vndique magno
Pulsa domus strepitu resonet: vepallida lecto
Desiliat mulier: miserã se conscia clamet:
Cruribus hæc metuat: doti deprensa: egomet mi.
Discincta tunica fugiendum est, ac pede nudo: E
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miserum est: Fabio vel iudice vincam.

M. Tigellium Hermogenem præstantem musicum & cantorem fuisse, Cæsarique dictatori primùm, deinde etiam Augusto, & Cleopatræ mirificè placuisse tradunt Acro & Porphirio. Addunt iidem, Horatio inuisum fuisse, quod eius versus, parum numerosos, parumq́ue modulatos esse dixisset.

AMAVAAIARVM COLL.] 'Ambubaias, mulieres fuisse impudicas, & infameis, suspicari licet: & ita putat Porphirio: quem plerique secuti F sunt. vnde sint appellatæ, non est facile diuinare. vtitur hoc nomine Suet. in Nerone. *Comitabat nõnumquam & in publico, naumachia preclusa, vel Martio campo, vel Circo maximo, inter scortorum totius vrbis, ambubaiarumq́; ministeria.* Alij a Baiis, & voce peregrina ambub nominatas esse putant: alij ab an, vel am, quod est circum, & Baiis. Ego ambubaias non mulieres, sed αὐλητὰς, id est, tibicines quosdam barbaros, aut certe a barbara voce *ambub*, quæ tibiam significat, appellatos esse dico: idq́ue non solùm a P. Mercerio, collega meo, viro linguæ Hebraicæ scientißimo audiui, verùm etiam in vno exemplari manuscr. antiquißimo, ad oram libri annotatum reperi: quod item mihi Scaliger huius linguæ non ignarus confirmauit. Si quis tamen tibicinas fuisse contendet, non tibicines non magnopere repugnabo, aut laborabo: tibicines tamen malo.

PHARMACOPOLÆ] pharmacopolæ fuerunt olim turpes, & inhonesti. vendebant enim pharmaca simulata, & speciosa, atque horũ pharmacntum vim miram esse iactabant, te veta po-

A pulo verba dabant: iidem etiam vnguenta ostentabant in præsentia odoris grati, breui post tempore fugientia, & euanescentia. postremò venditabant omne genus fuci ad candorem & ruborē neque verum, neque natiuum ori, cuti, comisque appingendum. Appellantur autem à nonnullis nomine Latino vnguētarij. quod mihi non probatur. hos enim, μυροπώλας Græci dicunt, non φαρμακοπώλας.

MENDICI] Simeo Bosius putat per mendicos, ἀγύρτας significari, homines egenteis, qui vel præstigiis populo obiectis, vel næniis recitandis, & similibus victum quæritant, & stipem colligunt, & flagitant.

BALATRONES] Balatronem nomen cuiusdam nepotis, aut parasiti fuisse quidam putant. Horat. Satyr. vlt. lib. 2. *cum Seruilio Balatrone*: ab eóque huiusmodi ordinis, & ingenij homines ita esse appellatos: alij balatrones à barathro dictos esse, quasi barathrones. Sex. Pompeius Festus scribit balatrones, & blatéas esse bullas luti ex itineribus: vel, quod de calceamentorum soleis eraditur. Varro de re Rustica: *Videbo vos iam, balathrones, & hunc afferam meum corium, & flagella.*
B

CANTORIS MORTE TIGELLI] Tigellium Hermogenem Sardum commemorat etiam in Sat. 3. huius lib. *Sardus habebat ille Tigellius hoc.* & 9. *Inuideat quod & Hermogenes, ego canto.* & 10. *Demetri, teq́; Tigelli, Discipularum inter iubeo plorare cathedras.* & iterum tertia huius lib. *Vt quamuis tacet Hermogenes, cantor tamen, atque Optimus est modulator.* Eundem puto significari à M. Tullio epistola ad Fab. Gallum lib. 7. his verbis. *Ille autem* (nempe Phamea) *qui sciret se nepotem bellum tibicinem habere, & sat bonum cantorem, discessit a me, vt mihi videbatur, iratior. Habes Sardos venaleis, alium alio nequiorem.* per nepotem Phameæ tibicinem, & cantorem, hunc Hermogenem, Tigellium (inquam) significari arbitror.

BENIGNVS ERAT] id est, beneficus & liberalis, vt infrà eadē Satyra: *at hic, si Quà res, quà ratio suaderet, quaq́; modeste Munifico esse licet, vellet bonus, atque benignus Esse, &c.* vide annot. ad
C Od. 17. lib. 1. Erat autem hic Tigellius, munificus in tibicines & tibicinas, mimas, pharmacopolas, & id genus homines.

INOPI DARE N. A.] amico inopi id dare nolit, quo frigus, &c.

PRÆCLAR. INGR. STRING. M.] id est, cur amplissimas à maioribus suis relictas fortunas comedat, ac deuoret, &c. ego puto idem dictum esse Latinè ab Horatio, quòd à Græcis dicitur σφαῖραν ποιῆσαι τὴν οὐσίαν: id est, ex patrimonio suo pilam, aut pilulam facere. Athenæus lib. 4. ἀσώτους. ὧν μὲν οὖν ἀσώτων μνημονεύει Ἄλεξις ἐν Κνιδίᾳ· Διόδωρος ὁ περιβόητος ἐν ἔτεσιν δύο σφαίρας ἀπέδειξε τὴν πατρῴαν οὐσίαν, οὕτως ἐπιμελῶς ἅπαντα κατημασήσατο. id est, Diodorus perditus dictus, biennio patrimonium suum pilam reddidit: ita improbè omnia deuorauit. Idem in Phædro, Σχολῇ γε τὸν ἥλιον, σχολῇ λέγεις. Ἐπιχαρμίδης ὁ μικρὸς ἐν πέντ᾽ ἡμέραις Σφαῖραν ἐποίησε τὴν πατρῴαν οὐσίαν, Οὕτω συνεστρόγγυλεν ἐπιμελῶς καὶ ταχύ. id est, serò verò per solem, serò dicis. Epicharmides paruus quinque diebus pilam reddidit paterna bona. Ita impuden- D
ter & improbè, & celeriter ea conglobauit, atque in pilam conformauit. idem ferè valet illud, quāuis alio modo dictum, epist. ad Vallam lib. 1. *vbi omne Verterat in fumum, & cinerem.* stringat igitur, id est, imminuat, & in pilam conformet, & ita deuoret. nam quicquid deuorare volumus, vel manu, vel dentibus & lingua in sphærā, seu globum conformamus, deinde deuoramus, vel gutture ipso stringimus, & extenuamus. Sed cur ingluuiem ingratam dixit? fortasse quia nepotes, & prodigi, luxuriosique homines, qui amplum à patre, aut à maioribus acceptum patrimonium paucis annis perdunt, ac dissipant, præbent se in illos ingratos, neque illis eam, quam debent, gratiam referunt. quid ita? quia consumpto patrimonio ad inopiam & egestatem redacti videntur iam nihil à maioribus suis accepisse, afferuntque hanc nonnullis opinionem, nihil sibi ab illis esse relictum: quod illis turpe est. Ita quibus ornamento esse debent, iis sunt dedecori: ergo ingrati.

MALVS] κακός, profusus, dissolutus, nequam.

CONDVCTIS NVMMIS] fænori acceptis. E
ex quo fænus mox ab eodem merces nominabitur.

ANIMI PARVI] pusilli animi, μικρόψυχος, sat. prox. seq. *Dij bene fecerunt, inopis me, quodq́; pusilli Finxerunt animi.*

VAPPÆ] hominis omnia sua effusè largientis, ac perditi, vt dixi superiore satyra. vel hominis nullius bonæ frugi, & nequam: quod idem valet.

DIVES AGRIS, DIVES] hic versus reperitur etiam in epist. ad Pisones de Arte poëtica.

QVINAS HIC CAP. MERCED.] id est, quinas vsuras. si vsuræ sint semisses, quinæ vsuræ semisses quadragesimo mense æquabunt sortem: si centesimæ, vicesimo. Itaque finge me ab hoc improbissimo fæneratore centum aureos fænori accepisse, & quinas centesimas in singulos menseis promisisse: vicesimo mense sors æquabitur. sunt enim soluendi in singulos menses aurei quini. finge me quinas semisseis promisisse: quadragesimo mense vsuræ sortem æquabunt. Nam duo aurei cū dimidio, in vnumquemq; mensem vsu- F
ræ nomine erūt ei numerādi. *exsecat* autē excudendum curaui, secutus auctoritatem vnius codicis Vatic. Rainutij Card. Iann. Faër. Tornes. quod interpretor, demit, detrahit, deducit. Atque hanc scripturam videtur agnoscere Porphirio: idque ex eius verbis quamuis corruptis intelligere licet: Sic enim ille: *exigit autem capite, ad illud pertinet, quòd auari fæneratores cum dabant vsurariam pecuniam, primi mensis vsuras capiti ipsius sortis statim demebant: hoc est ergo exigit.* apud Porphir. legendum *exsecat* suprà, vbi est *exigit autem.* Nam exigit interpretatio est verbi exsecat, quæ postea in contextum translata est.

CAPITI] sorti, τῷ κεφαλαίῳ.

QVANTO PERDITIOR QVISQVE] quanto quisque est luxuriosior, & ἀσωτότερος, tanto fænerator ille grauiores ei vsuras imponit. vnus & alter liber manuscr. habent *proditior*: quos non sequor.

NOMINA

A NOMINA SECT. &c.] nomina sectatur adolescentulorum, qui nuper admodum sumserunt virilem togam, quorum sciat duros, & præparcos esse patres, id est, quos sciat à patrib. suis nihil, aut parum admodum abradere, atque exprimere posse ad cupiditates suas explendas. quærit filios familias admodum adolescēteis, qui modò virilem togam sumserunt, quib. pecuniā grandi fœnore pacto expensam ferat. notum est *nomen* vsurpari & pro eo, quod nobis debetur, & pro eo, quod aliis debemus. vterque enim & creditor & debitor *nomina facere* dicitur, cùm hic refert in codicem nomen creditoris, ille debitoris. Vetabant autem leges & senatusconsulta pecuniam filiis familiâs, & minoribus viginti quinq; annis fœnerari: qui hîc tirones appellantur.

SVB PATRIBVS DVRIS TIR.] ordo est hic, Sectatur nomina tironum sub patribus duris, id est, adolescentium, qui sunt sub imperio patrū durorum, non ita pridem sumpta virili toga. Per duros patres autem, præparcos & nimiū tristeis, ac seueros significat. Sic M. Tull. in Lælio de Demea & Mitione, *Quando in altero duritas, in altero comitas?* sic enim legendum esse, non, vt vulgò,
B *diritas*, alibi admonuimus.

AD IN SE PRO QVÆSTV.] dicet fortasse aliquis, hūc fœneratorē sumpt° in se facere, quæstui pares, & cōuenienteis: minimè minimè verò: imò tenuissimè, & sordidissimè viuit, seseque miserandum in modum excruciat, Cùm in vulgatis cod. legeretur *at ipse*, ego ex fide cod. Rainut. Card. Faern. vnius Varic. *in se* reposui. Est autem in se facere sumtum, ea emere, quæ sibi sint ad victum, cultúmque necessaria.

HIC? VIX CRED. POSS.] infirmat, & remouet, quod obiectum fuerat.

QVAM SIBI NON SIT AMICVS] quàm sit sibi inimicus, atque infestus, dum Genium suum defraudat: dum omnia non solùm iucunda, verùm etiam necessaria naturæ denegat. PATER ILLE] Menedemus seipsum excrucians, quia filium suum Cliniam nimia duritia & seuitia sua in Asiam proficisci, & patriam fugere coëgerat. ex quo dicta est ἑαυτὸν τιμωρούμενος comœdia.

C MALTHINVS] existimāt complures hîc Mæcenatem describi, ac notari, propterea quòd ille solutis & discinctis tunicis ambulasse, & mollissimè vixisse traditus sit: Malthinum autem ab Horatio ficto nomine esse appellatum, vel ἀπὸ τῆς μάλθης, quę est pix cum cera mista: aut, vt docet Suidas, κηρὸς μεμαλαγμένος, id est, cera mollita: vel ἀπὸ τοῦ μαλθακοῦ, quod molle significat: vnde veteres malthas, molleis appellari voluerunt, inquit Nonius. ego vt cetera vera esse fateor, ita non puto, Horatium vsque eò vel improbum, vel impudentem, vel maledicendi cupidum fuisse, vt ne Mæcenati quidem optimè de se merito, & gratiosissimo apud Augustum viro pepercerit. Verisimilius mihi quidem est, alium quempiam eiusd. ætatis confictō nomine ab eo designari, qui nimis longis, & demissis, & solutis tunicis vteretur. Verumtamen si quis contendet pertinacius atque improbius, Mæcenatē, non vllum alium, ab Horatio significari, præsertim cùm constet, vt suprà dixi, D Mæcenatem tunicis ad talos demissis, & solutis vsum esse, non pugnabo.

TVNICIS DEMISSIS] tunicis longis, & talarib. ποδήρεις & ποδηνεκεῖς appellant Græci. erant autem tales vestes parum viriles. stolæ contra, muliebres vestes, demissæ ad pedes erant. infrà Satyra ead. *Ad talos stola demissa, &c.*

EST QVI INGVEN AD OBS.] est alius multùm illi dissimilis, qui tunicis vtitur breuioribus, & vix partes corporis inhonestas tegentibus.

FACETVS] ridiculus est: mouet risum.

PASTILLOS] globulos, & quasi panes totundos. massas tereteis, ex rebus odoratis compositas: ex quibus suaues odores efflantur: quibus vtuntur mulieres, & viri mulierum similes, nempe molles, ac delicati: Græci vocant τρωχίσκους alij διαπάσματα, & vnguenta interpretantur. Nonius: *Panis proprietatem a pascendo putant veteres existimandam.* Varro de vita populi Romani lib. 1. *Pastillos & panes hac vocabula pastus, quod esse, pascere dicebant.* conficiuntur etiam hodie pastilli odorati. sunt & alij pastili, quibus vtuntur medici: qui quid à malagmatis, & emplastris E differant, docet Cornelius Celsus lib. 5. cap. 17. hic versus iteratur infrà Sat. 4. huius lib. Seneca epist. 1. lib. 13. profert hunc dimidium versum: sed legisse videtur Ruccillus. sic. n. ille. Descripturus infamem, & nimijs notabilem delicijs Horatius Flaccus quid ait? Pastillos Ruccillus olet. Dares nunc Ruccillum.

OLET] epist. 19. lib. 1. *Vina ferè dulces oluerunt mane camœnæ*. Terent. Eunu. *olet vnguenta de meo.*

HIRCVM] vel odorem illum teterrimum, qui sub alis esse solet: vel animal ipsum sua natura pessimè olens. vide suprà Od. 12. epod. *Angrauis hirsutis cubet hircus in alis.*

NISI ILLAS QVARVM SVBS.] matronarum vestitus hic erat stola, & palla. infrà eadem Sat. *Ad talos stola demissa, & circumdata palla.* matronas igitur significat. assuebatur autē instita extremæ stolæ. Itaque per vestem subsutam, pannum tenuē, ac mollem seu latā fasciam, & prætextam significari puto, quæ nihil aliud est, quàm ipsa instita, id est, faciola, quæ stolam ambibat. F περιζώνιον appellari à Græcis docet Porphyrio. Ouid. lib. 1. de arte amandi, *Este procul vitta tenues, insigne pudoris, Quæque tegis medios instita longa pedes.*

CONTRA ALIVS NVLLAM NISI OLENTI IN FORN. ST.] contrà alius nullam tangere velit, nisieā, quæ in fornice prostet: nisi mercenariam, seu meretricem, seu venalem. in hoc versu ce syllaba postrema vocis *fornice* quāuis excipiatur à voce initium capiente à duabus consonantibus, st. nihilominus breuis manet. sic apud Tibull. eleg. 1. lib. 1. *O quantum est auri, pereat potiusq́, smaragdi,* sine zmaragdi. & apud Catull. carm. de Pelei & Thet. nupt. *Testis erit magnis virtutibus vnda Scamandri.* & Virg. lib. 10. *Ponite: spes sibi quisque.* Horat. Sat. seq. *Si quod sit vitium nō fastidire. strabonem Appellat patū pater.* & Sat. 5. *insani ridentes præmia scribæ.* Iam rotnix appel.

A appellatus est, locus, vbi prostitutæ pudicitiæ mulieres erant, à locis arcuatis, vt docet Isidorus.

MACTE VIRTVTE] sic sæpe loquitur Liuius, vt lib. 10. *Tu quidem macte virtute, diligentiaq; esto*. & Cic. Tuscul. 1. *Macte virtute, ego enim ipse cum eodem ipso non inuitus erraverim*. idem lib. 12. epist. ad Att. *Macte virtute: mihi quidem gratū: & erit gratius, si, &c.* Virg. lib. 9. Æneid. *Macte noua virtute puer: sic itur ad astra*. Macte autem valet magis aucte. ex quo *mactare*: quod valet magis augere. Cic. lib. de rep. *ferunt laudibus, mactant honoribus*. mactus verbum pontificale, & quo vtebantur in sacris & libationibus. *Mactus hoc vino inferio esto*. quæ verba sic explicat Arnobius lib. 7. aduersus genteis. *Quid est aliud quam dicere, tantum esto mactus, quantum volo: tantum amplificatus, quantum iubeo, &c.*

INQVIT SENTENT. DIA CAT.] id est, inquit Cato. periphrasis. sic Lucretius lib. 5. *Democriti quod sancta viri sententia ponit*. i. Democritus. Id. lib. 3. *Nec tam doctus equa pullus, quam fortis equi vis*, id est, fortis equus. & Horat. Od. 21.
B lib. 3. *Narratur & prisci Catonis Sæpe mero caluisse virtus*. cuius generis sup. ad Od. 5. lib. 3. plura collegimus exempla. *diua* autem habent libri aliquot veteres.

TÆTRA LIBIDO] Venerea libido. sic Catullus amorem *tætrum morbum* appellat. *Ipse valere opto, & tætrum deponere morbum. O dij reddite mi hoc pro pietate mea*.

DESCENDERE] verbo apto, & significante vsus est. in locis enim depressis, & defossis erant ganea: videlicet sub fornicibus. à quibus etiā fornices ganea sunt appellata.

PERMOLERE] corrumpere, adulterare, μοιχεύειν. tralatio est. sic & Theocr. εἰδ. Εἴτ᾽ ἄγαμοι Κορύδων, τὸ χερόντιον ἦρ᾽ ἔτι μύλλει Τήναν τὰν κυάνοφρυν ἐρωτίδα, quem locum indicauit mihi Fuluius Vrsinus vir humanissimus. Lucill. *Hunc molere, illum autem vt frumentum vannere lumbis*. improbius di-
C xit Catull. io Gellium, *Hoc ne ipsi accideret, patrui perdepsuit ipsam Vxorem, &c.* vbi vulgò mendosè legitur *perdespuit*.

MIRATOR CVNNI CVPI.] hic Cupiennius longè ab illo superiore dissidebat, vt pote qui matronas solas amaret, & miraretur. cunnus, ἐσχάρα muliebris.

ALBI] albati. per cunnum album, matronam, & ingenuam mulierem significat, quia matronæ, albatæ, id est, stola amictæ in publicum prodibāt: libertinæ, atratæ.

AVDIRE EST OPERÆ PRET.] incommoda, pericula, aduersos denique casus adulterorum enumerat. est operæ pretium (inquit) vobis, qui mœchis sua flagitia ex sententia succedere non vultis, audire quo pacto hi omni ex parte malis omnibus exerceantur ac vexentur. Est autem imitatus Hor. versus Ennianos, *Audire est operæ pretium, procedere rectè Qui rem Romanam, Latiumq; augescere vultis*. operæ pretium, id dicimus, quod tanti est, quanti opera in eo insumta. itaque operæ pretium facere, & inanem operam sumere, planè sunt contraria: &, cùm ita loquimur, operæ pretium est audire, operæ pretium est spe-
D ctare, hoc significamus, non perditurum eum operam, qui audiat, neque eum, qui spectet. Marc. Tull. Lib. 2. accus. *Iam verò Censores quemadmodū in Sicilia isto prætore creati sint, operæ pretium est cognoscere*. Idem lib. 4. de finib. *at, quo vtantur homines acuti argumento ad probandum, operæ pretiū est considerare*. T. Liuius 1. lib. ab vrbe cond. *Facturúsne operæ pretium sim, si a primordio vrbis res populi Rom. perscripserim, &c.* Terent. io Andr. *Audireq; eorum est operæ pretium audaciam*. Horat. Epist. ad August. *Sed tamen est opera pretium cognoscere, quales Custodes habeat, &c.* & Sat. 4. lib. 2. *Est operæ pretiū duplicis pernoscere iuris Naturā*.

ILLE FLAGELLIS AD MORTEM CÆS.] C. Crispum Sallustium significari dicunt: qui deprehensus ab Annio Milone in adulterio cum Fausta eius vxore, flagellis ab eo cæsus est.

DEDIT HIC PRO CORP. NVM.] honesto homines loco nati, & locupletes deprehensi in adulterio, pretio sese redimebant: humiles &
E pauperes occidebant, vt iam cognoscemus. huiusmodi pretia autē Homerus ἰδυσ. θ. μοιχάγρια nominat, eo loco, vbi cantum illum Demodoci persequitur de Marte, & Venere in adulterio deprehensis, & à Vulcano tenuissima vinculorum textura irretitis.

PRO CORPORE.] vel ne sibi cauda salax ferro demeteretur: vel ne stupraretur.

HVNC PERMINXERVNT CAL.] id est, calones aliū præciderunt, seu pædicarunt: pudicitiam ei eripuerunt. erat & alia pœna grauior in pauperes deprehensos Atheniensib. vsitata, quā τιλμὸν & ῥαφανίδωσιν appellabāt à verbo τίλλειν, quod est vellere: & a verbo ῥαφανιδῶ, quod est raphano podicem perfodere: quam Catullus describit his versibus ad Aurelium. *Ah, tum te miserum, maliq; fati, Quem attractis pedibus patente porta Percurrent rhaphaniq;, mugilesq;*. Aristophanes. Νεφ. Τί δ᾽, ἢν ῥαφανιδωθῇ γε πεισθείς σοι, τέφρᾳ τε τιλθῇ, ἕξει τινὰ γνώμην λέγειν τὸ μὴ εὐρύπρωκτος εἶναι, id est quid si rha-
F phanis perfossus fuerit sua voluntate, cinereque vulsus, poteritne negare se esse impudicum?

VT CVIDAM TESTEIS, C. QVE SAL.] cùm antea in omnibus libris impressis legeretur, quidam t.c.q3 s.D. ferro, ego a duobus codicibus calamo exaratis admonitus, in quibus scriptū reperi *quoidam*, coniecturam feci totum hunc locū sic esse legendum, *vt cuidam testeis, caudamq; salacem Demeteret ferrum*: quæ quidē mea coniectura ita mihi vera, & certa videtur, vt neque quenquam in his litteris exercitatū a me dissensurum: neque loci huius sententiam cuiquam obscuram futuram putem.

CAVDAMQVE SALACEM.] penem. caudam turgentem nominauit sat. 7. lib. 2. *turgentis verbera caudæ*. κέρκον, & οὐρὰν appellant Græci.

GALBA.] Seruius Galba iurisconsultus, & idē adulter.

MOECHATVR.] propriè hoc verbo vsus est, pro vxorem alienam, mulierem ingenuam adulterare.

QVA R. Q.] Qua: id est qua ratione, &c. significat

A [illegible],quoque esse reprehendendos, ac vituperandos, qui libertinas ita perditè amant, vt neque rei, neque existimationi suæ parcentes, aut consulentes, maximis iacturis, summoque dedecore, atque infamia earum complexus emant.

MVNIFICO ESSE LICET.] sic habent omnes ferè libri veteres. in his tres Vat. & Faer. Iann. Torn. Nicot. Russ.

BENIGNVS] beneficus, liberalis: vt ferè semper: itemque interdum bonus.

DARET QVANTVM S. E.] daret in tramodum, patrimonium suum non profunderet.

HOC SE AMPLECTITVR VNO] hoc vno se venditat: hoc vno sibi placet: hoc vno se amat.

HOC AMAT, HOC LAVDAT,] sic habent omnes libri veteres, quos hic nactus sum, Russard. Cleric. Nicot. ceteri: neque aliter ij, quibus Romæ vsus sum.

ORIGINIS] mimæ cuiusdam & meretricis nomen. quidam libri vet. habent, *Origenis*, quos non sequor. Cōmemorantur hę tres nobiles meretrices, cùm ab aliis, tum à Seruio: quæ vno tempore, nempe ætate Ciceronis, floruerunt: Citheris, Volumnij liberta, M. Antonium in castra secu-
B ta, quæ à Virgilio Lycoris appellatur, quam Gallus perditè amauit: Arbuscula, Origo. profert hūc locum Seruius commentar. in Gallum.

NIL FVERIT MI (INQVIT) hic Marsæus his verbis sibi blandiebatur, suamque hoc modo nequitiam, ac libidinem extenuabat.

VERÙM EST CVM M. E. C.] hæc iam sunt Horatii, ita respondentis, quid tum posteà, si te ab vxoribus alienis abstines, cùm mimas, & meretrices in potentissimo amore persequaris? quē quidem amorem fac tibi minus esse damnosum: at est tibi turpior: grauioremque tibi infamiæ notam inurit: multo autem maior existimationis, & famæ, quàm rei viro bono habenda ratio est.

QVAM RES] quàm res familiaris: quàm bona, & facultates.

AN TIBI ABVNDE P. S.] dicit non satis esse personā, cum qua adulterium committitur, nempe matronā, vitare: sed operā præterea dandam esse, vt existimationi nostræ consulamus, & vt nerem nostrā familiarem amoribus, & libidinibus exhauriamus. M. Tull. Phil. 1. M. Antonio nimium mimæ cuiusdam amorem maledicti lo-
C co obiicit his verbis. *Venisti Brundisium, in sinum quidem, & complexum tuæ mimulæ. Quid est? num mentior? quam miserum est, id negare non posse, quod sit turpissimū confiteri?* hoc idem & Verr. Acc. lib. 5. *Hic tertia illa producta per dolum, atq; insidias ab Rhodio tibicine, maximas in istius castris effecisse turbas dicitur, cum indignè pateretur vxor Cleomenis Syracusani, nobilis mulier, itemq; Aeschrionis honesto loco nata, in conuentum suum mimi Isidori filiam venisse. Iste autem Annibal, qui in suis castris virtute putaret oportere, non genere certari, sic hanc Tertiā dilexit, vt eam secum ex prouincia exportaret.*

REM PATRIS OBLIMARE.] consumere, perdere. verbum est à lima deductum.

PECCESNE] *peccésve* habent quidam libri veteres: sed legendum tamen puto *peccésne*. & ita loquitur Saty. VIII. *Cùm faber incertus scamnum, facerétne Priapum.* D

TOGATA] matrona adulterij conuicta, ac damnata, vt quidam volunt. alij simpliciter meretricem interpretantur: & melius. Nam mulieres, quæ vulgò expositæ erant, in publicum togatæ prodibant, & togis vtebantur, vt à matronis stolatis distinguerentur. M. Tull. Philipp. 2. *Sumsisti virilem, quam statim muliebrem togam reddidisti.* Sic enim hunc locum restituerunt ex antiquissimo codice manuscr. Romano Muretus & Faernus. Mart. *Vis mage qua meruit, mittere: mitte togam.*

VILLIVS IN FAVSTA SYLLÆ G.] Fausta Fausti Syllæ filia, Antonio Miloni nupserat. quem Horatius hoc loco Longareni nomine videtur appellare. Nam quòd Porphirio, & Acro per Villium volunt Milonem significari, per Longarenum, adulterū: id probare nullo modo possum, cùm alias ob causas, quas prætermitto, tùm quòd Horatius non exsolueret id, quod promisit, (promiserat autem se expositurum, quantis incōmodis afficiantur, quantisque in periculis versentur adulteri) si faceret Annium Milonem Faustæ E
virum domo sua excludi, pugnis cædi, ferro peti: Longarenum autem adulterum impunè mœchari, & ex animi sententia in ædibus Milonis eo inuito, ac malè multato cum Fausta delicias facere. Itaque arbitror vel Milonem hoc loco Longarenum nominari, vt intelligamus Villium adulterū ad Faustam introire meditantem, & conantem, à Milone & eius seruis fuisse pessimè acceptum: vel potius (quod quibusdam placet) vtrumque, & Villium, & Longarenum fuisse adulterū: sed Longareno benè processisse: Villio verò infeliciter. neque quemquam mouere debet, quòd Villium Fausti generum dicit. ita enim appellat, nō quòd reuera sit Fausti gener, sed quòd eius filiam subigat, ac permolat: quemadmodū epistola ad Loll. 1. lib. 1. *sponsos Penelopæ* appellat eos, qui proci erant, non sponsi, eò quòd Penelopam sibi quisque vxorem exoptaret.

EXCLVSVS FORE] foris, & forem, & fore Terentio, Plauto, T. Liuio vsitata. Teren. Heaut. *Mane, mane. quid est quòd tam à nobis grauiter crepuit foris?* Plaut. Mil. glor. *Sed foris cōcrepuit hinc à vicino senis.* T. Liui. lib. 40. *forem ex æde Lunæ, quæ* F
in Auentino est, ruptam tulit. Dicta est autem foris, siue fores, quòd olim apud veteres Romanos foras, nō intro aperiebantur: vt scribit Seruius ad illum Virgilij locum Æn. 1. *foribus cardo stridebat ahenis.* Hinc fieri videmus, vt apud Teren. & Plautum, vbi quis domo prodit, crepent fores. Nam qui domo foras prodibat, antequàm fores aperiret, crepitu illo significabat iis, qui per viam publicam iter faciebant, & eà fortè præteribant, vt sibi cauerent, ne à foribus læderentur.

L[illegible]GARENVS] alter adulter Villio felicior: seu, vt [illegible]llo.

INTV[illegible]m [illegible]ιδὼν, vt loquūt Gręci, & ἰνδῶ. Theocr. [illegible] Πραξινόα, Ευ. Γοργώ φίλα, ὡς χρό- νῳ [illegible] χύλας, ὅτι μοι τὸ ὄρεφος μάνις ἐνδον.

HVIC [illegible] o adultero, cui malè processit.

MVTO-

A MVTONIS] penis, caudæ salacis, mentulæ. Lucil. libro 8. *Laeso tam lacrymas mutoni absterget amica.*

MALA TANTA] quibus tam malè multatur adulter.

ANIMVS] pars animi concupiscens. τὸ ἐπιθυμητικόν.

MAGNO PROGN. DEP. COS. C. &c.] nobilem matronã, magnis maioribus ꝓgnatam.

VELATVMQVE STOLA?] & fœminam stolatam? id est matronam? Nam (vt docet Festus) *matronas eas ferè appellabant, quibus stolas habendi ius erat.*

MEA CVM CONFERB.] cùm tentigine tumpor.

DIVES OPIS NAT. SVÆ] αὐταρκής, suis opibus contenta.

TV SI MODO RECTE] hæc cohærent cum superioribus, hoc sensu. Quanto rectius te monet natura rebus ad victum, cultumque necessariis cumulata, nihilque externum desiderās, si modò tu fugienda cum expetendis confundere, ac permiscere nolis? quidam libri habent. *si tu modo*: quæ scriptura dulcior, & concinnior est.

TVO VITIO, RERVMNE L. N.] nihilne B interesse putas vtrùm tuo vitio, id est, immoderata, & vitiosa cupiditate labores, an rerum, id est, pęnuria, & egestate? atqui multùm interest vtrùm quis suo, an rerum vitio laboret. exempli causa, qui sitiens aquam in medio positam, ac paratam spernit, vinum vel capitis periculo desiderat, suo vitio laborat: qui bibere non vult, nisi aureo poculo, suo vitio laborat: qui verò præclarè secum agi putat, si aqua sitim explere detur: sed tanta inopia conflictatur, vt ne aqua quidem suppetat, is rerum vitio laborare dicendus est.

DESINE MATR. SECTARIER,] libri aliquot manuscr. habent, *Desine sectari matronas*, quos non sequor.

NEC MAG. HVIC INTER NIVEOS, &c.] nec magis tenerum est femur, aut crus rectius matronæ nobili, & vnionibus, ac smaragdis ornatæ, subintell. quàm togatæ. quin sæpe togatæ femur tenerius est. significat neque nobilitatem, & generis splendorem, neque ornatum & cultũ corporis ad voluptatem rei Venereæ valere, sed naturam. C *huic* autem legendum, & ita habent omnes libri manuscr. non *hinc*, quod quidam περιττῶς arbitrantur: neque quemquam mouere debet, quòd suprà proximè vsus sit numero multitudinis, *matronas*. nam mutare numerum, scriptoribus est vsitatum.

NIVEOS, VIRIDEISQVE LAP.] id est, vniones, & smaragdos: quibus ornantur matronæ nobiles.

SIT LICET HOC CHÆRINTE T.] licet ames matronas vnionibus, & smaragdis, & auro collucenteis. Nam sic hũc locum intelligendum arbitror, *hoc*, nempe vniones, & smaragdos & cetera ornamenta in matronis admirari, iisque capi, & teneri. sermonem ad Chærintum conuertit, qui matronas gemmis collucenteis sectabatur. Alij hunc Chærintum, puerum formosum, mollem, & impudicum fuisse, & gemmis, tanquã D fœminam, ornatum incessisse dicunt, hoc modo explicantes: *Sit licet hoc Chærinte, tuum*, hoc, nempe, vniones & smaragdos gestare. quod mihi non displicet. Iam verò quòd in nonnullis libris manuscr. reperitur scriptum, *sit licet hoc Chærinte tuo*: nullo modo probo.

MERCEM S. P. GESTAT] togata mercem autem intellige eam corporis partem, quam meretrix habet venalem. non dissimulabo, me in aliquot libris manu scr. Nicotiano vno, duobus Ruilard. Cleric. *reperisse gestat apertam*: *Quod ven. h. ost.*

HONESTI] pulchri, καλοῦ.

IACTAT,] coniunge negationis copulã cum hoc verbo, & cum his, *habetq; palam*, hoc modo, nec iactat, habetque palàm, si quid honesti est, id est, nec venditat, aut ostentat, & in luce collocat, & proponit ob omniũ oculos, si quid pulchri est.

QVÆRIT] repete & hic negationem, hoc modo, nec, si quid pulchri habet, id ostentat, ac præ se fert: deformitatem autem, aut vitium aliquod corporis occultare studet. Lucretius contrà ait hoc omnium mulierum impudicarum esse commune, vt sua mala suos amatores celare contendunt: bona in promtu habeant, lib. 4. his verbis, *Nec Veneres nostras hoc fallit: quo magis ipsæ* E *Omnia summopere eos vitæ post scenia celant, Quos retinere volunt, astrictosq; esse in amore, &c.*

REGIBVS HIC MOS EST, &c.] eandem cautionem, ac diligentiam in fœminis, quæ libidinis causa coluntur, vult adhiberi, atque in equis. Nam quemadmodum in equis pedum præcipuè habenda ratio est, cauendumque ne capitis, & ceruicum pulchritudine capti, in pedibus, & tibiis, quæ maiorem curam desiderant, fimus negligentes: sic in fœmina parũ debet cõmouere prudentẽ amatorẽ (si quis amator prudens reperiri potest) facies, & forma: alia enim sunt, quæ lõgè maioris sunt ponderis quæq; in re Venerea magis dominatur. Xenophon in libello περὶ ἱππικῆς ei, qui equum sit emturus, præcipit vt pedes primũ inspiciat, & diligenter cõsideret. Quemadmodũ enim (inquit) ædium nullus vsus sit, si partes earum superiores admodum sint ornatæ, magnificæ, affabrè factæ: fundamenta autem sint vitiosa, malè ma F teriata, ac ruinosa: sic & equus bellicus inutilis ad bellum futurus est, si sit κακόπους, id est, pedibus vitiosis, etiã si cetera omnia eius membra sint optima, ac præstantissima. sic in lib. de arte poëtica, similitudinem sumit à regibus. *Reges dicuntur multis vrgere culullis, Et torquere mero, quem perspexisse laborent, An sit amicitia dignus.* si carmina condes, *Nunquam*, &c. sic M. Tull. frument. in ea parte, quæ est de decumano frumento, *Solere aiunt Barbaros Reges Persarum, ac Syrorum, plureis vxores habere: his autem vxoribus ciuitates attribuere hoc modo. Hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crineis: ita populos habent vniuersos non solùm conscios libidinis suæ, verùm etiã administros. eandem istius, qui se regem Siculorum esse dicebat, licentiam, libidinemq; fuisse cognoscite.* qui locus Ciceronis (vt dicam ὡς παρόδῳ) videtur è Platone

A tone petitus, Alcib. primo, mendosè autem puto legi in qoibusdam libris *apertos*, cùm videatur po rius legendum *opertos*, vt habent cod. Vatican. 2. Iannoct. Tornes. duo Nicot. Ruffard. totidem, Clericanus, meus. Librorum veterum auctoritatè hac tatione adiuuare, & confirmare possum, qoòd perspicuè Horatius mulierem cum equo comparat. Quemadmodum autem vtile est ei, qui equũ emturus est, opertum inspicere: ne, dum caput, & ceruicem, & cluneis, & ceteras parteis corporis in ptomtu positas admitatur, cæcus fit in pedibus considerandis, & ita fallatur: sic interest amatoris, meretricis amore potius, quàm matronæ capi: quia meretrix oeque tegit eas parteis, quas habet venaleis, neque ostêtat eas, quæ sunt pulchriores.

FACIES] ὄψις, forma. Neque verò facies solùm de homine, aut equo, sed & de re alia qualibet dicitur. Virg. Georg. 1. in extr. *Tam multæ scelerum facies.* Idem lib. 4. de apibus. *Vt bine regum facies, sta corpora gentis.* M. Tullius pto Flacco. *Facies ciuitatis.* Idem Philipp. 8. *Facies senatus.*

INDVCAT] decipiat, in frandem impellat.

B HIANTEM] inhiantem, cupidom, capitis pulchritudine captum. quod accideret, si emeret apettum. Sat. 5. lib. 2. *recoctus Scriba ex quinqueuiro coruum deludet hiantem.*

QVÒD PVLCHRÆ CLVNES, &c.] hæc sunt, quæ cupidum equi emtorem inducere possunt: & ita describitur pulchet equus à Virgil. 3. Georg. *illi ardua ceruix, Argutumq; caput, breuis aluus, obesaq; terga.* Itaque reges inspiciunt equos opertos. Animaduettendum, *clunes*, ab Hor. vsurpari genere fæmineo, quod notat Nonius.

ARDVA CERVIX.] Xenoph. eo quem suprà cõmemoraui, libro, ἀπὸ γε μὴν τῶ στέρνε ὁ μὲν αὐχὴν αὐτῷ μὴ, ὥσπερ κάπρου, προπετὴς πεφύκοι, ἀλλ' ὥσπερ ἀλεκτρυόνος, ὀρθὸς πρὸς τὴν κορυφὴν ἥκοι. id est, à pectore autem ceruix quidem eius ne, vt apri prona, seu ptæceps nata fit, sed, vt galli gallinacei, recta ad ca put eat. Oppianus lib. 1. κυνηγ. μετήορον, ὑψαύχενα appellat, quo loco equum pulchrum describit: & Hom. ἰλ. κ. δ' ὑψ' δ' ἐριαύχενας ἵππους: id est, vt interpte ratur Eustath. ὑψαύχενας: duos equos arduis ceruicibus: & Virg. eo, quem paullo antè posui, loco,

C *illi ardua ceruix, &c.*

HOC ILLI RECTE, NE CORP. &c.] id est, hunc illi motem rectè instituerunt, vt ne qois venustissimas cotporis parteis in equo acutissimè cetnat, vitiosas autem, & imbecillas ptæteteat.

LYNCEIS OCVLIS] acutissimis. Idas & Lynceus Aphatei filij: quorum Lynceus minot natu tam acuta oculorum acie fuisse traditur, vt ea per densos etiam qoercetotum truncos, ac stipites, atque adeò vsque ad infetos vim suam exptometet. vide Pausan. Mess. de Lynceo. Apoll. lib. 1. Ἀργον. Λυγκεὺς δὲ καὶ ὀξυτάτοις ἐκέκαστο Ὄμμασιν, εἰ ἐτεόν γε πέλει κλέος, ἀνέρα κεῖνον Ῥηϊδίως καὶ νέρθε κατὰ χθονὸς αὐγάζεσθαι. id est, Lyoceus autem acutissimis iostructus erat à natuta oculis, siquidem verum est quod de eo feruot, illum facilè etiam sub terram ad ioferos oculorum aciem contendisse Theocr. Διοσκούρ. ἀκριβὲς ὄμμασι Λυγκεύς. id est, acribus oculis Lynceus. & Pind. Νεμ. ὠδ. ι. καὶ γὰρ ὁ ἀπὸ Ταϋγέτου πεδαυγάζων ἴδεν Λυγκεὺς ... ὀξύτατον ὄμμα.

D Aristoph. in Pluto. Βλέπειν ἀποδείξω σ' ὀξύτερον τῶ Λυγκέως. Erasmus hîc legit *Lyncei*, nõ *Lynceis*. ego vtramque lectionem probabilem esse puto: sed banc receptam magis Horatianam.

HYPSÆA CÆCIOR, &c.] cæcis oculis ea, qoæ mala sunt, cernas, id est, non cernas. tale est illud Od 7. lib. 3. *nam scopulis surdior Icari Voces audit adhuc integer.* Hypsæam mulierem coniicere licet cæcam fuisse, vel parum vidisse: nihil autẽ, præter coniecturam, comperti de ea habemus: nisi quòd Porphirio tradit, Plaociam Hypsæam vitiosos oculos habuisse: quam hic ἐν παρόδῳ carpit Horat.

Ô CRVS, Ô BRACHIA.] hæ sunt exclamationes admirationis plenæ, hominis togatas conse ctantis potius, quàm matronas: & io togatis alia ptobantis: alia improbantis: quæ quidem potestas cuiuis datur, cùm in eis liceat non solùm ctura, vtpote quæ breuioribus vestibus vtatur, sed etiam reconditas cotporis parteis spectare: quod idem non licet in matronis.

E VERVM DEPYGIS, N. B.] hæc improbat amator in togata. depygis est, quæ nateis habet macras, graciles, & depressas: icciròò reiicienda. notæ sunt contrà pucllæ illæ καλλίπυγοι, id est, pulchris natibus, apud Athen. lib. 12. quæ, cùm essent paupetis patris filiæ, atque indotatæ: nõ alio nomine præclarè & splendidè fuerunt collocatæ, quàm quòd à duobus fratribus honesto loco natis, καλλίπυγοι habitæ, & repertæ sunt. ex quo templum Veneti posuerunt: quam καλλίπυγον nominarunt. mulierem depygem ἀπύγιδα & λακώπυγον appellat Aristophanes. pyga nomen Græcum est, quo nates significantur. vtitur eo infrà Horatius bac saty. in extr. *Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.* ex quo πυγίζειν verbum obscænum, quo vtitur Theocritus εἰδ. ε. Depugis autem habent aliquot libri veteres. quod æquè rectum est. nam & Græcum, est & Latinum.

NASVTA] nasus nimiùm longus in puella, aot muliere, non laudatur. Catull. *Salue nec minimo puella naso:* nec pes longiot. idem Catull. ibid. *Nec bello pede, nec nigris ocellis, Nec longis digitis.* sic Theocritus ἐρχομένας, ἢ ἑρπυσάς. Μάντις τοι τὰν νύκτα χολιξεῖται ἁ καλαμαία: id est noctu tibi adiacebit va-

F tes in calamis nascens & habitans: hoc est locusta: ad quem locum notat interptes: ἔστι δὲ ἀκρὶς ἐν τῷ καλάμῳ γινομένη. καὶ καλεῖται μάντις, ἴσως σοι, &c. sequitur, Ἔστι δὲ χλωρὰ καὶ λεπτομερὴς τοὺς ἐμπροσθίους πόδας ἔχουσα. καὶ λεπτὴ καὶ συνεχῶς αὐτοὺς κινοῦσα: id est, Est autem locusta, quæ in calamis nascitur, & vates appellatur. Fortasse igitur, &c. Est autem pallida seu viridis, & longis pedibus, & gracilibus, & assiduè eos mouens.

MATRONÆ, PRÆTER] id est, ex omnibus autem matronæ membris nullum ptæter faciem aspicere licet.

NI CATIA EST] hæc matrona præter decõrum vestitu breuissimo vtebatur, vt crurum pulchritudinem in promtu haberet, atque ostentaret. icciro ab Hor. vrbanè notatur.

DEMISSA VESTE] longa, & talari veste. quæ mulierum & maximè matronarum ptoptia

A est:vt suprà diximus, ibi *Malthinus tunicis demissis, &c.* Nam meretrices breuioribus vtebantur, vt & paullò antè diximus.

SI INTERD. P.] si matronam amabis: si matronæ concubitum concupisces: qui & lege vetitus est: & multis difficultatibus obseptus atque obuallatus.

VALLO CIRCVMDATA] difficilia expugnatu. tralatio ducta à re militari.

HOC] difficultas potiendi.

MVLTÆ TIBI TVM OFFICIENT RES] quidam libri veteres habent, *tum officiunt res:* quę scriptura ferri potest: nonnulli *dum officiunt res:* quæ reiicienda est. alij omnes, vt vulgati, & vt edidimus, *tum officient res.*

CINIFLONES] cinerarij, qui calamistris crineis inurunt.

STOLA] vestis muliebris, vt diximus. M. Tull. Philip. 2. *& tanquam stolam dedisset, in matrimonio stabili & certo collocauit.* ex quo Cæsar Caligula Liuiam proauiam suam, *Vlyssem stolatum* nominare solebat, significans, eam mulierem esse astutissimam.

B PALLA] hic appone distinctionis notam. *Est autem palla, mulieris honestioris vestimentum,* inquit Non. Marcellus.

PLVRIMA] plurima denique alia, quæ tibi obstent, quo minus totum matronæ corpus planè, & purè abs te perspici possit.

INVIDEANT] tralatio est, obstent, ac prohibeant, quo minus tibi res purè appareat.

ALTERA] togata, seu meretrix.

NIL OBSTAT COIS TIBI,] sic mihi videtur distinguendus hic locus: non, vt in vulgatis: in quibus distinctionis nota locatur post verbum *obstat.* erant autem Coæ, vel, vt alij volunt, Ceæ vestes, tenuissimæ, mollissimæ, ac delicatissimæ: & veluti vitreæ ac pellucidæ, à Co, vel Ceo insula, vbi fiebant, sic appellatæ. Tibull. lib. 2. eleg. 3. *Illa gerat vesteis tenueis, quas fœmina Coa Texuit, auratas disposuitq́ vias.* Taleis vesteis, vitreas appellat Varro. *quorum vitrea toga ostentant tunicaclauos.* Sed non celabo lectorem, quosdā libros veteres habere: *Altera nil obstat. Chloris tibi pæne videre est, Vt nudam.* quæ scriptura non est reiicienda.

C MATIRI POSSIS OCVLO LATVS] ita omnia habet in promtu, vt solo aspectu, longóne, an breui sit latere, iudicare possis.

PRETIÚMQVE,] suprà dixit eam apertè, quod venale habet, ostendere, & mercem sine fuco gestare. quocirca conuenienter nunc pretij mentionem faciunt.

LEPOREM VENATOR] verba sunt amatoris matronatum.

POSITVM SIC] sic appositum, id est, sine cursu, & labore venationis sibi appositum: vel ita positum, vt manu capere possit: sed priorem explicationem magis probo. & ita vsurpauit sat. 2. lib. 2. *Vix tamen eripiam, posito pauone velis quin Hoc potius, quam gallina, tergere palatum,* & satyra vlt. lib. 2. *Vidimus & merulas poni, & sine clune palumbes.* sic autem, accipiendum θηρευτικῶς, vt Od. 11. lib. 2. *sexcentas Sic temere.* Talis erat Xerxes ille Darij filius: (sic paruis magna componere licet) qui negabat se caricas Atticas gustare velle venaleis ad se allatas, & ita sibi appositas: sed tum demum se libenter & iucunde comesurum, cùm eam terram, quæ eas genuisset, & extulisset, armis partam obtineret. D

CAPTAT ET APPONIT] hunc locum in omnibus libris, & manuscriptis, & excusis depravatum restitui, vnius litteræ immutatione facta, coniectura duntaxat ad veram scripturam ductus, à nullis codicibus adiutus: miror autem tam manifestum mendū, vel vmquam admissum esse: vel semel admissum, tandiu in codicibus hæsisse. Ne longum faciam, huius loci sic emendati hæc sententia est. Quemadmodum (inquit amator matronarum) venator in mediis frigoribus, altissimisque niuibus léporem sectetur, id est sectari non recuset: quem, si ei ab alio captus, & sine ipsius labore detur, atque apponatur, ne tangere quidem velit: nunc autem per niueis, & frigora sectatur, & captat, atque ita captum summa cum voluptate sibi apponi iubet: sic ego fœminas in medio positas, & meretrices sperno: matronas, quæ non nisi cum labore, & periculo expugnantur, peto & persequor. ita locutus est sup. Od. 2. epod. *Pauidumq́ leporem, & aduenā laqueo gruem, Iucunda captat præmia.* & proximo versu idem verbum vsurpat. Cùm ego hæc scripsissem, & edidissem quattuor abhinc annos, vir quidam doctissimus à me dissentiens, Pseudacronem secutus, vulgatam huius loci explicationem iam à me explosam, & abiectam, deintegro excitauit, ac reuocauit in medium, verba ipsa Acronis vsurpans, nihilque de suo præterea afferens. sic enim ille: *Amator,* inquit, *cantat quomodo venator libenter sectetur in niue léporem: sic appositum in ferculo tangere nolit: & mox addit,* (*hoc enim est apponit*) *suū amorem esse similem &c.* sequitur deinceps. *& cum versiculos dicat, satis indicat, versus superiores pro cātico accipi debere, vt explicaui.* hactenus ille. Ille verò vehementer fallitur, cum suo Acrone, cuius verba cadentia tollit: & piget me toties explicationem tam absurdam refellere: Quid enim ineptius, quàm ita loqui: *amator cantat,* id est, cantando exponit, *vt,* id est quo modo, *venator sectetur &c. & apponit,* id est addit ad superiora, quæ dixit, seu cantauit, *meus amor, &c.* Nam primùm hoc contendo, non posse ita Latinè dici, vt illi volunt, *cantat vt,* seu *quomodo venator, &c.* deinde *apponit,* pro addit, seu adiungit iis, quæ dixi, non reperietur in tota lingua Latina. Præterea hæc verba *Hiscéne versiculis,* nullo modo arguunt, neque declarant, superiora illa esse cantata. Nam si hoc verum esset, personæ omnes, quas hic loquenteis facit Horatius, cantarent, cum versiculi sint: quod ineptum atque absurdum dictu est. Postremò in his verbis, *meus est amor huic similis,* est ἀνταπόδοσις. At inter similitudinis partem eam, quæ assumta est ad aliquid illustrandum, & ἀπόδοσιν, id est redditionem, nihil debet ex persona scriptoris interponi. quod hîc fieri volunt. essent enim hæc Horatij verba, *Cantat & apponit,* illorum ratione.

A tione. Maneo igitur in sententia, & dico, *captat* legendum esse, & *apponit*, explicandum, apponit ad comedendum & cetera, vt suprà. Nam piget eadem toties inculcare.

Hiscena versicvlis] loquitur nunc Horatius. & fortasse hæc verba locum errori, & errato dederunt Acroni, & Porphir. & iis, qui eos secuti sunt.

Nonne cvpidinibvs st. n. m.] id est, nónne cupiditates sunt aliquæ naturales, eædémque à natura finitæ, ac terminatæ? Non sum secutus eos codices veteres, qui habent, *statuat*.

Qvem, qvid lat. sibi, qvid s. d.] id est, quem modum, seu finem cupiditatum, vtilius est quærere, & superuacaneas, minimeque necessarias cupiditates amputare, subaudiendum, quàm cupiditates habere infinitas, minimeque necessarias. modus autem cupiditatum in eo positus est, vt expetamus ea, quæ natura desiderat, & quibus sine dolore carere non potest: ea non expetamus, quibus facile potest carere. hunc igitur locum sic explico studiosorum causa, quibus videri solet impeditus, atque implicatus. nónne cu-
B piditatibus natura modum cōstituit, quem quærere, videlicet quid natura sibi deesse ferre possit, quid sit dolitura deesse, id est, qua re facile carere possit, qua non possit: & discernere inania, ac superuacua à plenis & necessariis, vtilius est, quàm cupiditatibus inanibus, minimeque necessariis æstuare?

Inane abscindere soldo?] id est, inania ab iis, quæ sunt plena, ac solida resecare? inanis est cupiditas esurienti, verbi causa, poscere phasianum, pauonem, acipenserem, & similia: inane est sitienti, vinum Falernum, Calenum, Lesbium desiderare: necessarius est esurienti panis, sitienti aqua: & harū rerū copia, plena & solida est, illarum autem inanis. vide annotat. ad illum locū: *adde, Queis humana sibi doleat*, &c. saty. 1.

Nvm tibi cvm favces v. s.] inductione probat, cupiditates nō necessarias esse circumcidendas, & resecandas, neque eis esse vllo pacto obtemperandum, hoc modo: quis sitiens mallit siti enecari, quàm non ex quolibet vase bibere? quis esuriens nolit alio cibo, quàm pauone, aut rhombo famem explere? Quis igitur libidine in-
C flammatus, cùm ei suppetat, & præstò sit ancilla, cuius complexu libidinis flammam restinguat, malit cupiditate rei venereæ excruciari, matronæ concubitum expetens, atque exspectans, quàm præsenti, & parato remedio vti?

Fastidis] fastidiosè aspernaris, ac reiicis, vt suprà Od. 1. lib. 3. *somnus agrestium Lenis virorum, non humileis domos Fastidit*, &c. epist. ad Iul. Florum lib. 1. *Fastidire lacus, & riuos ausus apertos.* & Saty. prox. *sic nos debemus amici, Si quod sit, vitium non fastidire.*

Tentigine rvmpi?] tentigo à tendendo est nominata: quæ significat hoc loco libidinē ardentissimam, per quam alicui penis valdè intenditur. Periculum est autem, ne, quæ nimium tenduntur, rumpantur. hoc igitur periculum, atque hunc tentiginis dolorem, vt parabili & facili con-
cubitu leuet, ac minuat, suadet. fœdum ac nefariū D
illud in Priapeiis. *Turpe quidem factu: sed, ne tentigine rumpar*, &c.

Parabilem] quæ facilè parari potest, & quæ paruo constat, εὐπόριστον, εὐώνητον.

Illam post pavllo, sed pl.] id est, illam autem Venerem, seu mulierem, quæ mihi quærenti, quando veniā, aut quando sit ipsa ventura, respondet, pòst paullo, seu post paullū: aliàs quærenti facturane sit mihi sui corporis copiam, respondet se facturam, sed pluris: aliàs respondet, se mihi gratificaturam, si modò exierit vir: hanc (inquam) Philodemus ait Gallis esse relinquendam, seu dandam, tam caram, ac difficilem, (mala enim solemus hostibus, & inimicis precari, vt annotauimus suprà ad Od. 27. lib. 3.) sibi autem optat eam, quæ, &c. Fuit autem Philodemus, seu Philodamus, philosophus Epicureus, idemque poëta: qui cum L. Pisone aliquandiu vixit: de quo M. Tullius in orat. in Pisonem. *Est quidam Græcus, qui cum isto viuit, homo, verè vt dicam, sic cum cognoui, humanus: sed tandiu, quamdiu cum aliis est, aut ipse secum*, &c. & lib. 2. de finibus. bon. & mal. in extr. *Credo, Syronem dicis, & Philodamum cum optimos viros, tum doctissimos homines.* Alij legunt E
Pihilo, demus, ait: quæ lectio videtur facilior quidem, & planior, verùm tamen prior altera probatur magis omnibus eruditis: & fortasse idem significat Martialis lib. 9. in eo epigr. cuius principium est, *Hanc volo, quæ facilis, quæ palliolata vagatur*, &c. sequuntur hi versus, *Poscentem nummos ac grandia verba sonātem Possideat crassi mentula Burdegali.* vocem *Gallis*, alij explicant ita, vt intelligātur Cybeles sacerdotes, quia cùm illi sint euirati, facilius ferre moram possunt. in quibusdā exemplaribus antiquis scriptum est *pòst paullum*. Legenda autem sunt hæc membratim, & singillatim, vt rectè admonet Porphir. nempè hoc modo, *pòst paullo: sed pluris: si exierit vir.*

Sibi, qvæ neqve magno st. p.] id est, sibi autem optabat subaudi, eam, quæ neque magno constet, neque vocata, longam morā interponat. animaduerte autem, hanc fœminam, quæ non cunctetur, opponi illi, quæ respondeat se pòst paullo venturam, aut differat in id tēpus, F
quo exierit vir: eam, quæ non magno constet, ei quæ plus poscat, quàm solita sit, aut quàm amator promittat.

Mvnda hactenvs, &c.] tantam munditiem, tantumque ornatum adhibens, vt neque cerussa malas candefaciat, aut vlla alia re muliebrī expoliat, neque veram corporis staturam crepidarum altitudine augeat: quæ duo in vxore sua improbat Ischomachus apud Xenophon. in Oeconomico his verbis: ἐγὼ τοίνυν (ἔφη) ἰδών ποτε αὐτὴν, ὦ Σώκρατες, ἐντετριμμένην πολλῷ μὲν ψιμυθίῳ, ὅπως λευκοτέρα ἔτι δοκοίη εἶναι, ἢ ἦν· πολλῇ δὲ ἐγχούσῃ, ὅπως ἐρυθροτέρα φαίνοιτο τῆς ἀληθείας· ὑποδήματα δ' ἔχουσαν ὑψηλὰ, ὅπως μείζων δοκοίη εἶναι, ἢ ἐπεφύκει, εἰπέ μοι ἔφην, ὦ γύναι, &c. καὶ ἐμὲ τοίνυν νόμιζε εἰπεῖν, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ὦ γύναι, μήτε ψιμυθίου, μήτε ἐγχούσης χρώμασιν ἥδεσθαι μᾶλλον, ἢ τῷ σῷ. id est, ego igitur (inquit) cùm aliquando ô Socrates eam vidissem multa cerussa suffectam, vt

A didior: multa anchusa, vt rubicundior, quàm re vera esset, videretur: calceis autem vtentem, altis, vt maior, quàm nata esset: dic mihi, inquã, vxor, &c. me igitur hoc dicere puta, inquit Ischomachus, ô vxor, neque cerussam, neque anchusam mihi tuo colore esse iucundiorem. eodem pertinent illa Propert. lib. 1. *Quid iuuat ornato, &c. Naturæq́; decus mercato perdere cultu? Nec sinere in propriis membra nitere bonis?* idem lib. 2. *Vt natura dedit, sic omnis recta figura: Turpis Romano Belgicus ore color.*

Hæc vbi svpposvit] vtitur eodem verbo ad eandem rem Catullus, *Noli admirari, quare tibi fœmina nulla, Rufe, velit tenerũ supposuisse femur.* sententia autem huius loci hæc est, Hæc vbi dextram corporis partem, seu dextrũ latus, meo lateri læuo supposuit, ita vt hæc mihi sit læua, ego ei dexter: mihi Iliæ & Egeriæ instar est. Quidam hîc significari putant Veneris modum omnium simplicissimum, ac facillimũ, vel Ouidij iudicio. sic enim ille lib. 3. de arte amandi, *Mille modi Veneris: simplex, minimiq́; laboris, Cùm iacet in dextrũ semisupina latus.* sed, vt cum Ouidio congruat Ho- B ratius, legendum videtur, *dextrum corpus mihi læuo.* in Tornes. quidem *læuo* ascriptum reperi.

Nec vereor] quidam libri calamo exarati habent, *Nec metuo.* quod idem valet: & fortasse magis ad hunc locum quadrat.

Recvrrat] fortasse aliquid de vxoris impudicitia vel per se suspicans, vel etiam ab aliquo domestico, aut vicino certior factus.

Ianva frangatvr, &c.] Ianua frangatur à viro redeunte, vel adulterum & vxorem vnà cum eo cõprehendere cupiente, vel eò quod sibi fores tardius aperiãtur, calcib. & saxis eas pulsante. *Ianua*, primus est domus ingressus, dicta à Iano, cui omne principiũ dicatum est, vt scribit Seruius quodam loco commentar. in lib. 1. Æneid.

Vepallida] sic restituimus, auctoritatem veterum lib. Vatic. Iann. Faern. Tornes. & aliorũ omnium, quamuis ve pallida diuisim legatur, securi. atque hanc scripturam agnoscunt Porphyr. & Acron. Et certè sine librorum manu scriptorũ testimonio, ex ipsa orationis structura, atque ex verborum cursu facile erat hoc mendum tollere. nam totus hic sermo est, ἀσυνδέτως ab illis verbis, *vir rure* C *recurrat*, vsque ad hæc, *egomet mi.* vepallidus autem idem ferè valet, quod malè, & miserè pallidus: vel aliquantum pallidus, nam ve, in compositione interdum auget, interdum minuit, vt in his, *vesanus, vecors, vegrandis.* quod proximum nomẽ item emendauimus in oratione de leg. agrar. contra Rull. ad popul. Nam cùm antea legeretur in omnibus exempl. vulg. *quem hominem vt grandi macie torridum*, siue *horridum, &c.* nos viris doctissimis probauimus coniecturam nostrã, quæ est, legendum esse *vegrandi.* Pompeius Festus prætereà nomine *vegrande*, ait significari vel male grande, vel parum grande. vide eundem in nomine *vesculi* & *vescus.*

Conscia] ancilla, vt sat. 7. lib. 2. *peccati conscia herilis.* animaduerte autem hoc loco esse pulcherrimã antithesim, mulier vepallida lecto desi- D liat: ancilla culpæ herilis conscia, se miserã exclamet: hæc, nempe ancilla, cruribus metuat: illa autem, nempe vxor à viro suo deprehensa, doti. amittebant enim dotem maritæ in adulterio deprehensæ. sed eas interficere viro ne deprehensas quidẽ, licebat iure ciuili: patri licebat.

Discincta tvnica] magna adulteri trepidatio, magnusq́ue timor exprimitur, qui ita vrgeatur à viro, vt discincta tunica, & pede nudo fugere cogatur. Non solebant autem veteres in publicum discincti prodire. notum est illud, *Discincta vestis, discinctus animus.* Postremò milites, qui fugerant, aut, qui flagitium aliquod aliud militare admiserant, discincti sub iugo transire cogebantur.

Ne nvmmi per. avt Pyga, &c.] id est, ne pecunia multer, néue, si soluendo non sim, pudicitia mihi eripiatur, aut ne nateis meas percurrant raphaniq́ue, mugilesq́ue, vt ait Catull. aut denique ne damner lege Iulia de adulteriis.

Avt pyga] pyga, πυγὴ Græcum nomen est, quod nateis significat. nonnulli codices antiqui habent, *puge*, Latinis literis scriptum. sic suprà eadem Sat. *Depugis.*

Fabio vel ivd. v.] etiam Fabio iudice obtinebo, miserum esse deprehendi: qui fortasse fuit aliquando deprehensus. quòd autem ad loquendi genus attinet, sic loquitur Liuius, lib. 27. *Quem tum principem ciuitatis esse, vel Annibale iudice, victurus esset.* & Horat. Sat. 3. lib. 2. *Vincit enim, stultos ratio insanire nepotes.* & Saty. 3. lib. 1. *Nec vincet ratio, tantumdem vt peccet, idemq́;, &c.* C. Matius ad Cicer. epist. lib. 2. *Id quidem me cupere, nisi & anteacta vita, & reliqua mea spes tacente me probat, dicendo vincere non postulo.* E

SATYRA 3.

Omnibus hoc vitiũ est cantoribus, inter amicos
Vt numquam inducant animum cantare, rogati:
Iniussi numquã desistãt. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset, F
Si peteret per amicitiam patris, atque suam, non
Quicquã proficeret: si collibuisset, ab ouo
Vsque ad mala citaret, Io Bacche, modò summa
Voce, modò hac, resonat chordis quæ quatuor ima.
Nil æquale homini fuit illi: sæpe velut, qui
Currebat, fugiẽs hostem: persæpe velut si Iunonis

A *Iunonis sacra ferret. habebat sæpe ducentos,*
Sæpe decem seruos. modò reges, atque tetrarchas,
Omnia magna loquens. modò, sit mihi mensa tripes, &
Concha salis puri, & toga, quæ defendere frigus,
Quamuis crassa queat. decies cẽtena dedisses
Huic parco, paucis contento: quinque diebus
Nil erat in loculis: nocteis vigilabat ad ipsum
Manè: diẽ totũ stertebat. nil fuit vmquã
B *Sic impar sibi. nunc aliquis dicat mihi, quid tu?*
Nullàne habes vitia? immò alia, & fortasse minora.
Mænius absentem Nouium cùm carperet: heus tu,
Quidam ait, ignoras te? an, vt ignotum, dare nobis
Verba putas? egomet mi ignosco, Mænius inquit.
Stultus, & improbus hic amor est, dignusq; notari.
Cùm tua peruideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorũ vitiis tam cernis acutũ,
Quàm aut aquila, aut serpens Epidaurius? at tibi contrà
C *Euenit, inquirant vitia vt tua rursus & illi.*
Iracundior est paullo, minùs aptus acutis
Naribus horum hominum, rideri posit, eò quòd
Rusticius tõso toga defluit: & malè laxus
In pede calceus hæret. at est bonus, vt melior vir
Non alius quisquã: at tibi amicus: at ingenium ingens
Inculto latet hoc sub corpore: denique te (ipsum
Concute, numqua tibi vitiorum inseuerit olim D
Natura, aut etiã cõsuetudo mala. nãque
Neglectis vrenda filix innascitur agris.
Illuc præuertamur, amatorẽ quòd amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia: aut etiam ipsa hæc
Delectant: veluti Balbinum polypus Agnæ.
Vellem in amicitia sic erraremus: & isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At pater vt nati, sic nos debemus amici,
Si quod sit, vitiũ, nõ fastidire. strabonem
Appellat pætum pater: & pullum, malè paruus
Si cui filius est: vt abortiuus fuit olim
Sisyphus hunc varum, distortis cruribus: illum E
Balbutit scaurũ, prauis fultũ malè talis.
Parcius hic viuit? frugi dicatur. ineptus,
Et iactantior hic paullò est? concinnus amicis
Postulat vt videatur. at est truculentior, atque
Plus æquo liber? simplex, fortisq; habeatur.
Caldior est? acreis inter numeretur. opinor,
Hæc res & iungit, iunctos & seruat amicos.
At nos virtutes ipsas inuertimus: atque
Sincerum cupimus vas incrustare. probus quis F
Nobiscum viuit? multũ est demissus homo. illi
Tardo, cognomen pinguis damus. hic fugit omneis
Insidias, nulliq; malo latus obdit apertũ?
(Cùm genus hoc inter vitæ versetur, vbi acris
Inuidia, atque vigent vbi crimina) pro bene sano,
Ac nõ incauto, fictũ, astutumq; vocamus.

A *Simplicior quis at est? (qualem me sæpè libenter*
Obtulerim tibi, Mæcenas) vt fortè legentem
Aut tacitum appellet, quouis sermone molestus?
Communi sensu planè caret, inquimus. eheu,
Quàm temerè in nosmet legem sancimus iniquam!
Nam vitiis nemo sine nascitur. optimus ille est,
Qui minimis vrgetur. amicus dulcis, vt æquum est,
Cùm mea compenset vitiis bona, pluribus hisce,
B *(Si modò plura mihi bona sunt) inclinet, amari*
Si volet. hac lege in trutina ponetur eadem.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Postulat, ignoscat verrucis illius. æquum est,
Peccatis veniã poscentẽ, reddere rursus.
Denique, quatinus excîdi penitus vitium iræ,
Cetera item nequeunt stultis hærentia: cur non
Ponderibus, modulisq; suis ratio vtitur? ac, res
C *Vt quæque est, ita suppliciis delicta coercet?*
Si quis eum seruum, patinam qui tollere iussus,
Semesos pisceis, tepidúmque ligurrierit, ius,
In cruce suffigat: Labeone insanior, inter
Sanos dicatur. quãto hoc furiosius, atque
Maius peccatum est? paullùm deliquit amicus:
Quod nisi concedas, habeare insuauis, acerbus,
Odisti, & fugis, vt Drusonem debitor æris: D
Qui, nisi cùm tristes misero venêre kalendæ,
Mercedem, aut nummos vndeunde extricat: amaras,
Porrecto iugulo, historias, captiuus vt, audit.
Comminxit lectum potus: mensáve catillum
Euandri manibus tritum deiecit: ob hanc rem,
Aut, positum antè mea quia pullum in parte catini,
Sustulit esuriens: minus hoc iucundus amicus
Sit mihi? quid faciam, si furtum fecerit? aut si E
Prodiderit commissa fide? sponsúmve negarit?
Queis paria esse ferè placuit peccata, laborant,
Cùm ventum ad verum est: sensus, moresq; repugnant,
Atque ipsa vtilitas. iusti propè mater, & æqui.
Cùm prorepserũt primis animalia terris,
Mutum, & turpe pecus, glandem atque cubilia propter,
Vnguibus, & pugnis, dein fustibus, atque ita porrò
Pugnabant armis, quæ pòst fabricauerat (vsus: F
Donec verba, quibus voces, sensúsque notarent,
Nominaque inuenêre. dehinc absistere bello,
Oppida cœperunt munire, & ponere leges,
Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli
Causa: sed ignotis perierũt mortibus illi:
Quos

A *Quos Venerem incertam rapienteis more ferarum,*
Viribus editior cædebat, vt in grege taurus.
Iura inuenta metu iniusti fateare necesse est,
Tẽpora si, fastosq; velis euoluere mundi.
Nec natura potest iusto secernere iniquum,
Diuidit vt bona diuersis, fugienda petendis:
Nec vincet ratio hoc, tantundem vt peccet, idemque,
Qui teneros cauleis alieni fregerit horti:
Et qui nocturnus diuûm sacra legerit. assit
B *Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas:*
Ne scutica dignum, horribili sectere flagello.
Nam, vt ferula cædas meritum maiora subire
Verbera, non vereor: cùm dicas esse pareis res
Furta latrociniis: & magnis parua mineris
Falce recisurum simili te, si tibi regnum
Permittant homines. si diues, qui sapiens est,
Et sutor bonus, & solus formosus, & est rex:
C *Cur optas, quod habes? non nosti, quid pater, inquit,*
Chrysippus dicat: sapiens crepidas sibi nunquam,
Nec soleas fecit: sutor tamen est sapiens. quò?
Vt, quamuis tacet Hermogenes: cantor tamen, atque
Optimus est modulator: vt Alfenus vafer, omni
Abiecto instrumento artis, clausaque taberna,
Sutor erat: sapiens operis sic optimus omnis D
Est opifex solus: sic rex. vellũt tibi barbã
Lasciui pueri: quos tu nisi fuste coerces,
Vrgeris turba circũ te stante: miserque
Rumperis: & latras magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lauatum
Rex ibis: neque te quisquam stipator, ineptum
Præter Crispinum, sectabitur: & mihi dulces
Ignoscẽt, si quid peccauero stultus, amici:
Inq; vicem illorũ patiar delicta libenter:
Priuatusq; magis viuam te rege beatus.

SARDVS HABEBAT ILLE TIG.] Hermogenes, de quo superiore saty. E

CÆSAR, QVI COGERE P. &c.] Cæsar, qui cogendi potestatem haberet, si eum oraret per amicitiam Iulij Cæsaris patris, & suam, ab eo non impetraret, vt caneret.

PATRIS] auunculi sui natura: patris iure ciuili, id est, adoptione.

AB OVO VSQVE AD MALA] prouerbiũ est, quod valet, à prima mensa ad secundam. M. Tull. lib. 9. epist. ad Varron. *Integram famem ad ouum affero.* Apponebãt enim etiam veteres oua in prima mensa: quod vel ex Athenæo lib. 2. cognoscere licet. quamquam idem tradit lib. 14. etiã in secunda mensa apponi solita, his verbis, *ἐδίδοτο δὲ καὶ ᾠὸν ἐν τῇ δευτέρᾳ τραπέζῃ.*

CITARET IO BACCHE] probabile est carmen quoddã fuisse in laudem Bacchi hoc principio, *io Bacche*: aut, in quo hæ voces identidẽ iterarentur. Quia autem *io Bacche* vocandi casus est, verbo citandi aptissimo, & conuenientissimo vsus est: proinde ac si diceret Horatius: Tigellius ille, si ei collibuisset, carmina in Bacchi laudem caneret, F Bacchumq; identidẽ appellaret, atq; inuocaret. *io* autẽ vox est, lætitiã animi significantium, vox triumphantibus gratulantiũ, vox inclamantium, & inuocantiũ. Tibull. *Agna cadet vobis, quã circum rustica pubes Clamet io, messeis, & bona vina date.* Ita & triumphantibus acclamabant *io triumphe*, vt suprà annot. ad Od. 9. epod. sed Adr. Turnebus existimabat legendum, *Io Bacchæ.*

MODÒ SVMMA VOCE, MODÒ H. R.] modò acutissima, modò grauissima voce. Intellige, hunc Tigellium hoc loco vno tempore & voce, & fidibus cecinisse: organoque quattuor chordarum, quod *τετράχορδον* appellant Græci, vsum esse. *resonat* autem excudendum curaui codices veteres secutus: ex quibus tamen nonnulli habent *resonet.*

A NIL ÆQVALE HOMINI F.] erat sibi ipse inæqualis, inconstans, varius, multiplex, nullā vitæ æquabilitatem retinens.

SÆPE VELVT Q.] ordo verborū hic est, Qui sæpe currebat, velut fugiens hostem.

PERSÆPE VELVT, QVI IVN. S. F.] persæpe ita incedebat, quasi Iunonis sacra ferret. eas autem virgines, quæ Iunonis, aut Cereris sacra ferebant, quæ κανήφοροι dicebantur, vt notauimus ad illum locum, vt *Attica virgo Cum sacris Cereris, &c.* saty. 8. lib. 2. tardissimè incedere solitas esse, declarat locus ille M. Tullij Offi. 1. *cauendum est, ne aut tarditatibus vtamur in ingressu mollioribus, vt similes pomparum ferculis esse videamur: aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates.* & illud ἡραῖον βαδίζειν: id est Iunoniū incedere: & illud Virgil. lib. 1. *Ast ego, quæ diuûm incedo Regina, &c.*

HABEBAT SÆPE DVCENTOS, &c.] Totum huoc locum profert Seneca epist. 1. libro 22. sub extr. vbi de hominū inconstantia disserit.

SIT MIHI MENSA TRIP.] qualis est pauperum, & tenuium. Ouid. Metam. 8. *mensam succincta, tremensq; Ponit anus: mensa sed erat pes tertius* B *impar: Testa parem fecit.*

CONCHA SALIS PVRI] concha salis, id est, ex concha salinū. suprà Od. 16. lib. 2. *Viuitur paruo bene, cui paternum Splendet in mensa tenui salinum.* per concham salis puri, tenuem victū, paruumque apparatum significat. talis enim est pauperum victus & apparatus, panis & sal pro obsonio. vt sat. 2. lib. 2. *cum sale panis Latrantem stomachum bene leniet.*

PVRI] cur puri? an quòd res puras & incorruptas cōseruet, & iccirco appellatur à Lycophrone ἁγνίτης, & ab Homero θεῖος: an per purum, merum & solum & simplicem, & sine vllo alio obsonio coniunctum significat, vt sal purus, solus, & simplex obsonij loco sit? quod probabilius est.

DEFENDERE] id est, arcere, & propulsare, vt suprà Od. 17. lib. 1. *Defendit æstatem capellis.*

DECIES CENTENA] decies centena sestertia, id est, decies centum millia nummûm: quæ efficiunt circiter xxv. aureorum Gallicorum, aut Italicorum millia. vsurpabatur à veteribus pro ingēti summa. de sestertio autē plura alibi dicemus.

HVIC PARCO P. C.] εἰρωνικῶς: vel qui C paullo antè tam parcus, & tam paucis contentus erat.

SIC IMPAR SIET] sic inæquale, atque inconstans.

MÆNIVS ABS.] si Mæuius recta & emendata est scriptura, credibile est hîc describi ab Horatio Mæuium illum, de quo Virg. in Palæmone, *Qui Bauium non odit, amet tua carmina Mæui.* Sed plerique legunt Mænius', existimantes ab Horatio significari luxuriosum illum Mænium, & facetissimum scurram, qui ex amplissimo & lautissimo patrimonio nihil sibi præter vnam columnam excepit, quo omne profunderet, ac dissiparet, vnde gladiatores spectaret. de eo autem plura dicemus ad epist. ad Vallam, ibi, *Mænius vt rebus maternis, &c.*

IGNORAS TE?] non nouisti te? sic Terent. Heaut. *Erras, si id credis: & me ignoras Clinia.* M. D Tull. Academic. quæst. lib. 4. *Maiore studio Lucullus philosophiæ studio deditus fuit, quàm, qui illum ignorabant, arbitrabantur.*

IMMO ALIA ET F. M.] lib. quidem omnes vulgari habent *haud fortasse min.* sed aliquod veteres: in his duo Vatic. Iannoct. Faërn. Rainorij Car. & Torn. & Nicotian. Cleric. *immò alia, & fortasse minora.* quos secutus sum.

AN, VT IGNOTVM DARE NOBIS V.] dare verba, est nihil præter verba, dare: multa quidem & larga promittere, sed nihil re præstare: verbis lactare, ac decipere. Terent. Heaut. *Dic me hic oppidò esse inuitam, atque seruari: Verùm aliquo pacto verba his me daturam esse, & venturam.* Lucilius. *Vni se atque eidem studio omnes dedere, & arti, Verba dare vt cautè possint, pugnare dolose, Blanditia certare, bonum simulare virum se, Insidias facere, vt si hostes sint omnibus omnes.* Plaut. Menæch. *Sic hoc decet, dari facetè verba custodi cata.* Idem Milite glor. *Væ misero mihi. Verba mihi data esse video.*

STVLTVS ET IMPROBVS H. A.] hoc genus hominum, qui in aliorum ingeniis, ac moribus obseruandis sunt diligentes, & acres: in suis, E admodum negligentes, pulchrè notat Theognis his versibus, Νήπιος, ὃς τ' ἐμὸν μὲν ἔχει νόον ἐν φυλακῇσι, Τὸν δ' αὐτοῦ ἴδιον οὐδὲν ἐπιστρέφεται. id est, Stultus est, qui mentem quidem meam obseruat: suam autem nō attendit. & Plutarchus lib. περὶ εὐθυμίας. τί τὸ ἀλλότριον ἄνθρωπε βασκανώτατε κακὸν ὀξυδερκεῖς, τὸ δ' ἴδιον παραβλέπεις. id est, quid alienum malum homo inuidissime, acutissimè perspicis: tuum transuersis, & conniuentibus oculis intueris? Non abhorrēt ab his illa Ciceronis lib. 3. Tuscul. q. *Et qui suos casus aliter ferunt, atque vt aliis auctores ipsi fuerunt, non sunt vitiosiores, quam fere plerique, qui auari auaros, gloriæ cupidos gloriosi reprehendunt. Est enim propriū stultitiæ aliorū vitia cernere, obliuisci suorū.*

CÙM TVA PERVIDEAS OC. M. L. I.] huius loci hæc sententia est. Cùm tua mala oculis lippientibus, & negligenter vel quasi lippus, cuius oculi inuncti, id est vncti sunt, cernas, cur in amicorum, &c. P. Victorius lib. Var. lectionum 20. ait hoc loco *peruidere*, idē valere, quod apud Græcos παραβλέπειν quod est, non admodum contentis oculis intueri, conniuere, negligenter inspicere. Atqui apud M. Tullium aliam vim habet F verbum peruidendi. vt lib. 5. de finibus. *Intrandū est igitur in rerum naturam, & penitus, quid ea postulet, peruidendum.* Et apud Lucret. lib. 1. *Peruideamus vtrùm finitum funditus omne Constet, an immensum pateat, vasteq; profundum.* & lib. 2. *Ex quo iactari magis omnia materiai Corpora Peruideas.* Itaque existimarim, quod quidem pace Victorij dixerim, *peruidere* semper significare acerrimè, & acutissimé intueri: sed hoc loco fieri, vt contrarium significare videatur propter has voces adiectas, *oculis lippus inunctis.* sic suprà dixit Od. 7. lib. 3. *nam scopulis surdior Icari Voces audit adhuc integer.* inunctis autem participium est à verbo *inungor.* epist. 1. lib. 1. *Non tamen iccirco contemnas lippus inungi.*

TAM CERNIS ACVTVM] ὀξυδερκεῖς, vt loquitur

A quitur apud Plutarchum poëta qoidam.

AQVILA] Traditum est à veteribus, aquilas esse acie oculorum acutissima præditas: easdem pullos suos nuper natos Soli admouere, cogeréque, vt solem aduersum intueantur: quod si facere possint, legitimos haberi: sin minus, vt adulterinos reiici. Hom. quoque ἰλιάδ. ρ. aquilam omnium auium esse oculatissimam satis declarat iis versibus, quibus Menelaum quoquouersus circumspicientem, si forte Antilochum reperiat, vt eum ad Achillem mittat, Patrocli mortem nuntiatum, cum aquila comparat, his verbis. Πάντοσε παπταίνων, ὥς τ' αἰετός, ὅν ῥά τέ φασιν Ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑπουρανίων πετεηνῶν. id est, quoquoò versus circumspiciens, tanquam aquila, quam omnium auiũ acutissimè cernere ferunt.

SERPENS EPIDAVRIVS] draco. oculatissimũ est enim genus draconum, ex quo nomeo traxetunt. nam δέρκεσθαι, cernere est: vnde dracones sont appellati. serpentem Epidaurium dixit, vel quòd Æsculapius Epidauri colitur, cui sacri sunt dracooes: vel quòd in agro Epidaurio, nusquã alibi, genus quoddã draconum nascitur mansue-

B tum, colore ab aliis differens, vt scribit Pausan. in Corinth. vel quòd Romanis graui pestilentia laborantibus, draco Epidauro Romam aduectus, salutifuit, & hac specie Romæ colebatur. quod postremum probabilius est. posuit tamen serpentem Epidaurium pro quouis alio dracooe.

IRACVNDIOR EST PAVLLO, &c.] huius loci hæc sententia est. Est aliquis fortasse aliquanto plus quàm par sit iracundus, qui leuissima de causa irascitur, & icciτcò minus aptus est congressibus hominum, qui hodie viuunt, dicacium, & vrbanorum, quia ferre non potest eorum sales & risus, & dicta, id est, scommata. cùm sit autem subrusticis moribus, & inculto corpore, expositus est dicacium hominum naso. Esto igitur aliquis, tali ingenio, talique corporis cultu: at vir bonus est, at tibi amicus est, at ingenio præstat. est igitur ferendus & amandus.

MINVS APT. AC NAR. HORVM HOM.] minus aptus huiusce ætatis hominum vrbanitati atque irrisiooi, qui sagacissimè aliorũ mores odorantur, vitiaque vel leuissima vrbanè insectaotur. acutæ nares, sunt sagaces: obtusæ &

C obesæ, ad odorandum ineptiores. iracundi autem homines, inepti sunt ad congressus hominum vrbanorum, & dicacium, quia siquid in eis reprehendendum est, illis quidem ridendi materiam præbent, ipsi autem ferre non possont propter innatam iracundiam: quanto autem molestius risus & salsa dicta feruot, tanto magis irridentur. Alij sic distinguunt, quod & mox iterabimus, *Iracundior est paullo: minus aptus acutis Naribus hominum rid.p. &c.* vt sit hæc seoteotia, Iracundior est paullo, minus aptus. id est, ineptus ad hominum congressus, quia sit aliquanto iracundior: rideri possit acutis naribus hor. homi. id est, rideri possit ab istis nasutis, & derisoribus. Simeo Bosius Lemonix autem dicebat mihi, se in suo codice perantiquo scriptum habere, *Iracundior est paullo*. quam scripturam oullo modo probo. vide epist. ad Mæcen. 3. lib. 1. ibi, *ad hæc ego naribus vti Formido.* Sed quidam sic legendum ac distinguendũ existimant, minus aptus, acutis narib. hor. hom. &c. vt sit hæc sententia, Iracundior est paullo, minus aptus, id est, homo ineptus: & post minus aptus, locant interpunctionis notam, aut virgulã, aut comma: deinde ita sequetur, ἀσυνδέτως, rideri possit, eò quòd, &c, id est, ridiculus sit, eò quòd rusticius est tonsus, quòd ei toga laxa, minusque astricta pendet è pectore, seu ex humeris.

D

RIDERI POSSIT EÒ QV.] hæc verba declarationem, rationemque continent superiorũ, nempe, cur sit mious aptus ac. n. h. h. vel dic vt proximè diximus.

EO QVOD RVSTICIVS TONSO TOGA DEFL. ET M. L. IN P. C. H.] id est, quod & imperiosus toosus est, & toga non est aptè composita, & calceos habet nimis laxos, ita vt in eis pes quasi natare videatur, vt loquitur Ouidius: id est, malè hæreat, incertus & instabilis sit. Quidam dicunt hic Virgilium vellicari, quasi subrusticis moribus hominem.

MALE LAXVS IN P. C. H.] si *male* coniungas cum nomine laxus, sic erit ioterpretatiodũ, nimis, aut valdè laxus, vt infr. ead. Sat. *male paruus Si cui filius est.* & Od. 17. lib. 1. *ne male dispari Incontinenteis iniciat manus.* & Sat. 4. *Sulcius, & Caprius rauci male.* & Sat. 5. lib. 2. *male tussiet.* aliàs cõtrariam habet significationem, vt Od. 9. lib. 1 *aut digito male pertinaci*, id est, parum pertinaci, & epist. ad Mæcen. 3. lib. 1. *vt male sanos Ascripsit liber satyris, Faunisq́, poetas.* M. Tull. epist. ad Attic. lib. 2. *Sed ego odi illam male Consularem.* Catull. ad Aur. & Fur. *male me marem putastis.* Oui. lib. 1. de arte. *Et siquis male vir quæret habere virum.* T. Liui. lib. 35. annalium, *videretis vix duarum male plenarum legiuncularum instar in castris regis.* Sed omnino hoc *male*, cohærere debet, cum verbo *heret*, vt sit hic ordo, & structura. *& calceus laxus in pede male heret.* Vnum autem hoc est argumeotum rusticitatis maiorem pede calceũ gerere, vt docet Theophr. libello, quẽ inscripsit ἠθικοὶ χαρακτῆρες. sic enim ille, capite περὶ ἀγροικίας, id est, de rusticitate. καὶ ἀγροικος τοιοῦτός τις, οἷος μείζω τὸ ποδὸς ὑποδήματα φορεῖν. id est, rusticus eo ingenio est, vt pede maiores calceos gerat.

E

F

SVB CORPORE] aliqoot membranæ manu scriptæ habent, *sub pectore.* quæ scriptura noo est fortasse reiicieñda. pectus eoim proculdubio propriè, pars est corporis, sed ex sententiã Epicureorum, animi, & ingenij, & consilij sedes. Ex qoo pro animo à poetis vsurpatur. hanc scripturam confirmat illud ex Saty. 6. huius lib. *& latum demisit pectore clauum.*

NVMQVA TIBI VIT. INS.] id est, numquã vitia tibi natura ingenuerit, seu ingenetauerit. malè autem Acron, siue potius Pseudacron, qui *inseuerit* positum esse putat pro insita fuerit. & *numqua* coniuogit cum *natura*.

CONSVETVDO MALA.] consuetudioem malam, non intelligit victus consuetudinem cum vitiosis, & improbis hominibus: quamuis hæc quoque multùm valeat ad animos corrumpendos,

A pendos, vt ostendit Theognis bis versibus, *Οἱ κακοὶ οὐ πάντως κακοὶ ἐκ γαστρὸς γεγόνασιν· Ἀλλ' ἄνδρεσσι κακοῖς συνθέμενοι φιλίην.* id est, *vitiosi & improbi homines, non prorsus vitiosi ex vtero nascuntur: sed ex eo vitiosi fiunt, quòd cum vitiosis familiaritate coniuncti sint*: sed consuetudinem peccandi: de qua Aristor. lib. 3. de morib. ad Nicom. bis verbis, *ἀλλὰ τοῦ τοιούτους γενέσθαι αὐτοὶ αἴτιοι, ζῶντες ἀνειμένως· καὶ τοῦ ἀδίκους ἢ ἀκολάστους εἶναι, οἱ μὲν κακουργοῦντες, οἱ δ' ἐν πότοις, καὶ τοῖς τοιούτοις διάγοντες. αἱ γὰρ περὶ ἕκαστα ἐνέργειαι, τοιούτους ποιοῦσι*, id est, vt quidem nos vertimus (nostris enim vti licet) verùm cur tales exstiterint, causam ipsi sustinent, quippe qui negligenter, ac dissolutè viuant: & cur iniusti, atque intemperantes sint, causa in ipsis consistit, vt pote quorum alteri in maleficiis, alteri in compotationibus, & id genus deliciis ætatem consumant. Nam quales sunt in quaque re collocatæ functiones, taleis eos, qui munere funguntur, efficiunt. Prætereà idem lib. 2. princip. docet, virtutes moraleis, quas Græci *ἠθικὰς* appellant, nomen babere ex *ἔθους*, id est, ex consuetudine: quod nomē paullum declinat ac deflectit *ἀπὸ τοῦ ἔθους*, id est, à moribus & comparari consuetudi-
B ne. & M. Tull. lib. 3. accusat. *ô consuetudo peccandi: quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus, cum pœna abfuit, & licentia consecuta est.*

NAMQVE NEGLECTIS VRENDA FILIX, &c.] allegoria est, per quam significat, in animis nulla doctrina excultis vitia innasci.

ILLVC PRÆVERTAMVR] ad illud prius veniamus: illud priore loco explicemus de amatoribus, qui amicarum suarum vitiis ita blandiuntur, & ignoscunt, vt etiam interdum iis delectentur, aut certè ea non animaduertant, quàm de amicorum officio dicamus. Plautus hoc verbum in Milite glor. cum accusandi casu coniungit, *Igitur id quod agitur, nunc hoc primum præuorti decet.* In Mercatore cum dandi, *otium non est: mandatis rebus præuorti volo.* sic Cæsar lib. 7. de bello Gallico, *huic rei præuertendum existimauit.* Tit. Liuius libro 35. *παθητικῶς. Aliud in præsentia, quod magis instaret, præuertendum sibi esse dixit.*

AMATOREM QVÒD AM. TVRP. DEC. decipiunt amatorem, id est, ab amatore non animaduertuntur, neque sentiuntur: sed ignorantur, *λανθάνουσι*, fallunt, latent. vt sup. Od. 13. lib. 2. *Dul-*
C *cis laborem decipitur sono.* Plato lib. 5. de rep. ostendens, eum, qui aliquid amet, non solùm id amare, quod sit in eo genere perfectū, sed id omne, quod sit eius generis: neque quemquam, disciplinarum cupidum verè dici solere, qui hanc, vel illam disciplinam sequatur: sed eum, qui hoc nomine dignus sit, omneis disciplinas cólere, & amplecti oportere: exemplum affert amatorum eorum, qui puerilibus amoribus dediti sunt: aitque illos puerorū omnium, in quib. insit maturitas illa ætatis aspectu quodammodo pungi, & cómoueri: eorumq́ue vitia corporis, si qua sint, studiosè extenuare, & eleuare. verba Platonis sunt hæc, *ἢ οὐχ οὕτω ποιεῖτε πρὸς τοὺς καλούς, ὁ μὲν ὅτι σιμὸς, ἐπίχαρις κληθεὶς ἐπαινεθήσεται ὑφ' ὑμῶν· τοῦ δὲ τὸ γρυπὸν, βασιλικόν φατε εἶναι· τὸν δὲ δὴ διὰ μέσου τούτων, ἐμμετρώτατα ἔχειν· μέλανας δὲ, ἀνδρικοὺς ἰδεῖν· λευκοὺς δὲ, θεῶν παῖδας εἶναι· μελιχλώρους δὲ, καὶ τοὔνομα οἴει τινὸς ἄλλου ποίημα εἶναι, ἢ ἐραστοῦ ὑποκοριζομένου τε, καὶ εὐχερῶς φέροντος τὴν ὠχρότητα, ἐὰν ἐπὶ ὥρᾳ ᾖ, καὶ ἑνὶ λόγῳ πάσας τε προφάσεις προφασίζεσθε, καὶ πάσας φωνὰς ἀφίετε, ὥστε μηδένα ἀποβάλλειν τῶν ἀνθούντων ἐν ὥρᾳ,* id est, nónne D ita vos geritis aduersus formosos? nónne hic quidē quòd sit simus, venustus appellabitur, atque à vobis laudabitur? illius nasum aquilinū diciris regiū esse? aliū, qui medius inter hos locatus sit, exquisitissimā mediocritatē obtinere? nigros autē aspectum virilem præ se ferre? candidos, Deorum esse filios? Iam verò eorum, qui *μελίχλωροι* appellantur, nónne nomen ipsum ab eo amatore factū est, qui eius, quem amet, pallorem luridū, ac subuiridem extenuet, facileque ferat, si sit ætate matura? Denique (vt vno verbo absoluā) causas omneis excogitatis, vocesq́ue omneis mittitis, vt nequis eorum, quorum ætas floreat, de manibus vestris elabatur. Huc pertinent quæ Lucretius scribit lib 4. *Multi modis igitur prauas, turpesq́ue videmus Esse in deliciis, summoq́ue in honore vigere. Atq́ue alios alii irrident, Veneremq́ue suadēt Vt placent, quoniam fœdo afflictātur amore, Nec sua respiciunt miseri mala maxima sæpe. Nigra μελίχροος,* [id est mellei coloris] *est, immunda, & fœtida, ἄκοσμος,* [id est E immunda seu inornata.] *Cæsia παλλάδιον* [id est parua Pallas] *neruosa & lignea, δορκάς* [id est caprea] *Paruula pumilio, χαρίτων μία* [id est vna Gratiarum] *tota, merum sal: Magna atque immanis, κατάπληξις,* [id est horrorem seu potius stuporem incutiens.] *plenaq́ue honoris: Balba, loqui non quit, τραυλίζει* id est balbutit.] *muta, pudens est: At flagrans, odiosa, loquacula, λαμπάδιον* [id est parua lampas] *fit: Ἰσχνὸν ἐρωμένιον* [id est gracilis amicula] *tum fit, cum viuere non quit Præ macie: ῥαδινὴ verò est iam mortua tussi. At gemina, & mammosa, Ceres est ipsa ab Iaccho: Simula σιλήνη,* [id est silena] *ac Satyra est: labiosa φίλημα.* [id est osculum.] His similia sunt illa apud M. Tull. lib. 1. de natura Deor. *Nauus in articulo pueri delectat Alcæum. at est corporis macula næuus. Illi tamen hoc lumen videbatur. Q. Catulus huius collega, & familiaris noster pater, dilexit municipem suum Roscium: in quem etiam illud est eius: Constiteram exorientem auroram forte salutans, Cum subito a læua Roscius exoritur: Pace mihi liceat, cælestes, dicere vestra: Mortalis visus pulchrior esse Deo. Huic pulchrior Deo? at erat, sicut hodie est, peruersissimis oculis.* sic & Theocr. *ἐργατίν. Βομβύκα χαρίεσσα, Σύραν καλέοντί τυ πάντες. Ἰσχνὰν, ἁλιόκαυστον, ἐγὼ δὲ μόνος* F *μελίχλωρον.* Bombyce venusta, Syram, te omnes appellant, gracilem, sole perustam: ego autem solus pallidam, & subflauam. Itaque amorem cæcū faciunt ideò, quòd amantes eorum, quos amant, deformitatem tum animi, tum corporis non videant: & quòd ea, quæ minimè pulchra sunt, amāti pulcherrima videantur: quemadmodum idem Theocr. ait in *Βουκολιάσ. ἦ γὰρ ἔρωτι Πολλάκις ὦ Πολύφαμε τὰ μὴ καλὰ πέφανται.*

POLYPVS] Ode 12. epod. *Polypus, an grauis hirsutis cubet hircus in alis.*

STRABONEM APP.] oculis peruersis ac distortis. M. Tull. lib. 1. de natura deorum. *redeo ad Deos. Ecquos, si non tam strabones, at patulos esse arbitramur?*

PÆTVM

A PÆTVM] pæti dicuntur semiclusis oculis, &c. vt ait Porphir. leuiter declinatis. qualis pingebatur Venus.

ET PVLLVM] quasi patuulum.

MALE PARVVS] valde paruus.

VT ABORTIVVS F. O. SISYPHVS] quis fuerit iste Sisyphus, quæro: credibile est abortiuum dictum esse propter corporis breuitatem, Sisyphum propter calliditatem.

HVNC VARVM DISTORTIS, &c.] hunc, qui distortis est cruribus, varum appellat.

BALBVTIT SCAVRVM] balbutiendo scaurum nominat. scauri dicuntur quorū tali exstant, seu prominent.

PARCIVS HIC VIVIT? FR. n.] docet nunc, quo pacto amicorum vitia sint verbis extenuanda, dissimulanda, ac ferenda.

INEPTVS] quid valeat nomen *ineptus* apud Latinos, docet M. Tull. lib. 2. de orat. *Quem nos ineptum vocamus, is mihi videtur ab hoc nomen habere ductum, quod non sit aptus: idq; in sermonis nostri consuetudine perlatè patet. Nam, qui aut, tēpus quid postulet, non videt, aut plura loquitur, aut se ostentat,* B *aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis, vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus, aut multus est, is ineptus dicitur.*

CONCINNVS] lepidus, politus, eorum, quibuscum viuit, ingenio, & moribus accommodatus, commodus. Lucret. lib. 4. *Et simul ipsa viris Venus vt concinnior esset.*

TRVCVLENTIOR] qualis ille Stratilax Plautinus, à quo dicta comœdia est Truculentus.

SIMPLEX] simplicem appellant Latini apertum, liberum, nihil dissimulantem, omnia & loquentem, & facientem, quæ sentit, & rectà iudicat. sic item & Græci. Eurip. Ἰφιγ. ἐν αὐλ. sub pers. Achill. Ἐγὼ δ' ἐν ἀνδρὸς εὐσεβεστάτου τραφεὶς Χείρωνος, ἔμαθον τοὺς τρόπους ἁπλοῦς ἔχειν. ego autem in viri maxime pij domo educatus, Chironis, didici mores simplices habere. cui cōtrarius duplex διπλοῦς. sup. Od. 6. lib. 1. *Nec cursus duplicis per mare Vlyssei.*

CALDIOR] calidior, ardentior, feruidior.

HÆC RES ET IVNGIT, &c.] Plato quodam loco ait hac re amicitiam maximè integram, incolumemque conseruari, si nostra in amicos beneficia, minora esse putemus, quam ij, C in quos conferuntur, putant: illorum contrà erga nos merita, maiora nobis, quàm illi existimant, videantur. sic Plato ταύτῃ φυλάττοντες ἀσφαλεστάτην τὴν φιλίαν φυλάξομεν.

IVNCTOS ET SERV. AM.] id est, Atque amicos partos & conciliatos, continet. frustra antem amici parentur, nisi in amicitia retineantur. Nam quid iuuat præda, si postea quàm capta est, elabatur è manibus? inquit Themistius iuniot. τί γὰρ ὄφελος κέρδος τὰς ἄγρας, εἰ κρατήσαντες αὐτῆς μὴ κατάσχοιμεν.

AT NOS VIRTVTES IP.] tantum abest (inquit) vt amicorum vitia extenuemus, leuioribusque nominibus appellemus, vt contrà, eorū virtutes vitiorum nominibus calumniantes inquinemus.

ATQVE SINCERVM CVP. VAS] quæ sunt suapte natura pura, & sincera, ea per summā iniquitatē, & malitiā turpi, atq; impuro tectorio D deformamus. allegoria est, per quā significat, nos, quæ sunt recta, honesta, cum virtute coniuncta, ea per improbissimā calumniā praua, turpia, vitiosa nominare. Incrustabantur autē vasa vel lapide, vel tectorio, vel herba intrinsecus. Lucil. *nam vel regionib. illis Incrustatu' calix ruta, caulive bibetur.*

PROBVS QVIS NOB. VIV. &c.] hunc locum sic explicabam, vulgatam lectionem, quam tamen nonnulli codices veteres confirmant, secutus: quæ talis est. *probus quis Nobiscum viuit, multum demissus homo: illi Tardo cognomen pingui damus.* si quis probus, & demissus homo nobiscum viuit: illum tardum & pinguem nominamus. hæc enim *tardo, pingui*, ἀσυνδέτως posita mihi videbantur esse: atque ita longè maiorem vim habent, quàm si dixisset tardo & pingui, vt infra eadem satyra, *habeare insuauis, acerbus.* Iam verò non est dubium, quin vox demissus interdum in laude ponatur. vt apud M. Tull. pro Muræna. *Sit apud vos modestiæ locus: sit demissis hominibus perfugium: sit auxilium pudori.* Idem lib. 2. de orat. ad Q. Frat. *eaq; omnia, quæ proborū, demissorum, non acrium, nō* E *pertinacium, non litigiosorum, non acerborum sunt.* sed deintegro consultis libris manuscriptis, aliter arbitror hunc locū esse explicandum. sic autem in eis scriptum est. *probus quis Nobiscum viuit? multum est demissus homo. illi Tardo cognomen pingue damus:* quæ sic explico. Si quis probus nobiscū viuit: eum dicimus esse hominem demissum, & abiectū. si quis sit tardus: eum pinguem appellamus.

HIC FVGIT OM. INS.] si quis est cautior, & aduersus omneis insidias, & fallacias hominum septus, ac munitus, cùm inter eos homines se versari intelligat, qui bonis inuidere, & innocenteis criminari solent: pro prudente, & cordato, fictum, astutumque eum appellamus.

NVLLIQVE MALO LATVS OBD. AP.] tralatio est à re militari, aut à gladiatoribus, qui studiosè cauere solent, debent quidem certè, ne latus apertum aduersario ostendant. Tibullus nudum latus appellat. lib. 1. eleg. 4. *Si volet arma, leui tentabis ludere dextra: Sæpe dabis nudum, vincat vt ille, latus.* Cæsar lib. 1. de bello Gall. idem lib. 7. *Multis vndique vulneribus acceptis, nulla munitione perrupta, cùm lux appareret, veriti ne ab* F *latere aperto ex superiorib. castris eruptione circumuenirentur, se ad suos receperunt. Boij, & Tulingi, qui hominum millibus circiter XV. agmen hostium claudebant, & nouissimis præsidio erant, ex itinere nostros latere aperto aggressi circumuenere.* contrarium est *latus tectum.* Terent. Heauton *triumpho, si licet me latere tecto discedere.*

CRIMINA] criminationes, ἐγκλήματα. vt infrà epist. ad Loll. 2. lib. 1. *Vt penitus notum si tentent crimina, serues.*

SIMPLICIOR] apertior. vt suprà *simplex fortasse habeatur.* opponitur duplici, vafro, & callido. *Simplicior quis at est* autem edendum curaui libros veteres plerosque omneis secutus: pro quo alij habent, *Simplicior si quis, qual. &c.* minus emendatè.

AVT

A AVT TACITVM APPELLET] hunclocũ
in omnibus codicibus vulgatis corruptum, resti-
tui. nam cùm antea legeretur *impellat*, ego *appellet*
reponendum curaui, ab vno codice manu exara-
to admonitus, atque adiutus, in quo ſcriptũ erat,
appellat. quid ſit autem tacitum, aut legentem ap-
pellare, ſciunt omnes, qui Latine ſciunt. Verùm
tamen minus exercitatos exempla docebũt. Cic.
in Bruto, *Videor enim iam te auſurus appellare, quo-
niam longo interuallo modò primùm animaduerti
paullo te hilariorem.* idem epiſt. 2. lib. 1. *videbatur
enim reconciliata nobis voluntas ſenatus eſſe, quod
tùm dicendo, tùm ſingulis appellandis perſpexeram.*
Idem in orat. pro P. Quinctio, *Tunc appellat vltro
Næuium, vt quoniam, &c.* Idem lib. a 5. epiſtol.
*Tu me Treboni, quando ad amorem meum aliquan-
tulum diſcedens addidiſti: quo tolerantius feramus
igniculum deſiderij tui, crebris nos litteris appellato.*
Idem 1. lib. accuſ. *appellat heredem L. Annium,
qui erat inſtitutus ſecundum filiam. non enim mihi
perſuadetur, iſtum ab illo prius appellatum: dicit ſe
poſſe ei condonare edicto hereditatem.* Idem proœ-
mio accuſ. Verr. *Videt ad ipſum fornicem Fabianũ
B in turba Verrem: appellat hominem, & ei voce maxi-
ma victoriam gratulatur.* Plautus in trinum. *lubet
adire, atq; appellare hunc. verùm auſculto perlubẽs:
ſed metuo, ſi compellabo, ne aliam rem occipiat loqui.*
Plus eſt autem tacitum aut legentem appellare,
quàm appellare ſimpliciter. nam tacitum, aut
etiam legentem appellare, interpellare eſt: quæ
ſententia huic loco conuenit maximè. legentem
autem, tacitùmve impellere, quid ſibi velit hoc
loco, neſcio. hoc tantùm dicam, ſi Horatius, aut
quis alius principem impelleret: non ſimplex, aut
quouis ſermone moleſtus, aut communis ſenſus
expers diceretur: ſed vel, vt inſanus, & mente ca-
ptus, vinculis conſtringeretur: vel, vt audax, & ſce
leſtus, ſupplicio afficeretur. nemo enim impelli-
tur ſine grauiore ictu, vt vis verbi declarat. tribus,
quattuórue exemplis contenti erimus. Cicero
pro Plancio. *Etenim, ſiquando, vt fit, iactor in tur-
ba, non illum accuſo, qui eſt in ſumma ſacra via, cum
ego ad Fabij fornicem impellor: ſed eum, qui in mè ip-
ſum incurrit, atq; incidit.* Idem in Cluentiana. *Præ-
cipitantem igitur impellamus, & perditum proſter-
namus.* Lucret. lib. 2. *Nec ſimile eſt, vt cùm impulſi
C procedimus ictu Viribus alterius magnis, magnoq; co
actu.* Tit. Liuius lib. 33. annalium. *& primò adeò
acriter inuaſerunt, vt anteſignanos impulerint.* Ho-
rat. Od. 6. lib. 4. *aut impulſa cupreſſus Euro.* incidi
& in alium codicem veterem, vbi ad vocem *impel
lat*, aſcriptum erat, id eſt, alloquatur. cui annota-
tioni ſi additũ eſſet, *vltrò*, ſeu *prior*, vis verbi, quod
ad hunc locum attinet, expreſſa eſſet. nam, qui ap
pellat alterum, eum prior, aut vltrò affatur. Inep-
tiſſimè autem quidã legunt, *impellam*, cum ſit re-
ferendum, ad id, quod antecedit, *Simplicior quis
ac eſt, &c.*

QVOVIS SERMONE MOLESTVS.] licet
hæc verba vel cum iis, quæ antecedunt, coniun-
gere, hoc modo, *vt forte legentem, Aut tacitũ ap-
pellet, quouis ſermone moleſtus?* id eſt, eũ ſit, vel qui
ſit quouis ſermone moleſtus? vel ſeparatim lege-
re, vt intelligamus eſſe verba eorum, qui homi- D
nem ſimplicibus moribus præditum inſectantur,
& reprehendunt.

QVAM TEM. IN NOS M. L. S.] nimia
(inquit) hac ſeueritate, & aſperitate in amicos le-
uiter peccanteis, cõdicionem noſtram efficimus
duriorem, nobiſque (vt ita dicam) legem grauiſ-
ſimam imponimus. Nam cùm ab omni vitij labe
nemo ſit purus, nec integer, non dubium eſt, quin
eadem lex ſit in nos valitura, quam in alios tu-
lerimus.

NAM VIT. NEMO SINE N.] ſic Theognis,
Εἴ τις ἁμαρτωλῆσι φίλων ἐπὶ παντὶ χολῷτο, Οὔποτ' ἂν ἀλλή-
λοις ἄρθμιοι, οὐδὲ φίλοι Εἶεν· ἁμαρτωλαὶ γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν
ἕπονται Θνητοῖς, κύρνε, θεοὶ δ' οὐκ ἐθέλουσι φέρειν. id eſt, Si
quis ob amicorum peccata, & ob quoduis deli-
ctum ſtomachetur, numquam inter nos concor-
des, & amici eſſe poſſimus. peccata enim, Cyrne,
mortaleis omneis comitantur: ſoli dij ferre non
poſſunt. Idem, Οὐδένα παμπήδην ἀγαθὸν, καὶ μέτριον
ἄνδρα Τῶν νῦν ἀνθρώπων ἠέλιος καθορᾷ. id eſt, neminẽ
prorſus bonum, & moderatum virum eorũ, qui
nunc ſunt, hominum ſol aſpicit. & auctor epigrã-
matis illius, quod eſt in oratione Demoſth. περὶ E
στεφάνου, in extr. Μηδὲν ἁμαρτεῖν ἐστι θεῶν, καὶ πάντα κα-
τορθοῦν Ἐν βιοτῇ· μοῖραν δ' οὔτι φυγεῖν ἔπορεν quos verſus ſic
verti, *Nil peccare Dei eſt, neque falli in rebus agen-
dis: Sed fati legem non licet effugere.* Et Themiſt. iu-
nior oratione 3. ἐπεὶ δὲ τὸ μηδὲν ἁμαρτεῖν ἔξω τῆς φύ-
σεως κεῖται τῆς ἀνθρωπίνης, &c. quoniã igitur nihil pec-
care extra naturæ humanæ ſortem poſitũ eſt, &c.

AMICVS DVLC. VT ÆQV. E. CVM M.]
id eſt, quo tempore amicus virtutes meas cum vi-
tiis comparat, propendeat in virtutes noſtras nu-
mero pluteis (ſi modò plures ſint meæ virtutes,
quàm vitia) earumque pondere vitia noſtra ele-
uet. poteſt & particula *cum* pro coniunctione ac-
cipi, hoc modo, mea bona cum vitiis compenſet:
deinde ſequetur ἀσυνδέτως: pluribus hiſce, &c. ego
tamen illo modo malo.

HAC LEGE IN TRVT.] id eſt, hac lege, ea-
dem erga eum adhibebitur æquitas, ac lenitas,
trutina nomen eſt Latinum, à Græco τρυτάνη du-
ctum: quod ſignificat eam libræ partem, per quã
horſum & illorſum vergit lingula, ſeu examen: an
ſam appellãt Latini, nomine translato. Sunt enim
hæ libræ, ſeu bilancis partes: trutina, tracta & paul F
lum deflexa à Græco nomine τρυτάνη: quod nomẽ
à verbo τρύεσθαι dictum eſt, hoc eſt fatigari, & labo
rare: examen, quod eſt lingula, quæ cùm in neu-
tram partem inclinatur, ſed medio anſæ puncto
reſpondet, fit ἰσοῤῥοπία, id eſt, æquamentum, ſeu
æquilibriũ: iugum, à cuius extremis duobus pen-
dent lances: lances binæ, quæ à Græcis dicuntur
πλάστιγξ παρὰ τὸ πλάτος à latitudine: in quarum alte-
ra ponitur pondus ſiue plumbeum, ſiue æreum:
in altera res, quæ penditur, ſeu ponderatur. pen-
dent autem lances è iugo ſingulæ ternis funibus
ab inferiore parte in tribus punctis pari interual-
lo inter ſe diſtantibus, annexæ: à ſuperiore autem,
id eſt, ea, qua iugo funes adhærent, funes in vnum
colliguntur & coeunt.

QVI, NE TVB. PROP.] id eſt, qui vult ſibi
ab

A ab amicn sua peccata ignnsci graniora, ignnscat ei leuiora. ἀνταμοιβὴ est.

DENIQVE QVATIN. RXC.] Ingreditur disputationem aduersus Stoicos, quorum vnum è multis boc erat decretum, omnia peccata esse paria. Quandoquidem (inquit Horatius) vitiis carere non possumus, neque fieri vllo pacto potest, vt peccata, siue à natura sint insita, siue mala consuetudine contracta, funditus exstirpemus: cur non ea distinguimus, & pro cuiusque grauitate, aut leuitate pœnas irrogamus? Quidam libri veteres babent *excindi*, seu *exscindi*: quod non displicet, vt sit à verbo *exscindo* scilicet. nam alterum, quod hîc editum est, à verbo iuncto *excido*, cuius est simplex *cado*, deductum est.

QVATINVS] quonia. vt Od. 24. lib. 3. *quatinus heu nefas, Virtutem incolumem odimus.* & sat. 4. lib. 2. *Quatinus ima petit voluens aliena vitellus.*

CVR NON PONO. MOD. ES. R.] cur nô ratinne peccata pnnderamus, & metimur, vt pœnæ sint peccatis æquales?

TEPIDVMQVE LIGVR. IVS] id est, paulatim & leuiter delibarit, seu exsorbuerit. Est enim ligurrire, eleganter, & paulatim, & ferè cû fastidio delibare, ac decerpere, ἀπὸ τοῦ λιχνεύειν, *quod est suaue*, inquit Donat. in Eunuch. ad illû locû, *Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius, Nec magis cõpositum quicquam, nec magis elegans: Quæ cum amatore suo cum sunt, ligurriunt, Harum videre ingluuiem*, &c. idem eadem comœd. sup. *Homine haud impurû patria qui abligurrierat*, seu (vt alij legunt) *obligurrierat bona. Abligurrierat* (inquit ille) *id est, suauibus escis consumserat. Nam ἀπὸ τοῦ λιχνεύειν est ligurrire: & λίχνα Græci suaue appellant.* Nonius Marc. producit testem bunc locû, & ligurrire interpretatur, degustare. *vnde* (inquit) *abligurrire, multa auide consumere.* vtitur Hor. hoc eodem verbo saty. 4. lib. 2. *seu puer vnctis Tractauit calicem manibus dum furta ligurrit.* M. Tull. lib. accus. 2. pola translatè. *non reperietis hominem timide, nec leuiter hæc improbissim: a lucra ligurrientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit.* Hnc vetbum autem duobus rr. scribendû esse viri docti censent, & in libris calamo exaratis omnibus prætetquàm in Torn. ita scriptum est. fortasse autem accessit r. vt producatur. neque verò essem ausus princeps vulgatam scripturam immurare, nisi mihi Faernus, vir acerrimi iudicij auctor fuisset, vt ita typis excudendum curarem.

C LABEONE INSANIOR] M. Antistium Labeonem carpens, Augusto assentatur. Nam bic Labeo vsque adeò fuit liber, & contumax, vt etiã Augusto sæpe restiterit, ac respnnderit.

QVOD NISI CONC. HAB. INS.] quod nisi ignoscas meritò pnssis insuauis haberi, atque acerbus. *insuauis, acerbus* dixit ἀσυνδέτως, qund genus alibi notabimus.

OOISTI, ET FVGIS, &c.] qnamuis leue admodum sit amici peccatum, odisti eum tamen, & fugis, vt Drusonem fæneratorem debitor. Hic Druso, siue. vt habent alij libri, *Ruso*, fænerator erat, & historiarû scriptor, suorû scriptorû nimius amatnr, nimiusque admirator. Itaque cum à debitoribus soitem, aut vsuras ad diem non abstulerat, eos suarû historiarû recitatione malè multabat. Erat enim iis grauissima pœnæ instar audire Drusnnis historias, vtpote indoctè scriptas. D

QVI] debitor æris, non nominatus.

TRISTES KALENDA] Kalendis pecuniã & collocabant in fænore, & quæstu, vt supra Od. 3. epod. *Quærit Kalendis ponere:* & exigebant, vt hoc loco. tristes autem, nempe debitori. vide quæ ad Od. illam 3. annotauimus.

MERCEDEM] vsuram. vt saty. 2. *Quinas hic capiti mercedes exsecat.*

EXTRICAT] explicat, expedit, & ita dissoluit.

PORRECTO IVG.] significat, ita fuisse iniucundam, ac molestam debitoribus recitationem illam, vt vltro iugulum Drusoni, seu Rusoni, præbere, & iugulari mallent, quàm audire: vel vt viderentur iam iam, quasi iugulandi, iugulum præbere. Druso scilicet recitandis suis historiis debitores suos occidebat. sic lib. de arte poët. *Indoctũ, doctũmq; fugat recitator acerbus: Quem verò arripuit, tenet, occiditq; legendo. Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.*

CATILL. EVANDRI M. TR.] paruum catinum, quo vsus sit Euander: ex quo intellige antiquissimû. Euander Pallantis Arcadiæ regis nepos, patre interfecto in Italiam vênit, expulsisque Aboriginibus, ea loca, vbi nunc Roma est, occupauit. vide Virg. lib. 7. Æneid. Alij Euandrum cælatorem, aut figulum, & plastam ætate Horatij fuisse dicunt. à quibus dissentio. *Catinum* (inquit Varro) *dicunt Siculi, vbi assa ponebant.* E

COMMISSA FIDE] id est, fidei arcana quædam consilia suæ fidei commissa. *fide* enim pro fidei positum: vt apud Virgil. Georg. 1. *Libra die, somnĩq; pares vbi fecerit horas.* idem lib. 1. *Munera, lætitiamq; die.* & supra Od. 7. lib. 3. *Constantis iuuenem fide.*

SPONSVMVE NEGARIT] promissum vel suo nomine, vel alieno, infitiatus sit. epist. 1. lib. 2. *Hic sponsum vocat, hic auditum scripta, &c.*

QVEIS PARIA ESSE F. P.] Nunc apertè Stoicos exagitat.

SENSVS MORESQVE REPVGN.] sic M. Tullius de finib. lib. 4. *In prima igitur constitutione Zeno tuus à natura recessit: cúmque summum bonum posuisset in ingenij præstantia, quam virtutem vocamus, nec quicquam aliud bonum esse dixisset, nisi quod esset honestum: nec virtutem posse constare, si in ceteris rebus esset quicquam, quod aliud alio melius esset, aut peius: his propositis tenuit prorsus consequentia*, &c. sequitur mox. *Omneis, qui non sapientes sunt, æquè miseros esse: sapienteis omneis summè beatos esse: rectè facta omnia æqualia: omnia peccata paria: quæ magnificè primò dici videntur, cõsiderata minus probantur: sensus enim cuiusque, & natura rerũ, atque ipsa veritas clamat quodammodo non posse se adduci, vt inter eas res, quas Zeno exæquaret, nihil interesset.* Fuit autem Zeno Stoicæ disciplinæ auctor, Polemonis auditor. F

ATQVE IPSA VTILITAS, IVSTI] sequitur hoc loco Horat. quorumdam philosopho-

A rum opinionem, qui existimabant nullum ius esse, nullum iustum natura: sed hæc omnia ab vtilitate esse nata, & profecta, id est, propterea leges esse latas, & iura descripta, quia sine iure, & legib. societas humana incolumis conseruari non possit: qua de re mox plura dicemus.

CVM PROREPSERVNT] cùm sensim è terris in lucem exstiterunt, & processerunt.

MVTVM, ET TVRPE PECVS] id est, homines illi recentes, à pecudibus parum admodùm differentes, nondum scilicet sermonis vsu, nec ciuili cultu reperto, nondum denique legibus vllis constitutis. sic Lucretius lib. 5. *Multaq. per cælū solis voluentia lustra Vulgiuago vitam tractabāt more ferarum.* Mutum, id est, ἄλογον, rationis & orationis expers, non quòd reuera tales essent primi homines, sed quòd victu & cultu parum à mutis animantibus differrent, vt diximus.

GLAND. ATQVE CVB.] id est propter victum, & locum, vbi cubarent glans primorum & ferorum illorum hominum victus fuit: ex quo illud ἅλις δρυός: satis quercus. Lucret. lib. 5. *Glandiferas inter curabant corpora quercus Plerunque* &c.

B VNGVIBVS, ET PVGN.] sic Lucret. lib. 5. *Arma antiqua manus, vngues, dentesq. fuerunt, Et lapides, & item syluarum fragmina, rami.*

QVÆ PÒST FABR. VS.] Hæc fuit ætas ferrea, vt poetæ volunt. Aratus. Χαλκείη γενεὴ προτέρων ὀλοώτεροι ἄνδρες, Οἳ πρῶτοι κακόεργον ἐχαλκεύσαντο μάχαιραν. Ejusdem: πρῶτοι δὲ βοῶν ἐπάσαντ' ἀροτήρων: quos sic Latinos fecit M. Tullius. *Ferrea tum verò proles exorta repente est: Ausaq. funestum prima est fabricarier ensem, Et gustare manu victum, domitumque iuuencum.*

DONEC VERBA, QVIBVS V. S.] Plato in Cratylo vult, nomina rebus consilio esse imposita: docetque, eum, qui primus nomina fabricatus sit, quem ὀνοματουργὸν nominat, ὀνοματοθέτου munere functum esse, nominaque cuique rei accommodata imposuisse: ex dialectici præscripto tamen: quemadmodum faber gubernaculum efficit præcipiente, & præeunte gubernatore. admonendus autem est lector minus exercitatus in libris Platonis, in eo dialogo corruptè legi νομοθέτης, cùm legendum sit ὀνοματοθέτης. simile erratum admissum à librariis primo libro πολιτ. αἰτιαλ. (sic enim vulgò

C nominant) indicauit mihi Muretus. Nam vbi νομοθέτου legitur, legendum ὀνοματοθέτου. hoc modo, Εἰ δὴ δεῖ ὀνοματοθέτου, ὥσπερ τὸ τῶν λέγειν, κατηγορεῖν. vbi omnes interpretes vitiosa scriptura decepti, lapsi sunt, præter veterem. Lucret. lib. 5. à Platone dissentiens, ex sententia Epicuri ait, naturam & vtilitatem ab hominibus voces ad significandum aptas, sermonemque expressisse: neque vnū aliquem nomina rebus imposuisse: his versibus. *At varios linguæ sonitus natura subegit Mittere, & vtilitas expressit nomina rerum, Non alia longè ratione, atque ipsa videtur Protrahere ad gestum pueros infantia linguæ, Cum facit, vt digito quæ sint præsentia monstrent. Sentit enim vim quisque suam, quoad possit abuti,* &c. sequuntur hæc deinceps, *Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse Rebus, & inde homines didicisse vocabula prima, Desipere est.* *nam cur hic posset cuncta notare Vocibus, & varios sonitus emittere lingua: Tempore eodem alij facere id non quisse putentur?* D

DEHINC ABSISTERE BELLO, OPP.] M. Tull. lib. 1. de inuentione, & lib. 1. de Orat. ad Qu. fratr. & in orat. pro Sextio, ait, primos illos homines, cùm primò dispersi essent, & vagi, postea vi eloquentiæ, & prudentia paucorum, vnum in locum esse congregatos, atque à fera, agrestique vita, ad humanum cultum, ciuilemque societatem deductos: & constitutis iam ciuitatibus, vrbibusque conditis, leges ab eis, & iura, iudiciaque fuisse descripta. Horatius hanc vim ascribit poëtis, & musicis: qui iidem erant sapientes, & eloquentes, in epist. de arte poët. *Syluestreis homines sacer, interpresq. deorum, Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus.* qua de re ad illum epistolæ ad Pisones locum nonnihil dicemus. & ad Od. 10. lib. 1. plura diximus. cum his Horatianis congruunt illa Isocratis in Nicocle. Ἐγγενομένου δ' ἡμῖν τοῦ πείθειν ἀλλήλους, καὶ δηλοῦν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς περὶ ὧν ἂν βουληθῶμεν, οὐ μόνον τοῦ θηριωδῶς ζῆν ἀπηλλάγημεν, ἀλλὰ καὶ συνελθόντες πόλεις ᾠκίσαμεν, καὶ νόμους ἐθέμεθα. id est, Eo au E tem quòd innata est in nobis fidei inter nos faciendæ, & voluntatum, cogitationumque nostrarum declarandarum facultas, non solùm agresti, & ferino viuendi genere liberati sumus, verùm etiam vna congressi, & conciliati & vrbes condidimus, & leges tulimus. quem locum retulit Muret. in lib. var. lect.

OPPIDA] M. Tull. lib. 1. de gloria, oppida ex eo appellata esse existimat, quòd opem darent: alij, quòd eò opes suas homines conferant. Varro lib. 4. de ling. Lat. vel ab ope, quòd muniuntur opis causa, vel quòd opere munibāt mœnia, quo tutius essent.

ET PONERE LEGES] ita natæ sunt leges ex vtilitate. nam cùm anteà primi illi homines more ferarum viuerent, & valentissimus, ac robustissimus quisque imbecilliorem, & infirmiorem opprimeret, atque hoc modo omnium ferè vita esset sollicita, infesta, & iniuriæ exposita, quòd nemo ita viribus suis confideret, vt vel ab insidiis, vel ab aperto finitimorum bello F securus esse posset: tandem partim his incommodis conflictati, partim sapientium oratione adducti, belli gerendi finem fecerunt, vrbeis condiderunt, leges & tulerunt, & sibi imponi passi sunt. Quæ testimonio Lucretij confirmantur, lib. 5. *Inde magistratum partim docuere creare: Iuráque constituere, vt vellent legibus vti. Nam genus humanum defessum vi colere æuum, Ex inimicitiis languebat. quo magis ipsum Sponte sua cecidit sub leges, arctáq. iura. Acrius ex ira quod enim se quisque parabat Vlcisci, quam nunc concessum est legibus æquis, Hanc ob rem est homines pertæsum vi colere æuum,* &c. ponere leges autem Græco & more, & sermone dictum est, τιθέναι νόμους.

NAM FVIT ANTE HEL.] id est, fuerunt enim ante Helenam aliæ mulieres, è quibus belli causæ natæ sunt: fuerunt alij ante Paridem adulteri. Athen. libro 13. complureis mulieres enumerat, quæ belli principia, causasque præbuerunt:

A rint: & Herodotus lib. 1. prima inter Græcos & barbaros bella ob fæminas hinc & illinc raptas orta esse ostendit.

TETERRIMA BELLI CAVSA:] sic habent plerique omnes libri veteres, & ita legendum, non, vt vulgati, *deterrima*.

QVOS VENEREM INCERTAM, &c.] sic Lucret. lib. 5. *Et Venus in siluis iungebat corpora amantum. Conciliabat enim vel mutua quamque cupido, Vel violenta viri vis, atque impensa libido, Vel pretium glandes, atque arbuta, vel pira lecta.*

VIRIBVS EDITIOR] viribus altior, id est, valentior, robustior.

IVRA INVENTA METV INIVSTI] Concludit Horat. iura non natura, sed vtilitate valere & constare. quæ sententia fuit etiam veterũ quorumdam philosophorum, vt ex Platone multis locis cognoscere licet. Atque in lib. quidem de leg. 10. scribit hanc esse sententiam quorumdam hominum, qui haberi volunt sapientes, eorum omnium, quæ orta sunt, quæ oriuntur, quæque oritura sunt, alia naturâ, alia arte, alia fortunâ constare: verbi gratia, ignem, aquam, terram, animam,
B seu aera natura, & fortuna vigere, & valere, non arte, cetera, quæ pictura, ars fabricandorũ signorum, musica, & artes omnes efficiunt, arte valere: ita Deos non natura, sed arte, id est, quibusdam legibus, & institutis hominum constare. Iam honesta quidem alia lege, alia naturâ valere: iusta autem nulla esse naturâ: sed homines assiduè inter se de iusto, & iniusto dissidere, quotidieque ea immutare. quæ porrò iusta esse statuerint, tum esse iusta, lege scilicet, & arte, non natura. Atque hæc loquuntur (inquit Plato) sapientes quidam apud adolescenteis homines, dicuntque id esse iustissimum, quod quis vi obtinuerit: vnde in adolescentium animis impietas ingeneratur, proinde ac si non sint ij dij, quos lex animo, & cogitatione informare iubet. Idem in Gorgia eorum opinionem refellit, qui dicebant τὸ δίκαιον εἶναι τὸν κρείττω τοῦ ἥττονος ἄρχειν καὶ πλέον ἔχειν. id est, ius esse, vt, qui præstantior est siue viribus, siue virtute, inferiori imperet, & plus eo obtineat. Cùm enim in eo dialogo Socrates multis verbis docuisset præstare iniuriam accipere, quàm inferre: Callicles & Polus contrà disputant, iniuriam inferre deterius es-
C se, quàm accipere, natura: sed lege constitutum esse contrarium ab hominibus imbecillis, ne præstantioribus parêre cogerentur, néve ab illis spoliarentur. Quinetiam eos (quos dixi) imbecillos rerum nomina immutasse, ac peruertisse. nam, quod iustum sit natura, id illos, vt iniustum haberetur, lege lata extorsisse: & contrà, quod iniustum est natura, vt iustum. exempli causa, si quis præstantior ac potentior, deteriorem atque imbecilliorem spoliet, id iniustum esse dixisse, & iniuriam appellasse, cùm sit iustum, & ius appellandum. Atque hæc quidem, & multo plura apud Platonem & ab illis contra iustitiam disputantur, & à Socrate refelluntur. Horatius autem hoc loco eos sequitur potissimùm, qui ius ab vtilitate natum esse volunt: quæ sententia quamuis videatur probabilis, est tamen & falsa, & perniciosa: sanius que multo & verius eorum iudicium est, qui
D stirpem iuris à natura repetunt, quam ducem secuti probant, iura aut omnia, aut multo plurima, natura valere: primùm propterea quòd homo solus ex omnibus animantibus rationis sit particeps natura: lex autem, quæ iusta ab iniustis distinguit, nihil aliud sit, quàm recta ratio: deinde quòd homines congregabiles sint natura: nulla autem societas sine iure & legibus diu incolumis manere possit: postremò quòd optimus quisque iustitiam colat, improbissimus iniustitiam: vir bonus autem sit optimus & verissimus rerum humanarum existimator ac iudex, atque adeò regula, seu mensura. Itaque iustitiam, & iuris æquabilis descriptionem, vtilem illam quidem esse hominum generi, sed non ideò ab vtilitate esse natam. Hesiodus quidem scribit hoc interesse inter feras, & homines, quòd illæ soleant se mutuò vorare, quia non sit illa inter eas iuris, & iustitiæ communitas: hominibus autem non sit fas hac immanitate vti, propterea quòd Deus immortalis iura, legesque eis dederit, quibus imbuti ac temperati iustitiam inter se colerent. versus Hesiodi sunt hi,
E *Τόνδε γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων ἰχθύσι μὲν, καὶ θηρσὶ, καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς Ἐσθέμεν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶν ἐπ' αὐτοῖς. Ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην, ἣ πολλὸν ἀρίστη γίνεται.*
Idem paullo antè dixerat Iustitiam virginem esse, & Iouis filiã: quibus duobus perspicuè significat, eam & à Deo natam esse, & incorruptam atque inuiolatam esse tuendam: quod ita non esset, si ab vtilitate ortum haberet. Et M. Tull. lib. 1. de legibus, iuris ortum à natura repetendum esse pluribus verbis ostendit.

FASTÓSQVE VELIS EVOLV. M.] & si velis annaleis explicare, seu replicare potius, & ita legere. Fasti, libri sunt, in quib' totius anni, rerumq; quæ per totum annum gestæ sunt, fit descriptio.

NEC NATVRA POTEST I. S.] à dissimili probare conatur, nihil esse iustum, aut iniustum natura, sed hæc sola vtilitate distingui: id est, vtilitatis causa constitutum esse, vt alia sint iusta, alia iniusta: de bonis autem & malis longè aliter esse sentiendum: bona enim à malis, fugienda ab expetendis natura, non vtilitate distingui.

F NEC VINCET RATIO HOC] Posteaquam docuit, ius ab iniuria non natura, sed vtilitate separari, redit ad institutum, vt refellat πολυθρύλλητον illud Stoicorũ decretum, peccata esse paria. pendet autem hæc quæstio à superiore illa de iuris origine. Nam si iusta & iniusta natura valerent, fortasse omnia iusta essent æqualia, (quod enim per se, & natura est tale, neque vtilitate ponderatur, id non potest altero magis esse tale) idemque de iniustis esset sentiendum: ex quo efficeretur vt peccata essent æqualia, cùm peccata omnia sint iniusta. Nunc autem cum ab vtilitate ius & iniuria originem, principiumque duxerint (vt vult Horatius) sequitur vt, quemadmodum alia aliis sunt vtiliora, & inutiliora: ita alia aliis sint & iustiora, & iniustiora: ergo vt etiam alia peccata aliis sint grauiora, aliaque aliis leuiora. sic loquitur autem satyra 3. lib. 2. *Vincit enim stultos ratio insanire nepotes.*

A TANTVND. VT PECC. IDEM QVX] id est, tam grauiter peccet. notauimus hoc loquendi genus, *idem peccat*, in epist. de arte poët.

QVI TENEROS CAVLEIS ALIENI FR.] non dubium est, quin Draconis leges respexerit, quod vidit Simeo Bosius Lemouix: quæ vsque adeò acerbæ & crudeles fuerunt, vt omnibus ferè peccatis mors esset in pœnam constituta. Atque ob eam causam Demades orator non atramento, sed sanguine scriptas esse dixit, vt refert Plutarchus in Solone: vbi, quod ad hunc locum planè pertinet, hoc quoque tradit, illius legibus eos, qui olera, aut poma furati sint, æquè graui pœna affici, atque sacrilegos & parricidas. Verba Plutarchi sunt hæc: καὶ τοὺς λάχανα κλέψαντας, ἢ ὀπώρας ὁμοίως κολάζεσθαι τοῖς ἱεροσύλοις, καὶ ἀνδροφόνοις.

NOCTVRNVS LEGERIT] id est, noctu, vt sup. annot. ad Od. 16. epod. *sacra legeris* autem, sacrilegium admiserit: rem sacram furatus sit, seu cō pilarit. Lucill. lib. 28. *Omnia viscatis manibus leget, omnia sumet.*

ASSIT REGVLA P.] id est, si peccata sunt inæqualia, vt re vera sunt, debent & pœnæ esse inB æquales, id est peccatis æquales.

NE SCVTICA] id est loro. vox Græca est, σκύτος enim corium, & σκυτεύς, cerdonem, seu sutorem significat.

NAM, VT FERVLA CÆDAS, &c.] occurrit iis, quæ poterat Stoicus dicere, hoc modo: non vis Horati, eum, qui scutica, seu loro, id est, minore pœna dignus sit, flagello cædi, id est, grauiore pœna affici. cur non eadem opera vetas, ne, qui grauiorem pœnam meritus sit, ferula cædatur? quia non vereor (inquit Horat.) ne id facias, cùm furta latrociniis paria esse dicas, & mineris te vtraque peccata pari pœna castigaturum, si regiam potestatem adeptus sis. attendat autem lector Latini sermonis studiosus, non esse hoc ordine vocabula collocanda, *non vereor vt ferula cadas*. nam qui ita loquitur, *vereor vt cadas*, vult cædi, & videtur ita dicere: *vereor ne non cadas*. qui hoc modo autem, *vereor ne cadas*, non vult cædi: & contrà: si quis ita loquatur, *non vereor ne cadas*, hoc significat, *ego non dubito quin non sis casurus*, vel *confido te non casurum*: & si quis ita, *non vereor vt cadas*, hoc innuit, *non vereor ne non cadas: mihi dubium non est,* C *quin sis casurus: confido te esse casurum*. non sunt igitur hæc verba ita disponenda, *non vereor, vt ferula cadas meritum maiora*, &c. alioqui Horatiū aliud, quàm sentiat, loquentem faceremus. nam hoc sentit Horatius, hocque à nobis vult audiri, atque intelligi, *non vereor ne cadas ferula*, id est, certò scio, te ferula non esse cæsurum eum, qui pœnas sit meritus grauiores. quid igitur dicemus? Horatium minus Latinè esse locutum? minimè verò. confugiendum igitur est ad id, quod toties iam dixi, particulam *vt*, non esse cum verbo *vereor*, cōiungendam, sed totam illam, quæ antecedit, orationem, suo loco, & separatim esse legendam, hoc modo: *Nam vt ferula cadas eum, qui maiores pœnas sit meritus: non vereor*, subaudi, *ne id facias*, id est, scio te istuc non facturum. exempla autem è bonis scriptoribus sumta, quis sit huius verbi & similium vsus, nos docebunt. Terent. in And. D *haud vereor, si in te solo sit situm: sed, vim vt queas ferre*. ibid. *id paues ne ducas tu illam: tu autem vt ducas*, id est, *ne non ducas*. M. Tull. ad Attic. libro 7. *tamen vereor vt his ipsis contentus sit, &c.* id est, *ne non contentus sit*. Idem lib. 2. *Videris vereri vt epistolas illas acceperim*. Idem epist. 1. ad Torquat. lib. 6. *cuius tanti mali, quamuis docti viri multa dicant, tamen vereor vt consolatio vlla possit vera reperiri, præter illam, quæ tanta est, quantum in cuiusque animo roboris est, atque neruorum*, &c. vel legendū *ne consolatio nulla*. nam vulgata scriptura mendosa est. Idem ad Terentiam. *Vereor vt Dolabella ipse satis vobis prodesse possit*. Idem orat. contra Rull. ad popul. *hoc quia vos fœdus non iusseritis, veretur Hiempsal vt satis firmum sit, & ratum*. Idem lib. 1. de Orat. ad Qu. fratr. *sed illa duo, Crasse, vereor vt tibi possim concedere*. idem orat. pro Quinctio, *tamenne vereris, vt possis hæc contra Hortensium defendere?* Horat. sat. 1. lib. 2. *ô puer, vt sis vitalis, metuo*. Cæsar lib. 5. de bello Gallic. *Labienus veritus, si ex hibernis fuga similem profectionem fecisset, vt hostiū impetum sustinere posset, præsertim quos recenti victoria efferri sciret*, &c. sic enim habent cod. calamo E exarati. Veniamus ad exempla alterius locutionis, *vereor, ne*: cuius quidem sententia priori contraria est. Terent. in Eunuch. *Miseram me, vereor ne illud grauius Phædria tulerit*, &c. idem in Andr. *hei vereor, ne quid Andria apportet mali*. in Hecyra. *vereor, si clamorem eius hic crebrò exaudiat, Ne parturire eam intelligat*. ibid. *simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diutius celare*. idem Phorm. *vereor ne istæc fortitudo in neruum erumpat denique*. ibid *hei vereor lenonem, ne quid suat*. M. Tull. in Lælio, *neque enim verendum est, ne quid excidat, aut ne quid in terrā defluat*. Ibid. *sin autem illa vereor, ne idem interitus sit animorū, & corporū*, &c. qui locus mendosè in vulgatis codicibus legitur, *vt idem interitus*. epist. ad C. Cœlium C. F. vltima, lib. 3. *verebar ne id ita caderet, quod etiam nunc vereor, vt antè quam tu in prouinciam venisses, ego de prouincia decederem*. & pro M. Marcello, *vereor ne hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio*. vbi mendosè legitur vulgò *vereor vt hoc, quod dicam*. Virg. in Palæm. *ipse Nearam Dum fouet, ac, ne me sibi præferat illa, veretur, Hic alienus*, &c.

F ET MAGNIS PARVA, &c.] id est, & mineris te similem pœnam ad leuia peccata vindicanda adhibiturum, atque ad grauia. *simili falce recidere* posuit pro eo, quod est, simili pœna coercere. pœnis enim deterrentur ac reuocantur improbi à flagitiis ac maleficiis: atque ita maleficia pœnis reciduntur. falce autem simili magnis dixit more Græcorum, ὁμοία τοῖς μεγάλοις. simili atque magna peccata reciduntur.

SI DIVES, QVI SAP.] Stoicos irridet hoc modo, Quid opus est ista condicione, *si tibi regnū Perm. homines?* nónne hoc vestrum est, sapientem esse diuitem, sutorem, formosum, atque etiā regem? quid igitur vetat, quominus potestate regia vtaris? & cur id, quod habes, optas, quasi desit? cum hoc loco congruit ille, episto. 1.

lib. 1.

A lib. 1. *Ad summam sapiens vno minor est Ioue, diues, Liber, honoratus, pulcher, rex denique regũ.* sed illic seriò loquitur, hìc iocò. M. Tull. lib. 3. de finibus in extremo, sub Catonis persona talem describit sapientem, his verbis, *rectius enim appellabitur rex, quàm Tarquinius, qui nec se, nec suos regere potuit: rectius magister populi, quam Sylla,* &c. *rectius diues, quam Crassus, qui nisi eguisset, numquam Euphratem nulla belli causa transire voluisset,* &c. *rectè etiam pulcher, rectè solus liber, rectè solus inuictus.*

SVTOR TAMEN EST SAPIENS] sapiẽs est sutor bonus (inquit Stoicus) τῇ δυνάμει, οὐ τῇ ἐνεργείᾳ, id est, potestate, non vsu, neque functione muneris.

QVÒ?] id est, quò istuc pertinet? vt superiore satyra, *quò res hæc pertinet?* alij interpretantur, quo modo? alij legunt *qui?*

VT, QVAMVIS TACET HERM.] de Hermogene sup. saty. 2. vt cãtor est Hermogenes (inquit) etiam si taceat. (habitu enim cantor est, dum tacet: ἐνεργείᾳ autem cantor est, dum canit) ita & sapiens, consul, diues, formosus est τῇ δυνάμει, καὶ τῇ ἕξει, id est, potestate & habitu.

B VT ALFENVS] more satyrico, id est vrbano & faceto, Alfenum quendam Cremonensem irridet, qui cùm sutrinam primùm fecisset, deinde clausa sutrina Romæ iuri ciuili Seruio Sulpicio magistro operam nauasset, iurisconsultus clarissimus euasit, consulatum adeptus est, honorificentissimoque funere elatus est. De eo fit locis aliquot in pandectis iuris ciuilis mentio.

EST OPIFEX SOLVS:] sic scriptum, & distinctum est in duob. cod. Vatic. Iann. Faer. Tornes. Rainutij Card. Nicotiano, Russard.

VELLVNT TIBI BARB.] significat, ita inepta, & stulta loqui Stoicos, vt etiam à pueris irrideantur: vel ita non esse regem, sapientem Stoicum, vt pueri ei barbam vellant: id est eum contumeliosè illudant: neque ille eos alia ratione, aut alia vi arcere possit, quàm fuste, aut baculo: quod minime est regium. non celabo lectorem in aliquot codicib. antiq. scriptum esse *vellent.*

LASCIVI] proterui, ad iocandum, ludendumque natura procliues ac parati. translatè dixit sup. oda 36. lib. 1. Lasciuas ederas. At propriè oda 19. eod. lib. lasciuam licentiam.

C QVOS TV NISI FVSTE COERC. VRG. T.] id est, quos nisi fuste abigis, te vt insanũ quendam, & mente captum vrgent, & sectantur: id est sectabuntur, atque vrgebunt. solent autem pueri mente captos, & fatuos circumsistere, ac sectari: quod & M. Tullius ostendit lib. 4. accus. de Theomnasto quodam, his verbis, *Retinere incipit tabulam Theomnastus quidam ridiculè insanus, quem Siracusani Theoractum vocant: qui illic eiusmodi est, vt eum pueri sectentur: vt omnes, cum loqui cœperit, irrideant:* vel sic, quos tu nisi fuste coërces, & repellis, vrgeris, id est continuò vrgeberis puerorũ turba, te circumsistente, teque irridente, atque illudente, neque quicquam tuam potestatem regiã pertimescente.

VRGERIS TVRBA] cod. 1. Vatic. & Iann. habent, *Vrgueris,* vt sæpè alibi.

RVMPERIS] clamore: sic M. Tull. lib. 7. epist. *Dirupi pane me in iudicio Galli Caninij familiaris tui.* vel iracundia, & dolore. D

DVM TV QVADRANTE LAV.] concludit neque sapientem, regem esse dicendũ, quamdiu, vt vnus de multis, quadrante lauatur, & ab vno Crispino comite deducitur, cùm reges & in domibus suis regiis de suo lauent, & quamplurimos habere soleant stipatores: neque vera esse Stoicorum decreta, *peccata esse æqualia, sapientem nunquã ignoscere, nunquam misereri, &c.* Erat autem quadrans, merces balneatoris. M. Tull. pro Cælio, de Clodia. *nisi forte mulier potens quadrãtaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori.*

STIPATOR] comes, satelles, δορυφόρος. nam Stoicum alloquitur, qui se regem esse prædicat. M. Tullius de Alexandro Pheræo, off. 2. *præmittebatq; de stipatoribus suis qui perscrutarentur arculas muliebreis &c.*

SI QVID PECCAVERO] aliquot libri manuscr. habent, *si quid peccabo:* vnde amicus quidam meus, vir doctus, legendum existimabat, *si quid peccaro,* propter vocem sequentem initiũ capientem à duabus consonantibus. Sed nihil hoc me mouer, qui sciam hoc ab Horatio non admodum studiosè vitari. Sic enim sat. 2. hoc lib. *nisi olenti in fornice stantem.* & sat. 5. *insani ridentes præmia scribæ.* vt neque ab Homero, verbi gratia, *ἰλιάδ. μ. δῖός τε Σκάμανδρος. peccaro* tamẽ valde probo: & ita post ea in vno cod. antiquissimo scriptum reperi. E

SATYRA 4.

EVpolis, atque Cratinus, Aristophanesque, poëtæ,
Atque alij, quorum comœdia prisca virorum est:
Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur:
Quòd mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus: multa cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus: F
Mutatis tantùm pedibus, numerisque facetus:
Emunctæ naris, durus cõponere versus.
Nam fuit hoc vitiosus: in hora sæpe ducentos,
Vt magnum, versus dictabat stans pede in vno:
Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles:

A *Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem:*
Scribendi rectè: nam vt multum, nil moror. ecce
Crispinus minimo me prouocat: accipe, si vis,
Accipiã tabulas. detur nobis locus, hora;
Custodes: videamus vter plus scribere possit.
Dij benè fecerũt, inopis me, quodq; pusilli
Finxerunt animi, raro & perpauca loquentem.
At tu conclusas hircinis follibus auras
Vsque laboranteis, dum ferrum molliat ignis,
Vt mauis, imitare. beatus Fannius, vltro
B *Delatis capsis, & imagine: cùm mea nemo*
Scripta legat, vulgò recitare timentis, ob hanc rem,
Quòd sunt, quos genus hoc minimè iuuat vt pote plureis
Culpari dignos. quẽuis media erue turba:
Aut ob auaritiam, aut misera ambitione laborat.
Hic nuptarũ insanit amoribus: hic puerorum:
Hunc capit argenti splendor: stupet Albius ære:
Hic mutat merceis surgẽte à sole ad eum, quo
Vespertina tepet regio: quin per mala præceps
C *Fertur, vti puluis collectus turbine, ne quid*
Summa deperdat, metuens, aut ampliet vt rem.
Omnes hi metuunt versus: odere poëtas.
Fœnum habet in cornu: longè fuge. dummodo risum
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico.
Et, quodcumque semel chartis illeuerit, omneis
Gestiet à furno redeuntis scire, lacuque D
Et pueros, & anus: agedum pauca accipe contrà.
Primùm ego me illorum, dederim quibus esse poëtas,
Excerpam numero: neque enim concludere versum
Dixeris esse satis; neq;, si quis scribat, vti nos,
Sermoni propiora, putes hunc esse poëtã.
Ingeniũ cui sit, cui mens diuinior, atq; os
Magna sonaturum: des nominis huius honorem.
Iccircò quidam, comœdia, nécne poëma
Esset, quæsiuere, quòd acer spiritus, ac vis
Nec verbis, nec rebus inest: nisi quòd pede certo E
Differt sermoni, sermo merus. at pater ardens
Sæuit, quòd meretrice nepos insanus amica
Filius, vxorem grandi cum dote recuset:
Ebrius &, magnum quod dedecus, ambulet ante
Noctem cum facibus. numquid Pomponius istis
Audiret leuiora, pater si viueret? ergo
Non satis est puris versum perscribere verbis,
Quem si dissoluas, quiuis stomachetur eodem,
Quo personatus pacto pater. his, ego quæ nunc, F
Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si
Tempora certa, modosq;: &, quod prius ordine verbum est,
Posterius facias, præponẽs vltima primis:
Non, vt si soluas, postquàm discordia tetra
Belli ferratos posteis, portasq; refregit:
Inuenias etiam disiecti membra poëtæ.
Hactenus hæc: aliàs iustum sit, nécne, poëma.

Nunc

A *Nunc illud tantùm quæram: meritóne tibi sit*
Suspectũ genus hoc scribẽdi. Sulcius acer
Ambulat, & Caprius, rauci malè, cúmque libellis,
Magnus vterque timor latronibus: at, benè si quis,
Et puris viuat manibus, contemnat vtrumque.
Vt sis tu similis Cæli, Birriíque latronum:
Non ego sim Capri, neque Sulci: cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat, neque pila libellos:
Queis manus insudet vulgi, Hermogenisq́; Tigelli?
B *Non recito cuiquam, nisi amicis, idq́; coactus.*
Non vbiuis, corámve quibuslibet. in medio qui
Scripta foro recitent, sunt multi: quique lauantes:
Suaue locus voci resonat conclusus. inaneis
Hoc iuuat, haud illud quærenteis, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno. lædere gaudes,
Inquis: & hoc, studio prauus facis. vnde petitum
Hoc in me iacis? est auctor quis denique eorum,
C *Vixi cum quibus? absentem qui rodit amicum:*
Qui non defendit alio culpante: solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis:
Fingere qui non visa potest: commissa tacere
Qui nequit: hic niger est: hunc tu Romane caueto.
Sæpe tribus lectis videas cenare quaternos:
E quibus vnus auet, quãuis aspergere cunctos, D
Præter eum, qui præbet aquã: pòst, hunc quoque potus,
Cóndita cùm verax aperit præcordia Liber.
Hic tibi comis, & vrbanus, liberque videtur
Infesto nigris. ego, si risi quòd ineptus
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircũ:
Liuidus, & mordax videor tibi? mentio si qua
De Capitolini furtis iniecta Petilli
Te corã fuerit: defendas, vt tuus est mos:
Me Capitolinus conuictore vsus, amicoque à puero est: causaq́; mea permulta rogatus E
Fecit: &, incolumis lætor quòd viuit in vrbe.
Sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud
Fugerit. hic nigræ succus lolliginis: hæc est
Ærugo mera: quod vitium procul afore chartis, (de me
Atque animo prius, vt, si quid promittere
Possum aliud, verè promitto. liberius si
Dixero quid, si forte iocosius: hoc mihi iuris
Cum venia dabis. insueuit pater optimus hoc mi,
Vt fugerem, exemplis vitiorum quæque notando.
Cùm me hortaretur, parcè, frugaliter atque F
Viuerem vti contentus eo, quod mi ipse parasset:
Nónne vides, Albi vt malè viuat filius? vtque
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. à turpi meretricis amore
Cùm deterreret: Sectani dissimilis sis.

A *Ne sequerer mœchas, concessa cùm Venere vti*
Possem: deprensi non bella est fama Treboni,
Aiebat. sapiens vitatu, quidq; petitu
Sit meli9, causas reddet tibi: mi satis est, si
Traditum ab antiquis morem seruare, tuamque,
Dum custodis eges, vitā, famamq; tueri
Incolumē possim. simulac durauerit ætas
Membra animumq; tuum: nabis sine cortice. sic me
Formabat puerū dictis: & siue iubebat,
Vt facerem quid: habes auctorem, quo facias hoc:
Vnum ex iudicibus selectis obiiciebat:
B *Siue vetabat: an hoc inhonestum, & inutile factu,*
Nécne sit, addubites: flagret rumore malo cùm
Hic, atque ille? auidos vicinum funus vt ægros
Exanimat: mortisque metu sibi parcere cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria sæpe
Absterrēt vitiis. ex hoc ego sanus ab illis,
Perniciem quæcumq; ferunt, mediocribus, & queis
Ignoscas, vitiis teneor. fortassis & istinc
Largiter abstulerit longa ætas, liber amicus,
C *Consilium proprium. neque enim, cùm lectulus, aut me*
Porticus excepit, desum mihi. rectius hoc est:
Hoc faciens, viuā melius: sic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non bellè. numquid ego illi
Imprudēs olim faciā simile? hæc ego mecū
Cōpressis agito labris. vbi quid datur otI,
Illudo chartis. hoc est mediocribus illis
Ex vitiis vnum: cui si concedere nolis,
Multa poetarū veniat manus, auxilioq;
Sit mihi. nam multo plures sumus: ac veluti, te, D
Iudæi, cogemus in hanc concedere turbā.

EVPOLIS. ATQVE CR.] hi fuerunt poëtæ comici veteris comœdiæ. de Eupoli M. Tull. epist. ad Attic. lib. 6. Εὔπολιν τὸν τῆς ἀρχαίας *quis non dixit ab Alcibiade nauigante in Siciliam deiectum esse in mare? &c.*

CRATINVS] interpres Pindari ᾠδ. ς. ὀλυμπ. profert hunc Cratini versum in Bœotos, σῦες δ' εἰσὶν συοβοιωτιοὶ πιλοφόρων γένος ἀνδρῶν: id est, hi autem sunt genus suillobœoticum virorum fimbriatorum. & Plutarchus in vita Periclis scribit, Periclē (fuerunt enim ferè æquales) ab eo dictum esse κεφαληγερέταν. quod idem valet, atque capite oblongo, & amplo, & quasi congregato. de eodem infrà Hor. epist. ad Mæcenat. 3. lib. 1. *Prisco si credis Mæcenas docte Cratino, &c.*

ATQVE ALII QVORVM COM.] id est, & alij veteris comœdiæ scriptores. erat autem vetus comœdia liberior, ac maledicentior, quàm vt aures hominū ferre possent. sic Saty. 10. hoc lib. *Illi, scripta quibus comœdia prisca viris est, Hoc stabant.* E

SI QVIS ER. DIGN. DESCR. Q. M.] immo etiam indignos, qui describerentur, & integros atque innocenteis viros notabant: vt Periclem, Socratem, Aristidem, & simileis. qua de re sic M. Tull. lib. 4. de rep. *Quem illa* [comœdia vetus] *non attigit, vel potius quem non vexauit? cui pepercit? esto. populareis homines, improbos in rempub. seditiosos, Cleonem, Cleophontem, Hyperbolum læsit. patiamur. Etsi huiusmodi ciueis a censore melius est, quàm à poëta, notari. Sed Periclem cùm iam suæ ciuitati maxima auctoritate plurimos annos domi & belli præfuisset, violari versibus, & eos agi in scena, non plus decuit, quam si Plautus noster voluisset, aut Neuius P. & Cn. Scipioni, aut Cæcilius. M. Catoni maledicere.* Neque verò singulos ciueis solùm notabant, & vellicabant, verùm etiam populum vniuersum nominibus contumeliosis insectabantur, appellantes δῆμον πυκνίτην, δύσκολον γέροντα, ὑπόκωφον, id est, populum in Pnyce, qui locus erat contionis legitimæ, assiduè hærentem, senecionem difficilem & morosum, surdastrum.

FAMOSVS] malè audiens. suprà Od. 3. lib. 3. F *Iam nec Lacænæ splēdet adulteræ Famosus hospes.* M. Tull. lib. 2. de Orat. ad Qu. Fratr. *Non pol (inquit) audeo. Nam me ad famosas vetuit mater accedere.*

LVCILIVS] significat, satyram, cuius inuentor fuit Lucilius, veteris comœdiæ locum occupasse. hunc Lucilium Bassum insectatur vrbanè, id est, suo more Sat. 10. De eodem sic M. Tull. lib. 1. de finib. *Nec verò, vt noster Lucilius, recusabo, quo minus omnes mea legant. Vtinam ille Persius: Scipio verò, & Rutilius multo etiam magis: quorum ille iudicium reformidans, Tarentinis ait se, & Consentinis, & Siculis scribere. facetè is quidem, sicut alias: sed nec tam docti tunc erant, ad quorum iudicium elaboraret, & sunt illius scripta leniora, vt vrbanitas summa appareat, doctrina mediocris,* Idem epist. ad Atticum lib. 12. *Cato me quidem delectat: sed etiam*

Bassum

A *Bassum Lucilium sua.* Idem tamen lib. 2. de oratore sub persona Crassi, Lucilium hominem doctum,& perurbanum appellat.

MVTATIS TANTÙM PED.] quia Lucilius hexametris ferè versibus, illi iambéis mores hominum notabant.

EMVNCTÆ NARIS] id est, sagax, acri iudicio, sagaciter odorans hominum mores,& vitia: tralatio est, vel allegoria. Nam vt qui sunt emunctæ naris, nisi quid aliud obstat, sagaciter olfaciunt odores: ita qui nareis habent mucôre obstructas, minus sunt in sentiendis odoribus sagaces. eadem ratione verbum *odorari* pro eo, quod est, acutè,& celeriter percipere atque intelligere, & peruestigando consequi, vsurpatur à M. Tull. Verr. de iure dicundo. *huius verò erat ars, & malitia miranda, quòd acutissimè tota prouincia, quid cuique esset necesse, indagare, & odorari solebat.* & in epistolis ad Atticum multis locis.

DVRVS COMPON. VERS.] durus in componendis versib. vide annot. ad Od. 8. lib. 4. eiusdem generis est id, quod statim sequitur, *piger scribendi ferre laborem.*

B VT MAGNVM,] tanquam aliquid magnum.

STANS PEDE IN VNO] id est, breuissimo tempore,& non magna opera insumta, vel sine conatu,& contentione magna virium. Nam qui aliquid magnum faciunt, toto corpore,& omnibus, vt dicitur, vnguiculis, ei rei, quam faciendam susceperunt, asseruiunt. Etiam genu terram tangere visus est Antonius cùm contentè pro se ipse lege Varia diceret, vt refert se vidisse M. Tullius in libris de oratore ad Q. Fr.

CVM FLVERET LVTVL. ERAT Q. T.] allegoria est, ducta à flumine torrente lutulento. hoc autem sentit: cùm versus profunderet inuenustos, incultos, atque illepidos, erat tamen aliquid, quod exciperes, sumeres, & probares. huic loco respondent ea, quæ sunt sat. 10. *At dixi fluere hunc lutulentum: sæpe ferentem Plura quidem tollenda relinquendis. tollenda*, id est, suméda. vt epist. de arte poët. *hoc tibi dictum Tolle memor.* & epist. ad Numicium lib. 1. *partem, vel tolleret omneis.* & epist. ad Mæcen. 2. *at tu quantum vis, tolle benignè.* & epist. 18. eiusd. lib. *Sic iterat voces, sic verba cadentia tollit, Vt puerum, &c.* Alij tollere accipiunt
C pro eo, quod est amputare, & resecare: à quibus dissentio. nam locus ille, qui est sat. 10. perspicuè declarat, per *tollenda*, ea significari, quæ sumenda, & probanda sunt, vt suo loco docebimus. Quintilian. lib. 10. ad hunc locum respiciens scribit illa. *Ego quantum ab illis, tantum ab Horatio dissentio, qui Lucilium fluere lutulentum, & esse aliquid, quod tollere possis, putat.* Ex quibus Quintil. verbis Turnebus hunc Horatij locum à me dissentiens, sic explicat. *erat quod tollere velles*, id est, erat quod auferre,& detrahere velles. Sed ne tempus in re aperta conteram, planè fallitur. Acron quidem & Porphir. mecũ faciunt: &, quod familiam ducit, Horatius ipse sat. 10. vt ostendã suo loco. neque me Quintilianus mouet.

NAM VT MVLT. NIL MOR.] id est, nam si quis multum scribat, nihili æstimo, manum non verterim. sic epist. ad Vallam, lib. 1 *nam vina nihil* D
moror illius oræ. Virg. Æn. 5 *nec dona moror.*

CRISPINVS] de quo suprà sat. 1.

MINIMO ME PROVOCAT] minimo, subaudi, digito. prouerbium est à gestu eorum, qui alterum in certamen prouocant, natum. nam minimum digitum porrigunt, illum à se contemni significantes, proinde ac si eum possint vel minimo digito percellere, ac peruertere.

ACCIPE, SI VIS] verba Crispini Horatium prouocantis. accipe tu, inquit, si vis: ego accipiam tabulas. sic autem legendum videtur, *Accipiam tabulas*: non, vt habent libri vulg. *accipe iam tabulas*. quamquã etiã hæc vulgata lectio ferri potest.

DETVR N. L. N.] aliquot libri calamo exarati habent, *dentur nobis, &c.*

CVSTODES] addantur, seu apponantur nobis custodes, qui obseruent, & speculentur diligenter, nequid suffuremur, néve aliena opera vtamur. M. Tullius Diuin. in Cæcilium: *Custodem (inquit) Tullio me apponite.*

DII BENE FECERVNT] respondet Horat. Diis habeo gratiam: vel benefici, ac benigni erga me fuerunt Dij immortales, quòd me parui E
animi,& paucorum verborum finxerunt. notandum hoc loquendi genus, *Dij benè fecerunt.* quod par est illi vsitatiori *benè factum.*

PERPAVCA LOQVENTEM] sic sat. 6. huius lib. *Vt veni coram singultim pauca locutus.* mendosè autem habent omnes libri, *loquentis*, præterquàm Faërnensis: in quo scriptum est *loquentes.* Sed s. alia manu,& in litura.

AT TV CONCL. HIRC.] id est, at tu imitare ventũ, qui ex follibus fabrorum ferrariorũ exspiratur tandiu, quoad ferrum ab igne molliatur: quibus verbis significat, versus eius esse vel inaneis, ac leueis: vel inflatos, ac turgidos. *hircinis follibus* autem, id est, ex corio hircino factis.

BEATVS FANNIVS, VLTRO, &c.] O beatum (inquit Horat.) Fannium, cui populus siue senatus vltro, id est, non petenti, capsas, in quibus eius libri conderentur, ac seruarentur, imaginemque ad memoriã eius prodendã, detulit, cùm mea, &c. hunc Fanniũ ineptũ vocat sat. 10. his verbis. *aut crucier, quòd Vellicet absentem Demetrius?* F
aut quòd ineptus Fannius Hermogenis lædat conuiua Tigelli? sic loquitur M. Tull. in orat. pro Plancio. *Itaq; hac spe decedebam, vt mihi populum Rom. omnia delaturum putarem.* & epist. ad P. Nigidiũ Figulum lib. 4. *nec mihi quicquam tali tempore in mentem venit optare, quod non vltro mihi Cæsar detulerit.* alij hunc locum sic explicant, beatus Fannius, cuius capsæ vltro in bibliothecã Augusti fuerint delatæ cum imagine. quibuscum equidem pugnare nolim, præsertim cùm, vtramcumque explicationem sequamur, semper intelligere nos oporteat, Fannij poëmata in ædem Apollinis, & Musarum, seu in aliam publicam bibliothecam esse recepta: veruntamen priorem explicationem malo. Alij, vt testatur Acron, dicunt, hunc Fannium malum poëtam, liberis caruisse: Itaque scripta eius, atque imaginem in publicam bibliothecam à captatoribus fuisse deportata nullo merito scriptoris.

Qvòd

A QVÒD SVNT, QVOS GEN. HOC] id est, ob id, quòd sunt non pauci, qui non delectantur, immò verò offenduntur satyris: ij scilicet, qui reprehensione digni sunt, quales sunt auari, ambitiosi, libidinosi, adulteri, scelerati, impij, vasorũ & signorum plus æquo studiosi, mercarores, & similes.

ERVE] codices 2. Vatic. Iann. Faërn. Torn. Rainutij Card. babent *elige*.

HIC NVPT. INS. AM.] alius amore matrum familiâs vsque ad insaniam captus est.

STVPET ALBIVS ÆRE] miro signorum, & vasorum æreorum amore, studioque ducitur, eaque supra modum amat, & admiratur. sic loquitur Virg. Georg. 2. *Hic stupet attonitus rostris*. Horat. sat. 6. *Qui stupet in titulis*.

HIC MVTAT MERCEIS] emit, comparat, permutat. vide suprà annot. ad Od. 16. lib. 1. de verbo mutandi.

AD EVM, QVO VESP.] ad occidentem. Virgil. lib. 5. Æneid. *vespere ab atro Consurgunt venti*. Horat. Od. 15. lib. 4. *ad ortum Solis ab Hesperio cubili*.

B QVIN PER MALA PRÆC.] vt sup. epist. 1. lib. 1. *Impiger extremos curris mercator ad Indos Per mare paup. fugiens per saxa, per ignes per mala*, id est, per molestias, per discrimina vitæ, per dolores, & labores.

VTI PVLVIS COLLECT. TVRB.] pulueremvento concitatum, & collectum vocant Græci poëtæ κονίσαλον, alij κονιορτόν. Itaque hoc nomen videtur exprimere voluisse.

NE QVID SVMMA DEPERD. M.] metuens ne quid de aceruo deruat: metuens ne quid de bonis quæsitis & congestis deminuat, si quid forte insumat in res ad victum, cultumque necessarias: vel sic, metuens ne quid de summa fures detrahant, néue alio aliquo casu summa minuatur, & depereat.

VERSVS] præsertim satyricos, id est, vrbanos, & mordaceis.

FÆNVM HABET IN. C.] intellige, hæc dici ab improbis, & vitiosis hominibus: quibus inuisi sunt poëtæ. conuenit prouerbium in homineis acreis, promtos, viribus corporis, aut ingenij facultate instructos, ac paratos ad iniuriam, si qua

C Inferatur, propulsandam, atque adeò ad lacessendum, si quis occurrat malo dignus. Plutarchus in Crasso huius prouerbij originem indicans, ait à bobus, qui cornu petunt, prouerbium esse natũ, quorum cornibus Romani solebant fænum appéndere, vt sibi ab eis cauérent homines in via forte occurrentes. narrat idem Plutarch. Sicinnium quendam de Crasso dicere solitum, fænum eum habere in cornu. sic ille, ἴσχυε δὲ χάριτι καὶ φόβῳ. φόβῳ δ' ὐκ ἔλαττω. ὁ γοῦν πλεῖστα πράγματα παρέχων τοῖς καθ' αὐτὸν ἄρχουσι, καὶ δημαγωγοῖς Σικίννιος, πρὸς τὸν εἰπόντα, τί δὴ μόνον ὐ σπαράττει τὸν Κράσσον, ἀλλὰ παρίησιν αὐτόν. χόρτον ἔχειν φησὶν ἐπὶ τοῦ κέρατος. εἰώθεσαν δὲ Ῥωμαῖοι τὸν κυρίττοντα τῶν βοῶν ὑπὲρ τοῦ φυλάττεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας, χόρτῳ περιελίσσειν τὸ κέρας. id est, Valebat autem Crassus gratia, & terrore: terrore quidem nõ minus, quàm gratia. Sicinnius enim, qui suæ ætatis magistratibus, & tribunis pl. plurimum negotij D facessiuit, ei, qui quæsiuerat quamobrem Crassum solum non laceraret, sed eum præteriret, quia (inquit) fænum babet in cornu. Soliti autem erant Romani bouis, cornu petentis, vt, qui in viis occurrerent, sibi ab illo cauerent, fænũ cornibus alligare. eadem de re lege Plutarch. ῥωμαϊκῶς.

DVM MODO RISVM EXC. S. &c.] ita est ridiculorum dictorum cupidus, vt, dummodo quippiam salsè dicat, ne amicis quidem parcere velit. Aristot. lib. 4. de moribus ad Nicom. scribit, scurram, quem βωμολόχον Græcè nominat, eo differre ab vrbano, quòd vrbanus ita salsè dicat, vt neminem offendat, aut vt etiam delectet: scurra autem ridiculo moderari non possit: tum nec sibi, nec aliis parcat, dummodo risum moueat. verba Aristot. sunt hæc: ὁ δὲ βωμολόχος, ἥττων ἐστὶ τοῦ γελοίου, καὶ ὔτε ἑαυτοῦ, ὔτε τῶν ἄλλων ἀπεχόμενος, εἰ γέλωτα ποιήσει. excutiat autem risum, id est, risum prosusum moueat.

ET, QVODCVMQVE SEM. CH. ILL.] id est, quodcumque per iocũ, & ludum scripserit.

GESTIET] cupiet. idem epist. ad Pison. *gestit paribus colludere*.

FVRNO] in quo coquitur panis. iccircò magna semper eò turba cõuenit & vetularum, & puerorum. E

LACVQVE] lacus significat interdum vas amplissimum, vbi calcantur vuæ. M. Tull. in Bruto, *sic ego istu censuerim, & nouam istam quasi de musto, ac lacu feruidam orationem fugiendam: nec illam præclaram Thucydidis nimis veterem, tanquam Anicianam notam persequendam*. Est etiam lacus (vt docet Varro lib. 4. de lingua Latina) lacuna magna, vbi aqua cõtineri potest, seu locus, quo aqua ex flumine ad aquandum excepta est: quomodo credibilius est hoc loco accipiendum esse, vt intelligamus, pueros, & anus aquandi causa ad lacum iuisse, & è lacu redire. Propert. lib. 2. *Cui fuit indoctis fugienda hæc semita vulgi, Ipsa petita lacu nũc mihi dulcis aqua est*. Terent. Adelph. *Apud ipsum lacum est pistrilla*. Est & alius lacus, vt epist. 1. lib. 1. *lacus, & mare sentit amorem Festinantis heri*.

AGEDVM PAVCA ACC.] respondet Horatius ad ea, quæ cùm in omne genus poëtarũ, rum in satyrarũ scriptores dicta fuerãt. & primùm negat, se esse poetam: quia scripta sua, sermoni quotidiano similiora sint, quàm locutioni poëticæ. F

PRIMVM EGO ME ILLORVM, &c.] id est, primùm me ex numero poëtarum excerpam.

CONCLVDERE VERSVM] certis pedibus, & numeris claudere: vt sat. 10. huius lib. *at si quis pedibus quid claudere senis, Hoc tantum contentus, &c.* Cum his Horatianis congruunt illa Petronij Arbitri, *Multos, inquit Eumolpus, iuuenes carmen decepit. nam vt quisque versum pedibus instruxit, sensumq; teneriore verborum ambitu intexuit, putauit se continuò in Heliconem venisse. Sic forensibus ministeriis exercitati frequenter ad carminis tranquillitatem, tanquam ad portum faciliorem confugerunt, credentes facilius poema exstrui posse, quam controuersiam vmbrantibus sententiolis pictam. Ceterum neque generosior spiritus sanitatem amat, neque concipere*

A *pere aut edere partũ mens potest, nisi ingenti flumine litterarũ inundante. refugiendũ est ab omni verborũ, vt ita dicam, vilitate, & sumenda voces a plebe summota, vt fiat, Odi profanum vulgus & arceo, &c.*

Sermoni propiora] orationi solutæ similiora, quàm versibus. sic epistola ad August. *nec sermones ego mallem Repentes per humum, quam res componere gestas.* Satyras igitur propter hanc caussam sermones appellauit. Sunt autem etiam epistolæ, sermones: sed illæ ad absenteis, satyræ ad præsenteis: & iccircò sermones potius, quàm epistolæ dictæ sunt, nomenque generis retinuerunt, quia epistolæ appellantur suo & proprio.

Ing. c. s. c. mens diuinior] M. Tull. item in orat. pro Arch. poëta ait, poëtam natura ipsa valere, & mentis viribus excitari, & quasi diuino spiritu afflari. vide ann. ad illum locum, *Ingenium misera, &c.* de arte poët.

Magna sonaturum.] Prisc. lib. 2. producit hunc locum, & ait *sonaturum* esse vsitatius quàm sonaturum, à verbo *sono*.

Idcircò quidam com.] sic M. Tull. in orat. perf. *At comicorum senarij propter similitu-*
B *dinem sermonis sic sæpe sunt abiecti, vt nonnumquam vix in his numerus, & versus intelligi possit.*

Nisi quòd pede certo] comica oratio, merus est sermo, præter quàm quòd certo, ac definito numero, certisque pedibus ab oratione soluta differt. sic M. Tull. in orat. perf. *Itaq; video visum esse nonnullis, Platonis, & Demosthenis locutionem, etsi absit a versu, tamen, quòd incitatius feratur, & clarissimis verborum luminibus vtatur, potius poëma putandam, quàm comicorum poëtarum, apud quos, nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis, nisi quòd versiculi sunt.*

At pater ardens] aduersarium facit occurrentem ei rationi, propter quã putent quidam comœdiam merum sermonem esse, nõ poëma, nempe quia desit ei spiritus acer, & vis poetica, hoc modo. atqui sæpe (inquit) videmus, in comœdia senem induci à poeta, filio libidinosè atque intemperanter viuenti, scortanti, omnia, quæ habeat, profundenti, vxorem benè dotatam recusanti, ante noctem cum facibus ambulanti, grauiter irascentem: vt Demeam apud Terent. Teuropidem apud Plautum. non deest igitur comœ-
C diæ vis, nec spiritus. sic epist. de arte poet. *Interdum tamen & vocem comœdia tollit, Iratusq; Chremes tumido delitigat ore.*

Sævit] excãdescit, irascitur, χαλεπαίνει. Plaut. Epid. *Sed memento, si quid sæuiunt senes, Suppetias mihi cum sorore ferre.* vide annot. ad Od. 35. libri primi.

Nepos] luxuriosus, ἄσωτος. vide annotata ad Od. 1. epod. in extr.

Insanus] sic edendum curaui ex auctoritate sex codicum manu scr.

Numquid pompon. istis aud.] dissolui tid, quod responsum fuerat ab aduersario, hoc modo. patres (inquit) quotidie solent ita filiis suis succensere, potantibus, & scortantibus: & Pomponius, adolescens libidinosus, & luxuriosus, si eius pater viueret, æquè asperè obiurgaretur. hunc Pomponium quasi aliud agens, vellicat: in quo genere reprehendendi, & diuinus est Horatius, & ceteros omneis satyrarum scriptores longo interuallo superat, D

Ergo non satis est, &c.] id est, non est igitur satis versum facere verbis puris, & lectis, si ordine verborum commutato, ac numero dissoluto, restet sermo quotidiano sermoni similis: & quali patres domi cum filiis vti solent.

Personatus] pater comicus, & qui in scena, seu in comœdia patris personam sustineat.

His, ego quæ, &c.] si ea, quæ ego nunc scribo, & quæ Lucillius scripsit olim, dissoluas: modosque, ac numeros tollas: ordinem denique verborum immutes, non ita inuenias parteis orationis poëticæ dissolutæ, ac dissipatæ, vt si Ennij versum sumas, eumque ordine verborum conuerso, dissolutum legas, exempli gratia: si hæc Enniana, *postquam discordia tetra Belli ferratos, &c.* dissoluas, ordineque verborum turbato ita legas, *Postquam ferratos belli posteis, & portas tetra discordia refregit:* non reperietur hic sermo quotidianus, sed poëticus.

Tempora certa, modósque] id est, pedes certos, & modulationem, seu mensuram definitã, per tẽpora breuitatem, & longitudinem vocum, & syllabarũ intelligit: verbi gratia, spondéus duo habet tempora, dactylus & anapæstus totidem: iambus, choréus, tribrachus vnũ cũ dimidio. longa enim syllaba vno tempore continetur: & item duæ breues: vna breuis dimidio, Quare duæ longæ syllabæ duobus temporib. constãt: & item quattuor breues, & longa ac duæ breues. longa autem & breuis, tres breues, breuis & longa, vnum tempus & dimidium continent. E

Belli ferratos posteis,] constat versum esse Ennianum. belli posteis autem, id est, belli foreis. sic Virg. lib. 2. Æneid. *posteisq; sub ipsos Nituntur gradibus.* ibid. *Amplexæq; tenent posteis, atque oscula figunt.* & lib. 7. *& cardine verso Belli ferratos rupit Saturnia posteis.* ad quem locum Seruius notans, acyrologiam (inquit) fecit commutando Ennij versum. Nam ille ait, *Belli ferratos posteis portasq; refregit.*

Alias] aliàs quæremus, &c. Sed dubitandũ non est, quin comœdia sit poëma: neque Horatius dubitat, vt appãret ex lectione lib. seu epist. de arte poëtica. F

Sulcius et Caprius] accusatores acerrimi.

Rauci male] admodum rauci, ex quo significat, eos admodũ vocaleis, & clamosus fuisse seu plurimũ vocẽ cõtendere solitos esse. obtunditur enim vox, & raucescit nimiùm clamando.

Libellis] accusatoriis: in quibus habent maleficorum nomina, & crimina perscripta.

Magnus uterque timor] id est, vterque valde horribilis latronibus, & sicariis.

Puris manibus] puris à cæde, ἁγναῖς, καθαραῖς χερσί: si quis sit καθαρὸς τὴν χεῖρα. vt sup. annot. ad Od. 22. lib. 1. *scelerisq; purus.*

Vt sis tu sim. Coeli, Birrique latr. Non e. s. C. &c.] quamuis tu sis latronũ similis

A similis: si sim Caprio, & Sulcio dissimilis, quid est cur metuas me?

NVLLA TABERNA MEOS H.] Et quid est, quòd metuas me, si libri mei nulla in taberna, nullaque in columna sint venales, neque legantur à vulgo? ad columnas, seu pilas prostabant libri: vt in epist. de arte poët. *mediocribus esse poetis Non Dij, non homines, non concessere columnæ*. Nam poëtæ sua scripta, quæ edere, & diuulgare volebant, bibliopolis & librariis, quorum tabernæ & officinæ erant ad columnas, dabāt: à quibus emebat deinde vulgus.

QVEIS MANVS INSVD. VVL.] id est, quos emtos vulgus manibus terat, & Tigellius vnus è vulgo? vrbanè, & falsè Hermogenem Tigellium, qui doctus haberi volebat, vnū è multis facit, & in vulgo numerat.

NON REC. CVIQ. NISI] hæc aliquantùm separanda sunt à superioribus hoc modo. præterea non recito cuiquam, nisi amicis, idque inuitus. quid est igitur, quòd me pertimescas, aut versus meos? in quibusdam libris scriptum reperi, *Nec recitem*, quæ scriptura mihi non displiceret, B quin ego verò eam secutus essem, nisi vidissem, hanc vulgatam & ferri posse, & quattuor librorum veterum auctoritate confirmari.

IN MEDIO QVI SCRIPTA FORO] Multi sunt, (dicat aliquis Horatij consiliū, & consuetudinem improbans,) qui in medio foro recitent sua poëmata: nonnulli etiam in balneis.

QVIQVE LAVANTEIS] & qui in balneis. sic enim loquuntur Latini scriptores. suprà sat. 3. *dum tu quadrante lauatum Rex ibis*. Theophrastus libello, qui inscribitur, ἠθικοὶ χαρακτῆρες, in argumentis ingenij rustici etiam hoc enumerat, cantare in balneis.

SVAVE LOCVS RES.] hæc quoque dicuntur ex sententia, & sub persona gloriosorum, leuiumque poëtarum, in balneis sua scripta recitare solitorum.

INANEIS HOC IVVAT] hæc nunc Horatius: leues, (inquit) & inaneis homines libenter, & cupidè in balneis recitant, non quærentes apud se num stultè, num intempestiuè illud faciant. *inaneis* dicit, quos Græci κενοδόξους, id est, inanis gloriæ cupidos. sic ferè Lucr. lib. 1. *Clarus ob* C *obscuram linguam magis inter inaneis. Quàm de graueis inter Graios, qui vera requirunt*.

SINE SENSV] ἀναισθήτως, sine iudicio. suprà saty. 3. *Communi sensu planè caret*.

STVDIO] ἐκ προνοίας, ἐξεπίτηδες, data opera, de industria. eò autem paruus est, quòd prudens, & de industria lædis alterum. vides hîc nomen *prauus* mirè adiuuare vim verbi *facis*.

IN ME IACIS?] mihi obiicis? tralatio ducta ab iis, qui iaculantur. M. Tull. pro Quinctio. *ita fit, vt ego, qui tela depellere, & vulneribus mederi debeam, tum id facere cogar, cùm etiam telum aduersarius nullum iecerit*. Idem translatè, pro Q. Rosc. com. *quin tu hoc crimen aut obiice, vbi licet agere, aut iacere noli, vbi non oportet*.

RODIT] obscurè lædir, & insectatur, vt infrà epist. ad Loll. a. lib. 1. *circum roditur*.

SOLVTVS QVI CAPTAT R.] γελωτοποιὸς, D qui risum effusum mouere studet.

COMMISSA] arcana, occulta consilia suæ fidei commissa: vt epist. 18. lib. 1. *Commissumque teges, & vino tortus, & ira*.

HIC NIGER EST: HVNC TV ROM.] id est, hic est improbis moribus, ingenioque infido. puto Horatium respicere ad symbolum illud Pythagoricum, quod monet μὴ γεύεσθαι τῶν μελανούρων, id est, ne gustemus de iis, quibus nigra est cauda, quo vetabat Pythagoras (vt interpretatur Plutarchus περὶ παίδων ἀγωγῆς.) συνδιατρίβειν μέλασιν ἀνθρώποις διὰ κακοήθειαν, id est, versari cum hominibus qui nigri essent morum improbitate. Dici etiam, fortasse potest, Horatium alludere ad prouerbiū illud μή τοι μελαμπύγου τύχῃς, id est, caue ne in virum, qui nigro sit podice, incidas: quod ab historia Cercôpum natum est. qui à matre fuerant præmoniti, vt cauerent ne in melampygum inciderent. vide Suidam. Ego tamen malo nigrum hoc loco μελάνουρον, quàm μελάμπυγον intelligi, cùm μελάμπυγος nomen sit honestum, atque in laude positum. Nam Hercules dictus est μελάμπυγος, quasi E minimè mollis, minimeque impudicus: ὁ λευκόπυγος, ὁ ἀσελγής, ἢ ἐφήδονος. Seruius ad illum locū Virg. Georg. 1. *turbine nigro*, notat, tempestate noxia. Horatius, *hic niger est: hunc tu Romane caueto*. ex quibus verbis intelligere licet, Seruij sententia nigrum hic apud Horatium idem valere, quod *noxium*, perniciosum, pestiferum.

SÆPE TRIBVS LECTIS] in singulis lectis discubitoriis magna ex parte veteres illi, quaterni discumbebant. ita in ternis lectis, discumbebant duodeni. plures autem, quàm quaternos in singulis lectis discumbere, erat incommodum, ac sordidum: ex quo illa M. Tullij in Pisonem, *nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquisitum (laudabo inimicum) ne magnopere quidem quicquam, præter libidines, sumtuosum. toreuma nullum, maximi calices, & hi, ne cōtemnere suos videatur, Placentini, &c. Græci stipati, quini in lectulis, sæpe plures, ipse solus, bibitur vsque eo, dum de solio ministretur*.

E' QVIBVS VNVS] id est, è quibus conuiuis vnus gestit falsè in omneis dicere, præterquàm F in conuiuatorem.

QVAVIS] quauis ratione, quouis modo. Catull. *difficile est, verùm hoc qualubet efficias*. idem ad Rauidum, *Quid vis? qualubet esse notus optas?* vel dic, in quamuis partem. alij versu proximo legunt *aqua*: & *quauis* cum *aqua* coniungi volunt. quidā codices veteres habent *quamuis*, & iidem *aquam*. quos non sum secutus. admonendum tamen de hac scriptura lectorem putaui.

ASPERGERE] salsis dictis carpere, & vellicare: maledictis insectari. sic M. Tull. pro Plancio, *hunc tu vitæ splendorem maculis aspergis istis?* Idem epist. ad Cecinam lib. 6. *Ex eodem fonte se haustirum intelligit laudes suas, è quo sit leuiter aspersus*. sic luquuntur & Græci. Athen. lib. 12. ex Hegisandro, Ἀρίστιππος ῥαινόμενος μὲν ὕδατι ὑπὸ τοῦ Διονυσίου θεράποντος, σκωπτόμενος δ' ἐπὶ τῷ ἀνέχεσθαι, ὑπ' Ἀντιφῶντος, εἰ δ' ἁλιευόμενος ὑπέμενον, ἔφη, κωβιὸν λαβεῖν ... ἀπέχομαι ... Aristippus autem cùm aspergeretur à Dionysij

A nysij familiaribus, & famulis, & cùm salsis dictis ab Antiphonte peteretur, quòd id pateretur: at si ego (inquit) piscarer, numquid propterea quòd aspergerer, relicto negotio discederem?

PRÆTER EVM, QVI PRÆB. AQVAM] præter eum, qui dat cenam, id est, conuiuatorem. conuiuator enim balneum calfaciebat, aquámque præbebat, qua lauarent conuiuæ, vt diximus suprà ad illum locum Od. 19. lib. 3. *quis aquam temperet ignibus?* neque verò necesse habeo sententiam eorum refellere, qui volunt hoc loco legi, *prebet, aqua*, vt præbet, per se, & separatim legatur, & subaudiatur, cenā, aut aliquid simile. nam verbum *prebere*, accusandi casum semper desiderat, neque vmquam video à scriptoribus omitti, ac subintelligi, vt M. Tull. ad Qu. Fratr. lib. 2. A. D. VIII. Idus Apr. *sponsalia Crassipedi prebui. huic conuiuio puer optimus Q. tuus, meúsque quòd perleuiter commotus fuerat, defuit*. Horat. Saty. 2. lib. 2. *nec sic, vt simplex Neuius, vnctam Conuiuis prebebit aquam*. sic loquũtur & Græci ὕδωρ παρέχειν, Athen. lib. 4. & παρέχειν στέγην, ἅλας, ἔλαιον, ὄξος. quod Latini præbere tectum, salem, oleum, acetum dicunt.

B Horat. saty. 5. huius lib. *Proxima Campano ponti que villula, tectum prebuit: & parochi, que debent, ligna, salemq́;*. ex quo idem Horat. saty. 8. lib. 2. conuiuatorem, parochum vocat ἀπὸ τοῦ παρέχειν, quod valet, præbere: & *parochi* dicebantur, qui legatis salem, & ligna præbebāt. Adr. Turnebus lib. 2. Aduers. cap. 2. vult totum hunc locum esse allegoria tectum, allegoriamq́ue ductam esse à lusu, quo quis alio aquam ex vrceo, aut situla ministrante, alios omnes aqua per lasciuiam aspergat, ei vni, qui ministret aquam, parcat. Atque ita videtur velle legi, *aqua* contra omnium librorum auctoritatem: quod tamen non est necesse. nam hac seruata allegoria, quam non improbo, legi potest *aquam*, vt habent omnes libri. tantùm in verbo *aspergere*, subintelligendum erit, *aqua*.

PÒST, HVNC QVOQVE POTVS] posteà autem ne conuiuatori quidem parcit: sed hunc quoque aspergit, tùm scilicet, cùm vino concaluit, & cùm potus est.

CONO. CVM VERAX AP. PR.] id est, cùm Bacchus veritatis amator, & simplex, aperit arcana consilia in præcordiis cóndita. Catullus *condita pectoris* appellat, carm. de coma Beren. suprà

C Od. 21. lib. 3. amphoram dixit plerumque lene tormentum duro ingenio admouere. nulla sententia verior, nulla certior, quàm vino ingenium cuiusque indicari, atque aperiri. sic Od. 11. epod. *Simul calentis inuerecundus Deus Feruidiore mero Arcana promorat loco*. & epist. de arte poët. ad Pison. *Reges dicuntur multis vrgere culullis, Et torquere mero, quem perspexisse laborent, An sit amicitia dignus*. His consentanea sunt illa Theognidis, Ἐν πυρὶ μὲν χρυσόν τε, καὶ ἄργυρον ἴδριες ἄνδρες Γινώσκουσ᾽· ἀνδρὸς δ᾽ οἶνος ἔδειξε νόον, Καὶ μάλα περ πινυτοῦ, τὸν ὑπὲρ μέτρον ἤρατο πίνων, Ὥστε καταισχῦναι καὶ πρὶν ἐόντα σοφόν. id est, In igni quidem homines scientes aurum & argentum explorant, & spectant: hominis autem mens vino cognoscitur, & declaratur, quantumuis prudentis: si supra modum id biberit: ita vt, qui antea sapientiæ laude florebat, is dedecore, maculaque afficiatur. Sed non celabo lectorem me in aliquot libris manuscr. scriptum reperisse. *Candida cum verax aperit prec. lib*. quam scripturam videtur, confirmare illud ex Od. 18. lib. 1. *non ego te candide Bassareu, Inuitum quatiam*. Verumtamen ego receptam magis probo. D

HIC] quem proximè descripsi, ibi, *E quibus vnus auet, &c.*

COMIS] facetus, commodus, facilis, suauis. sic satyra 10. de Lucilio. *Nil comis tragici mutat Lucilius Acci?* & ibid. sup. *Arguta meretrice potes, Dauoq́; Chremetem Eludente senem comis garrire libellos, &c.*

PASTILLOS RVFILLVS] hic versus iam suprà positus est sat. 2.

DE CAPITOLINI] Petillius Capitolinus cùm furti, aut peculatus accusatus esset, corona è Capitolio sublata, iudicio absolutus est. Anno superiore cùm essem Romæ, Clemens Teueninus Gallus, homo Romanarum antiquitatum studiosissimus, ostendit mihi domi suæ nummum argenteum: cuius in antica parte, expressa erat figura templi Capitolini, & circùm signatum nomen *Petillius*: in postica Iouis effigies, & circumscriptum cognomen *Capitolinus*. de eodem sat. 10. *& cum Dura tibi peragenda reis sit causa Petilli*. E

DEFENDAS VT TVVS EST MOS] alloquitur eum, à quo sua scripta reprehendi, ac metui videt, tanquam nimis mordacia, & aculeata: & cui se inuisum, & formidolosum esse intelligit, veluti nigrum, ac μελάνουρον. defendas (inquit) Petillium iudicio absolutum, si fortè de eo mentio incidat, tuo more, id est, non liberaliter, neque candidè: sed malignè, perfidiosè, atque insidiosè: his verbis, quæ deinceps sequuntur, *Me Capitolinus, &c.* in cod. Faer. & Don. & quibusd. aliis, scriptum est *conuictore vsus amico*, sine coniunctione *que*.

HIC NIGRÆ SVCC. LOLLIG.] huiusmodi oratio (inquit Horatius) occultæ maleuolentiæ, obscuríque, atque insidiosi odij plenissima est. quid ita? quia quamuis te Petillij absolutione lætari, eique benè velle similes, eo tamen, quòd te mirari dicis, quónam pacto sit absolutus, significas, eum nō fuisse innocentem, neque iure aut gratis esse absolutū. *succum lolliginis* appellat orationem inuidiæ, ac maleuolentiæ plenam, quæ alterius famæ maculam aspergat. ab atramento lolliginis piscis ducta tralatio est: de quo sic Varro lib. 4. *lollige* (inquit) *quòd subuolat, littera commutata. Nam primò voligo*. Describit autem hîc hominem improbum, perfidum, atque insidiosum, qui, quæ nihil ad rem pertineant, laudet: ea autem, de quibus quæritur, carpat, & vituperet. F

HÆC EST ÆRVGO] ærugo, æris est vitiū. M. Tull. Tuscul. 4. *ut Corinthiacum tardius in aruginem incidit. hec est arugo mera*, id est, hoc est graue vitium, & venenum vitæ, & pestis amicitiæ, vt loquitur Catull. ad Rufum, *Siccine subrepsti mi, atque intestina perurens, Sic misero eripuisti omnia nostra bona? Eripuisti, eheu, nostra crudele venenum Vita, eheu, nostra pestis amicitie*.

Ee QVOD

A Qvod vitivm, &c.] quam maleuolentiá amicitiæ simulatione tectam, ita esse afuturam, & ab animo meo (quod prius est) & à scripis, promitto, vt quiduis aliud, si quid est, quod de me spõdere, ac recipere possim.

Afore] sic habent plerique codices manuscr. iique longe optimi: neque dubium est, quin ita sit reponendum. nam neque abfui, abfuisti, &c. neque abfore, neque absuturum dicebant veteres: sed afui, afuisti, &c. & afore, & afuturum. qua de re plura diximus annotationibus in M. Tullium anno superiore multo emendatiorem, quàm anteà, à nobis editum: qui tamen multo emendatior exisset, si typographum diligentiorem nacti essemus, & si nobis locatores, iique, qui sumtus suppeditarunt, paullo plus spatij ac temporis ad rem tantam accurandam dedissent.

Insevit pater optimvs hoc mi.] hunc locum in omnibus exemplaribus & manu scriptis, & excusis corruptum, detractione vnius litterę in verbo *insueuit*, & mutatione *e*, in *i*, in prouocabulo *me*, restitui, atque emendaui, B cùm anteà legeretur *insueuit pater optimus hoc me*: nisi quòd in vno codice impresso scriptum reperi, *inseuit pater optimus hoc me*. quarum scripturarum vtraque vitiosa est. Nam primùm *insueuit* verbum est absolutum, seu potius, vt Grammatici appellant, neutrum ἀμετάβατον. Quare longè abest ab eo, vt duos accusandi casus suo iure postulare debeat, nempe *me*, & *hoc*. nisi si quis dicat *me* pro *mihi* positum esse, vt loquebantur antiqui, auctore Festo, quod mihi non sit verisimile. Deinde si quis dicat *hoc*, esse sexti, aut septimi casus, & *insueuit*, dictum esse pro *assuefecit*: ne id quidem benè procedet. nam dicimus Latinè *assuefeci me labori, vigiliis, studio litterarum, media, & similibus*: non autem, *assuefeci me labore, &c.* Itaque dicendũ fuerat, *insueuit pater optimus huic me*, id est, assuefecit me huic rei. Iam verò quòd nonnulli ita dicunt, insueuit me instituere, vt hoc fugerem, &c. mera somnia. nam neque placet mihi, verbum *instituere* subintelligi, & foris peti: neque hoc sentit Horatius, quod illi volunt. non enim significat, se à patre esse assuefactũ, vt hoc, id est, certum vitium: sed vt omnia vitia fugeret, C exemplis ea notando. Itaque, ne sim longior, primùm sic contendo hunc locum esse legendũ, vt à me emendatus est: deinde sic eum explico: pater optimus hoc mihi inseuit, vt quæque vitiorum fugerem, inseuit, inquam, ea vitia notando exemplis. eodem verbo vsus est suprà saty. 3. *numquã tibi vitiorum inseuerit olim Natura, aut etiam consuetudo mala, &c.* insuesco quidem nusquam memini me legere vsurpatum, nisi significatione absoluta. vt Lucret. lib. 4. *Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis, Morigerisq́; modis, & mundo corpori cultu, Vt facile insuescat secum vir degere vitam*. Salust. coniur. Catil. *Ibi primum insueuit exercitus populi Ro. amare, potare, signa, tabulas pictas, vasa cælata mirari, &c.* Quòd quidam exempla contraria ex Columela proferunt, manum non verterim. Quemadmodum autem dicunt Latini, insitum in animo, seu animo: sic exferere ex animo: cuius exemplum est apud M. Tullium libro 3. de natu. deorum sub princip. quem locum indicare institui eò maximè, quia corruptus est in omnibus libris, neq; à nobis fuit emendatus. si igitur vulgò legitur, *Etsi id est primum, quod inter omneis, nisi admodum impios, cõnuenit: mihi quidẽ ex animo exuri non potest, esse deos*, legendum, *exseri* D

Cvm me hortaretvr, parcè, &c.] ordo est: Cùm me pater hortaretur, vti parcè, & frugaliter viuerem, & vti eo contentus viuerem, quod mihi ipse quæsisset, ac parasset: dicebat, Nónne vides, &c.

Nónne vides, &c.] hæc sunt exempla. attende autem mirum poëtæ artificium, qui dum simulat se hoc agere, vt exponat, quemadmodum à patre fuerit institutus, quasi aliud agens, multorum vitia vrbanissimè notat. quod reprehendendi genus & satyricum est, & ab Horatio diuinitus vsurpatum, ac seruatum: à Iuuenali & Persio aut ignoratum, aut neglectum.

E Magnvm docvmentvm] Barrus libidinosè, & luxuriosè viuendo ad egestatem redactus, magno documento est omnibus, ne rem à maioribus relictam dissipent, ac profundant. Putant plerique, hunc esse Barrum, de quo saty. 6. huius lib. *Vt si qui ægrotet quo morbo Barrus, &c.* & Od. 12. epod. *Quid tibi vis mulier nigris dignissima Barris?*

Sectani dissimilis sis] hoc exemplo deterrebat Horatius pater Horatium filium, ne meretricum amore caperetur, atque irretiretur.

Sapiens vitatv, &c.] à philosopho (dicebat Horatio filio Horatius pater) disces quid sit expetendũ, quid fugiendum: & quamobrem hoc sit fugiendum, illud expetendum: mihi satis est traditam à veteribus consuetudinem retinere, vitamq́ue, ac famam tuam, tantisper dum puer es, & impubes, ab omni dedecore, ac turpitudine integram tueri. sic Satyra 6. *quid multa? pudicum, Qui primus virtutis honos, seruauit ab omni Non solum facto, verum opprobrio quoque turpi.*

F Dvm cvstodis eges,] dum puer & adolescentulus es: dum eges custode, seu pædagogo. Plaut. Mercat. *Seruum vna mittit, qui olim à puero paruulo Mihi pædagogus fuerat, quasi vti mihi foret Custos.* Horat. epist. ad Pison. *Imberbis iuuenis tandem custode remoto, &c.* ibidem, *An custos, famulusq́; dei Silenus alumni.* Idem Sat. 6 huius lib. 1. *Ipse mihi custos incorruptissimus, omneis Circum doctores aderat.*

Incolvmem possim] aliquot libri veteres habent, *possum*.

Dvraverit ætas] corroborauerit, cõfirmauerit. durare enim est durum efficere, vt Od. 34. lib. 3. *nec Borea finitimum latus, Durataq́; solo niues Mercatore abigũt.* sat. 4. lib. 2. *Rectius Albanũ fumo duraueris vuã.* Od. 16. epod. *Ære, dehinc ferro durauit sæcula.* Virg. Georg. 3. *Atq; hinc atq; illinc humeros ad vulnera durat.* interdum significationem habet absolutam, idemq́ue valet,

quod

A quod apud Græcos *διαμένειν, καρτερεῖν*, id est, permanere, obfirmato animo esse, vt Virg. Æn. 1. *Durate, & vosmet rebus seruate secundis*. Horatius transfert ad res inanimas, & tribuit ei casum accusandi: vt Od. 14. lib. 1. *ac sine funibus Vix durare carinæ Possint imperiosius Æquor?* M. Tull. in Catone vsurpat pro verbo permanendi: *Iam sensus moriendi, si aliquis esse potest, is ad exiguum tempus durat, præsertim in sene*. Horat. epist. 1. lib. 1. *Iidem eadem possunt horam durare probantes?* Idem sat. 6. huius lib. *Pransus non auide, quantū interpellet inani Ventre diem durare*, &c. id est, *καρτερεῖν*, & *ἀνέχεσθαι*. vel *διατελεῖν*. Lucret. lib. 4. *acremq́ue dolorem Præbent, vt nequeant contra durare feroces*. Idem lib. 3. *nec autem Cassum anima corpus durare, & sensibus vti Sola potest*. Terent. Adelph. *Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest*.

NABIS SINE CORTICE] per te sapere poteris. al enis præceptis non egebis. ductum ab iis, qui primùm nare discunt. tum enim sibi diffidentes, subere, aut cortice nituntur. Plautus Aul. *Quasi pueri, qui nare discunt, scirpea inducitur ratis, Qui laborent minus, facilius vt nent, & moueant manus*.

B FORMABAT] instituebat, docebat, vt epist. ad August. lib. 2. *Mox etiam pectus præceptis format amicis*. vide annot. ad Od. 10. lib. 1.

HABES AVCTOREM] dicebat pater, obiiciens mihi vnum ex iudicibus selectis: habes iudicem illum, virum integerrimum, & castissimum, quo auctore, hoc, quod tibi præcipio, facias.

VNVM EX IVDIC. SELECT. OBIIC.] pater obiicebat, id est, opponebat, seu ante oculos ponebat vnum ex iudicibus selectis, & ita dicebat, *habes auctorem, &c.* habes illum, cuius auctoritatem securus, ita viuas. selecti iudices dicebantur ij, qui à prætore vrbano vel ex senatorio, vel ex equestri ordine, vel ex tribunis ærariis, (non enim semper idem ordo præfuit rebus iudicandis) seligebantur, atque in albo proponebantur. M. Tull. in orat. pro Cluent. *Deinde prætores vrbani, qui iurati debent optimum quemque in selectos iudices referre, nunquam sibi ad eam rem, censoriam ignominiam, impedimento esse oportere duxerunt*. libri aliquot antiqui & manuscr. habent *vnum ex iudicibus electis*. quod eò lectori indicaui, vt videat, s. vocis *selectis*, esse omissum à librario
C propter vocem antecedentem in similem litteram, desinentem.

AN HOC INHONESTVM] aiebat pater. plerique libri manu scripti habent *inutile factum*. quos tamen non sum secutus, quoniam tolerabilis est vulgata lectio *factu*. Tale autem ferè est illud Plutarchi *περὶ παίδων ἀγωγῆς*. *δεῖ τοίνυν τοὺς ἔμφρονας πατέρας παρὰ τοῦτον μάλιστα τὸν καιρὸν φυλάττειν, ἐγρηγορέναι, σωφρονίζειν τοὺς μειρακίσκους, διδάσκοντας, ἀπειλοῦντας, δεομένους, συμβουλεύοντας, ὑπισχνουμένους, παραδείγματα δεικνύοντας τῶν διὰ μὲν φιληδονίαν συμφοραῖς περιπεσόντων, διὰ δὲ καρτερίαν ἔπαινον καὶ δόξαν ἀγαθὴν περιποιησαμένων*. id est, Oportet igitur patres prudenteis hoc maximè tempore custodire, vigilare, castigare adolescenteis, docendo, interminando, obsecrando, consilio dando, promittendo, exemplis proponendis eorum, qui propter libidines volupta- D tum in calamitates inciderunt, propter continentiam & tolerantiam laborum laudem & bonam existimationem consecuti sunt.

FLAGRET RVMORE MALO C.] id est, cùm malè audiat: cùm de eo malè existiment homines. ita dixit Horatius *flagrare rumore malo*, vt M. Tull. *flagrare infamia, flagrare inuidia*.

AVIDOS VIC. F. VT ÆG.] quo modo mors vicinorum terret ægros edaceis, & intemperanteis, eosq́ue cogit ab iis abstinere, quæ morbum alunt, & fouent: valetudini operam dare: medico denique obtemperare: sic adolescentium animos infamia eorum, qui profusè, turpiter, & flagitiosè viuunt, ad pudorem, & honestatem, & parsimoniam à libidine, & luxuria reuocat. saty. proxima, *conuiuas auidos* appellat: & 6. ait se non auidè pransum domi oriari. & Od. 28. lib. 1. *nautas auidos*. Non celabo lectorem, me in aliquot libris manu scr. præter eos, qui enumerantur in libro Io. Morelli, scriptum reperisse, *vides vicinum f. &c.*

EXANIMAT] conturbat, exterret. ita enim loquuntur Latini: *metu exanimatus sum*. Idem su- E prà Oda 12. lib. 3. *Miserarum est neque amori dare ludum, Neque d. m. v. l. aut ex-Animari metuenteis patruæ verbera linguæ*. & Od. 17. lib. 2. *Cur me querelis exanimas tuis?*

EX HOC] ex his præceptis paternis.

SANVS] integer, & purus ab iis vitiis, quæ sunt fœda, & insanabilia. sequitur infrà verbum *teneor*, ad quod vox *sanus* pertinet: nec est quicquam subintelligendum.

ET, QVEIS IGNOSCAS] id est, & vitiis venia dignis, seu ignoscendis.

FORTASSIS ET ISTINC, &c.] attende, tria hîc ab Horatio poni, quæ cuiusque nostrûm vitia minuere possint, præsertim mediocria & sanabilia: longam ætatem, vt epist. 2. lib. 2. *Lenior, & melior fis accedente senecta?* amicum liberum, consilium proprium. Iam quantum profit homini liber amicus, ex hoc intelligere licet, quòd sæpe maiorem vtilitatem capimus ab inimicis acerrimis, quàm à blandis amicis: quia hi peccata nostra oratione sua eleuant, aut etiam probant, nobisque magno nostro malo blandiuntur, & assen- F tantur, malos & stultos medicos imitantes, qui vulnera, aut vlcera scalpello tangere non audent, veriti ne quid offendant: illi autem vitia nostra vel occultissima insectantur, & exagitant. quod Catoḍicere solebat, vt tradit M. Tull. in Lælio, his verbis, *Scitum est enim illud Catonis, multo melius de quibusdam acerbos inimicos mereri, quam eos amicos, qui dulces videantur. illos verum sæpe dicere, hos numquam*. quibuscum concinunt illa Plutarchi in libro *πῶς ἄν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο*. *Ἀλλ' ὀρθῶς ὁ Ἀντισθένης εἶπεν, ὅτι τοῖς μέλλουσι σώζεσθαι, ἢ φίλων δεῖ γνησίων, ἢ διαπύρων ἐχθρῶν. οἱ μὲν γὰρ νουθετοῦντες τοὺς ἁμαρτάνοντας, οἱ δὲ λοιδοροῦντες, ἀποτρέπουσιν. ἐπεὶ δὲ ἡ φιλία νῦν ἰσχόφωνος γέγονεν ἐν τῷ παρρησιάζεσθαι, καὶ τὸ κολακικὸν αὐτῆς λάλον ἐστί, τὸ δὲ νουθετικὸν ἄναυδον, ἀκουστέον ἐστὶ παρὰ τῶν ἐχθρῶν τὴν ἀλήθειαν*. id est. *Vnde præclarè dixit Antisthenes, iis, qui salui futuri sint, opus esse aut germanis, atque*

A *ingenuis amicis: aut acribus & feruidis inimicis. illi enim monendo: hi conuiciando & maledicendo a peccatis deterrent, & auocant. Sed quando hoc tempore amicitia, vbi liberè est cum amico loquendum, titubanter, & singultim loquitur: & eius quidem monitio elinguis & muta est: assentatio autem loquax, audienda est ab inimicis veritas.* Et Isocrat. πρὸς Νικοκλ. in ceteris, quibus priuati homines possunt fieri meliores, παῤῥησίαν numerat, καὶ τὸ φανερῶς ἐξεῖναι τοῖς τε φίλοις ἐπιπλῆξαι, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐπιθέσθαι ταῖς ἀλλήλων ἁμαρτίαις: id est, atque apertè licere & amicis eos obiurgare, & inimicis incurrere in mutua peccata. Consilium autem proprium est id, quod quisque suopte iudicio, & suapte sponte cepit. Non est autem cuiuslibet bonum consilium capere, sed hominis bene à natura informati, id est, τῷ εὐφυοῦς. qui per se & quid rectum sit, videt: & quod tale esse iudicauit, id omni studio persequitur, atque expetit. ille autem ipse est, de quo Hesiodus, Οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσῃ Φρασσάμενος, τά κ' ἔπειτα καὶ ἐς τέλος ᾖσιν ἀμείνω. id est, *Optimus ille quidem est, qui per se mente, animoq́; Omnia perlustrat, quæ sint meliora futura Postea ad extrema vsque nouissima tempora vitæ.*

B NEQVE ENIM, CVM LECTVL.] hæc sunt referenda ad id proximum, quod antecedit, *consilium proprium*. sic Pythagoras iubebat suos discipulos, quicquid aut egissent, aut dixissent interdiu, commemorare vesperi, hoc modo, Πῇ παρέβην, τί δ' ἔρεξα, τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη, Ἀρξάμενος ἀπὸ πρώτου, ἐπέξιθι, καὶ μετέπειτα Δειλὰ μὲν ἐκπρήξας ἐπιπλήσσεο, χρηστὰ δὲ, τέρπου, id est, quò iui? quid egi? quid, quod non oporteret, à me factum est? orsus à principio, reliqua persequere, & postea si res vitiosas egisti, te ipse obiurga: sin cum virtute coniunctas, oblectare.

AVT ME PORTICVS EXCEP.] aut cùm in porticum veni, ambulandi gratia. infrà epist. 1. libro 1. *Non, vt porticibus, sic iudiciis fruar iisdem.*

EXCEPIT] sat. 7. lib. 2. *sub clara nuda lucerna Quæcumque excepit turgentis verbera caudæ.* Oda 15. lib. 2. *nulla decempedis Metata priuatis opacam Porticus excipiebat Arcton.*

DESVM MIHI] sume negationem, quæ est suprà non longe, *neque*, hoc modo: neque enim desum mihi, id est, non negligo quod officij mei

C est, cùm in lectulo iaceo, aut cùm in porticu ambulo: sed hæc, quæ sequuntur, tacitus mecum loquor. deesse sibi, est non vti bonis ac facultatibus sibi vel à natura datis, vel à fortuna oblatis: vt si quis optimè à natura informatus, acerrimo ingenio præditus, rebus necessariis instructus, atque adeò abundans, ac circunfluens, voluptatibus & inertiæ se dedat, nihil dignum tot, & tantis opportunitatibus ex se promat: si quis alicuius liberalissimi, atque opulentissimi principis amicitiam nactus, sua negligentia, & culpa rem suam minus benè gerat. M. Tull. ad Trebat. epist. lib. 7. *Imperatorem liberalissimum habes, ætatem opportunissimam, commendationem certè singularem, vt tibi vnũ timendum sit, ne ipse tibi defuisse videare.* Idem Off. 3. *Quare quantum conniti animo potes, quantum labore contendere, tantum fac vt efficias, néve committas, vt, cùm omnia tibi suppeditata sint a nobis, tute tibi defuisse videare.* Horat. sat. 1. lib. 2. *haud mihi deero: Cum res ipsa feret.* & sat. 9. huius lib. *haud mihi deero: Muneribus seruos corrumpam.* D

NVMQVID EGO ILLI, &c.] Dij prohibeant, vt quicquam tale admittam. non committam, vt mihi tale facinus, aut erratum excidat imprudenti. non dissimile est illud, quod narrat Plutarchus de Platone in eo, quem paullò antè commemoraui libro, πῶς ἄν τις ὑπ' ἐχθρῶν, ὁ μὲν οὖν Πλάτων ὁσάκις ἀσχημονοῦσιν ἀνθρώποις παραγένοιτο, πρὸς αὑτὸν ἀπιὼν εἰώθει λέγειν, μήπου ἄρ' ἐγὼ τοιοῦτος, id est, *Quoties Plato hominibus indecorum quippiam aut loquentibus, aut agentibus præsto fuisset, solebat discedens sic apud se dicere, numquid ego talis sum?*

IMPRVDENS] insciens, λανθάνων ἐμαυτόν.

COMPRESSIS LABRIS] tacitus, συμμύων, mussans.

VBI QVID DATVR OTI, ILL. CH.] vbi suppetit aliquid otij, ego has meas cogitationes mando litteris, & scribo satyras ludibundus.

CONCEDERE] ignoscere, vel locum dare. E

MVLTA POËTARVM VENIAT M.] vrbanè & facetè poëtarũ multitudinem notat.

AVXILIÓQVE SIT MIHI] quidam libri veteres habent, *auxilióque sit mihi*: quæ lectio mihi quidem non displicet: quin sic edendum curaui. verum tamen nihil refert: & recepta, *auxilioque sit mihi*, ferri etiam potest.

NAM MVLTO PLVRES SVMVS,] tale est illud Platonis lib. α. πολιτ. in princip. ὁρᾷς οὖν ἡμᾶς, ἔφη, ὅσοι ἐσμέν, πῶς γὰρ οὔ, ἢ τοίνυν τούτων, ἔφη, κρείττους γένεσθε, ἢ μένετ' αὐτοῦ. id est, *Viden igitur (inquit) quam multi simus? Quidni? aut igitur nobis estote potentiores, aut state isthic illico.*

AC, VELVTI, TE, IVDÆI, &c.] ridiculè cum Iudæis poëtas confert, significans, tantam esse poëtarum turbã, ac multitudinem, tantamque in scribendo pertinaciam, vt, quemadmodum Iudæi plerosque ad suam superstitionẽ, suasque cæremonias pertrahere, ac perpellere solent: ita poëtæ hominibus sua studia improbantibus, facilè sint vim allaturi, eosque ad sententiã suam perducturi. F

CONCEDERE] ire, venire, transire. M. Tull. de diuinat. lib. 2. *Cæli enim distributio, quam antè dixi, & certarum rerum notatio docet, vnde fulmen venerit, quo concesserit.* Idem Catil. 1. *si te parentes timerent, atque odissent tui, neque eos vlla ratione placare posses: vt opinor, ab eorum oculis aliquò concederes.* Terent. Heautont. *Esto: at certè concedas aliquò ab eorum ore aliquantisper.*

TVRBAM] nos poëtæ, inquit, tanquàm Iudæi, cogemus te in hanc poëtarum multitudinem transire, & nostras parteis sequi. Nos poëtæ, qui, vt Iudæi, numero vincimus, & pæne dicam, iustum exercitum conficere possumus: nec minus in scribendi studio, quàm Iudæi in sua religione, pertinaces & obfirmati sumus, te in nostram sententiam, & quasi in nostra castra traducemus.

SATY-

A

SATYRA 5.

Egressum magna, me accepit Aricia, Roma
Hospitio modico: rhetor comes Heliodorus,
Græcorum longè doctissimus: inde Forū Appi
Differtum nautis, cauponibus atque malignis.
Hoc iter ignaui diuisimus, altius ac nos,
Præcinctis vnum. minus est grauis Appia tardis.
Hic ego, propter aquam, quòd erat deterrima, ventri
B *Indico bellū, cenanteis haud animo æquo*
Exspectās comites: iā nox inducere terris
Vmbras, & cælo diffundere signa parabat:
Tum pueri nautis, pueris conuicia nautæ
Ingerere. huc appelle. trecentos inseris ohe,
Iam satis est, dum æs exigitur: dum mula ligatur,
Tota abit hora. mali culices, ranæque palustres
Auertūt somnos. absentem cantat amicā
Multa prolutus vappa nauta, atque viator
Certatim. tandem fessus dormire viator
Incipit: ac missæ pastum retinacula mulæ
C *Nauta piger saxo religat: stertitque supinus.*
Iamque dies aderat, cùm nil procedere lintrem
Sentimus: donec cerebrosus prosilit vnus:
Ac mulæ, nautæque caput, lumbosque saligno
Fuste dolat. quarta vix demum exponimur hora.
Ora, manusque tua lauimus Feronia lympha.
Millia tū prāsi tria repimus. atq; subimus
Impositū saxis latè candentibus Anxur. D
Huc venturus erat Mæcenas optimus, atque
Cocceius, missi magnis de rebus vterque
Legati, auersos soliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis colyria lippus
Illinere. intereà Mæcenas aduenit, atque
Cocceius, Capitoque simul Fonteius, ad vnguem
Factus homo, Antoni, non vt magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Lusco prætore libenter
Linquimus, insani ridētes præmia scribæ,
Prætextam, & latum clauum, prunæq; batillum.
In Mamurrarum lassi deinde vrbe manemus, E
Murena præbente domū, Capitone culinam.
Postera lux oritur multo gratissima. nāq;
Plotius, & Varius Sinuessæ, Virgiliusq;
Occurrunt: animæ, quales, neque candidiores
Terra tulit: neque queis me sit deuinctior alter.
O, qui complexus, & gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim iucundo sanus amico.
Proxima Campano ponti quæ villula, tectum
Præbuit: & parochi, quæ debent, ligna, salemque.
Hinc muli Capuæ clitellas tēpore ponūt. F
Lusum it Mæcenas: dormitum ego, Virgiliusq;:
Nanque pila lippis inimicum, & ludere crudis.
Hinc nos Coccei recipit plenissima villa:
Quæ super est Claudi cauponas. nunc mihi paucis
Sarmenti scurræ pugnā, Messiq; Cicerri
Musa velim memores: & quo patre natus vterque

A Cõtulerit liteis. Meßi clarũ genus Osci:
Sarmenti domina exstat. ab his maioribus orti
Ad pugnam venêre. prior Sarmentus: equitte
Esse feri similem dico. ridemus: & ipse
Meßius, accipio: caput & mouet. ô, tua cornu
Ni foret exsecto frons, inquit: quid faceres, cum
Sic mutilꝰ minitaris? at illi fœda cicatrix
Setosam læui frontem turpauerat oris.
Campanum in morbum, in faciem permulta iocatus,
Pastorem saltaret uti Cyclopa, rogabat:
B Nil illi larua, aut tragicis opus esse cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc: donasset iámne catenam (esset,
Ex voto Laribus, quærebat. scriba quòd
Deterius nihilo dominæ ius esse. rogabat
Denique, cur vmquam fugisset: cui satis vna
Farris libra foret, gracili sic, tamque pusillo.
Prorsus iucundè cenã produximus illam.
Tendimus hinc rectà Beneuentum: vbi sedulus hospes
Pæne arsit, macros dum turdos versat in igne:
Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
C Vulcano, summum properabat lambere tectum.
Conuiuas auidos cenam, seruosq; timenteis
Tum rapere, atq; omneis restinguere velle videres.
Incipit ex illo monteis Appullia notos
Ostentare mihi quos torret Atabulus: & quos
Numquã erepsemus, nisi nos vicina Triuici
Villa recepisset lacrymoso non sine fumo, D
Vdos cum foliis ramos vrente camino.
Hic ego mendacem stultißimus vsque puellam
Ad mediam noctem exspecto. somnus tamen aufert
Intentum Veneri. tum immundo somnia visu
Nocturnam vestem maculant, ventrémque supinum.
Quattuor hinc rapimur, viginti & millia rhedis,
Mansuri oppidulo, quod versu dicere nõ est:
Signis perfacile est. vênit vilißima rerũ
Hic aqua: sed panis longè pulcherrimus, vltrà E
Callidus vt soleat humeris portare viator:
Nam Canusī lapidosus: aquæ non ditior vrna
Qui locus à forti Diomede est conditus olim.
Flentibus hinc Varius discedit mæstus amicis.
Inde Rubos feßi peruenimus: vtpote longum
Carpẽtes iter, & factũ corruptius imbri.
Postera tempestas melior: via peior adusque
Bari mœnia piscosi. dehinc Gnatia lymphis
Iratis exstructa dedit risusq;, iocosq;: F
Dum flamma sine, tura liquescere limine sacro,
Persuadere cupit. credat Iudæus Apella:
Non ego. namque deos didici securum agere æuum.
Nec, si quid miri faciat natura, deos id
Tristeis ex alto cæli demittere tecto.
Brundisium longæ finis chartæq;, viæque.

EGRESSVM MAGNA] in hac satyra Horatius vrbanè, & facetè hominum leuitatem notat, ne

A ne sibi quidem parcens: describitque suum iter ab vrbe, ad oppidum Brundisium, Lucilij exemplo, qui item suum ab vrbe Capuam, & ad fretum Siciliense descripserat. *accepit* autem, habent plures libri manu scripti: quam scripturam vulgatæ antepono. sic enim loquimur, *accipere hospitio*. Plautus Amphitr. *sta peregrè veniens hospitio publicitus accipiar*. M. Tull. ad Att. lib. 2. *te in Arpinati videbimus, & hospitio agresti accipiemus*. & ita Virgil. lib. 3. Æneid. *Illos porticibus rex accipiebat in amplis*. Verumtamen *excepit* non damno.

ARICIA] Strabo lib. 5. μετὰ δὲ τὸ Ἄλβανον Ἀρικία ἐστὶ πόλις ἐπὶ τῇ ὁδῷ τῇ Ἀππίᾳ· στάδιοι δ' εἰσὶν ἐκ τῆς Ῥώμης ρξ´. id est, Post Albanum autem, est vrbs Aricia in via Appia. Distat autem ab vrbe Roma stadia centum sexaginta.

GRÆCORVM LONGE DOCTISS.] aliquot libri manu scr. habent *Græcorum linguæ doctissimus*. ego tamen vulgatã & receptam lectionem tueor, præsertim ab aliis libris manuscr. confirmatam. Quòd si omnes libri eos, qui *linguæ* malunt legi, adiuuarent, quod non fit, tamen hæc lectio vix ferri posset. Nam cùm hic Heliodorus, B natione Græcus esset, nónne laus esset ridicula, si Horatius eum laudaret, quòd Græcæ linguæ scientiam maximam haberet? nempe vt si quis Gallū, quòd Gallicæ. Præterea solet Horatius coniungere vocem doctus cum accusandi casu. vt, *Dulceis docta modos, &c. & Docte sermones vtriusque linguæ*.

FORVM APPI.] à foro Appij vsque ad Fetoniam per Pontinas paludes tunc nauigare licebat.

DIFFERTVM NAVTIS] hac, & illac refertum, propterea quòd eà nauigari solebat. vsus est hac voce sine nomine casus ablat. epist. ad Numic. lib. 1. *qui manè plagas, venabula, seruos Differtum transire forum, populumq́ iubebat*. Catullus iunxit cum gignendi casu, epigr. in Asinium, *est enim leporum Differtus puer ac facetiarū*. Sic enim legendum censeo: vbi vulgò legitur *Disertus puer, &c.*

MALIGNIS] *malignis*, epitbetum est nominis, *cauponibus*, quantum vis licet reclamitet Acron. Dicuntur antem caupones maligni, quia magna ex parte res eas, quas venduut, maligna C mensura metiri consueuerunt. est enim malignū idem ferè, quod angustum, parcum, exiguum, vt dicemus ad epist. ad August. ibi, *laudare malignè*. perfidos appellat Sat. 1. *Perfidus hic caupo*.

DIVISIMVS] cùm esset vnius diei iter, biduum in eo conficiendo consumsimus. ex vnius diei itinere, duorum dierum iter fecimus.

ALTIVS, AC NOS, PRÆCINCTIS VNVM] quod vno die confici potest ab iis, qui sunt nobis expeditiores, & (vt Græco verbo dicam) εὔζωνοι. Seruius ad illum Virgilij locum Æneid. 8. extr. *& discinctos Mulciber Afros*, hunc Horatij locum profert, aitque præcinctos opponi discinctis, his verbis, *vel habitum eorum ostendit, qui vsque ad talos fluebat, &c. vel discinctos dixit inhabiles militiæ. omnes enim, qui militant, cincti sunt: vel inefficaces: vt cōtra præcinctos, strenuos dicimus*. Horat. *altius ac nos Præcinctis vnum*. Vnde & Græcè εὔζωνος appellatur, non qui bonam zonam habet, sed qui est strenuus.

D MINVS EST GRAVIS APPIA] via Appia minùs est laboriosa iis, qui tardè ambulant, propter crebra diuersoria.

VENTRI INDICO BELLVM] non ceno. allegoria. non valde dissimilis est illa, in sat. 8. lib. 2. *Da, si grave non est, Quæ prima iratum ventrem placauerit esca*.

HAVD ANIMO ÆQVO] iniquo animo, ægrè, granatè.

IAM NOX INDVCERE TERRIS, &c.] periphrasis noctis appropinquantis & aduentantis.

PVERI] serui conuicia nautis ingerebant. puerorum autem appellatione etiam serui intelliguntur, vt docent iurisconsulti.

HVC APPELLE] nauem subintell. verba autem sunt puerorum à dominis præmissorum, nautas iubentium ad certam ripæ partem, nauim appellere.

E TRECENTOS INSERIS] dicūtur hæc quoque à pueris, vel dominis ipsis iam ingressis, nautæ, plureis quàm par sit, vectores in nauim imponenti, vt maiorem quæstū faciat. Alij putant esse nautæ verba stomachātis, quòd plureis in nauim imponantur, quàm pactus sit: à quibus dissentio. Hoc enim quotidie videmus, nautas & portitores quàm plurimos possunt, in naueis recipere, vt plus lucri faciant, reclamantibus vectoribus, qui, quo plures sunt, hoc & angustius in nauisedent, & periculosius nauigāt. Præterea hic non est ab vno, aut paucis conducta nauis, (quod si factum esset communi omniū nomine pretiū soluetetur) sed nauta singulos in nauem suam recipit, & à singulis pretium exigit. sunt aūtem legenda sine interrogatione. *inseris* ἐμβιβάζεις εἰς τὴν ναῦν.

ÆS] pretium, quod datur nautæ à vectoribus. naulum.

DVM MVLA LIGATVR] quæ nauim, cui alligata est, trahat aduersa aqua.

CVLICES] κώνωπες: vnde conopeum Od. 9. epod. genus est insecti valde infestum & inimicum dormire volentibus. Nam cùm sua promuscide ora pertundat, & lancinet, sanguinemque F tanquā siphone quodā eliciat, atq; exsuggat, tum ita horribili clangore aureis verberat, vt somnos ex oculis excutiat. canam culicem dixit Plautus in Casina, de sene amatore, in genere fœm.

RANÆQVE PALVSTRES] Columella de cultu hortorum, *Nam neque sicca placet, nec quæ stagnata palude Perpetitur querula semper conuicia ranæ*.

AVERTVNT SOMNOS] diuellunt, aut depellunt somnos, vt loquitur epist. 10. lib. 1. *Est vbi diuellat* (seu, vt babent alij libri, *depellat*) *somnos minus inuida cura?*

PROLVTVS] à proluendo: quo verbo vtitur sat. 4. lib. 2. *leni præcordia mulso Proluerit melius. &c.* Virgil. lib. 1. Æneid. *pleno se proluit auro*.

VAPPA] vino, cuius deperit sapor. lege annot. sup. ad illū locū. *vappā iubeo ac nebulonem*. sat. 1.

A VIATOR] qui mulam moderabatur.

TANDEM FESSVS DORM.] hactenus intelligendum est nauem processisse, & hîc procedere desinere, mula videlicet soluta, & pastum missa.

RETINACVLA] funeis, quibus alligatam nauem trahebat mula.

STERTITQVE SVPINVS] non dicit dormit, sed stertit: id est, altum & securum somnum dormit. sic suprà sat. 3. *nocteis vigilabat ad ipsum Manè, diem totum stertebat*. M. Tull. in Lucullo, *per me vel stertas licet, inquit Carneades, non modò quiescas*.

CEREBROSVS] cerebro malè affecto: mente cõmota. Plaut. Mostell. *senex hic cerebrosus est*. quidam cerebrosum interpretantur ὀξύχολον, seu ὀξύθυμον, id est, iracundum, & qui celeriter irascitur: putantque Bollanum illum describi, de quo sat. 9. *O te Bollane cerebri Felicem, aiebat*. Nonius. *cerebrosi ad insaniam faciles, & quibus frequenter cerebrum moueatur*. Lucill. *Te primum cum istis insanum hominem, & cerebrosum*.

DOLAT] pulsat, verberat. tralatio est à fabris B lignariis, qui dolabro ligna dolant. M. Tull. de diuinat. lib. 2. *quis robur illud cecidit, dolauit, inscripsit?*

EXPONIMVR.] è naui. verbum est valdè ad hanc rem accommodatum; eoque vtitur Cæsar non semel. vt lib. 3. de bello ciu. *quibus regionibus exercitum exposuisset*. & Virgil. lib. 10. *socios de puppibus altis, Pontibus exponunt*. idem lib. 6. *Tandem trans fluuium incolumeis vatemq́, virumq́ Informi limo, glaucaq́ exponit in vlua.* Sic & Græci loquũtur. Sophocl. Philoct. Ενθ' ὦ κράτιστοι πατρὸς ἐλλήνων τραφεὶς, Αχιλλέως παῖ Νεοπτόλεμε, τ̃ Μηλιᾶ Ποίαντος υἱὸν ἐξέθηκ' ἐγώ ποτε: id est, hîc ô viri optimi Græcorum patris Achillis fili Neoptoleme Thessalum Pæantis filium exposui ego quondam.

FERONIA] Feronia, vrbs est Tarracinæ vicina, & Dea, & fons eiusdem nominis, de qua Virg. Æneid. 7. (vbi Seruius notat, Feroniam Iunonem esse virginem.) & Dionys. Halicarn. lib. 3. his verbis, ἱερὸν ἐστι κοινῇ τιμώμενον ὑπὸ σαβίνων τε καὶ λατίνων, ἅγιον ἐν τοῖς πάνυ, θεᾶς φερωνίας ὀνομαζομένης, ἣν οἱ μεταφράζοντες εἰς τὴν ἑλλάδα γλῶσσαν οἱ μὲν ἀνθοφόρον, οἱ δὲ φιλοστέφανον, οἱ δὲ Περσεφόνην καλοῦσιν. id est, templum est, C quod communiter à Sabinis, & Latinis colitur, in primis sanctum Deæ Feroniæ quæ nominatur: quam qui interpretantur Græcè, alij Florigeram, alij coronarũ amantem, alij Proserpinam vocant.

REPIMVS] lentè, & quasi rependo ambulamus. tralatio est. & ita Græci. Theocrit. Θαλυσίοις. Ης χρόνος, ἁνίκ' ἐγώ τε, καὶ Εὔκριτος εἰς τὸν Αλέντα Εἵρπομες ἐκ πόλιος. id est, Tempus erat, cùm ego & Eucritus ad Alentem ex vrbe repebamus. repimus autem in præsenti habent libri ferè omnes veteres: quos secutus sum.

ANXVR] Tarracinam, oppidum Volscorum. Festus. *Anxur vocabatur, quæ nunc Tarracina dicitur, Volscæ gentis. sicut ait Ennius Volsculi perdidit Anxur*. Liuius lib. 4. *Anxur fuit, quæ nunc Tarracinæ sunt, vrbs prona in paludes.* Seruius ad eum Virgil. locum lib. 7. Æneid. *Circæumq́ iugũ, queis Iupiter Anxurus aruis Præsidet, &c.* notat, Iouem, qui circa hunc Campaniæ tractum colebatur, Anxurum dictum esse, quasi ἄνευ ξυροῦ, id est, sine nouacula, quia nondum barbam rasisset: & ibidem Iunonem virginem, Feroniam: vt paullo antè diximus. D

COCCEIVS] Nerua iurisconsultus: cuius nepos fuit imperator Nerua.

AVERSOS] Cæsarem Augustum, & M. Antonium significat, inter se tum dissidenteis.

COMPONERE] placare inter se: in pristinam gratiam restituere.

ILLINERE] ego (inquit Horatius) oculos meos lippitudine affectos, colyriis inungebam. colyria, medicamenta ad lippitudinem depellendam vtilia ἀπὸ τοῦ κωλύειν τὸν ῥοῦν, id est, à prohibenda fluxione dicta, non ἀπὸ τοῦ κολλᾶν. iccircò vno l. excudendum curaui. nigra autem erant, quia componebantur ex lycio, glaucio, opio, acacia, hypocystide, & similibus. lege Cornel. Celsum lib. 6. de colyriis.

AD VNGVEM FACTVS HOMO] spectatissimus homo: vel politissimis moribus homo. vide ann. ad illum locum, *& exactis minimum distantia*, epist. ad August. vbi quid sit ad *vnguem factus*, declarauimus. Seruius profert hunc locum ad illum Virgil. Georg. 2. *nec secius omnis in vnguem Arboribus positis. &c.* vbi *in vnguem* interpretatur, ad perfectionem: aitque translationem esse à marmorariis, qui iuncturas vnguibus probant. Capito autem cognomen est, Fonteius nomen, vt sit, Fonteius Capito. E

ANTONI, NON VT M.] id est, ita Antonij, seu Antonio amicus, vt non alius magis.

FVNDOS] Strabo lib. 5. Φοῦνδοι πόλις ἐν τῇ ὁδῷ τῇ Αππίᾳ κειμένη. id est, Fundi vrbs in via Appia sita.

AVFIDIO LVSCO PRÆTORE] Existimant quidam hîc significari, ac describi ab Horatio Cn. Aufidium cæcum, prætoriũ hominem, de quo M. Tull. lib. 5. Tuscul. his verbis. *Puerique nobis, Cn. Aufidius Prætorius & in senatu sententiam dicebat, nec amicis deliberantibus deerat, & Græcam scribebat historiam, & videbat in litteris*: sed vehementer errant. nam repugnant ætates, & tempora, cùm Horatius M. Tullio multo fuerit ætate posterior, & Tullius scribat, Cn. Aufidium se puero prætorium, & senatorem fuisse. de eodem idem M. Tul. lib. 5. de finibus. Adde quòd hic Aufidius, quem ridet Horatius, Fundis præturam gerebat: ille alter Romæ gesserat. F

INSANI RID. PRÆM. SCR.] cur insanum appellet, exputare non possum, nisi dicamus proptereà, quòd cùm scriba fuisset, prætoriis insignibus vteretur: quod non probo. Nam si eum prætorem fecerat populus Fundanus, insanisset potius, si magistratus insignibus non vteretur, quantumuis licet ex scriba prætor esset factus: nisi quis dicat, cum se insolenter gessisse, & magnificè circumspexisse, quòd his insignibus ornatus esset: quasi verò Romæ præturam gereret, non Fundis in paruo municipio. iccirco dixit suprà proximè *Fundos Aufidio Lusco prætore Linquimus*, Romanorũ cõsuetudinem imitans, qui solent ita loqui, hoc

A hoc aut illud factum est hoc & illo consulibus.

Præmia scribæ] vocalis *a* corripitur, etiamsi sequantur tres consonantes, quod quamobrem fiat, disce ex Prisc. lib. 2. vbi hunc locú testem producit. lege annot. ad illum locum, *nisi olenti in fornice stantem*, sat. 2. huius lib.

Prætextam] togam purpura prætextam, insigne magistratuum. Vtebantur & pueri prætexta vsque ad pubertatem: quo tempore sumebant togam virilem, quæ & pura dicebatur. M. Tull. lib. 6. epist. ad Attic. epist. 1. *Q. togam puram Liberalibus cogitabam dare.*

Latum clavum] de lato clauo, vide quæ annotata sunt ad illum locum & *latum demisit pectore clauum*, sat. proxima infrà.

Prunæque batillum] hoc etiam iure vtebatur prætor municipalis, vt ipsi é balneis publicis prunas sumere liceret: vel refer hoc ad morem ignis magistratibus & imperatoribus præferendi: quod magis probo. batillum autem aiunt esse ferreum vas, quo pruna colligitur. Plinius lib. 33. cap. 8. *batillis ferreis candentibus ramento argenti imposito, quod candidum permaneat, proba-*
B *tur.* Quidam *batillum* dictum putant à voce Sicula βατάνιον quod patellam significat: Alij patillum legi volunt à πατάνιον, quod idem significat. in quibusd. libris veteribus scriptum reperi *vatillum*. Non desunt qui putent legendum *bacillum*. à quibus dissentio.

In Mamurr. urbe] Formiis. Mamurram Cæsaris amicum insectatur aliquot locis Catullus, vt in Cæsarem, *Quis hoc potest videre, quis potest pati, Nisi impudicus, & vorax, & aleo? Mamurram habere, quod comata Gallia Habebat, & cuncta vltima Britannia?* sic enim legendum esse hunc versum ex veteribus libris admonuit me vir humaniss. Gabriel Faërnus. eòdem pertinent illa Ciceronis ad Attic. lib. 7. *Et Labieni diuitia, & Mamurræ placent, & Balbi horti, & Tusculanum?* Fuit autem Mamurra, eques R. præfectus fabrûm C. Cæsaris in Gallia, quem primum Romæ parietes totius domus suæ in Cœlio monte crusta marmoris operuisse Cornelius nepos tradidit, vt scribit Plin. lib. 36. cap. 6.

Muræna præb. dom.] significat, Murænam, tectum, quò se reciperent, præbuisse: Ca-
C pitonem autem cenam dedisse. præbente valet παρέχοντος, ἢ ἐπιπαρέχοντος.

Sinuessæ.] Sinnessa oppidum Minturnis proximum. Horat. epist. ad Torq. lib. 1. *Inter Minturnas, Sinuessanumq; Petrinum.*

Animæ] homines. sic loquuntur Græci ψυχαί. M. Tull. Terentiæ. & Tulliolæ. *vos meæ carissima anima quam sæpissimè ad me scribite.* ordo autem verborum hic est, meo quidem iudicio: animæ tales, quales terra non tulit, & quibus candidiores terra non tulit, & quibus non sit alter me deuinctior. huic loco similis est ille Od. 5. ep. *Nardo perunctum, quale, nec, &c.*

Candidiores] integriores. vt suprà Od. 11. epod. *candidum Pauperis ingenium.* & Od. 13. eiusd. *Candide Mæcenas occides sæpe rogãdo.* & Od. 18. lib. 1. *non ego te, candide Bassaren, Inuitum quatiam.* Cœlius Ciceroni lib. 8. epist. *cauendum tibi* D *erit; ne parum simpliciter, & candide posuisse inimicitias videaris.*

Nil ego contulerim iuc.] Plautus paullo aliter quidem, sed non minus probabiliter, in Epidico. *Nihil homini, amico est opportuno amicius: sine tuo labore, quod velis, actum est tamen.* idem Trinummo. *Verum est verbum, quod memoratur: vbi amici, ibi sunt opes.* sed cur nó dixit potius, *Nil ego contulerim sincero sanus amico?* An hoc sensit Horat. iucundú esse non posse, nisi sit verus, & sincerus, &, vt Græci dicunt, ἀληθινὸς καὶ ἄδολος, An Epicuri sententiã spectauit, qui dicebat, etiam amicitias propter voluptatem esse expetendas, easque non modò fautrices esse fidelissimas, sed etiam maximarum voluptatum effectrices, tam amicis, quàm sibi? Sed de amicitia, vtrùm vsus, an rectum nos ad eam trahat, vide quæ annotata sunt ad illum versum sat. 6. lib. 2. *Quidue ad amicitias, vsus, rectúmne trahat nos.*

Tect. præbuit] στέγην, seu παρέχει, in ea villula diuersati sumus, & pernoctauimus. ea villula nos tecto recepit.

Parochi] parochi ἀπὸ τοῦ παρέχειν sunt ap- E pellati: quod valet præbere, quorú erat hoc munus, vt iis, qui publicè mittereneur, ligna, & salem, & similia præberent, ac supperditarent. sat. vlt. lib. 2. *parochum* per tralationem videtur posuisse pro eo, qui cænam præbet, & pro conuiuatore. *vertere pallor Tum parochi faciem, &c.* vide annot. ad satyram superiorem, ibi, *Præter eum, qui præbet aquã.* Iam verò admonuit me Germ. Valens. *parochum* significare præterea ἐπιμελητοὶ, & nuptiarum auspicem apud Aristoph. auibus. sic Aristoph. non longè ab extremo: Ζεὺς πάροχος γάμου, Τῆς τ' εὐδαίμονος Ἥρας. vbi interpres, πάροχοι λέγονται οἱ ἐπιμελούμενοι, περὶ τὸ παροχεῖσθαι τὰς νυμφίους. ἐν ὀχήματι γὰρ τὰς νύμφας ἄγουσι: id est, parochi dicuntur nuptiarú auspices, seu nuptiis celebrandis curatores, propterea quòd vna cú sponsis, & iuxta sponsos in curru vehebantur. Nam in curru sponsas portare solent. Idem docet Suidas in voce πάροχος: & Eustathius ad illú locú ἰλ. λ. Ἀντ᾽ οἷος σὺ παρίβασις ἐὼν ἡνίοχος, &c. vbi tradit hoc prætcrea Eustathius, treis gestari, seu vehi solitos in curru nuptiali: spõsam, mediam: sponsum & parochum extremos, alterú scilicet à dextra parte, alterum à læua.

F Hinc muli Capuæ, &c.] id est, ab hoc loco, nempe ab hac villula, quæ Campano ponti proxima est, in qua diuersati sumus, muli cum mulionibus suis Capuam ierunt, eóque, tempori peruenerunt, vt ibi positis clitellis pernoctarent. Putant quidam legendum esse, *Hic muli, &c.* Seruius quidem annotatione ad illum Virg. versum, Georg. 1. *Sæpe oleo tardi costas agitator aselli,* ita legisse videtur. Nam mendosè habent libri vulgati, *Hi muli Capua.*

Lusum it Mæc.] pila, vt intelligere licet ex proximo versu. *Namque pila lippis, &c.*

Namque pila lippis, &c.] lippitudine laborabat Horatius, cruditate Virgil. Ludus pilæ autem lippis quidem, & crudis inimicus est, quia vtrisque quiete, & abstinentia cibi opus

A opus est:sed crudis magis, quàm lippis.

CRVDIS] ægrè cibum concoquentibus. supra Oda 8. epod. *velut cruda bonis*. & epist. 6. lib. 1. *crudi, tumidiq́; lauemur*. M. Tull. pro Cluent. *cùm ad illud prandium crudior venisset, &c.*

PLENISSIMA] copiosissima, refertissima, abundantissima.

QVÆ SVPER EST CLAVDI CAVP.] quæ Claudij cauponis imminet, quæ est supra Claudij cauponas. legendum autem putaui aliquando *supra est*, vel *supera est* (supera enim valet supra) non *super est*: sed & veteres codices repugnant, & nobiles grammatici tradiderunt *super* nonnunquam idem valere, quod supra. *Claudi* autem habent omnes libri veteres: quod valet, *Claudij*.

NVNC M. P SARM. SC. P. MQ. CIC. MVSA V.] Solent poëtæ in re magna, ac difficili, quasi ingenio suo diffidentes, Musas appellare, atque ad earum numen confugere: vt Homer. *iλ. β.* Græcarum nauium numerum, & ducum nomina persecuturus. Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι· Ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα,

B Ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν οὐδέ τι ἴδμεν, &c. id est, *Dicite nunc mihi musæ, quæ domos cælestes incolitis: Vos enim deæ estis, & adestis, & omnia nostis: Nos autem famam duntaxat accepimus, neque quicquam scimus, &c.* & *iλ. λ.* quot & quantas strageis Agamemnon ediderit, narraturus, Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, &c. Ὅς τίς δὴ πρῶτος Ἀγαμέμνονος ἀντίος ἦλθεν, &c. id est, *Dicite nunc mihi musæ, &c. quis primus Agamemnoni aduersus ierit*. & *iλ. π.* incendium nauium Græcarum descripturus, Ἔσπετε νῦν μοι, &c. Ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. quem locum M. Tullius libro 1. epist. ad Atticum ab Homero mutuatus est, eo in loco, in quo scribit de turpitudine illa iudicij Clodiani, expositurus cuius operâ Clodius sit absolutus. verba Ciceronis sunt hæc. *responsurum hominem nemo arbitrabatur.* Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, &c. ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. *Nosti Caluum ex Nanneianis, illum laudatorem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te scripseram. biduo per vnum seruum, & eum ex ludo gladiatorio, confecit totum negotium.* & Theocrit. Διοσκούρ. Πῶς γὰρ δὴ Διὸς υἱὸς ἀδηφάγον ἄνδρα καθεῖλεν, Εἰπὲ θεὰ, σὺ γὰρ οἶσθα, ἐγὼ δ' ἑτέρων ὑποφήτης. id est, Quomodo enim Iouis filius

C edacem hominem interfecerit, dicito mihi dea: tu enim nosti: ego autem aliorum vates & sacerdos. & Virg. Æn. 7. *Pandite nunc Helicona Deæ, &c.* & Plato in Euthydemo. ὥστ' ἔγωγε, καθάπερ οἱ ποιηταί, δέομαι, ἀρχόμενος τῆς διηγήσεως, Μούσας τε καὶ μνημοσύνην ἐπικαλεῖσθαι. Quare ego quemadmodum poëtæ necesse habeo initio orationis, Musas, & Mnemosynen inuocare. Ita & hic Horat. vrbanè & facetè in re ridicula Musas inuocat.

MESSI CLARVM GEN. OSCI.] εἰρωνεία est. Osci enim omnium ferè Italiæ populorum pessimè audiebant, turpissimèque babebantur, & αἰσχροποιοί. Itaque Festus obscænum vult esse ab Oscis deductum (qui olim Opsci dicti sint) propter libidines obscænas, quæ apud eos increbruerant. Varro autem lib. 6. obscænum non ab Oscis, sed vel à scæna, vel à nomine Græco σκαιὸς vult esseductum. erat igitur hic Messius Oscus: Sarmentus D vix liber. nam seruitutem seruierat.

SARMENTI DOMINA EXSTAT.] à qua est manumissus. Sarmentum quendam puerum commemorat Horatius in Antonio, si forte is est, quem hic describit Horat.

EQVI TE ESSE FERI SIM. D.] equi feri, id est, equi indomiti. Quin ferum interdum dicunt Latini pro equo. Virg. lib. 2. *inq́; feri validam compagibus aluum, &c.* Accius Medea. *Pertito instabulis frenos immittens feris.*

ET IPSE MESSIVS] & Messius respondens, accipio (inquit) plagam, quam tu mihi infligis.

CAPVT ET MOVET] Messius. *caput mouere*, gestus minantis, vt alibi annotabimus.

Ô TVA, CORNV NI FORET] hæc sunt verba Sarmenti: quid faceres (inquit Sarmentus) ô Messi, si cornu tibi non esset exsectum, quod tu gerebas in fronte, cùm sic mutilatus miniteris? id est, si non accepisses vulnus in fronte? si non haberes frontem insigni cicatrice deformatam?

MVTILVS] cornu amisso. tralatio à bobus mutilatis. cornu autem ei exsectū esse dicit, eúmque mutilum appellat, non quòd re vera cornua E vmquam babuerit: sed quòd cicatrice illa obducta similis sit bobus mutilatis.

AT ILLI FOEDA CIC.] Horatius his verbis Sarmenti iocum in Messium Cicerrum Campanum de cornu exsecto, & mutilata fronte, explicat hoc modo: illi (inquit Horatius) Cicerru, inquam, fœda cicatrix, quæ erat in læua faciei parte, frontem hirsutam, ac pilosam deformarat. setosam autem facetè dixit potius, quàm hirsutam. ὑπόβαλλος.

CAMPAN. IN MORB &c.]. Sarmentus (inquit Horat.) multa iocatus in turpitudinem, & impuritatem oris Campani, Cicerrum orabat, vt Cyclôpa saltaret, id est, saltando ageret, ac referret, quia videlicet corporis statura Polyphemum Cyclopem æquare videbatur: fortasse etiam propter oris cicatricem, qua Polyphemo similis videri poterat, posteaquam ei Vlysses oculum effodit. Campani, qui anteà Osci dicebantur, habiti sunt (vt dixi) ore impuro, atque incesto: περὶ δὲ τῷ σώματι αἰσχρουργοὺς, καὶ λεσβιάζοντας. morbum igitur animi intellige, vt suprà Od. 37. lib. 1. *Contaminato cum grege turpium Morbo virorum.* M. Tul F lius lib. 1. accusat. *Nam ille quoq́; sodalis istius erat in hoc morbo, & cupiditate.* Alij per morbum Campanum, arrogantiam Campanam significari volunt: quam M. Tullius in oratione de lege Agr. habita in sen. declarat his verbis: *si superbia nata mihi esse ex Campanorum fastidio videtur, &c.* & inea, quæ babita est ad Quir. *Itaque Campanam illam arrogantiam atque intolerandam ferociam ratione & consilio ad inertissimum & desidiosissimum otium perduxerunt.* ego tamen priorem explicationem magis probo.

PASTORAM SALTARET, &c.] saltare Cyclopa, est saltando Cyclopa imitari ac referre. Arnob. lib. 7. aduersus genteis, *Ponit animos Iupiter, si Amphitruo fuerit actus pronuntiatusq́; Plautinus? aut*

A *aut si Europa, si Leda, si Ganymedes fuerit saltatus, aut Danae, motum compesset ira rumbi* infrà epist. ad Pis. *nunc agrestum Cyclopa movetur*. Scribit Paterculus, Plancum in conuiuio genibus innixū Claucum saltasse.

Nil illi larva, &c.] neque larua ei opus esse, quia ore ita deformi esse propter fœdam cicatricem, vt instar laruæ videri posset, neque cothurnis, quia magna corporis esset statura.

Cicerrus] in Sarmentum, qui seruiuerat seruitutem.

Donasset iamne catenam, &c.] quærebat (inquit Horatius) à Sarmento, iamne ex voto donasset Laribus catenā, eò quòd manumissus, & catena, seu compede liberatus esset. Solebant veteres, labore aliquo, vel metu, vel periculo defuncti, Diis immortalibus nonnullū suorum præteritorū malorū insigne, ac monumentū consecrare, vt gladiatores arma Herculi. epist. 1. lib. 1. *Veianius armis Herculis ad postem fixis latet abditus agro*: naufragi Neptuno tabulam, quæ sui naufragij imaginem expressam cōtineret. vt Od. 5. lib. 1. *me tabula sacer Votiua paries indicat humida Suspendisse potenti Vestimenta maris Deo*. ita & pueri
B bullam Penatibus, seu Laribus, rogā virilem sumturi: & virgines nupturæ, puppas Veneri. Sic igitur & hunc Sarmentum significabat Cicerrus catenam Laribus ex voto consecrare debuisse.

Scriba quòd esset, &c.] hæc sunt coniungenda cum iis, quæ deinceps sequuntur, vt sit hæc eorum sententia: quòd autem scriba esset Sarmentus, non eo minus esse seruum, neque seruilem condicionem excussisse: aut certè non minus esse libertum. liberti autem certas patrouis operas debebant, vt ex pandectis iuris ciuilis intelligere licet.

Deterius nihilo] nostri libri veteres ferè omnes, & ij, quibus in Italia, & ij, quibus in Gallia vsi sumus, habent, *Nihilo deterius*. quam scripturam probo. licet etiam legere *Nihilo deterius*. talia sunt illa *vehemens, & vemens, prehendo, & prendo*.

Rogabat denique cur vmq. f.] sic scriptum est in vno codice Vaticano, Donati, Faerni, Tornes. Nicotiano, Clericano, Danielis. Videtur autem hæc esse sententia, denique roga-
C bat cur hic Sarmentus fugisset vmquam à domina, quasi ab ea nimis parcè aleretur, & quasi apud eam esuriret, rebusque necessariis egeret, cùm esset tam gracili, pusilloque corpore. Quidam putant locum esse ex contrario, meramque *ειρωνείαν*, & legunt *numquā*, quasi Sarmentus scurra, ingenti corporis fuerit statura, idemque edacissimus: qua de re non pugnabo. Hoc tantum dicam, Sarmentum non fuisse obiecturam Cicerro immanem corporis staturam illis versibus, *Pastorem saltaret uti Cyclopa, &c.* si ipse eidem maledicto, seu falsè dicto opportunus esset. Vnde existimo primùm legendum esse *vmquam*, vt habent omnes ferè libri veteres, & pleríque vulg. deinde hunc Sarmentum breui corporis statura fuisse.

Cui satis vna farr. lib.] Donatus in Phorm. tradit, seruos accipere solitos esse in singulos menses, quaternos modios frumenti: D idque (inquit ille) dimensum dicebatur. Præterea constar in diurnum victum non plus selibra farris quemque Romæ accipere solitum. Et lege decemuirali vincti debitores vel de suo viuebant, vel selibram farris in victum diurnum à creditoribus accipiebant. Verba legis XII. tab. sunt hæc, apud A. Gell. seu, vt alij appellant, Agellium, lib. 20. cap. 1. *Si volet, suo viuito: ni suo viuit, quisum vinctum habebit, selibrā farris in dies dato*. sic enim legendum censeo, vel hoc modo, *libras*, id est, libræ semissem, seu libræ dimidium: *ἡμιλίτριον*. Constat autem veteres frumentum non solùm metiri, sed etiam pendere solitos.

Beneventum] oppidum, & coloniam populi Rom. quod nomen benè ominandi causa Romani ei imposuerunt, cùm anteà à Græcis Malenentum nominaretur. Mala enim nomina fugiebant Romani, quia essent mali ominis.

Sedulus] officiosus quidem ille, & bona fide suum munus administrans: sed non satis cautus, neque consideratus. vide annot. ad epist. ad Vinnium Asell. lib. 1.

Paene arsit, m. d. t.] sic hunc locum restitui vnum codicem antiq. secutus. nam in aliis E omnibus præpostero ordine scriptum est, *Pane macros arsit dum turdos, &c.* quam scripturā quamuis non damnem, vt quæ librorum testimonio cōfirmatam, alteram tamen magis probo. Turdos autem quòd macros fuisse dicit, eò hospitem notat. præterea hospes arsit, id est, hospitis domus: vt Virg. Æn. 2. *iam proximus ardet Vcalegon*.

Vulcano] igni. vt Virg. ibid. *dedit ampla ruinam, Vulcano superante, domus*.

Lambere tectum] sic Virgil. Æneid. 2. *tactuq́ue innoxia molli Lambere flamma comas, & circum tempora pasci*.

Convivas avidos, &c.] id est, cernere licebat, conuiuas, & seruos trepidos cenam è flamma rapienteis, & communi studio ignem restinguere conanteis, vt cenam seruarent scilicet.

Notos] quia Horatius erat Venusinus. *Lucanus, an Appulus, anceps*. sat. 1. lib. 2.

Atabulus] ventus Apuliam infestam reddens, quem Horatianum appellat Gellius lib. 2. cap. 22.

Erepsemus] id est, erepsissemus, vt infrà F sat. 9 *hunccine solem Tam nigrū surrexe mihi?* cuius generis aliquot exempla colligere haud me pigebit, vt studiosorum adolescentium laborem minuam. sat. 3. lib. 2. *duo prædia dives Antiquo censu natus dimisse duobus*. ibid. *Gaudes si camera percussti forte*. sat. 7. eiusd. lib. *Evasti? credo metues, doctusq́ue cavebis*. Lucret. lib. 1. *iam copia materiai Vndique ponderibus solidis confluxet ad imum*. ibid. sup. *Omnia enim debet, mortali corpore quæ sunt, Infinita ætas consumse anteacta, diesq́ue*, idem lib. 3. *Nec tenet, amissam lenā cum tegmine sæpe Inter equos abstraxe rotas, falcesq́ue rapaceis*. Idem lib. 5. *Aut morbo delirantes procraxe ferantur*. Catull. ad C. Licinium Caluum. *Quem tu scilicet ad tuū Catullum Misti*, id est, misisti. idem de coma Berenices. *At tu non orbum luxti deserta cubile*, id est, luxisti. & eodem carm.

A carm. *Iupiter: ut tersit lumina sæpe manu.* idem ad Rufum. *Siccine subrepsisti mi.* pro subrepsisti. idem ad Aufilenam. *Aut facere ingenuæ est, aut non promisse pudicæ.* Terent. Adelph. *non tu eum rus hinc modo Produxe aiebas?* Idem in Hecyra. *vt vens, itidem incertũ amisti.* Virg. Æn. 4. *natumq́, patremq́, Cum genere extinxem.* Idem lib. 1. *penitusq́, sonantes Accestis scopulos.* Idem lib. 11. *Vixet, cui vitã deus, aut sua dextra dedisset. erepsemus* autem tralatum est à reptilibus animalibus, pro eo, quod est lentè ambulando superassemus, vt suprà *Millia tum pransi tria repimus.*

TRIVICI] oppidũ est in finibus Campaniæ.

LACRYMOSO] lacrymoso ab effectu, id est, lacrymas excitante, propter acrimoniam suam. Virg. Moreto. *Sæpe manu summa lacrymantia lumina tergit: Immeritoq́, furens dicit conuicia fumo.* hinc natus iocus Plautinus Asin. *Sed num fumus est hæc mulier, quam amplexare?* Arg. *Qui dum?* Lib. *quia oculi sunt tibi lacrymantes, ego rogans.* Sic ferè lacrymosum vsurpauit epist. 1. lib. 1. *Vt propius spectes lacrymosa poëmata Puppi.* sic Græci, in his Homerus, *πόλεμον, δακρυόεντα, & μάχην δακρυόεσσαν* B appellat, id est, bellum lacrymosum, & pugnam lacrymosam.

MENDACEM] epist. 1. lib. 1. *Vt nox longa, quibus mentitur amica, diesq́, Longa videtur, opus debentibus, &c.* vt hîc puellã, mendacem appellat, eam, quæ non dat quod promisit: sic Od. 1. lib. 3. fundum mendacem, qui spem agricolæ fallit: neque multo aliter Oda 17. epod. vbi Canidia respondens Horatio, inducitur, lyram mendacem, quæ falsis laudibus Cambiam ornaret.

SOMNVS TAMEN AVFERT.] somnus me occupat: somnus me opprimit, & caluitur, vt loquitur Plautus.

INTENTVM] vel animo, vel corpore, vel vtroque. mentula enim à mente dicta est, quòd, si mens à te Venerea auersa sit, nihil pars illa corporis magnopere ad eam rem confert.

TVM IMM. SOMNIA VISV.] significat, ac describit nocturnam seminis eruptionem quæ fit in somno, quam Græci *ἐξονειρωγμὸν* nominant. turpis igitur est horum quidem verborum sententia, verumtamen non pudebit me huc ascribere, quæ ab Aristotele, & Platone disputata ad hunc locũ C mihi videntur valdè pertinere. Ac Plato quidem sic lib. nono de rep. quæ nos interpretabimur. *Cum ea pars animi, quæ rationis est particeps, & mansueta, alteriq́, præposita, sopita est: altera autem, quæ fera, & immanis est, cibo & potione expleta, atque ebria exsultat, somnoq́, depulso conatur erumpere, sibiq́, obsecundare, atque indulgere: scis tum eam omnia audere, tanquam omni pudore, cogitatione, prudentia solutam, ac vacuam. Aut enim se cum matre corpus commiscere putat, neque id veretur: aut cũ alio homine, aut cum Deo, aut cum fera: manus suas sanguine, & cæde cuiusuis hominis cõtaminare: quouis cibo vesci. quid multa? nullã amentiam, nullamq́, impudentiam aspernatur, aut prætermittit.* Aristoteles autem lib. 1. de moribus ad Nicom. posteaquàm docuit, in somno eam animi nostri partem duntaxat, quæ nobis cum stirpibus communis est, nempe, in qua vis inest alendi, & augendi, suo D munere fungi: ceteras autem quiescere, neque eo tempore virum bonum, virtuteque præditum, ab homine vitioso, atque improbo differre: ex quo illud dici solere, inter beatos, & miseros dimidiã vitæ partem nihil interesse: eius rei, cum ita fiat, rationem probabilem ait afferri posse, nempe hanc, quia somnus animi sit vacatio ab opere, qua ratione bonus dicitur, ac malus, nisi si aliquà motus quidam eò perueniunt, ac permanant: atque hac ratione bonorum virorum, quàm quorumlibet aliorum, visa esse in somnis meliora. hactenus Plato, & Aristoteles: ex quorum verbis intelligere licet, non satis esse, vt somnia nostra sint casta, pura, munda, pudica, integra, dedere nos somno modico cibo, ac potione curatos, sed illud etiam accedere oportere, vt mentis tranquillitas, animiq́ æquabilitas adsit: nulla ægritudo, non ita, non libido, non alia vlla cupiditas animum concitarit, ac perturbarit. Non est enim dubium, quin, quales sunt nostræ diurnæ cogitationes, atque appetitiones, talia sint & visa nostra, somniaq́ nocturna. Itaque Aristoteles in problematibus *Τμήματι* E *λ.* scribit meliorum virorum somnia esse meliora, propterea, quòd eorum, tantisper dum vigilant, cogitationes sunt meliores. Iam quòd Horatius sibi hanc immunditiem ventre supino dormienti potius, quàm prono, dicit euenisse, Aristoteles hoc quoque commemorat in problematis *τμήματι ι.* vbi quærit *διὰ τί τὰ ζῷα τὰ μὲν οὐκ ἐξονειρώττει, τὰ δ' ὀλιγάκις,* id est, cur ex ceteris animalibus alia numquàm dormiendo semen profundant, alia rarius. respondet autem ille ideò fieri, vel quia nullum aliud animal præter hominem supinũ cubet: nullum autem nisi supinum, semen profundat in somnis: vel quia aliæ animantes longè aliter somnient, quàm homines: profusio autem seminis nocturna in dormiente fiat cum visione aliqua, & specie animo oblata. Lucretius huiusmodi somniorum hanc causam exponit lib. 4. *Tum quibus ætatis freta primitus insinuantur, Semen vbi ipsa dies membris matura creauit, Conueniunt simulacra foris e corpore quoque, Nuntia præclari vultus, pulchriq́, coloris, Qui ciet irritans loca turgida semine multo, Vt, quasi* F *transactis sæpe omnibu' rebu' profundant Seminis ingentis fluctus, vestemq́, cruentent.*

NOCT. V. MACVLANT] id est, vt Lucretius locutus est, cruentant. Qui cruentat enim, maculat, atque inquinat: & quod cruentum est, impurum est. Ex quo cruentum pro impuro, & cruentare pro inquinare, & impurare vsurpatur.

RAPIMVR] celeriter vehimur rhedis.

OPPID. QVOD VERSV D.] Equotutium significat: de quo M. Tull. lib. 6. ad Attic. epist. 1. *omnes ferè tuas litteras accepi, quas commemoras, præter eas, quas scribis Lentuli pueris, & Equotutio, & Brundisio datas.*

VILISSIMA RERVM] ita vilis est, vt non soleat vendi, neque vllo in pretio sit. Plato in Euthydemo. *τὸ γὰρ σπάνιον ὦ Εὐθύδημε, τίμιον. τὸ δὲ ὕδωρ εὐωνότατον, ἄριστον ὄν, ὥς ἔφη Πίνδαρος,* id est, quod rarum est, Euthydeme, magni pretij est. aqua autẽ vilissima est, cùm sit optimum quiddã, vt ait Pindarus.

A AQ. NON DITIOR VRNA QVI LOCVS &c. hunc locum à nemine (quod sciam) rectè explicatum, sic explico. Panis enim (inquit Horatius) Canusij lapidosus est: qui locus, nempe Canusium, haud multo magis abundans aqua, quàm Equotuticum, olim à Diomede conditus est. Canusium olim à Diomede esse conditum, tradit Strabo lib. 6. his verbis, ἐν πεδίῳ δὲ τῷ παλαιῷ ὑπῆρχον δύο πόλεις ἐν γε τῷ πεδίῳ μέγισται τῶν Ἰταλιωτίδων γεγονυῖαι πρότερον, ὡς ἐκ τῶν περιβόλων δῆλον, τό τε Κανύσιον, καὶ ἡ Ἀργυρίππα· ἀλλὰ νῦν ἐλάττους εἰσί, &c. λέγεται δ' ἀμφότερα Διομήδους κτίσματα. id est, non longè autem à mari supra vrbes duæ, quæ anteà Italicarum vrbium maximæ fuerunt, vt ex mœniû circuitu perspicuum est, in campo sitæ sunt, Canusium, & Argytippa. nunc autem, minores sunt, &c. dicuntur autem ambæ à Diomede conditæ. Neque vero nouum, aut inusitatum est hoc loquendi genus vel Horatio, vel aliis bonis scriptoribus, in quo vox vna aliqua, aut plures inter id nomen, quod antecedens appellant Grammatici, & prouocabulum, quod referendi vim habet, interponatur, vt Od. 1. lib. 4. *Monte decurrens velut amnis, imbres Quem super notas aluere ripas, Feruet, immensusq́; ruit profundo Pindarus ore*, Idem in car-
B mine sæculari ad Deos, *Alme Sol, curru nitido diem qui Promis, & celas*. & sat. 8. lib. 2. *quos Mecenas adduxerat vmbras, Nomentanus erat supra ipsum, Persius infra*. nam Nomentanus, & Porcius, vmbræ Mæcenatis erant, vt nonnulli volunt. Catull. de coma Berenic. *Anne parentum Frustrantur falsis gaudia lacrymulis, Vbertim thalami quas intra limina fundunt?* quorum verborum ordo est, Quas intra thalami limina vbertim fundūt. idem ibidem. *Inuita ô regina tuo de vertice cessi: Inuita, adiuro teque, tuumq́; caput: Digna ferat quod si quis inaniter adiurarit*. ordo est, quod si quis inaniter adiurarit, digna ferat, id est, pœnas meritas luat. Lucret. lib. 5. *Et dominos acreis asciscunt, omnia posse Quos miseri credunt*.

RVBOS] Rubi oppidum Campaniæ, à quo Rubea, seu Rubia virga apud Virgil. Georg. 1. *Nunc facilis Rubea texatur fiscina virga*. quamquā alij non à Rubis oppido, sed à rubo virgulto virgam rubeam dictam volunt.

CARPENTES ITER] carpere iter translatè dictum. *carpendi* verbum enim propriè locum
C habet in lana, & lino, & si voles, etiam in floribus, vt supra annot. ad Od. 11. lib. 1.

TEMPESTAS] tempestatē antiqui pro tempore posuere, inquit Festus. Itaque tempestatem & malam, seu aduersam: & bonam, seu idoneam dicunt Latini. superioris exempla sunt crebriora, alterius rariora. M. Tull. ad Q. frat. lib. 2. *Tu si ista expedisti, velim quamprimum bona, & certa tempestate conscendas, ad méque venias*. ad eundem eod. lib. *Tu vbi frater simulac ille venerit, primam nauigationem (dummodo idonea tempestas sit) ne omiseris*. Idem epist. ad Titon. *si statim nauigas, nos Leucade consequêre: sin te confirmare vis, & comites, & tempestates, & nauem idoneam vt habeas, diligenter videbis*. Idem ad Terentiam, *tuas litteras ego exspectassem Brundisij, si esset licitum per nautas, qui tempestatem prætermittere noluerunt*. Idem ad Attic. D lib. 9. *fuit enim pridie Quinquatrus egregia tempestas, qua ego illum vsum puto*. Lucret. lib. 1. *Dum tempestates adsunt, & viuida tellus Tutò res teneras effert in luminis oras*. Idem lib. 4. *liquidissima cæli Tempestas*. Ibid. *Turbida tempestas*.

BARI] Barium Appuliæ oppidum. piscosum autē dicit, proptereа quòd à mari alluitur. ἰχθυόεσσα diceret Homerus.

GNATIA] Egnatiā alio nomine appellāt: oppidū est Salentinū: Græci Ἰγνατίαν, vt Strabo lib. 6.

LIMPHIS IRATIS] vel quia magna est in eo oppido aquæ dulcis, & ποτίμου penuria, vel propter ignis miraculum, quod subiicit. vide annot. ad illum locum, *Iratis natus paries Diis*. saty. 3. lib. 2.

LIMINE SACRO] in vestibulo, & primo aditu templi. corruptè autem habent nonnulli codices, *lumine*. ad hunc locum fortasse pertinet quod est apud Plinium lib. 2. cap. CVII. *In Salentino oppido Egnatia, imposito ligno in saxum quoddā ibi sacrum, protinus flammam exsistere*.

APELLA] vel cui ea cutis, quæ glandem co-
E lis tegere debet, circumcisa est: ἀπὸ τοῦ ἀπεληλαμένος, ἀπὸ δέρμα, verpus, recutitus, curtus, vt saty. 9. huius libri. vt sit nomen appellatiuum, vt Grammatici loquuntur: vel Apellam sic accipe, vt sit Iudæi cuiusdam proprium nomen, Ἀπελλῆς: quod Scaligero magis probatur: eique assentior. sed quod hic Horatius negat se credere thura, & cetera, quæ in sacrificio adhibentur, sine flamma, aut igni iniecto, liquescere: idque Iudæis, vt supra modum credulis, & superstitiosis, credendum relinquit: sacrificia Iudæorum (vt ex libris Hebraicis intelligere licet) sine vllo igne ab hominibus excitato, flamma è cælo delapsa, interdum perficiebantur: eaque flamma hostias miro modo, & diuinitus absumebat. produxissem locos complureis ex illis libris, nisi veritus essem, ne sacra miscere profanis viderer.

NAMQ. DEOS DID. SEC. AG. ÆV.] hunc versum mutuatus est à Lucretio lib. 5. & 6. quibus locis probare conatur ille ex sententia Epicuri, homines propter ignorationem causarū, omnia, quę fiunt, ad Deos referre, eorumque nutu, ac voluntate fieri existimare, atque iccircò eis
F regnum concedere rerum humanarum. Sed præstat aliquot illius poëtæ versus impios quidem illos, sed tamen eleganteis, & mira facilitate Latini sermonis ornatos, qui ad hunc locum pertinent, ascribere. sic igitur Lucret. lib. 5. *Præterea solis cursus, lunaq́; meatus Expediam, qua vi flectat natura gubernans: Ne fortè hæc inter cælum, terramq́; reamur Libera sponte sua cursus lustrare perennes Morigera ad fruges augendas, atq; animanteis: Néve aliqua Diuum volui ratione putemus. Nam, benè qui didicere Deos securum agere æuum, Si tamen interea mirantur, qua ratione Quæque geri possint, præsertim rebus in illis, Quæ supra caput ætheriis cernuntur in oris, Rursus in antiquas referuntur religiones, Et dominos acreis asciscūt, omnia posse Quos miseri credunt, ignari quid queat esse, Quid nequeat, &c.* Idē *lib. 6. Cetera, quæ fieri in terris, caloq; tuentur Mortales,*

A *tale, pauidis cùm pendent mentibu' sæpe, Efficiunt a nimos humileis formidine diuûm, Depressosq́; premunt ad terram, propterea quòd Ignorantia causarũ conferre Deorum Cogit ad imperium res, & concedere regnum: & Quorum operum causas nulla ratione videre Possunt, hæc fieri diuino numine rentur. Nam, bene qui didicere, Deos securum agere æuum Si tamen interea mirantur, &c.* vt suprà. Idem lib. 5. *O genus infelix humanum: talia Diuis Cùm tribuit facta, atque iras adiunxit acerbas, Quãtos tum gemitus ipsi sibi, quantaq́; nobis Volnera, quas lacrymas peperere minoribu' nostris.* Idem lib. 2. *Omnis enim per se Diuûm natura necesse est Immortali æuo summa cum pace fruatur, Semota a nostris rebus, seiunctaq́; longe. Nam priuata dolore omni, priuata periclis, Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri, Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.* M. Tull. quoque lib. 1. de natura Deorũ, sub persona Velleij, ita scribit, *Quòd si ita est, verè exposita illa sententia est ab Epicuro, Quod æternum, beatumq́; sit, id nec habere ipsum negotij quicquam, nec exhibere alteri. Itaque neque ira, neque gratia teneri, quòd, quæ talia essent, imbecilla essent omnia.* Idem lib. 3. ait,
B *videri Epicurum de Diis immortalibus non magnopere pugnare: tantummodo negare Deos esse non audere, ne quid inuidiæ subeat, aut criminis.* Idem lib. 1. scribit, *Posidonium dixisse Deos Epicuro nullos esse videri, quæq́; is de Diis immortalibus dixerit, inuidiæ detestandæ causa dixisse.* Verùm tamen vtrùm voluerit, & cogitarit Epicurus Deos tollere, nécne, obscurum est: illud perspicuum, eum sensisse nullam illos habere curam rerũ humanarum, id est, quod Lucret. & Horat. dicunt, *securum agere æuũ*, Plato autem contrà probat & Deos esse, & curare res humanas: itaque & piis benè velle benigneq́; facere: & impiis, ac sceleratis iratos, & infensos esse. sic enim ille in Phædone, *ἀλλὰ τόδε γέ μοι δοκεῖ, ὦ Κέβης, εὖ λέγεσθαι, τὸ θεοὺς εἶναι ἡμῶν τοὺς ἐπιμελουμένους*, id est, Sed hoc quidem mihi, Cebes, rectè dici videtur, deos esse, qui nostri curam habeant, & rebus humanis consulant. & lib. 1. de legibus, ait Deos omnium custodum esse maximos, & in maximis rebus eorum custodiam, curamque versari: quam sententiam iterat in Ἐπινομ.

DIDICI] ab Epicuro, cuius sapientiam insanientem appellat Od. 34. lib. 1. *Insanientis dum sapientiæ Consultus erro.*
C
TRISTEIS] tristes essent Dij scilicet, & laboriosi, si, quicquid mirabile quotidie accidit, id ab illis proficisceretur, ac de cælo in terras demitteretur. Lucret. lib. 2. *Quæ benè cognita si teneas, natura videtur Libera cõtinuò dominis priuata superbis, Ipsa sua per se sponte omnia Diis agere expers.* Quidã *tristeis* interpretantur iratos, atque infestos.

SATYRA 6.

NOn, quia, Mæcenas, Lydorum quicquid Etruscos
Incoluit fineis, nemo generosior est te: D
Nec, quòd auus tibi maternus fuit, atque paternus,
Olim qui magnis legionib. imperitarint
Vt plerique solent, naso suspendis adunco
Ignotos, vt me libertino patre natum.
Cũ referre negas, quali sit quisq́; parente
Natus, dum ingenuus: persuades hoc tibi verè,
Ante potestatem TullI, atque ignobile regnum,
Multos sæpe viros nullis maioribus ortos,
Et vixisse probos, amplis & honoribus auctos:
Contrà Læuinum ValerI genus, vnde superbus
Tarquinius regno pulsus fuit, vnius assis
Non vmquam pretio pluris licuisse, notante E
Iudice, quem nosti, populo: qui stultus honores
Sæpe dat indignis: & famæ seruit ineptus:
Qui stupet in titulis, & imaginibus. quid oportet
Nos facere à vulgo longè, lateque remotos?
Namque esto: populus Leuino mallet honorem,
Quàm Decio mandare nouo: censórque moueret
Appius, ingenuo si non essem patre natus:
Vel meritò, quoniam in propria non pelle quiessem. F
Sed fulgente trahit constrictos gloria curru
Non minus ignotos generosis. quò tibi Tulli
Sumere depositum clauum, fieriq́ue tribuno?
Inuidia accreuit: priuato quæ minor esset.
Nam, vt quisque insanus nigris medium impediit crus

Pellibus

A *Pellibus, & latum demisit pectore clauum:*
Audit continuò, quis homo hic est? quo patre natus?
Vt, si qui ægrotet, quo morbo Barrus, haberi
Vt cupiat formosus: eat quacumque, puellis
Iniiciat curam quærendi singula: quali
Sit facie, sura quali, pede, dente, capillo:
Sic, qui promittit, ciueis, vrbē sibi curæ,
Imperium fore, & Italiam, & delubra deorum:
Quo patre sit natus, num ignota matre inhonestus,
Omneis mortaleis curare, & quærere
B *cogit.*
Túne Syri, Damæ, aut Dioysî filius, audes
Deiicere è saxo ciueis, aut tradere Cadmo?
At Nouius collega gradu post me sedet vno.
Namque est ille, pater quod erat meus. hoc tibi Paullus,
Et Messalla videris. at hic si plostra ducenta,
Concurrantque foro tria funera: magna sonabit,
Cornua quod, vincatque tubas. saltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre na-
C *tum:*
Quem rodunt omnes libertino patre natum:
Nunc, quia Mæcenas tibi sim conuictor: at olim,
Quòd mihi parêret legio Romana tribuno.
Dissimile hoc illi est: quia non vt forsit honorem
Iure mihi inuideat quiuis: ita te quoque amicum:
Præsertim cautum dignos assumere, D *praua*
Ambitione procul felicem dicere non hoc
Me possum casu, quòd te sortitus amicum.
Nulla etenim mihi te fors obtulit. optimus olim
Virgilius, post hunc Varius dixere quid essem.
Vt vêni coram: singultim pauca locutus,
(Infans namque pudor prohibebat plura profari,)
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. respondes (vt tuus E *est mos)*
Pauca ab eo: & reuocas nono pòst mense: iubesq;
Esse in amicorum numero. magnum hoc ego duco,
Quòd placui tibi, qui turpi secernis honestum,
Non patre præclaro, sed vita, & pectore puro.
Atqui si vitiis mediocribus, ac mea paucis
Mendosa est natura, alioqui recta: velut si
Egregio inspersos reprendas corpore næ- F *uos:*
Si neque auaritiam, neque sordeis, ac mala lustra
Obiiciet verè quisquam mihi: purus, & insons
(Vt me collaudem) si viuo, & carus amicis:
Causa fuit pater his: qui macro pauper agello
Noluit in Flaui ludum me mittere: magni
Quò pueri magnis è centurionibus orti.

A *Læuo suspensi loculos, tabulamq; lacerto,*
Ibant octonis referentes idibus æra.
Sed puerum est ausus Romam portare, docendum
Arteis, quas doceat quiuis eques, atque senator
Semet prognatos: vestem, seruosque sequenteis
In magno vt populo si quis vidisset, auita
Ex re præberi sumtus mihi crederet illos.
Ipse mihi custos incorruptissimus omneis
Circum doctores aderat: quid multa? pudicum,
Qui primus virtutis honos, seruauit ab omni
B *Non solùm facto, verum opprobrio quoque turpi:*
Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim
Si præco paruas, aut, vt fuit ipse, coactor
Mercedes sequerer. neque ego essem questus. ob hoc nunc
Laus illi debetur, & à me gratia maior.
Nil me pœniteat sanum patris huius: eóque
Non, vt magna dolo factum negat esse suo pars,
Quòd non ingenuos habeat, clarósque parenteis:
C *Sic me defendã. longè mea discrepat istis*
Et vox, & ratio. nam, si natura iuberet
A certis annis æuum remeare peractum:
Atque alios legere ad fastum quoscunq; parenteis:
Optaret sibi quisque: meis contentus, honestos
Fascibus, & sellis, nollem mihi sumere, demens
Iudicio vulgi, sanus fortasse tuo: quòd
Nollem onus, haud vmquam solitus, portare molestum.
D *Nam mihi continuò maior quærenda foret res:*
Atque salutandi plures: ducendus & vnus,
Et comes alter: vti ne solus, rúsve, peregré-
Ve exirem: plures calones, atque caballi
Pascendi: ducenda petorrita. nunc mihi curto
Ire licet mulo, vel, si libet, vsque Tarentum:
Mantica cui lumbos onere vlceret, atq; eques armos.
Obiiciet nemo sordeis mihi, quas tibi Tulli,
Cùm Tiburte via prætorem quinque sequuntur B
Te pueri lasanum portãtes, œnophorúmque.
Hoc ego commodius, quàm tu præclare senator,
Multis atque aliis viuo. quacunque libido est,
Incedo solus: percunctor quanti olus, ac far:
Fallacem Circum, vespertinumque pererro
Sæpe forum: assisto diuinis: inde domum me
Ad porri, & ciceris refero, lachaníque catinum. F
Cena ministratur pueris tribus: & lapis albus
Pocula cum cyatho duo sustinet: astat echinus
Vilis, cum patera guttus, Campana supellex.
Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quòd cras
Surgendum sit manè: obeundus Marsya, qui se
Vultum ferre negat Nouiorum posse minoris.

Ad

A *Ad quartam iaceo: post hanc vagor, aut ego lecto,*
Aut scripto, quod me tacitum iuuet. vngor oliuo,
Non, quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Ast, vbi me fessum sol acrior ire lauatũ
Admonuit, fugio rabiosi tempora signi.
Pransus non auidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domesticus otior. hæc est
Vita solutorũ misera ambitione, grauiq́;
His me consolor, victurus suauius, ac si
Quæstor auus, pater atq; meus, patruúsque fuissent.

B NON, QVIA MÆCENAS, &c.] huius loci hæc sententia est, non ideo Mæcenas, quòd omnium Lydorum, quicumque in Etruriam domicilium ac sedes transtulerunt, generosissimus es, nec, quòd maiores tui magnis legionibus imperauerunt, humilis & obscuri generis homines despicis, ac derides. Dionysius Halicarnass. lib. 1. ῥωμ. ἀρχαιολ. hæc de Etruscis scribit, Τυρρηνοὺς οἱ μὲν αὐτόχθονας Ἰταλίας ἀποφαίνουσιν, οἱ δ' ἐπήλυδας. καὶ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτοῖς ταύτην οἱ μὲν αὐθιγενὲς τὸ ἔθνος ποιοῦντες ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων, ἃ πρῶτοι τῶν τῇδε οἰκούντων κατεσκευάσαντο, τεθεῖσθαι λέγουσι. τύρσεις γὰρ καὶ παρὰ Τυρρηνοῖς αἱ ἐντείχιοι, καὶ στεγαναὶ οἰκήσεις ὀνομάζονται, ὥσπερ παρ' Ἕλλησιν, &c. οἱ δὲ μετανάστας μυθολογοῦντες αὐτοὺς εἶναι, Τυρρηνὸν ἀποφαίνουσιν ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας γενόμενον, ἀφ' ἑαυτοῦ θέσθαι τῷ ἔθνει τοὔνομα. τοῦτον δὲ Λυδὸν εἶναι τὸ γένος ἐκ τῆς πρότερον Μῃονίας καλουμένης, παλαιὸν δή ποτε, μεταναστάντα. id est, *Thyrrhenos alij indigenas Italiæ populos esse aiunt, alij aduenas: atque ij quidem, qui hanc gentem in Etruria natam faciunt, hoc nomen à propugnaculis, quæ primi mortalium, qui in his locis habitarunt, construxere, impositum esse dicunt. turses enim, seu turres, etiam* C *apud Tyrrhenos domicilia muris iuncta, solida, ac valida nominantur, quemadmodum & apud Græcos. Ab eventu porrò nomen impositum esse volunt, &c. Qui autem eos aduenas esse fabulantur, Tyrrhenum aiunt, qui coloniæ dux fuerit, à seipso genti nomen imposuisse. Hunc autem genere Lydum fuisse, antiquum quendam, atque ab ea, quæ antea Meionia appellabatur, in hæc loca commigrasse.* Hæc, & longè plura Dionysius de Etruscis, seu Tyrrhenis, tradit lib. 1. quæ legat apud illum, qui his paucis nondum expletus erit: videat & apud Herodotum nonnulla non iniucunda lib. 1. quæ tamen Dionysius profert in eodem, vnde illa deprompsi, loco. Ex hac opinione illud Virgilij est lib. 2. *Ad terram Hesperiam venies, vbi Lydius arua Inter opima virûm leni fluit agmine Tibris.* Mæcenatem autem ab Etruriæ regibus ac principibus esse prognatum, cùm Horatius multis locis prædicet, vt Od. 1. lib. 1. & Od. 29. lib. 3. tum & Propertius ipse testimonio est lib. 3. vt annotauimus suprà ad Od. 29. lib. 3. D

LYDORVM QVICQVID.] idest, quantum Lydorum incoluit, &c. quod eiusmodi est, vt si dixisset, *quicumque* seu *quotcumque* Lydi incoluerunt fineis Etruscos, &c. sic loquitur suprà Od. 5. epod. *At ô, deorum quicquid in cælo regit Terras.* simile est illud Catullianum, *O quantum est hominum venustiorum.* & Terent. Heautont. *At te omnes Dij, Deæq́, quidem, quantum est, Syre, Cum istoc inuento, cumq́, incepto perduint.*

OLIM QVI MAGN. LEG. IMP.] hæc è Lucretio sumta sunt lib. 3. *Inde alij multi reges, rerumq́, potentes Occidérunt, magnis qui gentibus imperitarunt. Imperitarint* autem excudi iussi, secutus aliquot libros manu scr. quamquã cod. Iann. Tornes. & Vatic. habent *imperitarent.*

NASO SVSPENN. ADVN.] derides. saty. 8. lib. 2. *Balatro suspendens omnia naso.* Græci dicunt μυκτηρίζειν.

IGNOTOS] ignobileis, obscuros, ἀσήμους. vt infrà ead. sat. *Non minus ignotos generosis.*

LIBERTINO PATRE NAT.] item infrà, E *Nunc ad me redeo libertino patre natum.* & epist. ad libr. *Me libertino natum patre.*

CVM REFERRE NEGAS] sic habent libri omnes antiqui. hoc eò dico, ne quis supponat, *neges.*

DVM INGENVVS] ingenuus erat Horatius, si ingenuus est is, cuius pater seruitutem non seruiuit. Nam antiquo iure ciuili libertini à libertis differebant, cùm liberti sint serui manumissi: libertini autem libertorum filij. quam distinctionem imperatores sustulerunt.

TVLLI] Seruij Tullij regis sexti, ex captiua nati.

AMPLIS ET HON.] quidam libri veteres habent *multis & hon.*

CONTRA LÆVINVM VALERI G.] id est, Contrà Læuinum P. Valerij Læuini Poplicolæ, à quo Tarquinius exactus est, filium, persuades tibi verè, & exploratum habes, hominem cõtemtissimum fuisse.

VALERI GENVS] Valerij filium: vt Tibull. lib. 4. ad Mess. de Circe, *Quamuis illa foret Solis genus.* & Propert. lib. 2. *Qualis & Ischomache Lapithæ genus heroine.* & Horat. Oda 14. lib. 2. *& Danai genus Infame.* Quidam doctiss. viri, eum, qui F primus in hac nobilissima familia, Læuinus dictus est, hoc cognomentum à sinistro atque improbo animo, malisque moribus inuenisse suspicantur: quod mihi quoque fit verisimile: sed tamen per Valerij genus, auctorem huius generis nego intelligi debere: quod illi existimare videntur.

VNDE] à quo, ὑφ' οὗ. sic Terent. Adelph. *domi habuit, vnde disceret.*

REGNO PVLS. FVIT.] quidam libri veteres habent *pulsus fugit.* ego receptam scripturam retineo.

VNIVS ASS. NON VMQVAM, &c.] id est, numquam pluris æstimatum esse vno asse.

 verbum

A verbum *liceo* autem in mancipiis, & rebus mancipi, venalibus denique propriè locum habet, vt obſcurè ſignificare videatur Horat. hunc Læuinũ quantumuis nobilem, propterea quòd iners, & ignauus fuerit, ſeruo nihilo meliorem fuiſſe. M. Tullius ad Attic. lib. 12. *De Druſi hortis, quanti licuiſſe tu ſcribis, id ego quoque audieram.*

Notante Ivdice, q.] amplificatio eſt. hic Læuinus etiam à populo, qui nobilitatem pluris facere ſolet, quàm bonos mores, & virtutem, tamen contemtus, ac præteritus eſt: neque vllum honorem, præter quæſturã, potuit obtinere, propter inertiam, & cetera animi vitia.

Qvi stvltvs hon. Sæ. d.] ſi populus (inquit) qui ſæpe honores defert ad indignos, & famam ſequitur, & ſplendorem generis potius, quàm veritatem, ac virtutem, Læuinũ hominem nobiliſſimũ propterea, quòd à maioribus ſuis degenerauerat, cõtemſit, ac pro nihilo putauit, quid nos oportet facere, multum à populo ſtudiis, & iudiciis diſcrepanteis, ac diſſidenteis?

Indignis] epiſt. 16. lib. 1. *vt ſi Detulerit faſceis indigno, detrahet idem.*

B Et famæ servit ineptvs.] & famæ ſeruit, in eoque ineptus eſt: vel in eo ineptus eſt, quòd famæ, & rumori ſeruit. notauimus alibi hoc loquendi genus.

Stvpet in titvlis] admiratur titulos, & generis antiquitatem. ſuprà ſaty. 4. *ſtupet Albius ære.*

Et imaginibvs] ſtatuis, generis antiquitatis indicibus ac teſtibus. Oda 8. epod. *funus atque imagines Ducant triumphales tuum.*

A vvlgo longè, lateqve,] omnes fere libri manuſcr. habent, *longè longeq; remotos?*

Namqve esto: popvlvs, &c.] redit ad illud ſuperius de populi leuitate, atque errore, qui plerumque nobilitatem pluris facit, quàm integritatem, grauitatem, conſtantiã, ceteraſque virtutes. Eſto, inquit, demus, populum Læuino homini nobiliſſimo potius, quàm Decio nouo, & ignobili honores mandaturum: &, ſi ego, cùm ingenuo patre natus non eſſem, me ad petendos honores contuliſſem, dubium non eſſe, quin me cenſor à petendo ſummoueat, vt indignum magiſtratu: veruntamen æque ignobiles, vt nobiliſ-
C ſimi homines, honoris ſtudio ducuntur.

Decio.] P. Decio Muri, qui primus è Deciis conſul fuit, vt teſtatur M. Tull. lib. 1. de diuinat. iccircò nouus ab Horat. appellatur.

Mandare] *mandare honorem, mandare magiſtratum*, vſitatum genus loquendi bonis auctoribus. Admonet me hic locus, vt emendem locum Cicer. in prooemio orationis pro lege Manil. qui ita vulgò legitur. *Nunc cùm & auctoritatis in me tantùm ſit, quantùm vos honoribus mandandum eſſe voluiſtis, & ad agendum facult. &c.* ego *honoris* legendum cenſeo.

Novo] noui ſunt, quorum maiores ornati nõ fuerunt populi honoribus.

Moveret] moueret ordine, notaret, iure ſuffragij priuaret, in ærarios referret.

Appivs] M. Tull. epiſt. ad App. lib. 3. *Vale, & in cenſura, ſi iam es cenſor, (vt ſpero) multum de* D
proauo cogitato tuo.

Vel meritò, qvoniam] atque id meritò (inquit) quia mea ſorte contentus nõ fuiſſem, aut quia maiora, quàm mei generis, ac loci ratio ferat, cõcupiuiſſem: aut quia prætexta, lato clauo, calceis lunatis, & ceteris inſignibus honoris & ſenatorij ordinis ornatus inceſſiſſem. Eraſmus putat natum prouerbiũ ab aſino Cumano, qui leonina pelle ſumta, leonem ſimulaſſet.

Sed fvlgente trahit] id eſt, ſed æquè cupidi gloriæ & triumphi ſunt homines noui, & ignobiles, vt nobiles. currum gloriæ tribuit vel propter triumphantium currus, vt ſup. Od. 9. epod. *Io triumphe, tu moraris aureos currus, & intactas boues.* & ideò *fulgente*, accipiendum, pro aureo, ſeu aurato, & quod auro renidet, vel per currum ſignificatur gloriæ altitudo, & præſtantia. Lucret. lib. 6. princip. *Quandoquidem ſemel inſignem conſcendere currũ Ventoſum ſpes Hortata eſt, &c.* aliàs, *Vincendi ſpes, &c.* Horat. epiſt. ad Auguſt. lib. 1. *Quem tulit ad ſcenam ventoſo gloria curru, &c. conſtrictos* autem dixit venuſtè, ſignificans, gloriæ cupidos quaſi vinctos in curru trium- E
phali portari. Atque ita prior explicatio erit poſteriori anteponenda.

Qvo tibi Tvlli] hunc Tullium Iul. Cæſar rerum potitus, quòd Pompeianas parteis ſecutus eſſet, è ſenatu mouit, cùm præſertim obſcuro, & humili loco natus eſſet. Interfecto autem Cæſare, fuerat reſtitutus, atque iterum ſe ad petendos magiſtratus contulerat. Hoc igitur dicit, quò tibi profuit ſumere veſtem ſenatoriam tibi à Cæſare ademtam, & obtinere tribunatum? in eundem inuehitur infrà, *Obiiciet nemo ſordeis mihi, quas tibi Tulli.*

Clavvm] Latum clauum, de quo mox dicemus. erat enim ſenator.

Fieríqve tribvno] ſic edendum curaui, codicum aliquot manu ſcr. auctoritatem ſecutus: quam ſcripturam agnoſcit. Porphyr.

Nam, vt qvisqve] ſententia hæc eſt. nam ſtatim, vt quis nigris calceis lunatis, & ſenatorio veſtitu vti cœpit nouus, & obſcurus homo, & eo ipſo inſanus, quòd obſcuro loco natus, & nouus inſignia ſenatoria ſibi ſumat, atque arro-
get: audit hos populi ſermones. *Quis homo hic? &c.* calcei autem ſenatorij vſque ad medium crus producebantur. iccircò dixit, *mediũ impedijt crus.* Noui homines autem adepti magiſtratũ, eo ipſo fiebant ſenatores. F

Et latvm demis. pect. clav.] id eſt, tunicam longam atque ad talos demiſſam, latis clauis ornatam induit. clauõs (inquit Soſipater Cariſius) impurpurata, & inclauata veſtis, id eſt, ἐπιπόρφυρος ἐσθὴς καὶ ἧλος. Erant autem hi claui ornamenta quædã purpurea clauorum ſpeciem præbentia, tunicis attexta, ſeu fortaſſe aſſuta: à quibus latus clauus dictus, id eſt, tunica lati claui: quod erat inſigne maiorum magiſtratuum, vt ædilium maiorum, prætorum, conſulum, denique ſenatorum. Plin. lib. 33. *Annuli diſtinxere alterum ordinem à plebe, vt ſemel cœperunt eſſe cele-*

bres,

A *bret, sicut tunica ab annulis senatũ tantùm*. Sueton. in Vespas. *sumta toga virili, latum clauũ, quamquã fratre adepto, diu auersatus est: nec, vt tandem appeteret, compelli, nisi a matre potuit*. Idem in C. Claud. *Latum clauum, quamuis initiò affirmasset nõ lectu-rum senatorem, nisi ciuis Rom. abnepotem, etiã libertini filio tribuit, &c.* Idem in Tiber. *senatori latum clauum ademit, &c.* Idem in Oct. *liberis senatorũ, quo celerius reip. assuescerent, protinus a virili toga latum clauum induere, & curiæ interesse permisit.* erat & angustus clauus, id est, tunica angusti claui, qua vtebantur equites. Suet. in Octau. *vsus est togu neque restrictis, neque fusis: clauo nec lato, nec angusto*. Paterc. de Mæcen. *nõ minus Agrippa Cæsari carus: sed minus honoratus, quippe vixit angusto clauo pene contentus*. à lato, & angusto clauo laticlauij, & angusticlauij nomina ducta sunt. Suet. in Nerone, *Ac sæpe in eiusmodi rixis oculorum, & vita periculum adiit, a quodam laticlauio, cuius vxorem attrectauerat, propè ad necem cæsus*. Idem in Othone, *Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis tertiadecima legionis tribunus angusticlauius*. Itaque in Vita C. Suet. Tranquilli in princip. sic le-
B gendũ, *C. Suetonius Tranquillus, patre habuit Suetonium, cognomento Lenem, tertiæ decimæ legionis tribunum, & angusticlauium, &c.* Neque verò videtur mihi prætermittendũ, quod scribit Pomp. Festus, tunicam palmatam à latitudine clauorum esse dictam, *quæ nunc* (inquit ille) *a genere picturæ appellatur*. quibus verbis satis significat, clauos illos in tunicis acu fuisse depictos. Idem alibi clauata vestimenta quędam ait esse appellata clauis intertexta. Varro lib. 8. de ling. Latina, *Nam si quis tunicam in vsu ita consuit, vt alter a plagula sit angustis clauis, altera latis: vtraque pars in suo genere caret analogia*.

AVDIT CONTINVÒ] sic suprà Od. 25. lib. 1. *audis minus & minus iam: Me tuo longas pereunte nocteis, &c.*

QVIS HOMO HIC EST: QVO P. N.] sic reperi scriptum in decem veteribus cod. vno Vat. Raïnutij Card. Iann. Faet. Torn. Russard. Cleric. Nicot. 2. meo.

VT SI QVI ÆGROTET, QVO M.] vt si quis (inquit) eo morbo laboret, quo Barrus, homo immodicè formæ studio deditus, & nimis ac-
C curatè comtus, & cultus, vt pote libidinosus, & mulierosus, & adulter: quacumque incedat, curam afferat puellis, de singulis eius corporis partibus quærendi: sic, qui se profitetur idoneum esse ad Remp. administrandam, omneis homines impellit, vt quærant, quo sit loco natus. morbi igitur nomine morbum animi intelligere nos oportet, quomodo & Catullus vsurpat in Egnatium, ob dentium candorem, vsquequaque renidentem. *Quodcumque agit, renidet* (inquit Catul.) *hunc habet morbum Neque elegantem, vt arbitror, neque vrbanum*. Idem alibi, amorem, tætettimum morbum nominat, vt suprà admonuimus. Sic Plato in Sophista *ἀσθένειαν, καὶ ἀσθενείας νόσον*, id est, morbum appellat. sic & M. Tullius Verris studium immoderatum in signis, & vasis antiquis comparandis, morbum vocat. Verr. 3. & 6. sic Horatius suprà Oda 25. lib. 1. per *morbum* eunuchorum, D
& cohortis Cleopatræ, morbum animi significat, nempe impudicitiam, & mollitiem muliebrem. & suprà saty. superiore, *Campanum morbũ* eodem sensu nominauit. & infra saty. 3. lib. 2. *ponas insignia morbi*. ibidem. *Et morbo miror purgatum te illius*. Aiunt quidam hunc Barrum impudicum & mollem fuisse: alij adulteriis nobilem, & Æmiliam virginem Vestalem corrupisse, eoque crimine damnatum esse.

VT CVPIAT FORM.] sic habent omnes fere libri, quos vidi, manu scr. aliquanto melius, nisi fallor, quàm vulgati, *Et cupiat*. Est autem hic ordo, vt si qui, id est, si quis ægrotet eo morbo, quo morbo Barrus ægrotat, seu ægrotabat, nempe, vt cupiat haberi formosus, &c. Potest tamen vulgata lectio ferri.

SYRI, DAMÆ] Syri, Damæ dictum est *ἀσυνδέτως*. sunt enim nomina duo seruilia, id est, minime Romana: vt & Dionysius. Túne igitur (inquit Horat. aut ciuis aliquis alius Rom.) e seruo quopiam natus, audes ciueis Rom. damnatos vel de saxo Tarpeio deiicere, vel carnifici tradere securi feriendos? quod erat in tribunorum plebis E
potestate situm. quamquam hoc iuris non moderati, neque populares tribuni pl. sed turbulentiores, & violentiores vsurpabant.

DEIICERE E SAXO] Tarpeio: *ἐκ πέτρας τῆς Ταρπηΐας καταῤῥίπτειν*. hoc igitur significat, audes tribunatu fungi?

ET TRADERE CADMO] Cadmum lictorem quendam hoc nomine fuisse volunt. quamquam nonnulli *catmo* legi malunt. catmo autem, id est, catenæ. alij *camo*.

AT NOVIVS COLLEGA] respondet ignobilis ille, & libertinus, & tamen magistratu fungens, hoc modo. At collegã habeo gradu me inferiorẽ. Est enim libertus, cùm ego sim libertinus.

NAMQVE EST ILLE, PATER Q. E. M.] sic mihi videntur hęc accipienda, vt sint etiã ignobilis illius & libertini, magistratum gerentis verba non Horatij: quamuis reclamet Porph.

HOC TIBI PAVLLVS, ET MESSALLA] hoc nomine (respondet Horat. aut alius ciuis Ro. aut populus) nempe quòd collega tuo superior sis vno gradu, & condicione, tibi videris summo loco natus. F

AT HIC SI PL. D.] verùm quáuis hic Nouius sit libertinus, & deteriore loco natus, quàm tu: vno tamen te vincit, quòd voce admodum valeat. hoc saltem nos retinet, ac delectat: hoc nos solatur. intellige, hæc quoque dici à ciue, aut populo Rom. Hoc loco autem Horatius vrbane & populum Rom. irridet, qui talibus hominibus magistratus mandet, & ambitiosos, ac magistratus ipsos, qui sola vociferandi facultate freti dignos se honoribus populi esse putent.

MAGNA SONAB. CORN. Q. V.] id est, vocem edet, quæ plaustrorum strepitum: cornuũ, & tubarum cantum vincat. clamore, & profusa dicendi facultate, & linguæ volubilitate te vincet. sonabit, sonitus edet. nomen *magna* vel cum voce *cornua* coniungere licet, vel cum verbo *sonabit*.

A *nabit.* Nam & M. Tull. ita loquitur multis locis: vt pro Arch. poeta. *vt etiam Cordubæ natis poëtis pingue quiddam sonantibus, atque peregrinū, tamen aureis suas dederet.* Idem in Bruto. *Cotta, quia se valdè dilatandis litteris à similitudine Græcæ locutionis abstraxerat, sonabátque contrarium Catulo subagreste quiddam, planéque subrusticum, alia quadam quasi inculta, & siluestri via ad eandem laudem peruenerat.*

Saltem tenet hoc nos.] id est, saltem hæc vocis magnitudo, & profusa loquacitas, & laterum firmitas, nos retinet, nosque solatur, seu à nobis impetrat vt eius ignobilitatem atque humilitatem feramus.

Nunc ad me redeo, &c.] ex his verbis intelligere licet, ne superiora quidem illa, *hoc tibi Paullus, & Messalla videris, &c.* esse Horatij verba, sed ciuis alicuius alius, seu populi ipsius, Romani. Nam quòd ad illa attinet. *Namque est ille, pater quod erat meus, &c.* multo minus Horatij esse putanda sunt.

Rodvnt] carpunt, clanculum insectantur, mordent clanculum, vt loquitur Terent. Eunu. B sup. sat. 4. *absentem qui rodit amicū.* epist. 18. lib. 1. *Dente Theonino cum circumroditur.* Cicer. orat. pro Corn. Balbo. *more hominum inuident: in conuiuiis rodunt.*

Nvnc qvia Mæcen. t. s.] duobus temporibus, & duabus de causis se clanculū morderi ostendit, nunc quidem quòd cum Mæcenate viuat, olim autem, quia tribunus militum fuerit, Bruto imperatore.

Dissimile hoc illi est] id est, non est idem olim tribunum militum fuisse, atque hodie cum Mæcenate viuere.

Qvia non, vt forsit, &c.] quia (inquit Horat.) non vt fortasse quiuis mihi possit iure tribunatum, seu quemuis alium honorem inuidere, ita mihi tuam amicitiam iure inuideat. honos enim nonnumquam forte fortuna mandatur etiam indignis: amicitia autem tua neque indignis, neque casu contingere solet, cùm dilectū amicorum adhibeas, neque quemquam in amicitiam tuam recipias, nisi perspectum, spectatum, & cognitum. Sciunt autem, qui legerunt Aristotelem lib. 2. rhetor. inuidiam locum habere in C rebus alteriùs secundis, & fortuitis, non in iis, quæ sunt animi viribus, & virtute partæ. sed silentio prætereundum non videtur, Priscianum lib. 15. ita hunc locum legere, vt excudendum curauimus. *quia non vt forsit honorem.* forsit autem idem valet, quod fortassis: eaque voce vsus est sup. Od. 28. lib. 1. & Virg. lib. 2. Æn. *Forsit vota facit, cumulatq́, altaria donis.* atque ita reperi scriptum in cod. antiquis, Vatic. Iann. Faër. Torn. Clericano, Nicotiano, ceteris omnibus.

Cavtvm dignos assvm.] in amicis deligendis prudentem, consideratū, ac diligentē: amicos non ambitione, aut alicuius rogatu recipientem: sed tua sponte, tuoque iudicio adoptantem: videlicet qui tibi visi sint amicitia tua digni.

Felicem dicere n. h.] non possum me hoc nomine felicem prædicare, quòd te amicum nactus sim. nulla etenim me tibi fortuna obtulit: sed certo iudicio, & consilio me asciuisti. D tuo igitur consilio, id est, τῇ σῇ προαιρέσει effectum est, vt tibi sim amicus, nō mea εὐτυχίᾳ, id est, felicitate.

Hoc casv] hoc euentu, vel hac sorte. sors enim est effectus fortunæ, vt suprà annotauimus, etiam si aliud scribat Nonius. significat tamen interdum cuiusque viuendi genus, siue fortuitò oblatum, siue consultò susceptum.

Sortitvs] subintellige, sim, vt sæpe aliàs. Sortiri autem est λαγχάνειν, nancisci, consequi.

Nvlla etenim mihi te f.] perspicuè ostendit, se in amicitiam Mæcenatis receptū esse non alterius commendatione, non gratia, nō fortuitò: sed illius consilio, ac iudicio: suaque ipsius virtute. *fors* autem legendum, atque ita habēt omnes libri manuscr. non vt vulg. *fors.*

Singvltim pavca locvtvs] sic suprà sat. 4. dicebat se animi pusilli natum esse, raro & perpauca loquentem. *singultim loqui* est sermone interrupto, & veluti voce identidem compressa loqui: quod vsuuenire solet verecundis, & timidis natura. talem autem locutionem ἰσχοφωνίαν vocant Græci, παρὰ τὸ ἴσχειν τὴν φωνὴν, non ἰσχνοφωνίαν, E quæ est vocis (vt ita dicam) gracilitas, & ἰσχόφωνοι, qui ita loquuntur, id est, qui loquendo hæsitant, à Græcis appellantur, non ἰσχνόφωνοι, quemadmodum corruptè, ac mendosè habent libri problematū Aristotelis Τμήματι ια. περὶ φωνῆς, quod quidem declarat ipse Aristoteles problemate LV. his verbis, οἱ δὲ ἰσχόφωνοι φωνεῖ μὲν, λέγειν δὲ οὐ δύνανται συνείρειν. quo loco tamen libri omnes vulgati habent ἰσχνόφωνοι.

Infans pvdor] infantem pudorem appellat, qui fandi facultatem eripit. ab effectu. pudor enim, & timor obsunt locuturo.

Non ego circvm me Sat.] id est, non ego me meas villas, & meos fundos obire dico, equo Apulo insidentem: equo in Satureianis, id est, Tarentinis, aut Appulis pascuis nato, & pasto. Satureiam dictam esse Tarentum volūt quidam. Seruius ad illum locum, *hyali saturo fucata colore,* Georg. 4. notat, Satureium oppidum fuisse Tarento vicinū. Porphyrio Satureianos agros in Appulia fuisse, illis temporibus nobileis, tradit: ex quo per equum Satureianum, Appulum significari.

F Qvi tvrpi secer. hon. &c.] id est, qui honestū hominē à turpi separas nō generis splendore: sed vitæ innocentia, & animi integritate.

Sed vita, et pectore pvro.] sed vita integra, ac pura: & animo casto, ac puro. infrà paucis pòst versibus *purus & insons.* sic epist. 2. lib. 1. *nunc adhibe puro Pectore verba puer.* idem Od. 22. lib. 1. *Integer vitæ, scelerisq́, purus.*

Alioqvi recta] paucis vitiis, iisque mediocribus exceptis, recta.

Nec mala lvstra] flagitiosas, & nefarias libidines. lustra hoc loco idem, quod ganea, fornices. *mala lustra* dixit, propterea quòd sunt quædam legibus ciuilibus concessæ, & ferendæ voluptates: vt suprà sat. 4. *Ne sequerer mœchas, concessa cum Venere vti Possem.* nomine lustrorum

vtitur

A vtitur & M. Tull. vt in orat. pro M. Cœlio. *Nulla luxuries reperietur, nulla sumtus, nullum as alienum, nulla conuiniorum, ac lustrorũ libido.* & in orat. post reditum in senatu. *cur in lustris, & helluationibus, huius calamistrati saltatoris tam eximia virtus tamdiu cessauit?* & pro Sextio de Gabinio. *hominem emersum subitò ex diuturnis tenebris lustrorũ, ac stuprorum, vino, ganeis, lenocinijs, adulterijsq; confectũ.* & epist. ad Cass. lib. 12. *Quæ autem in lustris, & vino commentatio potuit esse?* & Lucret. lib. 4. *Desidiosè agere ætatem, lustrisq; perire.* & Plautus Bacchid. *atq; id pollicetur se daturũ aurum mihi, Quod dem scortis, quodq; in lustris comedim, & congræcem pater.* Idem in Asinar. in extrem. *cano capite te cuculum vxor ex lustris rapit.* Idem Curculione. de lenonibus. *In male suadendo, & lustris lacerant homines.* ex quo apud eundem verbum *lustrari.* in Pseud. *nam qui liberos esse illico se arbitrantur, ex conspectu heri sui si se abdiderint, luxuriantur, lustrantur, comedunt.* Sed mihi reticendum esse nõ poto me reperisse in vno & altero codice manuscripto *mala lucra*, quam lectionem tamen non valdè probo. quanquam hæc recepta, vt ne quid

B dissimulem, me suboffendit in eo, quòd scriptum est *ac mala*, non *nec mala*. videtur enim ita loqui debuisse Horat. *Si neque auaritiam, neque sordeis, nec mala lustra, &c.* nam mala lustra longe aliud sunt, quàm sordes, & pæne inter se contraria videntur esse. At si legamus *mala lucra*, vt est in nõnullis libris, *ac* non *nec* conuenire videntur, quia mala lucra cum sordibus ferè consentiunt, & conspirant.

Si vivo, et car. am.] coniunge hæc cum superioribus, hoc modo: si vitio purus, & insons, & carus amicis, &c. libri plerique manuscr. habent, *si & viuo carus amicis.* quæ scriptura magis Horatiana est, quamuis sit duriuscula.

Cavsa fvit pater his] quòd non fit auarus, non sordidus, non turpibus, & fœdis libidinibus inquinatus, non impudicus: patri acceptum refert, qui se optimè educandum, & instituendum curauerit.

Flavi] hic docebat artem numerandi, ac ratiocinãdi. vox autem *magni* cohærere debet cum nomine *pueri.* magni pueri autem, id est, magnis, & claris patribus nati. Significat Horatius, aliis

C patribus non id esse curæ, vt filij sui bonis & honestis, & liberalibus artibus erudiantur, sed vt quæstuosis, & sordidis.

Lævo, suspensi loc.] hic versus repetitus est in epist. 1. lib. 1. tabulam autem accipe, vt ita dicam, ratiocinatoriam, & in qua ratiocinari, & numerare, & similia discunt. Iuuenal. sat. 9. *ponatur calculus: adsint Cum tabula pueri.*

Ibant octonis ref.] omnes ferè hæc verba accipiunt de mercede, quæ daretur Flauio numerandi magistro: ego autem putabam intelligenda de pecunia anteà collocata, & in fœnore occupata, nunc exacta. caput enim, aut certè vsuræ idibus exigebantur, pecunia Kalendis ponebatur, vt diximus suprà ad Od. 2. epod. in extr. Itaque hæc verba *referentes æra*, sic explicabam: referentes à debitoribus vsuras idibus. Iam octonis idibus dixit, quia iduum dies sunt octo.

D Docendvm artes, qvas] quid Romæ didicerit, ostendit his versibus epist. ad Loll. lib. 2. *Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri, Iratus Graiis quantum nocuisset Achilles.*

Semet prognatos] semet natos. aut propriè προόποτες suos à se prognatos. hæc enim vis est ἐοῖος νόμιος. M. Tull. Tusc. lib. 3. *Qualis enim tibi ille videtur Tantalo prognatus, Pelope natus, qui quondam a socero OEnomao rege Hippodamiam raptis nactus nuptiis?* Nam de Thyesta loquitur.

Vestem, servósqve s.] adeò (inquit) vt si quis vestitum, & comitatum meum in turba videret, existimaret sumtus illos mihi ex re auita suppeditari. sed nõnne fieri poterat, vt ex patrimonio auito sumtus illi Horatio suppeditarentur, quamuis eius auus libertus fuisset? poterat. sed credibilius est patrem Horatij nihil, aut pauca à patre accepisse, omniaque, quæ haberet, quæsiuisse. ordo horum verborum hic est, quem alij turbant: adeò, vt si quis magno in populo vestem, & seruos sequenteis vidisset, &c.

Præberi] suppeditari, χορηγεῖσθαι, vt suprà annotauimus. B

Ipse mihi cvstos] sic M. Tull. de Cœlio in Cœliana, *Nam quoad ætas M. Cœlij dare potuit isti suspicioni locum, fuit primum ipsius pudore, deinde etiam patris diligentia, disciplinaq; munita.*

Incorrvptissimvs] hoc dicit, quia interdum puerorum custodes & ductores, à pudicitiæ puerilis insidiatoribus & oppugnatoribus corrumpi solent: quod in patrem cadere non potest, est enim pudicitiæ liberorum suorum custos integerrimus, & sanctissimus.

Qvid mvlta?] vtuntur auctores hoc interrogandi genere, cùm properant ad euentum rei, & cùm multis sigillatim enumeratis, & cõmemoratis significant longum esse cetera omnia persequi: vt M. Tull. lib. 1. ad Atticum. *si vmquam mihi* ἐνθυμήματα *suppeditauerunt illo tepore. Quid multa? clamores (etenim hæc erat* κεῖνσσσις*, &c.) tanti fuerunt, vt ego eo breuior sim, quòd eos vsque istinc exauditos putem.* Idem accus. lib. 4. *Omnibus curis rebus instructum, & paratum vt sit conuiuium. Quid multa? Rex ita, &c.* Idem de orat. ad Qu. Frat. lib. 1. *Quid multa? nemo in illo iudicio pedem supplosit, credo, ne Stoicis renuntiaretur.* Idem epist. ad Pap. Pætum. lib. 9. *Quid multa? non mehercule tam perscribere possum, quam mihi gratum feceris, si otiosum Fabium reddideris.* Iterum Horat. saty. 5. lib. 2. *Quid multa? neque ille Sepositi ciceris, neque multa inuidit auena.* F

Pvdicvm] ab aliena libidine intactum, atque integrum, vt annotatũ est epist. ad Quinct. lib. 1.

Servavit] quidam libri veteres habent, *seruabat*, quos non sequor.

Non solùm facto, verùm] ita me pudicum seruauit, vt non solùm vllam turpitudinem ab altero illatam perpessus sim: sed ne verbum quidem contumeliosum, aut maledictũ audierim. quod posuit vt mirum & pæne ἀδύνατον, & incredibile quiddã. Nam difficillimum est maledictum

A dictum vitare vbi ætas, & formæ maturitas suspicioni dant locum.

OLIM] aliquando, ποτέ, vt sæpe aliàs. & Virgil. Æneid. 5. *quod tumidis summersum fluctibus olim Tunditur.*

SI PRÆCO] præconis munus quale fuerit, notatum est infrà ad illum locum, *Præconem tenui censu.* epist. 7. lib. 1. ad Mæcenatem 2.

COACTOR] coactores dicebantur publicanorum ministri, qui vectigalia minutatim exigebant, operamque suam in ea re publicanis locabant. appellabantur eodem nomine etiam argentariorum ministri, qui in auctionibus pretia rerũ venditarum exigebant.

NEQVE EGO ESSEM Q.] neque verò de patre meo questus essem, si præco, aut coactor fuissem, quæstumque ex iis artibus fecissem.

NIL ME POENITEAT SAN. P.] id est, quandiu sanus sim, nunquã mihi doleat, aut nunquam mihi parum beatus videar, quòd tali patre natus sim. nam verbum pœnitet hanc interdum vim habet, vt apud M. Tull. in Cœliana. *ad nunquam tam acerbe ferret M. Cælius, vt eum pœniteat* B *non deformem esse natum.* Idem in diuinat. in Verr. *cuius consuetudinis, atque instituti patres nostros non pœnitebat.* Terent. Phorm. *nostri nosmet pœnitet,* id est, nobis nosmet displicemus. Iterum M. Tull. lib. 1. ad Attic. *à senatu quanti fiam minime me pœnitet,* id est, *à senatu magni fio: vel non parui æstimor.* Liuius lib. 28. *Ea vestra merita, imperatorumq́, vestrorum erga nos fuerunt, vt nos cladium nostrarum non pœniteat.* Idem eod. lib. *pœnitebit te P. Corneli, gloriæ tuæ, si hostem eum, qui tot funerum, tot cladiũ nobis causa fuit, tu consul Italia expuleris?*

EÓ QVE NON VT M. N.] idcirco (inquit Hor.) non imitabor eos, qui obscuriore loco, parentibusque ignobilibus nati, solent ita se defendere, culpam suam non esse, quòd ingenuos, & claros parentes non habeant.

NAM SI NATVRA IVB. &c.] nam si liceret aliis hominibus à certis annis repuerascere, atque ætatem anteactam iterare, aliosque parenteis quoslibet ad ostentationem, & gloriam optare, nemo est, qui non sit alios optaturus: ego autẽ meis parentibus contentus, alios populi honoribus ornatos, & claros nolim mihi sumere.

C HONESTOS FASCIBVS, ET SELLIS] prætorios, consulareis, ædilitios viros. honestos autem valet idem, quod honestatos, ornatos. placet autem mibi mirum in modum ea scriptura, quæ est in cod. Card. Rain. & tribus Vaticanis & aliquot aliis, *onustos.* vt significet Horatius, prætores & consules fascibus, & sellis & ceteris insignibus onerari potius, quàm honorari. natum autem mendum esse credibile est è duarum vocum similitudine, *honestus*, & *onustus*, seu, vt nonnulli scribunt, *honustus*. nam & Varro lib. 4. de lingua Latina scribit, honorem ab onere honesto dictũ esse: & honestum eò dictum quòd sit oneratus: & dicuntur magistratus geri, tanquam onera. postremò hanc lectionem confirmat paullo pòst ipse Horat. ibi, *quòd Nollem onus, haud vnquam solitus portare molestum.* Omnino hæc recepta lectio, tolerabilis quidem est, & reperitur in aliquot lib. D manuscriptis, probabilior tamen est altera, pluriumque antiquorum librorum auctoritate confirmata: &, nisi fallor, plane recta & vera.

FASCIBVS] Quærit Plutarchus quæst. Rom. quare consulibus & prætoribus fasces olim præferrentur: & respondet vel propterea quòd significabant, magistratus iracundiam promptam & solutam esse non oportere: vel vt magistratus interea dum soluuntur fasces, spatium habeant considerandi sitne supplicio dignus is, cui irati sunt. mora enim iracundiæ iniecta, sæpe fecit vt magistratus sententiam mutarint. Quoniam autem vitia alia sunt sanabilia, alia insanabilia: fasces quidẽ ea castigant & corrigunt, quæ corrigi & sanari possunt: secures verò, ea, quæ sunt insanabilia, ac desperata, amputant atque excidunt.

DEMENS IVD. VVLGI] quod nihil admiratur, nisi quod est in specie forensi positum.

SANVS TVO] sanus tuo iudicio, qui populareis honores non magni admodum æstimas. Nam Mæcenas nullos vmquam magistratus gessit, vixitque equestri dignitate & loco contentus. *demens, sanus,* antithesis. E

NAM MIHI CONT.] nam, si splendidiore loco natus essem, maiores mihi continuò quærendæ facultates essent: sumtus faciendi maiores, &c.

SALVTANDI PLVRES] fortasse suffragiorum, & ambitionis causa. vt epist. 6. lib. 1. *Mercemur seruum, qui dictet nomina, &c.*

PEREGRE' V' EXIREM] tale illud. Od. 16. lib. 2. *neque purpura ve- Nale neque auro.* & ead. Oda *tibi tollit hinni- Tum apta quadrigis, &c.* sic Homer. ἰλιάδ. ξ. Ἠῆς ὡς πρώτιστ' ἀργύριον εὕροντα ζῷ Ν' ὡς ἠρακλῆος, &c.

CALONES] qui sint calones, docet Festus: & notauimus ad illum locum epist. 14. lib. 1. *inuidet vsum Lignorum & pecoris tibi calo argutus.*

PETORRITA] vehicula Gallica, epist. ad Aug. *Esseda festinant, pilenta, petorrita, naues.*

CVRTO] curtato, cui cauda est decurtata.

MANTICA] mantica, peram significat, vt docet Porphir. interdum autem costis, seu lumbis equi, aut muli imponebatur, vt hìc & apud Lucil. *Mantica cantere I costas grauitate premebat:* interdum humeris gestabatur, vt apud Catull. ad Varum de Suffeno, *Sed non videmus manticæ, quod in tergo est.* F

TVLLI] iterum Tullio illi, quem paullo antè insectatus erat, grauius insultat.

TIBVRTE VIA] via, quæ Tibur ducit. à *Tibure Tiburs,* inquit Varro lib. 7. de lingua Latina.

PVERI LASANVM PORT. OEN.] ridiculè hæc duo coniunxit, lasanum, & œnophorum, vt hominis sordeis indicaret, ac declararet. neque frustra hęc vasa à pueris portari facit. nam hoc ipso significat, inelegantem & immundam eius familiam, sordidumque comitatum fuisse. Mercatores enim & ad quæstum attentiores homines, ne quid à coponibus & hospitibus sumere necesse haberent, & vt minore sumtu peregrinarentur, & iter facerent, vasa necessaria seruorum suorum hume-

A humeris imponebant. Eſt autem laſanum vas ad onus ventris excipiendum, comparatum, & eſt vox Græca, qua vtitur Nicarchus lib. 2. epigr. Ἢν ὀπὸν αἰτήσω, δοκὸν εἰσφέρει· ἂν λάχανόν μοι, Εἴπω, δὸς, πεινῶν, εὐθὺ φέρει λάσανον, id eſt. ſi opum, ſeu liquorem poſcam, docum, id eſt, trabem affert: ſi dicã eſuriens, dato lachanum, id eſt, olus: ſtatim affert laſanum. Alij quidam laſanum, dicunt fuiſſe ollæ podium: ſed nihilo minus hoc loco vas ſignificare fatentur, quo aluus exoneratur.

Hoc ego commod. &c.] ego hac re, & multis aliis rebus viuo commodius, quàm tu: hac re (inquam) quòd mihi licet ire vel vſque Tarentum, ſi libeat, vno mulo, cùm id prætori nõ liceat. omnia autem exempla & typis excuſa, & manuſcripta, quæ quidem viderim, hîc ſunt mendoſa, in quibus hæc ineſt ſcriptura. *Millibus atque aliis:* cùm legendum ſit, *Multis atque aliis*. Quis enim vmquam ita locutus eſt *millia alia*, aut *millibus aliis*? nónne ita potius loquũtur omnes Latini ſcriptores, *mille alia*, & *mille aliis*? Adiutus ſum autem ab vno codice manuſcripto, in quo ita ſcriptum reperi non ſine litura tamen, *Multibus atque aliis*.

B cuius codicis teſtimoniũ non eò produco, quòd ex ea ſcriptura de vera fecerim coniecturam (ego enim multo antè, quàm in illum librum incidiſſem, ita, vt dico, hunc locum eſſe emendandum iudicaram) ſed ne quis religioſior me arrogantiæ, atque audaciæ inſimulet, quaſi libros vulgatos ſine auctoritate veterum librorum pro meo iure corrigã. Sed ſit ita: omnino aut ita hic locus corrigendus eſt codicibus omnibus inuitis, aut dicendum, Horatium Latinè loquendi conſuetudinem vel neglexiſſe, vel ignoraſſe.

Fallacem circum] cur fallacem? an propterea quòd in eo res furtiuæ vendebantur? vt vult Acro: an propter aſtrologos, & diuinatores, & interpretes ſomniorum, & id genus homines, qui in Circo Romano frequẽtes erant? quod magis probo. M. Tull. de diuinat. lib. 1. in extr. ex Pacuuio, *non vicanos haruſpices, non de Circo aſtrologos: Non Iſaicos coiectores, non interpretes ſomniũm.* Plautus Pœnulo. *Itaque replebo atritate, atrior multo vt ſiet, Quàm Ægyptij aut qui cortinam ludis per circum ferunt.*

Vespertinumque pererro] *veſpertinum forum* dixit, vt diſtingueret à matutinò,

C quod erat frequentius, & magis differtũ: vt epiſt. 6. lib. 1. *Gargilius, qui manè plagas, venabula, ſeruos Differtum tranſire forum populúmque iubebat.* Sed putaui aliquando legendũ *veſpertinus*, id eſt, veſperi, vt epiſtol. ad Numicium. *& veſpertinus pete tectum*. & ſat. 4. lib. 2: *Si veſpertinus ſubitò te oppreſſerit hoſpes, &c.* Vtro autem modo legas, nihil refert. vide annot. ad illum locum Od. 16. epod. *Nec verſpertinus circumgemit vrſus ouile.*

Assisto divinis] id eſt rebus diuinis, ſacrificiis priuatis, aut publicis: rei diuinæ. Virgil. Æneid. 8. *Exin ſe cuncti diuinis rebus, ad vrbem, Perfectis, referunt*. Tit. Liuius lib. 36. *res diuinas facere maioribus hoſtiis iuſſerunt*. M. Tull. Verr. de ſignis. *patera, qua mulieres ad res diuinas vterentur.* Immo dic potius *diuinis*, id eſt, diuinatoribus & coniectoribus rerum futurarum, & interpretibus D ſomniorum, qui in Circo verſari ſolebant, vt ſuprà oſtendimus. hanc enim explicationem magis probo. ſignificat autem ſibi licere, quod non liceat iis, qui magiſtratum gerunt.

Ciceris] ſat. 6. lib. 2. *neque illi Sepoſiti ciceris, neque longæ inuidit auenæ.* Sed admonet me ciceris facta mentio, & nomen ipſum, vt locum illum, qui eſt in epiſt. 1. Ciceronis ad Atticum lib. 1. corruptiſſimum, in quo reſtituendo tot homines doctiſſimi elaborarunt, nos quoque ecquid poſſemus, tentauimus, ex ſententia, ſeu coniectura Simeonis Boſij Lemouicis, planè, vt ego quidẽ ſentio, diuina, ſanem, atq; emendem. ſic igitur legitur locus ille in libris veteribus. *quæ tum erit abſoluta ſane facile, eum libenter municiteri concili acciderunt.* al. *num citeri concili acciderint.* vnde ſic coniicit ille eſſe legendum, *qua cum erit abſoluta, ſane facile tum & libenter Thermum ciceri cuſili accuderim:* vt ſit hæc ſententia, quæ via cùm erit abſoluta, ſane facile & libenter tum Thermum via Flaminia ſcilicet munita, ciceri cuſili, id eſt, mihi Ciceroni creato conſuli, conſulem adiecerim. primùm alludit ad fabam cuſam, ſeu tuſam: deinde ad nomen Thermi, quod apud Græcos lupinũ E ſignificat, poſtremò ad prouerbium, in me cudetur faba. Hæc Boſius.

Lachanique catinum] Græco nomine vſus eſt: quod non eſt ei nouum. lachanum autem olus ſignificat. ſed nõ diſſimulabo, me hunc locum in omnibus codic. deprauatum reſtituiſſe, beneficio Rainutij Farneſ. Card. in cuius libro ſic eſt emendatus. Nam ſcriptura vulgata, eſt inepta, & abſurda: *laganique catin.* quod nõ eſt mihi difficile peruincere. Solet Horatius cùm victum tenuem, minimeque ſumtuoſum ſignificare vult, oleris nomen vſurpare. epiſt. 17. lib. 1. *Si pranderet olus patienter, regibus vti Nollet Ariſtippus.* epiſt. ad Torq. eod. lib. *Nec modica cenare times olus omne patella.* ſat. 1. lib. 2. *diſcincti ludere, donec Decoqueretur olus.* ſaty. 6. eiuſd. *O quandò faba Pythagora cognata, ſimulq; Vncta ſatis pingui ponentur oluſcula lardo?* ſat. 2. eiuſd. *Non ego, narrantem, temere edi luce profeſta Quicquam, præter olus fumoſa cum pede pernæ.* ſat. 7. eiuſd. *ſi nuſquam es forte vocatus Ad cenam, laudas ſecurum olus:* ſic Plautus Captiuis, Æ. *Terreſtris cena*. E. *ſus, terreſtris beſtia eſt.* Æ. *multis oleribus.* E. *curato ægrotos domi.* F Quòd autem quidam poſt Acronem nugantur hîc de lagano, non ſolùm turpiter errant, ſed etiam κακοήθειαν ſuam declarant. Nam omnino ita legendum, vt edendum curaui: neque laganũ habebatur in cibis parabilibus, & facilibus: cùm ex oleo, & farina, & melle, & pipere, & aliis nonnullis rebus conflaretur. Neque me mouet Iſidorus lib. 20. cap. 1. qui tradit laganum eſſe panem latum & tenuem, qui primùm in aqua, deinde in oleo frigitur. Nam ſi laganum panis eſt, videtur minus apte dixiſſe, *lagani catinum*: ſi frigitur, non eſt panis, neque cibus parabilis, neque cum cicere numerandus.

Pueris tribus] à pueris tribus. cuius locutionis ſexcenta ſunt exempla: ex quibus pauca

A ca carpamus. Od. 6. lib. 1. *Scriberis Vario fortis*, &c. Od. 35. eiusd. *examen Eois timendũ Partibus*. Od. 25. *Auditam moderere arboribus fidem*. saty. 10. huius lib. *Illi, scripta quibus comœdia prisca viris est*, &c. epist. 16. *Si quis bella tibi terra pugnata, mariq́; Dicat*. de arte poët. *Nolito ad versus tibi factos ducere plenũ Lætitiæ*. sic Catull. ad seipsum. *Amata nobis, quantum amabitur nulla*. sic Græci. Xenoph. Cyri pæd. 5. ἐμοὶ πεπραγμένον.

LAPIS ALBVS] mensa ex albo marmore, mensa Delphica: quæ rotunda erat, vt alibi dicemus.

POCVLA CVM CYATHO DVO] cur pocula duo? quia pocula semper pari numero in mensa delphica ponebantur. Verbi gratia, si tres conuiuæ, tria paria: id est sex pocula: si duo, duo paria: si vnus, qui cenaret, vnum par, seu duo pocula, vt hîc. cyathus autem adhibebatur ad aquæ & vini temperationem. aquá enim ex vrna, seu futo, seu echino, seu quo alio vase aquario: vinum ex amphora, seu cratere cyatho hauriebant, & in scyphos, aut pocula infundebant.

ASTAT ECHIN. VILIS, CVM P. G.] locus est obscurus cùm propter scripturæ varietatẽ, tùm propter ignorationem vasorum Romanorum, quibus vtebantur in cenis, & conuiuiis. oritur alia difficultas ex voce *echinus*: quæ, quid hoc loco significet, non est facile explicare. alij igitur libri habent: *astat echino Vilis cum patera guttus*: & ita videtur legisse Porphir. alij, *astat echinus Vilis, cum pat. gutt.* alij mutata interpunctione, *astat echinus, Vilis cum patera guttus*: quarum lectionũ, quæ sit optima, difficile, & periculosum est pronuntiare. mihi quidem non liquet. securus sum autem eam scripturam, quam plures codices veteres confirmant, eamq́ue sic explico. astat mihi cenanti echinus non magni pretij, nempe fictilis, seu æneus, & guttus & patera. quòd si cui magis placeat altera scriptura, *astat echino*, &c. eius hanc sententiam esse puto: vilis guttus, & patera astant echino, id est, prope echinum locati sunt. Iam echinum alij vas fictile: alij æneum fuisse dicunt: sed ad quem vsum comparatum fuerit, docet nemo: alij thecam, seu inuolucrum scorteum, in quo vasa includerentur: alij ampullam vitream. Omninò nihil certi, in quo insistere queas. Ego in tan-

C ta librorum, & opinionum varietate, quid afferre possum, in quo lector acquiescat? planè nihil. Veruntamen ne hic κωφὸν πρόσωπον fuisse dicar, quid si dicam echinum vas fuisse fictile, aut æneũ, amplum, rotundum, humile, in quod vel ciborũ reliquiæ coniicerentur: vel id, quod in poculis reliquum esset, effunderetur, à similitudine vel echini illius forensis, & iudicialis, vel echini marini nominatum? quid si, vt Porphir. ampullam vitreã, aquariam? quid si, vt alij, æneam? Guttus porrò à guttis dictus: quia ex eo minutatim vinum fundebant, vt docet Varro lib. 4. de ling. Lat. Pateræ verò in poculis numerabantur, & à patendo dictæ sunt, vt idem ibidem scribit: & eis ad libandũ vtebãtur. Hæc habui, quæ de hoc loco nunc quidem dicerem: aliàs fotasse probabiliora allaturus.

CAMPANA SVPELL.] significat, vasa illa omnia fuisse fictilia. nam in Campania, ex luto & D argilla, cuius propter soli bonitatem, magna est ibi copia, pulcherrima vasa fingebantur. saty. 3. lib. 2. *Qui Veientanum festis potare diebus Campana solitus trulla*. Alij aënea fuisse dicunt, propter æris Campani nobilitatem, ac præstantiam.

MARSYA] Marsyæ statuam in foro fuisse positam aiunt, vt eius aspectu improbi, atque iniusti litigatores deterrerentur. Ad hanc autem statuam sistebant vadimonium. Notissima est de Marsyæ contentione cum Apolline, & de contentionis illius euentu fabula. *obeundus Marsya*, id est, obeunda ea pars fori, in qua Marsyæ statua posita est.

NOVIORVM FER. MIN.] ex duobus Nouiis fratribus probabile est minorem fuisse improbissimũ litigatorẽ, & impudentissimũ fæneratorẽ: cuius os ne marmora quidem ferre possent.

VNGOR OLIVO, NON QVO] nõ eo vngor oleo, quo Natta, seu naca. vngebatur autem ille oleo ex lucernis detracto (quemadmodũ Crates Thebanus si quando eum vngi opus esset, in balneũ ingressus, olei sordibus, & amurca vngebatur. sic enim de eo Teles libro περὶ συγκρίσεως πλούτου καὶ E πενίας. πρὸς ῥῖγος ἡμεῖς ζητοῦμεν παχύτερον ἱμάτιον ἐκεῖνος δὲ διπλώσας τὸν τρίβωνα περιῄει, ὥσπερ τινὰ δύο ἱμάτια ἔχων· εἰ ἀλείψασθαι χρείαν ἔχοι, εἰσελθὼν εἰς τὸ βαλανεῖον, τῷ γλοιῷ ἠλείψατο: id est ad frigus vestem crassiorem quærimus. ille autem duplicato pallio circumibat, quodammodo duas vesteis habens. si opus esset eum vngi, ingressus in balneum, olei sordibus, & amurca vngebatur:) vel, quod quidam magis probant, oleo lucernario, id est, quod lucernis conuenit, quodq́ue ellychniis instillatur: tantæ erant hominis sordes. Tale autem oleum, insuauis & ingrati odoris est, minimeq́ue ad vngenda corpora accommodatum. Neque verò assentior iis, qui *naca* legendum esse contendunt: primùm quòd alteram scripturam video ab omnibus codicibus etiam calamo exaratis confirmari: deinde quòd probabilius est ab Horatio Nattam nescio quem hoc nomine notari. Scimus autem Nattam familiæ Rom. cognomen fuisse. M. Tull. lib. 4. ad Attic. *De Natta ex tuis primùm scius literis: oderam hominem*; &c. Idem de diuinat. lib. 2. *Natta verò statua, aut æra legum de cælo tacta quid habent obseruatum ac vetustum? Pinarij Nattæ no-* F *biles. a nobilitate igitur periculum*. Idem in orat. pro Murena, *Non igitur si L. Natta summo loco adolescens, qui, & quo animo iam sit. & qualis vir futurus sit, videmus*, &c. Nihil prohibet autem, quo minus, vt ex optimo patre sæpe improbissimus nascitur filius: sic ex nobili & honesta familia, turpis aliquis, & infamis homo exsistat. Præterea credibile est ab Horatio sordidum aliquem hominem appellatũ esse nomine alieno, non suo, propter metum legis: vel eum iam fuisse mortuum.

AST, VBI ME F. S. ACR. IRE LAVATVM] profert hunc versum Seruius ad illud Virgilij, *vel cùm tonsis illotus adhæsit Sudor*, &c. & ait à lauo esse lotus & lautus. *inde est*, inquit, *lautũ eo*. Nam illud ab Horatio satis licenter dictum est. *Ast. v. me f. s. acr. ire lauatum*, &c.

ADMO-

A ADMONVIT] *Iavianus.* nam aliud est monere, aliud admonere, ne quis erret: quamquam mo nitores dicuntur à Latinis, ij, qui admoneut.

RABIOSI SIGNI] Caniculæ. signum appellauit impropriè. Oda 17. lib. 1. *Hic in reducta valle Caniculæ Vitabis æstus.*

PRANS. NON AVIDE, QVANT. INT.] huius loci sententia est, Ego tantillum pransus, quantum interpellet, id est, non sinat, me totum diem inani ventre permanere, domi otior. significat, se non tantum vorare in prandio, vt cibo, & potione ventrem referciat, atque oneret: sed quan tum satis sit ad ieiunitatem, famemque depellendam, viceisque corporis reficiendas, donec cenæ tempus adueniat. si quis enim non praudeat: sed cibi, & potionis vsum in vesperum, & cenæ tempus differat, ieiunus, & inanis diem totum durare dicendus sit: Nunc autem cùm prandet tenuiter, & parcè: saltem hoc prandium eum interpellat, quominus inanis ad vesperam permaneat. *interpellare* propriè valet interloqui, seu loquentis oratione interrũpere. vsurpatur pro eo, quod est obstare, & interrũpere simpliciter, & impedimẽ-

B to esse, vt hoc loco, & apud M. Tull. lib. 1. epist. ad Attic. *sed hæc tota res interpellata bello refrixerat.* C. Matius ad Cic. lib. 11. epist. *sed quæ hæc est arrogantia, quod Cæsar numquam interpellauit, quin, quibus vellem, atque etiam quos ipse non diligebat, tamen iis vterer: eos, qui mihi amicum eripuerunt, efficere conari, ne, quos velim, diligam?* Brut. ad Cic. eod. lib. *Interpellent me, quo minus honoratus sim, dum ne interpellent, quo minus resp. à me commodè administrari possit.* Notissimum autem est, prandia Romana aut breuissima, & parcissima fuisse, aut, si qua fuerint sumtuosiora, & liberaliora, ea vel festis diebus vsurpari solita, vel nuptialia fuisse, vel ambitionis, & largitionis, vel luxuriæ causa instituta. his causis exceptis, & similibus, parcè admodum prandebant, cenabant liberalius. ientaculo autem, mereuda, & vesperna puto pueros duntaxar, & operarios homines vsos esse. Ne illud quidem prætermittendum est, Græcos illos Heroas, tantisper dum bellum gerebant, & in castris erant, ter die cibum capere consueuisse: ac primum quidem cibum, & matutinum, ἄριστον esse nominatum: secundum, δεῖπνον, id est, prandium:

C tertium, δόρπον, id est, cenam: cùm hodie δεῖπνον idẽ, quod cena valeat: ἄριστον autem prandium. annot. interpres Hom. Ἰλιάδ. β.

DOMESTICVS] domi. quod erat loci, ad personam transtulit vt quod est temporis, crebrò solet. de quo genere paullo antè diximus.

VICTVRVS SVAVIVS] ego victurus. sic habent aliquot manuscr. cod. in his duo Vatic. & Iann. quam scripturam secutus sum. alij habent *victurum*, nempe *me*.

SATYRA 7.

PRoscripti Regis Rupili pus, atque venenum,
Hybrida quo pacto sit Persius vltus, opinor D
Omnibus & lippis notũ, & tonsorib. esse.
Persius hic permagna negotia diues habebat
Clazomenis: etiam liteis cum Rege molestas:
Durus homo, atque odio qui posset vincere Regem:
Confidẽs, tumidus, adeò sermonis amari,
Sisennas, Barros vt equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. postquàm nihil inter vtrumque
Cõuenit (hoc etenim sunt omnes iure molesti,
Quo fortes, quibus aduersum bellum incidit. inter E
Hectora Priamiden, animosum atq; inter Achillem
Ira fuit capitalis, vt vltima diuideret mors:
Non aliam ob causam, nisi quòd virtus in vtroque
Summa fuit. duo si discordia vexet inerteis:
Aut si disparibus bellũ incidat, vt Diomedi
Cũ Lycio Glauco: discedat pigrior, vltro
Muneribus missis.) Bruto prætore tenẽte
Ditem Asiam, Rupili, & Persi par pugnat: vti non
Compositus melius cum Bitho Bacchius. in ius F
Acres procurrunt, magnum spectaculum vterque.
Persius exponit causam: ridetur ab omni
Conuentu: laudat Brutum: laudatq; cohortem.
Solem Asiæ Brutum appellat: stellasque salubreis
Appellat comites, excepto Rege: canem illum,

A *Inuisum agricolis sidus venisse ruebat,*
Flumen vt hibernum, fertur quò rara securis.
Tum Prænestinus salso, multumq́; fluenti
Expressa arbusto regerit conuicia, durus
Vindemiator, & inuictus, cui sæpe viator
Cessisset, magna compellans voce cucullum.
At Græcus, postquàm est Italo perfusus aceto,
Persius exclamat, per magnos, Brute, deos te
Oro: qui reges consueris tollere: cur non
Hunc Regem iugulas? operum hoc (mihi crede) tuorum est.

B PROSCRIPTI REGIS RVPILI] Rupilius cognomento Rex, præturā gerens, ab Augusto, M. Antonio, M. Lepido proscriptus est: qua calamitate afflictus, ad Brutum confugit, eumq́; posteà perpetuò secutus est. inter hunc, & Persium quendam natione Græcum, graue nescio quod dissidium natum est, molestæque lites extiterunt. eas liteis nunc Horatius vrbanissimè, & facetissimè nobis proponit, Rupilium Regem, à quo fuerat aliquando in iurgio contumelia affectus, vrbanè vlciscens.

PVS ATQVE VENENVM] ingenium improbum, mores odiosos, vel maledicentiam impuram, ac pestilentem: vel potius ipsum Rupiliū Regem ingenio improbo, ac peruerso, & quasi putis pleno: hominem contaminatum, petniciosum, maledicum, pestiferum. sic Lucillius. *In numero quorū nunc primu' Trebellu' multum Luciu' marcebat febris, senium, vomitus, pus.*

HYBRIDA] quia Græcus ciuitate donatus: vel quia ex patre peregrino, & matre Romana natus. translatio est ab animalibus rationis exper
C tibus. Hybridæ enim nominantur ex diuerso genere nata animalia, & maxime canes ex cane venatico & gregario creati.

OMNIBVS ET LIPPIS NOT. ET TONS.] duo hominum genera posuit & ipsa loquacia, & ad quæ loquaces conuenire solent, alterum propter oculorum morbum, alterum propter artificij naturam. Nam lippi quidem, quia oculorum sensus eis inutilis & otiosus est, ideo & loquaces sunt, & tale is homines ad se libenter arcessunt atque alliciunt: quin etiā loquaces ad lipposcertatim concurrunt & consolant, scientes, se, id quod vnum expetunt, aureis apud eos patulas reperturos: tonsores autē ꝓpterea sunt loquaces, quia ad eos loquaces confluunt, & apud eos resident, multasq́; diei horas conterunt: cuius rei testis est Plutarchus lib. περὶ ἀδολεσχίας, his verbis, Ἐν κουρείῳ τινὶ λόγων γινομένων περὶ τῆς Διονυσίου τυραννίδος, ὡς
D ἀδαμαντίνη καὶ ἄρρηκτός ἐστι, γελάσας ὁ κουρεὺς, ταῦτα ὑμεῖς, ἔφη, περὶ Διονυσίου λέγετε, οὗ ἐγὼ παρ' ἡμέρας ὀλίγας ἐπὶ τῷ τραχήλῳ τὸ ξυρὸν ἔχω; ταῦτα ἀκούσας ὁ Διονύσιος, ἀνεσταύρωσεν αὐτόν. Ἐπιεικῶς δὲ λάλον ἐστὶ τὸ τῶν κουρέων γένος. οἱ γὰρ ἀδολεσχότατοι προσρέουσι καὶ προσκαθίζουσιν, ὥστε αὐτοὺς ἀναπίμπλασθαι τῆς συνηθείας. χαριέντως γοῦν ὁ βασιλεὺς Ἀρχέλαος ἀδολέσχου κουρέως περιβαλόντος αὐτῷ τὸ ὠμόλινον, καὶ πυθομένου πῶς σε κείρω βασιλεῦ, σιωπῶν, ἔφη, id est, In tonstrina autem quadam cùm verba fierent de Dionysij tyrannide, eam esse adamantinam, & irruptam, subridens tonsor, vos ista, inquit, de Dionysio dicere, cuius ego in collo paucis pòst diebus nouaculam teneo? his auditis Dionysius, eum in crucem sustulit. Planè loquax & garrulum est tonsorum genus. loquacissimus enim quisque ad eos accurrit, & eis assidet, ita vt ij garriendi consuetudine imbuantur. Venustè igitur rex Archelaus, cùm loquax quidam tonsor lineum pannum humeralem (Plautus inuolucre appellat) ei circumdedisset, & quæsiuisset ab eo quomodo eum tonderet: tacens, inquit. Præterea lippi neque domo prodire, neque lucem ferre possunt. Eò fit
E vt studiosè, & curiosè, quæ foris aguntur, ab iis, à quibus inuisuntur, exquirant. Idem fit à tonsoribus. vtitur hoc prouerb. Aristoph. in Pluto, καὶ πολύς γ' ἦν νὴ τὸν Ἡρακλέα πολὺς ἐπὶ τοῖσι κουρείοισι τῶν καθημένων, ὡς ἐξαπίνης ἀνὴρ γεγένηται πλούσιος. id est, Atqui multus hercle erat sermo eorum, qui in tonstrinis sedent, eum repente diuitem esse factum.

PERMAGNA NEG. D. H.] negotiabatur Clazomenis. aliud est autem mercatorem esse, aliud negotiatorem.

CLAZOMENIS] vrbs est Asiæ. Strabo lib. 14. ἐπ' αὐτῷ τῷ τῆς Χερρονήσου ἰσθμῷ οἰκοῦσι Τήιοι, καὶ Κλαζομένιοι. id est, ad ipsum Cherronesi isthmum habitant Teij, & Clazomenij. Iuxta hanc vrbem erat nemus Grynæum, vbi Apollo colitur.

DVRVS] σχέτλιος, σκληρὸς, sæuus, pertinax, peruicax. aliter dicunt Latini, durum patrem: sat. 2. huius lib. *Sub patribus duris tironum, &c.* paulloque aliter idem Horatius, Vulteium Menam, rusticū ex vrbanu factum, durum appellat epist. 7. lib. 1.

F ODIO] odiosa oratione, conuicio. Cic. ad Att. lib. 4. *sed tamen cùm horas treis ferè dixisset, odio, & strepitu senatus, coactus est aliquando perorare.*

ADEÒ SERMONIS AMARI] sermonis odiosi, insuauis, iniucundi, mordacis: homo petulans in maledicendo. πικρὸν appellant Græci, hominem amatè irasci solitum. *tumidus* autem excudendum curaui sine copula *que*, secutus auctoritatem 2. cod. Vatic. Iann. & Torn. sic suprà sat. 3. *habeare insuauis, acerbus.* & ibid. *illi Tardo, cognomen pingui damus.* sic Hom. ἰλιάδ. γ. ἐν θαλάμῳ εὐώδεϊ, κηώεντι. & ἰλιάδ. χ. δεινὴ θεὸς, αὐδήεσσα. Apollon. α. ἀργον. Ἄρρηκτος, ἀκάματος ἐϊδόμενος πυρὶ χαλκός. idem lib. β. Ὦ ἐν' ἀμηχανίῃσι ἁγίας ἐνιάξεται νύκτας. Oppian. κυνηγ. μεταπρέπει δὲ χροιῇ ἐλαίῳ Πᾶν δέμας εὐώδει, κνώδει.

SISENNAS, BARROS] duo nomina sunt ἀσυνδέτως posita. Porphyr. videtur legisse *Varros.* quod si cui magis probabitur, nó repugnabo. malim tamen *Varos* quàm *Varros.*

EQVIS PRÆCVRRERET ALBIS] id est,

A est, longè superaret. notum prouerbiū est. Plaut. in Asinar. *Nam si huic occasioni tempus se subterduxerit, Numquam pol indipiscet quadrigis albis.* Iam albis quadrigis vehebantur, qui triumphabant: & equi albi celeritate præstare putabantur. Quamquam quadrigas albas, docti quidam Iouis quadrigas interpretantur.

(HOC ETENIM SVNT O. I.] hæc omnia vsque ad illum locum, *Bruto pratore, &c.* interpositionis nota sunt includenda. molesti autem sunt ij ferè, quos alio nomine pertinaceis appellamus: nisi quis fortè dicat eo inter se differre, quòd pertinaces interdum pertinacia sua neminem offendunt: molesti autem quouis sermone, & quouis tempore offendunt, atque adeò enecant. huius igitur loci hæc sententia est: molesti eodem iure sunt, id est, eandem sibi libertatem, licentiamque sumunt, ac vendicant, quā viri fortes, inter quos nata dissensio & discordia est. Nam quemadmodum hi numquam placantur inter se numquámque in gratiā mutuam redeunt, quamdiu viuunt: sic & molesti numquā inducere animū queunt, vt reconcilientur inter se. ordo verborum hic est, B molesti hoc sunt iure, quo fortes, quibus aduersum bellum incidit.

INTER HECTORA PRIAM.] quàm graues, & implacabiles inter Hectorem, & Achillem inimicitiæ intercesserint, declarat ipse Achilles ιλ. χ. cui cùm Hector polliceretur, se, si eum interficeret, corpus eius Græcis redditurū, cúmque eum oraret, vt se idem facturum sibi promitteret, si ille ab eo interficeretur, hęc respondentur ab Achille: inter leones, & homines rata fœdera feriri non posse, neque vmquam lupis cum agnis conuenturum: sed eos inimicitias inter se sempiternas gerere. Verùm præstat Homeri versus ascribere: Ἕκτορ, μή μοι ἄλαστε συνημοσύνας ἀγόρευε· Ὡς οὐκ ἔστι λέουσι, καὶ ἀνδράσιν ὅρκια πιστά, Οὐδὲ λύκοι τε, καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισι. *animosúmque inter* malim legi, quàm vt habent omnes libri, *animosum atq; inter Ach.*

CAPITALIS] quæ non, nisi alterius interitu, sedaretur: ira pestifera, perniciosa, inexpiabilis. M. Tull. Philipp. 3. *capitalem, & pestiferum M. Antonij reditum timeremus,* Idem Off. 1. *capitalis Eteocles.* Idem epist. ad Trebat. lib. 7. C *Treuiri capitales.* Idem Verr. 4. *Illud, illud est capitale: illud formidolosum, illud optimo cuique metuendum.*

VT VLTIMA DIVIDERET MORS] ita capitalis, vt sola mors eorum dissidium, atque offensionem decideret, ac dirimeret.

DVO] duos, vt saty. 3. lib. 2. *iure-Iurando obstringam ambo.* & ita sæpe apud M. Tull. & item apud Virgil.

VEXET] sic habent tres lib. manuscrip. Don. Faër. Torn. nonnulli alij *verset.*

INERTEIS] ignauos, δειλοὺς, ἀνάνδρους.

VT DIOM. CVM LYCIO GL.] quomodo Glaucus ab Horatio & Homero Lycius dicitur, cùm genere esset Corinthius? fuit enim Hippolochi filius, cuius pater Bellerophon, auus Sisyphus. Lycius factus est hoc modo. Bellerophon à Prœto in Lyciam ad Iobatum Lyciæ regem missus, cum litteris in eius necem scriptis, propter illam omnibus notissimam adulterij calumniam, D rebus præclarissimè gestis, maximisque periculis perfunctus, Iobati filiam Anticléam duxit vxorem, ex qua, soceri successor, & herēs factus, Hippolochum suscepit. cuius filius Glaucus. Præfuisse autem Glaucum Lyciis in bello Troiano narrat Homer. ιλιάδ. β. Σαρπηδὼν δ' ἦρχεν Λυκίων καὶ Γλαῦκος ἀμύμων Τηλόθεν ἐκ Λυκίης Ξάνθου ἄπο δινήεντος. id est, Sarpedon autem Lyciis præerat, & Glaucus nulli culpæ affinis Longè ex Lycia à fluuio Xantho vorticoso.

DISCEDET PIGR. VLTRÒ MVN. M.] nemini ignota est Glauci, & Diomedis permutatio, nisi ei, qui litteras nescit. hęc autem sumta sunt ex lib. 6. Iliad. vbi sic Homer. Ἔνθ' αὖτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεύς, Ὃς πρὸς Τυδείδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβεν Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων, id est, *Iupiter at Glauco mentem supremus ademit: Qui cū Tydide Diomede arma inclyta mutans Aurea dat, pretioq; boues æquantia centum: Ærea fert, pretioq; nouem exæquata iuuencis.* locum autem prouerbij obtinet, ab omnibus ferè scriptoribus celebrati. E vtitur & Plato in symposio, & Arist. lib. 5. de moribus ad Nicom. Non celabo lectorem, scriptum esse in nonnullis codicibus calamo exaratis *discedat* pro *discedet*, & pro *pigrior, pulchrior.*

PIGRIOR] ignauior: vt Glaucus, qui arma aurea sua cum æreis Diomedis permutauit. Diomedem autem Glauco, meliorem, ac fortiorem fuisse, ex Homero cognoscere licet.

TENENTE] κρατοῦντος τῆς Ἀσίας, Asiā obtinente.

RVPILI, ET PERSI PAR.] vt M. Tull. *gladiatorum par,* ita *Rupilij, & Persij par* dixit Horat. Poterat & ita dicere, si per versum liceret, *Rupilius, & Persius par,* vt M. Tull. pro domo sua. *Atq; hanc rem par illud simile, Piso & Gabinius, vidit.* iterum Horat. infrà sat. 3. lib. 2. *Quinti progenies Arri, par nobile fratrum.*

VTI NON COMPOS. M. CVM B.] ita pares erant Rupilius, & Persius, vel par ita simile, vt Bithus & Bacchius, gladiatorum par, non melius inter se compositi fuerint. componi dicuntur gladiatores, qui vnà in arenam descensuri, & inter se decertaturi sunt. Ausonius, *Quis Myrmilloni componitur? æquimanus Thrax.* Lucilius, *Cum Placideiano hic componitur.* M. Tull. ad Cœlium lib. 2. F epist. *Quid? tu me hoc tibi mandasse existimas, vt mihi gladiatorum compositiones, vt vadimonia dilata, & Chresti compilationem mitteres?* dicuntur item committi, & comparari. fuerunt autem Bithus & Bacchius nobiles gladiatores, de quibus Suetonius.

PROCVRRVNT] id est, foras, & in publicum currunt: vel currendo prodeunt. hæc enim vis est interdum præpositionis *pro* in cōpositione. *procurrunt* autem edendum curaui, codices veteres secutus, in quibus omnibus partim ita scriptum reperi, partim *precurrunt,* quod posterius reieci, vt à recto *procurrunt* deprauatum. *Concurrunt* autem, quod reperitur in vulg. damnaui, vt suppositicium, & adulterinum.

A RIDETVR AB O. C.] ridetur accipiendū impersonaliter, vt sit, ridet omnis conuentus.

CANEM ILLVM INVIS. AGR.] ceteros omneis (inquit) Bruti comites, stellas salubreis appellat, præter Regem. hunc autem cum Canicula comparat, grauissimo, & perquàm horribili sidere, quo solis calor magnopere amplificatur. sic Hom. *Iliad.* X. Achillem in Troianos irruentē, cū cane Orionis cōparat his versib. Τὸν δ' ὁ γέρων Πρίαμος πρῶτος ἴδεν ὀφθαλμοῖσι Παμφαίνονθ' ὥστ' ἀστέρ' ἐπεσσύμενον πεδίοιο, Ὅν τε κύν' Ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσι. id est, eum autē senex Priamus primus oculis vidit, totum collucentem, per campū ruentem, vt astrum, quod Orionis canem cognomento appellant. Propert. lib. 2. eleg. 28. *Incipit, & sicco feruere terra Cane.*

RVEBAT FLVM. VT HIB.] id est, fluminis celerrimè, ac rapidissimè labentis, ac præcipitantis instar loquebatur, seu dicebat. vim orationis significat. sic loquitur Demosthenes in orat. περὶ στεφάνου· ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι θρασυνομένῳ καὶ πολλῷ ῥέοντι καθ' ὑμῶν, οὐκ εἶξα, ὑφ' ὑποχωρήσας. id est, ego Pythoni, qui torrentis instar contra nos ruebat, non cessi, neque locum dedi. & Plutarchus in Fabio, Τῷ μὲν Μαρκέλλῳ, ὡς ῥεύματι σφοδρῷ ποταμοῦ, πολλάκις ἀπαντῶν, ἀνέκοπτε, καὶ κατεμήρυε τὴν δύναμιν. id est, Marcello tanquam rapidè fluenti fluuio sæpe numero occurrens, repellebatur, ac debilitabatur viribus. in quo exemplo tamen ad facta, non ad verba Marcelli referenda est similitudo. Dionys. Halicat. libro 7. de Spurio Sicinnio, αὐτὸς τε πολὺς ἔρρει κατὰ τῆς βουλῆς, αὐξῶν, ὡς μάλιστα ἐδύνατο, τὸν κατ' αὐτῆς φθόνον, id est, ipse autem magnam vim orationis in senatū profundebat, quā maximè fieri poterat, augens in eum inuidiā. Horat. sup. de torrēte, Od. 2. lib. 4. *Monte decurrens velut amnis, imbres Quem super notas aluere ripas, Feruet, immensusq́, ruit profundo Pindarus ore.*

B

FERTVR QVÒ RARA SEC.] vt flumen hibernum, seu torrens, qui quacumque labitur, & præcipitat, omnia latè dissipat, ac disturbat, & ædificia, & arbores, & (vt ait Virgil.) *sata læta, boumq́, labores.* ad quem torrentem rarò admodum, aut potius numquā, cum securibus eunt rustici, aut calones, vt ligna cædant, eum arbores omneis, quacumque ruet it, corripuerit.

PRÆNEST. INVS] Rupilius Rex Prænestē natus.

C

EXPRESSA ARBVSTO] ex pectore tracta. allegotia est ducta à frondatoribus, vinitoribus, ac vindemiatoribus, qui viatores deridere, & in eos conuicia congetere: & vicissim à viatoribus conuiciis onerati solent.

REGERIT CONVICIA] sic suprà saty. 5. dixit, *pueris conuicia nautæ Ingerere.*

VINDEMIATOR] in nomine *vindemiator*, *i* & *a* vocales in vnam syllabam coëunt, vt apud Hom. πολυαΐξ Αχιλλεύς, idem. καὶ πὰξ ἀγαθὸν πολυδίψιον. sic Od. 12. epod. *Quis sudor vietis, & quam malus vndique membris Crescit odor.* sic infrà sat. 3. lib. 2. *Luscinias soliti impenso prādere coemtas.* & sat. 8. huius lib. *& imagine cerea Largior arserit ignis.* & sat. 2. lib. 2. *pingue vitiis, albumq́, nec ostrea, Nec scarus, aut poterit peregrina iuuare Lagois.* sic Lucret. libro 2. *Succus item seorsum, & rerum sapor insinuatur.* & libro 3. *At neque seorsum oculi, neque nares, nec manus ipsa Esse potest anima.* non enim assentior P. Victorio, viro alioqui doctissimo, qui putat *sorsum* esse legendum, quantumuis licet codicis scripti auctoritatem producat. Idem Lucret. libro 2. de primis corporibus, *Et sonitu sterilia, & succo ieiuna feruntur.* in *sterilia* du æ vocales *i* & *a* vnam syllabam efficiunt: nisi forte legendum est *sterila.* idem eodem libro. *Denique cælesti sumus omnes semine oriundi.* in *oriundi i* & *u* in vnam syllabam contrahuntur. sic in *duellica u* & *e* apud eundem, eodem lib. *Lanigeræ pecudes, & equorum duellica proles.* nisi quis dicat *u* liquescere in *equorum.* Idem libro 3. *Nec nebulam noctu, nec araneæ tenuia fila Obuia sentimus.* Catullus in Priap. *Proin viator, hunc deum vereberis, Manumque seorsum habebis, hoc tibi expedit.* Virgil. libro 10. *Vna, eadémque via sanguisq́, animusq́, sequuntur.* Idem libro 6. *Vis & Tarquinios reges, animamq́, superbam Vltoris Bruti, fascesq́, videre receptos?* Ennius, *Quorum virtuti belli fortuna pepercit, Eorundem me libertati parcere certum est.* sic enim legendus est hic proximus versus, non vt vulgò *Horundem.*

D

E

CVI SÆPE VIATOR CESS. MAGN. COMP.] solebant viatores, vinitoribus, aut vindemiatoribus de via conuiciari, eosque, vt nimis tardos, aut nimis serò vitem colenteis ac putanteis, aut in re aliqua turpi & flagitiosa deprehensos, insectari, & increpare, & cucullos appellate: in quos, vindemiatores conuicia interdum ita cōtumeliosa regerebant, vt illi cedere cogerentur. Plinius lib. 18. cap. 26. *In hoc temporis interuallo 15. diebus primis agricolæ rapienda sunt ea, quibus peragendis ante æquinoctium non suffecerit, dum sciat inde natam exprobrationem fœdam putantium vitium per imitationem cantus alitis temporarij, quem cucullum vocant. Dedecus enim habetur, opprobriumq́, meritum falcem ab illo volucre in vite deprehendi, vt ob id petulantiæ sales etiam cum primo vere ludantur. auspicio tamen detestabiles videntur: adeo minima quæque in agro naturalibus trahuntur argumentis.* Ausonius in Mosella, *unde viator Riparum subiecta terens, hinc nauita labens Probra canunt seris cultoribus.*

F

ITALO PERFVS. ACETO] salibus Italis, aculeatis, & mordacibus. Plautus Bacchidibus, acetū translatè vsurpauit pro iracundia. *Nunc experiar sitne acetum tibi cor acre in pectore.*

QVI REG. CONS. TOLL.] L. Iunius Brutus, & P. Valerius Leuious Tarquiniū exegerunt. M. Brutus cum ceteris coniuratis C. Cæsarem de medio sustulit. M. Tull. pro Planc. *Quid potuit amplius si Iunius Brutus esset, qui ciuitatem dominatu regio liberauit?* Idem Philip. 2. *Etenim si auctores ad liberandam patriam desiderarentur, illis auctoribus Brutos ego impellerem? quorū vterque Iunij Bruti imaginem quotidie videret: alter etiam Ahalæ? hi igitur maioribus orti, ab alienis potius consilium peterent, quam à suis? & foris potius, quam domo?*

HOC] videlicet hunc Rupilium Regem iugulare. in nomine *Regis* inest ambiguum.

A
SATYRA 8.

OLim truncus eram ficulnus, inutile lignum:
Cùm faber incertus scamnum, facerétne Priapum:
Maluit esse Deum: Deus inde ego, furũ, auiumq́ue
Maxima formido: nam fures dextra coercet,
Obscœnoq́ue ruber porrectus ab inguine palus:
Ast importunas volucreis in vertice arundo
Terret fixa: vetátque nouis considere in hortis.
B Huc prius angustis eiecta cadauera cellis
Conseruus vili portanda locabat in arca.
Hoc miseræ plebi stabat commune sepulcrum,
Pantolabo scurræ, Nomentanóque nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat: hæredes monumentum ne sequeretur.
Nunc licet Esquiliis habitare salubribus, atque
Aggere in aprico spatiari: quò modò tristes
Albis informem spectabant ossibus agrũ:
C Cùm mihi non tantùm furésque, feræque suetæ
Hunc vexare locum, curæ sunt, atque labori:
Quantum, carminibus quæ versant, atque venenis
Humanos animos. has nullo perdere possum,
Nec prohibere modo, simulac vaga Luna decôrum
Protulit os, quin ossa legant, herbasq; nocenteis.
Vidi egomet nigra succinctam vadere palla D
Canidiam pedibus nudis, passoq; capillo,
Cum Sagana maiore vlulantem. (pallor vtrasquè
Fecerat horrendas aspectu) scalpere terram
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam
Cœperunt. cruor in fossam confusus: vt inde
Maneis elicerent, animas responsa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea: maior
Lanea, quæ pœnis cõpesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, seruilibus vtq; E
Iam peritura, modis. Hecaten vocat altera, sæuam
Altera Tisiphonen. serpenteis, atque videres
Infernas errare canes, Lunamq; rubentem,
Ne foret his testis, post magna latêre sepulcra.
Mentior at si quid: merdis caput inquiner albis
Coruorum: atque in me veniant mictũ, atque cacatum
Iulius, & fragilis Pediatia, furq́ue Voranus.
Singula quid memorem: quo pacto alterna loquentes F
Vmbræ cum Sagana resonarent triste, & acutum?
Vtque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris? & imagine cerea
Largior arserit ignis? & vt non testis inultus
Horruerim voces Furiarum, & facta duarum?

A *Nam, displosa sonat quantùm vesica, pe-pedi*
Diffissa nate ficus. at illæ currere in vrbem.
Canidiæ denteis, altũ Saganæ caliendrũ
Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula cũ magno risuq́; iocoq́; videres.

Priapum Deum, custodem hortorum in hortis Esquilinis positum inducit conquerentem de Canidia & Sagana veneficis, & commemorantem plus sibi esse negotij eas mulieres prohibere, atque arcere, quàm fures & volucreis.

OLIM TRVNCVS ERAM FIC. INVT. L.] ficus, lignum fragile, & infirmum est, eoque nullam ad rem vtile: ex quo *ficulnum auxilium* pro auxilio inani, nulliusque momenti: tralatione ducta à ficu, inquit Theocriti interpres, his verbis: τὸ τῆς συκῆς ξύλον ὕδρακον, ἀσθενὲς, καὶ ἀδύνατον· ὅθεν καὶ
B παροιμία, συκίνη ἐπικουρία ἡ μηδὲν ὠφελοῦσα, ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς συκῆς. & homo ficulnus pro inerti, ignauo, inutili. Theocritus ἐργατ. εἰδ. ἰώτ. Σφίγγετ' ἀμαλλοδέται τὰ δράγματα, μὴ παριών τις Εἴπῃ, σύκινοι ἄνδρες, ἀπώλετο χ' οὗτος ὁ μισθός. Constringite manipulos vos manipulorum colligatores, ne quis prætereiens dicat, ficulni homines: periit hæc merces. & γνώμη συκίνη, id est, mens vel sententia ficulna, apud Lucianũ lib. πρὸς τὸν ἀπαίδευτον, καὶ πολλὰ βιβ. ὠνούμενον. Priapos autem finxisse veteres ex ficu, declarat epigramma illud Theocriti, cuius mihi nuper memoriam refricuit Simeo Bosius, cùm me domi meæ Lutetiæ conuenisset, sæpiusque, vt est perhumanus, & perofficiosus, inuiseret. Τὴν αὐτὰν λαύραν τῇ αἱ δρύες, αἰπόλε, κάμψας, Σύκινον εὑρήσεις ἀρτίγλυφες ξόανον Τρισκελὲς, αὐτόφλοιον, ἀνούατον: ἀλλὰ φάλητι Παιδογόνῳ δυνατὸν Κύπριδος ἔργα τελεῖν, id est, Eadem via, eodémve angiportu, vbi sunt quercus, ô caprarie, iter flectens, ficulnum reperies modò sculptum signum, tribus cruribus præditum, cum ipso cortice, sine auribus, sed qui pene, filiorum genitore, possit res Veneris absoluere.

INCERTVS SCAMN. FACERET'NE] in-
C certus scamnúmne faceret, an Priapum. sic autem legendum, & ita habent tres cod. Vatic. Faërn. Tornes. Iannoct. & aliquot alij, non *faceretve*, hunc Priapum Dionysi, & Naidis nymphæ, aut Chionæ filium esse dicunt: præterea non longè à Lampsaco vrbem sui nominis condidisse. Alij eundem esse Priapum volunt, & Bacchum: quod ex vocabuli ratione, ac veritate probari potest. Πρίαπος enim videtur esse quasi βρίαπος, id est, clamosus, propter eos, qui in poculis immoderatis, & bacchationibus eduntur, clamores: aut πρίαπος dictus est, quasi [illegible] τὸ σπέρμα, id est, semen profundens. Præponebatur autem Priapus agris, hortisq́ue custodiendis, atque è ligno fingebatur, vt hic è ficu, & Catullianus ille è quercu. *Hunc ego iuuenes locũ, Villulamq́, palustrem Tectã vimine iunceo, Caricisq́, manipulis Quercus arida rustica Conformata securi Nutriui, vt magis & magis Sit beata quotannis, &c.* & item alter eiusdem Catulli è populo. *Ego hac, ego arte fabricata rustica, Ego arida, ô viator, ecce populus, Agellulum hunc, sinistra tute quem vides, Herúq́; villulam, hortulumq́; pauperis Tuor, malasq́; furis arceo manus.* eòdem pertinet illud incerti auctoris. *Insulsissima quid puella rides? Non me Praxiteles, Scopásve fecit: Nec sum Phidiaca manu politus: Sed lignum rude villicus dolauit: Et dixit mihi, tu Priapus esto.* D

FVRVM, AVIVMQVE MAX. FOR.] sic Virg. Georg. lib. 4. *Et custos furum, atque auium cum falce saligna Hellespontiaci seruet tutela Pr.* & Tibulli. eleg. 1. lib. 1. *Pomosisq́; ruber custos donatur in hortis, Terreat vt sæua falce Priapus aueis.* sic enim legendum: non, vt vulgò, *ponatur*. & in superiore versu hexam. *Flaua Ceres tibi sit, &c.* non vt vulgò, *sit*. Profert hunc locum Seruius ad illum Virgilij versum Georg. 4. paullò antè à nobis commemoratum: additque, Priapum hortis præesse dici propter eorum fœcunditatem, quoniam horti nunquam sine fructu sunt.

NAM FVRES DEXTRA COERC.] qua falcem tenet: seu fustem: coërcet & palus, id est, E penis, seu mentula: quam in Priapeis columnam, & fascinum bipedale nominant incerti auctores. his duobus telis fures terrebat Priapus, nempe falce & pene: ex quo in epigrammate quodam queritur, falcem sibi à furibus esse subreptam, dicitque se veteri, ne altero etiã telo spolietur. *Credere quis posset falcem quoque (turpe fateri) De digitis fures subripuisse meis? Nec mouet amissi tam me iactura pudorq́; , Quam prabent iustos altera tela metus. Quæ si perdidero, patria multabor, & olim Ille tuus ciuis, Lampsace, Gallus ero.* Columella carm. de cultu hortorum: *sed truncum forte dolatũ Arboris antiquæ numen venerare Ityphalli Terribilis membri, medio qui semper in horto Inguinibus puero, prædoni falce minetur.*

OBSCÆNOQVE RVBER PORR.] & penis ex palo factus, ab inguine ꝓtentus & prominens.

AST IMPORTVNAS] quæ me quodammodo à portu, & quiete excludunt: per quas mihi conquiescere non licet: vt annot. ad Odam. 16. libri 5.

NOVIS] nuper à Mæcenate institutis.

HVC PRIVS ANGVSTIS] olim in Esquiliis humabantur serui, cùm sepulcris priuatis carerent: & plebeij homines ita tenues & egentes, vt non haberent, vbi sepelirentur: & scurræ, & decoctores. F

CÆLLIS] in quibus habitabãt serui. M. Tull. Philipp. 2. *conchyliatis Cn. Pompeij peristromatis seruorum in cellis lectos stratos videres.*

HOC MISERÆ PLEBI] hoc (inquit) erat sepulcrum commune miseræ, id est, inopi & egenti plebi, quæ cùm priuatum & proprium monumentum, seu locum, vbi sepeliretur, non haberet, communi & publico ei opus erat. dicti Puticuli, vbi plebs humilis & infima sepeliebatur, locus ad Esquilias, à putrescendo, seu putendo, quòd ibi corpora mortuorum putrescerent, seu putrescerent.

SEPVL-

A SEPULCRUM] sepulcretum, si non vnum in Esquiliis erat sepulcrum; sed plura. Quòd si vnum erat, nempe seruis & plebi cõmune, rectè & propriè dixit *sepulcrum*. sic Catullus eo carmine, in quo fratris ad Troiam mortui ac sepulti interitũ deplorat, *Troiam, commune sepulcrum Europæ, Asiaq́, dicit*. sic & Lucretius terrã commune rerũ omnium sepulcrum lib. 5. *Omniparens, eademrerum commune sepulcrum*.

PANTOLABO SCVRRÆ, NOMENT.] Mallium Pantolabũ scurrã: Cassium Nomentanum nepotem numerat in misera plebe, satyricè, & vrbanè, quia rem suam familiarem consumserant, & in cinerem verterant. Eos autem sæpe vellicat & carpit, vt sat. 1. lib. 2. *tristi lædere versu Pantolabum scurram, Nomentanumq́, nepotem.*

MILLE PEDES IN FRONTE, &c.] hæc erat formula verborum, quibus testatores significabant, se certum loci spatium è suis agris excipere, quod & suis heredibus adimerent, & reip. seu alicui corpori, & vniuersitati: seu libertis & familiæ suæ donarent, vt esset vel populi, & vniuersitatis: vel familiæ sepulcretum, *hoc monumentum* B *heredes non sequitur*, vel hæ litteræ H. M. H. N. S. quæ tantundem valent. cuiusmodi notæ, prætérquàm quòd exstant apud Probum grammaticum de scripturis antiquis, reperiuntur etiam hodie in veteribus marmorib. & lapidibus incisæ, ex quibus quattuor hoc loco exempla proponam: vnũ ex marmoreo monumento, quod Bononiæ vidi: alterum ex vno, quod Romæ: duo ex duobus Mutinensibus, à me exscripta. sic igitur insculptum est in Bononiensi. *Q. MANILIO C. F. CORDO LEG. XXI. RAPAC. PRÆF. EQVIT. EXACT. TRIBVT. CIVIT. GALL. FAC. CVR. CERTVS LIB. IN AGR. P. XLIV. IN FR. P. XLIV. H. M. H. N. S.* (id est, hoc monumentum hæredes nõ sequitur.) Sic in vno Mutin. *CLODIA PLAVTILLA SIBI ET Q. VERCONIO AGATHONI, MARITO OPTIMO, ET LVCIFERÆ LIBERTÆ IN FR. P. XX. IN AG. P. XX. H. M. H. N. S.* sic in altero. *C. STATIVS C. F. SALVIVS SIBI ET C. STATIO, C. FABIO RVSTICO, ET P. POMPONIO P. L. ANTEROTI POM-* C *PONIÆ P. L. OPTATÆ, POSTERISQVE EORVM F. L.* (id est, faciendũ locauit) *IN FR. P. XVI. IN AG. P. XX.* quartum, quòd est Romæ in æde D. Cæciliæ, indicauit mihi Fuluius Vrsinus, vir doctiss. & humaniss. *DIIS MANIBVS SACRVM MARIO* L. *LIB. HERMETI ET DOCETIÆ FASIDI MARIVS.* L. *LIB. FELIX PATRONIS SVIS BENEMERENTIBVS DE SVO FECIT, ET SIBI, ET LIBERTIS, LIBERTABVSQVE SVIS, POSTERISQVE EORVM, ITA NE VMQVAM DE NOMINE FAMILIÆ NOSTRÆ EXEAT HOC MONVMENTVM. HOC MONVMENTVM HEREDES NON SEQVITVR. IN FRONTE LAT. PED. XX. ET DIG. II. IN AGR. LONG. &c.* D Eadem autem est harum litterarum sententia apud Probum, quem suprà commemoraui. H. M. AD. H. N. TRANS, id est, hoc monumentum ad heredes non transit. exstat & hæc scriptura apud eundem non admodum dissimilis. H. M. H. EX T. N. S. id est, hoc monumentum heredes ex testamento non sequitur. Nemo autem (opinor) ignorat, sepulcrorum alia fuisse familiaria: alia hereditaria. Familiaria erant ea, quæ testator sibi, & familiæ, id est, sibi, & liberis, & libertis: hereditaria, quæ sibi, & heredibus facienda curabat. non enim semper liberi scribebantur heredes, sed interdum vel alienissimi. hæc igitur Horatij verba sic explico. hìc, id est, in Esquiliis, vbi nunc sunt horti Mæcenatis, cippus erat defixus, & locatus in terra, qui verbis aut litteris quibusdam incisis significabat, mille pedes agri Esquilini ad sepulturam plebis tribui: in fronte, id est, ea parte, quæ viam publicam attingebat, trecentos in agrum, id est, eam partem versus, quæ ad agros cõiunctos pertinebat, ne hæredes hunc sibi locum vendicarent, néve in hoc monumentum, heredum reliquiæ inferrentur. E legendum autem *heredes monumentum ne sequeretur*: non, vt vulgò, *sequerentur*. Quidam putant iocum esse ex ambiguo in his verbis, *heredes monumentum ne sequeretur*, & maximè in verbo *heredes*, quasi significet, locupletis & homines, quibus venerint hereditates, in hoc sepulcro non sepeliri, sed pauperes, nudos, inopes, atque egenteis.

MONVMENTVM] Monimenta, seu monumenta sepulcrorum (inquit Varro) secundum viam ponuntur, quo prætereuntes admoneant & se fuisse, & illos esse mortaleis: ab eoque cetera scripta, ac facta memoriæ causa, monumenta dicta.

NVNC LICET ESQ. H. S.] nunc autem desiit hic cõllis esse sepulcretum, & habitatur, & ædificiorũ pulchritudine ac magnitudine, & cæli salubritate gratus atque amœnus est.

ALBIS INFORM.] nonnulli codices antiqui habent, deformem. albis autem epithetum est ossibus perpetuum, cuiusmodi multa sunt apud poëtas.

NON TANTVM] non tam. sententia huius F loci hæc est. quo quidem tempore non tantam mihi curam, tantumque laborem afferunt fures, & feræ, quæ hunc locum vexare consueuerunt, quantum sagæ mulieres, & veneficæ, quæ carminibus, & venenis animos hominum immutant.

SVETÆ] Suetæ trisyllabũ: vt *Sueuit* apud Lucr. lib. 6. *qui ferri quoque vim penetrare sueuit*.

CARMINIBVS] cantionibus, excantationibus, ἐπῳδαῖς.

VAGA LVNA] eam enim putabant esse συνεργὸν πρὸς τὰς μαγείας. sup. Od. 5. epod. *Nox & Diana, quæ silentium regis, &c.* vagam autem dicit propterea quòd non est rectus, sed obliquus, & vagus lunæ cursus. iccirco Virg. lib. 1. Æneid. *Hic canit errantem Lunam, solisq́, labores*.

A SVCCINCTAM] expeditā.vt sat.6.lib.2. *veluti succinctus cursitat hospes*. simile est illud Virgil. lib.4. *Vnum exuta pedem vinclis in veste recincta.*

CANIDIAM] de qua,& in quam Od.5.epod. *Canidia breuibus implicata viperis Crineis & incomtum caput*. & Od.17. Et item saty.1.lib.2. *Canidia Albuci, quibus est inimica, venenum*: minatur ...

PASSÓQVE CAP.] sparso oon religato, oeque in nodum collecto. Terent. Heaut. *capillus passus prolixus,&c*. sic dicitur & *passis manibus*. Cæsar lib.1.de bello Gall. *Eò mulieres imposuerunt: quæ in prælium proficiscenteis milites passis manibus flentes prosequebantur*. Idem lib.7. *matresfamiliâs suos obtestari,& more Gallico passum capillum ostentare,liberosq́, in conspectum proferre cœperunt*. Nonius, *Passum* (*præter alias significationes*) sigoificat *extensum,patens*. Enoius, *Ægro corde,comis passis, &c*. vel *pasus latè palmis*. locus est apud Nonium corruptus.

CVM SAGANA MAIORE.] Ex eo,quòd Saganam maiorem dicit, intellige , duas Saganas fuisse,vnam maiorem,quæ hic describitur,alterā

B minorem,sic satyra superiore, *quis se Vultum ferre negat Sosiorum ferre minoris*.

SCALPERE] fodere. aliud est sculpere.

PVLLAM DIVELLERE M.] diuellere, id est,discerpere,ac diripere, *mord*. id est, dentibus. Pullam autem, id est, nigram. Et verò nigra esse debet,cùm hæc sacra sint magica, & fiaot diis inferis:qua de re alibi.

CRVOR] agnæ diuulsæ,ac dilaceratæ.

VT INDE MAN. ELIC. ANIM.] vt cruore mortuorum animas ab inferis excitarent. *inde*, id est,è fossa,vel potius,cruore. Maneis lacte,mel le,& sanguine delectari,ex poëtarum Græcorū, & Latinorum lectione intelligere licet. Virg. Æn. 2. *Inferimus tepido spumantia cymbia lacte, Sanguinis & sacri pateras*. & lib.5. *Ille è concilio multis cum millibus ibat Ad tumulum magna medius comitante caterua. Hic duo rite mero libans carchesia Baccho Fundit humi,duo lacte nouo,duo sanguine sacro.* ibidem,*hûc casta Sibylla Nigrarum multo pecudū te sanguine ducet*. & ... λ. Vlysses ad ioferos descensurus,de Circes consilio primùm in fossam mel cum lacte permistum,vinum,aquam infun-

C dit:deiode oueis aliquot mactat, ad quarum sanguinem animas aduolanteis arcet gladio destricto,neque eas sinit de sanguine gustare,immo oē accedere quidem prius,quàm Tiresiam conuenerit,& consuluerit de suo,& sociorum reditu. verba Vlyssis sunt hæc, Αὐτὰρ ἐγὼ ξίφος ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ Ἥμην, οὐδ' εἴων νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα Αἵματος ἄσσον ἴμεν πρὶν Τειρεσίαο πυθέσθαι. Tiresias autem statim, vt ad fossam lactis,sanguinis,& ceterorū liquorum plenam accessit, Vlyssem orat, vt sese aliquantisper à fossa auferat, gladiumque abstineat,donec de sanguine biberit: quo iropetrato, & sanguine hausto, Vlyssem ea omnia edocet, quibus ille in patriam redeundi facultatem sit habiturus:sic Tiresias eodem loco. Ἀλλ' ἀπὸ χάζεο βόθρου, ἄπισχε δὲ φάσγανον ὀξὺ, Αἵματος ὄφρα πίω, καί τοι νημερτέα εἴπω. Vmbræ autem aliæ præter Tiresiam, & eos Maneis,qui de Lethæo flumine oon gusta-

D rant,Vlyssem noo agnouerunt, nisi post epotum sanguinē.sic enim Vlysses loquitur de Agamemnooe eod. lib. Ἔγνω δ' αἶψ' ἐμὲ κεῖνος, ἐπεὶ πίεν αἷμα κελαινόν. Euripid.Hecuba. ἐλθὲ δ' ὡς πίῃς μέλαν Κόρης ἀκραιφνὲς αἷμ', ὅ σοι δωρούμεθα Στρατός τε κἀγώ,id est, accede autem vt bibas atrum puellæ sanguinem sincerum,quem tibi ego & exercitus donamus.

ELICERENT] excitareot, inuitarent, extraherent. Manes,animæ sunt à corporibus seiunctę, & quæ iam inferorum sedem incolunt.

LANEA ET EFFIGIES ER.] duæ (inquit) etiam erant imagines: vna lanea, altera cerea. solebant autem mulieres,quæ veoeficiis,& magicis artibus vtebantur,imagines adhibere & ceteas,vt is,quem amore sui capi vellent, instar ceræ mollesceret:& cretaceas, vt is se in alias mulieres obfirmaret,atque obduresceret tanquam creta: & laneas,vt amore sui incenderetur, atque inflammaretur non aliter, quàm lana. exemplum imagiois cretaceæ simul & ceræ exstat apud Virg.io Pharmac. *Limus vt hic durescit,& hæc vt cera liquescit Vno,eodemq́, igni: sic nostro Daphnis amore*. ceræ tantùm apud Theocr. εἰδ.β. Ὡς τοῦτον τὸν κηρὸν ἐγὼ

E σὺν δαίμονι τάκω, Ὣς τάκοιθ' ὑπ' ἔρωτος ὁ Μύνδιος αὐτίκα Δέλφις. id est, quemadmodum autem hanc cetam ego cum dea liquefacio, sic cootiouò liquescat amore Daphnis Mindius.

MAIOR LANEA, QVÆ POENIS, &c.] maior (inquit) erat lanea effigies, quàm cerea: ita vt lanea inferiorē pœnis coërcere velle videretur.

CEREA SVPPL. STAB. SERVIL. VT-QVE IAM ... M.] cerea (inquit) suppliciter stabat,& seruilibus modis stabat, vt iam peritura.sic locus & intelligendus & legendus:errantque vehementer, atque adeò planè cæcutiunt, qui legi volunt, vt quæ,&c. Nam si ita esset, deesset verbū *erat*, seu *esset*.

HECATEN] Hecaten alij Iouis,& Iuoonis,alij Iouis, & Cereris filiam esse volunt, ex furtiuo concubitu procreatam: eamque primùm Nymphis à Ioue esse traditam, vt aleretur: deinde iam adultam Iunonis vnguentum,quo illa faciem inunguere solebat, clā sustulisse, Europæque Phœnicis filiæ dedisse: quod cum Iuno resciuisset, illamque iosequeretur, vt in eam animaduerteret: Hecateu in cuiusdam puerperæ thalamum sese

F contulisse, ibique aliquantisper delituisse: inde ad homioes quosdam,qui mortuum efferebant, cōfugisse,eaque per mediam funeris pompam dilapsa, Iunonem persequendi finem fecisse, atque abiisse: Cabarnos autem Cereris sacerdotes eam pauidam,& anxiam Iouis iussu recepisse, vt expiarent:Quod vt efficere possent, ad Acherusiam paludem detulisse: Ex eo natam opinioaem, Hecatēn esse vmbrarum, Maoiumque dominam , atq; arbitram: & ob eandem causam χθονίαν, id est, terrestrem esse nominatā. Itaque Simætha illa apud Theocr. in Pharmaceutr. Daphoidis amore flagraos,eumque venenis,& carminibus, & ceteris magicis artibus ad se reuocare cupiens, air se Lunæ primùm, deinde Hecatæ laudes caotaturam, his verbis, τὶν γὰρ ποταείσομαι ἅσυχα δαῖμον, Τᾷ χθονίᾳ θ' Ἑκάτᾳ.

A Ἑκάτῃ, τὰν καὶ σκύλακες τρομέοντι, &c. solebant prætereà Hecaten in triuiis collocare, quoniam rebus pollutis,& expiationibus præest. Tradūt etiā nonnulli, Iouis, & Pheraæ filiam fuisse, eamquè à matre in triuium proiectam esse: sed bubulcos, & pastores eam sublatam, atque exceptam aluisse: Iccircò triuia huic deæ sacra existimari. hæc ex Græcorum commentariis. Hesiodus autem in Theogon. (si modò Hesiodi est hoc poëma) Hecaten facit Persei, & Asteriæ filiam.

Tisiphonen] vnam ex Furiis, inde appellatam, quòd cædeis vlciscatur. lege annotat. ad illum locum Od. 13. lib. 2. *Eumenidum recreantur angues.*

Serpenteis, atque videres Infern.] videres serpenteis, & canes infernas errare. talis est Hecates, seu Triuiæ comitatus. sic Virg. Æneid. 6. *visaq́, canes vlulare per vmbram.* & Simætha illa apud Theocr. ex canum latratu, & vlulatu Hecatæ aduentum, præsentiamque colligit, his verbis, Θέστυλι, ταὶ κύνες ἄμμιν ἀνὰ πτόλιν ὠρύονται. ἁ θεὸς ἐν τριόδοισι. τὸ χαλκίον, ὡς τάχος, ἄχει. id est, Thestyli, canes nobis per vrbem vlulant. Dea est B in triuiis. æs quàm celerrime pulsa. eodē pertinet, quod ait Sophron in mimis, θύοντι ῥέᾳ καὶ ἑκάτῃ κύνας, ὅτι κύνες βαΰζοντες λύει τὰ φάσματα, ὡς καὶ χαλκὸς προσπταίων, ἢ τι τοιοῦτο, id est, Rheæ, & Hecatæ canes immolant, propterea, quòd canis latrans Lemures fugat, ac dissipat, quemadmodum & æs pulsatū, aut aliquid tale.

Lunamque rubentem] vel quòd eò interdum colore est, vt suprà. Od. 11. lib. 2. vel rubentem intellige ἀνερυθριῶσαν, id est, erubescentem, propterea, quòd eam talium facinorum, ac maleficiorum puderet, vt declarat subseqnens versus, *Ne foret his testis, &c.*

Caput inquiner] κατὰ κεφαλῆς. Hellenismus Latinè diaillet mihi caput inquinetur.

Veniant] sic habent omnes fere libri ver.

Fragilis Pediatia] mutato genere, & adiecto epitheto *fragilis*, Pediatij impudicitiam, mollitiemque notat. fuisse autem hunc Pediatiū equitem Ro. vnaque cum patrimonio pudicitiā amisisse dicunt. huc videtur pertinere iocus ille à M. Tull. relatus lib. 2. de orat. *Est bellum illud quoque, ex quo is, qui dixit, irridetur in eo ipso genere,* C *quod dixit: vt cùm Q. Opimius consularis, qui adolescentulus male audisset, festiuo homini Egilio, qui videretur mollior, nec esset, dixisset: Quid tu Egilia mea? Quando ad me venis cum tua colu, & lana? Non pol (inquit) audeo. Nam me ad famosas vetuit mater accedere.* sic Catull. in Galliambo de Atti, Cybeles sacerdotes Gallas vocat, quia mulieribus, quàm viris, essent similiores.

Furque Voranus] hunc Voranum Q. Lutatij Catuli libertū fuisse aiunt, adeò furacem, vt cùm à nummulario quodam in furto deprehensus esset, nummos ei substractos in calceos abdiderit.

Alterna] alternis sermonibus, alternatim.

Acutum?] Aristot. in problem. scribit mulieres, pueros, eunuchos esse ὀξυφώνους & cur ita sit, causam affert. Itaque verisimile est, vmbras quoque, si loquerentur, ὀξυφωνοτάτας, fore, id est, acutissimam vocem missuras. D

Et imagine cerea] ex imagine cerea, vel ob imaginem ceream in ignem coniectam. in nomine *cerea* autem inest συναίρεσις, seu συνίζησις, vt suprà admonuimus.

Furiarum duarum] furias vocat Canidiam, & Saganam veneficas. Canidia autem mutato nomine Gratidia est, vt sæpe alibi admonuimus.

Displosa] vtitur eodem nomine Lucret. lib. 6. de nube, ea qua fulmen erumpit, loquens: *Tum perterricrepo sonitu dat mista fragorem. Nec mirum: cùm plena anima vesicula parua Sæpe ita dat pariter sonitum displosa repente.*

Diffissa nate] corruptè legitur in quibusdam exemplaribus *diffisa* vno s. cùm *diffissa* sit legendum à verbo diffindo, id est, in multas parteis findo.

Ficus] ego Priapus è ficu dolatus: ego Priapus ficulnus.

Currere] currere cœperunt: currebant, seu cucurrerūt. sic loquuntur & historici, & poëtæ, & oratores. Horat. Od. 5. epod. *Sub hæc puer, iam non, vt antè, mollibus Lenire verbis impias,* saty. E proxima. inf. *Ridens dissimulare: meum iecur vrere bilis.* ibid. in princip. *Ire modo ocyus, interdum consistere.* sat. 8. lib. 2. *vertere pallor Tum parochi faciē.* sat. 3. eiusd. lib. *illa rogare Quantáne.* & sat. 6. *Currere per totū pauidi conclaue.* M. Tull. frument. *Instat Scandilius: poscere Recuperatores.* Idē de signis. *mentiri abfenti Diodoro, vociferare palā, lacrymas interdum vix tenere.* ibid. *Iste vnumquodque vas in manus sumere, laudare, mirari. Rex gaudere, &c.*

Canidiæ denteis, &c.] id est, tum cuiuis videre liceret Canidiæ denteis non suos, sed alienos, & arte insitos: Saganæ autem comam πρόσθετον excidere. caliendrum alij aiunt esse comā πρόσθετον, id est, appositam, non natiuam. quæ declaratio huic loco cōuenit. Alij per caliendrum, capitis operimentum & ornamentum significari volunt, à Græco deflexum καλύπτραν, seu potius κάλυθρον, seu κάλυπτρον. Ego hac voce vtrumuis significari posse existimarim. nam etiam coma apposititia caput operit. Arnobius. *falcicula, claues, caliendra, fomites, salaria.*

Vincula] licia nominat Virgil. in Pharm. F *Terna tibi hæc primùm triplici diuersa colore Licia circundo.*

SATYRA 9.

IBam forte via Sacra, sicut meus est mos,
Nescio quid meditans nugarum, & totus in illis.
Accurrit quidā notus mihi nomine tantùm,
Arreptáque manu, quid agis, dulcissime, rerum?

Sua-

A *Suauiter, vt nunc est, inquam: & cupio omnia, quæ vis.*
Cùm assectaretur: num quid vis? occupo. at ille,
Noris nos, inquit: docti sumus. hîc ego: pluris
Hoc, inquam, mihi eris. miserè discedere quærens,
Ire modo ocyus: interdum consistere: in aurem
Dicere nescio quid puero. cùm sudor ad imos
Manaret talos, ô te, Bollane, cerebri
Felicem, aiebā tacitus. cùm quidlibet ille
Garriret: vicos, vrbem laudaret, vt illi
Nil respondebam: miserè cupis, inquit, abire, B
Iandudum video: sed nil agis: vsque tenebo,
Persequar. hinc quò nunc iter est tibi? nil opus est te
Circumagi: quendam volo visere, non tibi notum:
Trans Tiberim longè cubat is prope Cæsaris hortos.
Nil habeo, quod agam: & non sum piger. vsque sequar te.
Demitto auriculas, vt iniquæ mentis asellus,
Cùm grauius dorso subiit onus. incipit ille.
C *Si bene me noui, non Viscū pluris amicū,*
Non Varium facies. nam quis me scribere plureis,
Aut citius possit versus? quis membra mouere
Mollius? inuideat quod & Hermogenes, ego canto.
Interpellādi locus hîc erat. est tibi mater,
Cognati, queis te saluo est opus: haud mihi quisquam.
Omnes composui. felices. nunc ego resto.
Confice. nāque instat fatum mihi triste, Sabella
Quod puero cecinit, diuinâ mota anus vrnâ. D
Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quādo consumet cumque: loquaceis,
Si sapiat, vitet, simulatque adoleuerit ætas.
Ventum erat ad Vestæ, quarta iam parte diei
Præterita: & casu tunc respondere vadato
Debèbat: quod ni fecisset, perdere litem.
Si me amas, inquit, paulum hic ades. intercam, si E
Aut valeo stare, aut nôui ciuilia iura:
Et propero, quò scis. dubius sum, quid faciam, inquit:
Téne relinquam, an rem, me sodes. non faciam, ille:
Et præcedere cœpit. ego, vt contendere durum est
Cum victore, sequor. Mæcenas quomodo tecum?
Hinc repetit. paucorum hominū, & mentis bene sanæ.
Nemo dexterius fortuna est vsus. haberes
Magnum adiutorem, posset qui ferre secundas,
Hunc hominem velles si tradere. dispeream, ni F
Summosses omneis. non isto viuimus illic,
Quo tu rere, modo. domus hac nec purior vlla est,
Nec magis his aliena malis. nil mi officit vnquam,
Ditior hic, aut est quia doctior. est locus vni-
Cuique suus. magnum narras, vix credibile. atqui

Sic

A *Sic habet. accendis, quare cupiã magis illi*
Proximus esse. velis tantummodo: quæ tua virtus
Expugnabis. & est qui vinci possit: eoque
Difficileis aditus primos habet. haud mihi deero:
Muneribus seruos corrumpã: nõ, hodie si
Exclusus fuero, desistam: tempora quæram:
Occurram in triuiis: deducam. nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus. hæc dum agit: ecce.
Fuscus Aristius occurrit mihi carus, & illum
Qui pulchrè nosset. consistimus: unde venis? &
B *Quò tendis? rogat: & respondet. vellere cœpi:*
Et pressare manu lentissima brachia, nutans,
Distorquens oculos, vt me eriperet, malè salsus
Ridens dissimulare. meum iecur vrere bilis.
Certè nescio quid secretò velle loqui te
Aiebas, mecum. memini bene: sed meliori
Tempore dicam: hodie tricesima sabbata. vin tu
Curtis Iudæis oppedere? nulla mihi, inquam,
C *Relligio est. at mi: sum paullo infirmior, vnus*
Multorum: ignosces: aliàs loquar. hunccine solem
Tam nigrum surrexe mihi? fugit improbus, ac me
Sub cultro linquit. casu venit obuius illi
Aduersarius: &, quò tu turpissime? magna
Exclamat voce: &, licet antestari? ego verò
Oppono auriculam: rapit in ius. clamor vtrinque: D
Vndique concursus: sic me seruauit Apollo.

IBAM FORTE] Describitur hac satyra homo odiosè loquax, & molestus, iam antè à Theophrasto in libello, qui inscribitur ἠθικοὶ χαρακτ. magis philosophico more indicatus, ac demonstratus.

VIA SACRA] quæ ferebat ad forum Romanum, vel, vt vult Festus, à regia in arcem: sic autem appellata quòd in ea fœdus ictum sit inter Romulum & Tatium. Od. 4. epod. *Videsne sacrã metiente te viam.* & Od. 7. *Sacra catenatus via.*

ET TOTVS IN ILLIS,] sic habent omnes libri manu scr. nam à vulg. abest copulatio *&c.*

ACCVRRIT] sic habent omnes libri manuscripti, Vatic. & ceteri.

ARREPTA'QVE MANV] non dixit *apprehensaq́; manu*, aut simili quodam modo, sed *arrepta*, vt exprimat hominis impudentiá, & oris duritiem, & ingenium odio dignum. E

QVID AGIS DVLC.] quid rerum agis, dulcissime Horati? inquit ille.

NVM QVID VIS? OCCVPO] cùm me asse-ctaretur, ego præoccupans, num quid vis? id est, num quid est, quod me tua causa efficere velis? inquam. solebãt autem qui aliquo defungi, quive aliquem à se dimittere honestè vellent, ita loqui. Terent. *Rogo numquid velit: Rectè, inquit, abeo.*

HÎC EGO] tum, ego inquam, tanto pluris à me fies: tanto mihi eris carior.

MISERE' DISC. QVÆRE MODÒ] ego, qui miserè cuperem ab eo discedere, modò celerius incedebam, modò consistebam, modò aliquid puero meo in aurem dicebam, loquaci illi non obscurè significans, aliquid mihi esse serij negotij, quod agerem. *miserè* idẽ ferè valet, quod vehementer, vsque ad miseriam. Teren. in Heaut. *Vt stulta, & miserè omnes sumus religiosæ. miserè religiosæ* valet, supra modum religiosæ. simile est illud *miserè amare*, quod ferè æquale est illi, perditè amare. Theophrastus libello inscr. ἠθικοὶ χαρακτ. ad hanc sententiam accommodatè, scribit oportere manibus dimissis, & quasi gralatoriis passibus taleis homines fugere, quisquis velit sine febri esse. Difficile est enim (inquit ille) æquo animo cũ iis versari, aut cõmorari, qui neque otium, neque negotium discernunt. verba Theophr. sunt hæc: παραιτήσαντα δὲ χρὴ τοὺς τοιούτους τ' ἀνθρώπων καὶ διαράμενον ἀπαλλάττεσθαι, ὅστις ἀπύρετος βούλεται εἶναι. ἔργον γὰρ συναρκεῖσθαι τοῖς μήτε σχολὴν, μήτε σπουδὴν διαγινώσκουσιν. F

IN AVREM] Dicere in aurem solemus, quæ ab aliis nolumus exaudiri. notus ille Homeri versus ὀδ. δ. & alibi iteratus, Ἄγχι σχὼν κεφαλὴν ἵνα μὴ πευθοίαθ' οἱ ἄλλοι, id est, admoto propius capite, ne alij exaudirent. sic Euripid. Ione, δεῦρ' ἔλθ'. ἐς οὖς γὰρ τοὺς λόγους εἰπεῖν θέλω. id est, huc ades. in aurem enim tecũ loqui volo. M. Tull. Verr. de supplic. *atq́; eum vident sedere ad latus prætoris, & ad aurem familiariter, vt solitus erat, insusurrare.* Idem lib. 2. de Finib.

ad

A *ad aurem admonere*. Virg. Æneid. 5. *Et fidam sic fatur ad aurem*. Plautus Trin. *Id, quod in aurem rex reginæ dixerit, sciunt.*

CVM SVDOR AD IMOS] sudor sua sponte, id est, nullo corporis labore antegresso, manans significat æstum, & perturbationem, & angorem animi, vt alibi annotabimus.

O TE BOLLANE, CEREBRI FEL.] aiunt hunc Bollanum ea animi libertate, ac simplicitate fuisse præditum, vt sine dissimulatione, quicquid sibi in quoque homine ineptum, insolens, odiosum videretur, reprehenderet, damnaret, reiiceret, ac respueret, nihilque, quod sibi molestum, aut iniucundum esset, ab altero ferre soleret. *felicem cerebri* autem dixit eadem ratione, qua illa dicuntur, *integer mentis, egregius animi, sanus animi, &c.* quæ annotata sunt ad Od. 22. lib. 1. In oratione soluta diceremus hominem sanæ mentis, & cerebri felicis: vel sana mente, &c. potest etiam dici, Horatium imitatum esse Græcorum genus loquendi, μακαρίζωσι τῆς παῤῥησίας, καὶ τῆς γενναιότητος: vbi subintelligitur ἕνεκα.

VICOS] vicos vrbis Romæ, vt epist. ad Fuscũ

B Arist. *Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbũ, &c.* significat, hunc loquacem nihil habuisse negotij secij, de quo cũ Horatio loqueretur aut ageret, sed planè molestum, & odiosè garrulũ fuisse.

VT ILLI NIL RESP.] id est, posteaquam illi nil respondebam: cùm illi nihil responderem. quo satis significabat Horatius, se eo defungi, & dissolui velle.

SED NIL AGIS] sed nihil assequeris, frustrà cupis effugere, inanem operam sumis.

VSQVE TENEBO] non te relinquam: perpetuò tibi affixus hærebo.

PERSEQVAR. HINC QVÒ NVNC] ita sunt hæc distinguenda, Persequar te quocumque iturus es. ab hoc loco autem quò te confers?

NIL OPVS EST TE CIRC.] verba Horatij hunc garrulum à se amandare & amoliri cupientis. nihil est opus, inquit, te circumire, & mecum longo itinere, & magno amfractu & flexu venire.

PROPE CÆS. HORTOS] C. Cæsaris horti non longè aberant à flumine Tiberi, in ea regione vrbis, quę Ianiculus appellabatur à veterib.

C NIL HABEO, QVOD] respondens molestus ait se vacuum esse, & impigrum.

DEMITTO AVRICVLAS,] demissæ auricũlæ in iumentis significant defatigationem corporis, sensuúmque torporem, ac languorem. Itaque si quis ad homines transferens, dicat, aliquem demissis auriculis esse, significat, cum animo laborare, languere, demisso animo esse, quippiam ægrè ferre. Plato lib. 10. de rep. Τὸ μὲν πρῶτον ὀξέως ἀποπηδῶσι, τελευτῶντες δὲ καταγέλαστοι γίγνονται, τὰ ὦτα ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχοντες. id est, primò quidem celeriter exsiliunt: ad extremum verò ridiculi fiunt, auriculas in humeros demittentes. sup. Oda 14. lib. 2. *Demittit atras bellua centiceps Aureis.*

VT INIQVÆ MENTIS AS.] vt iniquo animo onus impositum ferens asellus. vel dic iniquæ mentis, id est, pigro ingenio. tales enim asini sunt. itaque inepti sunt ad equitem, seu sessorem vehendum. ex quo illud κάλης ὄνος: de eo, qui sit ineptus ad munus aliquod administrandum. D Est autem κέλης, equus ephippiatus, & frenatus ad vehendum sessorem aptus, differens ab eo, qui cum altero iunctus est currus trahendi gratia. Videtur autem hoc prouerbium M. Tullius vsurpasse epist. 15. lib. 10. ad Attic. vt quidem locum illum legit Simeo Bosius Lemouix. Nam vbi vulgò legitur, Scytha ὄνον, ille coniectura ductus, & veteris scripturæ vestigia secutus, putat à Cicerone scriptum esse: habes κέλητα ὄνον: id est, habes equum, quo veharis, tardum, tamquam asinum: vel habes saltem asinum, quo vehi possis, & qui tibi loco equi ephippiati esse possit: vel aliqua alia sententia est reconditior. nempe Atticum sua sponte ad proficiscendum esse tardiorem.

SVBIIT ONVS] it. o. nus, trochæus seu tribrachus pro dactylo, vt sup. sat. 4. *Qui non defendit alio culpante.* & Od. 3. lib. 2. *Cæca timet abunde fata.* & sat. 1. lib. 2. *amator Exclusus, qui distat, agit vbi secum, &c.*

VISCVM] sat. vlt. huius lib. *Et hæc vtinã Viscorum laudet vterque.* & sat. vlt. lib. 2. *Summus ego, & prope me Viscus Thurinus.* E

QVIS MEMBRA MOVERE] saltare. Lucret. lib. 4. *vt videantur Cernere saltantes, & mollia membra mouenteis.*

INVIDEAT QVOD ET HERM.] ego ita bellè canto, vt vel Hermogenes ipse, qui cantor est optimus, mihi inuideat. Attende vt Horatius hunc garrulum ac molestum, faciat etiam arrogantem, atque ineptè, & gloriosè multa de se prędicantem.

INTERPELLANDI LOCVS] hîc erat interloquendi (inquit Horatius) & sermonis interrumpendi locus. itaque quæsiui ab eo, matérne eius viueret? cognatósne haberet? &c.

QVEIS] quibus tua salus est vtilis ac necessaria? vel quibus tua opera opus est? quidam libri veteres habent ordine verborum conuerso, *quibus est te saluo opus?*

HAVD MIHI QV.] respondet garrulus, propinquum sibi superesse neminem, omneis à se esse compositos, id est, conditos & humatos. F

OMNEIS COMPOSVI.] id est, omneis cognatos, & propinquos meos condidi: seu omniũ illorum ossa, & reliquias in vrna composui. Virg. lib. 1. Æneid. *nunc placida compostus pace quiescit.* ibidem translatè, *Ante diem clauso componet vesper Olympo, &c.*

FELICES] mortuos appellant Græci μακαρίτας, vel κατ' εὐφημισμόν, id est, boni ominis causa, quemadmodum iidem Furias, Eumenidas vocãt: vel quasi beatos, & omnibus calamitatibus, & miseriis humanis defunctos, ac liberatos. Iccircò putant nonnulli hæc esse coniunctim legenda: *omneis composui feliceis.* à quibus dissentio, arbitrórque Horatium respondere, illos esse, vt mortuos, feliceis, quippe quorum aureis huius hominis nõ ferenda loquacitas non sit amplius verberatura: atque ob eam causam nunc verè dici posse feliceis, id est, μακαρίτας, non eo solùm nomine, quòd mortui,

A mortui, sed quòd maxima molestia, nempe huius loquacitate, defuncti sunt. Theocr. φαρμακευτρίαι μ' ἁ Θευχαρίλα Θρᾷσσα τρόφος ἁ μακαρῖτις Ἁγχίσαρος ναίοισα κατώκισεν. id est, & me Theocharila Thracia outrix: felix, id est, quæ mortoa est, hîc in propioqoo habitans, orauit, &c. Lucian. ἀεὶ πίθεις. ἐκτοπ ανα-παύσαι τοὺς τῶν μακαρίτων δαίμονας. id est, finito quiescere felicis, id est, mortui genios. Vtrùm autem mortui, felices ac beati dici possint, nécne, disputat Aristot. lib. 1. de moribus ad Nicom.

PVERO] tùm, cùm puer essem.

DIVINA VRNA] sortibus in vrnâ cooiectis; quibus diuioantur, id est, præsciotur, & prædicuotur futura: de qnibos disputans M. Tull. de diuinat. lib. 2. ait totam rem esse iouentam fallaciis aut ad quæstum, aut ad superstitiooem, aut ad errorem.

HVNC] puerum Horatium. sunt eteoim verba anus Sabinę ex sortibus Horatio sua fata canentis.

LATERVM DOLOR] πλευρίτις. M. Tull. lib. 2. de orat. ad Qu. fr. *dicéq; septimo est lateris dolore consumtus.* Horat. sat. 3. lib. 1. *vt solet in cor Traiecto lateris miseri, capitísq; dolore.* de lateris doloribus lege Corn. Celsum lib. 4. cap. 6.

B TVSSIS] βήξ infrà sat. 5. lib. 2. *si quis Forte coheredum senior male tussiet.* De tussis generibus, & remediis lege Coro. Celsum lib. 4. cap. 4.

AVT TARDA POD.] Nodosam appellat epist. 1. lib. 1. de articulorum doloribus in manibus & pedib. idem Celsus lib. 4. cap. 24.

GARRVLVS HVNC QVANDO, &c.] quãdo, id est, quandoquidem, seu qoooiã bomo garrulus huoc quouis tempore consumet. Porph. & Act. *quando consumet cumque* dictum esse volunt κατ' τμῆσιν, cùm vox quandocumque huic loco nullo modo conuenire possit, nisi absolutè accipias pro quouis tempore. *cumque* igitur, si separatim accipias, idem valebit, qood *quandocunque* absolutè, seu quouis tempore, vt Od. 32. lib. 1. *Dulce lenimen mihi cumque salue Ritè vocanti.* & ita Lucret. lib. 4. *Omne genus quoniam passim simulacra feruntur, Partim sponte sua, quæ fiunt aëre in ipso, Partim quæ variis ab rebus cumque recedunt:* nisi si quis apud Lucret. particulam *cumque* cum prouocabulo *quæ* coniongeodam esse dicat.

AD VESTÆ] ædé, vt M. Tull. lib. 6. epist. ad C Attic. *atqui nihil habuit inscriptum nisi censor, ea statua, quæ ad Opis apertè posita in excelso est.* Catull. de Vari scorto, *volo ad Serapis Ferri manè.* Tereot. Adelph. *vbi ad Dianæ veneris, ito ad dexteram.* Iterum M. Tull. pro Cluent. *ficut in statuis inauratus, quas ad Iuturnæ posuit.* Idem ad Att. lib. 14. *Rapinas scribis ad Opis fieri.*

QVARTA IAM PARTE D. P.] id est, hora tertia diei prætèrita. singoli enim dies io duodecim horas io æquales diuiduntur.

VADATO] ei, cui vadimonium promiserat: ei, qui se in ius vocauerat, vadibus acceptis. nam vadari est in ius vocare, vadibus, id est, fideiussoribus acceptis. M. Tull. pro Quint. [illegible] *hic hominem in præsentia non vadatur: ita fine* [illegible] *monio discedi-tur.* ibid. *debere tibi dicis Qu* [illegible] *procurator negat: vadari vis, promittit* [illegible] *sequitur: iudicium postulas, non recusat.* sunt autem vades, qoi D promittunt suo periculo aliquem vadimonium obiturũ, ita, vt, si ille oon obeat vadimonij diem, vas æstimationem litis subeat, ac sufferat, quemadmodum suprà anoot. ad sat. 1. vel breuius, (vt Varro) *vas appellatur, qui pro altero vadimonium promittebat.* omoino vas interdum videtur simpliciter pro sponsore vsurpari, vt M. Tull. epist. ad Brut. *Maximo autem, cum hac scribebam, afficiebar dolore, quòd, cùm me pro adolescentulo, ac pene puero resp. accepisset vadem, vix videbar, quod promiseram, præstare posse.*

SI ME AMAS] vocalis e bic noo solùm oon eliditur: verùm etiã corripitur, tametsi looga sit, vt suprà annot. ad Od. 11. epod. sunt autem huius loquacis verba.

INTEREAM, SI] responsio Horatij omnia faciẽtis, vt bunc loquacem à se abigat: sed frustrà.

STARE] in iudicio, seu in iure. noo satis validus vel io iure multas boras stare possim.

ET PROPERO QVÒ SCIS] ad Cæsaris bortos, vt suprà dixit.

AN REM] litem, siue causam; vnde rei sunt appellati, quorum res agitur. vide Festum, & Cice- E ron. in lib. 2. de oratore: idque duobus locis.

ME SODES] me relinque, amabo te, inqoit Horatius, potius quàm rem, id est, causam tuam. *sodes* pro si audes, inquit M. Tull. perf. Or. infrà epist. 7. *vescere sodes.*

SEQVOR] victorem, videlicet garrulũ. nam superiora illa sic sunt distinguenda: *vt contendere durum est Cum victore,* id est, cum pertinaci, qui me odio vicit, vt suprà saty. 7. *atque odio qui posset vincere Regem.*

MÆCEN. QVOMODO TEC. HINC R.] sermonem intermissum ab hoc principio repetit, his verbis, Quomodo tecum agit Mæcenas? quomodo se aduersus te gerit? qualẽ sese ergà te præbet Mæceoas?

PAVCOR. HOMIN.] respondet Hor. Mæcenas paucorum est hominum, id est, paucis hominibus familiaris est, paucos homines in cõsuetudinem, & familiaritatem suã recipit: paucis hominibus patet ad Mæcenatem aditus, & familiaritas. sic Terent. Eunuch. *Immò sic homo est, perpaucorum hominum. GNATHO. immo nullorum* F *est, si tecum viuit,* Cicero fragment. lib. de fato. *Cùm autem Scipio vnum & alterum ex iis, qui eum salutatum venerant, inuitasset, pluresq́; etiam inuitaturus videretur: in aurem Pontius: Scipio, inquit, vide quid agas: acipenser iste. paucorum hominum est.* refert Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 16.

NEMO DEXTERIVS F.] verba loquacis. fortunatus (inquit) fuisti in eo, quòd te Mæceoas admisit in amicorum suorum oomerum.

ADIVTOREM] συνεργὸν, συμπράκτορα, συνεπίληπτα.

FERRE SECVNDAS] parteis subire. id est, qui tibi secundus esse, seu inseruire posset. qui dicantur histriooes primarum & secundarũ partiũ, dicemus ad illum locum, *vel parteis mimum tractare secundas,* epist. 17. ad Lollium 2. lib. 1.

HVNC HOMINEM] me δεικτικῶς. pergit autem loqui garrulus. bunc versum io omnib. libris

A excusis, præpostera verborũ positura depravatũ, restitui, ex auctoritate omniũ librorũ manuscr.

TRADERE] commendare. vide annot. ad epist. ad Cland. Neron. lib. 1.

SVMMOSSES OMNEIS] omneis, qui tibi obstant, & qui te antecedunt gratia apud Mæcenatem, dudum perculisses, aut certè loco depulisses. Od. 10. lib. 2. *informeis hiemes reducit Iupiter, idem Summovet*. Quemadmodum in divitum, & potentiorum virorum domibus familiares, & comites divitis inter se æmulentur, & alter alterũ evertere conetur, pulchrè describit Lucianus in lib. περὶ τοῦ μὴ ῥᾳδίως πιστεύειν τῇ διαβολῇ, bis verbis, πάντες οὖν ἀπελάσας αὐτὸν ἀθρόως ... &c. id est, omnes igitur acutè intuentur, & quemadmodum qui singulati certamine inter se deprælantur, observãt si quam partem corporis nudá, atque apertam cernere queãt: & vnusquisque primus esse volens, pellit, & cubito trudit vicinum, eumque, qui antecedit, si potest percellit, & supplantat, &c.

B NON ISTO VIVIMVS] respondens Horat. Nulla est (inquit) in familia Mæcenatis talis æmulatio, nulla obtrectatio, nullæ insidiæ, nulla invidia.

NEC MAG. HIS ALIENA MALIS] æmulatione, obtrectatione, invidia, criminationibus occultis, insidiis, & calumniis, quorũ malorũ plenæ sunt potentiorum virorũ, & principum aulæ.

NIL MI OFFICIT VNQ.] libri manuscripti aliquot habent, *nul mi officit, unquam*.

MAGNVM NARRAS] hæc dicuntur à garrulo. magnum est id, quod narras.

ATQVI, SIC H.] respondentur hæc ab Horat. etiam si hoc, quod dico, magnum tibi, & propè incredibile videatur, sic est tamen. quidam libri veteres habent. *atquin*.

ACCENDIS] verba garruli. incẽdis me (inquit) studio, & cupiditate talis familiaritatis.

VELIS TANTVMMODÒ] satis est te hoe velle, inquit Horat. virtute enim tua facilè apud

C Mæcenatem, honestissimum locum obtinebis, omneisque difficultates superabis, & perfringes. Iam verò observatione dignum est hoc loquendi genus, *qua tua virtus expugnabis*: quod tantundẽ valet, quantum, si diceret, ea est tua virtus, vt facilè sis expugnaturus: vel ea, qua præditus es, virtute, facile ad Mæcenatis amicitiam pervenies. sic sæpe loquitur M. Tull. vt epist. ad Rufum lib. 5. *tamen, qua tua est suavitas, quiq; in me amor, nolles a me hoc tempore æstimationem accipere*. Idem ad Trebat. lib. 7. *Moriar ni (qua tua gloria est) pute te malle a Cæsare consuli, quam inaurari*. Idem pro Sylla, *Qua si de vno me cogitasset, qua mollitia sum animi, ac lenitate, numquam mehercule illius lacrymis ac precibus restitissem*. Idem pro Cœlio, *Genus orationis facultatem, copiam sententiarũ, atque verborum (qua vestra prudentia est) perspexistis*. Idem ad Att. lib. 7. *Et si esset factum, (qua tua est humanitas) ascripsisses*.

HAVD MIHI DEERO] loquitur hæc garrulus. non mihi (inquit) deero, id est, omnem diligentiam adhibebo, vt eò perveniã. non prætermittam facultates eò perveniendi, quæ sese mihi offerent. quid sit, deesse sibi, diximus ad sat. 4. bnius lib. ibid. *neque enim cùm lectulus, aut me Porticus excepit, desum mihi*. D

TEMPORA QVÆRAM] καραδοκήσω, καιροφυλακήσω: tempus aucupabor, seu observabo, seu, vt Livius, captabo.

NIL SINE MAGNO VITA L. D.] sententia est multorum veterum scriptis celebrata. Pindar. ὀλυμπ. ... id est, semper autem ob virtutes labor suscipitur, & sumptus sit in rem cum periculo coniunctam. Idem ... ibid. ... id est lætitiã sine labore pauci ceperunt. Sophocl. in Electr. ... id est, sine labore nihil fortunatum est. Hesiod. Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν Ἀθάνατοι, &c. noti enim sunt versus: & profert eos Marc. Tull. lib. 6. epist. familiar. epist. ad Leptam. id est. *Virtutem dij immortales sudore parari, Atque labore volunt*. protulimus & supra Od. a 4. lib. 3. ibi, *Virtutisq; viam deserit arduam*. seu *arduam*. Sed videtur Horatius ex Epicharmo potius, quàm è quonis alio expressisse. sic enim ille, τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τἀγαθ' οἱ θεοί. id est, dij nobis omnia bona laboribus vendunt. Cum bis cõgruunt & illa Virgiliana lib. 1. Georg. *pater ipse colendi Haud facilem esse viam voluit: primusq; per artem Movit agros, curis acuens mortalia corda: Nec torpere gravi passus sua regna veterno*. E & proverbium illud à Platone vsurpatum lib. 6. de Rep. Τὰ καλὰ τῷ ὄντι χαλεπά: id est, quæ pulcra sunt, planè sunt difficilia. Contrà qui mollia quærunt, & sequuntur, ferè dura reperiunt, vt admonet Epicharmus, bis verbis, quæ mendosa leguntur apud Xenoph. lib. 2. Ἀπομνημ. ὦ πονηρέ, μὴ τὰ μαλακὰ μῶσο, μὴ τὰ σκλήρ' ἔχῃς. sic autem sunt emendãda, ὦ πονηρέ, μὴ τὰ μαλακὰ μῶσο, μὴ τὰ σκλήρ' ἔχῃς: id est, ô infelix, ne tu mollia quære, ne dura babeas.

HÆC DVM AGIT] bæc dum loquitur. sic habent omnes ferè libri veter. vnus & item alter, *Hæc dum ait*, quos non sum secutus. neque id temerè. nam qui loquitur, agit. præterea sic locutus est sat. 3. lib. 2. *amator Exclusus qui distat, agit vbi secum, eat, an non, &c*. F

FVSCVS ARISTIVS] ad quem exstat Horatij epistola lib. 1. boc principio, *Vrbis amatorem Fuscum salvere iubemus*.

ROGAT] Aristius: & à me rogatus, vnde veniret, & quò tenderet, vicissim responder.

VELLERE COEPI] significans me cupere ab hoc garrulo eripi.

PRESSARE] sic testitui ex anctoritate cod. dnor. Vatic. & Raïnutij Card. Don. Torn. Clericani, Nicotiani, ceteris.

LENTISSIMA BRACHIA] quid sibi vult vox *lentissima*? an mollissima? an potius pressationem minimùm sentientia? aut certè ita lenta, vt sentire non viderentur?

NVTANS, DISTORQ. OC.] innuens ei, &

A & oculos huc, & illuc moucns, ἀνδίνων, obscurè & tacitè admonens, vt me eriperet. vide annotationē ad illū locū, *Deme supercilio nubem* epist. 18.

MALE' SALSVS R. D.] nimiùm salsus, vel in meam fraudem salsus, dissimulabat se intelligere quid vellem.

MEVM IECVR VR. B.] iecur vrebat. atqui iecur, sedes bilis non est, sed libidinis, vt annot. suprà ad Od. 13. lib. 1.

CERTE NESCIO QVID] hæc dicebat Horatius Fusco, vt per speciem colloquij secreti hoc garrulo defungi posset.

MEMINI BENE] respondet Fuscus planè aliud, quàm cupiat Horatius, idque dedita opera, cum eo perfacetè, & perurbanè iocās, vt is magis, ac magis ab hoc garrulo vrgeatur, & pæne dicam, enecetur.

HODIE TRICESIMA SABBATA] Sabbata dicunt Latini numero multitudinis, vt cetera dierum festorum nomina, Saturnalia, Floralia, Palilia, Faunalia, Terminalia. tricesima autem appellantur fortassis à dierum numero, quibus menses constant. quamuis enim Iudæorum B menses cum lunæ cursu congruentes, vicesimo nono quoque circiter die compleantur, tricenarius tamen numerus rotundior, & aptior erat versui, quàm vicenarius nouenarius. Quinetiam dici potest, Iudæorum menseis cum lunæ cursu congruisse, & tamen triginta diebus constitisse, quēadmodum & Atheniensium. credibile est autem prima cuiusque mensis Sabbata, Iudæis fuisse religiosissima. Iam verò ne illud quidem dubium est, quin plerique etiam Latini ac Romani, temporibus illis Iudæorum religionem, ac cæremonias coluerint. sed cùm hæc explicatio mihi non satisfaceret, Iudæum quendam de suis Sabbatis, & de annorum, mensiumque suorum ratione consului. ex iis, quæ mihi respondit, collegi, tricesima Sabbata ea esse intelligenda, quæ ab iis maxima religione coluntur, atque obseruantur: quo die agnū immolant, seu mandunt potius, & comedunt. quod Sabbatum, (vt barbarè loquar) tricesimum est ordine, si Sabbata à principio anni numeres. annus enim apud illos initium capit a mense Septembri. Alij per tricesima Sabbata, neomeniam significari volunt: quæ feriæ tricesimo quoque C die mensis redeunt. Iam quòd Plutarchus Συμπ. Δ. προβ. ε. putat Sabbata dicta à voce Bacchantiū σάββα, ignoratione linguæ Syriacæ, errat. dicta sunt enim Sabbata à verbo sabbat, quod valet cessare, & feriatum esse.

VIN' TV CVRTIS IVD. OPP.] id est, vin' tu Iudæorum religionem contemnere, irridere, ac pro nihilo putare? oppedere est ventris crepitum in alterius odium, & contumeliam edere: quod dicunt Græci καταπέρδειν, & ἀντιπαπαρδεῖν. Aristoph. Pluto, καὶ τῇ πενίᾳ ἀντιπαπαρδεῖν. id est, paupertati oppedere. Idem νεφέλ. καὶ βούλομαι ἀντιπαπαρδεῖν αὐταῖς ταῖς βρονταῖς.

CVRTIS] suprà saty. 5. *apellas* nominauit; quod tantundem valet: vt quidem vulgus explicat. nam illic admonuimus de Scaligeri sententia, Apellam Iudæi alicuius, qui tum viueret, nomen proprium fuisse. *Curtos* igitur Iudæos intel- D lige, recutitos, verpos, ἀπεψωλημένους. Curtos autem appellat, quòd pellem eam, quæ glandem caudæ salacis regit, habeant circumcisam, & quasi decurtatam. sic ferè suprà saty. 6. mulum curtum dixit cui cauda esset breuior, & decurtata, non hæc salax, sed illa, quæ nateis operit. quamquam in illa satyra quidam mulum, curtum volunt esse dictū, cui non esset integra pellis, sed quadam parte lacera, & detrita: cum quibus non pugnabo.

NVLLA MIHI (INQVAM) RELL.] multis locis perspicuè ostendit Horatius, se omneis religiones contemnere.

AT MI. SVM PAVLLO] at mihi (inquit Aristius) religio est aliqua: ego religionibus aliquātū sum deditus: aliquāto sum superstitiosior.

VNVS MVLTORVM] vnus è multis, vt epistola ad Numicium lib. 1. *Vnus vt e multis populo spectante referret Emtum mulus aprum*. & intra satyra 10. *Vnus vinorum*. neque verò iis assentior, qui putant dictum esse ab Horatio, *vnus multorum* pro eo, quod Græci dicunt, εἷς τῶν πολλῶν, id est, vnus è plebe, seu vnus è vulgo. sed arbitror esse positum pro illo εἷς πολλῶν, id est, ego vnus egre- E giè præter ceteros.

HVNCINE SOLEM TAM NIGR.] loquitur Horatius, suum casum deplorans. *nigrum solem* pro die infausto, tristi, & inauspicato dixit: quemadmodū diem atrum veteres appellabant, ad res gerendas ineptum, & nefastum: quales erant Kalendæ, Nonæ, Idus. quòd his diebus imperatores infeliciter rem gessissent. Catullus contrà *soles candidos* vsurpauit, pro diebus lætis, optatis, & iucundis, vt carm. ad seipsum. *Miser Catulle desinas ineptire, Et, quod vides perisse, perditum ducas. Fulsere quondam candidi tibi soles, &c.* & Propert. lib. 2. *O me felicem, nox ò mihi candida, & ò tu Lectule deliciis facte beate meis*. & Tibull. *auroram candidam* lib. 1. eleg. 3. *Hoc precor: hunc illum nobis auroranitentem Luciferum roseis candida portet equis*. vide annot. ad Od. 36. lib. 1.

SVRREXE] id est, surrexisse: vt suprà *erepsemus*, pro erepsissemus, sat. 5. ad quem locum lege, si tibi lubet, quæ annotauimus.

SVB CVLTRO LINQVIT] id est, in extremo discrimine. ductum à victimis iamiam mactandis. Tale ferè illud est apud Homerum F Ἰλιάδ. κ ἐπὶ ξυροῦ ἵσταται ἀκμῆς: id est, in acie nouaculæ stat.

ET LICET ANTESTARI?] huius loquacis aduersarius quærit à me vtrùm sibi liceat me testem in eum sumere, nécne? id est, an ego passurus sim illum meo testimonio vti. est enim antestari vnum aliquem ex iis, qui adsunt, prehensa auricula, testem sumere: quo facto licebat ei, qui vadibus acceptis quempiam in ius vocasset, manus ei iniicere, eumque in ius rapere. Quòd si quis nō antestatus, manu iniecta aduersarium suum in ius raperet, iniuriarum actione tenebatur. Plautus in Persa, SATVR. *age, ambula in ius leno. D. Quid me in ius vocas? S. Illic dicam apud prætorem. sed ego in ius voco. D. nonne antestaris? S. tuan' ego causa carnufex Quoiquam mortali libero aureis*

A *atteram. Qui hic commercaris ciueis homines liberos?* idem declarat lex 12. tabul. quamquam deprauata sit, neque facile sit eam restituere. Hæc igitur verba legis videntur fuisse, *SI VIS VOCATIONI FVAT, AVT SI TE IN IVS VOCANTEM NON SEQVATVR, ANTESTATVS EM CAPITO*, seu *IN IVS EM RAPITO*. Turn. sic restituendam putat, *SI IN IVS VOCAT, NI IT, ANTESTATVS MANVM INIICITO, AVREM ANTESTATI CAPITO*. compositum autem est hoc verbum ab *am*, quod in compositione valet *circum* & *testari*. quamquam Priscian. aliter lib. 8. proferens illud Liuij Andron. *Impubes libripens esse non potest, neque antestari*. vult enim Latinũ *amtestari*, Græco illi ἀποδιαμαρτυρῆναι respondere. sed errat.

Ego verò Opp. avric.] ego præbeo illi auriculam, vt me testem sumat.

Rapit in ivs] garrulum. *rapit* autem vim significat, & acrius est, quàm *ducit*. rapere autem in ius suum aduersarium hîc licet litigatori, quia amtestatus est. alioqui non liceret, vt diximus. sic

B sat. 3. lib. 2. *Cum rapies in ius malis ridentem alienis*. Plautus Asin. *Nam vidi hunc ipsum abducere, & rapere in ius Exarambum*. Idem Aulul. *Iam quidem ad Prætorem hercle te rapiam: & tibi scribam dicam*. Ad prætorem trahere autem, & in ius trahere, idem valere, sciunt qui pandectas iuris ciuilis vel extremis digitis attigerunt. Ius enim significat etiã tribunal, aut certè locũ, vbi prætor ius dicit.

Sic me serv Ap.] quidam hæc referunt ad Apollinis statuam eburneam, quæ posita erat in foro Augusti, vt significet Horatius, se rapto tandem in ius aduersario, quasi beneficio forensis Apollinis liberatum esse: à quibus dissentire nolim. habebatur enim deus ἀλεξίκακος & ἀποτροπαῖος Apollo, id est, malorum depulsor, & seruator. sed tamen credibile est, Horatium vna opera ad illum Homeri locum respexisse, vbi Æneam cũ Achille congressum eripit Apollo. versus sunt hi ἰλιάδ. υ. τὸν δ' ἐξήρπαξεν Ἀπόλλων ῥεῖα μάλ', ὥστε θεός, ἐκάλυψε δ' ἄρ' ἠέρι πολλῇ. id est, hunc autem valde facilè eripuit Apollo, vt deus: multa autem caligine obtexit. sic & ἰλιάδ. γ. Paridem, qui Menelaum ad singulare certamen prouocarat, ab eoque penè

C victus, atque ad naueis pertractus erat, eripit Venus. τὸν δ' ἐξήρπαξ' Ἀφροδίτη ῥεῖα μάλ' ὥστε θεός, ἐκάλυψε δ' ἄρ' ἠέρι πολλῇ. id est, cum autem eripuit Venus valde facilè, &c.

SATYRA *10.*

NEMPE incomposito dixi pede currere versus
Lucill. quis tam Lucill fautor ineptè est,
Vt non hoc fateatur? at idem, quòd sale multo
Vrbem defricuit, charta laudatur eadẽ.
Nec tamen hoc tribuens, dederim quoq; cetera. nam sic D
Et LaberI mimos, vt pulchra poëmata, mirer.
Ergo non satis est risu diducere rictum
Auditoris: & est quædã tamen hîc quoque virtus.
Est breuitate opus, vt currat sententia, neu se
Impediat verbis lassas onerantibus aureis.
Et sermone opus est modò tristi, sæpe iocoso,
Defendente vicem modò rhetoris, atque poëtæ,
Interdũ vrbani parcentis viribus, atque E
Extenuantis eas consultò. ridiculum acri
Fortius: & melius magnas plerumque secat res.
Illi, scripta quibus comœdia prisca viris est,
Hoc stabant: hoc sunt imitandi: quos neque pulcher
Hermogenes vmquã lêgit, neq; simius iste,
Nil præter Caluum, & doctus cantare Catullum.
At magnũ fecit, quòd verbis Græca Latinis
Miscuit ô seri studiorum, qui ne putetis
Difficile, & mirũ, Rhodio quod Pitholeonti
Cõtigit. at sermo lingua cõcinnus vtraq; F
Suauior: vt Chio nota si commista Falerni est.
Cùm versus facias, teipsum percontor: an, & cùm
Dura tibi peragẽda rei sit caussa PetillI:
Scilicet oblitus patriæq;, patrisq;, Latinè
Cùm Pedius caussas exsudet Poplicola, atque
Coruinus: patriis intermiscere petita
Verba foris malis, Canusini more bilinguis?

Atqui

A *Atqui ego,cùm Græcos facerem, natus*
mare citra,
Versiculos, vetuit me tali voce Quiri-
nus,
Post mediam noctem visus, cùm somnia
vera:
In siluam non ligna feras insanius,ac si
Magnas Græcorum malis implere cater-
uas.
Turgidus Alpinus, iugulat dum Mem-
nona dumque
Defingit Rheni luteum caput, hæc ego
ludo:
Quæ nec in æde sonent certantia iudice
Tarpa:
Nec redeant iterum, atque iterum spe-
B *ctanda theatris.*
Arguta meretrice potes, Dauoq; Chre
meta
Eludente senem, comis garrire libellos
Vnus viuorum Fundani. Pollio regum
Facta canit pede ter percusso. forte epos
acer,
Vt nemo, Varius ducit. molle, atque fa-
cetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure ca-
mœnæ.
Hoc erat, experto frustra Varrone Ata-
ciho,
Atque quibusdam aliis, melius quod scri-
bere possem,
Inuentore minor: neque ego illi detrahe-
C *re ausim*
Hærentem capiti multa cum laude co-
ronam.
At dixi fluere hunc lutulentum. sæpe fe-
rentem
Plura quidem tollenda relinquendis. age,
quæso,
Tu nihil in magno doctus reprendis Ho-
mero?
Nil comis Tragici mutat Lucilius AttI?
Non ridet versus EnnI grauitate mino-
res,
Cùm de se loquitur, non vt maiore re- D
prensis?
Quid vetat, & nosmet LucilI scripta le-
genteis
Quærere, num illius, num rerum dura
negarit
Versiculos natura magis factos, & eun-
teis
Mollius? at sit quis pedibus quid claudere
senis,
Hoc tantùm contentus: amet scripsisse du
centos
Ante cibum versus, totidem cenatus: E-
trusci
Quale fuit CassI rapido feruentius amni
Ingenium: capsis quem fama est esse, li-
brisque E
Ambustum propriis: fuerit Lucilius, in-
quam,
Comis & vrbanus: fuerit limatior idem,
Quàm rudis, & Græcis intacti carmi-
nis auctor,
Quámque poëtarũ seniorũ turba: sed ille,
Si foret hoc nostrũ fato dilatus in æuum:
Detereret sibi multa: recideret omne,
quod vltra
Perfectum traheretur: & in versu fa-
ciendo
Sæpe caput scaberet: viuos & roderet
vngueis.
Sæpe stilum vertas, iterum quæ digna le-
gi sint,
Scripturus: neque, te vt miretur turba, F
labores,
Contentus paucis lectorib. an tua demẽs
Vilibus in ludis dictari carmina malis?
Non ego. nam satis est equitem mihi plau
dere: vt audax,
Contemtis aliis, explosa Arbuscula dixit.
Men' moueat cimex Pantilius? aut cru-
cier. quòd
Vellicet absentem Demetrius? aut quòd
ineptus

A *Fannius Hermogenis lædat conuiua Tigelli?*
Plotius, & Varius, Mæcenas, Virgiliúsque,
Valgius, & probet hæc Octauius optimus, atque
Fuscus: & hæc vtinam Viscorum laudet vterque.
Ambitione relegata te dicere possum
Pollio, te Messalla tuo cum fratre, simúlque
Vos Bibuli, & Serui, simul his te candide Furni:
Complureis alios, doctos ego quos, & amicos
B *Prudens prætereo: quibus hæc, sint qualiacumque,*
Arridere velim, doliturus, si placeant spe
Deterius nostra. Demetri, teque Tigelli
Discipularum inter iubeo plorare cathedras.
I puer, atque meo citus hæc subscribe libello.

NEMPE INCOMP. DIXI P. C.] dixerat Horat. suprà sat. 4. Lucillium duriusculum esse in componendis versibus: quo nomine fuerat à nonnullis accusatus, iis igitur nunc respondet, & se ita purgat, vt ostendat, se, quòd de Lucillio dixerit, iure dixisse. In nonnullis libris manuscriptis reperiuntur hîc versus octo, quorum hic primus est, *Lucili quàm sit mendosus, &c.* verùm non sunt Horatiani, sed ab aliquo semidocto nebulone adiecti, qui, propterea quòd hæc satyra initium
C capit à voce *Nempe*, putauit hîc aliquid desiderari, cùm plane nihil desideretur. Neque est quòd quemquam moueant veteres libri, siqui hos versus habent. Nam plureis libros producere testeis possum, in quibus non reperiuntur. Præterea si in omnibus libris antiquis reperirentur, non tamen idcircò necesse haberem fateri esse huius poëtæ germanos versus. Nam nullus ferè est liber Latinus manuscr. qui annos quadringentos superet. At hos alienos versus, puto annos abhinc quadringentos esse factos, aut suprà. Non est igitur mirum si in veteribus libris reperiuntur. Inest autem multo plus lepôris & venustatis in talibus principiis, præcisis (inquam) atque abruptis, quàm planis, atque integris, propterea quòd quædam relinquuntur auditori, seu lectori potius, subintelligenda, quæ subintelliguntur concinnius, quàm à poëta exprimerentur. Hæc enim scilicet sunt subintelligenda. Quid est quamobrem tam grauiter accuset? aut quid est quòd ita de D me querantur homines? *nempe incomposito, &c.* id est, plane fateor, me dixisse Lucillij versus esse incompositos, &c. Versus autem, quos dixi, sunt hi, si quis forte eos requiret.

Lucili, quàm sis mendosus, teste Catone
Defensore tuo peruincam: qui malefactos
Emendare parat versus: hoc lenius ille,
Quo melior vir est, longè subtilior illo,
Qui multùm puer & loris, & funibus vdis
Exoratus, vt esset opem qui ferre poëtis
Antiquis posset contra fastidia nostra,
Grammaticorū equitum doctissimus. vt redeā illuc
Nempe incomposito, &c. Hos versus si quis non videt non esse Horatianos, in his litteris parum videt. Primus versus in plerisque libris antiq. habet, *Lucili quòd sis mendosus.* Quartum nemo nō videt claudicare. desinat autem claudicare, & recto stet talo, si sic legatur, *Quo melior vir is est.* Quintus in quibusdam aliis libr. antiq. ita legitur, *Qui paullum puer, &c.* In sexto quædam exemplaria habent, *Exhortatus.* Septimus hoc habet initium in quibusd. *Ambiguis posset.* Octauus ita legitur in quibusd. lib. *Romanorum equitum, &c.* E
Ego igitur hos versus ἀϑετῶ, & delendos censui: quin etiam edi vetui, vt suppositítios & adulterinos. mihi assentiuntur Io. Auratus, M. Antonius Muretus, Simeo Bosius, Io. Passeratius.

QVOD SALE MVL. VRB. DEFR. CH. L.] idem, quòd salsè, & vrbanè ciuium Romanorum vitia notarit, eadem satyra laudatur, nempe illis versib. *Hinc omnis pendet Lucillius hosce secutus, Mutatis tantùm pedibus, numerisq́, facetus.* non dixit *salibus*, sed *sale*, vt esset tota ἀλληγορία. quòd si salibus dixisset, trāslatio fuisset in verbo *defricuit.* quamquā negari non potest, salem etiā in numero singulari, vrbanitatem, & dicta salsa significare. Præterea vrbem posuit pro ciuitate, seu ciuibus.

NAM SIC ET LABERI MIM.] nam si propterea, quòd vrbanè, & facetè vitia reprehēdit Lucillius, habendus esset in numero bonorum poëtarū, eadē ratione Laberij mimi quoque essent in bonis poëmatis numerādi. fuit autē Laberius, mimorū scriptor dicacissimus, ac maledicentissimus: à Iulio Cæsare tamen donis auctus, & annulo aureo ornatus. M. Tull. ad Trebat. scribens, significat, esse metuendum, ne si diutius ille cum F
Cæsare commoratus, ab eo redeat inanis, derideant eum Laberius, & Catullus, his verbis, *Sin frustra diutius afueris, non modo Laberiū, sed etiam sodalem nostrum Valerium pertimesco. mira enim persona induci potest Britannici iurisconsulti.*

ERGO NON S. EST RIS. DIL.] non est igitur satis auditoris os risu dilatare, id est, auditori risum profusum mouere, quamuis insit in hoc etiam quædam virtus: sed opus est, &c. breuitas desideratur duabus de causis: primùm vt sententia currat, id est, ne claudicet, néve insistat: deinde ne & verborum multitudine se impediat, & oneret auditorem.

DEFENDENTE VICEM] id est, tuente munus, ac parteis, &c, id est, ea cumulatè præstante, quæ propria sunt rhetoris, aut poëtæ.

VRBA-

A VRBANI P. V.] εἴρωνος, qui multo minus cõtendit, quàm poteſt.

RIDIC. ACRI FORTIVS: ET MEL.] plus interdum valet riſus opportunus, quàm vis, & ſeueritas, & acrimonia. ſcribit Ariſtoteles lib. 3. de arte dicendi, Gorgiam Leontinúm dicere ſolitum, res ſeueras, & ſerias riſu: riſum, rebus ſeueris diſcutiendum eſſe. M. Tull. pro Murena dicentem, riſu mouendo, & auctoritate Catonis, qui erat vnus ex accuſatoribus, illudenda, cauſam obtinuiſſe, locupletes auctores tradiderunt.

SECAT] decîdit, terminat, finit. epiſt. 10. lib. 1. *Quo multa, magnæq́; ſecantur iudice lites.*

ILLI, SCRIPTA QVIBVS] poëtæ veteris comœdiæ, Eupolis, Cratinus, Ariſtophanes, vt ſuprà ſat. 4. in princip. *quibus*, id eſt, à quibus.

STABANT] placebant, probabantur, nõ explodebantur, οὐκ ἐξέπιπτον, tranſlatum ab actoribus, ſeu hiſtrionibus, qui exſibilantur, & exploduntur, cùm inepti & imperiti ſunt: id eſt, eiiciuntur. contrà ſtare dicitur fabula, cùm probatur. epiſt. ad Auguſt. *Securus, cadat, an recto ſtet fabula talo.*

B PVLCHER] εἰρωνικῶς, homo bellus.

SIMIVS] ineptus imitator. Demetriũ ſignificat, de quo infrà eadem ſat. vel ſimiũ fortaſſe appellat à forma, ſeu potius deformitate corporis.

NIL PRÆTER CALVVM, ET DOCT.] qui nihil aliud cantare didicit, quàm Caluum, & Catullum. neque verò eſt, quòd quiſquã exiſtimet ab Horatio Caluum, & Catullum improbari: ſed ineptos, & ſtultos imitatores. ordo eſt, nihil cantare doctus, id eſt, qui nihil cantare didicit, præter Caluum & Catullum.

AT MAGNVM FECIT] Lucillius verba Græca Latinis miſcebat, vt appâret ex his verſibus à me ſic emendatis. *Quam lepide lexes compoſtæ, vt teſſerulæ omnes, Endo pauimento, atque emblemate vermiculato?* quos profert M. Tull. in orat. perf. ſed corruptos. & ex his Χαῖρε, *inquam, Tite lictores, turma omnis, cohorsq́;* Χαῖρ' *hinc Mucl hoſtis Albucius, hinc inimicus.* quamquam in his poſterioribus Albucium, qui Græcus dici malebat, quàm Romanus, Scęuula de induſtria Græcè ſalutat, vide lib. 1. de finibus. & in his. *In quo Lelius clamores ſophos ille ſolebat Edere*, qui citantur à Cicer. lib. 2.

C de finibus. Idem Lucillius M. Craſſum, qui ſemel in vita riſiſſe dicitur, ἀγέλαστον in ſatyra quadam nominauit, teſte M. Tull. lib. 5. de finib. exſtant & hi Lucillij verſus ad hanc rem magnopere pertinentes, apud Nonium in voce, *compernes*. *Num censes* καλλιπλόκαμον, καλλίσφυρον *ullam, Non licitum eſſe vetorum, atque etiam inguina tangere mammis? Compernem aut varam fuiſſe Amphitryonis* ἄκοιτιν, *Alcmenam atque alias: Ledam ipſam denique nolo Dicere. tute vide, atque* διαλλαβὼν *elige quoduis.* Τύρω εὐπατέρειαν *aliquam rem inſignem habuiſſe: Verrucã, neuum, dicta eſt, dentem eminulum vnum.* ſic enim hos verſus emendo.

Ô SERI STVDIORVM] ὀψιμαθεῖς vno verbo appellant Græci, qui ſerò didicerunt. M. Tull. epiſt. ad Papir. Pætum. Ὀψιμαθεῖς *autem homines ſcis quam inſolentes ſint.* contrà παιδομαθεῖς, qui à pueris didicerunt. D

QVÍNE PVTETIS, &c.] ſic habent tres codic. Vatic. & Iann. Faër. Torn. & aliquot alij. Et Priſc. lib. 16. ſic legit hunc locum, & ait *ne* coniunctionem eſſe neque dubitantem, neque interrogantem: ſed confirmantem, aut certè enuntiantem. alterum exemplum profert ex ſaty. 3. lib. 2. *Clarus erit, fortis, iuſtus, ſapiens ne etiam, & rex.* vbi vulgò aliter legitur tamen.

VT, CHIO NOTA SI COMMISTA FAL.] Vt ſi vino Chio Falernum temperatum eſt, quod fieri ſolebat, vt vini Falerni auſteritas vino Chio, quod erat lenius, ac mitius, obtunderetur. cur autem notam Falerni dixerit, vide ſuprà Od. 3. lib. 2. ad illum locum, *Interiore nota Falerni.*

DVRA] difficilis: vt Terent. Phorm. *Verùm ſcientem, tacitũ cauſam tradere aduerſariis, Etiámne id lex coëgit? PHÆD. Illud durum. GET. ego expediam.*

CVM VERSVS FACIAS TEIPSVM PERC. &c.] ordo verborum & ſententia huius loci hæc eſt. te ipſum percunctor, id eſt, ex te ipſo quæro, cùm verſus facturus ſis, & cùm Petillij cauſa tibi ſit agenda, an tu patriæ, & patris oblîtus verba Græca patriis, id eſt, Latinis intermiſcere malis, quàm puro ſermone Latino vti, cùm Pedius Poplicola, & Meſſalla Coruinus cauſas agant Latinè multo cum ſudore? E

PATRIÆ'QVE, PATRÍSQVE] oblîtus Italiæ, quæ patria tua eſt, & patris tui, qui Romanus, aut certè Latinus eſt, vel erat, &c.

LATINÈ CVM PEDIVS CAVS. &c.] id eſt, cùm hi duo præſtantiſſimi, & clariſſimi oratores, Petillij accuſatores, Pedius Poplicola, & Meſſalla Coruinus, multum ſudent in cauſis Latino ſermone componendis, & agendis: id eſt, cùm multum laborem, multamq́ue operam ſumant in cauſis Latinè componendis, atque agendis, &c. Cùm anteà in omnibus libris vulgatis legeretur, *patrisq́; Latini*, ego admonitus à duobus cod. Vat. & Torneſ. veram ſcripturam reſtitui: de qua dubitaturum poſitum litteris arbitror neminem. quis enim non videt aduerbium *Latinè* ad verbum *exſudet* pertinere? idq́ue ignorantem cõfidentem aliquem librarium, aut lectorem, hunc locum corrupiſſe? F

CANVSINI MORE BIL.] Canuſinorum more, qui partim Græcè, partim Latinè loquebátur. vide Feſtum in nomine *bilinguis*. δίγλωσσον appellant Græci.

NATVS MARE CITRA] in Apuliæ finibus, non in Sicilia, aut Græcia.

POST M. N. V. CÙM SOMNIA VERA] hoc enim maximè tempore, cùm & confectus, depulſusque è pectore cibus eſt, & liber animus, ac ſolutus à cõtagione corporis futura prouidere poteſt, vera videntur in ſomnis. ſic Theocritus in Europa, εἰδ. κ. Εὐρώπῃ ποτὲ Κύπρις ἐπὶ γλυκὺν ἧκεν ὄνειρον, Νυκτὸς ὅτε τρίτατον λάχος ἵσταται, ἐγγύθι δ' ἠώς, Ὕπνος ὅτε γλυκίων μέλιτος βλεφάροισιν ἐφίζων Λυσιμελὴς πεδάᾳ μαλακῷ κατὰ φάεα δεσμῷ. Εὖτε καὶ ἀτρεκέων ποιμαίνεται ἔθνος ὀνείρων. id eſt, Europæ quondam Cypris dulce ſomniũ miſit: cùm tertia pars noctis ſtaret, aurora autem

appropinquaret: quo tempore somnus melle dulcior palpebris insidens, membra soluens oculos molli somno deuincit: cùm verorum somniorum natio pascens vagatur.

IN SILV. NON LIGNA FERAS INSAN.] id est, æquè fueris insanus, si tu Latinus Græcos versus scribas, atque si in siluam ligna feras.

TVRGIDVS] inflatus. A. Cornelium Alpinum designat.

IVGVLAT] dum ita inscitè, & ineptè Memnonis ab Achille iugulati historiam, seu potius fabulam narrat, vt Memnonem ipse iugulare videatur: & dum Rhenum fluuium ita ineleganter describit, vt luto conspurcare videatur, vel dum è luto caput Rheni defingit, hoc est, deformat, cùm è marmore potius fingendum esset: hæc ego ludibundus scribo. Memno, & Hemathio fratres, Tithoni & Auroræ filij: quorum hic ab Hercule, ille ab Achille interfectus est. Hesiodus in Theog. *Τιθωνῷ δ' ἠὼς τίκε Μέμνονα χαλκοκορυστὴν Αἰθιόπων βασιλῆα, καὶ ἠμαθίωνα ἄνακτα.*

DEFINGIT] deformat, illepidè describit, & inuenustè. In quibusdam codicibus legitur *diffingit*: in cod. Don. *depingit*. in Torn. & aliquot aliis, *Deffingit*. ego *Defingit* verum esse puto.

LVTEVM CAPVT] per caput Rheni, significatur fons & origo Rheni: & tamen fluuij specie humana figurabantur: vt annotauimus suprà ad Odam 14. lib. 4. luteum dixit, vel ad naturam fluminis spectans, quod turbidum est, vel ad insciciam poëtæ, qui hunc fluuium inuenustè, & impolitè describeret. licet etiā dicere, spectasse Horatium ad opera fictilia, & è luto facta, quæ præ marmoreis contemnuntur, & iacent.

QVÆ NEC IN ÆDE S. CERT.] Quæ nec in æde Apollinis recitentur, vt subeant Mecij Tarpæ iudicium, nec iterum atque iterum spectentur à populo. de Mecio in epist. de arte poët. *Si quid tamen olim Scripseris, in Meci descendat iudicis aures.*

ITERVM ATQVE ITERVM SPECTANDA] quidam libri veteres habent, *spectata*.

ARGVTA MERETR. POT. D. q3. CHR.] id est, tu Fundani vnus ex iis, qui hodie viuunt, potes omnium optimè comœdiam scribere: tu omnibus hominibus præstas in scribendis comœdiis: in quibus inducuntur meretrices argutæ, & serui dominos fallentes dolis. *vnus viuorū*. *εἷς ζώντων*.

COMIS GARR. LIB.] nonnulli *comis libellos* coniunctè legunt, vt sit, *comeis libellos*, & interpretantur, vrbanos, facetos, hilaros. ego nullius sententiam reprehendo. vtatur suo quisque iudicio. Verumtamen magis mihi placet, *comis* esse numeri singul. casus recti, vt cohæreat cum his, *tu vnus viuorum potes garrire libellos* comis, id est, comiter, hilariter, facetè, & comicè. Nam Varro lib. 5. de lingua Latina à Græco nomine Κῶμος, qui Deus hilaritatis, saltationis, lasciuiæ, intemperantiæ, & similium esse dicitur, ait Latinum *comis* ortum esse, indeque dictam à Latinis comassationem, seu potius commissationem, quemadmodū & à Græcis comœdiam. Præterea hac eadem satyra Lucillium bis comem appellat, semel ibi. *Nil comis tragici mutat Lucillius Atti?* iterum ibi. *fuerit Lucillius, inquam, Comis & vrbanus.* Postremò puto Horatium Græcum verbum *κωμῳδεῖν*, quod est res vrbanas, & Como dignas canere, seu dicere, his verbis *comis garrire libellos*, exprimere voluisse. Non ignoro tamen M. Tull. vocem comis aliter interpretari in orat. pro Corn. Balbo: cuius hæc verba sunt. *in quo erat accusatoris interpretatio indigna responsione, qui ita dicebat, comiter esse communiter. quasi vero priscum aliquod, aut insolitum verbum interpretaretur. comes, benigni, faciles, suaues homines esse dicuntur, qui erranti comiter monstrant viam, benignè, non grauatè: communiter certè non conuenit.* Sed in iis, quæ in iudiciis habentur, orationibus, hominum auctoritates non sunt consignatæ. omnes enim illę orationes, causarum sunt, & temporum, non hominum ipsorū, ac patronorum, vt ait idem Tullius in Cluentiana. Varronem igitur hic sequamur. Incidi etiam aliquando in quendam virum doctum, qui diceret *comis* hîc esse septimi casus à Gręco *κῶμοι*, *comi* numeri multitudinis, quod nomen significat cantilenas lasciuas, delicatas, molles, impudicas, conuiuio, & conuentu hominum intemperantium, & Como dignas: cum quo nolui pugnare.

POLLIO REG. FACT. CAN.] Pollio tragœdias Latinas, id est, Prætextas, scribit. Personæ tragicæ sunt, reges, principes, consules, prætores, tribuni pl. & similes personæ publicæ: res, & argumentum prætextatum, facta regum, & principum, & clarorum virorum.

PEDE TER PERCVSSO.] id est, senariis iambicis, qui trimetri appellantur. hæc malè distinguuntur in omnibus libris vulgatis.

FORTE EPOS] carmen longum, hexametrum, Meonium, seu Homericum, heroicū. nam tametsi hoc nomine quilibet versus significetur *κατὰ πάντας*, tamen ferè semper Aristoteles, & Plato pro hexametro vsurpant. ille enim *ἔπη*, id est, epopœiam in libello *περὶ ποιητικῆς*, tragœdiæ opponit, his verbis: *καί τοι τὸ πρῶτον ὁμοίως ἐν ταῖς τραγῳδίαις τοῦτο ἐποίουν, καὶ ἐν τοῖς ἔπεσιν.* id est, *atque primò similiter in tragœdiis hoc faciebant, & in ἔπεσιν, id est, versibus heroicis.* vnde poetæ epici dicti. Sic M. Tull. epistola vltima libri 3. epistol. ad Q. Fratr. *Quòd me hortaris, vt absoluam, habeo absolutum suaue, mihi quidem vt videtur, ἔπος ad Cæsarem.* Plato item in Phædro, aliisque locis non quoduis carmen *ἔπος* appellat, sed hexametrū. sic Plato in illo dial. cum versum illum protulisset, *ὡς λύκοι ἄρνα φιλοῦσ', ὡς παῖδα φιλοῦσιν ἐρασταί*, Vt lupus agnum, sic puerum experit, ardet amator: rogatus à Phędro, cur finem loquēdi fecisset, respondet, *οὐκ ᾔσθου, ὦ μακάριε, ὅτι ἤδη ἔπη φθέγγομαι, οὐκ ἔτι διθυράμβους*, id est, non sensisti, ô beate, me iam epe, id est, versus longos loqui, non dithyrambos? vide Eustath. in lib. *α. ιλ.*

VT NEMO] ita vt nemo melius. sup. Od. 6. lib. 1. *Scriberis Vario fortis, & hostiū Victor Mæonij carminis alite.* [al. *aliti*] dixit autem *ducere epos* vel propterea quòd versus heroici fere aliis sunt longiores, ac productiores: itaque longi appellantur: vel (quod magis probo) quia epos dictum

est

A est ἀρχὴ τὸ ἐλαύνειν, ἐν αὐτῷ τὰ ἑξῆς μέρη τῆς ποιήσεως. i. ob id quòd in eo primas parteis ceteræ consequuntur. Denique (vt semel dicam) fortasse intelligendus est Horat. vel ita dixisse *epos ducere*, vt solemus dicere, *lineam ducere*: quemadmodum enim mathematici aiunt lineam esse punctum productũ: ita versus heroicus constat ex numeroso sermone ad iustam longitudinem, lineæ in modũ producto. vel ita, vt *lanam, seu filum ducere, ac trahere*: ex quo Horat. alibi dixit *tenui deducta poëmata filo* & M. Tull. *genus orationis tractum*. vel vt aurum, argentum, ferrum, & similia, duci dicuntur, quod est Græcis, ἐλαύνεσθαι.

MOLLE, ATQVE FACETVM] carmen tenerum, elegans, & politum. hæc sunt referenda ad Bucolica, & Georgicorum libros.

GAVDENTES RVRE] rusticæ, pastorales, bucolicæ. nondum scilicet hoc tempore Virgilius Æneida ediderat, & fortasse ne scripserat quidem.

HOC ERAT, EXPERTO] id est, ego nihil habui, quod potius, aut melius scribere possem, quàm satyras: quod quidem genus Varro Atacinus frustrà expertus est, & quidã alij, quos B necesse non est nominare. De Varrone Atacino Quinct. lib. 10. dictus est autem Atacinus ab Atace Narbonensis Galliæ fluuio. fuit enim Varro ille Narbonensis.

INVENTORE MINOR] Lucillio. infrà eadem saty. *Græcis intacti carminis auctor*. & saty. 1. lib. 2. *me pedibus delectat claudere verba Lucilli ritu, nostrûm melioris vtroque*. ibid. *quid, cum est Lucillius ausus Primus in hunc operis componere carminamorem?* &c.

AT DIXI FL.] hæc pertinent ad illum locũ sat. 4. *Nam fuit hoc vitiosus: in hora sæpe ducentos, Vt magnum, versus dictabat stans pede in vno. Cùm flueret lutulentus, erat, quod tollere velles.*

SÆPE FERENTEM PLVR. Q. TOLL.] quasi ita dicat, non tantùm hoc dixi, illum fluere lutulentum, sed etiam illud addidi, sæpe proferentem plura digna, quæ excipiantur, sumantur, & probentur, quàm, quæ reiiciantur. vel sic. At dixi Lucillium versus effundere inelegantеis, incompositos, & incultos, vt torrens fluuius, lutulentus & turbidus fluit: seu aquam turbidam & lutulentam deuoluit, & præcipitat: Fateor, me hoc dixisse: sed addidi, *plura ferentem tollenda relinq*. id est, C plura proferentem digna, quæ sumantur, & excipiantur, quàm quæ omittantur, & negligantur. significat illũ versum, qui paullò antè à me commemoratus est, *Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles*: cuius hæc sententia est, quantumuis alij reclament, immò verò rumpantur licet: Cùm Lucillius versus effunderet lutulentos, id est, impolitos, & inelegantеis (tralatio ducta à fluuio turbido, & lutulento) erat tamen aliquid, quod humi iacens tollere, & sumere velles. sic vsurpanit hæc verba *tollere* & *relinquere* epist. 7. ibi, *at tu quantumuis tolle*. deinde sequitur non longè, *hæc porcis hodie comedenda relinques*. est enim hęc illorum verborum sententia, tolle, id est, sume, pirorum quantum libet: si nõ tolles, ea relinques porcis comedenda. En tibi: tollere perspicuè idem valet illic quod accipere, sibi sumere, secum auferre: D contrà relinquere, idem ferè quod aspernari, reiicere, omittere. *tollenda* igitur, id est, sumẽda, excipiẽda, vt de arte poetica. *hoc tibi dictũ Tolle memor*.

AGE, QVÆSO] Dic mihi (amabo te) nihilne interdum reprehendis in Homero? nónne viri docti quædam in Homero improbant, quædã desiderant? Nónne Lucillius ipse, vrbanissimus, ac facetissimus poëta, nonnulla mutat in L. Attio tragico? Nónne versus Ennij notat interdum, & irridet, vt leuiores?

TV NIHIL IN MAGNO D. R. H.] Horatius epist. de arte poët. ait se indignari quandocumque Homerus dormitat. Dormitat igitur interdum Homerus.

QVID VETAT ET NOSMET, &c.] si licuit Lucillio Attium, & Ennium reprehendere: quid vetat quo minus & nos Lucillij scripta examinemus, videamusque num vel sua culpa, vel earum rerum, quas tractauit, vitio non sit assecutus compositum & politum scribendi genus?

MAGIS FACTOS] magis elaboratos, accuratos, expolitos. Græci dicunt πεποιημένους, idque annotauit Muretus, & alij. ita M. Tull. in Bruto, E *sed vt intellectum est, quantam vim haberet accurata, & facta oratio, &c.*

EVNTEIS MOLL.] molliores, concinniores, leniores. tralatio est à rebus animans iter facientibus per loca plana. habent autem etiam carmina suos pedes Quare non immeritò ire & currere dicuntur. sic Martial. *Carmina nulla probas, molli quæ tramite currunt, Sed quæ per salebras, altaq; saxa cadunt.*

AT SIT QVIS] sic legendum, non *at si quis*. vt habent vulgati codices. Est autem totius huius loci sententia, At sit aliquis hoc vno contentus, nempe versus facere, qui singuli senis pedibus cõstent: scribat ducentos versus ante cœnã, totidem à cœna, &c. demus prætereà Lucilliũ fuisse limatum, & accuratum scriptorem, quod non ita est: tamen si hodie viueret, multa inania, & superuacanea sibi amputaret, &c.

PEDIBVS QVID CL.] sic ferè loquitur satyr. 1. lib. 2. *me pedibus delectat claudere verba Lucili ritu.* F

DVCENTOS] suprà sat. 4. *in hora sæpe ducentos, Vt magnum, versus dictabat stans pede in vno.*

ETRVSCI QVALE FVIT] id est, qualis fuit Cassius Etruscus, Parmensis, de quo in epist. ad Alb. Tibull. *Scribere, quod Cassi Parmensis opuscula vincat?* quo versu laudat eum Horatius, cùm & hoc, & proximo vituperare videatur. vel dicendũ nõ eò vituperari, quòd ei celeritatem ingenij tribuat, nec quòd tam multa eum scripsisse dicat, vt suis chartis, sine lignis, combustus fuerit: vel assentiendũ iis, qui hunc Cassium Etruscum, aliũ à Parmensi fuisse dicunt: quod mihi nõ videtur. Reperti autem sunt in Brutiis versus aliquot huius Cassij Parmensis non ita pridem à Quadrimano quodam erudito iuuene: deinde ab Achille Statio, editi post lib. Suetonij de claris rhetoribus: quos putaui hîc quoque non alieno loco ascribendos. *Cassij Parmensis Orpheus. Arguta*

A *guta primùm cùm plectra parentis & auro Distinctā Sumsit citharam Rhodopeius heros: Ridebant segneis pulsus, digitosq́; micanteis Seruus, & chordis indocta dissona vocis. Mox pudor exardens, & gloria dulcis honesti Lusibus auertit puerilibus, omnis & illuc Perditus incumbens Musæ pallebat amore. Et nunc maternus inhiat, nunc ille paternis Cantibus, hinc illinc discens dependet vtrimque. Nulla Venus faciem cepit mentita dolosis Cōpedibus. somni fuerat, parcusq́; Lyæi: Donec ridiculus dudum modulamine siluas, Euulsosq́; suis scopulos radicibus egit. Ausus & ire viam viuentibus inconcessam: Pœnarum oblitos demulsit carmine maneis. Non leuis ascensus, si quis petit ardua: sudor Plurimus hunc tollit, nocturno exsomnis oliuo Immoritur, delet quod mox laudauerit in se, Qui cupit æterna donari frondis honore.*

Capsis qvem fama est, &c.] qui tam multa scripsit, vt suis libris fuerit ambustus, seu, vt habent quidam cod. *combustus.*

Fverit] concessio. demus, eum fuisse vrbanum, ac facetum: demus, eundem fuisse limatum & politum scriptorem.

Fverit limatior idem, qvàm] B hunc locum, quem scio difficilem, & impeditum haberi, sic expedio, atque explico. Demus (inquit Horatius) Lucilium limatiorem fuisse, quàm auctorem satyrę Græcis intactæ esse videmus: quod idem fere valet, ac si dicat, demus, Lucillium fuisse limatiorem, quàm ipse sit: atque ita nomen *rudis* in patrio casu accipio, & cum voce *carminis* coniungo. Nam quòd alij faciunt *rudis*, recti casus, hoc modo: *fuerit limatior idem, Quàm rudis,* id est, fuerit limatus potius, quàm rudis, & impolitus, hoc illi non rectè. Sic enim locutus esset Horatius, *fuerit limatior, quam rudior*, vt docent exēpla. T. Liuius, lib. 28. annalium. *Acrior impetu, atque animis, quàm compositior ordine vllo pugna fuit*. Idem lib. 30. de Fab. Maximo. *cautior tamen, quam promtior hic habitus fuit*. Colum. lib. 6. *si longior fuerit, quam latior*. Quinctil. *salubrior studiis, quam dulcior*. Paterculus. *Festinationem itineris eius aliquādiu morata Massilia est, fide melior, quàm cōsilio prudentior*. sic & Gręci Eurip. Medea, ὡς Ἰάσον ἐπέμψω Ζευὶ σοι πρόθυμος μᾶλλον, ἢ σοφωτέρα. *carminis rudis* autem, id est, satyræ nondum perfectæ.

Græcis intacti] quod Græci non at- C tigerunt. Satyra enim (inquit Quinctil.) tota nostra est.

Dilatvs] magna est hîc librorum antiq. varietas. in aliis enim scriptum est *delapsus*: in vno *delapsus*: in vno *delatus*: in quattuor *delatus*: quos secutus sum: & hunc locum sic explico. sed si Lucilius ad nostram ætatem esset reseruatus, si nostra demum ætate introiuisset in vitam, seu natus esset, &c.

Detereret sibi mvlta] detraheret, limaret, demeret.

Recideret] resecaret, amputaret, circumcideret.

Qvod vltra perf. trah.] quod superuacaneum esset, quod redundaret.

Capvt scaberet, vivos et] id est, sæpe torqueretur: seu multum sudaret, multúque laboraret in versibus scribendis. vt epist. 2. lib. 2. D *Ludentis speciem dabit, & torquebitur*. gestus sunt hominum in attentissima cogitatione defixorū, & eorum maximè, qui summam curam in scribendo ponunt.

Vivos et rod. vng.] vngueis vsque ad viuum roderet.

Sæpe stilvm vertas, &c.] monet hîc Horat. vt sua quisque scripta mutet, limet, corrigat, & emendet. Est enim *stilum vertere*, scriptum mutare, inducta priore scriptura. M. Tull. lib. 2. accusation. *Vertit stilum in tabulis suis: quo facto causam omnem euertit suam*. natum hoc loquendi genus à veterum consuetudine, qui stilo inuerso, id est, superiore stili parte, quæ erat obtusior, id, quod acumine, seu acie stili exaratum erat in tabulis ceratis, delebant, & ceram rursum complanabant. Ad hunc locum pertinet, quod est in epistola ad Augustum: vbi queritur suæ ætatis poëtas turpe sibi ducere, ea, quæ semel scripserint, immutare, his verbis: *Nam spirat tragicum satis, & feliciter audet: Sed turpem putat in scriptis, metuitq́; lituram:* cui consentanea sunt illa in epist. de arte poët. *Nec virtute foret, clarisve potentius armis,* E *Quam lingua, Latiū, si non offenderet vnum Quemque poëtarum limæ labor.*

Neqve, te vt miretvr tvrba, lab.] contrà se res habet in oratore: qui si probatur multitudini, non est, quòd doctorum iudicium magnopere desideret, vt multis verbis docet M. Tull. in Bruto.

Vilibvs] parui pretij, contemtis.

Dictari carmina malis?] Persius sat. 1. *Tēn' cirratorum centum dictata fuisse Pro nihilo pendas?*

Explosa] à plebe, & multitudine: ab equitibus autem probata.

Arbvscvla] mima: de qua M. Tull. ad Attic. lib. 4. *Quæris nunc de Arbuscula. Valde placuit*. & meretrix, vt scribit Seruius commentar. in Gallum, ad illum versum: *Incipe, sollicitos Galli dicamus amores*, vbi hæc notat. *post Citheridis discessum, quam Lycorin vocat. Fuerunt autem vno tempore meretrices tres Citheris, Origo, Arbuscula. Horat. explosa Arbuscula.*

Cimex] credibile est, hunc Pantilium ab Horatio ob immunditiam, aut fœtorem, aut maledi- F centiam, cimicem esse nominatum: quod insectū est fœtidum & mordax.

Avt crvcier qvod] Nonnulli libri veteres habent, *aut cruciet quod*, quod si quis probabit, subintelligendum erit, *me*, vt sit cruciet me, id est, doleat mihi. Omninò scriptura recepta mihi probatur magis.

Demetrivs] quem suprà simiū appellauit.

Fannivs] de quo suprà sat. 4. *beatus Fannius vltro Delatis capsis.*

Octavivs] poëtam Octauium intellige, non Octauianū eum, qui Cæsar Augustus posteà dictus est. vide P. Victor. Var. lect. lib. 14.

Ambitione relegata] id est, Sublata omni ambitione, depositoq́; omni studio tuæ gratiæ colligendæ, beneuolentiæq́; aucupandæ.

Com-

A COMPLVREIS ALIOS] aliquot libri manu scripti habent, *Complureisq́, alios.*

PRVDENS] sciens: non per imprudentiam, aut ignorantiam.

ARRIDERE] probari, placere. quibus (inquit) hæc scripta mea, qualiacũque sint, placere velim, non fæminis, & viris fæminarum similibus.

DISCIPVLARVM INTER, &c.] sic scriptũ est in trib. cod. Vat. & Iann. Faër. Torn. Russard. Nicot. Cleric. neque verò dubium cuiquam debet esse, quin hæc sit recta, & vera lectio, tot codicibus confirmata, vt taceam, quòd eam Porphyr. agnoscit. significat autem Horatius, hunc Hermogenem, vel fæminis probari tantùm, non viris: vel discipulos habere impudicos, & parum mares, & fortasse, qui magistro flagitiosè morigerarentur. D

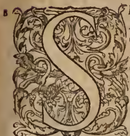
PLORARE] οἰμώζειν. Quemadmodum, quibus benè cupiunt Græci, eos iubent χαίρειν, εὖ πράττειν, id est, gaudere, & bene rem gerere: sic, quibus malum precantur, eos iubent οἰμώζειν, id est, plorare. vide annot. ad Od. 5. epod. ibi, *O multa fleturum caput.*

CITVS] citò.

SVBSCRIBE] in infima parte scribe: post alia scripta scribe.

SATYRARVM LIBER SECVNDVS.

SATYRA I.

B

SVNT quibus in satyra videar nimis acer: & vltra E
Legem tendere opus: sine neruis altera, quicquid
Composui, pars esse putat: simileisq́; meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati,
Quid faciam, præscribe. quiescas. ne faciam, inquis,
Omnino versus? aio. peream malè, si non
Optimum erat. verùm nequeo dormire. ter vncti
Transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto:
Irriguumq́; mero sub noctem corpus habento.
Aut, si tātus amor scribendi te rapit, aude
Cæsaris inuicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus. cupidum, pater optime, vires
Deficiunt. neque enim quiuis horrentia pilis
Agmina, nec fracta pereunteis cuspide C *Gallos,*
Aut labentis equo describat vulnera Parthi.
Attamen & iustum poteras, & scribere fortem,
Scipiadam vt sapiens Lucilius. haud mihi deero,
Cùm res ipsa feret. nisi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem:
Cui, malè si palpere, recalcitrat vndique tutus.
Quanto rectius hoc, quàm tristi lædere versu
Pantolabum scurram, Nomentanumq́ue nepotem:
Cùm sibi quisque timet, quamquam est intactus, & odit? F
Quid faciam? saltat Milonius, vt semel icto
Accessit feruor capiti, numerusq́; lucernis.
Castor gaudet equis: ouo prognatus eodẽ,
Pugnis. quot capitum viuunt, totidem studiorum
Millia. me pedibus delectat claudere verba

Lucil

A Lucill ritu, nostrûm melioris vtroque.
Ille velut fidis arcana sodalibus, olim
Credebat libris: neque, si malè cesserat, vmquam
Decurrens aliò, neque, si benè. quo fit, vt omnis
Votiua pateat veluti descripta tabella,
Vita senis. sequor hunc, Lucanus, an Appulus, anceps:
Nam Venusinus arat finem sub vtrumque colonus,
Missus ad hoc, pulsis (vetus est vt fama) Sabellis:
Quo ne per vacuum Romano incurreret hostis:
Siue quòd Appula gens, seu quòd Lucania bellum B
Incuteret violenta. sed hic stilus haud petet vltrò
Quemquam animantem: & me, veluti custodiet ensis
Vagina tectus: quẽ cur destringere coner
Tutus ab infestis latronibus? ô pater, & rex
Iupiter, vt pereat positũ rubigine telum:
Nec quisquam noceat cúpido mihi pacis. at ille,
Qui me commôrit, (melius non tangere, clamo)
Flebit: & insignis tota cantabitur vrbe.
Seruius iratus leges minitatur, & vrnã:
Canidia AlbucI, quibus est inimica, venenum: C
Grande malum Turius, si quis se iudice certet.
Vt, quo quisque valet, suspectos terreat: vtque
Imperet hoc natura potẽs, sic collige mecũ.
Dente lupus, cornu taurus petit. vnde, nisi intus
Monstratũ? Sceuæ viuacẽ crede nepoti
Matrem: nil faciet sceleris pia dextera. mirum:
Vt neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos. D
Sed mala tollet anũ vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam: seu me tranquilla senectus
Exspectat, seu mors atris circũuolat alis:
Diues, inops, Romæ, seu fors ita iusserit, exsul,
Quisquis erit vitæ, scribam, color. ô puer, vt sis
Vitalis metuo, & maiorũ ne quis amicus
Frigore te feriat. quid cùm est Lucillius ausus
Primus in hunc operis componere carmina morem,
Detrahere & pellem, nitidus qua quisque per ora E
Cederet, introrsum turpis? num Lælius, aut, qui
Duxit ab oppressa meritum Karthagine nomen,
Ingenio offensi? aut læso doluere Metello?
Famosisq; Lupo cooperto versibus? atqui
Primores populi arripuit, populumque tributum,
Scilicet vni æquus virtuti, atque eius amicis.
Quin, vbi se à vulgo, & scena, in secreta remorant.
Virtus Scipiadæ, & mitis sapientia LælI:
Nugari cum illo, & discincti ludere, donec
Decoqueretur olus, soliti. quicquid sum ego, quamuis F
Infra LucilI censum, ingeniumq;, tamen me
Cũ magnis vixisse inuita fatebitur vsq;
Inuidia: & fragili quærens illidere dentem,
Offendet solido. nisi quid tu, docte Trebati,
Dissentis. equidem nihil hîc diffindere possum.

Sed

A *Sed tamen vt monitus caueas, ne forte negotI*
Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum:
Si mala condiderit in quem quis carmina, ius est,
Iudiciumq;. esto, si quis mala: sed bona si quis
Iudice condiderit laudatur Cæsare. si quis
Opprobrijs dignum latrauerit, integer ipse:
Soluentur risu tabulæ: tu missus abibis.

B VIDEAR NIMIS ACER] videar nimis vehemens in reprehendendis, & insectandis hominibus, nimiùm sæuus, & asper: χαλεπώτερος τοῦ δέοντος. quidam libri vet. habent *videor.*

ET VLTRA LEGEM TEND.] & quibus videar vltra satyræ legem opus intendere. & verò in quibusdam libris manuscriptis ita legitur, *intendere.* ductum à neruis, aut fidibus nimiùm intentis. Est autem satyræ lex, vt comiter, & vrbanè, & per ludum, ac iocum, mores, vitiaque hominum notet, ac reprehendat: non asperè, non seriò, non petulanter, non contumeliosè, non iracundè, vt Pers. & Iuuenal. Et attende, legem non temerè commemorari ab eo, qui loquatur cum Iurisconſ.

SINE NERVIS ALTERA] altera pars, quicquid scripsi, nimis laxum, & propemodum eneruе esse existimat. & attende, cum in tralatione manere.

TREBATI] hunc Trebatium, clarum iurisconsultum fuisse constat. eundem M. Tullio Ciceroni admodum familiarem fuisse ex ipsius Ciceronis ad illum epistolis perspicere licet lib. 7. C

DEDVCI] tanquã lineas: vel potius tanquã lanã, seu linum. epist. Ad August. *tenui deducta poëmata filo.* ad quem locum hac de re plura.

TER VNCTI TRANSN. TIB.] quoniam hæc à Trebatio iurisconsulto pronuntiantur, quasi edicta quædam, & leges: facetè simili verborum formula concipiuntur, atque leges componi solent. Iam verò nemini est obscurum, à labore, & cibo, vinoque somnum esse dulcissimum, ac placidissimum. quod cur ita fiat, docet Lucret. lib. 4. his versibus, *Deinde cibum sequitur somnus, quia, quæ facit aër, Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omneis, Efficit: & multo sopor ille grauissimus exstat, Quem satur, aut lassus capias: quia plurima tum se Corpora conturbant magno contusa labore. Fit ratione eadem coniectus porrò animai Altior, atq; foras eiectus largior eius, Et diuisior inter se, ac distractior intus.*

ALTO] Homerus, & Græci ὕπνον νήδυμον appellant, id est, vel altum, vel iucundum: quanquam interdum pro eo, quem ijdem νήγρετον nominant, vsurpatur. Virgil. lib. 8. Æneid. princip. *Alituum, pecudumq́, genus sopor altus habebat.* D

IRRIGVVM] non dixit obrutum. esset enim tum somnus implacidus, insuauis, iniucundus, atq; (vt ita dicam) insomnis: sed irriguum. rectè igitur Alcæus τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, id est, vino pulmones irriga. tralatio autem est ab horto irriguo. sat. 4. lib. 2 *irriguo nihil est elutius horto.*

SVB NOCTEM] paullo ante noctem, vt alibi docuimus.

RAPIT] significantius dixit, quàm si dixisset, *capit.*

LATVRVS] consequuturus, accepturus, vt sæpe alibi.

CVPIDVM, PATER OPT.] respondens Horatius, cupientem (inquit) pater optime Trebati, vires deferunt: præclara quidem est voluntas, sed deest nobis facultas. Debet autem poëta suas vireis diligenter explorare, neque rem vllam scribendam suscipere maiorem viribus, & facultate. sic epist. ad Pison. *Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam Viribus, & versate diu, quid ferre recusent, Quid valeant humeri.* E

NEQVE ENIM QVIVIS HORR. PIL.] sic ferè Od. 6. lib. 1. *Nos, Agrippa, neq; hac dicere, nec grauem Pelidæ stomachum cedere nescij,* &c. & Od. 12. li. 2. *Nolis longa feræ bella Numantiæ, &c.*

AVT LABENTIS EQVO D. VVLN. P.] Parthi enim ex equis pugnabant, & erant equites. Od. 2. lib. 1. *Neu sinas Medos equitare inultos Te duce Cæsar.* & Od. 19. eiusd. *Nec patitur Scythas, Et versis animosum equis Parthum dicere, nec quæ nihil attinent.* ad quẽ locũ, & itẽ ad aliarũ odarum libros, Parthos equites fuisse, & ex equis pugnare solitos, notauimus. *labentis* autem *equo Parthi vulnera* dixit ad laudẽ Augusti spectans, quasi Augusti virtute Parthi, qui in pugnis equestribus multùm valere & pollere putabantur; superati ex equis suis deiecti fuerint. *describat* autem edendum curaui, libros aliquot veteres secutus: nonnulli tamen non minus vetusti habent *describit*; quod æque probo. F

FRACTA CVSPIDE] cuiusmodi tela dicitur Marius excogitasse, vt & essent hostibus inutilia, & ne è corporibus sauciorũ euelli possent: qua de re sic Plutarchus in Mario, Λέγεται δὲ εἰς ἐκείνην τὴν μάχην πρῶτον ὑπὸ Μαρίου καινοτομηθῆναι τὸ περὶ τοὺς ὑσσούς. τὸ γὰρ εἰς τὸν σίδηρον ἔμβλημα τοῦ ξύλου πρότερον μὲν ἦν δυσὶ περόναις κατειλημμένον σιδηραῖς. Τότε δὲ ὁ Μάριος τὴν μὲν, ὥσπερ εἶχεν, εἴασε· τὴν δὲ ἑτέραν ἐξελὼν, ξύλινον ἧλον εὔθραυστον ἀντ᾽ αὐτῆς ἐνέβαλε, τεχνάζων προσπεσόντα τὸν ὑσσὸν τῷ θυρεῷ τοῦ πολεμίου, μὴ μένειν ὀρθὸν, ἀλλὰ τοῦ ξυλίνου κλασθέντος ἥλου καμπὴν γίνεσθαι περὶ τὸν σίδηρον, καὶ παρέλκεσθαι τὸ δόρυ διὰ τὴν στρεβλότητα τῆς αἰχμῆς ἐνεχόμενον. id est, *Dicitur tum ad id prælium illud à Mario de iaculis innouatum esse. Nam ea pars ligni, quæ in ferrum inseritur, antea duabus fibulis ferreis continebatur: Tunc autem Marius, alteram quidem, quemadmodum erat, reliquit: altera autem exemta, clauũ ligneum fragilem in eius locum immisit, eo consilio, vt iaculũ ad clypeum hostis adiectum, nõ maneret rectum, sed clauo ligneo fracto, curuaretur ferrum, &*

A *lignum transuersa cuspide herens deorsum penderet.*

ATTAMEN ET IVST.] loquitur Trebatius. Si bella ab Augusto gesta scribere non potes: at poteras eius fortitudinem, iustitiam, animi magnitudinem, ceterasque virtutes laudare, ac prædicare: quemadmodum Scipionis laudes Lucilius suis scriptis posteritati commendauit, ac memoriæ prodidit.

ET IVSTVM POTERAS, ET SCRIBERE FORTEM] Augustum iustitiæ, & fortitudinis nomine laudare poteras.

SCIPIADAM VT SAP. LVCIL.] quemadmodum Lucilius sapiens descripsit Scipiadam, id est, Scipionem. infrà eadem saty. *Virtus Scipiade, &c.*

HAVD MIHI DEERO] id est, operam huic rei nauabo, inquit Horat.

NISI DEXTRO TEMP. FLACCI VERBA] ordo verborum hic videtur esse quibusdam, & sententia ab illo loco, *haud mihi deero.* Non me

B præbebo negligentem, neque ignauum in laudandis Augusti virtutibus, cùm opus erit, si modò mea verba tempore opportuno attentè audientur ab Augusto. atque ita hic locus pendere è superioribus verbis intelligetur, *haud mihi deero, nisi dextro tempore Flacci verba non ibunt, &c.* id est, haud mihi deero, si mea verba opportunè ibunt per attentam Cæsaris aurem. Alij sic, & fortasse melius, explicant, vt separatim legatur, & per se, hoc modo. Verba mea non nisi dextro, seu opportuno tempore per attentã Cæsaris aurem ibunt: carmina mea ad aureis Cæsaris peruenire non sinam nisi tempore opportuno. Itaque attentam autem interpretantur ad audiendum erectam. *dextro tempore* posuit pro opportuno, vt *læuo tempore* sat. 4. huius lib. pro contrario. *cùm te sic tempore læuo Interpellarim.*

CVI MALE SI PALP.] cui si quis blandiatur ineptis, aut immoderatis laudibus: ita omni ex parte tectus, ac septus est aduersus assentationis dulcedinem, atque illecebram, itaque eam

C odit, ac reijcit, vt ab ea capi non possit. blanditias, & assentationem aspernatur, ac respuit. tralatio est ab equis *calcitrosis.* sic M. Tull. de Cœlio Clodiam amantem spernente, *calcitrat.*

QVANTO RECTIVS HOC] Trebatius loquens, quanto præstat (inquit) hoc scribendi genus tractare, quàm satyras scribere, quibus vitiosos homines lædas?

QVID FACIAM?] respondens Horat. ostendit suo quemque studio delectari, sua quemque voluptate teneri. & ἐν παρόδῳ vrbanè, & satyricè Milonium quendam ætatis suæ scurram, notat, hominem temulentum, & cùm temulentus esset, saltare solitum.

VT ICTO ACC. FERV. CAP. NVM. QVE LVC.] id est, vbi, seu postea quàm nimio vini potu caput eius concaluit, & ebrius factus binas se lucernas videre existimat, pro singulis. Sic Iuuen. *& geminis exsurgit mensa lucernis.* Aristoteles problem. τμημ. γ. quærit cur ita fiat, & rationem affert his verbis, Διὰ τί τοῖς μεθύουσιν ἐνίοτε πολλὰ φαίνεται τὸ ἓν ὁρῶσιν; ἢ ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῶν ὄψεων ἔσωθεν κινοῦνται ὑπὸ τοῦ οἴνου, καθάπερ ἡ ὅλη κεφαλή. κινουμένων δὲ τῶν ἀρχῶν οὐκ εἰς ταὐτὸ συμβάλλουσιν αἱ ὄψεις, ἀλλ' εἰς ἑκάτερον μέρος ἑκάτεραι τοῦ ὁρωμένου. διὸ δύο φαίνεται. ταὐτὸ δὲ τοῦτο γίνεται, καὶ ἐάν τις κάτωθεν πιέσῃ τὴν ὄψιν. ἐκείνη γὰρ τὴν ἀρχὴν τῆς ὄψεως. οὐκέτι μοναχῇ εἰς ταὐτὸ συμβάλλει τῇ ἑτέρᾳ. ἡ μὲν οὖν τοιαύτη κίνησις ἔξωθεν γίνεται. ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ οἴνου, ἔσωθεν. διαφέρει δὲ οὐδὲν. ταὐτὸ γὰρ πάσχει ὁπωσοῦν κινηθεῖσα. quæ sic interpretor,

D Quam ob causam ebrijs cùm vnum cernunt, multa videntur? an quoniam aspectuum principia intrinsecus à vino mouentur, quemadmodum caput totum? cùm principia autem mouentur, non in idem conueniunt aspectus, sed ad vtramque quodammodo partem eius, quod cernitur? idcircò duo apparent? hoc idem porrò etiam accidit, si quis infernè aspectum premat. nam principium ipsius aspectus mouit, ita vt non amplius in eandem rem, atque alter, conueniat. Ac talis quidem motio fit extrinsecus. ea autem, quæ à vino gignitur, intrinsecus. verùm nihil interest. visus enim quomodocúque motus fuerit, hæc ita efficiet. Lucretius autem lib. 4. borum, & similium

E causam opinioni, & errori animorum ascribit. sensus enim numquam falli affirmat. sic Lucret. *At si fortè oculo manus vni subdita subter Pressit eum: quodam sensu fit vti videantur Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo: Bina lucernarum flagrantia lumina flammis, Binaq; per totas edeis geminare supellex, Et duplices hominum facies, & corpora bina, &c.* sequitur statim, *Cetera de genere hoc mirando multa videmus, Quæ violare fidem quasi sensibus omnia quærunt: Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit Propter opinatus animi, quos addimus ipsi, Pro visis vt sint, quæ non sunt sensibu' visa.*

CASTOR GAVDET EQVIS, OVO P.] etiam geminorum fratrum diuersa studia solent esse, vt appãret in Castore, & Polluce, quorum hic pugil clarissimus, ille optimus eques fuisse dicitur. existimant nonnulli, ætate Horatij geminos fratres fuisse sic nominatos, quorum alter equis, alter cæstibus delectaretur. mea nihil refert. sed mihi tamen simplicius videtur, vt fratres Helenæ

F intelligamus.

ME PEDIBVS DELECT. CLAVD.] sic locutus est saty. a superiore. *at si quis pedibus quid claudere senis, Hoc tantum contentus.*

CREDEBAT] committebat: tralatio est. vide annot. ad Od. 5. lib. 3. ibi, *Qui perfidis se credidit hostibus.*

NEQVE SI MALE CESSERAT, VSQVAM DEC.] id est, neque si quid ei malè euenerat, neque si prosperè, vsquam aliò confugiens, quàm ad scribendum, aut legendum. mendosè in quibusdam libris legitur *gesserat.* Iam *decurrens aliò,* id est, conferens se aliò, confugiens aliò. ita hoc participio vsus est Oda 29. lib. 3. *Non est meum si mugiat Africis Malus procellis, ad miseras preces Decurrere, &c.* Præterea *vsquam* cdendum curaui potius, quàm *vmquam,* libros plureis veteres secutus: quamquam *vmquam* non damno: in nonnullis libris etiam vet. repertum.

QVO FIT, VT OMNIS VOT.] quo fit, vt omnis Lucilij vita pateat, veluti in tabula votiua, descripta,

A descripta, atque expressa. *votiuæ tabulæ* appellantur, quæ sunt votæ, quæ've ex voto suspenduntur in fanis, quales sunt naufragorum, aut eorum, qui ex graui & periculoso morbo recreati conualuerunt. suprà Od. 5. lib. 1. *me tabula sacer Votiua paries indicat humida Suspendisse potenti Vestimenta maris Deo.*

LVCANVS, AN APPVLVS ANCEPS] inter Lucaniam, & Apuliam interiectus, vtriusque particeps, ita, vt dubium sit, Lucanúsne sim, an Appulus, nempe Venusinus: quia Venusinus colonus inter vtrosque fineis Lucaniæ scilicet, & Apuliæ, arat. Intellige, coloniam à populo Ro. in Venusiam esse missam, ne eà hostes in Romanos incurrerent.

QVO NE, &c.] id est, vt ne hostes populi Ro. in Romanos inuaderent. quidam libri manuscripti habent, *Qua ne*, id est, ne aliquà, seu per aliquam partem, seu viam.

SIVE QVÒD] siue quia Appuli, siue quia Lu-

B cani bellum populo Ro. inferrent. alij *quod* positum esse putant pro *aliquod*. sed eos refellit codex vous Vatic. & Tornes. in quibus ita scriptum est, *Siue quia Appula gens, seu quòd Lucania bellum, &c. incutere bellum* autem, id est, inferre, Horatio vsitatum.

HAVD PETET VLTRÒ] nō petet quēquā, nisi sim lacessitus. hæc enim vis est, vocis *vltrò*.

QVEMQVAM ANIMANTEM] quemquam viuum, quemquam anima & corpore constantem. M. Tull. in Timæo, *a quo enim animante relíquos omneis contineri vellet animanteis, hunc ea forma figurauit, qua vna omnes reliqua forma concluduntur.* aliàs animans, & fæminini generis est, & neutrius.

DESTRINGERE] propriè, & vsitatè, vt sup. annot. ad Od. 35. lib. 1.

TVTVS AB INFESTIS LATRON.] sic loquitur sup. Od. 4. lib. 3. *Vt tuto ab atris corpore viperis Dormirem, &c.* & sat. 6. huius lib. in extr. *Tutus ab insidijs.* vide annotationem ad Odam 16.

C lib. 3. ibi, *munierant satis Nocturnis ab adult.*

VT PEREAT POSITVM RVB. F.] vtinā telum in vagina cōnditum, rubigine exedatur. Priscian. hunc locum testem producit lib. 15.

NEC QVISQVAM NOC. CVP.] & vtinam nemo me lacessat iniuria: vtinam nemo mihi vltrò iniuriam inferat, pacis cupido.

AT ILLE, QVI ME COM.] at, qui me prouocarit, plorabit, & erit fabula totius populi. Plato in Minoë, monet eum, qui bonę existimationis cupidus est, ne poëtas offendat, neue lacessat, Minois exemplo, qui quamuis fuerit rex clementissimus, iustissimus, optimus: tamen propterea quòd offensionem, odiumque tragicorum poëtarum subierit: & clementiæ, iustitiæque suæ fructu caruit, & inustus est inhumanitatis, crudelitatis, iniustitię notis in posterum sempiternis. Verba Platonis sunt hæc, Διὸ καὶ σὺ, ὦ βέλτιστε, ἐὰν σωφρονῇς, εὐλαβὴς ἔσῃ, καὶ ἄλλος πᾶς ἀνὴρ, ὅτῳ μέλει τοῦ εὐδόκιμος εἶναι, μηδέποτε ἀπεχθάνεσθαι ἀνδρὶ ποιητικῷ μηδενί. οἱ γὰρ ποιηταὶ μέγα δύνανται εἰς δόξαν ἐφ' ὁπότερ' ἂν ποιῶσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐλογοῦντες, ἢ κακηγοροῦντες. id est, Quapropter etiam tu ô vir optime, si sapis, caue, & quiuis alius, cui curæ sua existimatio est, ne vllius poetę inimicitias in te confles. poëtæ enim multū valent ad famam in vtramque partem, siue laudent, siue maledicant. Itaque Archilochus ille ad maledicendum egregiè promtus, ac paratus, cùm à quodam contumeliosè appellatus esset, ita respondit, τὸν τέττιγα πτεροῦ συνείληφας, id est, cicadam ala comprehendisti. huius autem animalis mirus est stridor, si ala prehendatur. Huc pertinet & illud, quod scribit Plutarchus in Theseo, ἔοικε γὰρ ὄντως χαλεπὸν εἶναι φωνὴν ἐχούσῃ πόλει καὶ μοῦσαν ἀπεχθάνεσθαι, id est, reuera molestum & durum est cum ciuitate, quæ vocem & musam habeat, inimicitias suscipere.

D

FLEBIT] οἰμώξει, dolebit, miseriam suam conqueretur, ac deplorabit, miser erit. vide annot. sup. ad Od. 5. epod. ibi, *O multa fleturum caput.*

ET INSIGNIS TOTA CANTAB. VR.] peruenier in ora virûm: nobilitabitur meis versibus ad ignominiam, & infamiam sui nominis sempiternam.

E

SERVIVS IRATVS] quæsitor. intelligamus, hunc ætate Horatij fuisse prætorem, & quæstioni alicui rei capitalis præfuisse. Virgil. 6. Æn. *Quæsitor Minos vrnā mouet.* adhibebatur autē vrna, ad sortitionē, subsortitionemque iudicum. Alij accusatorem & calumniatorem fuisse volunt.

CANIDIA ALBVCI] Albucij filia venefica, Gratidia nomine: de qua suprà Oda. 3. epod. *an malus Canidia tractauit dapes?* & tota Od. 5. & 17. & saty. 8. lib. 1.

GRANDE MALVM TVR.] quia iudex leuis, & nummarius, & venalis, & δωροδόκος. Quòd autem Porphirio notat, apud hunc C. Turium accusatum esse C. Verrem à Cicerone, Hortensio defendente, mihi non probat. Potèst tamen fieri, vt discoloribus signis iuratorum hominum sententias, seu tabellas notarit: quod factum esse Romæ cùm senatorius ordo iudicaret, queritur Cicero procœmio actionis primæ in Verr. non longe ab extremo.

F

VT, QVO QVISQVE VALET, &c.] id est, quo modo, quare quisque plurimùm potest, ea te inimicos suos, eosque, quibus se inuisum esse sentit, aut quos metuit, terreat, & vlciscatur: & quemadmodum imperet hoc ipsa natura, cuius maxima vis est, sic ratiocinare mecum: οὕτω συλλογίζου μετ' ἐμοῦ.

DENTE LVPVS, &c.] sic M. Tull. lib. 2. de nat. deor. *Iam illa cernimus vt contra metū, & vim suis se armis quæque defendat. cornibus tauri, apri dentibus, morsu leones, alia fuga, alia occultatione se tutantur: atramenti effusione sepia, torpore torpedines: multa etiam insectanteis odoris intolerabili fœditate repellunt.* & Lucre. lib. 5. *Principio genus acre leonum, sæuaque secla Tutata est virtus, vulpeis dolus, & fuga ceruos, &c.* Hac eadem de re lege Aristot. lib. 2. de partibus animaliū cap. 9. & lib. 3. cap. 1. & 2. locū autem tantum indicabo. Sic igitur cap. 9. li. 2. σιαγόνας δὲ κατὰ λόγον ἀναλογοῦσι τοῖς ὀστοῖς καὶ τὰ τοιάδε τῶν μορίων, οἷον ὄνυχές τε καὶ ὁπλαὶ, καὶ χηλαὶ, καὶ κέρατα, καὶ ῥύγχη τὰ τῶν ὀρνίθων. πάντα δὲ ταῦτα βοηθείας ἕνεκεν ἔχουσι τὰ ζῷα. τὰ γὰρ ἐξ αὐτῶν συνεστηκότα, &c. οἷον ὁπλή τε ὅλη καὶ κέρας ὅλον μαχάνται

A μηχάνηται πρὸς τὴν σωτηρίαν ἑκάστοις. ἐν τούτῳ δὲ τῷ γένει καὶ ἡ τῶν ὀδόντων ἐστὶ φύσις, τοῖς μὲν ὑπάρχουσα πρὸς ἐνέργειαν, τῆς προφῆς ἐργασίας: τοῖς δὲ πρός τε ταῦτα καὶ πρὸς ἀλκήν, οἷον τοῖς καρχαρόδουσι, καὶ χαυλιόδουσιν: id est, proxime autem ad ossium naturam, quod ad tactum attinet, accedunt etiam tales partes, verbi gratia, vngues & vngulæ, tum solidæ, tum bisulcæ, & cornua, & rostra auium. Omnia autem hæc præsidij gratia habent animantes. Quæ enim ex ijs constant, &c. verbi causa, vngula tota, & cornu rorum, ad salutem cuiusq; animalis à natura excogitatũ & comparatum est. In hoc genere autem etiam dentes nnmerandi sunt, alijs quidem attributi ad vnũ munus obeundum, nempe ad cibum conficiendũ alijs & ad hoc, & ad prælium, vteisq; expromendas, vt ijs animalibus & quibus ferrari, & quibus exserti sunt dentes. Eodem ferè pertioent quæ 1. cap. vbi de dentibus, & quæ a. lib. 3. vbi de cornibus, scripta sunt: quæ, ne sim longior, lectori relinquo suo loco, & apud auctorem ipsum legenda,

B nisi quòd temperare mihi non potui quin ascriberem quæ de Momo affert Aristoteles cap. illo 2. lib. 3. naturã reprehendente quòd cornua tauris affinxisset in capite, non in humeris. sic Aristoteles, Ὀρθῶς δὲ καὶ τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πεποίηκε τὴν τῶν κεράτων φύσιν, ἀλλὰ μὴ καθάπερ ὁ Αἰσώπου Μῶμος ἐπιμέμφεται τὸν ταῦρον, ὅτι οὐκ ἐπὶ τοῖς ὤμοις ἔχει τὰ κέρατα, ὅθεν τὰς πληγὰς ἐποιεῖτ' ἂν ἰσχυροτάτας, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἀσθενεστάτου μέρους τῆς κεφαλῆς. οὐ γὰρ ὀξὺ βλέπων ὁ Μῶμος ταύτην ἐπιτίμα. ὥσπερ γὰρ καὶ εἰ ἐπ' ἄλλου του τοῦ σώματος κέρατα ἐπεφύκει, βλάβος ἂν παρεῖχε, καὶ ἄλλως οὐδὲν ὄντα χρήσιμα, κἂν ἐμπόδια τῶν ἔργων πολλοῖς ἦν: οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων πεφυκότα. οὐ γὰρ μόνον χρὴ σκοπεῖν πόθεν ἰσχυρότεραι αἱ πληγαί, ἀλλὰ καὶ πόθεν πορρώτεραι, &c. i. Rectè autem etiam io eo à natura prouisum & consultum est, quòd cornua io capite locarit, non vt Momus Æsopi volebat, qui taurum improbabat, quòd non in humeris cornua habeat, vnde plagas incussisset acriores, sed in infirmissima parte capitis. Nam cùm hæc reprehendebat, parum videbat. Quemadmodũ enim si vel in quauis alia corporis parte cornua innata essent, oneri essent, dam

C numq; importarent, neq; quicquam prodessent, multisq; operis functionibus impedimento essent: sic & si in humeris essent à natura collocata. Nõ solùm enim videre oportet vnde plagæ acriores fiant, sed etiam vndè longiores.

INTVS] ooo foris, sed à natura insitum.

SCEVÆ, &c.] significat, hunc fuisse impium in parenteis, & matrem veneno necasse: veneficumq́ne, non sicarium fuisse. Non admodum dissimile est illud Ciceronis pro Scauro. *Libertus patronum non occidit, sed duobus digitulis gulam oblisit.* Sceuæ (inquit) luxurioso & perdito homini suam matrem crede, id est, committe, & permitte: manus quidem, & ferrum ab illa abstinebit: sed cicuta cum melle confusa matrem necabit.

NIL FACIET SCEL. PIA DEXT.] pura quidem manus erit à sanguine materno: sed cicuta eam de medio tollet:

MALA] ἐπίθετον perpetuum. nulla enim cicuta bona est. sic alibi *mala lustra, mala ambitio, mali fures*. apud Hom. λευκοῖο γάλακτος.

TOLLET] necabit, occidet. sic Varro, *qui patrem decem annos natus tollet, nisi veneno?* D

NE LONGVM FACIAM] ne sim longior: vt paucis expediam. sic lõquitur M. Tull. lib. 1. de leg. *Non faciam longius: huc enim pertinet, animal hoc prouidum, sagax, multiplex, acutum, memor plenum rationis, & consilij, preclara quadam ratione generatum esse a supremo deo.*

TRANQVILLA SENECT.] quæ optãda est, & à dijs petenda: vt carmine sæcul. post epod. *Dij senectuti placidæ quietem, [date.]*

SEV MORS ATR. CIRCVMV. AL.] siue mors mihi impendet, atque imminet, iam iam aduentans. Alas affinxit morti ad significandam eius celeritatem. attas autem appellauit, quia omnia, quæ ad inferos, & ad mortem pertinent, tristia, iniucunda, & horribilia sunt: cuiusmodi sunt & nigra, seu atra: quod sæpe alibi notauimus. Contrà Oda 17. libri secundi, *volucrisq́ fati Tardauit alas.*

FORS] fortuna. caue legas, *fors*. & vide annot. ad illum locum saty. 1. *Seu ratio dederit, seu fors obiecerit.* E

QVISQVIS ERIT VITÆ SCR. COL.] ordo est. quisquis erit vitæ color, scribam. *vita colorem* inte lige vitæ genus, conditionem viuendi, sortem, personam. non enim vna est omnium hominum persona, non idem vitæ color, non eadem species: aliudq; vitæ genus est imperatoris, aliud oratoris: aliud negotiatoris, aliud poëtæ. rectè autem colorem appellauit, quia singulorum vitæ degendæ genera, plerumque tanquam colores quidam, in nobis immutantur, neque quicquam ad animum pertinent: sed ad corpus, aut fortunã. Quamuis autem sua quemque natura ad certum vitæ genus fingere videatur: neq; tamen semper in deligendo vitæ genere naturam sequimur, & sæpe, ad quam nos ætatis agendæ viam vel propinqui impulerint, vel fortuna, veluti tempestas quædam, detulerit, in ea constantiæ causa, repugnante natura, cogimur consenescere, & ad extremum vitæ spiritum permanere. epist. 17. *Omnis Aristippum decuit color, & status, & res.* F

O PVER, VT SIS VITALIS, METVO] ô puer (inquit Trebatius) ne non sis vitalis, metuo. nomen *vitalis* autem, id propriè significat, quod ad vitam pertinet, quod vitã adiuuat, quod vitæ vtile est. Lucret. lib. 3. *Est igitur calor, ac ventus vitalis in ipso Corpore, qui nobis moribundos deserit artus.* ibid. *mors omnia praestat, Vitale praeter sensum, calidumq́; vaporem.* ibid. *Et caput abscissum calido, viuenteq; trunco, Seruat humi vultum vitalem, oculosq́; patenteis, Donec relliquias animai reddidit omneis.* & li. 5. *Nudus humi iacet, infans, indigus omni Vitali auxilio.* & li. 6. *primùm multarum semina rerũ Esse suprà docui, quæ sint vitalia nobis.* M. Tull. lib. de nat. deor. 2. *ex quo intelligi debet, eam caloris naturam, vim in se habere vitalem, per omnem mundum pertinentem.* ibid. *& ceteris naturis omnibus salutarem impertit, & vitalem calorem.* Idem de diuination. li. 1. *Luce serenanti vitalia lumina liquit*, quamquam legendum est eo loco, *vitai lumina liquit*: itaque edendum curauimus. Virg. Æneid. 1.

Quisquis

A *Quisquis es, haud (credo) inuisus cœlestibus auras Vitales carpis.* Plaut. in Pœnulo, *Iupiter, qui genus colis, alisq́; hominũ, per quem viuimus vitale æuum.* Interdum etiã vitale appellamus, quod vita præditum est, & viuax: vt Plaut. in Baccbid. *Da, si esse saluum vis me, aut vitalem tibi.* M. Tull. in Lælio ex Ennio, *Quis potest esse vita vitalis, vt ait Ennius, qui non in amici mutua beneuolentia conquiescat?* & ita hoc loco ponitur ab Horat. itemque in sat. 7. huius lib. ita, *Dauus, amicum Mancipium domino, & frugi, quod sit satis, hoc est, Vt vitale putes.*

MAIORVM NE QVIS AMICVS] ne quis gratiosus apud maiores, & potẽtiores viros, &c.

FRIGORE TE FERIAT] mortem tibi inferat: te de medio tollat. sic Lucret. lib. 3. *& discedit in auras, Et gelidos artus in lethi frigore linquit.* Idem lib. 4. *namq́; iacèret Æterno corpus perfusum frigore lethi.* Virgil. lib. 9. Æn. *voluitur ille vomens calidum de pectore flumen Frigidus*, id est, moribundus, atque adeò mortuus. vt explicat Nonius Marcell. Idem in diris. *Et calor infuso decedit frigore mortis.* Idem lib. 4. Æn. *Et cum frigida mors anima seduxerit artus.* Horat. Od. 8. lib. 2. *gelidaq́; diuos*
B *Morte carenteis.* Itaque docet Varro lib. 4. de ling. Lat. *ignem à nascendo dictum, quod hinc nascitur, quicquid nascitur: ideoq́; calet: vt, qui denascitur, ignem amittit, & frigescit.*

QVIN? CÙM EST LVCIL. AVSVS, &c.] Quid? (inquit Horat.) cùm Lucilius primus ausus est satyras scribere?

DETRAHERE ET PELL. NITID. Q.] & cùm ausus est ea integumenta detrahere, quibus quisque sua flagitia, suamque turpitudinem tegeret, ac celaret? ausus est omnia, aut plurima improborum peccata nudare, & in publico quodam modo proponere? sic epist. 16. lib. 1. *speciosum pelle decora.*

CEDERET] incederet. sic Plautus. *Vt transuersus, non prouersus cedit, quasi cancer solet.* citat Varro lib. 6. de ling. Lat.

INTRORSVM TVRPIS] epist. ad Quinctium lib. primo. *Introrsum turpem speciosum pelle decora.*

AVT, QVI DVXIT AB] P. Scipio Africanus posterior, qui Karthaginem deleuit. Od. 8. lib. 4. *Non incendia Karthaginis impia, Eius, qui do-*
C *mita nomen ab Africa Lucratus redit, clarius indicant Laudes, quam Calabræ Pierides.*

INGENIO OFFENSI?] num ingenio Lucilij offensi, subintell. sunt?

FAMOSÍSQVE LVPO COOP.] & num doluere ob Rutilium Lupum famosis versibus conscissum? extant Lucilij versus non integri apud M. Tull. lib. 1. de nat. Deor. in quibus hic Lupus, & aliquot alij commemorantur. M. Tull. *Quid de sacrilegis, quid de impiis, periurisq́; dicemus? Tubulus si Lucius vmquam, Si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filius, vt ait Lucilius, putasset esse Deos: tam periurus, aut tam impius fuisset?*

POPVLVMQVE TRIBVTVM] per populũ tributum, plebem infimam, &, vt M. Tullius sæpe nominat, vrbanam, significat. erant enim tribus vrbanæ omnium infimæ, & longè minus honestæ, quàm rusticæ. Itaque in eas coniecti fuerũt D
à Graccborum patre libertini, vt scribit M. Tull. lib. 1. de orat. ad Q. Fr. Denique tributum populum hîc dicit, quem in epist. 7. lib. 1. *tunicatum popellum. Vilia vendentem tunicato scruta popello.* Sic autem esse legendum peruincunt plerique codices manu scr. in aliis est *tributim*: quæ scriptura tamen ferri potest.

SCILICET VNI ÆQVVS] scilicet vni virtuti placatus, æquabilis, atque amicus: non iratus, neque offensus: sed propitius, & ad fauendũ propensus. vide annot. ad Od. 3. lib. 2.

A VVLGO, ET SCENA] à scena, id est, à luce forensi, ab oculis ciuium, à conspectu populi, & multitudinis. tralatio est à ludis scenicis. sic loquitur M. Tull. oratione pro Plancio: *Omitto illa, quæ si minus in scena sunt, at certè cùm sunt prolata, laudantur.* sic enim hunc locum emendaui ex auctoritate librorum manu scr. qui sic legebatur in vulgatis, *quæ si minus necessaria sunt, &c.*

VIRT. SCIP. ET MITIS. SAP. LÆL.] id est, Scipio, & Lælius: περίφρασις quod genus suprà annotauimus ad Od. 5. lib. 3. Priscian. lib. 2. E
scribit dicendum fuisse *Scipionida.* Vsus tamen est eadem voce & Lucilius. *Cornelius Publius noster Scipiadas dicto, &c.* & Lucretius lib. 3 *Scipiades belli fulmen Karthaginis horror.* suprà iterum Horat. *Scipiadam vt sapiens Lucilius.*

DISCINCTI] cur nõ dixit *discincta?* quia per virtutẽ Scipionis, & sapientiã Lælij, Scipio, & Lælius significâtur, vt diximus. sic Homerus ὀδ. λ. Ἦλθε δ' ἐπὶ ψυχὴ Θηβαίου Τειρεσίαο Χρύσεον σκῆπτρον ἔχων. id est, Venit autẽ postea Tiresiæ anima aureũ sceptrũ tenẽs. & ἰλ. μ. Ἐλθὼν γὰρ ῥ' ἐκάκωσε βίη Ἡρακληείη: id est, Virtus enim Herculea profectus Pylios infestos habuit, ac diuexauit. quibus locis videbatur dicendum ἔχουσα, & ἐλθοῦσα, & Eurip. apud Stobæũ, Ἴδοιμι δ' αὐτῶν ἔκγονʼ ἄρρεν' ἄρσενα, Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιος τυραννίδος. videbatur dicendum ἄρρενα ἄξια. sic M. Tull. orat. pro Sextio. *duo importuna prodigia, quos egestas, quos æris alieni magnitudo, &c. tribuno pl. cõstrictos addixerat.* discinctus hoc loco non ponitur in vitio, vt Ode 1. epod. *Discinctus aut perdam vt nepos:* sed ad animi laxamentum, ac remissionẽ F
dumtaxat pertinet, vt ibidem docuimus. *discincti* igitur valet hoc loco idem, quod remissi, ac relaxati: animo à rebus seriis, & à reipub. curis soluto: omni seueritate posita.

DONEC] interea dum, vel tantisper dum, vt Od. 9. lib. 3. *Donec gratus eram tibi.*

DECOQV. OLVS] ex apparatu, qualis esset eorum cena significat, nempe frugi, minimeq́ue sumtuosa. vide quæ annotata sunt ad illum locum *lachanũq́; catinum.* saty. 6. lib. 1. *soliti* autem subintell. erant.

QVAMVIS INFRA LVCILI C. ING.] quamuis & censu, & ingenio Lucilio inferior. fuit autem Lucilius honesto loco natus, nempe familia equestri.

CVM MAGNIS VIXISSE] sic infrà epist. vlt. lib. 1. *Me primis vrbis belli placuisse, domiq́;.*

ET FRAGILI QVÆR. ILL. D.] allegoria est. significat autem, inuidis, qui conabâtur eum,

A obtrectando,& clanculum mordeodo,in crimen vocare, suæ vitæ inregritatem, castitatem,& innocentiam responsuram,ac restituram. ducta allegoria est à dente,qui res teneras,molleis ac fragileis perfringere, & comminuere potest: duras & solidas non potest. vtirut alia quidem similitudine M.Tull. orat. pto Roscio Com.in eadem re:sed nõ minus apta,his verbis, *Nónne, vt ignis in aquã coniectus cõtinuò restinguitur, & refrigeratur: sic referuens falsum crimẽ in purissimã, & castissimã vitam collatũ,statim cóncidit & exstinguitur?*

Offendet solido.] in solidum incurret,ita vt lædatur potius,quàm lædat.

Eqvio. nihil hîc oiffino. possvm] ita reperi scriptum in vno cod. Vatic. & Tornes. vno Nicotiano. oon, vt habent vulgati libri, *diffingere*.Et sanè hanc (quam dico) scripturam agnoscere videtur siue Acro,siue Porphyrio. *diffindere* autem verbum est antiqui iuris ciuilis, quod valet differre,quamquam nonnulli malunt dici *diffundere*:à quibus dissentio. Verha sunt hęc ex lege secunda Numæ Pompilij: *Si quid horum fuit vitium iudici, arbitróve, reóve, is dies diffissus*

B *este*. T.Liuius lib.9.*atque ei legem Curiatam de imperio ferenti, triste omen diem diffidit*. Aul. Gellius lib.14.cap.2.*Atque in dierum quidem diffissionibus,&c.* vbi vulgò legitur *rerum diffusionibus*.

Sed tamen vt mon.] hæc pertioent ad versum, qui statim sequitur,*Si mala cend.* hoc sensu: sed tamen, vt cautior sis, idque à me monitus, ne fortè ignorantia legum te in fraudem impellat: si quis in aliquem famosa carmina scripserit, datur in eum actio, & pœna est in eum lege sancita. M. Tull. lib. 4. Tuscul. *quamquam id quidem etiam XII. tabulæ declarant, condi iam tum solitum esse carmen: quod ne liceret fieri ad alterius iniuriam, leges sanxerunt*.idem lib.4.de rep. *Nostra contrà XII. tabulæ cùm perpaucas res capite sanxissent, in his hanc quoque sanciendam putauerunt, si quis actitauisset, siue carmen condidisset, quod infamiam afferret, flagitiúmve alteri. præclarè. Iudiciis enim, ac magistratuum disceptationibus legitimis prepositam vitam, non poëtarum ingeniis habere debemus, nec probrum audire, nisi ea lege, vt respondere liceat, & iudicio defendere*. sic epist. ad August. *quin etiam lex, Pœnaq; lata, malo quæ nollet*

C *carmine quemquam Describi*.

Sanctar. insc. leg.] sanctæ leges dicuntur,quæ aliquid iubenr,aut vetant pœna irrogata, & sancita, si quis secus faciat. *inscitia legum*, id est, inscientia, seu ignorantia legum. sic loquitur infrà sat.prox.in extr. *aut vafri inscitia iuris*. & sat. 3. eiusd. lib. *& quæcumque inscitia veri Cæcum agit*. & epist. 3.lib. 1.*seu rerum inscitia vexat*. oisi fortè in his omnibus locis legendum est, *inscientia*, vt *inscientia* sit quattuor syllabarum, per *συνίζησιν*, quod item fieri in aliis vocibus alibi indicauimus, verbi gratia, in *Vindemiator*. saty.7.lib.1.in *Luscinias*.sat.3.huius lib.& similibus.

Iva est, Ivdicivmqve] lex lata est, & actio in enm datur.

Esto] demus ita esse, (inquit Horat.) videlicet pœnam esse constitutam in eum, qui mala in quempiam carmina scripserit: sed si quis booa D scripserit, laudatur iudice Cæsare, ambiguum inest in voce *mala*. Trebatius enim *mala* accipit famosa: Horat. autem indocta, atque iocondita, seu male nata.

Opprobriis] quidam libri veteres habẽt, *Opprobrio*: io his Morellianus, & Clericanus, & Russardinus vnus.

Latraverit] sic reperi scriptum in septem codicibus calamo exaratis: trib. Vatic. & Iaun. Nicot. Russ. Cleric. vnus Vat. & Faërn. & quidam alij habent *lacerauerit*. ego priorem scripturam secutus sum, quia à pluribus libris comprobatur. placet mihi tamen & altera, *lacerauerit*: cui ex aduerso respondet nomen *integer*: hoc modo, lacerauerit homines improbos, ideoque lacerandos, cùm ipse sit integer, id est, inoocens, & castus. Prætereà M.Tull.Philipp.11. ita loquitur, *verborum contumeliis lacerare*. nisi quis dicat *lacerare*, grauius esse, quàm *latrare*: & hoe huic loco conuenire: illud non conuenire. *Hac autem si quis oppr. dign. lac.* & reliqua, quæ seqountur, videntur dici à Trebatio, hoc modo, si quis improbum, impudicum, periurum, atque impium latra- E uerit, seu lacerauerit, cùm sit ipse purus, & innocens, leges ipsæ XII. tabularum risu dissoluentur, & pœnam remittent: tu autem omni molestia liberatus, abibis: tu missus fies: tu absoluêtis. Ego suspicatus sum aliquando, etiã superiora illa verba, *sed bona si quis, &c.* esse Trebatij, continentẽq; iam esse, & perpetuam Trebatij ad extremom orationem, vt aduersentur scilicet illis, *si mala condiderit*. alij omnia volunt esse Horatij.

Tabvlæ] id est, vel ipsæ leges risu dissolutæ supplicium remittent, vel ipsi iudices, qui sunt legum custodes, atque adeò leges loquentes, effusè ridebunt ob carmina abs te in quempiam opprobriis dignum scripta.

SATYRA 2.

QVÆ virtus, & quanta, boni, sit viuere paruo:
(Nec meus hic sermo est: sed, quem præcepit Ofellus
Rusticus, abnormis sapiens, crassaq; Minerua:) F
Discite non inter lances, mensasq; nitenteis,
Cùm stupet insanis acies fulgoribus, & cùm
Acclinis falsis animus, meliora recusat:
Verùm hîc impransi mecum disquirite. cur hoc?
Dicam si potero. malè verum examinat omnis

Cor-

A *Corruptus iudex. lépore sectatus, equóue*
Lassus ab indomito: vel, si Romana fatigat
Militia assuetũ græcari, seu pila velox,
Molliter austerum studio fallente laborem,
Seu te discus agit: pete cedentem aëra disco.
Cùm labor extuderit fastidia: siccus, inanis
Sperne cibum vilem: nisi Hymettia mella Falerno
Ne biberis diluta. foris est promus: & atrum
Defendens pisceis hiemat mare. cum sale panis
B *Latrantem stomachum benè leniet. vnde putas, aut*
Qui partũ? non in caro nidore voluptas
Summa, sed in te ipso est: tu pulmentaria quære
Sudando. pinguem vitiis, albumque, nec ostrea,
Nec scarus, aut poterit peregrina iuuare lagois.
Vix tamen eripiam, posito pauone, velis quin
Hoc potius, quàm gallina tergêre palatũ,
Corruptus vanis rerũ: quia veneat auro
Rara auis: & picta pandat spectacula cauda:
C *Tanquam ad rem attineat quicquã. num vesceris ista,*
Quam laudas pluma? cocto num adest honor idem?
Carne tamen quamuis distat nihil: hac magis illa,
Imparibus formis deceptũ te patet. esto,
Vnde datum sentis, lupus hic, Tiberinus, an alto
Captus hiet? pontéisne inter iactatus, an amnis
Ostia sub Tusci? laudas insane trilibrem
Mullum: in singula quem minuas pulmẽta, necesse est. D
Ducit te species, video. quò pertinet ergo
Proceros odisse lupos? quia scilicet illis
Maiorem natura modum dedit: his breue pondus.
Ieiunus rarò stomachus vulgaria temnit.
Porrectum magno magnum spectare catino
Vellem, ait harpyiis gula digna rapacibus. at vos
Præsentes Austri coquite horum obsonia: quamquam
Pũtet aper, rhombusque recens, mala copia quando
Ægrum sollicitat stomachum: cùm rapu la plenus, E
Atque acidas mauult inulas. nec dum omnis abacta
Pauperies epulis regũ. nam vilibus ouis,
Nigrisque est oleis hodie locus. haud ita pridem
Galloni præconis erat acipensere mensa
Infamis. quid? tum rhombos minus æquor alebat?
Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido:
Donec vos auctor docuit prætorius. ergo
Si quis nunc mergos suaueis edixerit assos:
Parebit praui docilis Romana iuuentus. F
Sordidus à tenui victu distabit, Ofello
Iudice. nam frustra vitium vitaueris illud,
Si te aliò prauum detorseris, Auidienus,
Cui Canis ex vero dictum cognomen adhæret:
Quinquenneis oleas est, & siluestria corna:
Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum: &,
Cuius odorem olei nequeas perferre (licebit

A *Ille repotia, nataleis, aliósve dierum*
Festos albatus celebret) cornu ipse bilibri
Caulibus instillat, veteris non parcus aceti.
Quali igitur victu sapiens vtetur? & horum
Vtrum imitabitur? hâc vrget lupus, hâc canis, aiunt.
Mundus erit, qui non offendet sordibus: atque
In neutram partem cultus miser. hic neque seruis,
Albuci senis exemplo, dum munia didit,
Sæuus erit: neque sic, vt simplex Næuius, vnctam
Conuiuis præbebit aquam. vitium hoc quoque magnum. B
Accipe nunc, victus tenuis quæ, quantáque secum
Afferat: in primis valeas benè. nam, variæ res
Vt noceant homini, credas, memor illius escæ,
Quæ simplex olim tibi sederit. at, simul assis
Miscueris elixa: simul conchylia turdis:
Dulcia se in bilem vertent: stomachóque tumultum
Lenta feret pituita. vides, vt pallidus omnis
Cena desurgat dubia? quin corpus onustũ
C *Hesternis vitiis animum quoque prægrauat vnà:*
Atque affligit humo diuinæ particulam auræ:
Alter, vbi dicto citiùs curata sopori
Membra dedit: vegetus præscripta ad munia surgit.
Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam:
Siue diem festum rediens aduexerit annus:
Seu recreare volet tenuatũ corpus: vbiq;
Accedent anni, & tractari mollius ætas D
Imbecilla volet. tibi quidnam accedet ad istam,
Quam puer, & validus præsumis, mollitiem, seu
Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus?
Rancidum aprũ antiqui laudabant: non, quia nasus
Illis nullus erat: sed, credo, hac mẽte, quòd hospes
Tardius adueniens, vitiatũ commodiùs, quàm
Integrum edax dominus consumeret. hos vtinam inter
Heroas natum tellus me prima tulisset.
Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem E
Occupat humanam? grandes rhombi, patinæque
Grande ferunt vnà cum damno dedecus. adde
Iratũ patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et frustra mortis cupidum, cùm deerit egenti
As, laquei pretium. iure, inquis, Trasius istis
Iurgatur verbis. ego vectigalia magna,
Diuitiásque habeo tribus amplas regibus. ergo,
Quod superat, non est, meliùs quò insumere possis?
Cur eget indignus quisquam te diuite? quare F
Templa ruunt antiqua deûm? cur, improbe, caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris aceruo?
Vni nimirũ rectè tibi semper erunt res?
O magnus posthac inimicis risus. vtérne
Ad casus dubios fidet sibi certius: hic, qui
Pluribus assuerit mentem, corpusque superbum:

An,

A *An qui contentus paruo, metuénſq; futuri,*
In pace, vt ſapiens, aptarit idonea bello?
Quo magis his credas: puer hunc ego paruus Ofellum
Integris opibus nôui non latiùs vſum,
Quàm nunc acciſis. videas metato in agello
Cum pecore, & natis fortem mercede colonum:
Non ego, narrantem, temere edi luce profeſta
Quicquam, præter olus fumoſæ cum pede pernæ.
Ac, mihi ſeu longum poſt tempus venerat hoſpes,
B *Siue operum vacuo gratus conuiua per imbrem*
Vicinus: bene erat, non piſcibus vrbe petitis,
Sed pullo, atque hædo: tum penſilis vua ſecundas,
Et nux ornabat menſas, cùm duplice ficu.
Poſt hoc ludus erat cuppa potare magiſtra:
Ac venerata Ceres, *vti culmo ſurgeret alto,*
Explicuit vino contractæ ſeria frontis.
C *Sæuiat, atque nouos moueat fortuna tumultus:*
Quantum hinc imminuet? quanto aut ego parciùs, aut vos
O pueri nituiſtis, vt huc nouus incola venit?
Nam propriæ telluris herum natura neque illum,
Nec me, nec quemquam ſtatuit. nos expulit ille,
Illum aut nequities, aut vafri inſcitia iuris.
Poſtremò expellet certè viuacior heres.
Nunc ager Vmbreni ſub nomine, nuper Ofelli D
Dictus. erit nulli proprius: ſed cedet in vſum
Nunc mihi, nunc alij. quocirca viuite fortes:
Fortiáque aduerſis opponite pectora rebus.

QVÆ VIRTVS] hæc ſatyra ſub Ofelli perſona luxurioſos vrbanè reprehendit atque obiurgat.

BONI] in tribus Vatic. cod. & Faër. & Torn: ſcriptum reperitur *boni*, vt ſit vocandi caſus, quos ſecutus ſum.

VIVERE PARVO] ſic Tibull. eleg. 1. lib. 1. *contentus viuere paruo.*

NEC M. HIC SERMO, &c.] hi duo verſus, qui deinceps ſequuntur, includendi ſunt interpoſitionis nota.

PRÆCEPIT] præſcripſit, docuit, præmonſtrauit. hoc enim ſignificat verbum *præcipere*, nō id, quod vulgus putat. E

ABNORMIS SAPIENS] hæc duo coniunctè ſunt legenda, *ſapiens abnormis*, i. qui ſapiens quidem eſt, ſed non ad iſtorum philoſophorum normam. ſic M. Tull. in Lælio, *Numquā ego dicā C. Fabricium, M'. Curiū, T. Coruncanium, quos ſapienteis noſtri maiores iudicabant, ad iſtorum normā fuiſſe ſapienteis. abnormis* autem excudendum curaui, ſecutus auctoritatem quinque codicum veterum. Sed non eſt diſſimulandum, ſcriptum eſſe in aliquot libris manuſcr. *abnormi.* quod ſiquis probabit (mihi quidem non diſplicet) hic erit ordo verborum, Ruſticus ſapiēs, abnormi craſſaq; Minerua: vt *abnormi* cohereat cū voce *Minerua.*

CRASSA QVE MINERVA] & ſapiens craſſa Minerua. i. nō politus, neque excultus doctrina, ſed factus natura: non productus è ſchola, ſed ex caula. in Priapeijs, *Simplicius multo eſt, da, verbum turpe Latinè Dicere. quid faciam? craſſa Minerua mea eſt.* M. Tul. in Lælio, *Agamus igitur, vt aiunt, pingui Minerua.* F

NITENTEIS] λιπαρὰς, pingueis, vnctas, opiparas.

CVM STVP. INSAN. ACIES FVLG.] id eſt, cùm oculorum acies epularum, & deliciarum, & vaſorum pretioſorum ſplendore obtuſa eſt. allegoria eſt. nam per aciem oculorum, quæ nimio ſplendore præſtinguitur, iudicium rationis ſignificat obtuſum, & corruptum luxu, & voluptatibus.

INSANIS] ab effectu. quia animum ſpoliant ſanitate.

ACCLINIS] propenſus ad aſſentiendum falſis propterea, quòd corpus multo cibo, multáque potione completum eſt: quod cùm accidit, minus expeditè ſuo munere mens fungi poteſt. *acclinis* legendum eſſe, non *accliuis* peruincunt omnes codices veteres & Vaticani, & alij nullo excepto. *acclinis* autem ſignificat incumbentem, & propen-

A propensum. quo nomine vtitur Virg. lib. 10. Æn. *Vulnera siccabat Lymphis, corpúsque leuabat Arboris acclinis trunco.* quo loco tamen in lib. vulgatis legitur mendosè *acclinis.* hinc verbum acclino & acclinatus. Cæs. lib. 6. de bello Gallico, *huc cùm se consuetudine acclinauerint, &c.* & sup. *atq; ita paullum modo acclinata quietem capiunt.* Atque hæc omnia Adr. Turnebus cùm probasset, quadriennio post in cap. 19. lib. 3. Aduers. retulit.

IMPRANSI] sicci, ieiuni. epist. ad Nummonium Vall. lib. 1. *impransus non qui ciuem dignosceret hoste.* & infr. sat. prox. *impransi correptus voce magistri.*

MALÈ VERVM EXAM. O. C.] corruptus autem est animus hominis vino, cibóque conferti, & saturi: Itaque expedite verum à falso distinguere non potest, huc pertinent, quæ scribit Aristot. περὶ ἀνοπτείαν, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐν ὀργαῖς, καὶ πάσαις ἐπιθυμίαις εὐαπάτητοι γίνονται πάντες, καὶ μᾶλλον, ὅσῳ ἂν μᾶλλον ἐν τοῖς πάθεσιν ὦσι. id est, eodem autem modo & in iris, & in omnibus cupiditatibus facilè decipi possunt omnes, tantóque magis, quanto magis in perturbationibus sint.

B LEPOREM SECTATVS, EQVÓVE, &c.] huius loci hæc sententia est. qui labore corpus exercuit, sumtuosas epulas non desiderat: sed tenuissimo apparatu, & quolibet cibo sibi apposito contentus est. notum est illud Hippocratis πόνος σίτου ἡγείσθω. labor cibum antecedat. & Cyrus apud Xenoph. libro secundo παιδείας. curam adhibebat, ne vmquam sui ad prandium, aut cenam ἀνίδρωτοι, i. sine sudore venirent. & Hippolytus ille apud Eurip. ait, redeuntibus è venatione, plenas mensas esse iucundas: significans, opinor, exercitatione, & labore corporis cibi cupiditatem excitari. verba Eurip. sunt hæc, Σίτων μέλεσθε. τερπνὸν ἐκ κυναγίας Τράπεζα πλήρης. enumerat autem hoc loco Horatius quattuor exercitationis genera, venationem, equitationem, ludum pilæ, disci iactum: quorum duo superiora, Romana: posteriora, Græca sunt.

VEL SI ROM. FAT.] id est, vel si Romana C exercitatio te assuetum pila ludere, & discum iacere, qui sunt ludi in Græcia vsitati, fatigat, id est, delassat, & nimio labore conficit: & iccirco ab ea refugis, atque abhorres: siue pilæ ludo delectatis, in quo studium ludendi sensum laboris adimit: subint. lude pila. siue disci iactu duceris, iace discum: & cùm labor expulerit fastidia, cibique appetitionem excitarit, tum tu mihi asperna te cibum vilem, & tenuem victum, & vulgarem, paruúmque apparatum: quasi dicat, non facies: sed primo quoque cibo, & forte oblato contentus eris. fatigare, id est, valde exercere, & delassare. sic Virg. Georg. 3. *Sape etiam cursu quatiunt & sole fatigant.* & Æneid. 1. *vel qualis equos Threissa fatigat Harpalyce.* Per Romanam militiam autem equitationem & venationem significat: quæ duæ exercitationes valde sunt laboriosæ, minimé que molles, vt Græcorum. sic Oda. 24. lib. 3. *nescit equo rudis Harere ingenuus puer: Venariq; timet, ludere doctior, Seu Græco iubeas trocho, Seu malis vetita legibus alea.*

GRÆCARI] Græcari interdum valet intemperantius potare, Græcorum more bibere. M. Tull. Verr. 3. *Fit sermo inter eos, & inuitatio, vt Græcorum more biberetur.* Plautus Mostell. *Dies, noctésq; bibite: pergræcamini, Amicas emite liberate, pascite Parasitos, obsonate pollucibiliter.* Idem Bacchid. *atque id pollicetur, se daturum aurum mihi: Quod dem scortis, quódque in lustris comedim, & cõgræcem pater.* sed hic Græcari posuit, pro Græcos ludos ludere, seu Græcis ludis exerceri. Græci autem ludi sunt, pila & discus. D

MOLL. AVSTERVM STVD. FALL.] id est, studio pilæ obliuionem quandam, & ἀναισθησίας laboris afferente. non enim sentitur labor ab eo, qui pila ludit, propter eam, quam ex lusione percipit, voluptatem. Totus autem hic locus videtur claudicare. nam primùm in his verbis: *seu pila velox,* subintelligendum, seu sumendum ἀπὸ τοῦ κοινοῦ te agit: Deinde, post hunc versum *Molliter austerum studio fall. lab.* subintelligendum *Lude pila:* vt respondeat ei, quod sequitur, *pete cedentẽ aëra disco.* Quòd si pro *Molliter,* posuisset Horatius, *Lude pila:* & facilior esset huius loci explicatio, & mollius curreret sententia, neque quicquã E subintelligendum, aut supplendum esset. Neque verò mihi soli hic locus scruposus visus est, verùm etiam doctissimo cuidam, eidémque optimo viro: qui putabat legendum, vel *Mollito austerum st. f. l.* vel *Molire austerum studio fallente laborem.* quam posteriorem coniecturam magis probarem. sententia autem & huius, & illius superioris versus plana est. volebat enim ille hoc intelligi per illum, *Mollito austerum, &c. pila ludito:* quia qui pila ludit, laborem exercitationis mollẽ reddit studio ludendi, quod laborem fallit. ex posteriore autem eandem sententiam eliciebat, sed alia ratione. nam qui pila ludit, laborem molitur, id est, laborem suscipit grauem illum quidem, sed quem studium ludendi fallit & obscurat. Molire igitur laborem austerum studio fallente eum ipsum laborem, id est, ludo pilæ.

CEDENTEM] cedit enim aër corporibus, præsertim grauioribus. F

CVM LABOR EXTVDERIT] id est, depulerit nauseam, quæ ex facietate, & crapula nascebatur, faméimque irritarit, ac prouocarit. vsus est Virg. hoc verbó paullo aliter Georg. 1. *Vt varias vsus meditando extunderet arteis.* vbi tamen nonnulli legi volunt, *excuderet.*

SPERNE CIBVM VILEM] verbum *sperne* pertinet ad illa superiora, *léporem sectatus, equóve, &c.* & inest in his verbis ὑπονοία. hoc modo, cùm venatu, equitatione, pilæ lusione, disco te exercueris, ac fatigaris, cibiq; fastidium depuleris, tũ tu, sodes, sperne tenuem apparatum, & nega te bibiturum, nisi tibi vinum Falernum melle mitigatum ministretur. quod simile est, vt si dicat, numquam tu hoc facturus es, immò vilissimum quemque cibum auidissimè voraturus, & quodlibet vinum, atque adeò aquam, si vinum desit, æquissimo animo bibiturus. ad hanc sententiam pertinet id, quod Dionysio tyranno respondit coquus quidam Lacedæmonius. *Cùm cenasset ille in Phidi-*

A *P[illegible]di[illegible] [illegible]aréque se iure nigro nescio quo delectatum, [illegible]ode [illegible] apud cœna: tum is, qui illa coxerat, minime mirum inquit:) condimenta enim defuerūt. Quæ tandem, inquit ille? labor in venatu, sudor, cursus ab Eurota, fames sitis: his enim rebus Lacedæmoni[illegible]um epulæ condiuntur.* hæc M. Tull. Tuscul. li. 5. eodem illud Varronis de liberis educandis ex Nonio, *vel maxime illic didici, & sitienti videri aquam, mulsum: & esurienti, panem cibarium, siligineum: & exercitato somnum suauem.* quem locū sic restituit Muretus.

Nisi Hymettia mella Fal.] ne biberis, ne quicquam bibito, nisi vinum Falernum melle conditum. Erat autem Falernum aliquanto austerius. iccircò melle admisto leniri solitum erat. Virgil. Georg. 4. *Dulcia mella premes, nec tantum dulcia, quantum Et liquida, & durum Bacchi domitura saporem.* Hymettia mella a monte Hymetto in Att. Od. 6. lib. 2. *vbi non Hymetto Mella decedunt.*

Foris est promus] is, qui dapes, & vinum promit, non est domi: tempestas ad piscandum non est idonea. Tu igitur esuriens, & siriens, B neque, dum promus redeat: neque, dum ex longinquo, & concitato mari tibi pisces afferantur, exspectabis: sed pane, & sale famem sedabis. sal autem pauperum est condimentum, vt suprà diximus ad Odam 15. lib. 2. Persæ verò nihil ad panem adhibebant præter nasturtium. Promus dictus est à promendo, vt condus à condendo: quibus duabus vocibus vtitur Plautus.

Latrantem stom. b. l.] sal cum pane stomachum latrantem, id est, inanem, & iccirco quasi latrando poscentem cibum, bene leniet, & iratum placabit. sic enim loquitur sat. vlt. huius lib. *Quæ prima iratum ventrem placauerit esca.* Latrare autem etiam apud Lucret. poscere significat princip. lib. secun. *Nil aliud sibi naturam latrare, &c.*

Vnde putas, aut Qui p.] vnde putas hanc in tam tenui, & vili cibo, nasci voluptatem?

Non in caro nid.] id est, non in caro- C rum obsoniorum nidore, siue carnes sint, siue pisces, &c. eò dico quòd in quibusdam libris scriptum est, *in carnis nidore.*

Tu pulmentar. quære sud.] id est, suda prius, quàm pransum, aut cœnatum eas, & pulmentaria non magnopere desiderabis. Nam ei, qui sudauerit, famémq; labore prouocarit, fastidio depulso, cibus quantumuis tenuis, ac vilis, erit quouis pulmento suauior: vt Ptolemæo panis in casa quadam datus comitibus cū non consecutis: & aqua etiam impura sitienti vino præstantissimo erit dulcior, vt Dario: qui in fuga cùm aquam turbidam, & cadaueribus inquinatam bibisset, negauit se vnquam bibisse iucundius. Rectè igitur Cyrus: de quo sic Xenoph. ἀναβ. βιβ. β. ἐπεμέλετο δὲ καὶ τοῦδε ὁ Κῦρος, ὅπως μήποτε ἄνθρωποι γενόμενοι ἐπὶ τὸ ἄριστον, καὶ τὸ δεῖπνον ἱδρῶσιν. quæ verba paullo antè interpretati sumus. Pulmenta à pulte dicta sunt: qua voce etiam vsus est epist. ad Lol. 2. lib. 1. *Cenes vt pariter pulmenta laboribus empta.* Siue autem sola puls, siue quid aliud cum pulte permistum sit, pulmentum rectè dici potest, te- D ste Isidoro. Erat autem puls, Romanus & Italus cibus, vt polenta Græcus.

Pinguem vitii] obesum, vitioso, & graui abdòmine oneratum.

Albumque] pallidum, vt infrà eadem sat. *vides vt pallidus omnis Cena desurgat dubia?* vel, vt alij volunt, ἀργὸν, tardum, aut pigrum, vt Od. 2. lib. 2. *& aquosus albo Corpore languor.*

Ostrea] συναίρεσις est in nomine *ostrea*, vt suprà admonuimus, ostrea autem loco & tempore inter se distinguuntur. ea enim sunt optima, quæ & in mari, & vere, aut sub æstatem capiuntur, vt docet Athen. lib. 3.

N[illegible]c scarus] de Scaro sic Athen. lib. 8. ὁ δὲ σκάρος ἀπαλόσαρκος, ψαθυρὸς, γλυκὺς, κοῦφος, εὔπεπτος, εὐανάδοτος, εὐκοίλιος. quæ verba suprà sumus interpretati ad Od. 2. epod. [illegible]uàm [illegible]rus autem, & carus Romæ fuerit hic piscis, ex Macrobio cognosces lib. 3. cap. 16.

Lagoi] lepotem Græci λαγωὸν, seu λαγῶ nominant, à cuius similitudine piscis quidam hoc nomine appellatus est.

Vix tamen eripiam, &c.] vix tamen expugnabo, vt non malis pauone apposito, pala- E tum tuum delectare, ac permulcere, seu, vt vult Turnebus, quod tamen minus probo, quasi sordeis aut ex Inedia, aut ex alio cibo contractas detergêre, & fastidium discutere, quàm gallina famem explere, vanis rebus corruptus. tergere autem dixit in secunda inflexione, vt Lucret. multis locis. exempli causa lib. 4. *Et quasi perterget pupillas, atque ita transit.*

Corruptus vanis rerum] id est, vanitatibus rerum, vel vanis rebus. sic loquitur Od. 12. lib. 4. *cadus Spes donare nouas largus amaráque Curarum eluere efficax.* Idem epist. de arte poët. *si forte necesse est indicijs monstrare recentibus abdita rerum.* i[illegible]st, res abditas. & sat. vlt. huius lib. *dumque Ridetur fi[illegible]is rerum Balatrone secundo.* Lucretius lib. 6. de fulmine. *Inter enim fugit, & penetrat per rara viarum.* vide annot. ad Odam illam 12. lib. 4.

Et picta pandat spect. c.] A- F then. lib. 9. de pauonis pennis, & ala, hæc scribit ex Antiphonte, εἰ γάρ τις ἐθέλοι καταβαλεῖν εἰς τὴν πόλιν τοὺς ὄρνιθας, οἰχήσονται ἀναπτάμενοι· ἐὰν δὲ τῶν πτερύγων ἀποτέμῃ, τὸ κάλλος ἀφαιρήσεται. τὰ πτερὰ γὰρ αὐτῶν τὸ κάλλος ἐστὶν, ἀλλ' οὐ τὸ σῶμα. id est, si quis velit in vrbe has aueis continere, auolabunt: quòd si alas circumcīdat, formā adimet. alæ enim earum sunt pulchritudo, non corpus. Sic & Chrysipp. vt refert Plutarch. in lib. περὶ στωϊκῶν ἐναντιωμ. ὁ ταὼς ἕνεκα τῆς οὐρᾶς γέγονε, διὰ τὸ κάλλος αὐτῆς. id est, Pauo caudæ gratia natus est, propter pulchritudinem eius.

Num vesceris ista, Quam l. p.] ostendit, heluonum, luxuriosorúmque cupiditates nō esse naturaleis, neque rectas: sed ab opinione, & vitio natas, ac deprauatas: proptereà quòd ea obsonia maximè conquirunt, vehementissiméque expetunt, quæ vel rarissima, & carissima sunt, vel à naturali magnitudine discesserunt: verbi gratia, pauonibus malunt vesci, quàm gallinis lupos

proce-

A proceros oderunt, quia proceri sunt natura: minores magno redimũt, magnoq; studio consectátur: mullos contrà desiderant inusitata magnitudine, quia parui sunt, & lupis minores natura.

Cocto nvm adest hon.] ita scriptum est in tribus cod. Vatic. & Iann. Faer. Torn. & ita legendum. neque est quòd quemquam moneat *m* ante vocalem, non elisum. nam hoc non est aut nouum, aut inusitatum. Enn. lib. 10. annal. *Insignita fere tum millia militum octo.* Lucret. lib. 1. *Corporum augebit numerum, summamq́; sequetur.* sic enim scriptum est in exemplaribus Lucretianis manuscriptis, vt diximus in nostris ad illum poëtam scholijs.

Carne tamen qvamvis d.] horum verborum hæc sententia est, Quamuis tamen nihil differat pauo a gallina carne, (nam gallinæ caro, carni pauonis est simillima) perspicuum est te hac forma (pauonis inquam) magis, quàm illa, nempe gallinæ, quæ formæ sunt impares, deceptum, & captum esse non igitur te carnis dissimilitudo, cùm inter hanc, & illam nihil intersit, sed formæ, decipit, quia pauonis plumæ sunt pulchriores, ac speciosiores, quàm gallinæ. At cocto B pauone non manent illæ plumæ.

Vnde datvm sentis,] vnde tuo palato ista vis data est, qua iudices vtrùm lupus hic sit in mari, an in fluuio Tiberi captus, &c? Lupum Græci λάβρακα nominant ἀπὸ τῆς λαβρότητος. piscis est boni succi, neque tamen multi alimenti, litterarum studiosis perutilis, & valdè accommodatus: de quo Aristophanes, λάβραξ ὁ πάντων ἰχθύων σοφώτατος, id est, lupus, omnium piscium sapientissimus. Iam verò illud didici ex Macrobio lib. 3. cap. 16. Lupum Tiberinum, eo, qui quouis alio loco captus sit, esse meliorem: eo autem, qui circa ostia Tiberis captus sit, eum, qui inter ponteis fuerit agitatus, esse potiorem, credibile est, & ita Macrobius ibidem ex C. Titio, & Lucilio poëta: cuius poëtæ versus ascribam. *Fingere præterea afferri quod quisque volebat. Illum sumina ducebãt, atque altilium lanx: Hunc ponteis Tiberinus duo inter captus catillo.* lupum *Catillonem* appellauit: qua C si liguritorem. Titij autem verba sunt hæc. *Quid mihi negotij est cum istis nugatoribus potius, quam potamus mulsum mistum vino Græco? edimus turdum pinguem, bonúmque piscem lupum germanum, qui inter duos ponteis captus fuit?* Alij tamen aliter sentiunt, quibuscum non pugnabo. Quòd autem dixit, *captus hiet*, hoc fortasse ex historia. Nã laudatur coquus quidam apud Euphronem, quòd solus artem ac rationem inuenerit, qua ratione lupus frustra nõ hiet. τοῦ γὰρ μὴ χασμᾶσθαι τὸν λάβρακα, σὺ μόνος εὕρηκας τέχνην: id est, tu enim solus artem reperisti, qua arte coquus non hiet frustrà.

Lavdas insan. trilibr.] mulli non ita sunt magni ponderis natura: tu trilibreis mullos conquiris. lupi magni, & proceri sunt natura: tu paruos consectaris. sed quid attinet te mullum trilibrem comparare, cùm sit tibi in pulmenta minuendus? dices te specie, id est, magnitudine delectari. cur igitur magnos lupos respuis? Asinius Celer vir consularis mullum vnum septem millibus nummûm mercatus est. vt refert Macrob. li. D 3. ex Sammonico.

In sing. qvem min.] quantumuis (inquit) magnum, & magni ponderis mullum emeris, non edes integrum: sed erit tibi in frusta secãdus, ac minuendus, vt ex ijs fiant pulmenta.

Ieivnvs rarò stomachvs] hoc verborum ordine scriptus est hic versus in trib⁹ cod. Vatic. Faẽr. & Tornesiano, & Nicotiano, & Clericano: cuius scripturæ fortasse alia sententia est, quàm vulgatæ. Vulgata enim *Ieiunus stom. rarò vulg. &c.* significat, eos, qui famem exspectant, & qui ieiuni ad mensam accedunt, non temerè vulgareis cibos fastidire. hæc verò longè aliud, nempe eos, qui rarò ieiuni sunt, id est, qui ferè semper saturi, & conserti cibo sunt, cibos vulgareis contemnere & fastidire.

Porrect. magno magnvm] subintell. mullum. respondet ὀψοφάγος, quem gulam Harpyijs dignam appellat.

Ait Harpyiis gvla digna rap.] id est, ait obsoniorum heluo, per appositionem, seu κατ᾽ ἐπίθεσιν, gula Harpyijs digna Harpyiæ (inquit Homeri interpres) aut venti pestilentes, aut E Deæ rapaces fuerunt, quarum nomina sunt hæc, Celæno, Aëllo, Ocypete, Podarge: si modò hæc quoque vna est ex Harpyijs, & non vnius Harpyiæ epithetum, ἅρπυια ποδάργη. Hæ quondam Phineo (si fabulis credimus) molestissimæ fuerunt propter hanc causam. Phineus liberos suos ex Cleopatra susceptos Eurytiæ eorum nouercæ, quam mortua Cleopatra, vxorem duxerat, apud se falsò accusatos, necandos tradidit. Quo facto Iupiter offensus, banc ei tulit optionem, vt eligeret, vtrum mallet, Solem non videre, an cæcus esse. At ille maluit Solem non videre. quod cùm Sol grauiter, molestéque tulisset, Harpyias in eũ immisit, quæ, quoties cibum capturus esset, vnguibus, & rostris, quicquid erat appositum, inquinabant, & corripiebant. Has postea Zetes, & Calais abegerunt. vide Apollon. Argonaut. lib. 2. & scholiasten. Earum autem desormitatem, ingluuiem, fœditatem pulchrè describit Virgil. 3. Æ- F neid. Apud Hom. porrò nulla fit de Harpyijs mẽtio, nisi quòd in Odyss. Telemachus & Eumæus Vlyssis desiderio affecti, longáque expectatione defessi sæpe ita loquuntur, illum vel à feris esse deuoratum, vel naufragio perijsse, yel ab Harpyijs esse discerptum, ac dilaceratum. nam iteratur hic versus aliquoties in ἰδίοις. Νῦν δέ μιν ἀκλειῶς ἅρπυιαι ἀνηρείψαντο. gula igitur Harpyijs digna, id est, digna cuius dapes Harpyiæ suo contactu contaminent, atque inquinent.

Ad vos præsentes Avstri] Austri venti sunt insalubres, ac pestilentes. precatur igitur, vt hi venti suo afflatu gurgitum istorũ obsonia percoquant, ac perurant. *præsentes* autẽ dicit, quia præsentes plus possunt, quàm absentes. sic dicimus *præsentia numina*.

Qvamqvam] seipsum reprehendit: & id, quod dixerat, corrigit hoc modo, Quid opus est Austrorum afflatu ad istorum heluonum obsonia corrumpenda, cùm apri, & rhombi, qui eis apponun-

A ponuntur, quantumuis sint recentes, & integri, tamen eis puteant, & nauseam moueant, adeò vt sint eis epulæ insuaues, & iniucundæ? quid ita? propterea scilicet, quia nimia copia conferti, satietate, & cruditate corrupti, ac languidi, de ciborum bonitate verè iudicare non possunt. Ita sæpe eis vsuuenit, vt rapula, & inulas acidas, pauonib. ac rhombis anteponant.

MALA COPIA QVANDO] sic saty. 7. huius lib. *Nempe inamarescunt epulæ sine fine petitæ.* malam copiam dixit, quoniam quędam bona est, & laudabilis. Cum his congruunt illa Lucretiana lib. 6. *Tum penuria deinde cibi languentia letho Membra dabat: contra nunc rerum copia mersat.*

SOLLICITAT] malè habet, lædit, grauat, onerat, & quasi de sua sede mouet.

INVLAS] quas amaras appellat sat. vltima huius libri, *Erucas virideis, inulas ego primus amaras Monstraui incoquere.* quamobrem igitur hic *acidas* dicit? fortasse ab effectu.

GALLONI] *Galloni* legendum, non *Gallonii*. vt habent quædã exemplaria mendosa. De hoc Gallonio præcone M. Tull. in orat. pro Quin-B ctio, *qui relicta bonorum virorum disciplina, & quæstum, & sumtum Gallonij sequi maluerunt: atq; etiã, quod in illo non fuit, cum audacia, perfidiaq;, vixerunt.* & Lucillius apud M. Tull. lib. 2. de finibus, *O Publi, gurges Galloni: es homo miser, (inquit) Cenasti in vita numquam bene, cùm omnia in ista Consumis squilla, atq; acipensere cum decumano.* & ipse M. Tull. de eodem multa ibidem.

ACIPENSERE] appàret ex ijs versibus Lucillij, quos modò protuli, hunc Gallonium, obsoniorum gurgitem, acipensere, vt carissimo, & suauissimo pisce, ornasse, instruxisseque conuiuium. Verùm quis sit piscis, acipenser, ambigitur. Archestratus apud Athenæũ lib. 8. existimat γαλεὸν eundem piscem esse, atque eum, qui apud Romanos cum tibijs, & coronis ad cenas cum pompa quadam circunferetur, coronatis etiam ijs, qui eũ ferũt: qui appellatur acipenser. Verba Athenæi sunt hæc, Ἀρχέστρατος δὲ ὁ τὸν αὐτὸν Σαρδαναπάλλῳ ζήσας βίον, περὶ τῶν ἐν Ῥόδῳ γαλεῶν λέγων, τὸν αὐτὸν εἶναι ὑπείληφε τῷ παρὰ Ῥωμαίοις μετ' αὐλῶν καὶ στεφάνων εἰς τὰ δεῖπνα. περιφερομένῳ, ἐστεφανωμένων καὶ τῶν φερόντων αὐτὸν, καλουμένῳ δὲ ἀκι-C πήσιρα. Sed Appio Grammaticus (vt idem Athen. refert) in lib. de Apicij delicijs & luxuria, eum piscem, quem ἔλλοπα vocant Græci, acipenserem Romanorum dicit esse. Aullus Gell. quidem lib. 7. cap. 16. ἔλλοπα Ῥόδιον inter cibos lautos, opiparos, & exquisitos numerat. Sed quòd ad acipenserẽ attinet, libet ascribere etiam illa Ciceronis verba ex lib. de fato, quæ leguntur apud Macrob. lib. 13. & inter fragmenta Ciceronis. *Nam, cùm esset apud se ad Lauernum Scipio, vnaq; Pontius, allatus est forte Scipioni acipenser, qui admodum rarò capitur: sed est piscis, vt ferunt, in primis nobilis. Cùm autem Scipio vnum, & alterum ex ijs, qui eum salutatũ venerant, inuitasset, pluresq; etiam inuitaturus videretur, in aurem Pontius, Scipio, inquit, vide quid agas: acipenser iste paucorum hominum est.* de hoc pisce lege pluta apud Macrob. lib. 3. cap. 16.

INFAMIS] nam malè audiebat Gallonius ob cenas sumtuosas, & luxuriam, & maximè ob acipenserem. D

RHOMBOS] de rhombo vide quæ annotata sunt suprà ad Od. 2. epod.

MINVS ÆQVOR ALEB.] sic habent omnes libri manuscr. quos quidem viderim: vulgati, *æquora alebant.*

AVCTOR PRÆTORIVS] Sempronius Rufus. quem irridens, prætorium appellat, quia in petitione præturæ repulsam tulerat. in quem hos versus elegantissimos profert Porphyrio: *Ciconiarum Rufus iste conditor. Hic est duobus elegantior Plancis. Suffragiorum puncta non tulit septem: Ciconiarum populus vltus est mortem.*

PRAVI DOCILIS] quæ docilis est ad prauũ.

EDIXERIT] quasi suo iure, & pro imperio dixerit. vide annot. ad sat. proximè sequentem.

SORDIDVS A TENVI] inter sordidum, & sumtuosum victum, medius interiectus est, tenuis, & modicus, & mundus: qui laudabilis est. duo illa extrema sunt vituperanda, & fugienda.

NAM FRVSTRA VITIVM VIT.] frustra enim (inquit) luxuriam & profusionem vitaueris, si in alterum vitium contrarium incidas. mediocritatem igitur sequi, & sumere oportet, in qua virtus posita est. E

CVI CAN. EX VERO DICTVM] videtur legendum *ductum*, non *dictum*, vt habent vulgata exempla, & nonnulla manu scripta. *ductum ex vero*, id est, ex veritate, & proprietate ingenij, & morum tractũ. Sic ferè Plautus Sticho: *Microtrogos nomine ex vero vocor.* Hic igitur Auidienus ex vero, id est, ex re ipsa, & immunditia, & sordibus canis cognomen traxerat.

EST] comedit, vt epist. ad Loll. 1. *si quod Est animum, differs curandi tempus in annum?* quamquam illud translatè positum est.

AC, NISI MVT. PARCIT DEFVND.] non consentiunt hîc codices veteres. alij enim habent *diffundere*, vt vulgati: alij *defundere*. ego hanc scripturam veriorem iudicaui. & refero ad morem veterum illorum Rom. qui sulebant vinum nouũ libare dijs immortalibus, priusquàm ipsi gustarent: cuius rei exemplum est in Oda 31. lib. 1. *quid orat de patera nouum Fundens liquorem?* & in Od. 5. lib. 4. *Te multa prece, te prosequitur mero Defuso pateris.* Tantum abest igitur, vt hic Auidienus vinum nouum Dijs libaret, deinde ipse biberet, vt non nisi mutatum, id est, corruptum, & acidum, quod Græci οἶνον ἐκτροπίαν appellant, defunderet. quòd si quis *diffundere* mallet, referendum erit ad aliam consuetudinem: de qua dicemus ad illum locum, *Vina bibes iterum Tauro diffusa.* epist. ad Torq. lib. 1. F

ET CVIVS ODOREM OLEI N. P.] ordo hic est verborum, Et instillat caulibus oleum, cuius olei odorem nequeat quisquam perferre: instillat, inquam, cornu bilibri. significat, hoc oleum, quod Auidienus infundit in cauleis, odoris esse teterrimi: quale erat illud sat. 6. lib. 1. *quo fraudatis immundus Natta lucernis* vngebatur.

CORNV IPSE BILIBRI] vasculo corneo, quod duarum olei librarum capax erat. cornua ta-

A nua tamen more Ro. erant libralia, vt intelligere licet ex Galeno, qui ea κέρατα λιτραῖα appellat. addidit prouocabulum, ipse, vt significet eum seruis suis diffidere.

LICEBIT ILLE REPOTIA, &c.] hæc verba vsque ad vocem *cornu*, includenda sunt interpositionis nota, aut certè legenda sunt post versum *Caulibus instillat*, &c. hoc modo, & oleum odoris tæterrimi cornu bilibri ipse instillat, vinumque acidum bibit, licet repotia, aut natalitia, aut alios dies festos celebret.

REPOTIA] diem posterum à nuptijs, quo apud nouum maritum cenatur, *quia quasi reficitur potatio*. Festus. alij septimum, quo iterum potabatur: alij secundum quidem, sed quo virgo muliebri vestitu ornabatur: alij diem, quo liberi suscepti dati erant tollendi, seu alendi. nam licebat parentibus in Græcia liberos exponere. παιδοτροφία nominant Græci, idque voluit Acro dicere, apud quem corruptè legitur παιδοτροφια. Atque hæc interpretatio magis huic loco conuenit.

ALBATVS] veteres, albati conuiuia inibant, vt declarat locus in orat. M. Tull. in Vatinium, B vbi obijcit illi, quòd cenauerit atratus: eaque consuetudo non solùm in natalitijs, & repotijs, & nuptialibus, aut sponsalibus cenis seruabatur: verùm etiam in epulis funebribus. sed præstat M. Tullij verba ascribere. sic igitur ille, *Atq; illud etiam scire ex te cupio, quo consilio, aut qua mente feceris, vt in epulo Qu. Arrij familiaris mei cum toga pulla accumberes: quē vmquā videris, quē audieris, quo exemplo, quo more feceris? Dices, supplicationes te illas nō putasse. optimè. nulla fuerint supplicationes, &c. quis vmquam cenauit atratus? ita enim illud epulum est funebre, vt munus sit funeris, epulæ quidē ipsæ dignitatis. sed omitto epulū, populi Ro. festum diem argento, veste, omni apparatu visendo: quis vmquam in luctu domestico, quis in funere familiari cenauit cū toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla vmquam data est? cùm tot hominū millia accumberent, cùm ipse epuli dominus Qu. Arrius albatus esset, tu in templū Castoris te cum C. Fidulo atratro, ce*C *terisq; tuis furijs funestū intulisti. quis tum non ingemuit, &c. hunc tu morē ignorabas? numquam epulū videras? numquā puer, aut adolescens inter cocos fueras? Fausti adolescentis nobilissimi paullo antè ex epulo magnificentissimo famem illam veterem tuam non expleras? quem accumbere atratum videras, dominum cum toga pulla, & eius amicos, ante conuiuiū?*

HAC VRGET LVPVS, HAC] ἀμηχανίαν quandam, id est, inopiam consilij, & ancipitem cogitationē, vtrum potissimùm sequaris, aut fugias, significat hoc prouerbium. nam cui lupus instat à tergo, canis latrator, & mordax, infestus est à fronte, is non facilè effugiendi consilium explicare potest. contrahi autem potest huius prouerbij sententia, & ad hunc locum propius accommodari, vt per lupum, edacitatem, ingluuiemq;: per canem, sordeis, & immunditiam, & auaritiā intelligamus. Nam lupus quidem, animal est edacissimum ac voracissimum: canis autem, immundum. Quocirca suprà Auidienum, canem ex re, & ex veritate nominatum esse dixit. Non dissimulabo, me in plerisque libris manuscr. reperisse scriptum, *hac lupus, aiunt*. quę scriptura videtur recepta, *hàc canis angit*, anteponenda. iccirco eam hac editione secutus sum. D

MVNDVS ERIT] mundus est medius inter sordidum, & luxuriosum, seu profusum in victu. Cicero de Finibus a. *mundos, eleganteis, optimis cocis, pistoribus, piscatu, aucupio, venatione: his omnibus exquisitis, vitanteis cruditatem.* Idem epist. ad Papyr. Pætum, lib. 9. *Nos iam ex te tantum artis habemus, vt Verrium tuum, & Camillum, qua munditia homines? qua elegantia? vocare sæpius audeamus.* Idem pers. orat. *fucati medicamenta candoris, & ruboris omnia repellentur: elegantia modò, & munditia remanebit.* Horat. epist. ad Alb. Tibull. *Et mundus victus non deficiente crumena. sordibus* autem legendum est potius, quàm *sordidus*. ita enim scriptum est in codic. manuscriptis. Atque huius loci hæc sententia est, *Mundus erit, qui non offendet sordibus*, id est, immoderata, atq; indecora parsimonia: & qui in neutram cultus partē miser erit, id est, neque nimis sumtuosè viuet, neque nimis parcè. nam vterq;, & is, qui sumtuosius, luxuriosiusque viuit, quàm oporteat: & is, qui parcius, E miser est. vocem *cultus* igitur ita accipio, vt sit patrij casus. cultum enim appellant interdum Latini, vitæ colendæ rationem. Itaq; sæpe coniungit M. Tullius hæc duo, *victum*, & *cultum*: vt Off. 1. *quòd si omnia nobis, quæ ad victum, cultumq; pertinent, quasi virgula diuina (vt aiunt) suppeditarētur, tamen optimo quisq; ingenio, negotijs omnibus omissis, totum se in cognitione, & scientia collocaret.* Idem lib. a. *quibus rebus exculta hominū vita tantum distat à victu, cultuq; bestiarum.* Idem epist. ad Varron. lib. 9. *dabimus sermonem ijs, qui nesciunt, nobis, quocumq; in loco simus, eundem cultum, eundem victum esse.* Idem in Lælio, *multi diuitias despiciunt, quos paruo contentos tenuis victus, cultusq; delectat.* Horat. separatim posuit, item vt hîc, sat. 3. huius lib. *cultum Maiorem censu*. & Od. 10. lib. 1. *Qui feros cultus hominum recentum Voce formasti.*

HIC NEQVE SERV. ALB. S. EXEMP.] hic, quem mundum appellamus (inquit) neque sæuus erit in seruos interea dum eis munera distribuit, ac describit: dum suas cuique parteis dat: F dum suum cuique negotium imponit, quod agat: neque vt simplex Næuius, homo ineptè, & stultè sumtuosus, aquam vnguento perfusam conuiuis præbebit. Non assentior autem ijs, qui Albucium luxuriosi exemplar ab Horatio propositum esse putant: Næuium auari. Nam Albucius quidem Gratidiæ, seu Canidiæ pater, homo fuit insigniter auarus, ac sordidus. Næuius autem suprà saty. 1. lib. 1. ab ipso Horatio cum luxuriosissimo illo nepote, Cassio Nomentano, tanquam par, & geminus, componitur, his verbis, *Quid mi igitur suades? vt viuam Næuius, aut sic, Vt Nomentanus?* sic enim scriptum est in quibusdam lib. Iam verò vnctam conuiuis aquam præbere, luxuriæ est non ferendæ, siue ea aqua adhibeatur ad manus lauandas, siue ad balneum. Plutarchus in Cæsare scribit, Valerium Leontem quendam, cùm Cæsari cenam daret, asparago apposito vnguentū pro

oleo

A oleo infudisse, idque simpliciter Cæsarem edisse, neque iniquo animo tulisse, immò verò familiareis, & comites suos, qui indignabantur, molesteque ferebant, obiurgasse. Narrat autem hæc de Cæsare Plutarchus, vt insignem eius lenitaté, patientiam, facilitatem denique in victu declaret. Verba Plutarchi sunt hæc, τῆς δὲ περὶ τὴν δίαιταν εὐκολίας κἀκεῖνο ποιοῦνται σημεῖον, ὅτι τοῦ δειπνίζοντος αὐτὸν ἐν Μεδιολάνῳ ξένου Οὐαλερίου Λέοντος παραθέντος ἀσπάραγον, καὶ μύρον ἀντ' ἐλαίου καταχέαντος, αὐτὸς μὲν ἀφελῶς ἔφαγε, τοῖς δὲ φίλοις δυσχεραίνουσιν ἐπέπληξεν· ἤρκει γάρ, ἔφη, τὸ μὴ χρῆσθαι τοῖς ἀπαρέσκουσιν. ὁ δὲ τὴν τοιαύτην ἀγροικίαν ἐξελέγχων, αὐτός ἐστιν ἄγροικος. Quòd si vnguentum pro oleo apponere, luxuriam præ se fert ineptam, odiosam, insolentem: quanto ineptius, & intolerabilius est aquam vnguento perfusam pro aqua pura conuiuis præbere?

DIDIT] distribuit. non enim, vt linguæ Latinæ ignari homines explicant, *didit* positũ est pro diuidit, καὶ σχίζει: sed *didit* verbum est integrũ, compositum ex præpositione di, & do, das, dat. quo verbo vtuntur optimi linguæ Latinæ auctores. Lucret. lib. 3. de quarta quadam natura no-
B minis experte, ex qua constat animus. *Qua neque mobilius quicquam, neque tenuius exstat, Nec magis e paruis, aut lauibus ex elementis, Sensiferos motus quæ didit prima per artus.* Idem ibid. *Denique cur hominem cùm vini vis penetrauit Acris, & in venas discessit diditus ardor, Cõsequitur grauitas membrorum?* lib. 4. *Nunc ea, quæ dico, rerum simulacra feruntur Vndiq;, & in cunctas iaciuntur didita parteis.* ibid. *Nec refert quicquam, quo victu corpus alatur, Dummodò quod capias, concoctũ didere possis Artubus, & stomachi humectum seruare tenorem.* eod. lib. *quia quæ facit aër, Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omneis, Efficit.* & lib. 5. *Parum quod subter per terras diditur omneis.* eod. lib. *Fulmen detulit in terras mortalibus ignem Primitus: inde omnis flammarum diditur ardor.* Virgil. Æneid. 7. *Diditur hic subitò Troiana per agmina rumor.* Idem octauo, *Sed mea me virtus, & sancta oracula diuûm, Cognatiq; patres, tua terris didita fama Coniunxere tibi.*

SÆVVS ERIT] asper χαλεπός. sic Liuius lib. 13.
C *sæua, & iniusta in seruos imperia* dixit. vide annotata ad Od. 33. lib. 1.

VNCTAM CONVIVIS PRÆB. AQ.] quod est luxuriæ non ferendæ.

ACC. NVNC, VICT. TEN. Q.] Nunc victus tenuis & parci commoda enumerat, eaque cum incommodis sumtuosarum, & immoderatarum epularum comparat. similia sunt his illa M. Tullij Tuscol. lib. 5. *Adde siccitatem, quæ consequitur hanc cõtinentiam in victu: adde integritatem valetudinis. confer sudanteis, ructanteis, refertos epulis, tanquam opimos boues.* deinde sequitur paucis interiectis, *Quid, quòd ne mente quidem rectè vti possumus, multo cibo, & potione repleti?*

NAM, VAR. RES VT NOC. H.] id est, nam quemadmodum, vel quantum res variæ noceant homini, tum credas, si cibum illum simplicem recorderis, quem tu aliquando adhibueris. continẽtia in victu, & tenuis apparatus, naturæ vireis à calore natiuo & penitus insito imminutas, & la- D
befactatas reficit, resarcit, ac recreat: nimia copia verò, & luxuria opprimit, obruit, atque exstinguit. quod quidem his versibus confirmat Theognis, Πολλῷ τοι πλέονας λιμοῦ κόρος ὤλεσεν ἤδη ἄνδρας, ὅσοι μοίρης πλεῖον ἔχειν ἔθελον. id est, multo plureis satietas perdidit, quàm fames: qui plus, quàm par erat, habere voluerunt. sed præclarè Euripides, Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυοῖν μόνον, Δήμητρος ἀκτῆς, πώματός θ' ὑδρηχόου, ἅπερ πάρεστι, καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν. ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονή. τρυφῇ γέ τοι ἄλλων ἐδεστῶν μηχανὰς θηρώμεθα quorũ versuum hęc ferè sententia est. Nam quid mortales desiderant, præter duo sola, fruges, & aquam? Quæ in medio posita sunt, & eò à natura sunt producta, vt nos alant. Quorum non satis est nobis satietas: sed luxuria deprauati, alias epulas summo studio excogitamus, & consectamur. Aristot. problem. τμη. α. ἡ ποικίλη τροφὴ νοσώδης. ταραχώδης γάρ, καὶ οὐ μία πέψις. id est, cibus varius morbosus. turbulentus enim est, neque eius vna concoctio est.

QVÆ SIMPLEX OLIM TIBI SEDERIT] placuerit. Virg. lib. Æn. 5. *Idq; pro sedet Æneę.*

DVLCIA SE IN BILEM VERTVNT.] E
quæ concoqui non possunt à ventriculo, vertuntur in bilem: sed maximè dulcia.

STOM. QVÆ TVMVLT. LENTA FER. PIT.] pituita è cerebro fluens, quæ incẽdia febrium gignit stomachum cõturbabit. in voce *pituita*, fit synæresis vocalium *u* & *i*, vt alibi annotauimus.

VIDES, VT PALLIDVS OMN. &c.] licet hęc legere sine interrogatione: licet & interrogãdo pronuntiare. vt libet.

CENA DVBIA] quid sit cena dubia, declarat Phormio apud Teren. *cena dubia apponitur? GETA. Quid istuc verbi est? PHORM. vbi in dubites, quid sumas potissimum. cena autem dubia desurgat*, id est, de cena dubia surgat. Nam quamuis *desurgere* significet interdum ἀφοδεύειν, id est, secedere ad exonerandam aluum, hic tamen non puto ita accipiendum, nisi dicamus, Horatium more suo, id est, satyrico, & vrbano, hoc verbũ etiam in hanc significationem vsurpasse ad exprimendã hanc quoque cenarum dubiarum, & magnificorum apparatuum cum ceteris, quæ enumerat, incommodis, pœnã, quòd epulis onusti, statim eas effundere atque egerere necesse habent. F

QVIN CORP. ONVST. HEST. VIT.] Itaque meritò Theopompus ille vir clarus Athenis, & princeps ciuitatis, cenas laudabat Platonicas, quia non solùm in præsenti: sed etiam postero die iucundę essent, vt tradit Hegesander. refert Athen. lib. 10. his verbis, ἡγήσανδρος δ' ἐν τοῖς ὑπομνήμασί φησιν, ὡς καὶ τῇ ὑστεραίᾳ ὁ Τιμόθεος ἀπαντήσας τῷ Πλάτωνι εἶπεν, ὑμεῖς, ὦ Πλάτων, εὖ δειπνεῖτε μᾶλλον εἰς ὑστεραίαν, ἢ τὴν παροῦσαν ἡμέραν. refert & M. Tull. Tuscul. 5. *Timotheum clarum hominem Athenis, & principem ciuitatis, ferunt, cum cenauisset apud Platonem, eoq; conuiuio admodũ delectatus esset, vidissetq; eum postridie, dixisse. Vestra quidem cena non solum in præsenti, sed etiam postero die iucunda sunt:* Eodem pertinet, quod scripsit Theopomp. lib. 5. Philipp. τὸ ἐσθίειν πολλὰ καὶ κρέα φαγεῖν, τοὺς μὲν λογισμοὺς ἐξαιρεῖ, καὶ

A τὰς ψυχὰς ποιεῖν, βραδυτέρας τε τῆς δὲ, καὶ σκληρότητος, καὶ πολλῆς σκαιότητος ἐμπιπλάναι, id est, multa edere, & carnibus vesci, rationis & consilij vsum adimit, animósque efficit tardiores, & eos immani quadam duritia ac stultitia complet.

ATQVE AFFLIGIT HVMO] Ita legendum, & ita reperimus olim scriptum in quattuor codicibus calamo exaratis, duob. Vat. Rainuoij Card. Iann. & posterius, in Cleric. Ruffard. Nicot. meo. non, vt in vulgaris, *affigit*. atque hanc meam emendationem, vt rectam, & veram, Paulus Manutius, & M. Muretus vehementer approbarunt: neque me mouent ij, qui dicunt, Horatium exprimere voluisse illa Græcorum, προσπερονᾶν, προσηλοῦν: id est, fibulis & clauis affigere, Nam primùm hoc est diuinare. Deinde non negamus aut verbum *affigere* esse Latinum, aut affigere humo, Latine & luculenter dici: sed cùm veteres codices sequimur, tum eorum auctoritatem ratione confirmamus, contendimusque hanc antiquam scripturam, vulgatæ esse anteponendam. Est autem affligere non solùm deijcere, sed etiam graui quodam ictu, & impetu ad humum abijcere.

B προσουδίζειν dicunt Græci: Homerus οὔδει ἐρείδων. sic in μ. Πλῆξ' αὐτοσχεδίην: ὁ δ' ἄρ' ὕπτιος οὔδει ἐρείσθη. id est, percussit [Antiphatem] comminus & è propinquo loco: ille autem supinus solo firmatus & afflictus est. Plautus Mostell. *cedo manum: nolo equidem te affligi*. Idem Milite glorioso, *obsecro te, mulierem sine, ne affligatur*. Pyrg. *quid istuc?* Pal. *postquam abs te abiit, animo malefactum est huic repente miseræ*. Idem in Rudente. *Nihinc amoueris, exsugebo, quicquid humoris tibi est. Tange: affligã te ad terram, itidem vt piscem soleo polypum*. idem in Persa. *Næ ego, si me vno digito attigeris, te ad terram affligã, scelus*. Cæsar lib. 6. de bello Gall. de alcib. *mutilæ sunt cornibus, & crura sine nodis, articulisq́; habent, neque quietis causa procumbunt, neque, si quo afflictæ casu cõciderint, erigere sese, aut subleuare possunt*. ibidem de eisdem. *earum ex vestigiis cùm est animaduersum à venatoribus, quò se recipere consueuerint, omnes eo loco aut à radicibus subruũt, aut accidunt arbores, tantùm vt summa species earum stantium relinquatur: huc cùm se cõsuetudine acclinauerint, infirmas arbores pondere affligunt, atq; vna ipsæ cõcidũt*. idem lib. 5. *qui nuntiarent, superiore nocte*

C *maxima coorta tempestate prope omneis naueis afflictas, atq; in littus eiectas esse*. Liuius lib. 4. *repetitũq́; sæpius cuspide ad terram affixit*. Idem lib. 2. *vt neq; sustinere se a lapsu possent, nec, si qui paullum titubassent, hærere afflicti vestigio suo*. Idem lib. 28. *Vbi Mars communis & victum sæpe erigeret, & affligeret*. Lucret. lib. 2. *Præterea quamuis animantẽ grandior ictus, Quàm patitur natura, repente affligit, & omneis Corporis, atq; animi pergit confundere sensus*. M. Tull. de lege agrar. translatè. *Hæc, quæ procul erant à conspectu imperij, nõ solùm afflixerunt, sed etiam, ne quando recreata exsurgere, atq; erigere se possent, funditus (vt dixi) sustulerunt*. Idem lib. 1. de orat. ad Qu. Fr. *ista cùm singulis casu humanarũ miseriarum grauiter accipiuntur, fidicuntur dolenter, tum afflicta & prostrata virtus maxime luctuosa est*. Idem in Frumentaria: *Tu tuis factis & consiliis illam* prouinciam afflictam erexisti, atq; recreasti. Idẽ ad D Attic. lib. 12. *Vt me leuarat tuus aduẽtus, sic discessus afflixit*. Idem orat. pro C. Rabirio perduell. r. *nunquam profectò istam imaginẽ, quæ domi posita pestẽ, atq; exitium Sex. Titio attulisset, in rostra, atq; in concionem attulisses: nec tuas vnquam rationes ad eos scopulos appulisses, ad quos Sex. Titius afflictam nauẽ, & in quibus C. Deciani naufragium fortunarum videres*. Idem pro Cælio, *ne adolescentiam plenam spei maximæ non modo nõ aluisse vos, sed etiam perculisse, atq; afflixisse videamini*. Idem Catilin. 2. *quanto tandem illum mœrore afflictũ esse, & profligatũ putatis?* P. Cornelius Tacitus lib. 28. *Idẽ placere Annio Gallo, paucos ante dies lapsu equi afflicto missi, qui consiliũ eius sciscitarẽtur retulerant*. Nihil autẽ me mouet vox *humo*. Nam *humo* positum pro ad humũ: quemadmodũ apud Virg. in illo, *It clamor cœlo*, grãmatici veteres *cœlo* interpretantur in cœlum. Quod si quis quærat, ex me quid intersit inter percellere & affligere, hoc dicã interesse, quòd percello idem ferè valet, quod peruerto, euerto, proruo: affligere autem est (vt dixi) ita vehementer in terram deijcere, ac proruere, vt eo casu, id, E quod deijcitur, contũdatur, neque facile excitari queat. Ita fit vt grauius sit affligere, quàm percellere, vt licet ex hoc exemplo intelligere. M. Tullius Tuscul. 3. *Existimant enim Diis immortalibus se facilius satisfacturos, si eorum plaga perculsi, afflictos se & stratos esse fateantur*. Cum hæc superiore editione annotassem, quidã simius vulgatam lectionẽ hac meliorẽ esse probare conatus est, cum diceret, eã in vno codice manu scr. reperiri. Ego verò cum illo nõ pugnabo, neq; mororem κωλοιὸς, & μιμολόγος, & ἀλαζὼν. hoc vnum asseuerabo, hanc, quam dico, in XII. libris antiquis esse à me repertam.

DIVINÆ PARTICVLAM AVRÆ] animũ, seu potius mentem. Virgil. Æneid. 6. *Æthereũ sensum, atq; auraï simplicis ignem*. Lucret. lib. 2. *Deniq; cœlesti sumus omnes semine oriundi*. Iterũ Virg. Æn. 6. *Igneus est ollis vigor, & cœlestis origo Seminibus*. Postremo Pindarus sic orditur sextũ carmẽ Nem. Ἓν ἀνδρῶν, ἓν θεῶν γένος, ἐκ μιᾶς δὲ πνέομεν ματρὸς ἀμφότεροι, id est, vnum virorum, vnum deorum genus: ex vna autem matre spiramus vtriq;. Iam Plato multis locis auctor est, animam humanam esse ἀπόσπασμα, τμῆμα, μόριον τῆς τοῦ παντὸς ψυχῆς, id est, se- F gmentum, seu ramentum, fragmentum, particulam animæ totius mundi. At animam mundi non solùm à deo creatam esse, sed etiam dei partem esse idem vbique demonstrat: & testatur Plutarchus quæstionibus Platonicis his verbis, ἡ δὲ ψυχὴ νοῦ μετασχοῦσα, καὶ λογισμοῦ καὶ ἁρμονίας, οὐκ ἔργον ἐστὶ τοῦ θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ μέρος, οὐδ' ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ γέγονε: id est, Anima autem mentis, & ratiocinationis, & harmoniæ particeps facta, non solum dei opus est, verùm etiam pars, neque ab eo, sed de eo, & ex eo facta est. Postremò Stoici nostros animos quædam esse deorum ἀποσπάσματα, id est, delibramenta, seu particulas aulsas dicunt.

ALTER] qui tenuiter, & parcè viuit.

CVRATA] cibo, & potione refecta, & recreata.

SVR-

A SVRGIT] libri aliquot manu scripti habent, *surget*.

AD MELIVS] ad lautiorem, & elegantiorem victum, cultumque.

QVONDAM] aliquãdo, olim, vel posthac, ποτὲ.

RENIENS] Homer. προσειλήμενος ἑαυτοῖς. vtitur hoc eodem argumento Simonides apud Xenophontem in Hierône, ad ostendendum, tyrannorum voluptates priuatorum voluptatibus minores esse, his verbis: τὸ γὰρ τὰ εἰωθότα ὑπερβάλλειν, τοῦτο παρέχει τὰς ἡδονάς. διὸ καὶ πάντες ἄνθρωποι ἡδέως προσδέχονται τὰς ἑορτάς, πλὴν οἱ τύραννοι. ἔκπλεῳ γὰρ αὐτοῖς ἀεὶ παρεσκευασμέναι οὐδεμίαν ἐν ταῖς ἑορταῖς ἐπίδοσιν ἔχουσιν αὐτῶν αἱ τράπεζαι. ὥστε ταύτῃ πρῶτον τῇ εὐφροσύνῃ τῆς ἐλπίδος μειονεκτοῦσι τῶν ἰδιωτῶν, id est, namque vsitata, & solennia superare, hoc præbet voluptates. Iccircò etiam omnes homines diebus festis delectantur, præterquàm tyranni. eorum enim mensæ omnibus epulis semper instructæ, ac refertæ, nullum in diebus festis augendi apparatus relinquunt locum. Itaque hac primùm spei iucunditate priuatis cedant necesse est.

ADVEXERIT] sic repeti scriptum in duobus
B cod. Vatic. & Faër. Nicot. Russ.ard. Cleric. meo. quæ scriptura mihi mirum in modum placet. Ita autem locutus est Od. 29. lib. 4. *Quod fugiens semel hora vexit*. Nam vulgati habent, *adduxerit*.

VBIQVE ACCEDENT ANNI] id est, & vbi ætate fueris prouectior.

PRÆSVMIS] ante tempus sumis προλαμβάνεις. cùm tam molliter, & delicatè viuas: cùm tam lauto, & sumptuoso, & accurato victu, cultuque vtaris, quis erit tibi superandi relictus locus, siue diem festum agere, siue corpus extenuatum reficere, siue te annis, aut morbo affectũ paullo lautius tractare voles? sic hoc verbo est vsus Virgil. Æneid. 11. *Arma parate animis, & spe præsumite bellum*.

RANCIDVM APRVM ANTIQVI] rancentem aprum (inquit) antiqui laudabant, non quòd odoratu carerent, seu quòd existimarent præstare vitiatum apponi hospiti, qui serò venisset, quàm integrum, & recentem ab edaci domino comedi.

HOS VTINAM, &c.] vtinam primis illis temporibus quasi heroicis natus essem: vtinã in-
C ter antiquos & primos illos homines, heroica virtute præditos, & qui minus longe aberant à diis sui auctoribus, natus essem. per heroas, homines significat suæ ætatis hominibus præstanteis: quales erant heroes. sic Aristot. lib. 7. de moribus ad Nicom. virtutem humana virtute potiorem, & superiorem, heroicam, & diuinã appellat: eamq; opponit θηριότητι, id est, feritati. aut eos, quos antiquos appellauit.

TELLVS ME PRIMA TVLISSET.] hoc referendum est ad eorũ philosophorum opinionem, qui aliquam mundi originem & principiũ aliquod, terræque nouitatem fuisse opinantur: in quibus fuit Epicurus, quemadmodum etiam ex Lucretio appâret, lib. 5. *Nunc redeo ad cæli nouitatem, & mollia terræ Arua, nouo fœtu quid primùm in luminis oras Tollere, &c.* & paullo pòst. *Sic noua tum tellus herbas, virgultaq́, primùm Sustulit: inde* D *loca mortalia sæcla creauit, Multa modis multis, varia ratione coorta*. Eodem pertinet illud Virgil. Georg. 1. *tuque ò, cui prima frementem Fudit equũ tellus magno percussa tridente*.

DAS ALIQVID FAMÆ?] si famæ consulendum esse putas: si famæ aliquid tribuendum esse existimas: magnifici isti & sumptuosi apparatus magno sunt etiam dedecori, non solum damno.

QVÆ CARM. GR. AVR. &c.] id est, quæ auri humanæ gratior sit, quàm quoduis carmen. Themistoclem aiunt dixisse, cùm ex eo quæreretur, quod acroama, aut cuius vocem libentissimè audiret, eius, à quo sua virtus optimè prędicaretur. bona fama autem, seu bona existimatio, quam εὐδοξίαν Græci nominant, à laude non admodum longè abest. Pind. ὠδ. δ. ἰσθμ. si quis in rebus secundis benè audiat, suadet ei, ne optet Deus esse. omnia enim eum consecutũ esse, quæ mortalem fas sit obtinere. sic Pindarus: εἰ γάρ τις εὖ πάσχων λόγον ἐσθλὸν ἀκούῃ, μὴ μάτευε Ζεὺς γενέσθαι. πάντ' ἔχεις, εἴ σε τούτων μοῖρ' ἐφίκοιτο καλῶν. Quemadmodum autem honorifica, & laudis plena oratio nostris auribus E grata accidit: sic contrà maledicta, & contumeliæ nobis iram commouent. Quocirca præclarè illud dictum est ab Herodoto Polyhymn. *iram in auribus hominum habitare*: quæ si bona quidem audiat, oblectatione corpus complet: sin contraria, tumore. legendum autem *Occupet* potius quàm *Occupat*. Sic enim habent libri vet.

PATRVVM] eum, cuius sub imperio es, vt annot. suprà ad Od. 12 lib. 3.

INIQVVM] inimicum, & infensum, propter ægritudinem, & molestiam ex luxuria præterita, & egestate præsente nascentem.

CVM DEERIT EGENTI AS L. P.] cùm tanta erit tua egestas, vt ne tantillum quidem pecuniæ habeas, vnde laqueum, quo animam tibi intercludas, compares: hoc est, cùm ad extremam egestatem redactus eris.

IVRE (INQVIS) TRASIVS ISTIS] dices (inquit Horatius) iure ita obiurgari Trasium, hominem profusum, & sumtuosum, eundemque egẽtem: hominem sumtuosiorem, quàm res eius familiaris ferre queat: te verò magnis vectigali- F bus instructum esse: & sumtus tuos censu non esse maiores. hæc est asoti, seu luxuriosi hominis oratio, sibi in sua luxuria velificantis, ac blandientis. Porph. legit *Transius*: nonnulli libri habent *Trallius*. Sed nihil refert.

EGO VECTIG. MAGNA, &c.] cum his congruunt ea, quæ scribit Aristot. lib. 4. de moribus ad Nicomachũ, ea, quæ profusionis propria sunt, nempe plus, quàm par sit donare, & minus quàm oporteat, accipere, non admodum inter se cohærere posse, neque facile amplificari: quia non sit facile, eum, qui à nemine accipiat, omnibus donare. nam celeriter (inquit) deficiunt eos facultates, qui cùm priuati sint, plus æquo largiuntur: qui quidem prodigi videntur esse. Reges autem (inquit eodem libro paullo antè) prodigos dicere nõ solemus. Rerum enim, quas possident, vim

 & copiam,

A & copiam, non videtur eis esse facile donationibus & sumtibus superare.

ERGO, QVOD SVPERAT] respõdet huic asoto Horatius: esto: demus te esse abundantissimum, ac pecuniosissimum: demus, te plus habere in nummis, quàm in victum, cultumque insumere queas, quantumuis sumtuosum, & luxuriosum, nihilne est, in quod id, quod tibi superest è tuo sumtu quotidiano, melius insumas, quàm in cenas luxuriosas, & ceteras delicias?

QVOD SVPERAT] superest. Virg. Georg. 2. *superat tener omnibus humor*. M. Tull. parad. ὅτι μόνος ὁ σοφὸς πλούσιος. *vter igitur est ditior, cui deest, an cui superat?* Idem de finib. 5. *déque eo, quod ipsis superat, aliis gratificari volunt.*

NON EST, MELIVS QVÒ] ordo est: an non est aliquid, in quod id, quod superat, melius insumere possis, quàm in epulas sumtuosas?

INDIGNVS] indignus, qui egeat: indignus egestate, seu paupertate. Atque ita explicat hunc versum Seruius, qui eum profert ad illum Virg. lib. 7. Æneid. *Nec partem posuere suis*. sic loquitur M. Tull. lib. 4. Tuscul. *misericordiam datam esse* B *dicunt ad opem ferendam, & calamitates hominum indignorum subleuandas*. Vbi tamen quidam legendum censent *indigorum*.

CVR TEMPLA RV. ANTIQ. DEÛM?] Theocritus εἰδ. ιζ. laudans Ptolemæi Philadelphi liberalitatem, ait illum diuitias suas conferre partim ad ornamenta templorum, partim ad munificentiam in reges, in ciuitates, in amicos & familiares. sic Theocr. Οὐ μὰν ἀχρεῖός γε δόμῳ ἐνὶ πίονι χρυσὸς, Μυρμάκων ἅτε πλοῦτος ἀεὶ κέχυται μογεόντων, Ἀλλὰ πολὺν μὲν ἔχοντι θεῶν ἐρικυδέες οἶκοι. Αἰὲν ἀπαρχομένοιο σὺν ἄλλοισι γεράεσσι· Πολλὸν δ' ἰφθίμοισι δεδώρηται βασιλεῦσι. Πολλὸν δὲ πτολίεσσι, πολὺν δ' ἀγαθοῖσιν ἑταίροις.

TANTO EMETIRIS ACERVO] id est, è tanto metiris aceruo: vt annot. sup. ad Od. 7. lib. 2. venustè autem verbo *metiris* vsus est, cùm de aceruo loqueretur, pro largiris, præbes, πορίζεις.

VNI NIMIRVM TIBI RECTE] vsque adeóne es stolidus, & rerum humanarũ imperitus, vt speres tuas res eodem semper statu mansutas? vt speres fortunam vno semper vultu in te futuram? vt existimes te meliore esse conditione, quàm ceteros homines, in quorum vita C magnas quotidie videmus rerum commutationes, magnasque fortunæ varietates exsistere? in quibusdam libris scriptum est *recta*, quam lectionem non damno.

O MAGNVS POSTHAC] nempe vbi quippiam tibi aduersi acciderit. credibile enim nõ est, te vnum fortunæ eximium futurum. Intolerabile est autem ab inimicis irrideri, inquit Eurip. Medea. Οὐ γὰρ γελᾶσθαι τλητὸν ἐξ ἐχθρῶν, φίλαι.

VTRÉNE] sic reperi scriptum in omnibus libris manu scriptis: & ita legendum. *ne* autem hoc loco non interrogat: sed additur interrogationi: vt & saty. 3. *Illa rogare Quantáne?* vel ornatus causa ponitur, vel otiosum est. vt sup. saty. 10. lib. 1. *O seri studiorum, quine putetis Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti Contigit.*

AD CASVS DVBIOS] *dubij casus, dubiæ res, dubia tempora*, quæ sint declarant vbique ex bonis scriptoribus exempla. vide annot. ad Od. 9. D lib. 4. Nam vter (inquit) in rebus dubiis, & asperis constãtior, & meliore spe erit, bicne, qui corpus & animum assuefecerit abundantiæ, & copiæ rerum omnium, an, qui paruo contentus vixerit? *assuerit* dictum pro assuefecerit: vt Virgil. Æneid. 6. *ne tanta animis assuescite bella*. est enim illo loco hypallage pro *assuescite animos bellis*. & Georg. 3. *dehinc vbi libera colla Seruitio assuerint.* potest etiam dici assuerit absolutè positum esse, vt intelligamus in illis *mentem, corpusque superbum*, inesse hellenismum. κατὰ νοῦν, καὶ κατὰ σῶμα.

IN PACE, VT SAPIENS, APT. IDON. B.] significat, sapientis esse in pace, & rebus secundis, ea præparare, quæ in bello & rebus aduersis vsui esse possint. nihil est enim in hominum vita stabile, nihil perpetuum, nihil constans. Sapientis igitur hominis est & in rebus secundis ea arma parare, quibus te aduersus res dubias tegere, ac tueri possis: & in aduersis secundam fortunam sperare, vt Od. 10. lib. 2. *Sperat infestis, metuit secundis Alteram sortem benè præparatum pectus.*

INTEGRIS OPIBVS] incolumi re sua E familiari.

NON LATIVS] non largius, non profusius.

METATO] vel metis, limitibus, ac terminis circumscripto: vel perticis, seu decempedis definito, ac terminato, seu potius dimenso: vt posteà Vmbreno assignaretur, & vt Vmbrenus eius esset dominus: Ofellus autem, colonus. Vtebantur veteres hoc verbo in agrorũ dimensionibus, diuisionibus, atque assignationibus. Virgil. Diris, *Pertica, quæ nostros metata est impia agellos*. & Horatius Oda. 15. lib. 2. *nulla decempedis Metata priuatis opacam Porticus excipiebat arcton.*

FORTEM MERCEDE COLON.] Ofellum nunc colonum. fortem, id est, patientem, & fortiter iniuriam temporum, atque incommodum suum ferentem, qui antea dominus erat.

NON EGO, NARRANTEM] [illegible]tem hæc: *ego non temerè edi die profe[illegible] nequam*, *&c.* Est autem Ofelli totus, qui deinceps [illegible]quitur, sermo.

LVCE PROFESTA] die profesto, id est, non festo. sup. Od. 15. lib. 4. *Nosque & profestis lucibus, & sacris Inter iocosi munera Liberi, &c.* F

SEV LONGVM POST TEMPVS] id est, siue longo pòst temporis interuallo, &c. non temere hoc positum. nam hospites, qui crebrò nos inuisunt, minus interdum optati veniunt. contrà qui tardò, & longo interuallo nobis veniunt, eos & videre libentius, & liberalius accipere solemus. quidam hîc legi volunt *longò post tempore*. ego nihil muto. sic enim potius loqui solet Horatius, vt alibi *post paullum*, non *post paullo*.

OPERVM VACVO] cùm essem ab opere solutus, & otiosus propter imbrem. suprà Od. 17. lib. 3. *Cum famulis operum solutis.*

PER IMBREM] imbris tempore: vel quandiu imbres è cælo decidebant: quandiu pluebat.

BENE ERAT] bene erat nobis, benè curabamur. sic Plautus in Menæch. *si sapiam. hinc intrò abeam,*

A *abeam, vbi mihi benè sit.* Terent. Adelph. *vxor, si cesses, aut te amare cogitat, Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi, Et tibi benè esse soli, cùm sibi sit male.* Catull. ad Furium. *Quare non tibi sit benè ac beate?* Horat. epist. 1. *iurat benè solus esse maritus.* & sat. 8. huius lib. *sic vt mihi numquam In vita fuerit melius.* ibidem. *pulchrè fuerit tibi.* iterum Catull. ad Fur. *Est pulchre tibi cum tuo parente.* potest & sic intelligi. benè erat vicinus, id est, benè accipiebatur. nam etiam hocmodo loquitur Plaut. in Menæch. *quid multis verbis opus est? minore nusquam bene fui dispendio.* M. Tull. epist. lib. 13. ad Attic. *Quid quæris? delectatus est. & libeter fuit:* & lib. 16. *cum vnum diem Veliæ constitissem: vbi quidem fui sane libenter apud Talnam nostrum: nec potui accipi, illo absente præsertim, liberalius.* sic & Catull. in fundum. *Fui libenter in tua suburbana Villa.*

NON PISCIBVS VRBE PETITIS] apud veteres illos Romanos, lautiores & apparatiores habebantur mensæ, piscibus, quàm carnibus, extructæ. Cic. in Pisonem. *exstructa mensa non conchyliis, aut piscibus, sed multa carne subrancida.* quo loco Pisonis sordeis ostendere conatur.

B CVM DVPLICE FICV.] id est, vt docet Turnebus, cui assentior, cum duplicibus ficubus. sunt autem ficus duplices, maiores, & quasi geminæ, quas mariscas appellant. Vegetius. lib. 1. artis veterin. *ficus duplices viginti, rutæ fasciculum.*

POST HOC LVD. ERAT CVPPA POT.] hunc locum in omnibus ferè libris corruptũ ego vna littera detracta emendaui. cuius emendationis spero omneis politos, & eruditos homines approbatores fore. ab Adriano quidem Turnebo eam magnopere olim probatam memini. Horum igitur verborum hæc sententia est. postea (inquit) noster ludus hic erat, cuppa magistra, id est, nullo alio bibendi magistro adhibito, quam ipsa cuppa, potare: nullus erat, qui bibendi leges conuiuis daret: suo quisque arbitratu bibebat, & quantum volebat, *solutus legibus insanis,* vt ait saty. 6. hoc libro. De hoc more autem, & de magisteriis, bibendiq; legibus vide annot. ad Od. 4. lib. 1. Sic igitur hunc locum explicandum censeo. Sed Turnebus mutata postea ferè sententia, non ita pridem scripsit, *culpa potare magistra,* (sic enim legitur in codicibus omnibus vulg. & plerisque
C manuscr.) ludi genus fuisse à veteribus excogitatum, quo non magistri imperio conuiuæ bibere cogebantur, ne in ebrietatem inciderent: sed vt ab ea coërcerentur, nemo, nisi qui aliqua in re peccarat, calicem ducebat: vt bibere pœnæ & dedecoris esset, non inuitationis, aut magisterij. Sic apud Plautum in Sticho, qui peccat, poculo multatur: *vter* (inquit) *demutassit, poculo multabitur.* Idem Turnebus statim subiicit: legitur & apud Flaccum *cuppa,* quod vas est potorium etiam linguæ vernaculæ vsurpatum pro patera: & in epigrammat. *Sunt cuppæ, calices, cyathi,* quam scripturam Lambinus sequitur: vt libertatem bibendi accipiamus poculo imperante, non bibendi arbitro. Poculum enim non cogit nisi volentem, cùm magister etiã inuitũ bibere cogeret. *Cuppa* etiam Porphirio agnoscere videtur, Hæc ille. ex quibus verbis intelligere licet, ita illum à me dissentire, vt D
tamen meam explicationem probet. quod mihi satis est: neque necesse habeo vulgatam lectionẽ, eiusque explicationem refellere.

ET VENERATA CERES] id est, & orata Ceres, vt culmo, &c. sequitur deinceps, *Explicuit vino contr. ser. fr.* id est, seueritatem nostram exhilarauit, nobis scilicet libantibus, & postea compotantibus: vel sic, orata Cerere, & libatione facta, compotatione tristitiam discussimus, & frontis rugas explicuimus. verbum *venerari* autem idem valere, quod *orare, & precari,* declarant exempla è bonis scriptoribus producta. Plaut. in Aulul. Lar. *Clam omneis in medio foco defodit, venerans me, vt id seruarem sibi.* Idem Rudente, *Est deus: veneror, vt nos ex hac ærumna eximat miseras, inopes, ærumnosas, aut aliquo auxilio vt adiuuet.* Idem ibid. *Venus, veneror te, vt omnes miseri lenones sient.* Idem Bacchid. *saluto te vicine Apollo, qui ædibus Propinquos nostris accolis, venerorq; te, Ne Nicobulum finas nostrum senem prius Me conuenire, quam sodalem viderim Mnesilochi Pistocleron.* Idem Trinum. *Larem corona nostrum decorari volo. vxor venerare, vt Nobis hæc habitatio bona, fausta, felix, fortunataq; eueniat.* Virg. Æn. 3. *Nymphas venerabar agrestes, Gradiuumq; patrem, Getici qui præsidet aruis, Rite secundarent visus, omenq; leuarent.* Idem E
eod. lib. *cursusq; dabit venerata sacerdos.* & lib. 4. Georg. *tu munera supplex Tende petens pacem, & faciles venerare Napæas. Namq; dabunt veniã votis, irasq; remittent.* A Cæcinna ad M. Tull. Cicer. lib. 6. epist. *quid irascitur ei, qui scripserit aliquid contra suã voluntate, cum ignorit omnibus, qui multa Deos venerati sunt contra eius salutem?* id est, qui multa à diis precati sunt. sic Horat. infr. sat. 6. *Si veneror stultus nihil horum,* id est, si nihil tale à Diis precor: sic o locu dicemus.

CERES] Cererem Græci Δημήτρα appellant, cuius ἔτυμον affetens Plato in Cratylo, φαίνεται (inquit) κατὰ τὴν δόσιν τῆς ἐδωδῆς διδοῦσα ὡς μήτηρ, Δημήτηρ κεκλῆσθαι. id est, videtur enim propter donationem cibi, quæ largiatur nobis cibum vt mater, δημήτηρ, quasi donans mater esse appellata.

CONTR. SERIA FRONTIS] id est, seueritatem frontis: seu seueram, seriam, & contractam frontem. Nam contrahitur frons rebus seriis, ac tristibus: compotationibus, conuiuiis, risu, ioco, & similibus explicatur. F

SÆVIAT ATQVE NOVOS, &c.] id est, iterum atque iterum sese nobis præbeat iniquam, atque infestam fortuna, nouos nobis terrores incutiat, nouos motus excitet: quantum poterit de hoc nostro tenui victu, & parsimonia detrahere? quasi dicat, aut nihil, aut parum.

QVANTVM HINC IMMINVET?] Quidã libri manuscr. habent, *Quantum hinc eminuet?* vnde coniicere possis, legendum *deminuet.*

QVANTO AVT EGO PARC. AVT] posteaquam Vmbrenus nos de vetere possessione deturbauit, nobisq; eiectis agrum nostrũ occupauit: quanto minus aut ego, aut vos splendidè vixistis? quanto deterior fuit nostri corporis nitor? nihilo scilicet. Quemadmodum ex lautio-

A re, & liberaliore victu, cultuque nitent corpora: ita ex parciore, & maligniore squallent. Non dissimulabo lectori tamen, in quibusdam libris calamo exaratis scriptum esse, *O pueri vixistis, &c.* quos non sequor.

HVC NOVVS INCOLA] Vmbrenum significat. aliquot lib. manu scripti habent, *hic nou. inc.* quam scripturam non improbo: & fortasse recta est. alij cum vulgatis consentientes, *huc.*

NAM PROPRIÆ TELLVRIS] sic M. Tull. off. 1. *sunt autem priuata nulla natura: sed aut vetere occupatione, vt, qui quondam in vacua venerunt: aut bello, vt qui victoria potiti sunt, aut lege, aut pactione, condicione, sorte.*

NOS EXPVLIT ILLE] ille Vmbrenus nos agro expulit per vim: nempe facta assignatione agrorum ab imperatore. Sic Arrius Virgilium, vt significat in Mœride. *ô Lycida, viui peruenimus, aduena nostri (Quod numquã veriti sumus) vt possessor agelli Diceret: hæc mea sunt, veteres migrate coloni.*

NEQVITIES.] mollities, luxuries, libido, profusio, ἀκολασία. Nam hominem nequam ap-
B pellant Latini, inertem, nullius vsus, inutilem.

VAFRI INSCITIA IVRIS] ignorantia, seu inscientia iuris callidi, & versuti, vt M. Tull. appellat in orat. pro Cæcina. quattuor igitur hoc loco enumerat, quibus mutatur dominus, quibusque possessio rerum soli, & aliarum amittitur: viui, per quã exactus est Ofellus: profusum sumtum, & luxuriam: iuris versuti ignorationẽ: mortem. non admodum huic dissimilis est locus ille epist. ad Iul. Florum lib. 2. *tanquam Sit proprium cuiquã, puncto quod mobilis hora Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte suprema Permutet dominos.* sic Theognis, Πολλοί τοι πλουτοῦσι κακοί, ἀγαθοὶ δὲ πένονται· Ἀλλ' ἡμεῖς τούτοις οὐ διαμειψόμεθα Τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον, ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμπεδον αἰεί· Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει. id est, multi improbi diuitiis circũfluunt: viri boni autem egent. Verùm tamen cum horum diuitiis virtutem non commutabimus. Quoniam virtus quidem fixa, & stabilis est: pecunias autẽ aliàs alius habet. Quamquã hos versus Plutarchus in libello, πῶς ἄν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο, ascribit Soloni, vt iam alibi diximus. inscitia autem pro inscientia positum, vt sæpe alibi.

C

SATYRA 3.

SIC rarò scribis, vt toto non quater anno
Membranam poscas, scriptorum quæque retexens,
Iratus tibi, quòd vini, somniq; benignus
Nil dignum sermone canas. quid fiet? ab ipsis
Saturnalibus huc fugisti. sobrius ergo
Dic aliquid dignum promissis: incipe: nil est:
Culpantur frustra calami: immeritusq; laborat D
Iratis natus paries diis, atque poëtis.
Atqui vultus erat multa, & præclara minantis,
Si vacuum tepido cepisset villula tecto.
Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
Inuidiam placare paras virtute relicta?
Contemnêre miser. vitanda est improba Siren
Desidia: aut, quicquid vita meliore parasti,
Ponendum æquo animo. dij te Damasippe, deæque E
Verum ob consilium donent tonsore sed vnde
Tam bene me nosti? postquam omnis res mea Ianum
Ad medium fracta est, aliena negotia curo,
Excussus propriis. olim nam quærere amabam,
Quo vafer ille pedes lauisset Sisyphus ære:
Quid sculptum infabrè, quid fusum durius esset.
Callidus huic signo ponebam millia centum.
Hortos, egregiasque domos mercarier vnus F
Cum lucro noram. vnde frequentia Mercuriale
Imposuere mihi cognomen cõpita. noui:
Et morbi miror purgatũ te illius. atqui
Emouit veterẽ mirè nouus: vt solet, incor
Traiecto lateris miseri, capitisq; dolore:
Vt lethargicus hic cùm fit pugil, & medicum vrguet.
Dum ne quid simile huic, esto, vt libet. ô bone, ne te

Frustrere,

A *Frustrere, insanis & tu: stultique propè omnes:*
Si quid Stertinius veri crepat: vnde ego mira
Descripsi docilis præcepta hæc, tempore, quo me
Solatus iussit sapientem pascere barbam,
Atq; à Fabricio non tristem põte reuerti.
Nam, male re gesta cum vellẽ mittere operto
Me capite in flumen: dexter stetit: &, caue faxis
Te quicquam indignum. pudor, inquit, te malus vrget:
Insanos qui inter vereare insanus haberi.
B *Primùm nam inquiram, quid sit furere, hoc si erit in te*
Solo: nil verbi pereas quin fortiter: addã.
Quem mala stultitia: &, quemcunque inscitia veri
Cæcum agit: insanum Chrysippi porticus, & grex
Autumat hæc populos, hæc magnos formula reges,
Excepto sapiente, tenet. nunc accipe, quare
Desipiant omnes æquè ac tu, qui tibi nomen
Insani posuere. velut siluis, vbi passim
Palanteis error certo de tramite pellit:
Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit: vnus vtrique
C *Error: sed variis illudit partibus: hoc te*
Crede modo insanum: nihilo vt sapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. est genus vnum
Stultitiæ, nihilum metuenda timentis: vt igneis,
Vt rupeis fluuiosq; in campo obstare queratur.
Alterum & huic varium, & nihilo sapientius, igneis
Per medios, fluuiosque ruentis. clamet amica D
Mater, honesta soror, cum cognatis pater, vxor,
Hic fossa est ingens, hîc rupes maxima: serua:
Non magis audierit, quàm Fusius ebrius olim
Cum Ilionam edormit, Catienis mille ducentis,
Mater te appello, clamantibus. huic ego vulgum
Errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit, veteres statuas Damasippus emendo:
Integer est mentis Damasippi creditor? esto: E
Accipe, quod nunquam reddas mihi, si tibi dicam:
Túne insanus eris, si acceperis? an magis excors
Reiecta præda, quam præsens Mercurius fert?
Scribe decem à Nerio. non est satis: adde Cicutæ
Nodosi tabulas centum: mille adde catenas:
Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus:
Cùm rapies in ius malis ridentem alienis:
Fiet aper: modò auis, modò saxum: & cùm volet, arbor.
Si male rem gerere insani est: contrà, bene sani: F
Putidius multo cerebrum est (mihi crede) Perilli
Dictantis, quod tu nunquam rescribere possis.
Audire, atque togam iubeo componere, quisquis
Ambitione mala, aut argenti pallet amore:
Quisquis luxuria, tristiue superstitione,

Aut

A Aut alio mentis morbo calet: huc propius me,
Dum doceo insanire omneis, vos ordine adite.
Danda est ellebori multo pars maxima auaris:
Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
Heredes StaberI summam incidêre sepulcro.
Ni sic fecissent, gladiatorũ dare centum
Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio ArrI:
Frumenti, quantum metit Africa. siue ego prauè,
Seu rectè: hoc volui: ne sis patruus mihi. credo
B Hoc StaberI prudentem animum iussisse. quid ergo
Sensit, cùm summam patrimonI insculpere saxo
Heredes voluit? quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium: & cauit nihil acrius: vt si
Forte minus locuples vno quadrante perisset,
Ipse videretur sibi nequior. omnis enim res,
Virtus, fama, decus, diuina, humanaq; pulcris
Diuitiis pârẽt: quas, qui cõstruxerit, ille
C Clarus erit, fortis, iustus, sapiénsne etiam, & rex,
Et, quicquid volet. hoc, veluti virtute paratum,
Sperauit magnæ laudi fore. quid simile isti
Græcus Aristippus? qui seruos proiicere aurum
In media iussit Libya: quia tardius irent
Propter onus segnes. vter est insanior horum?
Nil agit exemplum, litem quod lite resoluit. D
Si quis emat citharas, emtas comportet in vnum,
Nec studio citharæ, nec Musæ deditus vlli:
Si scalpra, & formas non sutor: nautica vela
Auersus mercaturis: delirus, & amens
Vndique dicatur meritò. quid discrepat istis,
Qui nũmos, aurumq; recõdit, nescius vti
Compositis, metuensq; velut contingere sacrum?
Si quis ad ingentẽ frumẽti semper aceruũ
Porrectus vigilet cũ lõgo fuste: neq; illinc
Audeat esuriẽs dominus cõtingere granũ: E
Ac potius foliis parcus vescatur amaris:
Si positis intus Chij, veterisque Falerni
Mille cadis: nihil est, tercentum millibus: acre
Potet acetum: age, si & stramentis incubet, vnde-
Octoginta annos natus, cui stragula vestis,
Blattarum, ac tinearum epulæ, putrescat in arca:
Nimirum insanus paucis videatur eò, quòd
Maxima pars hominum morbo iactatur eodem.
Filius, aut etiam hæc libertus vt ebibat heres, F
Diis inimice senex custodis? ne tibi desit?
Quantulum enim summæ curtabit quisque dierum,
Vngere si cauleis oleo meliore, caputq;
Cœperis impexa fœdũ porrigine? quare,
Si quiduis satis est, periuras, surripis, aufers
Vndique? tun' sanus? populum si cædere saxis
Incipias, seruósve tuos, quos ære pararis:

A *Insanum te omnes pueri, claméntque puellæ.*
Cùm laqueo uxorem interimis, matrémque veneno,
Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis,
Nec ferro: vt demens genitricem occidit Orestes.
An tu reris eum occisa insanisse parente?
Ac non antè malis dementem actum furijs quàm
In matris iugulo ferrum tepefecit acutũ?
Quin ex quo est habitus male tutæ mentis Orestes:
Nil sanè fecit, quod tu reprendere poßis:
Nõ Pladẽ ferro violare, ausúsve sororẽ
B *Electram: tantùm male dicit utrique, vocando*
Hanc furiam, hunc aliud, iussit quod splendida bilis.
Pauper Opimius argenti positi intus, & auri,
Qui Veientanum festis potare diebus
Campana solitus trulla, vappãq; profestis:
Quondam lethargo grandi est oppressus: ut heres
Iam circum loculos, & claueis lætus, ouánsque
Curreret. hunc medicus multùm celer, atque fidelis
C *Excitat hoc pacto: mensam poni iubet: atque*
Effundi saccos nũmorũ, accedere plureis
Ad numerandum: hominem sic erigit. addit & illud,
Ni tua custodis, auidus iam hæc auferet heres.
Men' viuo? vt viuas igitur, vigila: hoc age. quid vis?
Deficient inopem venæ te, ni cibus, atq;
Ingens accedat stomacho fultura ruenti.
Quid zessas? agedum sume hoc ptisanarium oryzæ.
Quanti emtæ? paruo. quanti ergo? octo D
aßibus, eheu:
Quid refert, morbo: an furtis, pereámque rapinis?
Quisnam igitur sanus? qui non stultus. quid? auarus?
Stultus & insanus. quid? si quis non sit auarus:
Continuò sanus? minimè. cur Stoice? dicam.
Non est Cardiacus, Craterum dixisse putato,
Hic æger: rectè est igitur, surgétq;: negabit:
Quòd latus, aut renes morbo tentantur acuto.
Non est periurus, neque sordidus. immo letaquis E
Hic porcum Laribus. verùm ambitiosus, & audax.
Nauiget Anticyram. quid enim differt, barathróne
Dones, quicquid habes, an numquam vtare paratis?
Serui Oppidi Canusi duo prædia diues
Antiquo censu, natis diuisse duobus
Fertur. & hæc moriens pueris dixisse vocatis
Ad lectum: postquàm te talos, Aule, nucésque F
Ferre sinu laxo: donare, & ludere vidi:
Te, Tiberi, numerare: cauis abscondere tristem:
Extimui, ne vos ageret vesania discors:
Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.
Quare per diuos oratus uterq; Penateis,
Tu caue ne minuas: tu ne maius facias id,
Quod satis esse putat pater: & natura coërcet.
Præterea ne vos titillet gloria, iure-
Iurando obstringam ambo: vter ædilis, fueritve

Vestrûm

A *Vestrûm prætor: is intestabilis, & sacer esto.*
In cicere, atque faba bona tu, perdásque lupinis,
Latus vt in circo spatière, aut æneus vt stes,
Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis:
Scilicet vt plausus, quos fert Agrippa, feras tu,
Astuta ingenuum vulpes imitata leonē?
Nequis humasse velit Aiacem Atrida vetas cur?
Rex sum. Nil vltrà quæro plebeius. Et æquam
Rem imperito: ac, si cui videor non iustus, inulto
B *Dicere, quæ sentit, permitto. Maxime regum,*
Dij tibi dent capta classem reddućere Troia:
Ergo consulere, & mox respōdere licebit?
Consule. Cur Aiax heros ab Achille secundus
Putrescit, toties seruatis clarus Achiuis:
Gaudeat vt populus Priami, Priamúsq; inhumato:
Per quem tot iuuenes patrio caruere sepulcro?
C *Mille ouium insanus morti dedit, inclytum Vlyssem,*
Et Menelaum vnà mecum se occidere clamans.
Tu, cum pro vitula statuis dulcem Aulide natam
Ante aras, spargísque mola caput, improbe, salsa:
Rectum animi seruas? Quorsum? Insanus quid enim Aiax
Fecit, cùm strauit ferro pecus? abstinuit vim
Vxore, & nato, mala multa precatus Atridis:
Non ille aut Teucrum, aut ipsum violauit Vlyssem. D
Verùm ego, vt hærenteis aduerso littore naueis
Eriperem, prudens placaui sanguine diuos.
Nempe tuo furiose. meo, sed nō furiosus.
Qui species alias veris, scelerisque tumultu
Permistas capiet, commotus habebitur: atque,
Stultitiáne erret, nihilū distabit, an ira.
Aiax immeritos dum occidit, desipit, agnos?
Cum prudens scelus ob titulos admittis inaneis
Stas animo? & purum est vitio tibi, cùm tumidum est cor? E
Si quis lectica nitidā gestare amet agnā:
Huic vestē, vt natæ, paret ancillas: paret aurum:
Pupam, aut pupillam appellet, fortíque marito
Destinet vxorem: interdicto huic omne adimat ius
Prætor, & ad sanos abeat tutela propinquos.
Quid? si quis natam pro muta deuouet agna:
Integer est animi? ne dixeris. ergo, vbi praua F
Stultitia, hîc summa est insania. qui sceleratus:
Et furiosus erit. quē cepit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc age luxuriam, & Nomentanum arripe mecum.
Vincit .n. stultos ratio insanire nepotes.
Hic simul accepit patrimonI mille talenta:
Edicit, piscator vti, pomarius, auceps,
Vnguētarius, ac Tusci turba impia vici.

A *Cum scurris fartor, cum Velabro omne macellum,*
Manè domum veniant. quid tum? venêre frequentes.
Verba facit leno. quicquid mihi, quicquid & horum
Cuiq; domi est, id crede tuũ, & vel nunc pete, vel cras.
Accipe, quid contrà iuuenis responderit æquus.
In niue Lucana dormis ocreatus, vt aprũ
Cenem ego: tu pisceis hiberno ex æquore verris: (aufer:
Segnis ego, indignus, qui tantũ possideã:
Sume tibi decies: tibi tãtũdẽ: tibi triplex,
Vnde vxor media currat de nocte vocata. B
Filius Æsopi detractã ex aure Metellæ,
Scilicet vt decies solidũ exsorberet, aceto
Diluit insignem bacam: qui sanior, ac si
Illud idem in rapidum flumen, iáceret ue cloacam?
Quincti progenies ArrI, par nobile fratrum,
Nequitia & nugis, prauorum & amore gemellum:
Luscinias soliti impenso prandere coëmtas.
Quorsum abeant sani? creta, an carbone notandi? C
Ædificare casas, plostello adiungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longa
Si quẽ delectet barbatũ: amentia verset.
Si puerilius his ratio esse euincet amare:
Nec quicquam differre, vtrúmne in puluere, trimus
Quale prius, laudas opus: an meretricis amore
Sollicitus plores: quæro, faciásne, quod olim
Mutatus Polemo? ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubital, focalia? potus vt ille D
Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas:
Postquàm est impransi correptus voce magistri?
Porrigis irato puero cùm poma, recusat.
Sume Catelle: negat. si non des, optat. amator
Exclusus quî distat: agit vbi secum, eat, an non,
Quò rediturus erat non arcessitus: & hæret
Inuisis foribus? nec nunc, cùm me vocet vltro,
Accedã: an potius mediter finire dolores?
Exclusit: reuocat: redeam? non, si obsecret. ecce
Seruus nõ paullo sapiẽtior. ô here, quæ res E
Nec modum habet, neq; consilium, ratione, modoq;
Tractari non vult. in amore hæc sunt mala, bellum,
Pax rursum. hæc si quis tempestatis propè ritu
Mobilia, & cæca fluitantia sorte, laboret
Reddere certa: sibi nihilo plus explicet, ac si
Insanire paret certa ratione, modoq;.
Quid? cum Picenis excerpens semina pomis
Gaudes, si cameram percussi forte: penes te es? F
Quid? cùm balba feris annoso verba palato:
Ædificãte casas quî sanior? addè cruorẽ
Stultitiæ: atq; ignem gladio scrutare: modò, inquam,
Hellade percussa Marius cùm præcipitat se,
Cerritus fuit: an cõmotæ crimine mentis
Absolues hominem: & sceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus?

A *Libertinus erat, qui circũ compita ſiccus*
Lautis manè ſenex manibus currebat. & vnum
Quiddam magnum addens, vnũ me ſurpite morti:
Dijs etenim facile eſt, orabat: ſanus vtriſq;
Auribus, atq; oculis: mentẽ, niſi litigioſus,
Exciperet dominus, cùm venderet. hoc quoq; vulgus
Chryſippus ponit fœcunda in gente MenenI.
Iupiter, ingenteis qui das, adimiſq; dolores:
Mater ait pueri menſeis iam quinq; cubantis,
B *Frigida ſi puerũ quartana reliquerit: illo*
Manè die, quo tu indicis ieiunia, nudus
In Tiberi ſtabit. caſus, medicúsue leuarit
Ægrũ ex præcipiti: mater delira necabit
In gelida fixum ripa: febrimq; reducet.
Quóne malo mentem concuſſa? timore deorum.
Hæc mihi Stertinius ſapientum octauus amico
Arma dedit: poſthac ne compellarer inultus.
Dixerit inſanum qui me, totidem audiet: atq;
Reſpicere ignoto diſcet pendentia tergo.
C *Stoice, poſt damnum ſic vendas omnia pluris:*
Quam me ſtultitiam (quoniam non eſt genus vnum)
Inſanire putas? ego nã videor mihi ſanus.
Quid? caput abſciſſum demens cùm portat Agaue
Nati infelicis, ſibi tum furioſa videtur?
Stultũ me fateor (liceat cõcedere veris)
Atq; etiam inſanum: tantum hoc ediſſere, quo me
Ægrotare putes animi vitio. accipe: primum
Ædificas: hoc eſt longos imitaris, ab imo D
Ad ſummum totus moduli bipedalis: & idem
Corpore maiorẽ rides Turbonis in armis
Spiritum, & inceſſum: quî ridiculus minus illo?
An, quodcumq; facit Mæcenas, te quoq; verum eſt,
Tanto diſſimilẽ, & tãto certare minorẽ?
Abſentis ranæ pullis vituli pede preſſis,
Vnus vbi effugit: matri denarrat, vt ingens
Bellua cognatos eliſerit. illa rogare,
Quantáne? num tandem, ſe inflans, ſic magna fuiſſet.
Maior dimidio. num tanto? cùm magis, atque E
Se magis inflaret: nõ, ſi te ruperis, inquit,
Par eris. hæc à te non multùm abludit imago.
Adde poëmata nunc: hoc eſt oleum adde camino:
Quæ ſi quis ſanus fecit: ſanus facis & tu.
Non dico horrendam rabiem. iam deſine. cultum
Maiorẽ cenſu. teneas Damaſippe tuis te:
Mille puellarum, puerorũ mille furores.
O maior tandem parcas inſane minori.

Poëta in hac ſatyra Damaſippum quendam facit loquentem, qui aliquando exercuerat ſignorum, & vaſorum antiquorum, atque hortorum mercaturam: in qua cùm rem ſuam minus benè geſſiſſet, relicto lucri ſtudio ſeſe ad philoſophiam F contulerat. Ego eum eſſe puto, de quo M. Tull. ſcribit in epiſt. ad M. Fabium Gallũ lib. 7. qui mandatu Ciceronis quædam ei ſigna emerat haud illi grata, nempe Bacchas, & Martis ſignum. Itaque optabat M. Tull. aut vt ea eſſent inemta, aut vt aliquis eorũ emtor ſeu Damaſippus, ſeu quis alius reperiretur. verba M. Tullij ſunt hæc, *ſed tamẽ ſi iſta mihi ſunt habenda, certiorẽ velim me facias, vbi ſint, quando arceſſantur, quo genere vecture. Si enim Damaſippus in ſententia non manebit, aliquẽ Pſeudodamaſippum vel cum iactura reperiemus.* de eod. lib. 12. epiſt. ad Attic. *ſi & Silius is fuerit, quem tu putas, nec Druſus facilem ſe prabebit, Damaſippum velim aggrediare.*

MEMBRANAM POSCAS] ſcribis tu quidem multa, ſed quicquid ſcribis, retexis ac deles,

A deles, neque ex aduersarijs, aut tabulis ceratis, aut palimpsesto in membranam refers. Ita rarò aliquid dignum oculis, & lectione scribis, vt toto anno membranam non quater poscas, id est, vt toto anno membranam tibi à puero dari non iubeas, in quam referas ea, quæ in palimpsesto, aut tabula cerata scripseris.

Scriptorvm qvæqve retexens] ea omnia, quæ à te scripta sunt, mutans, vertens, delens. & est tralatio à tela texta, & postea retexta. *telam retexere* autem est ἀναλύειν, dissoluere. nemini est inaudita Penelopæ tela.

Vini, somniqve benignvs] id est, plus quàm par sit, vino, somnoque deditus. largius æquo bibens, & supra modum dormiens. dictum est autem *vini & somni benignus*, vt *profusus sui*, *parcus temporis*, *largus pecuniæ*. *benignus* enim idem ferè est, quod largus, vt suprà annotauimus: *malignus* contrà parcus.

Nil dignvm sermone] sic loquuntur Græci, οὐδὲν ἄξιον λόγου. Arist. ῥητορ. 6. τὸν λόγον εἶναι σπουδαιότατον, ὅτι οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες, οὐ χρημάτων, ἀλλὰ λόγου B ἄξιοί εἰσι. τὸ γὰρ λόγου ἄξιον οὐχ ἁπλῶς λέγεται. id est, sermonem esse rem optimam, quia viri boni non pecunia, sed ratione aut sermone digni sunt. Nã λόγου ἄξιον: seu sermone dignum non simpliciter dicitur. Plato in Euthydemo, ἐνθυμοῦ δὴ μή τι παραλείπομεν τῶν ἀγαθῶν, ὅ, τι καὶ ἄξιον λόγου. cogita igitur numquid aliquod bonum prætermittamus, quod & dignum sermone sit. idem in Alcibiade 1. ἐπιμέλειά τε, καὶ σοφία, ταῦτα μόνα ἄξια λόγου ἐν Ἕλλησιν. id est, diligentia, & sapientia, hæc sola digna sunt sermone apud Græcos. idem lib. 1. de repub. λυσιτελεῖ μὲν οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα ἐάν περ λανθάνῃ· ἔστι δ᾽ οὐκ ἄξια λόγου. id est, prosunt igitur etiam talia, siquidem lateant. sunt autem non digna sermone. Tit. Liuius ἄξια λόγου, *digna dictu* solet dicere. vt lib. 35. annal. in princ. *crebra magis, quàm digna dictu prælia fecit*. Idem lib. 27. *certamina haud satis digna dictu serebant*.

Satvrnalibvs] quæ agebantur XIIII. Kalend. Ianuarias: de quibus alibi dicemus pluri- C bus verbis.

Sobrivs ergo] si propter vini, & somni liberaliorem vsum ad scribendum tardior, atque ineptior es: nunc igitur, dum sobrius, & siccus es, profer aliquid promissis dignum.

Cvlpantvr fr. cal.] frustra culpa in calamos confertur, quasi ad scribendum, seu pingendum minus aptos.

Immeritvsqve laborat] sic ferè Virg. Moreto, *& immerito dicit conuicia fumo*. Solebant veteres illi, maximè poëtæ, & scriptores, parietes habere ceratos, vt, siquid fortè noctu in mentem veniret, statim in eo inscriberent. paries igitur tuus ceratus immeritò abs te vexatur: iniuriaque in eum culpam confers.

Iratis natvs paries Diis] cùm tibi nihil in mentem veniat, quod in eo inscribas, videtur Dijs, & poëtis iratis natus esse. sic loquitur infrà saty. 7. de Prisco quodam ingenij mobilissimi. *Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis*. & suprà satyra 5. lib. 1. *dehinc Gnatia Lymphis Iratis exstructa*. *Dijs iratis* fieri dicitur id, quod infeliciter geritur. Hæc enim opinio semper fuit hominum animis insita, Dijs iratis, aut inuitis nihil prosperè euenire, nihil feliciter geri, nihil denique benè procedere, quod Homerus confirmat cùm alibi, tum ἰλ. μ. princip. vbi de muro, quem Græci ante naueis duxerant, loquitur: θεῶν δ᾽ ἀέκητι τέτυκτο ἀθανάτων. τὸ καὶ οὔ τι πολὺν χρόνον ἔμπεδον ἦεν: id est, Dijs autem inuitis factus fuerat immortalibus. idcirco neque diu firmus & stabilis fuit. Virgil. Æneid. 2. *Heu nihil inuitis fas quemquam fidere Diuis*. & Catull. ad Manlium, *Nil mihi tam valdè placeat Rhamnusia virgo: Quod temerè inuitis suscipiatur heris*, id est, Dijs. ex quo nata sunt hæc loquendi genera. Terent. And. *nescio, Nisi mihi Deos satis scio fuisse iratos, qui auscultauerim*. Idem Phot. *mihi vsu venit hoc, scio, Memini relinqui me, Deo irato meo*. M. Tull. orat. pro Cœlio. *Quamobrem si quem fortè inueneritis, qui aspernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore vllo, non tactu, non sapore capiatur, excludat auribus omnem suauitatem: huic homini ego fortasse & pauci Deos propitios, plerique autem iratos putabunt*. Plaut. Pœnulo, *Nam ego hodie infelix dijs meis iratissimus Sexagenos immolans*. T. Liuius lib. 3. *Sin periurio gaudeant, Dijs magis iratis, quàm hostibus bellum gesturos*. Idem lib. 9. *nec moror, quo minus in ciuitatem obligatam sponsione commissa iratis omnibus Dijs, quorum eluditur nomen, redeant*. M. Tull. epist. ad Attic. lib. 4. *De Apollonio quod scribis, qui illi Dij irati homini Græco? qui conturbare quidem putat sibi licere, quod equitibus Romanis*. videtur autem locus ille cum interrogatione legendus, vt dicam οἳ δὴ μήνιοι. *qui illi Dij irati?* id est, qui Dij sunt illi irati? quos ille Deos sibi habet iratos? quamquam alij censent genus esse loquendi antiquum, & esse legendum enuntiando. Persius sat. 4. *Hunc ais? hunc, dijs iratis, genioque sinistro. Qui quandoque iugum pertusa ad compita figit, &c.* Dolore animi impulsus, & perturbatus dixit illud Catullus ad seipsum. *Quin te animo obfirmas, teque astringisque, reducisque, Et Dijs inuitis desinis esse miser?* Solent enim homines interdum perturbati impiè loqui, vt Chremes ille Terentianus in Heaut. *Deos nescio*. eòdem pertinet illud, quod est suprà Od. 18. lib. 1. *non ego te, candide Bassareu, Inuitum quatiam*. & illud de arte poët. *Tu nihil inuita dices, faciésue Minerua*.

Atqvi vvltvs erat, &c.] atqui vultu, & fronte significabas, te præclara quædam scripturum, ac prolaturum. *minantis*, id est, promittentis: vt epist. ad Celsum lib. 1. *dic multa & pulchra minantem, Viuere nec rectè, nec suauiter*. ad quem locum plura. Et verò sic *minantis* explicat Seruius ad illum Virgilij versum lib. 2. Æneidos, *Promisi vltorem, & verbis odia aspera moui*, hæc enim ille. *promisi*, per contrarium dixit, pro minatus sum: quia minamur mala, promittimus bona. Sic Horatius contrà, *Atqui vultus erat multa & præcl. min.* id est, promittentis. Quidam libri veteres habent, *Atquin*.

Si vacvvm] si te vacuum, id est, omnibus negotijs, & curis solutum tua villula accepisset, id est, cùm te in villam tuam expeditum, & otiosum recepisses. *si*, valet, *cum*, vt alibi annotauimus. *tepido*

A *pido tecto* autem vel quòd loca tecta apertis tepidiota sunt natura: vel *tepido* propter focum luculentum, quo delectabatur Horatius.

QVORSVM PERTINVIT STIPARE] quid fuit opus cum Platone Menandrum, Eupolim, Archilochum tecum deportare, si nihil lecturus, nihil tuo nomine dignum scripturus eras? Quod autem Platoni adiunxerat Menandrum, Eupolim, Archilochum, ex eo intelligere debemus, consilium hoc eius fuisse, vt satyras scriberet, comitatis, & vrbanitatis plenas: & praeterea iambos. Sed animaduertendum est, Horatium ita dixisse, *stipare Platona Menandro: Eupolim, Archilochum, &c.* quibus verbis significat, se coniunxisse cum Platone Menandrum, non etiam Eupolim, neque Archilochum: quamuis hos etiã poëtas secum portarit. An censebimus temere, aut frustra hoc ab eo esse dictum, & Menandrũ cum Platone iunxisse, quia Menandri nomen aptè cadebat in hunc versum? Licet vtatur suo quisque in hac re, vt in alijs, arbitratu. Mihi videtur Menandrum, vt nouae comoediae comicum, & magis moratum, & grauiorem, & (vt Graeco nomine vtar) politicoteron, & seueriorem, quàm veteres

B comoediae poëtas, cum Platone, Socraticorum omnium grauissimo, potissimùm copulasse, & coniunxisse. Adiuuat meam opinionẽ Dion Chrysostomus in ea oratione, quae inscripta est περὶ λόγου ἀσκήσεως, his verbis, καὶ μηδεὶς τῶν σοφῶν αἰτιάσηταί με ὡς προκρίναντα τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας τὴν Μενάνδρου, ἢ τῶν ἀρχαίων τραγῳδῶν τὴν Εὐριπίδου. οὐδὲ γὰρ οἱ ἰατροὶ τὰς πολυτελεστάτας τροφὰς συντάττουσι τοῖς δεομένοις θεραπείας, ἀλλὰ τὰς ὠφελίμους. πολὺ δ' ἂν ἔργον εἴη τὸ λέγειν ὅσα ἀπὸ τούτων χρήσιμα. ἥ τε γὰρ τοῦ Μενάνδρου μίμησις, ἅπαντος ἤθους καὶ χάριτος πᾶσαν ὑπερβέβληκε τὴν δεινότητα τῶν παλαιῶν κωμικῶν: ἥ τε Εὐριπίδου, &c. id est, Neque verò me quisquam doctorum reprehendat, quòd aut Menandri comoediam nouam, veteri anteponam, aut tragoedias Euripidis, antiquis. Nam ne medici quidem victum sumtuosissimum, & apparatissimum curatione egentibus praescribunt, sed vtilissimum. Difficillimum autem sit verbis consequi, quanta ex his poëtis vtilitas percipi possit. Nam & Menandri virtus quaedam & facultas om-

C nium morum imitandorum, omnisq; lepôris & venustatis exprimendae, omnem antiquorum comicorum sollertiam superauit: & Euripidis, &c.

INVIDIAM PLACARE PARAS] Quemadmodum res secundae inuidiam conflant: ita aduersae exstinguunt, & misericordiam commouent. Cùm sit autem nihil calamitosius, nihil miserius animo vitioso, nullaq; virtute ornato: credibile est, ignauiam, atque inertiam ad placandã, sedandamq; inuidiam multum valere. nam contrà vsu experimur quotidie, virtute praestanteis viros acerrima inuidia laborare, quamuis Aristoteles lib. 2. rhetor doceat, inuidiam locum habere saepius in fortunae, quàm in animi bonis. Sed, vt coeperam dicere, non est id, quod scribit Aristot. perpetuò, neque vsquequaque verum. vno exemplo erimus contenti. quid fuit in Aristide admirabilius, quid praestantius, quàm iustitia, & patientia paupertatis, attamen cùm pauper esset iustique cognomen factis & vita consecutus esset, hoc vno nomine, non odio potentiae, aut diuitiarum, exsilio illo decennali Atheniensibus vsitato, quod δι' ὀστράκων fiebat, multatus est. rectè igitur hoc loco Damasippus ait, Horatium inuidiam placare conari ignauia, desidia, & inertia: hoc est, virtute relicta. Notum est illud Pindari à multis posterioribus scriptoribus vsurpatum, inuidiam miseratione meliorem, atque optabiliorem esse. verba Pindari sunt haec Pyth. ὠδ. α. ἀστῶν δ' ἀκοὰ κρύφιον θυμὸν βαρύνει μάλιστ' ἐσλοῖσ' ἐπ' ἀλλοτρίοις, ἀλλ' ὅμως κρέσσων οἰκτιρμῶν φθόνος, μὴ παρίει καλά, id est, ciuium autẽ animos occultè grauat inuidia, cũ alienas virtutes audiunt. Verùm tamen melior miseratione inuidia est. ne praetermitte res praeclaras. ex quibus expressum est illud epigrama Graecum lib. 1. ὁ φθόνος οἰκτιρμοῦ κατὰ πίνδαρον ἔστιν ἀμείνων. Οἱ βασκαινόμενοι λαμπρὸν ἔχουσι βίον, Τοὺς δὲ λίαν ἀτυχεῖς οἰκτείρομεν. ἀλλά τις εἴην, Μήτ' ἄγαν εὐδαίμων, μήτ' ἐλεεινὸς ἐγώ. id est, Inuidia, ex sententia Pindari, misericordia melior est. Ii, quibus inuidetur, opiparè, & splendidè viuunt. Eorum autem, qui miseri & calamitosi sunt, miseremur. at quem me esse velim? neque valdè fortunatũ, neque valdè miserabilem E cũ quibus cõgruunt illa Plautina in Trucul. *Malim mihi inimicos inuidere, quam me inimicis meis. Nam inuidere alij bene esse, tibi male esse, miseria est. Qui inuident, egent: illi, quibus inuidetur, rem habent.* Idem Pindarus Νεμ. ὠδ. η. ait inuidiã semper inuadere viros forteis, & virtute praestanteis: cum deterioribus autẽ non certare. ἅπτεται δ' ἐσλῶν ἀεί, χειρόνεσσι δ' οὐκ ἐρίζει. & Pyth. ὠδ. ια. ἴσχει τε γὰρ ὄλβος οὐ μείονα φθόνον· ὁ δὲ χαμηλὰ πνέων, ἄφαντον βρέμει. id est, opes enim & res valdè secundae, non paruam inuidiam habent: qui autem humilia spirat, & humi iacet, obscurum fremit. cum his concinit illud Aeliani lib. 2. ποικίλης ἱστορ. ὅστις δ' ἐρᾷ φθονεῖσθαι, τὸ δῆτα τὸ Εὐριπίδου περίβλεπτος σπεύδει, id est, quisquis cupit inuideri, planè (quod ait Euripides) clarus, atque insignis esse studet. Propterea autem quod veteres existimabant, inuidiam, ijs, quibus inuidebatur, esse damnosam, perniciosam, ac pestiferam (solo enim aspectu inuido, & maligno inuidos hominibus, & maximè pueris, nocuisse vsu didicerant) iccirco eam multis modis placare, atque exstinguere studebant: vt ridiculo aliquo spectatoribus obiecto, fortunę secundae dissimulatione F aut occultatione, casu aliquo aduerso sponte suscepto & contracto, & similibus: quorum libet mihi subijcere ex bonis auctoribus exempla. ridiculi exemplum est, mentula, seu similis aliqua res turpicula, quae collo puerorum appendebatur ad inuidiam auertendam. Varro, *Pueris turpicula res quaedam suspenditur, nequid obsit, bonae scaenae causa.* Nam res turpis, qualis est ea pars, quam diximus, spectatorum oculis obiecta, risu commoto inuidiam discutit, atque auertit. huc pertinent illa ex epist. 14. lib. 1. *Rident vicini glebas & saxa mouentem.* fortunae secundae occultationis exemplum suppeditabit Catullus, carm. ad Lesbiam, *Dein cùm millia multa fecerimus: Conturbabimus illa, ne sciamus, Aut nequis malus inuidere possit.* Exemplum casus aduersi est apud Herodotum

A rodotum de Polycrate in Thalia: cui nihil acciderat, quod nollet, nisi quòd annulum, quo delectabatur, in mare sua voluntate de Amasis consilio abiecerat, vt deorum inuidiam (sic enim Herodotus) exstingueret. Etiam Cunina dea puerorum cunis addita, à pueris fascinum arcebat, vt testatur Lactantius, his verbis, *Et Cunina, quæ infanteis in cunis tuetur, & fascinum summouet.* Putabant etiam eum, qui ter despueret in sinum, fascinum posse auertere, vt ille apud Theocr. εἰδ. ἕκτῳ. Ὡς μὴ βασκανθῶ δέ, τρὶς εἰς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον. Ταῦτα γὰρ ἁ γραῖά με Κοτύτταρις ἐξεδίδαξεν: id est, Vt ne autem fascinari possem, ter in sinum meum despui. Hæc enim me anus Cotyttaris edocuit. Tale ferè illud Persij sat. 2. *Ecce auia, aut metuens diuûm matertera cunis, Exemit puerum, frontemq́ue, atque vda labella Infami digito, & lustralibus antè saliuis Expiat, vrenteis oculos inhibere perita.* Sic igitur hoc loco Damasippus quærit ab Horatio, parétne inuidiam placare, inertia, & desidia, & virtutis derelictione.

IMPROBA SIREN.] desidiam hîc Sireni similem facit. alibi voluptates cum Sirenibus com-
B parantur: quia vtraque & desidia, & voluptas vno ferè modo animos hominum permulcet, lactat, corrumpit. de Sirenibus plura dicemus ad epist. 1. lib. 1. ad illum versum, *Sirenum voces, &c.* Nunc autem mihi venit in mentem mirari, quamobrē M. Tull. lib. 5. de finibus, quo loco de scientia, & rerum cognitione disputat, scribat, Sirenum cantibus nihil aliud ab Homero significari, quàm discendi studium, sciendique voluptatem. sic enim M. Tull. *Mihi quidem Homerus huiusmodi quiddā vidisse videtur in ijs, quæ de Sirenum cantibus finxerit. Neque enim vocum suauitate videntur, aut nouitate quadam, & varietate cantandi reuocare eos solitæ, qui prætereuehebantur: sed quia multa se scire profitebantur, vt homines ad earum saxa discendi cupiditate adhærescerent. ita enim inuitant Vlyssem (nam verti, vt quædam Homeri, sic istum ipsum locum) O decus Argolicum quin puppim huc flectis Vlysse, Auribus vt nostros possis agnoscere cantus? Nam nemo*
C *hac vmquā est transuectus cærula cursu, Quin prius astiterit vocum dulcedine captus, &c.* Hactenus M. Tull. Ego autem hoc mihi persuadere non possum. Cùm enim voluptates aliæ sint turpes, aliæ honestæ. hæque expetendæ, illæ fugiendæ: fugiendæ profectò non sunt eæ voluptates, quæ è rerum cognitione, scientiaque nascuntur, quippe quę sint honestissimæ. At Vlysses, ne Sirenum cantibus caperetur, vinciri se iussit: sociosque, quibus aureis cera, ne cantus illos exaudirent, obstruxerat, vincula sibi soluere vetuit, etiam si posterius, vt id facerent, magnopere contenderet, atque adeò imperaret. Quod non fecisset, nisi in ijs cantibus insignem turpitudinem, pestem, calamitatem inesse, atque ab eis magnum sibi, suisque detrimentū importatum iri sciret. Postremò vt Sirenum cantus perniciosos, ac calamitosos fuisse facilius intelligere possis, scribit Homerus, quotquot homines Sirenibus canentibus aureis præbuissent, ijs in patriam redeuntibus neque vxores, neque liberos obuiam lætos procedere, reditumque gratulari: locum autem, vbi versentur, & commoren-tur Sirenes, hominum, qui illic contabuerint, ac D putruerint, ossibus esse coopertum. Quorum omnium nihil eis, qui discendi studio ducuntur, impendêre, aut accidere solere dicendū est: nisi fortè dicat aliquis, Vlyssem, quemadmodū immortalitati, sic & rerum cognitioni patriam, vxorisque & liberorum complexum prætulisse. Xenophon autem Ἀπομνημ. β. existimare videtur, in carminibus Sirenum vim quandam eorum, qui nauigabant, retinendorum fuisse propterea, quòd scirent illæ, quibus quisque cantibus duceretur, ac delectaretur: & quòd ad eas arteis, ac virtutes, quas quisque coleret, suos cantus accommodarent, proprijsque, & conuenientibus vnumquemque laudibus ornarent. Itaque cùm scirent, Vlyssem esse veræ laudis, solidæque gloriæ cupidissimum, eo carmine vsas esse, quod ad illius virtutem prædicandam, famaque sempiterna celebrandam valdè pertineret: alios autem Vlyssis dissimileis tali carmine neque allici, neque retineri vllo modo potuisse: immò verò existimaturos fuisse sese à Sirenibus derideri. verba Xenophontis sunt hæc, Ἃ μὲν οὖν Σειρῆνες ἐπῇδον τῷ Ὀδυσσεῖ, ἠκούσαμεν Ὁμήρου, ὧν ἐστιν ἀρχὴ τοιάδε τις. Δεῦρ' ἄγε δὴ πολύαιν' Ὀδυσεῦ. Ταύτην οὖν, ἔφη, τὴν E ἐπῳδήν, ὦ Σώκρατες, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις αἱ Σειρῆνες ἐπᾴδουσαι κατεῖχον, ὥστε μὴ ἀπιέναι ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἐπᾳσθέντας, οὔκ, ἀλλὰ τοῖς ἐπ' ἀρετῇ φιλοτιμουμένοις οὕτως ἐπῇδον. σχεδόν τι λέγεις τοιαῦτα, χρῆναι ἑκάστῳ ἐπᾴδειν, οἷα μὴ νομίζει ἀκούων τὸν ἐπαινοῦντα καταγελῶντα λέγειν. Athen. quoque lib. 1 scribit Sirenes ea Vlyssi cecinisse, quę ad eius ambitionem, & plurimarum rerum studium essent accommodata. sic Athen. καὶ αἱ Σειρῆνες δὲ ᾄδουσι τῷ Ὀδυσσεῖ τὰ μάλιστα αὐτὸν τέρψοντα καὶ τὰ οἰκεῖα τῇ φιλοτιμίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολυμαθίᾳ λέγουσαι.

PONENDVM] amittendum, abijciendum. vt epist. ad Quinct. *Pone, meum est (inquit) pono, tristisque recedo.*

DII TE DAMASIPPE] loquitur Horat. significat autem huius Damasippi, vtiam philosophi, barbam fuisse admodum magnam, & longam. iccircò ei vrbanè tonsorem optat, qui eius barbam ad vmbilicum fortasse, aut ad pubem, demissam radat, aut certè tondeat. F

VERVM OB CONS.] rectum, bonum. annot. infrà eadem sat.

POSTQVAM OMNIS RES MEA] respondet Damasippus hoc modo. Post quàm rem male gerendo, & ære alieno contrahendo, & versuris faciendis ad inopiam redactus sum, &c. tralatio est à naufragio, quod fere fieri solet ad scopulos, coorta in mari tempestate. sic M. Tull. pro Sylla. *Sed vt aliquis patrimonio naufragus, inimicus otij, &c.* Idem Philip. 12. *qui ex naufragio luculenti patrimonij ad hæc Antoniana saxa proiectus est.*

IANVM AD MEDIVM FR.] in Iano medio habitabant, vel magnam diei partem conterebant fæneratores. Erat autem medius Ianus, locus, sic appellatus à Iano, deo bifronte in quem locum conueniebant mercatores & fæneratores: vt declarant verba illa Ciceronis Philip. 6. *Ianus medius in L. Antonij clientela sit? quis vmquā in illo Iano inuentus est, qui L. Antonio mille nummûm ferret expensum?* Erant enim duo Iani, superior, &

A inferior: quos summum, & imum appellat idem epist. 1. lib. 1. *hac Ianus summus, ab imo Prodocet.* Alij treis fuisse volunt, in quibus est Acron: idque etiam ex Liuio intelligere licet lib. 41. annalium. Ianus medius igitur intelligendus est locus medius inter duos Ianos, quo in loco erant argentarij, & fæneratores. Ouid. *Quiputeal, Ianumq́, timet, celereisq́, Kalendas.* Idem lib. 1. Fast. *Cum tot sint Iani, cur stas sacratus in vno, Hic vbi iuncta foris templa duobus habes?* hoc igitur ait Damasippus, se postea quàm naufragium fecerit suarum fortunarum, versuris & fænore, & mercaturis, aliena negotia curare. inest autem in verbo *fracta*, tralatio à naui fracta.

Aliena neg. c. Exc. fr] qoia nihil habeo domi, quod agam, vtpote naufragio facto totius rei meæ familiaris, aliena negotia curo. Tales homines describuntur à parasito illo Plautino in Sticho, his verbis, *Sed curiosi sunt hic complures mali, Alienas res qui curant studio maximo, Quibus ipsis nulla est res, quam procurent, sua.* Talis inducitur & Dinarchus ille in Trucul. *expedibo. Rem perdidi: cum re meum negotium abstulistes. Si rem* B *seruassem, fuit vbi negotiosus essem.* Itaque scitum est illud Platonis lib. 4. de rep. ὅτι τὸ τὰ αὑτοῦ πράττειν, καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν, δικαιοσύνη ἐστί: id est, res suas agere, & alienas non curare, iustitiam esse. Et Aristoteles lib. 6. de moribus ad Nicom. eo loco, vbi disputat de prudentia, & scientia, seu prudentia ciuili, quam Græci πολιτικὴν appellant, ostendit, probabiliter dici posse, politicos homines, id est, qui rempub. tractant, atque administrant, non esse prudenteis, sed potius πολυπράγμονας, seu φιλοπράγμονας, quia prudentis sit res suas agere, & suis rationibus consulere: illi autem negotijs alienis implicentur: & ad hanc opinionem confirmandam profert aliquot versus Euripidis ex Philocteta, dimidiatos, & truncatos.

Vafer Sisyphus.] à quo prouerbium Σισύφου μηχαναί id est, Sisyphi machinæ, de Sisypho Æoli filio vide annotata suprà ad Od. 14. lib. 2. significat autem Damasippus. sese olim studiosum fuisse vasorum antiquorum.

Qvid scvlptvm] ita habent duo codices Vatic. & Iannoct. Faer. Torn. Nicot. C Russard. quos secutus sum. nam *scalptum* aliud est, vt sup. *scalpere terram Vnguibus.* saty. 8. lib. 1. id est, fodere.

Infabre] sine arte. cuius contrariũ *affabrè.*

Qvid fvsvm dvrivs] quid minus eleganter conflatum. contrà Virg. Æn. 6. *Excudent alij spirantia mollius æra, &c.* Pausan. Arcadicis scribit, Rhœcum Phiei filium, & Theodorum Teleclei, Samios, primos æs conflare instituisse, atque ex eo fuso, & conflato statuas fecisse. fuit autem hic Theodorus annuli illius opifex, quo tantopere delectabatur Polycrates Samius, & quẽ in mare olim à se abiectum, rursus in præcordijs piscis posteà reperit, vt tradunt Herodotus in Thalia, & M. Tull. lib. 5. de finib. Antequàm autem æneæ statuæ sculpi, conflatiq; cœptæ essent, ex ebeno (vt ait idem Pausan. cupresso, cedro, omni genere quercuum, taxo, loto fiebant: Mercurij ex ea sola arbore, quã θύον nominant Græci. Vnde prouerb. D *non ex quouis ligno Mercurius.*

Callidvs hvic signo] ego quodnis signum, quanti esset, dicere noueram. ego cuiuslibet signi pretium sciebam: & in eo callidus eram. oomen est verbum adiuuans: vt si diceret, callidè sciebam: vel in eo callidus eram, quòd sciebam, &c.

Mercvriales] Mercurius præest mercaturis, & lucra adiuuat, vt infrà eadem sat. *an magis excors, Reiecta præda, quam præsens Mercurius fert?* Plaut. in Sticho. *Quom benère gesta saluos conuortor domum, Neptuno grateis habeo, & tempestatibus, simul Mercurio, qui me in mercimonijs Iuuit, lucrisque quadruplicauit rem meam.* vnde Ἑρμαῖον apud Græcos, pro lucro insperato. Atque huc referendum est illud Ciceronis io epist. 23. lib. 7. ad familiareis. *Martis verò signum quò mihi pacis auctori? gaudeo nullum Saturni signum fuisse. hæc enim duo signa putarem mihi æs alienum attulisse. Mercurij mallem aliquod fuisset, felicius, puto cum Auiano transigere possemus.* Iccircò Damasippus, qui statuas, vasa, fundos, hortos mercabatur, vt pluris reuenderet, in eoque bẽnè rem suam gerere putabatur, Mercurius vulgò dicebatur. E *Mercuriale* autem excudendum curaui, secutus decem codices manuscriptos: vt iotelligamus, Damasippum cogoomento Mercurium dictum esse. Nã *Mercuriale nomen* positum pro Mercurij oomen. alij habent *Mercuriali*: vt significet Horatius Damasippum Mercurialem esse nominatum.

Novi, Et morbi] verba Horatij. Lucri autem studium, & operam assiduam in vasis, & signis, & similibus emendis positã, morbum appellat. Iam verbum *purgare* coniunxit & Liuius cum patrio casu lib. 37. *Quibus purgantibus ciuitatem omnis facti, dictiq́, hostilis aduersus Rom. &c.* In quibusdam libris antiquis scriptũ est ordine verborum conuersu, *Et miror morbi purg.*

Atqvi Emovit veterem] respondet Damasippus, morbum suum veterem à nouo esse depulsum, vtitur hoc eodem verbo Od. 15. lib. 4. *emouitq́, culpas.* etiam hoc loco libri veteres aliquam multi habent *atquin.*

Vt solet in cor] id est, vt fieri solet cùm lateris, & capitis dolor in cor trãsfertur, fitq; ex pleuritico quispiam cardiacus. secutus est au- F tem Horat. hoc loco opioionem, seu potius errorem communem io eo, quòd cardiacis cor dolere existimat. nam non est ita. καρδίαν enim veteres appellabant stomachum, vt docet Galenus: ex cuius affectu ac dolore καρδιακοὶ dicti sunt, oon ex cordis. oam & Corn. Celsus lib. 3. cap. 19. morbum καρδιακὸν ait esse nimiam imbecillitatem corporis, quod immodico sudore digeritur.

Vt letharg. hic cvm fit pvgil.] variè explicatur hic locus. à quibusdam sic: vt cùm ego lethargo laborans fio pugil, & phreniticus. lethargicus hic, id est, ego lethargicus, vt intelligamus, Damasippum se demonstrare. atque ita loquitur sat. 9. lib. 1. *Hunc hominem velles si tradere, &c. hunc hominem*, id est, me, δεικτικῶς. alij sic, vt cùm aliquis lethargicus morbo com-

mutato

A mutato fit phreniticus, quæ explicatio mihi magis placet. Quidam vir doctus, idémq; summum dignitatis gradum in Ecclesia Ro. obtinens, mihi nuper Lutetiæ in sermone, cùm huius poëtæ mẽtio incidisset, dicebat, sibi videri, hunc locũ simpliciter sic esse explicandum: vt, cùm hic, qui antea lethargicus erat, nunc lethargo liberatus est, fit pugil, id est, pugilatum exercet: & pugnis, cęstuque dimicat: vt *pugil* propriè accipiatur pro eo, qui ad pugilationem exercendam, pugnóque dimicandum aptus est: nõ pro phrenitico. Quòd si quis dicat, non posse verbis Horatij hanc explicationem cõuenire, propterea quòd, cùm loquatur Horatius de morbo nouo, qui veterem emouet, & videatur exempla morborum veterũ, qui pelluntur à nouo subijcere: exemplũ quidẽ doloris lateris in cardiacũ conuersi, satis aptè quadrat ad rem præpositam: pugilis verò ex lethargico facti exemplum non item, quia pugilem esse, non sit ægrum esse: huic argumento respondebat vir ille amplissimus, Horatium suo more, id est, satyricè, & vrbanè significare, pugiles morbo animi laborare: atque ita etiam hoc exemplum ad hunc B locum accommodatum esse. λήθαργος autem est pæne inexpugnabilis somni necessitas, Latinè veternus, id est, mentis torpor, omnium propemodum rerum obliuionem afferens. lethargici dicuntur, à Græcis, qui tali morbo sunt affecti, quos veternosos appellant Latini.

Et medicum vrget] & medicum pugnis, & plagis insequitur, quod facere solẽt phrenitici: vel, si *pugil* propriè accipiatur, vt volebat vir ille in summo dignitatis gradu locatus, quod facere & possunt, & amant pugiles.

Dum ne quid sim. huic] hunc quoq; locum variè video explicari, & intelligi. alij sic: esto, vt libet, id est, per me licet sis lethargicus, & phreniticus, dum modò nihil phrenitico simile facias, ac me pugnis cedas: dũ modo nihil simile facias huic, qui ex lethargico fit pugil. & ita Porphir. alij sic: esto vt libet: sit ita vt dicis, dum nequid simile huic, id est, mihi accidat: dum modò C in similem morbum non incidam. quibus verbis significat, Damasippum non esse sanum.

O bone, ne te frustr.] loquitur Damasippus.

Si quid Stert. veri crep.] si quid veri loquitur, vt annot. suprà ad Od. 18. lib. 1. Vnum est è decretis Stoicorum, stultos omneis insanire. fuerat autem hic Stertinius, philosophus Stoicus: de quo epist. ad Iccium lib. 1. *Empedocles, an Stertinium deliret acumen.* & fortasse Stertinius ille est, quem cõmemorat Cœlius in orat. ad populum. *equusque mihi sub feminibus occisus erat: oreas detraho inspectante Lucio Stertinio.* citat Festus in voce *orea*. Non celabo lectorem in quibusdam libris veteribus scriptum esse, *verum crepat*. quemadmodum contrà Od. 3. lib. 1. vbi libri vulg. habent, *Nil mortalibus arduum est, &c.* plerique veteres habent, *Nil mortalibus ardui est.*

Vnde] à quo, vt sæpe aliàs.

Sap. pasc. barb.] barbam philosophicam. solebant enim philosophi, vt seueriore, ac tristiore aspectu essent, barba maiore, & longiore capillo in publicum prodire. D Atque etiam ceteris in rebus, ac personis, mœroris, tristitiæ, luctus indicium erat barba longior, vt declarant illa apud M. Tull. Verr. 4. de iuredicundo. *Heraclius ille Siracusanus, & hic Bidinus Epicrates, expulsi bonis omnibus Romam venerunt: sordidati, maxima barba, & capillo Romæ propè bienniũ fuerũt.* Idẽ in orat. de lege Agrar. contra Rull. *concio tandem expectata P. Rulli, quòd & princeps erat agrariæ legis, & truculentius se gerebat, quam ceteri. iam, designatus alio vultu, alio vocis sono, alio incessu esse meditabatur, vestitu obsoletiore, corpore inculto, & horrido: capillatior quã antè, barbaq; maiore, vt oculis & aspectu denuntiare omnibus vim tribunitiam, & minitari resp. videretur.* Suetonius in Augusto. *Adeò namque consternatum ferunt, vt per cõtinuos menses, barba, capillóque summisso, caput interdũ foribus illideret, vociferans, Quinctili Vare redde legiones.* T. Liuius lib. 2. *ad hoc promissa barba, & capilli efferauerãt speciem oris.* idem lib. 6. *Coniecto in carcerem Manlio satis constat magnã partem plebis vestem mutasse, multos mortales capillũ: ac barbã promisisse:* Idem lib. 27. de M. Liuio Salinatore. *sed erat veste obsoleta, capilloq;, & barba promissa, præferẽs in vultu, habitúque insignem memoriam ignominiæ accepta.* E Plutarch. in Catone Vticensi. ἀπ' ἐκείνης δὲ τῆς ἡμέρας λέγεται μήτε κεφαλὴν ἔτι κείρασθαι, μήτε γένεια, μήτε στέφανον ἐπιθέσθαι· πένθους δὲ, καὶ κατηφείας, καὶ βαρύτητος, ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς τῆς πατρίδος, ἓν σχῆμα, νικώντων ὁμοίως, καὶ νικωμένων, ἄχρι τελευτῆς διαφυλάξαι. .i. *Ab illo verò die fertur neque caput, neque barbam totondisse: neque coronã capiti imposuisse: luctus aũt, & mœroris, & tristitiæ ob calamitates patriæ, vnam perpetuam speciem, siue vincerent, siue vincerentur, vsque ad supremum vitæ diem seruauisse.*

Fabricio] pontem Fabricium, hodie Iudaicum nominant.

Mittere operto me capite] capite operto: ἐγκαλυψάμενος. Qui sibi mortem consciscere volebant, & qui mortis periculum sibi imminere videbant, & quos alicuius facti valde pudebat, qui se dijs manibus deuouebant, ij caput sibi operiebant. F M. Tull. lib. 2. de nat. deor. *vt quidam imperatores etiam seipsos dijs immortalibus capite velato verbis conceptis pro rep. deuouerint.* Et Xenophon in Symposio, de Philippo scurra loquens, qui cùm dictis iam aliquot ridiculis risum nõ mouisset, idque grauiter ferret, capite operto finem cenandi in media cena fecit, & proiect' in lecto recubuit. verba Xenophontis sunt hæc, ὡς δὲ οὐδὲ τότε ἐγέλασαν ἐπ' αὐτῷ, ἐν τῷ μεταξὺ παυσάμενος τοῦ δείπνου, συγκαλυψάμενος κατέκειτο. καὶ ὁ Καλλίας, τί τοῦτ', ἔφη ὦ Φίλιππε, ἆρα ἡ ὀδύνη σε εἴληφε, καὶ ὃς ἀναστενάξας, &c. id est, posteaquàm autem ne tunc quidem vt riderent, ei' verbis ridiculis adducti sunt, intermissa cena capite operto decumbebat. At Callias, Quid istuc est, inquit, Philippe? Téne dolor aliquis subitò corripuit? Tum ille, cũ grauiter ingemuisset, Corripuit verò, & quidẽ maximus, cùm videã res & rationes meas funditus euersas esse, siquidem risus ex hominum vita exstinctus est. Et qui Veris sacri voto erant obligati, liberos ad

 ætatem

A ætatem adultam progressos velabant, atque ita extra fineis agri Ro. exigebant, cùm velatos antea interficere solerent. Tum qui extremo supplicio damnati erant, ijs caput velabatur, seu obnubebatur. T. Liuius, lib. 1. annal. *i lictor, colliga manus, caput obnubito, infelici arbori suspendito.* refert M. Tullius oratione pro C. Rabirio perduellionis reo.

DEXTER]. opportunus, æquus, amicus, propitius. Virg. Æn. 4. *Assis, ò, placidúsque iuues, & sidera cælo Dextra feras.* dextra etiam Pythagorèi ponebant in ordine bonorum, vt læua in malorum. Itaque tum Græci, tum Latini dextera pro bonis & commodis: læua pro malis, & incommodis vsurpant. suprà sat. 9. *Nemo dexterius fortuna est vsus.* epist. 7. *puer hic non læuè iussa Philippi Accipiebat.* epist. ad Pison. *ò ego læuus, Qui purgo bilem sub verni temporis horam.* & sat. 4. hoc lib. *cùm te sic tempore læuo Interpellarim.*

PVDOR (INQVIT) TE MALVS VRGET.] pudore vitioso afficeris: de quo lege quæ annotata sunt ad epist. ad Quinct. lib. 1.

QVID SIT FVRERE:] quidam libri manu
B scripti habent, *quid sit furor.* ego lectionem receptam retineo, præsertim aliorum librorum auctoritate confirmatam.

NIL VERBI, &c.] nihil præterea afferam: nihil loquar, quo tibi dissuadeam, ne tibi mortem conciscas: non prohibebo, quo minus forti animo moriaris.

PEREAS Q. FORTITER] *pereas fortiter.* i. forti animo mortem oppetas: quasi fortis viri sit ob res aduersas lucē fugere, & mortē sibi cōciscere: quod negat Arist. li. 3. de morib. ad Nicom.

MALA STVLTITIA] mala, epithetum est perpetuū. nulla enim stultitia bona est: nisi forte simulata, qualis ea, quam Brutus simulauit, aut qualis Solonis furor.

ET QVEMCVMQVE] sic habent tres libri Vat. & Iann. Faër. Torn. vulgati *quæcumque* mēdose. *agit* autem, id est, agitat, impellit, vexat.

INSCITIA VERI] *inscitia*, id est, inscientia: nisi forte legendum, *inscientia*, vt notauimus suprà ad illum locum, sat. 1. eiusd. lib. *sanctarum in-*
C *scitia legum.*

QVI TIBI NOMEN INS. POS.] epist. 7. *Si velles (inquit) verum mihi ponere nomen.*

CHRYSIPPI PORTICVS] schola Stoica. στοὰ enim porticus est. Chrysippus autem Stoicorum porticum fulcire putabatur, inquit M. Tullius lib. 2. Academ. quæstion. quamuis Zeno Citieus Stoicæ disciplinæ sit auctor, & princeps.

AVTVMAT.] .i. dicit, vel putat. Nonius.

HÆC MAGNOS FORMVLAR.] translatio à formulis prætorijs.

TIBI NOMEN INSANI POS.] libri vulgati habent, *Insano posuere, &c.* quam lectionem quamuis non damnem, hanc tamen malo: atque ita locutus est sat. 3. lib. 1. *Illi tardo cognomen pinguis damus, &c.*

VELVT SILVIS VBI PASSIM] quemadmodum (inquit) in siluis, & locis impeditis, ij omnes, qui à recta, seu certa via deflexerunt, æque à via aberrant, etiam si alius aliorsum feratur: ita D
varia quidem sunt stultitiæ, atque insaniæ genera, & totidem, quot vitiorum nomina: sed peræquè omnes stulti, atque insani sunt. huc pertinet illud Simonidis, quod commemorat Plato in Protag. τῶν ἠλιθίων ἄπειρα γενέθλα, id est, stultorum infinita sunt genera.

PALANTEIS] vaganteis: quo verbo sæpe vtitur T. Liuius: & Lucretius lib. 2. *atque viam palanteis quærere vitæ.*

CERTO TE TRAMITE] quidam legi volunt, *recto de tramite*: & verò etiam mihi ita legendum iam pridem visum est. quin ita legi debere contenderim. adiuuat me locus simillimus sat. 5. li. 2. *Quam nequiere proci recto depellere cursu.* Dixit tamen M. Tullius prooemio actionis primæ, *Habeo autem certam viam, & rationē, qua omneis illorum conatus inuestigare & consequi possim.*

SED VARIIS ILLVD. PARTIB.] id est, sed error ille in varijs partibus versatur, quasi ludibundus. sic Virg. Georg. 2. *Cui super indignas hiemes, solémque potentem, Syluestres vri assiduè, capreæq; sequaces Illudunt.*

HOC TE CREDE MODO INSAN.] ita te insanū esse crede, vt is, qui te deridet, nihilo minus E
sit ridiculus, nihilóque sapientior, quàm tu.

CAVDAM TRAHAT] sibilis & risu dignus sit. natum à puerorum more. solent enim eorū, quos irrideri, sinistróque vulgi clamore excipi volunt, tergo, animantium caudas assuere, aut alligare, iisque vsque eò acclamare, dum hi clamoris causa cognita, caudam sibi auellant. vel caudā trahat, id est, caudam à tergo habeat, vt bellua quadrupes: sit stolidus, & stultus, vt pecus. Turnebus autem *Caudam trahere* positum esse putat pro magnificè se ostentare, sibique valde placere, ducta translatione ab ijs, qui longas vesteis trahunt: vt in epist. ad Pison. *traxítque vagus per pulpita vestem:* & Od. 4. epod. *Vidésne sacram metiente te viam, Cum bis ter vlnarum toga, &c.* vel à pauonibus, vt sat. superiore, *quia veneat auro Rara auis, & picta pandat spectacula cauda.* & Persius. *Ante diem blando caudam iactare popello.* A F
quo dissentio. Mouet me genus loquendi. non enim dicit Horatius, caudam iactet, aut pandat, vt videri possit à pauonibus tractum: neque vestem trahat, vt ab ijs, qui vestem longam induti, incedunt, vt in illa epist. *traxítque vagus, &c.* & apud Arist. lib. 7. de morib. ad Nicom. ὃς ἕλκει τὸ ἱμάτιον, ἵνα μὴ πονήσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ αἴρειν λύπην, &c. id est, *qui vestem trahit ne quid in ea tollenda laboris suscipiat, ac doloris:* & apud Varr. Modio. *Quòd tum erant in Græcia coma promissa, rasa barba, pallia trahentes: sed caudam trahat.* Est autem longè aliud *caudam trahere*, quàm *vestem trahere.*

EST GENVS VNVM STVLTITIÆ] duo stultitiæ genera admodum dissimilia, ac diuersa proponit: vnum eius, quæ ea extimescit, in quibus nihil periculi est: alterum eius, quæ certissima pericula non metuit. Atque hæc multo antè à Xenophōte fuerāt occupata ἀπομνημ. α. his verbis, τῶν τε γὰρ μαινομένων, τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ δεινὰ δεδιέναι, τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι, &c. id est,

eorum,

A eorum, qui insaniunt, alios ne horribilia quidem metuere: alios ea, quæ non sunt metuenda, metuere, &c. Ad hoc genus etiam referri possunt ij, quos commemorat Aristoteles lib. 7. de morib. ad Nicom. qui metuunt stridorem muris, & qui felem extimescunt.

IN CAMPO] in planitie. vt suprà sat. 2. *vt si quis asellum In campo doceat parentē currere frenis:* aliàs campi appellatione Martius intelligitur.

HVIC VARIVM] ab hoc superiore diuersum.

AMICA MATER] *amica mater*, vno spiritu, & sine interpunctione legendum, & scribendū est. Nam sic loquuntur & Græci, φίλη μήτηρ. Hesiod. in Theog. de Tritone, ὅς τε θαλάσσης πυθμέν' ἔχων παρὰ μητρὶ φίλῃ, καὶ πατρὶ ἄνακτι ναίει χρύσεα δῶ, δεινὸς θεός. id est, qui maris fundum habitans apud amicam, seu caram matrem, & patrem dominum incolit aureas ædeis horribilis deus.

SERVA] caue. φυλάττου: vel serua te.

NON MAG. AVD. QVÀM FVF. EBR.] non magis audierit, quàm Fufius ille actor tragicus: qui, cùm aliquando Hecubam Priami vxorem dormientem ageret, & Polydorus à Poly-
B mnestore interfectus Hecubam matrem, & Ilionam sororem dormienteis inclamaret, ille seriò dormiens, neque respondere potuerit, neque exaudierit. Polydorum autem Priami filium interfecerat Polymnestor rex Thraciæ, auri vnà cum puero apud se depositi cupiditate impulsus: quod & Virgil. narrat Æneid. 3. *Fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, & auro Vi potitur.* & Polydorus Euripidis in Hecuba his verbis, Κτείνει με χρυσοῦ τὸν ταλαίπωρον χάριν ξένος πατρῷος. Erant autem hæc verba Polydori mortui ex aliqua vetere tragœdia, fortasse Attij. quæ ponuntur etiam in oratione pro Sextio, quo loco ostendit M. Tullius, quā inuisus populo fuerit P. Clodius. sic M. Tull. de Clodio. *is, cum quotidie gladiatores spectaret, nunquam est conspectus: cum veniret, emergebat subitò, cum sub tabulas subrepserat, vt, Mater te appello, dicturus videretur.* innuit autem verbis illis M. Tul.
C P. Clodium, in eo, quòd ira populi aspectum fugeret, & latebras assiduè quæreret, cùm spectatū gladiatores veniens subitò è tabulis prodiret, Polydoro illi ab inferis exeunti, matremque appellanti similem fuisse. exstant duo versus integri ad hunc locum pertinentes, quos primo libro Tuscul. profert idem M. Tull. *Ecce alius exoritur è terra, qui matrem dormire non sinat. Mater te appello, quæ curam somno suspensam leuas. Neque te mei miseret: surge, & sepeli natum.* Idem Acad. 2. *Quid Iliona somno illo? Mater te appello Nonne illa credit filium locutum, vt verè experrecta etiam crederet?* sed quòd hoc loco Ilionam nominat Horatius, vt & in superiore loco Cicero, dicendum Hecubam Ilionam quoque fuisse nominatam. Alioquin nō facilè hic locus poterit explicari, cùm Iliona Priami filia fuerit, Polydori soror. Iam non admodū his dissimile est illud Virg. Georg. 3. *nec miseri possunt reuocare parentes.*

CATIENIS MILLE DVCENTIS] Catienus Polydori parteis agebat. totius igitur huius loci hęc sententia est. sunt rursus quidam boc D insaniæ genere laborantes, vt nullum periculum extimescant, non igneis, non rupem, non fossam: quos, si propinqui moneant, vt sibi caueant, nihilo magis audierint, quàm Fufius ille tragœdiarum actor, Ilionæ, aut Hecubæ personam sustinens, & somnum simulans (quemadmodum personæ, & tragœdiæ ratio ferebat) audiuit Catienū tragœdum Polydori parteis agentem, cùm hæc verba magno clamore loqueretur, *Mater te appello.* obscurè autem, & vrbanè Fufium irridet, qui cùm somnū simulare deberet, seriò dormierit, vino obrutus.

HVIC EGO VVLGVM ERR. SIMIL.] docebo, atque ostendam, vulgum, similem huic errori errorem errare, id est, simili, atque hic laborat, insania laborare. *Insanire errorem* genus loquendi Horatianum, qualia sunt illa, *currere cursum, ludere ludum.* Terent. Eunucho, *& quia consimilem luserat Iam olim ille ludum, &c.* Plaut. Mostel. sub extrem. *Scis solere illam etatem tales ludos ludere*, vbi tamen vulgo legitur *talis ludo.* M. Tull. pro lege Agr. ad Popul. *Quid si Alexandria petebatur, cur nō eosdem cursus hoc tēpore, quos L. Cotta L. Torquato Coss. cucurrerunt?* Ita infrà eadem sat. E legendum censeo *Quam me stultitiam (quoniam non est genus vnum) Insanire putas?*

INSANIT, VETER. STAT.] fateor Damasippum non esse sanum, qui tanto statuarum emendarum studio ducatur: sed Damasippi creditor longè insaniot est, qui spe quæstus ei homini credat, qui numquam sirid, quod creditum est, soluturus. insanus est emtor: venditor insanior, qui Damasippi fidei credat. *integer mentis* antem ex eo genere est, quod suprà collegimus ad Od. 22. lib. 1. *integer vitæ, maturus aeui, &c.*

ACCIPE, QVOD NVMQVAM, &c.] si te accipere inbeam, quod numquam reddas mihi, vtrùm tu insanus eris, si accipias, an potius insanus, si prædam æquo Mercurio oblatam reijcias?

PRÆSENS] æquus, fauens.

SCRIBE DECEM À NERIO, &c.] sic habent codic. duo Vatic. & Card. Rainur. Iann. F Tornes. Ruffard. Clericanus, & Nicotianus. Nerium, & Cicutam fæneratores accipio, hoc modo: Scribat debitor se à Nerio fæneratore accepisse decem: decem Nerio ferat accepta, id est, caueat Nerio per syngrapham, vel per argentariorum scripturam, se pecuniam ei certam debere. non est satis. accedant centum tabulæ Cicutæ fæneratoris nodosi, id est, suprà modum diligentis, & acris in nominibus, & syngraphis faciendis: qui debitores multis cautionibus, & perscriptionibus, & litteris, veluti nodis quibusdam obstringebat. adde mille cautiones, & formulas, & iuris laqueos, quibus debitor cōstrictus teneatur: hæc omnia vincula tamen hic fugacissimus debitor effugiet. ita futuræ sunt inanes, atq; inutiles creditori omnes illæ tabulæ, formulæ, cautiones, scripturæ. Cicutæ tabulas intellige, litteras, & syngraphas, quibus sibi caueri iubebat Cicuta, cùm pecuniam fænerebatur. Iam verba illa, *scribe decem à Nerio*, sic accipienda sunt, quasi dicentur debi-

A debitori ab ipso Nerio fœneratore. nã *scribere* dicebatur debitor, qui mutuum sumebat, cùm vel ipse, vel argẽtarius eius nomine, ferebat acceptũ creditori: & idem *rescribere* dicebatur, cum æs alienum dissoluebat, id est pecuniam mutuam redebat vel per se, vel per argentarij scripturam, qui in codicem suum referebat, æs alienum à debitore creditori esse dissolutum. Alij Nerium & Cicutam iurisconsultos fuisse volunt. Seruius huoc locum profert ad illum Virgilij versum Æneid. 7. *Et tua Dardanijs transcribi sceptra colonis.*

PROTEVS] tergiuersatorem, & fugacem debitorem cum Proteo comparat, qui, vt est apud Hom. *id. δ.* modò leo, modò pardalis, modò aper, modò, quicquid voles, fiebat. vide annot. ad epist. 1. lib. 1. similis igitur erit Proteo debitor Damasippus, cùm vocabitur in ius. ex omnibus enim cautionibus, & formulis, & syngraphis, & tabulis elabetur.

CVM RAPIES IN IVS MALIS RID. AL.] sic legendum esse, non vt vulgò, *Cùm rapies in iura malis rid. &c.* admonui iam antea in commentarijs Lutetianis. quod autea facere me fugerat, B quamuis in vno atque altero libro ita scriptum reperissem, dum scilicet alijs curis, cogitationibúsque suspensus ac districtus in lectione receptâ nihil vitij inesse arbitror. sumtum autem est, & fere expressum ex illo Homeri versu *α. υ.* Οἱ δ᾽ ἤδη γναθμοῖσι γελώων ἀλλοτρίοισιν: id est, illi autem malis iam ridebant alienis. Iam verò malis alienis ridere, est id, quod dixit, Oda 11. lib. 3. *vultu inuito*, seu potius, non ex animo, quo modo rident, qui lætitiam simulant. vultum enim compununt illi quidem ad risum, & risus vestigia in vultu præbent, sed ita vt facile appareat, risum esse quasi alienis maxillis confictum, & conformatum. Talis est & risus Argyrippi illius apud Plautum in Asio. Arg. *Hem, aspecta: rideo.* Dem. *Vtinam male qui mihi volunt, sic rideant.* Huius autem loci restitutio, ne quid dissimulem, Simeoni Bosio Lemouici debetur. Ille enim Auratum admonuit per litteras, ita se repetisse scriptum in optimo, & antiquissimo cod. eadémque opera, se animaduertisse sumtum esse ab Homero: quod C subindicat & Porphirio. Auratus autem, qui sciret, hoc mihi gratissimum futurum, cuius hoc scire in primis interesset, mihi impertiuit. Quod cùm ego item cum Turnebo collega meo in sermone, vt fit, communicassem, & iam cuidam locorum in Lutetium commentariorum, aspersissem, ita probauit, vt in caput 5. 23. libri aduers. retulerit.

RAPIES IN IVS] quamobrem *rapies*. nam nemo in ius rapi, id est, manu iniecta & inuitus & per vim in ius trahi potest. alioquin iniuriarũ actionem habebit in eum, qui rapuerit. respondeo vel inuitum in ius duci posse eum, quem aduersatius vadatus sit, id est, vadibus acceptis in ius vocatit, si ille se ad diem non sistat in iudicio, & si aduersatius amtestatus sit, id est, prehensa auricula aliquem ex præsentibus testem sumserit. vt suprà, sat. 9. lib. 1. *Et licet antestari? ego verò Oppono auriculam: rapit in ius.*

PVTIDIVS MVLTO, &c.] multo stolidior, D atque insanior est Perillius, qui id credit alteri, quod ille nunquam sit dissoluturus. *dictare* est creditoris. dictat enim creditor, cùm iubet scribere, sibique acceptum ferre debitorem: vel cùm dictat argentario nomen suum, vt perscribat ille in codice suo nomina creditoris, & debitoris. sat. 7. eiusd. *Non dices hodie quorsum hæc tam putida tendant, Furcifer?*

RESCRIBERE] reddere per argentarij codicem, & scripturam.

TOGAM COMPONERE] toga composita attendere: se ad audiendum parare.

ARGENTI PALLET AMORE] epist. 19. lib. 1. *Quòd si pallerem casu, &c.*

CALET] æstuat. tralatio ducta est à morbis corporis, & maximè à febri. suprà traostulit ad amorem, morbum animi teterrimum Od. 11. lib. 4. *Non enim posthac alia calebo Femina.*

VOS ORDINE ADITE] vos, qui morbis animi affecti estis, suo quisque ordine ad me accedite.

DANDA EST ELLEBORI] significat auaros omnium, qui animo labotant, insanissimos E esse, auaritiamque, maximam esse insaniam.

NESCIO AN ANTICYRAM] amplificatio est, non solùm hoc dico, multo maximam ellebori partem auaris esse dandam: verumetiam existimo totam Anticyram, in qua nascitur elleborus, ijs esse tribuendam. epist. ad Pison. de arte poet. *Si tribus Anticyris caput insanabile numquã Tonsori Licino commiserit.* Sic Pers. *Anticyras melior sorbere meracas.*

HEREDES STABERI, &c.] Staberij heredes iussi sunt à testatore incidere in eius sepulcrum, quantum ab illo ex testamento accepissent: qui nisi fecissent, damnati sunt ab eodem testatore Staberio, centum paria gladiatorum populo Ro. dare. sic autem concipi solebat verba testamentorũ: hoc, vel illud faciat heres meus: si non fecerit, hoc, vel illud dare, seu facere damnas esto.

SVMMAM INCIDERE SEP.] inciderunt, iussu testatoris scilicet, in sepulcro summã F pecuniæ, seu bonorum, quæ ex illo testamento acceperant.

ATQVE EPVLVM] & damnati sunt epulum præbere populo Rom. arbitratu Attij hominis sumtuosi, & luxuriosi: & item maximam vim frumenti.

FRVM. QVANT. M. AFR.] dixit ὑπερβολικῶς *Frumenti quantum metit Africa*. fuisse autem Africam frumenti feracem, ac frumentosam, notauimus ad illum locum Ode 1. lib. 1. *Quicquid de Libycis verr. ar.*

SIVE EGO PRAVE, SEV R.] Staberium loquentem facit.

NE SIS PATRVVS MIHI] ne me reprehende. vide annot. ad Od. 12. lib. 3.

CREDO HOC STABERI PR. A.] id est, credo Staberiũ hoc prudenter iussisse. *iussisse* autem legendum est, aut *voluisse*: non *vidisse*, vt vulgò scriptum est. sic enim loquebatur veteres eiúsque

A ciúsque rei exstant complura apud scriptores exempla. Cicero accus. lib. 2. *heredē statuas iussum esse in foro ponere: nisi posuisset, Veneri Ericinæ esse multatum.* Caius tit. de legat. & fideicomm. lib. 30. Pandect. *Et si æquo pretio emere, vel vendere iusserit testator, adhuc utile legatum est.* Iulianus eodem lib. *Si Sempronius Titium heredem instituerit, & ab eo post biennium fundum dari iusserit Mæuio.* Paulus lib. 31. *si testator dari quid iussisset, aut opus fieri, &c.* Idem lib. 32. *prætereà si sine liberis Hermippus moreretur, aliam possessionem dari iusserat.* licet legere & *voluisse:* quod hoc ipso loco confirmari potest, semel ibi *siue ego prauè, Seu rectè, hoc volui.* iterum infrà *cùm summam patrimoni insculpere saxo Heredes voluit.* De altera autem scriptura dubitaturum arbitror neminem in probatis linguæ Latinæ auctoribus versatum, quin sit inepta, & corrupta. nam ita quidem loquimur, *plus vidit, multum vidit,* pro his, intelligentior fuit, valdè intelligens fuit: *prudens vidit* aūt, numquam dicūt Latini, quod sciam. Cùm autē ita dicimus, *hoc vidit,* simile est, ac si diceremus, hoc intellexit. quæ sententia huic loco non conuenit. Nam hæc ver-
B ba, *credo hoc Stab. pr. anim. iuss.* referuntur ad illa superiora, quæ dixerat Staberius, *siue prauè, siue rectè: hoc volui,* id est, hæc est mea vltima volūtas, siue sit praua, siue recta. respondet nunc Damasippus, siue quis alius. credo Staberium id, quod iussit, ac voluit, rectè voluisse, prudentérque iussisse: sed quid sensit, cùm, &c. id est, quid spectauit? quæ fuit eius mens? quæ sententia? &c. Animaduerte autem, animum Staberij prudentem, pro eo, quod est, Staberium prudentem, positū esse. quod genus alibi notauimus.

QVOAD VIXIT] quoad, hoc loco, vnius syllabę est, vt apud Lucret. li. 5. *Sentit enim vim quisque suam, quoad possit abuti.* ibid. *Et simul ecquæ sit finis, quoad mœnia mundi, Et taciti motus possint hunc ferre laborem.*

CREDIDIT ING. PAVP. VIT.] quâ in re magnopere fallebatur. Non est enim paupertas ea vitio vertenda, quæ à Deo immortali in nos
C profecta est, quæque nulla nostra ignauia, aliâve culpa nobis accidit. Itaque vetat eam Hesiodus maledicti loco alteri obijcere, aut exprobrare, tā quam Dei munus, his verbis, Μηδέποτ' οὐλομένην πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ Τέτλαθ' ὀνειδίζειν μακάρων δόσιν αἰὲν ἐόντων. quos versus interpretati sumus ad illum locum Od. 24. lib. 3. *Magnum pauperies opprobrium, &c.* sic & Theogn. Μή ποτέ τοι πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ χολωθεὶς, Μηδ' ἀχρημοσύνην οὐλομένην πρόφερε. id est, ne vmquam animi pestem paupertatem cuiquam maledicti loco obijce, neque pecuniæ pænuriam perniciosam.

ET CAVIT NIHIL ACRIVS] quàm paupertatem. acrius, id est, vehementius.

VT, SI FORTE] adeò, vt si forte vno quadrante minus diues mortuus esset, &c. *perisset* excudendū curaui, secutus auctoritatē duorū Vatic. & Rain. Card. Iann. Tornes. Russard. Nicotiani.

OMNIS ENIM RES] hæc dicuntur ex persona Staberij, hominis auarissimi. his autem Horatianis non est dissimile admodum Theognidis illud, nullam aliam vulgò virtutem haberi, nihil- D
que aliud esse opinione hominum laudabile, & gloriosum, quàm diuitias: ceteras res inutileis duci, etiam si quis Rhadamanthum continentia, & æquitate vincat; Sisypho scientia antecellat. sic Theogn. Πλήθει δ' ἀνθρώπων ἀρετὴ μία γίνεται ἥδε, Πλουτεῖν, τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν ἄρ' ἦν ὄφελος, Οὐδ' εἰ σωφροσύνην μὲν ἔχοις Ῥαδαμάνθυος αὐτοῦ, πλείονα δ' εἰδείης Αἰολίδου Σισύφου. sic Eurip. Phœniss. ait, pecuniam ab hominibus plurimi fieri, maximámq; vim habere rerum humanarum. Τὰ χρήματ' ἀνθρώποισι τιμιώτατα, Δύναμίν τε πλείστην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἔχει. Hesiodus autem pecuniam mortalibus animam dicit esse, Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι. adde his illud, πλούτῳ δ' ἀρετὴ καὶ κῦδος ὀπηδεῖ. id est, diuitias virtus & gloria, seu decus comitantur.

QVAS QVI CONSTRVXERIT, ILLE &c.] falsa sententia, ex auari sensu, & iudicio, nō de poëtę sententia pronuntiata. Nam sic ipse poëta. sat. 1. lib. 1. *At ni id fit, quid habet pulchri constructus aceruus?* & Oda 2. lib. 2. *Nullus argento color est, auaris Abdita terris inimice lamnæ, &c.*

SAPIENS NE, ETIAM ET] sic habent omnes libri manu scripti. sed in alijs post particul. E
ne, scripta est interrogationis nota: in alijs non item. itaque dicendum est vel eam vacare, aut certè ornatus causa adiectam esse, vt sat. x. lib. 1. *O seri studiorum, qui ne putetis Difficile, & mirum, &c.* & sæpe aliàs: vel interrogandi vim habere. sed ego arbitror ornatus causa adiectam esse. In lib. Card. Rain. non erat copulatio & ante *rex*.

QVID SIMILE ISTI GRÆC. ARISTIP.] M. Tull. de inuent. rhet. lib. 2. *Et pecuniam in mare deijcere, inutile: at non eo consilio, quo Aristippus fecit.* Laërtius in Aristippo, τοῦ θεράποντος ἐν ὁδῷ βαστάζοντος ἀργύριον, καὶ βαρυνομένου, ἀπόχεε (ἔφη) τὸ πλέον, καὶ ὅσον δύνασαι, βάσταζε. id est, cùm seruus eius in via argentum portaret, eóque onere grauaretur, abijce (inquit) quod vireis tuas superat: & quantū potes, gere. Idē ferè de Crate Thebano ferūt. Tradit quidē idē Diogenes scriptū esse à Diocle quodam persuasisse ei Diogenem Cynicum, vt agros suos incultos relinqueret, & quicquid pecu-
niæ haberet, in mare proijceret. F

PROIICERE AVRVM] epist. de arte poët. ad Pison. *Proijcere ampullas, & sesquipedalia verba.* ῥίψαι. dicunt Græci.

NIL AGIT EXEMPLVM, LITEMQ.] nihil prodest: inane, & inutile est exemplum, quòd æquè in cōtrouersiam vocari potest, atque id, de quo dubitatur. nam quod eiusmodi est, lite priore diremta, ac dissoluta, nouam ex se gignit. at dubia debēt apertis, & certis, & incontrouersis doceri, demonstrari, ac declarari: quod hîc nō fit. nam vt Staberius vitiosus est, qui pecuniam rebus omnibus anteponat, ita & Aristippus, qui eam contemnat, & in mare abijciat. Aristippum laudat epist. 17. li. 1. non longè à principio. Significat autem, vtrumque insanire, & eum, qui aurū ita consectatur, & amplectitur, vt bonis quæsitis vti non audeat, & eum, qui sua bona profundit, dissipat, pro nihilo putat. Sic loquitur & M. Tull. lib. 3. de oratore. *Ars enim cùm a natura profecta sit,*

A *sit, nisi naturam moneat ac delectet, nihil sanè egisse videatur.*

SI QVIS EMAT CITHARAS, &c.] totus his locus videtur ex Oeconomico Xenophontis petitus in principio, vbi multis verbis docet, χρήματα, id est, pecunias non esse χρήματα ei, qui nesciat vti, quemadmodum neque tibias ei, qui tibijs canere nesciat, esse vtileis. sic Xenoph. ... id est, quemadmodum tibiæ ei qui dem, qui scit probè tibia canere, sunt vtiles: ei autem, qui nescit, nihilo magis vtiles sunt, quàm lapides inutiles, nisi fortè eas vendat. Sẽper vsum bonorum pastorum suadet & commendat Horatius: vide annotatiõ. ad illum locum sat. 1. li. 1. *& tanquam parcere sacris.*

SI SCALPRA, ET FORMAS] scalpra, à scalpendo dicta sunt cultri sutorij, quidua habent acies, vnam inflexam, & incuruam: alteram rectã procurrentem.

ADVERSVS MERCAT.] abhorrens à mercaturis. Oda 4. lib. 2. *Sic lucro auersam potuisse nasci, &c.*

B QVIN DISCREPAT ISTIS, QVI N.] in diuitijs semper vsum desiderat Horatius, vt saty. 1. lib. 1. *Nescis quò valeat nummus, quem præbeat vsum? Panis ematur, &c.* vsum autem diuitiarum præclarè Pindarus in eo situm esse ait Nεμ. ὠδ. α. non, vt aurum domi conditum, atque in terram defossum serues: sed vt tibi in primis benè facias, primúsque fruare: secundo loco, vt egentibus amicis largiens benè audias. Verba Pindari sunt hæc, ... sunt & alia quædã ab ipso Horatio posita in superiore satyra, quæ cum his conferat studiosus lector.

NESCIVS VTI COMPOS.] nesciens vti bonis quæsitis, paratis, congestis, & cõditis. epi. 1. lib. 1. *Condo & compono, quæ mox depromere possim* translatè posuit. proprie Od. 17. lib. 3. *dũ potes, aridum Compone lignum.* aliter satyra 9. lib. 1. *Omneis composui.*

C MET. QVE, VELVT CONT. SAC.] sic sat. 1. lib. 1. *congestis vndique saccis Indormis inhians, & tanquam parcere sacris Cogeris, & tanquam pictis gaudere tabellis.*

PORRECTVS] strat⁹, iacens, extensus, vt sat. superiore: *Porrectum magno magnum spectare, &c.* & Oda 10. lib. 3. *Porrectum ante foreis, &c.*

FOLIIS AMARIS] non oleribus hortensibus, sed agrestibus, & idcircò amaris.

NIHIL EST] nihil est mille optimi vini cados domi conditos habere.

VNDE-OCTOGINTA] tmesis. vndeoctoginta enim dicimus, pro lxxix. vt vndeviginti, pro xix. & similia.

BLATTAR. AC TIN. EP.] stragula vestis à blattis, & tineis corrosa. quidam scribi volunt hoc nomen hoc modo, *blaptis*, & non *blattis*, à verbo βλάπτειν.

FIL. AVT ETIAM HÆC LIB.] sic suprà Od. 14. lib. 2. *Absumet heres Cæcuba dignior Seruata centum clauibus, & mero Tinguet pauimentũ superbum Pontificũm potiore cœnis.* Tales homines heredibus quidem sunt diuites, sibi autem paupe res, vt indicat Græcorum epigramma, ... id est, *Diuitias locupletis habes, animũ sed egentis. O miser heredis diues, inops&que; tibi.* Sic autẽ vertit Thomas Morus Anglus, seu Britannus.

D

DIIS INIMICE] θεοῖς ἐχθρέ. Dijs inuise. Nam Dij immortales grauissimè offenduntur tua immoderata parsimonia. vel credibile est, te inuisum esse Dijs immortalibus, seu tibi iratos esse Deos, qui ita miser sis. sic enim loquuntur Græci: Demosth. ... id est, omnibus vitijs coopertus, & dijs inimicus, & planè improbus sycophanta.

CVSTODIS?] hîc est scribenda interrogationis nota. dum eu im quærit, vtrùm sua custodiat, vt absumat heres, an, ne sibi quippiam desit.

QVANTVL. ENIM SVMMÆ CVRT.] quantum de summa, & de aceruo deminet vnusquisque dierum, si paullo mundiore, & liberaliore victu, cultúque vtêris?

E

OLEO MELINO] oleo melino, quàm soles: non tali, quali vtebatur Auidienus ille, nempe odoris teterrimi, & quem nemo proferre poss set. vide satyra superiore de Auidieno Cane, & saty. 6. lib. 1. de Natta. qui oleo locernarũ, seu de lucernis detracto vngebatur.

PORRIGINE] porriginem putant quidam à porrigendo dictam, propterea quòd porrigi ac dilatari solet, nisi maturè curetur: alij à porrò olendo. morbus est capitis furfuribus, & quasi farinae obsiti. nascitur autem inter pilos, vt in capillo, idque sæpius: in barba autem, & supercilio rarius: surgunt in locis porrigine affectis squamulæ quædam (vt scribit Corn. Celsus lib. 6.) exque à cutere soluuntur, & interdum madent, multo sæpius siccæ sunt. repurgatur hic morbus sæpe pectendo, & medicamentis leniter reprimentibus, vt aceto cum oleo, & similibus. In vno codice calamo exarato ego scriptum reperi *prurigine*: quam scripturam tametsi non damnẽ, alteram tamen ei antepono. vtitur ea vnce Lucill. lib. 3 o. *Triste & corruptum scabie, & porriginis plenum.*

F

QVARE, SI QVIDVIS SATIS EST, PERIVR.] quamobrem si quouis victu, & quantumuis tenui, fortidóque cultu contentus es, omnia facis, & pateris, vt rem augeas? cur peieras, furaris, eripis vndique?

PERIVRAS] hoc verbo etiam Plautus vtitur Asinaria. *pernegabo, atque obdurabo, periurabo denique.* & Mercat. *nolim quidem: verùm homo periurabis.* & Pœnulo. *Perge. optume hercle perierras.* & in Cistell. *Periurare me patiere?* Vsitatius tamen peierandi verbum.

PARARIS] parau eris, emeris. notauimus alibi.

CÙM LAQVEO VXOREM, &c.] credibile est, quempiam hic ab Horatio tacito nomine describi, qui vxorem laqueo exstinxerit, vt dote potiretur:

A tiretur: quemadmodum & alium, qui matrẽ veneno necarit, vt pecunia materna citius frueretur.

INCOLVMI CAPITE ES?] ſanus ne es? ſanæ'ne mentis es?

QVID ENIM? NEQVE TV HOC F. &c.] ridicula auari ſcelerati, atque impij defenſio, dedita opera ab Horatio confiċta, vt oſtendat ſtatim, eius inſaniam cum Oreſtis furore eſſe comparandam: immò verò eſſe acriorem & grauiorem. dices te (inquit Damaſippus) non eſſe impiũ, neque inſanum, quia neque Argis matrem tuam interfeceris, neque ferro, quomodo Oreſtes. malim autẽ ita legi, *quidni? neq; enim hoc facis Argis:* quam ſcripturam probant doċtiſs. viri, & ratio tuetur ac confirmat. reſpondet enim pro aduerſario ridiculè, hoc modo, quidni incolumi capite ſis? Neque enim Argis matrem interficis, vt Oreſtes. ſignificat autem, eum æquè matricidam, & inſanum eſſe, atque Oreſtem, cùm locus matricidium non diſtinguat.

GENITRICEM OCCIDIT ORESTES] Ita nota eſt Oreſtis, & Clytemneſtræ ab Oreſte necatæ hiſtoria, vt ſuperuacaneæ operæ ſit plura hac B de re annotare. Præterea ex Euripide, ſi quis eam ignorat, petere licet. verumtamen hæc aſcribam ad hunc locum, quæ non ſunt fortaſſe cuiuis notiſſima: Oreſtem, cùm pater eius interficeretur, annum ætatis decimum tertium agentem, vt vult Pherecydes, à nutrice Laodamia, vt Pindarus ait εἰδ. ια. Πυθ. ab Arſinoa, ex oculis, & manibus Clytemneſtræ ſublatum, atque ereptum fuiſſe: deinde (id quod omnibus eſt notum) corroborata iam ætate, Apollinis iuſſu patris vlciſcendi cauſa ſupplicium de matre ſumſiſſe: poſtremò non ſolùm diuina, ſed etiam deæ ſapientiſſimæ ſententia eſſe liberatum, vt ait M. Tull. in orat. pro Milone, & Demoſthenes ἐν τῷ κατ' Ἀριστοκράτους λόγῳ.

AN TV RERIS EVM] exiſtimásne (inquit) matre demum à ſe necata inſaniſſe Oreſtem, & non antequàm facinus admitteret, dementem, atque inſanum fuiſſe? vult, Oreſtem, antequàm materno ſanguine manus contaminaret, inſanũ C fuiſſe, non ex ſcelere inſaniam natam eſſe, vt poëtæ fabulantur: qui faciunt Oreſtem, Athamantẽ, & ceteros matricidas, in tragœdijs à Furijs agitari, earumque tædis ardentibus perterreri. ſed M. Tull. in orat. in L. Piſonẽ, & orat. pro Roſc. Amerino negat illa eſſe credenda de Furijs, ac facibus, aitque *ſua quemq; fraude, ſuo facinore, ſuo ſcelere, ſua audacia, de ſanitate, ac mente deturbari: has eſſe impijs aſſiduas, domeſticasq; Furias: has eſſe impiorũ flammas, tædas, & faceis.* ſic ferè Æſchines orat. κατὰ Τιμάρχου, in extrema Μὴ γὰρ οἴεσθε, ὦ Ἀθηναῖοι, τὰς τῶν ἀδικημάτων ἀρχὰς ἀπὸ θεῶν, ἀλλ' οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων ἀσελγείας γίνεσθαι, μηδὲ τοὺς ἠσεβηκότας, καθάπερ ἐν ταῖς τραγῳδίαις, ποινὰς ἐλαύνειν, καὶ κολάζειν δᾳσὶν ἡμμέναις, ἀλλ' αἱ προπετεῖς τοῦ σώματος ἡδοναί, καὶ τὸ μηδὲν ἱκανὸν ἡγεῖσθαι, ταῦτα πληροῖ τὰ λῃστήρια· ταῦτ' εἰς τὸν ἐπακτροκέλητα ἐμβιβάζει. ταῦτά ἐστιν ἑκάστῳ ποινή· ταῦτα παρακελεύεται τοῖς νέοις, σφάττειν τοὺς πολίτας, ὑπηρετεῖν τοῖς τυράννοις, συγκαταλύειν τὸν δῆμον. id eſt, *Nolite enim exiſtimare, Athenienſes, iniuſtorum, & audacium facinorum principia à Dijs, non à petulanti hominum improbitate naſci: neq; impios, &* *ſceleratos homines Furiarum tædis ardentibus agitari, atq; excruciari, ſed profuſæ & prorupta corporis libidines, ac voluptates: vaſtæ, & immenſæ cupiditates, hæc ſunt, quæ terras omneis latronibus, & graſſatoribus complent, hæc nauibus piraticis maria infeſta reddunt: hæc ab vnoquoq; pœnas repetunt, hæc iuuentutem impellunt, atque hortantur, vt ciueis trucidet, vt tyrannis inſeruiat, vt populi libertatem opprimat, &c.* ex tragicorum fonte manauit illud Virgilianum lib. 4. Æneid. *Aut Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes Armatam facibus matrem, & ſerpentibus atris Cùm fugit, vltricesq; ſedent in limine Diræ.* D

ACTVM] agitatũ: impulſum: vt oda 6. epod. *Agam per altas aure ſublata niueis.*

QVAM IN MAT. IVG. FERR. TEP.] id eſt, quàm matrem ferro necauit. ſic Virgil. lib. Ænei. 9. *atro tepefaċta cruore Terra, toriq; madent.* ibi. *& fixo ferrum in pulmone tepeſcit.* Ad hanc rem pertinet neſcio cuius poëtæ verſus, quem profert Cariſius lib. 1. vbi de communibus ſyllabis diſputat. *Tune Clytemneſtræ fœdaſti viſcera ferro?* E

MALE TVTÆ MENTIS] parum tutæ mentis, id eſt, furioſus. non enim tutum eſt ſeſe furioſo committere.

VOCANDO HANC FVRIAM] hanc videlicet Electram. hic locus ſumtus eſt ex Euripide in Oreſte. Μέθες μ', οὖσα τῶν ἐμῶν Ἐρινύων· Μέσον μ' ὀχμάζεις, ὡς βάλῃς εἰς τάρταρον. id eſt, omitte me tu, quæ vna es mearum furiarum. Medium me tenes, & portas, vt in Tartarum deijcias.

HVNC, ALIVD] hunc autem, videlicet Pyladem, alio nomine appellat, quo nomine bilis atra eum appellare iuſſit.

SPLENDIDA] referendum ad atræ bilis naturam, quæ ſplendida eſt, vt docet Galenus περὶ αἰτίων συμπτωμ. β. ϛ. Μέλαινα χολὴ στιλπνοτέρα αὐτοῦ τοῦ αἵματος ἐστίν, ὥσπερ καὶ ἡ ἐκ τῆς νεκρᾶς θαλάττης ἄσφαλτος, ἣν Ἰουδαϊκὴν ὀνομάζουσιν, id eſt, atra bilis ſplendidior eſt ipſo ſanguine: quemadmodum & bitumen, quod ex mari mortuo naſcitur: quod Iudaicum nominant. Idem lib. 4. ἀφορ. XXIII. Μέλανα αἵματι μεμελασμένῳ παραπλήσια φέρεται, διαφέροντα τῷ κεχύσθαι καὶ μὴ πεπηγέναι. καθάπερ ἐκεῖνο. Μέλαινα δὲ χολή, καὶ τῷ κεχύσθαι χωρὶς τοῦ πεπηχθαι, καὶ τῷ στίλβον τὸ μέλαν, ἔτι δὲ δακνώδης εἶναι, καθάπερ ὄξος, αἰσθέρειν τι καὶ ζυμοῦν τὴν γῆν· ὧν οὐδὲν ὑπάρχει τοῖς μέλασιν. id eſt, atramenta ei ſanguini, qui niger faċtus eſt, ſimilia dicuntur eſſe: cùm eo differant, quòd fundantur, neq; concreſcant, quomodo ſanguis. Atra bilis autẽ his à ſanguine nigro differt, & quòd ita liquida ſit, vt non cõcreſcat, & quòd ſplendida ſit, & mordax inſtar aceti: prætereaque terram glubat, ac fermentet: quorum nihil in atramentis ineſt. F

PAVPER OPIMIVS] hominis auari ingenium ſub Opimij cuiuſdam perſona pulchrè deſcribit. pauperem autem argenti dicit, quia eo vti vel nequibat, vel non audebat, ne quid de acervo detraheret, néue deminueret. ſic Od. 16. lib. 3. *Magnas inter opes inops.*

POSITI INTVS] domi conditi: ἔνδον κειμένων.

VEIENTANVM] vinum tenuiſſimum, viliſſimum, peſſimum denique, à Veiento oppido.

A CAMPANA TRVLLA] fictili poculo: alij æneo. suprà saty. 6. lib. 1. *Campana supellex*. trulla genus est vasis, seu poculi vinarij, vt declarat bic locus apud M. Tull. quarto lib. accus. *Erat etiam vas vinarium ex vna gemma pergrandi, trulla excauata cum manubrio aureo*. vide Varron. lib. 4. de ling. Lat.

LETHARGO] veterno, vt sup. diximus.

HVNC] Opimium lethargicum, seu lethargo oppressum, seu veternosum.

ERIGIT] veterno oppressum, atque afflictum excitat.

ADDIT ET ILLVD] addit orationem ad factum medicus. nam nihil sanè locutus erat. sic infrà eadem satyr. *& vnum Quiddam magnum addens, vnum me surpite morti, &c.*

HÆC AVFERET] sic habent omnes libri veteres: vulgati autem, *hoc*.

MEN' VIVO?] Méne viuo, auferet hæres? (inquit Opimius æger.)

HOC AGE] in hanc curam incumbe (inquit medicus): huic rei da operam assiduam: totum studium tuum eò confer, vt conualescas, & viuas.
B nam hæc verba, *hoc age*, eam, quam dixi, vim habent, vt & alibi ostendemus.

QVID VIS?] quid vis faciam? (inquit Opimius.)

DEFICIENT INOP. VENÆ TE] destituent te inopem (inquit medicus) venæ, nisi cibo vireis reficies, & recreabis. Lucre. lib. 4. *His igitur rebus rarescit corpus, & omnis Subruitur natura, dolor quam consequitur rem. Propterea capitur cibus, vt suffulciat artus, Et recreet vireis interdatus, atq; patentem Per membra, ac venas vt amorem obturet edendi*. in vno cod. manuscripto legitur *Destituent inopem*. quam scripturam non sum secutus, vt suppositam.

SVME HOC PTISANAR. ORYZÆ] πτισάνη, seu πτισσάνη geminato σσ pultis genus est ex farina hordeacea. verumtamen fit & ex alijs frugibus. docent autem medici, hordeaceam omnium esse saluberrimam, atque ad concoquendum facillimam. nam quæ ex oryza constat, cùm copiosius alat ægrum, quàm plerunq; vires ferre queant, tùm ventriculum prægrauare solet. ptisanarium nomen est ὑποκοριστικὸν à ptisana, quasi pusilla
C ptisana. Accipiendum est autem ptisanæ nomen hoc loco, nõ pro oryzę succo, qui in potionẽ prębeatur, cuiusmodi hodie fieri consueuit ex hordeo, in qua nihil inest præter aquam, & hordei cremorẽ: sed pro pulte, in qua solidæ partes ipsius oryzæ maneant, quæ detur in cibum.

QVANTI EMTÆ?] quærit Opimius quanti emta sit oryza, morbo & fame moriturus potius, quàm asseis octo in salutem, & vitam æquo animo insumturus. *emtæ* autem patrij casus est, numeri singularis.

OCTO ASSIBVS] octussis numero singulari, & asses octo, vnum sunt, aut certè idem valent. itaque sic loquuntur Latini, *ptisanam octusse emi*, numero singulari, id est, octo assibus. Quòd si quis ita loquatur, emi octussibus numero multitudinis, ineptè loquatur, nisi cum hac adiectione, verbi gratia, duobus, tribus, quattuor, &c. D
octussibus. duo octusses autem sedecim asseis valent, & ita deinceps. Iccirco scripturam vulgatam reieci, vt corruptam, & ineptam. mihi suffragantur aliquot veteres cod. in quib. in nomine *octussibus* u non vacabat lituta. ex qua feci coniecturã, scriptum fuisse initio *oct' assibus*: deinde ab aliquo audaciore, quàm doctiore, factum esse *octussibus*. as autem principio nummus erat libralis æreus, & per L scriptum notabatur, valebatq; quattuor nostros Turonenseis: vnum Marketum Venetũ. Itaque sestertius, qui duos asseis & semissem valet, per duo LL & S à veterib. notabatur hoc modo LLS, vel ijs litteris linea trauersa notatis: vel sic, IIS. vt pluribus verbis ostendemus annot. ad illum locum, *Dum septem donat sestertia*, epist. 7. lib. 1. non vt hodie, idque inscienter, H-S.

EHEV: QVID REFERT MORBO, &c.] quid réfert (inquit Opimius) vtrùm morbo, nempe lethargo, peream, an furtis, ac rapinis? multo certè mihi optabilius esse debet morbo perire, quàm furtis, & rapinis: quasi hoc significet Opimius, tanti emere oryzam, esse sua furto amittere, suisque bonis spoliari. sine igitur me, ò medice, E
(inquit Opimius) morbo exstingui, & interire. tantam enim impensam æquo animo ferre non possum. morte mihi longè grauius, atq; acerbius est, mea sic diripi, & compilari videre.

PEREAMQVE RAPINIS] ita reperi scriptum in quattuor codicibus calamo exaratis, vno Vatic. Rain. Card. Iann. Tornes. non, vt in vulgatis, *pereamne?*

QVID? SI QVIS NON SIT AVARVS,] nunc incipit docere alios præterea esse stultos, & insanos, quàm auaros: neq; eum, qui non sit auarus, continuò esse sanũ: quemadmodum nõ efficitur ex eo, si quis non sit cardiacus, vt benè valeat, cùm sint alij quamplurimi corporis morbi. vnà autẽ colloquuntur Horat. & Damasippus hoc loco. quærit enim Hora. respondet Damasippus.

NON EST CARDIACVS] qui sint cardiaci, suprà abhinc non longè, diximus.

CRATERVM] medicum, de quo M. Tull. lib. 12. epist. ad Att. *commonet me Attica, etsi assentior Cratero*. & Persius sat. 3. *venienti occurrite morbo. Ecquid opus Cratero magnos promittere monteis?* F
huius seruum scribit Porphyrius Tyrius lib. 1. περὶ ἀποχῆς τῶν ἐμψύχων, morbo inusitato affectũ, cùm medicamenta non prodessent, vipera piscis in formam figurata, & ab eo vorata, sanum factum. Verba Tyrij hæc sunt, Κρατεροῦ τοῦ ἰατροῦ οἰκέτης ξένῳ συσχεθεὶς νοσήματι, τῶν σαρκῶν ἀποστάσει λαβούσης ἐκ τῶν ὀστῶν, τοῖς μὲν φαρμάκοις ὠφέλητο οὐδὲν· ἰχθύος δὲ τρόπῳ ἔχιν σκευασθέντα, καὶ βρωθέντα ἐδωδὴν, τῶν σαρκῶν συγκολλήσεως. id est, Crateri autem medici seruus nouo & inusitato morbo affectus, nempe caroe ab ossibus diuulsa ac distracta, pharmacis quidem nihilo melius se habuit: sed vipera in piscem conformata, & comesa conualuit, carne de integro conglutinata.

RECTE EST IGITVR].i. valétne igitur hic æger, quod cardiacus non sit? & è lectulo surget?

NEGABIT] medicus Craterus.

QVOD LATVS, AVT RENES M. T. AC.] epist. 6.

A epist. 6. lib. 1. *Siletus aut renes morbo tentatur acuto.* morbus acutus est, aut quia vel citò hominem exanimat, vel citò periculo vacat: aut quia tanquam gladius, seu telum, corpus ęgri dolore quasi transuerberat: ex quo etiam à Latinis telum appellatur. Serenus. *Est ea vis morbi, quod telum nominitatur, Cum subitò dolor insanus furit ictibus ęstu.* ὀξὺ πόνος etiam à Gręcis appellatur. Celsus lib. 4. cap. 6. *Sed interdum id malum intra dolorem est, isq́, modò tardè modò celeriter soluitur: interdum ad perniciē quoq́, procedit, oriturq́, acutus morbus, qui pleuriticus. [al. πλευρῖτις] à Gręcis nominatur.* De renum morbis legito eundē Cels. eod. lib. cap. 10.

IMMOLET ÆQVIS HIC P. L.] qui non est periurus, id est, qui periurio rē non auget, neque sordidus est, videtur habere deos Lares sibi propitios, ęquos, amicos, placatos. Quare meritò debet eis, vt ab insania liber, porcū immolare, gratiasq́; agere: verùm est ambitiosus, &c. Porcū ab insanis, & furiosis immolari solitū esse, declarat iocus Plautinus Menęch. *Quibus hic pretijs veneunt porci sinceri? nummū a me accipe. iube te piari de mea pecunia. nam equidem insanum te esse certò*

B *scio.* Iam à Laribus Laruę dicuntur, à laruis laruati, id est furiosi atq́; insani. Ob hanc fortasse causam insani Laribus sacrificare iubebantur, vt eos placarent. Alij hanc causam afferunt. Mania Larum mater, aut auia est, siue à Manibus dicatur, qui ijdē sunt & Lares, siue ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι, quod est insanire, siue, ἀπὸ τοῦ μανοῦ, quod est rarū, & remissum, siue ἀπὸ τοῦ μόνωσθαι, quòd solitudine delectentur. Cùm igitur Larum mater sit Mania, quę insanię dea est, atq́; iccirco Lares & Mania templū commune, aramq́; communē habeant, nō immeritò etiā sacra habent inter se communia, & ab insanis communiter placantur. Porcus autē potissimùm Laribus immolabatur, quia Lares, Grundulēs dicebantur, Romęq́; publice Grundules erant constituti, & consecrati ob eam porcam, quę triginta pepererat, vt docet Nonius. Arnobius li. 1. aduersus Genteis, *Meliorisne sunt causa qui Grundulcis adorant Lares, e Aios locutios, Libentinos, quam sumus nos omnes, qui deum colimus rerum patrem? &c.*

C NAVIG. ANTICY.] vt purgetur veratro, seu elleboro. innuit ambitiosum alio genere insanię insanum esse, quàm auarum: quia hic nunquam vtatur bonis quęsitis: ille sua largiatur, & profundat, vt honores à populo obtineat.

QVID ENIM DIFF. BARATHRONE] quantum ad insaniā attinet, nihil interest, vtrùm quis sua profundat, an suis abstineat, vt alienis, aut sacris. Vterq́; enim est insanus. barathrum locum fuisse altitudine immensa, in quem nocentes, & malefici demittebantur, notum est.

CANVSI] Canusij, oppidi nomen est, de quo suprà sat. 5. lib. 1.

NATIS DIVISSE DVOBVS] corruperant hunc locum insolentes, & audaces quidam homines, supposuerantque *dedisse*, planè vitiosè, & contra auctoritatem codicum non solùm antiquorum, & calamo exaratorum, verùm etiam typis excusorum melioris notę. *diuisse* autem rectū est, dictumq́; vt *premisse* apud Catullum. *Aut facere ingenua est, aut non promisse pudica, Aufilena, fuit.* & apud Terent. *produxe*, & similia exempla bonis scriptoribus vsitata: ex quibus collegimus nonnulla suprà ad sat. 5. lib. 1. D

TV NOMENTANVM] Tu Aule, ne Nomentanū sequerere, veritus sum. Erat autem Cassius Nomentanus profusus nepos: vt suprà diximus ad sat. 8. lib. 1.

TV NE SEQVERERE CICVT.] tu Tiberi, ne sequerere Cicutam, sordidissimum, atque auarissimum, cnmini sectorem, & fęneratorem.

QVARE PER DIVOS OR. VTERQVE PEN.] sic epist. 7. lib. 1. *Quod te per Genium dextramq́, deosq́, penates, Obsecro, &c.*

TV CAVE NE MIN. TV, &c.] hic Oppidius duos habebat filios dissimiles admodum moribus, & natura. in Aulo enim indoles quędam inerat pręsignificatrix largitionis futurę, & profusionis: Tiberius contrà ad parsimoniam, atque auaritiam natura factus videbatur. Pater igitur vtriusque ingenio perspecto, & cognito, vtilia vtrique pręcepta dat, quibus naturę vitium temperare, atque ad mediocritatem inflectere queat. E Aulum monet, ne rem à patre acceptam largitione, & profusione minuat: Tiberium, ne immoderara parsimonia, & nimio lucri studio augeat. Cephalus ille apud Platonem lib. 1. de rep. quęrenti à se Socrati, qualis fuisset χρηματιστής, id est, quantum studij adhibuisset in pecunia quęrenda, & in facienda re, respondet se medium fuisse χρηματιστὴν inter auum, & patrem. Auum enim tanto ferè pątrimonio à maioribus suis accepto, quantum ipse nunc possideat, multo maius fecisse, atque auxisse: Lysaniam autem patrem rem, quam acceperit, aliquanto minorem, quàm nunc sit, fecisse: sibi verò satis esse, si liberis non pauciora quidem, sed aliquantulo plura, quàm acceperit, relinquat. verba Platonis sunt hęc, si quis forte magis delectatur Gręcis, quàm Latinis, pręsertim nostris. μέσος τις γέγονα χρηματιστὴς τοῦ πάππου, καὶ τοῦ πατρός. ὁ μὲν γὰρ πάππος τε, καὶ ὁμώνυμος ἐμοὶ, σχεδόν, ἐσον ἐγὼ νῦν οὐσίαν κέκτημαι, παραλαβὼν, πολλάκις ποιεῖ τοσαύτην ἐποίησε· Λυσανίας δὲ ὁ πατὴρ, ἔτι ἐλάττω αὐτὴν ἐποίησε τῆς νῦν οὔσης. ἐγὼ δὲ ἀγαπῶ, ἐὰν μὴ ἐλάττω καταλίπω τούτοις, ἀλλὰ βραχεῖ γέ τινι πλείω, ἢ παρέλαβον. F

NATVRA COERCET.] quia modico contenta est.

TITILLET] ne vos glorię dulcedo alliciat ad petēdos magistratus. μὴ ὑμᾶς γαργαλίζῃ. tralatio est.

AMBO.] antiquum pro *ambos*. sic M. Tull. epist. ad M. Fabium Gallum lib. 7. *preter duo nos, loquitur isto modo nemo.* nam ita habent codices emendati, tum excusi, tum calamo scripti. sic & Virgil. Æneid. 11. *Si duo praeterea tales Idaea tulisset Terra viros.* sic suprà saty. 7. lib. 1. *duo si discordia vexet inertes.*

INTESTABILIS] Intestabilis est is, cui nemo iure cogitur testimonium dicere: cui testeis nulla suam re adhibere licet. nam ciui Rom. incolumi capite, & fama licebat testimonium ijs denuntiare, quos sciret aliquid compertum habere earum retū, de quibus quęreretur, aut controuersia esset. licebat ei & resteis omnibus in rebus,

A bus, quas agere vellet, adhibere: ex quo natus est iocus ille apud Plautum in Curculione. *Semper curato ne sis intestabilis. Quod amas, ama testibus præsentibus.* intestabilis illo loco, valet sine testibus. Sed ambiguè dictum est. proptereà autem quòd testamentum non nisi aliquot testibus præsentibus fieri potest: iccircò, qui sunt intestabiles, testamentum facere non possunt, cùm eis testeis in suis rebus adhibere non liceat. Atque eadem ratione ne ad testamentum quidem, quod quis alius facere velit, adhiberi possunt: quod auctoritate Vlpiani comprobatur. Nam id senatusconsultum, quo decretum est, vt damnatus ob carmen famosum, sit intestabilis, sic interpretatur, vt dicat, ei neque testamentum facere licere, neque ad testamentum ab altero adhiberi.

SACER] exsecrandus. vt sup. Od. 7. epod. *Sacer nepotibus cruor.*

IN CICERE, ATQVE FABA] ædiles & ambitiosi homines solebant Floralibus, vel in annonæ caritate id genus leguminum vel populo viritim metiri, vel vulgò spargere. M. Tull. frumentaria. *nunquam tam grati bis sesquimodij, Qu. Hor-*
B *tensi fuissent: quos tu, cùm ad mensuram tam exiguam rationem populo Rom. in capita descripsisses, gratissimum omnibus fecisti. Caritas enim annonæ faciebat, vt istuc, quod re paruum videbatur, tempore magnum videretur.* Ego tamen hæc Horatij verba de ijs, quę spargebantur in vulgus, & de missilibus accipienda esse arbitror: quanuis traditum sit Milonem tria amplissima patrimonia in deliniendā plebe consumsisse, & P. Crassum populo Rom. epulum præbuisse, ac treis minas in singula eiuium capita distribuisse. sed hæc Horatiana, sunt referenda ad superiora tempora.

LATVS VT IN CIRCO SPATIERE] vt sis ædilis, vt præsis ludis, vt in Circo multa antè euntibus, & turbam summouentibus, ambules. sup. Od. 16. lib. 2. *Non enim Gaza, neq; consularis Summouet lictor miseros tumultus Mentis, &c. Latus* autem excudendum curaui septem codicum auctoritate fretus, duorum Vatic. Ian. Faet. Tor-
C nesiani, Clericani, Nicotiani, & aliorum: interpretorque ita, vt dixi, lictoribus turbam summouentibus. alij referunt ad togæ latitudinem, atq; amplitudinem, vt sup. Od. 4. epod. *cum bis ter vlnarum toga.* AVT ÆNEVS VT STES] aut vt tibi statua ænea ponatur. sic loquuntur & Græci. ἀνδριάσι χαλκοῖς, statuæ æneæ honore affici: & ἱστάναι χαλκοῦν, erigere alicui statuam æneam.

NVDVA AGRIS, NVD. P. I.] spoliansq; agris, & pecunijs à patre acceptis?

SCILICET VT PLAVSV] scilicet vt populus Rom. tibi eodem modo applaudat, quo modo Agrippæ applaudere solet.

ASTVTA INGENVVM VVLPES IMIT. I.] quid tam dissimile, quàm vulpes leoni? illa imbecilla, hic valentissimus: illa dolis, hic viribus confidit. plerique tamen vbi pellis leonina non satis valet, vulpinam adhibent, nitunturque & viribus & dolis. quod fecisse L. Syllā accepimus, eique benè processisse videmus. Sed insigniter ij stulti sunt, qui cùm ingenio, & sollertia locum ali quem inter suos ciueis obtinere possint, viribus D simulatis, potentiæque specie ostentata, cum superioribus, atque illustrioribus viris malunt contendere.

NE QVIS HVMASSE VELIT] Inducitur nunc nouus dialogus, nouaque disputatio inter priuatum aliquem, seu plebeium, & Agamemnonem: cuius hæc summa & sententia est, reges, & principes, & huiusmodi personas claras, & illustreis ob speciem gloriæ inanem multa quotidie peccare, immania scelera suscipere, denique vehementer insanire. Totus autem hic locus ex Sophoclis Aiace adumbratus est, apud quem, cum Aiacem sua ipsius manu interfectum Teucer tollere, vt sepeliret, conatetur, interueniens Menelaus Agamemnoni a iussu, vetat Aiacis corpus loco mouere proptereà, quòd (inquit ille) cùm speraremus eum belli adiutorem, & nobis amicum vnà nobiscū venisse domo, comperimus re quæsita inimicum nobis fuisse Troianis ipsis acriorē: qui vniuersi exercitus cædem meditatus, noctu nos adortus est, vt armis opprimeret. Quòd nisi quis Deus hunc eius conatum non compressisset, (inquit) nos in eius locum indignissima nece affe- E cti iaceremus: iste autem viueret. at nunc Deus immortalis istius contumeliam, petulantiamque à nobis inoueis, & greges auertit. Quapropter nemo est quantumuis viribus præstans, & pollens, qui corpus eius sepultura afficere audeat: sed omnino in arena proiectus, ac prostratus mergis, & reliquis auibus marinis escam suo entpore, pabulumque præbebit. Sed præstat Sophoclia versus ascribere. Μεν. Οὗτος σε φωνῶ, τόνδε τὸν νεκρὸν χεροῖν Μὴ συγκομίζειν, ἀλλ' ἐᾶν ὅπως ἔχει. Τευκ. Τίνος χάριν τοσόνδ' ἀνήλωσας λόγον; Μεν. Δοκοῦντ' ἐμοί, δοκοῦντα δ', ὃς κραίνει στρατοῦ. Τευκ. Οὔκουν ἂν εἴποις, ἥντιν' αἰτίαν προθείς; Μεν. Ὁθ' οὕνεκ' αὐτὸν ἐλπίσαντες οἴκοθεν Ἄγειν Ἀχαιοῖς ξύμμαχόν τε καὶ φίλον, Ἐξηύρομεν ζητοῦντες ἐχθίω Φρυγῶν. id est. M. Heus tu: te appello. hoc cadauer ne manibus humo tollito, sed vt est humi positum, relinquito. T. quamobrem tantam orationem consumsisti? M. Ita mihi visum est, ita à toto exercitu decretū est. T. Non igitur dices quæ vos causa impulerit? M. Quia, &c. reliqua suprà sunt à nobis Latinè reddita. Idem facit postea Agamemnon: cui fortiter F in os aduersatur, & resistit Teucer, quoad Vlysses clamore, & iurgio exaudito adueniens mitigatus iam, ac placatus in Aiacem mortuum, Agamemnonem quoque flexit, atque exorauit, vt Aiacem sineret sepeliri. *Atrida* autem hîc casus vocatiuus Latinus est. alioqui produceretur: vt Anchisa apud Virg. lib. 3. Æn. *Coniugio Anchisa veneris digna te superbo.* ad quem lege Seruium.

REX SVM] rex sum, inquit, Menelaus. Quare licet mihi pro meo iure, quicquid liber, & iubere, & vetare: & pro ratione, mea est voluntas. describit personam Regiam, orationemq; imitatur. talia sunt illa, *Si te secundo lumine hic offendero. Præter regitatum si loquare:* leuin non loquare.

NIL VLTRA QVÆRO PLEB.] verba sunt ciua, qui quærens hæc dixerat, *Ne quis humasse velit, &c.* cui cùm Agamemnon nihil aliud respondisset, quàm se regem esse, neque causam facti sui attulisset:

A attulisset: sic vicissim excipit ille, nihil vltrà quæro, ego, qui plebeius sum. Itaque ab ijs dissentio, qui hîc legi volunt, nil vltrà quære plebeius, quasi etiam hæc verba sint Agamemnonis. Agamem non tamen, quasi orationem perpetuans, subiungit. *& æquam rem Imperito*, &c. proinde quasi dicat, non solùm quia rex sum, id, quod feci, probari debet, verùm etiam, quia rem æquam impero.

Dii tibi dent capta, &c.] hæc sunt ex Homero ferè expressa ἰλιάδ. α. Ὑμῖν μὲν θεοὶ δοῖεν ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες Ἐκπέρσαι Πριάμοιο πόλιν, εὖ δ' οἴκαδ' ἱκέσθαι. hîc igitur plebeius primùm Agamemnoni bene precatur, & quidem illi precatur & exoptat id, quod scit ei esse optatissimũ: deinde rogat, liceátne quędã ex eo quęrere: posttemò quęrit quæ putat esse quærenda. *redducere* excudendũ curaui omnibus fere codicibus antiq. fretus.

Ergo consulere, et mox resp. lic.] id est, ergo licebitne mihi & interrogare, & respondere? Videtur tractum ab ijs, qui iurisconsultos consulebant, & ab eorum more. solebant enim ita ab illis quærere, *licet consulere?*

Cur Aiax har. ab Ach. sec.] Cur B Aiax vno Achille inferior iacet insepultus, qui toties Gręcos in maximas angustias redactos seruauit? Homerus. ἰλιάδ. β. Aiacem Telamonium, de quo nunc verba facimus, testatur omnium Græcorum fuisse longè fortissimum, quamdiu Achilles iratus prœlio abstinebat. Illum enim Aiaci præstitisse. sic Hom. Ἀνδρῶν δ' αὖ μέγ' ἄριστος ἔην Τελαμώνιος Αἴας, Ὄφρ' Ἀχιλεὺς μήνιεν· ὁ γὰρ πολὺ φέρτατος ἦεν. Erat igitur ab Achille secundus. Quin etiam ipse Vlysses, cùm apud inferos ὀδυσσ. λ. Aiacis vmbram vidisset solam, aliarumque cœtum fugientem, & etiam tum indignantem, atque iratam propterea, quòd Græci Achillis arma Vlyssi potius, quàm sibi adiudicassent, optat vt, si fieri possit, ne in illo certamine superior Aiace fuerit, quia talis vir propter eam victoriam excesserit è vita, qui & forma corporis, & rebus gestis (inquit Vlysses) ceteris Græcis omnibus antecellebat, vno Achille excepto. sic Vlysses, cuius grauissimum testimonium C esse debet. Αἴανθ', ὃς περὶ μὲν εἶδος, περὶ δ' ἔργα τέτυκτο Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλείωνα. Idem Vlysses eadem de Aiace prædicat apud Sophocl. his verbis. Ἀλλ' αὐτὸν ἔμπας ὄντ' ἐγὼ τοιόνδ' ἐμοὶ Οὔταν ἀτιμάσαιμ' ἄν, ὥστε μὴ λέγειν Ἕν' ἄνδρ' ἰδεῖν ἄριστον Ἀργείων, ὅσοι Τροίαν ἀφικόμεσθα πλὴν Ἀχιλλέως. id est, Veruntamen nollim Aiacem, quamuis mihi inimicum atque infestum, huiusmodi contumelia afficere, vt negem eum vnum à me visum esse omnium Græcorum, qui ad bellum Troianum venimus, fortissimum, Achille excepto. Eodem pertinet illud Pindari. Νεμ. ᾠδ. ζ. de Aiace, ὃν κράτιστον Ἀχιλλέος ἄτερ μάχᾳ ξανθῷ Μενελάῳ δάμαρτα κομίσαι θοαῖς ἐν ναυσὶ πόρευσαν εὐθυπνόου Ζεφύροιο πομπαὶ πρὸς Ἴλου πόλιν. id est, quem præstantissimum ac fortissimum Achille excepto Zephyri recta regione flantis spiritus prosequentes ad vrbem Troiam nauibus celeribus detulerunt, vt flaui Menelai vxorem prœlio recuperaret, atque in patriam referret.

Putrescit] πύθεται. Hom. ἰλ. λ. πύθεται· οἰωνοὶ δὲ περὶ πλέες ἠὲ γυναῖκες: id est, Putrescit, aues autem circum eum plures sunt, quàm mulieres, *Putrescit* D autem, id est, iacet insepultus, neque humatur, neque ei terra inijcitur. Hac de re lege, si tibi commodũ est, quæ suprà à nobis annotata sunt ad illũ locum oda 28. lib. 1. *licebit Iniecto ter pul. curras.* quib. hæc adde ex Ennio in Cresphonte: *Neq, terrã inijcere, neq, cruenta Conuestire mihi corpora licuit, Neq, misera lauêre lacrymæ salsum sanguinem.*

Totias serv. clar. Ach.] Cùm alibi, tùm in defensione nauium maximè virtus Aiacis apparuit, atque enituit: qui ceteris ferè Græcis omnibus metu perterritis, atque in fugam versis, solus Hectoris, & Troianorum impetum tardauit, ac repressit. quod narratur ab Hom. ἰλ. ο. Præterea apud Sophoclem in ea, quam dixi, tragœdia, præclara Aiacis à Teucro exponuntur facinora his versibus. Οὐ μνημονεύεις οὐκέτ' οὐδὲν ἡνίκα Ἑρκέων ποθ' ὑμᾶς ἐντὸς ἐγκεκλῃμένους Ἤδη τὸ μηδὲν ὄντας ἐν τροπῇ δορὸς Ἐρρύσατ' ἐλθὼν μοῦνος, &c. quorum hæc ferè sententia: oblitúsne es illius temporis, cùm vos intra munitiones, & vallum inclusos, profligatos iam, & in extremum discrimen adductos, acie versa E solus hic liberauit, ac seruauit, transtris quidem nauium iam incendio conflagrantibus, irrumpente autem in naueis, fossis superatis, Hectore? quis hæc propulsauit? nònne hic erat, qui has res gessit, quẽ ais ne pedem quidẽ vsquam contulisse?

Gavd. vt pop. Pr. Pu.] expressum ex Hom. ἰλιάδ. α. Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες, Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ. tale est & Virgilianum illud sub persona Sinonis. *iamdudũ sumite pœnas. Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.* Iterum Hom. ἰλ. β. Οὕτω δὴ οἶκόνδε φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν Ἀργεῖοι φεύξονται ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης; Κὰδ δέ κεν εὐχωλὴν Πριάμῳ καὶ Τρωσὶ λίποιεν Ἀργείην Ἑλένην, id est, itàne domum in patriam terram fugient Græci nauigantes? gloriandi autem materiam Priamo & Troianis relinquent Argiuam Helenã? &c. quæ exempla eò maximè valent, quòd omnes, qui modò sapiunt ac prudenter sentiunt, operam dare solent, ne quid admittant, quod & inimi F cis voluptatem afferat, & amicis acerbum sit, atque iniucundum. quod sibi euenisse lamentatur Theognis. Οἴμοι ἐγὼ δειλός, καὶ δὴ κατάχαρμα μὲν ἐχθροῖς, Τοῖς δὲ φίλοισι πόνος, δειλὰ παθὼν, γενόμην. id est, hei mihi, infelix ego homo: ludibrio & lætitiæ fui inimicis: amicis autem dolori calamitate accepta. Et Aristoteles rhetor. 1. καὶ ὅλως ὃ οἱ ἐχθροὶ βούλονται, ἢ ἐφ' ᾧ χαίρουσι, τοὐναντίον τούτου ὠφέλιμον φαίνεται· διὸ εὖ εἴρηται· ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, id est, *Et omninò contrarium eius, quod inimici volunt, aut quo lætantur, vtile videtur. Quapropter pulchrè illud ab Homero dictum est, Gaudeat haud dubiè Priamus.* Et Demosthen. in orat. περὶ παραπρεσβ. oraculum quoddam profert, quod monet, nihil esse committendum, quamobrem gaudeant inimici. φησὶ δὴ ἡ μαντεία δεῖν, ὅπως μὴ χαίρωσιν οἱ ἐχθροὶ, τηρεῖν. eodem pertinet illud Hesiod. ἔργ. καὶ ἡμ. Πάντα μάλ' ἀμφὶς ἰδών, μὴ γείτοσι χάρματα γήμῃς. i. omnia valde circũspiciens, ne vicinis lætitiã præbeas vxorẽ ducens: seu ne vxorẽ ducas, ex qua vicinis, qui te oderunt, lætitiam præbeas.

Mille ovivm] hæc dicuntur hîc ab Agamemnone. eadẽ loquitur Menelaus apud Soph.

A quem locum suprà produxi: & item Vlysses his verbis, Ἐβλαμμένος γὰρ ἀρνίοις ἐνεῖσεμαι Αἴας ἀπεσος, καὶ κατακαινόμενος ἐκ χειρὸς, αὐτοῖς ποιμνίων ἐπιστάταις. id est, pecora omnia modò interfecta, & necata tepeͤrimus vnà cum pecorum magistris. *mille ouium*, autem, id est, mille oueis. talia sunt illa, quæ proferunt Gellius lib. 1. cap. 16. & Macr. lib. 1. Saturn. ex bonis & probatis scriptoribus, M. Tullio, Quadrigario, Lucilio, *mille hominum*, *mille nummûm*, *mille passuum*.

INSANVS] Cùm in iudicio illo, & disceptatione armorum Achillis nemo præter Vlyssem cum Aiace contenderet, ceterique ei omnes cederent, Aiacem è iudicio discessisse ab Vlysse victum, armaque Vlyssi adiudicata fuisse, atque ex ea iniquitate Aiacem incredibili animi dolore affectum in furorem incidisse cùm multi auctores litteris, & memoriæ prodiderint, tùm ea de re pulcherrima exstat ea, quam sæpe iam commemoraui, Sophoclis tragœdia, quæ inscribitur Αἴας μαστιγοφόρος. Pindarus quoque Nem. ὠδ. η. ostendens, quanta vis sit callidæ, & artificiosæ orationis, dicit, Græcos eloquentia Vlyssis, non æquitate, aut

B veritate rei adductos Vlyssem Aiaci prætulisse. Ἐχθρὰ δ᾽ ἄρα πάρφασις ἦν καὶ πάλαι, αἱμύλων μύθων ὁμόφοιτος δολοφραδὴς κακοποιὸν ὄνειδος· ἃ τὸ μὲν λαμπρὸν βιᾶται, τῶν δ᾽ ἀφανῶν κῦδος ἀντείνει σαθρόν. id est, Sed nimirū odiosa olim quoque eloquentia erat, blandorū sermonum socia, fallacium cogitationum plena, opprobrium maleficū: quæ id quidē, quòd clarū & splendidum est, per vim deprimit: eorū autem, quæ sunt obscura, decus victum attollit.

INCLYTVM VLYSSEM] in eadem tragœdia Aiax Palladi, quid fecerit, roganti, respondet se Vlyssem domi habere vinctum eo consilio, vt eum domus interioris columnæ astrictum, flagellis ad necem cædat.

ET MENEL. VNA MECVM] eo ipso in loco Aiax percunctanti Palladi nō solùm fatetur, verùm etiā, vt gloriosum quiddā prædicat, se sanguine Græcorum ferrum tinxisse: in eis autem Agamemnonem, ac Menelaum interfecisse. Ἀθη. ἦ καὶ πρὸς Ἀτρείδαισιν ᾔχμασας χέρα, Αι. ὥστ᾽ οὔποτ᾽ Αἴανθ᾽ οἵδ᾽ ἀτιμάσουσ᾽ ἔτι. Αθη. Τεθνᾶσιν ἅνδρες, ὡς τὸ σὸν ξυνῆκ᾽ ἐγώ.

C TV CVM PRO VITVLA] Verba plebeij. Cùm Græci Aulide detinerentur aduersa tempestate, neque vlla eis nauigandi facultas daretur, Agamemnon partim Chalcantis responso adductus, partim ambitione impulsus filiam suā Iphigeniā simulatione nuptiarum domo arcessitam Dianæ immolare instituit: quam Diana ad Tauros vsque ductā, cerua in eius locum substituta eripuit. Agamemnon apud Euripidem in ea tragœdia, quæ Iphig. in Aulide inscribitur, sic de hoc Calchantis responso, suoque consilio loquitur. Ἡθροισμένου δὲ, καὶ ξυνεστῶτος στρατοῦ Ἥμεσθ᾽ ἀπλοίᾳ χρώμενοι κατ᾽ Αὐλίδα, Κάλχας δ᾽ ὁ μάντις ἀπορίᾳ κεχρημένοις Ἀνεῖλεν Ἰφιγένειαν, ἣν ἔσπειρ᾽ ἐγὼ, Ἀρτέμιδι θῦσαι τῇ τόδ᾽ οἰκούσῃ πέδον. Καὶ πλοῦν τ᾽ ἔσεσθαι, καὶ κατασκαφὰς Φρυγῶν Θύσασι, μὴ θύσασι δ᾽ οὐκ εἶναι τάδε. id est, congregato autem, & vnum in locum contracto exercitu, sedebamus, nauigandi facultatē non habentes ad Aulidem. Chalcas autem vates, consilij inopia laborans, respondit oportere me Iphigeniā, filiam meam, Dianæ, quæ huic solo D præsidet, immolare: quòd si Iphigeniā immolaremus, & nauigandi facultatē nobis fore, & Phrygum euersionē: sin minus, ea, quæ nunc sunt. Apud Sophoclem autē in ea tragœdia, quæ Electra inscribitur, Clytemnestra ab Electra accusata, quòd virū suū interfecerit, sic respondet, atque hac sui facti defensione vtitur: quia ille filiā suam solus Græcorū mactandam præbere non dubitarit. verba Sophoclis sunt hæc. Ὁ γὰρ πατὴρ οὗτος σὸς, ὃν θρηνεῖς ἀεὶ, Τὴν σὴν ὅμαιμον μοῦνος Ἑλλήνων ἔτλη Θῦσαι θεοῖσιν. id est, à me interfectum esse præclarè scio, neque negare possum. Iustitia enim eū de medio sustulit, non ego sola: cui te opitulari oportebat, si saperes. Nam pater iste tuus, quē semper lugeᵹ, tuā sororem solus Græcorū dijs ausus est immolare. At Pindarus, quasi res in dubium veniat, quærit vtrúmne dolor ex Iphigeniæ filiæ nece susceptus Clytemnestrā, vt virū interficeret, impulerit, an nocturnæ adulteri blanditiæ: his verbis. πότερόν νιν ἄρ᾽ Ἰφιγένει᾽ ἐπ᾽ Εὐρίπῳ σφαχθεῖσα τῆλε πάτρας ἔκνισεν βαρυπάλαμον ὄρσαι χόλον, ἢ ἑτέρῳ λέχει δαμαζομέναν E ἔννυχοι πάραγον κοῖται, Lucre. lib. 1. Iphigeniæ mactandæ causam in religionē confert, his versibus. *Auli de quo pacto Triuiai virginis arā Iphianassai turparunt sanguine fœdè Ductores Danaûm delecti, prima virorū*. Sequūtur illa deinceps aliquot versib. interpositis. *Nec misera prodesse in tali tēpore quibat, Quòd patrio princeps donarat nomine regē. Nā sublata virum manibus, tremebundaq; ad aras Deducta est, non vt sollenni more sacrorū Perfecto posset claro comitari Hymeneo: Sed casta inceste nubendi tēpore in ipso Hostia concideret mactatu mæsta parētis, Exitus vt classi felix faustusq; daretur. Tantùm relligio potuit suadere malorū*. M. Tull. item stultam Agamemnonis religionem reprehendit lib. 3. off. his verbis. *quid Agamemnon? cùm deuouisset Dianæ, quod in suo regno pulcherrimū natum esset illo anno, immolauit Iphigeniam, qua nihil erat eo quidē anno natum pulchrius. promissum potius non faciendum, quàm tam tetrum facinus admittendum fuit*.

MOLA SALSA] farre cum sale. Fest. *Mola vocatur etiam far tostum, & sale sparsum, quod eo mo- F lito, hostiæ aspergantur*.

RECTVM ANIMI] τὸ ὀρθὸν, id est, τὴν ὀρθότητα, rectitudinem diceremus, si esset vsitatum. *rectum animi*, est sanitas & constantia. sup. saty. 1. lib. 1. rectum vsurpauit nullo alio adiuncto. *sunt certi denique fines, Quos vltra, citraq; nequit consistere rectū*. rectū animi seruas? igitur, id est, túne mentis cum pos es? túne sanus es?

QVORSVM?] inquit Agamemnon.

INSANVS] quem insanum dicis fuisse. verba sunt plebeij.

VERVM EGO, VT HÆRENTEIS] hunc locum paullò antè ex Euripide, & Lucretio illustrauimus. eodem pertinent & illa ex eadem tragœdia, quæ respondet Agamemnon filiæ mortem deprecanti. Ὁρᾷς ὅσον στράτευμα ναύφαρκτον τόδε Χαλκέων θ᾽ ὅπλων ἄνακτες Ἑλλήνων ὅσοι. Οἷς νόστος οὐκ ἔστ᾽ Ἰλίου πύργους ἔπι, Εἰ μὴ σε θύσω, μάντις ὡς Κάλχας λέγει.

id est,

A id est, vide quanta sit hæc classis, quàm multi Græcorum duces: qnibus non licet ad Troiam nauigare, nisi te mactem, vt vaticinatur Chalcas. Sed quod diximus suprà, Euripidem, & Eustathium securi, Iphigeniam à Diana fuisse liberatam, ac snblatam, non immolatam. Pausanias quoque in Arcad. narrat ab Arcadibus idem vulgo dictitari. prætereà testatur Hesiodus Ipbigeniam non esse mortuam: sed Dianæ beneficio, ac mnnere inferorum esse Deam, quam Hecaten appellamus. *berenteis* autem, id est, à ventis aduersis impeditas, & in littore iacenteis.

PRVDENS] sciens, iudicio ac voluntate: vel prudenter.

QVI SPECIES ALIAS VERIS, &c] ex ijs duobus, quæ Agamemnoni plebeius, seu priuatus obiecerat, videlicet eum & diuos placasse suo, id est, filiæ suæ sanguine, & furiosum in eo fuisse: prius illud fassus est Agamemnon: hoc postetius negauit, se furiosum propterea fuisse. Nûc igitur probare conatur plebeius quod ille negauerat, hoc modo. Sed mihi prius admonend' est lector, hunc locum in omnibus libris, quos quidem viderim, tum excusis, tum calamo exaratis

B esse corruptum: à me autẽ vnius litteræ adiectione restitutũ. Cùm enim antea ita legeretur, *Qui species alias veri. &c.* ego sic emendaui, *Qui species alias veris*, meam coniecturam doctis omnibus approbantibus, &, quod caput est, ipsa veritate, ac sententia hanc scripturam postulante. species autem aliæ veris, seu alia à veris (vtroqꝫ enim modo loquuntur Latini, vt mox dicemus) sunt species à veris differentes, species falsæ: quibus nobis occurrẽtibus decepti falsa, & praua pro rectis, & veris seqnimur, expetimus, probam'. sic M. Tul. off. 3. de Regulo. *Is cum Romam venisset, vtilitatis speciem videbat: sed eã, vt res declarabat, falsam iudicauit*. ibidem. *apud superiores, vtilitatis species falsa ab honestatis auctoritate superata est*. eadẽ ratione, falsa visa idem M. Tull. nominat in Lucullo, quæ cùm habeant quandam veri similitudinem, nos inducunt, vt falsa pro veris habeamus. Iam verò hoc genns loquendi, *aliud vero*, aut *aliud à*

C *vero*, Latinis est vsitatum: vt docuimus in annotationibus nostris in lib. 1. Aristot. de morib. ad Nicom. ex quibus licet (opinor) nobis exempla in hunc locum transferre. M. Brut. epist. ad M. Tull. li. 2. *Nos ab initio spectasse otium, nec quicquã aliud a libertate cõmunis quæsisse, exitus declarat. aliud a libertate*, id est, diuersum, discrepans, & differẽs à libertate. Tibull. lib. 3. eleg. 4. *Hoc tibi cõiugium promittit Delius ipse, Felix: hoc alium desine velle virum.* hoc alium, id est, alium ab hoc, alium quàm hunc. sic enim & emendat, & explicat M. Muretus mihi assentiens. Atque ita loquuntur Græci. Plato in Menone. ἄλλο ἐπιστήμης, aliud à scientia. Aristot. rhetor. 2. Τὸ γὰρ δεινὸν ἕτερον τοῦ ἐλεεινοῦ. .i. horribile enim aliud est à miserabili. & de morib. ad Nicom. lib. 10. ὁ φίλος ἕτερος ὢν τοῦ κόλακος. id est, amicus cùm sit alius ab assentatore, &c. Idem lib. 5. ἢ γὰρ τὸ δίκαιον οὐ σπουδαῖον, ἢ τὸ ἐπιεικὲς οὐκ εἰ δίκαιον ἄλλο, ἢ εἰ ἄμφω σπουδαῖα ταὐτόν ἐστι. id est, aut enim iustum non est bonum, aut æquum non, si aliud est à iusto: aut si ambo iusta sunt, idem sunt. Iterum D

Plato in Parmenide. οὐκοῦν δ' ἂν οὕτως ἓν ὄν, ὅπερ ἐστιν, ἕν, ἀλλ' ἕτερον ἑνός. .i. itaque ne sic quidem fuerit vnũ, quod est; sed aliud ab vno. & in eodem dialogo iterum, ac sæpius. Idem in Sophista. πονηρία ἕτερον ἀρετῆς. .i. improbitas aliud est à virtute. & Hor. epist. ad Quinctium lib. 1 *Néve putes alium sapiente, bonóque beatum*. Idem ad August. lib. 2. *Edicto vetuit ne quis se, præter Apellem, Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra*. Ita igitur probat, Agamemnonẽ furiosum esse. *Qui species alias veris*, id est, vt diximus, à veris differẽteis, seu nõ veras, & præterea sceleris tumultu permistas, id est, cum scelere coniunctas capiet, cõmotus habẽdus est, & furiosus. at tu secutus es speciem religionis falsam, & cum scelere coniunctam, tum cùm filiam tuam Dijs immolare instituisti, quasi eos eius sanguine placaturus, & tuæ classi secundum exitum, faustamque nauigationem ab illis impetraturus. furiosus igitur fuisti. Porphirio quidem quamuis aliquantum sit corruptus hoc loco, vt & multis alijs locis, meam coniecturam, meámque interpretationem adiuuat, & confirmat. sic enim ille. *Qui concipit animo species falsas, & vera non videt, is demens est*. Postremò in cod. Tornes. quamuis E

hic locus sit itidem corruptus, tamen his verbis explicatus est: *Species veritatis dissimiles*. Quòd autem simius quidam, indignus, qui à me nominetur, nuper scripsit, nihil hic esse mutandũ & quia scriptum sit in omnibus libris manuscr. *alias veri*: & quia tale sit hoc *alias veri*, quale apud Lucr. *aliena salutis*, næ ille valde desipit. Nam primùm longè dissimilis significatio est vocis *alienus*: deinde longè alia structura. dicunt enim Latini, *alienus vero, à vero, veri: & alius vero, alius a vero*: numquam autem *alius veri*. Tum verò *aliud a vero*, seu *aliud vero*, est id, quod est vero dissimile, seu quod non est verum: *alienum a vero* autem, quod est contrarium & inimicum vero: quemadmodum apud Lucretium, *aliena salutis*, dicuntur inimica saluti, pestifera, & letalia: apud Horat. autem *species alia à veris* dicuntur, aliæ quàm veræ: differentes à veris, & ita non veræ: & apud eundem in illo versu, *Néue putes alium sapiente, bonóque beatum*: alius sapiente, & bono dicitur is, qui F

alius est, quàm sapiens & bonus: seu alius præter sapientem, bonúmque. Denique non potest dici aliud ijs de rebus, de quibus alienum, neque alienum de quibus aliud, in eandem sententiam. Verbi gratia, consuetudo aliud quiddam est à natura, non tamen alienum est à natura. Vulgò enim dici solet, consuetudinem esse alteram naturam. Ars aliud est à natura: sed non est alienum à natura. dicere enim solemus, artem imitari naturam. Æquum & bonum, id est, τὸ ἐπιεικὲς, aliud est à summo, seu scripto iure, non est tamen alienum à summo iure: sed est melius, quàm summum ius. Sexcẽta alia exempla similia proferre possum. Sed hæc pauca sint instar multorum. Fui autem ea causa paullo longior, vt comprimerem quorundam impudentiam, qui cùm sint in lingua Latina peregrini atque hospites, quasi Romæ cum Varrone, ac Cicerone vixerint,

A xerint, de hac lingua magno supercilio sententiá prouuutiant, & ceteros, qui in ea bonam partem ætatis consumserunt, atrogantet & fastidiosè tertio quoque verbo damnant.

Aiax, immeritos dvm occ.] licet legere hunc versum sine interrogatione, vt sit concessio, hoc modo: demus, Aiacem desipere intereà dum agnos immeritos occîdit: tu cùm scelus admittis, id est, cùm filiæ sanguine manus tuas cruentas ob titulos inaneis, sanæ mentis es? & videtur argumentum esse à minori, boc modo: si Aiax insanus habetut eò quòd agnos iugulauerit: quanto tu insanior, qui filiam tuam mactauisti ambitione adductus? licet & interrogando pronuntiare. Aliquot libri veteres habent, *cùm occîdit*, quam scripturam magnopere ptobo.

Scelvs admittis] filiam occîdis. scelus enim cædem semper aliquam, aut impietatem cõtinet, vt alibi admonuimus. pattiam ptodere: parentes violare: Deos contemnere: hominem, qui non læsit, & ciuem occidete, scelus est.

Stas animo?] idem valet, quod illud superius, *Rectum animi seruas*? ésne compos mentis? minimè vetò.

Et pvrvm est vitio] expers vitij mẽdosè nonnulli couiungunt nomen *vitio* cum voce tumidum. purum iunxit cum patrio casu Oda 22. lib. 1. ibi *scelerisq́ purus*.

Cùm tvmidvm est cor?] tale est illud M. Tullij Tuscul. lib. 3. *Itaque non inscitè Heracleotes Dionysius ad ea disputat, quæ apud Homerũ queritur Achilles, boc (vt opinor) modo. Corq́ meum penitus turgescit tristibus iris, Cùm décore, atque omnino me orbatum laude recordor. Num manus affecta rectè est, cum in tumore est? aut num aliquod? membrum tumidum, ac turgidũ nõ vitiosè se habet?* sic igitut inflatus & tumens animus in vitio est. Sunt autem versus illi Homeri, quos M. Tullius Latinos fecit, ex ιλ. ι. Ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ, ὁππότ' ἐκείνου Μνήσομαι, ὅς μ' ἀσύφηλον ἐν Ἀργείοισιν ἔρεξε.

Si qvis lectica] aliud argumentum à minori.

Pvpam, avt pvpillam] sic habent nõnulli codices calamo exarati, quos ego secutus sum. nam vulgata quidem scriptura, *Rufam, aut pusillam*, quę reperitur etiam in non nullis veteribus cod. mendosa est, cùm prima syllaba nominis *pusillam*, sit breuis. circumfertur & hæc *Rufam, & Rufillam*, quam non improbo. pupus autem idem, quod puer: ex quo pupulus & pupill⁹. Catull. ad Caton. *Deprendi modo pupulum puellæ Trusantem*. C

Interd. hvic omna adim. ivs Pr.] prætor ei interdicat suorum bonorũ administratione, tanquam furioso, & det curatorem bonis. sed quid op⁹ est prætoris interdicto, cùm lex ipsa interdicat, vt mox dicemus?

Et an sanos abbat tvt. pr.] tutelam posuit pro curatione. nam propriè tutorem appellant iuriscousulti, qui datur pupillis: curatorem, qui puberibus, vsque ad annum 25. Datur etiam prodigis, & furiosis curator: sed non ita, vt puberibus. bonis euim eorum datur, non ipsis, seu personis, quemadmodum ex pandectarũ libris intelligere licet. vetabant autem XII. tabulæ furiosum dominum esse rerum suarum. earumq́ curatio ad illius gentileis, & propinquos pertinebat. Cornificius lib. 1. ad Herenn. *si furiosus exsistit* [aliàs *esse incipit*,] *agnatorum, gentiliumq́ in eo, pecuniaq́ eius potestas esto*. Columella lib. 1. cap. 3. scribit, Catonẽ dicere solitum, eũ, qui agrum coleret nec salubri cælo, nec fertilem, velut cõmotæ mentis ad agnatos, ac gentileis esse deducendum. sic & Varro lib. 1. de re rustica. *Qui salubrẽ locum negligit, mente captus est, atque ad agnatos, & gentileis deducendus*. Iustinianus Institutionum iuris ciuilis lib. 1. Tit. de curat. *furiosi quoque, & prodigi, licet maiores vigintiquinque annis sint, tamen in curatione sunt agnatorum ex lege duodecim tabularum*. Quòd si desint propinqui, dantur curatores à prætore, vt suprà epist. 1. lib. 1. *Nec medici credis, nec curatoris egere A prætore dati*. D

Qvin? si qvis natam] sic legendum est, & ita habent libri calamo exarati, non, vt vulgati, *Quòd si quis*,

Mvta] ἀλόγω, vt idem saty. 3. lib. 1. *Mutum & turpe pecus*, homines significans quasi mutos, id est orationis & rationis experteis ante inuentum sermonis vsum. E

Intagar est animi?] vt suprà ead. sat. *Integer est mentis. &c.*

Hìc svmma est insania.] sic restitui ex libris manuscr. Nam vulgati omnes habent, hîc est summa ins. plauè inconcinnè, atque incompositè.

Qvi sceleratvs:] qui sceleratus erit, idem & furiosus erit.

Qvem cepit vitr. f.] qui fama populari ducitur, quæ fragilis, & leuis est, hic & furore concitatus est. Vitteam posuit pro fragili: Od. 17. lib. 1. pro pellucida, aut splendida, aut marina, quia vitri color, aquæ colori similis sit.

Hvnc circvmt. gavd. bell. cr.] id est, hic insanus & mente captus est. *Circumtonuit*, id est, attonitum reddidit, seu ἐμβρόντητον. Nam interdum tonitru homines de gradu, & statu mentis deturbat. Bellona Martis soror, sacerdoribus suis, & suorum sacrorum cultoribus bonam mentẽ adimebat, ita vt destrictis gladijs cruenti circumcursarent. Festus. *Bellona dicebatur dea bellorum, ante cuius templum erat columella, quæ bellica vocabatur: supra quam, hastam iaciebant, cùm bellũ indicebatur*. significat, Agamemnonem populari fama adductum & bellum Troianis intulisse, & filiam suam mactauisse, ideoque furiosum esse. F

Nvnc age] nunc docet, luxuriosos quoq́, & asôtos insanire.

Vincit enim, stvltos rat.] sic loquitur saty. 3. lib. 1. *Nec vincet ratio, tantumdem vt peccet, idémque, &c.* Nonnulli libri veteres habent, *Vincet*.

Hic] Nomentanus, aut quiuis alius ei similis.

Edicit, piscator vti, po.] edicere est palàm, & clarè, & veluti pro imperio dicere. Ter. Euuucho. *miles, nũc adeò edico tibi: Ne vim facias vllam in illam*. Virg. Æn. 3. *socijs tunc,*

arma

A *arma capessant, Edico.* Itaque dicũtur ediecte præ tores, & consules, cùm proponendum in publico, vel publicè prædicandum, ac proclamãdum, curant quid sint obseruaturi, vel quid fieri velint, vel aliud simile, hic igitur luxuriosus nepos simul atque amplissimi patrimonij heres factus est, atque hereditatẽ adijt, r dicit vt piscatores, aucupes, vnguentarij, coqui, cupediatij, lenones, scurræ, & idgenus deliciarum, ac libidinum ministri, sibi præstò sint, domũq; veniant. Ad hæc quæ hîc ab Horatio dicuntur, pertinet illud, quod dicebat Diogenes Cynicus, prodigos & nepotes ficubus in loco edito & præcipiti oatis esse similes, quia, quemadmodum harum fructibus non homines vescuntur, sed corui & vultures: ita & profusorũ ac nepotum bonis non viri boni, sed assentatores, lenones, meretrices, & tales pestes fruuntur.

Tvsci tvrba impia vici] homines, qui emunt, vt pluris reuendãt, id est, παλιγκάπηλοι. Plaut. in Curculione, *In Tusco vico ibi sunt homines, qui ipsi sese venditant.* turbam Tusci vici impiam, id est, periuram, sceleratam, Deorum contemtricem, nominat, proptereà quod hoc genus hominum nihil proficiat, nisi ad enuè mentiatur, B & peieret. alij lenones malunt significari, qui omnium maximè sunt periuri, atque impij, quod videtur verius. sequitur enim mox *Verba facit leno.* Iam vnde appellatus sit vicus Tuscus, docet T. Liuius lib. 2. & Varro lib. 4. de ling. Lat. & Seruius ad illum locum Virg. Æn. 5. *Tres equitum numero turmæ*, vbi hunc locum profert.

Cvm scvrris] scurræ sunt βωμολόχοι, parasiti, qui risum mouent diuitibus pabuli causa.

Fartor.] à farciendo fartores appellati, qui farcimina conficiunt.

Cvm Velabro] Velabrum, locus Romæ à vehendo dictus, quòd cùm paludibus mons Auentinus à reliquis esset disclusus, eò ex vrbe, quadrante soluto per paludes illas adnehebãtur. Alij à velis, proptereà quòd viam, quæ è foro ad hippodromum ferebat, velis obtendere solebãt. In eo habitabant vnguentarij, vt vult Porphir.

Macellvm] macellum dictum vel à voce C Græca μάγειρος paucis litteris immutatis, vel à Macello quodam, qui exercebat in vrbe latrocinia: quo damnato censores Æmilius, & Fuluius, statuerunt, aut vt in domo eius obsonia venderentur: aut vt ex eius pecunia locus publicus obsonijs vendendis accommodatus exstrueretur. sic fecere Varro lib. rerum Romanorum, & Plutarchus quæstion. Rom.

Accipe qvid contra] quidam libri veteres habent, *Accipe quid contra hæc, &c.* Accipe autem, id est, audi, seu cognosce. sic Virg lib. 2. Æneid. *Accipe nunc Danaum insidias*, notat Seruius ad illum locum, *dic Tityre nobis*, io Tityro.

Æqvvs] placidus, facilis. assentiens huic lenoni, æquissimo animo orationem lenonis audiens. est enim hæc vis huius nominis interdum, vt sæpe anteà admonuimus.

In nive Lvcana] alloquitur venatorem, dormis sub dio, αἰθριοκοιτεῖς. suprà Od. 1. lib. 1. *manet sub Ioue frigido Venator.*

Tv pisceis] hæc oratio habetur ad piscatorem. D

Hiberno ex æqvore] ex mari pisceis euerris tempore hiberno. hieme piscaris, quo tẽpore difficilior, laborio sior, periculosior deniq; est piscatio. Scriptura, quam in quattuor codic. manuscriptis, vno Vatic. Rain. Cardin. Ian. Tornes. reperi, *hiberno ex æquore verris*, ita mihi, & omnibus viris doctis, quibuscum communicaui, probata est, vt temperare mihi non potuerim, quin ita excudeodum curarim: quamquam vulgatam *vellis* non damno. à verbo verrendi autem euerriculum esse nominatum, retis genus, quod, quicquid piscium nactum fuerit, euerrit, docet Nonius: citàtque locum illum Cicer. ex orat. de signis. *Quod vnquam, iudices, huiusecmodi euerriculum illa in prouincia fuit?*

Decies] decies centena sestertium nummũ millia.

Tibi triplex] triplum: & ita fortasse legendum. lenonem alloquitur.

Media de nocte] infrà epist. ad Mæcenatem 2. lib. 1. *media de nocte caballum Arripit.*

Filivs Æsopi] Clodius Æsopus, Clodij Æsopi tragœdi filius, luxuriosus nepos: cui Æso- E pum patrem histrionem ducenties sestertiũm reliquisse constat. Dignus planè fuit pater filio, siquidem illius patina sexcentis sestertijs fuit æstimata, filius autem margaritas deuorauit.

Decies] id est, decies centum millia sestertiũm nummũm.

Solidvm] integrum, non comminutum, vno hausto.

Dilvit] aceto macerauit, & liquefecit.

Bacam] vnionem, margaritam. sup. Od. 8. epod. *Nec sit marita, quæ rotundioribus Onusta baccis ambulet.* Tradit Suetonius C. Cæsarem Caligulam similiter portentosissima ciborum genera esse commentum, vt pretiosissimas margaritas aceto liquefactas sorberet. Tale quiddam & de Cleopatra narrant.

Neqvitia, et nvg. pravor. et am. gem.] nequitia, (id est luxuria, & profuso vitæ genere) & ingenij leuitate, & studio rerum malarũ F simillimum. vide annot. ad illum locum, *ad cetera pæne gemelli.* epist. ad Fuscum Arist. lib. 1. malè enim Porphirio, si modò eius oratio est, putat *gemellum* positum esse pro *gemellorum.* Iam nequam homines dicũtur libidinosi, luxuriosi, lurcones, & voluptatibus liquefacti homines, ad nullam rem vtiles, vt alibi diximus.

Lvscinias] hic συναίρεσις duarum vocalium ℞ a, vt alibi docuimus. hnc idem factitasse Æsopum histrionem tradidit Plin. lib. 10. his verbis, *In patina posuit aueis cantu aliquo, aut humano sermone vocaleis sex nummis singulas coemtas nulla alia inductus suauitate, nisi vt in his imitationem hominis manderet.*

Impenso coëm.] impenso pretio coëmeras: magno pretio compararas.

Qvorsvm abeant sani?] id est, nónne sit absurdum, si iudicentur, aut censeantur sani?

Creta,

A CRETA, AN CARBONE NOTANDI?] laudandine sunt, an vituperandi? in tribus cod. antiquis scriptum reperi, *Quorsum abeant sani, ut creta, an carbone notati?* vt fortasse ita legendum sit *Quorsum abeant? creta, ut sani, an carbone notandi?* verùm iudicet lector potius. Vnum testabor, in omnibus libris antiquis scriptum esse *notati.*

ÆDIFICARE CASAS] hæc solent à pueris factitari. Tibull. li. 2. elegia. 1. *Turbaq; vernarū saturi bona signa coloni Ludet, & ex virgis exstruet arte casas.* Conatur autem ostendere, puerilius esse amare, viro barbato, quàm hos ludos puerileis ludere.

PLOSTELLO] plostellum, pusillum plaustrum: sic sup. dixi *plostra ducenta.*

AMENTIA VERSET] id est, is dicendus sit amens, vel non dubium fuerit, quin eum amentia agitet. duo cod. calamo exarati habent *amentia vexet.* quæ scriptura non est reijcienda: neque tamen admodum refert vtro modo legas, quod ad sententiam attinet.

SI PUERIL. HIS RATIO ESSE EVIN.] admonitum lectorem velim, libros omneis vulgatos esse corruptos, in quibus hæc scriptura
B inueterauit: *Sic puerilius:* cùm legendum sit, *Si puerilibus his ratio esse euincet amare.* vt habēt quattuor cod. antiqui, vnus Vatic. Iann. Faër. Tornes. & item Clericanus & Nicotianus. Hoc igitur sentit Horatius, si doceo, ac peruinco rationibus & argumentis firmissimis, puerilius & stultius esse homini barbato amare, quàm ædificare casas, & similia: nec quicquam interesse, vtrùm talem nūc, barbatus, & grandis natu scilicet, ludum ludas, qualem olim ludebas, cùm puer esses trium annorum, an meretricis amore captus plores: quæro ex te, sisne facturus, quod olim fecit Polemo, qui, cùm anteà mollissimè, ac dissolutissimè viueret, assidueque in conuiuijs, & lustris versaretur: posteaquàm à Xenocrate philosopho Academico reprehensus & obiurgatus est, omisso priore illo viuendi genere, dicitur sese totum ad sapientiæ studium contulisse?

TRIMVS] puer trium annorum. coniungen
C dum est autem nomē *trimus* cum aduerbio *prius*, hoc modo, vtrúmne in puluere tale nunc opus ludas, quale prius ludebas, cùm trimus eras. Itaque tollenda est distinctionis nota, quam habent volgati codices post vocem *trimus*, & post nomē *puluere* locanda.

POLEMO] hanc rem sic Laërtius, καί ποτε συνθέμενος τοῖς νέοις ἐστεφανωμένος, καὶ μεθύων εἰς τὴν Ξενοκράτους ἦλθε σχολήν. ὁ δὲ οὐδὲν διατραπεὶς συνεῖρε τὸν λόγον ὁμοίως. ἦν δὲ περὶ σωφροσύνης. ἀκούων δὴ τὸ μειράκιον, κατ' ὀλίγον ἐθηράθη, καὶ οὕτως ἐγένετο φιλόπονος, ὡς ὑπερβάλλειν τοὺς ἄλλους, καὶ αὐτὸς διαδέξασθαι τὴν σχολήν. id est, *Et aliquādo re cum iuuenibus constituta, coronatus, & ebrius in Xenocratis scholam venit. Ille autem oculis immotis, similiter orationem connectebat: eratque sermo de temperantia. Adolescens autem audiens, paulatim captus est: & vsque adeo fuit industrius, studiéque ac labori deditus, vt ceteros superarit, & magistro in schola successerit.*

INSIGNIA MORBI] deliciarum, & amoris indicia, ornamenta amatoria: quæ statim enumerantur. D

FASCIOLAS] quibus coronæ præligabantur, seu quibus crura vinciebantur. M. Tull. lib. 2. epist. ad Attic. *& Epicratem suspicor (vt scribis) lasciuū fuisse. etenim mihi caligæ eius, vt fasciæ cretata, non placebant.* Idem in orat. de Haruspic. responsis. *P. Clodius à crocōta: à mitra, à muliebribus soleis, purpureisq; fasciolis, à strophio, a psaltrio, a flagitio, a stupro est factus repente popularis.* Idem in oratione in Clod. & Curionem. *Tūne cum vincirentur pedes fascijs, cum calanticam capiti accommodares, cum strophio accuratè præcingerere: &c.* Græci vocant tænias. Ita apud Platonem in sympòsio intéruenit Alcibiades ebrius, coronatus, & fascijs redimitus. verba Platonis hæc sunt, καὶ ἐπιστῆναι ἐπὶ τὰς θύρας ἐστεφανωμένον αὐτὸν κιττοῦ τινὶ στεφάνῳ δασεῖ καὶ ἴων, καὶ ταινίας ἔχοντα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πάνυ πολλάς, &c. & Archytas apud Stobæum declarat, fasciarum vsum ad molliriem pertinere. διὰ τῶν οὐδαμῶς καλὸν οὔτε ἐσθᾶσι πολλαῖς κατασκεπεῖν τὸ σῶμα, οὔτε ταινίαις καταπιλεῖν. id est, iccirco nullo modo honestum est, multis vestibus corpus tegere, neque fascijs inuoluere. Vtebantur etiam fascijs homines infirma va- E letudine, & qui ex morbo surrexerant, & conualuerant, necdum satis firmi erant.

CVBITAL] sic legendum, non *cubitale.* quānis enim vtrumque sit Latinum, tamen *cubitale*, non patitur carminis lex. nam prima nominis *focalia* syllaba producitur, cum à faucibus sint appellata. est autem cubital à cubito nominatum. erat enim puluinus, cui innitebantur inter cenandum: quamquam hic tegmentum brachiorum potius significat, quod περιβραχιόνια, seu περιβραχιόνιον Græci appellant. focalia autem solita erant ad hiberi ab imbecillis ad arcendum frigus à collo, & faucibus. eisdem vtebantur mulieres, molléfque, & voluptarij homines, paulū à mulierib' differentes. Quintil. lib. 11. cap. 3. *Palliolum sicut fascias, quibus crura vestiuntur, & focalia, & aurium ligamenta, sola excusare potest valetudo.*

CORONAS] quibus vtebantur in conuiuijs & compotationibus, vt alibi ostendimus. Plaut. F in Menæchm. *Non ego te modo hic ante ædeis cū corona florea vidi Astare?* Idem Amphit. *spectatores, vobis spectantibus Capiam coronam mihi in caput: assimulabo me esse ebrium.* Idem Asinar. *Possis, si forte accubantem tuū virum conspexeris, Cum corona amplexū amicam si videas, agnoscere?* lege annotata ad locum illum *nectendis apium coronis.* Od. 11. lib. 4.

CORREPTVS] libri aliquot veteres habent *correctus.* quod magis probo: & ita excudi iussetam. potest tamen recepta scriptura ferri.

MAGISTRI] Xenocratis. M. Tull. de finib. lib. 5. *Hic Xenocrates, hic eius auditor Polemo.* Fuit autē Xenocrates, continentissimus: de quo cùm Lais meretrix aliquando sponsionem fecisset, *ni eum ad suos amplexus pelliceret, atque adeo perpelleret,* & sub noctem metu simulato ad eum confugisset, vt apud illum totam noctem manendi, & cum eo cubandi causam probabilem, seu necessariam potius haberet: ille eam quidem domum recepit, & secum cubare passus est: sed ne tantillum

A lum quidem commotus est. qua re comperta cũ ij, qui cum ea sponsionem fecerant, quasi sponsione victa, pecuniam stipulatam flagitarent: respondit illa, se de homine, non de lapide, sponsionem fecisse.

PORRIGIS IRATO P.] confert iterum amatorem cum puero.

AGIT VBI SECVM, EAT, AN NON] totus hic locus ex Eunucho Terent. ferè ad verbũ expressus est, vbi sic Phædria, *Quid igitur faciam? non eam, ne nunc quidem Cùm arcessor vltrò? an potius ita me comparem, non perpeti meretricum contumelias? Exclusit, reuocat. redeam? non si me obsecret.* imitatus est & Persius saty. 5. *Nunc ferus & violens: at si vocet, haud mora, dicat. Quidnam igitur faciã? nec nũc cũ arcessor, & vltro Supplicat, accedam?* in versu Horatij, *Exclusit: reuocat: redeã? non si obsecret:* subintelligendum est, me, vt sit integra oratio, qualis est apud Terent. *non si me obsecret. agit* porro restitui auctoritate nouem codic. antiq. adductus, vnius Vaticani, Rain. Card. Tornes. 2. Nico. 2. Russard. Cleric. mei: *agit secum* aurem, id est, loquitur secum. nam qui loquitur, agit, vt infrà annot. ad epist. 2. lib. 2. versu 3. *Tibu*
B *re vel Gabys & tecum sic agat. &c.*

Ô HERE, QVÆ RES NEC MODVM H.] sic Terent. *Here, quæ res in se neque consilium, neq; modũ Habet vllũ, eam consilio regere non potes, &c.*

SIBI NIHILO PLVS EXPLICET] Terent. *Nihilo plus agas, quàm si des operam, vt cum ratione insanias.*

PICENIS] saty. proxima, *Picenis cedunt pomis Tiburtia succo.*

GAVDES, SI CAMERAM] Quid? (inquit) cùm tu excerpens semina ex pomis Picentinis, gaudes si quo casu camerã. i. tectum in curuitatẽ formatũ, vt exponit Festus, percussisti? *penes te es?* id est, és ne mentis compos? profectò non es. *gaudes*, igitur, nempe quasi ea res significet, omnia tibi læta, & secunda in amore euentura. Atque hunc locum ita esse intelligendum argumento erit id, quod à Iulio Polluce lib. 8. eo capite, in quo conuiuiorum lusus enumerat, traditum est.
C *Εἰ πίνων τὸ σπέρμα τῶν μήλων, ὅπερ ἔγκειται τοῖς μήλοις ἔνδοθεν, ἄκροις τοῖς πρώτοις τῆς δεξιᾶς δύο δακτύλοις συμπιέζοντες ἔτι διάβροχον καὶ ὀλισθηρὸν ὂν εἰ πρὸς ὕψος πηδήσειεν, ἐσημαίνοντο τούτῳ τὴν εὔνοιαν τὴν παρὰ τῶν παιδικῶν,* &c. id est. Præterea semen malorum, seu pomorum, quod inest in intimis eorum partibus, summis primis duobus manus dexteræ digitis comprimentes adhuc madidum, & lubricum, si ad laquear, aut cameram subsilijsset, ex eo significari putabant, puellarum suarum erga se beneuolentiam, &c. Alij simpliciter intelligunt, significare Horatium, sani hominis non esse, tempus conterere in mittendis, & exprimendis in cameram seminib⁹: quod ferè facere solemus cùm cerasa edimus: neque tamen iccirco extra mentis potestatem esse dicimus, maximè si in regno nostro id faciamus: aliud agere fortasse, & operam ludere videri possimus.

QVID? CVM BALBA] hypallage est. erat enim recta locutio, Quid? cùm balbis verbis annosum palatum feris, & verberas, id est, cùm grã- D dis natu iuuenũ more puellam blandè appellas, quî sanior es eo, qui casas ædificat? *feris* autem reperi scriptum in quinque cod. vet. vno Vatic. Ian. Torn. Clericano, Nicotiano. alij libri habent, *feris* quod tamen non damno.

ADDE CRVOREM STVLTITIÆ] accedat (inquit) ad stultitiá amatoris, scel⁹, cædes, cruor, vt sæpè fieri solet. nẽpe cũ miscerut cum amore odium. Tum scilicet malum ingrauescit: tum fit insanabile, ac mortiferum amoris vulnus.

ATQVE IGNEM GLADIO SCRVTARE] idem dicit, sed obscurius, & Pythagoreorum more, *ἀλληγορικῶς*, & *συμβολικῶς*. amor ignis est. si quis ad amoris insaniam scelus addat, dici poterit ignẽ gladio scrutari.

MODÒ (INQVAM) HELLADE PERC.] Marius quidam Helladem impotenter amabat: à qua cùm se sperni, & contemni putaret, eam interfecit. quo facto incredibili mærore & ægritudine affectus, atque afflictus, sese è sublimi præcipitẽ demisit. en tibi cruor cũ stultitia coniunctus. Marij igitur exemplo ostendit plerumque homines ab amore ad cædem, & scelus progredi.

CERRITVS FVIT, AN] id est, fuitne fu- E riosus & insanus, an sceleratum quidem fuisse iudicabis, & tamen insanum negabis, & sanum fuisse dices? perinde ac si dicat: quo pacto potest esse sanus, & sceleratus? an hoc dices, Marium non fuisse insanum, sed sceleratum, distinguẽs scelera tum ab insano, & suo quamque rem nomine volens appellare? quod quidem ineptum, & absurdum est. nam satis probatum est, eum sanum nõ esse dicendum, qui sit sceleratus, & cæde pollutus, *καὶ μιαιφόνος*, *Cerritus* dictum quasi Ceretitus, id est, à Cerere percussus, *Δημητριακὸς, νυμφόληπτος*. Itaque duæ syllabæ breues, *ce* & *re* in vnam longam coierunt. Plautus Amphit. *quæso, quin tu istanc iubes Pro Cerrita circumferri?* Idem in Pœnulo, *Ne inopinere, haud quisquam hodie nostrum curret per vias: Neque nos populus pro Cerritis insectabit lapidibus.* Idem in Rudente, *Elleborosus sum: G. at ego Cerritus: hunc non mittam tamen.* Non Marcel. Cerritos, & laruatos dici malesanos, & F aut Cereris ira, aut laruarum incursatione vexatos ait. Sed ne quis miretur, me *Cerritus* excudendum curasse, liquidò confirmo sic esse scriptum in omnibus libris antiquis. Oblata occasione nõ pigebit me lectori indicare Simeonis Bosij Lemouicis coniecturam de quodam Ciceronis loco in epist. 5. lib. 8. epist. ad Attic. non longè à principio: vbi sic legitur in nostra editione, vt & in vulgata, nisi quòd versum Græcum emendauimus. *Et si solet eum, cum aliquid furiose fecit, pænitere, numquam autem* [al. *tamen*] *certior fuit, quàm in hoc negotio. Nã, quod ad te non scripseram, postea audiui, a tertio miliario tum eum isse,* Πολλὰ μάτην κεράεσσιν ἐς ἠέρα θυμήναντα. &c. Ille igitur pro *certior fuit*, legendum censet *cerritior fuit*, id est, insanior: & pro *eum isse, eum omisisse, &c.* Versum etiam Græcum immutandũ censet: *in quo* ab eo dissentimus. Sed hac de re aliàs.

LIBERTINVS ERAT, QVI] nunc ad super-

A superstitiosos veniamus: vel, vt quidam volunt, ad eos, qui supra modum mortem extimescunt. verùm tamen potius de superstitiosis sermonem nunc haberi puto, præsertim cùm testetur Porphir. libertinos ab Augusto his sacris præfuisse, & ex eo Augustales esse dictos.

CIRCVM COMPITA] in quibus erant Lares ab Augusto positi. Immò verò ante Augusti tempora Compitalia sunt appellati dies festi Laribus attributi. Ouid. lib. 2. Fast. *qui compita seruant, Et vigilant nostra semper in æde Lares.*

SICCVS] ne quis dicat eum vino madidum, & ebrium fuisse.

LAVTIS MANÈ SENEX MANIBVS] oraturi manus lauabant. Præterea Hesiodus vetat illotis manibus Ioui manè libare: quoniam (inquit ille) non audiunt, sed respuunt preces. μηδέποτ' ἐξ ἠοῦς Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον. Χερσὶν ἀνίπτοισιν, μηδ' ἄλλοις ἀθανάτοισιν. Οὐ γὰρ τοίγε κλύουσιν ἀποπτύουσι δέ τ' ἀράς.

ET VNVM QVIDDAM M. AN.] ad illa superiora hoc addebat, quod sequitur. addebat ad facta. hæc verba, quibus Deos orabat, vt solus à morte vindicaretur. quid potest autem mortalis

B à Dijs petere maius, quàm immortalitatem? Quidam libri manu scripti habent, *& vnum, Quid tā magnum? addens: vnum me, &c.* quæ scriptura si cui probabitur, videtur hæc eius esse sententia, & orabat deos his verbis, vnum me, (inquam) vnum, morti surripite, id est, à morte vindicate. quid tam magnum est, quàm immortalitatem cō sequi? vel sic distingue: quid? tam magnum? id est, quid? etne hoc tam magnum à dijs immortalitatem consequi, cùm dij omnia possint: *Dijs etenim facile est, &c.*

VNVM ME SVRPITE MORTI] me vnum ab inferis & Orco vindicate. me vnum immortalitate donate: vel me vnum alijs omnibus superstitem esse iubete. bis verbis superstitiosum describi putabat Simeo Bosius, quia quemadmodum patentes, qui totos dies deos orabant, vt sibi filij essent superstites, iccirco superstitiosi dicti sunt: ita hic, qui se vnum omnibus superstitem es se exoptat, superstitiosus est appellandus, à quo

C dissentio. *surpite* autem dictum pro *surripite*, id est, subducite, eripite.

DIIS ETENIM FACILE EST] ex his intelligimus. hunc libertinum superstitiosum fuisse. sed non videtur mihi omittendum, aut dissimulandum, quod quidam vir doctus mihi dixit aliquando in sermone: hunc libertinum non eò poni ab Horatio, vt nobis superstitiosi exemplū suppeditet: sed potius vt hominis nimiùm mortem extimescētis. monebatur autem ver bis illis, *vnum me surpite morti.* Iam ne hoc quidem dubiū est, quin mortem supra modū horrere, vitiosum, & vituperabile sit. ego nihil pronuntio, & suum cuique liberum iudicium relinquo.

SANVS VTRISQVE AVR. A. O. M.] sanus toto corpore quidem ille. sed mente nō item.

MENTEM, NISI LITIGIOSVS, EXCIP. B.] id est, mentem autem dominus in vendendo, exciperet, id est, excepisset, nisi litigare vellet, vel nisi liteis amaret. Vt hic locus autem planius intelligatur, sciendum est, venditorem mancipij, D qui in vendendo, serui vitia, quæ scire debuit, & quæ non sunt in promtu, tacuit, præstare edicto ædilium videlicet, si non sit sanus siue corpore, siue animo, si fugitiuus, si fur. qua de re vide annot. ad illum locum, *In scalis latuit metuens pend. hab.* epist. 11. lib. 2. sed quæret aliquis. qui poterat hic à domino venire, aut omnino dominum habuisse, cùm esset libertinus, vt hic dicitur? nā libertini numquam seruierant seruitutem, quippe qui essent liberti filij. (loquor autem ex eorum sententia, qui volunt inter libertos, & libertinos discrimen fuisse.) Puto responderi posse, aut libertinum pro liberto hîc esse positum: itaq; cùm seruus esset venditus: ab emtore, cui venditor in lege mancipij recepetat, esse sanum corpore, & furtis, noxijsque solutum, fuisse manumissum. aut Horatium, siue potius Damasippum non dicere, hunc libertinum aliquando fuisse à domino venditum: sed hoc tantùm, si hic libertinus, seruus esset, & à domino suo venderetur, dominum fuisse in vendendo, mentem excepturum, id est, hoc serui vitium emtori dicturum ac pronuntiaturum, videlicet non esse sanæ mentis: ni- E si ab emtore redhibitoriæ actionis periculum sibi impendēte vellet. Itaque significat Damasippus superstitiosos non esse sanos animo: quod verum est. De superstitione, quam δεισιδαιμονίαν, id est, timorem deorum appellant Græci, scripsit libellū vtilissimum Plutarchus.

HOC QVOQVE VVLGVS] nempe superstitiosos, vt omnes ferè intelligunt: vel, vt quidam, mortem nimiùm extimescenteis.

FÆCVNDA IN GENTE MENENI] credibile est hunc Menenium fuisse ætate Horatij quē dam mente captum omnibus notum. Alij quia Dionys. Halicarnasseus scribit lib. 9. in gente Menenia, fuisse consulem quendam Menenium non satis sanæ mentis, iccirco per Menenios stultos significari putant. alij stultos, Menenios dictos, vel à verbo Græco μαίνομαι, i. insanio: vel à nomine μηνίματος, i. iræ impotens, & iracundia elatus, vel à μηνιθμός: id est, frenis & habenis parens, F vt quadrupes. Ego existimaui aliquando per gentem Meneniam, stultos ideò significari, quia quemadmodum gens Menenia, fuit fæcunda Romæ, & multarum familiarum, ita stultorum maxima est multitudo, &, vt vulgò dicimus, numerus infinitus. Sed siue hoc, siue illud, aut illud probemus, hoc dicit Horatius: hoc quoque vulgus, id est, superstitiosos ponit Chrysippus in numero stultorum, qui numerus est multiplex, atque adeò infinitus.

IVPITER INGENTEIS] alterum exemplum superstitionis.

FRIGIDA] aptissimum epithetum. nam hæc febris ab atra bili oritur, quæ frigida est. Febris autem quartanæ depellendæ rationem miram, & paucis fortasse inauditam, quam, cùm in Italia essem, à quodā Vmbro accepi, hîc referre volo. Sumatur totum id lotium, quod æger febre vigēte, seu παροξυσμοῦ tempore semel effuderit. hoc lotio in locum aquæ, tantum farinæ, quantum satis

A satis sit ad exiguum panem conficiendum, temperetur, subigatur, ac pinsatur: panísque fiat, & coquatur: coctus & refrigeratus cani masculo, esurienti, si æger sit mas: fæminæ, si fæmina sit, præbeatur: idque ter fiat. hoc facto æger conualescet, canis febri quartana corripietur.

ILLO MANè DIE, QVO] id est, die Iouis. Iupiter enim non alio die, quàm suo, ieiunium indicit. Est autem loquendi genus poëticum: pro eo, quod est, illo die, quo Consules, aut alij magistratus ieiunium in honorem Iouis indicunt. T. Liuius lib. 36. *Eorum prodigiorum causa libros Sibyllinos ex S C. decemuiri cùm adiissent, renuntiarunt ieiunium instituendum Cereri esse: & id quinto quoque anno seruandum.*

CASVS, MEDICVSVE LEV.] id est, siue casus aliquis, siue medicus hunc puerum morbo leuarit, ac liberarit. in cod. Iann. Tornes. & uno Va tic. legitur *casus, medicúsque.* non probo.

EX PRÆCIPITI] ea periculoso & ancipiti morbo: quamuis Cornelius Celsus scribat, quartanam neminem iugulare.

MATER DELIRA NEC.] mater stulta puerum existimans Iouis beneficio conualuisse, atq; iccirco se voti relligione obstrictam esse: vt se voto exsoluat, ac liberet, eum in Tiberi nudum statuet, ac necabit. In Tiberi autem nudum statuet, vt puer aqua prætereunte ablutus, & vino flumine perfusus, & ita purus, ad sacra accedat. Virg. Æneid. 2. *Me bello è tanto degressum, & cæde recenti Attrectare nefas, donec me flumine viuo Abluero.*

QVONE MALO MENTEM CONC.] quo malo commota, & concitata mente? respondet, *timore deorum.* vim nominis Græci expressit, δεισιδαιμονίας. nam, quam superstitionem appellant Latini, eam δεισιδαιμονίαν nominant Græci. quam illi pietatem, eam hi εὐσέβειαν. sed nos Galli pietatem, δεισιδαιμονίαν, id est, timorem numinis diuini appellamus, *crainte de Dieu,* Iudæos fortasse secuti. Iam illud, *concussa mentem*, hellenismus est, qualia sunt illa *suspensi loculos, crineis religata.* Virg. Æn. 1. *Os, humerósque deo similis*, & sexcenta alia. nonnulli hæc verba, *Quóne malo*, ita explicãt, *Quó nam malo*, alij putant illud *ne* abundare, & à vere-

C ribus ornatus causa nominibus adijci solitum esse, vt sat. 10. lib. 1. *O seri studiorum, quíne putetis Difficile, & mirum, &c.* alij seruire negationi, vt hîc, & ibid. ead. sat. *Quantáne?*

HÆC MIHI STERTINIVS SAPIENT. OCT.] septem duntaxat numerantur totius Græciæ sapientes nobiliores, & clariores. Horatius sub persona Damasippi, Stertinium irridès, quasi magnam, ob sapientiam, laudem meruerit, octauum ei in sapientibus locum tribuit.

DIXERIT INSANVM QVI ME, TOT. AVD.] vetus dictum, & Terentianum in Andr. *Si mihi perget ea, quæ volt, dicere, ea, quæ non volt, audiet.* Sed superior Terentio Sophocles, hanc sententiam sic expresserat in Aiace, Ἐγὼ γὰρ αὐτῷ συγγνώμην ἔχω Κλύειν φλαῦρα, συμβαλὼν ἔπη κακά. id est, ego enim ei ignosco, qui cùm mala audierit, mala regerat. Homerus autem omnium antiquissimus sic, ἰλ. υ. Ὁπποῖόν κ' εἴπῃσθα ἔπος, τοῖον κ' ἐπακούσαις. id est, Quale verbum mihi dixeris, tale D & audies. & Hesiod. Εἰ δὲ κακὸν τ' εἴποις, τάχα κ' αὐτὸς μεῖζον ἀκούσαις. id est, Si autem male dixeris, citò & tu ipse peius audieris.

ATQVE RESP. IGNOTO, &c.] id est, audiet sua peccata: vel discet sua peccata, quæ in posteriore mantica condi solent, respicere. Æsopus dicebat duas vnumquemque nostrûm manticas ferre, alteram à tergo, alteram à fronte: atque in ea quidem, quæ ante nos est, aliena peccata reponere: in posteriore, nostra. Hæc sic leguntur Græcè apud Stobæum, Αἴσωπος ἔφη δύο πήρας ἕκαστον ἡμῶν φέρειν, τὴν μὲν ἔμπροσθεν, τὴν δ' ὄπισθεν· καὶ τὴν μὲν τὴν ἔμπροσθεν ἀποπλείειν τῶν ἀλλοτρίων ἁμαρτημάτων· τὴν δὲ τὴν ὄπισθεν τῶν ἰδίων. διὸ τὰ ἰδία καθορῶμεν αὐτά. Catull. ad Varum, *Sed non videmus, manticæ quod in tergo est.*

STOICE POST DAMN. SIC] Stoice (inquit Horatius) sic tibi post damnum quæstuosa eueniat mercatura, *sic*, est bene precantis, vt annotauimus sup. ad Od. 3. lib. 1.

QVA ME STVLTITIA] sic omnes quidem habent, quos vidi, libri. Sed ijs inuitis legendum censeo, *Quam me Stultitiam, &c.* sic loquitur sup. ead. sat. *huic ego vulgum Errori similem cunctum insanire docebo.* E

QVID? CAPVT ABSC.] quid? (inquit Damasippus) existimásne te continuò sanum esse, si tibi videris sanus? Agaue, quę Pentheũ filiũ discerpsit, eiq; caput præcidit, sibine tum furiosa videbatur? minimè verò. sic tu tibi videris sanus, cum sis tamen insanus, ac furiosus.

NATI INFELICIS] Penthei, quem diripuerunt, ac dilacerarunt mulieres Thebanæ bacchantes (in quibus erat & Agaue mater) propterea quòd ille ex arbore, vel (vt alij volunt) ex edito saxo, eas sacrificãteis prospectare ausus erat. Quod autem ait hîc Horatius matrem Agauen caput eius abscissum tulisse, id confirmat Theocrit. εἰδ. κς. quod inscribitur Λῆναι, ἢ Βάκχαι. Μάτηρ μὲν κεφαλὰν μυκήσατο παιδὸς ἑλοῖσα, Ὅσσον περ τοκάδος λεαίνης, ... Ἰνὼ δ' ἔρρηξεν σὺν ὠμοπλάτῃ μέγαν ὦμον ... F ... cetera petat lector ex ipso Theoc. atque adeò totum eidyllion legat. quod si faciet, non medio crem voluptatem ex lectione capiet. sed tamen superiores illos Græcos versus totidem Latinis interpretabor. *Correpto nati capite ingentem edit Agaue Rugitum, grauida quantus solet esse leæne. Ino autē magni ossa humeri candentia frangit, Calcibus in ventrem insultans, quam deinde secuta est Autonoa: ast aliæ matres depascere carnis Reliquias, Thebasq; ire omnes ore cruento, Ex illo luctum, non Penthea monte ferentes.*

ÆDIFICAS] ædificas sumtuosè, insolenter, magnificè.

LONGOS IMIT.] allegoria est: diuites, & opulentos, & potenteis viros imitaris, cum sis tenuis, & obscuro loco natus. Erat autem Horatius parua quidem corporis statura, sed non ita humili tamen, vt ad bipedalem magnitudinem non perueniret, quod hic dicit. per breuitatem igitur

A ſtaturæ, tenuitatem, & anguſtias rei familiaris ſignificat, ſi conferantur cum opibus Mæcenatis & aliorum principum ciuitatis.

TVRBONIS] gladiatoris: quem aiunt breui corporis ſtatura fuiſſe, eundémque animoſum, & pugnacem.

SPIRITVM] φρόνημα. ſpiritus numero multitudinis dicere ſolet M. Tullius.

QVI RIDICVLVS MINVS ILLO?] vel ſubintellige *es*, hoc modo, & tu idem, Turbonis ſpiritum & inceſſum corpore maiorem rides: quî minus illo ridiculus es? vel potius coniunge cum verbo *rides*, hoc modo, & tu idem rides Turbonis corpore maiorem ſpiritum & inceſſum: qui minus ridiculus, illo rides? *minus ridiculus, es* ſubintell. teſtificor tamen me in cod. Nicot. & meo reperiſſe *es*.

VERVM EST] æquum eſt, par eſt, rectum eſt: vt epiſt. ad Mæcen. 2. lib. 1. *Metiri ſe quemque ſuo modulo, ac pede verum eſt*. ſic ſup. ead. ſat. *Dy te Damaſippe, Deaq. Verum ob conſilium donent tonſore*. M. Tull. orat. pro Murena, *Negat verũ eſſe allici beneuolentiam cibo*. Idem ad Att. lib. 2. *Quid verius, quam in iudiciũ venire, quis ob rem iudicãdam,*

B *pecuniam acceperit?* T. Liuius lib. 32. *Ceterũ & ſociorum audiri poſtulata verum eſſe*. Virg. li. 12. Æn. *me verius vnum Pro vobis fœdus luere, & decernere ferro*. Terent. Andr. *Idne verum eſt? immò id genus hominum eſt peſſimum*. Homer. ἰλ. μ῀. Ἀλλ' ἔχον ὥστε τάλαντα γυνὴ χερνῆτις ἀληθὴς: Ἣτε σταθμὸν ἔχουσα καὶ εἶριον ἀμφὶς ἀνέλκει: id eſt, ſed ita erant, ſeu ita ſe habebant, vt mulier manu victum quæiens, vera, [id eſt, iuſta] Quæ pondus & lanam tenens, libram ſuſpendit, ſeu ſuſtollit. horũ igitur verborum hæc ſententia eſt: an ſi Mæcenas ædificat, te quoq; ædificare, & cũ eo certare par eſt, qui tanto ei diſſimilis, & tanto eo inferior es, ſi cum eo certes?

ABSENTIS RANÆ PVLLI] ranæ exemplo, quæ ſeſe inflando vituli magnitudinem imitari, atque aſſequi conabatur, deterret nos, ne potentiorum, ac ſuperiorum cultum, magnificentiam, & ſplendorem æmulemur.

C DENARRAT] *de* auget vim verbi: vt ſup, *deſæuit, delitigat*. & apud Terent. *deamare, deuerberare*. ſic Plaut. Trucul. *unmquam Ædepol mihi quicquam homo mortalis poſthac ſuarum rerum credat, Ni ego veſtra hero amara facta denarrauero*.

COGNATOS] σύμφυτος, fratres: quod tamen videtur ἄκυρον. dic igitur, vt Porphyrio, ſecum natos, congeneratos.

QVANTANE?] rogabat tantane eſſet, quanta ipſa eſſet. quidam legunt *Tantáne*, quæ ſcriptura longè expeditior eſſet. eam tamen nullis in libris reperi. alij *Quantáne* dictum volunt, pro *quã tánam*, vt & ſuprà, *Quóne malo mentem concuſſa?* id eſt, quónam malo, quemadmodum illi explicant. alij *ne* abundare, aut ornatus cauſa poſitum dicunt: quod probabilius eſt.

NVM TANDEM SE INFLANS, &c.] aliquot libri manuſcr. habent, *num tandem ſufflans, &c*.

SIC] ἀνεπιτάκτως, vt Od. 11. lib. 2. *Cur non ſub alta vel platano? vel hac Pinu iacentes ſic temere, &c*.

MAIOR DIMIDIO] reſpondet pullus. D

NVM TANTO?] ſubaudi, maior eſt? ait mater.

NON, SI TE RVPERIS] non ſi diſrumparis. διαῤῥαγῆναι dicunt Græci. Demoſth. orat. περὶ στεφάνου. ἐπειδὴ τοίνυν ἐκ τῆς Εὐβοίας ὁ Φίλιππος ἐξηλάθη, τοῖς μὲν ὅπλοις ὑφ' ὑμῶν, τῇ δὲ πολιτείᾳ καὶ τοῖς ψηφίσμασι, κἂν διαῤῥαγῶσί τινες τούτων, ὑπ' ἐμοῦ. id eſt, poſteaquàm igitur eiectus ex Eubœa Philippus, armis quidem à vobis: conſilio autem reip. adminiſtrandæ, & decretis, (etiam ſi quoſdam iſtorum diſruptum iri videam) à me, &c. Virgil. in Melibœo, *inuidia rũpantur vt ilia Codro*. Porphyrio autem ad hunc locum accedit exemplum illud ex epiſt. ad Mæcen. 3. lib. 1. *Rupit Hiarbitam Timagenis æmula lingua*. Martialis, *Rumpitur inuidia quidam cariſſime Iuli, &c*. Sed idem Martialis lib. 10. hanc eandem de boue & rana fabulam ad ſtultam cuiuſdam Otacilij imitationem, ita vt Horatius, faceiiſſimè ac commodauit hoc epigrammate, *Ad lapidem Torquatus habet prateria quartum: Ad quartum breue rus emit Otacilius. Torquatus nitidas vario de marmore thermas Exſtruxit: cucumam fecit Otacilius. Diſpoſuit daphnona ſuo Torquatus in agro: Caſtaneas centum ſeuit Otacilius. Conſul Torquatus: vicis* E *ſu it ille magiſter: Nec minor in tanto viſus honore ſibi. Grandis vt exiguam bos ranam ruperat olim: Sic (puto) Torquatus rumpet Otacilium*.

OLEVM ADDE CAMINO] oleum camino addere, eſt malum alio malo cumulare, atque augere: aut malo ſatis graui per ſe, materiam, ac pabulum præbere. Notat hic Porphyr. *vſus eſt vulgari prouerbio, oleum in incendium*. ſignificat itaque Damaſippus, Horatium ſuapte natura inſanire: & ad eius naturalem inſaniam poëmata accedere, tamquam pabula, quibus illa amplificetur, & maior fiat.

QVÆ SI QVIS SANVS FECIT, S. F.] ſi quis vnquam ſanus fecit verſus, tu quoque ſanus facis verſus: ſed nemo ſanus fecit vnquam verſus: nemo enim poëta ſanus: Ergo, &c. alij ſic. demus, aliquem ſanum poëtam reperiri: non cõtinuò tu quoque ſanus es, cùm verſus facis. non F continuò ſequitur, ſi quis ſanus aliquando verſus fecit, te quoque ſanum verſus facere. & hoc ſenſu hæc legenda ſunt interrogando. ſed non eſt reticendum, in ſex libris manuſcriptis ita legi, *Quæ ſi quis ſanus facit, & ſanus facies tu*.

NON DICO HORREND. RAB.] prætermitto iracundiam tuam, cum rabie comparandam. ſic M. Tull. lib. 4. Tuſc. Q. *definitione fortitudinis aperta, quis eſt, qui aut bellator, aut imperatori, aut orator quærat aliquid, neque eos exiſtimet ſine rabie quicquam fortiter facere poſſe?* ibidem, *atque hi collocuti inter ſe, priuſquã manum confererẽt, leniter & quietè, nihil, ne in ipſa quidem pugna iracundè, rabioſéve fecerunt*. Quidam libri veteres habent, *Non dicam*.

IAM DESINE] verba Horatij ſua vitia à Damaſippo inuitè audientis, hoc modo. Deſine Damaſippe in me tot maledicta congerere, aut tot mea vitia enumerare.

CVLTVM MAIOREM CENSV] conti-

A nuans orationem Damasippus, omitto (inquit) cultum maiorem censu. significat autem his verbis, Horatium sumtuosius & viuere, & vestiri, quàm census eius ferat. Non dubium est autem, quin Horat. dum sibi parum parcit, aliorum vitia vrbanè notet, atque insectetur. huc pertinet illud epist. 17. lib. 1. *Gloria quem supra vireis, & vestit, & vnguit, &c.*

TENEAS DAMASIPPE TVIS TE.] id est, tuis te vitijs contineto: aliena autem ne tangito. satis multa habes vitia: noli esse in alienis exquirendis, & aperiendis curiosus. habes domi, quod agas.

MILLE PVELLARVM] Hæc quoque sunt Damasippi Horatio libidinem, & insanos amores obijcientis. nam repetendum est ... non dico.

O MAIOR TAND. PARC. INSANE] tertiò Horatius iubet Damasippum finem facere sui obiurgandi, ac reprehendendi, hoc modo: ô Damasippe, quæso desinas tandem tu, qui me insanior es, mihi minus insano maledicere: parcius me obiurgato, cùm tu sis me vitiosior, stultior, atque insanior. B tale ferè est illud ex sat. 3. lib. 1. *quid tu? Nullàne habes vitia? imò alia, & fortasse minora.*

SATYRA 4.

VNDE, & quò Catius? non est mihi tempus, auenti
Ponere signa nouis præceptis: qualia vincant
Pythagoran, Anytíque reum, doctúmque Platona.
Peccatũ fateor, cùm te sic tempore læuo
Interpellarim: sed des veniam bonus, oro.
Quòd si interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox:
C *Siue est naturæ hoc, siue artis, mirus vtroque.*
Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem:
Vt pote res tenueis, tenui sermone peractas.
Ede hominis nomen: simul & Romanus, an hospes.
Ipsa memor præcepta canam: celabitur auctor.
Lõga quibus facies ouis erit, illa memẽto,
Vt succi melioris, & vt magis alba rotundis,
Ponere. namque marem cohibent callosa vitellum. D
Cole suburbano qui siccis creuit in agris,
Dulcior. irriguo nihil est elutius horto.
Si vespertin' subitò te oppresserit hospes:
Ne gallina malùm respõset dura palato,
Doctus eris viuã misto mersare Falerno.
Hoc teneram faciet. pratensibus optima fungis
Natura est: alijs male creditur. ille salubreis
Æstates peraget, qui nigris prãdia moris
Finiet, ante grauem quæ legerit arbore solem.
Aufidius forti miscebat mella Falerno:
Mendosè: quoniam vacuis committere venis E
Nil, nisi lene, decet. leni præcordia mulso
Prolueris meliꝰ, si dura morabitur aluus:
Mitulus, & viles pellẽt obstãtia conchæ,
Et lapathi breuis herba, sed albo non sine Coo.
Lubrica nascẽtes implent cõchylia lunæ.
Sed non omne mare est generosæ fertile testæ.
Murice Baiano melior Lucrina Peloris.
Ostrea Circæis, Miseno oriũtur echini.
Pectinibus patulis iactat se molle Tarentum.
Nec sibi cenarum quiuis temere arroget artem, F
Non prius exacta tenui ratione saporũ.
Nec satis est cara pisceis auerrere mẽsa,
Ignarum quibus est ius aptius, & quibus assis
Languidus in cubitum iam se conuiua reponet.
Vmber, & iligna nutritus glãde, rotũdas
Curuat aper lanceis carnẽ vitãtis inertẽ.
Nam Laurens malus est, vluis, & arundine pinguis.
Vinea submittit capreas non semper edulcis.

A *Fæcundi léporis sapiens sectabitur armos.*
Piscibus atque auibus quæ natura, & foret ætas,
Ante meum nulli patuit quæsita palatū.
Sunt, quorū ingenium noua tantum crustula promit.
Nequaquam satis in re vna consumere curam:
Vt si quis solum hoc, mala ne sint vina, laboret,
Quali perfundat pisceis securus oliuo.
Maßica si cælo supponas vina sereno:
Nocturna, si quid craßi est, tenuabitur aura:
Et decedet odor neruis inimicus: at illa
Integrum perdunt lino vitiata saporem.
B *Surrētina vafer qui miscet fæce Falerna*
Vina, columbino limum benè colligit ouo:
Quatinus ima petit, voluens aliena vitellus.
Tostis marcentem squillis recreabis, & Afra
Potorē cochlea. nam lactuca innatat acri
Post vinum stomacho: perna magis, ac magis hillis
Flagitat in morsus refici. quin omnia malit,
Quæcumq; immundis feruent allata popinis.
C *Est operæpretium duplicis pernoscere iuris*
Naturam. simplex è dulci constat oliuo:
Quod pingui miscere mero, muriáq; decebit:
Non alia, quàm, quâ Byzantia putruit orca.
Hoc vbi confusum sectis inferbuit herbis:
Corycioq́ue croco sparsum stetit: insuper addes
Pressa Venafranæ quod bȧca remisit oliuæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia succo.
Nam facie præstant. Vennucula conuenit ollis. D
Rectius Albanam fumo duraueris vuā.
Hanc ego cum malis, ego fæcem primus, & alec,
Primus & inuenior piper album cum sale nigro
Incretum, puris circumposuisse catillis.
Immane est vitium, dare millia terna macello:
Angustóque vagos pisceis vrgere catino.
Magna mouēt stomacho fastidia, seu puer vnctis
Tractauit calicem manibus, dum furta ligurrit:
Siue grauis veteri crateræ limus adhæsit.
Vilibus in scopis, in mappis, in scobe quātus E
Cōsistit sumtus? neglectis, flagitiū ingēs.
Ten' lapides varios lutulenta radere palma:
Et Tyrias dare circum illota toralia vesteis,
Oblitum, quanto curam, sumtúmq; minorem
Hæc habeant, tanto reprēdi iustius illis,
Quæ, nisi diuitibus, nequeant contingere mensis?
Docte Cati per amicitiā, diuósq; rogatus,
Ducere me auditum, perges quocumq;, memento. F
Nam quamuis referas memori mihi pectore cuncta:
Non tamen interpres tantundem iuueris. adde
Vultum, habitúmque hominis: quem tu vidisse beatus
Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
Non mediocris inest, fonteis vt adire remotos,
Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ.

A VNDE, ET QVO] sic orditur Phædrum Plato. φίλε Φαῖδρε ποῖ δὴ, καὶ πόθεν, id est, care Phædre, quò, & vnde?

CATIVS] Catius philosophus Epicuréus Insuber: de quo M. Tull. epist. ad Cassium lib. 15. *Nam, ne te fugiat, Catius Insuber Epicuréus, qui nuper est mortuus, quæ ille Gargettius, etiam antè Democritus εἴδωλα, hic spectra nominat.* Idẽ eodẽ lib. eundẽ Catium, & Amafanium, [seu Amafiniũ,] *malos verborum interpretes* appellat. Hunc inducit Horatius apud se quærentem, & cogitantem quibus nominibus vtatur in interpretandis, & Latinè exprimendis Epicureis quibusdam præceptis, quæ ad artem culinariam, conuiuij apparatum, obsonia, condimenta, & similia pertinent. Itaq; interroganti Horatio vnde veniat, quò eat, respondet, se esse occupatissimum in appellandis, & exprimendis ijs, quæ dixi, præceptis.

NON EST MIHI TEMP.] non est mihi tẽpus vacuum: non sum vacuus, dum cupio litteris & memoriæ mandare noua quædam præcepta B Pythagoréis, Socraticis, Platonicis potiora.

AVENTI PONERE SIGNA] cupienti imponere nomina nouis præceptis, numquam à quoquam traditis, eadémque litteris mandare. *signa* interpretor nomina, & vocabula rerum. nomina enim sunt rerum notæ, & σημεῖα, id est, signa, vt docet Aristoteles. Iccirco ea appellat Horatius indicia epist. de arte poët. *si forte necesse est Indicijs monstrare recentibus abdita rerum.* eodem pertinet illud in ead. epist. *licuit, sempérque licebit Signatũ præsente nota producere*, seu (vt alij legũt) *procudere nomen.* licet etiam interpretari *signa ponere*, litteris mandare. Nam etiam litteræ sunt notæ, & signa rerum. Vir quidã doctissimus, idémq; amplo sacerdotio præditus dicebat, per signa significari imagines, quę adhibebantur ab ijs, qui artificialem memoriam colebant. quam sententiam quamuis non improbem (nam vt litteris, ita & imaginibus memoria adiuuatur, & conser- C uatur: præterea vtræque ad res significãdas comparatæ sunt, quemadmodum & vocabula) tamen signorũ appellatione mihi magis placet, voces, & nomina aut litteras, quàm imagines hoc loco intelligi, maximè cùm constet, hunc Catium nominibus, & vocabulis Latinis disciplinam Epicuream explicuisse, literísque mandasse, vt suprà ex M. Tullio ostendimus.

QVALIA VINCANT PYTH. ANYT.] id est, quæ talia sunt, vt Pythagoræ, Socratis, Platonis disciplinam vincant: vel simpliciter, cuiusmodi præcepta vincere possint, &c. in cod. Iann. scriptum erat *vincant:* itaque postea scriptum reperi in Nicotianis & Clericano, & duobus alijs: in Russardinis duobus, & trib⁹ alijs *vincent;* in vulg. *vincunt.* ego *vincent* non improbo. *vincant* tamẽ malo. Verumtamen iudicent docti.

TEMPORE LÆVO] tempore inopportuno: intempestiuè. cuius contrar. *dextro tempore.* sat. 1. huius lib.

INTERCIDERIT] è memoria interea effluxerit. hæc enim vis est huius verbi: quemadmodum interceptæ litteræ dicuntur, quæ interea dum afferuntur ad eum, ad quem datæ sunt, ab alio capiuntur. D

REPETES MOX.] vel memoria repetes, vel simpliciter retractabis, & recoles.

SIVE EST NAT. H. SIVE ART. M. V.] qui, siue memoria natura constet, siue arte, vtroque mirum in modum excellis: vel ita: qui, siue hæc res, in qua tu occupatus es, sit naturæ, siue doctrinæ, in vtraque præstas.

QVIN ID ERAT CVRÆ] immo (inquit Catius) hoc ipsum agebam, quemadmodum omnia memoriæ mandarem. Itaque non erit mihi molestum, neque alienum à meo instituto, & consilio, tibi illa narrare. sic enim facilius memoriæ infigam.

RES TENVES] res subtileis, tenuitérque limatas, & quæ sub aspectum non cadunt: tantùm cogitatione comprehenduntur.

LONGA QVIB. FAC. OVIS] Primùm, quid hac de re tradiderint probati scriptores, proponam: deinde sententiam Horatij (si id consequi potero) explicabo. Aristoteles igitur ita scribit libro sexto de histor. animal. ἔστι δὲ τὰ μὲν μακρὰ, καὶ ὀξέα τῶν ᾠῶν, θήλεα· τὰ δὲ στρογγύλα, καὶ περιφερῆ ἔχοντα κατὰ τὸ ὀξὺ, ἄρρενα, id est, ea quidem oua, quæ longa sunt, & acuta, fæminam excludunt: quę antem rotunda, & obtusa ab ea parte, quæ acuta solet esse, marem. E Plinius autem lib. 10. cap. 52. planè pugnantia tradit his verbis, *fæminam edũt, quæ rotundiora gignuntur: reliqua marem.* Columella lib. 9. cap. 5. cum Plinio congruit his verbis, *Cùm volet quis quamplurimos mares excludi, lõgissima quæq;, & acutissima oua subijciet, & rursus cum fæminam, quàm rotundissima.* Veniamus nũc ad Horat. qui non videtur à Plinio, & Columella discrepare. hoc enim dicit, mea quidem sententia: oua, quibus longa est figura, seu forma, meliore sunt succo, & candidiora, quàm rotunda. ea igitur memẽto apponere potius, quã rotunda. nã hæc, quæ dico, longa, cùm sint veluti callo obducta, id est, dura, marem vitellum continent. at ea, F quæ marem vitellum continent, ijs meliora, & salubriora sunt, quæ fæmineum. Immo fortasse hoc potius sentit Horatius, & cum Aristotele cõsentit: hoc modo, *namque marem cohib. call. vit.* oua enim callosa, id est, rotunda, vitellum marẽ cohibent: quæ autem talia sunt, minus salubria sunt, quàm fæminea, & longa: quia scilicet, nimis calida sunt.

PONERE.] id est, apponere: vt sat. 2. lib. 1. *positum sic tangere nolit.*

IRRIGVO] qui irrigare solet. sat. 1. huius lib. *Irriguúmque mero sub noctem corpus habento.*

COLE SVBVRB. QVI SICC. CR.] ordo verborum, & sententia hæc est: caulis, seu colis, qui creuit in agris siccis, id est, minimè irrigatis, dulcior est suburbano, vt pote qui creuit in hortis irriguis. quid ita? quia hortus suburbanus, qui crebrò irrigari solet, multùm deperdit de naturali soli bonitate. in quibusd. libris antiq. legitur *Cole:* quos secuti sumus. nam vulg. ferè habent omnes *Caule.*

SI VESPERTINVS SVBITO] id est, si vespe-

A ri te imparatum occupauerit: si improuiso aduenerit hospes, &c. *vespertinus* dictum pro vesperi. nomen pro aduerbio, vt sup. Od. 16. epod. *Nec vespertinus circumgemit vrsus ouile*. & Virg. de lupo; Georg. 3. *nocturnus obambulat*.

Ne gallina malvm.] ne gallina dura malè responset palato, id est, aduersetur, & ob duritiem ingrata sit palato. tralatio est in verbo *responsandi*. responsant enim, qui ferociter & asperè alteri compellanti respondent. epist. 1. lib. 1. *An qui fortuna te responsare superba Liberum & erectum, &c.* & sat. 7. huius lib. *Responsare cupidinibus, contemnere honores*.

Doctvs eris vivam] licet & alia ratione quasuis carneis duras, reddere teneras, ad vescendum aptas, atque ad mandendum facileis. sume quodlibet lapathi genus. hanc herbam in ollam, in qua gallinam, seu quas alias carneis coquere cogitabis, imponito. hoc teneras faciet.

Misto] aqua diluto. quidam legunt *mulso*. quam scripturam minus probo. verumtamen iudicet lector.

Aliis malè cred.] id est, alij non sunt B ruti: alijs non est tutum vesci. tralatio est in verbo *creditur*.

Qvi nigr. prand. moris fin.] non dicit Catius, eum salubreis æstates traducturum, qui, postea quàm se obsonio expleuerit, prandium moris claudet, ac terminabit: (mea quidem sententia) sed, qui nihil præter mora nigra, & matura manè ex arbore decerpta, in prandio comedet. Nam perspicuè Galenus docet, mora esse principiò apponenda.

Ante gravem solem] quæ legerit antè quàm solis ardor ingrauescat: quod est manè.

Avfidivs forti misc.] Aufidius (inquit) mulsum ex Falerno, quod est austerum, & ex melle conficiebat: mendosè: quia nihil nisi lene venis vacuis committendum est. austeritas autem illa vini Falerni etiam in mulso remanebat.

Forti] anstero. erat enim vinum Falernum C austerius, vt scribit Athen. Itaque illam ansteritatem veteres melle lenire, & mitigare, ex eòque mulsum melle addito conficere solebant. verùm tamen non ita poterat ea austeritas minui, neq; temperari, vt vini Falerni, seu mulsi ex eo cōfecti potus in primis poculis salubris esset, vt quidem ait Catius: Vel dic epitherum *austerum* eò additū esse, quòd erat & alterum Falerni genus dulce, vt idem Athen. tradit.

Miscebat] eòque ita temperato, & mulso quod ex eo vino, & melle constaret, vtebatur in primis poculis.

Lene] quod contrarium est austero: cuiusmodi est vnum genus Falerni, quantumuis melle temperetur.

Leni præc. m.] leni mulso: cuiusmodi esse non poterat id, quod esset ex vino austero, & melle temperatum.

Prolveris] suprà sat. 5. lib. 1. *Multa prolutus vappa nauta, atque viator*.

Mitvlvs] Apud Athen. lib. 3. si locus est emendatus, hoc nomen ita scribitur μύτλος. verba Athenæi sunt hæc, τὴν τελλίναν λεγομένην ἴσως δηλοῖ, ἣν Ῥωμαῖοι μύτλον ὀνομάζουσι, id est, fortasse tellinam, quæ nominatur, significat, quam Romani mutulum appellant. D ego autem locum esse mendosum arbitror, legendúmque apud Athenæum adiecto ἰῶτα μύτιλος· vel potius translatis litteris μίτυλος. nam vtrúmque repetitur in libris calamo scriptis: & *mutilus*, & *mitulus*: quorum vtrum sit verum, non est facile, mihi quidem, pronuntiare. apud Martialem lib. 5. ita scribitur hoc nomen, mytulus: quod idem est, ac si *mutulus* scriptum sit. nam y, & u, idem valent. Versus Martialis sunt hi, *Ostrea tu sumis stagno saturata Lucrino: Sumitur inciso mytulus ore mihi*. Sed ego hanc quoque scripturam vitiosam esse puto. Quidam mitulos arbitrantur eosdem esse, atque musculos: quos Græci μύας appellant: de quibus Aristoteles lib. 4. de hist. animal. & Athen. lib. 3. quos videtur satis refellere Athen. nam perspicuè τελλίνας ἀπὸ τῶν μυῶν, id est, mitulos à musculis distinguit his verbis, τῶν τελλινῶν λεπτότεραι μέν εἰσιν αἱ βασιλικαί, διαχωρητικαί τε, καὶ κοῦφαι. ἔτι δὲ καὶ τρόφιμοι· αἱ δὲ ποτάμιαι γλυκύτεραι· οἱ δὲ μύες μέσως εἰσὶ τρόφιμοι, διαχωρητικοί, οὐρητικοί, &c. E id est, mitulorum tenuiores sunt quidem regij, & aluum mouent, & leues sunt, tum præterea valde alunt: fluuiales autem sunt dulciores: at musculi mediocriter alunt, mediocritérque aluum, & vrinam mouent. ex his igitur verbis Athenæi perspicuum est inter mitulos, & musculos aliquid interesse.

Conchæ.] concharum nomen generale est, & quidem Græcum. κόγχαι autem videntur esse appellatę παρὰ τὸ κεχηνέναι, quod est, hiare.

Et lapathi brev. herba] lapathū rumicem vocant Latini: quem laudat Lucillius apud M. Tull. lib. 2. de finibus, non quòd eius suauitas in ciborum delicijs locum habeat, quod quidam existimauit: sed quòd frugalitatem, & parsimoniam in victu luxuria præstabiliorem esse docat. sic Hesiodus maluam laudat, & asphodelum, herbas parabileis, plebeias, & vileis, significans idem, quod Lucillius, tenuem, ac modicū victū F sumtuosis, & opiparis diuitum cenis esse anteponendum. dictus autem lapathus ἀπὸ τοῦ λαπάζειν, quod est exinanire, vt suprà notauimus ad illum locū, *Aut herba lapathi prata amantis, &c.* Oda 2. epod. Addidit autem hîc epitherum *breuis*, per breuem lapathum, rumicem minorem significans, quem ὀξυλάπαθον vocant Græci.

Lvbrica nasc. impl. conch.] cur lubrica? an quia alnū leuant, molliūt, & lubricā reddūt? an, vt alij volūt, quòd sunt intus læuia, & polita?

Generosæ testæ] conchyliorum generosorum: quæ sunt ὀστρακόδερμα, id est, vt scriptores Latini recentiores appellant, testacea.

Lvcrina pelôris] peloris, ostrei genus chama maius, vt ait Eustathius. διὸ πελωρὶς λέγεται διὰ τὸ μέγεθος. iccircò (inquit) peloris propter magnitudinem appellatur. cum quo congruens Athen. lib. 3. ita scribit, πελωρίδες ὀνομάζονται παρὰ τὸ πέλωρον. μείζων γάρ ἐστι χήμης καὶ παρηλλαγμένη ἡ πελωρίς. Pelorides nominatæ sunt à voce πέλωρον, quod significat

A gnificat magnum, seu ingens, maior enim est chama peloris, & aliquanto ab ea differt magnitudine. Varro lib. 4. de lingua Lat. *in conchylijs* (inquit) *aliqua ex Græcis, vt peloris, ostrea, echinus*. Lucrinã autem intellige in lacu Lucrino captam.

MISENO ORIVNTVR ECHINI] de Echinis sic Athen. lib. 3. Echinos autem tum terrenos, tum marinos, aduersus eos, à quibus captantur, esse munitissimos, atque vndique septos, spinas suas, tamquam vallum, opponenteis, testatur Ion Chius his verbis. At in terra quidem leonis arteis laudo, sed magis echini, quamuis miseras: qui cùm aliorum valentiorum in se impetum sensit, conuoluto spinoso vndique corpore, rotundus iaceat aduersus morsus, & tactus omniũ animantium tutissimus. verba Græca retulimus ad Od. 4. epod. Echinorum autem marinorum cùm plura genera sint, scribit Aristoteles, vnum genus esse, quod in cibum apponi possit, ac debeat, illud videlicet, in quo insint ea, quæ oua magna nominantur. verba Aristot. sunt hæc lib. 4. B *ζώων ἱστορ. ἓν ἐχίνων γένος ἐδώδιμον. τοῦτο δ' ἐστὶν ἐν ᾧ τὰ καλούμενα ᾠὰ μεγάλα γίνεται, καὶ ἐδώδιμα.* Misenus autem, seu Misenum potius, Baiarum portus est. Pli. lib. 3. cap. 5.

PECTINIB. PATVLIS] Pectines pisceis, etiam *κτένας* appellant Græci. Athen. lib. 3. *τῶν κτενῶν ἁπαλώτεροι μέν εἰσιν οἱ λευκοί. ἄβρωμοι γὰρ καὶ εὐκοίλιοι· τῶν δὲ μελάνων, καὶ πυῤῥῶν οἱ μείζονες * εὔστομοι. κοινῶς δὲ πάντες εὐστόμαχοι, εὔπεπτοι, εὐκοίλιοι λαμβανόμενοι μετὰ κυμίνου, καὶ πεπέρεως*, id est, Pectinum ij quidem sunt teneriores, qui albi sunt. salsuginem enim non olent. ex nigris autẽ & rufis, qui sunt maiores * gustatu sunt gratiores. Communiter verò stomacho sunt accomodati, faciles ad concoquendum, aluo vtiles, si sumantur cum cumino & pipere.

PATVLIS] cur pectines patulos dicat, ex Aristot. lib. 4. intelligere licet, vbi sic scribit: *τῶν δὲ διθύρων τὰ μέν ἐστιν ἀναπτυκτά, οἷον οἱ κτένες, καὶ οἱ μύες*, &c. id est, eorum, quæ duabus testis continentur: alia sunt patula, vt pectines, & musculi, &c.

MOLLE TARENTVM] epist. 7. lib. 1. C *imbelle Tarentum*.

NEC SIBI CENAR. QVIVIS] in cod. Raïn. Card. & 1. Vat. scriptum est, *quisq;*: ex quo feceramus olim *quisquam*, quod quamuis valde probabile sit, malui tamen re diligentius considerata, sequi lectionem receptam, *quiuis*, præsertim multo plurium antiquorum codicum auctoritate confirmatam. Superiora illa pertinent ad præcepta de ferculis ante cenam: nunc de ijs, quę cenæ fercula dicuntur.

EXACTA] exquisita, explorata. Virg. Æn. 1. *socijsq; exacta referre*. idẽ lib. 4. *tempus secum ipse, modumq; Exigit*.

CARA PISC. AVERR. MENSA] mensa, vbi exponuntur venales, vt vult Acron. non est satis (inquit Catius) pisceis è macello magna impensa coëmere, & quasi euerriculo ad te transferre, nisi scias, quibus piscibus quod ius conueniat, & qui pisces assi, qui elixi, sint meliores. Quidam putant per mensam caram, mensam diuitum significari, vt sit hic sensus, non est satis eos pisceis emere, qui diuitibus solis apponi solent, & pisceis diuitibus destinatos præripere pretio persoluto, & D ita ab eorum mensis auersos in tuam transferre. à quibus dissentio multis quidem de causis, sed eò maximè, quòd illi legunt, vt vulgò *auertere*, & ita eis necessariò legendum. Ego autem auctoritate complurium librorum manuscr. fretus *auerrere*. Itaque sic hunc locum explico, nec satis est pisceis caro pretio emtos è macello in tuam domũ conuerrere: sed præterea tenendum quibus piscibus ius conueniat, id est, qui pisces in patina iure mersi apponi debeant, & qui assari.

IGNARVM QVIBVS EST IVS] id est, ignarum qui pisces debeant cum iure in patina apponi: (patinarios appellat Plautus in Asinatia) & qui assi.

ET QVIB. ASS. LANG. IN CVB. SESE C.] id est, & qui pisces assati ita sint conuiuis suaues, & grati futuri, vt illi etiam cibo, vinoque conferti, ac saturi, & pænè dicam, nauseantes, in eum tamen corporis situm sese de integro componant: quo situ esse solent conuiuæ tantisper dum E cibum capiunt. qua de re tametsi suprà Od. 27. lib. 1. nonnihil dixerimus, ad illum locum, *Et cubito remanete presso*, tamen, vt hunc locum explicemus, pauca quædam prætereà nobis dicenda sunt. Hoc igitur in primis sciendum est, inter prandendum & cenandum, non sedisse veteres illos Romanos, sed accubuisse. Accumbebant autem singulis in lectis terni, aut quaterni, hoc modo (nam eadem opera huius verbi vis aperietur) superiore parte corporis modicè inflexa, capite leuiter erecto, tergoq; aliquantũ subleuato, nempe ceruicalibus, aut puluillis subiectis: reliqua parte corporis in lectos reclinata, & iacente, in cubito altero nitebantur: atq; vtramque manum quidem ad epularum & poculorum vsum adhibebant, sed maximè dexteram. fingamus igitur treis lectos esse discubitorios, & in singulis quaternos conuiuas discumbere, & mensam rotundam mediam inter treis lectos esse collocatam: ita fient duodecim conuiuæ, ex vna mensa communi cibum capientes. iam singulorum lectorũ conuiuæ, quos quaternos esse posuimus, hoc mo- F do discumbebant, vt eius, qui summus accumberet, pedes ponè secundum porrigerentur, & secundi ponè tertium, & ita deinceps: rursus eius, qui secundus accumberet, occiput ad vmbilicũ, aut pectus primi obuersum esset: & sic deinceps ceteri accubabant. Quandiu igitur vescebantur, & potabant, eo corporis situ manebant. vbi verò cibum capere vel desierant, vel intermiserant, tum dorsi spinam, quæ antea erat inflexa, & ad epulandum composita, reponebant, & caput in ceruical reclinabant. nonnumquam etiam sedentium instar erigebant. Itaque suprà Od. illa 27. lib. 1. quam paullo antè commemorauimus, vnus è conuiuis sodaleis suos Lapitharum, ac Centaurorum in morem tumultuanteis, atque inter se decertare paranteis, corpore iam ad pugnã composito, & expedito, hortatur vt cubito presso remaneant, hoc est, vt se eo corporis situ contineant, quo esse, & bibere possent, non quo dimicare. Hæc igitur verba, *Et quibus assis Lang. in cub. &c.*

 sic ex-

A sic explico, (dicendum est enim sæpius) & qui pisces assi futuri sint conuiuis gratiores, quàm si essent patinarij, & elixi, eosque qnamnis iam cibo languidos, de integro ad epulandum inuitaturi. Quòd autem hîc à Catio præcipitur de piscibus quibusdam assandis, Athenæus item lib. 3. scribit pisceis quosdam esse, quos assari conueniat potius, quàm elixari.

VMB. ET ILIGNA NVT. GL.] aprum ex Vmbria, & glande iligna nutritum laudat: Laurentem improbat. hoc igitur dicit: qui carne pingui non delectatur, seu qui abhorret à carne pingui, suas patinas implendas curat frustis apri in Vmbria capti, & iligna glande pasti.

CVRVAT] implet, onerat. verbo curuandi pondus exprimere voluit. in quibusdam codicibus vulgatis impressum est, *Curnet*. cod. duo Vatic. & Iann. Faer. Torn. habent *Curuat*. sed parum refert.

LAVRENS] in agro Lanrenti captus, & in locis illis palustribus natus, ac nutritus. Laurentum

B Latij est oppidum, Ostiæ vicinum.

VLVIS] herbis maiusculis, quæ in paludibns nascuntur. Virg. Georg. 3. *Nec vescas salicum frondeis, vlnamq; palustrem, Sed frumenta manu carpes sata.* Idem Æn. 2. *Limosoq; lacu per noctem obscurus in vlua Delitui.*

VINEA SVMM. CAPR.] locus, in quo insunt vites, suppeditat capreas non semper ad edendum vtileis. neque verò dubitandum est, quin capreæ animalia sint intelligenda hoc loco. Virg. Georg. 2. de vite, *Texendæ sepes etiam, & pecus omne tenendum est: Præcipuè dum frons tenera, imprudensq; laborum, Cui super indignas hiemes, solemq; potentem, Siluestres vri assiduè, capreæq; sequaces Illudunt, pascuntur oues, auidæq; iuuencæ.* Quod autẽ dicit, capreas à vineis summitti, id est, suppeditari, aut præberi, non est intelligendum eas ibi nasci, sed è silnis vicinis pabuli causa progressas, in vinetis capi. alij capreolos significari putant, qui sunt vitium cincinni intorti.

C FÆCVNDI LEP. SAP. SECT. ARM.] sapiens, id est, cui palatũ sapit fortasse magis, quàm cor. cuiusmodi homines in consuetudinẽ victus recipere nolebat M. Cato, qui Censorius dictus est, quod refert Plutarchus in eius vita his verbis, Τῶν δὲ φιλήδονον τινὰ βουλόμενον αὐτοῦ συνιῆναι, παρῃτήσατο φήσας μὴ δύνασθαι ζῆν μετ' ἀνθρώπου τῆς καρδίας τὴν ὑπερῴαν εὐαισθητοτέραν ἔχοντος. id est, *voluptarium quendam qui cum eo viuere volebat, recusans Cato, dixit se cum eo viuere non posse, cui palatũ magis, quam cor sapiat.* quamquam M. Tull. lib. 2. de finibus, negat sequi, *vt, cui cor sapiat, ei non sapiat palatum.* significat autem, léporis armos reliqnis partibus esse palato gratiores, & suauiores. Iam quamobrem léporem fæcundum appellet, ex Aristotelis, & Varronis, & Plinij lectione intelligere licet. Plinius sic lib. 9. cap. 55. *Lepus omniũ præda nascens, solus præter dasypodem, superfœtat, aliud educans, aliud in vtero pilis vestitum, aliud implume, aliud inchoatum gerens pariter.*

PISCIBVS, ATQVE AVIBVS] ait se ita subtili esse palato, vt piscium, atq; auium naturam & ætatem solo gustatu cognitam habere possit: qnod neminem è veteribns, quamuis ei rei operam dederit, consequi potuisse. D

NVLLI PATVIT Q.] à nullo cognita fuit, quamuis qnæsierit.

CRVSTVLA] placentas, & cetera pemmata ex farina, melle, oleo, lacte, seu caseo confecta. vtitnr sat. 1. lib. 1. *dant crustula blandi Doctores, elementa velint vt discere prima.*

QVALI PERP. P. SECVRVS OL.] non admodum sollicitus, seu non curans, quo oleo pisceis condiat.

MASSICA SI CÆLO] si vina Massica (inqnit Catius) cælo sereno subijcias, & totam noctem sub cælo puro & nitido maneant, si quid in eis crassi est, extenuabitur & liquescet aura nocturna. idem ferè tradit Athen. lib. 1. his verbis, εἰσφέρονται δὲ αὐτοὺς (τὸν Ἀλβανὸν, καὶ τὸν Φαλέρνον, καὶ τὸν Ἀδριανὸν) πρό τινος χρόνου, καὶ εἰς ἀναπεπταμένον τόπον θετέον, εἰς τὸ διαπνεῦσαι τὸ πολὺ τῆς δυνάμεως, id est, facienda autem sunt ea vina (videlicet Albanum, Falernum, E Adrianum) ante certum quoddam tempus, & in aperto loco, id est, sub dio ponenda, vt vis eorum multa exspirando minuatur. videtur tamen aliud hoc loco à Catio dici, nempe si quid insit crassi in vino Massico, aura nocturna extenuari, & odorem neruis aduersarium decedere. De vino Massico diximus ad Odam 1. lib. 1. ibi, *Est qui nec veteris pocula Massici, &c.* Quidam libri veteres habent *suppones*, quos sequor. alij *supponas*, ijq; pauciores.

AT ILLA INTEORVM PERD.] at illa, videlicet Massica, colo lineo extenuata, saporem amittunt naturalem. existimabant autem veteres colo, sen sacco lineo, vina crassiora extenuari: quod declarat versus ille Mart. lib. 12. *Turbida sollicito transmittere Cæcuba sacco.* Lucret. lib. 2. *Et quamuis subitò per colum vina videmus Perfluere: at contra tardum cunctatur oliuum.*

SVRRENTINA] vina Surrentina fuisse admodum laudata, declarant hi versus Martial. lib. 14. *Surrentina bibis? nec murrhina picta, nec aurum Sume: dabunt calices hæc tibi vina suos.* Torius autẽ F huius loci hæc sententia est, Qui Surrentina vina cum Falerna fæce miscet, fortasse vt vinum Surrentinum ex fæce Falerna aliquid boni contrahat, & combibat, & hoc pacto melius & suauius fiat: vitello columbino in cadnm coniecto fęcem collectam, atque in vnum conductã, ab eo, quod liquidius est, secernit, & ita vinnm turbidum, liquidum & sincerum reddit: quoniã vitellus suapte natura in fundum décidens, quicquid est à liquido vino alienum, vnà secum trahit. Sic igitur fiet vt & sapor vini Falerni cum vino Surrentino commisceatur ac confundatur, & quicquid est turbidi, vi vitelli ab eo, quod est liquidum, secernatnr, idque sine colo vinario. Atqui ego contrà didici ex ijs, qui vina vendunt, sumenda esse sex aut septem ouorum albumina, (non vitellos) eaque primùm in dolium conijcienda: deinde virga, aut bacillo vinum, quod est in dolio, esse aliquamdiu agitandum: nihil præterea. nam post illam satis longam, verbi gratia, vnius horæ agi-

tationem

A tationem, fæcem, & quicquid est alienum, subsessurum.

QVATINVS] quoniam, vt sat.3.lib.1. *quatinus excidi penitus vitium iræ, Cetera item nequeunt stultis hærentia.* Lucre.lib.3. *Quatinus est vnum inter se, coniunctaq́; res est.* annotatum alio loco.

ALIENA] aliena à natura vini, turbida.

TOSTIS] assis, aut frictis, à torrendo.

MARCENTEM] languentem, cibo & potione confertum.

SQVILLIS] καρίδας nominant Græci. quarum Aristoteles lib.4. de histo. anim. plura genera esse tradit, & refert in numerum μαλακοστράκων, id est, eorum piscium, qui crusta molli teguntur, quos Gaza crustatos appellat. Paruas squillas scribit Athen. lib.3. reperiri in conchis patulis pinnarum custodes, vt & paruos cancros. & M. Tull. lib.2. de nat. deor. *Pinna verò (sic enim Græcè dicitur) duabus grandibus patula conchis cũ parua squilla quasi societatem coit comparandi cibi.* Idem eadé

B ferè lib.3. de finib. Hunc admirabilem duorũ piscium consensum, atque has operas mutuas pulchrè describit Oppian. lib.2. ἁλιευτ. Ὄστρακον αὖ βυθίοις μὲν ἴσχει πλάκας, ἐν δ' οἱ αὐτῷ Πίννη ναιετάει κεκλημένος, ... Τῷ καὶ πιννοφύλαξ κικλήσκεται, &c. id est, testa autem profundas habet crustas. habitat autem in ea piscis, qui pinna appellatur: quæ est imbecilla, neq; quicquam prouidere, aut facere potest. sed cancer communem cum eo domum, & communem tectum incolit, pascitque eam, & custodit. Quocirca pinnophylax, id est, pinnæ custos appellatur.

RECREABIS] ad edendum ac potandum innouabis, ac tedintegrabis.

COCHLEA] cochlearum genera omnia vno nomine appellat Aristoteles lib.4. histor. anim. στρομβώδη, id est, vt Gaza vertit, turbinata.

NAM LACTVCA INNATAT] occupatio est. poterat enim quispiam dicere, lactucam ad

C eandem rem valere. hoc autem per occupationẽ refellit, cum dicit, lactucam post epulas, & largiorem potum sumtam, stomacho innatare, neq; subsidere: quæ res concoquendi vim debilitat, atque obtundit, quia ore ventriculi laxo & pateote, calor innatus, qui ad cibi & vini concoctionem necessarius erat, non continetur, sed dissipatur, ac difflatur. Itaq; nos quoq; hodie lactucas in prima mensa apponimus, easque primas omnium gustare & esse consueuimus, siue crudas, siue coctas. huc pertinet Martialis distich. lib.13. *Claudere quæ cenas lactuca solebat auorum, Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes?*

PERNA MAGIS, ET MAG. HILL.] hoc dicit, conuiua languens & nauseans, in morsus reficiendus est, id est, ad epulas de integro excitandus perna, & hillis, id est, tenuissimis intestinis fartis, potius, quàm lactuca. *hilla ab hilo, id est, à minimo dicta,* inquit Varro lib.4. de ling. Lat. Festus autẽ *hillam diminutiuè dictã, esse ab hira, quod est intestinum ieiunum.* Nonius porrò, *hillas, intestina veteres esse dixerunt. Vnde Bohilla oppidum in Ita*

lia, quòd eò bos intestina vulnere trahens aduenerit. D
Iam *in morsus* duæ sunt voces, non vna, vt quidam volunt, qui legunt *immorsus* pro eo, quod est, impransus: quod nomen non reperitur in tota lingua Latina. *in morsus* igitur idem valet, quod ad morsus. appellant autem Græci hoc (vt ita dicã) in morsus refectionẽ, atq; instaurationem, ἀνακίνησιν, id est, relaxationem. Athen. lib.4. ... id est, vtebantur enim veteres etiam cibis ad irritandam ac redintegrandã edendi cupiditatem accommodatis, vt oleis sale conditis, quas natatrices, seu vrinatrices appellant. Idem paullo pòst, ... id est, comedebant autẽ & cicadas & cercopas aperiendæ aut redintegrandæ appetitionis cibi gratia. Idem paullo pòst ex Nicandro probat, ad eundem vsum rapas aceto, & sinapi maceratas adhiberi solitas. Nam ἀνακινοῦμαι idem ferè valet, quod aperire, & laxare. Diphilus apud eundem Athen. eodem lib. ... E
id est, vetera enim hæc condimenta laxant celerrimè eas parteis, in quibus inest vis sentiendi: languorẽ, & quicquid est obtusum in appetitione, discutiunt, edendique cupiditatem, ac incunditatem redintegrant. Euripides in Cyclôpe, ... &c. id est, lati gutturis ô Cyclops, aperi labrum. nam en tibi parata sunt elixa & assata.

IN MORSVS REFICI.] sic dictum ab Horat. *in morsus refici,* vt à Virg. Æneid. 11. *reficiuntq́; ad prœlia menteis.*

QVIN OMN. MAL. QVÆC. IMM.] immò (inquit) ne miteris, me dixisse superiora illa adhibenda esse ad excitandam edendi cupiditatẽ, tam quam saturis conuiuis gratiora, & optatiora, hoc dico amplius, illis placitura magis, quæcumque coquuntur in popinis, quæ solent esse immũdæ, quàm escas optimas, ac lautissimas.

ALLATA] allata è popinis. quidam libri typis excusi habent *illata*, quæ ex scriptura suspicatus F
sum aliquando legendũ *illota*. omnes autem veteres partim *adlata*, partim *allata*: quos sequor.

EST OP. PRET. DVPL. PERN. IVR.] duo proponit iuris genera: vnum simplex, quod ex solo oleo constat: alterũ duplex, quod ex oleo, vino, muria, herbis concisis, croco, conflatũ est.

QVOD PINGVI] his, quæ deinceps, sequũtur, iuris duplicis naturam describit. Sed quid sibi vult hoc, *pingui mero?* cur non dixit, *Simplex è pingui cõstat oliuo: Quod dulci miscere mero, &c.* Nã vt pingue, epithetum est oleo accommodatius, Virg. Æn.6. *Pingue superq́; oleũ fundens ardentib. extis:* idem Daphnide, *Crateraq́; duos statuam tibi pinguis oliui:* ita & dulce, vino. Horat. Oda 12. lib.3. *Neq; dulci mala vino lauere.* idem Oda 13. eod. lib. *Dulci digne mero.* quin pinguitudo in vino, vitium est. An hoc dicemus, ad hoc ius, quod duplex ab Horatio appellatur, componendũ, vinum pingue esse aptius, quàm purum & liquidum,

A dum, atque (vt ita dicam) siccum? dulce autem oliuum ab Horatio esse dictum, quod Lucretius appellat *inolens*, id est, ἄοσμον, seu odoris expers, cui opponitur tætrum, & graue, seu grauis & tætri odoris oleum: quemadmodum aqua dulcis à Latinis, ὕδωρ γλυκὺ à Græcis vocatur, aqua non amara, aut non salsa? an Simeoni Bosio, Lemouici assentiemur, qui sic legendum ex vno antiq. cod. existimat? *Quod pingue immiscere mero, muriaq; decebit*: id est, quod oleum pingue, decebit mero immiscere, & muriæ? vel, vt ille mauult, quod ius pingue, id est, duplex. quamquam idem ait, in suo codice esse dilucidè scriptum, *At pingue immiscere, &c.* atque ita *pingue* interpretatur, ius duplex: à quo dissentio.

Non alia, qvam, qva Byz.] non qualibet muria, sed ea, quæ facta sit ex orca Byzantia. Quidam autem mendosè legunt *qua*. nam necessariò *quá* legendum est: & ita habent codices calamo scripti. *Byzantia orca* porrò sunt numeri singul. tecti casus, hoc modo: non alia muria ius illud miscere, id est, temperare decebit, quàm ea, quâ, orca Byzantia, verbi causa, thynnus Byzantius putruit, hoc est, liquefactus est. laudabatur enim muria ex thynno Byzantio liquefacto: sed longè erat laudatissima ex scombris, quæ proptio nomine garum appellabatur. *Orca* (inquit Plin. lib. 9. cap. 6.) *infesta balenis bellua: & cuius imago nulla repræsentatione exprimi possit alia, quam carnis immensæ dentibus truculenta.*

B

Corycio] Cilicio. Corycus, Ciliciæ, seu Pamphiliæ mons est: à quo Corycæi speculatores, & exploratores appellati.

Sparsvm stetit] *sparsum* iunxit cum casu sexto, vt saty. vlt huius lib. *Membra gruis spar sa sale multo*. & Od. 20. lib. 3. *Sparsum odoratis humerum capillis*. sic & verbum *spargo* Od. 6. lib. 2. *Debita sparges lacryma fauillam Vatis amici*. stetit autem, id est, propemodum, concreuit.

Insvp. add. Pressa Venafr.] id est, addes prætereà oleum Venafranum, oleum

C ex baca Venafrana expressum. Præstitisse ceteris oleum Venafranum declarat hoc distichon Martialis, *Hoc tibi Campani sudauit baca Venafri: Vnguentum quoties sumis, & istud olet*. Horat. sat. 8. huius lib. *His mistum ius est, oleo, quod prima Venafri Pressit cella*. & sup. Od. 6. lib. 2. laudans agrum Tarentinum, *vbi non Hymetto Mella decedunt, viridiq; certat Baca Venafro*.

Picenis cedvnt malis] ab hoc loco enumerantur secundæ mensæ fercula. secundas autem mensas etiam apud veteres fuisse alibi ostendimus.

Vennvcvla] vua Vennucula melius in ollis conseruatur, quàm si ex ea fiat vua passa.

Rect. Alban. fvmo dvr.] vua Albana melius seruatur, & diutius permanet, si fumo duretur, & fiat vua passa. vide Plin. lib. 14. cap. 2.

Hanc ego] vuam Albanam. ordo verborum hic est, Ego primus inuenior circumposuisse puris catillis vuam Albanam, cum malis: fæcē, & alec, & piper album cum sale nigro incretum.

Alec] genus est liquaminis ex piscium intestinis sale colliquefactis, & tabefactis fiebat etiam D alec ex muriæ fæce. Nonius Marcell. in voce *alec* testem citat hunc dimidiatum versum, *ego facem primus, & halec*, siue *alec*. infrà sat. 8. *siser, alec, facula, coa*. quamquā Priscianus hunc versum proferens, ait esse genus piscis.

Primvs et invenior] sic habent omnes libri manuscripti, & ij, quos Romæ, & ij, quos in Gallia consului: quos secutus sum: quamquam Nonius Marcellus in voce *halec* videtur legisse *inueni*, vt est in vulgatis. sic enim ille. *halec genere neutro*. Plautus Aulul. *Qui mihi olera cruda ponunt, halec dānunt*. Horat. lib. 2. serm. *ego facem primus & halec Inueni*.

Et pip. alb.] piper aliud est album, aliud nigrum: quorum nigrū candido suauius esse tradit Dioscorid. lib. 2. cap. 189.

Incretvm] incerniculo purgatum. est autem incerniculum cribri genus, ab incernendo nominatum.

Circvmposvisse] id est, singulis conuiuis apposuisse, vt singuli conuiuæ singulos haberent catillos sibi appositos: vel circum catillos posuisse, vt alij malunt: mihi magis illa altera explicatio placet. circumposuisse dixit fortasse propterea quòd mensæ erant rotundæ. E

Immane est vitivm, &c.] reprehendit eos, qui in obsonijs quidem coëmendis magnum faciunt sumtum: in supellectili autem comparanda, in patinis, lancibus, catinis, cantharis, & similibus conquirendis, neq; vllam curam adhibent, neq; insumere quicquam volunt. magnum (inquit) vitium est, tria millia sestertiûm insumere in pisceis emendos: pisceis autem illos grandeis, & catos angustis patinis coërcere. par est enim, si grandes sint pisces, grandeis quoq; patinas esse. Nonnulli arbitrantur hîc sumtum duntaxat reprehendi, hoc modo, Indignum est facinus, sumtus ingenteis facere in coëmendos pisceis, vt in angustis patinis apponantur, & edantur, qui suapte natura liberè vagari solent. ego priorem explicationem huic antepono. F

Vrgere] quasi in angustias redigere, & contrahere. quidam libri vet. habent *vrguere*.

Magna movent stom. fast.] nunc præcepta dat, quæ ad munditiam, nitorem, elegantiamq; pertinent. magnam (inquit) nauseam mouent hæc, siue puer poculum, aut calicem tractauerit manibus vnctis, dum carnium frusta suffuratur, & ligurrit: siue crater limo sit oblitus. danda igitur opera est, vt pueri, ac ministri sint mundi, loti, politi, culti, à sordibus, omniq; deformitate vacui, ad omnem munditiem & hilaritatem speciosam assuefacti, atque eruditi.

Dvm fvrta] libri aliquot veteres habent *dum frusta ligurrit*, quos malim sequi. *frusta* autē, carnium & piscium intellige.

Ligvrrit] sic habent omnes cod. manuscripti. quo de verbo suprà ad sat. 3. lib. 1.

Veteri crat.] & tanto pretiosiori. nam pocula antiqui artificij laudabantur: vt priore satyra. *Quo vafer ille pedes lauisset Sisyphusære*. & sat. 3. li. 1. *catillum Euandri manibus tritū*. in alijs cod. est *cra-*

A est *cratera*, in alijs *crateri*. vtrumque est vsitatum.

Vilib. in scop. in mapp. in sc.] danda est opera, vt pauimentum sit mundum: vt conuiuatori mapparum mundarum copia suppetat, quæ distribuantur conuiuis ad manus vnctas tergendas: vt patinæ, & cetera vasa scobe defricata sint, ac splendeant. quantulus enim sumtus inest in scopis, mappis, scobe? certè minimus. alij (in quibus est Turnebus) putant, scobem hîc commemorari ad lacunas pauimenti explendas, ex humore effuso natas, vt humor omnis scobe inserso exsiccetur: quod probabilius est. talem munditiem, qualem hîc desiderat Catius, se studiosè adhibiturum in ea cena, ad quam Torquatum inuitat, pollicetur Horatius epist. 5. lib. 1. *Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non Inuitus, ne turpe toral, ne sordida mappa Corruget nareis: ne non & cantharus, & lanx Ostendant tibi te.*

Tan' lapid. var. lvtvl. r. p.] præcisa locutio est, vt illa Od. 8. epod. *Rogare longo pu*
B *tidam te sæculo, &c.* subintelligendũ est enim verbum aliquod, *oportet? verum est? par est?* aut aliud simile. Tale est illud Virgil. 1. Æneid. *méne incepto desistere victam?* lege quæ annotata sunt ad illum locũ, *Rogare longo, &c.* quibus adde illud ex Plauto Casina, princip. *Non mihi licere meam rem me solum, vt volo, Loqui, atq; cogitare, sine te arbitro?* Sed, antè quàm huius loci sententiam explicemus, videndum est, quid significet per varios lapides, quid per palmam. Ego arbitror, per varios lapides significari pauimenta marmorea versicoloria. erant enim quædam marmora varij coloris, vt ex Plinio intelligere licet. palmam autem scopam ex palma accipio. Martialis lib. 14. *In pretio scopas testatur palma fuisse.* Itaque hæc erit horum verborum sententia, Téne vsqueadeò munditiam negligere, vt triclinium marmore pauimentatum, palma lutulenta verri patiaris? pauimenta autem solita esse fieri marmorea ex M. Tullio, & ex M. Catone cognoscere licet. M. Tull. lib. 2. de leg. *Equidem, qui nunc primùm huc vene-*
C *rim, satiari non queo, magnificasq; villas, & pauimenta marmorea, & laqueata tecta contemno.* Idem paradox. vlt. *illi aũt tecta in villis, & sola marmorea facienti, fructus ad sumtum exiguus est.* Cato in ea orat. quam habuit, ne quis consul bis fieret. *dicere possum quibus villæ atq; ædes ædificatæ, atq; expolitæ maximo opere, citro atq; ebore, atq; pauimentis Pœnicis stent.* pauiméta autem Pœnica marmore Numidico constrata intelligenda sunt, vt docet Festus. & Horat. sup. Od. 14. lib. 2. *& mero Tinget pauimentũ superbum Pontificum potiore cenis.* vbi superbum nos Porphyrionem secuti, marmoreum explicauimus. quamquam idem Porphir. alterã illius loci explicationem posuit, vt ibidem retulimus. Lucillius, *Quàm lepidè lexes compostæ? vt tesserulæ omnes Endo pauimento, atq; emblemate vermiculato?* sic enim emendaui hos versus. quamquam licet etiã legere *emblemata vermiculata*, vt quidam malunt, pro *emblemate vermiculato*.

Et Tyr. dare circ. ill. tor.] locus est obscurus, & variè explicatus. Quidam sic: & circum toros dare, id est, circumdare toris illota toralia, videlicet vesteis stragulas purpureas il- D
lotas? & ita toralia, & vestes Tyriæ vnum erunt. quam explicationem non probo. plerique per Tyrias vesteis, significari putant conuiuarũ vesteis, hoc sensu, & téne oportet committere, vt conuiuæ vesteis suas Tyrias toralibus illotis, atque immundis inquinent? sed errant. nam primùm verba Horatij non recipiunt hanc sententiam. quod cùm sit perspicuum, non est, quòd eos pluribus verbis refellam. Deinde veteres non solebant cenare purpurati, sed albati potius, vt alibi docuimus. Omnino purpureas vesteis inter cenandũ, & dum accumberent, non habebant. Contrà autem lecti, in quibus discumbebant, & in quibus dormiebant, stragulis vestibus textilibus, aut purpureis insternebantur. M. Tull. lib. 5. Tuscul. q. *collocari iussit hominem in aureo lecto, strato pulcherrimo textili stragulo magnificis operibus picto.* Catull. de Pel. & Thet. nupt. *Hæc vestis priscis hominum variata figuris, Heroum mira virtutes indicat arte.* ibidem, *Purpureáue tuum consternens veste* E
cubile. T. Liuius lib. 34. annalium, *Et, cum tibi viro liceat purpura, in veste stragula, vti, matremfamiliàs tuam purpureum amiculum habere non sines?* Lucret. lib. 2. *Nec calidæ citius decedunt corpore febres, Textilibus si in picturis, ostroq; rubenti Iactèris, quàm si plebeia in veste cubandum.* Virg. Æneid. 1. *Arte laborata vestes, ostroq; superbo.* ibid. *stratoq; super discumbitur ostro.* Hora. sat. 6. infrà. *penit vterque In locuplete domo vestigia, rubro vbi cocco Tincta super lectos canderet vestis eburnos.* quo loco perspicuè vesté intelligit eam, qua lecti insternerentur: vt & ibidẽ, *Ergo vbi purpurea porrectum in veste locauit Agrestem.* & Plaut. in Bacch. lectos stratos appellat. *Animaduertite, Mnesilocho, & tu Pistoclero: iam facito In biclinio cum amica sua vterq; accubitũ eat: Ita negotiũ est: atq; ibi in lectis stratis potetis cito.* Ego autem putabã, hæc potius ita intelligi posse, vt toralia, & Tyriæ vestes, duo sint: nempe vt tori primùm toralibus insternerentur, deinde toralia illa purpureis vestibus, seu stragulis operirentur ornatus gratia. nam primùm toral, stragulum est, quod toro inijcitur, vt docet Festus: F
deinde verba hanc sententiam ferre posse mihi videntur, hoc modo, Téne decet Tyriás vesteis toralibus illotis circumponere, & circundare? vt sit hic ordo verborum, dare Tyrias vesteis circum ill. tor. pro eo, quod est, circundare, & circumijcere Tyrias vesteis toralibus, id est, tororum innolucris, illotis? quam explicationem magis probat Turnebus, eamq; nuper quadriennio pòst quàm hæc scripsissem, in Aduersaria sua retulit: & his Ouidianis versibus confirmauit, *in medio torus est de mollibus vluis Impositus lecto sponda, pedibusq; salignis Vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo Sternere consuerant.*

Oblitvm] participium *oblitum* coniungendum est cum prouocabulo *te*. téne illa facere oblitum, quanto minorem curam, sumtumq; munditia desiderat, tanto iustius reprehendendum, si negligatur: magisq; adeò, quàm si non adhibeatur magnificus ille, & sumtuosus apparatus, quẽ nulli, præterquàm diuites, adhibere possint? *ne-*

queant

A *queant* autem edendum curaui veterum librorũ auctoritatem ſecutus, pro quo vulgati habent, *nequeunt*, minus rectè.

DOCTE CATI] iocatur Horatius, & vrbanè hunc Catium deridet.

NON TAMEN INTERPR. TANTVND. IV.] id eſt, non tamen renuntiando, & referendo, quæ ab illo audiuiſti, tantùm mihi profueris, quantùm magiſter ipſe loquens. notum prouerbium ζώσης φωνῆς μᾶλλον ἐνέργειαν εἶναι. & illud Æſchinis de Demoſthene, τί αὐ τοῦ θηρίου ἀκηκόειτε. id eſt, quid ſi beſtiam audiuiſſetis?

NON MAGNI PENDIS] id eſt, non magni facis. tractum ab antiquorum conſuetudine, qui ante vſum ſignatæ pecuniæ, æs & argentum pendebant.

QVIA CONTIGIT.] nam bonum, quo fruimur, ferè minoris facimus: neq; tam attendimus aut ſentimus, quantus inſit in eo fructus, cùm fruimur, quàm cùm caremus. Itaque verè illud à M. Tullio diſputatum, & demonſtratum eſt in oratione, quam habuit ad Quirites poſt reditum,
B non longè à princip: nos carendo magis, quàm fruendo, quid quæque res habeat voluptatis, intelligere. ſic ille. *Res familiaris ſua quemq; delectat: reliquæ meæ fortunæ recuperatæ plus mihi nunc voluptatis afferunt, quàm tunc incolumi tota afferebant. Amicitiæ, conſuetudines, vicinitates, clientela, ludi denique, & dies feſti quid haberent voluptatis, carendo magis intellexi, quàm fruendo, &c.*

FONTEIS VT ADIRE REMOTOS] fonteis vltimos, & capita fontium vltima, vt deſinam riuulos conſectari, & ab ipſis fontibus hauriam, id eſt, vt ipſum auctorem, & inuentorem huius diſciplinæ, horumq; præceptorum adire poſſim, atque ab ipſo præcepta vitæ beatæ ſumere. eſt autem totus hic ſermo vrbanitatis & ſatyricæ irriſionis plenus.

SATYRA 5.

C

HOC quoq;, Tireſia, præter narrata, petenti
Reſponde: quibus amiſſas reparare queam res
Artibus, atque modis, quid rides? iámne doloſo
Non ſatis eſt Ithacam reuehi: patriosq; Penateis
Aſpicere? ô nulli quicquam mentite, vides, vt
Nudus, inopsq; domum redeam te vate: neque illic,
Aut apotheca procis intacta eſt, aut pecus. atqui
Et genus, & virtus, niſi cum re, vilior alga eſt. D
Quãdo pauperiẽ miſſis ambagib. horres:
Accipe, qua ratione queas diteſcere. turdus,
Siue aliud priuum dabitur tibi: deuolet illuc,
Res vbi magna nitet domino ſene: dulcia poma,
Et, quoſcumque feret cultus tibi fundus honores,
Ante Larem guſtet venerabilior Lare diues,
Qui quamuis periurus erit, ſine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitiuus: ne tamẽ illi
Tu comes exterior, ſi poſtulet, ire recuſes. E
Vt ne tegam ſpurco Damæ latus? haud ita Troiæ
Me geſſi, certans ſemper melioribus. ergo
Pauper eris. fortem hoc animum tolerare iubebo.
Et quondã maiora tuli. tu protinus, vnde
Diuitias, ærisq; ruã, dic augur, aceruos.
Dixi equidem: & dico: captes aſtutus vbique
Teſtamenta ſenum: neu, ſi vafer vnus, & alter
Inſidiatorem præroſo fugerit hamo:
Aut ſpẽ deponas, aut artẽ illuſus omittas. F
Magna, minórue foro ſi res certabitur olim:
Viuet vter locuples ſine natis, improbus vltrò
Qui meliorem audax vocet in ius: illius eſto
Defenſor. fama ciuem, cauſáq; priorem
Sperne, domi ſi natus erit, fœcundáue coniux.
Quincte puta, aut Publi (gaudent prænomine molles
Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum.

Ius

A Ius anceps nôui? causas defédere possum:
Eripiet quiuis oculos citius mihi, quā te
Contemtum cassa nuce pauperet. hæc mea cura est,
Ne quid tu perdas, neu sis iocus. ire domum, atque
Pelliculam curare iube. si cognitor ipse.
Persta, atque obdura: seu rubra canicula findet
Infanteis statuas: seu pingui tētus omaso
Furius hibernas cana niue conspuet Alpeis:
Nónne vides, aliquis cubito stantem prope tangens
Inquiet, vt patiens? vt amicis aptus? vt acer?
B Plures annabunt thynni: & cetaria crescent.
Sicui præterea validus malè filius in re
Præclara sublatus aletur: ne manifestum
Cælibis obsequium nudet te: leniter in spē
Arrepe officiosus, vt & scribare secūdus
Heres: & si quis casus puerū egerit Orco,
In vacuū venias perrarò hæc alea fallit.
Qui testamentum tradet tibi cunque legendum:
Abnuere, & tabulas à te remouere memento,
Sic tamen, vt limis rapias, quid prima secundo
C Cera velit versu. solus, multísne coheres,
Veloci percurre oculo. plerumq; recoctus
Scriba ex quinqueuiro coruum deludet hiantem:
Captatórq; dabit risus Nasica Corano.
Num furis: an prudens ludis me, obscura canendo?
O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non.
Diuinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.

Tempore, quo iuuenis Parthis horrendus ab alto D
Demissum genus Ænéa, tellure, mariq;
Magnus erit, forti nubet procera Corano
Filia Nasicæ metuētis reddere soldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit: atque
Vt legat, orabit. multùm Nasica negatas
Accipiet tandem: & tacitus leget. inueniétque
Nil sibi legatum, præter plorare, súisque.
Illud ad hæc iubeo: mulier si forte dolosa,
Libertúsve senem delirum temperet: illis
Accedas socius: laudes, lauderis vt absens.
Adiuuat hoc quoque: sed vincit longè prius, ipsum E
Expugnare caput. scribet mala carmina vecors?
Laudato scortator erit? caue te roget: vltro
Penelopam facilis potiori trade. putásne?
Perduci poterit, tam frugi, támque pudica,
Quam nequiere proci recto depellere cursu?
Venit enim magnum donandi parca iuuentus.
Nec tantùm Veneris, quantùm studiosa culinæ. F
Sic tibi Penelope frugi est: quæ si semel vno
De sene gustarit, tecum partita lucellū:
Vt canis, à corio nunquam absterrebitur vncto.
Me sene, quod dicam, factum est. anus improba Thebis
Ex testamento sic est elata: cadauer
Vnctum oleo largo nudis humeris tulit heres:
Scilicet elabi si posset mortua: credo,
Quòd nimium institerat viuenti. cautus adito:

A *Neu desis operæ: néve immoderatus abundes.*
Difficilem, & morosum offendet garrulus vltro
Non etiă sileas. Dauus sis comicus: atque
Stes capite obstipo, multùm similis metuenti.
Obsequio grassare: mone, si increbruit aura,
Cautus vti velet carum caput. extrahe turba
Oppositis humeris. aurem substringe loquaci.
Importunus amat laudari? donec ohe, iă
Ad cælum manibus sublatis, dixerit, vrge: &
B *Crescentem tumidis infla sermonibus vtrem.*
Cùm te seruitio longo, curáque leuarit:
Et certum vigilans, quartæ sit partis Vlysses
Audieris, heres: ergo nunc Dama sodalis
Nusquam est? vnde mihi tam fortem, támque fidelem?
Sparge subinde: & si paulum potes, illacrymare. est
Gaudia prodentem vultum celare. sepulcrum
Permissum arbitrio, sine sordibus exstrue. funus
C *Egregiè factum laudet vicinia. si quis*
Forte coheredum senior male tussiet: huic tu
Dic, ex parte tua, seu fundi, siue domus sit
Emtor. gaudentem nummo, te addicere. sed me
Imperiosa trahit Proserpina: viue, valéque.

Hac satyra describit sub Vlyssis persona insidiatores, & captatores hereditatum: qnorum magna quidem iam erat turba ætate Horatij, sed longè maior posteà exstitit, dominantibus Romæ impotentissimis, sceleratissimis, flagitiosissimis, impurissimis tyrannis. Ad hanc rem pertinent illa, quæ sunt epist. 1. lib. 1. *Frustis* [seu *crustis*] & *pomis viduas venentur auaras, Excipiantq́ue senes, quos in vinaria mittant.* facit autem Tiresiam Vlyssi cõsulenti apud inferos, quibus rationibus, atque artibus damna præterita sarcire, & ditescere possit, respondenrem, nullam esse rei faciendę viam breuiorem, atque expeditiorem, quàm senes diuites vel orbos, vel quibus liberi sint parum firma valetudioe, omni studio, atque officio prosequi, aucupari, captare D

HOC QVOQVE TIRESIA.] proinde quasi multa alia inter se locuti sint, & quasi non sit hoc sermonis principium, à media quodammodo narratione orditur: quo in genere frequenres sunt comici. Terent. And. *Quid igitur sibi vult pater? cur simulat?* & ibid. *Ita pol quidem res est, vt dixti, Lesbia.* ibid. *Mitte orare, &c.* Sciendum est autem, Horatium alludere ad ea, quæ finxit Homerus de Vlyssis ad inferos descensu, quæ sunt ὀδυσσ. κ. vbi Circe Vlyssi omnibus precibus obsecranti, vt sibi in patriam redeundi potestatem faciat, viámque ostendat, respondet, illi per se quidem reuerti licere: sed non antè id fieri posse, quã ad inferos descenderit, Tiresiámque vatem consuluerit: quem ait numquam labi, numquam errare: cui soli Proserpinam etiam mortuo prudentiam, sapientiámque dedisse: ceteros verò vmbras esse, atque huc & illuc vagari, ac volitare. Homeri verba sunt hæc, Ἀλλ' ἄλλω χρὴ πρῶτον ὁδὸν τελέσαι καὶ ἱκέσθαι Εἰς Ἀΐδαο δόμους, καὶ ἐπαινῆς Περσεφονείης, Ψυχῇ χρησομένους Θηβαίου Τειρεσίαο Μάντηος ἀλαοῦ, τοῦ τε φρένες ἔμπεδοί εἰσι· Τῷ καὶ τεθνειῶτι νόον πόρε Περσεφόνεια, Οἴῳ πεπνῦσθαι. τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσι. cum quibus congruunt illa Pindarica ᾠδ. ἕκτῃ ἰσθμ. Τειρεσίαο πυκιναῖς βουλαῖς. id est, Tiresiæ prudentibus consilijs. E

AMISSAS RES P. QV. RES] iacturas præteritas sarcire possim. omnium aotem damoorũ, quæ fecir Vlysses, grauissimum fuit illud, quod ei áccidir ob solis boues ab eius socijs violatos, ac mactatos. Nam propter huius facinoris culpam, socios omneis suos amisit, ipse vix nudus ligno vno nauis nixus ad Calypsonem peruénit: quæ narrantur ὀδυσσ. μ. & nos attigimus annot. ad epist. 5. lib. 1. F

DOLOSO] noti quidem sunt Vlyssis doli vel pueris, & diximus sup. quiddam hac de re ad Od. 6. lib. 1. sed non me pigebit tameo locos duos ex Homero proponere lectori, quibus ingeninm Vlyssis tale fuisse declaratur. Nestor ὀδ. γ. ipsius Vlyssis filio Telemacho Vlyssem fallaciarum, atq; astutiarum omnium varietate, & multitudine Græcis omnibus antecelluisse dicit, his verbis, Ἔνθ' οὔτις ποτὲ μῆτιν ὁμοιωθήμεναι ἄντην Ἤθελ', ἐπεὶ μάλα πολλὸν ἐνίκα δῖος Ὀδυσσεὺς Παντοίοισι δόλοισι, πατὴρ τεός. .i. Vbi nemo vmquã consilio & sollertia cum eo se comparare vellet, quoniam multo superior erat Vlysses pater tuus varijs dolis. & Pallas ὀδυσσ. ν. posita pastoris, cuius similitudinem & ornatum sibi sumserat, persona, astutissimum, & callidissimum omnium futurum esse ait, qui vllo astuiarum genere Vlyssem superare queat, etiam si Deus ei obuiam fiat. Κερδαλέος κ' εἴη, καὶ ἐπίκλοπος, ὅς σε παρέλθοι Ἐν πάντεσσι δόλοισι, καὶ εἰ θεὸς ἀντιάσειε. Σχέτλιε, ποικιλό-

A πολυμήχανε, δόλων ἆτ' ἐν ἀρ' ἔμελλες Οὐδ' ἐν σῇ περ ἐὼν γαίῃ λήξειν ἀπατάων, Μύθων τε κλοπίων, οἵ τοι πεδόθεν φίλοι εἰσίν. id est, Astutus sit ille, & valde fallax, qui te omnibus dolis preterearet, etiamsi deus tecum certet. io felix, seu miserabilis, variorum consiliorum artifex, dolis inexplebilis: ergo ita futurum fuit, vt ne in tua quidem patria fallaciatum, sermonúmque dolosorum, qui tibi natura soli cari sunt, modum constitueres?

IAMNE DOL. NON SATIS EST ITH. REV.] Iamne doloso Vlyssi (inquit Tiresias) non satis est, in patriam nauibus reuerti, patriámque aspicere? Verùm tamen Ithacam vt videret, patriam suam, vir ille sapientissimus immortalitatem scribitur repudiasse, ait M. Tull. libro 2. de legib. & Homer. ἱέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι Ἧς γαίης, θανέειν ἱμείρεται. id est, At Vlysses cupiens etiam fumum patriæ suæ exsilientem aspicere, mori exoptat.

O NVLLI QVICQV. MENT.] sic Sophocl. in OEdip. tyranno de Tiresia, Τὸν θεῖον ἤδη μάντιν ὧδ' ἄγουσιν, ᾧ Τἀληθὲς ἐμπέφυκεν ἀνθρώπων μόνῳ, id est, huc iam diuinum vatem adducunt, cui homini soli verum est insitum.

B APOTHECA] ἀποθήκη locus, vbi quippiam conditur, vt vinum, arma, fruges. *apotheca vinaria*, frequentes voces apud Plinium, & Columellam. M. Tull. Philipp. 2. *apotheca tota nequissimis hominibus condonabantur.*

AVT PECVS] primo libro ὀδυσ. queritur Pallas, procos Penelopæ, oueis, & boues Vlyssis mactare. οἵ τε οἱ αἰεὶ Μῆλ' ἁδινὰ σφάζουσι, καὶ εἰλίποδας, ἕλικας βοῦς. & eodem libro Telemachus, οἱ δὲ φθινύθουσιν ἔδοντες Οἶκον ἐμόν· τάχα δή με διαρραίσουσι καὶ αὐτόν. i. hi autem domum meam comedentes absumūt: fortasse verò etiam meipsum interficient. in quibusdam libris scriptum esse *penus*, quidam, qui habetur doctus, mihi dicebat Romæ, & ita legendū vero vultu contendebat.

ALGA] sup. Od. 17. lib. 5. *& alga littus inutili Demissa tēpestas ab Euro Sternet.* Virg. Melibœo, *Horridior rusco, proiecta vilior alga.*

C QVANDO PAVPER M.] Quoniam igitur (inquit Tiresias) omissa longa verborum circuitione, paupertatem pertimescis, ac reformidas: audi, & cognosce ex me, qua ratione possis rem facere, & locupletari.

SIVE ALIVD PRIV.] priuatum, proprium: vt epist. 1. lib. 1. *quem ducit priua triremis.* Siue, hoc loco non geminatur, vt nec Od. 6. lib. 1. *Cantamus vacui, siue quid vrimur Non præter solitum leues.* siue turdus (inquit) siue quid aliud propriū tibi suppetet, mittatur illico ad diuitem senem. Priuum est proprium vniuscuiusque: vnde & res, priuata, inquit Nonius. aliàs priuum idem valet quod singulare, seu singulum, vt loquebantur veteres.

DEVOLET] deferatur illuc, idque quàm primùm, & celerrimè. verbo accommodatissimo ad nomen, *turdus*, quod antecedit, vsus est.

NITET] nitor domus significat copiam, & diuitias: vt nitor corporis, victum mondum, lautū, & elegantem. sic Lucret. lib. 1. & item alibi, fruges nitidas appellat, significans, pinguels, opimas, & vberes. D

DVLCIA POMA] Virgil. Tityro, *sunt nobis mitia poma.*

HONORES] optimos quoq; fructus, atque adeò primos, quibus significes, te optimè de eo existimare, benéque ei cupere.

VENERABILIOR LARE] quem prius & potius venerari debes, quàm Larem, si quidem quàm primùm ditescere velis. Lares & Penates, dij, qui à quoque domi colebantur: quibus è cena libare, & fructuum primitias consecrare solebant. vide annot. ad epist. 7. lib. 1.

SINE GENTE] vt pote libertus, aut libertinus. gentiles sunt, qui inter se eodem nomine sunt, qui ab ingenuis oriundi sunt, quorum maiores nulli seruitutem seruierunt, vt definit Scæuola. Inter gentem autē, & familiam, tātundem interest, quantum inter genus & stirpem. Nam quemadmodum latius patet gens, quàm familia: ita & genus plus continet, quàm stirps. denique familiæ multæ possunt esse vnius gentis, vt in gente Valeria erant Maximi, Messallæ, Leuini, Flacci: in Cornelia Scipiones, Cinnæ, Lentuli, Sullæ. E
Itaque si de hereditate aliqua controuersia fit, propiores, ac priores sunt agnati, quoniam eiusdem familiæ sunt, quàm gentiles, qui duntaxat eiusdem sunt gentis. qua de re quod inter Marcellos, & Claudios patricios, litigatum esse scriptum reliquit M. Tull. lib. 1. de oratore ad Qu. Frat. cùm Marcelli ab liberti filio, stirpe: Claudij, patricij, eiusdem hominis hereditatem gente ad se redijsse dicerent. non dubito, quin ea hereditas à centumuiris fuerit Marcellis adiudicata. ius enim stirpis, & familiæ, iure generis, & gentilitatis potius, atque interius est. gentem igitur eorū fuisse, qui eiusdem nominis essent, quorúmque maiores seruitutem non seruierant: familiam autem eorum, qui eiusdē nominis essent, & cognominis, inter omnes cōuenit. Itaque sine gente erant liberti, libertini, libertinorum filij, tametsi hi, quos vltimo loco posui, essent ingenui.

F CRVENT. SANG. FRAT.] fratricida. Virg. lib. 1. Æneid. *primo quæ prodita somno Tydides multa vastabat cæde cruentus. Cruentus* autem & hîc, & apud Virgil. idem valet, quod, contaminatus & inquinatus. sanguis enim inquinat. Itaque qui occiderunt aliquem, impuri sunt. Ex eo cruentum pro impuro vsurpatur, vt à Lucretio lib. 6. de nat. rer. *An cælum nobis vltro natura cruentum, &c.* vbi vulgò *corruptum* legebatur.

FVGITIVVS] id est, seruus. nam seruum, fugitiuum appellabant per contumeliam, ab affectu. Terent. Eunuch. *fugitiue prodis, male conciliate.* Interdum etiam liberum ab effectu, atque eueniu, vt idem Heautont. *quamobrem me rogas? hominis fugitiuo dabo?* nam ibi de Clinia loquitur. Omnino fugitiui propriè serui appellantur. ex quo in edicto ædilium curulium titulus est seruorum fugitiuorum, *Si quis fugitiuus, errò ve sit, noxá ve solutus non sit.*

EXTERIOR] inferior: vt cum eo ambules, & iter facias minus honorato loco: vt incedas ab

A eius sinistro látere: vt ei claudas, & tegas læuum latus. quod declarat proximus versus. translatio autem ducta est à circulis, quorum ij, qui sunt exteriores, sunt posteriores: interiores autem, priores. Sic igitur qui in ingressu dextram partem obtinent, interiorem circulum, & iccirco minorem faciunt: qui læuam, exteriorem, & maiorem.

VTNE TEGAM] sic habent cod. 2. Vatic. & Iannoct. Faërn. Tornes. Russard. cuius lectionis elegantiam quidam non intelligentes supposuerant, *Visne tegam*. Nam sic loquũtur boni scriptores: in his Liuius lib. 4. *Illine vt impune primò discordias serentes concitent finitima bella? deinde, &c.* Horat. Od. 16. epod. respons. Canid. *Inultus vt tu riseris Cotyttia Vulgata, sacrum liberi Cupidinis?* & fortasse M. Tullius lib. 4. accusation. ita locutus est non longè à princip. mutata scilicet interpunctione, *Quid si magnitudine pecuniæ persuasum est? verisimile nõ est. Vt ille homo tam locuples, tam honestus religioni suæ, monumentisq; maiorum pecuniam anteponeret?* nã hæc legi coniunctè, *verisimile non est, vt ille homo tam locupl. &c.* non placet. quamquam non sum oblitus, me nuper, cùm M. Tullij opera omnia edidi, paullo aliter hunc locum le-
B gendum esse putauisse.

DAMÆ] seruili genere nato. sup. sat. 6. lib. 1. *Túne Syri, Damæ, Dionysi filius, audes Deijcere è Saxo ciueis?*

CERTANS SEMP. MELIORIB.] vt cum Aiace. participium *certans* cum dandi casu coniũxit, vt solet similia.

FORTEM HOC ANIMVM TOLER. IVB.] mihi, meóque animo imperabo, vt præter meam consuetudinem, meámque dignitatem, Damam, & infimum quemque hominem colam rei faciendæ, & ditescendi causa. Alludit autem ad illud Homericum, quod dicit Vlysses ἰδυσσ. υ. Τέτλαθι μοι κραδίη, καὶ κιώτερον ἄλλο ποτ᾽ ἔτλης. id est, dura & perfer mihi anime: & etiam grauius aliud aliquando pertulisti.

RVAM] eruam, effodiam, cómparem: vel dic *ruam aceruos*, id est, corruam, colligam, construã. tale illud est sat. 1. lib. 1. *diues, Vt metiretur nũmos.*
C eodem pertinet illud ex ead. sat. *At ni id fit, quid habet pulchri constructus aceruus?* tralatio est.

INSIDIATOREM] te captatorem hereditatis: insidiatorem bonorum.

PRÆROSO FVG. HAMO] translatum à piscibus, qui plerumque hamo vnà cum esca vorato, vel certè esca circumrosa, effugiunt manus piscatoris. huc pertinet distichum illud Martialis de captatore lib. 6. *Munera magna quidem misit, sed misit in hamo, Et piscatorem piscis amare potest?*

AVT SPEM DEP.] profert hunc locum Priscian. lib. 1. *spem deponas* autem, id est, desperes, spem abijcias.

AVT ARTEM] τέχνην, captandi scilicet.

ILLVSVS] ab eo, quem captabas. Ars omnis, incerta est, & in coniectura posita. Quare nõ debet artifex, si quando præceptis artis minus respondeat euentus, artem desinere: sed aliam viã experiri, & tamen præcepta, quibus ars ea, quam tractat, constat, accuratissimè seruare.

MAGNA, MINÓRVE, &c.] id est, siue de magna, siue de parua re olim disceptabitur, litigabitur, iudicio contendetur: eius, qui sit audax, improbus, & sceleratus, causam, & patrociniũ susci- D
pito, si modò sit locuples, & sine liberis: alterum autem, qui sit vir bonus, deserito, si liberos habebit. verbum *certabitur* hoc loco personale est (vt appellant) παθητικόν, sic Liu. lib. 35. *Tribuni plebis multam M. Postumio dixerunt, cuius certandæ cũ dies aduenisset, &c.*

OLIM] posthac: vt epist. ad Iul. Florum lib. 1. *Ne, si forte suas repetitum venerit olim Grex auium plumas, &c.* & Od. 10. lib. 2. *non, si malè nunc, & olim Sic erit.* & epist. ad Fusc. Aristiũ. *vt calceus olim Si pede maior erit, subuertet: si minor, vret.* Virgil. Æn. 1. *Hunc tu olim cælo spolijs orientis onustum Accipies secura.* & 4. *gentiq; meæ data mœnia cernam, Cognatas vrbeis olim, populósque propinquos.*

VLTRO] qui non lacessitus, non læsus, nulla iniuria, nulloque damno affectus, virum se multo meliorem in ius vocet: quod est improbi hominis.

FAMA CIVEM, C. Q3 PR.] ciuem, cuius sit & fama melior, & causa verior.

QVINCTE, PVTA, ET PVBLI] instituit, E
& docet captatorem Tiresias, qua se oratione ad aureis, & amicitiam diuitis sit insinuaturus. Nemini autem inauditum est, Romanos illos veteres ingenuos, tribus appellationibus esse nominatos, habuisséque prænomen, id est, nomen commune: nomen, quod erat gentis: cognomẽ, quod erat familiæ nomen. Prænomina erant exempli causa Caius, Cn. Dec. Hostus, L. M'. id est, Manius, M. Num. Post. Proc. P. Q. Ser. Sextus, Sp. Tib. Titus, &c. quamquam nonnulla ex his longo pòst tempore pro cognominibus cœpta sunt vsurpari. sed de his Carol. Sigonius, & Onofr. Panuinus, viri doctissimi, sunt consulendi.

GAVDENT PRÆNOMINE M. AVR.] prænomina enim maximè erant ingenuorũ propria. Quin serui prænominibus carebant. Vnde longè honorificentius erat prænominibus salutare, quã nominibus, aut cognominibus. contrà familia- F
rius, & communius cognominibus salutare, vt salue Casca, salue Pulcher, Cicero, Cæsar.

TIBI ME VIRTVS TVA F. A.] virtus tua, non pecunia tua.

MOLLES] quæ delectantur assentatione: libertate orationis offenduntur.

IVS ANCEPS] M. Tull. *ius varium* in oratione pro Cæcina: pro Murena *ius controuersum nominat:* id est, ius ambiguum, & quod in vtramq; partem trahi potest.

ERIP. QVIVIS OCVL. CIT.] prouerbialiter dixit. nam etiam ita loquimur, tu mihi carior es his oculis. Catull. ad Quinct. *Erspere ei noli, multo quod carius illi Est oculis, seu quid carius est oculis.* idem ad C. Licin. Caluum, *Ni te plus oculis meis amarem Iucundissime Calue, munere isto Odissem te odio Vatiniano.* Iccircò Phædromus ille apud Plaut. in Curculione, amicæ suæ ostium *ocullissimum* appellat, id est, carissimum.

CASSA NVCE] inani. cassum idẽ valet, quod inane,

A inane, & vacuum: ex quo, *lumine cassi* appellantur mortui. Virg. Æneid. 2. *nunc cassum lumine lugent*. Lucret. lib. 4. *Nam nihil esse potest aliud, nisi lumine cassus Aer id, quod nos vmbram perhibere suemus*. idem lib. 5. *Nec potis est cerni, quia cassum lumine fertur*. ibid. *corpus, quod cassum lumine semper*. Idem lib. 3. *Sollicitámque geris cassa formidine mentem*. Iterum lib. 4. *Illa tibi est igitur verborum copia cassa*. Pacuuius de testudine, *Terrigenam, herbigradam, domipertam, sanguine cassam*. M. Tulli' lib. 5. Tuscul. *vt omne, quod honestum nos, & laudabile esse dicimus, id illi cassum quiddã, & inanis vocis sono decoratum esse dicant*. Plautus Aulul. *virginem habeo grãdem, dote cassam, atque inlocabilẽ*. Idẽ Pseud. *Te amatorem inuentum esse inanem, quasi cassam nucem*. Idem in Rud. *Cassam glandem*.

PAVPERET] pauperem, seu pauperiorem reddat. vtitur hoc verbo & Plautus Mil. glorioso. *merx, Quæ improba est, pro mercis vitio, dominum pretio pauperat*. Idem in Pseud. *nam boni viri Me pauperant, improbi alunt: augent rem meam mali*.

NEV SIS IOCVS] idest, néve sis cuiquam ludibrio: néve te quisquam habeat pro delecta-
B mento. sic loquitur Catull. in quandam, *Iocũ me putat esse mœcha turpis*.

IRE DOMVM, ATQVE, &c.] superiora illa intelligenda sunt esse dicta à Tiresia, quasi orationem captatori præscribente, qua hic sibi diuitis beneuolentiam concilier: & captatoris orationem imitante: Nunc autem loquitur Tiresias ex sua persona.

PELLICVLAM CVRARE] cibo & potione se explere: inuitare se liberaliter, & lautè: molliter & delicatè viuere: sibi benefacere. infrà epist. 2. lib. 1. *In cute curanda plus æquo operata iuuentus*. & epist. ad Alb. Tibull. *Me pinguem & nitidum bene curata cute vises*.

FI COGNITOR IPSE] Cognitor est is, qui iura alterius habet cognita, eáque alios docet, quos scire illius interest. hoc autem differt cognitor à procuratore, quod hic est absentis, ille præsentis. M. Tul. pro Qu. Rosc. Com. *in hãc rem me cognitorem dedisti*. Idem pro Cæcin. de Æbutio.
C *cognitoris viduarũ, defensoris nimiùm litigiosi*. legẽdum autem est non *sis*, vt habent libri vulgati, sed *fi*, vt manuscr. quod cùm indicasset mihi Io. Daniel Aurelianus in vno codice, ita reperi pòstea in sex alijs: itaque memini scriptum esse in ijs fere omnibus, quibus Romæ vsus sum. Vtitur eodem imperatiuo & Plautus Curculione, *Sequere hac Palinure me ad foreis. fi mi obsequens*. ibidem paullo pòst. *Potate, fite mihi volentes propitiæ*. idem Persa: *Age, fi benignus, subueni*. & Cn. Matius apud Nonium lib. 16. Iliad. *Nunc socij, nunc fite viri*.

SEV RVBRA CANICVLA, &c.] siue æstas erit, & anni tempus ardore solis immoderato æstuosum, siue bruma, & cælum perfrigidum, rubram Caniculam nominat, quia calida, & ignita rubent. post Caniculæ autem ortum acerrimi solent esse totius anni temporis calores. suprà Ode 13. lib. 1. *Te flagrantis atrox hora Caniculæ Nescit tãgere*. & Od. 17. eiusd. lib. *Hic in reducta valle Caniculæ Vitabis æstus*.

SEV PINGVI TENTVS OMASO] Furiũ D
Bibaculum poëtam vrbanè, satyricéque insectatur, & irridet: & ex eo, quòd vilibus obsonijs sese expleret, ac saginaret, contemtum significat: qui, cùm brumæ tempus describeret, hoc versu fuerat vsus, *Iupiter hibernas cana niue conspuit Alpeis*. Huius tamẽ Furij versus aliquot profert Macrob. lib. 6. Saturn. cap. 1. non malos: quippe quos Virg. mutuatus sit: vi 6. annal. *Quod genus hoc hominum Saturno sancte create?* & 1. *Interea Oceani linquens Aurora cubile*. & 10. *Rumoresq́ue serunt varios, & multa requirunt*. ibid. *Confirmat dictis simul, atque exsuscitat acreis Ad bellandum animos, reficitq́ue ad prœlia menteis*. Profert & hos A. Gellius lib. 18. cap. 10. *Sanguine diluitur tellus, caua terra lutescit. Omnia noctescũt tenebris caliginis atra. Increscunt animi, virescit vulnere virtus. Sicut fulca leuis, volitat super æquora classis. Spiritus Eurorum virideis cùm purpurat vndas. Quo magis in patrijs possint opulescere cãpis*. Iam omatum bubulum commemorat Plinius lib. 8. cap. 46. *damnatus est à populo Rom. die dicta, qui concubino procacius rure omasum edisse se negante, occiderit bouem, actusq́ue in exsilium, tamquã colono suo interemto*. No E
nius, *Præcisum & omasum partes carnis & viscerum*. significat Horatius, hunc Furium hominem fuisse obesum, & pinguem.

NONNE VIDES, ALIQVIS] dicet aliquis de te, vel diuitem illum, vel alium sibi proximum cubito tangens, non vides, *vt patiens*, id est, quo modo, vel quàm sit patiens, & laboriosus Vlysses? quàm officiosus, & vtilis, & opportunus amicis? quo modo, seu quàm acer, id est, quàm acriter in eo, quod suscepit, perseueraret? vel quàm fortis, ac diligens? *Nónne vides* autem principium versus, à Lucretio térque, quatérque iteratum.

PLVRES ANNAB. THYNNI] allegoria est. per thynnos, senes diuites sine liberis significat. captatorem aũt cũ piscatore comparat. Thunnũ Athenæus lib. 7. scribit appellatum esse ἀπὸ τοῦ θύειν τι, καὶ ὁρμᾶν, id est, imperum facere, irruere. hũc
piscem enim admodum concitatum & celerem esse, propterea, quòd certo anni tempore stimu- F
lum, seu œstrum quoddam habeat in capite, à quo concitetur, atque impellatur: quod item scribit Aristoteles lib. 8. cap. 19. his verbis, οἱ δὲ θυῶνοι, καὶ οἱ ξιφίαι οἰστρῶσι περὶ κυνὸς ἐπιτολήν. ἔχουσι γὰρ ἀμφότεροι τηνικαῦτα παρὰ τὰ πτερύγια, οἷον σκωλήκιον, τὸ καλούμενον οἶστρον ὅμοιον μὲν σκορπίῳ, μέγεθος δὲ, ἴσον ἀράχνῃ: τοῦτο δὲ ποιεῖ αὐτοὺς ἐξάλλεσθαι, οὐκ ἔλαττον τοῦ δελφῖνος: καὶ τοῖς πλοίοις πολλάκις ἐμπίπτουσι. id est, Thunni & gladij concitantur œstro quodam, seu asilo, circiter ortum Caniculæ. habent enim tum vtrique ad alas, seu pinnas tanquam vermiculum, qui œstrũ, seu asilum appellatur, scorpio simile, magnitudine aũt araneo æquale. Hoc autem ita eos vrit, & cruciat, vt exsiliant, & subsiliant non minus quã delphinus. Tum sæpe in nauigia irruunt. Iidem auctores tradunt, thynnis oculi dextri aciem acriorem esse, quàm læui.

CETARIA] vel vasa, in quib' grandiores pisces sale condĩti seruãtur: vel stagna; in quib' viui aluntur.

A VALIDE MALÈ] parum firmus, iofirmæ valetudioe, & ita non vitalis.

SVBLATVS ALETVR] tolli dicuotur pueri, qui, cùm in lucem editi sunt, studiosè, & magna cūra dantur alendi, vt adolescãnt, & ad ætatis florem, ac pubertatem perueniant. natum ex eo, quòd patres si filios sibi natos alere vellent, eos humi iacenteis, tollere, & complecti solebant: sin nollent, exponi iubebaot: exponi autem, id est, domo exportatos io loco publico, vt in via publica, aut in littore maris, aut in ripa fluminis, aut in silua aliqua pooere, & fortunæ committere, ac permittere. nam pareotibus licebat liberos nuper natos vel exponere, ac necare, vel tollere, id est, alendo, ad pubertatem, & adoltam ætatem perducere. Terent. in And. *nam, quod peperisses, iussit tolli.* & Heaut. *meministi me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatum, si puellam parerem, nolle tolli?* Chr. *scio quid feceris. sustulisti.* ibid. *sed hic erat anus Corinthia haud impura. ei dedi exponendam.* ibidem, *Nam iam primùm, si imperiũ meum exsequi voluisses, interemtam oportuit.* Idem Adelph. *Tu illos duos pro re olim tollebas tua, Quòd satis putabas tua bona ambobus fore.* Virgil. lib. 9.
B Æneid. *Non ita me genitor bellis assuetus Opheltes Argolicum terrorem inter, Troiaq́ labores Sublatũ erudijt.* Et poëta quidam vetus apud M. Tull. Ciceronem lib. 3. Tusc. quæst. nisi fortè Cicero ipse vertit ex Eurip. *Ego cum genui, tum moriturũ sciui, & ei rei sustuli.* Notum illud eiusdem Ciceronis dictum ambiguum in Octauianum. *ornandũ, & tollendum adolescentem* quod ipsum Octauianũ Cæsarem esse questum scribit D. Brutus ad Cicer. epist. lib. 9. & refert Paterculus libro poster. & Suetonius in Augusto.

IN RE PRÆCL.] io re familiari lauta, & ampla.

NE MANIFEST. CÆLIB. OBSEQV. NVD.] id est, ne cultus senis cælibis tam apertus, ac manifestus declaret, te esse captatorem hereditatis, nudet te, id est, prodat te: consilium tuum aperiat, ac patefaciat: tuam artem & fallaciam, quam tegi expedit, retegat.

C LEN. IN SPEM ARR.] sensim ad spem hereditatis accede: officijs tuis paullatim assequere, vt iam sperare audeas, fore, vt secundus heres scribaris. sic dixit Horat. *arrepere in spem*, vt M. Tull. in Frumentar. *arrepere ad amicitiam. quibus rebus non sensim, atque moderatè ad istius amicitiam arrepserat, sed breui tempore totum hominem possederat.*

SECVNDVS HERES] secundi heredes dicebantur à veteribus iurisconsultis, qui substituebantur primis heredibus, ita fortasse dicti, quia in secunda cera scribebantur, id est, secunda parte ceræ, seu in secundis tabulis: vel in secundo gradu.

EGERIT ORCO] ad Orcum egerit, id est, ad inferos: de medio sustulerit: è numero viuorum expulerit.

IN VACVVM VENIAS] in vacuum, mortuo filio primo herede, locum subeas.

PERR. HÆC AL. FALL.] id est, perrarò hic euentus frustratur. tractum à cubis, in quib' D fortuna quidem dominatur, sed tamen nonnihil ars adiuuat, & digitorum mobilitas, & cetera, quæ tenent callidi aleatores.

QVI' TEST. TR. T. CVMQVE] quicumque testamentum tibi tradet, &c. tmesis.

ABNVERE, ET TABVLAS] id est, memento id recusare, & tabulas abs te reijcere, ita tamẽ, vt raptim, & limis, hoc est, obliquis oculis inspicias, quid prima cera, id est, prima tabula testameoti, in qua scribuntur primi heredes, contineat, vt scias, vtrùm solus sis heres institutus, an tibi dati sint coheredes. Sciendum est autem, io prima cera scribi solitos primos heredes, in secunda secundos, & ita deinceps.

QVID PRIMA SECVNDO] in primo versu, testatoris nomen: in secundo, heredis, aut heredum scribebatur. neque verò ijs assentior, qui *secundo versu* interpretátur secundo gradu. oam, qui secundo gradu erant instituti, secundi heredes dicebantur, quos etiam substitutos appellãt. prætereà hîc vnus est gradus dumtaxat, oon plures. Iam verò in tabulis ceratis scribere consueuisse antiquos, constat. itaque sic loquebãtur, *prima cera, media cera, vltima cera.* quo genere lo- E
quendi significabant primam, mediam, vltimã partem, seu tabulam testamenti. Sueton. in C. Iulio, *sed nouissimo testamento treis instituit heredes sororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrante: reliquos in ima cera.* Idémque de alijs tabulis sentiendum. M. Tull. libro Accus. 1. *deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitiosa litura fecit.* Plaut. Curcul. *Dum scribo, explent totas ceras quattuor.* Idẽ Asinar. *Ani, quòd illa dicat peregrè allatã epistolam: Ne epistola quidem vlla sit in adibus: Nec cerata adeò tabula.* Et paucis versibus pòst, *Ne vlla sit cera, vbi facere possit litteras.* Idem Bachid. *cedo tu ceram, ac linum actutum. age obligã, obsigna citò.* Idem ibidem, *Cera quidem haud parcis, neque stilo: sed quicquid est, perlegere est certum.*

VELOCI PERC. O'C.] celeriter perlegito tacitus.

PLER. REC OCT. SCRIBA] Coranum F
significat, qui ex scriba quioqueuiratum adept', mox ex quinqueuiro, scriba iterum factus erat. Ita dicuntur autem quinqueuiri, vt duumuiri, triumuiri, decemuiri, & similes. Recoctum igitur scribam appellat, vel quòd ex quinqueuiro refectus erat scriba, quod munus ante quinquéuiratum gesserat: vel quia hic Coranus, quamuis aliquantùm esset ætate prouecta, ita firmus erat tamen, & validus, vt recoctus esse videretur: vel quia erat callidus, atque astutus, multis in negotijs exercitatus, tritus, ac versatus: vel per recoctum, simpliciter ætate grandem significat. quod videtur Seruius velle, qui huoc locum profert ad illum Virgilij locum lib. 11. Æneid. *solidum nodis, & robore cocto.* Nota autem est omnibus de Æsone à Medea recocto fabula: itémq; de Pelia, quã sic explicabat Diogenes Cynicus, vt diceret, Medeam non fuisse veneficam, sed eruditam & sapientem fœminam. illam enim sumere solitam homi-

A homines mulleis, & desidia, luxuria, voluptate fractos: eosque labore & exercitatione fatigare, atque ita validos & robustos efficere. vnde hanc opinionem, famamque de ea fluxisse, illam homines carnibus coctis, eos iuuenes reddere consueuisse. Plau. in Pseud. *Quia sorbitione faciam ego te hodie mea, Item vt Medea Peliam concoxit senem: Quem medicamēto, & suis venenis dicitur Fecisse ex sene adolescentulum.* M. Tull. in Catone maiore, *quò quidem me proficiscentē haudsanè quis facile retraxerit, néue tamquam Peliam, recoxerit.* Varro Marcip. *Peliam Medéa permisse, vt se vinum deglu-beret, dummodo puellum redderet.* Ita Catullus Suffecium quendam, senem recoctum dicit, quasi iterum iuuenem factum. Quòd si per recoctum, vafrum, & callidum intelligemus, erit translatio. sententia autem huius loci hæc est: Sæpe accidet, vt senex aliquis diues, & astutus à captatore insidijs appetitus, eius spem fallat, vt Coranus Nasicam delusit. Simile exemplum commemorat Corne-

B lius Tacitus lib. 13. Annalium de Pomponio Siluano, repetundarū accusato, & absoluto loquens, *valuitq́, pecuniosa orbitate & senecta: quam vltra eorum vitam produxit, quorum ambitu euaserat.*

Corv. delvd. hiantem] captatorē inhiantem, & insidiantem hereditati deludet, ac frustrabitur.

Dabit risvs] præbebit risus, præbebit argumentum ridendi.

Nvm fvris, an] Vlysses non satis intelligens, quid sibi velit Tiresias, quærit, vtrùm furat, vt solent vates: an prudens, & sciens eum ludificet. Plato in Timæo scribit, neminem mentis compotem vaticinium diuinum ac verum attingere: sed aut in somnis prudentiæ facultate impedita, aut morbo affectum, aut diuino aliquo afflatu concitatum. Verba Platonis sunt hæc, ἱκανὸς γὰρ σημεῖον ὡς μαντικὴν ἀφροσύνῃ θεὸς ἀνθρωπίνῃ δέδωκεν· οὐδεὶς γὰρ ἔννους ἐφάπτεται μαντικῆς ἐνθέου καὶ ἀληθοῦς, ἀλλ' ἢ καθ' ὕπνον τὴν τῆς φρονήσεως πεδηθεὶς δύναμιν, ἢ διὰ νόσον, ἤ τινα ἐνθουσιασμὸν παραλλάξας.

C Qvicqvid dicam, avt] videtur diuinatores, & vaticinia irridere, atque adeò ipsum Apollinem: si intelligamus, hoc eum dicere, diuinos, & vates ambigua loqui, & quæ in hanc, vel in illam partem trahi possint. Alij non putant esse iocum, sed seriò dici à Tiresia, quicquid dictus sit, id aut fore, aut non fore: fore, si fore dixerit: non fore, si negarit fore. qui fortasse falluntur. Nam Horatius vbique sui similis est: id est, comis, facetus, & vrbanus. Verumtamen vtatur suo quisque iudicio.

Divinare etenim] ridiculum erat, quod iamiam dixerat, iuxta priorem explicationem. magis ridicula est ratio: quasi verò magnæ diuinationis sit, id dicere, quod sit vel futurum, vel non futurum. nonnulli tamen, vt iam dixi, superiorem versum sic explicant, *quicquid dicam*, id est, quicquid dicam futurum, id eueniet: quicquid non futurum, non eueniet: vt nullus insit in his verbis iocus, nullaque irrisio.

Si licet, ede] sic habent omnes libri vulg. cum quibus consentiunt plerique manuscr. pauci quidam discrepantes habent, *scilicet, edam*: quam scripturam siquis fortè probabit, ea sic mihi videtur explicanda. sed tamen (inquit Vlysses)

D quid sibi velit ista fabula, subintellige, *ede.* cui respondens Tiresias, *edam*, inquit. Tale est illud apud Ciceronem de P. Victorij sententia lib. 4. epist. ad famil. epistola 11. *postea se a Marcello ad me missum esse, qui hæc nuntiaret, et rogaret, vti medicos. Coegi, & è vestigio, &c.* sic enim legendum putat vir ille doctiss. ex auctoritate codicis antiquissimi: non, vt vulgò, *vti cogerem medicos.* Nam verbum *cogerem* dicit ille natum esse ex annotatione, atque subintelligendum.

Temp. qvò ivvenis Parthis] Augustum significat, quo imperium obtinente Parthi signa, quæ Crassus, & Antonius amiserant, vltrò Romam remiserunt. epist. ad August. lib. 2. *Et formidatam Parthis, te principe, Romam.* his versibus autem tempus notat.

Forti nve. proc. Cor.] Nasica socer captabat Corani generi testamentum: Coranus gener à Nasica socero captabatur, dolisque petebatur. Iam verò propterea quòd Vlysses multis

E sæculis ætatem Augusti antecessit: cum Vlysse autem Tiresias apud inferos verba facit, iccircò inducitur Tiresias hæc narrans non tanquam præsentia (cùm tempora repugnent) sed tanquam multis pòst annis euentura.

Met. redd. solv.] id est, non libenter reddentis, à reddēdo abhorrentis. *metuentis* enim idem valet, quod φυλαττομένου, id est, cauentis, fugientis, vt sæpe iam admonuimus. significat, hunc Nasicam, fuisse fraudatorem, & infitiatorem lentū, neque bona fide, neque ad diem æs alienum dissolue re consueuisse. *solidum* accipio solidum æs alienū, siue dotem deberet, siue quid aliud. sic loquitur M. Tull. pro C. Rabirio Post. *ita bona veneant, vt solidum suum cuiq́, soluatur.*

Gener] Coranus: cui Nasicæ filia nupturā est. Socero] Nasicæ, Corani captatori, & insidiatori bonorum.

Mvltvm negatas] quas multum & sæpe negauerit se inspicere velle.

F Præter plorare] id est, præter ploratum, & fletum, propterea quòd spe sua deciderit. οἰμώζειν iubent eum Græci, cui malum & damnum precantur. annot. sup. sat. vlt. lib. 1. *Demetri, teq́, Tigelli Discipularum inter iubeo plorare cathedras.* vide & quæ annotauimus ad illum locum, *O multa fleturum caput.* ad Od. 5. epod.

Illvd ad hæc ivbeo,] Alia descendi ratio, quam Vlyssi præscribit Tiresias, quæ tamen ad idem genus refertur.

Mvlier si forte] mulier vel vxor, vel concubina.

Temperet] regat. Nam hoc proximo modo locutus est Od. 24. lib. 3. *Nec dotata regit virū Vxor.* altero Od. 3. eius lib. *qui mare temperat.*

Lavdes lavd. vt abs.] laudes mulierem, aut libertum, absentem scilicet: (immò præsentem. magis enim hoc assentatori & captatori cōuenit) vt vel ab hac, vel ab illa laudetur absens. Non temere autem hoc dictum. nam nemo absentem laudat, qui non amet. quocirca

A si te absentem laudet mulier, aut libertus, dubitare non debes, quin ab eis ameris. Iam hamus ad capiendum amicũ efficacissimus est, laus, quamuis eam assentatores valde suspectã reddiderint, vt oleum, vnguentarij. Quemadmodum enim hi oleum: sic illi laudem, ad decipiendum alterũ corrumpunt. Quare vt vino, sic laude modicè vtendum est: ne & hîc veritatis, & illic temperantię fineis transeamus. Minimè igitur præsentem laudare debet is, qui & verus amicus esse, & verum amicum parare studet, sed absentem potius. Neq; verò existimanda est laus absentis minus valere ad eius, qui laudetur, amicitiam conciliandam, quàm præsentis. Immò verò contrà se res habet. Quemadmodum enim acrius feriunt, qui è longinquo loco iaculantur, quàm qui è nimis propinquo: sic magis hominum amorem beneuolentiamque commouet atque excitat, qui absenteis, quàm qui præsenteis laudat.

ADIVVAT] συμβάλλεται, συνεργεῖ, confert, cõducit.

B SED VINC. LONGE PR. IP. EXP.] sed longè præstat, senem ipsum capere. tralatio ab expugnatione oppidorum. sic sat. 9. lib. 1. *velis tantummodo: qua tua virtus, Expugnabis.* Eodem ferè simili vsus est Themistius iunior oratione tertia his verbis, προσακτέον δὲ οὐκ αὐτῷ μόνῳ τῷ θηρευομένῳ τὰς μηχανὰς, ἀλλὰ κἀκείνοις, οἳ προσαλόντες ἐπίβατον ἡμῖν ἔργον ποιήσουσιν: id est, admouendæ autem sunt machinæ non ei soli, qui captatur, seu oppugnatur, sed etiã illis, qui antè capti rem nobis facilẽ ad ingrediendum reddent. qui locus ad hæc Horatiana maximè accommodari potest, vt intelligamus, maximè esse optandum, senem ipsum expugnare: secundo loco, eos, qui facilem aditum ad eum capiendum præbeant.

VECORS] excors, stultus: quasi mali cordis, inquit Festus.

CAVE TE ROGET] posteriorem syllabam verbi *caue* corripuit, vt & epist. 13. lib. 1. *Vade, vale, caue ne titubes, &c.* non celabo lectorem tamen, me in quibusd. libris manuscriptis reperisse scriptum *caueas roget.*

C VLTRO] noli exspectare dum rogeris, sed vltrò, id est, non rogatus, αὐτεπάγγελτος, vxorem ei tuam trade, vt potiori.

PERDVCI P. T.] poteritne perpelli ad hoc flagitium Penelope, tam frugi, & tam pudica? persuaderine ei poterit, vt adulteretur, mulieri tam temperanti, & pudicæ? à verbo perducendi, perductores sunt appellati, qui mulieres nobileis vel promissis inductas, vel vi, & minis coactas ad potentiores viros perducunt. Cic. 1. lib. accus. *lenonũ, aleatorum, perductorũ nulla mentio fiat*, quamquã docti quidã *productores* illo loco legendum censent, vt Latinum Græco respondeat, προαγωγός.

TAM FRVGI, TAMQVE PVD.] pudicitiam Penelopæ omnes ferè scriptores prædicant, Homerum secuti: qui eam passim hac pudicitiæ laude afficit, pudicissimamque, describit, vsque adeò, vt neque ex eius oratione, neque ex factis vel tenuissima impudicitiæ suspicio in eam iure constitui, aut commoueri possit. Occurrit mihi locus ille ὀδ. σ. in quo Eurynomam anum hortantem, vt toto corpore, facieque vnguento, seu oleo perfusa in conspectum filij prodeat, & cum eo loquatur, malè accipit verbis: aitque formam suam, posteaquàm Vlysses ad bellum Troianum profectus sit, defloruisse, atque exaruisse: itaque sibi talem munditiam esse negligendam: quæ verba locuta, ancillas euocari iubet, vt sibi præstò sint: nam se solam in cœtum virorum prodire nolle. sic Hom. Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια· Εὐρυνόμη, μὴ ταῦτα παραύδα κηδομένη περ, Χρῶτ' ἀπονίπτεσθαι, καὶ ἐπιχρίεσθαι ἐλαίῳ. & eodem libro Eurymacho vni è procis formam ipsius laudanti, atq; affirmanti, si ab omnibus Argiuis, & Græcis spectata esset, multo plureis in eius ædibus procos epulaturos: respondet, formam suam defluxisse post initium belli Troiani. quòd si Vlysses domi sit, maiorem suam gloriam futuram ex viri præsentia, quàm ex forma. Sed Pausanias Arcad. narrat sua ætate poësin quandam Θεσπρωτίδα inscriptam exstitisse, in qua scriptum esset, Penelopam Vlyssi ex Troia reuerso filium peperisse nomine Ptoliporthum. addit & illud, Mantinenseis vulgò dicere, Penelopam ab Vlysse domo eiectam, & sibi suas res habere iussam, quòd viros à se quæsitos, & arcessitos domum intromisisset: atq; illam quidem primò Lacedæmonem se contulisse: deinde relicta Lacedæmone Mantineam profectam esse, ibiq; diem suum obijsse.

E

QVAM NEQ. PR. &c.] quam proci corrumpere, & labefactare non potuerunt: quam ad adulterium impellere nequiuerunt.

RECTO DEPELL. CVRSV] ex hoc loco illum puto esse emendandum, qui est sat. 3. eiusd. lib. *Palanteis error certo de tramite pellit:* & legendum, *recto de tramite.*

VEN. EN. MAGNVM DON. P.] Respondet Tiresias. atq; hæc sunt subintelligenda aut similia quædam, Quid mirum, procos non potuisse vxorem tuam ad stuprũ perducere? *Venit enim, &c.* id est, venerunt enim ad eam iuuenes illiberales, & parci ac restricti in magnum donando. proci Penelopæ non admodum effusè, nec largè donabant: parce & illiberaliter donabant: fortasse quia donandi facultatem non habebant, non quòd donare nollent. De largitione procorum vnus mihi duntaxat locus succurrit, qui est ὀδ. σ. eo loco mittit quisque suum ad Penelopam munusculum per puerum: Antinous vestem muliebrem elegantissimam duodecim fibulis aureis nexam: Eurymachus monile aureum, electro intertextum, affabrè factum, ac perpolitum: Eurydamas duo aurium ornamenta pulcherrima, summoque artificio elaborata: Pisander torquem: alij aliud. Verba Homeri sunt hæc, Δῶρα δ' ἄρ οἰσέμεναι πρόεσαν κήρυκα ἕκαστος· Ἀντινόῳ μὲν ἔνεικε μέγαν περικαλλέα πέπλον Ποικίλον, ἐν δ' ἄρ ἔσαν περόναι δυοκαίδεκα, πᾶσαι Χρύσειαι, κληῖσιν ἐϋγνάμπτοις ἀραρυῖαι· Ὅρμον δ' Εὐρυμάχῳ πολυδαίδαλον αὐτίκ' ἔνεικε Χρύσεον ἠλέκτροισιν ἐερμένον, ἠέλιον ὥς. Ἕρματα δ' Εὐρυδάμαντι δύο θεράποντες ἔνεικαν Τρίγληνα, μορόεντα. Χάρις δ' ἀπελάμπετο πολλή, &c. Sed non celabo lectorem, Simeonem Bosium Lemouicem, virum doctum, quem iam antea sæpe cõmemoraui, Aurati olim contubernalem

D F

conui-

A conuictorem & discipulum, eaistimare hic esse legendum, *Venit enim magno, donandi parca iuuentus*: vt sit hæc sententia. Penelope magno venalis est, id est, non nisi magno pretio emi, seu non nisi magna mercede conduci potest: at iuuentus, parca est donandi: id est, at proci Penelopæ, sunt illiberales & restricti in donando: non donant liberaliter.

NEC TANTUM VEN. QVANT. STVD.] multis locis commemorantur ab Homero procorum prandia, cenæ, compotationes, epulæ: exempli causa, *id*. C. sic queritur de procorum conuiuijs Telemachus in contione, Οἱ δ' εἰς ἡμέτερον πωλεύμενοι ἤματα πάντα Βοῦς ἱερεύοντες, καὶ ὄϊς, καὶ πίονας αἶγας Εἰλαπινάζουσιν, πίνουσί τε αἴθοπα οἶνον Μαψιδίως. id est, hi autem domi nostræ assiduè versantes, boues immolantes, & oueis, & pingueis capras epulantur, & vinum rubrum bibunt, &c. *id*. π. Pallas Vlyssi eandem procorum in ædibus alienis intemperantiam, insolentiam, ac luxuriam narrat ipsi Vlyssi, Ἀνδρῶν μνηστήρων, οἵτοι βίοτον κατέδουσι.

B SIC TIBI PENEL. FRVGI EST] id est, quia proci pauca munera largiuntur, & quia studiosiores sunt poculorum, & obsoniorum, quàm rerum Venerearum, icircò tibi Penelope casta & pudica est, alioqui ceterarum mulierum similis futura.

QVÆ, SI SAMEL VNO] si semel munera ab vno sene acceperit, lucro tecum communicato: si semel aperta sit, quantus in sit fructus in consuetudine senis diuitis: numquam poterit ab hoc quæstu demoueri. *de sene gustarit* autem videtur e Græco imitatum, τὸ γέροντος γεύσηται. Significat, mulieres ferè omneis, quantùuis castæ, ac pudicæ habeantur, muneribus capi, & labefactari solere.

VT CANIS, A CORIO NVMQ.] prouerbium est, quod in eos conuenit, qui postea quam rem aliquam iucundã, & optabilem gustarunt, ab ea ægrè auelli, aut deterreri possunt. sic autẽ efferunt Græci, χαλεπὸν μαθεῖν κύνα σκυτοτραγεῖν. i. periculosa res est canis, quę coriũ rodere didicerit. Theo

C critus paullo aliter *id*. ι. Χαλεπὸν χορίω κύνα γεῦσαι. i. periculosum est, canem de intestinis gustausse.

EX TESTAMENTO] iussu, aut voluntate ipsius testatricis ipsa sic se voluerat efferri.

ELATA] elata è domo ad rogum. Terent. Andr. *Effertur, imus*. Plautus Asinar. *Vtinam sic efferamur*. Idem Mostell. *vidi efferri mortuum*. M. Tull. epist. ad Att. lib. 15. epist. 1. *Cn. Lucullus familiaris noster matrem efferebat*. Etiam Græci ἐκφέρεσθαι dicunt, ea quo ἐκφορά.

SCILIC. AL. &c.] si fortè anus illa mortua ex humeris heredis elabi posset.

CREDO QVOD NIMIVM INSTET.] credo (inquit Tiresias) icircò anum illam voluisse ita efferri ab herede, quia is fuerat supra modum in ipsam officiosus: quia odiosè, & molestè viuam coluerat: nimio officio eã prosecutus fuerat. Monet igitur hoc eaemplo Vlyssem Tiresias, vt in officio senibus, aut vetulis præstando, operaq; danda, modum seruet, videatq; ne sedulitate peccet, néue, dum officio, & studio, senis, aut anus diuitis gratiam aucupatur, offendat, atq; abalienet. credibile est autem, verbis testamenti hoc fuisse D expressum, ne captator ille ab anu institutus heres, & iussus corpus eius oleo perfusum nudis humeris ad rogum ferre, heres esset, si corpus ea cideret: aut sub ea condicione institutum esse, si testatricis corpus oleo multo perfusum nudis humeris portaret.

NE DESIS OPERÆ, NAVA] caueto ne officio tuo desis, néue supra modum sis officiosus, id est, ne superes modum in opera tua præstanda, atque obtrudenda. Nam (vt ait alibi) *sedulitas stulte quem diligit, vrget*.

DIFFICIL. ET MOROS.] difficilem, χαλεπὸν, δυσάρεστον, morosum δύσκολον, supra Oda 9. lib. 1. senectutem morosam appellat. morosi enim ferè sunt, senes: & item difficiles. epist. ad Pison. *Difficilis, querulus, laudator temporis acti*.

OFF. GARRVLVS. VLTRO NON] sillam distinctionem, & lectionem probamus, *garrulus vltrò*, hęc sententia est: qui vltrò garrit, id est, E qui non prouocatus, aut interrogatus loquitur, idq; supra modum, offendet. sin, vt hîc scriptum est: *vltro* pertinebit ad ea, quæ sequuntur, *Non etiã sileas*. Sed quid erit, *Non etiam vltro sileas*? arbitror, eum *vltro silere* dicendum, qui appellatus, aut interrogatus, aut alioqui ad loquendum prouocatus, tacet. ab eo enim silentium oritur: & ipse sine causa tacet: immo cùm causam nactus sit loquendi à diuite oblatam, tacet. Itaq; vltro silet. Vetat igitur Tiresias Vlyssem captatorem vltro silere, id est, causam & originem silentij esse. Et verò mediocritatem seruare iubet. Nam primùm monet, vt garrulitatem vitet: deinde deterret à nimia taciturnitate, qualis est eius, qui ad sermonem prouocatus tacet. In cod. Iann. & Tornesij scriptum reperi *vltrà*. quam scripturam siquis probabit, interpretabimur vltrà quàm satis est, vltra modum. Nam inest etiam hæc in loco difficultas, quòd in alijs cod. interpunctionis nota post nomen *garrulus*: in alijs post vocem *vltrò*, siue *vltrà*, locatur. iudicet igitur lector.

DAVVS SIS COMICVS] talis esto, qualis F inducitur Dauus in comœdijs, nempe seruiliter, & timidè cum domino loquens, eiq; non nisi ad rogata respondens, neque eum interrogare audens. talis etiam ab ipso Horatio inducitur sat. 7. inf. *Iamdudum ausculto: et cupiens tibi dicere seruus Pauca, reformido*.

CAPITA OBSTIPO] incuruato, inflexo inclinato: qui gestus est hominis animum demittentis, & ad palpandum parati. M. Tull. in Arato, *Obstipum caput, & tereti ceruice reflexum, Obtutũ in caudam maioris figere dicas*. Lucre. lib. 4. *Denique vt in fabrica, si praua est regula prima: Normaq; si fallax rectis regionibus exit: Et libella aliqua si ex parti claudicat hilum: Omnia mendosè fieri, atq; obstipa necessum est, Praua, cubantia, prona, supina, atq; absona tecta*. quem Lucretij locum testẽ producens Festus, legit *obstita*, in voce *obstitum*, sed puto, Festum eo loco esse mendosum, & legendum, *obstipum*, & *obstipa*. nam aliud est *obstipum*, aliud *obstitum*. Sueton. de Tiberio, *Incedebat ceruice rigida & obstipa, adducto ferè vultu*.

OBSEQVIO

A OBSEQVIO GRASSARE] *grassari*, vt Nonius Marcellus docet ex Næuio & Afranio, idem ferè valet, quod ambulare, & iter facere. Festus autem ait antiquos *grassari posuisse pro adulari: præterea grassari latrones dici vias obsidenteis. gradi siquidem ambulare est. vnde tractum grassari, videlicet ab impetu gradiendi.* quod item ex Sallustio probari potest, procemio belli Iugurth. *Sed dux, atq; imperator vitæ mortalium, animus est: qui vbi ad gloriam virtutis via grassatur, abundè pollens, potensq;, & clarus est, neq; fortuna eget.* & ita Liuius lib. 10. *consilio grassandum, si nihil vires iuuarent, ratus.* Idem lib. 45. *Etiam apud vos fuisse audiui, qui assentando multitudini grassarentur.* Itaq; hæc verba *obsequio grassare*, hanc sententiá videntur continere, Obsequio, opera, officio aditum tibi ad diuitem patefacito: nulla alia ratione, aut via diuitem capta, quàm obsequendo: insidiare diuiti obsequio. nam grassari valet interdum insidiosè, & dolosè ambulare. vnde grassatores sunt nominaB ti, qui vias obsident, vt repentè viatores inermeis, neque satis instructos, ac paratos adoriantur, vt paullo antè ex Festo ostendimus.

SI INCREBRVIT AVRA] hæc tet etiam nunc in nonnullis libris impressis hæc mendosa scriptura *increbuit*: vsque adeò difficile est inueterata vitia exstirpare. Nos autem multis verbis docuimus ἀκριβῶς in annotationib. ad lib. Aristot. de moribus, ad Nicomach. hoc verbum sic esse scribendum, non, vt vulgò, *increbuit*. libri autem calamo exarati alij habent *increbruit*, vt & nos curauimus excudendũ: alij *increpuit*, quæ scriptura corrupta est. *Si increbruit aura*, id est, si ventus factus est acrior, ac vehementior. sic loquitur & M. Tull. lib. 7. epist. ad Trebat. *ventus increbrescit. cura vt valeas.* & Virg. lib. 3. Æn. *Crebrescunt optatæ auræ, portusq; patescit, Iam propior.*

CAVTVS] valetudini consulens, sibi cauens ab iniuria cæli.

CARVM CAPVT] φίλην κεφαλήν. Omnia quę in homine præcipuam vim habent salutis & vitæ C conseruandæ, aut quæ summam præbent voluptatem atq; vtilitatẽ, cara dicuntur à poëtis græcis, vt φίλη ψυχὴ, φίλον κῆρ, φίλος θυμὸς, φίλα γούνατα, φίλη κεφαλὴ, φίλα ὄμματα, φίλοι ὀφθαλμοὶ φίλη πάτρις, φίλος οἶκος, vel φίλα οἰκία in numero multitud. φίλη μήτηρ, φίλα τέκνα, &c. id est cara anima, carum cor, carus animus, cara genua, carum caput, cari oculi, cara patria, cara domus, seu caræ domus, cara mater, cari liberi, &c.

EXTR. TVRBA OPPOS. HVM.] ne quis enim in turba iactet, aut impellat, *oppositis humeris*, tuis scilicet, προβαλὼν τοὺς ὤμους σου. obiectis humeris, tamquam scuto aduersus pulsum multitudinis & turbæ. Theophrastus ἠθικ. χαρακτ. in describendo assentatore etiam hoc argumentum commemorat non admodum dissimile, καὶ τοὺς ἀπαντῶντας ἐπιστῆσαι κελεύσαι ἕως αὐτὸς παρέλθῃ: id est, & proprium est assentatoris iubere eos, qui obuiam eunt, consistere, donec ille prætererit.

AVREM SVBSTR. LOQ.] si tibi res est cum loquaci sene, aureis tuas, si fieri potest, comprime, vel obtura, vt ne eius loquacitate offendaD ris: sed potius, vt eum, quamdiu ei videatur, loquentem perferre, ac perpeti possis. aureis tuas ei præbe verberandas, atque obtundendas: verùm tamen ne te loquacitate sua obtundat, & exsurdet, eas substringe, & supprime, vt minus molestè & sine periculo surditatis eius garrulitatem ferre possis. Sic mihi videtur hic locus esse explicandus, non, vt Acr. & Porphir. *aurem adhibe, & intende.* Iam qui aureis suas obturant, facilius quemuis clamorem, sonitum, strepitum, fragorem excipiunt, ac perferunt, neque vllo pacto commouentur, quemadmodum Satyrus ille Clazomenius apud Aristot. problem. τμημ. γ. quod esset ad maledicendum promtus ac propensus, cùm sibi in iudicio causa dicenda esset, ne ad maledicendum aduersario, si eum audiret, impelleretur, ac potius vt de re ipsa diceret, aureis sibi obturanit. Ita dicimus clausis oculis periculum adire, id est, sine vllo metu, ac dubitatione, propterea quòd, qui clausis oculis, vt Andabatæ illi, seu Antanabatæ potius, sese periculo E offerunt, aut laborem aliquem suscipiunt, facilius vtroque defunguntur, quàm si periculi, aut laboris magnitudinem oculis cernant: & ægri, qui sunt teneriores, pharmaca solent clausis oculis deuorare. Sic apud Platon. in Gorgia, Socrates probat, vnumquemque, qui aliqua in re peccarit, vltrò ad iudicem ire, atque ad pœnam à lege constitutam subeundam occurrere, & quodammodo clausis oculis, & fortiter sese vrendum ac secandum medico præbere oportere. verba Platonis hæc sunt, παρέχειν μύσαντα καὶ ἀνδρείως ὥσπερ τέμνειν καὶ καίειν ἰατρῷ. vt igitur ad Horatium reuertar, sic hunc locum explico, aurem, videlicet tuá, substringe loquaci seni, id est, aure tua substricta & compressa, sine senem istum loquacem, quamdiu volet, verba fundere: aureis tuas ei præbe totum diem, si ei libebit, longis & odiosis narrationibus tundendas, ac verberandas. Atque ita in codice quodam manuscr. ad oram ascriptum vidi, *substringe aurem*: id est, præbe aurẽ. Licet etiam dicere, quod mihi hac secunda editione venit in F mentem, *aurem substringere*, positum ab Horatio pro aurem vellere, quod est admonere: vt sit hæc sententia, aurem substringe loquaci, id est, senem paullo loquaciorem, & quædam fortasse expromentem, vel euulgantẽ, quæ taceri præstabat, & quædam effundentem, atq; efferentem, quorum enuntiatio ei periculum sit allatura, admone, vt linguæ temperet: vel sic, multitudine verborum eos, qui adsunt, offendentem, nullamq; loci, neque temporis, neque personarum rationem habentem, admone vt modum orationi constituat. Ita aurem substringere, idem atque aurem vellere, valere dicemus: quo vsus est Virg. Sileno, *Cùm canerem reges & prælia, Cynthius aurem vellit, & admonuit, &c.* idẽ in Copa, *Mors aurẽ vellens, viuite, ait, venio.* Adr. Turnebus autem vir singulari doctrina præditus, aliter hunc locum explicandum putabat, nempe hoc modo: *aurem substringe loquaci*: id est, aurem senis loquacis leniter tracta, seu prehende, vel molliter attinge: quod faciebant qui adulabantur, & qui se amare simulabant.

A bant. Ego memini, apud Plautum *prehendere crineis & auriculas*, esse amatoriè, & blandè aliquem delinire, & permulcere: sed *substringere aurem* fortasse non idem valet. Veruntamen iudicet lector eruditus.

IMPORTVNVS AMAT LAVDARI?] si ſ neo est importunus, quòd cupit laudari: si assiduè vult laudari, &c. Importunus is est, (vt alibi annotauimus) qui numquam conquiescit, neque alijs conquiescendi potestatem facit. si igitur tali ingenio est, vt suis laudibus supra modum delectetur, tamdiu eius laudes persequere, donec, manibus ad cælum sublatis, dixerit satis esse.

MANIBVS SVBLATIS] gestus lætantis, & Dijs immortalibus gratias agentis, vt Dionys. Halicarn. lib. 3. de patre Horatiorum tergeminorũ, ὁ δὲ πατὴρ, ὡς ἔμαθε τὴν διάνοιαν αὐτῶν, περιχαρὴς γενόμενος, καὶ τὰς χεῖρας ἀνασχὼν εἰς τὸν οὐρανὸν, πολλὰς ἔφη χάριτας εἰδέναι τοῖς θεοῖς, ὅτι παῖδας ἔδωκαν αὐτῷ γενέσθαι καλοὺς καὶ ἀγαθούς. id est, Pater autem vt eorum sententiam

B cognouit, lætitia elatus, & manibus sublatis in cœlum, magnam se dijs habere gratiam dixit, quòd sibi hoc beneficij dedissent, vt filij sui essent pulchri & fortes. est etiam orantis gestus, vt docuimus ad Od. 23. lib. 3. itemq; ad epist. ad Loll. 2. lib. 1. admonebimus.

ET CRESC. TVM. INFLA] ingenium hominis inanis, qui supra modũ cupit laudari, quiq; assentatione nimis delectatur, expressit. Itaque eiusmodi quidẽ ingenium cum vtre comparauit: assentatoris autem orationem ad huiusmodi homines inflandos valere declarauit.

CVM TE SERVITIO LONGO, &c.] cùm moribundus iam in lecto decubuerit, req; heredem instituerit ex quadrante,

ET CERTVM VIGILANS] & tú certò vigilans, non somnians audieris, &c. solent enim plerumque, qui quippiam magnopere exoptant, id in somnis cernere. Virgil. in Pharm. *Credimus? an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?* & piscator ille pauperculus apud Theocritum εἰδ. κα. somniat

C procerum quendam, & grandem piscem ad hamũ decurrisse. quemadmodum (inquit) in somnis canis omnis prædam vaticinatur. sic Theocritus, καθεζόμενος δ' ἐδόκευν τὼς ἰχθύας, ἐκ καλάμω δὲ πλάνον κατέσειον εἴδωλον· καί τις τῶν τραφερῶν ὀρέξατ'· καὶ γὰρ ἐν ὕπνοις πᾶσα κύων ἄρκον μαντεύεται, ἰχθύα κ' ἠγὼν. id est, sedens pisceis excipiebam, seu captabam: ex calamo autem fallacem escam concutiebam. Atque aliquis è piscium pinguium numero escam appetiuit. Namq; in somnis omnis canis prædam vaticinatur: sic & ego piscem. *certum vigilans* igitur valet id, quod dicunt Græci vno verbo, ὕπαρ. cuius contrarium est κατ' ὄναρ. Plato lib. 2. de repub. in extremo, οὔτ' ἄλλους ἐξαπατᾷ οὔτε κατὰ φαντασίας, οὔτε κατὰ λόγους, οὔτε κατὰ σημείων πομπὰς, οὔθ' ὕπαρ, οὔτ' ὄναρ. id est, neq; alios decipit deus neque per visiones, neq; per sermones, neq; per signorum missiones, neque vigilanteis, neque in somnis.

QVARTÆ SIT PARTIS, &c.] ordo verborum est, cum tú certò vigilans audieris hæc verba: quartæ partis heres sit Vlysses. sic suprà locutus est Od. 25. lib. 1. *audis minus & minus iam, Me tuo longas pereunte nocteis, Lydia dormis?* quidam libri veteres habent, *quarta esto partis, &c.* D

ERGO NVNC DAMA SOD.] sic dices voce flebili, & queribunda, itáne est? ergo sodalis meus, quicum mihi erat mensa, victusque communis, mihi ereptus est, & interijt? Dama autem, nomen est Seruile.

NVSQVAM EST?] idest, perijt? Hellenismus est, οὐδαμοῦ ἐστιν, id est.

VNDE M. TAM FORT. TAMQVE] ordo est, *sparge subinde*, id est, deinde subiunge iterans hæc verba, vnde mihi tam fortem, ac fidelem amicum parabo? solemus autem orationem præcisa vti in comminationibus, conquestionibus, obiurgationibus, & similibus animi motibus, vt infrà sat. 7. *vnde mihi lapidem? vnde sagittas?* Terent. in Eunuch. *Egóne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modo: mori me malim.* Germanus Valens autẽ hæc verba, *Sparge subinde*, referenda esse putat ad veterum consuetudinem in funeribus procurandis: in quibus præter alia, quę factitare soliti erant, flores spargebant. Virg. lib. 6. Æn. *manibus, date lilia, plenis Purpureos spargam flores: animamq́, nepotis His saltem accumulem donis.* idem Daphnide, *Spargite humum folijs, inducite fontibus,* [aliàs *frondibus*] *vmbras Pastores: mandat fieri sibi talia Daphnis: Et tumulum facite; &c.* E

EST GAUDIA PRODENTEM] est, vt Græci, ἔξεστι, id est, licet animi lætitiam fronte tegere: nihil vetat, quo minus quis vultum lætitiæ indicem, dissimulatione & fictis lacrymis celare possit. notus versiculus ille ex mimo Publ. *Heredis fletus sub persona risus est.*

PERM. ARBITRIO] tuo. interdum testatores, quæ post mortem suam fieri volunt, ea permittunt arbitrio vel heredis, vel legatarij: quæ verba eandem vim habent, ac si arbitrio boni viri res esset permissa. secutus sum autem libros omneis veteres, qui habent *Permissum*, non, vt vulgati, *Commissum*: & rectè. committere enim fidei dicimus potius, permittere potestati, & arbitrio. Hor. Od. 9. lib. 1. *Permitte diuis cetera: qui simul, &c.* Idem lib. 1. epist. 18. *Arcanum neq; tu scrutaberis vllius vmquam, Commissumq́, teges.* idem sat. 4. *Commissa tacere Qui nequit.* F

SINE SORDIBVS] magnificè, splendidè, non sordidè.

MALE TVSSIET] tussi graui, & periculosa laborabit, quam βηχὰ nominant Græci. *male* hoc loco valet, grauiter, valdè.

HVIC TV DIC EX P. T. &c.] id est, huic coheredi dic, si fundum, aut domum, quæ tibi ex testamento obuenerit, habere cupiat: te ei libentissimè venditurum, & quanti velit, addictutum, atque adeò, si videatur, donaturum. *nummo*, id est, pretio vilissimo. Atque ita ferè omnes hunc locum explicant: quam explicationem adiuuans Porphirio, scribit, si quidem eius verba sunt, legem fuisse, quæ vetaret, quicquam testamento acceptum alteri donare. Itaque qui donare volebant, & tamen contra legem committere nolebant, aut non audebant, venditionẽ simulabant: & quod erat, verbi gratia, centũ millibus sestertiũm

A tiûm mummûm æstimabile, nummo, addicebãt. Sed Germauus Valens, hæc putat esse nugatoria, & *nummo* coniungendum esse cum participio *gaudentem*, hoc modo, *Dic te gaudentem nummo:* id est, malentem nummum, quàm fundum, addicere ei fundum pecunia. quam explicatiouem ego magis probo.

PROSERPINA] Proserpina mortis, & vitæ arbitra est, vt suprà diximus ad Od. 28. lib. 1. imperiumque in primis habet in mortuos, quod & Homerus ostendit ὀδυσ. λ. Ἦ τί μοι εἴδωλον τόδ' ἀγαυὴ Περσεφόνεια ὤτρυν', ὄφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στεναχίζω, id est, aut quid ad me hoc simulacrum impulsum mi sit Proserpiua? an vt magis ac magis lamentans gemam? Tibull. lib. 3. *At mihi Persephone nigram denuntiat horam. Immerito iuueni parce nocere Dea.* Virgil. Æneid. 4. *Nondum illi flauum Proserpina vertice crinem Abstulerat, Stygioq; caput damnauerat Orco.*

SATYRA 6.

B *HOC erat in votis: modus agri non ita magnus,*
Hortus vbi, & tecto vicinus iugis aquæ fons,
Et paullum siluæ super his foret. auctius, atque
Dij melius fecere. bene est. nihil amplius oro,
Maia nate, nisi vt propria hæc mihi munera faxis:
Si neq; maiorem feci ratione mala rem:
Nec sum facturus vitio, culpáue minorem:
C *Si veneror stultus nihil horum: ô si angulus ille*
Proximus accedat: qui nunc denormat agellum:
O si vrnam argenti fors quà mihi monstret: vt illi,
Thesauro inuento qui mercenarius agrũ
Illũ ipsum mercatus arauit, diues amico
Hercule: si, quod adest, gratum iuuat: hac prece te oro
Pingue pecus domino facias, & cẽtera, præter
Ingenium: vtque soles, custos mihi maximus adsis.
Ergo vbi me in monteis, & in arcem ex vrbe remoui: D
Quid prius illustrem satyris, Musáq; pedestri?
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auster,
Auctumnusq; grauis, Libitinæ quæstus acerbæ.
Matutine pater, seu Iane libentius audis,
Vnde homines operum primos, vitæque labores
Instituunt (sic dijs placitum) tu carminis esto
Principiũ. Romæ sponsorẽ me rapis: eia,
Ne prior officio quisquam respondeat, vrges: E
Siue Aquilo radit terras: seu bruma niualem
Interiore diẽ gyro trahit: ire necesse est.
Post modò, quod mi obsit, clarè, certumq; locuto,
Luctandum in turba, facienda iniuria tardis.
Quid vis insane? & quas res agis? improbus vrget
Iratis precibus. tu pulses omne, quod obstat,
Ad Mæcenatem memori si mente recurras. F
Hoc iuuat: & melli est: non mentiar. at simul atras
Ventũ est Esquilias: aliena negotia centũ
Per caput, & circa saliunt latus. ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad puteal cras.
De re communi scribæ magna, atq; noua te
Orabant hodie meminisses Quincte reuerti.
Imprimat his, cura, Mæcenas signa tabellis.
Dixeris, experiar? si vis, potes, addit: & instat

Septimus

A *Septimus octauo propior iam fugerit an-*
nus,
Ex quo Mæcenas me cœpit habere suorũ
In numero: duntaxat ad hoc, quem tolle-
re rheda
Vellet iter faciens: & cui concredere nu
gas
Hoc genus. hora quota est? Thrax, an
Gallina Syro par?
Matutina parũ cautos iam frigora mor-
dent:
Et, quæ rimosa bene deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus subiectior in diẽ,
& horam
B *Inuidiæ: noster ludos spectauerat vnà:*
Luserat in campo, fortunæ filius, omnes.
Frigidus à rostris manat per compita ru-
mor?
Quicumq; obuius est, me consulit: ô bo-
ne (nam te
Scire, deos quoniam propius contingis, o-
portet)
Numquid de Dacis audisti? nil equidẽ.
vt tu
Semper eris derisor. at omnes dij exagi-
tent me,
Si quicquam. quid? militibus promissa,
Triquetra,
C *Prædia Cæsar, an est Itala tellure datu-*
rus?
Iurantẽ me scire nihil, mirantur, vt vnũ
Scilicet egregij mortalem, altIq; silentI.
Perditur hæc inter misero lux, non sine
votis.
O rus, quando ego te aspiciam? quandoq;
licebit
Nunc veterum libris, nunc somno, & in-
ertibus horis
Ducere sollicitæ iucunda obliuia vitæ?
O, quando faba Pythagoræ cognata, si-
mulq;
Vncta satis pingui ponentur oluscula
lardo?

O noctes, cenæq; deûm: quib. ipse, meiq; D
Ante Larem proprium vescor: vernasq;
procaceis.
Pasco libatis dapibus. prout cuiq; libido
est,
Siccat inæqualeis calices conuiua, solutus
Legib. insanis: seu quis capit acria fortis
Pocula: seu modicis vuescit lætius. ergo
Sermo oritur non de villis, domibúsue a-
lienis:
Nec male, nécne Lepos saltet: sed, quod
magis ad nos
Pertinet, & nescire malum est, agita-
mus: vtrúmne
Diuitijs homines, an sint virtute beati: E
Quídue ad amicitias, vsus, rectúmne tra
hat nos:
Et quæ sit natura boni: summumq; quid
eius.
Ceruius hæc inter vicinus garrit anileis
Ex re fabellas. nam siquis laudat ArellI
Sollicitas ignarus opes, sic incipit. olim
Rusticus vrbanum murem mus paupere
fertur
Accepisse cauo, veterem vetus hospes a-
micum,
Asper, & attentus quæsitis: vt tamen ar
ctum
Solueret hospitijs animum. quid multa? F
neq; illi
Sepositi ciceris, neq; longæ inuidit aue-
næ:
Aridum & ore ferens ácinum, semesáq;
lardi
Frusta dedit, cupiens varia fastidia cena
Vincere, tangentis male singula dente su-
perbo:
Cùm pater ipse domus palea porrectus in
horna
Esset ador, loliumq;, dapis meliora relin-
quens.
Tandem vrbanus ad hunc, quî te iuuat,
inquit, amice,

Pp *Præru-*

A *Prærupti nemoris patientē viuere dorso?*
Vin' tu homines, vrbemq́; feris præponere siluis?
Carpe viam (mihi crede) comes: terrestria quando
Mortaleis animas viuunt sortita: neque vlla est
Aut magno, aut paruo lethi fuga. quo, bone, circà,
Dum licet, in reb. iucundis viue beatus:
Viue memor, quàm sis æui breuis. hæc vbi dicta
Agrestem pepulere: domo leuis exsilit. inde
B *Ambo propositum peragunt iter, vrbis auentes*
Mœnia nocturni subrepere. iamq́ue tenebat
Nox medium cæli spatium, cùm ponit vterq;
In locuplete domo vestigia: rubro vbi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos:
Multaq́ue de magna superessent fercula cenæ:
Quæ procul exstructis inerant hesterna canistris.
C *Ergo, vbi purpurea porrectum in veste locauit*
Agrestem: veluti succinctus cursitat hospes:
Cōtinuatq́; dapes: nec nō vernaliter ipsis
Fungitur officijs, prælambens omne, quod affert.
Ille cubans gaudet mutata sorte: bonisq́;
Rebus agit lætum conuiuam, cùm subitò ingens
Valuarum strepitus lectis excussit vtrumq;.
Currere per totum pauidi conclaue: magisq́ue
Exanimes trepidare, simul domus alta (Molossis
Personuit canibus. tum rusticus, haud D
mihi vita
Est opus hac, ait: & valeat. me silua, cauusq́;
Tutus ab insidijs tenui solabitur eruo.

HOC ERAT IN VOTIS] hoc erat in optatis: hoc optabam.

MODVS AGRI] agrum optabam breuibus, & paucis decempedis mensum: agrum non admodum latum. modus in agro significat longitudinem ac latitudinem descriptam, ac dimensam. exstat titulus in pandectis iuris ciuilis, *Si mensor falsum modum dixerit*. M. Tull. in orat. pro Flacco, *voluisti magnum agri modum censeri*. Cœlius lib. 8. epist. *de signis, & tabulis, de agri modo, de ære alieno acerrime agere*. Plautus Aulul. prologo, *Agri reliquit ei non magnum modum*.

IVGIS AQVÆ FONS.] fons aquæ perennis. sic M. Tull. dixit aquam de iugi puteo haustā. E

SVPER HIS.] ἐπὶ τούτοις, ad hæc, vel præter hæc.

AVCTIVS] amplius, benignius, cumulatius.

MAIA NATE] Mercuri. Oda. 2. lib. 1. *Siue mutata iuuenem figura Ales in terris imitaris alme Filius Maiæ*. & Oda 10. eiusd. *Mercuri facunde, nepos Atlantis, &c.* Mercurium appellat, quia creditur amplificationem rei familiaris, & lucra adiuuare, & fortunare. vide annot. ad saty. 3. huius libri.

PROPRIA] fixa, stabilia, perpetua. vide annot. ad illum locum, *Si proprium est, quod quis libra, &c.* epist. 2. lib. 2. infrà.

SI NEQVE MAIORVM, &c.] sic precatur Horatius. Si neq; rem meam auxi per cuiusquam iniuriam, aut per dedecus, aut turpitudinem, neque sum imminuturus nequitia, & luxuria: si non opto ijs, quæ habeo, plura, aut maiora, neq; agrū vicinum concupisco, neque thesaurum inuenire aueo, seu inuenturio: si deniq; ijs, quæ mihi suppetunt, contentus viuo: te oro, vt, &c. solebant autem preces cum condicione concipi à veteribus. sic Thetis apud Hom. lib. α. Iliad. Ζεῦ πάτερ, εἴποτε δή σε μετ' ἀθανάτοισιν ὄνησα Ἢ ἔπει, ἢ ἔργῳ, τόδε μοι κρήηνον ἐέλδωρ: id est, Iupiter pater, si quando te inter immortaleis iuui aut verbo, aut facto: hoc, quod peto, mihi perficito. sic Horat. Od. 18. lib. 3. *Faune Nympharum fugientum amator Per meos fines, & apr. &c. Si tener pleno, &c.* F

RATIONE MALA] turpitudine aliqua, iniuria, vt lenocinio, impudicitia, cæde, & similibus. Pindarus ᾠδ. η. Νεμ. ait, diuitias honestis rationibus, & cum Dijs volentibus partas, stabiliores esse. sic Pind. σὺν θεῷ γάρ τοι φυτευθεὶς ὄλβος ἀνθρώποισι παρμονώτερος.

SI VENER. STVLT. NIHIL HORVM] id est, si huiusmodi vota, quæ statim sequuntur, non facio: si talia non opto. suprà ad illum locum, *Et venerata Ceres, &c.* sat. 2. huius libri, ostendimus, *venerari* interdum idem valere, quod precari, & vota facere. precari autem Græci εὔχεσθαι dicunt

A cunt: quod non solùm à dijs aliquid precibus expetere significat, *αἰτεῖν τοὺς θεούς*, vt loquitur Plato in Euthyphr. sed etiam optare. itaque, quæ Latini optata, Græci *εὐχὰς* quoque nominant, vt sciunt Græcè docti. sic igitur hunc locum explicandum censeo, si nihil bonum opto, seu, si quis malit, si nihil horum à Dijs precor, non vt Erasmus, qui legendum putat, *venor*. Iam *veneror stultus*, sic dictum, vt illa, *parce malignus*, Od. 28. lib. 1. *& nõ te negliget horridus*, Od. 21. lib. 3. & similia, quæ collegimus ad Od. 8. lib. 3. Existimabant autẽ veteres illi, diuitias, & cetera bona fortunæ à Dijs immortalibus donari, & ab ijsdem incommoda, damna, & egestatem hominibus importari, quod & Theog. approbat, *Οὐδεὶς κύρν' ἄτης, καὶ κέρδεος, αἴτιος αὐτός, Ἀλλὰ θεοὶ τούτων δώτορες ἀμφοτέρων.* id est, Nullus est, Cyrne, detrimenti & lucri sibi ipse causa: sed Dij horum vtriusq; sunt donatores. Itaq; quemadmodum bona à Dijs, votis ominibusque expetebant, ita mala & aduersam fortunam de-
B precabantur.

O SI ANGVLVS ILLE, &c.] talia sunt auarorum vota, atque optata. *Ô si*, optantis, & precantis est. Virg. Æneid. 8. *O, mihi præteritos referat si Iupiter annos*. & *si*. vt Æneid. 6. *& sic fortè precatur, Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus Ostendat nemore in tanto*: vt apud Græcos, *εἰ*. *εἰ γένοιτο* vtinam accidat. vtinam mihi contingat. & ita Eurip. Oreste, *Εἰ γὰρ γένοιτο, φανείη δ' ἴδοιμι πάλιν*. Et ô solum. Idem Virgil. lib. 5. Ænei. *nec vincere certo* (*Quamquam ô.*)

DENORMAT AGELLVM.] Denormat legunt Porphir. & Acro, & ita reperi scriptũ in omnibus ferè codicibus calamo exaratis, & nonnullis vulg. eamq; scripturam, præsertim à viris doctis comprobatam, secutus sum. denormare autem idem valet, quod denormem, & inæqualem, & normæ expertem efficere. huc pertinet, quod scribit Aristot. lib. 1. de arte dicendi, ea, quæ nobis desunt, etiam si parua sint, nobis esse bona, & optabilia, *καὶ ἃ ἐλλείπειν οἴονται, κἂν μικρὰ ᾖ, αἱρετά*.

C FORS] fortuna. vt sup. annot. ad sat. 1. lib. 1.

QVA] aliqua via, aliqua ratione, aut aliqua parte potius. quidam libri veteres tamen habent *qua*.

AMICO HERCVLE.] æquo, & propitio Hercule. beneficio Herculis diues factus. nam & Hercules eorum rem familiarem fortunare, atq; augere credebatur, qui bonorum suorum decimas ad eum detulissent. Alij dicunt eum præesse thesauris. Alij hoc referunt ad fabulam de quodam rustico, cui visus est Hercules in somnis locum, vbi esset thesaurus, demonstrasse. Herculem autem thesauris, & lucris insperatis, item vt Mercurium, ideò præesse voluot, quòd Hercules diuitias & bona externa virib. & virtute adeptus est. hunc locum imitatus est Persius saty. 2. *& ô si Sub rastro crepet argenti mihi seria dextro Hercule*.

THESAVRO INVENTO] thesaurum sic definit Paullus iurisconsultus lib. 41. digestor. tit. 1. de acquir. rer. domin. *Thesaurus est quædam vetus depositio pecuniæ, cuius non exstat memoria, vt iam dominum non habeat. Sic enim fit eius, qui inuenerit, quod non alterius fit. alioquin si quis aliquid vel lucri,* D *vel metus, vel custodiæ causa condiderit sub terra, non est thesaurus: cuius etiam furtum fit.*

SI, QVOD ADEST, GRATVM IVVAT:] id est, si, quod mihi suppetit, gratum, & iucundũ est: si eo, quod adest, delector & contentus sum. nomen *gratum* coniungendum est cum verbo *iuuat*, hoc modo, *gratum iuuat*, id est, cum sit gratũ, iuuat: *ὡς χαριζομένῳ ἂν ἀγαπητὸν ἦν τέρπει*. gratũ est enim id, in quo acquiescimus, quo contenti sumus.

HAC PRECE TE ORO.] sic loquitur epist. ad Vinn. Asell. lib. 1. *oratus multa prece nitere porrò*.

PRÆTER INGEN.] nam ingenium pingue, id est, hebes, neq; laudabile, neq; optabile est.

VTQVE SOLES] nam poëtæ omnes sub Mercurij tutela sunt. quos sup. Od. 17. lib. 2. *viros Mercuriales* appellat: vbi Faunum, Mercurialium virorum custodem dicit.

ET IN ARCEM] in locum editum, qui mibi arcis loco esse possit: vel villam suam signifi- E cat, vbi rex est, & in quam se recipit, tamquam in arcem, longè à strepitu vrbano, longè à negotijs vrbanis.

MVSAQVE PEDESTRI.] Musam pedestrem, versus, quibus vtitur in satyris, & in epistolis appellat, quia solutæ orationi sunt simillimi. infrà epist. ad August. in extrem. *nec sermones ego mallem Repenteis per humum, quam res componere gestas*. & Ode 12. lib. 2. historias pedestreis dicit, quæ sunt oratione soluta conscriptæ, *tuq; pedestribus Dices historijs prœlia Cæsaris, Mæcenas, melius*. *πεζὸν λόγον* appellant Græci.

MALA ME AMBITIO] *mala* epithetum est ambitionis perpetuum: vel distinguit ambitionem honestam, & laudabilem, à turpi & vituperanda. vide Aristot. lib. 4. de moribus ad Nicomach. vbi de ambitione disputat, quam *φιλοτιμίαν* nominant Græci.

NEC PLVMBEVS AVST.] insalubris, pestilens, & quo corpora ingrauescunt. M. Tull. per translationem sermonis *plumbeos* appellat, tardos F & hebetes lib. 1. Tuscul. *nisi planè plumbei sumus in philosophicis*. vel refer ad colorem oris, & corporis, quę efficiuntur pallida Austri flatu. sup. Od. 14. lib. 2. *Frustra per autumnos nocentem Corporibus metuemus Austrum*. Aristoteles problem. lib. 2. *τμημ. κς*. quærit cur Auster sit *δυσώδης*, id est, fœtidi, & tætri odoris: & respõdet, fortasse eò fieri, quòd humida, & callida corpora efficiat. hæc enim maximè putrescunt. significat autem fortasse Horatius, se continentia, & frugalitate consequi, vt à tempore anni minus salubri, non offendatur sua valetudo. Nam & Socratem ferunt ita continentem in victu, cultuq; fuisse, vt sæpe Athenis orta pestilentia, multisq; vi morbi absumtis, solus intactus, & integer à peste fuerit. Vel dic, quòd rectè valeat anni tempore insalubri, id eum loco ascribere, & cælo.

LIBIT. QVÆST. ACERBÆ] quia Austro flante complures in morbum incidunt, atq; intereunt. Libitina, Dea funerum, à qua dicti Libitinarij, qui in funeribus procurandis sunt occu-

A pati. Plaut. senes decrepitos *libitinarios* appellat in Bacchid. *Blandula, faceta, pulchra: incurnos, libitinarios, veterrumos senes illorū traherent patres.* Od. 30. lib. 3. *magnaq́, pars mei Vitabit Libitinam.* Dionys. Halicar. lib. 4. scribit, Venerem nescio quam à Romanis appellatā esse Libitinam. & item Plutarchus Ῥωμαικοῖς.

AVRIS] appellaris, vt epist. ad Mæcen. 2. lib. 1. *rexq́, paterq́, Audisti coram.*

MATVTINE] à Iano diei, & anni principium ducitur. de quo vide Plutarch. ῥωμαικοῖς, & Macro. lib. 1. Saturn. Seruius ad illum Virg. versum lib. 7. Æn. *Sunt gemina belli portæ, &c.* notat, *Ianum apud aliquos bifrontem, apud aliquos quadrifrontem esse non mirum est. Alij enim eum dicunt dominum esse volunt, in quo est ortus & occasus: Horat. Matutine pater, seu Iane libentius audis: alij anni totius, quem in quattuor tempora constat esse diuisum. Annū autem esse deum illa res probat, quòd ab eo prima pars anni nominatur. Nam à Iano Ianuarius nuncupatus est.*

B M. Tull. lib. 2. de nat. Deor. *Cumq́, in omnibus rebus vim haberent maximā prima & extrema, principem in sacrificando Ianum esse voluerunt, quod ab eundo nomen est ductum: ex quo transitiones perviæ Iani, foresq́, in liminibus profanarum ædium, ianuæ nominantur.* Incipit hinc narrare suas totius diei actiones à tempore matutino ad vesperam.

VNDE] à quo, vt sup. sat. 5. *vnde ego mira Descripsi docilis præcepta hæc.* ibid. *Vnde vxor media surgat de nocte vocata.*

ROMÆ SPONSOREM] cùm Romæ sum, inquit, sponsorem me rapis. sponsorem iurisconsulti recentiores Paullus, Vlpianus, & ceteri, fideiussorem appellant. infrà epist. 2. lib. 2. *Hic sponsum vocat.*

RAPIS] verbum *rapis* significat necessitatem, non illam quidem vi impositam, sed ab officio natam: quæ plurimum valet apud viros bonos. rapis igitur, id est, cogis me ex officij ratione. spondere autem pro altero, graue onus esse, declarat prouerbium Græcum ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα, id est, sponde: C at propinquum est damnum.

EIA, NE PRIOR OFFICIO] si legemus *vrge*, vt habent omnes libri vulgati: horum verborum hæc mihi videtur fore sententia. eia (inquit Horatius) Matutine vrge, atque impelle me acriter ad hoc officium spondendi alicui amico præstandum, ne quis me officiosior existat, atque hanc mihi laudem præripiat. Sin, vt nonnulli libri manuscripti, *vrges*: quam scripturam ego magnopere probo: huius loci hæc erit sententia: tu Matutine me sic hortando vrges: eia Horati noli committere, vt quisquam officio satisfaciat prior, quàm tu. potest & sic explicari, seruata vulgata, & communi scriptura, vt intelligamus, Horatium seipsum hortari, eia: vrge quod agis, vrge officium tuum, nequis te sit officiosior. sed ego *vrges* legi malo.

SIVE AQVILO RAD. TERR.] siue flat Aquilo, &c. sed cur terras dicit ab Aquilone radi, cùm hic ventus à superiore parte spiret, vt docet Aulus Gell. lib. 3. cap. 3? fortasse responderi potest, radendi verbo vsum esse Horatium nō quòd significet, per extremas maris, aut terræ parteis D hunc ventum spirare, sed vt eius vim exprimat. sic de Euro dixit Od. 16. epod. *vt neq, largis Aquosus Eurus arua radat imbribus.*

SEV BRVMA NIVAL. INTERIORE] id est, siue dies totius anni sunt frigidissimi, ac breuissimi, niuibus deniq; infestissimi, &c. *Interiore gyro*, id est, breuiore circulo. nam compluribus ab vno communi puncto medio descriptis circulis, interiores, sunt breuiores, seu minores. neq; tamen hoc ita accipiendum est, quasi dicamus solis circulos parallelos, id est, æqualiter inter se distanteis, quos quotidie motu cæli sol efficit, bieme, quàm vere, atq; æstate esse breuiores: (quouis enim tempore anni sunt æquales, quia quanto sunt minores semicirculi suprà finientem nostrū, tanto sunt maiores ij, qui sunt infrà, & sub pedibus nostris) sed quòd minores sint suprà finientē nostrum bieme, quàm ceteris anni partibus, semicirculi: id q; propter orbem signiferum, quem ζῳδιακὸν Græci appellant: quo sit vt dies sint contra- E ctiores, noctesque longiores. Itaque hæc verba, *niualem, Interiore diem gyro trahis*, hanc vim habent, dies efficit contractiores, ac breuiores, simulque frigidos, & niuibus informeis, ac turbulentos. Vel dic, omnino eos circulos, quos cæli motu sol bieme efficit, esse minores, quàm quos vere, & auctunno, propterea, quòd illi sunt tropico capricorni, seu brumali signo, proximi. Quòd si quis dicat, eadem ratione etiam eos circulos, quos sol æstate cæli motu conficit, esse ijs breuiores, quos vere, & auctunno: quia sint signo solstitiali, seu tropico cancri viciniores: fatebor, & concedam. sed hoc interest, quòd dies æstiui sunt noctibus longiores propter situ̅ orbis signiferi, seu zodiaci, cuius pars maior æstiuis diebus exstat supra terram: quam partem dum sol permetitur & perambulat, dies efficit noctibus longiores, & propter vicinitatem suam ardenteis, & torridos: dies brumales autem contrà propter contrariam rationem sunt noctibus breuiores, simulq; turbulenti & frigidi. Itaq; significans Horatius bos F dies brumaleis, rectè, & ἐναργῶς addit ad nomen *diem*, epithetum *niualem*.

POST MODŌ, QVOD MI OBSIT, &c.] postea mihi id locuto, quod mihi damnum afferat, ita clarè, & apertè, vt infitiari non possim, luctatidum est in turba. Sed quid de se locutum esse sentit Horatius, quod ei obesse possit? vel intellige vniuersè, & generatim de quouis sermone, cuius hæc natura est, vt, maximè si multus sit, & cum multis, non possit non nocere ei, qui sit locutus: vel ad sponsionem refer, quæ, vt paullo antè diximus, sponsori plerumq; damnosa est. alij referunt ad defensionem clientis, quasi Horatius alicuius causam defenderit in iudicio, & defendendo clientem, aduersarium læserit: alij ad conuicia, quæ fieri solent in turba, dum alij tardius, alij celerius eunt: quarum explicationum posteriores duas non probo: duarum autem priorum mihi placet magis ea, quæ ad sponsionem refertur: & ita Ouidius, *Vnus & verbi grandia damna ferat.* Iam post modo Seruius ad illum locum Virgilij Tityro

A lij Tityro *longo pòst tempore venit*, vult esse vnam vocem,& hunc versum Horatij profert.

Lvctandvm in tvrba] id est, laborandnm,& contendendum est in turba.

Facianda inivr. tard.] dnm propero, non possum effugere, quin faciam iniuriam iis, qui antecedunt, tardius ennnbus. fit enim, vt eos impellam & pulsem: quod illi molestè ferentes, mibi conuiciantur & maledicunt bis verbis, *quid vis insane?* &c.

Qvid vis insane? et qvas] verba sunt (vt dixi) eius qui ab Horatio properante impulsus, excandescit, per imitationem quandam expressa.

Improbvs vrget] improbè, & sine intermissione me insectatur verbis contumeliosis, & precibus iratis, id est, exsecrationibus & diris precationibus: ἀραῖς, vt sup. Od. 5. epod. *misit Thyesteas preces.*

Tv pvls. omne, q. obst. ad Mæc.] hæc verba, *tu pulses omne, quod obstat*, coniunctè B legenda sunt, cum versu proximo, *Ad Mæcenatem memori*, &c. & boc modo mea quidem sententia, explicanda. tu autem Horati (nam seipsum affatur) non dubitaueris, quicquid obstat eunti, pulsare, cùm tibi fuerit ad Mæcenatẽ reuertendũ.

Hoc ivv. et melli est: non m.] verè loquar, ingenuè fatebor, quod verũ est, boc mihi magnæ voluptati est, iactari in turba, & pulsare, & pulsari, & male audire, cùm ad Męcenatem redeo, aut recurro.

Malli est] est mibi instar mellis: est mihi dulcissimum, ac iucundissimum, ad Mæcenatem reuerti, vel, cùm ad Mæcenatem reuertor, pulsari.

Atras] cur atras? an propteteà quòd erat commune plebis sepulcretum, seu sepulcrum? at isthuc fuerat olim: nunc autem in Esquilijs erant horti Mæcenatis. itaque salubreis appellat sat. 8. lib. 1. an propter sexcentas occupationes, & curas, quibus distringebatur, & obruebatur, cùm eò venerat? nam & alibi curas, atras nominauit.

Per cap. at circa sal.] negotia C quamplurima me omni parte adoriuntur, & circumueniunt. illustris hypotyposis, seu subiectio, per quam negotiorum multitudo bàc & illàc Horatium vrgentium, & circumuenientium, exprimitur, & quasi oculis subijcitur. Videre enim vi- D demur negotia quamplurima, tanquam animantia quædam, circnm Horatium per caput, & per latus salientia, eúmque molestè insectantia, & vexantia. sic idem suprà de curis. Od. 16. lib. 2. *Et curas laqueata circum Tecta volanteis.* sic Iuuenalis de morbis sat. 10. *circumsilit agmine facto Morborum omne genus.*

Ante secvndam] alia μίμησις, per quam eius orationem imitatur, quem ad se miserat Roscius oratum, vt sibi adesset Horatius in sua causa aduocatus.

Sibi adesses] tu Horati sibi esses aduocatus. M. Tull. frumentar. *Tota Metelli cohors hominum non ingratorum aderat Apronio.* aduocati autem ab actoribus, & patronis multùm differebãt. nam hi oratione reum defendebant, & causam agebant: illi muti ac taciti, & præsentia sua duntaxat, aut, si forte, testimonio causam rei subleuabant. M. Tull. in Cluentiana. *Quis eum vmquam non modò in patroni, sed in laudatoris, aut aduocati loco viderat?* aduocati illi apud Plautum in Pœnu- E lo testium munere funguntur.

Ad Pvteal.] Puteal, locus erat puteali opertus, in quo erat tribunal pretoris: vel (quod magis probo) basilica, in qua ius dicebat prætor, à Scribonio Libone ædificata, à puteo, qui ibi erat appellata. epist. ad Mæcen. 3. lib. 1. *forum, putealque Libonis Mandabo siccis.* Puteal enim propriè est tectum, quo puteus operitur. trãsfertur etiam ad alia. M. Tull. lib. 1. de diuinat. *cotem antè illam, & nouaculam defossam in comitio, supràque impositum puteal accepimus.* Dionys. Halicarn. libr. 4. in extremo, καλεῖται δὲ φρέαρ ὁ τόπος ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. M. Tull. orat. in Pisonem, *puteali, & feneratorũ gregibus inflatus atque compulsus.* Cùm essem Romæ, Clem. Teueninus, nostras, id est, Gallus, vir humaniss. & antiquitatis Rom. studiosiss. ac scientissimus, sexcẽtos mihi nummos æreos, totidémque argenteos, & aliquot aureos ostendit, alios florente repub. Romana, alios repub. ab imperatoribus ac tyrannis occupata, atque oppressa cusos: in bis duos, quos bîc exprimendos curaui, vt ex horum F exemplorũ inspectione, quid sit puteal, & quamobrem puteal Libonis dixerit Horatius, lector intelligere queat.

Erat autem tribunal Libonis in foro Romano, arcui Fabiano, duobus Ianis, superiori & inferiori proximũ, à templo Iani non longè distãs. Ouid. *Qui puteal, Ianúmq; timet, celereisq; kalendas.*

De re commvni] alia μίμησις. Alius (inquit Horatius) à scribis missus nuntiat mihi scribas orare, vt reuertar. propterea quòd res magna, & noua, quæ ad rem communem pertineat, acciderit. *de re communi* igitur, id est, ob rem communem. Putant autem non nulli, Horatium in numero scribarum fuisse, quorum munus erat, acta publica litteris mandare, & litteras publicas perscribere: iccircò videri commune hoc loco positum esse κατὰ χρηστικῶς pro publico: vt Ode 15. lib. 2. *Priuatus illis cẽsus erat breuis: Commune magnum:* vt apud Græcos τὸ κοινόν. ego autem malim, commune hoc loco propriè accipi, vt intelligamus rem communem scribarum. Sic Plautus, *Paucis*

A *est quod te volo de communi re appellare, mea & tua.* neque verò assentior iis, qui *nouata* legunt vno nomine. nam *nouata.ta,* neque vsitatum est in tota lingua Latina, neque potest esse, cùm huiusmodi nomina in *ta*, masculina, primæ declinationis, Græca sint: vt poëta, alipta, athleta, citharista, dynasta, sophista, & similia. At nouata à Græco deduci non potest, sed à verbo nouandi ortum haberet, quod analogia respuit.

DIXERIS EXPERIAR] id est, si ego ei respondero, me experturum, possimne à Mæcenate impetrare, addit, me posse, & vrget.

SEPTIM. OCT. PROP.] id est, parum abest, quin septimus annus præterierit, postea qnàm cœpi esse in numero familiarium & amicorum Mæcenatis: octauus propemodum annus agitur, ex quo, &c.

DVNTAX. AD HOC] significat, se non eò arcessitum esse à Mæcenate, atque in amicitiam receptum, vt ei esset vsui in rebus magnis ac serijs: sed, vt cum eo nugaretur, ac iocaretur. sic Aristoteles lib. 8. de moribus ad Nicomach. ait opulentos & potenteis viros distinctis, ac diuisis amicis

B vti solere. alios enim esse, qui & dicantur, & sint vtiles: alios suaueis & iucundos, videlicet comeis, & vrbanos.

TOLLERE RHEDA] recipere in rhedam: sic loquitur T. Liu. lib. 2. *cape hunc equū, dum & tibi viriū aliquid superest, & comes ego te tollere possum.* vide quæ annotata sunt ad illū locum, *Tollite, non ludo, crudeles, tollite clandū,* epist. ad Scæuam lib. 1.

CONCREDERE] committere, πιστεύειν, vt annotatum est ad Od. 5. lib. 3.

NVGAS] res non admodum magni ponderis, neque reconditas: res leueis, videlicet huius generis, *hora quota est.*

THRAX, AN GALL.] Gallina vel nomen est proprium gladiatoris, vel dicendum per Gallinam Mirmillonem significari, sen Gallum. Mirmillones enim Galli dicebantur, & Gallica armatura vtebantur. hunc igitur mirmillonem, Gallinam appellat vrbanè, fortasse impudicitiæ notas,

C & parnm vitum esse significans, vel parum validum, parúmque fortem arguens. Thrax autem seu Threx, nomen quorumdam gladiatorum commune: vt epist. 18. ad Loll. 2. lib. 1. *ad imum Thrax erit.* Thraces autem dicti sunt gladiatores (inquit Sext. Pomp.) à similitudine parmulatum Threciarum. Thrax cum Mirmillone comparabatur: quod declarat locus M. Tullij Philipp. 6. de L. Antonio loquentis. *Tantúmne tibi sumsit, quia Milasis Mirmillo Thracem iugulauit familiarem suum?* & Ausonij versiculus, *Quis Mirmilloni componitur? aequimanus Thrax.* Nõnulli legunt *Threx,* seu *Threx,* seu *Trex.* Præterea plerīq; libri manuscripti habent *Thrax, an Gallina. &c.* quos sequor.

MATVTINA PAR. CAVT.] vt subexitum mensis septembris. parum cautos autem intellige eos, qui vtuntur adhuc veste æstiua, neque se muniunt aduersus frigoris autumnalis initia.

ET, QVÆ RIM. BENE DEP.] & ea, quæ possunt impunè, & sine periculo homini rimarum pleno, & hac & illac perfluenti (vt ait Terentius) committi: id est, quæ non sunt admodum recondita, quæ licet proponere in publico, & diuulgare. Georgius Torodes vir bonus & doctus, & mihi amicus, quem nuper Lugduni mors immatura nobis eripuit, horum verborum banc sententiam esse putabat à priore differentem. Et cetera mihi solet committere Mæcenas, quorum licet obliuisci, quæ non est necesse memoria tenere, quæ licet è memoria dilabantur, nihil sit periculi aut mali futurum: ea, quæ mihi narrat, aut quæ mecum loquitur Mæcenas, non desiderant attentum admodum, nec memorem auditorem: sed ea licet & negligenter audire, & audita è memoria deponere. de qua explicatione iudicet lector. D

PER TOT. HOC TEMP. SVBIECT.] per totum hoc septennium inuidiæ sui magis ac magis opportunus: ad inuidiam expositus: inuidia laborauit.

IN DIEM ET HORAM] debuerat dicere in dies, aut in horas: sed hæc duo, *in diem,* & *in horam,* pro alterutro, vel *in dies,* vel *in horas,* pósita esse intelligenda sunt. aliud est enim *in diem,* aliud *in dies,* vt sciunt Latinè docti. E

NOST. LVD. SPECT. VNA: LVS.] nonnulli sic explicant hunc locum. si fortè Mæcenas noster vnà mecum ludos spectauerat: si vnà in cāpo Martio luserat, & se exercuerat: dicebant statim omnes, En Horatius omnium mortalium est fortunatissimus. Ego autem puto esse μίμησιν, id est, imitationem sermonis inuidorum, ac maleuolorū, hoc modo, noster Horatius vnà cum Mecenate ludos spectauerat, vnà in campo luserat. ô hominem fortunatum. Atque ita videtur Acro explicare. Adr. Turnebus μίμησιν quidem orationis inuidorum esse fatebatur, sed hoc modo. Horatius homo nostri ordinis & loci, vnà nobiscum in vltima cauea inter pauperum cuneos, ludos olim spectauerat, vnà in campo luserat: nunc autem fortunatissimus est, qui cum Mæcenate coniunctissimè, & familiarissimè viuit.

OMNES] omnes maleuoli & inuidi hæc dicunt.

FORTVNÆ FIL.] homo fortunatissimus (inquiunt illi.) F

FRIGIDVS A ROSTRIS] id est, si quis rumor, aut nuntius tristior à rostris profectus increbescit per compita, statim vt quisque mihi fit obuius, ecquid de Dacis, & ceteris populi Ro. hostibus audierim, rogat. nam (inquiunt) verisimile est te scire, quandoquidem Mæcenati familiaris & amicus es intimus.

ME CONSVLIT] ex me quærit, me rogat, num aliquid de Dacis audierim: vt sat. 3. sup. *Ergo consulere, & mox respondere licebit? Consule.*

DEOS] Mæcenatem, Agrippam, Augustum. sic Virg. Tityro, *Nec tam præsenteis alibi cognoscere diuos.*

NIL EQVIDEM] respondet Horatius, fortasse εἰρωνευόμενος.

VT TV SEMPER ERIS] vt, ὡς, id est, quàm semper eris derisor! verba sunt illius percunctatoris.

AT OMNES DII EXAG.] at omnes Dij (inquit

A quit Horatius) me perdant, si qnicquam comperti habeo. iurãdi formula per diram precationem: sic sup. sat. 9. lib. 1. *dispeream, ni Summosses omneis.* mendosè babent nonnnlli libri, *derisor ad omnes.* sæpè autem ita loquuntur boni auctores, *Dij omnes*, vt Terent. Heautont, *At te omnes quidem Dij, Deaq́, quantum est, Syre cum istoc inuento, cùm que incæpto perdunt.* Virgil. lib. 6. Æneid. *Diique Deaq́, omnes, quibus obstitit Ilium & ingens, &c.* & lib. 1. Georg. *Dijq́, deaq́, omnes, studium quibus arua tueri.*

QVID? MILITIBVS, &c.] ordo & sententia verborum bæc est, Quid? (inquit percunctator ille) vtrùm prædia militibus promissa daturus est Cæsar ex Sicilia, an ex Italia? Siciliam dictá esse Triquetram à tribus promuntoriis, Pacbino, Lilybæo, Peloro, notum est. Lucret. lib. 1. de Empedocle, *Insula quem Triquetris terrarum gessit in oris.* τρινακρίαν eadem ratione appellant Græci, seu θρινακίαν, seu τρινακρίαν, nempe à tribus pro-

B muntoriis. Lycopbron τρίδειρον, quasi trium iugorum, seu collorum: Pindarus τριγλώχινα, id est, trium angulorum.

ALTIQVE SILENTI] sic Virg. Æneid. 10. *quid me alta silentia cogis Rumpere?*

NON SINE VOTIS] non sine optatis, οὐκ ἄνευ εὐχῶν, non sine precibus.

O RVS, QVANDO EGO TE ASP.] hæc sunt optata Horatij. vt liceat ruri ætatem agere, ibique nunc legere, nunc dormire, & cessare, & nihil agere.

DVCERE SOLL. IVC. OBL.] id est, sollicitudines huius vitæ obliuione quadam oblitterare, & vitam curarum & molestiarum plenam, animi remissione dulcem efficere? quod suadet Matius in mimiambis, bis versibus, *Quapropter edulcare conuenit vitam, Curásque acerbas sensibus gubernare.* Porphirio ad bunc locum notat, *ducere obl. vita, id est, potare.* quod non est ita intelligendum, quasi ille intelligat, Horatium è vini potu malorum præteritorum, & præsentium obliuio-

C nem qnærere, vt suprà Od. 7. lib. 2. *Obliuioso leuia Massico Ciboria exple:* sed omnia huius vitæ mala, omneisq́ue curas, & molestias obliuisci velle: quemadmodum dixit Virgil. Æneid. 6. *Lethei ad fluminis vndam Securos latices, & longa obliuia potant.* Sic igitur hic locus explicandus est, & quidem facilius. Quando mihi licebit ruri traducentem tempus ætatis, nnnc lectione librorum veterum, nunc somno, & otio, obliuisci buius vitæ sollicitudines, ac molestias? vult enim, curarum, & sollicitudinũ memoriam oblitterari, atque obrui posse tribus rebus: veterum libris, somno, otio, seu cessatione: vel duabus, si quis fortè somnum, & inerteis horas pro vno accipere malit. Nam ordo verborum bic est, quando licebit ruri sollicitæ vitæ obliuia ducere nunc libris, nunc somno, & inertibus horis? Esset autem ineptissimum ita loqui, Quando licebit rure meo potantem curas meas obliuisci nunc libris, nunc somno, &c? *ducere obliuia* porrò sic dictum (opinor) vt apud Virgil. Æneid. 4. *ducere somnos.* Nam *ducere somnos* videtur illis esse simile *ducere nectaris succos* Od. 3. libr. 3. & *ducere Liberum* Od. 12. libr. 4. & *innocentis pocula Lesbij Duces.* Od. 27. libr. 1. & *ducere spiritum, ducere animum* apud Cic. pro Sex. Rosc. Amer. Ita *ducere obliuia vita sollicita, &c.* idẽ

D quodammodo valebit, quod potare, seu baurire obliuia curarum, nunc veterum libris, nunc somno, &c. i. nunc legendo, nunc dormiendo.

FABA PYTHAG. COGNATA] Horatius facetè cognatam Pythagoræ fabam dicit, quasi Pythagoras existimarit, fabam animal esse, vel certè in fabis mortuorum animas inesse: atque iccircò ab hoc cibo se abstinuerit, veritus, ne in fabam aliquam animus paternus immigrasset. Variæ tamen causæ afferuntur, cur Pythagoras & ipse à fabis abstinuerit, & alios voluerit abstinere: quas refert Laërtius ex Aristotele, his verbis, φησὶ δ' Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ τῶν κυάμων παραγγέλλειν αὐτὸν ἀπέχεσθαι τῶν κυάμων, ἤτοι ὅτι αἰδοίοις εἰσὶν ὅμοιοι. ἢ ὅτι ᾅδου πύλαις· ἀγόνατον γάρ· ἢ ὅτι φθείρει, ἢ ὅτι τῇ τοῦ ὅλου φύσει ὅμοιον, ἢ ὅτι ὀλιγαρχικόν. κληροῦνται γοῦν αὐτοῖς, &c. i. ait autem Aristot. in libr. de fabis, Pythagoram iubere à fa-

E bis abstinere, aut quòd partibus virilibus inhonestis similes sunt, aut quòd Orci portis (sterile enim quiddam est faba) aut quòd corrumpit, aut quòd naturæ vniuersi similis est, aut quòd ad paucorum principatum pertinet. fabis enim sortiuntur magistratus. Festus ait, fabam nec tágere, nec nominare Diali flamini licere, quòd ea putetur ad mortuos pertinere. *Nam & Lemuralibus iacitur laruis* (inquit) *& parentalibus sacrificijs adhibetur, & in flore eius, luctus littera apparere videntur.* M. Tull. libr. 1. de diuinatione aliam causam affert his verbis. *Ex quo etiam Pythagoricis interdictum putatur, ne faba vescerentur, quòd habet inflationem magnam is cibus, tranquillitati mentis quærentis vera contrariam.* Ne illud quidem omittendum est, litteris esse proditum, fabam in vasculo æreo seruatam, certo temporis spatio in sanguinem verti: atque iccirco Pythagoram, cùm eum latrones persequerentur, maluisse in eorum potestatem venire, quàm, cùm alia via effugere non

F liceret, per agrum fabis obsitum euadere. Fabam igitur Pythagoræ cognatam appellat fortasse Horatius, quòd ille se ab ea abstinuerit, quasi sibi cũ ea cognatio aliqua esset.

SIMVLQVE VNCTA SATIS P. P. O. L.] significatur his omnibus tenuis, & minimé sumtuosus, miniméque exquisitus apparatus. *ponentur* autem, id est, apponétur. Et animaduerte, olusculа semper locum habere in tali apparatu significando: de quo lectorem admonuimus annot. ad sat. 6. lib. 1. ibi, *lachanique catinum.*

O NOCTES, CENÆQVE DEÛM] cur nocteis cum cenis coniunxit? an quòd cenæ veterum plerumque noctu agitabãtur, totámque noctem producebãtur, vt suprà annotauimus? nunc autem cenas rusticas, tenueis scilicet, & minimè sumtuosas, & nocteis placidas ac tranquillas, cenis, illis nocturnis opiparis anteponit? an hoc significat, cenas suas rusticas, breueis esse, & modicas, atque ex eo se nocteis ducere quietas, ac tranquillas, somnósque capere placidissimos, neque à cibo immoderato, nimiaque potione inter-

A ruptos? Præterea cur cenas Deorum dixit?an significans tenueis, miniméque apparatas, aut opiparas, quòd tales essent cenæ, quæ diis apponi solebant: an suaueis & iucundas, quaieis deorum cenas esse credibile est?

VERNASQVE] Vernas (inquit Nonius) appellabant veteres, qui vere sacro fuerant nati: & habebatur nomen hoc pro vitabili maledicto. Festus, *Vernæ appellantur ex ancillis ciuium R. vere nati.*

PROCACEIS] proteruos, audaculos. Procari, poscere est (inquit Festus) vnde procaces meretrices ab assiduè poscendo. sup. Od. 1. libr. 2. Musam, procacem appellauit, & Catull. Fescenninam locutionem, procacē. M. Tull. lib. 4. de rep. apud Nonium. *Itaque a petendo petulantia, à procando, id est poscendo procacitas nominata est.*

LIBATIS DAPIBVS] ex quibus ego degustaui, quantum volui, & quantum satis erat: atque ita explicat Acro, seu quis alius nomine Acronis,

B & alij. Turnebus autem sic: ex quibus particulam diis penatibus libaui. Veteres enim de eo, quod in cenam paratum habebant, partem aliquam detrahebant, quam Lari, & ceteris diis domesticis, atque etiā aliis, donabant. Varro ex Nonio. *Quocirca oportet bonum ciuem legibus parêre, & deos colere, in patellam dare μικρὸν κρέας.*

PROVT CVIQVE LIB.] hæc pertinent ad versum proximè sequentem, non ad superiorem.

SICCAT INÆQVALEIS CALICES] bibit quisque quātum libet, siue multū, siue parum. nemo cogitur à bibendi magistro calices æqualeis exhaurire, sed suo quisque arbitratu bibit. nemo necesse habet ex magistri præscripto bibere. Solebat autem magister ille, quem alio nomine regem appellabant, conuiuis omnibus æqualeis calices ebibēdos dare, & bibendi leges ferre, quas insanas proximo versu vocat.

SOLVTVS LEGIBVS INSANIS] hac de re vide, quæ annotata sunt ad illum locum, *Olim lu-*

C *dus erat cuppa potare magistra*, sat. 2. huius lib.

SEV QVIS CAPIT, &c.] siue quis liberaliorem potum ferre potest, siue modico magis delectatur. per *acria pocula* significat vel grandia, & immoderata, & nimia, & ad quæ ferenda, acri & robusto potore sit opus: (nam infrà sat. 8. *acres potores* appellat eos, qui multum & strenuè bibunt) vel parum diluta, atque adeò mera. ego tamen priorem explicationem malo. *capit acria pocula* autem, id est, capax est acrium poculorum.

VVESCIT] sic reperi scriptum in cod. vno Vatic. & Iann. & nonnullis aliis. alij habent *humescit*. illud alterum magis mihi probatur. Nam & *vuidos* dixit Od. 5. libr. 4. potos, & madidos. *dicimus integro Sicci manè die: dicimus vuidi, Cùm sol Oceano subest.*

SERMO ORITVR NON DE VILLIS, &c.] Cuius modi de rebus sermones in cōuiuiis haberi debeant, iam olim docuerat Varro sat. Menipp. qui referuntur ab Aul. Gell. lib. 13. cap. 11. & commemorabuntur à nobis ad epistolam 5. lib. 1.

LEPOS] saltator quidam hoc nomine. reperi in duobus libris manuscr. *nepos*: quos non sum secutus. D

VTRVMNE DIV. HOM.] si quis in hac quæstione disceptatore, ac iudice Zenone vtatur, non dubium est, quin ille iudicaturus sit, in virtute vitam beatam esse positam: sin ad vulgum referat, alij in voluptate, alij in bona valetudine, alij in diuitijs locatam esse dixerint: sed profectò, cùm diuitiæ sint ad vsum corporis comparatæ, corpus animi causâ natum, & ita animi bona, primum locum: corporis, secundum: diuitiæ tertium obtineant, iniquum, atque absurdum sit, in bonis deterrimis, ac tertiis vitam beatam collocare, his consentanea scripta sunt à Platone lib. 9. de legibus.

VSVS, RECTVMNE] aut quid nos ad amicitias trahat, vtilitasne, an rectum, atque honestum. Negat M. Tullius, amicitiam ab vtilitate nasci. Aristoteles tot amicitiæ genera constituit, quot sunt amabilia. quicquid enim amabile sit, id esse vel honestum, vel vtile, vel iucundum. ita treis amicitias esse: aliam, cui solum honestum sit propositum: aliam, cui vtile: aliam cui iucundum. E Ait tamen idem, eam amicitiam, quæ honesti causa constituta est, cùm multis aliis rebus reliquas duas superet, tum hoc maximè præstare, quòd eadem & honesta, & vtilis, & iucunda est. Pindarus videtur amicitiam vtilitate ponderare atque æstimare. nam hoc vno nomine amicitiam commendat, quòd multæ ac variæ sint amicorum vtilitates, atque opportunitates. verba eius sunt hæc, Νεμ. ὠδ. η. Χρεῖαι δὲ παντοῖαι φίλων ἀνδρῶν. Homerus ὀδ. θ. in extremo ait, amicum suauem, & prudentem fratre non esse deteriorem, ἐπεὶ οὐ μέν τι κασιγνήτοιο χερείων γίνεται, ὅς κεν ἑταῖρος ἐὼν πεπνυμένα εἰδῇ. id est, Nam nihilo fratre deterior est is, qui cùm amicus sit, tum cordatus & prudens sit. Horatius amicum iucundum rebus omnibus anteponit, suprà satyra quinta libro 1. *Nil ego contulerim iucundo sanus amico.* ad quem locum lege quæ annotauimus, si tibi commodum est. F

ET QVÆ SIT NAT. BONI] bonum definit ex sententia veterum Aristoteles libr. 1. de morib. ad Nicomachum, quod omnia desiderant, seu appetunt. ἀγαθὸν, οὗ πάντα ἐφίεται. Idem libr. 1. ῥητορ. huic definitioni addit alias descriptiones. M. Tull. libr. 2. de finibus *bonum ipsum etiam quid esset, fortasse, si opus fuisset, definisses: aut quod esset natura appetendum, aut quod prodesset.* Idem lib. 5. *Bonum appello, quicquid secūdum naturam est.*

SVMMVMQVE QVIN EIVS] de summo bono disputat Aristot. libr. 1. de morib. ad Nicomach. & M. Tull. in libris de finibus.

EX RE] vulgus interpretatur, *ex re*: id est, non alienas à proposito sermone: Ego autem sic *ex re*, id est, ex vsu, vtileis.

ARELLI] auari cuiusdam nomen est, Arellius.

SOLLICITAS ING. OP.] sollicitas opes, ab effectu, quia sollicitū & anxium reddunt eū, qui

A qui habet. *ignarus* autem rectè addidit. Nam insipientes laudant diuitias quantumuis licet possessoribus molestas: sapientes non item, qui vitam beatam in animo paucis contento positam esse ducunt, nō in copia bonorum externorum. vide quæ annotata sunt ad illum locum Od. 16. lib. 3. *Contemtæ dominus splendidior rei, &c.* & ad illum, *Crescentem sequitur cura pecuniam, &c.* eadem Oda paullo ante.

OLIM] quondam. *Olim* (inquit Æl. Donatus ad illum locum Terent. Andria, *Atticus quidam olim, &c.) fabulæ principium.* & citat hunc locum Horat. Sic epist. ad Mæcen. 2. li. 1. *Olim, quod vulpes ægroto cauta leoni Respondit, referam.*

CAVO] epist. ad Mæcen. 2. lib. 1. *Macra cauū repetes arctum, quem macra subisti. paupere cauo* autem sic dictum ab Horatio, vt à Virgil. *pauperis & tugurI congestum cæspite culmen.*

ASPER] durus, laboriosus. aliter dixit epist. ad Pison. monitoribus asper.

ARCTVM] ad rem attentum, parcum, restrictum, angustum. libri veteres plerique habent *artum.*

B SOLVERET] laxaret. ita tamen parcus, & ad rem attentus, vt in hospitibus accipiendis largum se, ac liberalem præberet.

NEQVE ILLI SEPOSITI CIC.] libri ferè omnes calamo exarati, quos quidem viderim, & emendatiores excusi, sic habent, non *sepositis,* vt nonnulli corrupti. Est autem hoc genus loquendi planè Græcum. Sic enim loquūtur Græci, φθονῶ σοι τῆς εὐτυχίας, id est, inuideo tibi secundæ fortunæ, pro quo Latini dicerent, inuideo tibi secundam fortunam. Plutarch' in Cæsare, ὦ Κάτων, φθονῶ σοι τοῦ θανάτου, καὶ γὰρ ἐμοί σὺ τῆς σαυτοῦ σωτηρίας ἐφθόνησας. ô Cato, inuideo tibi mortis, seu mortem. nam etiam tu mihi tuæ salutis, seu tuam salutem inuidisti. Plato in Hipparcho, οὐκ οἰόμενος δεῖν οὐδενὶ σοφίας φθονεῖν. non putans oportere cuiquam sapientiæ, seu sapientiam inuidere. prætereà *illi* reposuimus ex eorundem lib. auctoritate. iungunt etiam interdum hoc verbum cum infinitiuo. Euripid. Med. τί δ' ἔστιν ὦ γεραιέ, μὴ φθόνει φράσαι. id est,

C quid est, senex? ne inuide dicere, seu dixisse. Homerus ἰλ. ν. Κυανοχαῖτα Ποσείδαον βιότοιο μεγήρας. id est, Neptunus Cæsariem cæruleam habens cùm ei vitæ inuidisset. Horatius Latinorum more locutus est epist. ad villicum suum lib. 1. *inuidet vsum Lignorum & pecoris tibi calo argutus, & horti.* sic Virgil. Æneid. 4. *Ascanióne pater Romanas inuidet arceis?* Idem lib. 8. *Sed mihi tarda gelu, seclísque affecta* [al. *effœta*] *senectus Inuidet imperium.* & Catull. nupt. Pel. *Sic nimis insultans, extremo tempore sæua Fors etiam nostris inuidit questibus aureis.* M. Tull. Tuscul. 3. *tum planè inficimur opinionum prauitate, à naturáque ipsa desciscimus, vt nobis optimam naturam inuidisse videantur qui nihil melius homini, nihil magis expetendum, nihil præstantius honoribus, imperijs, populari gloria iudicauerunt.* proptereà autem quòd, qui rem aliquam alteri inuident, eam, si habeant in sua potestate, illi nullo pacto, nulláque condicione impertire velint, idcircò & inuidere vsurpant Latini, pro denegare, & non largiri, quod sine tuo incommodo dare

D possis: & contrà, non inuidere, pro largiri. horū igitur verborum hæc sententia est, magnam illi ciceris & auenæ copiam apposuit. cicer, quod sepositum habebat, & longam auenam ei apposuit liberaliter, & prolixè.

SEMESA] semiesa. sat. 3. lib. 1. *Semesos pisceis, tepidúmque ligurrierit ius.*

CVPIENS VARIA FASTID. CENA] cupiens muris vrbani dente superbo singula ligurrientis, & languide degustantis fastidia epularum varietate discutere. Vt similitudo fastidium patit, ita varietas depellit, ac discutit.

TANGENTIS MALÈ] non libenter gustantis, sed languidè, & fastidiosè.

CÙM PATER IPSE DOMVS] mus rusticus. sat. 8. *vt aiebat cenæ pater.*

PORRECTVS] stratus, vt sup. Od. 1. lib. 1. *nūc viridi membra sub arbuto Stratus, &c.* Sic sat. 3. huius lib. *Si quis ad ingentem frumenti semper aceruum Porrectus vigilet:* & hac eadem sat. *purpurea porrectum in veste locauit.*

HORNA] huius anni, vt Od. 2. epod. *Et horna dulci vina promens dolio.* & Od. 23. lib. 3. *Si ture placaris, & horna Fruge Lareis, auidáque porca.* E

ESSET] ederet, ab edo es, est. Epist. 2. lib. 1. *si, quod Est animum, differs curandi tempus in annū.* sic es pro edis. Catull. ad Aurel. *Pædicare cupis meos amores, Nec clam: nam simul es, iocaris vnà.* vbi vulgo legitur, *simul &.*

ADOR] farris genus, ab edendo dictum, seu potius ab adurendo. adurebatur enim, & torrebatur, vt commodiùs moleretur, ac subigeretur.

VIN' TV] sic habent duo cod. Vat. & Raïn. Card. Iann. Nicot. Russardin. quos secutus sum. vulgati, *Vis tu,* minus concinnè.

CARPE VIAM] sic Virg. Georg. 3. *Iniusto sub fasce viam cùm carpit.* vide annot. ad Od. 11. lib. 1. de verbo carpendi.

TERRESTR. QVANDO MORTAL.] id est, quandoquidem animalia terrestria mortaleis animos habent. anima dicta est à nomine Græco ἄνεμος, id est, ventus. putabant enim nonnulli veteres, animum nihil aliud esse, quàm spiritum, aut ventum. Cùm homines autē terrestria sint animalia, videtur Horatius hominum quoque animos, mortaleis esse arbitrari: quæ sententia nō modò à religione Christiana est aliena, verùm etiam à Platone improbata ac reiecta. Pausanias Messenicis scribit primos omnium Chaldæos, & Magos, dixisse animum hominis esse immortalem, iísque cùm alios Græcos complureis, tùm Platonem maximè, Aristonis filium, assensum esse. Plato quidem in Phædro, & Phædone plurimis argumentis ita esse probare conatur: sed neque illa ita firma sunt, vt refelli non possint, & non minus ad ceterarum animantium, quàm ad hominum animos, vidētur pertinere. Christiani igitur hominis est, cum hæc quæstio à philosophis disputetur in vtramque partem, sacrarum literarum auctoritatem, nudámque veritatem amplecti, rationes humanas ad eam confirmandam non desiderare. F

NEQVE

A NEQVE VLLA EST AVT MAGNO] sic sup. Od. 4. lib. 1. *Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas, Regumque turreis.* vide annot. ad Od. 18. eiusdem libri. quibus adde illud Menandri, *Ἀθανασία δ' οὐκ ἔστιν, οὐδ' ἂν συναγάγῃς τὰ Ταντάλου τάλαντα καλὰ λεγόμενα· ἀλλ' ἀποθανῇ, καὶ ταῦτα καταλείψεις τινί:* id est, Immortalitas autem non est, ne si Tantali quidem talenta coaceruaueris: Sed morieris, & hæc alicui relinques.

DVM LIC. IN REB. IVC. V. B.] creber est in hac sententia Hor. vide exempla, quæ collegimus ad illum locum, *Donec virenti canities abest Morosa, nūc & cāpus, & areæ, &c.* Od. 9. lib. 1.

VIVE MEMOR QVÀM SIS ÆVI BR.] epist. ad August. lib. 2. *Tellurem porca, Siluanum lacte piabant: Floribus & vino Genium memorem breuis æui.* al. *memorem.*

PEPVLERE] impulerunt, vt vitæ genus, & locum commutaret.

NOCTVRNI] *νύχιοι*, noctu, vt annot. suprà ad illum locum, *Nec vespertinus circumgemit vrsus ouile.* Od. 16. epod.

SVBREPERE] quasi rependo subire.

B COCCO] coccum Galatiæ rubens granum, aut circa Emeritam Lusitaniæ, in maxima laude est, inquit Plin. lib. 9. cap. 41.

CANDERET VESTIS] stragula vestis splēderet, ruberet. *canderet vestis* dixit, vt dicimus, *ferrum candens.* & M. Tull. Offic. 2. *candente carbone.* & idem, *lamina cand ntes.* Verr. de supplic. & Horat. epist. 15. *lamna candente.*

EXSTRVCTIS] exaggeratis, cumulatis, refertis, completis. suprà Od. 3. lib. 2. *& exstructis in altum Diuitijs potietur heres.* Virg. Georg. 1. *Ter pater exstructos disiecit fulmine monteis.* Lucret. li. 6. *Fulmina gigner è crassis, altéque putandū est Nubibus exstructis.* Plautus Menæch. *Cerealis cenas dat, ita mensas exstruit, Tantas struices concinnat patinarias.* M. Tull. de Catone, *caret epulis, exstructísque mensis, & frequentibus poculis.* Idem pro Sextio, *tantos corporum aceruos exstructos.* Idem li. 1. epist. ad Att. *& hercule magnū aceruum Dicæarchi* C *mihi ante pedes exstruxeram.* Idem Tuscul. 5. *mensæ conquisitissimis epulis exstruebantur.*

ERGO, VBI PVRPVR.] in stragula veste purpurea, qua lectus erat instratus.

VELVTI SVCCINCT. CVRS. H.] mus vrbanus, quasi altè præcinctus, & ad ministrandū expeditus circumcursat. sup. sat. 8. lib. 1. *Vidi egomet nigra succinctam vadere palla Canidiam.* & sat. vlt. huius lib. *His vbi sublatis, puer altè cinctus acernam Gausape purpureo mensam pertersit, &c.* Ouidius lib. 8. metamorph. *mensam succincta, tremensque Ponit anus.*

CONTINVATQVE DAPES] vno, & perpetuo ordine dapes apponit. nouas assiduè dapes apponit: dapes dapibus accumulat.

NEC NON VERN. IPSIS FVNG.] id est, atque adeò vernarum in morem, ipse ministeria, & munera necessaria obit. *vernaliter* (inquit Nonius Marcellus) *valet adulatorie, a vernis.* vbi tamen quidam legi volunt, *vernaliter.* de scriptura autem huius loci, si, quid sentiam, quæris: vulgata D quidem, quæ est, *vernaliter ipsis Fungitur officijs*, omnium librorum veterum auctoritate confirmatur: sed, si mihi liceat, ego libenter legam, *vernaliter*, seu *verniliter ipse Fung. &c.* quæ vox exprimeret, ac declararet studium, & sedulitatem muris vrbani: qui non per alios, sed ipse per se hospiti suo vernaliter inseruiret, ac ministraret.

PRÆLAMBENS] prægustās. an, vt hospitem ad liberaliter epulandū inuitet, ac prouocet? an, vt omnem veneni suspicionē remoueat? quod est ridiculū dictu in animantibus rationis expertib⁹. sed si quis apologorum & fabularum naturam, legémque consideret, in quibus animantes ratione carentes inducuntur nostro more loquētes, & pleraque agentes, minus absurdum videbitur.

ILLE CVBANS] recubans. accommodat enim consuetudinem hominum ad mures, quo ad eius fieri potest.

BONISQVE REBVS AGIT L. C.] & ob res prosperas & secundas: seu in rebus prosperis & secundis, *agit l. c.* id est, præbet se lætum conuiuam: seu præbet speciem læti conuiuæ: seu simulat & fingit se lætum conuiuam: *ὑποκρίνεται.*

E VALV. STR. LECTIS] lectis discobitorijs, vt epist. ad Torquatum lib. 1. *Si potes archaicis cōuiua recumbere lectis, &c.* & suprà nō longè. *Tincta super lectos canderet vestis eburnos.* valuæ dictæ sunt, vel quasi voluæ, à voluendo, quia geminæ fores introrsus reuoluuntur, cùm aperiuntur: vel à valendo, quia talis ianua, quæ bifores est, quæq; duabus partibus constat, & vtrinque aperitur, validior ea est, quæ vna est, vnáque ex parte clauditur & aperitur: præsertim cùm intrinsecus repagulis obfirmatur. Sed vnde natus est hic valuarum strepitus, seu crepitus? fortasse à domino, qui foris cenarat, aut quirus ierat, domum redeunte. talis est ianuæ strepitus, & canum latrat⁹ lib. 1. sat. 1. ibi, *Ianua frangatur, latret canis, &c.*

MAGÍSQVE EXAN.] id est, multóque magis trepidare, & pauere cœperunt, simulatq; canum latratu domus personuit. Non est perpetuò verum, quod notat Ælius Don. in Andr. Terent. F *exanimem* dici *mortuum, exanimatum, perturbatū*, Nam proculdubio hoc loco *exanimes* interpretari aliter non possumus, quàm metu perturbati.

DOMVS ALTA] fortasse expressit Græcam vocem *μέγαρον*, id est, domum altè sublatam: quales esse solent diuitum, & potentium, & principum domus.

ET VALEAT] sic legendum, non, vt vulgò, *valeas.* Nam primùm sic habent ferè omnes libri manuscr. deinde significat Horatius, murem rusticum aspernari & improbare vitam vrbanam, vt pote turbulentam, sollicitam, & timoris plenam. valere enim iubere solemus ea, quæ spernimus, & reijcimus, quæ nolumus denique. sic Tibull. *O valeant siluæ, deficiántque canes.* vide quæ notaui ad illū locum, *valeat res ludicra, si me, &c.* epist. ad August.

CAVÚSQVE] latebra mea, locus excauatus, fossa, cauerna. epist. ad Mæcen. 1. lib. 1. rimam cumeræ, cauum nominat. *Macra cauum repetes arctum, quem macra subisti.*

TVTVS

A TVTVS AB INSID.] sic loquuntur Latini. sic ipse Horat. vt Oda 4. lib. 3. *Vt tuto ab atris corpore viperis Dormirem.* & sat. 1. huius libri. *Tutus ab infestis latronibus.*

SOLABITVR] sic Virg. Georg. 1. *Concussáque famem in siluis solabere quercu. Eruum, hordei genus, quod Graeci ὄροβον appellant.* Festus.

SATYRA 7.

IAMDVDVM ausculto: & cupiens tibi dicere seruus
Pauca, reformido. Dauusne? ita, Dauus, amicum.
Mancipium domino, & frugi, quod sit satis: hoc est,
B *Vt vitale putes. age, libertate Decebri,*
(Quando ita maiores voluerunt) vtere: narra.
Pars hominum vitijs gaudet constanter: & vrget
Propositum: pars multa natat, modò recta capessens,
Interdum prauis obnoxia. saepe notatus
Cum tribus annellis, modò laeua Priscus inani
Vixit inaequalis, clauum vt mutaret in horas:
Aedibus ex magnis subitò se conderet, vnde
C *Mundior exiret vix libertinus honestè.*
Iam moechus Romae, iam mallet doctus Athenis
Viuere: Vertunnis, quotquot sunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, postquàm illi iusta chiragra
Contudit articulos: qui pro se tolleret, atque
Mitteret in pyrgum talos, mercede diurna
Conductum pauit. quanto constantior idem
In vitijs, tanto leuius miser: ac prior illo,
Qui iam cōtento, iam laxo fune laborat.
Non dices hodie, quorsum haec tam putida tendant, D
Furcifer? ad te, inquam. quo pacto pessime? laudas
Fortunam, & mores antiquae plebis: & idem,
Siquis ad illa deus subitò te agat, vsque recuses:
Aut quia non sentis, quod clamas rectius esse:
Aut quia non firmus rectum defendis: & haeres,
Nequicquam caeno cupiens euellere plātam.
Romae rus optas: absentem rusticus vrbem E
Tollis ad astra leuis, si nusquam es fortè vocatus
Ad cenam, laudas securum olus: ac, velut vsquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amásque
Quòd nusquam tibi sit potandum. iusserit ad se
Maecenas serū sub lumina prima venire
Conuiuam? nemon' oleum feret ocyus? ecquis
Audit? cum magno blateras clamore? fugísque.
Miluius, & scurrae tibi nō referenda precati, F
Discedunt. etenim fateor, me dixerit ille
Duci ventre leuē. nasum nidore supinor,
Imbecillus, iners, siquid vis, adde, popino:
Tu, cùm sis, quod ego, & fortasis nequior: vltro
Insectere velut melior? verbísq; decoris
Obuoluas vitiū? quid si me stultior ipse
Quingentis emto drachmis deprenderis? aufer
Me vultu terrere: manum, stomachúmque teneto,
Dū, quae Crispini docuit me ianitor, edo.
Te coniux aliēa capit: meretricula Dauū.

Peccat

A *Peccat uter nostrûm cruce dignius? acris vbi me*
Natura incendit: sub clara nuda lucerna
Quæcumque excepit turgentis verbera caudæ,
Clunibus aut agitauit equum lasciua supinum:
Dimittit neque famosum, neque sollicitum, ne
Ditior, aut formæ melioris meiat eodem.
Tu, cùm proiectis insignibus, annulo equestri,
Romanóq; habitu, prodis ex iudice Dama
B *Turpis, odoratum caput obscurante lacerna,*
Non es, quod simulas? metuēs induceris: atque
Altercante libidinibus tremis ossa pauore.
Quid refert vri virgis, ferróque necari
Auctoratus eas: an turpi clausus in arca,
Quò te demisit peccati conscia herilis
Contractum, genibus tangas caput? éstne marito
Matronæ peccantis, in ambos iusta potestas?
C *In corruptorem vel iustior? illa tamen se*
Non habitu, mutátve loco: peccátve supernè,
Cùm te formidet mulier: neq; credat amanti,
Ibis sub furcam prudens: dominóque furenti
Committes rem omnem, & vitam, & cum corpore famam.
Euasti? credo, metues: doctúsque cauebis.
Quæres quando iterum paueas: iterúmque perire
Possis. ô toties seruus. quæ bellua, ruptis
Cùm semel effugit, reddit se praua catenis?

Non sum mœchus, ais. neque ego hercule fur, vbi vasa D
Prætereo sapiens argentea. tolle periclū,
Iam vaga prosiliet frenis natura remotis.
Túne mihi dominus, rerum imperijs, hominúmque
Tot, tantísque minor? quem ter vindicta, quatérque
Imposita haud vmquam misera formidine priuet?
Adde suprà dictis, quod non leuius valeat. nam
Siue vicarius est, quî seruo pâret, uti mos
Vester ait: seu conseruus: tibi quid sum ego? nempe E
Tu mihi qui imperitas, alijs seruis miser: atque
Duceris, vt neruis alienis mobile lignum.
Quisnam igitur liber? sapiens, sibiq; imperiosus:
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent:
Responsare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, & in seipso totus teres, atque rotundus,
Externi ne quid valeat per læue morari:
In quem manca ruit semper fortuna. potésne F
Ex his, vt proprium quid noscere? quinq; talenta
Poscit te mulier: vexat: foribúsque repulsum
Perfundit gelida. rursus vocat. eripe turpi
Colla iugo. liber: liber sum, dic age. non quis.
Vrget enim dominus mentem non lenis: & acreis
Subiectat lasso stimulos, versátque negātem.
Vel cùm Pausiaca torpes insane tabella:

Quî

A *Quî peccas minus, atq; ego? cùm FuluI, Rutubáque,*
Aut Placideiani, contento poplite, miror
Prœlia rubrica picta, aut carbone: velut si
Re vera pugnent, feriant, vitentq; mouentes
Arma viri: nequam, & cessator Dauus. at ipse
Subtilis veterũ iudex, & callidus audis.
Nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
Virtus, atq; animus cenis respõsat opimis.
Obsequiũ ventris mihi perniciosius est: cur?
B *Tergo plector enim. quid? tu impunitior illa*
Quæ paruo sumi nequeunt, obsonia captas?
Nempe inamarescunt epulæ sine fine petitæ:
Illusiq; pedes vitiosum ferre recusant
Corpus. an hic peccat, sub noctem qui puer vua
Furtiuam mutat strigilem? qui prædia vendit,
Nil seruile gulæ pârens habet? adde, quod idem
Non horam tecum esse potes: non otia rectè
C *Ponere: teq; ipsum vitas fugitiuus, & erro,*
Iam vino quærens, iam somno fallere curam,
Frustra: nam comes atra premit, sequiturq; fugacem.
Vnde mihi lapidem? quorsum est opus? unde sagittas?
Aut insanit homo: aut versus facit. ocyus hinc te
Ni rapis: accedes opera agro nona Sabino.

IAMDVDVM AVSCVLTO] Iamdudum audio te loquentem: nihil ipse, cùm pauca habeam tibi dicenda, loqui audeo.

ITA, DAVVS.] ita est, ego Dauus cupio te D paucis conuenire: vel, ita, inquã, Dauus. sic enim loquuntur Latini, cùm liquidius quippiam affirmare volunt. M. Tull. Verr. de signis. *qui tamen* (de Catone loquitur) *cùm consul fuisset, condemnatus est. ita, C. Cato, duorum hominum clarissimorum nepos, L. Paulli, & M. Catonis, & P. Africani sororis filius.* & Philip. 14. *tot legionibus cæsis, tanta multitudine interfecta, hostium dico: ita, inquam, hostium: quamuis hoc isti hostes domestici nolint, clarissimis ducibus supplicationum honorem tribuemus, imperatorum nomen adimemus?* Idem frumentar. *an me ad M. Antonij æstimationem frumenti, exactionemq; pecuniæ reuocaturus es? Ita (inquit) ad M. Antonij.* nonnumquã omittitur vox ita. vt Priap: *licet indignere, feramq; Propter olus, dicas, hoc ego? propter olus.*

FRVGI] M. Tull. lib. 3. Tuscul. frugi homines χρησίμους à Græcis ait appellari: latius tamen esse nomen frugi, quàm χρησίμους. nam ceteras propemodum virtutes, nomine frugalitatis contineri: eãq; E à fruge esse appellatam, qua nihil melius è terra oritur: cui contrarium vitium nequitiam dici. & nequam hominem, id est, nihili, frugi homini contrarium. nequam autem dictum esse ab eo, quod nec quicquam, seu nequicquam, id est, nihil, sed non quicquam est in tali homine. Idem in oratione pro Deiotaro; *frugi hominem dici non multum habet laudis in Rege: fortem, iustum, seuerũ, grauem, magnanimum, largum, beneficum liberalem, hæ sunt regiæ laudes: illa priuata est. ego tamen frugalitatem, id est, modestiam, & temperantiam, virtutem esse maximam iudico.* Porrò ita solent landari maximè serui. Plaut. Casina, *Vel, bona frugi hominem te iampridem esse arbitrer.* Terent. Heautont. *de fallacia dicis? est iuueni nuper quandam.* Chr. *frugi es.* Idem Adelph. Syrus, *factum est, quod iussi, Demea. D. frugi homo es.*

QVOD SIT SATIS, HOC EST, VT VIT. P.] id est, tanta frugalitate præditus, quanta in seruo postuletur, id est, ita frugi, vt in vita retinendum, ac seruandum, minimeq; occidendũ F esse putes. Constat autẽ, dominis in seruos olim fuisse vitæ, necisque potestatem. seruum frugi igitur dominus non temerè occiderit: inutilem autem, & nequam, non mirum si occiderit. vel sic: frugi, quantum satis est ad bonam valetudinem, & ad salutem. nam vt edaces, & intemperantes, & nequam homines corrumpunt valetudinem, nec diu viuunt: sic & qui nimis tenui, & præparco victu vtuntur, quiq; ad rem domini familiatem benè gerendam nimis attenti sunt, nimis vigilantes, nimiũm diligenter domino consulentes: quasi hoc, iocans cum domino, significet Dauus, se nõ præstare ceteris seruis frugalitate, neque immoderato frugalitatis studio immori velle, sed satis habere, si tam frugi sit, quàm vulgus seruorum esse solet, vel sic: mediocriter, & intra modum frugi: non immoderatè, neque supra modum: vt spes sit me diu victurum. Nam contrà opinio est hæc omnium animis insita, eos qui frugalitate, aut alia aliqua virtute præstant, non diu in terris ætatem agere, tamquam Dijs immortalibus omnem præ-

A stantiam, vt poteà se profectam, suo iure repetentibus. Omnino locus est, mihi quidem, perobscurus. Sed non dissimulabo quibusdam videri ita legendnm, *frugi, quoad sit satis*, hoc sensu, vsque eo frugi, quoad sit satis. Nam, *quoad*, vnius syllabę est etiam apud Lucretium.

VT VITALE PVTES] vt putes posse viuere, neq; ante diem moriturum. sat. 1. lib. 2. *O puer, vt sis Vitalis, metuo.*

LIBERTATE DECEMBRI] quæ datur seruis, Saturnalibus. agitabantur autem Saturnalia XIIII. Kalen. Ianuarias, vt scribit Macrob. lib. 1. cap. 10. Eo die domini seruos suos conuiuijs liberalibus, & opiparis accipiebant, ipsi muneribus seruilibus fungebantur: seruis impune, quicquid liberet, loqui licebat, vt & scribit idem Macrob. lib. 1. & Athenæus lib. 14. his verbis, τοῖς τῶν Κρονίων ἡμέραις ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίων παρεῖν ἑστιᾶν τοὺς οἰκέτας, αὐτοὺς τὰς τῶν οἰκετῶν ἀναδεχομένους λειτουργίας. id est, Saturnaliorum diebus solent Romani famulis cenas opiparas & apparatas dare, cùm ipsi seruilibus muneri-

B bus fungantur. quo loco idem Athenæus multarum nauonum dies festos simileis commemorat. Catull. ad C. Licinium Caluum, Saturnalia, optimum dierum appellat, propterea (opinor) quòd aurei illius sæculi, quod Saturno regnante fuisse dicitur, imaginem referebat, memoriamque repræsentabat: quo nondum erat auditum nomen seruitutis. sed de his vide plura apud Macrobium, & apud Lucianum ἐν τοῖς πρὸς Κρόνον. vbi primo dial. sic Saturnus, καὶ διὰ τοῦτο ἀπανταχοῦ κρότος, καὶ ᾠδή, καὶ παιδιά, καὶ ἰσοτιμία πᾶσι καὶ δούλοις, καὶ ἐλευθέροις. οὐδεὶς γὰρ ἐπ' ἐμοῦ δοῦλος ἦν. id est, *Atq; iccircò vbiq; plausus, & cantus, & ludus, & honoris æqualitas omnibus tum seruis, tū liberis. Neq; enim me regnante seruus erat.*

CONSTANTER] κατασχετικῶς, pro pertinaciter. vel dicendum *constanter* esse positum pro æquabiliter, & conuenienter vitę superiori: vt quin ro abhinc versu, inæqualem vsurpabit pro eo, qui sibi non constat. & infrà ead. sat. *quanto constan-*

C *tior idem In vitijs, &c.* & M. Tull. Tusc. 5. de Epicuro, *quàm sibi constanter, conuenienterq; dicat, non laborat.*

ET VRGET PROPOSITVM] persequitur id, quod sibi ab initio proposuit: perstat in consilio suscepto.

NATAT] modò ad vitia propensa est, modò ad virtutes incumbit: incerta & instabilis est: non perstat in vitijs, sed modò vitia, modò virtutes sequitur. Sic fere loquitur M. Tull. lib. 1. de natura deorum. *Mihi quidem etiam Democritus, vir magnus in primis, cuius fontibus Epicurus hortulos suos irrigauit, natare videtur in natura deorum. Tum enim censet, imagines diuinitato præditas inesse vniuersitati rerum, tum principia, mentemq; quæ sunt in eodem vniuerso, deos esse dicit.* vbi tamen quidam legi volunt, *nutare*. Iosephus Scaliger Iulij Cæsaris filius, iuuenis in primis doctus, putat hîc *natare* idem valere, quod ἐπιπολάζειν, crebrum esse, frequens esse, abundare, quia, inquit, quæ sunt ἐπιπολῆς, maxime apparent. Ego, vt quæ sunt ἐπιπολῆς, ea in promtu esse & fateor, & ex Aristotele docui in annotatione quadam ad libros Aristot. de moribus ad Nicom. ἐπιπολάζοντα, ea, quæ increbruerunt, seu quæ frequentia sunt, verti: ita hoc

D etiam scio ἐπιπόλαια alibi dici à Græcis & ab ipso Aristotele, quæ sunt infirma, & non diuturna, & quæ non habent altas admodum radices. non tamen fateor, natare idē valere hoc loco, quod crebrum esse: sed potius positum esse puto pro, sibi nō constare, incertum esse. tralatione ducta à natatoribus, qui in elemento molli, cuiusmodi est, aqua, versantes, stabiles & certi esse non possunt. Taleis autem describit incontinenteis Aristo. lib. 7. de moribus ad Nicom. vt mox dicemus. INÆQVALIS] sibi non constans. sup. saty. 3 lib. 1. *Nil æquale homini fuit illi.* ibid. *nil fuit vmquam Sic impar sibi.* inæqualis igitur, in victu, & cultu, & consilijs omnibus.

SÆPE NOT. CVM TRIB. ANN.] Hoc quidem constat, læua manu duntaxat, non etiam dextera, annulos gestari solitos: sed nec quibus digitis, nec quot annulos gestare consueuerint, constat. Scribit Plinius lib. 33. cap. 1. primò ijs di- E
gitis, qui sunt minimis proximi, geri morem fuisse: postea eo, qui pollici proximus est, gestatos esse: deinde iuuisse etiam minimum digitum annulo ornare: sua ætate solum hunc digitum exceptū fuisse, ceteros omneis oneratos esse. Iam de multitudine, alios eorum pondera ostentasse: alijs plu reis, quàm vnum, gestare laboriosum fuisse: nonnullos treis minimo congessisse. Ex hoc Horatij loco videri potest turpe fuisse treis annulos gestasse. hanc enim vim puto inesse in voce *notatus*. Iam verò illud non est dubium, quin annuli initiò ferrei instituti & facti sint. etiam illud certum est, initiò signandi causa esse comparatos. Quòd autem hic *annellis*, & *annulus*, &c. duobus nn. impressum est, in eo consuetudinem vulgi secutus sum. Nam si libros veteres sequi, & rationem audire volumus, *anulus*, & *anellus* scribi debet vno n. anus, ani, enim, ex quo anellus, dicebant veteres pro annus, ni.

CLAVVM] siue angustum, siue latum. nam erat & latus clauus, & angustus, vt dixi suprà ad il- F
lum locum satyræ 6. libri primi, *& latum demisit pectore clauum.*

SE CONDERET, VNDE, &c.] se conderet, subintellige, in eum locum, seu in eam domū, *vnde*, id est, ex qua, &c.

MVNDIOR] lautior, elegantior: non egentissimus, neque abiectissimus.

DOCTVS ATH.] Vatic. cod. vnus Tornes. Morellianus, Nicotianus, Clericanus, habent *doctor*: quæ lectio mihi vehementer placet, vt intelligamus Horatium dicere, hunc Priscum modò Romæ mœchari solitum, modò Athenis docere. *doctus* tamen ferri potest.

VERTVNNIS, QVOTQVOT SVNT, NAT. INIQV.] Vertunnum etiratum esse dicebant veteres, vel eum irato Vertunno natum, qui mobili esset ingenio, qui secum pugnaret, qui sententiam mutaret in horas. vide plura de Vertunno ad epist. vltim. lib. 1.

VOLANERIVS] hic erat in vitijs pertinax, & perseuerans.

A IVSTA CHIRAGRA] iustam chiragram dixit magnam, & grauem, & suis (vt ita dicam) numeris omnibus absolutam: quemadmodum dicimus *iustum exercitum*, *iustum poëma*, *iustum iter*, *iustam victoriam*: non (vt alij) debitam, aut, quæ meritò ei acciderit.

ARTICVLOS] chiragram, & podagram morbum articulorum nominant Latini, quia vtraque in articulis insidet. M. Tull. lib. 1. epist. ad Attic. *Terentia magnos articulorum dolores habet.* Itaque ἀρθρῖτιν appellant Græci. *contudit articulos* autem tralatè dictum pro *debilitauit*. propriè posuit in epist. ad August. lib. 2. *diram qui contudit hydram, &c.* & Cicero pro Flacco: *manus, quas contudit: digitis, quos confregit: neruos, quos confregit, restituere non potest.*

TOLLERET] ex alueo sumeret, & in pyrgum demitteret.

PYRGVM.] pyrgus non est tabula lusoria, seu alueus, vt quidam putant: sed vasculum in turriculæ figuram conformatum, ex quo tali in alueum conijciebantur, ne, si manu iacerentur, fraus B à lusoribus admitteretur. turriculã appellat Martialis Latino nomine, quod Græco πύργος ferè æqualiter respondet. *Quærit compositos manus improba mittere talos: Si per me misit, nil nisi vota facit.* dicitur & fritillus. Sed non celabo lectorem, me reperisse scriptum in aliquot libris manuscr. partim, *mitteret in fimum*: partim, *mitteret in phimum*. Est autem phimus vox Græca φιμὸς, quam vsurpauit Æschines in oratione κτ̃ τιμάρχε, octaua ferè pagina orationis, cùm ea oratio in exemplo meo Aldino viginti quattuor paginas compleat. Ex quo loco licet intelligere, φιμὸν, vas lusorium fuisse, in quod aleatores cubos conijciebant. Verba Æschinis subijciam, vt huius vocis significatio fiat planior, μεθυσθέντες γάρ ποτε καὶ αὐτοὶ, καὶ τ̃ συγκυβευτῶν τινὲς, καὶ ἄλλοι, οὓς οὐ βούλομαι τὰ ὀνόματα λέγειν, εἰσπηδήσαντες νύκτωρ εἰς τὴν οἰκίαν, οὗ ᾤκει ὁ Πιτταλακὸς, συντρίβουσι μὲν τὰ σκεύη, πρῶτον τὰ σκευάρια καὶ διῤῥίπτουσιν εἰς τὴν ὁδὸν ἀστραγάλους τέ τινας διασείστους, καὶ φιμοὺς, καὶ κυβευτικὰ ἕτερ' ἄττα, &c. C id est, ebrij enim facti aliquando etiam ipsi, & nonnulli ex collusoribus, & alij, quorum nominibus parco, noctu in ædeis, in quibus Pittalacus habitabat, impetu facto, primùm quidem vascula contriuerunt, & talos quosdam sonotos, & phimos, & alia instrumenta aleatoria in viam disiecerunt. Ex quibus verbis licet intelligere, phimũ alueolum fuisse, in quem cubos, seu talos potius, conijcere solebant: quem alio nomine etiam camum nominant Græci, vt testantur Hesychius, & Suidas, & Harpocration. Nunc si quis ex me quærat, vtram scripturam magis probem, dubitanter & timidè respondeam, fortasse *phimum* verum & rectum esse: loco autem esse motum in quibusdam libris, ab ijs, qui eius vocis vim non intellexerint, & in eius locum pyrgum esse substitutum. verumtamen iudicent doctiores.

QVANTO CONSTANTIOR IDEM IN VIT.] quanto obstinatior in vitijs, tanto minus miser, & prior illo, qui modò ita contendit funem, vt periculum sit, ne rumpatur: modò nimis laxat: id est, qui modò virtutem studiosissimè colit, modò in omni vitiorum genere volutatur.

D AC PRIOR ILLO, QVI, &c.] dissentiunt hic codices veteres. alij enim habent, *ac prior ille*: quos secuti sumus: alij *ac prior ille*: quam lectionem tamen non damno. licet enim eam sic interpretari: tanto leuius miser, id est, minus miser, quàm prior ille, qui, &c.

NON DICES HODIE] Quamdiu (inquit Horatius) me tam longo sermone obtundes, non dicens ad quem pertineat? aut de quo loquare?

TAM PVTIDA] tam odiosa, inolesta, inepta, absurda, insolentia, σαπρά. Cicer. orat. perf. *Cùm Demosthenes Athenis exagitetur, vt putidus*, id est, nimis exquisitè, & elaboratè loquens: insitatis & odiosis verbis vtens. Putidum (inquit Nonius) non solùm ab ore fœtido & graui, quod naribus probatur: sed & quod auribus triste; & insuaue, austerum, rancidum, &c.

FVRCIFER] de hac voce mox dicemus, ibi: *Ibis sub furcam prudens.*

ANTIQ. PLEB. &c.] fortunam (inquit Da- E uus) & mores antiquorum, laudas. mores antiqui, & homines antiqui, & antiquum officium, semper in laude ponuntur à scriptoribus Latinis. Plaut. in Trin. *meo modo, & moribus viuito antiquis.* Terent. Andr. *O optime hospes, pol, Crito antiquum obtines.* Idem Adelph. *Nasi huiusmodi iam nobis magna ciuium Penuria est: homo antiqua virtute, ac fide.* M. Tull. pro Sex. Roscio Amer. *Homines antiqui, qui ex sua natura ceteros fingerent.* Idẽ pro Quinctio, *Quid tum? tu aliquem patronum inuenies, hominem antiqui officij, qui splendorem nostrum, & gratiam negligat?* Iterum pro Roscio Amer. *in qua muliere vestigia antiqui officij remanent.* Idem ad Attic. lib. 9. *vide quam sim antiquorum hominum.* T. Liuius lib. 43. *ceterum & mihi vetustas res scribenti nescio quo pacto antiquus fit animus, &c.*

TE AGAT] te ducat, seu compellat, seu transferat.

AVT, QVIA NON S. Q. CLAM. R. E. AVT Q.] id est, aut quia non idem sentis, quod F loqueris, pugnatq; cum sententia tua oratio: aut quia facilè ab eo, quod rectum esse statuisti, desciscis, neque in sententia permanes. animaduertere, hoc loco describi ab Horatio duo malorũ genera: vnum eorũ, qui de industria flagitiosè, turpiter, & vitiosè viuunt: alterum eorum, qui flagitium quidem, & turpitudinem, & vitiũ oderunt & natura, & consilio: sed animi perturbatione impulsi ab honestate, & recto consilio desciscunt, vitiumq; persequuntur. sic distinguit Aristoteles lib. 7. de moribus ad Nicom. ἀκόλαστον, id est, intemperantem ab incontinente, quem ἀκρατῆ nominant Græci. ille enim sibi persuasit, turpiter, & libidinosè esse viuendum: itaq; insanabilis est: hic contrà frugalitatem quidem, & temperantiam libidini & flagitio anteponendam esse putat: sed in sententia non manet, quoniam in eo superat rationem cupiditas. sic Euripides in Hippolyto, ait plerosq; benè sentire, & quæ recta sint, nosse: sed non facere, alios inertia, alios propterea, quòd aliam quandam voluptatem honesto antepo-

 naunt.

A nant. sed præstat Euripidis verba ascribere, ... Eodem pertinent illa Plutarchi lib. ... id est, immò verò ferinum, & à ratione alienum, & miserabile est, scientem id, quod melius est, ab eo, quod deterius est, propter incontinentiam, & mollitiem trahi.

NON FIRMVS] id est, non certus, neq; stabilis: vel vt suprà dixit, *natans*: ...

NE QVICQVAM COEND CVP. EVELL. PL.] id est, necquicquam cupiens ex vitioso habitu, quem ex assiduis & continuis improbis ac vitiis contraxisti, emergere, & ad bonam frugem redire. tralatio perpetua est ab ijs, qui in luto ita alto ac profundo hærent, vt sese ex eo expedire, aut euoluere nequeant. Terent. Phorm. *In luto hæres, versuram solues*. Quanta autem sit luti, præsertim

B profundi, tenacitas, declarat Catullianum illud carmen ad Coloniam, *Et supinum animum in graui derelinquere cœno, Ferream vt soleam in tenaci voragine mula.*

ROMÆ RVS OPTAS] sic infrà epist. ad Celsum lib. 1. *Romæ Tibur amem ventosus, Tibure Romam.*

RVSTICVS] rure. quod est locis ad personam transtulit: vt sup. sat. 6. li. 1. in extr. *domesticus otior*, id est, domi nonsus sum.

TOLLIS AD ASTRA] ad cælum laudibus effers. epist. ad Fuscum Arist. lib. 1. *Quæ vos ad cælum effertis rumore secundo*. Virg. Daph. *Daphnimq́; tuum tollemus ad astra.*

LEVIS] in eo leuis, quòd cùm es rure, vrbem absens miris laudibus ad cælum effers, quam fastidiebas præsens, & cùm in vrbe esses.

AC, VELVT VSQVE VINCTVS EAS] & quasi, quò vocaris, eò constrictus, & vi coactus, &

C inuitus eas, ita lætaris, quòd à nemine sis vocatus. non dissimulabo, in nonnullis libris & manuscriptis & vulg. reperiri *vsquam*.

AMASQVE] quid sibi vult hoc *amasq́;*? cur cum quibus debet cohærere? Vtrùm cum superioribus, hoc modo, te felicem dicis, & te amas, quòd nusquam, &c. an cum ijs, quæ sequuntur? hoc modo, amasq́;, id est, & tibi iucundum est, vel & lætaris, quòd nusquam, &c.

SERVM] serò: vt sæpe alias. sic epist. ad Augus. *Serus enim Græcis admouit acumina chartis*. verumtamen *serum*, seu *serò*, intellige vesperi.

SVB LVMINA PRIMA] paullo antè vesperam: paullo ante solis occasum, quod erat tempus cenæ. epist. ad Torqu. lib. 1. *Supremo te sole domi Torquate manebo*. sic loquitur epist. 2. lib. 2. *Lento Samnites ad lumina prima duello.*

NEMON' OLEVM FERET OC.] μίμησις verborum Horatij, cum ad Mæcenatem ire properat, ab eo vocatus. lauabantur autem & vngebantur cenaturi. icircò poscit oleum, quo perunctus, cenatum eat apud Mæcenatem.

ECQVIS AVDIT?] numquis est, qui audiat? nemóne audit? errant, qui putant *ecquis* idem valere, quod *quis*. licet tamen hîc legere, *& quis audit?* quamquam minus probo. mendosè autem habent nonnulli libri vulg. *hæc quis.* D

BLATERAS] blaterare est stultè, & cupidè loqui, inquit Festus Pompeius. Cæcil. in Hymnide, *desine blaterare*. Afranius. *Ten' blaterare, & ebloqui?* Plaut. Aulular. *vbi tu es, quæ deblaterasti iam vicinis omnibus Me mea filiæ daturum dotem?* Alij blaterare volunt esse furiosè clamare.

FVGIS QVE] cod. Iann. & vnus Vat. *furisq́;*: quod si cui probabitur, *furis* interpretabor suecenseris, irasceris, insanis, vt apud Terent. Adelph. *non insanis?* Nam ira, furor breuis est: vt est in epist. 1. sic hæc duo coniunxit Varro, *blaterare, & rabere. Quid est? quid blateras? quid rabis? quid vis tibi? fugis* autem, quod, quamquam in pluribus libris vetetibus reperitur, minus probo tamen, interpretor, ad cenam properas.

MILVIVS, ET SCVRRÆ] qui erant apud te cenaturi. E

TIBI NON REF. PR.] tibi multa mala precati: quæ tibi referre vel nolo, vel non debeo, vel non audeo.

ETENIM ME DIXERIT ILLE] id est, etenim dicere possit aliquis, me ventre duci, id est, ventri indulgere, & seruire. Daui etiam nonc sunt verba, non Horatij. vox *ille* autem, idem ferè valet hoc loco, quod apud Græcos ὁ δεῖνα, id est, aliquis, nescio quis. vno Demosthenis, & altero Cicer. exemplo contenti erimus. Demost. ... id est, tu autem facis, non dicis male mortuis, cum illum, aut illum ex bene meritis reprehendis, & illum aut illum eorum, qui beneficio affecti sunt, indignum beneficio dicis. Cicero pro Rosc. Amer. *quasi isse num ille, aut ille defensurus esset.*

LEVEM] coniunge cum verbo *duci*, & pronocabulo, *me*: vt sit *me leuem duci ventre*: me duci ventre, & in eo leuem esse, quòd ventre ducar. F

NASVM NIDORE SVPINOR] id est, nasus mihi nidore cibi supinatur: hoc est, excitatur, attollitur. Virgil. Georg. 1. *Ante supinatas Aquiloni ostendere glebas*. in nonnullis libris legitur *supino*. cod. Dom. autem, & Vatic. 3. Torn. Faërn. Cleric. habent *supinor*, vt vulgati: quæ scriptura recta est. hoc enim significat, quod dixi, *nasum supinor*: id est, nasus mihi supinatur, seu excitatur nidore obsonij bellenissimus est.

SI QVIDVIS, ADDE, POPINO] libri vulgati, nulli ferè manuscr. habent *sim quiduis, adde popino*, id est, sim etiam quoduis: sim popino. popinones à popina sunt appellati: qui popinas consectantur. sed non est reticendum scriptũ esse in duobus codicib. Vatic. Iannoct. Faërn. Tornes. Clericano, Nicotianis duobus, Russard. *si quiduis*, non *sim quiduis*, vt habent vulgati. ego tamen olim hanc secutus eram, vt sit hæc sententia, ego nidore cibo tum moueor, (inquit Dauus) fateor: nasus mihi excitetur nidoribus, vt imbecillo, & infirmo. iners sum & ignauus, & sim quic-

A quicquid aliud voles: adde, si tibi videtur, me esse popinonem, &c. sic loquitur epist. 6. lib. 1. *frater, pater adde.* nunc autem hac editione scripturam veterem sequi malui: quam sic explico: nasum nidore supinor: sum imbecillus, sum iners, adde siquid aliud vis, sum popino. licet etiam coniungere hæc nomina *Imbecillus, iners* cum verbo supinor, hoc modo, nasum nidore supinor ego imbecillus, iners, &c. vt verbum *sum* non sit necesse foris assumere.

QVOD EGO] id est, seruus.

VLTRO INSECTERE, &c. subintellige *me*, vt sit, cùm sis seruus, & nequam, & fortassis nequior quàm ego, vltro me insectere, velut melior? id est, debéne me vltro insectari velut melior? nequior, & melior opponuntur. nam nequã & frugi opponuntur. bonus autem cùm de seruo dicitur, idem valet, quod frugi. χρηστός, χρήσιμος.

VERBISQVE DECORIS OBVOL. VIT.] verbis speciosis vitium tuum tegas?

B AVFER ME VVLTV TERRERE] cùm Horatius liberiore serui oratione offenderetur, terrorem ei vultu denuntiabat, eique minabatur: qua re animaduersa orat Dauus ne stomachetur, ne sibi terrorem intentet, & vt manus contineat. *aufer me terrere*, id est, ne me terre: noli me terrere.

MANVM, STOMACHVMQVE TEN.] & manum contineto, id est, ne me pulsato: & stomachum, id est, ne irascitor, ne stomachator, iram comprimito.

DVM QVÆ CRISPINI] de Crispino philosopho sat. 3. lib. 1. in extre. *ne me Crispini scrinia Lippi Compilasse putes.* Sed cur se à Crispini ianitore edoctum esse dicit, non ab ipso Crispino? quia seruis non licebat cum ingenuis audire philosophos, neque vllos alios ingenuarum artium magistros publice profitenteis. quæ igitur Dauus à Crispino discere non potuit, ab eius ianitore item seruo didicit. Pares autem cum paribus, vetere prouerbio, &c.

C TE CONIVX ALIENA] ex contentione, & comparatione ostendit Dauus, dominum suum se esse deteriorem, & grauius peccare.

CRVCE DIGNIVS?] grauius? vtrius peccatum cruce dignius est?

ACRIS NATVRA] id est, naturalis cupiditas, vehemens. φυσικὴ ἐπιθυμία ἰσχυρά.

SVB CLARA LVCERNA] Mart. lib. 11. *ludere teste lucerna.*

EXCEPIT] excipere, præter illam, quam suprà notanimus, significationem, valet etiam idem ferè, quod *recipere*, & id, quod extrinsecus venit, aut obiectũ est, capere: vt *verba loquentis excipere, excipere sanguinẽ patera, excipere tela, excipere pericula.* nonnulli libri tamẽ manuscr. habent, *accepit.*

TVRGENTIS] tumentis. sup. sat. 2. lib. 1. *tument tibi cùm inguina.* fortasse verbo Latino *turgere* respondet Græcum ὀργᾶν, quo sæpe vtitur Aristoteles pro verbo ἐπιθυμεῖν, & ὀρέγεσθαι, cuiuscunq; rei sit cupiditas: vt problem. τί δήποτε διὰ τί οὐ δεῖ μὴ ὀργῶντα ἀφροδισιάζειν, ὅτ᾽ ἐμεῖν, ὅτ᾽ πταρνύσθαι, ὅτ᾽ φυσᾶν ἀφιέναι, id est, quamobrem non oportet enim, qui mini-

mè turgeat, neq; Veneri operam dare, neq; vomere, neq; sternutare, neq; flatum emittere? caudam autem salacem intellige, vt sat. 2. lib. 1. *testeis, caudamq; salacem Demeteret ferrum.* D

CLVNIBVS AVT AGITAVIT] aut me succumbentem agitauit, tanquam equo insidens. genus est Veneris. Mart. lib. 2. *Hectoreo quoties sederat vxor equo.* Ouid. de arte amandi lib. 3. *Parua vehatur equo. quod erat longissima nunquam Thebais Hectoreo nupta resedit equo.* infr. ead. sat. *Non habitu, mutátue loco, peccátue supernè.*

DIMITTIT, &c.] me missum facit incolumi fama.

MEIAT EODEM] cum eadem rem habeat. Catull. *Qui ipse sui patrui minxerit in gremium.* Horat. suprà sat. 2. lib. 1. *Hunc perminxerunt calones.* Persius. *Patritia immeiat vuluæ.*

TV, CVM PROIACT. INSIGNIB.] tu, cùm posita equitis Ro. aut iudicis persona: proiectis ornamentis equestribus, posito angusto clauo, quo vtebantur equites, ab Augusto allecti in iudicum numerum, posito annulo, sumis cultum, ac vestitum seruilem: non is es, cuius habitum, & similitudinem geris? Non sunt autem hæc ita accipienda, quasi Horatius significet, se equitem esse Romanum: sed eò dicuntur tantùm, vt intelligamus, plerosq; dominos seruis suis esse deteriores, & nequiores, vtpote, qui turpissimis cupiditatibus, & libidinibus seruientes, multa se indigna, suæq; personæ indecôra perpetiantur, ac perferant. hæc igitur verba pertinent ad omneis dominos, nobileis & honestos. E

PROIECTIS INSIGNIBVS, &c.] positis, & abiectis ornamentis equestribus, posita persona, posito q; vestitu iudicis.

ANNVLO EQVESTRI] Plinius lib. 33. cap. 1. *Annuli distinxere alterum ordinem a plebe, vt semel cœperant esse celebres, sicut tunica ab annulis senatum tantùm, &c.*

PRODIS EX IVD. DAMA.] sumis vestitum seruilem, ne ab alijs agnoscaris, posito iudicis habitu, ac vestitu, prodis seruus ex eo, qui eras, nempe ex iudice, & equite, hoc tempore etiam equites iudicabant. F

ODORATVM] odore aliquo imbutum: vt Od. 11. lib. 2. *& rosa Canos odorati capillos.*

LACERNA] lacerna, pallium fimbriatum, quo olim soli milites vtebantur.

INDVCERIS] intromitteris in ædeis mulieris.

ALTERCANTE LIBID.] hinc te impellit libido ad flagitium: illinc reuocat pœnæ metus. Ita pugnat metus cum cupiditate, & libidine.

QVID REFERT VRI VIRGIS] Quid interest (inquit) vtrùm eas obligatus pacto gladiatorio, quod erat huiusmodi, *vri flammis, secari virgis, ferro necari*: an turpi clausus in arca, in quam te demisit ancilla contractũ, genibus caput tangas? id est, quid interest inter gladiatorem, & adulterũ? Sic hunc locum Acro explicat, & rectè.

FERROQVE NECARI,] quidam legunt, *ferroq́, secari*: quod non placet. nam *secari* virgis, quod est, vri, & cruciati virgis, cõuenit: *secari ferro*, non item, sed *necari*.

A AVCTORATVS] obnoxius, obligatus, nempe mercede accepta. auctorati dicuntur milites postea quàm iurarunt in verba imperatoris. exauctorati, vbi militiæ sacramento sunt liberati. sed propriè dicuntur auctorati gladiatores, qui mercedē acceperunt, vt depugnent in ludo, & vt vrantur flammis, virgis secentur, ferro necentur. hæc enim lex fuit gladiatoria, vt notat Acro. C. Asinius Pollio lib. 10. epist. *ob Fadium quendā militem Pompeianum, quia, cùm depressus in ludum bis gratis depugnasset, auctorari sese nolebat, & ad populum confugerat, primùm Gallos equites immisit, &c. Mercesipsa* (inquit M. Tull. Off. 1.) *in mercenarijs auctoramentum est seruitutis.* Quid igitur refert (inquit) vtrùm tanquàm quidā gladiator, eas quò velit is, qui te auctorauit, & conduxit, paratus vri flammis, ferroq; necari: an clausus in arca ita contracto sis corpore, vt genibus caput tangas?

CONTRACTVM] te contractum, propter arcæ angustias. caue coniungas participium *contra-*
B *ctum* cum voce *caput.*

QVÒ TE DEMISIT] in quam te ancilla cō tractum demisit, fortasse propter subitum domini sui aduentum.

CONSCIA] ancilla, vt suprà sat. 2. lib. 1. *miseram se conscia clamet.*

GENIBVS TANG. CAP.] participium *contractum* non est coniungendum cum voce *caput,* quæ sequitur, vt diximus, sed cum prouocabulo *te,* quod antecedit, hoc modo: & quidem altius repetamus, totūq; hunc locū explanemus. quid refert (inquit) quòd ad miseriam & turpitudinem attinet, vtrùm quis eat in ludum, depugnare, vri flammis, virgis secari, ferro necari accepta mercede obligatus, an in arca inclusus ab ancilla conscia corpore contracto, genibus tangat caput? proinde quasi dicat, vtrobiq; manifesta inest turpitudo: sed maior in homine libero, qui libidinis causa, tanto in periculo, tantaq; in miseria versatur. liber Ram. Catd. & Iann. & Turnesian. aliquantum ab alijs discrepant. sic enim in illis scriptum
C est, *Contractum, vt genibus tangas caput.* quam scripturam olim non sum secutus, quòd existimarem particulam *vt* adiectam esse ab aliquo, qui non videret verbum *tangas* pendere à superioribus illis *an turpi clausus, &c.* Et mea quidem sententia sine hac particula bis totus locus legi potest. Verumtamen cùm videam, plures libros veteres eam habere, peccaturum non arbitror, qui eos sequatur: vt sit hic ordo verborum, & repetatur ἀπὸ κοινοῦ verbum *eas,* hoc modo: *an turpi clausus in arca eas, Quò te demisit, &c.* ita, inquam, clausus, vt *genibus tangas caput.*

ESTNE MARITO MATRONÆ PECCANTIS, &c.] Lege Iulia de adulterijs, marito adulterum quidem cum vxore deprehensum occidere licet: non tamen quemlibet, sed eum, qui leno fuerit, quiue artem ludicram fecerit, vel in scenam saltandi, cantandiue causa prodierit: iudiciòue publico damnatus, neq; in integrum restitutus erit: quiue libertus eius mariti, vxorisue, patris, matris, filij, filiæ vtrius eorum fuerit, quiue seruus erit: non autem vxorem. Eadem lex tamen patri vtriusque occidendi potestatem permittit, D filiæ, inquam, & adulteri.

ILLA TAMEN SE NON HAB. M.] huius loci hæc mihi videtur esse sententia, tu cùm libidinem tuam explere vis, in alienas ædes non sine periculo ingrederis, vestitū mutas, ne à quoquam agnoscaris: illa autem nulla condicione adduci potest, vt domum tuam veniat, neque vt habitū, cultumq; matronæ mutet, cùm te metuat, neque tibi credat.

PECCATVE SVPERNE] id est, si eam velis tibi morem gerere, & obsequi à superiore parte: si iubeas eam tibi incubare, aut insidêre subiacenti, nulla condicione est factura: ita sui iuris est, ita libera, & contumax. suprà ead. sat. *aut agitauit equum lasciua supinum.* quidam putant describi αἰσχρουργίαν τὴν διὰ στόματος, καὶ τὸ λεσβιασμὸν, seu fellationem: & ita declarant, *non peccat supernè,* id est, ore tibi non morigeratur. Alij *non peccat super-*
nè, sic explicant, non proijcit insignia nobilitatis, vt tibi morem gerat: neque eius flagitium in E sublimi eminet, propter dignitatem: sed contrà vilis & contemta mulier est: neque quicquam de sua dignitate deperdit, vt tu, qui proiectis insignibus prodis ex iudice Dama. sed hæc explicatio planè reijcienda est, vt suo auctore indigna, & pugnans cum Horatij verbis & sensu. Quidam legunt *peccatue supinè.*

SVB FVRCAM] vt seruus. Donat. in Andr. *Furciferi dicebantur serui, qui ob leue delictum cogebantur à dominis, ignominiæ magis, quam supplicij causa; circum vicinos furcam in collo ferre, subligatis ad eam manibus, &c.* Plutarch. Ῥωμαϊκοῖς, Διὰ τί τοὺς ἀπεγνωσμένους ἐπὶ κλοπαῖς, ἢ δουλικοῖς τισὶν ἄλλοις ἁμαρτήμασι, φουρκιφέρους καλοῦσι. ἢ καὶ τοῦτο τῆς τῶν παλαιῶν ἐπιμελείας τεκμήριόν ἐστι. ὁ γὰρ οἰκότριβος ἰδίου καταγνούς τινα μοχθηρίαν, ἐκέλευεν ἁμαξιαίου ξύλον, ὃ ταῖς ἁμάξαις ὑφιστᾶσιν, ἀράμενον διὰ τῆς συνοικίας, ἢ τῆς γειτνιάσεως διεξελθεῖν ὑπὸ πάντων ὁρώμενον, ὅπως ἀπιστοῖεν αὐτῷ καὶ φυλάττοιντο πρὸς τὸ λοιπόν. τὸ δὲ ξύλον ἡμεῖς μὲν στήριγμα, ῥωμαῖοι δὲ φοῦρκαν ὀνομάζουσι. διὸ καὶ φουρκίφερ ὁ τοῦτο περιενεγκὼν, καλεῖται, id est, Quamobrem eos seruos, qui in furando, aut similibus F alijs delictis seruilibus sunt insanabiles & desperati, furciferos appellant? an etiam hoc antiquorū diligentiæ argumentum est? Nam qui seruum suum compertum habebat vitio aliquo esse affectum, iubebat lignum duplex, quod curribus supponunt, tollentem per viciniam transire in omnium oculis, vt ne ei fidem haberent, & vt sibi ab eo cauerent in reliquum. lignum autem tale nos quidem sterita, Romani autem furcam nominant. quare & furcifer qui hoc circumtulit, appellatur.

PRVDENS] sciens, vt sat. 3. huius lib. *Cùm prudens scelus ob titulos admittis inaneis, Stas animo.*

DOMINÓQVE FVRENTI] vel marito, vel amori, & libidini. sed marito mâlo.

CREDO, METVES] scilicet tu metues, tuoq; malo, & periculo doctus, cauebis. proinde quasi dicat, nō metues, immò verò cogitabis, quo tempore te iterū in periculū conijcias, *doctus* antè, periculo scilicet, aut malo accepto. Hesiod. παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω id est, malo accepto stultus cognouit.

QVÆ

A QVAE BELLVA, &c.] ostendit, amanteis & libidinosos belluis esse iocautiores, & inconsideratiores, cùm hæ ferè numquam, postea quàm è laqueis effugerunt, iterum capiantur: illi autem vitato periculo, iterum, atque iterum in idem genus fraudis incurrant. notum est prouerbium, & refertur à Plutarcho, ἀλώπηξ βρόχον οὐ πολλάκις ἁλίσκεται. id est, vulpes, quæ tendiculas, aut laqueos effūgit, iterum non capitur.

REDDET] siue legas *reddit*, siue *reddet*, nihil refert. & vtraque scriptura codicum maou scriptorum auctoritate nititur.

NON SVM MOECHVS, AIS] si dices, te nō esse mœchum, licebit mihi quoque dicere, me non esse furem. nam quemadmodum ego me à furtis abstineo, neque vasa argentea tango metu pœnæ: sic tu propter periculum ab vxoribus alienis te abstines, non consilio, aut ratione.

SAPIENS] mihi sapiens, vt sat. 1. li. 1. *Non vsquam prorepit. & illis vtitur antè Quæsitis sapiens:* vel dic sapiens, id est, cautus, consideratus, consultus. Eurip. Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός. id est, odi sapientem, qui sibi non sapit.

B TOLLE PERICVLVM] si nullum sit periculum, tum natura ad vitium procliuis, & præceps, sese ad quoduis facinus audendum effreoata profundet. significat Horatius, aut nullos, aut paucissimos esse, qui iudicio ac voluntate à flagitio, & maleficio temperent. qua de re plura ad epist. ad Quinct. lib. 1.

TVNE MIHI DOM. RERVM IMP. &c.] cùm tot tibi res, atque homines imperent, videlicet pecunia, libido, gloria, metus, viri potentiores, & locupletiores, tune te mihi dominum esse dicis?

QVAM TER VINDICTA] vindicta dicebatur ea virga, qua prætor seruum liberabat. natum autem nomen est vel à seruo illo Vindicio, qui cōiurationem adolescentum aduersus populi Ro. libertatem, patefecit: vel à vindicando, propterea, quòd vindicta seruus à prætore in pristinam, & naturalem libertatem vindicabatur, vt docet

C Theophilus lib. 1. institutionum iuris ciuil. significat porrò, duriorem, acturpiorem esse libidinū, & cupiditatum seruitutem, quàm legitimam, & iurisgentium. *ter, quatérque* autem, id est, sæpius. Virg. 1. Æneid. *O terque quatérque beati.*

NAM, SIVE VICARIVS EST] seruorum alij erant ordinarij, alij vicarij. vicarius erat is, qui in alterius erat peculio, & ut dicam, serui seruus. ordinarius, qui seruum habebat in peculio suo. Quamuis autem Vicarius, esset ordinarij κτῆμα, id est, possessio, ordinarióque pareret: erat tamen eius conseruus propterea, quòd ordinarij dominus, erat & vicarij dominus, & communis vtriusque dominus: id est, vtrumque habebat in sua potestate. Nam cùm seruus omnis sit in alterius potestate: & vicarius, seruus sit: is autem, qui in alterius potestate est, alterum in sua habere non possit: efficitur, vt vicarius, eiusdem domini, cuius & ordinarius, seruus sit.

ATQVE DVCERIS, VT NERV. ALIEN. M.] lignum neruis alienis mobile omnes ferè accipiunt turbinem, qui scutica torqueri, & impelli solet à pueris. quam sententiam possem Tibulli tabulis confirmare lib. 1. eleg. 5. *Namque agor, vt per plana citus sola verbere turbo, Quem celer assueta versat ab arte puer.* & Virgilij Æneid. lib. 7. *Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo: Quē pueri magno in gyro vacua atria circum, Intenti ludo exercent: ille actus habena Curuatis fertur spatijs; &c.* sed mihi magis placet, quod M. Antonius Muretus prior quidem annotauit, & protulit: ego autem iampridem in aduersarijs meis habueram, per mobile lignum, &c. hoc loco significari ab Horatio id, quod appellant Græci νευρόσπαστον. erant autem νευρόσπαστα, parua quædam animalium simulacra, quorum vel singula, vel vniuersa membra certis neruis, aut fidiculis in hanc, vel illam partem cum quadam venustate, & conuenientia sua sponte mouebantur. quæ etiam αὐτόματα & αὐτοκίνητα dicuntur à Græcis, quod sua sponte moueantur. Qui huiusmodi simulacra vulgò ostentabant, νευροσπάσται dicebantur, vt intelligere licet ex Aristotele in lib. de mundo ad Alexandrum, si modò est Aristotelis. cuius hæc verba sunt, καὶ οἱ νευροσπάσται μίαν μήρινθον ἐπισπασάμενοι, ποιοῦσι καὶ αὐχένα κινεῖσθαι, καὶ χεῖρα τοῦ ζώου, καὶ ὦμον, καὶ ὀφθαλμόν, ἔστι δ' ὅτε πάντα τὰ μέρη, μετά τινος εὐρυθμίας. id est, neurospastæ vna fidicula tracta faciunt, vt ceruix, & manus, & humerus, & oculus animalis: interdum autem & omnes corporis partes cū quadam venustate, & moderatione moueantur. Vsurpat hanc vocem Herodotus Euterpe, ἀντὶ δὲ φαλλῶν ἄλλα σφί ἐστι ἐξευρημένα, ὅσον τε πηχυαῖα ἀγάλματα νευρόσπαστα, τὰ περιφορέουσι κατὰ κώμας αἱ γυναῖκες. id est, pro Phallis autem alia sunt eis inuenta cubitalia simulacra, neruis tractis sua sponte mobilia, quæ circumferunt per vicos mulieres. hinc νευροσπᾶσθαι, neruis & fidiculis trahi ac moueri.

QVISNAM IGITVR LIBER? &c.] hæc dicuntur ex sententia Stoicorum.

SIBI QVI IMPER.] & qui sibi, suísque appetitionibus & affectibus imperat. al. *sibi qui.*

RESPONSARE] obsistere, vt epist. ad Mæcen. t. lib. 1. *fortunæ responsare.* & sat. prox. *cenis responsat opimis. fortis responsare,* id est, fortis ad re- F spōnsandum, seu in respōnsando, vt alibi, & sæpius admonuimus.

ET IN SEIPSO TOTVS TERES, ATQVE] id est, totus ex se aptus, & pendens: in se conuersus, non spectans foras, sui similis, æquabilis, perfectus, perpolitus, nihil habens asperum, nihil inæquale, nihil laciniosum. ductum à forma cooglobata, in qua nihil externi hærere potest, propterea quòd tota in se collecta, & vndique leuis ac polita est. M. Tull. in orat. perf. aureis Atticorum teretes nominat, propterea quòd nihil ferre possunt insolens, nihil putidum, nihil inelegans, nihil inenustum. & in lib. de optimo gen. oratorum, ita loquitur, *qui teretes aureis habent, intelligensque iudicium.* Iam rotunda figura, omneis alias figuras complectitur, eique formæ minimè noceri potest. significat igitur, talem debere esse hominem verè liberum, & sapientem nempe seipso contentum, & omni ex parte ad-

 uersus

A uersus externas iniurias septũ ac munitum. apud eundem in oratore perf. *rotundum* valet idem, quod cultum, politum, perfectum. sic enim ille, *Thucidides præfractior, nec satis, vt ita dicam, rotundus.* & in Bruto, *verborum copia, & quasi rotunda constructio.* idem de natura deorum, *figura rotunda, nihil habens incisum angulis, nihil eminens, nihil lacunosum:* seu, vt alij legunt, *lacunosum.* sic Plato in Phædro, ἐκεῖνο μόνον ἐπαινετέον δεῖ λόγου, ὅτι σαφῆ, καὶ στρογγύλα καὶ ἀκριβῶς ἕκαστα τῶν ὀνομάτων ἀποτετόρνευται. id est, illa solùm ratione laudari debet oratio, quòd dilucida, & rotunda, & exquisitè tornata sunt singulæ nomina. & Aristot. lib. 2. Rhetoric. περιτιθέναι τὸ δίον στρογγυλόν. Rotundum (inquit Nonius) *à rota dictum, vel rota a rotundo. & est rotundum, collectum & per omnem circuitum sine offensione asperi, aut angulis laue, &c.*

EXTERNI NEQVID VALEAT] nequid externum eum commoueat: vt is omnia externa contemnat, neque cõcupiscat, neq; pertimescat, cùm sit animo ab omni perturbatione & concitatione vacuo, ac libero. talis describitur vir bonus à Virgilio, si modò Virgilij sunt versus illi, *Se* B *curus, mundi instar habens, teres atque rotundus, Externa nequid labis per læuia sidat.*

MORARI] hærere, residere. absolutè positum est.

MANCA] debilis, fracta, sine viribus. in quem nihil valet fortuna. sic M. Tull. in epist. ad Pætũ lib. 9. de fortuna, *Quam existimo leuem & imbecillam, ab animo firmo & graui, tanquam fluctum à saxo, frangi oportere.*

FORIBVSQVE REPVLSVM] è foribus reiectum.

ERIPE TVRPI COLLA IVGO] translatio à bubus, qui iugum subierunt. vide annotat. ad illum locum Odæ. 33. lib. 1. *atque animos sub iuga ahenea Sæuo mittere cum Ioco.*

VRGET ENIM DOM. M.] dominus sæuus, & immitis te premit, videlicet cupiditas, seu libido, vt paullo antè, *dominóque furenti Committes rem omnem.* quamquam illic per dominum, videtur potius significari vir matronæ, cum qua quis C facit adulterium.

ET ACRES SVBIECTAT] translatum ab equis, quos cursu iam defessos, equites interdũ calcaribus fodere solent, &, velint, nolint, vt currant, subigere.

VEL CÙM PAVSIACA] alium domini sui morbum commemorat, nempe immoderatum tabularum pictarum studium: quod item reprehendit M. Tul. parad. ὅτι οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι, his verbis, *Aëtionis tabula te stupidũ detinet, aut signũ aliquod Polycleti. omitto vnde sustuleris, & quomodo habeas: intuentẽ te, admirantem, clamores tollentem cùm video, seruũ te esse ineptiarum omniũ iudico, &c.* Verr. de signis, *Venio nũc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium, vt amici eius, morbum, & insaniam.* fuit autẽ Pausias pictor insignis, de quo Plin. lib. 21. cap. 2. & Varro de re rustica lib. 3.

QVI PECCAS MINVS, ATQVE EGO?] sic habent fere omnes libri & manuscr. & vulgati: nisi quòd in aliquot vulgatis interrogationis nota posita est non post vocem *ego*, sed quinto ab D hinc versu post vocem *viri*. hunc autem locum sic omnes explicant. Quì peccas minus, quàm ego? sed ea, quæ sequuntur, videntur esse curta. deberent enim hæc subsequi. *Atqui cùm ego Fului, Rutubaq; Aut Placid. cont. popl. m. Pr. r. p. aut carb. v. si R. v. p. f. u. q. m. A. viri, nequã, &c.* Itaque sic aliquando legendum putaui, Quî peccas minus? *Atqui ego cùm, &c.* Verumtamẽ nihil ausim mutare. subintelligendum igitur est. atquî, vt oratio currat hoc modo, *Atqui cùm ego, &c.* vel mutanda duntaxat interpunctionis nota est, & sic legẽdũ, *qui peccas minus? atque ego cum, &c.* subintelligẽdúmq; in his *qui peccas minus,* quã ego. *atque* autẽ interpretandum, atqui. Nam sæpe apud probatos scriptores Latinos *atque* valet atqui: quod ignorantes multi sępe apud M. Tul. fecerũt *atqui*, vbi erat *atque*. sic igitur totus hic locus videtur legi debere. *Vel cùm Pausiaca torp. ins. tab. Qui pecc. minus?* [subintellige, quàm ego?] deinde *atque ego cum Fului, Rutubaúe Aut Placideiani contento poplite miror Prœlia, rubr. picta, aut carb. velut si Re vera pugn. fer. vitentq; mou. Arma viri: nequã, &c.*

CÙM FVLVI. RVT.] de Fuluio, & Rutubæ E equidem nihil me legisse fateor: sed Placideianũ, seu Pacidianum (nam sic reperio scriptum in codicibus Ciceronianis excusis) cõstat fuisse gladiatorem, & eum quidem præstantissimũ, ex Lucilij versibus, quos profert Nonius Marcellus in declaratione verbi *compono*. versus sunt hi, *Samnis, spurcus homo vita illa dignus locóque, Cum Placidiano componitur? optimus longe Post homines natos gladiator qui fuit vnus.* eundem commemorat M. Tul. lib. 3. epist. ad Qu. frat. his verbis, *non putasset sibi Pompeius de illius salute, sed de sua dignitate mecum esse certamen: in vrbem introiuisset: ad inimicitias res venisset: cũ Æsernino Samnite Placideianus comparatus viderer.* & de optimo gen. orat. *A me autem (vt cum maximis minima conferam) gladiatorũ par nobilissimum inducitur. Æschines, tanquam Æserninus (vt ait Lucilius) nõ spurcus homo, sed doctus & acer Cũ Placideiano componitur, optimus lõgè post homines natos, &c. nihil enim illo oratore arbitror cogitari posse diuinius.* & Tusc. lib. 4. *An verò* F *vir fortis, nisi stomachari cœperit, nõ potest fortis esse? gladiatorum id quidem est. quamquam in eis ipsis videmus sæpe cõstantiam: colloquuntur, congrediũtur, aliquid postulant, vt magis placati, quã irati esse videantur. sed in illo genere sit Placideianus aliquis hoc animo, vt narrat Lucilius, Occidam illum equidẽ & vincam, si id quæritis, inquit. Verum illud credo fore: in os prius accipiam ipse, Quàm gladium in stomacho, furia, & pulmonibus sisto. Odi hominem: iratus pugno: nec lõgius quicquã Nobis, quã dextra gladium dũ accõmodet alter. Vsque adeò studio, atque odio illius efferor ira.* De Placideiano igitur nemini dubium est, quin fuerit gladiator: De Fuluio aũt, & Rutuba, de quibus nihil exstat, quod sciam, nihil affirmare possum: hoc tantùm licet suspicari, eos quoque fuisse gladiatores, propterea quòd cum Placideiano gladiatore numerentur. huius loci autem hæc sententia est. cùm admiraris tabulam aliquam à Pausia pictam, quid est cur minus pec-

care

A cate existimandus sis, quàm ego, cùm gladiatorum prœlia in pariete mioio, aut rubrica, aut carbone depicta erecto corpore contemplor?

Contento poplite] quidam hæc ad Dauum referunt, ita studiosè & cupidè spectantem, vt poplites contendat: alij ad gladiatorum imagines cõtentis poplitibus pugnantiũ. Acron vtramque sententiam complectitur, & propnnit. Ego malo referri ad gladiatores pictos, vel ad Placidianum tantùm. Nam certè ita soleot pugnare gladiatores, nempe altero poplite contento, altero leuiter inflexo. atque hanc sententiam confirmat id quod sequitur, *velut si Reuera pugnent, &c.* si quis tamen alteram malet, non pugoabo.

Neqvam] paullò antè diximus, hominem nequam, homini frugi esse contrarium.

Svbtilis] ἀκριβὴς, subtilis, & limati iudicij. translatio est à filo, seu tela subtiliter texta. epist. ad August. lib. 2. *Iudicium subtile videndis artibus.*

Avnis] diceris, vt *rexq́, paterq́, Audisti corã,* epist. ad Mæcen. 2. lib. 1.

Nil ego, si dvcor libo f.] si libi nidore, seu vapore ducot, homo nibili sum, vel homo nihili audio, vel, bominem nihili me di-

B cis esse. Græci hominem nullius pretij, contemtissimum. nullius bonæ srugi, ignobilem. οὐδὲν, id est, nihil, nominant. τὸ ἐστι, ἐνδεῶν, ἀσήνδοχήσιμον, ψιλὸν, δυσγενῆ. hoc est, nullius pretij, ad nullam rem vtilem, vilem, obscuro genere, & humili loco natum. quid sit libum, dicemus ad illum locum, *Vtq́, sacerdotis fugitiuus liba recuso.* epist. ad Fuscum lib. 1. in lib. Don. Morell. vno Nicot. & Russard. scriptum est, *Nil sum ego.*

Tibi ingens virtvs] Solent hæc legi ennntiando, & sine intertogationis nota, hoc sensu, Tu autem tanta virtute ac tepetantia præditus es scilicet, vt cenas lautiores, & sumtuosiores contemnere queas. ironia est. sentit enim planè contrarinm eius, quod dicit, nempe herum suum tam imbecillum esse, & propè nullins virtutis, vt cenis opiparis facillimè capiatur & vincatur. Iam verò *cenis responsare opimis*, eadẽ ratione, & significatione dictum, qua *responsare fortuna*,

C epist. 1. lib. 1. & *Responsare cupidinibus*, suprà hac ead. sat. pro non cedere, noo obsequi, sed cõtemnere potius. significat autem, non eam in illo in esse virtutem, & cootinentiam, & fortitudinem, & constantiam, vt cenas opiparas contemnere queat. Quòd si quis malet hæc legi interrogando, & sine ironia, hoc modo, Quaotumnis licet virtus tibi magna sit, potésne ea fretus cenas apparatas, & opiparas contemnere? non improbabo. Licet enĩ hoc modo hunc locũ explicare, & sine ironia. si ducor libo fumante, nihili sum, vel homo nihili audio. tu aũt ingẽti virtute præditus diceris, cũ cenis opimis responsas, seu cũm ceoas opimas aspernaris. quasi ita dicat: non sine ingẽti & admirabili virtute cęnas opimas reijcis: vel ita, cùm cenas opiparas reijcis: tũ iogens tibi virtus adhibenda atque exprimenda est. quod raro euenit. nam plutimùm, seu pletumque vinceris à cenis sumtuosis, easque libenter, & cupidè sequeris. quod cùm facis, non leuius peccas, vel non minus nequam es, quàm ego, qui libi nidore ducor. D

Obseqvivm ventris, &c.] bnius loci bæc sententia est, dices me maiore meo malo vẽtri obsequi, qnàm te, quia, si quaodo escas aliquas lautiores ligurriero, scapulæ meæ operientur loris. at tu cùm cara, & sumruosa obsonia cõsectaris, num impune ferre soles? minime verò, nam talem victum consequitur cruditas, & infirma corporis valetndo. longè igitur grauius plecteris, quàm ego, qui vapulo.

Cvr?] cur grauius plectot, cùm ventri morẽ gessero, quàm tu? quasi dicat, noo est ita.

Qvin? tv impvnitior, &c.] quid? (inquir Dauus) túne impunitiot, id est, impunius, illa obsonia consectaris, & concupiscis, quæ magno constát? sic autem edendum curaui Cod. veteres omneis secutus. vulgati enim sic habent, *Qui tu impunitior, illa, Quæ paruo sumi nequeunt cum obson. capt.*

Nempe inamaresevnt] non est ita (inquit Dauus) id est, non est tibi minus impunita ista victus intemperantia, ac luxuria, quàm mihi mea edacitas: non minoris tibi constant cara ista obsonia, cenæque sumtuosæ, quàm mihi mea aniditas, propterea, quòd nimia ciborum copia tibi ægrè coo coquitur à ventriculo. ita nascitur cruditas: ex qua totius corporis constitutio perturbatut. bis similla sunt illa sat. 2. huius lib. *Pũtet aper, rhombúsque recens, mala copia quando Ægrum sollicitat stomachum.* ibid. *at simul assis Miscuerss elixa, simul conchyha turdis, Dulcia se in bilem vertent, &c.* E

Illvsiqve ped. vit. ferr. &c.] propterea quòd ventriculus cruditate laborans, suo mu nere probè fungi non potest. qno fit vt corpus non alatur, debilitentur pedes, & reliquæ corporis partes. Sic aũt legendum, non *Illisique*. Nã per illisos pedes nihil aliud significari possit, quã pedes, qui offendetunt, vel offensi sunt in quippiã durum: qnod solet ferè ijs accidere, qui in tenebris ambulant, etiam siccis, aut certè non ebrijs. at qui nimio cibo, & immoderato vini potu vtuntur, etiamsi pedes non illiserint rei vlli solidæ: e- F tiam si luce clara iter facere velint, à pedibus nihil iuuantur, quia totum corpus iotemperato & immodico victu debilitatum ac vitiatum pedes quoque ipsos, qui sunt veluti corporis columnæ ac bases, debilitat & corrumpit. Ventriculus enim cibo & vino obrutus oihil coocoquit. ita alimentum crudum, neque à calore interno confectum & commutatum, didi non potest in singulas partes corporis. Fraudantur igitur ac destituuntur & manus & pedes & ceteræ corporis partes eo, quo egent, alimento, hoc est, quod Horatins per translationem dixit, illudútur. Contrà illisi pedes, & ex offensione aliqua saucij ac debiles, corpus ferre non possunt, etiam integerrimũ, & valentissimnm. At hic corpus vitiatũ & corruptum, epulis & vino scilicet, pedes, ad qnos vitiati corporis contagio peruẽnit, ferre non possunt. Atq; vt boc totum planius intelligatur, Senecæ verba in epist. 1. lib. 15. adscribam. *Medicina quondã pau*

carum

A *carum fuit scientia herbarum, quibus sisteretur fluēs sanguis, vulnera coirēt paullatim. Deinde in hāc peruēnit tam multiplicē varietatem. Nec est mirum tūc illā minus negotij habuisse firmis adhuc, solidisq; corporibus, & facili cibo, neq; per artē voluptatemq; corrupto. Qui postquam cœpit non ad tollendam, sed ad irritandā famem, quæri, & inuenta sunt mille cōditura, quibus auiditas excitaretur: quæ desiderātibus alimenta erant, onera sunt plenis. Inde pallor, & neruorum vino madentiū tremor, & miserabilior ex cruditatibus, quā ex fame, macies. Inde incerti labantiū pedes, & semper qualis in ipsa ebrietate, titubatio. Inde in totam cutem humor admissus, distentúsque venter dum male assuescit plus capere, quā poterat. Inde suffusio luridæ bilis & decolor vultus, tabésque in se putrescentiū, & retortis digiti articulis obrigescentibus, neruorum sine sensu iacentium torpor, palpitatio mēbrorum sine intermissione vibrantium, &c.* Iā quòd ad verbum illudo attinet, nunc quasi absolutum cum dandi casu iungitur, vt Orat. pro Rosc. Amer. *Finge aliquid saltem commodè, vt ne planè videaris id facere, quod apertè facis, huius miseri fortunis & horum virorum talium dignitati illudere.* &
B Virg. Æn. 2. *certántque illudere capto.* & Hor. sat. 4. lib. 1. *Illudo chartis.* nunc est ἐνεργητικὸν, & iungitur cum quarto casu, vt Terent. Andr. *Dum studeo obsequi tibi, pene illusi vitam filiæ.* Idem Heautont. *dignam me putas, quam illudas?* Idem Phorm. *satin' superbe illuditis me?* & M. Tull. lib. 1. de orat. ad Q. fr. *Cum & illud nimium acumen illuderes, & admirarere ingenium Scæuolæ, &c.* idē ibid. *Rhetorū præcepta solebat illudere Carneades.* Virg. Æn. IX. *i, verbis virtutem illude superbis.* Ex quo participium *illusus.* M. Tull. pro Quintio, *multis vadimonijs desertis: sæpe illusi ac destituti.* Iterū Horat. sat. 5. lib. 2. *Illusúsque dabit risus Nasica Corano.* Sic igitur hæc interpretor. Illusi pedes, id est, fraudati & destituti necessario alimento propter incontinentiam in victu scilicet, & edacitatē & temulentiá, vitiosum corpus, id est, corruptum & morbosum, ferre non possunt. Omninò, vt sæpius eadem iterē, illusi pedes cónuenit: illisi pedes, quod valet im-
C pacti aut offensi pedes in aliquod durum ac solidum, non cónuenit. Atque hanc meam interpretationem tres viri doctissimi, quorum iudicium pluris facio, quam omnium μελαντέρων, συκοφαντῶν, καὶ βασκάνων æruginem, pus ac venenum, vno ore consentientes comprobarunt.

An hic peccat, &c.] argumentum est à minore: Demus, puerum seruum, qui furtiua strigili vuam emit, peccare: quanto grauius peccat is, qui prædia sua vendit, eorúmq; pretium in coëmenda obsonia, & in cenas sumtuosas apparandas insumit, ac profundit? nauclerus quidam apud Menandrum (vt refert Athenæus lib 4.) vota facit, vt qui agros, & prædia vendunt, & bona sua comedunt, semper nauigent, numquam terram tangant, vt ita sentiant, quali bono accepto non pepercerint. sic Menander, Ω φιλτάτη γῆ μῆτερ, ὡς σεμνὸν σφόδρ' εἶ Τοῖς νοῦν ἔχουσι κτῆμα, πολλοῦ τ' ἄξιον. Ὡς δῆτ' ἐχρῆν, ὅστις πατρῴαν παραλαβὼν Γῆν καταφάγοι, πλεῖν τοῦτον ἤδη, καὶ μὴ δ' ἐπιβαίνειν γῆς, ἵν' οὕτως αἰσθάνοιθ' Οἷον παραλαβὼν ἀγαθὸν οὐκ ἐφείσατο. id est, ô carissima mater, terra: quàm magnifica es prudentibus pos- D
sessio, & magni pretij. Quàm oportebat si quis agrum à patre relictum deuorauerit, eum perpetuò nauigare, & numquá terram tangere, neque in ea iter facere, vt hoc pacto tandem cognosceret, quanto bono accepto, ei non pepercerit.

Qvi pver vva Fvrtivam mvt. strigilem] sic edendum curaui, nouem libros manuscr. secutus, vbi vulgati habebant, *qui puer vuam Furtiua mutat strigili.* minus rectè. Ita enim loqui solet Horatius verbo *mutare:* vt Oda 29. lib. 1. *Socraticam & domum Mutare loricis Iberis,* id est, Socratica domo omissa, sumere loricas Iberas: quod genus loquendi notauimus ad Odam 16. eiusd. lib. ibi, *nunc ego mitibus Mutare quæro tristia.* Sic igitur hūc locū explico, puer, qui sub noctem data strigili furtiua vuam accipit.

Nil serv. gvl. p. h.] nil seruile habet, cùm gulæ paret, ac seruit? quasi dicat, plurimum.

Adde, qvod idem] sic Aristoteles de improbis ac vitiosis hominibus lib. nono de moribus ad Nicom. *Et vitiosi homines quærunt quibuscū totos dies traducant: se ipsos autem fugiunt. multa enim grauia & horrenda recordantur. & cùm soli* E
sunt, talia exspectant altera: cum alijs autem obliuiscuntur: &, cùm sit nihil in eis amabile, nullo erga se amoris affectu commouētur. verba Græca sunt hęc, ζητοῦσί τε οἱ μοχθηροὶ μεθ' ὧν συνημερεύσουσιν. ἑαυτοὺς δὲ φεύγουσιν. ἀναμιμνήσκονται γὰρ πολλῶν καὶ δυσχερῶν· καὶ τοιαῦθ' ἕτερα ἐλπίζουσι καθ' ἑαυτοὺς ὄντες, μεθ' ἑτέρων δ' ὄντες ἐπιλανθάνονται· οὐδὲν δὲ φιλητὸν ἔχοντες, οὐδὲν φιλικὸν πάσχουσι πρὸς ἑαυτούς. Sic Lucretius lib. 3. *Hoc se quisque modo fugit: at quod scilicet, vt fit, Effugere haud potis est, ingratis hæret, & angit, Propterea morbi quia caussam non tenet æger.* vide suprà Od. 16. lib. 2. *patriæ quis exsul Se quoque fugit.*

Non otia rectè Ponere] nulla in re seria, atque honesta otium tuum ponere potes.

Teqve ipsvm vitas fvg. et] tu te ipsum fugis, vt serui improbi solent à domino fugere, & huc, & illuc errare. seruos errones distinguunt Iurisconsulti à fugitiuis, quòd hi ita fugi- F
unt à dominis, vt non habeant in animo ad eos vmquam reuerti: errones eo consilio fugiunt, vt aliquando reuertantur. sed hoc loco Horati' hác distinctionem non seruat: vtitúrque his nominibus translatè, hoc modo: tu te ipsum, vt fugitiuus, & erro, vitas: seruorum erronum, & fugitiuorum instar, qui dominum reliquerunt, te ipsum fugis. secutus sum autem scripturam librorum manuscriptorum Donati, Faërni, 2, Vaticanorū, Tornesij. nam excusi omnes, quos quidem viderim, habent *fugitiuus vt erro,* quam scripturá si quis probabit, sic explicabo, Te ipsum vitas, vt erro fugitiuus, id est, vt seruus erro, qui fugit à domino: vel te ipsum vitas, fugiēs à te, vt erro: vel te ipsum vitas, vt seruos fugitiuus errabundus. quod si placebit, idem ferè valebit hoc loco fugitiuus, quod fugax, aut fugere solitus, quemadmodū Terent. in Heautont. *argentum fugitiuum:* & Varro lib. 1. de ling. Lat. *obliuionem fugitiuam* apellat. ego tamen priorem scripturam magis probo.

Falle-

A FALLERE] leuare, lenire, βουκολεῖν. vt Virg. Æneid.4. *si fallere possi: amorem.*

NAM COMES ATRA PR. SEQ. P.] sic Od.16.lib. 2. *quid terras alio calentes Sole mutamus? patriæ quis exsul Se quoque fugit?* & epist. ad Villic.lib.1. *Stultus vterque locum immeritum causatur inique: In culpa est animus, qui se non effugit umquam.*

VNDE MIHI LAPIDEM?] loquitur Horatius, serui oratione nimis libera offensus. significat autem, sua vitia neminem libenter audire. *Vnde mihi lapidem*, subint. sumam?

AVT VERSVS FACIT] significat, versuum faciendorum studium, insaniæ esse proximum, atque ad insaniam propemodum hominem adigere, vt suprà sat. 3. huius libri, *Adde poemata nunc, hoc est, oleum adde camino, Quæ si quis sanus fecit, sanus facis & tu.*

ACCEDES OPERA AGRO] mittam te in agrum Sabinum, vt nonus accedas ad seruos octo operarios, qui in opere rustico faciendo versantur. sic Plaut. Mostell. *Cis hercle paucas tempestates, Tranio Augebis ruri numero genus ferratile.*

B

SATYRA 8.

VT Nasidieni iuuit te cena beati?
Nam mihi quærenti conuiuam, dictus here illic
De medio potare die. vt mihi numquàm
In vita fuerit melius. da, si graue non est,
Quæ prima iratum ventrem placauerit esca.
In primis Lucanus aper, leni fuit Austro
C *Captus, vt aiebat cenæ pater. acria circùm*
Rapula, lactucæ, radices, qualia lassum
Peruellunt stomachum, siser, alec, fæcula Coa.
His vbi sublatis, puer altè cinctus, acernam
Gausape purpureo mensam pertersit: & alter
Sublégit, quodcumque iacêret inutile, quódque
Posset cenanteis offendere: vt Attica virgo,
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes D
Cæcuba vina ferens, Alcon Chium maris expers.
Hic herus, Albanum Mæcenas, siue Falernum
Te magis appositis delectat: habemus vtrumque.
Diuitias miseras. sed queis cenantibus vnà
Fundani, pulchrè fuerit tibi, nosse laboro.
Summus ego, & prope me Viscus Turinus, & infrà,
Si memini, Varius. cum Seruilio Balatrone
Vibidius: quos Mæcenas adduxerat vmbras: E
Nomentanus erat super ipsum, Porcius infrà,
Ridiculus totas simul obsorbere placentas.
Nomentanus ad hoc, qui, si quid fortè lateret,
Indice monstraret digito. nam cetera turba,
Nos, inquam, cenamus aueis, conchylia, pisceis,
Longè dissimilem noto celantia succum:
Vt vel continuo patuit, cùm passeris, atque F
Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.
Post hoc me docuit melimela rubere minorem
Ad lunam delecta. quid hoc intersit, ab ipso
Audieris melius. tum Vibidius Balatroni,
Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti.
Et calices poscit maiores. vertere pallor
Tum parochi faciem nil sic metuentis, vt acreis
Potores: vel, quòd maledicunt liberius: vel,

Ferui-

A Feruida quòd subtile exsurdant vina palatum.
Inuertunt Alliphanis vinaria tota
Vibidius, Balatróque, secutis omnibus imis.
Conuiuæ lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur squillas inter muræna natanteis
In patina, porrecta. sub hoc herus, hæc grauida, inquit,
Capta est, deterior post partum carne, futura.
His mistum ius est oleo, quod prima Venafri
Pressit cælla, garo de succis piscis Iberi,
B Vino quinquenni, verùm citra mare nato,
Dum coquitur: cocto Chium sic cónuenit, vt non
Hoc magis vllum aliud: pipere albo, non sine aceto,
Quod Methymnæam vitio mutauerat vuam.
Erucas virideis, inulas ego primus amaras
Monstraui incoquere: illutos Curtillus echinos,
Vt melius muria, quam testa marina remittit.
C Intereà suspensa graueis aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulueris atri,
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos maius veriti, postquàm nihil esse pericli
Sensimus, erigimur. Rufus posito capite, vt si
Filius immaturus obisset, flere. quis esset
Finis, ni sapiens sic Nomentanus amicũ
Tolleret? heu Fortuna, quis est crudelior in nos
Te deus? vt semper gaudes illudere rebus
Humanis. Varius mappa compescere risum D
Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,
Hæc est condicio viuendi, aiebat: eóque
Responsura tuo numquam est par fama labori.
Téne, vt ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine districtum? ne panis adustus,
Ne malè conditum ius apponatur? vt omnes
Præcincti rectè pueri, comtíque ministrent?
Adde hos prætereà casus: aulæa ruant si,
Vt modò: si patinam pede lapsus frangat agaso. E
Sed conuiuatoris, vti ducis, ingenium res
Aduersæ nudare solent, celare secundæ.
Nasidienus ad hæc: tibi dij, quæcumque preceris,
Commoda dent: ita vir bonus es, conuiuáque comis.
Et soleas poscit. tum in lecto quoque videres
Stridere secreta diuisos aure susurros.
Nullos his mallem ludos spectasse: sed illa
Redde age, quæ deinceps risisti. Vibidius dum F
Quærit de pueris, num sit quoque fracta lagena,
Quòd sibi poscenti non dentur pocula: dumque
Ridetur fictis rerum Balatrone secundo:
Nasidiene redis mutatæ frontis, vt arte
Emendaturus fortunam. deinde secuti
Mazonomo pueri magno discerpta ferentes
Membra gruis sparsi sale multo, non sine farre:
Pinguibus & ficis pastum iecur anseris albi,

A *Et leporum auulsos, vt multo suauius, armos,*
Quàm si cum lumbis quis edit: tum pectore adusto
Vidimus & merulas poni, & sine clune palumbes
Suaueis res, si non causas narraret earum, &
Naturas dominus: quem nos sic fugimus vlti,
Vt nihil omnino gustaremus: velut illis
Canidia afflasset peior serpẽtibus Afris.

VT NASIDIENI IVVIT] Si hæc scriptura, vera est, in nomine *Nasidiens* tertia, & quarta syllaba contrahuntur in vnam, videlicet i, & e, quod sæpe aliàs fieri solere suprà ostendimus. prętereà secunda eiusdem nominis syllaba hîc pro-
B ducitur, cùm infrà corripiatur ibi, *Nasidienus ad hæc:* & ibi, *Nasidiene redis.* verùm ego locidi in duos libros manuscriptos Romæ, in quibus sic legitur. *Nasidieni qui iuuit te cena beatis?* Quin etiá hîc in Gallia in tribus item manusc. eandem scripturam reperi. Vnde suspicari posslit aliquis, eam non esse reijciendam. sed quia & Priscianus lib. 17. priorem, ac receptam scripturam agnoscit, & ceteri omnes libri veteres comprobant, hanc de possessione deijciendam esse non putaui. Notat autem Acro, Nasidienũ equitem Ro. cetera elegantem, in commemorandis & prædicandis suis lautitijs fuisse putidum. Videtur tamen hic Nasidienus, non satis liberalis, neque elegans fuisse, vt suis locis indicabimus. Describitur hîc fortasse Saluidienus ille Rufus, quem cõmemorat Suetonius in Augusto, his verbis. *Neque.n. temere ex omni numero in amicitia eius afflicti reperiẽtur, præter Saluidienũ Rufũ: quẽ ad cõsulatũ vsq;, & Cornelium Gallum, quem ad præfecturam Ægypti ex infi-*
C *ma vtrumque fortuna prouexerat. Quorum alterũ, &c. alteri* (Nasidieno) *ob ingratum & maleuolum animum domo & prouincijs suis interdixit.*

BEATI] ὄλβιοι, μάκαρες, vt apud Homer. ἰλ. Λ. Ὄγμον ἐλαύνωσιν ἀνδρὸς μάκαρος κατ' ἄρουραν, Πυρῶν, ἢ κριθῶν, &c. diuitis, copiosi. vt Od. 7. lib. 3. *Thyna merce beatum.* & epist ad Loll. 2. lib. 1. *beatus enim iam Cum pulchris tunicis, &c.* & epist. 1. eiusd. lib. quæ est 1. ad Loll. *Quæritur argentum, puerisque beata creandis Vxor.*

DICTVS HERE ILLIC] dictus es mihi heri illic apud Nasidienum à meridie potare. *here* pro *heri*, notat Prisc. lib. 15. & hunc locum profert. quamquam in aliquot libris veteribus scriptum est *heri.*

SICVT MIHI NVMQ.] sic me iuuit, vt numquam iucundius vixerim: vt numquam libẽtius cenarim: vt numquam liberalius acceptus fuerim. sic locutus est suprà sat. 2. huius lib. *bene erat non piscibus vrbe petitis, &c.*

DA] dic. vt Virg. in Tityro. *Sed tamen, iste Deus qui sit, da Tityre nobis.* D

QVÆ PRIMA IRAT. VENTR. PLAC.] suprà sat. 2. *cum sale panis Latrantem stomachum benè leniet.* Vlysses apud Alcinoum ait ventre nihil esse impudentius, qui etiam in luctu, ac mærore, sui meminisse iubeat. sic Hom. ὀδ. η. Ἀλλ' ἐμὲ μὲν δορπῆσαι ἐάσατε κηδόμενόν περ· Οὐ γάρ τι στυγερῇ ἐπὶ γαστέρι κύντερον ἄλλο Ἔπλετο, ἥ τ' ἐκέλευσεν ἕο μνήσασθαι ἀνάγκῃ, Καὶ μάλα τειρόμενον. id est, sed me cenare sinitote, quamuis mærentem. Non enim quicquam aliud ventre improbius est: qui iubet, sui meminisse necessariò etiam eum, qui malis conficitur, ac vexatur.

AVSTRO] Austro leniter flante carnes efficiuntur teneriores. Νότος γὰρ σήπει ait Aristoteles quodam loco, id est, Auster enim putrefacit.

CENÆ PATER.] cenæ pater, conuiuator, parochus in hac satyra idem valent.

QVALIA LASS. PERVELL. ST.] cuiusmodi res stomachum languentem, ac nauseantem lacessunt, ac prouocant. adhibebantur enim illa ἀναστομώσεως χάριν, vt suprà ostendimus ex Athenæo, comment. sat. 4. E

SISER] genus est pastinacæ, *quæ mulso in cibis tẽperata, etiam in gratiã vertitur,* inquit Plin. lib. 19. Sosipater autem lib. 1. instit. grammat. *Siser* inquit ἄγριον σέλινον, id est, agreste apium.

ALEC] genus liquaminis esse diximus suprà sat. 4. FÆCVLA COA] ex vino Coo: genus condimenti.

ALTÈ CINCTVS] εὔζωνος, expeditus ad ministrandum. sup. sat. 6. *veluti succinctus cursitat hospes.* vel, vt ego malo, cultu minime molli, habitu ipso pudicitiam præ se ferens, strenuus, virilis.

ACERNAM] ex acere arbore factam. acernas mensas etiam fuisse in pretio, quamuis citreis inferiores, declarat distichum illud Martialis lib. 14. *Non sum crispa quidem, nec silua filia Mauræ: sed norunt lautas & mea ligna dapes.*

GAVSAPE PVRPVREO] Prisc. lib. 7. eo capite, vbi docet in sextis casibus nominum neutrorum tertiæ declinationis in e, reperiri e. & i. F hunc versum profert. sic & Lucill. *Purpureo tersit tunc latas gausape mensas.* Varro. *Clauditur Oceano, Lybico mare, flumine Nilo.* Lucret. lib. 1. *E mare primum homines, è terra posset oriri Squammigerum genus, & volucres:* ex quo Plauti iocus in Mil. glor. *Maris causa hercle, ego hoc vtor oculo minus, Nam si a mare abstinuissem, tanquam hoc vterer.* nã hunc Plauti versum sic emendauit Muret. lib. 3. Var. lect. Sed quòd ad huius loci sententiam attinet, gausapa, seu gausapia videntur adhiberi solita ad mensas tegendas potius, quàm ad tergendas: Martial. lib. 14. *Nobilius villosa tegant tibi gausapa citrum.*

VT ATTICA VIRGO CVM SACR. CER.] Hydaspen puerum formosum cum virgine Attica Canephora, seu potius canephoro, comparat. sacra autem Cereris in canistro quodam, aurei-sta ferebant virgines capitibus imposita, manib⁹ sublatis, à sacerdote accepta diebus festis Cereris, Mineruæ, & quibusdam alijs. Eas virgines Eri-

A ẹthonio regnãte fuisse institutas, refert Suidas, à Philochoro traditum esse. Habebat autem suas & Pallas Canephoros. de quibus sic Pausanias in Attic. ἃ δέ μοι θαυμάσαι μάλιστα παρέσχεν, ἔστι μὲν οὐκ ἐς ἅπαντας γνώριμα, γράψω δ' οἷα συμβαίνει. Παρθένοι δύο τοῦ ναοῦ τῆς Πολιάδος οἰκοῦσιν οὐ πόρρω. καλοῦσι δ' Ἀθηναῖοι σφᾶς κανηφόρους. αὗται χρόνον μέν τινα δίαιταν ἔχουσι παρὰ τῇ θεῷ. παραγινομένης δὲ τῆς ἑορτῆς δρῶσιν ἐν νυκτὶ τοιάδε, ἀναθεῖσαι σφίσιν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς, ἃ ἡ τῆς Ἀθηνᾶς ἱέρεια δίδωσι φέρειν, οὔτε ἡ διδοῦσα, ὁποῖόν τι δίδωσιν, εἰδυῖα, οὔτε ταῖς φερούσαις ἐπισταμέναις. id est, *quæ autem me maxima admiratione affecerunt, cùm minimè sint omnibus nota, scribam cuiusmodi sint. Duæ virgines a templo Palladis non longè habitant. eas autem Canephoras, seu Canephoros appellant Athenienses. Hæ aliquantum temporis apud Deam commorantur. vbi verò dies festus aduênit, faciunt noctu sacra, suis capitibus imponentes, quæ Mineruæ sacerdos dat eis ferenda, cùm neque ea, quæ dat, quid det, sciat: neque eæ, quæ ferunt, quid ferendum accipiant, sciant.* De iisdem sic M. Tull. Verr. de signis, *Erant præterea duo signa non maxima: verùm eximia venustate, virginali habitu, atq; vestitu, quæ manibus sublatis sacra quadam more Atheniensium virginum reposita in capitibus sustinebant. Canephoræ ipsæ vocabantur.* Ouid. lib. 2. Metamor. *Illo fortè die casta de more puellæ Vertice supposito festas in Palladis arceis Pura coronatis portabãt sacra canistris.* habebat & Diana suas. Theoc. εἰδ. β. Ἦνθ' ἁ τῶ Εὐβούλοιο κανηφόρος ἄμμιν Ἀναξὼ Ἄλσος ἐς Ἀρτέμιδος. id est, Venit nobis Eubuli filia Canephoros Anaxo ad nemus, seu fanum Dianę. habebat & Iuno Canephoros. sat. 3. lib. 1. *persæpe velut si Iunonis sacra ferret.* ascribit autem ad illud Theocr. interpres, virgines nuptutas placandæ Dianæ causa, ne eam offenderent, atque in sese irritarent, quòd virginitatem suam essent amissuræ, κανηφορεῖν, id est, sacra quædam in Canistris cõdita, & occultissima ferre solitas esse.

Cæcvba vina] vinum Cæcubum laudabant Romani illi veteres. sup. Od. 20. lib. 1. *Cæcubum, & prælo domitam Caleno Tu bibes vuam.*

Alcon] alter puer vinum Chium ferens prodit in medium.

C Chivm] in nomine Chium, i, producitur, cũ Chius primitiuũ sit breue: docet Priscian. lib. 2.

Maris expers] aquæ marinæ expers. ὁ τεθαλασσωμένος. Athen. lib. 1. scribit, veteres consueuisse aquam marinam in vina infundere, fortasse vt essent salubriora. Nam huiusmodi vina nullas cruditates gignunt, ventrem soluunt, stomachum aliquantùm mordent, atque incitant, flatus non ingenerant, ad cibum concoquendum adiuuant. verba Athen. sunt hæc, οἱ δὲ ἐπιμελέστερον τεθαλαττωμένοι οἶνοι ἀκραιπάλοι τέ εἰσι, καὶ κοιλίας λύουσι, ἐπιδάκνουσί τε τὸν στόμαχον, ἐμφυσήσεις τε οὐκ ἐνεργάζονται, καὶ συνεκπεργάζονται τὴν τροφήν. Itaque fugam illam Bacchi ad mare, nonnulli sic interpretantur, vt per eam significari putent hanc conficiendi vini rationem, & aquæ marinæ infusionem. nam vinum aqua marina infusa suauius effici: vnde Plauti ioc' Rudente, *Quasi vinis Græcis Neptunus nobis suffudit mare.* Plutarch. αἰτίαις φυσικ. διὰ τί τῷ οἴνῳ θάλασσαν παραχέουσι. καὶ χρησμόν τινα λέγουσιν ἁλιεῦσι κομισθῆναι προστάττοντα βαπτίζειν τὸν Διόνυσον πρὸς τὴν θάλασσαν. quã- D obrem vino mare infundunt? Oraculum quoddam aiunt piscatoribus editum esse, quod iuberet Dionysum in mare mergere, Inde institutum esse scribit Varro, vt refert Acro, vt delphini Libero appingerentur. Verumtamen ad vinum Chium aqua marina non adhibebatur, neque hodie adhibetur. & attende, in his verbis, *maris expers*, esse ambiguum, vt per vinum Chium maris expers, intelligamus significari vel verum Chium, in quod non solebat infundi aqua marina: & ita, maris expers: vel simulatum, & vernaculum, & in Italia natum, non ex Græcia naui aduectum: & ita maris expers, quod magis probo. Est enim magis Horatianum.

Hervs] dominus cenæ. Nasidienus.

Albanvm] de vino Albano sic Athen. lib. 1. γίνεται καὶ περὶ τὴν καμπανίαν κύμην ὁ καλούμενος Ἀλβανὸς, πότιμος, κοῦφος ἀπὸ ἐτῶν πέντε. id est, nascitur autẽ, & in agro Cumano, qui est in Campania, vinum Albanum quod appellatur, ad potionis vsum accommodatum, & leue ab annis quinque.

E Divitias miseras] Alij putant orationem esse hominis suam copiam extenuantis hoc modo: habemus (inquit Nasidienus) vtrumque, videlicet Albanum, & Falernum, si tibi magis placent, quàm, quæ tibi ministrantur: atque ita hęc verba *Diuitias miseras*, dicendum erit cohærere cum superioribus verbis *habemus vtrumque*: plane *diuitias miseras*: vel planè diuitiæ, miseræ, & sollicitæ sunt: vt sint Nasidieni verba. alij *Diuitias miseras* existimant esse verba Horatij: & ita, à superiore versu separanda, hoc modo: ô Diuitias miseras Nasidieni. ô hominem miserè diuitem. quam sententiam magis probat Muretus: & mihi quoque probabilior est, vt intelligamus, ab Horatio vrbanè Nasidienum derideri, qui cùm habeat Falernum, & Albanum, vina laudatissima, & fortasse appositis meliora, non apponat tamen. Diuitiæ autem miseræ sunt eius, qui eis non vtitur. Sic *Arelli Sollicitas opes* dixit Sat. 6. eiusdem libri.

F Sed qveis cenantibvs vna] id est, sed quibus alijs conuiuis vnà cenantibus libenter, & iucundè cenaris, liberalitérque acceptus sis, scire peruelim.

Pvlchrè fverit tibi] benè fuerit tibi, iucundè vixeris. vide sup. annot. ad sat. 2. huius lib. *benè erat non piscibus vrbe petitis.*

Svmmvs ego] id est, in summo lecto, & tamen medius inter Viscum Turinum & Varium.

Cvm Servilio B.] Balatro & Vibidius erant in imo lecto: & inter eos medius cubabat Nasidienus conuiuator.

Qvos Mæcenas adduxerat vmbras] vmbræ appellantur, vt dicem' ad epist. ad Torq. lib. 1. conuiuæ non vocati illi quidem à conuiuatore: verùm tamẽ eum, qui vocatus est, secuti. sed quæri potest quos dicat Fundanius vmbras fuisse Mæcenatis, Balatronémne & Vibidium: an Nomentanum, & Porcium: an hos omneis? si Balatronem & Vibidium, pro vocabulum *quos* referetur ad ea, quæ antecedunt, si Nomentanum & Porcium,

A Porcium, hic erit ordo verborum, & Nomentanus erat supra ipsum Mæcenatem, Porcius infrà, quos quidem Mæcenas secum adduxerat non inuitatos à Nasidieno: & ita Aldus Manutius. Si hos omneis, mira erit verborum implicatio. Puto autem hîc treis lectos fuisse: in summo lecto Fundanium medium, Viscnm Turinum superiorem, Varium inferiorem accubuisse: in imo Balatronem, Vibidium, Nasidienum conuiuatorem: in secundo, seu medio Mæcenatem medium, Nomentanum suprà, Porcium infra discubuisse. media inter lectos erat mensa. Et credibile est, lectũ, in quo Mæcenas medius accumbebat, secundum fuisse. Nam vt medius in lecto accumbentium locus erat honoratior, sic & secundus lectus. quod & Seruius admonet ad illum Virg. locum, *mediamq; locauit:* vbi hæc profert ex Sallustio: *Igitur discubuere, Sertorius inferior in medio: super eũ Fabius Hispaniensis senator ex proscriptis: in summo Antonius, & infra scriba Sertorij Versius, & alter scriba Mæcenas suprà: in imo medius inter Tarquinium & Ouiũ* [al. *Denatium*] *Perperna.* Erãt scilicet (vt etiam dispositionem huius triclinij: & ordinem B conuiuarum accumbentium declarem ἐν παρόδῳ) hîc quoque tres lecti. In medio lecto duo accumbebant dumtaxat, Sertorius, & T. Fabius Hispaniensis senator. Sertorius in medio lecto accũbebat infra Fabium. & ita ille secundus erat Fabio. In summo lecto tres erant conuiuæ: medius cubabat Antonius: suprà eum scriba Mæcenas, infrà Versius. in imo tres quoque conuiuæ: Perperna medius, suprà Tarquinius, infrà Denatius, seu Ouius. Constat autem, Cassium Nomentanum fuisse luxuriosum, & perditum nepotem: de quo suprà sat. 8. lib. 1. & alibi. Nomentanus igitur erat supra Mæcenatẽ, Porcius infrà. Mæcenas igitur medius: & prætereà in medio lecto. atque ita in loco accumbebat honoratissimo.

Svper ipsvm] sic habent libri veteres, non suprà: quod malim tamen. & ita loquitur M. Tull. epist. ad Papirium Pætum lib. 9. *& quidem supra me Atticus, infra Verrius familiares tui.* omC nino ego suspicor ab Horatio scriptum esse suprà, vel certè super', id est, supera, seu suprà. docent tamen nobiles grammatici, veteres vsurpasse *super* & *supera*, pro *supra*. quemadmodum vsurpauit Sallustius in superiore illo exemplo à nobis modò relato.

Ridicvlvs totas] Porcius in eo ridiculus; quòd totas vno haustu placentas absorbebat, quasi nimis liquidas. libri aliquot veteres, in his Vat. vnus, & Torn. habent *absorbere.* quam scripturam probo: vt *obligurire* apud Terent.

Nomentanvs ad hoc] Nomentanus ad hoc fuerat à Nasidieno vocatus, vel à Mæcenate ductus, vt si quid esset obsonij lautioris, quod alijs obscurum, atq; incognitum esset, digito indicaret. vel, vt alij explicant, in eo erat ridiculus, vt si quid inesset in cibis insipidum, aut illotum, aut vulgare, digito indicaret. erat enim hic Nomentanus, insignis obsoniorum artifex, iudex, & helluo.

Nam cetera tvrba] nam nos harum deliciarum rudes, & imperiti, comedimus aueis, D conchylia, &c.

Longè dissimilem noto] quæ omnia succum continebant nobis incognitum, longéque ei succo dissimilem, qui vulgo est notus.

Passeris] piscis plani: qui à rhombo, hoc tantùm differt, quòd rhombo situs corporis dexter resupinatus est: passeri læuus. Plin. lib. 9.

Atqve Ingvst.] aliquot libri manuscr. habent, *cùm passeris assi, & Ingust.*

Porrexerat] sic reperi scriptum in trib. cod. Vat. & Iann. & Russard. & Cleric. nam vulgati habent, *porrexerit.*

Melimela] μελίμηλα, mâla mellei saporis.

Damnosè] plurimum. nam damno conuiuatoris supra modum bibunt conuiuæ.

Moriemvr invlti] iocus: quasi ita dicat. par est nos Nasidieno, qui nos inuitauit, tàm que inelegãter, & illiberaliter accepit, hanc gratiam referre. vt plurimum bibamus: quod nisi faciemus, Nasidienus nos impune cibis tam vilib', & vulgaribus, & illotis pauerit. vel dici iocum in eo consistere, quòd oratio eorum, qui in ancipiti, & aduerso prœlio, quamplurimis hostibus interfectis, mori decreuerunt, ad certamen poculo- E torum transfertur. Virgil. Æneid. 2. *numquam omnes hodie moriemur inulti.* ego illud malo.

Et calices poscit] sic efferunt Græci αἰτεῖ μείζονας. subaudi κύλικας. vide annot. ad Od. 9. epod. *poscit* autem habet Cod. vnus Vatic. Rãin. Card. Torn. quos secutus sum. alij, *poscunt.* Apud M. Tullium poscere pro inuitare vsurpatum est. libro quarto accus. *fit sermo inter eos, & inuitatio, vt Græco more biberetur: hospes hortatur. poscunt maioribus poculis.*

Vertere pallor] tum cœpit Nasidienus pallere.

Parochi] conuiuatoris, qui cenam præbebat. aliàs parochum appellant παρὰ τὸ παρέχειν, eum, qui salem, acetum, oleum, ligna; & similia præbet legatis, aut magistratibus, vt diximus sup. ad sat. 4. lib. 1. M. Tull. epist. ad Att. lib. 13. epist. 1. *Omnino eum Sextius noster, parochus publicus,* F *occupauit, quod quidem facile patior. Veruntamen quod mihi magno beneficio meo magna cum fratribus illius necessitudo est, inuito eum per literas, vt apud me deuersetur.*

Acris] qui largiter, & supra modum bibunt. vt sat. 2. huius lib. *acria pocula.*

Exsvrdant] hebetant, obtundunt. tralatio est ab aurium sensu ad gustatum. palato enim iudicantur sapores.

Invertvnt Alifanis, &c.] i. vini cados inuertentes, totos exhauriunt poculis Alifanis. alij per vinaria lagenas significari volũt, quod magis probo. M. Tull. orat. pro Plancio. *totus ille tractus celeberrimus Venafranus, Alifanus.* iam illud *inuertunt vinaria*, dictum, vt vertere cados, Od. 29. lib. 3. *Non ante verso lene merum cado.* Vertebantur enim cadi, & similia vasa vinaria, cùm vinum ex ijs promebatur: & cum exhauriebantur, ita inuertebantur, vt os terram tangeret, vt docet Acro, siue quis alius nomine Acronis.

A Imis] qui accumbebant in imis lectis, seu io infimis lectorum partibus, vt epist. ad Loll. 2. li. 1. *imi Derisor lecti*. seu io simili loci, atque ordinis hominibus.

Convivae lecti] conuiuae honoratiores, qui summi & medij accumbebant, videlicet Maecenas, Viscus Turinus, Varius, ego Fundaoi*.

Squillas] supra sat. 4. *Tostis marcentē squillis recreabis, &c. Potorem.*

Natanteis] iniure, qnod iamiam describet.

Porrecta] muraena procera, in patioa exposita: elixa scilicet, & patinaria. participium *porrecta* declarat muraenae magnitudinem, ac proceritatem. sic sup. sat. 2. huius lib. *Porrectum magno magnū spectare catino Vellem, ait Harpyijs gula, &c.*

Haec gravida (inqvit)] si verum est, quod de muraoa traditum est, eam cum serpente commisceri, cibus est non tam suauis, quàm periculosus. Oppianus quidem lib. 2. ἁλιευτ. banc vulgatam de muraena opinionem noo praetermisit. sic enim scribit, Ἀμφὶ δὲ μυραίνης φάτις ἔρχεται ὡς ἀίδηλος, Ὡς μὲν ὄφις χαμάδις τε, καὶ ἐξ ἁλὸς ἔρχεται αὐτὴ Πρόφρων ἱμείρουσα περὶ ἱμερόεσσα γάμοιο, &c. id est, de muraena fama dimanat noo obscura, serpentem cum ea cōmisceri, & eam ipsam ex mari prodire libeoter & cupidè, & ad serpentem accedere, coniunctionis cupiditate affectam.

B

Svb hoc] cùm allata esset muraena, atq; apposita. *sub hoc*, id est, hoc ipso tempore: vel circiter hoc tempus.

Deterior carne] deteriore carne futura, si post partum capta esset.

His mistvm ivs est] ius ex his, quae sequuntur, temperatum est: ex his constat, oempe ex oleo Venafraoo, garo optimo, vino quinquēni Italico, & Chio, pipere albo, aceto Methymnaeo. Haec muraena, elixa erat, & iccircò in ius immersa, & in patina porrecta. sup. satyra 4. eod. lib. *Nec satis est cara pisceis auerrere mensa Ignarum quibus est ius aptius, & quibus assis Languidus in cubitum sese conuiua reponat.*

C Oleo, qvod prima Van, P.] oleo totius Venafrani tractus praestantissimo: vel potius eo oleo, quod primùm ex oliuis Venafranis manauit verius, quàm expressum est: quod nostro sermone parentem, seu matrem guttam appellamus. oleum Venafranum in primis laudabatur: vt sup. sat. 4. *insuper addes, Pressa Venafranae quod baca remisit oliua.* Martialis lib. 13. *Hoc tibi Campani sudauit baca Venafri. Vnguentum quoties sumis, & istud olet.*

Piscis Ibari] id est, scombri. laudatissimum fuisse garum, quòd ex scombris maceratis, ac liquefactis esset confectum, suprà notauimus: quod item testatur Strabo libro tertio. cuius verba refert Athenaeus lib. 3. Ποσειδώνιος γράφει δ' ἐν τρίτῳ γεωγραφικῶν πρὸς ταῖς Ἡρακλέους φησὶ νήσοις κατὰ Καρχηδόνα τὴν καινὴν νῆσον εἶναι σκομβραρίαν, ἐξ ἧς καὶ τὰ ταρίχη ἐπονόμαζε λέγεσθαι, καὶ ἄλλων σκομβρεχίας ἀπὸ τῶν ἀλισκομένων σκόμβρων ἐξ ὧν τὸ ἄριστον σκευάζεσθαι γάρον, id est, *Strabo autem lib. 3. Geograph. ait, ad Herculis insulas circa Karthaginem nouam, vrbem esse Sexitanam: ex qua salsamenta quaedam quasi gentili nomine appellari, & aliam scombrorum pradam, à scombris, qui eo loco capiantur: ex quibus optimum garum confici.* D

Citra mare nato] Italico. significat, vinum Italicum quinquenne adhibitum esse in hoc iure coquendo: sed eidem iam cocto vinum Chium esse infusum. Verùm si legamus *cocta*, bic erit sensus: in muraena coquenda vinum Italicnm adhibitum esse, sed ei iam coctae, vinum Chinm.

Dvm coqvitvr] ius: vel muraena, si legamus *cocta*.

Cocto] iuri cocto vinum Chium est aptissimum. sed quidam libri calamo exarati habent *cocta*, videlicet muraenae.

Ac. qvod Methym.] aceto, ex vino Lesbio corrupto.

Ervcas viridis invlas ego pr.] Sic omoes quidem habeot libri, praeter vnum & alterum, io quibus est, *inulásque ego primus amaras, &c.* Sed ego olim hunc locum in omnibus libris deprauatum esse putabam: & duarum litterarum dumtaxat, in duabus vocibus, immutatione emendaodum arbitrabar, & pro eo, quod vulgo legitur, *inulas ego Primus amaras*, ego *inulis ego primus amaris*, restituendum curaram, cooiecturam meā nōnullis viris doctis. approbantib*: vt horū verborum, atque adeò, huius tot* loci hic ordo, haecq; seotentia esset. Ego primus omnium monstraui, boc est, docui incoquere ioulis amaris erucas virideis, vt melius, quod Graeci dicunt, ὡς ἄμεινον, id est, tamquam melius quiddam ea muria, quàm testa matina, nempe echinus, remittit. Cutillus autem monstrauit incoquere illotos, seu illotos echinos inulis. haec igitur verba, *illutos Curtillus echinos*, includenda essent interpositionis nota. Iam hoc loquendi genus, *erucas inulis incoquere*, cùm sit alijs Latinis vsitatum, tùm Horatio. Virg. Georg. 4. *Huius odorato radices incoq. Baccho.* Hor. Od. 3. epod. *Nū viperinus his cruor Incoctus herbis me fefellit?* Nunc autem mibi videtur antiqua scriptura, à qua non discrepar vulgata, retineoda, vt intelligamus, erucas vitideis, & inulas amaras incoqui iuri illi, quod descriptum est: & *erucas virideis, inulas amaras* positum esse ἀσυνδέτως. Quòd autem ad hoc attinet, *vt melius*, tale est illud, quod est in hac eadem sat. *Et leporū, auulsos, vt multo suauius, armos*, id est, vt rē multo suauiorem: vel, vt multo suauius quiddam. Echinum piscem porrò diximus esse ex genere testaceorum, ad illum locum, *Horret capillis, vt marinus asperis Echinus*, Od. 5. epod. Quòd autem in nonnullis libris veteribus, vt io duobus Vatic. & in Iann. scriptum est, *Erucas virideis, inulásq; ego prim. am. &c.* hanc scripturam ideò non sequor: quia fit mihi verisimile copulationem *que* ab aliquo semidocto scripturae receptae fuisse additam. Verumtamen iudicet lector eruditus. E F

Illvtos Cvrtillvs echinos] illutos, id est, non liquatos, non maceratos, oon delutos, ἀπλύτους, ooo labefactos, non liquefactos, id est, echinos integros, non muriam ex eis factam.

Inte-

A Interea svspensa gravets avlæa] quæ cameris tricliniorum ſubtendebantur, & ſuſpendebantur, ſeu potius ſuſpandebantur, vt ſi quid pulueris supernè caderet, exciperent. *ſuſpāſa* malim legi, à verbo *ſuſpando*, quàm *ſuſpenſa*, à *ſuſpendo*. Seruius ad illum Virgil. locum Æneid. 1. *aulæis iam ſe regina ſuperbis*, aulæa interpretatur vela picta: docétq; aulæa eſſe dicta quòd primùm in aula Attali regis Aſiæ, qui populum Ro. ſcripſit heredem, inuenta ſunt. *adeò etiam in domibus tēdebantur* (iuquit) *aulæa, vt imitatio tentoriorum fieret, ſub quibus bellantes ſemper habitauere maiores. Varro tamen dicit, vela ſolere ſuſpendi, ad excipiendum puluerem, quia tum vſus cameræ ignorabatur. Vnde Horatius: Interea ſuſpenſa graueis aulæa ruinas, &c.*

In patinam] in eam patinam, in qua inerat muræna illa porrecta, elixa, & patinaria.

Pvlveris atri, Qvantvm] tantùm, ſubintellige. vt ſat. 3. huius lib. *Frumenti, quantū metit Africa.* Sed dicere poſſit aliquis, hoc tricliniū, in quo hi cōuiuę cenabāt, nō fuiſſe cameratū, ſi vera ſunt, quæ modò retulimus ex Seruio, B & Varrone. cameræ enim nō facile puluerē colligebant. Iccirco in triclinijs cameratis non erat opus aulæis. At in hoc triclinio erant aulæa.

Maivs veriti] fortaſſe totius domus aut certè tabulati, aut recti, aut cameræ, ſi hoc triclinium erat cameratum, ruinam.

Rvfvs] Naſidienus cōuiuator, cenæ pater.

Posito capite] demiſſo capite, & ita mæſtus. καταβαλὼν τὴν ὄψιν, ἢ τὴν κεφαλήν.

Immatvrvs] ætate ad mortem immatura.

Flere] flebat: vel flere cœpit.

Sapiens] vel ſapiens in ea diſciplina, quæ ad obſoniorum apparatum, & ventris, gutturiſque voluptatem pertinet: vel *ſapiens*, cui palatum ſapiebat: vel quòd ſapientis eſſe velit, hilariter & iucundè viuere, vt Od. 11. lib. 1. *ſapias: vina liques, &c.*

Tolleret] in ſpem meliorem erigeret, demiſſum excitaret, mæſtum ſolaretur. ſup. enim dixerat, *Rufus poſito capite, vt ſi Fil. imm. obiſſ. flere.*

C Vt semper, &c.] quàm, ὡς. ſic ſup. ſat. 6. *vt tu Semper eris deriſor.*

Svspend. omnia naso] omnia deridens. ſup. ſat. 6. lib. 1. *naſo ſuſpendis adunco Ignotos.*

Hæc est condicio viv.] hac condicione (inqnit) nati ſumus, vt multis & varijs caſibus expoſita ſit vita noſtra. ſermo diſſimulationis, & vrbanitatis plenus.

Tvo] alloquitur Naſidienum conuiuatorem.

Téne, vt ego] téne æquum eſt ſollicitari, & laborare, vt lautè accipiar? ne panis, &c. ſic Phorm. ille apud Ter. Phorm. *Téne aſymbolum venire vnctum, atque lautum è balneis, Otioſum ab animo: cùm ille & cura, & ſumtu abſumitur, Dū tibi fit, quod placeat? ille ringitur, vt tu rideas, Prior bibas, prior decumbas? cena dubia apponitur?* tale & illud loquendi genus eſt Od. 8. epod. *Rogare longo putidam te ſæculo, &c.*

Accipiar lavte] ſic Virg. Æn. 3 *Illos porticibus rex accipiebat in amplis.*

Torqverier] cruciari, angi. vt epiſt. ad Loll. lib. 1. *Ludentis ſpeciem dabit, & torquebitur.* D

Ne panis advstvs, &c.] hæc fortaſſe peccata fuerant à Naſidieno, quæ diſſimulanter & vrbanè reprehendit Balatro.

Vt omnes Præc.] fortaſſe pueri Naſidieni, qui in hoc conuiuio miniſtrabāt, erant minus rectè præcincti, erant incomti, ineptique ad miniſtrandum.

Si patinam pede l. f.] ſi quis puer, ſeu miniſter non minus ineptus, aut abſurdus, quàm agaſo aliquis, offenſo pede patinā frangat. Naſidienum notat, qui taleis miniſtros haberet.

Sed convivatoris, &c.] id eſt, quemadmodum imperatoris ingenium in rebus aduerſis perſpicitur, & elucet, in ſecundis obſcurum eſt: ſic & conuiuatoris prudentiam declarat caſus aliquis aduerſus, qui in conuiuio interuenerit. Non pugnat hoc cum eo, quod ſcribit Cæſar lib. 7. de bello Gall. *res aduerſas imperatorum auctoritatem minuere.*

Qvæc. precer is] quæcumque optes: ὅσ᾽ εὔχοιο. Dij faxint, vt omnia tibi ex ſententia ſuccedant. omnia optata tibi à Dijs contingant. ſic Plautus Aſin. *Dij tibi dent quæcumque optes.* E

Comis] vrbanus, εὐτράπελος, facetus. ſat. 4. lib. 1. *Hic tibi comis, & vrbanus, liberq; videtur.*

Et soleas posc.] ex hoc loco intelligere, & colligere licet, veteres illos Ro. ſoleis in triclinio vſos eſſe, non calceis. his enim vtebantur foris, & in publico. Vtebantur ſoleis & qui morbo impediti, vel alioqui minus firmi, minúſque rectè valentes, publico abſtinebant, & domi ſe continere propter morbum, & corporis infirmitatem cogebantur. ſic meretrix illa apud Plautū in Trucul. puerperā ſimulans, ſoleas poſcit. *Date ſoleas, atq; me intro actutū ducite.* Denique vtebantur ſoleis in cubiculo & triclinio. Iccirco Verri obijcit M. Tullius lib. 5. accuſ. ſtetiſſe eū ſoleatū in littore cū pallio purpureo, &c. Præterea hinc etiam intelligimus, conuiuas ſoleas ponere ſolitos eſſe antequàm accumberent.

In lecto qvoqve] ex hoc loco perſpicuum eſt, non omneis conuiuas in vno lecto accubuiſſe, ſed pluteis lectos fuiſſe. *videres* autem videtur poſitum pro *audires*. audiuntur enim ſuſurri, non videntur. F

Stridere] à verbo *ſtrido*. ſic Virg. Georg. 4. *Stridere apes vtero, & ruptis efferuere coſtis.* licebat (inquit) videre, ſeu audire conuiuas in ſingulis lectis conſuſurranteis. Secreta autem aure diuiſos ſuſurros dicit, quia non communiter inter ſe conſuſurrabant, ſed ſeparatim terni in ſingulis lectis: neque collatis omnium capitibus, ſed pro numero lectorum ſeparatis.

Nvllos his mall. l. s.] Horatius loquitur. *his*, id eſt, quàm hos.

Redde] renuntia, refer. tralatio eſt. nā reddere is propriè dicitur, cui datum eſt, vel qui eripuit, aut abſtulit.

Nvm sit qvoqve fracta lag.] num, quemadmodum aulæa corruerunt, ita etiam lagenæ fractæ ſint.

A Ridetvr] dum ridetur à conuiuis: dum rident conuiuæ, & cachinnantur.

Fictis rervm] ob res confictas: rebus cõ fictis: quia Nasidienus commendabat suas epulas, suáque condimenta, quæ reuera non erant commendanda: quæque talia non erant, qualia mentiebatur. similia sunt illa, *abdita rerum, amara curarum, opaca domorum, &c.* quæ notauimus ad Od. 12. lib. 4.

Balatrone secvndo] id est, Balatrone approbante: ex sententia Balatronis: fauente, & applaudente, seu adiuuante Balatrone. sic suprà *rumore secundo.* lege annot. ad epist. ad Fuscũ Arist. lib. 1. M. Tull. ad Qu. Frat. lib. 2. *Vatiniũ arbitratu nostro concidimus, Dijs, hominibúsque applaudẽtibus.* vel dic secundas quasi parteis agẽte, vt quamuis esset magnus derisor, hic tamen ad alios in ridendo secundum locum obtineret, & secundarum partium esset.

Nasidiene redis mvt. fr.] ἀποστροφὴ ad Nasidienum. sed hoc sentit: Nasidienus mutatæ frontis redit, id est, Nasidienus hilarior & lætior redit.

B Mazonomo.] genus lancis prægrande.

Sparsi] aspersi, conspersi, vt sat. 4. huius lib. *Corycióque croco sparsum stetit.*

Pingvib. et ficis past. iec. ans.] iecur saginatum, & auctum pinguibus ficis. Athen. lib. 9. scribit, tanto in pretio fuisse veteribus anseris iecur, vt essent apud eos χηνοβοσκοί, id est, anserum pastores, qui anseres ita alerent, vt eorum iecur mirificè augeretur: quod item tradit Plinius. Ego in Italia idem vidi factitari. sed quo modo, aut qua arte id fieret, non admodum quæsiui: nisi quòd audiebam, dulcia ad eam rem multum conferre. Itaque hodie in Gallia mulier quædam potens & sumtuosa gregem anserum domi melle pascit. Martialis lib. 13. *Aspice quàm tumeat magno iecur ansere maius. Miratus dices: hoc rogo, creuit vbi?* Iam pingueis ficus dixit, quia siccis sunt meliores.

Vt mvlto svav.] tamquam suauius quiddam. sic sat. 4. huius lib. *Fecundi léporis sapiens*

C *sectabitur armos.* Cod. Tornes. & duo alij habẽt, *Et léporis vulsos.*

Edit] in duob. cod. Vat. Iannoct. Torn. Russard. Nicot. legitur, *edit*, ab edim is, it, vt sup. Od. 3. epod. *Edit cicutis allium nocentius.* sic & Plaut. D in Pœnulo, *Est domi, quod edimus.*

Vidimvs et mervlas poni] poni .i. apponi: vt sat. 2. lib. 1. *positum sic tangere nolit*

Svaveis res] appositio est, vt gramm. appellant. *merulas & palumbes, suaueis res.* merulæ illæ, & palumbes sine clune (inquit) suaues res essent, nisi dominus ineptè, & loquaciter de earũ naturis & causis dissereret: vel nisi nobis narraret harum palumbium, seu palumborum naturas, & quamobrẽ clunes eis deessent. Sed quid significat his verbis Horatius? vtrũ conuiuatorum quorumdam ineptias, inscitiam, & stultitiã notat, qui singularum rerũ, quæ apponuntur, naturas & causas nimis subtiliter, & odiosè commemorant? Ita fit interdũ, vt, dum vel ingeniũ suum intempestiuè, atque ineptè ostentant, vel imprudentes aliquid de cibis appositis proferũt, quod parũ placeat: cõuiuas ab edendo absterreant? atque huc fortasse pertinet, quod scribit Plutarch. lib. 7. sympos. καὶ περὶ οἴνων διαφορᾶς, καὶ μύρων ἐρωτᾶν, καὶ διατείνεσθαι, φορτικὸν κομιδῇ, καὶ νεόπλουτον, id est, *& de vinorum, unguentorúmque differentia rogitare, & quærere, pingue, & ineptum, & hominis nuper ditatis fa-* E *ctis proprium est.* an clunes illæ iccirco detractæ erant palumbibus, quòd putebant, cùm tamen partes essent omnium suauissimæ naturâ: & ita carpitur inscitia conuiuatoris, qui palumbiũ parteis eas apponeret, quæ minus lautæ essent: eas, quæ suauitate præstarent, apponi vetuisset, siue sua voluntate, siue ob eam causam, quã diximus? an in clunibus illis vermeis exstitisse dicemus, quod Acroni placet: & ideò desectas esse?

Canidia affl.] Gratidiam, seu Canidiã veneficam, quam, vt apparet, odio Vatiniano persequebatur, etiam hic insectatur, mordet, & lacerat non mimico, aut satyrico, hoc est, vrbano, sed planè hostili, & Theonino dente.

Peior serpentib. Afr.] hoc eò pertinet, quòd quæ à serpentibus afflata sunt, quantumuis salutaria sint licet, venenata, & mortifera redduntur. Columella, *cauendumq́, ne à serpentibus afflentur, quarum odor tam pestilens est, vt in-* F *terimat vniuersos.* in quibusdã codicib. manuscr. reperi scriptum *atris* pro *Afris.* ego nihil muto: quamquam atras viperas dixit Oda 4. lib. 3. *Vt tuto ab atris corpore viperis, &c.*

EPISTO-

A EPISTOLARVM LIBER D
PRIMVS.

I. AD MÆCENATEM. 1.

RIMA dicte mihi, summa dicende camœna,
Spectatum satis, & donatum iam rude, quæris
Mæcenas iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem est ætas, non mens. Veianius, armis
Herculis ad postem fixis, latet abditus agro:
Ne populum extrema toties exoret arena.
Est, mihi purgatam crebrò qui personet aurem:
Solue senescentem maturè sanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat. E
B *Nunc itaque & versus, & cetera ludicra pono:*
Quid verum, atq; decens, curo, & rogo: & omnis in hoc sum.
Condo & compono quæ mox depromere possim.
Ac, ne forte roges, quo me duce, quo Lare tuter:
Nullius addictus iurare in verba magistri,
Quò me cumq; rapit tempestas, deferor hospes.
Nunc agilis fio, & mersor ciuilibus vndis,
Virtutis veræ custos, rigidusq; satelles:
Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor,
C *Et mihi res, non me rebus subiungere conor.*
Vt nox longa, quibus mentitur amica, diesq;
Longa videtur opus debentibus: vt piger annus
Pupillis, quos dura premit custodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt, ingrataq; tempora, quæ spem,
Consiliumque morantur agendi nauiter id, quod
Æquè pauperibus prodest, locupletibus æquè:
Æquè neglectum, pueris, senibusq; nocebit.
Restat, vt his ego me ipse regam, solerq; elementis.
Non possis oculos quantum contendere Lynceus:
Non tamen iccirco contemnas lippus inungi.
Nec, quia desperes inuicti membra Glyconis,
Nodosa corpus nolis prohibere chiragra.
Est quâdam prodire tenus, si non datur vltrà. F
Feruet auaritia, miseroq; Cupidine pectus?
Sunt verba, & voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? sunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Inuidus, iracundus, iners, vinosus, amator:
Nemo adeò ferus est, vt non mitescere possit,

 Simo-

A Si modò culturæ patientem commodet aurem.
Virtus est vitium fugere: & sapientia prima,
Stultitia caruisse. vides, quæ maxima credis
Esse mala, exiguum censum, turpemq; repulsam,
Quanto deuites animi, capitisq; labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per igneis:
Ne cures ea, quæ stultè miraris, & optas:
B Discere, & audire, & meliori credere non vis?
Quis circum pagos, & circum compita pugnax,
Magna coronari contemnat Olympia, cui spes,
Cui sit cōdicio dulcis sine puluere palmæ?
Vilius argentū est auro, virtutibus aurū.
O ciues, ciues: quærenda pecunia primùm est,
Virtus post nummos, hæc Ianus summus ab imo
Prodocet: hæc recinunt iuuenes dictata, senesq;,
C Læuo suspensi loculos, tabulamq; lacerto.
Si quadringentis sex, septem millia desunt;
Est animus tibi, sunt mores, & lingua, fidesq;:
Plebs eris. at pueri ludentes, rex eris, aiunt,
Si rectè facies. hic murus æheneus esto,
Nil cōscire sibi, nulla pallescere culpa.
Roscia, dic sodes, melior lex, an puerorum est
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert,
Et maribus Curijs, & decantata Camillis?
Is'ne tibi melius suadet, qui rem facias, rem D
Si possis rectè: si non, quocumq; modo rē:
Vt propius spectes lacrymosa poemata Puppi:
An, qui fortunæ te responsare superbæ
Liberum, & erectum præsens hortatur, & optat?
Quòd si me populus Romanus fortè roget, cur
Non, vt porticibus, sic iudicijs fruar ijsdem,
Nec sequar, aut fugiam, quæ diligit ipse, vel odit:
Olim, quod vulpes ægroto cauta leoni E
Respondit, referam: quia me vestigia terrent,
Omnia te aduersum spectantia, nulla retrorsum.
Bellua multorum es capitum. nam quid sequar? aut quem?
Pars hominum gestit conducere publica. sunt, qui
Frustis, & pomis viduas venentur auaras,
Excipiantque senes, quos in viuaria mittant.
Multis occulto crescit res fænore. verùm
Esto alijs alios rebus, studijsq; teneri: F
Iidem eadem possúntne horā durare probantes?
Nullus in orbe sinus Baijs prælucet amœnis,
Si dixit diues: lacus, & mare sentit amorē
Festinantis heri. cui si vitiosa libido
Fecerit auspiciū: cras ferramenta Teanū
Tolletis fabri. lectus Genialis in aula est?
Nil ait esse prius, melius nil cælibe vita.
Si non est: iurat benè solis esse maritis.
Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?
Quid pauper? ride. mutat cenacula, lectos,

Balnea,

A *Balnea, tonsores: conducto nauigio æquè*
Nauseat, ac locuples, quem ducit priua triremis.
Si curtatus inæquali tonsore capillos
Occurri: rides. si fortè subucula pexæ
Trita subest tunicæ: vel si toga dissidet impar:
Rides. quid, mea cùm pugnat sententia secum?
Quod petijt, spernit: repetit, quod nuper omisit:
Æstuat, & vitæ disconuenit ordine toto:
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.
B *Insanire putas sollennia me, neq; rides:*
Nec medici credis, nec curatoris egere
A prætore dati: rerum tutela mearum
Cum sis, & praue sectum stomacheris ob vnguem
De te pendentis, te respicientis amici.
Ad summam, sapiens vno minor est Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, rex deniq; regum:
Præcipuè sanus, nisi cùm pituita molesta est.

In hac epistola plurima elucent verborum, & sententiarum lumina: elegantissimæ insunt, in ea translationes, & allegoriæ, aliæq; verborum im- C mutationes, & sententiarum formæ. Res quidem ipsæ è media philosophia petitæ, atque è liquidissimis Academiæ fontibus haustæ sunt, vt facilè appareat, Horatium iam natu grandem, iocis, & nugis relictis, ad studiũ seuerius, & sene dignius trãsire meditari. Perpetua autem est in hoc principio tralatio: quã sic explico, Mæcenas, quem ego primis meis versibus prædicaui, laudaui, atque ornaui: quemq; meis vltimis scriptis laudare, & ad immortalitatem consecrare institui, debeo quidem certè, tu me ad pristinum illud scriptionis genus, nempe ad versus lyricos, & (si satyræ in scriptis ludicris numerandæ sunt, vt quidam volunt) ad satyras reuocare, & perpellere conaris, me (inquam) ex meis scriptis, quæ ad hominum manus peruenerunt, satis à populo cognitũ. verùm hæc ætas aliam vitam, alios mores, aliud studium deniq; postulat. versus lyricos feci partim iuuenis, partim ætate virili, ac media: satyras scripsi ludibundus: quibus comiter, & vrbanè hominũ mores reprehendi. neq; mihi scribendi vel voluptatem turpem, vel laborem recusandum esse duxi. Nunc autem ætate iam ad senectutem præcipitata, periculum esse puto, ne, si me iterum ad versus scribendos, & ceteras res ludicras conferam, & ita me populi iudicio de integro committam, meã canitiem populo deridendam propinem. D

Prima dicte mihi, &c.] sic Hom. ἐπὶ τοῦ βασιλέως, Ἐν σοὶ μὲν λήξω, σέο δ' ἄρξομαι. id est, in te quidem desinam, abs te autem initium ducam. idem de musis Iouem canentibus. Ἀρχόμεναι δ' ὑμνεῦσι θεαί, λήγουσί τ' ἀοιδῆς: id est, Musæ principio carminis sui Iouem laudant, & eius laudibus cantũ finiunt. & Theocr. ἐγκωμ. πτολεμ. Ἀνδρῶν δ' αὖ Πτολεμαῖος ἐνὶ πρώτοισι λεγέσθω, Καὶ πύματος, καὶ μέσσος· ὁ γὰρ προφερέστατος ἀνδρῶν. id est, Virorum autem in primis Ptolemæus dicatur, & vltimus, & medius. hic enim est hominum præstantissimus. & Theognis. Ὦ ἄνα Λητοΐδη, Διὸς τέκος, οὔποτε σεῖο Λήσομαι ἀρχόμενος, οὐδ' ἀποπαυόμενος. id est, O rex Latonæ fili, Iouis soboles nunquam tui obliuiscar, neq; in principio meorũ carminũ, neq; in extremo. Ex hoc loco argumentantur quidam epistolas postremo loco ab Horatio esse scriptas, & posttemo loco esse locandas. E

Svmma] suprema, vltima, vt Ode 28. lib. 3. *Summo carmine, quæ Cnidon, Fulgentesq́; tenet Cycladas.*

Spectatvm satis] satis perspectum, & cognitum, δοκιμασθέν. nota sunt illa loquendi genera apud M. Tull. *spectata virtus, spectata fides, spectata nobilitas*, quæ translata sunt ab histrionibus, & gladiatoribus. Terent. in Andr. *enimuerò spectatum satis putabam, & magnum exemplum continentiæ.* pertinet etiam interdum ad nummos. Plaut. in Persa. *Non hercle quoi nunc hoc dem spectandum, scio.* Ouid. 1. de Trist. eleg. 4. *Scilicet vt fuluum spectatur in ignibus aurum, Tempore sic duro est experienda fides.*

Et donatvm iam rvde] liberari gladiatores, rude donabantur. M. Tull. Philip. 2. *Tam bonus gladiator rudem tam citò accepisti?*

Itarvm antiqv. m. incl. l.] translatio sumta à gladiatoribus. significat autem per ludum antiquum, versus lyricos, atq; amatorios, & fortasse etiam satyras, & omne genus versuũ. Iam hoc genus loquendi *queris includere*, Horatio vsitatum, vt annotauimus ad Od. 15. lib. 1. F

Veianivs] gladiatoris nomen.

Hercvlis: ad postem fixis] Herculi consecratis, & ad eius ædem suspensis. Nam qui artem aliquam desinebant, eius artis instrumenta eiusdem artis præsidi deo sacrabant, & in eius dei templo suspendebant. Virgil. Melibœo, *Hic arguta sacra pendebit fistula pinu.* per postem autem templum significatur. Virg. Æneid. 5. *Neptuno sacro Danais de poste refixum.*

Latet abditvs agro] delitescit in agro, arte armorum ludicra omissa.

Ne popvl. extr. toties] id est, ne toties populo supplicet, vt eum libertatem exoret. sed potéstne sæpius exorari, seu obtineri libertas? eueniebat interdum, vt boni gladiatores, tametsi à populo libertatem obtinuissent, tamen propter excellentiam, in ludum iterum, atque iterum reuocarentur, atque adeò retraherentur.

quam

A quam explicationem si probabimus, intelligentur hæc esse dicta ad laudem Veianij. tanquam boni gladiatoris: & ita Acro & Porphirio. Sed mihi magis placet Turnebi, viri ingenio & doctrina excellentis, sententia: qui hunc locum sic explicat: ne Veianius à pari suo victus, & ita iamiam ab eo iugulandus, à populo supplex salutē petat: quam quidem sæpius victus Veianius, sæpenumerò exorauit. & ita malus gladiator fuit. Iam locus, in quo gladiatores decertabant, arena appellabatur. *extrema* autem dixit, quia ab extrema parte arenæ boni, & victores gladiatores à populo libertatē, mali, & victi, salutem petere solebant. Sed nō dissimulabo lectori, me reperisse scriptū in plerisq; libris manuscr. *exornet*: vbi alij habent *exoret*. quę fortasse vera & recta scriptura est. hanc quidem vulgatæ anteponit Simeo Bosius. *exornet* autem, vt reperi annotatum in duobus libris manuscr. id est, ludo decoret. gladiatores enim dabantur populo: ex quo munus gladiatorium.

B PVRGATAM] sic Plautus mil. glor. *Perpurgatis ambo damus tibi operam auribus*. contrà epist. prox. *Auriculas cubara collecta sorte dolentes*.

PVRG. CR. Q. PERS. AVREM] id est, qui me crebrò moneat non auersum à monitis. *personet aurem* autem idem valet, quod per aurem sonet: quale est illud Od. 7. lib. 2. *quis vdo Deproperare apio coronas, Curátue myrto?* pro eo, quod est, de vdo apio properare coronas curat, aut myrto. cuius generis aliquot exempla ad illum locū collegimus. alioqui *personare* verbum est absolutum & compositum: quod cum sexto casu iungi solet, vt Od. 17. lib. 1. *dulci Tyndari fistula Valles, & vsticæ cubantis Leuia personuere saxa*. & M. Tull. in Pisonem, *cùm collega tui domus cantu, & cymbalis personaret*. vide plura ad Od. illam 17. lib. 1.

SOLVE SENESCENTEM] huc pertinent versus Ennij, *Sicut fortis equus spatio qui sæpe supremo Vicit Olympia, nūc senio confectu' quiescit*. Solue autem, id est, deiungo à curru. Atq; ita Hom. λύσαν ἵππους ἐξ ὀχέων: vt ἰλ. ϑ. λύοις ἐξ ὀχέων: & itē sæpe alibi.

C ILIA DVCAT] ægrè spiritum ducat, spiritus difficultate laboret, ilia trahat, vt loquitur Pli. lib. 26. & item Lucanus quodam loco: anhelet, proptereà scilicet, quòd septem illa Circi spatia decurrere non possit.

VERSVS, ET CETERA LVDICRA] omnes ferè per versus, & ludicra, carmina lyrica significari putant. Non desunt tamen, ijque docti, qui etiam satyras in numero scriptorum ludicrorum habent, multoq; adeò magis, quàm Odarū libros. Sic enim disputant illi, Satyrarum locutio sermo merus est, nihilq; ex satyris Horatius, præterquàm risum legentium, quærit. Prætereà duobus locis satis apertè declarat, satyras scriptionis genus esse ludicrum; vno, qui est sat. 10. lib. 1. *hæc ego ludo, Quæ nec in æde sonent, &c.* altero, qui est sat. 5. eiusd. *vbi quid datur oti, Illudo chartis*. Ego iudicium meum non interponam. hoc tantùm dicam, in satyris multū quidē inesse vrbanitatis, & comitatis, & ioci: sed Horatium tamen, dum ridere, & iocari, & ludere videtur, plerumq; in eis res serias agere: hîc autem satis planè (vt mihi quidem

D videtur) quid sentiat, verbis exprimere, atq; eloqui, nempe se versuū faciendorum finem facere, iocos omneis, amores, cōuiuia, nugas, res omneis ludicras deniq; omittere, seseq; totū ad philosophiam, tanquam vitæ superioris emendatricē, & omnium virtutū, vitæq; adeò beatæ effectricem, conferre in animo habere: quibus consentaneū est illud in epist. 2. lib. 2. in extremo. *Nimirum sapere est abiectis vtile nugis: Et tempestiuū pueris concedere ludum, Ac nō verba sequi fidibus modulanda Latinis: Sed veræ numerosq;, modosq; ediscere vitæ*. Idem eadem epist. duabus antè pagellis, ait annos, & ætatem ingrauescentem sibi eripuisse *iocos omneis, Venerem, conuiuia, ludum, Tendunt* prætereà (inquit) *extorquere poëmata*.

ATQVE DECENS] atq; honestum, seu decorum. τὸ καλὸν καὶ πρέπον, ἢ πρέπειν.

OMNIS IN HOC SVM] totus in hoc sum. sic sat. 9. lib. 1. *Nescio quid meditans nugarum, totus in illis*. Nam omnem hic posuit pro toto. Sic Homerus, ἰλ. λ. πᾶς δ᾽ ἄρα χαλκῷ λάμπ᾽, ὥστε στεροπή. id est,

E omnis vtiq; ferro Splendebat, vt fulgur. sic idem Horat. Od. vlt. lib. 3. *Non omnis moriar, magnaq; pars mei Vitabit Libitinam, &c.*

CONDO, ET COMP: QVÆ M. &c.] non dicit, se ea scribere, quæ mox in lucem edere, & diuulgare possit, sed ea congerere, & recondere in animo, quæ mox ad vsum suum, & ad rectè, sapienter, & virtuti conuenienter viuendi facultatem sumere, & depromere queat. allegoria est ducta ab agricolis, qui fructus perceptos, & frumentum condunt. M. Tull. in Catone maiore. *non serendis non percipiendis, non condendis fructibus*: vel ab ijs, qui in penu, seu in apotheca recondunt res ad victum necessarias, quas suo tempore depromant: & quibus, cùm opus sit, vtantur. vt epist. 2. huius lib. *valeat possessor oportet, Si comportatis rebus benè cogitat vti*. His adde exemplum formicæ, quod est sat. 1. lib. 1.

QVO ME DVCE] quo duce, id est, quo auctore, & principe, τίνι ἀρχηγέτῃ.

F QVO LARE] qua familia: seu quo familiæ duce. erant enim plures philosophorum familiæ, vt familia Platonis, & Academicorum, familia Aristotelis. & Peripateticorum, Zenonis, & Stoicorum, &c. familiæ autem dicebantur, quia quēadmodum qui sunt eiusdem familiæ, eiusdem sunt nominis, atq; adeò cognominis: ita qui eundem in Philosophia ducem atque auctorem sequuntur, communi nomine, seu cognomine appellantur: vt Zenonis discipuli & sectatores, Stoici: Arcesilæ, noui Academici: Aristotelis, Peripatetici: Aristippi, Cyrenaïci. sic Oda. 29. lib. 1. *Socraticam domum* dixit, pro familia Academica, & ijs, qui à Socrate orti sunt.

NVLLIVS ADDICT.] videtur significare, se esse Academicum, quorum est nulli rei assentiri. qua de re M. Tull. lib. de finibus. Sed quòd ait se nullius in verba magistri iurasse, idem ferè dicit M. Tull. alijs verbis, in procem. lib. 4. Tuscul. *nos institutum tenebimus, nullisq; vnius disciplinæ legibus astricti, quid sit in quaq; re maximè probabile, maximè requiremus*. Idem in procem. lib. 2. notans, ac

A tans, ac describens eos philosophos, qui vni disciplinæ sese dediderunt, eodem verbo vtitur, quo Horat. *nosq; ipsos redargui, refelliq; patiamur. quod ij ferunt inique animo, qui certis quibusdam, destinatisq; sententijs quasi addicti, & consecrati sunt, eaq; necessitate constricti, vt etiā, quæ non probare soleant, ea cogantur constantia causa defendere.* In voce *addictus* quidā subintelligunt *sum*, sed minus rectè. nam pertinet ad verbum *deferor*, quod sequitur. Addicti autem propriè dicebantur debitores, qui, cùm damnati iudicatum soluere non possent, nexi, creditoribus in seruitutem addicebantur.

IVRARE IN VERBA] sup. Od. 16. epod. *Sed iuremus in hæc.* & Od. 15 *In verba iurabas mea.*

QVÒ ME CVMQVE RAPIT, &c.] tralatio perpetua est à nauigantibus ducta. significat, se seruire temporibus, id est, pro natura, & ratione temporum hanc, vel illam disciplinā, non semper vnam, eandemque sequi ac probare.

AGILIS] quasi ad agendum promtus, & expeditus, [Greek], vt epist. ad Loll. 2. hoc libro, *agi*
B *lem, nauumq; remissi.* & epist. ad Iul. Flor. eod. lib. *Quæ circumuolitas agilis thyma?*

ET MERSOR CIVILIB. VNDIS] idem dicit. significat enim, se interdum Stoicorum, aut Peripateticorum disciplinam colere, ac probare, qui sapientem à reip. administratione non auocant, vt mox ex M. Tullio ostendemus: interdum Cyrenaicis & Epicuréis assentiri, qui sapientem ad remp. accessurum negant. M. Tull. in orat. pro Sext. de Epicuro, *sapientem omnia sua causa facere, remp. capessere hominem benè sanum non oportere. mersor* autem scriptum reperi in trib. cod. Vati. & Iann. Clericano, Nicotianis, Ruffard. & sanè magis conuenit *vndis* hoc verbum, quàm *versor*. sic ferè Catull. ad Manlium, *Accipe, queis merser fortunæ fluctibus ipse.*

VIRT. VERÆ CVST.] quales sunt Stoici, qui summum bonum, & vitam beatam in virtute ponunt: aiuntq; etiam sapientem ad remp. admi-
C nistrandam accessurum. M. Tullius lib. 3. de finibus sub Catonis persona, *Cùm autem ad tuendos, conseruandosq; homines hominem natum esse videamus: consentaneum est huic naturæ, vt sapiens velit gerere, & administrare remp.* Quidā hic legi volunt *Virtutis verè custos.* Non desunt qui hoc modo, *virtutis veræ custos.*

NVNC IN ARIST.] à quo Cyrenaica disciplina manauit. M. Tullius Offic. 3. *Atqui ab Aristippo Cyrenaici, atq; Annicerij nominati omne bonū in voluptate posuerunt, &c.* de quo plura dicemus ad epist. ad Scæuam, hoc lib.

SVBIVNGERE] sic habent tres lib. Vatic. & item Iann. Fabr. Tornes. Raïn. Card. Clericanus, Nicotiani, Ruffard. quam scripturam probo, vt germanam, & veram, reiecta altera, vt supposititia: quamuis & verbum *summittere* sciam huic sententiæ conuenire. Sed quomodo Aristippus res sibi subiungebat, non se rebus? eò quòd nulli certo generi vitæ, nulli certo vestitui, nec cultui addictus, aut alligatus erat: sed liberè & sine vllo reprehensionis metu pro tempore, hunc, vel illum vitæ cultum sequebatur ac probabat: vt epist. 17. eod. lib. *Omnis Aristippum decuit color, & status & res, Tentantem maiora, ferè præsentibus æquum, &c.* paullo pòst de eodem, *Alter purpureum non expectabit amictum, Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet, Personamq; feret non inconcinnus vtramq;.* Atque hæc nuper mihi indicauit Simeo Bosius Lemouix. D

VT NOX LONGA] similitudo, seu [Greek] multiplex, ducta ab amantibus: ab ijs, qui suas operas locarunt, quique operas dant diurnas mercede conducti: & à pupillis, quos matris custodia coërcet.

AMICA] [Greek], vt epist. ad Vallam lib. 1. *Quod me Lucanæ iuuenem commendat amicæ.*

OPVS DEBENTIB.] ijs, qui conducti sunt, vt opus faciant.

MORANTVR] id est, retardant.

SIC MIHI TARDA FL.] [Greek]. tarda fluunt. i. tardè eunt, tarda sunt, seu videntur. tralatio à fluminibus. tale illud, *Tempora labuntur, &c.*

AGENDI NAVITER ID, QVOD, &c.] E philosophandi. nam sapientiæ studium æquè pauperibus, ac diuitibus prodest, eiusdemque neglectio æquè pueris, ac senibus nocet.

RESTAT, VT HIS EGO ME, &c.] cùm impeditus duris temporibus, & potentiorum, ac principum amicitia non possim operam omnem in studium sapientiæ conferre, testat vt bis primordijs, & elementis philosophiæ me contentum esse oporteat.

NON POSSIS OCVLOS] à simili. Et si aliquis (inquit) tantùm oculorum aciem intendere, seu contendere non possit, quantum Lynceus, nō tamen oculorum morbum negligere debet. *Contendere oculo* antem in omnibus quidem libris manuscriptis scriptum reperi, (nisi quòd in vno videbatur deletum fuisse *s.* post *o.* in voce *oculo*) non potui tamen non probare Ioannis Passeratij coniecturam, qui putat legendum potius, *oculos*, vt dicimus contendere neruos, vireis, aciem oculorū. Quin ego cùm diligentius attendi, contendo legendum esse *oculos*. Quemadmodum enim Latinè dici non potest, *non possis oculo tantum certare, quantum Lynceus*: ita neq; *tantum contendere oculo, quantum Lynceus*. Confirmari potest hæc lectio auctoritate Afran. Homin. *Contendit oculos, derepente abit calo:* & Attij, Tereo. *video ego te, mulier, more multarum vtier, Vt vim contendas tuam ad maiestatem viri.* Sed quid pluribus testimonijs opus est? vnus Lucretius erit nobis instar omnium. Sic igitur politissimus ille scriptor lib. 1. *Primum Graius homo mortaleis tendere contra Est oculos ausus, &c.* sic enim legendum, & ita scriptum esse à Lucret. testantur grammatici veteres: & ita edendum propediem curabo, quamuis prioribus editionibus religione quadam impeditus, id facere non sim ausus. F

LYNCEVS] de Lynceo notissima fabula est, eum vsque adeò ceteris oculorum acie præstitisse, vt, quæ apud inferos agerentur, videret. sed plura de eo diximus ad sat. 2. lib. 1.

INVNGI] quidam libri vet. habent *innungi*.

NEC, QVIA DESP. INVICTI. &c. Glyco-

A Glyconem athletam, aut pugilem fuisse verisimilius est quàm gladiatorem. De quo nihil equidem me legere memini: de Glaucone multa memoriæ prodita sunt. commemorat eum Demosthenes in oratione περὶ στεφάνου: de eodem multa Suidas.

Nodosa] quæ veluti nodis quibusdam vsum manuum, & articulorũ impedit. cessantem morbum appellat epist. 15. eiusd. lib.

Est qvadam prod. ten.] licet vsq; ad certum aliquem finem progredi, si non licet superare, aut transgredi. in tribus codicib. Vatic. & Tornes. & aliquot alijs, scriptum est, *Est quodam*, ex qua scripturã feci. *Est quadam*, quæ sine dubio vera est.

Verba et voces] id est, carmina, & cantiones, &, (vt Græci vocant) ἐπῳδαί: sed significat ἀνηγεμικῶς sermones philosophicos. M. Tull. ἐπῳδὰς quas appellant Græci, cantiones videtur nominare in lib. de claris orator. *Cùm ego pro Titinia Cotta peroraui ssem: ille* [Curio] *contra me pro Seruio*

B *Neuio diceret, subitò totam causam oblitus est, idq́; veneficijs & cantionibus Titiniæ factum esse dicebat.* Horatius hîc voces, alibi carmina appellat, vt & Virg. Pharmaceutria: *Carmina vel cœlo possunt deducere lunam.* Tibullus cantus lib. 1. eleg. 8. *Cantus vicinis fruges traducit ab agris: Cantus & iratæ detinet anguis iter.* sic nutrix illa apud Euripidem in Hippolyto, Phædram amore Hippolyti captã, & ex eo amore grauiter laborantem consolans dicit, voces esse nonnullas, & quædam carmina, qui bus illa ægritudinem suam leuare possit, his verbis, Εἰσὶν δ' ἐπῳδαὶ, καὶ λόγοι θελκτήριοι· Φανήσεταί τι τῆσδε φάρμακον νόσου. id est, sunt autem voces, seu cantiones, & sermones, ad mulcendum compositi. Reperietur aliquod huius morbi remedium. Veteres autem tantam vim in huiusmodi carminibus, seu cantionibus inesse putabant, vt eas etiam morbis, & vulneribus mederi existimarent. Itaq; Homerus ὀδ. τ. sanguinem ex eo vulnere, quod Vlyssis femori aper inflixerat, manantem, facit ἐπῳδῇ, id est, carmine, seu cantione, & quibusdam voci-

C bus cohiberi, his verbis, Ὠτειλὴν δ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος ἀντιθέοιο Δῆσαν ἐπισταμένως, ἐπαοιδῇ δ' αἷμα κελαινὸν Ἔσχεθον. id est, vulnus autẽ Vlyssis omni culpa carentis, & dijs comparandi, obligatũt scienter: carmine aũt sanguinem nigrum represserunt. Et Pindarus ὠδ. γ. πυθ. cùm exposuisset, Æsculapium Chironi in disciplinam esse traditum, vt ab eo medendi scientiam disceret, atque ad Æsculapium posteà conuenire & concurrere solitos, qui aut morbis affecti, aut vlcerosi, aut saucij essent, subiungit ad extremum, eam fuisse in Æsculapio artis præstantiam, vt quotquot ad se venirent ægri, aut debiles, aut vulnerati, omneis malis ac laboribus leuatos abs se dimitteret, alios carminibus curans, alios potionibus, alios pharmacis, & medicamentis foris admotis, alios adhibita sectione. verba Pindari sunt hæc, τοὺς μὲν μαλακαῖς ἐπαοιδαῖς ἀμφέπων, τοὺς δὲ προσανέα πίνοντας, ἢ γυίοις περάπτων πάντοθεν φάρμακα, τοὺς δὲ τομαῖς ἔστασεν ὀρθούς. Idem ὠδ. δ. Νεμ. ἐπαοιδαῖς δ' ἀπὸ τρίδῶν καί τις κάματον θῆκεν. id est, carminibus autem, seu cantionibus quispiã doloris sensum ademit. Habuit, & Medea suas ἐπῳδὰς, de quibus Pau

san. in Corinth. Plato quoq; in Euthydemo eorum artem, qui orationes componunt, cum arte excantatorum comparat, quia, quemadmodum hæc viperas, phalangia, scorpios, & huiusmodi animalia pestifera, & morbos lenit, ac permulcet: ita illa iudicum, contionis, & multitudinis animos delinire solet. verba Platonis sunt hæc, ἡ μὲν γὰρ τῶν ἐπῳδῶν, ἐχέων τε, καὶ φαλαγγίων, καὶ σκορπίων, καὶ τῶν ἄλλων θηρίων τε καὶ νόσων κήλησίς ἐστιν. ἡ δὲ δικαστῶν τε, καὶ ἐκκλησιαστῶν, καὶ τῶν ἄλλων ὄχλων κήλησίς τε καὶ παραμυθία τυγχάνει οὖσα.

D

Lavdis amore tvmes?] φιλοτιμεῖς, ambitiosus es? ambitione laboras? apto verbo vsus est, ad exprimendum ambitiosi morbum.

Piacvla] καθάρματα. sup. lib. 1. Od. 28. *Teq; piacula nulla resoluent.*

Ter] τρίς. numerus est perfectus, vt annotauimus ad Od. 1. lib. 1.

Pvre] sacra enim omnia debent tractari à puris. At philosophiæ studium, sacrum est: & libri philosophici, sacri sunt. Quare nemo ad eorum lectionem accedere debet, illotis, & impuris manibus: hoc est, animo impuro. icircò dixit *purè lecto*. E

Recreare] ἀναζωπυρεῖν. sat. 4. lib. 2. *Seu recreare voles tenuatum corpus.* & 4. eiusd. *Testa marcentem squillis recreabis, & Afra Potorem cochlea.*

Amator] ἐραστής. amator (inquit Donat.) *corporis est, amicus animi.*

Nemo adeò ferus est] nemo adeò vitiosus est, quin virtutem consequi: nemo adeò immanis & ferus, quin exuere feritatẽ, & humanitate expoliri possit. Est autem vsus duabus translationibus, quæ mutuò non respondent, *ferus*, & *mitescere*, cum fera, id est, ἄγρια, mansuescant potius, seu cicurentur: acerba mitescant. præterea in voce *cultura* alia translatio inest: qua & M. Tull. vsus est Tusc. 2. *cultura porrò animi philosophia est.* Theognis autem ait, animi morbos nulla medicina sanabiles esse. quòd si Deus (inquit) hanc medicis vim, ac facultatem dedisset, vt vitium tollere, & malam mentem sanare possent, magnam mercedem ferrent. F

Virtvs est vitivm fvg.] Quinctil. lib. 9. cap. 3. vbi disputat de figuris verborum, ita hunc locum explicat. *Interim etiam dubitari potest, cui simile vitio sit schema: vt in hoc, Virtus est vitium fugere. Aut enim partes orationis mutat ex illo, Virtus est fuga vitiorum: aut casus ex illo, virtutis est vitium fugere.* Lucilius apud Lactantium Firm. multo plura in definitionem virtutis inclu dit. sic enim ille, *Virtus, Albine, est pretium persoluere verum Queis in versamur, queis viuimus rebu' potesse: Virtus est homini scire id, quod quaq; habeat res: Virtus scire homini rectum, vtile, quid sit honestum: Qua bona, quæ mala item, quid inutile, turpe, inhonestum: Virtus quærendæ rei finem scire, modumq;: Virtus diuitijs preciũ persoluere posse: Virtus id dare, quod re ipsa debetur honori, Hostem esse, atq; inimicum hominum, morumq́; malorum, Contra defensorem hominum, morumq́; bonorum: Magnificare hos, his bene velle, his viuere amicum: Commoda præterea patriæ sibi prima putare: Deinde parentum, tertia iam postremaq; nostra.*

Exigvvm

A EXIGVVM CENSVM,] infra epist. 7. eiusdem lib. *Præconem tenui censu.* & Od. 15. lib. 2. *Priuatus illis census, erat breuis.* vbi quid sit cēsus, docuimus.

TVRPEMQVE REPVLSAM] cor turpem? quia turpe est perijsse magistratum, & non obtinuisse. sed M. Tull. in orat. de Harusp. respons. eos repulsos esse dicit, non qui aliquando honoré vitio ciuitatis, non suo, non sunt assecuti: *nam id quidem* (inquit) *multis sæpe optimis, atque honestissimis viris accidit: Repulsi sunt ii, quos ad omnia progredienteis, quos munera contra leges gladiatoria paranteis, quos apertissimè largienteis non solùm alieni, sed etiam sui, vicini, tribules, vrbani, rustici repulerunt.* Hæc igitur dumtaxat repulsa, Ciceronis sententia, turpis est. est & sordida, & eius expers virtus est: vt Oda 2. lib. 3. *Virtus repulsæ nescia sordidæ, in- Contaminatis fulget honoribus.*

CAPITISQVE] id est, & corporis. ex parte corporis nobilissima ac præstantissima totum corpus intelligitur. Sic sæpe Homerus, Virgil. & item alij.

IMPIGER EXTR. CVRR. MER.] nauigas ad Indos, B nam currere, & cursum, ad nauigationem pertinere: & currum pro naui vsurpari suprà ostendimus. mercatores autem (ἐμπόρους nominant Græci) à mercibus & mercando sunt appellati, quòd merces aliunde petant, siue ementes, siue permutantes, quas in patriam suam deportēt, vt eas pluris distrahant. cui rei multùm dissimilis est negotiatorum ratio. negotiantur enim vel arando, vel pascendo, vel pecunijs occupandis, vel vectigalibus conducendis. *Impiger* autem nomē est adiectum ad verbi vim adiuuandam atque augendam: quasi *impiger curris* dictum sit pro impigrè curris.

PER MARE, PAVPERIEM FVGIENS, &c.] Theognidem videtur expressisse: χρὴ γὰρ ὁμῶς ἐπὶ γῆν τε, καὶ εὐρέα νῶτα θαλάσσης Δίζεσθαι χαλεπῆς, Κύρνε, λύσιν πενίης. id est, oportet enim similiter & super terram & super lata terga maris paupertatis solutionem, seu liberationem Cyrne quærere. Idem C alibi non solum per mare currendum censet, vt paupertatem fugiamus, verùm etiam in mare desiliendum, & ex altis, ac præruptis saxis præcipitandum, his verbis, Ἣν δὴ χρὴ φεύγοντα καὶ ἐς μεγακήτεα πόντον Ῥιπτεῖν καὶ πετρῶν, Κύρνε, κατ' ἠλιβάτων.

PER IGNEIS] per ignem, seu per igneis ire dicuntur, qui quippiam magno cum sui capitis periculo moliuntur. Aristoph. in Lysistrata κἄν με χρῆ διὰ τοῦ πυρὸς, ἐθέλω βαδίζειν. etiam si me opus sit per ignem, volo ire. Hom. ἰλ. κ. τούτου δ' ἑσπομένοιο καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο Ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ πέρι οἶδε νοῆσαι. id est, Hoc autem (Vlysse) comitante vel ex igne ardente nos ambo incolumes reuertamur: quoniam supra omneis mortaleis est intelligens. M. Tull. Tuscull. lib. 2. in extr. *Quid de nostris ambitionibus, quid de cupiditate honorum loquar? quæ flāma est, per quam non cucurrerint ij, qui hæc olim punctis singulis colligebant?*

NE CVRES EA, QVÆ, &c.] hæc est huius loci sententia, vt rem familiarem augeas, paupertatémque fugias, terras omneis, & maria omnia peragras: vt non cures autem, & vt contemnas D ea, quæ stultè admiraris, & concupiscis, quales sunt diuitiæ, honores, opes, potentia: discendi laborem perferre non vis, nec prudentiori sapientiorique credere? *ne* hoc loco valet vt non, ne quis putet prohibendi vim habere: estq; hic ordo verborum, non vis discere, & audire, & meliori credere, ne cures, id est, vt desinas curare, seu vt ne cures ea, quæ immerito & insipienter miraris & exoptas? nempe bona externa.

QVIS CIRC. P. ET CIRC. COMP. PVGNAX MAGNA COR. CONTEMN.] Quis homo pugnax, & vir fortis, in paruis, & vulgatis certaminibus ætatem suam consumere, vireisque conterere velit: certamina autem nobilissima, qualia sunt Olympica, contemnat, præsertim cui vincendi spes proponatur, condicióque feratur non magno admodum labore suscepto? profectò nemo. Ita stultum est pecuniarum, & inanissimarum rerum gratia totam vitam in molestissimis curis, ac laboribus traducere: animorum autem sanandorum, & sapientiæ parandæ caussa discendi laborem perferre nolle. M. Tull. in orat. pro Flacco ait iocans, & Græcos irridens, Olympicorum certaminum victoriam Græcis maioré, E & gloriosiorem fuisse, quā Romanis triumphū. Et Plato Olympionicarum vitam pro beatissima posuit, lib. 5. de rep. vbi enumeratis ijs cōmodis, quibus fruentur: & incommodis, quibus liberabuntur ciues ij, quibus inter ipsos bona fuerint communia, subijcit: ab his igitur malis omnibus erunt liberi, vitámq; viuēt Olympionicarum vita beatiorem. verba Platonis sunt hæc, ζήσουσί τε τοῦ μακαριστοῦ βίου, ὃν οἱ ὀλυμπιονῖκαι ζῶσι, μακαριώτερον. *coronari Olympia* autem, genus est loquendi Græcum, pro coronari Olympiorum nomine. sic enim loquūtur illi, στεφανοῦσθαι Ὀλύμπια. Simonides, Ἴσθμια, δὶς Νέμεα, δὶς Ὀλύμπια ἐστεφανώθην: id est, Isthmia, bis Nemea, bis Olympia coronatus sum. ex Hephæstione: quem locū mihi indicauit Simeo Bosius.

SINE PVLVERE] sine labore, Græci ἀκονιτὶ dicunt. Pausan. Ἠλιακ. β. τότε μὲν δὴ τοῦ παγκρατίου τὴν νίκην ἀνὴρ ἐκ Μαντινείας Δρομεὺς ὄνομα πρῶτος, ὧν ἴσμεν, ἀκονιτὶ λαβεῖν λέγεται. Tunc igitur Pancratij victoriam F vir Mantineus, nomine Dromeus, seu Cursor primus, quem quidem sciamus, sine puluere consecutus esse dicitur. & Lucianus in dialogo quodam, ἀκονιτὶ κρατήσομεν. id est, sine puluere vincemus. Horatius Oda 1. lib. 1. *Sunt quos curriculo puluerem Olympicum Collegisse iuuat, &c.*

DVLCIS PALMÆ.] dulcis victoriæ. M. Tul. accus. lib. 5. *Ipse autem triumphus quamobrē omnium triumphorū gratissimus populo Ro. fuit, & iucundissimus?* quia nihil est victoria dulcius. Sed licet etiam dicere Horatium palmæ naturam spectasse, cuius fructus gustatu dulcis est, dulcis medulla, quæ appellatur. lege Plinium lib. 13. cap. 4.

VILIVS ARG.] argento carius est aurum: vilius, εὐτελέστερον.

O CIVES, CIVES] Epanaphora.

VIRTVS POST NVMMOS] huc pertinet illud Phocylidis, quod refert Plato lib. 3. de rep. his verbis, φωκυλίδου χρὴ, ἦν δ' ἐγὼ, οὐκ ἀκούεις πῶς φησὶ

A δῖν, ὅταν τῳ ἤδη βίος ᾖ, ἀρετὴν ἀσκεῖν, id eſt, Phocylidem (inquam) non audis, quemadmodum dicat, cùm alicui ſuppetunt viuendi facultates, tum virtutem colere, atque exercere oportere.

IANVS SVMMVS AB IMO] via quædam à Iani templo, ſeu à duobus Ianis, qui poſiti erant in foro Romano, non longè à Puteali, Romæ Ianus ſummus, medius, infimus, fuit appellata, in qua trapezitę, & fœneratores habitabant. M. Tull. offi. lib. 2. in extremo, *ſed toto hoc de genere, de quærenda, de collocanda pecunia, etiam de vtenda, commodius a quibuſdam optimis viris ad medium Ianum ſedentibus, quam ab vllis philoſophis vlla in ſchola diſputatur.* & Philipp. 6. *Ianus medius in Antonij clientela ſit? quis vnquam in illo Iano inuentus eſt, qui L. Antonio mille nummûm expenſum ferret?* erat autem templum Iani in foro Romano: vt & duo Iani: à quibus Ianum ſummum, & Ianum imum, & Ianum medium eſſe dictos, veriſimilius eſt, quàm à Iani templo.

PRODOCET] ſic eſt legendum, & ita ſcriptũ reperi in trib. cod. Vatic. & Rain. Card. Iannoct. Fact. Torn. *prodocere* autem eſt foris, & palam, &
B publicè docere. *pro* enim, vt alibi admonuimus, ſæpe idem valet in compoſitione, quod foris, ſeu foras, & palàm.

RECINVNT] id eſt, iterũ atq; iterum canunt. Od. 12. li. 1. *cuius recinet iocoſa nomen imago?* & Od. 28. lib. 3. *Tu curua recines lyra Latonam, &c.*

DICTATA] tralatio eſt à magiſtrorum dictatis. epiſt. ad Loll. 2. huius lib. *Sic iterat voces, & verba cadentia tollit, Vt puerum credas ſæuo dictata magiſtro Reddere.* M. Tull. de finib. 4. *quæ quidem res efficit, ne neceſſe ſit iiſdem de rebus ſemper quaſi dictata decantare.* Idem ad Qu. Fratr. lib. 3. *præſertim cùm illam orationem nemo lecturus ſit: meam in illũ pueri omnes tanquam dictata perdiſcant.*

LÆVO SVSPENSI LOCVLOS] hic verſus repetitur ſat. 6. lib. 1.

SI QVADRING. SEX SEPT. MILL. DES.] id eſt, ſi quadringentis millibus ſeſtertiûm, qui cenſus erat equeſtris, ſex, aut ſeptem millia
C deſunt, non eris eques: at plebs eris, id eſt, de plebe, ſeu plebeius: beatè autem viuere licet, etiam ſi quis non ſit eques. Nonnulli lib. vet. habent, *Sed quadring.* quam ſcripturam ſi probabimus, erit obiectio. ſunt qui habent *deſint*: & tum erit conceſſio. Iam *ſex ſeptem* dictum pro ſex, aut ſeptem. ſic M. Tull. ad Att. lib. 10. ep. cuius principium eſt, *Etſi res ipſa monebat, &c. quippe qui florentiſſimus, ac nouus* VI. VII. *diebus ipſi illi egenti, ac perdita multitudini in odium acerbiſſ. venerit.* Terent. Eunucho, actu 2. *illum liquet mihi deierare His menſibus ſex ſeptem prorſum non vidiſſe proximis.* Lucr. lib. 4. *Sex etiam ſeptem loca vidi reddere voces.* Sed videntur potius hæc verba & diſtinguẽda, & ſic eſſe intelligenda. *Si quadringentis ſex, ſeptem millia deſunt, &c.* id eſt, Si quadringentis millibus deeſt vnum mille. Nam ſi de quadringentis ſex millibus demantur ſeptem millia, remanebũt duntaxat trecenta nonaginta nouem millia. Atque hanc huius loci explicationẽ magis probo, & item viri docti. in his Iulianus Mediceus, vir cla-

riſſimus, idemque caſtiſſimis & integerrimis mo- D
ribus, antiſtes eccleſiæ Biterenſis. verùm non celabo lectorem, me reperiſſe ſcriptum in octo libris manuſcr. *Sed quadringentis, &c.* vt paullo antè admonui: quæ ſcriptura ſi cui probabitur, ſic erunt hæc accipienda, quaſi ſint eius verba, qui dicat ſe non poſſe peruenire ad equeſtris ordinis dignitatem, quia non habeat quadringenta millia æris: quem voluit eſſe cenſum equeſtris ordinis L. Roſcius Otho.

SVNT MORES ET LINGVA, FID.] quidam lib. vet. hab. *ſunt mores, eſt lingua, fideſq;.*

PLEBS ERIS:] plebeius eris, de plebe eris.

AT PVERI LVD.] quidam lib. vet. habent, *vt pueri lud.*

REX ERIS] vel referendum eſt ad veterem loquendi conſuetudinem, quæ etiam ad noſtram ætatem peruẽnit: *rex ſum*: pro fortunatiſſimus, & beatiſſimus ſum: vt apud Plautum in Pœnulo. *Rex ſum, ſi ego illum hodie hominem ad me allexero.* ſic & Auſonius. *Qui rectè faciet, non qui dominatur, erit rex.* vel ad ludum illum puerorum, qui E
commemoratur à Platone in Theæteto. cuius verba mox ponemus.

HIC MVRVS AHENEVS ESTO] id eſt, in hac vna re totius vitæ tuæ præſidium ſit poſitum, vt nullius flagitij tibi conſcius ſis, & ab omni culpa vaces. hæc ſit tua arx, tuúmque propugnaculum, nullius turpitudinis tibi eſſe conſcium. Videtur autem ſpectaſſe Horatius locum illum Platonis lib. 6. de legibus, vbi dicit Socrates, ſe Spartæ aſſentiri, muros in terra iacenteis, eſſe negligendos, neque de integro excitandos: laudatque cuiuſdam poëtæ dictum, τὸ χαλκᾶ καὶ σιδηρᾶ δεῖν εἶναι τὰ τείχη μᾶλλον, ἢ γήινα, id eſt, aheneos & ferreos eſſe muros oportere potius, quàm terrenos. ſignificabat autem poëta ille, quiſquis fuit, per muros aheneos, viros armatos.

NIL CONSCIRE SIBI, NVLLA PALL.] huc pertinet illud Diphili, ὁ συνιστορῶν αὑτῷ, κἂν ᾖ θρασύτατος, ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ: id eſt, qui ſi- F
bi ipſi conſcius eſt alicuius mali, etiam ſi ſit audaciſſimus, conſcientia eum facit timidiſſimum.

ROSCIA DIC SODES, &c.] de lege Roſcia ſup. diximus ad Od. 4. epod.

AN PVERORVM EST] ſic habent duo lib. Vatic. & Faërn. & Torn. & Nicot. & Ruſſ. in alijs deeſt verbum *eſt.*

NÆNIA] cantilena puerilis: carmen leue. ſup. ad Od. 1. lib. 2. aliàs Nænia carmen, quod in funere cantabatur ad tibiam, laudandi gratia. vide Feſtum. videtur autem reſpexiſſe (& ita M. Ant. Muretus putabat) ad locum illum Platonis, qui eſt in Theæteto, his verbis, ὁ μὲν ἁμαρτών, καὶ ὃς ἂν ἀεὶ ἁμαρτάνῃ, καθεδεῖται, ὥσπερ φασὶν οἱ παῖδες σφαιρίζοντες, ὄνος. ὃς δ' ἂν περιγένηται ἀναμάρτητος, βασιλεύσει ἡμῶν, καὶ ἐπιτάξει, ὅ, τι ἂν βούληται, id eſt, qui peccauit, & qui ſemper peccauerit, ſedebit aſinus, vt aiunt pueri pila ludentes: qui verò non peccando ſuperior fuerit, rex erit noſter, & quicquid volet, imperabit. Cui Platonis loco ſimilis eſt ille Dio-

nis

A nis Chrysost. orat. de regno quarta, Οὐδὲ γὰρ τῶν παίδων οἱ παίζοντες, ὅταν παίζωσιν, ὡς αὐτοί φασι βασιλικὰ, ὁ δὲ νικῶν βασιλεὺς ἐστιν, &c. id est, neque enim ex pueris is, qui vicit cùm voa pila ludunt, vt eum regem dicunt, ita re vera rex est, &c.

Et maria. Curiis, et decantata] à priscis illis Romanis masculа virtute præditis, non mollibus, neque effœminatis decantata. quẽ admodum hic mares Curios dixit, sic Od. 12. *incomtis Curium capillis.* Nam vt comti capilli significant mollitiem, sic incomti, seueritatem & temperantiam, similesque virtutes.

Isne tibi melius svadet,] puta Roscius Otho, Roscię legis auctor.

Qui, rem facias] qui suadet, vt rem facias, si possis rem rectè facere. Sic autem edendũ curaui: *qui rem facias si, &c.* sine particula *vt:* quia illam nullo in antiquo cod. reperi. Et verò facile appàret ab aliquo semidocto esse adiectam. facile enim subintelligitur, cùm sit hic ordo, qui hortatur, vel qui suadet rem facias.

Vt prop. spect.] vt habeas censum equestrem, & sis equestris ordinis, atque hoc pa-
B cto spectes ludos & gladiatores in quatuordecim ordinibus: vel vt, quamuis sis de plebe, spectes tamen de propiore loco, quàm pauperes: quasi ij, qui de plebe essent ditiores, propius ludos spectarent, quàm tenuiores: quod posterius minus mihi placet quàm prius.

Lacrymosa poëmata.] tragœdias Puppij. de Puppio tragico poëta nihil me legere memini, præter id, quod exstat apud Acronem. *Flebunt amici & bene noti mortem meam. Nam Puppius in me viuo lacrymatus est.* Lacrymosa igitur poëmata, intellige vel propter Puppium lacrymosum, vel lacrymas spectatoribus excutientia.

Responsare] repugnare, obsistere, non succumbere, sic dixit, *Responsare cupidinibus* sat. 6. lib. 2.

Præsens hortatvr] qui præsens hortatur alterum, magis commouet, quàm, qui absens per nuntium, aut per litteras. Sic Vlysses apud Hom. ὀδυσ. μ. vnumquemq; sociorum hor-
C tatur astans, & præsens, vt remis enixè impulsis Scyllam, & Charybdin vitent. Αὐτὰρ ἐγὼ διὰ νηὸς ἰὼν ὄτρυνον ἑταίρους Μειλιχίοις ἐπέεσσι παρασταδὸν ἄνδρα ἕκαστον, id est, At ego per nauem iens socios meos blãdis verbis hortabar astans, vnumquemque, id est, sigillatim. & ἰλιάδ. μ. Δὴ τότε Πουλυδάμας θρασὺν Ἕκτορα εἶπε παραστάς. id est, Tunc Polydamas audentem Hectorem appellauit assistens. Præterea maiorem vim habent, & plus valent, qui præsentes sunt. ex quo præsenteis Diuos dicimus. vide ann. ad Od. 35. lib. 1. sic etiam loquitur M. Tull. lib. 3. accusat. *neque, cum præsens oraret, vt quamplurimum ferret, &c.* ibidem. *nisi litteras misissem: nõ esset satis: nisi præsens confirmassem.*

Optat] quidam lib. scripti habent *orat.* nõnulli, *aptat.* quod tamen postremum non probo.

Olim qvod vvlp. æor.] Notissimus est hic Æsopi apologus. commemorat eum Plato in Alcibiade primo, seu de natura humana, eo loco, vbi ostendit, Lacedæmonem omnium Grę-

D cæcarum vrbium auri, argentique esse plenissimam, atque opulentissimã, propterea, quòd iam diu cùm ex omni Græcia, tùm interdum etiam ex Barbaria aurum eò ingrediatur, atque influat: effluat numquam: quin planè (inquit) vt fabulator Æsopus vulpem leoni dixisse: nummorum ingredientium quidem vestigia omnia ad Lacedæmonem versa appàrent: egredientium autem nolla exstant. verba Platonis sunt hæc, Ἀλλ' ἀτεχνῶς κατὰ τὸν Αἰσώπου μῦθον, ὃν ἡ ἀλώπηξ πρὸς τὸν λέοντα εἶπε, καὶ τοῦ Λακεδαιμόνα νομίσματος εἰσιόντος μὲν τὰ ἴχνη τὰ ἐκεῖσε τετραμμένα, δῆλα· ἐξιόντος δ' οὐδαμῇ ἄν τις ἴδοι. cum his Horatianis consentanei sunt illi Lucilij versus, qui exstant apud Nonium. *quid sibi vult, quare fit vt introrsum, vt ad te Spectent, atque ferant vestigia se omnia prorsus?* sic enim hos versus restituendos & legendos censeo, non vt vulgò leguntur, *vt introrsus & ad te Spectent atque ferant vestigia, & omnia prorsus?* neque sunt emendati ab alijs, quã nisi id se facturos promiserint. eodem pertinent & hi eiusdem Lucilij versus. videntur enim esse verba leonis vulpem ad se euocantis, atque allicientis. *Deducta hunc sic voce leo. cur tu ipsa venire Non vis huc?*

Bellva mvltorvm es capitvm] θηρίον πολυκέφαλον. Plato lib. de rep. Xenocrates autem in Axiocho populum appellat, ἀχάριστον, ἀψίκορον, ὠμὸν, βάσκανον, ἀπαίδευτον: id est, ingratum, fastidiosum, seu qui citò satietate afficitur, crudelem, inuidum, indoctum.
E

Cavta] epist. 16. lib. 1. *Cautus enim metuit foueam lupus.* paullo aliter sat. 5. li. 2. *Cautus vti velet carum caput.* Astutam appellat Sat. 3. lib. 2. *Astuta ingenuum vulpes imitata leonem.*

Condvcere pvblica] ex quo dicti sunt publicani, qui vectigalia populi Rom. conducebant, vt, quo plus exigerent, quàm conduxissent, eo plus lucri facerent. conducunt etiam publica, qui opus aliquod publicum faciendum, qui exercitum alendum, ac vestiendum suscipiunt: cuius posterioris exemplum pulcherrimum extat apud T. Liuium lib. 23. ad finem.

Svnt, qvi frvstis, et pomis, &c.] F captatores: quod genus hominum describit sat. 5. lib. 2. & M. Tull. paradox. ὅτι οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι, &c. his verbis: *hereditatis spes quid indignitatis in seruiendo non suscipit? quem nutum locupletis orbi senis nõ obseruat? loquitur ad voluntatem, quicquid denuntiatum sit, facit, assentitur, assidet, miratur. quid horum est liberi?* Quidam legunt *Crustis, & pomis,* & ita habent aliquot libri manuscr.

Excipiantqve senes] aptissimum verbum ad exprimendam captatorum calliditatem, ac solertiam in ambiendis & colendis senibus orbis. dicimus enim excipere, & exceptare pisceis. M. Tull. eod. parad. *& videat aliquem summis populi beneficijs vsum, barbatulos mullulos exceptantem de piscina, & pertrectantem, & murænarum copia gloriantem.* vel dicendum potius excipere, esse hic insidiosè adoriendo capere, vt excipere aprum venabulo, & excipere è prœlio fugienteis. vide annot. ad Od. 12. lib. 3.

Vivaria] viuaria, septa quædam loca, in

A qnibus feræ viuæ pascuntur. leporaria appellat Varro, vt refert Gell. lib. 2. cap. 20.

MVLTIS OCC. CR. R. FÆN.] id est, mul ti rem suam familiarem occulto fænore, ex quo intelligendum, non esse legitimum, seu legibus concessum, amplificant: vt ille sat. 2. lib. 1. *Quinas hic capiti mercedes exsecat.*

VERVM, ESTO ALIIS ALIOS, &c.] verùm (inquit) cùm tot sint hominum capita, & tam varia ingenia, concedendum est, vt alij alijs studijs dediti sint. Quid autem minus ferendum, quàm vnum, eundemque hominem nunc hoc, nunc illud probare? neq; in vna sententia perpetuò manere? neq; vnum consilium diutius amplecti? Plato in Gorgia Socratem ita facit loquen tem, καὶ τὴν λύραν μοι οἶμαι, ὦ βέλτιστε, καὶ τὴν λύραν μοι κρεῖττον εἶναι ἀνάρμοστόν τε, καὶ διαφωνεῖν, καὶ χορὸν ᾧ χορηγοίην, καὶ πλείστους ἀνθρώπους μὴ ὁμολογεῖν μοι, ἀλλ' ἐναντία λέγειν μᾶλλον, ἢ ἕνα ὄντα ἐμὲ ἐμαυτῷ ἀσύμφωνον εἶναι, καὶ ἐναντία λέγειν, id est, *Atque equidem arbitror multo præstare*

B *lyram mihi disconuenire & discordem esse, & chorū, cui ego præpositus sim, & complureis homines mihi non assentiri, sed potius aduersari sua oratione, quàm me, qui vnus sim, a meipso discrepare, mecumq́, pugnantia loqui.*

POSSVNT NE] secutus sum hîc vnum cod. Vatic. & Ram. Card. nam ceteri non habent particulam interrogatoriam *ne*.

BAIIS PRÆL. AM.] Baiiæ, vrbs Campaniæ, aquis calidis nobilitata, ac celebrata: de qua infrà epist. 15. eod. lib. *amœnis* autem, id est, ad se amandas allicientibus.

PRÆLVCET] amœnior est: præstat. Sic *præniteat* dixit Od. 33. lib. 1. pro eo, quod est, formosior sit, seu videat. *cur tibi iunior Læsa præniteat fide.*

LACVS, ET MARE SENT. AM.] quia diues statim eò materiam, cæmenta, ferramenta, & cetera comportari iubet, vt ibi ædificet. Lacus est, qui perennem & perpetuam habet aquam. Od. 15. lib. 2. *undiq́, latius Extenta visentur Lucrino Stagna lacu.*

C FESTINANTIS HERI:] non dixit *properantis*, sed *festinantis*. *Nam qui vnum quid maturè transigit, is properat: qui multa simul incipit, nec perficit, is festinat.* Nonius.

CVI SI VITIOSA LIB. F. AVSP.] proptereà, quòd olim nihil suscipiebat populus Rom. inauspicatò: alioqui minus secundos rerū susceptarum exitus, contemtioni religionis ascribebat, sit vt auspicium pro rei gerendæ ratione, & principio sumatur. hoc igitur significat Horat. si diuiti initium huius consilij à vitiosa libidine natum sit: si vitiosa libido, tanquam auis cantu, aut volatu, auspicium ratum fecerit, id est, diuitem impulerit, vt ædificet: statim mutato consilio fabros iubet ferramenta, ceteraque ad ædificandum necessaria Teanum transportare. Teanum Sidicinum, non Apulum, accipiendum est. quorum hoc Apuliæ, illud alterum, etiam Campaniæ oppidum fuit, & ob aquas quoque calidas visendum.

LECTVS GEN. IN AVLA EST?] maritus est? vxor est domi? *lectus Genialis* (inquit Festus) *qui nuptijs sternitur, ex quo etiam appellatur.* M. Tull. in Cluentiana. *lectum illum Genialem, quem biennio antè filiæ suæ nubenti strauerat, in eadē domo sibi ornari, & sterni iubet.* Virg. Æn. 6. *lucent Genialibus altis Aurea fulcra toris.* D

NIL AIT ESSE PR. MEL. NIL &c.] quā tum mali afferat mulier, & quæ sint matrimonij incommoda, quæ rursum commoda: & quæ ex vita cælibe nascantur incommoda, pulchrè explicat Hesiod. in Theog. Omnino pudica & commoda vxor, magnum bonum: impudica, seu peruicax, sæua, & morosa, magnum malum. Atque in hac re Varronis consilium ac præceptum tenendum est, quod refert A. Gellius lib. 1. cap. 17. *Vitium vxoris aut tollendum est, aut ferendū. Qui tollit vitium, vxorem commodiorem præstat: Qui fert, sese meliorem facit.*

IVRAT BENÈ SOLIS] id est, iurat eos solos, qui vxorem duxerunt, beatos esse. notauimus alibi hoc genus loquendi, *bene esse alicui.*

QVO TEN. VVLTVS M.] ordo est E Quo nodo teneam Protea mutantem vultus, & formam?

PROTEA] ad notissimam de Proteo fabulam pertinent ea, quæ sunt sat. 3. lib. 2. *Effugiet tamen hæc sceleratꝰ vincula Proteus, Cūm rapies in iura ma lis ridentem alienis: Fiet aper, modo auis, modo saxū, & cùm volet, arbor.* eius auctor est Homer. ὀδυσσ. δ. Ἀλλ' ἤτοι πρώτιστα λέων γένετ' ἠϋγένειος. Αὐτὰρ ἔπειτα δράκων, καὶ πάρδαλις, ἠδὲ μέγας σῦς, Γίνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ, καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον: quā Virg. expressit his versibus Georg. 4. *Fiet enim subitò sus horridus, atraque tigris; Squammosusque draco, & fulua ceruice leæna: Aut acrem flammæ sonitum dabit, atque ita vinclis Excedet, aut in aquas tenues dilapsus abibit.*

QVID PAVPER? R.] Dixi de diuitum inconstantia. dicamus nunc etiam de pauperū mobilitate. ride, inquit. significat, pauperum inconstantiam longè magis esse ridiculam, quàm diuitū: quia scilicet diuites in rebus suis: pauperes in alienis & conductis inconstantiam suam declarant, & exprimunt.

F MVTAT CENACVLA,] pauperes, qui non habebant ædeis proprias, in quibus habitarent, cenacula conducebant, id est, superiores ædium parteis. Nam diuites, quorum erant ædes locatæ, parteis inferiores vsque ad secundum tabulatum sibi excipiebant, ac reseruabant: superiores pauperibus locabant.

ÆQVE NAVSEAT] æquè fastidiosus est: æquè fastidio afficitur.

PRIVA] sua, propria. priuos, priuasque antiqui dicebant pro singulis, vt scribit Festus. Lucret. lib. 4. *In multas igitur voces vox vna repente Diffugit, in priuas quoniam se diuidit aureis.* Horat. sat. 5. lib. 2. *turdus, Siue aliud priuum dabitur tibi: deuolet illuc, Res vbi magna nitet domino sene.* Iterum Lucret. lib. 5. *Aera nunc igitur dicam, qui corpore toto Innumerabiliter priuas mutatur in horas.* T. Liuius lib. annalium 30. *senatusconsultum in hæc verba factum est, vt priuos lapides silices priuasq́, verbenas secum ferrent.*

SI CVRTATVS] curtatus capillos, hellenismus

A nismus est, quale est *odorati capillos*, & alia sexcenta. reclamantibus fere omnibus libris manu scriptis, qui habent *curatus*, ego vulgatam scripturã tenui, curtatus.

In æqvali tonsore] ex efficiente effectum intellige. capilli igitur ab inæquali tonsore decurtati, intelligendi sunt inæqualiter decurtati: quemadmodum infrà epist. ad Mæcen. 3. huius lib. per textorem exiguæ togæ, exiguam togã significat *Exiguaq; toga simulet textore Catonem*.

Si fortè svbvc. pexæ trita] si subucula mea trita est, tunica autem comta, elegans, munda, atque ita vestitus incedo, rides, quasi hoc cultus genus ineptum sit, & indecorũ propter inæqualitatem, & discrepantiam. pexum opposuit trito. pexæ vestes, lanosę, villosæq; sint necesse est, nempe tales, vt in eis neq; stamen, neq; subtemen appareat: & à pectendo, vel à pectine sunt appellatæ: à quibus pexati, qui pexis vestibus amicti sunt. Mart. *pexatus pulchrè rides mea zoile trita*. vnde pexitas, id est, vt ita dicam, villositas. Plin. lib. 11. cap. 24. *quam non ad hoc videtur pertinere cribrata pexitas tela, & quadam politura arte ipsa per se tenax ratio tramæ?*

B ● Æstvat] commouetur, & agitatur animi perturbatione, & inconstantia. tralatio ducta est à maris æstibus nunc accedentibus, nunc recedentibus. sic M. Tull. accus. lib. 2. de iuredicundo, *æstuare illi, qui dederant pecuniam*. ibid. *Itaque æstuabat dubitatione: versabat se in vtramque partem non solùm mente, verùm etiam corpore*.

Disconvenit] dissidet, discrepat: vt *discõducit* apud Plaut. in Trinummo.

Insanire pvtas soll. me] id est, putas insaniam mihi esse solennem, & vsitatam: icircò neque miraris, neque rides. dictum *solennia* pro solenniter: vel putas me communi omnium hominum more insanire. alij legendum putant *solennia mi*, pro *mihi*. hoc sensu, putas mihi rem esse sollennem, & vsitatam mutare in horas sententiam, & insanire. alij post vocem *sollennia* distinctionis notam ponunt, hócq; modo hunc locum explicant: insanire, putas esse res omnibus

C mortalibus sollenneis, & vsitatas: id est, rem omnibus hominibus sollennẽ: neque me rides. vocabuli autem sollenne hæc significatio est, quam ostendimus. sic epist. ad Loll. 2. hoc lib. *Romanis sollenne viris opus, vtile famæ, Vitaq; & membris*. sic Tibull. lib. 2. *Ille leuis stipulæ sollenneis potus aceruos Accendet, flammas transiliétque sacras*. Cic. ad Attic. li. 7. *tantum illud nostrum sollenne seruemus, vt ne quem istuc euntem sine litteris dimittamus*. Iterum Horat. epist. 1. lib. 2. *Romæ dulce diu fuit, & sollenne, reclusa Manè domo, vigilare*.

Nec medici] qui me sanet, qui elleboro purget.

A prætore dati] Prætoris erat furiosis, & mente captis curatores dare, si deessent agnati & gentiles. nam, vt scribit M. Tul. Tusc. 3. *qui ita sit affectus, eum dominum esse rerum suarum vetant* XII. *tabulæ*. vide Caium iurisconsul. in institution. iuris ciuilis.

Tvtela] tutor, defensor. aliter dixit Od. 6. lib. 4. *Delia tutela deæ, &c.*

Et prave sect. stom.] ob rem leuẽ, ob rem nihili irascaris. ordo autem verborũ est: cùm ob vnguem amici de te pend. & te respicientis, prauè sectum stomacheris. significat, homines leuia suorum amicorum incommoda, vt quæ ad corpus pertinent, ad eámq; corporis particulam, quæ non ita magnam curam desiderat, iniquo animo ferre: maxima autem, & quæ ad animum referuntur, negligere. D

Te respic.] oculos & aspectum ad te referentis, vt patronum & parentem.

Ad svmmam, sap. vno min. est Io.] hac de re diximus sat. 3. lib. 1. ad illum locum *sidines, qui sapiens est*. Quòd autem ad genus loquendi attinet, *vno minor est Ioue*, id est, vni Ioui cedit: vno Ioue inferior est: vni Ioui secundus est: tale est illud Oda 12. lib. 1. *Te minor latum reget æquus orbem*. & Od. 6. lib. 3. *Dijs te minorem quòd geris, imperas*. & sat. 10. lib. 1. *Inuentore minor*. nõ multo aliter epist. 10. lib. 1. *donec minor in certamine longo*. aliter Oda 5. lib. 3. *Parthósque natos, vt capitis minor Ase remouisse*. aliter & sat. 3. lib. 2. in extr. *O maior tandem parcas insane minori*.

Præcipvè sanvs] nomen *sanus* ad corpus propriè pertinet: transfertur autem etiam ad animum. ad corpus retulit Horat. epistola ad Mæcen. 2. huius lib. *Si me viuere vis sanum, rectéque valentem*. Et certè mihi videtur hoc loco ita posuisse, vt vtroque modo intelligi vellet, & pro eo, qui corpore valet, & pro eo, qui sanæ mentis est. nam nomen pituita, quod statim sequitur, quamuis morbum corporis propriè significet per tralationem tamen etiam ad animi morbum pertinet, inanémque quandam laudis, & gloriæ cupiditatem significat, vt κόρυζα apud Græcos. Lucianus in dialogo Μενίππ. καὶ Διάκυ. ἀλλὰ κενοδοξία, καὶ τῦφος, καὶ πολλὴ κόρυζα. fortasse autem Stoicos irridet, qui affirment, sapientem non solùm diuitem, &c. sed etiam sanum semper futurum: cùm id neque in sapientis, neque in cuiusquam sit potestate positum. in nomine *pituita* autem cùm prima syllaba longa sit, dubium non est quin duæ vocales sequẽtes, u, & i, contrahantur, & coëant in vnam syllabam κατ᾽ συναίρεσιν. qua de re alibi diximus. E F

EP. 2. AD LOLLIVM. I.

TROIANI belli scriptorem, maxime Lolli,
Dum tu declamas Romæ, Præneste relegi:
Qui, quid sit pulchrũ, quid turpe: quid vtile, quid non:
Plenius, ac melius Chrysippo, & Crantore dicit.
Cur ita crediderim, nisi quid te detinet, audi.

A *Inuidus alterius macreſcit rebus opimis.*
Inuidia Siculi non inuenere tyranni
Maius tormentum. qui non moderabitur iræ,
Infectum volet eſſe, dolor quod ſuaſerit, & mens,
Dum pœnas odio per vim feſtinat inultò.
Ira furor breuis eſt, animum rege: qui, niſi pâret,
Imperat: hunc frenis, hunc tu compeſce catena.
Fingit equũ tenera docilem ceruice magiſter,
B *Ire viam, quam monſtrat eques. venaticus, ex quo*
Tempore ceruinam pellem latrauit in aula,
Militat in ſiluis catulus. nũc adbibe puro
Pectore verba puer, nunc te melioribus offer.
Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem
Teſta diu. quòd ſi ceſſas, aut ſtrenuus anteis:
Nec tardum opperior, nec præcedentibus inſto.

TROIANI BELLI SCRIPTOREM, &c.] Iliadem Homeri relegi.

C PRÆNESTE] quod frigidum appellat Od. 4. lib. 3. *ſeu mihi frigidum Præneſte, ſeu Tibur ſupinum, &c.*

PVLCHRVM] honeſtum. καλὸν. ſic apud M. Tull. *pulchritudo factorum.*

PLENIVS] vberius, copioſius. lib. 1. Vatic. habet *Planius*. cum quo & quidem alij congruunt.

CHRYSIPPO] qui fulcire putatur porticum Stoicorum, vt ſcribit M. Tull. lib. 2. Academ. hic ſeptingentos libros, & plureis edidit. Ita autem claruit in dialecticis, vt plerique exiſtimarint, ſi apud Deos locus eſſet dialecticæ, non aliam dialecticam futuram, quàm Chryſippeam. exſtat & de eo hic ſenarius apud Laërtium, Εἰ μὴ γὰρ ἦν Χρύσιππος, οὐκ ἂν ἦν στοά. id eſt, niſi enim eſſet Chryſippus, non eſſet porticus.

CRANTORE] Academico, de quo M. Tull. Tuſcul. 3. his verbis, *Nec abſurde Crantor ille, qui in noſtra Academia vel in primis fuit nobilis. Minimè* (inquit) *aſſentior iis, qui iſtam neſcio quam indolentiam magnopere laudant: quæ nec poteſt vlla eſſe, nec debet. Ne ægrotus ſim* (inquit) *ſed ſi fuerim, ſenſus adſit, ſiue ſecetur quid ſiue auellatur à corpore. nam iſtuc nihil dolere, non ſine magna mercede contingit immanitatis in animo, ſtuporis in corpore.* verba Crantoris Græca reperiuntur apud Plutarch. ἐν τῷ παραμυθ. πρὸς Ἀπολλών. μὴ γὰρ νοσοῖμεν (φησὶν) ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Κράντωρ. νοσοῦσι δὲ παρείη τις αἴσθησις, εἴτ' οὖν τέμνοιτό τι τῶν ἡμετέρων, εἴτ' ἀποσπῷτο. τὸ γὰρ ἀνώδυνον τοῦτ' οὐκ ἄνευ μεγάλων ἐγγίνεται μισθῶν τῷ ἀνθρώπῳ. τεθηριῶσθαι γὰρ εἰκὸς ἐκεῖ μὲν σῶμα τοιοῦτον, ἐνταῦθα δὲ ψυχήν. Idem Tullius lib. 5. de Finibus, *tamen audebo te ab hac Academia noua ad veterẽ illã vocare: in qua, vt dicere Antiochũ audiebas, nõ ij ſoli numerãtur, qui Academici vocãtur, Speuſippus, Xenoc. Polem. Crãtor, &c.* D

DETINET] Vatic. vnus habet deſtinet, vt fortaſſe legendum ſit *diſtinet*.

BARBARIÆ] Phrigiæ. aliàs per barbaros Perſæ & Medi ſignificantur: vt Oda 29. lib. 1. *quæ tibi virginum Sponſo necato barbara ſeruiet?* Ex quo loco intelligere licet, falli eos, qui per barbariam ſemper Phrygiam ſignificari putant.

COLLISA] conflictata, contrita, ſeu commiſſa. vt Homerus ἰλιάδ. α. τίς τ' ἄρ σφωε θεῶν ἔριδι ξυνέηκε μάχεσθαι: id eſt, quis vos deus commiſit vt inter vos contenderetis ac decertaretis? E

DVELLO] bello. *Duellum* (inquit Feſtus) *bellum: videlicet, quòd duabus partibus de victoria contendentibus dimicatur.* M. Tullius oratore perf. *Nam vt duellum bellum, & duis bis, ſic Duelium eũ, qui claſſe Pœnos deuicit, Bellium nominauerunt.* Sic iterum Feſtus teſtatur *duonum* dictum eſſe à veteribus pro *bonum*.

ÆSTVS] animorum motus, perturbationes. in quibuſdam lib. ſcriptis legitur *æſtum*. ſed parum refert.

ANTENOR CENSET] ſic Antenor ἰλ. η. Κέκλυτέ μευ Τρῶες, καὶ Δάρδανοι, ἠδ' ἐπίκουροι, Ὄφρ' εἴπω, τά με θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι κελεύει· Δεῦτ', ἄγετ', Ἀργείην Ἑλένην, καὶ κτήμαθ' ἅμ' αὐτῇ Δώομεν Ἀτρείδῃσιν ἄγειν, &c. i. Audite me Troiani, & Dardani, & ſocij, vt ego vobis exponam quod ſentio. Eia, agite: Arginam Helenam, & cum ea, bona, quæ huc ſecum aduexit, Atridis reddamus, &c.

BELLI PRÆCID. CAVS.] reddere Helenam Græcis cum ijs rebus, quas ſecum Troiam aduexerat, vt declarant ſuperiores Homeri verſus.

QVID PARIS?] apud eundem ſic reſpondet Antenori Paris, Ἀντῆνορ, σὺ μὲν οὐκ ἔτ' ἐμοὶ φίλα ταῦτ' ἀγορεύεις, &c. id eſt, Antenor tu quidem mihi grata iſta non loqueris.

VT SALV. REGN. VIVATQVE BEATVS, COGI P. N.] id eſt, negat ſe poſſe cogi, vt reddat Helenam Menelao, quod ſi feciſſet, ſaluus regnaſſet, beatúſque vixiſſet. vel ſic: Quid Paris? cogi ſe poſſe negat, vt ſaluus regnet, & viuat beat⁹, Helenã reddẽdo ſcilicet. vulgò, ſic, Quid Paris? negat ſibi hãc vim poſſe inferri, & neceſſitatẽ imponi, ſi futurum eſt, vt viuat beatus, & ſaluus regnet.

NESTOR COMPONERE LITES] ἰλ. α. Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες, Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ, Εἰ σφῶϊν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιν, &c. id eſt, Profectò gaudeat Priamus, & Priami filij, ſi intelligant, vos hoc modo inter vos contendere.

A HVNC AMOR,] Agamemnonem vrit amor: ira communiter vtrumque incendit, Agamemnonem & Achillem.

PLECTVNTVR] eius luunt pœnas. supra Od. 28. lib. 1. *Venusina Plectantur silua.*

VTILE PROPOSVIT N. EXEMPL.] in Odyssea. *Exemplar Vlyss.* id est, Vlyssem, quem sibi quisq; proponere debeat imitandum. & attende eum nō dicere *exemplum*. Sic Alcidamas Odysseam, καλὸν ἀνθρωπίνου βίου κάτοπτρον appellabat, nomine translato, sed longiùs petito, vt notat Aristotel. lib. 3. Rhetor. id est, pulchrum humanæ vitæ speculum.

DOMITOR TROIÆ] id est, posteaquàm Troiam domuit, ac subegit. Hom. ὀδ. α. ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε. id est, posteaquàm Troiam expugnauit.

DVM SIBI, DVM SOC. RED. PARAT] Hom. ibid. Ἀρνύμενος ἥν τε ψυχὴν, καὶ νόστον ἑταίρων. id est, eripere cupiens vitam suam, & reditum sociorum suorum.

B ADVERS. RER. IMMERSAB.] qui numquam succubuit rebus aduersis. immersabilis, ἀβάπτιστος Pindarus ᾠδ. β. πυθ. Horat. epist. superiore, *mersor ciuilibus vndis.* aliter sat. 4. lib. 2. *Doctus eris viua misto mersare Falerno.*

SIRENVM VOCES, &c.] Sirenas alij Acheloi, & Steropæ, alij eiusdem Acheloi & Terpsichoræ vnius nouem Musarum, filias esse tradidetunt. quam opinionem sequitur Appollon. lib. 4. Argon. Eurip. autem in Helena, Terræ filias facit, ἒ ἒ, πτεροφόροι νεάνιδες, Παρθένοι Χθονὸς κόραι Σειρῆνες. id est, e, e, pennigeræ puellæ, virgines terræ filiæ, Sirenes. Illæ, cùm integram, & inuiolatam virginitatem seruare constituissent, in odium Veneris acerbissimum venerunt. Itaque alas nactæ, in orā littoris Etrusci euolarunt, insulamque Anthemusam incoluerunt. earum nomina sunt Aglaophonia, Thelxiepea, Pisinoa, Ligea. Hæ (vt ait Homerus ὀδυσ. μ.) eos, qui ad illa loca nauigarent, aureisque facileis, & vacuas eis præberent, ita suo

C cantu demulcebant, ac retinebant, vt numquam posteà de reditu in patriā cogitarent, ibique consenescerent, & mortem obirent. Vlysses autem ne quid sibi tale accideret, cùm à Circe præmonitus esset, socijs aureis cera obturauit, sibi pedes, & manus vinciendos curauit, vetuitq; se solui, si fortè earum cantu delectatus, ad eas nauigare vellet. sic Hom. Σειρῆνας μὲν πρῶτον ἀφίξεαι, αἵ ῥά τε πάντας Ἀνθρώπους θέλγουσιν, ὅ, τις σφέας εἰσαφίκηται, Ὅς τις ἀϊδρείῃ πελάσῃ, καὶ φθόγγον ἀκούσῃ Σειρήνων· τῷ δ' οὔτι γυνὴ καὶ νήπια τέκνα Οἴκαδε νοστήσαντι παρίσταται, οὐδὲ γάνυνται· Ἀλλά τε Σειρῆνες λιγυρῇ θέλγουσιν ἀοιδῇ Ἥμεναι ἐν λειμῶνι. id est, Ad Sirenas primùm peruenies, quæ omneis homines mulcent, quisquis ad eas aduenerit, qui per imprudentiam & ignorantiam ad eas accesserit, & vocem Sirenū audierit. Ei autem nequaquam vxor & paruuli pueri domum reuerso obuiam procedunt, neque reditum gratulantur: Sed eum perpetuò Sirenes suaui, & liquido cantu mulcent, in prato sedentes. fuit autem talis (vt scribit Hom. eodem libro) Sirenū cantus, quo Vlyssem allicere conatæ sunt. Δεῦρ' ἄγ' ἰὼν πολύαιν' Ὀδυσεῦ, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν, Νῆα κατάστησον, ἵνα νωϊτέρην ὄπ' ἀκούσῃς. Οὐ γάρ πώ τις τῇδε παρήλασε νηῒ μελαίνῃ, Πρίν γ' ἡμέων μελίγηρυν ἀπὸ στομάτων ὄπ' ἀκοῦσαι. Ἀλλ' ὅγε τερψάμενος νεῖται, καὶ πλείονα εἰδώς. Ἴδμεν γάρ τοι πάνθ', ὅσ' ἐνὶ Τροίῃ εὐρείῃ Ἀργεῖοι Τρῶές τε θεῶν ἰότητι μόγησαν. Ἴδμεν δ' ὅσσα γένηται ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ. Quos versus vertit M. Tull. lib. 5. de Finibus, vbi docet, nihil aliud à Sirenibus hoc cantu promitti, quàm cognitionem rerum, ac scientiam. vide quæ scripsimus ad illum locum, *vitanda est improba Siren Desidia:* sat. 3. lib. 2. Pausanias Atticis, poëmatum, & orationum illecebram, Sirenem appellari solere scribit his verbis, ὠνόμαζε δὲ καὶ τοῦ ἐν ποιήμασι καὶ λόγοις τὸ ἐπαγωγὸν Σειρῆνι εἰκάζειν. Apud Apollon. lib. 4. Argon. Orpheus citharæ cantu Sirenum vocem auertit, ne ab Argonautis audiatur. D

CIRCÆ POCVLA] Circe Solis, & Persæ filia, Æetæ Colchorum regis, Medeæ patris, soror. alij Æetæ & Hecatæ filiam, Medeæ sororem esse volunt, vt refert interpr. Appollonij in Argonaut. M. Tull. lib. 3. de natura deorum, scribit Circen, & Pasiphaën è Perseide Oceani filia natas esse, patre Sole. de ea sic Hom. ὀδ. κ. Κίρκη ἐϋπλόκαμος, δεινὴ θεὸς, αὐδήεσσα, Αὐτοκασιγνήτη ὀλοόφρονος Αἰήταο. Ἄμφω δ' ἐκγεγάτην φαεσιμβρότου ἠελίοιο. id est, Circe comta coma, horribilis dea, diserta, soror germana Æetæ perdita cogitantis. Ambo autem à sole hominibus lucem suppeditante nati sunt. Hæc socios aliquot Vlyssis, qui ea loca, in quibus commorabatur, exploratum missi fuerant, virga illa sua percussos, epotoque pharmaco, statim in sues vertit, præter Eurylochum, qui, ceteris eius domum ingressis, suspicatus dolum subesse, extra foreis remanserat. auctor Hom. lib. quem suprà commemoraui, his verbis, Αὐτὰρ ἐπεὶ δῶκέν τε, καὶ ἔκπιον, αὐτίκ' ἔπειτα Ῥάβδῳ πεπληγυῖα κατὰ συφεοῖσιν ἐέργνυ, Οἱ δὲ συῶν μὲν ἔχον κεφαλάς, φωνήν τε, δέμας τε, Καὶ τρίχας. αὐτὰρ νοῦς ἦν ἔμπεδος, ὡς τὸ πάρος περ. id est, Porrò autem posteaquàm Circe pharmacum dedit, & illi ebiberunt, tum illa eos virga percussos in haris conclusit. Illi autem suum quidem habebant capita: sed mens eis erat stabilis, vt antea. sic Virgil. lib. 7. Æneid. *Hinc exaudiri gemitus, iraq; leonum, Vincla recusantum, & sera sub nocte rudentum, Setigeriq; sues, atq; in presepibus vrsi Sæuire, ac forma magnorum vlulare luporum: Quos hominum ex facie dea sæua potentibus herbis Induerat Circe in vultus, ac terga ferarum.* Dion Chrysostomus oratione, quæ inscribitur διογένης, ἢ περὶ ἀρετῆς, id est, de virtute, per Circen vult significari voluptatem, quæ non gladijs, neque hastis, neque bipennibus, neque sagittis homines oppugnat, sed luxu, delicijs, epulis, illecebris, mollitie, rebus venereis & similibus illicit in fraudem, inescat, decipit, effæminat, liquefacit, & eneruat. Multa alia præclara de Circe & voluptate dicuntur ab illo politissimo & dulcissimo scriptore. M. Tull. in Diuinatione contra Cæcilium, alludens ad hanc de Circe fabulam, ita loquitur. *Est adhuc, id, quod vos omnes admirari video, non Verres, sed Q. Mucius. quid enim facere potuit elegantius ad hominum existimationem? æquius ad leuandam mulieris calamitatem? vehementius ad quæstoris libidinem coërcendam? summe* E F

A *hæc omnia mihi videntur laudanda: sed repentè è vestigio ex homine tanquam aliquo Circæo poculo factus est Verres: redit ad se, atq. ad mores suos.* Xenophon Ἀπομνημ. α. hanc de Circe fabulam iocans transfert ad edacitatem, & cibi, potusque immoderationem. eos enim, qui intemperantius edant, & bibant, sues ab illecebris epularum fieri: Vlyssem autem tùm sua sponte, tùm Mercurij præceptis ac monitis temperantem effectum cauisse, ne se supra modum cibo expleret. Omnino credibile est, Circen illam, si vnquam fuit, mulierẽ fuisse impudicam, & libidinosam, quæ arte meretricia, blanditijs & illecebris homines à se illectos & irretitos, à rebus agendis, & ab officio abduceret, atque ad vitam voluptariam traduceret. quod & Seruius existimat commentar. ad lib. 7. Æneid. non longè à princip. *Circa* autem excudendum curaui, secutus treis cod. Vatic. & Iannoct. Faër. Tornes. & alios, quibus hîc in Gallia vsus sum.

B QVÆ SI CVM SOCIIS STVL. &c.] Hom. ὀδ. κ. Mercurium inducit iuuenis ornatu, & specie, Vlyssi ad Circen eunti, sociosque suos in sues versos repetituro ea præcipientem, quibus eos restitutos in pristinam formam, recuperare possit: simulque remedium præbentem aduersus Circæ veneficia.

STVLTVS, CVPIDVSQVE BIBISSET] si in eo se stultum, cupidumque præbuisset, vt pharmaca Circæ biberet, &c. Atqui bibit Vlysses, vt est apud Home. sed ea in eum nihil valuerunt, vtpote salutari illo Mercurij pharmaco præmunitum.

SVB DOMINA MERETR.] rectè addidit *domina*. nam quisquis meretricio amore deuinctus est, seruitutem seruit, eamque turpissimam. profert hunc versum Seruius ad illum Virgil. Æneid. 7. locum, quem paullo antè commemorauimus.

TVRPIS, ET EXCORS] amens. Hom. ibid. κακόν, καὶ ἀνήνορα θήῃ, id est, malum, & nihil viri habentem. cor enim pro mente sæpe vsurpatur, vt

C cùm dicimus quempiam cor non habere. Lucre. lib. 5. *Ingenio qui præstabant, & corde vigebant.* vsus est hoc nomine etiam satyra 3. lib. 2. *Tune insanus eris, si acceperis, an magis excors, &c.*

AMICA LVTO SVS] Homerus ibid. σύας appellat χαμαιευνάδας, id est, humi cubanteis. sic immundos sues appellat Virg. Georg. 1. id est, vt interpretatur Seruius, luto gaudenteis: & profert hunc locum Horatij.

NOS NVMERVS SVMVS] sumus turba sine nomine, sine virtute, ac dignitate. nam apud scriptores multitudo, numero, non pondere, aut dignitate æstimatur, vt infrà epist. de arte p. *numero plures, virtute, & honore minores.* Homerus vocat πληθύν, vt Ιλ. α. ὡς φάτο ἡ πληθύς. Carent igitur illi quidem omni dignitate, atque auctoritate, qui numerum explent duntaxat: sed longè sunt ij deterrimi, ac postremi homines, qui nullo numero sunt, seu qui ne numeri quidem locum obtinent, quod de Megarensibus olim ab Apolline responsum est, Ὑμεῖς δ' ὦ Μεγαρεῖς οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι, Οὔτε δυωδέκατοι, οὔτ' ἐν λόγῳ, οὔτ' ἐν ἀριθμῷ. id est, vos autem Megarenses, neq; tertij, neque quarti, neq; duodecimi estis, neque vlla in ratione, neque in numero. Sic Æschines ille apud Theocrit. εἰδ. ιδ. queritur se apud Cyniscam puellam nullo numero esse, his verbis, Ἄμμες δ' οὔτε λόγω τινὸς ἄξιοι, οὔτ' ἀριθμητοί, Δύστανοι Μεγαρῆες ἀτιμοτάτᾳ ἐνὶ μοίρᾳ. id est, nos autem neque vlla ratione digni, neque vllo in numero habiti sumus, tanquam infelices Megarenses, in loco infimo, seu in condicione deterrima, & contemtissima. Euripid. in quadam tragœdia, quæ non exstat, Δειλοὶ γὰρ ἄνδρες οὐκ ἔχουσιν ἐν μάχῃ Ἀριθμόν, ἀλλ' ἄπεισι, κἂν παρῶσ' ὅμως. id est, ignaui enim homines non habent in prœlio numerum: sed absunt etiam si adsint. Idem Eurip. Heracl. ἀριθμὸν posuit, pro homine nihili, cum de vno loqueretur: Εἰδὼς μὲν οὐκ ἀριθμόν, ἀλλ' ἐτητύμως Ἄνδρ' ὄντα τὸν σὸν παῖδα. id est, cùm scirem filium tuum nõ esse numerum, sed verè virum esse. Non admodum autem dissimile est illud Hom. ιλιάδ. σ. ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης: id est, inutile onus terræ. quod vsurpauit Plato in Theæteto. καὶ οἴονται ὃ ἂν λέγωσιν, μὴ ἄλλως ἄχθη, ἀλλ' ἄνδρες, οἵους δεῖ σῶς ἐν πόλει τοὺς σωθησομένους: id est, putant se audire, seu sibi dici, se non esse nebulones, aut nugatores, cùm alioqui sint onera terræ. sed taleis viros, qualeis eos esse oporteret in ciuitate, qui salui sint futuri.

D

E

SPONSI PENELOPÆ] Penelopæ reperi scriptum in quinque codicibus manuscriptis, 3. Vatic. Iannoct. Tornes. non Penelopes. Lat. verò sponsorum appellatione procos significat, quos Homerus μνηστῆρας nominat. Procorum autem Penelopes viuendi genus fuisse inertissimũ, desidiosissimum, mollissimum, dissolutissimum, declarat Homerus multis ὀδυσ. libris. exempli causa, lib. 1. Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος, καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο Μνηστῆρες, τοῖσιν μὲν ἐνὶ φρεσὶν ἄλλα μεμήλει, Μολπή τ' ὀρχηστύς τε. τὰ γάρ τ' ἀναθήματα δαιτός. Κήρυξ δ' ἐν χερσὶν κίθαριν περικαλλέα θῆκε Φημίῳ, ὅς ῥ' ἤειδε παρὰ μνηστῆρσιν ἀνάγκῃ. id est, Porrò autem posteaquàm potionis & cibi desiderium depulerunt proci: eis quidem alia curæ fuerunt, cantus, & saltatio: hæc enim sunt epularum additamenta. Præco autem citharam Phemio in manus tradidit: Qui apud procos canebat necessitate coactus. ibidem. Οἱ δ' εἰς ὀρχηστύν τε, καὶ ἱμερόεσσαν ἀοιδὴν Τρεψάμενοι τέρποντο, μένον δ' ἐπὶ ἕσπερον ἐλθεῖν. id est, illi autem ad saltationẽ, & amabilem cantum conuersi oblectabantur, & ita tempus vespertinum exspectabant. & lib. β. scribus illis Ithacensibus conuocatis, Οἱ δ' εἰς ἡμέτερον πωλεύμενοι ἤματα πάντα Βοῦς ἱερεύοντες, καὶ ὄϊς, καὶ πίονας αἶγας Εἰλαπινάζουσι, πίνουσί τε αἴθοπα οἶνον. id est, hi autem in domo nostra dies omneis commorantes & versantes, boues mactantes, & oueis, & pingueis capras epulantur, & vinum rubrũ, seu calidũ bibunt. Athen. lib. 4. procorum cenas, & prandia cum Phæacum conuiuijs comparans, taleis illorum esse compotationes ait, qualeis probabile est esse luxuriosorũ, vinolentorum, amatorũ: Phæacum autẽ conuiuia esse illa quidem delicata, & voluptaria, verumtamen grauiota, & temperatiora.

F

ALCINOIQVE, &c.] Alcinous rex Phæacum apud Hom. ὀδ. θ. dicit, sibi, ac populo suo conuiuia,

A conuiuia, citharam, choréas, cultum corporis varium, ac sæpe mutatum, calida balnea, Venerem placere, his verbis, Αἰεὶ δ' ἡμῖν δαίς τε φίλη, κίθαρίς τε, χοροί τε, εἵματά τ' ἐξημοιβὰ, λοετρά τε θερμὰ, καὶ εὐναί. id est, Semper autem nobis & conuiuium placet, & cithara, & chori, & vestes subinde mutatæ, & lauacra calida, & lecti. *Alcinoi* autem patrij casus est, numeri singularis, cohæretque cum nomine *iuuentus*, quod proximo versu sequitur. quædam exemplaria habent *Antinoiq;*: quæ lectio si placebit, erit numeri multitudinis, recti casus, id est, Antinoi similes. fuit autē Antinous vnus è procis Penelopæ, ferox, & arrogans, & contumeliosus.

PLVS ÆQ. OPER.] id est, plus æquo occupata: quæ plus æquo laboris sumsit. operari, est opus facere, operam in re aliqua ponere. sic Lucre. lib. 4. *Et quibus in rebus consuerunt esse operati.* interdū & pro sacrificandi verbo vsurpatur, quemadmodum & facere, & ῥέζειν apud Græcos. Virg. Georg. 1 *latis operatus in herbis.* Tibull. lib. 2. *Tunc*
B *operata deo pubes discumbet in herba.*

ET AN STREP. CITHARÆ CESSATVM] quidam *cessantum* legendum putant, non *cessatum*, vt habent vulgati, & manuscripti codices: & interpretantur otiosorum, & feriatorū hominū curas traducere: quod est, nihil agere, nihil curare: rebus ludicris, ac voluptarijs operam dare, saltare, cantare, &c. quam scripturam nullo in codice vetere reperi. Ego alteram, & receptam, verá esse puto. Porrò autem *cessatum ducere*, valet, κοιμίζειν, sopire. sic enim loquuntur Græci, κοιμίζειν τὰς λύπας, ἢ τὰς φροντίδας. id est, sopire dolores, aut curas.

DE NOCTE] id est, statim post noctem. sic lib. 2. sat. vlt. *De medio potare die.*

SI NOLES SAN. CVRR. HYDROP.] *noles* scriptum reperi in tribus codicibus manuscriptis, 1. Vatic. & Iann. Torn. eamque putaui rectá, & germanā scripturam. sententia autem huius loci hæc est: si te non seruabis intereà dum sanus es, (inquit) cogêris re seruare, & ad medicum currere, tibiq; consulere, cùm factus eris hydropicus.
C Allegoria est, per quam hoc significat, si operam studio sapientiæ dare noles interea dum animum à vitijs purum habes: si librum cum lumine ante diem non posces: vitia contrahes, quæ non facilè postea abstergebis, & quæ te vigilem assiduè torquebunt. mendosè (opinor) habent quidam libri *cures*, nisi addas *te*, & legas *nolis*. alioqui legendū *curres*, nempe ad medicum, id est, ad philosophū. verumtamen iudicet lector.

ET NI POSCES ANTE DIEM] ἑρμηνεία, seu interpretatio est superiorum. inuidia & amor sunt animorum morbi, & quasi hydrôpes: poscere librum, & ire ad philosophum, sunt remedia expetere, & medicum consulere. Sic Dion Chrysost. in orat. quæ inscribitur, Διατριβὴ τῶν ἐν συμποσίῳ, ostendit, quemadmodum nemo pharmaca medicorū sibi comparat, aut mercatur, nisi ægrotet: ita neminē ad philosophum audiendū accedere, nisi ęgritudine aliqua oborta, & in reb. aduersis.

NAM CVR, QVÆ LÆDVNT OCVLOS, &c.] cur leuia mala, leuesq; morbos depellere properas: morborum autem animi, qui sunt longè grauissimi, curationem in annum differs? Huc pertinent illa ex oratione Dionis Chrysostomi, Διογ. ἢ περὶ ἀρετῆς, non longè à principio, Καὶ ἔλεγε θαυμάζειν [Διογένης] ὅτι εἰ μὲν ἔφη ὀδόντας ἰᾶσθαι, πάντες ἂν αὐτῷ προσῄεσαν οἱ δεόμενοι ὀδόντα ἐξελέσθαι: καὶ νὴ Δί' εἰ ὑπέσχετο ὀφθαλμοὺς θεραπεύειν, πάντες ἄνθρωποι ὀφθαλμοὺς αὐτῷ ἐπεδείκνυον: ὁμοίως δὲ εἰ σπληνὸς, ἢ ποδάγρας, ἢ κορύζης ἔλεγεν εἰδέναι φάρμακον: ἐπεὶ δὲ ἔφη παύσειν τοὺς πειθομένους αὐτῷ ἀγνοίας καὶ πονηρίας, καὶ ἀκολασίας, οὐδεὶς αὐτῷ προσεῖχεν, οὐδὲ ἐκέλευεν ἰᾶσθαι αὐτὸν, οὐδ' εἰ πολὺ προσλήψεσθαι ἀργύριον ἔμελλεν, ὡς ἧττόν τι ὑπὸ τούτων, ἢ ὑπὸ ἐκείνων ἐνοχλούμενος, ἢ χαλεπώτερον ὂν ἀνθρώπῳ σπλῆνος ἀνέχεσθαι οἰδοῦντος ἢ διεφθαρμένου ὀδόντος, ἢ ψυχῆς ἄφρονος, καὶ ἀμαθοῦς, καὶ δειλῆς, καὶ θρασείας, καὶ φιληδόνου, καὶ ἀνελευθέρου, καὶ ὀργίλης, καὶ λυπηρᾶς, καὶ πανούργου, καὶ πάντῃ ζώσης διεφθαρμένης. id est, & dicebat se mirari Diogenes, siquidē profiteretur dentium sanandorum scientiam, omneis dolore affectos ad se accessuros, roganteis, vt dentem corruptum sibi eximeret, atq; euelleret: & si polliceretur se oculis medicinam facturum, omneis homines sibi oculum curandū commissuros: similiter si splenis, aut podagræ, aut pituitę, seu grauedinis medicamentū, remediumq; se nouisse diceret, omneis morbis illis implicitos ad se concursuros: posteaquàm autē dixit se eos, qui sibi fidem haberent, ignorantia, & nequitia, & intemperantia liberaturum, neminem sibi aureis admouisse, animúmue attendisse, neque sese sanandum tradidisse, ne si pecuniam quidem vnà cum valetudine aut sanitate accepturus esset, quasi ab his malis minus conflictetur, quàm ab illis, aut quasi grauius ac difficilius sit homini lienem tumentem, vel dentem putridum, seu corruptum patienter ferre, quàm animum insipientem, & indoctum, & timidum, & audacem, & voluptatū ardore flagrantem, & illiberalem, & iracundum, & anxium, & vafrum ac subdolum.

SIQVID EST ANIMVM] si quid animum exest, absumit, tabefacit, &c. sic & verbo ἔδω, seu ἔδομαι vtuntur Græci. Hom. ἰλ. ω. τέκνον ἐμὸν, τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων σὴν ἔδεαι κραδίην, id est, ô fili mi, quousque lamentans & mærens cor tuum edes? M. Tull. lib. 3. Tuscul. quæst. *Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans:* quem versum cum illo superiore, *Qui miser in campis mœrens errabat Aleis*, vertit ex Homeri ἰλ. ζ. Ἤτοι ὁ καππεδίον τὸ Ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο Ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων. Aliquot libri veteres habent *si quod*: quæ scriptura non est reijcienda. nam & probabilem sententiam continet, neque tamen multum ab altera differentem. hoc enim ea significatur, cur quæ lædunt oculos studes & properas detrahere, si id, quod consumit & corrumpit animum, curare cessas & cunctaris?

DIMIDI. FACTI, QVI COEPIT, &c.] Hesiod. Ἀρχὴ δέ τοι ἥμισυ παντός. id est, principium autem dimidium totius. Plato lib. de rep. secundo, οὐκοῦν οἶσθα ὅτι ἀρχὴ παντὸς ἔργου μέγιστον, ἄλλως τε καὶ νέῳ, καὶ ἁπαλῷ ὁτῳοῦν, id est, scis ne igitur principium cuiusque operis maximum quiddam esse, præsertim & iuueni, & cuiuis, qui tener sit, & flexibilis? & Aristot. li. 1. de morib. ad Nicom. δοκεῖ οὖν πλεῖον, ἢ τὸ ἥμισυ τοῦ παντὸς εἶναι ἡ ἀρχή: id est, videtur igitur princi-

A principium plus esse, quàm dimidium totius.

SAPERE AVDE] quasi ad rem magnam & arduam excitans, dixit *aude*. Virg. Æn. 9. *Euryale audendum dextra*. epist. 3. infrà. *ipse quid audes?*

RVSTICVS EXSPECT. DVM DEF.] nomen *rusticus* cum verbo *exspectat* coniugendum mihi esse videtur, hoc sensu, *Rusticus exspectat*, id est, rustico similis est, qui exspectet: vel eò rusticus est, quòd exspectet: rusticè exspectat: rusticum se in eo esse ostendit, qui exspectet, dum defluat amnis, &c. quod genus annotauimus suprà ad Od. 8. lib. 3.

VOLVBILIS] sic sup. Od. 1. lib. 4. *te per aquas, dure, volubileis*: repete verbum *sequor*, ἀπὸ κοινοῦ.

BEATA] benè dotata, diues, & pecuniosa. sic sæpè Horat. sat. vlt. lib. 2. *Vt Nasidieni iuuit te cena beati?*

ET INCVLTÆ PAC. VOM. SILVÆ] sic Virg. Geor. 2. *Aut vnde iratus siluam deuexit arator, Et nemora euertit multos ignaua per annos, Antiquasque* B *domos auium cum stirpibus imis Eruit: illa altum nidis petiere relictis. At rudis enituit impulso vomere campus.*

QVOD SATIS EST CVI CONTIGIT HIC NIHIL] sic legendum est, & ita scriptum reperi in tribus libris antiquiss. omnes quidem habent *contigit*, non vt vulg. *contingit*.

NON DOM. AVT FVND. &c.] eandem sententiam propemodum expressit suprà Od. 1. lib. 3. *Quòd si dolentem nec Phrygius lapis, Nec purpurarum sidere clarior Delenit vsus, &c.* & Lucretius lib. 1. *Nec calidæ citius decedunt corpore febres, Textilibus si in picturis, ostroque rubenti Iacteris, quam si plebeia in veste cubandum est. Quapropter quoniam nil nostro in corpore gazæ Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni, Quod superest, animo quoque nil prodesse putandum est.* Varro ἀνθρωπο. *Non fit Thesauris, non auro pectus solutum: Non demunt animi curas ac religiones Persarum montes, non atria diuitis Crassi.* Tibull. *Non opibus mentes hominis, curæque leuantur, Nam fortuna sua tempora lege regit.*

C QVI CVPIT, AVT MET. &c.] Qui cupiditate (inquit) aut metu, aut cæteris animi morbis affectus est, is nihilo maiorem ex fortunæ bonis, & possessione diuitiarum, fructum percipit, quàm lippus ex tabulis pictis, &c. in lib. Ianooct. & Torn. & Nicot. Russard. Cleric. Morell. scriptum est, *sic domus & res.*

FOMENTA PODAGRAM] Sed nónne fomenta siue calida, siue refrigerantia, oempe pro ratione & natura podagræ, iuuant podagram? iuuant quidem, sed ita, vt dolorem leuent, & minuant ad tempus, non vt funditus & in perpetuum tollant. Fomenta enim admouentur summis corporis partibus, vt & malagmata, & cataplasmata. at mali causa non est in summo corpore, sed longius oritur, & altius insedit. Quocirca non qui fomentis vtitur, iuuat verè podagram, sed qui causam morbi funditus exstirpat: vt qui Venere & vino sese abstinet, & tenuiter, frugaliter, continenter viuit. Vbi autem sentiri cœpta est podagra, sanguinis missio adhibita sæpe anouam, nonnumquam perpetuam valetudinem præstat: *quidam etiam cùm asinino lacte poto se eluissent, in perpetuum hoc malum euaserunt*, inquit Celsus lib. 4. cap. 24. D *quidam*, vt idem ait ibidem, *cùm toto anno à vino, mulso, Venere sibi temperassent, securitatem totius vitæ consecuti sunt, &c.*

SINCER. EST N. VAS, QVOD. &c.] sic Lucret. lib. 6. in princip. de Epicuro, *Intellexit ibi vitium vas efficere ipsum, Omniaque illius vitio corrumpier intus, Quæ collata foris, & commoda cumque venirent: Partim quòd fluxum, pertusumque esse videbat, Vt nulla posset ratione expleri vmquam: Partim, quòd tetro quasi conspurcare sapore Omnia cernebat, quæcumque receperat, intus, &c.*

SPERNE VOLVPT.] In quibus spernendis & repudiandis virtus vel maximè cernitur, inquit M. Tullius lib. 1. de legibus, sub extremum, quibusque sæpe vincuntur qui alioqui viribus & ferro erant inexpugnabiles atque inuicti. Exemplo sit Annibal, quem luxuria, & deliciæ Campanæ fregerunt, atque eneruarunt, bello insuperabilem atque indomitum. Itaque præclare dictum E est illud à quodam, μία τις ἀσθενῶν ὁδὸς, τὸ τῇ ἡδονῇ περιγίνεσθαι τῶν μειζόνων: id est, vna est infirmioribus, & imbecillioribus via, qua potentiores aduersarios superare possint, voluptas. Hoc cùm scirent prudentissimi illi viri M'. Curius, & T. Coruncanius cùm audissent, esse quemdam sapientem, qui diceret, omnia, quæ faceremus, ad voluptatē esse referenda, meritò optabant, vt id Samnitibus, & Pyrrho persuaderetur, quo facilius vinci possent, cùm se voluptatibus dedidissent.

NOCET EMTA DOLORE VOL.] atqui omnis voluptas corporis, emitur subsequente dolore, & cū dolore subsequente coniuncta est, seu dolorem comitem & quasi connexum habet. omnis igitur corporis voluptas nocet. subsequente autem idcirco dixi, quia si voluptatem anteiret labor, ea voluptas non esset aspernanda, aut fugienda: immò vt stabilis & solida, vehementer amplectenda, plurimique facienda. Itaque qui sapiunt, voluptati laborem anteponunt, vt laboribus susceptis atque exantlatis, solida gaudia gaudeant. Contrà insipientes voluptatem expetunt, laborem fugiunt: ex quo fit vt eorum vita sit calamitosa & F misera. Sed, vt ad institutum redeam, scitè & festiuè in hanc sententiam Plato in Phædone ait, mirabiliter affectum esse naturâ id, quod iucundum dicitur, ad id, quod ei contrarium videtur esse, molestū, seu dolorem: proptereà quòd, inquit, ea simul homini adesse nolunt: si quis autem persequatur alterum, & consequatur, propemodum cogitur etiam alterum paullo pòst recipere, tanquam ambo ex vno capite, seu extremo apta atque inter se connexa sint. Ac mihi videtur (inquit) si ea animaduertisset Æsopus, fabulam huiusmodi compositurus fuisse, Deum, cùm ea vellet inter se in gratiam reducere & reconciliare, bellum inter se gerentia, quoniam id consequi nō posset, eorū extrema in vnum conduxisse & coniunxisse: atque idcirco, ad quemcumque alterum eorum peruenerit, ad eum subsequi etiam alterum. Verba Platonis Græca siquis requirat, petat ex Platonis Phædone non longè à principio, illo loco: Καὶ ποι-

εῖν ἅμα,

A *βουάμα, ὡς ἄτοπον, ἔφη, ὦ ἄνδρες, ἔοικέ τι εἶναι τοῦτο, ὃ καλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι ἡδύ. ὡς θαυμασίως πέφυκε πρὸς τὸ δοκοῦν ἐναντίον εἶναι τὸ λυπηρόν*, &c. sic & Plau. Amphit. *Satin parua res est voluptatum in vita, Atq; in ætate agunda, Præquam quod molestum est? Itaquoiq; comparatum est in ætate hominum, Ita dijs placitum, voluptatem mæror vt comes consequatur, Quin incommodi plus, maliq; illico assit, boni si obtigit quid.*

SEMPER AVAR. EG.] semper auaro aliquid deest. numquam enim expletur diuitiarum sitis. quin etiam ijs, quæ habet, eget. Nihil réfert vtrùm auarus habeat, an non habeat, cum ei desint ea, quæ habet, id est, cùm ijs rebus, quas vel suo labore pepetit, vel beneficio fortunæ nactus est, vti sibi non audeat. sed hac de re plura dicemus ad illum locum obscurissimum, & nondum à quoquam explicatum, qui est epist. 2. lib. 2. *sed, quod non desit, habentem, &c.*

CERT. VOTO PETE FIN.] cùm sit immensa, & infinita in hominibus auaris pecuniæ
B cupiditas, certum (inquit) diuitiarum finem expete: id est, cupiditatem, & studium pecuniæ defini, ac termina: vel certam aliquam ac definitam pecuniæ summam opta & expete, quam vbi consecutus fueris, plura quærere desine, bonisq; partis fruere, & viue. sic sat. 1. lib. 1. *Denique sit finis quærendi, cumq; habeas plus, Pauperiem metuas minus.* non est autem intelligendus hoc loco Horatius significare, diuitias nobis tamquam finem, propositas esse oportere: sed earum modum esse quendam constituendum, quo contenti esse debeamus.

INVIDVS ALT. MACR. REB.] sic Lucret. lib. 3. *Macerat inuidia ante oculos illum esse potentem, Illum aspectari, claroq; incendit honore: Ipsi se in tenebris volui, cænoq; queruntur.* Horat. satyr. 1. lib. 1. *Quodq; aliena capella gerat distentius vber, Tabescat? &c.* Videtur autem quædam esse non inuenusta in bis duobus, *opimis macrescit*, antithesis.

INVID. SIC. NON INVEN.] Pindarus *ὠδ.*
C *ια. πυθ. φθονεροὶ δ' ἀμύνονται ἄτα*, id est, inuidi autem damno plectuntur. & Plato lib. nono de legibus, inuidiam ait esse contubernalem grauem, ac molestam, maximè quidem ac primo loco ei, qui inuideat, secundo loco vitis optimis, & clarissimis ciuitatis. Appellat autem Horatius hoc loco inuidiam eam, quam M. Tull. ambigui nominis fugiendi causa, *inuidentiam* nominat lib. Tuscul. 3. & 4. Senteotia porro huius loci bæc est, quamuis Siciliæ tyranni grauissima tormenta ad cruciandos homines inuenerint, nullum tamen tormeototum illorum grauius inuidia fuisse.

QVI NON MOOER. IRÆ] id est, qui iræ moderationem non adhibebit, & veluti frenum inijciet. hæc enim vis est huius verbi cum dandi casu coniuncti, vt M. Tull. Partit. *nam auditorum aures moderantur oratori prudenti, & prouido: &, quod respuunt, immutandum est.*

INFECT. VOL. ESSE, OOL. QVOD, &c.] id est, nolet id esse à se admissum, vel optabit ne id sit à se admissum, quod dolore, & ira impulsus fecerit: pœnitebit eum facti. epist. de arte poët. *Commisisse cauet, quod mox mutare laboret.* infectum, D id est, nō factum. Plaut. Mostell. *Egóne?* [somnio] *at quidem tu, qui istoc te speras modo Potesse dissimulando infectum hoc reddere.* Sed cur dolorem & mentem concurrenteis facit in ira, & in pœnis expetendis? De dolore, docet Aristoteles multis locis, iram cum dolore esse coniunctam: & tum dolore hominem iratum leuari, cum iniuriā acceptam retulerit. de mēte, idem docet lib. 7. de moribus ad Nicomach. eum, qui iratus sit, à ratione quodammodo persuaderi, & induci, vt pœnas ab eo, qui iniustè læserit, expetat. Vel eò respexit quòd ex veteribus alij iracundiam definierunt feruorem mentis, alij cupiditatem puniendi doloris.

DVM POENAS ODIO, &c.] id est, dum odio prouectus pœnas de eo, qui læsisse videtur, sumere festinat: vel sic, dum iniuriæ, quam ipse sibi accepisse videtur, dolorem inultum, & iccirco grauem & molestum, vlcisci properat, vt animum dolore leuet. Nam quamdiu is, qui se accepisse iniuriam existimat, inultus est, tandiu graui E quasi onere premitur: vbi iracundiam suam expleuit, doloremque suum punitus est, tum exoneratus est. verbum *festinat* coniunxit cum quarto casu, vt Virgil. Ænei. 4. *Festinare fugam, tortosq; incidere funes.* idem de verbo *maturare* seotiendum. Æn. 1. *Maturate fugam.* Horat. epist. prox. seq. *Hoc opus, hoc studium parui properemus, & ampli.* & Od. 7. lib. 2. *Deproperare apio coronas.* sic Græci verbum *σπεύδειν*. Pindarus Πυθ. γ. *μὴ φίλα ψυχὰ βίον ἀθάνατον σπεῦδε· τὰν δ' ἔμπρακτον ἄντλει μαχανάν*: id est, ne care anime vitam immortalem festina: facilem autem hauri machinam. & Homerus *ἰλ. ν. νῶϊ δ' ἄμα χρὴ σπεύδειν, αἴ κ' ὄφελός τι γενώμεθα καὶ δύ' ἐόντε*: id est, hæc autem vnà nos properare oportet, si possimus aliquid prodesse nos etiam duo.

IRA FVR. BR. EST] sic Themistius in oratione de amicitia, *ἐγὼ δὲ οἶμαι* (inquit) *τὴν ὀργὴν μανίας ὀλιγοχρόνιον εἶναι.* quod notat M. Anton. Muretus. M. Tull. Tuscul. 4. *An est quicquam similius insaniæ, quam ira? quam bene Ennius initium dixit* F *insaniæ.* Et Apollonius dicebat, *τῆς ὀξυθυμίας τὸ ἄνθος* esse *μανίαν*, id est, iracundiæ florem esse insaniā. Et Plutarchus in Romulo, *ὀργῆς τάχος ἄβουλον*, id est, iræ, celeritatem inconsideratam, & consultationis expertem. vide annot. ad Od. 16. libri primi.

ANIMVM] *τὸν θυμόν*, vt Hom. *ἰλιάδ. β. θυμὸς δὲ μέγας ἐστὶ διοτρεφέων βασιλήων.* Cæcilius, *Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor cumulatur ira.* Nam & apud Latinos animus interdum accipitur pro quauis libidine à ratione auersa, vt Plaut. in Trinummo, *si animus hominem perculit, actum est, si animo seruiuit, non sibi. si ipse animum perculit: dum viuit, victor victorum cluet.*

HVNC FRENIS, &c.] tamquam equum ferocem & indomitum.

COMPESCE] comprime. sup. saty. 8. lib. 1. *quæ pœnis compesceret inferiorem.* Od. 16. li. 1. *Compesce mentem.*

FINGIT] format, instituit, docet, vt lib. de arte poëtica, *quamuis & voce paterna Fingeris ad rectum.*

TENXRA]

A Tenera] molli, & facili ad domandum.

Eqvvm ten. docil. cerv.] equum iuuenem, & idcircò ad domandum facilem.

Magister] ἱππόδαμος, qui domat equos.

Ire viam] sic loquebantur veteres. Cic. pro Murena: *Ite viam: Praestò aderat sapiens ille, qui ire viam doceret.* sic enim legendum, non, vt vulgò *inite viam*, neque *inire viam*.

Venaticvs] vtitur hoc nomine Plautus in Mil. glorioso, *si ita non repperio, ibo odorans, quasi venaticus vsque, donec persecutus volpem fuero.* & M. Tul. Verr. de signis, *quò postea, quàm venerant, mirandum in modum canes venaticos diceres: ita odorabantur omnia, & peruestigabant, vt, vbi quicquid esset, aliqua ratione inuenirent.*

Cervinam pell.] pellem cerui alga, aut cētonibus refertam, quæ cerui similitudinē gerit.

Militat] seriò feras insequitur, vel veros ceruos insectatur. catulus, id est, canis, vt sup. Od. 1. lib. 1. *Seu visa est catulis cerua fidelibus.*

B Nvnc adbibe] vitiosa est eorum codicum scriptura, qui habent *adhibe.* est enim legendum *adbibe:* quo verbo & Terent. vtitur in Heautont. *Vbi mihi adbibit plus paullo, sua quæ narrat facinora?* tralatio est ab animantibus sitientibus, & sitim explentibus. adbibe enim, hoc est, attende, audi, & celeriter percipe: quemadmodum ferè suprà locutus est Oda. 13. lib. 2. *pugnas & exactos tyrannos Densum humeris bibit aure vulgus*, vel dic adbibe, id est, animo imbibe, vt dicuntur lanæ colorē & candorem bibere. & vt Dido apud Virg. lib. 1. Æneid. *longum bibebat amorem.*

Pvro pectore] nondum vitiis inquinato, Lucret. libr. 5. proœm. *At bene non poterat sine puro pectore viui.*

Pver] vult nos statim à pueris philosophię, & rectè honestéque viuendi scientiæ operam dare, ne simus, ὀψιμαθεῖς. i. seri studiorum, vt loquitur epist. 19. huius lib. sed παιδομαθεῖς, id est, à pueritia instituti & eruditi. Plurimū autem interest vtrùm aliquid discas puer, an iam ætate grandis: quamC quam præstat serò discere, quàm numquam, vt dicebat Socrates.

Qvo semel est imb. r. s. od.] sic Plato lib. 4. de rep. seu de iusto, ait, tinctores, seu infectores, vbi lanam purpura inficere volunt, primum lanam sumere candidissimam, deinde eam accurate præparare, vt florē purpuræ quàm maximè imbibere possit: & tum denique purpureo colore lanam illam tingere: quo facto purpuram lanæ insitam atque inditā nulla ratione, nullo nitro, nullóve lomento, aut sapone abstergeri, neque deleri posse, &c. verba Platonis posita sunt 5. ferè pagina libri, ibi, οὐκοῦν οἶσθα ἦν δ' ἐγὼ, ὅτι οἱ βαφεῖς, ἐπειδὰν βουληθῶσι βάψαι ἔρια, ὥστε εἶναι ἁλουργὰ, πρῶτον μὲν, &c.

Nvnc te meliorib. off.] nunc (inquit) dum tenera est ætas, dum mollis & tractabilis, & cerea, dede, seu præbe te honestis & salutaribus disciplinis erudiendum, bonísque & rectis opinionibus imbuendum, malis artibus & prauis opinionibus reiectis.

Nec tard. opp. nec præc.] nec eos exspecto, qui sunt ignauiores: nec eos vrgeo, qui D antecedunt: id est, nō excito, neque impello, cum sua sponte satis properent, meáque cohortatione non egeant. Vel, quod mihi magis placet, non insto præcedentibus, vt eos anteuertam: non conor eos anteuertere: vt sat. 1. lib. 1. *Instat equis auriga suos vincentibus.* est enim tralatio perpetua ducta à cursoribus, seu quadrigis, falluntur autem qui *insto* interpretantur *obsto*, id est, *impedio.*

3. AD IVLIVM FLOrum.

IVLI Flore quibus terrarū militet oris
Claudius Augusti priuignus, scire laboro.
Thracáne vos, Hebrúsque niuali compede vinctus, E
An freta vicinas inter currentia turreis,
An pingues Asiæ cāpi, collésq; morantur?
Quid studiosa cohors operum struit? hæc quoque curo.
Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
Bella quis, & paces longum diffundit in æuum?
Quid Titius, Romana breui venturus in ora?
Pindarici fontis qui non expalluit haustus,
Fastidire lacus, & riuos ausus apertos:
Vt valet? vt meminit nostri? fidibúsne Latinis F
Thebanos aptare modos studet auspice (Musa?
An tragica desæuit, & ampullatur in arte?
Quid mihi Celsus agit? monitus, multúmque monendus,
Priuatas vt quærat opes, & tangere (vitet
Scripta, Palatinus quæcunque recepit Apollo:
Ne, si fortè suas repetitum venerit olim
Grex auium plumas, moueat cornicula risum
Furtiuis nudata coloribus. ipse quid audes?

A phæstionem, causam afferens cur dimetrum trochaicum catalecticum, Euripideum, aut lecythiũ dicatur, scribit hæc, quæ deinceps sequuntur, ληκύθιον δέ φασιν αὐτὸ, ἢ διὰ τὸ κατασχεῖν ἀριστοφάνην τὸ μέτρον τὸ ἐφθημιμερὲς Εὐριπίδου τὸ Θεσσαλῆ ἐν Βατράχοις ἀι. ληκύθιον ἀπώλεσεν. ἢ διὰ τὸν βόμβον τὸν τραγικόν. βόμβος γὰρ γίνεται περὶ τὸ ληκύθιον, ἐκ τοῦ ἐμπεριεχομένου αὐτῷ ἀέρος κινουμένου, ἢ ὑπὸ πνεύματος ἀνδρὸς, ἢ ὑπὸ ἄλλου. διὸ καὶ καλλίμαχος μοῦσαν ληκυθίαν τὴν τραγῳδίαν λέγει. id est, lecythium autem id dicunt, aut propterea quòd Aristophanes iocosè reprehendit metrum illud ephemimeres Euripidis, θεσσαλ. &c. hoc modo, ληκύθιον ἀπώλεσεν id est, ampullam perdidit: vel propter bombum, seu sonitum tragicum. bombus enim editur circa ampullam ex eo, quòd aër, qui in ea continetur, mouetur siue ab hominis halitu, siue ab aliqua alia re. Quapropter etiam Callimachus musam lecythiam, tragœdiam appellat. ab ampulla autem verbum *ampullari* deductum est, quod est ampullis verborum vti.

B PRIVATAS] suas & proprias, non alienas & publicas.

SCRIPTA] quæ sunt iam publica, quia in lucem edita, & vulgata.

PALATINVS APOLLO.] bibliotheca Græca, & Latina templo Apollinis, quod Augustus exstruxerat, & consecrarat, adiuncta, vt sup. diximus ad Od. 31. lib. 1. *Quid dedicatum poscit Apollinem Vates, &c.*

OLIM] post hac. vt sat. 5. lib. 2. *Magna minórve foro si res certabitur olim.* & Od. 10. libr. 2. *non si male nunc, & olim Sic erit.*

GREX AVIVM PLVMAS.] quatuor senariis hunc Æsopi apologum complexus est Gabrias, Ἀλαζονείας πτεροῖσιν ἠμφιεσμένος Ἥγει κολοιὸς ἐριέων τῶν πτερῶν. Πρῶτον δὲ δῶρον ἢ χελιδὼν ἥρπακε· Μεθ' ὧν ἅπαντες· εἶτα γυμνὸς εὑρέθη. id est, *Plumis alienis olim amictus gracculus Præstare se iactabat aliis volucribus. Sed prima hirundo, quod dederat, illi abstulit: Quam omnes secuta: sicq; nudus restitit.*

C MOVEAT CORNICVLA RISVM.] Celsus alienorum scriptorum fur, & compilator, sit omnibus ridiculus.

QVÆ CIRCVM VOL. AGIL. THYMA?] id est, circum quæ thyma volitas? vranno t. ad Od. 7. lib. 2. circum thyma autem dixit, quia poetæ cũ apibus comparari solent, vt Oda 2. libr. 4. *ego apis Matinæ More, modoq; Grata carpentis thyma, &c.*

HIRTVM.] hirsutum, id est, rude & impolitum. verbum *est*, quod erat suo loco depulsum, reposui post nomen *Ingenium*, secutus cod. Iann. Faërn. & duos Vatic.

FERES] accipies, auferes, vt sup. Od. 8. lib. 4. *neque tu pessima munerum Ferres:* & sæpe alibi.

EDERÆ VICTRICIS] notat Seruius commentar. in Virgilij Melibœum, ad illum versum, *Pastores edera crescentem ornate poetam*, edera poetas coronari, vel quia Libero sacri sunt: ex quo etiam, vt Bacchas, insanire: vel quia semper virent ederæ, quemadmodum carmina æternitatem & merentur, & aliis pariunt.

CVRARVM FOMENTA] vt suprà *amoris fomenta*. Od. 1 1. epod. & Lucret. *amoris pabula.*

D fomenta curarum, sunt ambitio, pecuniæ cupiditas, & similia.

HOC OPVS, HOC ST. P. PROP.] properandi verbum cum accusandi casu coniunxit, vt sup. *properare coronas.* vide Od. 7. libr. 2. hoc opus autem, nempe curarum fomenta, & cogitationes anxias ex animo eijcere: & sapientiæ studium colere, atque amplecti.

SI PATR. VOLVM.] aliquot libri ver. habent, *Si patriæ cupimus, &c.* id est, si patriæ, si nobis vtiles esse volumus: si & patriæ, & nobis consulere volumus: si patriæ, si nobis iucundi esse volumus. patriæ carus est, qui ita viuit, talémque ciuẽ se præstat, vt eius vita sit patriæ cara, magnique facienda: sibi carus est, qui habet rationem suæ valetudinis, animúmque interdum relaxat ac remittit, neque se curis inanibus perpetuò conficit ac macerat.

SI NOBIS VIVERE CARI] id est, si iucunde & hilariter viuere. nam qui perpetuò mæstus est, sibi ipse odio est: qualis ille Terentianus Menedemus seipsum crucians. non dissimile est illud epist. ad Loll. 2. hoc lib. *Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum*, id est, tibi carum, lætum, bilarum, vel dic vt paullo antè diximus. E

SI TIBI CVRÆ &c.] si positum Græcorum more pro *an*, vt epist. ad Mæcen. 2. hoc lib. *Inspice si possum donata reponere lætus.* & epist. 1. libr. 2. ad Aug. *Tentauit quoque, rem si digne vertere posset.* & epist. ad Numicium. *chlamydes Lucullus (vt aiunt) Si posset centum scenæ præbere, rogatus.* & Tibull. lib. 3. eleg. 1. *Illa mihi referat, si nostri mutua cura est, An minor, an toto pectore deciderim.* T. Liu. lib. 33. *percunctatus si consilium nõ vtile solum, sed etiam salutare, admittere auribus posset, &c.* nec iis assentior, qui hunc locum, quasi mendosum, sic emendant hoc modo, *Quam te conuenias.* nam *conuenire* cum accusandi casu, quid sit, sciunt omnes. at quis ita loquitur Latinè de duobus, inter quos nata sit offensio, aut simultas? hic illum non conuenit. diceremus potius, huic cum illo non conuenit. Præterea cùm dicat, illum debere sibi rescribere, superuacanea est hæc conditio, *si tibi cura.* F Quamobrem hunc locum sic explico longe simplicius, &, nisi fallor, etiam verius: debes rescribere vtrùm frater tuus Munatius tantæ tibi sit curæ, quantæ fratrem fratri esse conueniat, nécne. Neque verò reticebo, me in tribus libris calamo exaratis cùm in Italia essem, & totidem, cùm in Gallia, ita scriptum reperisse, *sit tibi cura.* quæ quidem scriptura mihi non displicebit, si subintelligetur *ne.*

INDOM. CERVICE FER.] videtur translatio sumta à bobus indomitis, & durarum ceruicum: σκληροτραχήλους vocant Græci, & ζυγομάχους.

INDIGNI RVMP.] indigni, qui rumpatis, vel qui non debetis rumpere. sic loquuntur Græci ἀνάξιοι ῥήγνυσθαι. Admonendus autem est adolescens, sententiam vsque ad versum vltimum pendere hoc modo, siue vos feruor sanguinis, siue inscientia rerum agitat, vbicumque locorum viuitis vos, quos non decet fraternam necessitudinem dissoluere, pascitur in vestrum, &c. ab iis enim

 dissen

A dissentio, qui ad nomen *indigni*, subintelligunt *estis*.

FRATERN. FOENVS.] quod longè firmius ac sanctius esse debet, quàm amicorum necessitudo: & vetat Hesiodus tantidem amicum, quanti fratrem facere. *Μηδὲ κασιγνήτῳ ἶσον ποιεῖσθαι ἑταῖρον.* Quanti autẽ fratres faciendi sint, declarauit vxor Intaphernis apud Herodotum, cui cùm à Dario facta potestas esset seruandi, aut viri sui, aut fratris, aut liberorum, (quos omneis in vincula Darius conijci iusserat, & capitis damnarat,) maluit fratrem seruare. cuius rei causam cùm quæsisset Darius, respondit *ὦ βασιλεῦ, ἀνὴρ μέν μοι ἄλλος γένοιτο, εἰ δαίμων ἐθέλοι, καὶ τέκνα ἄλλα, εἰ ταῦτα ἀποβάλοιμι: πατρὸς δὲ, καὶ μητρὸς οὐκέτι μευ ζωόντων, ἀδελφεὸς ἂν ἄλλος οὐδενὶ τρόπῳ γένοιτο.* i. O rex, vir quidem mihi alius contingere possit, si ita deo visum sit, & alij liberi, si hos amiserim: sed cum mihi pater & mater è vita decesserint, nulla ratione fieri possit, vt mihi frater alius nascatur. Hæc Herodotus Thalia, A quo sumpsit illud Euripides, *Μητρὸς δ' ἐν ᾅδου καὶ*
B *πατρὸς πεπυγότων, Οὐκ ἔστ' ἀδελφὸς, ὅστις ἂν βλαστῇ ποτέ*, id est, Patre & matre mortuis, non potest mihi frater vllus nasci. Exstat libellus à Plutarcho scriptus, vtilissimus, *περὶ φιλαδελφίας*, id est, de amore fraterno.

4. AD ALBIVM. Tibullum.

ALBI, nostrorum sermonum cãdide iudex,
Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
Scribere, quod Cassî Parmensis opuscula vincat?
An tacitũ siluas inter reptare salubreis,
C *Curantem quicquid dignum sapiente, bonóque est?*
Non tu corpus eras sine pectore, dij tibi formam:
Dij tibi diuitias dederant, artẽq; fruẽdi.
Quid voueat dulci nutricula maius alumno,
Quàm sapere, & fari vt possit, quæ sentiat, vtque
Gratia, fama, valetudo cõtingat abũde,
Et mundus victus nõ deficiẽte crumena?
Inter spẽ, curamq́; , timores inter, & iras
Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.
Grata superueniet, quæ non sperabitur, hora.
Me pinguem, & nitidum bene curata cute vises: D
Cùm ridere voles Epicuri de grege porcum.

ALBI, &c.] Albium Tibullum designat, elegorum scriptorem: in quo præcipua est elegantia Latini sermonis, nulla propemodum admista figura loquendi peregrina, aut transmarina.

CANDIDE IVDEX] qui de sermonibus nostris sincerè, & sine maleuolentia iudicas. sermonum appellatione autem satyras, & epistolas significari putamus. nam contrà odæ carmina appellantur.

CASSI PARMENSIS] de quo sat. 10. lib. 1.

SILVAS INTERREPTARE SALVBREIS] reptare inter siluas salubreis, vt suprà annot. ad Od. 7. lib. 2. significat autem, Tibullũ, Epicureum esse. Remouebant enim se Epicurei à reip. administratione, negotiísque publicis, & in hortis, ac locis amœnis viuebant. E

REPTARE] remissius, ac lentius ambulare. Vtitur hoc verbo Lucret. lib. 2. sed ad pecudes refert. *Nam sæpe in collis tondentes pabula læta Langera reptant pecudes.*

SAPIENTE, BONÓQVE] plerunque hæc duo coniuncta reperiuntur. vt epist. ad Mæcenat. 2. *Vir bonus & sapiens dignis ait esse paratũ*. & epist. ad Quinctium. *Vir bonus, & sapiens audebit dicere, Pentheu rector Thebarum, &c.* & in eadem. *Néve putes alium sapiente, bonóque beatum:* & epist. de arte poët. *Vir bonus & prudens versus reprendet inerteis.* & M. Tull. off. 3. ostẽdit, hæc inter se separati non oportere. *Hæc igitur est illa pernicies, quòd alios bonos, alios sapienteis existimãt.* Quidam hæc referunt ad Epicurei decreta: qui sapientis esse statuebat, iucundè viuere, & in locis amœnis ætatem degere potius, quàm rei familiari augendæ seruire, aut reip. administrandæ operam dare. quod congruit cum superiore illo, *siluas interrep. salub.* Iam Epicurei se solos sapienteis esse contendebant: vnúmque Epicurum verum vidisse, & homines erroribus liberasse dicebant. F

CORPVS SINE PECTORE] excors *ἄφρων*. Nam pectus cogitationis, & mentis sedem esse vulgò putant, ex quo ductum *expectorare*.

VOVEAT] optet, precetur, *εὔχεται*. ex quo vota pro optatis. suprà in respons. Canidiæ epod. *Si tardiora fata te votis manent.* & satyr. 6. libr. 2. *Hoc erat in votis.*

QVÀM SAP. ET FARI VT POSS. QVÆ SENT. VTQVE] Cùm in omnibus libris vulgatis, & in plerisque omnibus manuscr. legeretur, *Quam sapere & fari:* quamuis pauci manuscr. haberent particulam *vt*, ego sic hunc locum olim explicandum putaueram, Quid nutrix alumno suo maius optare possit, quàm vt primùm sapiat, & prudenter sentiat, deinde suas cogitationes eloqui, & exprimere queat? sic Pindarus Olymp. εἰδ. ε. *ὑγίεντα δ' εἴ τις ὄλβον ἄρδει ἐξαρκέων κτεάτεσσι, καὶ εὐλογίαν προστιθεὶς, μὴ ματεύσῃ θεὸς γενέσθαι*, id est, si quis cum

A cum integra valetudine facultates, & eloquentiam habear coniunctam, oon est, quòd deus esse velit. Et cùm legeretur anteà io omnibus libris excusis, *& cui*, ego ab vno codice maou scripto adiutus, & quasi manu ductus, in quo scriptum erat, *vt cui*, reposueram in prima editione, *vtq;*, nisi quis mallet, *vtq; huic*. Iam qui ita legũt, *Quid voueat maius nutric. dulcis alumno, Cùm sapere & fari possit quæ sentiat, & cui Gratia, fama, val.* hac sententia, Quid opter maius nutricula alumno suo, subintellige, quàm illa superiora, formã, diuitias, artem fruendi: cùm præsertim sapere & fari, &c. balbutiunt, neque argumentis opus est ad hanc explicatiooem refellendam, cùm præsertim nulli libri habeant, *Cum sapere*, aut *Quum sapere*, cumque non aptè hæc inter se cohæreant *cùm sapere possit, &c. & cui Gratia, &c.* legendum enim esset, *& cùm Gratia &c.* Nunc igitur iterum coosultis libris veteribus, in quorum vno reperi, *Qui sapere*: in altero, *Quin sapere*, qui ambo sunt Rus-
B sardi, legendum sic censeo, *Qui sapere, & fari possit quæ sentiat, & cui Gratia fama, &c.* vt sit hæc verborum sententia: Alumoo, qui sapere & fari possit quæ sentiat, & cui Gratia, fama, valetudo, contingat abundè, & mundus victus, &c. quid nutricula optet maius? proinde ac si dicat, nihil maius optare queat alumno suo nutricula, quàm hæc, sapientiam, eloquentiam, seu facundiam, gratiam, famam, valetudinem, mundum victum nũquam deficieote crumena. *Fari* autem dixit, propriè. Nam non loquuntur pueri, sed fantur. lege Varronem lib. 5. de lingua Lat.

GRATIA] vt gratia valeat apud principes, & potenteis viros.

ET MVNDVS VICTVS] id est victus elegans, & intra modum sumtuosus & copiosus: victus liberali & magnifico homine dignus: victus neque sordidus, neque rursum nimis amplus & opiparus. sat. 2. lib. 2. *Mundus erit, qui non offendet sordibus, atque In neutram partem cultus miser.* ex quo munditia. Plautus in Pœnulo, *mulieres sunt*
C *admodum insulsæ, atque inuenustæ sine munditia & sumtu.* M. Tull. de finib. lib. 3. *mundos, elegantes, optimis cocis, pistoribus, piscatu, aucupio, venatione, his omnibus exquisitis vitanteis cruditatem.* Idem ad Qu. Fratrē ep. lib. 2. *Domũ tuam in Carinis mundi habitatores Lamiæ conduxerũt.* trãslatè dixit Hor. epist. ad August. *& graue virus munditiæ pepulere.* non dissimulabo tamen, in nonnullis libris manu scriptis legi, *Et modus, & victus non def. crum.*

INTER SPEM, CVRA'MQVE, TIM. INTER ET IRAS.] id est, inter animorum perturbationes, quibus assiduè sollicita & infesta est hominum vita, quemcunque vitæ diem tibi dij largiuntur, eum postremum esse putato. ita fiet, vt trãquillius, & iucundius viuas, casúsque humanos, & fortunæ iniurias moderatius feras. neque te spe, curis, timoribus, iris, angoribus, & ceteris vitæ venenis macetes, & conficias.

OMNEM CREDE DIEM, &c.] existima quotidie te moriturum. hoc si animo eris, quicquid tibi temporis ad vitam accedet, id tibi deputabis esse io lucro: nec perpetuò quærendæ & au- D
gendæ pecuniæ seruies, sed bonis quæsitis, aut à patre relictis fruêris. hæc enim sentẽtia significatur per subsequentem versum, *Grata superueniet, &c.* cuius rei exemplum capere licet ex ceteris rebus secundis. finge, aliquem sperare, & exspectare amplissimam hereditatem, eique id, quod sperauit, tandem euenire: longè minor est huius voluptas, quàm si non speranti venisset. Ita longè maior est eius hominis vitæ iucunditas, qui in diē viuit, qui diem crastinum ad se pertinere non existimat, qui diei præsentis vsura contentus est, si ad diem crastinum vitam produxerit, quàm eius, qui vitæ spem in multos aonos profert, ac producit. Gratissima enim erit eius diei vita, ad quem quis se peruenturum esse non sperabat. Sic igitur viue, & ita bonis tuis frúere, vt hodie moriturus. quaotumcunque tibi dierum ad vitam præteritam accedet, id erit tibi multo iucundissimum. præclarè igitur Anacr. Τὸ σήμερον μέλει μοι: Τὸ δ' αὔριον τίς οἶδεν, id est, *Hodierna curo tantum. Cui cra-* E
stina hora nota est? sic Hor. sup. Od. 7. libr. 4. *Quis scit, an adijciant hodiernæ tempora summæ Crastina Dij superi?* & ep. 2. lib. 2. *Vtar, & ex modico, quantum res poscet, aceruo Tollam, &c.* sequitur mox. *Distat enim spargas tua prodigus, an neque sumtum Inuitus facias, neque plura parare labores. &c.*

SVPREMVM] vltimum. vt epist. proxima, *Supremo te sole domi Torquate manebo.* & sat. 1. lib. 1. *ad vsque Supremũ tempus, ne se penuria victus Deficeret, metuebat.* & Od. 13. lib. 1. *Quos irrupta tenet copula, nec malis Diuulsus querimoniis Suprema citius soluet amor die.* & Od. 17. lib. 2. *supremũ Carpere iter comites parati.* & epist. ad August. *Comperit inuidiam supremo fine domari.* & epist. 2. lib. 2. *Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte suprema Permutet dominos.*

NITIDVM] corpore nitido, & solido: carne læui, & polita, non horrida, neque squallida. trãslatè fruges nitidas dixit Lucret. libr. 1. pro opimis, pinguibus, amplis, & tanquam geminis. *Atnitidæ surgunt fruges, ramique virescunt.* Virg. libr. 3. F
Æneid. *superoque nitentem Calcaolim regi mactabam in littore taurum.* nitentem, id est, opimum.

EPICVRI DE GREGE PORCVM] hominem in voluptate abdomiois, & guttutis summum bonum ponentem. eadem ratiooe dixit illud M. Tollius in L. Pisonem, *Confer nunc Epicure noster ex hara producte, nō ex schola, confer, si audes, absentiam tuam cum mea.* Quamuis enim Epicurus videretur interdum in quadam animi voluptate summum bonum constituere, hanc de eo opinioοem tamē ipsius refellit oratio. eius enim verba sunt, quæ retulit Atheo. libr. 2. οὐ γὰρ ἔγωγε δύναμαι νοῆσαι τ' ἀγαθὸν, ἀφαιρῶν μὲν τὰς διὰ τῶν χυλῶν ἡδονὰς, ἀφαιρῶν δὲ τὰς διὰ τῶν ἀφροδισίων, ἀφαιρῶν δὲ τὰς δι' ἀκροαμάτων, ἀφαιρῶν δὲ καὶ τὰς διὰ μορφῆς κατ' ὄψιν ἡδείας κινήσεις. quæ sic interpretatur M. Tullius lib. 2. de finibus, *non enim intelligo quid sit, aut vbi sit summum bonum præter illud, quod cibo, aut potione, & aurium delectatione, & obscena voluptate capiatur.*

A 5. AD TORQVATVM.

SI potes Archaicis conuiua recumbere lectis,
Nec modica cenare times olus omne patella:
Supremo te sole domi, Torquate manebo.
Vina bibes iterum Tauro diffusa, palustreis
(num.
Inter Minturnas, Sinuessanumq; Petri-
Sin melius quid habes, arcesse, vel imperium fer.
Iandudum splendet focus, & tibi munda supellex.
Mitte leueis spes, & certamina diuitiarum,
(stus
B *Et Moschi causam. cras nato Cæsare fe-*
Dat veniam, somnumq; dies. impune licebit
(ctem.
Æstiuam sermone benigno tendere no-
Quò mihi fortunas, si non cōceditur vti?
Parcus ob heredis curam nimiumq; seuerus
Assidet insano. potare, & spargere flores
Incipiam: patiárq; vel incōsultus haberi.
Quid non ebrietas designat? operta recludit:
(inermem:
Spes iubet esse ratas: in prœlia trudit
Sollicitis animis onus eximit: addocet arteis.
(tum?
C *Facundi calices quem non fecere diser-*
Contracta quem non in paupertate solutum?
(& non
Hæc ego procurare & idoneus imperor,
Inuitus: ne turpe toral, ne sordida mappa
Corruget nareis, ne non & cantharus, & lanx
Ostendat tibi te: ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet: vt coeat par,
(miúmque
Iungatúrque pari. Brutum tibi, Septi-
Et nisi cena prior, potiórq; puella Sabinū
Detinet, assumam. locus est & pluribus vmbris:
(capræ: D
Sed nimis arcta premunt olidæ conuiuia
Tu, quotus esse velis, rescribe: & rebus omissis,
Atria seruantem, postico falle clientem.

SI POTES ARCHAÏCIS] hæc est vera, & germana scriptura: quam ego in duobus codicib. manusc. reperi, in vno in ipso contextu: in altero, suprà *Archaicis* positam, vt meliorem, & veram. sunt autem Græco nomine archaici lecti, Latino antiqui, id est, antiquo modo, & more fabricati. vtitur hoc nomine Dionys. Halicarn. βιβ. ζ. ἀρχαιολ. Ρωμ. ἐγὼ γοῦν ἐθεασάμην ἐν ἱεραῖς οἰκίαις δεῖπνα προκείμενα θεοῖς ἐν τραπέζαις ξυλίναις ἀρχαϊκαῖς. i. ego igitur spectaui in sacris ædibus cenas dijs propositas in mensis ligneis. archaïcis, quo modo autem mensæ archaïcæ, eodem modo, & lecti archaïci sunt appellati: súntque intelligendi lecti imperitè, durè, & parum eleganter, & quasi antiquè facti. nos Galli dicimus, *a la vieille mode.* Horat. epist. 2. libr. 2. *Si quædam nimis antiquè, si pleraque durè, &c.* Qui autem legunt *Archiacis*, secuti codices non emendatos, & explicant ab Archia artifice factis, diuinant, & ἀπεργυροῦσι. E

RECVMBERE] accumbere. vide quæ suprà notaui ad Od. 27. lib. 1.

TIMES] fugis, abhorres, φυλάττῃ. vt alibi docuimus.

MODICA] mihi satis magna, mediocri. contrà sat. 2. lib. 2. *Porrectum magno magnum spectare catino Vellem ait, &c.* ibid. *grandes rhombi, patinæq;* & Persius sat. 2. *sed patinæ grandes, tucetáque crassa.* Erat & patella, in quam conijciebant quod dijs libabant. Varro apud Nonium. *Quocirca oportet bonum ciuem legibus parêre, deos colere, in patellam dare* μικρὸν κρέας. Cic. libr. 2. de finibus, *ita non religiosos, vt edant de patella.*

OLVS OMNE] primùm tenuem apparatum fore ostēdit, deinde paucum, & minime varium, ita vt olus omne comedendum sit ei, qui famem sedare velit, cum præter olus nihil admodū aliud appositum sit. olera autem, apparatum & victum fuisse tenuiorum cùm alibi docuimus, tum ad illum locum, *lachanúq; catinum,* sat. 6. lib. 1. F

SVPREMO SOLE] sub vesperam, hora diei XI. aut duodecima. Varro lib. 5. de lingua Lat. *supremum, & summum diei. i. superrimum. Hoc tempus XII. tabulæ dicunt occasum esse solis.* Obseruet autē hoc loco politus humanitate lector, in hac epistola, in qua Horatius Torquatum ad cenam inuitat, ea ferè omnia seruari, quæ Varro disputat & præcipit in satyra quadam de apto cōuiuarum numero, déque ipsius conuiuij habitu, cultuque: *Dicit autem, conuiuarum numerum* (vt testatur A. Gell. lib. 13. cap. 11.) *incipere oportere à Gratiarū numero & progredi ad musarum: id est, proficisci a tribus, & consistere in nouem: vt, cùm paucissimi conuiuæ sunt, non pauciores sint, quam tres: cum plurimi, non plures quam nouem. Nam multos, inquit Varro,* esse

A *esse non conuenit, quòd turba plerumque est turbulenta, vt Romæ quidem constat, sed & Athenis: nusquam autem* (inquit Gellius) *plures cubabant. Ipsum deinde conuiuium constat, inquit Varro, ex rebus quatuor: & tum denique omnibus suis numeris absolutum est, si belli homunculi collecti sunt: si lectus locus: si tempus lectum: si apparatus nō neglectus. Nec loquaces autem* (inquit) *conuiuas, nec mutos legere oportet, quia eloquentia quidem, in foro & apud subsellia: silentium verò, non in conuiuio, sed in cubiculo debet esse. Sermones igitur* (inquit Gellius) *id temporis habendos censet non super rebus anxiis, aut tortuosis, sed iucundos atque inuitabileis, & cum quadam illecebra & voluptate vtileis: ex quibus ingeniū nostrum venustius fiat & amœnius. Quod profectò* (inquit Varro) *eueniet, si de id genus rebus ad cōmunem vitæ vsum pertinentibus confabulemur, de quibus in foro, atque in negotiis loqui non est otium. Dominum autem* (inquit) *conuiuij esse oportet non tam lautum, quam sine sordibus: & in conuiuio legi non omnia debet, sed ea potissimum, quæ simul sunt βιωφελῆ, & delectent. Neq; non de secundis quoque mensis, &c.* Hæc Gellius ex Varr. Primùm igitur quattuor conuiuæ futuri sunt, iique apti, & commodi,
B bellíque homines, Torquatus, Brutus, Septimius, Sabinus, quibus quintus accedet Horatius, dominus. Et tamen Torquato permittit quot conuiuas interesse velit: modò ne nimiùm multi sint: ibi, *Tu quotus esse velis, &c.* & ibi, *locus est & pluribus vmbris. Sed nimis arcta, &c.* Ad tempus cenæ & locum pertinent illa *Supremo te sole domi Torquate manebo:* Ad apparatum illa: *Hæc ego procurare & idoneus imperor & non Inuitus, ne turpe toral, &c.* Ad sermones illa, *Æstiuam sermone benigno, &c,* Cetera, quæ congruunt cum præceptis Varronis, considerabit in hac epistola lector eruditus.

MANEBO] exspectabo, vt suprà diximus ad Od. 28. lib. 1.

ITERVM TAVRO DIFF.] diffusa iterum COS. T. Statilio Tauro. sic notabatur ætas, & bonitas vini, consulum (inquam) nominibus, vt notauimus ad Od. 3. lib. 2. ibi. *Interiore nota Falerni.*
C vnde nota Opimiana, & Aniciana apud M. Tull. lib. de claris orat. fuit autem T. Statilius Taurus iterū consul anno ab vrbe condita DCCXXVIII. Cæsaris Augusti collega. consul primùm fuerat anno ab vrbe condit. DCCXVII. substitutus in locum L. Caninij Galli, qui abdicauerat se magistratu: collega autem M. Vipsanij Agrippæ. Itaque hæc vina non admodum erant vetera, nempe superioribus annis proximis diffusa.

DIFFVSA] è torculari, vel lacu, vel dolio in amphoras fusa. Solebant enim veteres è dolijs vinum in cados, testas, & similia vasa diffundere in multos annos. vtitur eodem verbo satyr. 2. lib. 2. sed paullo aliter, *Et nisi mutatum parcit diffundere vinum.* vtitur & M. Tull. lib. 2. de finib. *quibus vinum diffusum è pleno sit œnophoro:* nisi quis & apud M. Tull. putet legendum *defusum,* & apud Hor. *defundere.* Quid sit autem vinum diffundere, ex Iuriscon. intelligere licet. Proc. de tritico, vino, & oleo legatis. *Illud verum esse puto, cui vinum cum vasis legatum erit, ei amphoras & cados, in quibus vina diffusa seruamus, legata esse. Vinū enim in amphoras & cados hac mente diffundimus, vt in his sit, donec vsus causa comprobetur, & scilicet cū his amphoris, & cadis id vendimus. In dolia autem alia mente conijcimus, scilicet vt ex his postea vel in amphoras & cados diffundamus, vel sine ipsis doliis veneat.* Idem, *Qui vinum Surrentinum in vrnalibus habebat diffusum, is tibi vinū legauerat in amphoris. Omne illud quoque vinū, quod in vrnalibus fuisset, legatū esse Labeo, & Trebatius responderunt.* Pomponius, *vino legato ea demum vasa sequūtur, in quæ vina ita diffusa sunt, vt non ad perpetuum vsum reseruentur, veluti amphoræ & cadi.* Iterum Proculus, *Cui vinū heres dare damnatus est: quod in amphoris & cadis diffusum est, dari debet, etiamsi vasorum mentio facta non est.* Africanus in titulo de legatis & fidei comm. 3. *Nam & si vina diffudisset habiturus vsui ipse & heres eius, tamen in penu omne existimari.* In amphoris autem & cadis, & similibus vinum in multos annos seruari solitum esse à veteribus illis, non in doliis, declarat etiam locus ille M. Tull. in Bruto, *Vt si quis Falerno vino delectetur, sed eo nec ita nouo, vt proximis consulibus natum velit, nec rursus ita vetere, vt Opimium, aut Anicium consulem quærat: Atqui eæ notæ sunt optimæ, credo: sed nimia vetustas nec habet eam, quam quærimus suauitatem, nec est iam sanè tolerabilis. Nū igitur qui hoc sentiat, si is potare velit, de dolio sibi hauriendum putet? minime: sed quandam sequatur ætatem, &c.* D E

INTER MINTVRNAS] significat, vinum hoc non esse admodum magni pretij, neque admodum generosum, vt pote in paludibus natū: Minturnæ oppidum Liri fluuio, & Sinuessæ oppido propinquum, in Campaniæ finibus.

SIN MELIVS] quidam libri veteres habent *Si melius.*

ARCESSE, VEL IMPER. FER.] id est, vel arcesse vinum, quod habes, melius meo, id est, iube tecum afferri ad me: vel pátere tibi meum ministrari, id est, vtere eo vino, quod tibi apponam. verbo arcessendi sic vtitur M. Tull. lib. 6. epist. ad Attic. epist. cuius initium est, *Nonis accepi, &c. Ego autem & eius librum arcessiui, & ad Athenodorum Caluum scripsi, vt ad me τὰ κατάλλα mitteret.* & ep. ad M. Fab. Gallum libr 7. *sed tamen, si ista mihi sunt habenda, certiorem velim me facias, vbi sint, quando arcessantur, quo genere vecturæ.* Alij hunc locum sic explicāt, sin mel. q. h. arc. vel imp. fer. sin quod vinum melius habes, aut si quid aliquid melius habes in cenam, quàm quæ habeo, arcesse me, id est, voca me domum tuam, vel domi meæ contentus esto iis, quæ tibi apponentur, ac ministrabuntur. arcessendi verbum Priscianus docet lib. 1. ab arcio deflexum esse: *arcio* autem dici pro *accio,* seu *adcio.* *ar* enim dicebant veteres pro *ad,* in verbis compositis, vt *arferre, aruenire, arcedere, &c.* pro adferre, aduenire, accedere. Turpil. *Qui verba mea venatur pestis? arcedat, & sermonem hunc sub legat.* & in XII. *arduito,* pro addito, & sexcenta alia. Quòd autem verbo *accersere,* pro *arcessere* vulgus F

Tt iiij vtitur,

A vtitur errat. nam vitiosa scriptura est, & vbicunque *accersere* scriptum est, *arcessere* restituendum. Denique hoc loco omnia antiqua exemplaria habent *arcesse*.

CERTAMINA DIVITIARVM] id est, nimium studium, nimiámque contentionem in diuitiis comparandis.

ET MOSCHI CAVSAM] clientis tui, cuius tu patronus es: cuius causam recepisti.

CRAS NATO CÆSARE FESTVS] dies natalis Cæsaris.

SOMNVMQVE] vt tibi non sit necesse manè surgere.

SERMONE BENIGNO] sermone multo, & liberali, & largo. vt suprà ad Od. 17. lib. 1. annotauimus. *tendere* autem positum pro extendere, id est, producere, extrahere.

QVO MIHI FORTVNAS, SI NON CONC.] ita legendum esse indicauit Muretus, & vt ita legatur, consuetudo Latini sermonis, & ratio postu
B lant. subaudiendum enim verbum experam, vel optem & similia. omissum autem est à librarijs s. nominis *fortunas*, propter s. vocis sequentis: vt in multis aliis similibus accidit. P. Victorius porrò aliter legit: à quo dissentio. Ex libris manu scr. autem alij habent, *fortuna*, alij *fortunam*, alij *fortuna est*. Omnino *fortunas* legendum censeo, quamuis reclament licet corniculæ quædam alienis plumis onustæ.

PARCVS OB HEREDIS CVRAM] sic suprà Od. 7. libr. 4. *Cuncta manus auidas, &c.* & sat. vlt. lib. 1. *nec metuam, quid de me iudicet heres*.

SEVERVS] rebus seriis nimis deditus, tristis.

ASSIDET INSANO] proximus est insano, id est similis. παραπλήσιος.

ET SPARGERE FLORES] Od. 19. lib. 3. *Parcenteis ego dexteras Odi: sparge rosas*.

PATIARQVE VEL INCONSVLTVS HABERI] Græcorum more locutus est, vt sup. Od. 2. lib. 1. *patiens vocari Cæsaris vltor*. nam Latinè diceremus, patiárque me vel inconsultum haberi.

C QVID NON EBR. DESIGN.] innouat, efficit? tralatio est, vt Terent. adelph. *modò quid designauit?* nam designare est inusitatum, & nouũ quiddam efficere.

OPERTA RECLVDIT, &c.] huc pertinent ea, quæ collegimus ad Oden. 18. lib. 1. ibi, *Arcanique fides prodiga perlucidior vitro*. & sat. 4. lib. 1. ibi. *Condita cùm verax aperit præcordia Liber*. Sic & Homer. ὀδ. ξ. ait hominem etiam valdè prudentem ac sapientem à vino impelli, vt & cantet, & molliter rideat, & saltet, & nonnulla loquatur, quæ taceri præstitisset. Homeri verba sunt hæc, οἶνος γὰρ ἀνώγει ἠλεός, ὅς τ' ἐφέηκε πολύφρονά περ μάλ', ἀεῖσαι, Καί θ' ἁπαλὸν γελάσαι, καί τ' ὀρχήσασθαι ἀνῆκεν. Καί τι ἔπος προέηκεν, ὅπερ τ' ἄρρητον ἄμεινον.

SPES IVBET ESSE RATAS] sic sup. Od. 21. lib. 3. *Tu spem reducis mentibus anxiis*. Aristot. ἠθικ. Νικομ. γ. εὐέλπιδες γὰρ γίνονται οἱ μεθυσκόμενοι. id est, bona spe freti sunt qui ebrii facti sunt. Idem problem. de atra bile, ὅτι πάντας ὁ οἶνος εὐέλπιδας ποιεῖ. id est, quia vinum omneis bona spe complet. huc pertinent ea, quæ sunt apud Platon. libr. 1. de legib. extrem. de vino, ἆρ' οὖν καὶ ποιεῖν ἂν ἔχει τοῦτο τῶν νῦν δὴ λεγομένων, πίνοντα τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν αὐτοῦ ποιεῖ πρῶτον ἵλεων εὐθὺς μᾶλλον ἢ πρότερον, καὶ ὁπόσῳ ἂν πλέον αὐτοῦ γεύηται, τοσούτῳ πλειόνων ἐλπίδων ἀγαθῶν πληροῦσθαι καὶ δυνάμεως εἰς δόξαν; &c. i. an etiã hoc cõtra se habet quàm id, quod nunc dicebatur, vt vinum hominem, qui ex eo biberit, ipsum seipso statim placidiorem reddat, quàm erat anteà? & quanto plus de eo gustarit, tanto maiore, & meliore spe compleatur, & facultate ad bonam de se existimationem? & ad extremum omni orationis licentia, proinde ac si sapiens sit, instruatur, & libertate, & audacia, ita vt sine dubitatione ac metu quiduis loquatur, & item agat? quæ cùm suprà esse à me prolata ad Odam illam 21. lib. 3. serò animaduertissem, delere hîc mihi integrum non fuit. D

HÆC EGO PROC. ET IDON. IMP.] id est, hæ sunt meæ partes: hæc procurare iubeor, ego, qui ad hanc procurationem idoneus sum, & non inuitus ad hanc procurationem vocor. Ser- E
uius ad illum Virgilij locũ, Æneid. 10. *& socij cesserunt æquore iusso*, notat *iussus* participium esse à verbo iubeor, quod tamen non sit in vsu: in quo fallitur. Nam & Virg. lib. 7. dixit, *More iubebatur*: & alij boni scriptores, *Iuberi, iubemur, iubeare, iubebare* vsurparunt. Idem paucis pòst addit, sic à Virgilio vsurpatum esse *iussus* particip. vt ab Horatio verbum *imperor*, nimis licenter. Sed hac de re plura suprà ad Odã. 11. epod. ibi, *Iussus abire domum*.

NE TVRPE TORAL] ne illotum, immũdum toral. aliàs turpe, ad animum refertur, vt Od. 5. lib. 3. *Turpis maritus*. toral autem, seu torale, vestis stragula, quæ toro imponitur, vt sat. 4. libr. 2. *Et Tyrias dare circum illota toralia vesteis*. Profert hunc locum Seruius ad illum Virgilij libr. 1. Æneid. *tonsisq. ferunt mantilia villis*: & notat, quod hîc toral legatur, esse apocopen. integrum enim esse *torale*.

MAPPA] mappam dictam esse volunt, quòd è manibus penderet. fiebant autem mappæ ex lino, iisque manus tergebantur à conuiuis. lintea appellat Catullus epigr. In Asinium. differebant F
autem à mantilibus: quæ à manibus antè lotis esse dicta vult Seruius ad illum locum Virg. lib. 1. Æn. *tonsisq. ferunt mantilia villis*. idem ad illud Virgil. Æn. 2. *Raptatus bigis*: ait bigas, quadrigas, mappas numero multitudinis tantùm efferri debere ex præceptis artis, sed artem plerumque ab auctoritate corrumpi ac negligi, vt ab Horatio, inquit, *ne sordida mappa*.

CORRVGET NAREIS] offendat, solent enim qui odore aliquo offenduntur, nareis contrahere. *corrugare nareis* autem, quamuis hic de re, quæ offendit nareis, dicatur: ad personam quoque tamen, quæ odore aliquo offenditur, referri potest. sic suprà *frontẽ explicare* dixit, de iis rebus, quæ hilaritatẽ afferunt: Od. 29. lib. 3. *Mũdæq. paruo sub Lare pauperũ Cenæ sine aulæis, & ostro Sollicitã explicuere frontem*. Plaut. in Casina. *rugare* vsurpauit absolutè. *vide palliolũ vt rugat. i. rugosum est*.

OSTENDAT TIBI TE] splendeat instar speculi,

A speculi, tibique intuenti tui [illegible] imaginem: quod fit aëre repercusso, atque in oculos regesto. De speculis vide Lucret. lib. 4. & Plin. lib. 33. & Platon. in Timæo. Quidam legi volunt *ostendant.*

FORAS ELIMINET] foras efferat, diuulget. propriè est extrà limen eijcere. Accius Meleagro. *Tum eliminor clamore simul ac nota vox ad aures accidit.* Ennius vsus est hoc verbo, significatione absoluta, *Quid sic extra ædeis exanimata eliminat?* elegans est epigramma lib. 2. epigramm. Græc. quod declarat, quàm sit horribile ac fugiendum id hominum genus, quod, quæ dicuntur liberius in conuiuio libero, perfidissimè enuntiat, ac diuulgat. Οὐ μισῶ πταιδίων φοβερὰ ξύνεσ, οὐδὲ θαλάσσης Ὀρνύμενον τυφλῷ κύματι φλοισβόν, ... id est, non ita mihi Virgiliarum horribilis est occasus, neque maris fluctus, qui attollitur circum durum scopulum, neque magnū cæli fulgur, vt improbum hominem extimesco, & sermonum memores aquæ potores.

B VT COËAT PAR, IVNGATVRQVE PARI] hæc quoque pendent ab illis superioribus, *Hæc ego procurare, &c.* neque sunt coniungenda cum iis, quæ sequuntur, *Brutum tibi Septimiumque, &c.* significat enim Horatius, boni conuiuatoris esse, operam dare, vt conuiuæ sint pares, aut certè nō admodum dispares. Coite pro eo, quod est coniungi, & congregari, vsurpauit etiam in principio libri de arte poët. *Sed non vt placidis coëant immitia.*

BRVT. TIBI SEPTIM. QVE, &c.] hæc ab iis, quæ antecedunt, separanda sunt interpunctionis nota, neque verò assentior iis, qui legi volunt *Brutum tibi Septimiumque*, quasi significet Horat. se puellas aliquas in conuiuio adhibiturum. Nam primùm Bruta, & Septimia nomina sunt ingenuarum fœminarum. At neque ingenuæ in conuiuiis intererant, nisi cum viris suis, neque scorta nominibus ingenuarum mulierū appellabantur, nisi fortè essent libertæ: sed, vt ferè erant seruę, sic

C & nominibus seruilibus & plerumque peregrinis afficiebantur. Deinde versus qui sequitur, *Et nisi cena prior, &c.* vincit legendum esse *Brutum Septimium, Sabinum.* assumam (inquit) tibi Brutum, Septimium, Sabinum, nisi hic Sabinus à conuiuio lautiore, & à formosiore puella detinebitur. Quòd si quis mihi dicat in hac cena etiam puellas interfuisse, fateor id quidem: sed nego eas hic nominari.

LOC. EST ET PLVRIB. VMBR.] vmbrę dicuntur conuiuæ, qui ad conuiuium eunt à conuiuatore quidem non vocati, sed à vocatis ducti, illos videlicet sequentes, vt vmbra corpus. vide Plutarchum συμπος. ζητημ. libr. 7. Horat. sat. 8. lib. 2. *quos Mæcenas adduxerat vmbras.*

SED NIM. ARCTA PREM. OL. CON.] caper, aut capra, fœtor sub ala, vt suprà diximus ad Od. 12. epod. vbi hircum nominat. licet (inquit) plureis tecum comites adducas: sed hoc est metuendum, ne è multitudine conuiuarum arctè sedentium exsistat alarum odor grauis, & tæter. Gelasinus ille Plautinus in Sticho, neque hoc metuit, neque quicquam aliud: quin dicit se vel inter cuneos ferreos accubare posse. *Tantillum loci* (inquit) *vbi catellus cubet, id mihi sat est loci.* Sed quidam tamen hic per capras, scorta significari putant. D

QVOTVS ESSE VELIS] quot velis vocari.

REBVS OMISSIS] *rebus relictis.* Terent. Lucretius, Plautus.

ATRIA SERVANTEM] in atrio domus te exspectantem.

POSTICO] ostio posteriore, ψευδόθυρα, id est, falsa porta, vt Græci nominant. anticum, & posticum opponuntur inter se. Seruius ad illum Virgilij versum, lib. 2. Æneid. *Limen erat, cæcæq; fores, &c.* hæc annotat, posticum dicit, quod genetis est neutrius: vt apud Horat. Flacc. *Atria seru. postico falle cl.* nam non antica, postica generis fœminini auguralia sunt.

E FALLE] late, λάθε. lege annot. ad Od. 10. lib. 1.

CLIENTEM] Moschum, vel quemuis alium. patronus & cliens ex iis sunt, quæ ad aliquid referuntur. Quemadmodum autem patroni erat, clientem in iudicio, siue priuato, siue publico, defendere, eius curā habere, vt liberorum: ita clientis officium erat, patronum, tanquam parentem quendam colere, eum, aut eius filios ab hostibus captos redimere, eius filiabus collocandis dotem præbere, si patronus esset tenui, & angusta re familiari. erantque clientes plebeij ordinis: patroni senatorij: quod initio à Romulo fuerat institutū, vt inter patres & plebem concordia conseruaretur. ex eo natum, vt inferiores homines viros claros, & splendidos, patronos vocarent, vt epist. 7. lib. 1. *pol me miserum patrone vocares, Si velles (inquit) verum mihi ponere nomen.* & eadem epist. Mena ille cliens appellatur. eadem ratione orator, qui alterius caput & fortunas defendit, patronus: & qui defenditur, cliens dici solet, vt hoc loco: & Vatinius epist. ad Cic. lib. 5. *si tuam consuetudinem in patrociniis tuendis seruas, P. Vatinius cliens ad te venit, qui pro se causam dicier vult.* F

6. AD NVMICIVM.

NIL admirari, prope res est vna, Numici,
Solaque, quæ possit facere, & seruare beatum.
Hunc solem, & stellas: & decedentia certis
Tempora momentis, sunt qui formidine nulla
Imbuti spectent. quid censes munera terræ?

A Quid maris extremos Arabas ditantis, & Indos?
Ludicra quid plausus, & amici dona Quiritis?
Quo spectanda modo, quo sensu credis, & ore?
Qui timet his aduersa, ferè miratur eodem,
Quo cupiens, pacto.pauor est vtrobique molestus. (que
Improuisa simul species exterret vtrum-
Gaudeat, an doleat:cupiat, metuátne: quid ad rem,
Si, quicquid vidit melius peiúsve sua spe,
Defixis oculis, animóque, & corpore torpet?
B Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui:
Vltrà, quàm satis est, virtutem si petat ipsam.
I nunc: argentum, & marmor vetus, æráque, & arteis
Suspice: cũ gẽmis Tyrios mirare colores:
Gaude, quòd spectant oculi te mille loquentem:
Nauus manè forũ, & vespertinus pete tectum:
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mucius, indignum, quòd sit peioribus ortus,
C Hic tibi sit potius, quàm tu mirabilis illi,
Quicquid sub terra est, in apricum proferet ætas:
Defodiet, condetque nitentia. cùm bene notum
Porticus Agrippæ, & via te conspexerit Appi:
Ire tamen restat, Numa quò deuênit, & Ancus.
Si latus, aut renes morbo tentãtur acuto:
Quære fugam morbi. vis rectè viuere? quis non? (sis
Si virtus hoc vna potest dare: fortis omis-
Hoc age delicijs. virtutẽ verba putas, vt
Lucũ ligna? caue ne portus occupet alter: D
Ne Cibyratica, ne Bithyna negotia perdas.
Mille talenta rotundentur: totidem altera: porrò &
Tertia succedant, & quæ pars quadret aceruum.
Scilicet vxorem cum dote, fidémque, & amicos,
Et genus, & formam regina pecunia donat.
Ac benè nummatum décorat Suadela, Venusq́;.
Mancipijs locuples eget æris Cappadocum rex.
Ne fueris hic tu. chlamydes Lucullus, vt aiunt, E
Si posset centum scenæ præbere, rogatus,
Qui possum tot? ait: tamen & quæram: & quot habebo
Mittam. pòst paullo scribit, sibi millia quinque
Esse domi chlamydum: partem, vel tolleret omneis.
Exilis domus est, vbi non & multa supersunt:
Et dominum fallunt, & prosunt furibus. ergo
Si res sola potest facere, & seruare beatum: F
Hoc primus repetas opus: hoc postremus omittas.
Si fortunatum species, & gratia præstat:
Mercemur seruum, qui dictet nomina: læuum
Qui fodiat latus: & cogat trans pondera dextram
Porrigere. hic multum in Fabia valet: ille Velina: (rule
Cuilibet hic fasceis dabit: eripiétque cu-
Cui volet, importunus ebur. frater, pater adde: (adopta.
Vt cuique est ætas, ita quemque facetus

A *Si bene qui cenat, bene viuit: lucet: eamus,*
Quò ducet gula: piscemur: venemur: vt
Gargilius, qui manè plagas, venabula, seruos,
Differtum transire forum, populumq; iubebat:
Vnus vt è multis populo spectãte referret
Emtum mulus aprum. crudi, tumidique lauemur,
Quid deceat, quid nõ, obliti: Cerite cera
Digni, remigium vitiosum Ithacensis Vlyssei.
Cui potior patria fuit interdicta voluptas.
Si, Mimnermus vti censet, sine amore,
B *iocisque:*
Nil est iucundum: viuas in amore, iocisq;
Viue: vale. si quid nouisti rectius istis:
Candidus imperti: si non, his vtere mecũ.

NIL ADMIR. PROPE' RES EST, &c.] videntur hæc magnopere pugnare cum iis, quæ sunt apud Platonem ἐν Θεαιτήτῳ, his verbis, μάλα γὰρ φιλοσόφου τοῦτο τὸ πάθος, τὸ θαυμάζειν. οὐ γὰρ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας, ἢ αὕτη. id est, maximè enim videtur esse philosophi hic affectus, nempe admirari. Nõ enim aliud philosophiæ principiũ est, quàm id ipsum. & ita Arist. libr. 1. τῶν μετὰ τὰ φυσ. sed Horatius hoc loco vult, cupiditatem, & metum, lætitiam & dolorem ex earum rerum, quas cupimus. & metuimus, propter quas dolemus, lætitiaque afficimur, admiratione nasci, denique si diuitias, & honores, & voluptates: si paupertatem, morbum, ex-
C silium, mortem contemneremus, ac pro nihilo putaremus, ab omni cupiditate, metu, ceterisque animi morbis soluti, ac vacui essemus. Sic Plutarchus libr. περὶ ἀκούειν testatur, dicere solitum esse Pythagoram, sibi hoc ex philosophia partũ esse, τὸ μηδὲν θαυμάζειν: id est, nihil mirari. verba Plutarchi sunt hæc: Ἐκεῖνος ἐκ φιλοσοφίας ἔφησεν αὐτῷ περιγεγονέναι τὸ μηδὲν θαυμάζειν, &c. sequitur mox, ὁ γὰρ φιλοσοφικὸς λόγος τὸ μὲν ἐξ ἀπορίας, καὶ ἀγνοίας θαῦμα καὶ θάμβος ἐξαιρεῖ γνώσει καὶ ἱστορίᾳ τῆς περὶ ἕκαστον αἰτίας: τὸ δὲ εὔκολον καὶ μέγα. καὶ φιλάνθρωπον οὐκ ἀπόλλυσιν: id est, Nam philosophica ratio miraculum quidem & pauorem ex hæsitatione & ignoratione nascentem eximit cognitione & scientia caosarum vniuscuiusque: facilitatem autem, & magnitudinem, & humanitatem non perdit. Idem etiam placebat Epicuro. Mirantur enim qui rerum causas ignorant. Contrà omnium rerum causa cognita, leuamur superstitione, inquit, liberamur mortis metu, non cõturbamur ignoratione rerum: è qua ipsa exsistunt sæpe formidines. Lucr. lib. 5. *Sic tamen interea mirantur, qua ratione Quæque geri possint, præsertim rebus in illis, Quæ supra caput ætheriis cernuntur in oris,* &c. Eodem pertinent illa M. Tullij ex lib. 3. quæstioonum Tusc. *Et nimirũ hæc est illa præstans & diuina sapientia, perceptas penitus & pertractatas res habere, nihil admirari cum acciderit: nihil, antequam euenerit, non euenire posse arbitrari.* Idem lib. 4. *Quid enim videatur ei* [beato] *magnum in rebus humanis, cui æternitas omnis, totiusque mundi nota sit magnitudo? nam quid aut in studijs humanis, aut in tã exigua vitæ breuitate magnum sapienti videri potest, qui semper animo sic excubat, vt ei nihil improuisum accidere possit, nihil inopinatum, nihil nouum?* &c. D

NVMICI.] in vno & altero codice manu scr. reperi *Numati*: vnde quidam amicus meus legendum suspicatur & hîc Munati, & in inscriptione, Ad Munatium: vt intelligamus, Horatiũ scribere ad L. Munatiũ Plancum, ad quem scripta est Od. 6. lib. 1.

SERVARE BEATVM] sic locutus est satyra 1. lib. 1. *retinere velis, seruaréque amicos.* E

QVID MARIS] munera, ἀπὸ κοινοῦ. mare Arabicum & Indicum describit.

AMICI DONA QVIRITIS] Mæcenatis, & potentioris amici. alij, honores, qui deferuntur à populo Romano, intelligunt.

QVO SPECT. MODO, &c.] vtrùm cum aliqua cupiditate, necne? vel vtrùm cum aliqua admiratione, ex qua cupiditas oritur, nécne?

QVI TIMET HIS ADV. &c.] vt, qui cupit, admiratur: ita & qui timet: sed non prorsùs eodem modo. Nam qui cupit, ita admiratur, vt id, quod admiratur, expetendum esse existimet: qui metuit verò, vt fugiendum esse. ille admiratur bona fortunæ, & res secundas, éasque expetit: hic fugit contrarias. *mirari* vsurpauit suprà in re, quæ videtur bona, Od. 9. lib. 4. *Non sola comtos arsit adulteri Crineis, & aurum vestibus illitum Mirata, regaleisque cultus,* &c. & Od. 29. lib. 3. *Omitte mirari beatæ Fumũ & opes, strepitumque Romæ.* & Virg. F in Sileno, *Tum canit Hesperidum miratam mala puellam.* His aduersa autem intellige paupertatẽ, ignominiam, sibilos, & simil.

PAVOR] τὸ θάμβος, Pauor, vt definiri à Stoicis scribit M. Tull. libr. 4. quæst. Tusc. *est metus mentem loco mouens.*

VTROBIQVE] non potui 10. librorum manu scriptorum, trium Vatic. Faer. Iannoct. Torr. Rutlard. Nicot. Morell. mei, qui ita habent, consensum negligere: tametsi vulgata *vtrique* sit tolerabilis. *vtrobique* autem interpretor in cupiendo, & metuendo.

IMPROVISA SIMVL SPECIES EXT.] fuit hæc opinio Cyrenaicorum, non omni malo ægritudinem effici, sed insperato, & nec opinato, vt refert M. Tull. lib. 3. Tuscul. qua de re plura lege apud eundem, eo, quem indicaui, loco. Est tamen viri fortioris, & melioris à malis repentinis & improuisis non exterreri, quàm improuisis & præmeditatis. Nã (vt ait Aristot. lib. 3. de morib. ad Nicom.) quæ multo antè prouisa & prospecta

sunt

A ſunt, in iis quauis animi agitatione & ratione conſilium ceperit: at in repentinis, habitu.

GAVDEAT, AN DOLEAT: CVP. METVATNE] hæ ſunt quatuor animi perturbationes, quæ ceteras omneis eiuſdem generis continent, qua de re vide M. Tullium Tuſc. lib. 4. quo loco ſcribit Stoicos docere duas naſci ex duobus opinatis bonis, nempe lætitiam, & libidinẽ, vt lætitia ſit præſentium bonorum, libido futurorum: duas ex duobus malis opinatis, metum, & ægritudinem, metum quidem futuris, ægritudinem verò præſentibus. legendum autem eſt apud Horatium *cupiat metuátne*, non vt vulgo legitur, *metuitve*.

DEFIXIS OCVLIS] τοῖς ὀφθαλμοῖς πεπηγόσι vel ἀτενίζειν, quo acerrima, attentiſſimaque ſignificatur cogitatio, vt alibi dicemus.

INSANI SAP. NOM. FERAT, &c.] Sic M. Tull. Tuſcul. lib. 4. *Itaque primum in ipſa cupiditate, cùm id ſolum agitur, vt ea tollatur, non eſt quærendum bonum illud, nécne ſit, quod libidinem moueat: ſed libido ipſa tollenda eſt: vt ſiue, quod honeſtum eſt, id ſit ſummum bonum, ſiue voluptas, ſiue horum vtrumque coniunctum, ſiue illa tria genera bonorum,*

B *tamen, etiam ſi virtutis ipſius vehementior appetitus ſit, eadem ſit omnibus ad deterrendum adhibenda oratio*. Atque negat Ariſtoteles, virtutis nimium eſſe poſſe, cùm ſit mediocritas, quia ſit quodammodo ſummum, inquit.

I NVNC, ARGENTVM, &c.] conceſſio eſt, diſſimulationis, & irriſionis plena, qua vtuntur Latini cùm vel à re quapiam deterrẽt, vel aliquid improbant, vel fieri non poſſe ſignificant, vt Catull. in Memmium, quamuis omiſerit verbum, i *pete nobileis amicos*. Virg. Æneid. 7. *I nunc, ingratis offer te irriſe periclis. Tyrrhenas i, ſterne acies rege pace Latinos*. Et Horat. epiſt. ad Iul. Flor. lib. 2. *I nũc, & verſus tecum meditare canoros*. Propert. libr. 3. *I nunc, tolle animos, & tecum finge triumphos*. Ouid. libr. 2. de arte amandi, *I nunc, claude fores cuſtos odioſe puellæ, Et centum duris poſtibus adde ſeras*. ibid. *Paruit imperio domina Tyrinthius heros: I nũc, & dubita ferre, quod ipſe tulit*.

C ÆRAQVE] ſtatuas æreas, vel vaſa ærea antiqui artificij.

TYRIOS COLORES] purpureos colores, veſteis purpureas.

GAVDE QVÒD SPECT. OCVLI] conueniunt hæc in homines eloquentiæ laude claros, qui corona, & frequentia delectantur. immò verò, qui ſi à corona relicti ſint, non queant dicere, vt reſpondet Brutus apud M. Tull. in Bruto.

ET VESPERTINVS] id eſt, veſperi, vt docuimus ſuprà ad Od. 16. epod. ſic ſat. 6. lib. 1. *Fallacem Circum, veſpertinusq́; pererro Sæpe forum*. vbi tamen alij legunt, *veſpertinũ forum*, non malè.

NE PLVS FRVM. DOT. EM. AGR.] pendet hic verſus à ſuperiore, hoc modo, Tu nauus à prima luce confer te in forum, veſperi domum redito, id eſt, totum diem in ſtudio rei faciendæ cõſumito, ne Mucius, qui humiliore loco, & deterioribus parentibus natus eſt, quàm tu, plus frumenti percipiat ex agris, quos ab vxore in dotem

D accepit, quàm tu ex tuis auitis: quaſi indignum ſit, Mucium, humilioribus parẽtibus natum, eſſe te locupletiorem. Sed Simeo Boſius Lemouix, amicus meus, primùm legit, *Me plus frumenti dot. em. ag. Mucius?* atque ſe ita ſcriptum repetiſſe in ſuo codice manuſcr. Deinde quæ ſequuntur, ſic explicat, *indignum*, id eſt, indignum ſit, Mucium eſſe me ditiorem, & plus frumenti ex agris dotalibus, quàm me ex meis percipere, atque hactenus vult eſſe illius nauiter rem facientis verba. hæc autem, quæ deinceps ſequuntur, iam putat eſſe Horatij. ſi hic Mucius ſit te ditior, futurum eſt, vt is tibi ſit mirabilis, non tu illi, quia ſit ex humilioribus parentibus natus. de qua explicatione iudicet lector.

DOTALIBVS EMETAT AGRIS] id eſt, è dotalibus agris metat: vt annotatum eſt ſuprà ad Od. 7. lib. 2. dotaleis agros intellige, quos in dotem accepit ab vxore.

INDIGNVM, QVÒD SIT, &c.] hæc dicuntur ex eius ſenſu, & ſententia, qui ſtudium omne ſuum in augenda re familiari ponit, & collocat quaſi in pecunia, & copiis ſita ſit beata vita: ſuntque vultuosè pronuntianda, hoc modo, In- E
dignum eſt Mucium, hominem inferiore loco natum, quàm tu es, te ditiorem eſſe. in tribus Vatic. Faern. Torn. ſcriptum eſt, *Mutus, vt indignum*.

HIC TIBI SIT POTIVS] hic verſus aut legendus cum interrogatione eſt, hoc modo, túne patieris, vt tibi huius diuitiæ ſint mirabiles potius quàm illi tuæ? vel intelligendus eſt pendere ab iis, qui antecedunt, *Nauus manè forum, &c.* &, *Ne plus frumenti, &c.* vt ſit hæc ſententia: rei faciendæ operam naua, ne Mucius plus frumenti metat ex agris dotalibus, quam tu, & ne tibi ſit mirabilis potius ob diuitias, quam tu illi. & ita ſubintelligemus *ne*. vel repetemus ἀπὸ κοινοῦ. Quòd ſi legamus, *Hic tibi ſi potius*, vt habent quædam vulgata exempla, pendebit à ſuperiore verſu, hoc modo, Indignum fuerit, quia Mucius natus ſit obſcuriore loco, quàm tu, ſi tibi ſit potius mirabilis, quàm illi tu. & ita ſubintelligendum erit *ſit*. iudicet lector. F

QVICQVID SVB TERRA EST, IN APRICVM] ſic Sophocles in Aiace, Ἅπανθ᾽ ὁ μακρὸς κἀναρίθμητος χρόνος Φύει τ᾽ ἄδηλα, καὶ φανέντα κρύπτεται. i. Quicquid hodie occultum & obſcurum eſt, tempore prodibit in lucem, & in promtu erit: quę nunc ſunt in promtu, & quæ ſunt omnium oculis expoſita, e de medio tollet vetuſtas, & tenebris obſcurabit ſempiternis.

IRE TAMEN RESTAT, NVMA QVÒ] moriendum eſt. ſic Lucret. lib. 3. *Lumina ſis oculis etiã bonus Ancu' reliquit*. lege ann. ad O... 8. lib. 1.

SI LATVS, AVT RENES] ſi laboras morbo lateris ... Græci πλευρῖτιν nominant, aut renum dolore, quem νεφρῖτιν, &c.

MORBO TENTANTVR ACVTO] ſuprà ſat. 3. lib. 2. *Quod latus, aut renes morbo tẽtãtur acuto*.

SI VIRT. HOC VNA POT. DARE] ſic reperi ſcriptum in libris manuſcriptis. & ita ſcriptum eſſe in codice Bernard. Lauredani, teſtãtur viri docti, quam ſcripturam comprobant & nonnulli

A nulli libri typis excusi. *hoc* autem, intellige rectè viuere. Itaque hic versus non est ita à superiore separandus, quasi nouæ sententiæ principium sit: sed cum eo ita coniungendus, quasi pendeat sententia. Vulgati habent *hac.*

HOC AGE] huic vni rei stude, in hac vna cogitatione, cutaque versare: in hoc vno tuus animus sit occupatus. sic epist. ad Loll. 2. huius libri, *Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.*

VIRTVT. VER. PVT. VT LVC. LIGNA?] hîc scribenda est interrogationis nota, vt sit hic sensus Horatij, si virtuté verba putas, neque eam quicquam ad beatam vitam valere existimas: totum studium, totámque operam tuam ad quæstû, & pecuniam congerendam confer. Dion lib. 47. narrat, Brutum clade accepta in illo vltimo cum Octauiano, & M. Antonio, prœlio dixisse, ὦ τλῆμον ἀρετή, λόγος ἄρ' ἦσθ'· ἐγὼ δέ σε ὡς ἔργον ἤσκουν· σὺ δ' ἄρ' ἐδούλευες τύχῃ, id est, ô misera virtus, eras igitur fabula, seu verba: At ego te, vt rem, colebam, & exercebam: tu autem fortunæ seruiebas. Sunt autem

B versus duo senarij ex nescio quo poeta. Sic epist. 17. huius libri, *Aut virtus nomen inane est, Aut decus & pretium rectè petit experiens vir.*

NE CIBYRATICA, NE BITH. NEG.] à negotio, & negotiando, negotiatores sunt appellati, quales sunt publicani, aratores, pecuarij. mercatores autem longè ab his differunt, vt suprà ostendimus. Cibyratica porrò negocia à Cibyris vrbe Ciliciæ.

ROTVNDENTVR] rotundandi verbo vtitur & M. Tull. in Timæo, *Cúmque similem vniuersitatis natura mundum efficere vellet, ad volubilitatem rotundauit.* videtur auté ab Horatio pro eo, quod est, aceruum, aut summá complere, positum esse: proinde ac si dixisset, mille talenta congerantur, coaceruentur, cumulentur.

TOTID. ALTERA] id est, mille. sic Virgil. Palæm. *cras altera mittam.*

PORRO ET TERTIA SVCCEDANT] tertia mille posteà accedant. sic autem, vt edendum curaui, reperi scriptum in omnibus libris ve-

C teribus.

ET QVÆ PARS QVADRET] & pars, quæ aceruum in quadrum redigat: nempe quarta mille, quæ quattuor millia efficiant. *quadrare* enim per tralationem quandam perficere est. M. Tull. orat. perf. *delectationis aucupium, & quadrandæ orationis industria.* nonnumquam absolutum est, vt Virg. Georg. 2. *Arboribus positis secto via limite quadret.*

SCILICET VXOREM CVM DOTE, &c.] reginam pecuniam dixit, tanquam in rebus humanis dominantem, regnúmque obtinentem. sic sat. 3. lib. 2. *Virtus, fama, decus, diuina, humanáque pulchris Diuitiis parêt, quas, &c.* Hesiodus paucioribus verbis, quantum momenti habeat, quantúmque valeat pecunia, satis declarat hoc versu, Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι, id est, pecunia enim mortalibus anima est.

AC BENE NVMMATVM] M. Tull. orat. 2. de lege Agr. *non minus bene nummatus, quam bene capillatus.*

SVADELA] eloquentia, dicendi facultas. D Prisc. deducit à verbo suadeo, vt à candeo candela, lib. 4. cùm à nomine *suada* oriri videatur, quod nomé ab Ennio videtur factum ad exéplum Græci nominis πειθώ. id enim significare videtur M. Tull. in Bruto, his verbis, πειθώ, *quam vocant Græci, cuius effector est orator, hanc suadam appellauit Ennius.* hanc eandem hominum reginam appellat Euripides in Hecuba, quærens quamobrem homines ceteras quidem disciplinas magno studio perdiscant: in eloquentia autem non assiduè elaborent, neque eius magistris magnam mercedem persoluant, vt possint alteri persuadere, quæ velint, ab eóque obtinere. verba Eurip. sunt hæc, τί δῆτα θνητοὶ τἄλλα μὲν μαθήματα Μοχθοῦμεν ὡς χρὴ πάντα, καὶ ματεύομεν? Πειθὼ δὲ τὴν τύραννον ἀνθρώποις μόνην Οὐδέν τι μᾶλλον ἐς τέλος σπουδάζομεν, Μισθοὺς διδόντες μανθάνειν, ἵν' ἦν ποτε Πείθειν, ἅ τις βούλοιτο, τυγχάνειν θ' ἅμα? Themistocles apud Herodot. lib. 8. Πειθώ καὶ ἀνάγκην, id est, suadelam, & necessitatem, magnos deos esse dicit, iisque fretos Athenienses ab Andrijs pecuniam deposcere. Non temerè autem E Suada cum Venere ab Horatio copulata est, postea quàm de re vxoria facta mentio est. Nam & Plutarchus inter deos nuptiales etiam Venerem, & Suadam numerat in Ῥωμαϊκοῖς. Sic enim ille, non longè à principio, vbi causas affert, quare quinque faces sponsis præferantur, ἢ ὅτι πέντε θεῶν δεῖσθαι τοὺς γαμοῦντας οἴονται, Διὸς τελείου, καὶ Ἥρας τελείας, καὶ Ἀφροδίτης, καὶ Πειθοῦς, ἐπὶ πᾶσι δ' Ἀρτέμιδος: id est, an quod quinque deis egere putant eos, qui matrimonio coniunguntur, Ioue perfecto, Iunone perfecta, Venere, Suada, Diana?

MANC. LOCVPLES EGET, &c.] hunc vec sum sic explico, rex Cappadocum mancipiis locuples, id est, mango, seu venalitiarius, seu multorum seruorum dominus, & mancipiis abundans, eget ære. Cappadoces enim barbari, seruiq; sunt vel natura, vel lege, seruiúntque suo regi, vt serui domino. Præterea è Cappadocia serui venales Romam adducebantur. M. Tull. in orat. quam habuit ad senatum, post redit. *Cum hoc homine, an cum Æthiope, si in foro constitisses, nihil crederes interesse. sine sensu, sine sapore, elinguem, tardum,* F *inhumanum, neglectum, Cappadocem modo abreptum de grege venalium diceres.* Persius, *Cappadoces rigida pingues pauisse catasta.* quidam sic interpretantur, Locuples, id est, is, qui pecunia abundat, seu pecuniosus, eget mancipijs: rex Cappadocum, id est, mango, & venalitiarius, qui complures seruos habet, pecunia eget. à quibus dissentio. significat enim Horatius, seruorum multitudinem, ceterarúmque rerum copiam, sine pecunia mancam, ac debilem haberi. *locupletes* (inquit Festus) *mulierum loculorum domini.*

NE FVERIS HIC TV] ne talis fueris, qualis Cappadocum rex, aut mango aliquis mancipijs abundans, pecunia egens, si summum bonum positum esse putas in diuitijs, & pecuniæ magnitudine: sed esto potius talis, qualis Lucullus, qui non solùm nulla re egebat: sed etiam multo plura possidebat, quàm se possidere putaret. pro-

A uocabulum *hic* refertur ad id, quod antecedit, non ad id, quod sequitur, vt epist. ad Vallam. *Nimirum hic ego sum.* & satyra 2. lib. 1. *Huic si mutonis verbis, &c.* & sat. 4. eiusdem lib. *Hic tibi comes, & urbanus, &c.*

CHLAMYDES LVCVLLVS, &c.] Plutarchus hanc historiam in Lucullo extremo narrat, atque etiam Horatium Flaccum nominat, his verbis, στρατηγοῦ δέ τινος φιλοτιμουμένου περὶ θέας, καὶ χορῷ τινὶ κόσμον αἰτουμένου πορφυρᾶς χλαμύδας, ἀποκρίνασθαι σκεψάμενος, ἂν ἔχῃ, δώσειν· εἶτα μεθ' ἡμέραν πυνθάνεσθαι αὐτοῦ, πόσων δέοιτο· τοῦ δὲ ἑκατὸν ἀρκέσειν φήσαντος, κελεῦσαι λαβεῖν δὶς τοσαύτας. εἰς ὃ καὶ Φλάκκος ὁ ποιητὴς ἐπιπεφώνηκεν, ὡς οὐ νομίζει πλοῦτον, οὗ μὴ τὰ παρορώμενα, καὶ λανθάνοντα πλείονα τῶν φαινομένων ἐστίν, id est, *Cùm prætor quidam Rom. qui ludos magnificentissimos facere, & spectaculum apparatissimum populo præbere cogitabat, petiuisset ab eo ad ornatum chori chlamydes aliquot purpureas: respondit se visurum, haberet, nécne: & si haberet, daturum. postridie quæsiuit ab illo, quot chlamydibus ei opus esset: cùm ille respondisset, centum satis sibi futuras, Lucullus iussit eum bis tantum sumere.* B *Ad quod acclamans Flaccus poëta, dixit, illas non videri esse diuitias, vbi ea, quæ negliguntur, & quæ ignorantur, plura non sunt iis, quæ sunt in promtu, quæq; apparent.*

PRÆBERE] παρέχειν, suppeditare: intellige tamen, commodatò date.

MILLIA QVINQVE] discrepat ab Horatio Plutarchus, qui Lucullum ducentas chlamydes duntaxat domi reperisse scribit: hoc est duplo plureis, quàm ab ipso essent petitæ. Sed licet respondere, Plutarchum, vt historicum, primam historiæ legem seruasse: quæ est, ne quid falsi dicat: Horatium autem, vt poëtam, rei quidem veritatem eò vsque secutum, quoad instituto eius opus fuerit: rem ipsam autem pro suo iure ornasse, & auxisse verbis.

ET QVOT HABEBO] sic habent cod. Iann. Faër. & duo Vatic. Russard. Nicot. Cleric. non (vt quidam vulgati) *quot habebo.*

TOLLERET] sumeret, vt sat. 4. lib. 1. *erat, quod* C *tollere velles.*

EXILIS DOMVS EST] acclamatio est: & ita Plutarchus, [illegible]. exilis est autē. i. angusta, vel inaois, non referta bonis, sed inops, supr. Od. 4. lib. 1. *Et domus exilis Plutonia.*

VBI NON ET MVLTA SVPERS.] narrat Plutarchus, Scopam Thessalum, copiosum hominem, & opulentum, cùm ab eo posceret quidam, quæ ei superessent, quæque superuacanea viderentur, ita respondisse: at his superuacuis, & quæ superant, fortunati, & beati sumus.

ET DOMINVM FALLVNT] dominum latent, à domino ignorantur.

ET PROSVNT FVRIB.] Plautus in Aulul. *Nam hic apud nos nihil est aliud quæsti furibus: Ita inaniis sunt oppleta, atque araneis.* & Tibull. libr. 4. *Et domino satis, & nimium furiq;, lupoq;.*

SI RES SOLA, &c.] si pecunia, sola, &c. si solæ diuitiæ, & copiæ rei familiaris: οὐσία, τὰ ὑπάρχοντα, bona, facultates epist. 1. lib. 1. *Isne tibi melius suadet, qui vt rem facias, rem Si possis rectè, &c.* & sat. 5. lib. 2. *Et genus & virtus nisi cùm re, vilior alga est.* & Od. 8. lib. 4. *non tibi talium Res est, aut animus deliciarum egens.* D

ET SERVARE BEATVM:] sic loquitur sat. 3. lib. 1. *Hæc res & iungit, iunctos & seruat amicos.*

HOC PRIM. REP. OP. HOC POSTR.] hoc est, quod paullo antè dixit, *Nauus manè forū, & vespertinus pete tectum.*

SI FORTVN. SPEC. ET GR.] *si species,* id est, decus externum, & forense: cultus & ornatus corporis ex honoribus, & magistratib. quæsitus, vt prætexta, sella curulis, latus clauus, calcei lunati, adde his, si vules fasceis, lictores, comitatum, &c. *& gratia præst. fort.* i. & si populi & potentiū virorum fauor beatū præstat: si ambitiosus es: si in honore summum bonū positum esse existimas, &c. M. Tull. in Pison. *Magnū nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas cōsulis.* ibid. *in quibus moderatio illa, quæ in nostris solet esse consulibus, nō fuit: at fuit pōpa, fuit species, fuit incessus saltem Seplasia dignus.* Idem epist. ad Lent. lib. 1. *qui splendorem, & speciem huius vitæ intuentur, sollicitudinem* E *autem, & laborem perspicere non possunt.*

MERCEM. SERV.] Mercemur seruum nomenclatorem. habebant Romani illi veteres magistratum petituri, seruos nomenclatores, à quibus docebantur, ac monebantur quo quisque ciuis, qui in suffragijs aliquid valeret, nomine appellaretur, vt candidati à seruo nomenclatore admoniti vnumquemque nominatim salutare possent: quod declarant verba illa M. Tull. in orat. pro Muræna: quibus Catonem alloquitur, *Quid, quòd habes nomenclatorem? in eo quidem fallis, ac decipis. nam si nomine appellari abs te ciueis tuos honestum est, turpe est eos notiores esse seruo tuo, quàm tibi: si, etiam si noris, tamen per monitorem appellandi sunt, cur ante appellas, quam insusurrauit? aut quid, cum admoneris, tamen, quasi tute noris, ita salutas? quid, posteaquàm es designatus, multo salutas negligentius?* ita autem legendum est apud M. Tullium, non, vt habent codices vulgati: quæ emendatio, mea est. Sed quæret aliquis, quamobtem ambitiosi homines, & candidati nominatim ciueis suos appellare F vellent, atque ad eam rem nomenclatores adhiberent. dicam. Cùm studerent illi ciuium beneuolentiam sibi conciliare, primum erat cauere, ne eorum voluntates à se alienarent, néve eorum animos offenderent: Secundum omnia experiri quibus hominum beneuolentia allicitur, & comparatur. At obliuio nominum, ita iis commouet, quorum nomina obliti sumus. Videmur enim de iis parum laborare, quos ita negligimus, vt ne eorum quidem nomina memoria teneamus: quod docuit Aristotel. libr. 2. rhetoric. Contrà salutare homines nominatim, significat nostrum in eos studium, curam, & diligentiam. Itaque non est mirum, si candidati, & honoris cupidi, taleis salutationes adhibebant, vt vnum quiddam ad hominum beneuolentiam colligendam accommodatissimum, atque vtilissimum. Et Nicias ille Atheniensis, infelix illud prœlium nauale commissurus apud Syracusas, Trierarchos nominatim, & patriis & tribuū nominibus appellans hortatur

A tatur vt fortiter pugnent, vt scribit Thucyd. lib. 7. αὖθις τῶν τριηράρχων ἕνα ἕκαστον ἀνεκάλει, πατρόθεν τε ὀνομάζων, καὶ αὐτοὺς ὀνομαστὶ, καὶ φυλὴν, &c. id est, rursus trierarcharum vnumquemque patrio nomine appellabat & ipsos, & eorum tribum nominatim cum memorans, &c. Id vidit Homerus, apud quem ἰλ. κ. Agamemnon fratri Menelao præcipit, vt suo quemque Græcorum, nomine appellet: ipsos honorificè salutet, de se modicè & summissè loquatur & sentiat, his versibus. Φθέγγεο, δ' ᾗ κεν ἴῃσθα, καὶ ἐγρήγορθαι ἄνωχθι, Πατρόθεν ἐκ γενεῆς ὀνομάζων ἄνδρα ἕκαστον Πάντας κυδαίνων, μηδὲ μεγαλίζεο θυμῷ. Et Themistocles ille Atheniensis (vt refert M. Tull. in Catone maiore) omnium suorum ciuium nomina perceperat. viuebat enim ille in ciuitate libera: in qua populus plurimum, atque adeò omnia poterat. Nam & à populo illo petebantur honores, & populus honores suo arbitratu mandabat. Sic igitur & Romæ, vbi ferè è populi suffragiis tota comitiorum ratio pendebat, non temerè candidati operam dabant, vt à nomenclatoribus moniti ciueis
B gratiosos nominatim salutarent.

QVI DICTET NOMINA] qui moneat quo quisque ciuis nomine appelletur: qui nomina ciuium insusurret, vt eos nominatim salutemus, rogemusque, vt nobis petentibus studeant, ac suffragentur ad honorem obtinendum.

LÆVVM QVI FODIAT LATVS] ita legendum esse equidem dudum iudicaueram, non *sanum*. nunc autem in hac sententia eo libentius perseuero, quod video & in aliquot cod. antiquis ita legi, & doctiss. viris idem videri. hæc verba autem, *qui leuum fodiat latus*, hoc significant: qui astans domino à parte minus honorata, læuo ipsius latere fosso, id est, extrema manu pulso, admoneat, vt illum & illum salutet, & prenset. fodere latus autem consueuisse eos, qui admonere vellent, declarat illud Terent. in Hecyra. Lach. *Dic iussisse te*. Phidipp. *Noli fodere: iussi*. Neq; verò fuit quòd quidam in hoc loco, sans alioquin aperto, explicando nuper nouam operam sumerent, cum
C & sex abhinc annos ita nos eum explicauerimus, & illi nihil de suo addiderint, nihilque melius attulerint. Sed hoc idem fecisse in aliis sexcentis reperientur, quasi verò nihil esset satis tersum atque purgatum, quod non orationis suæ cœno inquinassent. Virg. armos fodere dixit de equite, equo calcaria admouente, lib. 6. Æn. *Seu spumantis equi foderet calcaribus armos*. At Plautus Aulul. *latus fodere* posuit pro latus cultro aperire. sic Congrio coquus apud Plaut. *istuc male factum arbitror, quia non latus fodi*.

ET COGAT TRANS PONDERA, &c.] cogat herum trans saxa, aut trabeis magni ponderis, quæ vel machinis attolluntur, vel plaustris vehontur in viis, dextram porrigere ad aliquẽ ciuem apud tribuleis suos gratiosum, in via saxis impedita laborantem, subleuandum. sic Propertius lib. 3. saxa pyramidum, & sumtuosorum sepulcrorum, *pondera* appellat, *Aut illis flamma, aut imber subducet honores, Annorũ aut ictu pondera victa ruent*. Officiosum autẽ est in angustiis, & turba, manus alteri subijcere, & laborantem manibus subleuare. Tibull. lib. 1. eleg. 5. *Pauper in angusto fidus comes agmine turbæ, Subijcietque manus, efficietque viam*. Quod si quis malet ita accipere D
hæc verba, *dextram porrigere*, vt pertineant ad gestum prensantis candidati, & gratioso alicui in via supplicantis, ac blandientis, non magnopere repugnabo. solebant enim candidati singulorum manus eorum, quibus supplicabant, apprehendere: immò verò ex singulis tribubus gratiosissimos quosque sibi adiungere, eosque etiam in campum secum producere, vt ab iis vniuerso populo magis commendarentur, cùm ille suo nomine quodammodo peteret. Et ita fortasse intelligenda sunt ea verba, quæ statim sequuntur, *Hic multum in Fab. valet ille Velina*. licet & dextram porrigere, accipere pro δεξιοῦσθαι, id est, dextra porrecta salutare atque amplecti, vt intelligamus, nomenclatorem monere candidatũ, vt dextram E
porrigat gratioso apud tribum aliquam ciui, ad eum officiosè, blandeque salutandum & complectendum. sic enim vsurpat προτείνειν χεῖρα Plutarchus libro, εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον, his verbis οὐ γὰρ ὡς Τιβέριος ὁ Καῖσαρ ἔλεγε τὴν χεῖρα τῷ ἰατρῷ προτείνειν ὑπὲρ ἑξήκοντα ἔτη γεγονότας, αἰσχρόν ἐστιν· ἀλλὰ μᾶλλον τὸ τὴν χεῖρα τῷ δήμῳ προτείνειν, ψῆφον αἰτοῦντας, ἢ φωνὴν ἀρχαιρεσιάζουσαν, &c, id est, Non enim, vt Tyberius Cęsar dicebat, manum medico porrigere homines amplius sexaginta annos natos, turpe est: sed potius manum populo porrigere, suffragium petenteis, aut vocem ad honorem obtinendum accommodatam atque opportunam.

HIC MVLT. IN FAB. VAL. ILLE VEL.] verba sunt nomenclatoris hortantis dominum, vt gratiosis apud suas tribus hominibus, blandiatur, eosque salutet comiter. hic (inquit) multum valet gratia, & auctoritate in tribu Fabia, ille in Velina. quare da operam, vt eum tibi adiungas, & concilies, si magistratum, quem petis, obtinere vis. Velina autem tribus fortasse à lacu Velino dicta est: Fabia à Fabiis. F

CVILIBET HIC, &c.] etiam hæc sunt nomenclatoris verba. hic tantum valet in sua tribu, vt, cui suffragatus fuerit, is sit consulatum adepturus: eique, cui voluerit, sellam curulem, id est, ædilitatem maiorem erepturus.

IMPORTVNVS] in eo quod sibi proposuerit, obfirmatus, & perseuerans: neque quiescens ipse, neque alios quiescere sinens: vt sup. annot. ad Odam 16. lib. 3. sic satyra 5. lib. 2. *Importunus amat laudari?*

EBVR CVRVLE.] sellam curulem eburneam, id est, ædilitatem maiorem, &c.

FRATER, PATER ADDE] gratiosos in suffragiis pro sua cuiusque ætate, fratres, patres appellato, & quàm blandissimè queas, salutato.

FACETVS] vrbanus, comis, blandus, id est, facetè & comiter.

ADOPTA] tibi adiunge. *adoptare* propriè valet eligere, vt alibi admonuimus.

SI, BENE QVI CEN. BENE VIV. &c.] si in epulis, & cenis sumtuosis beata vita posita est, statim vt diluxit, obsonia lautissima, & carissima conquiramus.

A QVO DVCET] sic habent libri veteres longè plures, alij *ducit*.

VT OLIM GARGILIVS] quasi aliud agens Gargilium quendam notat, qui stulta quadam, & inani gloriæ cupiditate ductus id venando cepisse videri volebat, quod pretio cōpararat. Itaque etiā in epistolis Horatius, satyricè, id est, comiter, & vrbanè hominum mores vellicat.

PLAGAS] Virg. Æneid. 4. *Retia rara, plagæ, lato venabula ferro.*

DIFFERTVM TRANSIRE FORVM] frequentissimum forum. sic sat. 5. libr. 1. *Inde forum Appî Differtum nautis, &c.*

EMTVM] non a se venante captum, sed pretio soluto paratum. longè huic dissimilis est venator ille, & qui cum eo comparatur, amator matronarum, sat. 2. lib. 1. *leporem venator vt alta In niue sectatur: positum sic tangere nolit: Cantat & apponit. meus est amor huic similis. nam Transuolat in medio posita, & fugientia captat.* mendosè autem habent quidam libri vet. *captum.*

B TVMIDI'QVE] cibo & potione onerati, & conferti.

QVID DECEAT, QVID NON, OBLITI] quid honestū sit, quid turpe: quid decōrum, quid indecorum, obliti.

CERITE CERA] tali tabula, qualis erat ea, qua Cerites ignominia affecti fuerunt: cum videlicet eis suffragiorum ius nō dedit populus Rom. vt ceteris municipibus. Gellius lib. 16. cap. 13. *Primos municipes sine suffragij iure Cerites esse factos, accepimus, concessumque illis, vt ciuitatis Romanæ honorem quidem caperent, sed negotiis tamen, atque honoribus vacarent, pro sacris bello Gallico receptis, custoditisque. hinc tabulæ Cerites appellatæ versa vice in quas referri iubebant, quos nota causa suffragijs priuabant.* Hæc ille. M. Tullius orat. in Vatiniū, cùm eum suffragio dignum esse negat, eò fortasse spectauit. Referebantur autem in tabulas Ceritum à Censoribus plebeij ignominia notati, ærarijque

C fiebant: quod eò valebat, vt nullam aliam ad rem ciues essent, quàm vt pro suo capite tributi nomine æra penderent, vt ait Ascon.

REMIG. VITIOS. ITHAC.] remiges & socij Vlyssis, homines intempertantes, & voluptarij, qui malunt suis cupiditatibus, & libidinibus obsequi, quàm in patriam reuerti. Præmonuerat Vlyssem Tiresias, cùm venisset ille ad inferos, vt diligenter caueret, si saluus in patriam redire vellet, ne in Sicilia boues solis attingeret, vt est ὀδυσσ. λ. Ὁππότε δὴ πρῶτον πελάσῃς εὐεργέα νῆα Θρινακίῃ νήσῳ, προφυγὼν ἰοειδέα πόντον, Βοσκομένας δ' εὕρητε βόας τε καὶ ἴφια μῆλα Ἠελίου, ὃς πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει, Τὰς εἰ μέν κ' ἀσινέας ἐάας, νόστου τε μέδηαι, Καί κεν ἔτ' εἰς Ἰθάκην κακά περ πάσχοντες ἵκοισθε. Εἰ δέ κε σίνηαι, τότε τοι τεκμαίρομ' ὄλεθρον. id est, vbi autem primùm nauem tuam ad insulam Siciliam appuleris, & maris pericula effugeris, Boues autem Solis, qui omnia cernit, & omnia audit, pascenteis & piugueis oueis offenderitis: eas si intactas, & ab omni detrimento integras esse fueris, reditúmque dumtaxat attendas, vos in patriam tandem quamuis multa perpessi peruenire possitis: Sin eas læseris, tum tibi perniciem & interitum imminere prouideo, cuius monitionis memor Vlysses, ὀδυσσ. μ. socios orat, vt, D præsertim cùm rebus omnibus abundent ad victum necessarijs, ab armentis, & gregibus Solis abstineant manus. verba Vlyssis apud Hom. sunt hæc, Ὦ φίλοι, ἐν γὰρ νηῒ θοῇ βρῶσίς τε, πόσις τε Ἐστιν, τῶν δὲ βοῶν ἀπεχώμεθα, μή τι πάθωμεν, Δεινοῦ γὰρ θεοῦ αἵδε βόες, καὶ ἴφια μῆλα, Ἠελίου. i. ô amici, In naui cibus est & potus. Quapropter ab his bobus manus abstineamus, ne quid nobis ex eo detrimenti eueniat. horrendi enim dei hæ sunt boues, & pingues oues. Illi autem tandem cùm cibariis deficientibus, vinóque consumto, tùm ab Eurylocho impulsi, quæ ex bobus Solis erant præstantissimæ, eas Vlysse dormiente abegerunt, & mactauerunt: quo facto Sol vehementer offensus, questus est apud deos immortaleis facinoris illius atrocitatem: minatus est denique se cælo relicto ad inferos descensurum, lumenque suum à Dijs, & hominibus ad Plutonem, & manes translaturum, si tam insignem in se iniuriam, atque impietatem inultam relinquerent. qua re audita, Iupiter pollicetur ei se naueis Vlyssis fulmine consumturum. E

CVI POT. PATR. FVIT INTERD.] id est, qui Vlyssis remiges, & socij maluerunt proposito naufragij periculo, boues Solis violare, quàm in patriam incolumes reuerti. sic apud Hom. loquitur Eurylochus ὀδυσσ. μ. Εἰ δὲ χολωσάμενός τι βοῶν ὀρθοκραιράων Νῆ' ἐθέλει ὀλέσαι, ἐπὶ δ' ἕσπωνται θεοὶ ἄλλοι, Βούλομ' ἅπαξ πρὸς κῦμα χανὼν ἀπὸ θυμὸν ὀλέσσαι, Ἢ δηθὰ στρεύγεσθαι ἐὼν ἐν νήσῳ ἐρήμῃ. id est, Quòd si Sol iratus propter boues nauem nostram obruere fluctibus voluerit, eúmque alij Dij secuti fuerint, semel mori malo fluctu demersus, quàm diu in deserta insula morans languere, ac tabescere.

SI MIMNERMVS VTI CENSET] Mimnermus legendum: non, vt in nonnullis codicib. Mimermus. Μίμνερμος enim semper apud Athenæum scribitur & libr. 14. & 15. & 16. Eius tota ferè poësis fuit amatoria. cuius extant hi versus apud Plutarch. περὶ ἠθικ. ἀρετῆς, Τίς δὲ χάρις, τί τερπνόν, ἄτερ χρυσῆς Ἀφροδίτης? Τεθναίην, ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλοι, id est, quis lepos, quid iucundum est sine aurea Venere? Moriar tum, cùm hæc desinent mihi esse curæ. Propertius lib. 1. *Plus in amore valet Mimnermi versus Homero: Carmina mansuetus lenia quærit amor.* Horat. infr. epistol. ad Iul. Flor. lib. 2. significat, eum Callimacho fuisseà veteribus antepositum. *Discedo Alcæus puncto illius: ille meo quis? Quis nisi Callimachus? si plus apposcere visus, Fit Mimnermus, & optiuo cognomine crescit.* si igitur (inquit Horat.) Mimnermi sententiam secutus vitam beatam & incundam in amore, & iocis esse locatam existimas, totam ætatem in amore, & iocis exige. F

7. AD C. MÆCENATEM Cilnium. 2.

QVINQVE dies tibi pollicitus me rure futurum,

Sextil

A *Sextilem totum mēdax desideror. atqui,*
Si me viuere vis sanum, recteq; valentē:
Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
Mæcenas, veniam: dum ficus prima calórque
Designatorem décorat lictoribus atris:
Dum pueris omnis pater, & matercula pallet:
Officiosáq; sedulitas, & opella forensis
Adducit febreis, & testamēta resignat.
Quòd si bruma niueis Albanis illinet agris:
Ad mare descendet vates tuus: & sibi parcet:
B *Contractúsque leget. te, dulcis amice, reuiset*
Cum Zephyris, si cōcedes, & hirundine prima.
Non, quo more piris vesci Calaber iubet hospes,
Tu me fecisti locupletem. vescere sodes.
Iam satis est. at tu quantumuis tolle. benignè.
Nō inuisa feres pueris munuscula paruis.
Tam teneor dono, quàm si dimittar onustus.
Vt libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
C *Prodigus, & stultus donat, quæ spernit, & odit.*
Hæc seges ingratos tulit, & feret omnibus annis.
Vir bonus, & sapiens dignis ait esse paratum:
Nec tamen ignorat, quid distēnt æra lupinis:
Dignum præstabo me etiā pro laude merentis.
Quòd si me noles vsquā discedere: reddes
Forte latus, nigros angusta fronte capillos:
Reddes dulce loqui: reddes ridere decorum, &
Inter vina fugam Cynaræ mærere proteruæ.
Fortè per angustam tenuis vulpecula rimam D
Repserat in cumeram frumenti: pastáq; rursus
Ire foras pleno tendebat corpore frustrà.
Cui mustela procul, si vis, ait, effugere istinc:
Macra cauum repetes arctum, quem macra subisti.
Hac ego si compellor imagine, cuncta resigno
Nec somnum plebis laudo satur altilium: nec
Otia diuitijs Arabum liberrima muto.
Sæpe verecundū laudasti: rexq;, paterq;
Audisti coràm, nec verbo parcius absens:
Inspice, si possum donata reponere lætus. E
Haud male Telemachus proles patientis Vlyssei:
Non est aptus equis Ithacæ locus, vt neque planis
Porrectus spatijs, neque multæ prodigus herbæ:
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Paruum parua decent: mihi iam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.
Strenuus, & fortis, causisque Philippus agendis
Clarus, ab officijs octauā circiter horam F
Dum redit: atque foro nimiùm distare Carinas
Iam grandis natu queritur: conspexit, vt aiunt,
Ad rasum quendam vacua tonsoris in vmbra,
Cultello proprios purgantem leniter vngueis.
Demetri (puer hic nō læuè iussa Philippi
Accipiebat) abi. quære, & refer, vnde domo, quis,
Cuius fortunæ, quo sit patre, quóve patrono.
It redit: & narrat, Vulteium nomine Menam,

A Præconem, tenui censu, sine crimine notũ,
Et properare loco, & cessare, & quærere, & uti,
Gaudentem paruisq; sodalibus, & Lare certo,
Et ludis, & post decisa negotia, campo.
Scitari libet ex ipso, quæcumque refers. dic
Ad cenã veniat. non sanè credere Mena:
Mirari secũ tacitus, quid multa? benignè
Respondet. negat ille mihi? negat improbus, & te
Negligit, aut horret. Vulteiũ manè Philippus
B Vilia vendẽtem tunicato scruta popello,
Occupat: & saluere iubet prior. ille Philippo
Excusare laborẽ, & mercenaria vincla,
Quòd non manè domum venisset: denique quòd non
Prouisisset eum. sic ignouisse putato
Me tibi, si cenas hodie mecũ. vt libet. ergo
Post nonam venies. nunc i: rem strenuus auge.
Vt ventũ ad cenam est, dicenda, tacenda locutus,
Tandẽ dormitũ dimittitur. hîc vbi sæpe
Occultum visus decurrere piscis ad hamum:
C Manè cliens, & iam certus conuiua: iubetur
Rura suburbana indictis comes ire Latinis.
Impositus mannis, aruum, cælumq; Sabinum
Nõ cessat laudare. videt, ridétque Philippus:
Et sibi dum requiem, dum risus vndique quærit,
Dum septẽ donat sestertia: mutua septẽ
Promittit: persuadet vti mercetur agellum.
Mercatur. ne te longis ambagibus vltrà,
Quàm satis est, morer, ex nitido fit rusticus: atque
Sulcos, & vineta crepat mera: præparat vlmos: D
Immoritur studiis: & amore senescit habendi.
Verùm vbi oues furto, morbo periere capellæ:
Spẽ mentita seges: bos est enectus arando:
Offensus damnis, media de nocte caballũ
Arripit: iratusq; Philippi tẽdit ad ædeis.
Quem simul aspexit scabrum, intonsumque Philippus:
Durus, ait, Vultei nimis, attentusque videris
Esse mihi. pol me miserum patrone vocares,
Si velles, inquit, verũ mihi ponere nomẽ.
Quod te per Genium, dextrámque, deósque Penateis, E
Obsecro, & obtestor, vitæ me redde priori.
Qui simul aspexit, quantum dimissa petitis
Præstent: maturè redeat, repetátque relicta.
Metiri se quemque suo modulo, ac pede, verum est.

DESIDEROR] absum. desideramus enim, quæ absunt.

SI ME VIV. V. S.] in duobus cod. Vat. Iannoct. Turnesiano, Clericano, & vno Nicotiano, & aliis duobus item manu scr. Russard. & vno meo, scriptum est, *Si me viuere vis rectéq; videre valentem.* quam scripturam probo, neque tamen receptam damno. hoc tantum dico, mihi videri alteram potiorem, & probabiliorem. F

SANVM] perspicuè hæc vox hoc loco, ad corporis sanitatem refertur, vt suprà diximus, si hæc germana est huius loci scriptura: & ita Plautus in Trucul. *ægrotare malim, quam esse tua salute sanior.* & infrà epist. ad Quinct. *Neu, si te populus sanum, rectéque valentem Dictitet,* &c. Propert. lib. 3. *Nam quocunque die sanum te fata remittent, Pendebit collo Galla pudica tuo.*

DVM FIC. PR. CALORQVE DESIGN. &c.] totis his quattuor, qui deinceps sequuntur, versibus, anni tempus describit graue corporibus, difficile, periculosum, & ad morbum præceps, ac lubricum. huius loci igitur hæc sententia est: tantisper dum multis hominibus propter anni tempus immoderato calore ferendum morientibus, designatores, qui funera, ludósque funebreis

A funebreis procurant, lictoribus atratis stipati incedunt, &c. quod fit plerunque mense sextili, & septembri, id est, ineunte auctunno: vt sat. 6. libr. 2. *Auctumnúsque grauis Libitinæ quæstus acerbæ.* Quoniam autem mense sextili ficus primùm maturescunt, & ex arboribus suis decerpuntur, icircò ficum primam dixit, vt per ficum primam, & calorem, tempus anni significari intelligamus.

Designatorem] eum, qui præest ludis funebribus, designátque quid, & quo modo, & quo ordine quicque sit agendum, quæque ornamenta sint adhibenda, docet ac præscribit.

Lictoribus atris] ministris libitinariis átratis.

Dum pueris omnis pater] satis declarat hic versiculus describi ab Horatio tempus anni morbis opportunum, & (vt Plautino verbo vtar) planè Acheruntícum.

Pallet] timet pueris, id est, liberis suis, ne scilicet & tali anni tempore in morbum incidant, & moriantur. puerum vsurpare solet pro filio, vt

B indicauimus ad Odam 12. libr. 1. ibi, *puerósq; Ledæ.* pallere aute posuit pro timere, propterea quòd timorem sequitur pallor. propriè positum est epist. 19. huius lib. *quòd si Pallerem casu, biberent ex sangue cuminum.*

Officiosaque sedulitas, &c.] & dum ij, qui nimiùm diligentes sunt in officio retinendo, ac præstando, & qui studiosius in foro versantur, operam dantes suis clientibus, in febrē incidunt, & mortem cum vita commutant.

Opella] ἐργασία, id est, deminutum ab opera.

Adducit febreis] sic Lucretius lib. 5. dixit, morbos apportare. *cur anni tempora morbos Apportant? quare mors immatura vagatur?*

Testamenta resignat] per testamentorum resignationem, mortem significat. nam mortuo testatore, testamentum resignatur, id est, aperitur.

Quòd si bruma niues, &c.] id est, cùm autem bruma aduenerit. Nam particula *si*,

C hoc loco tempus significat, non condicionem vt apud Virgil. libr. 5. Æn. *Præterea si nona diem mortalibus almum Aurora extulerit, radiisque retexerit orbem, &c.* Terent. Phorm. *Non si redisset pater, ei veniam daret?* quod annotat Do. ad illum locum. & Catull. ad C. Licinium Caluum, *Nam si luxerit, ad librariorum Curram scrinia, Cæsios, Aquinos, &c.* & ita fortasse locus ille explicandus est Od. 27. lib. 3. *Rumpat & serpens iter institutum . Si per obliquum similis sagittæ Terruit mannos.* & sat. 3. libr. 2. *Si vacuum tepido cepisset villula tecto.* M. Tull. lib. accusationum 2. in princip. *putabam tum denique rectè iudicari posse, si non modo reus improbus adduceretur, sed etiam diligens, & firmus accusator ad iudicium veniret*, & 4. *Verum hac tū queremur, si quid de vobis per eum ordinem agetur, &c.*

Albanis] Latinis, Romæ propinquis, à monte Albano, qui est in Latio.

Illinet agris] hoc verbo aliter vtitur sat. 5. libr. 1. *Hic oculis ego nigra meis collyria lippus Illinere.* Est autem hic tralatio.

Ad mare] fortasse ad sinum Tarentinum. D

Descendet] accommodato, & proprio verbo vsus est. oræ enim maritimæ sunt aliis inferiores, vt pote ad quas fluuij decurrant.

Vates tuus] Horatius. ego Horatius ad mare descendam.

Sibi parcet] suæ valetudini consulet, ac seruiet: remissius viuet.

Et hirundine prima] vere ineunte. Aristoph. in equitib. Σκέψασθε παῖδες, οὐχ ὁρᾶτε, ὥρα, νέα χελιδών. id est, considerate pueri, non videtis? tempus est: noua hirundo. Arist. ἠθικ. α. μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ. id est, vna hirundo ver non efficit.

Non, quo more piris vesci] non quemadmodum Calaber pira comedenda dat essusè suis hospitibus, nempe propterea quòd iis abundat, eaque nihili æstimat, ita ea mihi munera dedisti, quæ parui faceres, & me non merentem locupletauisti.

Vescere sodes] verba Calabri ad hospitem, vescere piris, sodes. *sodes* blandientis vox, seu blandè hortantis: pro si audes, vt scribit M. Tullius in Oratore perf. Horat. sup. sat. 9. *Tene relinquam, an rem, me sodes.* E

At tu, quantum vis tolle b.] verba sunt Calabri hospitis, Tolle (inquit) pirorum quantum vis. deinde subiicitur viatoris responsio, *benigne*, quem Calaber piris vult onerare, hoc modo, *benigne*, id est, hui, liberaliter mecū agis: verùm habeo ubi gratiam: tua liberalitate non vtor. alij legunt, *tolle benigne*, coniunctim, & volunt hoc totum esse Calabri sermonem, vt sit hic verborum sensus, tolle liberaliter, & largiter, & quantumvis. quos non refello quidem, veruntamen placet mihi magis prior explicatio. *benignè* enim qui respondet, honestè & prudenter reiicit, atque aspernatur. quòd autem quidam sic explicant *benignè* est blande recusantis. est enim perinde ac si diceret, excusatum me habeas: non satis eleganter loquuntur, aut dicunt quod sentiunt. debuerunt potius sic dicere. benigne est modestè & prudenter reiicientis: perinde ac si quis ita dicat, ignoscas mihi velim, si non vtor tua liberalitate, &c. suprà autem admonuimus, *benignus*, & *benignè* idem valere, quod liberalis, seu largus: & liberaliter, seu largè. *tolle* autem, id est, sume, vel aufer. F

Tam ten. d. q. si] respondet viator hospes Calabri, tam delector tuis piris, quæ mihi donas, quàm si dimittar & discedam abs te exoneratus.

Vt libet: hæc porc.] Vt libet, (inquit Calaber) id est, facito vt voles: vel tollito, vel relinquito. Si tolles, leuabis me pirorum, quæ mihi oneri sunt, quæque pro nihilo duco, multitudine: sin relinques, comedentur a porcis.

Prodigus et stultus] Prodigus (inquit) ea donat, quæ contemnit, ac pro nihilo putat: alioqui non profunderet, neque daret indignis. At vir bonus, & liberalis, quamuis pecuniam non admodum magni æstimet, (vt ait Aristoteles) scit tamen quid intersit inter æs, & lupinum, id est, quid intersit inter veros nummos,

A & nummos ex lupinis factos, comicos, speciem duntaxat nummorum habenteis. Atque hic cùm ita sit animatus, ampla, & pretiosa munera dignis reseruat. Arist. libr. 4. de moribus ad Nicomachum, scribit, hominē liberalem suos fructus, suamque rem familiarem non neglecturum, vt possit de suo, viris bonis opitulari, & res necessarias suppeditare. Quemadmodū autem hîc Horatius ait prodigū ea donare, quæ parui æstimat: sic & Plautus in Truculento, amatorem bona sua pro stercore habere dicit.

Hæc seges] id est, hi deprauati hominū huius ætatis mores, & hæc inepta, stultáque liberalitas, &c. sententia totius huius loci mihi hæc videtur esse: multi exoriuntur prodigi, & stulti, qui sua profundunt, & largiuntur indignis: qui denique bona sua pro stercore habent (vt loquitur Plautus): ita fit, vt multi quoque reperiantur homines ingrati, & immemores beneficii. Vir bonus autem, & verè liberalis: &, qui cum delectu, ac sapientia de rebus, & hominibus iudicat,

B qualis tu es, sua bona plurimi æstimat: & ex eis benigne facit viris bonis. & quibus plurimū debetur, in eos beneficii confert plurimum: &, quēadmodum tu me iudicio, & delectu locupletauisti, atque ornasti: ita me gratum erga te præstabo. vel hoc modo explica, & facilius. Prodigi & stulti homines, sua bona profundunt, nullum dilectum in donando adhibent, viros bonos mendicare, & esurire sinunt, improbos, facinorosos, impuros homines collocupletant: hæc causa est, quamobrem tam multi exoriantur ingrati: neque enim mirum est, si lenones, aleatores, impudici, beneficij accepti sint immemores. mirum esset, si boni viri, beneficijs affecti à potentiore aliquo sese ingratos in eum præberent. nam neque vir bonus, ingratus, neque ingratus, vir bonus esse potest. hunc igitur versum, *Hæc seges ingratos &c.* sic interpretabere, Peruersa, & præpostera largitio, causa est, quamobrem tot ingrati homines reperiantur. atque hanc posteriorē explicationem, à priore non admodum differentem, magis probabant Paullus Manutius, & M. Muretus. Vtro-

C cumque modo dicamus, tralationem in nomine *seges* inesse intelligere debemus. Quanquam Seruius hunc locum proferens ad illum Virgilij locum Æn. 3. *& victum seges ægra negabat*, segetem videtur velle huc loco terram significare proprie & sine vlla translatione. quod non ita est. nam hoc tantum admonet, segetem hîc terram significare: neque iccirco negat inesse tralationem, &, per segetem, seu terrā significari causam efficientem, & gignentem ingratos: nempe peruersam & inconsideratam largitionem.

Ingratos tulit] rectè *tulit*. nam vt terra fruges ferre dicitur: sic hæc stulta largitio, prodigos gignere.

Vir bonus et sap.] Virum bonum & sapientem opponit stulto & prodigo: & ostendit, quemadmodum stultus & prodigus dat indignis, & ea dat, quæ pro nihilo ducit: sic virum bonum & sapientem, non ignorantem quid distent veri & probi nummi à falsis, & improbis: verosillos nummos reseruare dignis hominibus, & sui similibus. D

Nec tamen ing. quid dist. æra lup.] id est, nec tamen ignorat quid intersit inter bonos & malos nummos: & ita Acron, si modò Acronis verba sunt. Natum à consuetudine comicorum, qui in scena lupinis, seu nummis ex lupino factis, vtebantur pro veris, & aureis, seu æreis. Iccirco Plautus lupinos, aurum comicum appellat. Quin etiam hodie pueri in Italia ex lupinis nummos imitari solent. Verùm ne quid dissimulem, M. Antonius Muretus cùm hîc Lutetiæ, quatuor ab hinc annos nobiscum esset, veram huius loci explicationem mihi & Turnebo indicauit.

Dign. præst. me etiam] hic versus opponitur illi superiori, *Hæc seges ingratos tulit. &c*

Quòd si me noles vsquam] vide quàm cautè, & quàm modestè, & quàm liberè tamen pro se dicat Horatius. Primo loco Mæcenatis erga se beneficia commemorat, & verbis amplificat: deinde gratum se in eum, & beneficiorum memorem futurum pollicetur: hæc sunt modestiæ, & pudoris: postremò liberè simul, & vr- E banè, quæ à se Mæcenas acceperit, id est, quæ ipse habuerit tum, cùm se ad eius amicitiam contulit, exponit, nempe corporis vireis, & firmitatem, formam, iuuentam, ætatem aptam ad suauitatem, blanditiamque sermonis, ad risus, ad amores: quæ omnia (inquit Horatius) si me, vt mancipium quoddam vinctum, & constrictū apud te retinere voles, neque vsquam animi causa discedere sines, mihi redde: redde meliores annos, quos tecum consumsi. Quidam libri habent *vmquam discedere, &c.*

Nigros ang. fronte cap.] iuuentam. in senectute enim & frons caluitio dilatatur, & capillus canitie albescit.

Inter vina fugam, &c.] id est, vno verbo, reddes ætatem ad leuitates amatorias aptam. Nam siquem decet puellæ, aut mulieris alicuius impudicæ discessum, & fugam inter vina iniquo animo ferre, & mœrere: decet iuuenem, non virum: & multo minus senem. F

Tenuis] inani ventre.

Repserat] contrahens, & demittens se introiuerat.

Pasta] iam satura.

Rursus ire] id est, redire, *[illegible]*.

Tendebat] conabatur, contendebat.

Cumeram frumenti] vas vimineum, seu, vt alij malunt, fictile, in quo frumentum à rusticis, & plebeiis hominibus condebatur, sat. 1. lib. 1. *Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?* *κοΐλαν* nominatur à Græcis. capiebat autem medimnos sex.

Quem mac. subisti] quem tum ingressa es, cùm macra, & gracilis esses. cauus, quiuis locus excauatus. sat. 6. lib. 2. *me silua, cauusq; Tutus ab insidiis tenui solabitur eruo.*

Hac ego si compellor imagine] non recuso, exemplo vulpis saturę, omnia tibi reddere, si me nusquam abs te discedere velis, & si iubeas me etiam valetudinis incommodo semper apud

A apud te hærere. Omnes ferè libri manu scr. sic habent, *si compellor:* vulgati plerique *si compellar.* nō prorsus malè. alij *si cōpeller,* mendosè, opinor. nam *cōpellor* à verbo cōpello, is, accipiendum esse detur, non à compello, as.

Resigno] restituo. vt supr. Od. 29. lib. 3. de fortuna, *Laudo manentem, si celeres quatit Pennas, resigno, quæ dedit.*

Nec somn. pl. lavdo satvr, &c.] nec animi tranquillitatem, & securam (vt Virgil. appellat) quietem plebeiorum hominum, ideò laudo, quòd epularum exquisitarum & lautarum cœperit me satietas, & quòd lautus sim iam, & copiosus, aliter sensurus, si egerem, & si amicitias principum expertus non essem: immò verò etsi non essem hujusmodi dapibus, & cenis expletus, animi securitatem, & somnum quietum, ac facilem, nihilominus optabilem, atque expetendum putarem: nec libertatem otiosam cum amplissimis diuitiis commutare vellem.

Altilivm] animalium, quæ eo consilio aluntur, vt saginentur, & saginata edantur: epularum exquisitarum, & sumtuosarum.

B Arabvm] sup. Od. 28. lib. 1. *Icci, beatis nunc Arabum inuides Gazis.*

Sæpe verec. lavdasti] sæpe pudorem meum laudasti, ex quo me minimè cupidum & paucis contentum esse cognouisti.

Rexqve, paterqve avdisti coram] audisti rex, id est, appellatus & salutatus es rex. sic enim & Græci, & Latini loquūtur. Theocr. εἰδ. ις. quod inscribitur Χάριτες, Ὄφρα καὶ εἰν Ἀΐδαο κεκρυμμένος ἐσθλὸς ἀκούσῃς. id est, vt etiam apud inferos, & in domo Plutonis conditus, bonus audias. & Sophocles in OEdipode Colon. Ἀλλ' οὐ γὰρ οὔτ' ἐν τοῖσδ' ἀκούσομαι κακὸς Γάμοισιν, οὔθ', οὓς αἰὲν ἐμφέρεις σύ μοι Φόνους πατρῴους ἐξονειδίζων πικρῶς. id est, at neque in his nuptiis malus audiam, neque in cædibus paternis, quas tu mihi semper maledicti loco amarè obiicis. Demosthenes περὶ στεφ. ἀντὶ τῶν φίλων καὶ ξένων, ἅ τότε ὠνομάζοντο, ἡνίκα ἐδωροδόκουν, νῦν κόλακες καὶ θεοῖς ἐχθροὶ, καὶ τ' ἄλλα, ἃ προσήκει, πάντ' ἀκούουσι. nam pro

C amicis & hospitibus, quibus tunc nominibus appellabantur, cum munera capiebant, nunc assentatores & diis inimici homines, & similia quę eis conueniunt, nomina audiunt. Iterum Hor. epist. ad Quinctium hoc libro, *Tu rectè viuis, si curas esse quod audis.* & sat. 7. lib. 2. *Subtilis veterum iudex, & callidus audis.* ex quo illa nata sunt apud M. Tul. & ceteros bonos scriptores vsitatissima, *benè, & male audire.* rex autem hoc loco superiorem amicum significat, qui alit inferiorem, & tenuiorem, vt sup. annotaui ad Od. 36. lib. 1.

Nec verbo parc. abs.] appellatus es à me rex, & coram, & nihilominus absens.

Inspice si possvm] id est, cum animo tuo considera, vtrùm libenter, ac iucundè ea, quæ mihi donasti, tibi sim redditurus, nécne.

Havd male Telem. prol. pat.] non malè Telemachus Vlyssis filius Menelao respondit, equos ei pollicenti, & donare volenti.

Patientis] expressit epitheta Homeri. sic enim passim nominatur in Iliade, & Odyss. ταλασίφρων, πολύτλας: & ab alijs πολυτλήμων.

D Non est aptvs eqvis] locus est ὀδ. δ. vbi sic Telemachus, Ἐν δ' Ἰθάκῃ οὔτ' ἂρ δρόμοι εὐρέες, οὔτε τι λειμών· Αἰγίβοτος, καὶ μᾶλλον ἐπήρατος ἱπποβότοιο. Οὐ γάρ τις νήσων ἱππήλατος, οὐδ' εὐλείμων, Αἵθ' ἁλὶ κεκλίαται, Ἰθάκη δέ τε καὶ περὶ πασέων. id est, in Ithaca autē neque apta sunt ad cursum spatia, neque prata. Quin aspera est, & à capris depasta, & tamen gratior, quam si equos pasceret. Nulla enim insularum est, quæ in mari iacent, planis spaciis porrecta, & equis agitandis apta, neque pratis abundans, & herbosa: Ithaca autem omnium minimè. sic Aristoteles lib. 1. de arte dicendi, τὰ ἁρμόττοντα, id est, quæ nobis accommodata sunt, bona esse dicit. contraria ergo mala.

Porrectvs spatiis] loca porrecta a Iulio Cæsare dicuntur lib. 2. de bello Gallico, neque montibus intersepta, neque siluis impedita. sic enim loquitur ille, *Cum se illi identidem in siluas ad suos reciperent, ac rursus è silua in nostros impetum fecerent, neque nostri longius, quàm, quem ad finem porrecta, atque aperta loca pertinebant, &c.*

E Prodigvs herbæ] largè herbam efferens: herba abundans, herbæ ferax. suprà *Arcanique fides prodiga.* Od. 18. lib. 1.

Regia Roma] vt epist. ad Bullatium, *Crœsi Regia Sardis.* Oda. 3. li. 4. *Roma principis vrbiū, &c.*

Imbelle Tarentvm] otiosum, quietū, à bello vacuum, & voluptarium: quod declarat M. Tull. ep. ad Trebatium, *Indicauit mihi Pansa meus Epicureum te esse factū. O castra præclara! quid fecisses, si te Tarentum, & non Samarobrinam misissem.* Tum Athenæus lib. 4. sic scribit de Tarentinis, λέγουσι καὶ τοῦτόν ποτε λόγον οἱ Ταραντῖνοι, τοὺς μὲν ἄλλους ἀνθρώπους διὰ τὸ φιλοπονεῖν, καὶ περὶ τὰς ἐργασίας διατρίβειν, παρασκευάζεσθαι ζῆν· αὐτοὺς δὲ διὰ τὰς συνουσίας, καὶ τὰς ἡδονὰς, οὐ μέλλειν, ἀλλ' ἤδη βιοῦν. id est, Dicunt & hoc Tarētini, alios quidem homines, propterea quòd industrij & laboriosi sunt, & in opere faciūdo assiduè versantur, parare se ad viuendum: se autē propter molleis concubitus, & voluptates, non constituere in futurum, sed iam viuere.

F Philippvs] *L. Philippus eloquentia, grauitate, florentissimus ciuitatis,* vt ait Cic. orat. pro Quinctio. de eodem sic in Bruto, *Duobus igitur summis, Crasso, & Antonio, L. Philippus proximus accedebat, &c.* hic dicebat, se tum, cùm brachium concalefecisset, solere pugnare, vt scribit M. Tullius 2. de Oratore.

Horam] diei. dies enim in duodecim horas inæqualeis diuidebatur. sat. 5. lib. 1. *quarta vix demum exponimur hora.*

Carinas] hac in vrbis regione Philippi domus erat. ibidem etiam Ciceronis: ibidem & Pompeij Magni. notus iocus Sex. Pompeij in M. Antonium, qui domum Pompeij occuparat. quē referunt cùm alij, tùm Plutarch. in Anton. & Paterculus. Paterculi verba sunt hæc, *haud absurdè Sex. Pompeius, cùm in naui Cæsarem, & Antonium cena exciperet, dixit, in Carinis suis se cenam dare.* Carinas, lautas appellat Virg. libr. 8. Æneid. ibi, *passimq; armenta videbāt, Romanoq; foro, & lautis mugire Carinis;* vel propter ædificiorum elegantiam

(inquit)

A (inquit Seruius) vel propter Augustum, qui à Curiis veteribus natus est, & in Carinis nutritus ac sublatus. dictæ autem Carinæ à carinarum nauis similitudine.

ADRASVM QVENDAM] ex libris veterib. alij habent *Arrasum*, alij *Adrasum*, alij *Abrasum*.

TONSORIS IN VMBRA] in officina, in pergula, in vmbraculo. Sed cur vacua? quia ad tonsorum officinas solent cõuenire loquaces homines & otiosi. lege annot. ad versum illum sat. 7. lib. 1. *Omnibus & lippis notum & tonsorib. &c.*

DEMETRI] inquit Philippus Demetrij dominus.

PVER HIC] Demetrius, seruus Philippi. Ode 38. li. 1. *Persicos odi, puer, apparatus*, sat. 6. li. 1. *Cùm Tiburte via pretorem quinque sequuntur Te pueri lasanum portantes.* Oda 19. lib. 3. *Da noctis mediæ, da puer auguris Murenæ.* epist. 2. li. 2. ver. 2. *Si quis forte velit puerum tibi vendere, &c.* sat. vlt. lib. 1. versu vlt. *I puer, atque meo citus hæc subscribe libello* sat. 7. lib. 2. *an hic peccat sub noctem qui puer vua furtiuam mutat strigilem, &c.*

B CVLTELLO PROPRIOS PVRG. quidam libri veteres habent *Cultello proprio*: in bis Nicorianus vnus. præterea nonnulli alij habent *resecantem* pro *purgantem*. sed hoc *resecantem*, tamquam ex annotatiune natum, reseco, ac reijcio. *proprio*, probo, vt cohæreat cum voce *cultello*.

NON LÆVE] non stultè, ἀσκαιῶς. Virg. in Tityro, *Si mens non læua fuisset.* Catull. in Cæsarem, *an hac sinistra liberalitas, Parum expatrauit?* Horat. in epist. ad Pison. *ò ego læuus, Qui purgo bilem sub verni temporis horam:* & læuum tempus pro inopportuno, sat. 4. lib. 2. *cum te sic tempore læuo Impellarim.*

ABI, QVÆRE, ET REFER] & *refer*, ad me scilicet, id est, mihi renuntia. mira breuitas, vt tertio abhinc versu, *It, redit, & narrat.*

VNDE DOMO, QVIS?] sic loquitur Virg. Æneid. 7. *Qui genus? vnde domo? pacemne huc fertis, an arma?* Proper. lib. 2. *Qualis, & vnde genus: qui sint mihi, Tulle, Penates.*

C CVIVS FORTVNÆ] diues, an pauper. M. Tull. epist. ad Q. Valerium Q. F. lib. 13. *Grauissimum autem est, cum superior factus sit ordine, inferiorem esse fortuna.*

PRÆCONEM] præconis munus erat in comitiis tribus citare: qui magistratus essent creati, renuntiare: leges, quæ suadebantur pronuntiare: in iudiciis, iudices, testeis, reos citare: in auctionibus, rerum pretia declarare.

TENVI CENSV] tenui re familiari, tenui fortuna. census est, quantum quis ex omnibus suis bonis auctione facta venditis, reficere potest.

ET CESSARE] & feriari interdum: non semper esse occupatum in re quærenda, & negotio gerendo, σχολάζειν.

ET QVÆRERE, ET VTI] quærit rem auarus, sed non vtitur: vt sat. 3. lib. 2. *Qui nummos, aurumque recondit nescius vti Compositis, metuensque velut contingere sacrum.* & epist. de arte poët. *Quærit, & inuentis miser abstinet, ac timet vti.* hic Mena autem rem quærebat, & rebus quæsitis, ac D partis vtebatur.

GAVD. PARVISQVE SODAL.] in quibusdam codicibus distinctionis nota ponitur post particip. *Gaudentem*. ea autem tollenda est. sat. 5. lib. 2. *Gaudentem nummo.*

ET LARE CERTO] domicilio certo, ac stabili, non vita vaga.

ET POST DECISA NEGOTIA] & negociis suis transactis, & confectis.

CAMPO] Martio. in quo complura ludorum genera exercebantur. Horat. epist. de arte poët. *Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis.* homines otiosos, & feriatos in campo Martio frequenteis esse consueuisse, declarat M. Tullius in oratione pro P. Quinctio, *Vixit enim semper inculte, atque horride natura tristi, ac recondita fuit: non ad solarium, non in campo, non in conuiuiis versatus est.*

SCITARI LIBET EX IPSO] non est mihi satis ex te audire: volo ex ipso Mena quærere. verba Philippi. E

QVODCVMQVE REFERS] quidam libri vet. habent *quæcumque refers.*

BENIGNE, RESPONDET] id est, si coniunctè legamus, liberaliter respondet, vt loquitur Cæsar lib. 4. de bello Gall. *quibus pacem, atq; amicitiam petentibus, liberaliter respõdet.* Sallust. de bello Iugurth. *Ad ea Iugurtha, tametsi regem ficta locutum intelligebat, tamen pro tempore benignè respondet.* Terent. Phorm. *benignè dicis.* M. Tull. ad Attic. lib. 7. epist. ad Pomp. *cum pacis conditiones ad te afferri, atque ad ea honorifice, & largè responderi viderem* Idem ad Q. frat. li. 1. *Pompeius perbenignè mihi respondit.* Muretus putat etiam hoc loco, aduerbium *benigne*, seorsum legendum, cui assentior. Qui autem responder, *benigne*, honestè recusat: quo modo etiam nos nostro sermone loquimur, *Je vous remercie*, cùm aliquid ab altero delatum, aut oblatum recusamus. sic sæpe Terentius, *rectè* vsurpat, pro negationis particula: fortasse ominis causa. nam Romani mali ominis vitandi causa non temere negabant. sic etiam Græci, vt apud Aristoph. κάλλιστ', ἐπαινῶ: id est, rectissime, laudo. quibus tamen verbis se recusare, atque aspernari significat. F

NEGAT ILLE MIHI?] Verba Philippi. Itáne est? negat ille mihi se venturum?

NEGAT IMPR.] respondet Demetrius. negat improbè, & pertinaciter. in eo se improbum præbet, quòd negat: & vel tuam voluntatem non curat, vel te fugit, ac reformidat.

TVNICATO] qui tunicis, non togis, propter egestatem, vtebatur.

SCRVTA] vetera, & fracta ferramenta, pannos veteres, vasa dimidiata, & similia. Lucillius apud Gell. lib. 3. *Quid ni? & scruta quidem vt vendat scrutarius laudat. Præfractam strigilem, soleam improbus dimidiatam.* γρύτη & γρύπαια nominant Græci, vnde γρυτοπώλης, qui vasa fracta, & similia vendit.

OCCVPAT] appellat eum improuisò, opprimit imparatum, & nec opinantem: vel anteuertit, & salutat prior, vt subiungit.

MERCENARIA VINCLA] occupationes mercena-

A mercenarias, & præconias. erat enim præco: & mercede conductus, interdum merceis venaleis prædicabat.

PROVISISSET] mendosè in nonnullis libris legitur *prævidisset*, cum sit legendum *provisisset*: id est, præuisisset, seu anteuisisset: quo verbo vtitur Ter. Andr. *Prouiso quid agat Pāphilus*. idē Adelph. *Hera, ego hinc ad hos prouisam, quam mox virginem arcessant. prouiso* autē duo significat, (inquit Don.) procedo, & cùm processi, video. Plaut. in Sticho, *more hoc fit, atque est ita, mea sententia, si quem hominem exspectant, eum solent prouisere.*

POST NONAM] tribus horis ante solis occasum.

DICENDA, TACENDA] ῥητὰ, καὶ ἄῤῥητα: vt fit in libero conuiuio, & apud eum, qui nobis suspectus non est, & cuius fide & amicitia ita confidimus, vt non vereamur, ne, quæ liberius locuti fuerimus, foras efferantur.

SÆPE OCCVLTVM] ad hamum sæpè occultatum, quo Mena tanquam piscis, caperetur.

B VISVS] subaud. est, vt sæpè aliàs. *decurrere* autem, est è loco superiore currere. quamquam piscatores aiunt, pisceis ad hamum venire aduerso flumine.

ET IAM CERT. CONV.] sic habent omnes libri manu scripti, vbi vulg. *etiam*, vna voce, minus rectè: quamquam *etiam* ferri potest.

INDICTIS] ferijs Latinis, quæ à Consule indicebantur, seu imperabantur. harum feriarum (vt scribit Dionys. libr. 4.) participes erant vrbes Latinæ quadraginta septem: vel, vt alij volunt, sexaginta septem: quibus diebus taurus communiter ab omnibus immolabatur, eiusque tauri singulæ ciuitates partem ratam capiebant. fiebat porrò hoc sacrificium in monte Albano Ioui Latiali. sacrificium ipsum Latiar appellabatur, à Tarquinio Superbo institutum. Quoniam autem Latij principatum populus Romanus obtinebat, iccircò taurum illum mactabant sacerdotes, & pontifices Romani. Appellantur à Macrobio libr. 1. Saturn. cap. 16. hæ feriæ etiam conceptiuæ, quia à C magistratu, videlicet consule, in dies certos concipiebantur. Varro libr. 5. de lingua Latina, *Similiter Latinæ feriæ, dies conceptiuus, dictus a Latinis populis, quibus in Albano monte ex sacris carnem petere fuit ius cum populo Rom. a quibus Latinæ feriæ dictæ sunt.*

IMPOSITVS MANNIS] vectus equis pusillis, seu sublatus in equos pusillos. sic loquitur Virg. Georg. 3. *Frena Pelethronij Lapithæ, gyrósque dedere, Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis Insultare solo, &c.* & Cæsar lib. 1. de bello Gall. *omnibus equis Gallis equitibus detractis, in eos legionarios milites legionis decimæ imponere.* de mannis supra ad Od. 23. lib. 3.

DVM SEPT. DONAT SEST.] idest, septē millia sestertiûm nummûm, quæ centum & septuaginta quinque aureos nostros efficiunt. Sed quoniam quidam viri docti scripserunt, sestertia, & sestertios idem valere, minuenda est hæc opinio, & hic error eripiendus est hominibus: Budæus denique noster, quem illi reprehenderunt, D defendendus. primùm autem constituendum est, quid sit sestertius. Valet igitur idem sestertius, quod nummus, & sestertius nummus: id est, duo asses, & semis: seu duæ libræ, & dimidia. nam as libram valebat. iccircò ita notabatur sestertius ab antiquis, LLS. vel sic ~~LLS~~. posterius tamen notari cœptus est hoc modo IIS. quæ nota significat, nummum illum sic signatum valere duos asseis & semissem. Atque hac nota signatum sestertium nummum æreum inspiciendum dedit mihi Clemens Teueninus, & alterū argēteum. Idem duos alios nummos argenteos ostendit, quorum alter sic erat notatus V. quæ nota significat valere quinque asseis, seu duos sestertios, id est, dimidiam partem denarij: alter sic, X: quæ significat valere denarium, id est, decem asseis, seu quattuor sestertios. dictus autem sestertius, *quasi semis tertius* (inquit Varro lib. 5. de lingua Lat.) *dupondius enim, & semis, antiquus sestertius est*. estque quarta pars denarij. Nam denarius quatuor sestertios continet. Quod & Sosipater cōfirmat libr. 1. instit. gramm. his verbis. *Sestertius autem vnde appelletur, solet E quæri: quod manifestum erit, si sciamus, apud antiquos denarium decem asses habuisse. Ideoque in rationibus faciendis denarium decussi X. inductum notamus. Cuius quarta pars dipondius semis, sestertius dicitur, quòd de tribus assibus semis deficiat.* Denique & nota nihil aliud, quàm dipondium & semissem ostendit LLS. quòd si sestertius ad rationem monetæ nostræ Gallicæ redigatur, quinquaginta circiter sestertij, aureum hodiernum scutatum constituent: denarius autem erit ferè duodecima pars nostri aurei. Atque hæc de sestertio, & denario perspicua esse poterunt exemplis. M. Tull. frumentar. *Quid ergo à me tibi nummorum dari potest, cùm senatus tibi quaternos nummos dederit? quid poscat, attendite. & vos quæso simul iudices, æquitatem prætoris attendite. Quaternos* LLS, *quos mihi senatus decreuit, & ex ærario dedit, ego habebo, & in cistam transferam ex fisco. Quid postea? quid? pro singulis modijs, quos tibi impero, mihi octonos* LLS *dato. qua ratione? quid quæris rationem? F non tantam rationem res habet, quantam vtilitatem, atque prædam. Dic (inquit ille) planius. Senatus te voluit mihi nummos dare, me tibi frumentum metiri: tu eos nummos, quos mihi senatus dare voluit, ipse habebis? à me cui singulos denarios dari oportuit, binos auferes? &c.* Ex hoc loco intelligi potest, quattuor sestertios vni denario pares esse, si conferas illa verba, *pro singulis modijs, quos tibi impero, tu mihi octonos* LLS *date*, cum his, *à me cui singulos denarios dari oportuit, binos auferes?* Denique sestertius ferè duos asseis cum dimidio valebat. assem autem constat tertiam partem solidi Gallici, seu solidum Venetum valuisse. Suetonius scribit C. Iulium populo Romano hortos circa Tiberim publicè, & viritim trecenos sestertios legauisse. quæ summa æstimatione æqualis ferè est sex aureis Gallicis scutatis hodiernis. at si ciuibus Rom. singulis trecena sestertia legata essent, sena circiter millia aureorū scutatorum nostratium eis legata fuisse

A fuisse intelligerentur: quam summam neque populo Ro. viritim legatam esse, neque si legata fuisset, ex bonis C. Iulij Cæsaris redigi potuisse credibile est. Sestertium igitur dicimus mille sestertios nummos valuisse. id planum fiet exemplis, quorum id primum sit, quod nobis hic locus suppeditat. Quæ nam fuisset hæc Philippi in Menam liberalitas, si septem sestertios nummos, id est, vix octodecim solidos, seu marketos Venetos, aut sex Gallicos ei donasset, totidemque mutuos dedisset? Idem Horat. epist. ad Iul. Florum, lib. 2. epist. de quodam Luculli milite, qui castellum Mithridatis munitissimum ceperat; *Clarus ob id factum donis ornatur honestis, Accipit & bis dena super sestertia nummûm.* nónne ridicula fuisset Luculli in militem illum siue Valerianus fuerit, siue quis alius, munificẽtia, si viginti sestertios, id est xx. Carolinos nostros, ei donatos intelligeremus? quòd si quis quærat quid sibi velit vox *nũmûm*, dico bis dena sestertia nummûm positum esse, pro eo, quod est, bis dena, seu xx. millia sestertiûm nummûm. atque ita locutus est M. Tull.

B Verr. de iure dicundo. *Redeunt illi Rhegio Siracusas: queri cum multis, ita vt fit, incipiunt, sese* LLS LXXX. *nummum frustrà dedisse.* id est, octoginta millia sestertiûm nummûm. Idem Horat. sat. 3. lib. 1. *decies centena dedisses Huic parco paucis contento: quinque diebus Nil erat in loculis.* decies centena sestertia, seu decies cẽtena sestertiûm millia, nostra ratione valent circiter xxv. aureorum hodiernorum millia. Ostendamus etiam ex M. Tullio, sestertium valere mille sestertios. Verr. de iure dicundo, *Dicebant quantũ cuique eius iussu nummorum esset datum: gemebant Syracusani: sed tamen patiebantur: repente recitatur vno nomine* LLS CCL. *millia iussu prætoris data.* sequitur mox aliis verbis eadem sententia. *numerantur illa* LLS *ducenta quinquaginta Siracusanis. ea quemadmodum ad istum posteà per pseudothyrum reuertantur, tabulis vobis & testibus iudices planum faciam.* Idem epist. lib. 5. ad Rufum, *Reliquum est de sestertium centum millibus, de quibus memini mihi a te Myrina litteras esse allatas, non mei errati, sed tui, in quo peccatum*

C *videbatur esse, si modò erat, fratris tui, & Tullij.* eadem epistola mox eandem summam iterat aliis verbis. *Quòd si mihi expensa ista sestertia centum tulisses, tamen, quæ tua est suauitas, quique tuus in me amor, nolles à me hoc tempore, æstimationem accipere.* En, quæ suprà sestertiûm centum millia dixit, hîc sestertia centum appellat. Idem Paradox. vlt. de Crasso, *capit ille ex suis prædiis sexcenta sestertia, ego centena ex meis.* nónne explodceretur, si quis diceret Crassum ex suorum prędiorum fructibus sexcentos sestertios duntaxat, M. Tull. ex suis centum refecisse? Idem ad Attic. lib. 2. *de Terentia autem (mitto cetera, quæ sunt innumerabilia) quid ad hoc addi potest? scripseras, vt* LLS XII. *permutaret: tantum esse reliquum de argento: misit illa* CCIↃↃ. (*id est*, decem millia) *mihi, & ascripsit tantum esse reliquum. Cum hoc tam paruum de paruo detraxerit, perspicis quid in maxima refecerit?* Queritur his verbis M. Tull. de Terentia, quòd, cum ab ea exspectaret XII. millia sestertiûm, decem millia duntaxat miserit, & de tam parua summa, vide-

D licet, duodecim millibus sestertiûm, duo millia detraxerit, id est, ex trecentis aureis nostris, quinquaginta. quis erit tam excors, qui hoc loco sestertia duodecim idem esse dicat, quod sestertios duodecim, cum ex sestertiis nummis XII. nullo modo duo sestertiûm millia detrahi possint? Accedant superioribus exemplis alia ex Catullo, Sallustio, Martiali. Catullus igitur ad Furium, *Furi, cui neque seruus est, neque arca, Nec cimex &c. Hæc tu commoda tam beata, Furi, Noli spernere, nec putare parui: Et sestertia, quæ soles precari Centum, desine: nam sat es beatus.* Non est profectò verisimile, hunc Furium à Diis immortalibus centum sestertios, id est, vix duos aureos hodiernos optare in animum vnquàm induxisse. Quid? in eo epigrammate, quod scripsit idem poëta ad Silonem lenonem, *Aut sodes, mihi redde decem sestertia Silo, &c.* decem sestertia, decem sestertios nummos

E interpretabimur, vt dicamus Catullum vix quintam partem aurei nostri huic lenoni dedisse ea lege, vt puellam ab eo acciperet, deinde ab illo delusum, tantillam pecuniam repoposcisse? Sallustius de coniurat. Catil. scribit, si quis quid indicasset de coniuratione, quæ contra rempub. facta erat, præmium seruo libertatem, & sestertia centum: libero, impunitatem eius rei, & sestertiorum ducenta millia senatum decreuisse. quid minus credibile, quàm sestertios centum, pecuniam vilissimam, cum libertate, re omnium carissima, senatum coniunxisse? Martialis (vt est in epigrammate quodam libr. 6.) sex sestertia à Pæto petiuerat: ille non negauerat quidem, sed longo post tempore tradiderat: Martialis in eum sic scribit, *Sex sestertia si statim dedisses, Cùm dixti mihi, sume, tolle, dono: Deberem tibi, Pæte, pro ducentis. At nunc cùm dederis, diu moratus, Post septem, puto, vel nouẽ kalendas, Vis dicam tibi veriora veris? Sex sestertia, Pæte, perdidisti.* non sit profectò audiendus, qui dicat, Martialem sex sestertios à Pæto vnquàm petiuisse, vix nonam aurei nostri partem: aut, cùm eam pecuniolam accepisset, tanti eam fecisse, vt Pæto scriberet, eam iccircò illi periisse, quòd serò

F liberalis fuisset.

Ex nitido fit rusticus] *ex nitido*, id est, vrbano, & bene habito, *fit rusticus*, id est, impolitus, scaber, horridus & obsoletus. Vrbani enim homines magnam partem cultiores, comtiores, mundiores, ac nitidiores rusticis solent esse. rustici contrà horridi, scabri, inculti, strigosi, & illoti. sup. epist. 3. *Me pinguem & nitidum bene curata cute vises Cum ridere voles, &c.* Nitidus autem non eum tantum significat, qui in victu mundus, & minimè sordidus est, verùm etiam qui in sumtu faciendo elegans, & minimè parcus est. Plaut. Aulul. *Tamen e meo quidem animo, aliquanto facias rectius, Si nitidior sies in filiæ nuptiis.*

Svlcos et vin. crep. mera] nihil aliud loquitur, nihilque aliud habet in ore, quam sulcos, & vineta. M. Tull. ad Attic. lib. 9. *Dolabella suis litteris Idibus Martij datis merum bellum loquitur.* vide quæ notaui ad Od. 18. lib. 1. de verbo *crepandi.* Vineta autem, loca sunt vitibus consita. sup. epist.

A epist.ad August. *Vt vineta egomet cadam mea.*

Vlmos] quibus maritantur vites alioqui viduis. vide suprà annotationem ad illum locum, *Altas maritat populos.* Od.2.epod.

Senescit] maceratur, tabescit, conficitur. Cicero pro Sextio, *otio, & tranquillitate resp. consenescebat.* ita senium pro re odiosissima, tædiique plenissima vsurpatur. Cæcilius, *Tibi ego Antipho has fero. Senium est, cùm audio.* Plautus in Sticho, *Hæ res vitæ me soror saturant: hæ mihi diuidiæ, & senio sunt,* Horat.epist.ad Loll.2. *inhumana senium depone camœnæ.*

Verum, vbi ou. f. m. p. cap.] non dissimile est exemplum illud apud Xenophôtem Κύρου παιδ.li.8. vbi Pheraulas, qui ex paupere diues à Cyro factus erat, desiderio tandem pristinæ trãquillitatis, & quietis affectus, & curatum, ac molestiatum, quas sibi diuitias importasse querebatur, multitudine offensus, omnium bonorum suorum possessionem in Sacam transfert, hoc sibi tantùm excipiens, vt ab eo, tamquam hospes, B atque etiam parcius, minúsque eleganter, ac sumtuosè, quàm hospes, alatur. Inter cetera autem diuitiarum incommoda, hoc quoque commemorat, quòd necesse sit homini diuiti sæpe ab aliquo aut afferri oueis aliquot à lupo iugulatas, vel bouem è prærupto, & præcipiti loco delapsum: aut nuntiari, iuuenta in morbum incidisse. verba Xenophontis, quæ ad hunc locum pertinent, sunt hæc, ὅταν δέ τις ἢ τῶν προβάτων λελυκωμένα φέρῃ, ἢ τῶν βοῶν κατακεκρημνισμένας, ἢ νόσον φάσκων ἐμπεπτωκέναι τοῖς κτήνεσιν. ἐμοὶ μοι δοκῶ, ἔφη ὁ Φεραύλας, νῦν διὰ τὸ πολλὰ ἔχειν, πλείω λυπεῖσθαι, ἢ πρόσθεν διὰ τὸ ὀλίγα. id est, veniat autem aut oueis eas, quę à lupo morsæ, vel iugulatæ sunt afferens, aut boues, quæ præcipites è saxo deciderunt, aut nuntians in pecora morbum aliquem inuasisse. Itaque mihi videor, inquit Pheraula, pluribus nunc molestiis affici propterea quia multa possideam, quàm antea, quia pauca haberem.

Spem ment. seg.] id est, minus reddidit, quàm sperauerat agricola, spem fefellit. vt suprà C Od.1.lib.3. *Fundúsque mendax arbore nunc aquas Culpante, nunc torrentia agros Sidera.*

Bos est enectus] bos arator: βοῦς ἀροτήρ. Prisc.libr.9.docens, necatum ferro, nectum verò, alia vi peremptum intelligi, hunc locum testem producit. sic Liuius, *fame, frigore, illuuie, squallore enecti.* M.Tull.Tusc.1. *siti enectus Tantalus.*

Media de nocte] sic loquitur suprà ep.2. *surgunt de nocte latrones.* & sat.3.lib.2. *Vnde vxor media currat de nocte vocata.* & satyr.vlt.eiusd.lib. *De medio potare die.* & epistol.14.quæ est ad Villic. *Quem bibulum liquidi media de luce Falerni, &c.* de media nocte autem, de medio die, de meridie, id est, aliquanto post mediam noctem, mediũ diem, meridiem. sic M.Tull. pro Murena, *Vigilas tu de nocte, vt consultoribus tuis respondeas.*

Simvl] simulatque, vt sæpe alibi.

Scabrvm] horridum, squallidum, incomtum, impexum: qui antea erat nitidus, pexus, mundus, comtus.

Intonsvm] capillus intonsus, præterquàm in pueris, mæroris, & luctus, & vitæ tristioris erat D argumentum. Suet.in Aug. *Adeò namque consternatum ferunt, vt per continuos menses, barba, capilloque summisso, caput interdum foribus illideret.* vide quæ notaui ad illum locum sat.3.libr.2. *sapientem pascere barbam.* Sed Aristotel. Rhet.1.scribit pulchrum esse Lacedæmone, comam alere, ac producere. libertatis enim signum esse, quia non sit facile ei, qui sit capillatus, quicquam illiberale, aut mercenarium facere: ἐν Λακεδαίμονι κομᾶν καλόν· ἐλευθερίας γὰρ σημεῖον. οὐ γάρ ἐστι κομῶντα ῥᾴδιον οὐδὲν ποιεῖν ἔργον θητικόν.

Dvrvs] durus dicitur hoc loco nimis in negotio gerẽdo occupatus, nullũ à labore vacuũ tẽpus intermittens, ab omnibus voluptatibus, & animi oblectationibus abstinens, homo ferreus, & pænè dicã inhumanus, doloris sensu carens, sic ep.ad Quinct.hoc eod.lib. *siue pascat durus, aréts.* aliter sat.2.lib.1. *Sub patribus duris tironum.*

Vvltei] *Vultei* dissyllabum est. notat Prisc. lib.7.& producit testem hunc versum. Sic & *Pompei,* à recto Pompeius. Od.7.lib.1. *Pompei meorum prime sodalium.* E

Verum mihi ponere nom.] sic habent omnes ferè libri veteres, cùm vulgati habeãt *dicere nomen.* ponere autem, id est, imponere. sic sat.4.lib.2. *Ponere signa nouis præceptis.*

Qvod te] id est, propter quod te obsecro, vt me reddas vitæ priori. sic Virg.lib.6.Æn. *Quod te per cæli iucundum lumen, & auras, Per genitorem oro, per spem surgentis Iuli, Eripe me his inuicte malis.*

Deosqve Penateis] Cicero libro de natura Deorum 2. *Penates à penu dicti sunt. est enim omne, quo vescuntur homines, penus: aut ab eo, quod penitus insident.* Habebat autem suos quisque deos Penateis domi suæ. Idem pro domo sua. *Quid est sanctius, quid omni religione munitius, quam domus vniuscuiusque ciuium? hic aræ sunt, hic foci, hic Dij penates, hic sacra, religiones, ceremoniæ continentur, &c.* ijdem Lares familiares dicebantur. Hor.sat.5.lib.2. *dulcia poma, Et quoscũque feret cultus tibi fundus honores, Ante Larem gustet venerabilior Lare diues.* Iterum M.Tull.in orat. pro P.Quinctio. quos ap- F pellauerat paullo antè deos Penateis, eosdẽ paullo pòst Lares familiareis dicit his verbis. *At hic quidem iam de fundo expulsus, iam a suis Diis Penatibus eiectus esset.* idem infrà. *illud dico, dominum expulsum esse de prædio, domino a familia sua manus allatas esse ante suos Lares familiares.*

Qvi simvl aspexit, q. d.] sic habent omnes libri manu scrip. & item vulgati. Nonnulli tamen legi volunt, *Qui semel aspexit, &c.* & ita hunc locum explicant: qui semel aspexit, quantum d.p. distent, is maturè redeat. Ego nihil mutandum censeo, & hæc verba sic declaro: Qui, Philippus, simulatque aspexit, id est, cognouit, seu cõsiderauit, quantùm dimissa, id est, relicta, distent à petitis: subintell. dixit ea, quæ sequuntur *maturè redeat Vulteius,* ad prius vitæ genus scilicet, seu ad pristinum vitæ institutum, siue in vrbem: repetátque, ea, quæ reliquit. Hæc autem ita dicuntur à Philippo, vt imperante alicui suorum, det operam, vt redeat Vulteius: videat ei stationes, &

A accipiat: agátque cum eo liberaliter, vt ille primo quoque tempore omni negotio & molestia, & cura vitæ rusticæ solutus ad vitam priorem reuerti possit. Non erat enim consentaneum L. Philippum, clarissimum virum, & in repub. occupatissimum, cum Vulteio rationem inire & συμπραγματεύειν. Itaque dat alicui è suis negotium, vt eũ quàm primùm dissoluat.

MATVRE REDEAT] inquit Philippus, redeat quàm primùm in vrbem: & quàm primùm repetat ea, quæ reliquit.

MET. SE QV. SVO M. AC P. V. EST.] verum est, id est, par est. vt sat. 3. libr. 2. *An, quodcunque facit Mecenas, te quoque verum est, Tanto dissimilem & tanto certare minorem?* monet autem prouerbium, vt id vitæ genus vnusquisque sequatur, quod sibi aptum sit.

8 AD CELSVM ALbinouanum.

B

CELSO gaudere, & bene rem gerere Albinouano
Musa rogata refer, comiti, scribæq; Neronis.
Si quæret, quid agam: dic multa, & pulchra minantem,
Viuere nec rectè, nec suauiter: haud quia grando
Contuderit viteis, oleamq; momorderit æstus:
Nec quia longinquis armentum ægrotet in agris:
Sed quia mente minus validus, quàm corpore toto,
Nil audire velim, nil discere, quod leuet ægrum: C
Fidis offendar medicis: irascar amicis,
Cur me funesto properēt arcere veterno:
Quæ nocuere sequar: fugiam, quæ profore credam:
Romæ Tibur amem ventosus: Tibure Romam.
Post hæc, vt valeat: quo pacto rem gerat, & se:
Vt placeat iuueni, percontare, vtq; cohorti.
Si dicet rectè: primùm gaudere: subinde
Præceptum auriculis hoc instillare memento:
Vt tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus.

CELSO GAVD. ET BENE REM GER. &c.] Græcorum more locutus est, κέλσῳ χαίρειν, καὶ εὖ πράττειν, &c. ordo est, ô musa à me rogata refer, id est, renuntia salutem Celso, qui me prior salutare iussit. Plato in Charmide improbat hanc Græcorum salutationem, χαῖρε, id est gaude: aitque multo præstare ita salutare, σωφρόνει, quod idem valere dicit, atque γνῶθι σαυτὸν, id est, nosce teipsum. D

COMITI, SCRIBÆQVE] notandum, inferiorem amicum, comitem nominari: scribam autem eum accipio, qui scribendis litteris ab amico potentiore præpositus est.

MINANTEM] præ me ferentem, promittentem, iactantem. sic loquitur sat. 3. lib. 2. *Atqui vultus erat pulchra, & præclara minantis*, id est, de te promittentis. atque eadem est interdũ verbi ἀπειλεῖν apud Græcos significatio. Homer. ὀδυσσ. θ. Ἦ μὰν ἠπείλησας βητάρμονας εἶναι ἀρίστους. id est profectò minatus es saltatores esse optimos. iungit item hoc verbum cum accusandi casu Od. 28. lib. 1. *Sic quodcũque minabitur Eurus Fluctibus Hesperiis, &c.* E

NON QVIA GR. CONTVDERIT VITEIS] nomẽ Græcum χαλαζοκοπίαν videtur expressisse. translatè dictum illud sat. 7. li. 2. *postquàm illi iusta podagra Contudit articulos, &c.*

MOMORDERIT] affecerit, læserit. alibi ad frigus trãstulit, vt sat. 6. lib. 2. *Matutina minus cautos iam frigora mordent.* epistol. 16. translatè dixit, *Mordear opprobrijs falsis, mutémque colores?*

ÆGROTET IN AGRIS] sic est scriptum in duob. cod. Vatic. & Iann. Fačr. Torn. Raiu. Card. Ruff. Nicot. Cleric. ceteris. vulgati autem habent, *in aruis*.

MENTE MINVS VALIDVS] animo æger potius, quàm corpore. Hippocr. aphorism. γνώμη νοσεῖν.

CVR ME FVNESTO, &c.] hæc ita sunt accipienda, quasi pronuntientur ab Horatio offenso, atque irato: vel *cur* hoc loco valet, propterea quòd, cuius rei exempla sunt rariora. M. Tull. ad Att. lib. 3. *Quòd me accusas, cur hunc meum casum tam grauiter feram, debes ignoscere.* frequentiora sunt illa M. Tull. ad Cœlium lib. 2. *Quid ergo accidit, cur cõsilium mutarem? nónne omnia potius, cur in sententia permanerem?* & lib. 2. accus. *tamen digna causa esset, cur inimicitias hominis improbissimi susciperem.* & pro Sextio. *maledicito Sabino, homini Reatino, cur tam temere exclamarit occisum.* Idem libr. 5. de finib. sub extrem. *nõ pugnem cum homine cur tantum habeat in natura boni: illud vrgeam, &c.* T. Liuius lib. 43. *Fecerit aliquid Philippus, cur aduersus eum armatũ, & bellum gerentem hoc decerni remus.* dixit autem *me arcere veterno* pro eo, quod est à me veternum arcere, per hypallagen: vt epistol. de arte poët. *classes Aquilonibus arcet.* F

VETERNO] lethargo: vnde, qui veternosi à Latinis, lethargici à Græcis appellantur, qui veterno laborant. Horat. satyr. 2. libr. 2. *Vt lethargicus hic cùm fit pugil.* vtitur hoc nomine Cicer. epist. ad Cœlium lib. 2. *erat in eadem epistola veternus ciuitatis.* & Cœl. ad Cic. 8. *nisi ego cum tabernarijs, & aquarijs pugnarem, veternus ciuitatē occupasset.* Virg.

Georg.

A Georg.1.*Nec torpere graui passus sua regna veterno.* funestum appellat hoc loco Horatius: stolidum Catullus in carmine ad Coloniam, *Si pote stolidum repente excitare veternum.* Est autem propriè veternus morbus, quo quis somni necessitate (vt ita dicam) adamantina vrgetur, omnium propemodum rerum oblitus.

QVÆ NOC. SEQVAR: FVGIAM, &c.] ea sequar, quæ scio esse damnosa: fugiam autem, quæ mihi vtilia futura exploratum habeam. quod est incontinentis, seu impotentis, id est, eius, quem Aristoteles ἀκρατῆ nominat. dictus autem ex eo est quòd in illo partem animi meliorem, videlicet rationem, vincat deterior, nempe cupiditas, & libido. vide Arist. lib. 7. de morib. ad Nicom.

ROMÆ TIB. AM. VENTOS.] mobilis sim, & inconstans. simile illud est sat. 7. lib. 2. *Romæ rus optas, absentem rusticus vrbem Tollis ad astra leuis.* infrà epist. ad Mæcen. 3. *plebem, ventosam* nominat. Sic apud Eurip. Hippoly. coron. nutrix ait Phædram offendi præsentibus, amare, quæ absunt, his
B verbis Οὐδέ σ' ἀρέσκει τὸ παρὸν, τὸ δ' ἀπὸν φίλτερον ἡγῇ.

ET SE] gerat. Cicer. ad Matium libr. 2. epist. *Quonam modo me gererem aduersus Cæsarem, vsus tuo consilio sum.*

IVVENI] Tiberio Claudio Neroni.

VTQVE COHORTI] & quomodo cohorti placeat. sic autem habent libri veteres, pro quo vulgati, *atque cohorti*, minus rectè.

SVBINDE] deinde, vt satyr. 5. libr. 2. *Sparge subinde.*

INSTILLARE] tralatio est à rebus liquidis, quæ instillantur: vt satyr. 2. lib. 2. *Cuius odorem olei nequeas perferre, &c. Caulibus instillat.*

VT TV FORTVNAM.] suprà Od. 27. lib. 3. *bene ferre magnam Disce fortunam.* quasi dicat: si secundam fortunam insolenter, & immoderatè feres, nec nos insolentiam tuam feremus.

IX. AD CLAVDIVM Neronem:

C *SEPTIMIVS, Claudi, nimirum intelligit vnus,*
Quanti me facias. nã, cùm rogat, & prece cogit
Scilicet, vt, tibi se laudare, & tradere (coner,
Dignũ mente, domóque legentis honesta Neronis:
Munere cùm fugi propioris censet amici:
Quid possim videt, ac nouit me valdius ipso.
Multa quidem dixi, cur excusatus abirẽ:
Sed timui, mea ne finxisse minora putarer,
Dissimulator opis propriæ: mihi commodus vni.
Sic ego maioris fugiens opprobria culpæ, D
Frontis ad vrbanæ descendi præmia. quòd si
Depositum laudas ob amici iussa pudorẽ:
Scribe tui gregis hunc: & fortem crede, bonúmque.

SEPTIMIVS] hic ille est Septimius, ad quem scripta est Oda 6. lib. 2. *Septimi Gades aditure mecum, &c.*

NAM, CVM ROGAT] secutus sum hoc loco & testimonium P. Vict. qui lib. Var. lect. xx. testatur ita scriptum esse in antiq. cod. & meam ipsius conscientiam, qui hanc scripturam offendi expressam in tribus cod. Vatic. & Ianoct. Fact. Toroes. & Clericano, Nicotiano. Rustard. meo. neque verò quemquam commouere debet alterum, *cùm* quod sequitur quarto abhinc versu. est enim locutio ἀσύνδετος, hoc modo, cùm rogat, cùm censet me
E propioris, id est, interioris, seu intimi amici munere fungi, *Quid possim videt, &c.*

ET PRECE COGIT SCILICET] legenda sunt hæc continenti, & non intermisso spiritu. significat autem, amicorum, & virorũ bonorum preces vim cogendi quandam obtinere apud nos: hoc modo, cùm rogat, & scilicet rogando cogit, &c. *quid possim videt.*

LAVDARE, ET TRADERE] id est, commendare, vt eum in fidem, & amicitiam tuam recipias. sic loquitur epist. ad Loll. 2. hoc libro, *Fallimur & quõdam non dignum tradimus.* & sat. 9. lib. 1. *haberes Magnum adiutorem, posset qui ferre secundas: Hunc hominem velles si tradere.* M. Tull. epist. ad Cæs. lib. 7. *totum denique hominem tibi trado de manu (vt aiunt) in manum tuam istam, & victoria, & fide præstantem.* & ad Trebat. eod. lib. *sic eis te cõmendaui, & tradidi, vt grauissimè, diligentissiméq; potui.* Sallust. coniur. Catil. ex epist. Catilinæ, *Nunc Orestillam tibi commendo, tuæq; fidei trado.*

F DIGNVM M. D. QVE L. H.] vel tamquam dignum mente, & domo Neronis, &c. vel reuera dignum Neronis mente, id est, animo, & domo, id est, familia, seu contubernio & conuictu. legentis honesta, id est, res honestas, & honestos viros eligentis, atque in suam amicitiam recipientis.

MVNERE CVM FVNGI PROPIORIS] id est, cùm censet me vti munere, & fungi officio interioris amici, quid apud te possim, videt, &c. nemo enim quemquam opulento alicui, & potenti viro commendat, nisi qui apud eum gratia valeat, sitque ei pæne intimus.

NOVIT ME VALDIVS IPSO] perinde ac si diceret, non arbitror me tantùm apud te valere, vt quemquam tibi commendare, & tradere conari debeam: sed ille tamẽ me rogat, vt id faciam, sibique ita persuasit, me abs te impetraturum. *valdius* autem valet idem, quod magis, vt in epist. ad Pisones, *Valdius oblectant populum dimissa per aurem, &c.*

MVLTA QVIDEM DIXI, CVR] multas

A quidem causas attuli, quibus hoc commendandi munus mihi ab eo impositum deprecarer.

SED TIMVI, MEA NE, &c.] id est, sed timui, ne ei vireis meas, meámque apud te gratiam nimis extenuare, & dissimulare viderer. talis describitur εἴρων ab Aristotele lib. 4. de morib. ad Nicomach. his verbis, ὁ δ' εἴρων ἀρνεῖσθαι δοκεῖ τὰ ὑπάρχοντα, ἢ ἐλάττω ποιεῖν, id est, dissimulator autem ea negare videtur, quæ in se insunt, aut minora fingere. sed hoc interest, quòd εἴρων laudatur: dissimulator opis propriæ vituperabilis est, si suam opem dissimulat, ne alteri prosit. sic sat. 10. lib. 1. *Defendente vicem modo rhetoris, atque poetæ, Interdum vrbani parcentis viribus, atque Extenuantis eas consultò.*

MAIORIS CVLPÆ] dissimulationis, & animi in officio tribuendo restricti, ac maligni. Est enim maior culpa, grauiúsque peccatum nolle commendare aliquem virum bonum, & dignum amicitia potentium virorum, apud virum potentem, dissimulando suam gratiam, & extenuando suas vireis, quàm talem virum commendando, subim-

B pudentem, & subaudacem ab illo potente viro existimari.

FRONTIS AD VRB. DESC. PRÆM.] ad impudentiam. vrbani enim perfrictioris oris esse solent, quàm rustici: atque hanc impudentiam, quam frontis vrbanæ præmium dicit, proximo versiculo *depositum pudorem* nominat.

SCRIBE TVI GREGIS HVNC] hunc ascribe in amicorum tuorum numerum.

ET FORTEM CR. BON.] *fortem*, vel laborum perferentem, & patientem, miniméque mollem & leuem: vel propriè ἀνδρεῖον, id est, ad omnia pericula subeunda promtum ac paratum. bonum autem, ἀγαθὸν, ἐσθλὸν, virum bonum.

X. AD FVSCVM Aristium.

VRBIS amatorem Fuscum saluere iubemus
C *Ruris amatores: hac in re scilicet vna*
Multùm dissimiles, ad cetera pæne gemelli:
Fraternis animis: quicquid negat alter, & alter:
Annuimus pariter, vetuli, notíq; columbi.
Tu nidum seruas: ego laudo ruris amœni
Riuos, & musco circumlita saxa, nemúsq;.
Quid quæris? viuo, & regno: simul ista reliqui,
Quæ vos ad cælum effertis rumore secundo:
Vtq; sacerdotis fugitiuus, liba recuso:
Pane egeo iam mellitis potiore placentis.
Viuere naturæ si conuenienter oportet:
Ponendæq; domo quærenda est area primùm: D
Nouistíne locum potiorem rure beato?
Est vbi plus tepeant hiemes? vbi gratior aura (Leonis,
Leniat & rabiem Canis, & momenta
Cum semel accepit solem furibundus acutum? (ra?
Est vbi depellat somnos minus inuida cu-
Deterius Libycis olet, aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
Quàm, quæ per pronum trepidat cum murmure riuum? E
Nempe inter varias nutritur silua columnas:
Laudaturque domus, longos quæ prospicit agros.
Naturam expelles furca: tamen vsque recurret: (trix.
Et mala perrumpet furtim fastidia vi-
Nō, qui Sidonio cōtendere callidus ostro
Nescit Aquinatē potātia vellera fucum,
Certius accipiet damnum, propiúsve medullis:
Quàm, qui non poterit vero distinguere falsum.
Quē res plus nimio delectauere secundæ:
Mutatæ quatient. siquid mirabere, pones F
Inuitus. fuge magna: licet sub paupere tecto
Reges, & regū vita præcurrere amicos.
Ceruus equum pugna melior communibus herbis
Pellebat: donec minor in certamine longo
Implorauit opes hominis, frenúq; recepit.
Sed postquàm victor violens discessit ab hoste:
Non equitem dorso, nō frenū depulit ore:
Sic, qui pauperiē veritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet improbus atque

Seruiet

A *Seruiet æternum, quia paruo nesciat vti.*
Cui non conueniet sua res, vt calceus olim,
Si pede maior erit, subuertet: si minor, vret.
Lætus sorte tua viues sapienter Aristi:
Nec me dimittes incastigatum, vbi plura
Cogere, quàm satis est, ac non cessare videbor.
Imperat, aut seruit collecta pecunia cuique,
Tortum digna sequi potius quàm ducere funem.
Hæc tibi dictabam post fanum putre Vacunæ,
B *Excepto, quòd nõ simul esses, cetera lætus.*

VRBIS AM. FVSC.] Nos ruris amatores Fuscum vrbis amatorem salutamus.

AD CETERA PÆNE GEMELLI] id est, pares maximè & similes. ductum à geminorum similitudine, ad distinguendum, atque internoscendum perdifficili. & ita loquuntur boni scriptores. M. Tul. partit. *memoria, quæ est gemina litteraturæ quodammodo, & in dissimili genere persimilis.* sic enim in eo loco legendum, non vt voluit Budæus noster, alioqui optimarum artium, & bonarum litterarum laude [illegible], *germana* Idem pro Rosc. Conce do *[illegible] gemina societas hereditatis est.* Idem [illegible] ex epist. Timarchidis. *Velo mihi [illegible]* ad ea verba sic Cicero *consortes quidem in lucris atque furtis: gemino, & simillimo nequitia, improbitate, audacia.* Idem in Pison. *Illud verò geminum consiliis Catilinæ & Lentuli.* Catull. in Mamurram & Cæ-
C sarem. *Morbosi pariter, gemelli vtrique: Vno in lectulo erudituli ambo.* Pacuuius. *par fortitudo, gemina confidentia.* Horat. sat. 3. lib. 2. *Quinti progenies Arri, par nobile fratrum, Nequitia & nugis prauorum & amore gemellum.* breuiter, quod Græci ἀδελφὸν nominant pro simillimo, Latini geminum dicunt, non germanum, vt etiam hodie quidam docti viri putant, Budæum secuti.

QVICQVID NEGAT] quidam libri vet. habent, *siquid negat, &c.*

VETVLI, NOTIQVE COLVMBI] id est, tãquam vetuli, & noti columbi, quorum mutuus amor notus est. sic omnes quidem habent libri manu scrip. sed videtur legendum, *Annuimus pariter vetulis, notisq́ columbis*, non vt vulgò *vetuli, notiq́ columbi.* dictum autem Græcorum more, *pariter vetulis, &c.* [illegible] sic Homerus [illegible]: id est, hic autem eum colebat pariter liberis. & Lucretius libr. 6. *Sic fulgorem quoque cernimus antè, Quam tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni.* à columborum D mutuis osculis *columbatim* fecit Matius in his versibus. *Sinúque amicam recipio frigidam caldo, Columbatimq́ labra conserens labris.* Omnino, vt ad meam diuinationem redeam, lectio vulgata mihi videtur ferri non posse, *Annuimus pariter veluti, n. q. col.* id est, vt vulgò explicant, consentimus, & concordamus inter nos, tanquam vetuli, & noti columbi. Nam hoc *tamquam* addũt de suo: quod videtur non fuisse omissurus Horatius, aut vocem aliquam similem.

NIDVM] domicilium vrbanum. *Tu nidum seruas* igitur, id est, tu domi manes: & ita Porphir. si modò Porphirionis verba sunt. ductum ab auibus: vt annotauimus suprà ad Od. 4. lib. 3.

MVSCO CIRCVMLITA] muscosa, lanugine illa viridi obducta. Virgil. Georg. 3. *Et plena secundum Flumina, muscus vbi, & viridissima gramine ripa.* Idem in Melib. *Muscosi fontes, & somno mollior herba.* Catull. *Riuus muscoso prosilit è lapide.* Sosipater lib. 1. instit. gramm. *Hic muscus herba, quæ in parietibus, vel corticibus arborum nascitur, vel hæret.* E

QVID QVÆRIS?] sic loquuntur boni scriptores, cùm paucis rem expedire volunt. M. Tull. epist. ad Cornific. *Quid quæris? magna spes est in eo.* Idem ad Attic. lib. 2. *Quid quæris? conturbauit Græcam nationem.* ibidem, *Quid quæris? præter quercum Dodonæam, nihil desideramus.* idem ad Qu. Fr. lib. 1. *quid quæris? nihil fe[illegible]imus.*

VIVO ET REGNO] beatissimè viuo: quouis rege beatiorem vitam viuo. verè enim regnat, qui nulli cupiditati seruit, & qui re sua, quantumuis angusta, contentus est. Tùm *licet sub paupere tecto Reges, & regum vita præcurrere amicos: Et virtus vni regnum, & diadema tutum* defert, *Quisquis ingentes oculo irretorto Spectat aceruos.* Præterea *sapiens vno minor est Ioue, Diues, honoratus, pulcher, Rex denique regum: Et pueri ludentes rex eris, aiunt, Si rectè facies: Et rectius occupat Nomen beati, qui Deorum Muneribus sapienter vti, Duramque callet pauperiem pati, Peiusque letho flagitium timet.* Et pastor ille Virgilianus patrios fineis, *Pauperis & tuguri congestum cespite culmen*, sua *regna* nominat. F
Postremò, vt regnat, & rex est quisque domi suæ, ita seruus est, & seruitutem durissimam seruit, qui diuitum, & potentium istorum amicitiam colit, qui in purpuratorum, & principum, & regum marmoreis, atque auratis ædibus ætatem agit, & consenescit.

SIMVL] simulac. millies diximus: & millies vsurpatum est ab Horatio.

AD CÆLVM EFFERTIS] maximo opere laudatis: vt sup. *educit in astra*, Od. 2. libr. 4. & sat. 7. lib. 2. *vrbem Tellus ad astra leuas.* Quidam libri veteres habent *fertis.*

RVMORE SECVNDO] id est, ex opinione, & consensu vulgi: approbante populo. Virg. Æn. 8. *Ergo iter inceptum celerant rumore secundo.* quamquam hunc locum aliter [illegible] Seruius. M. Tul. Tuscul. lib. 2. *multitudini suspecta, & inuisa philosophia est, vt vel, si quis vniuersam velit vituperare, secundo id populo facere possit, vel, &c.* Idem contra Rull. *secunda concione.* Idem lib. 2. epist. ad Quin.

 Fratr.

A Fratr. *eum tanquam rerum accuſant multis, & ſecundis admurmurationibus cunctiſ ſenatus.* Caſſius ep. ad M. Tullium, cuius princ. *Non me hercule.* lib. 15. *Pauſam noſtrum ſecunda voluntate hominum paludatum ex vrbe exiſſe gaudeo, &c.* ſic Liuius dixit lib. 6. *ſecundis auribus.* & lib. 27. *ſecunda fama.*

VTQVE SACERDOTIS FVGITIVVS] id eſt, & vt ſacerdotis ſeruus. ſic enim ſeruum vocant Latini, cùm ſeruum improbum & nequam ſignificare volunt. Alioqui fugitiuus ſeruus, propriè is eſt, qui dominum reliquit, quive ab eo fugit, conſilio non reuertendi: qui conſilium cepit fugiendi, & numquam ad dominum reuertendi. herifugam appellat Catull. in Galliambo de Atti.

LIBA] placentas ex farina, & melle confectas. conſtant autem placentæ ferè ex farina, & melle, vt ſubindicat interpres Theocriti ad eius verſum illum εἰδ. ιδ. ... id eſt, & quæcumque conficiuntur è dulci melle, & quæ ex liquido oleo. Athenæus

B autem lib. 3. ſignificat, libum ex lacte, & ſumine, & melle componi, his verbis, ... Denique Horatius ipſe ſatis declarat proximo verſiculo, libum eſſe placentam mellitam. Varro libr. 4. de lingua Latina, libum eò appellatum eſſe ſcribit, quòd libaretur priuſquam eſſet coctum.

PANE EGEO] δέομαι ἄρτου. deſidero panem, vt de art. poët. *Si plus iuſto egei aulea manentes.*

VIVERE NATVRÆ SI CONVEN.] Hæc eſt Polemonis, & veterum Academicorū ſententia, quam probant & Peripatetici. dicebant enim finem bonorum eſſe ſecundum naturam viuere, id eſt, virtute adhibita, frui primis à natura datis: quod Stoici poſteà dixerunt viuere naturæ conuenienter. vide M. Tull. lib. 2. & 4. de Finib. Idem Tuſcul. 5. *Stoicorum quidem facilis concluſio eſt, qui cùm finem bonorum eſſe ſenſerint, congruenter naturæ, conuenienterq. viuere,* &c. Idem de Finib. 3. *Hunc ipſum Zenonis aiunt finem eſſe, declarantem illud, quod a te dictum eſt conuenienter naturæ viuere.* ibi-

C dem, *relinquitur, vt ſummum bonum ſit viuere ſcientiam adhibentè earum rerum, quæ naturæ eueniant, ſeligentem, quæ ſecundum naturam: & ſi quæ etiam contra naturam ſunt, reijcientem, id eſt, conuenienter, congruenterque naturæ viuere.*

PONENDÆQVE DOMO] & ſi ponendæ domo, id eſt, ad domum ædificandam, primùm quærendū ſolum eſt, &c. Heſiod. Οἶκον μὲν πρώτιστα, &c.

BEATO?] opulento, omni rerum copia affluente.

EST VBI PLVS, &c.] Eſt ne locus vllus, vbi hiemes ſint tepidiores?

PLVS TEPEANT] minus ſint frigidæ.

RABIEM CANIS] immoderatum Caniscalorem. vide ad Od. 13. lib. 3. *Te flagrantis atrox hora Caniculæ Neſcit tangere.*

ET MOMENTA LEONIS] circiter Idus Quinctileis. ſuprà Od. 29. lib. 3. *iam Procyon furit, Et ſtella veſani Leonis Sole dies referente ſiccos.*

FVRIBVNDVS] velanum appellat Oda illa 29. lib. 3.

EST VBI DEPELLAT] *diuellat* habent libri vulgati: ſed *depellat* ſcriptum eſt in doob. cod. Vat. & Rain. Card. Iann. Faer. Toro. & Clerican. Nicotiano, vno Ruſſardino, meo: quos ſecutus ſum, quamuis videatur recepta ſcriptura probabilis. Nam ſic ferè Virg. locutus eſt Georgic. 3. *nec ſomnos abrumpit cura ſalubres.* Hor. autem ita, vt hic, Od. 11. lib. 2. *Pellente laſciuos amores Canitie, facilemque ſomnum.* Omnino *depellat* magis probo, quàm *diuellat*: itáque edendum curaui.

D

INVIDA CVRA] quæ hominibus omnē animi tranquillitatem, & oblectationem, ſomnum denique liberum ac ſolutum videtur inuidere. Eſt autem hæc cura vitioſa, & ab ægro animo profecta. alia eſt laudabilis, quæ induſtriam acuit, ſollertiamque excitat, qualis eſt hominū ſtrenuorum, induſtriorum, nanorum, ac fortium, ſine qua nihil præclarum, nihil cum officio coniunctum geri poteſt.

DETERIVS LIBYC. OL. &c.] deteriúſne olet, id eſt, minus gratum odorem naribus afflat, aut minus nitida eſt herba, quàm marmora ex Africa aucta? E

LIBYCIS LAPILLIS] marmoribus Numidicis, ex quibus fiunt pauimenta.

PVRIOR IN VICIS AQ. T. &c.] id eſt, purióne ea eſt aqua, quæ in vicis vrbis, tubis plumbeis erumpit, quàm, quę ſine tubulis per decliuem riuum trepide manat? vicus ex domibus conſtat (inquit Varro) vicus Cyprius, vicus Africus, vicus ſceleratus, &c. Vici Romæ fuiſſe dicuntur quadraginta. Hor. ſat. 9. libr. 1. *cùm quidlibet ille Garriret, vicos, vrbem laudaret.* epiſt. ad lib. *Hoc quoque te manet, vt pueros elementa docentem Occupet extremis in vicis balba ſenectus.* & ad Auguſtum, *Deferar in vicum vendentem thus, & odores.* & ſat. 3. libr. 2. *Tuſci turba impia vici.*

TENDIT RVMP. PLVMB.] tanta celeritate, & copia fertur, vt tubulos plumbeos ruptura videatur.

TREP. CVM MVRM.] cum ſonitu celeriter labitur, ſeu properè in anat. καχλάζει.

NEMPE INTER VARIAS, &c.] ea (inquit) quæ natura ſponte ſua præbet, & procreat, iis, quæ ab arte proficiſcuntur, eſſe potiora argumēto eſt, quòd inter columnas marmoreas, & ædificia ſumtuoſa, inſtituuntur, a diuitibus horti multis & proceris arboribus cōſiti: & laudatur domus, quæ habet longos, & latos agros adiunctos, & cootinentes. vel dic hoc modo, Nempe vt planè perſpicias, optabilius, ac ſuauius eſſe rure, quàm in vrbibus viuere: diuites iſti, & potentes in ſuis ædificiis magnificis, & inter columnas marmoreas, hortos & pa nedicam, ſiluas habere volunt. ita cogit eos, ipſa natura fateri, vitam ruſticam vrbanæ eſſe anteponendam. varias autem columnas intellige verſicolores vel ex marmore verſicolori quidam legunt *Parias*, quemadmodū & ibi, *Ten... ...dos varios lutulenta radere palma?* ſat. 4. libr. 2. nonnulli cenſent legendum *Parios*. F

NATVRAM EXP. FVRCA] verſus ſunt vulgatiſſimi. ſignificant autem, vim tantam eſſe natu-

ræ,

A ræ, vt quamuis fastidiosus hominum animus, morosa satietas, nonarum denique rerum cupiditas vim illi quodammodo afferant, multáque superuacanea ab arte facta conquirant, atque arcessant, nulla tamen alia in re tandem, quàm in pulchritudine, copiáque naturali acquiescant. *expelles* autem habent cod. Iann. Faër. duo Vatic. Tornes. Russard. Nicot. Cleric. alij, quos secutus sum. *Iam expellere furca.* prouerbium est, quod valet, asperè, & ignominiosè expellere: sumtum ab iis, qui aliquem furca expellunt. sic M. Tull. lib. 16. epist. ad Atticum, epist. 11. *Sed quoniam furcilla extrudimur, Brundisium cogito.* & Catull. *Mentula conatur Pimpleum Scandere montem: Musæ furcillis præcipitem eijciunt.* Sic Aristophanes. Εἰρήνη. τήνδε μὲν δικροῖς ἐώθουν τὴν θεὸν κεκραγμασι· id est, hanc deam (pacem) expellebant furcis.

Et mala perr. f.] Et vincet vitiosam istam diuitum mistorum, & superuacaneam, & sumtuosam, rerúmque vsitatatum, ac parabilium fastidiosam luxuriem.

B Non, qvi Sidon. &c.] id est, is, in quo nō inest ea calliditas, aut solertia, vt sciat, eas lanas, quæ succo Aquinati infectæ sunt, cum purpura Tyria, seu Sidonia certare, hoc est, ad eam ita propè accedere, vt difficile sit internoscere: non maiore damno afficietur, neque certiore, quàm qui nō poterit verum à falso discernere. Vel sic, is, qui nescit callidè contendere, id est, comparare, & conferre, lanas fuco Aquinati tinctas, cum purpura Tyria, non certiore detrimento afficietur, quàm, & cet. vt suprà. Atque ita Simeo Bosius Lemouix vir doctissimus hunc locum explicabat. Ego tamen priorem explicationem malo. Nam non videtur esse magnæ solertiæ, magnæ've calliditatis comparare purpuram simulatam, & falsam, cum germana & vera. sed alteram ab altera discernere, hoc opus, hic labor est. Nam siquis dicat, nihilo maioris prudentiæ esse internoscere falsam à vera, cùm inter se componuntur, & cōtenduntur, quod & ab Isocrate in oratione quadam positum est, negabo, quòd simulata & falsa interdum ita sunt

C natiuis & veris propinqua ac similia, itáque obscuræ eorum notæ, vt difficillimè internosci queant. Verumtamen Bosij sententiam non damno.

Sidonio] id est, Tyrio, Puniceo.

Propivsve meo.] quidam libri ver. habēt, *propiúsque. propius medulis* autem, id est, quod te propius attingat, quod magis ad te perueniat. tralatio est à corpore.

Fvcvm] colorem, vt Od. 5. lib. 3. *nec amissos colores Lana refert medicata fuco.*

Qvam qvi non pot. v. d.] quod tamen omnium rerum difficillimum est. Obscuræ enim sunt veri & falsi, boni & mali, recti & praui notæ. Adde quòd vnumquodque bonorum humanorum videtur esse periculo proximum, nullúmque à contrario purum ac sincerum. Quare scitum est illud poëtæ cuiusdam, nullum esse bonum, quod in hac vita, tanquam arbor, ex vna radice nascatur: sed contrà ei aliquod etiam malum agnasci. Atque hoc ipsum est, quo vulgus hominum funditus interit, quod non facile possint meliora à deterioribus discernere, ac secernere. D

Qvem res plvs nim. &c.] id est, qui rebus secundis nimiùm insolens fuit, conuersa, & mutata fortuna magnopere commouebitur. eiusdem est enim indolis, & ingenij, nimia alacritate, & lætitia efferri in rebus secundis, & contrahi, consternarique contrariis. *plus nimio*, id est, plus multo, vt Oda. 33. lib. 1. *plus nimio memor Immitis Glyceræ.*

Qvatient] id est, commouebunt. suprà Od. 3. lib. 3. *Iustum & tenacem propositi virum Non ciuium ardor praua iubentium, Non vultus instantis tyranni, Mente quatit solida, &c.* & Od. 18. lib. 1. *non ego te candide Bassareu, Inuitum quatiam.* & inf. epist. 2. lib. 2. *statua taciturnius exit Plerumq; & risu populum quatit.*

Si qvid mirab. pon. Invit.] id est, si quid magni facies, vel si quid erit tibi egregiè carum, amittes inuitus.

Pones] depones, amittes, ἀποβαλεῖς, ἀνήσεις: sic sæpe aliàs, vt epistol. 16. *Pone, meum est, inquit, &c.* E

Regvm amicos] gratiosos homines apud reges.

Præcvrrere] anteire. tralatio est, vt sat. 2. lib. 1. *adeò sermonis amari, Sisennas, Barros vt equis præcurreret albis.* Quidam libri veteres habent *præcedere.*

Cervvs eqv. pvgna mel. &c.] Aristoteles ῥητορ. β. eo in loco, in quo de exemplis & apologis loquitur, hanc fabulam ascribit Stesichoro, his verbis, Στησίχορος μὲν γὰρ ἑλομένων στρατηγὸν αὐτοκράτορα τῶν Ἱμεραίων Φάλαριν, καὶ μελλόντων φυλακὴν διδόναι τοῦ σώματος, τἆλλα διαλεχθεὶς εἶπεν αὐτοῖς λόγον, ὡς ἵππος κατεῖχε λειμῶνα μόνος· ἐλθόντος δ' ἐλάφου καὶ διαφθείραντος τὴν νομὴν, βουλόμενος τιμωρήσασθαι τὸν ἔλαφον, ἠρώτα τινὰ ἄνθρωπον, εἰ δύναιτο μετ' αὐτοῦ κολάσαι τὸν ἔλαφον. ὁ δ' ἔφησεν, ἐὰν λάβῃ χαλινὸν, καὶ αὐτὸς ἀναβῇ ἐπ' αὐτὸν, ἔχων ἀκόντια· συνομολογήσαντος δὲ καὶ ἀναβάντος, ἀντὶ τοῦ τιμωρήσασθαι, αὐτὸς ἐδούλευσεν ἤδη τῷ ἀνθρώπῳ, &c. id est, *Stesichorus, cùm Himeræi Phalarim ducē exercitus, summo cum imperio creassent, præsidiumq;, & custodiā* F *corporis daturi viderentur: alia quadam locutus, hūc postea sermonē habuit. Olim equus pratum obtinebat solus. Cum autem eò venisset ceruus, & eius pascua corrupisset, equus ceruū vlcisci volēs, ex homine quæsiuit, possétne cum eo ceruū coercere. Homo respōdit, posse, si modò ille frenū reciperet, & ipse in eū ascēderet, iaculis instructus. Cum assensus esset equus, & ascendisset homo, pro eo vt ceruū vlcisceretur, ipse iam homini seruiit.*

Pvgna melior] id est, superior, potētior, κρείττων. vt alibi docuimus.

Minor] ἥττων, id est, inferior, imbecillior, minus potens, nempe equus.

Victor violens discessit] si coniunctè legas, *victor discessit*, idem valebit, quod discessit superior, vt loquitur M. Tullius: sin hoc modo, *discessit ab hoste*, sententia erit aperta. quod magis probo. *violens* autem, id est, violentus. quo nomine vsus est & Od. 30. libr. 3. *qua violens obstrepit Aufidus.* Qui autem legi hic volunt, *Sed postquam victor violento abscessit ab hoste*, falluntur,

A IMPROBVS] id est, assiduè, perpetuò, vt Virg. Georg. 1. *Labor omnia vincit Improbus, & duris vrgens in rebus egestas*. Horat. sat. 6. lib. 2. *improbus vrget Iratis precibus.* vel dic *improbus*, id est, cupidus, & ideò miser: vel dic compendiò & rectà improbus, id est, miser, & laboriosus, πονηρός.

QVIA PARVO NESCIAT VTI] sic habēt aliquot libri manu scr. nonnulli *nesciet*, quos non sequor: malim legi *nesciit*. Passeratius volebat ita legi, *Seruiet eternum qui paruo nesciit vti.*

NON CONVENIET] vel amplior erit, vel angustior, quàm satis est.

VT CALC. OL. SI PEDE] tale est illud Epicteti, μέτρον κτήσεως τὸ σῶμα ἑκάστῳ, ὡς ὁ πους ὑποδήματος. ἐὰν μὲν οὖν ἐπὶ τούτου στῇς, ἕξεις τὸ μέτρον, καὶ τὴν ὑποβάτραν. ἐὰν δ' ὑπερβῇς, ἀφῆκας, ὡς κατὰ κρημνοῦ φαίνεται. οὕτω γίνεται κατάχρυσον ὑπόδημα, εἶτα πορφυροῦν, εἶτα κεντητόν. ὑπερβᾶσι γὰρ τὴν χρείαν τοῦ ποδός, τὸ ἄνω καὶ ἐπὶ τῆς κτήσεως ἐὰν ὑπερβῇ σῶμα, ὅρος οὐδείς ἐστι. id est, *modulus possessionis vnicuique corpus est, quemadmodum pes calcei. Si igitur in hoc consistas, habes modulum, & scalam:*
B *sin vltra modum prodeas, teipsum præcipitem agis. Ita fit auratus calceus, deinde purpureus, deinde punctis distinctus. nam pedis vsum superauit. idem & de possessione sentiendum. Si extra corporis modum prodeat, infinita est.* Nō dissimile est illud Dionis Chrysostomi oratione περὶ πλεονεξίας: id est, de cupiditate immensa tum diuitiarum, & aliarum rerum fortuitarum, καὶ ἐσθῆτα μὲν οὐδεὶς βούλεται μείζω τοῦ σώματος ἔχειν, ὡς δύσχρηστον ὄν· οὐσίαν δὲ τῇ παντὶ μείζω τῆς χρείας ἐπιθυμοῦσιν ἅπαντες ἔχειν, οὐκ εἰδότες, ὅτι τοῦτο ἐκείνου χαλεπώτερον: id est, Et vestem quidem nemo vult habere corpore maiorem, tanquam incommodum quiddam. rem familiarem autem omni ex parte maiorem quàm vsus postulet, cupiunt omnes habere, non intelligentes, hoc esse longè illo incommodius, ac molestius.

SI MINOR VRET] si minor, pedem lædet, & dolore afficiet.

OLIM] ποτὶ, aliquando, vel tunc. vt Plaut. in Milite glor. *Curate, vt splendor meo sit clypeo clarior, Quam solis radij esse olim, cùm sudum est, solet.* Idem
C Trinummo, *Primum omnium olim terra cùm proscinditur, in quinto quoq; sulco moriuntur boues.* Horat. satyr. 1. lib. 1. *vt pueris olim dant crustula blandi Doctores.* Lucret. lib. 6. *Vt calidis candens ferrum è fornacibus olim Stridit, vbi in gelidum properè demersimus imbrem.* Virgil. Æneid. 3. *Sed tamen iidem olim curru succedere sueti Quadrupedes.*

LÆTVS SORTE TVA, &c.] sors ab Horatio plerumque vsurpatur pro eo, quod cuique vel casu aliquo, & beneficio fortunæ, vel natura, vel ratione obtigit: cuiusmodi sunt facultates, nobilitas, potentia, res secundæ, quæuis denique facultas, & conditio viuendi: idque per translationem quandam, vt Od. 16. lib. 3. *Puræ riuus aquæ, siluáque iugerum Paucorum, &c. Fulgentem imperio fertilis Africæ Fallit sorte beatior.* Od. 11. lib. 4. *Telephum, quem tu petis, occupauit Non tuæ sortis iuuenem puella.* Od. 14. epod. *quod si non pulchrior ignis Accendit obsessam Ilion, Gaude sorte tua.* Od. 24. li. 3. *Defunctumque laboribus Æquali recreat sorte vicarius.* epist. ad villic. hoc lib. *Cui placet alterius, sua* nimirum est odio sors. & sat. 1. lib. 1. *Qui fit Mæcenas, vt nemo, quam sibi sortem, Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa contentus viuat?* Virgil. Æneid. 6. *Multa putans, sortémque animo miseratus iniquam.* D
eod. li. *Inualidus vires vltra, sortemq; senectæ.* Idem Æn. 5. *Hectorei socij, Troiæ quos sorte suprema Delegi comites.* Lucret. lib. 4. *Inde Venus varias producit sorte figuras, Maiorumq; refert vultus vocésq; comásq;.* fors autem longè aliud est, vt annotauimus ad sat. 1. lib. 1.

NEC ME DIM. INCAST.] id est, & me acriter castigabis, me acerbè reprehendes, & accusabis. &c. *incastigatum*, ἀνεπιτίμητον.

COGERE] congerere, coaceruare, quærere.

IMPERAT, AVT SERV.] id est, alij bonis quæsitis & partis libenter vtuntur: alij parcunt, vt sacris: neque audēt quicquam de aceruo, aut summa demere. Epist. 1. huius lib. *Et mihi res, non me rebus subiungere conor.*

TORTVM DIGNA SEQ. POT. &c.] id est, quæ tamen debet potius trahi, quàm trahere: hoc est, seruire potius, quàm imperare. videtur tralatio, aut allegoria ducta ab iis, qui restim ductant, E
vel, vt alij volunt, à machinationibus. præsulioris autem erat funem, seu restim ductare: eorum, qui vna saltabant, restem manu apprehensam sequi. Terent. Adelp. *Tu inter eas restim ductans saltabis.* Iam nomen *tortus*, funis est epithetum etiam alijs scriptoribus vsitatum, vt Virg. 4. Æneid. *tortos incidere funes.* Catull. in Carm. de nuptiis Pelei, *Candidáque intorti sustollant vela rudentes.*

TIBI DICTABAM] puero meo dictabam, vt ab eo excepta, & scripta ad te mitterem. sic M. Tull. ad Q. fr. lib. 2. *Non occupatione, qua eram sane impeditus: sed paruula lippitudine adductus sum, vt dictarem hanc epistolam.* & alibi ad eund. *hæc inter cenandum dictaui Tironi.* vide sup. ad epist. 1. *hæc recinunt iuuenes dictata senésque.*

POST FANVM PVTRE VACVNÆ] ponè fanum Vacunæ Deæ, vetustate consumtum. Vacuna Dea à vacando dicta, quæ vacantibus & otiosis præerat. hæc in agro Reatino nobilia habebat nemora, de quibus lege Plin. li. 3. cap. 12. Erat etiam F
eorum, qui à crimine, aut calumnia, aut contumelia & maledicto liberati ac soluti, & quasi vacui erant, dea: quod ex Ausonio intelligere licet, *Totam trado tibi simul Vacunam, Nec iam post metues vbique dictum.*

EXCEPTO, QVÒD NON SIM. ESS. &c.] id est, molestè ferens, quòd vnà mecum non esses: ceteroqui lætus. vel sic, eo excepto, quòd mecum non esses, ceteris rebus lætus. *cetera* dictum Græcorum more, τἄλλα, id est, κατὰ τ' ἄλλα. & ita supra locutus est Od. 2. lib. 4. *Quà notam duxit, niueus videri: Cetera fuluus.* sic Virg. Geor. 3. *Cetera nec fatis rehabilis, nec fortis aratris.* T. Liuius lib. 22. Aonalium, *Hæc est pugna Cannensi clade nobilitata, par ceteræ Alliensi.*

XI. AD BVLLATIVM

QVID tibi visa Chios, Bullati, notáque Lesbos?

Quid

A *Quid concinna Samos: quid Crœsi regia Sardis?*
Smyrna quid, & Colophon? maiora, minoráne fama?
Cunctáne præ campo, & Tiberino flumine sordent?
An venit in votum Attalicis ex vrbibus vna?
An Lebedum laudas odio maris, atque viarum?
Scis, Lebedus quàm sit Gabijs desertior, atque
Fidenis vicus: tamen illic viuere vellem:
Oblitúsq; meorum, obliuiscendus & illis
B *Neptunum procul è terra spectare furentem.*
Sed neque, qui Capua Romam petit imbre, lutóque (qui
Aspersus, volet in caupona viuere: nec,
Frigus collegit, furnos: & balnea laudat,
Vt fortunatam plenè præstantia vitam.
Nec, si te validus iactauerit Auster in alto:
Iccircò nauē trans Ægæum mare vēdas.
Incolumi Rhodos, & Mitylene pulchra facit, quod
Penula solstitio, cāpestre niualibus auris,
Per brumā Tiberis, sextili mēse caminus.
Dum licet, & vultum seruat fortuna benignum:
C *Romæ laudetur Samos, & Chios, & Rhodos absens.*
Tu, quacumque Deus tibi fortunauerit horam,
Grata sume manu: nec dulcia differ in annum:
Vt, quocumq; loco fueris, vixisse libenter
Te dicas. nam, si ratio, & prudētia curas,
Non locus effusi latè maris arbiter aufert:
Cælum, non animum mutant, qui trans mare currunt.
Strenua nos exercet inertia. nauibus, atq;
Quadrigis petimus benè viuere. quod petis, hic est: D
Est Vlubris, animus si te non deficit æquus.

CHIOS] insula est in mari Ionio, seu Icario: quæ nomen etiam hodie retinet.

LESBOS] insula est nō longe à Troade, in qua est Mitylene.

CONCINNA] lepida, festiua. amœna, pulchris ædificiis descripta.

SAMOS] Homerus παιπαλόεσσαν nominat ἰδ.δ. id est, editam, aut asperam. Insula est in mari Ionio, non admodum longè distans à Chio insula.

CROESI REGIA SARDIS] in qua Crœsus rex Lydiæ commorabatur, & considebat, vt in vrbe totius Lydiæ principe, & reliquarum omnium munitissima: quæ à Cyro expugnata, & capta est decimoquarto post oppugnationem die, vt narrat Herod. Clione. Sic Virg. libr. 7. Æn. de domo Pici, *Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis Vrbe fuit summa, Laurentis regia Pici.* Idem lib. 8. de Caci specu. *At specus, & Caci detecta apparuit ingens Regia.* sic Hor. epist. 7. ad Mæcen. 2. *mihi iam non regia Roma, Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum,* E

SMYRNA] vrbs in Ionia, Hermo fl. & Mimanti monti propinqua.

COLOPHON] vrbs in Ionia, non longè à Sardibus, continentem versus: ab altera parte, Lebedo vicina, & ad vnum quoddam promuntorium sinus Ionij posita.

CAMPO] Martio. epist. 7. ad Mæcen. 2. *& post decisa negotia, campo.*

SORDENT?] nihili sunt? tibi vtilia sunt? vt epist. ad Loll. 2. *pretium ætas altera sordet.* Virgil. in Alex. *quoniam sordent tibi munera nostra.*

AN VENIT IN VOTUM ATTAL.] id est, an vna aliqua ex vrbibus Asiaticis, quæ sub imperio Attali fuerunt, tibi optabilis est? F

AN LEBED. LAUD. ODIO MARIS, &c.] an iccircò Lebedum laudas Ioniæ oppidum desertum, atque infrequens, quòd te longæ nauigationis, longique itineris pigeat? fuit tamen olim Lebedus Apollinis Clarij fanum non ignobile, neque incelebre, aut desertum.

SCIS, LEBEDUS QUAM SIT, &c.] vrbanorum, & pudentium hominum more primò eius consilium, factúmque approbat, qui Roma absit, quouis loco contentus: ostendens, se etiam Lebedi æquo animo, libentérque ætatem acturū; quamuis vicus sit desertissimus, etiam ea lege, vt & suorum obliuiscatur, & è suorum memoria effluat: verumtamen (inquit) quemadmodum. qui Capua Romam venit, si fortè via lutulenta, imbribúsque corrupta iter fecerit, non iccircò in deuersorio totam ætatem commorabitur: sed vbi vesteis suas imbre, lutóque madidas exsiccauerit, atque aliquot horas quieuerit, iter institutum repetet: sic tu itineris longinquitate, aut difficulta-

te

A te deterreri non debes, quominus in vrbem redeas, tuósque reuisas, &c. Gabij oppidum fuit in via Prænestina, citra Præneste, Roma distans circiter centum stadia. Fidenæ quoque non admodum Roma aberant, quippe quæ essent in agro Romanæ.

VELLEM] non recusarem, non nollem. aliàs velle, optare est.

OBLIVISCENDVS ET ILLIS] *obliuiscendus* dixit [illegible]. participium est futurum ab obliuiscor.

NEPTVN. PROCVL è TERRA, &c.] sic Lucret. lib. 2. *Suaue mari magno turbantibus æquora ventis, E terra magnum alterius spectare laborem.* & Menander in Thrasyleonte. Ὡς ἡδὺ τὴν θάλατταν ἀπὸ γῆς ὁρᾶν, Ὦ μῆτερ ἐστὶ, μὴ πλέοντα μηδαμοῦ. id est. *Quàm dulce, mater, improbum è terra mare, Nullas in oras nauigantem cernere est?* & Oppianus libr. 1. ἁλιευτ. ἀλλὰ θάλασσα Χαῖρέ μοι ἐκ γαίης, ἑκαθεν δέ μοι ἤπιος εἴης. id est, At mare salue mihi ex terra: longè autem mihi propitium sis. & M. Tull. ad Attic. lib. 2.

B *nunc verò cùm cogar exire de naui, non abiectis, sed ereptis gubernaculis, cupio istorum naufragia ex terra intueri: cupio, vt ait tuus amicus Sophocles*, καὶ ὑπὸ στέγῃ, Πυκνῆς ἀκούειν ψακάδος εὑδούσῃ φρενί. Xenocrates autem in Ἀξιόχῳ sic loquitur, ὡς ἐξ ἀπόπτου θεώμενος, id est, tanquàm è specula prospiciens.

SED NEQVE, QVI CAP. ROM. PET. &c.] sed quemadmodum qui Capua Romam venit brumali tempore, si assiduo imbre madidus, lutóque conspersus in cauponam aliquam deuenerit, non tamen in ea perpetuò viuere volet: neque qui frigus contraxit, focum, & balnea ita laudat, quasi in eis posita sit vita beata: sic neque tu, quòd aliquando incommodè nauigaris, atque aduersa tempestate vsus sis, propterea loca ista transmarina patriæ anteferre debes.

NEC QVI FRIG. COLL.] id est, nec qui frigus contraxit.

NEC SI TE VAL. IACT.] nec si te auster validus, i. acer, vehemens, & sæuus, ζαχρηής, in mari disiecerit, &c.

C ÆGÆVM MARE] Ægæum mare dictum vel ἀπὸ τῶν αἰγῶν, quæ est insula iuxta Eubœam, vel quòd in eo mari scopuli sic vocantur à similitudine caprarum. & ita Varro lib. 6. de lingua Lat. vide annot. ad illum locum, *in patenti Prensus Ægæo*, Od. 16. lib. 2.

VENDAS] vendere debeas: aut vendîturus sis.

INCOLVMI RHODOS ET MYTIL. &c.] Poterat ita respondere Bullatius, se Rhodi, & Mytilenis, & in aliis nobilibus vrbibus, beatius, quam in patria victurum. cui orationi statim occurrit Horatius hoc modo, Si quis animo valet, æquè superuacanea est ei peregrinatio, vt *Penula solstitio, campestre niualibus auris*, *&c.* Penulæ autem ad imbrem arcendum comparatæ sunt: campestria ad tegendas eas corporis parteis, quę deformem essent aspectum habituræ, in certaminibus gymnicis, & campo Martio. ea enim nemo adhibebat ad propulsandum frigus. decursio item Tiberina æstiuo tempore fiebat. camini denique, & foci nullus est mense sextili, aut certè prauus vsus.

INCOLVMI] sano & valenti animo scilicet. D

PENVLA SOLSTITIO, CAMP.] *penula vestis, quam supra tunicam accipimus*, inquit Festus. Varro Virgula diuina, *Non quærenda est homini, qui habet virtutem, penula in imbri.*

CAMPESTRE] campestre, subligaculum, quo vtebantur ij, qui in campo Martio certabant, & sese exercebant.

NIVALIBVS AVRIS] mensibus hibernis: ventis frigidis, & niuem gignentibus.

CAMINVS] caminus, & focus non eo tantùm differunt, quòd alterum Græcum est, alterum Latinum: sed quòd caminus fornacem significat: focus vas, aut locum, vbi ignis excitari ex materia solet. talibus autem fumi spiraculis non esse veteres vsos, qualia hodie sunt nobis in vsu è tectorum fastigijs prolata, figura vel quadrata, vel rotunda, constat inter doctiores. voce *camini* vtitur & M. Tull. epist. ad Trebat. libr. 7. *valdè metuo ne frigeas in hibernis. quamobrem camino luculento vtendum censeo.*

DVM LIC. ET VVLTVM SERVAT, &c.] E declarat id, quod proximis superioribus versibus dixerat *Incolumi Rhodos, &c.* Dum licet (inquit) & dum tu incolumis es, dúmque tibi per fortunæ liberalitatem licet, Romę laudato Samū, & Chium & Rhodum, id est, ne te Roma commoueto, neque peregrinator: Samum quidem & Chium, & Rhodum laudato Romæ & domi, longè distanteis, sed ne in insulas illas peregrè proficiscitor. sic loquitur Virg. Georg. 4 *laudato ingentia rura, Exiguum colito.* sic Hesiodus ἔργ. καὶ ἡμερ. Νῆ᾽ ὀλίγην αἰνεῖν, μεγάλῃ δ᾽ ἐνὶ φορτία θέσθαι. id est, nauem exiguam laudato, in magnam vero onera imponito.

NEC DVLCIA DIFFER IN ANN.] sic sup. Od. 8. lib. 3. *Dona præsentis cape lætus horæ.* vide annotata ad illum locum, *Lætus in præsens animus, quod vltrà est. Oderit curare*, Od. 16. libr. 2. Quidam libri vet. habent, *neu dulcia.*

NON LOC. EFF. LATE MAR. ARB.] id est, non locus mari propinquus.

CÆLVM NON ANIM. MVTANT, &c.] sic Æschines in Ctesiph. τόπον, οὐ τρόπον μετέβαλε. id est, F locum, non mores mutauit. & M. Tull. pro Quinctio. *fit magna mutatio loci, non ingenij.*

STRENVA NOS EXERCET INERTIA] similia sunt illa, *sanitia facilis, insaniens sapientia*, quæ notauimus ad Od. 34. lib. 1.

NAVIB. ATQ. QVADR. PET. B. VIV.] id est, nos maria, & terras peragramus, vt benè, beatéque viuamus, quasi in locis externis, atque à patria remotissimis tranquillius, beatiusque victuri, quàm domi: sed vehementer erramus. non enim ex loco, sed ex animo nostro: non foris, sed intrinsecus benè viuendi rationem petere debemus.

HIC EST] domi, in patria, non in externis locis.

EST VLVBRIS] quouis in loco, quantumuis obscuro, & ignobili. Vlubras commemorat M. Tull. epist. quadam ad Trebat. lib. 7. *Nam Vlubris honoris mei causa vim maximam ranunculorum se commosse constabat.*

ANIMVS

A ANIMVS SI TE NON DEF. ÆQ.] idest, si animus est tibi nulla cupiditate, nullaque ægritudine concitatus, aut perturbatus: animus tranquillus, ac sedatus. εὐθυμίαν Græci nominant. epist. ad Loll. 2. hoc lib. *Det vitam, det opes, æquũ mi animum ipse parabo.* sic Plaut. in Aulular. *Pol si est animus æquus tibi, satis habes qui benè vitam colas.* vide suprà ad Od. 3. libr. 2. *Æquam memento rebus in arduis, &c.*

12 AD ICCIVM.

FRVCTIBVS Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci,
Si rectè frueris: non est, vt copia maior
Ab Ioue donari possit tibi. tolle querelas.
Pauper enim non est, cui rerum suppetit vsus.
B *Si ventri benè, si lateri est, pedibúsque tuis: nil*
Diuitiæ poterunt regales addere maius.
Si fortè in medio positorum abstemius, herbis
Viuis, & vrtica: sic viues protinus, vt te
Cõfestim liquidus fortunæ riuus inauret:
Vel quia naturã mutare pecunia nescit:
Vel quia cuncta putas vna virtute minora.
Miramur, si Democriti pecus edit agellos,
Cum tu inter scabiem tantam, & contagia lucri
(corpore velox:
Cultáque, dum peregre est animus sine
C *Nil paruum sapias: & adhuc sublimia cures?*
Quæ mare compescant causæ: quid temperet annum:
Stellæ sponte sua, iussǽne vagentur, & errent:
Quid premat obscurum Lunæ, quid proferat orbem:
Quid velit, & possit rerum concordia discors?
Empedocles, an Stertiniũ deliret acumẽ?
Verùm seu pisceis, seu porrum, & cepe trucidas:
(tet, vltrò
Vtere Pompeio Grospho: &, si quid petet, vltrò
Defer. nil Grosphus, nisi verum, orabit, D
& æquum.
(deest.
Vilis amicorũ est annona, bonis vbi quid
Ne tamen ignores quo sit Romana loco res:
(ronis
Cantaber, Agrippæ: Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit. ius, imperiúmq́; Phraates
(ges
Cæsaris accepit genibus minor. aurea fruges
Italiæ pleno defudit copia cornu.

NON EST, VT COP. M. AB IOVE DON. POSS. TIBI] id est, nulla ratione fieri potest, vt copia maior. &c. & ita loquuntur Græci, οὐκ ἔστιν ὅπως: quod suprà admonuimus ad Od. 1. li. 3. *Est, vt viro vir latius ordinet Arbusta sulcis.* Atque hoc loquendi genus crebrò vsurpat Lucret. verbi causa lib. 2. *quare non est, vt credere possis Esse infinitis distantia semina formis.* eodem lib. *Quin etiam, quanto in parteis res quæque minutas Distrahitur magis, hoc magis est, vt cernere possis Euanescere paulatim, stinguíq; colorem.* & lib. 3. *quòd si linquũtur, & insunt: Haud erit, vt meritò immortalis possit haberi.* & lib. 4. *Hic odor ipse igitur, nareis quicunque lacessit, Est aliò vt possit permitti longius alter.* E

TOLLE QVERELAS] desine conqueri, omitte querelas.

SI VENTRI BENE, SI LATERI EST, &c.] fortasse hæc sunt ex Theognide expressa: cuius exstant hi versus, Ἴσον τοι πλουτοῦσιν, ὅτῳ πολὺς ἄργυρός ἐστι, Καὶ χρυσὸς, καὶ γῆς πυροφόρου πεδία, Ἵπποι θ', ἡμίονοί τε, καὶ ᾧ τὰ δέοντα πάρεστι, Γαστρί τε, καὶ πλευραῖς, καὶ ποσὶν ἁβρὰ παθεῖν. i. Æquè diuites sunt & is, cui multum argentum suppetit, & aurum, & agri triticum ferentis campi, & equi, & muli: & is, cui ea, quæ oportet, adsunt, neque venter, neque latera, neque pedes dolent. sed credibilius est Horatium Metrodori, aut etiam Epicuri sententiam respexisse: quam pluribus locis exponit M. Tull. Ac de Epicuro quidem, res in promtu est. De Metrodoro autem ita scribit offic. 3. *Nam si non modò vtilitas, sed vita omnis beata, corporis firma constitutione (vt à Metrodoro scriptum est) continetur, certè hæc vtilitas, & quidem summa (sic enim censent) cum honestate pugnabit.* Idem libr. 2. Tuscul. *Metrodorus quidem eum perfectè putat beatum, cui corpus benè cõstitutum sit, & exploratum ita semper fore.* Idem Tusc. lib. 5. *Tu verò Metrodore, qui omne bonũ in visceribus, medullisq́; condideris, & definieris, summum bonum firma corporis affectione, explorat áque spe contineri: fortunæ aditus interclusisti? quomodo? isto enim bono iam exspoliari potes.* verba Metrodori sunt hæc, τέλος ἀγαθῶν τὸ σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα, καὶ τὸ περὶ τούτου πιστὸν ἔλπισμα. finis bonorum carnis constitutio stabilis, & spes certa atque explorata ita semper fore. Athen. lib. 15. ex eius epistola ad Timocratem hæc citat, ὦ φυσιολόγε Τιμόκρατες, περὶ γαστέρα ὁ κατὰ φύσιν βαδίζων λόγος ἅπασαν ἔχει σπουδήν. i. ô qui de natura disputare soles, F

Timocra-

A Timocrates, ea, quæ naturam ducem sequitur ratio, omnem operam, omnéque studium in ventrem confert. Plutarchus autem in libr. ὅτι οὐδὲ ζῆν ἔστιν ἡδέως κατ' Ἐπίκουρον, ita disputat aduersus Metrodorum, κατάστημα μὲν γὰρ εὐσταθὲς σαρκὸς γίνεται πολλάκις· ἔλπισμα δὲ πιστὸν ὑπὲρ σαρκὸς, καὶ βέβαιον, οὐκ ἔστιν ἐν ψυχῇ νοῦν ἐχούσῃ γενέσθαι· ἀλλ' ὥσπερ ἐν θαλάσσῃ κατ' Αἰσχύλον, ἄθλια πάλλει νὺξ κυβερνήτῃ σοφῷ, Καὶ ἐν γαλήνῃ· οὕτω ψυχὴν ἐν σώματι εὐσταθοῦντι, καὶ τὰς περὶ σώματος ἐλπίσι τἀγαθὸν τιθεμένην, οὐκ ἔστιν ἄφοβον, καὶ ἀκύμονα διεξάγειν. οὐ γὰρ ἔξωθεν μόνον, ὥσπερ ἡ θάλασσα, χειμῶνας ἴσχει καὶ καταιγισμοὺς τὸ σῶμα· πλείονας δὲ ταραχὰς ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ μείζονας ἀναδίδωσιν. εὐδίαν δὲ χειμερινὴν μᾶλλον ἄν τις, ἢ σαρκὸς ἀβλάβειαν ἐλπίσειεν αὐτῷ παραμένειν βεβαίως, &c. id est, *stabilis enim & firma carnis affectio, seu (vt ita dicam) constitutio sæpe contingit: spes autem de ea, explorata, & certa in animo mentis compote & sano, non potest exsistere: sed quemadmodum ex sententia Æschyli, Etiam mari tranquillo nox curam grauem, Acrémque gubernatori sapienti parit: Ita fieri non potest, vt animus, qui in corpore benè affecto, benéque constituto, eiúsque affectionis spe summum bonum collocat, ti-* B *moris & perturbationis expers permaneat. Non enim extrinsecus duntaxat, vt mare fluctibus & procellis agitatur, & conturbatur, sed multo plures, ac maiores ex seipso motus gignit.* Metrodori sententiam videtur propemodum expressisse Lucret. libr. 2. in princip. *nónne videre, Nil aliud sibi naturam latrare, nisi vt, cùm Corpore seiunctus dolor absit: mente fruatur Iucundo sensu cura semota, metúque?*

Si forte in med. pos. abstem.] *abstemius positorum*, Horatianum. abstemius antè propriè is dicitur, qui à vino abstinet: sed hic latiorem quêdam vim habet. significat enim eum, qui quibuslibet bonis ante se positis sua voluntate nô vtitur.

Sic vives protinus, vt te, &c.] putabam hunc locum sic explicari posse. tam parco & tenui victu, cultúque assiduè, seu deinceps vtêris, vt statim ditissimus fias. Sed fortasse rectius hoc modo: & probat Muretus. æquè parco, & tenui victu deinceps, seu posteà, seu assiduè, & sine intermissione vtêre, atque anteà consueuisti, quâ- C uis statim locupletissimus fias. protinus, seu potius protenus (vt quidam malunt) idem ferè valet, quod porrò tenus, continuè, deinceps. pro quo veteres protinam, & protinis dixerût, vt scribit Varro libr. 6. de ling. Lat. & Non. Marcell. & ita Virg. videtur vsurpasse libr. 7. Æn. *Mos erat Hesperio in Latio quem protinus vrbes Albanæ coluêre sacrum.* & 3. *Dissiluisse ferunt, cùm protinus vtraque Tellus vna foret.* & Georg. 4. *Protinus aërij mellis cælestia dona Exsequar.* & M. Tull. lib. 1. de diuinat. *deum respondisse vastitatem esse Italiæ, præcepisséque, vt pergeret protinus: quid retrò, atque à tergo fieret, ne laboraret.* & Cæs. lib. 2. de bell. Gall. *Hostes protinus ex eo loco ad flumen Axonam contenderunt.* Idem libr. 2. de bello ciuili. *ac nonnulli protinus eodem cursu in oppidum contenderunt.* Sic & Horat. alibi, vt Od. 3. lib. 3. *Nostrisque ductum seditionibus Bellum resedit: protinus & graues Iras, & inuisum nepotem. Troica, &c. Marti redonabo.* ep. 18. huius lib. *Protinus vt moneam, si quid monitoris eges tu, &c.* & sat. 5. lib. 2. *tu protinus, vnde Diuitias, ærisq́; ruam, dic augur, aceruos.* D

Liquidus fort. riv.] alludit ad fluuios illos, qui micis, & ramentis aureis nobilitati sunt, de quibus ad illum versum Odæ 15. epod. *Tibiq́; Pactolus fluat.*

Inauret] locuplet, ditet. M. Tull. ad Treb. *moriar nisi (quæ tua gloria est) puto te malle a Cæsare consuli, quam inaurari.*

Vel, quia naturam, &c.] duas rationes subijcit: priorem seriò, & ex animi sui sententia: alteram εἰρωνευόμενος, id est, dissimulatione quadam vtens, & iocans, hoc modo: tu (inquit) ita tenuiter & restrictè sumtum facies, vt prope diem ingenti pecunia sis abundaturus, vel quia hominis auari ingenium pecuniæ accessione nihilo fit liberalius: vel quia tanti virtutem facis, vt minimo apparatu contentus sis, neque putes quicquâ ad vitam beatam victus elegantiam, munditiámque habere momenti: & ita versus posterior erit ἐπεξήγησις prioris. Quòd si quis posteriorem explicationem sequetur, hæc erit sententia, reliquo E tëpore ætatis viues parcè, & sordidè, quamuis totus inauteris, vel quia hominis auari ingenium à pecunia non mutatur: vel quia, &c. vt suprà.

Mir. si Dem. pec. edit.] miramur, si pecus êdit agellos Democriti, &c. id est, miramurne, si Democritus propter philosophiæ studium, rem familiarem neglexit, cùm tu vno tempore, & in lucri studio, & in rebus philosophicis occupatus sis? longè enim facilius est in vno elaborare, neglecto altero, quàm simul in vtroque. De Democrito sic M. Tull. de finib. 5. *dicitur oculis se priuasse: certé, vt quàm minime animus a cogitationibus abduceretur. patrimonium neglexit: agros deseruit incultos, quid quærens aliud nisi beatam vitam?* idem de eodem lib. 5. Tusc. quæst. *Democritus luminibus amissis alba scilicet & atra discernere non poterat: at verò bona, mala: æqua, iniqua: honesta, turpia: vtilia, inutilia: magna, parua poterat: & sine varietate oculorum licebat ei viuere beatè, sine notione rerum non licebat, &c.* De eodem Athen. lib. 4, καὶ Δημόκριτον δ' ἐζημίωσαν Ἀβδηρῖται δημοσίᾳ κρίνοντες ὡς κατέφθαρκε τὰ πατρῷα· ὃς ἐπεὶ ἀναγνοὺς αὐτοῖς τὸν μέγαν διάκοσμον, καὶ τὰ περὶ τῶν ἐν ᾅδου, εἶπεν εἰς ταῦτα ἀνηλωκέναι, ἀφείθη, id est, & Democritum verò mul- F tarunt Abderitæ publicè in ius vocatum, quòd patrimonium suum consumsisset: qui recitato suo illo libro, quem μέγαν διάκοσμον inscripserat, & altero de rebus inferorum, dixit se rem familiarem in hæc insumpsisse, & ita absolutus est. agros autem à pecudibus depastos & incultos Græci μηλοβότους, & ἀργοὺς appellant. Simeo Bosius putat, Horatium memoria vacillasse ac titubasse. propterea quòd hoc idem de Anaxagora litteris proditum sit. Sic enim Plutarchus lib. περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι, de eo scribit, Ἀναξαγόρας δὲ τὴν χώραν κατέλιπε μηλόβοτον: id est, Anaxagoras autem agros suos reliquit incultos, & pecudibus depascendos. De eodem scriptum illud esse puto à Varrone in, Longè fugit qui suos fugit: *Ager derelinqueretur ac periret squalore scabritiéque, illuuie & vastitudine.*

Dum peregre est animus, &c.] id est,

A est, dum peregrinatur animus, in rerum magnarum contemplatione occupatus, & omni earum rerum, quæ ad corpus pertinent, cura solutus. Plato in Theæteto solum philosophi corpus ait ἐν τῇ πόλει κεῖσθαι καὶ ἐπιδημεῖν, id est, in vrbe aut ciuitate habitare: animum autem peregrinari. Idem in Phædro scribit non immeritò philosophi mentem solam alis esse præditam. illis enim semper affixa eius memoria est quàm maximè fieri potest, in quibus Deus occupatus, diuinus est. verba Platonis sunt hæc, διὸ δὴ δικαίως μόνη πτεροῦται ἡ τοῦ φιλοσόφου διάνοια. πρὸς γὰρ ἐκείνοις ἀεί ἐστι μνήμῃ κατὰ δύναμιν, πρὸς οἷς περ θεὸς ὢν, θεῖός ἐστι.

Sine corpore velox.] à corpore semotus, ac seiunctus assiduéque in rebus diuinis ac cælestibus contemplandis defixus.

Cvm tv inter scab. tantan, &c.] pecuniæ & lucri studium duobus lectissimis, & aptissimè rem significantibus nominibus appellauit: scabiem quidem, quia quemadmodum scabies corpus assiduè mordet, & vrit, perpetuáque scabendi cupiditate afficit: ita lucri studium animum perenni plura babendi cupiditate incendit: contagium autem, quia serpit hoc animi malum, & funditur in dies latius, atque ad alios etiam dimanat. Videtur hunc versum respexisse Ausonius in epist. ad Symmachum, cuius initium est, *Latebat inter nugas. &c.* non longè à princip. *Hunc locum de ternario numero illico nostra illa poëtica scabies cœpit exsculpere: cuius morbi quoniam facile contagium est, vtinam ad te quoque prurigo commigret.*

Svblimia] μετέωρα: ardua quædam.

Qvæ mare comp. cavs. &c.] Quibus caussis mare compressum non effundatur latius, neque terras obruat. Hanc quæstionem tractat Lucret. libr. 6. & Aristot. μετεωρολ. βιβλ. β. κεφ. β. ex cuius philosophi sententia, si quis hoc ex me quærat, respondeam, locum, quem mare occupauit, non esse maris locum, sed aquæ. Cùm igitur hoc ita sit, elementa autem locum nacta sint suæ naturæ proprium, vnde non nisi per vim depellantur, & quò sua natura ferantur: neque est mirum, in maria fluuios omneis influere, neque tot aquis in mare decurrentibus, id tamen non erescere, ueque terras obruere. Hæc Virg. Georg. 2. scitè cupit, *Me verò primùm dulces ante omnia Musæ, Quarum sacra fero ingenti percussus amore, Accipiant, cælique vias, & sidera monstrent, Defectus solis varios, lunæq́; labores, Vnde tremor terris, qua vi maria alta tumescant.*

Qvid temper. ann.] quæ res efficiat vicissitudines dierum ac noctium, commutationésque temporum quadripertitas, ad temperationem corporum & ad maturitatem frugum aptas: quæ vis terras vere ad concipiendas fruges relaxet, æstate ad maturandas partim mitiget, partim torreat: hieme ad cótinendum calorem comprimat, auctunno ad effundendum patefaciat. Si quis hoc quærat, audiat Virg. Georg. 1. princip. *vos ò clarissima mundi Lumina, labentem cælo quæ ducitis annum, Liber & alma Ceres.* Liber autem & Ceres, sunt sol & luna.

Sponte sva, ivssæne] vtrùm sua vi, & per se, an verò dei alicuius iussu, & imperio, & moderatione.

Qvid premat] quæ res, aut quæ causa cóercat lunam.

Concordia discors] quæ appáret cùm in quattuor elementis, tùm ceteris in rebus contrariis illis quidem inter se, & pugnantibus: sed tamen proportione quadam consentientibus. de quo consensu præclarè Oppianus libr. 1. ἁλιευτ. Οἷα σὺ φιλότης διακρίνας ἐκέδασας Αἰθέρα τ' αἰγλήεντα, καὶ οὐρανὸν ἠδὲ καὶ ὑγρὴν ὕδωρ, Καὶ χθόνα παμμήτειραν, ἀπ' ἀλλήλων δ' ἐκέασσας· Πάντα δ' ἐν ἀλλήλοισιν ὁμοφροσύνῃς ὑπὸ δεσμῷ Ἀρρήκτῳ συνέδησας ἀναγκαίῃ δ' ἐπέθηκας Ἀτρεμέως ταμίαις ὑπὸ ζυγὸν· ἔστι γὰρ αἰθὴρ Ἥρος, οὔτ' ἀὴρ ἄτερ ὕδατος, οὐδὲ μὲν ὕδωρ Γαίης ἐκὰς πέλεται· σὺ ἀλλήλοις δὲ ξύνεστι· Πάντα δ' ὁδὸν μίαν εἶσι, μίαν τ' ἀνάπαλιν ἀμείβει, &c. id est, Quasi cum amicitia discreuisti, & dissipauisti æthera lucidum, & aërem, & liquidam aquam, & terram omnium matrem, singula veró inter sese separata sunt: omnia autem inter se concordiæ vinculo irrupto colligasti, necessitati autem immotæ affixisti sub communi iugo. neque enim æther separatim ab aëre, neque aër ab aqua, neque aqua à terra facta est, sed inter se nascuntur, & omnia vnam viam eunt, vnáque vicissitudine conuertuntur. &c. Ouid. lib. 1. Metamorph. *Quippe vbi temperiem sumsere humórque, calórque, Concipiunt, & ab his oriuntur cuncta duobus: Cumque sit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omneis Res creat, & discors concordia, fætibus apta est.*

E

Empedocles] qui ignem, aëra, aquam, terram, principia rerum statuebat: quibus addebat amicitiam, qua illa contrahantur: & litem, qua dissipentur. Eum reprehendit Aristoteles cùm in primo, & 6. lib. de principiis, tùm maximè primo τῶν μετὰ τὰ φυσικά, his verbis, εἰ γάρ τις ἀκολουθοίη, καὶ λαμβάνοι πρὸς τὴν διάνοιαν, καὶ μὴ πρὸς ἃ ψελλίζεται λέγων Ἐμπεδοκλῆς, εὑρήσει τὴν μὲν φιλίαν αἰτίαν τῶν ἀγαθῶν· τὸ δὲ νεῖκος τῶν κακῶν. ὥστ' εἴ τις φαίη τρόπον τινά, καὶ λέγειν, καὶ πρῶτον λέγειν τὸ κακὸν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀρχὰς Ἐμπεδοκλέα. τάχ' ἂν λέγοι καλῶς, εἴπερ τὸ τ' ἀγαθῶν ἁπάντων αἴτιον αὐτὸ τὸ ἀγαθόν ἐστι, καὶ τῶν κακῶν τὸ κακόν: id est *si quis enim rationem sequatur, & comprehendat, atque ad cogitationem, non ad ea, quæ balbutit Empedocles, affectum referat, reperiet, amicitiam quidem esse bonorum: litem autem malorum. Quapropter si quis dicat, Empedoclem quoque quodam modo ita dicere, & primum malum, primumque bonum principia dicere, fortasse rectè dicat, si quidem causa bonorum omnium est ipsum bonum, & malorum omnium ipsum malum.* Empedoclis versus ad hanc rem pertinentes, qui producuntur à Simplicio, hi sunt, Ἄλλοτε μὲν φιλότητι συνερχόμεν' εἰς ἓν ἅπαντα, Ἄλλοτε δ' αὖ δίχ' ἕκαστα φορούμενα νείκεος ἔχθει. quorum hæc sententia est, *Interdum omnia ab amicitia in vnum contrahuntur: interdum autem singula à lite distrahuntur.* Iterum Arist. eod. lib. 1. τῶν μετὰ τὰ φυσ. de eod. πολλαχοῦ γοῦν αὐτῷ ἡ μὲν φιλία διακρίνει τὸ δὲ νεῖκος συγκρίνει, id est, multis locis ei amicitia omnia [illegible] sautem contrahit. Atque hanc Empedoclis opinionem attingit his verbis M. Tull. in Lælio, *Agrigentinum quidem doctum quendam virum carminibus Græcis vaticinatum ferunt, quæ in rerum natura, totoq́; mu*

F

B

C

A *doconstarent, quæque mouerentur, ea contrahere amicitiam, dissipare discordiam.* Hunc philosophū pluribus versibus laudat Lucretius lib. 1. quos, quia & pulcherrimi sunt, & huic loco mihi videtur conuenire, non me pigebit ascribere. *Quorum Acragantinus cum primis Empedocles est. Insula quem Triquetris terrarum gessit in oris. Quam fluitans circum magnis amfractibus æquor Ionium glaucis aspergit virus ab vndis, Italiæ terrarum oras à finibus eius.* sequitur deinceps paucis versibus interpositis, *Quæ cùm magna modis multis miranda videtur Gentibus humanis regio, visendáque fertur Rebus opima bonis, multa munita virûm vi: Nil tamen hoc habuisse viro præclarius in se, Nec sanctum magis, & mirum, carumque videtur. Carmina quin etiam diuini pectoris eius Vociferantur, & exponunt præclara reperta, Vt vix humana videatur stirpe creatus.* Iam de quattuor elementis, igni, aëre, aqua, terra: quæ Empedocles principia rerum esse voluit, materiæ locum obtinentia, extant hi versus: Τέσσαρα δὴ πάντων ῥιζώματα πρῶτον ἄκουε· Ζεὺς ἀργὴς, ἥρη τε φερέσβιος, ἠδ' ἀϊδωνεὺς Νῆστίς θ' ἣ δακρύοις τέγγει κρούνωμα βρότειον
B * * * * id est, Quatuor sunt omnium rerū fundamenta, seu radices, Iupiter candidus, aut liquidus, aer celer: Iunóque salutaris, & Pluto, &c.

An Stertinium del. acum.] Stertinium, seu Stertinij acumē, id est, Stertinius, vt annotauimus suprà ad Od. 5. lib. 3. de Stertini. sat. 3. lib. 2. *Si quid Stertinius veri crepat.* in trib. cod. Vatic. & Iann. Tornes. Raio. Card. vno Russard. Nicot. Cleric. scriptum est, *Stertinium acumen.* vt non dubitem, quin hæc sit vera, & incorrupta lectio. sic locutus est sup. Od. 12. lib. 4. *Sulpiciis accubat horreis.*

Verum seu pisc. porr. et cepe] id est, siue sumtuosè, & opiparè: siue tenuiter, & parcè, frugalitérque viuis, &c. pisceis enim posuit pro obsonio carissimo: porrum & cepe pro cibo vilissimo. nam terra nata ferè omnia tenuiorum hominum, & plebis sunt epulæ. M. Tull. epist. ad Gallum lib. 7. *Nam, dum volunt isti lauti terra nata, quæ lege excepta sunt, in honorem adducere fun-*
C *gos, heluellas, herbas omneis ita condiunt, vt nihil possit esse suauius. in eas cum incidissem in cena augurali apud Lentulum, tanta me διάῤῥοια arripuit, vt hodie primum videar cœpisse cōsistere. Ita ego, qui me ostreis & murænis facile abstinebam, à beta, & malua deceptus sum.* ex quibus verbis intelligere licet, lege sumtuaria à C. Cæsare lata, piscibus, & ceteris obsoniis modum esse constitutum, ne in eis comparandis, & apponendis sumtus fieret nimius: terra nata autem eadem lege fuisse excepta. Homerus quidem ἰλ. λ. facit Hecamedam Nestoris ancillam bello captam, nihil aliud ipsi Nestori, & Machaoni apponentem præter cepe, mel, & farinam, seu panem, his verbis, Ἡ σφῶϊν πρῶτον μὲν ἐπιπροΐηλε τράπεζαν Καλὴν, κυανόπεζαν, ἐΰξοον· αὐτὰρ ἐπ' αὐτῆς Χάλκειον κάνεον, ἐπὶ δὲ κρόμυον ποτῷ ὄψον, Ἠδὲ μέλι χλωρὸν, παρὰ δ' ἀλφίτου ἱεροῦ ἀκτήν. i. Quæ eis primùm quidem propius admouit mēsam pulchram, cæruleis pedibus, politā: deinde apposuit in canistro cepe, obsoniū ad potum prouocans, & mel flauū, & panem. Sed hæc erat illorum temporum frugalitas.

Seu porr. et cepe trucid.] id est, seu tibi nihil apponitur animatum, nihílque aliud occîdis in cenam, nisi porrum & cepe: quæ sine D dubio cùm sint inanima, occidi non dicuntur, nisi impropriè, aut εἰρωνικῶς, quomodo mihi videtur Horatius hoc loco posuisse, significans eum tenuiter viuere, nihílque omnino trucidare, qui porro, & cepa vescatur. Nam cenam sine sanguine veteres appellabāt, tenuem, & sine magno admodum apparatu, sine piscibus, & reliquis obsoniis: Plautus terrestrem cenam, Captiuis. Sic enim ille, Æ. *terrestris cena:* E. *sus, terrestris bestia est.* Æ. *multis oleribus.* E. *curato ægrotos domi.* verbo igitur communi vsus est ad res dissimileis, pisceis, porrum, cepe. sic locutus est quodam loco Lucillius, *fragmenta interfic' panis.*

Vltro] id est, non rogatus: vt sat. 5. lib. 2. *caue te roget, vltro. Penelopen facilis potiori trade.* Itaque verba superiora, *si quid petet*, sic interpretor, si qua re egebit: vel si quid tacitus petet. Nā reuera qui eget, tacitus petit. sic epist. 14. *Tu mediastinus tacita prece rura petebas.* Alioqui ei, qui petat, non pos- E sumus dici vltrò deferre.

Vilis amicor. est ann. bon. vbi. &c.] hunc locum sic explico: paruo constant amici, cùm viris bonis aliquid deest. nam vox *bonis*, cum verbo deest est coniungenda. Atque huius rei è vita communi sumamus exemplum. finge aliquem esse virum bonum, eundémque non admodum copiosum, neque rebus ad victum, cultúmque necessariis instructum: continuò hic talis ab homine locuplete, & copioso, beneficio deuinciendus, & quodammodo emendus est, vt eius amicitiam sibi cōparet, & promereatur. nam quantumuis sese in eum præbuerit liberalem, & munificum, & benignum opulētus ille, talem amicum tamen, vtpote rem omnium carissimam, haud carè videbitur emisse. sic loquitur Plautus in Mil. glorioso. *Si hoc parauissent, homines essent minus multi mali, & minus audacter scelesta facerent facta:* & postea, *Qui homines probi essent, esset his annona vilior.* Io. Passeratius putabat hunc locum esse corruptum, & ita legendum, *vbi quid des:* vt sit hæc F sententia, paruo constant amici, vbi quid viris bonis largiaris: quia paruo beneficio eorum amicitiam tibi comparas. ego nihil muto. verumtamen iudicet lector, hoc tantum lectori testabor, in plerisque libris vet. scriptum esse *de'st*, pro *deest.*

Cantaber Agrippæ.] ἀπὸ κοινοῦ, *virtute.* suprà Od. 8. lib. 3. *Cantaber sera domitus catena.* & Od. 14. lib. 4. *Te Cantaber non antè domabilis, Medúsque, & Indus, te profugus Scythes Miratur.*

Clavdi virt. Ner.] id est, Armenij Tiberij Claudij Neronis, Augusti priuigni virtute subacti sunt. de hoc sup. epist. 3. *Iuli Flore, quibus terrarum militet oris Claudius Augusti priu. &c.*

Ius, imp. qve Phr. Cæs. &c.] Phraates Rex Parthorum, & Persarum: de quo sic Strabo lib. 6. ὥστ' οὐ μόνον τὰ τρόπαια ἔπεμψαν εἰς Ῥώμην, ἃ κατὰ Ῥωμαίων ἀνέστησάν ποτε, ἀλλὰ καὶ παῖδας ἐπίστευσε Φραάτης τῷ Σεβαστῷ Καίσαρι. id est, itaque nō solùm tropæa Romā miserunt Parthi, quæ aduersus Romanos quondā erexerant, verùm etiam liberos suos Cæsari Augusto

A gusto credidit Phraates. accepit ius & imperium, id est, populi Ro. legibus, & imperio parête se velle dixit, siue Augusti fama commotus, siue metu coactus.

GENIBVS MINOR] supplex. est enim supplicantis & genua sua inflectere, & eius, cui supplicat, genua tangere. Eurip. in Hippol. *Καὶ νῦν γε γονάτων τί μεθήσομαί ποτε.* id est, & tua genua numquam omittam.

DEFVDIT] sic habent tres cod. Vatic. & item Iannoct. Tornes. & vnus Russard. quam scripturam probo, reiecta altera *diffudit*: quamquam ferri potest. *defudit* autem positum pro *fudit de*, κατ' ἀναστροφήν. vt *circumgemit*, *emetiris*, *personat*, & similia.

AVREA COPIA] aurea, id est, optabilissima, & summopere expetenda, τιμιωτάτη, εὐδαιμονικωτάτη, id est, maximi pretij, & ad beatam vitam magnopere pertinens. suprà beatam dixit in carm. sæculari ad Deos, *apparétque beata pleno Copia cornu*. & mediocritatem auream Od. 11. lib. 2. *Aureã quis-*
B *quis mediocritatem Diligit, &c.* & Od. 5. lib. 1. *Qui nunc te fruitur credulus aurea.*

13 AD VINNIVM Asellam.

VT proficiscentem docui te sæpe, diuq́;,
Augusto reddes signata volumina Vinni:
Si validus, si lætus erit, si denique poscet:
Ne studio nostri pecces, odiúmque libellis
Sedulus importes opera vehemente minister.
Si te forte meæ grauis vret sarcina chartæ:
Abijcito potius, quàm quo perferre iuberis,
Clitellas ferus impingas: Asinæq́; paternũ
C *Cognomen vertas in risum, & fabula fias.*
Viribus vteris per cliuos, flumina, lamas.
Victor propositi simulac perueneris illuc:
Sic positum seruabis onus, ne forte sub ala
Fasciculum portes librorum, vt rusticus agnum:
Vt vinosa glomos furtiuæ Pyrrhia lanæ:
Vt cum pileolo soleas conuiua tribulis:
Ne vulgò narres te sudauisse ferendo
Carmina, quæ possint oculos, aureisq́; morari
Cæsaris. oratus multa prece nitere porrò.
Vade, vale, caue ne titubes, mandatáque frangas.

VT PROFICISCENTEM, &c.] quemadmodum tibi hinc discedenti sæpe & diu præcepi: seu quemadmodum te abeuntem sæpe & diu monui, &c. D

SIGNATA] obsignata, ne à quoquam legantur prius, quàm ab Augusto.

SI VALIDVS] si firmus erit, si valebit. contrà malè validum posuit pro infirmo satyr. 5. lib. 2. *Si cui præterea validus male filius, &c.*

STVDIO NOSTRI] nimio in nos studio: dum studes nobis gratum facere.

ODIVMQVE LIBELLIS SEDVL.] id est, ne immoderato tuo erga nos officio, & sedulitate nostros libellos odiosos, & inuisos Augusto reddas. sedulum appellant Latini, qui diligentiam adhibet in re aliqua interdum nimiam, aut minus opportunam, minúsque vtilem: sed tamen bona fide, & sine dolo. quod quidem exemplis perspicere licet. Terent. in Andr. *parum successit, quod ago: at facio sedulo.* Idem Adelp. *Ego istos vobis vsque à pueris curaui ambos sedulo.* Idem Hecyra, *ergo propterea te sedulo Et moneo, & hortor, ne cuiusquam mi- sereas.* Idê Heaut. *pro se quisque sedulo Faciebat, quo illã mihi Lenirẽt miseriam.* Ibid. *Nescio alias: me scio quidẽ fecisse sedulo, vt ex illius cõmodo meũ cõpararẽ commodum.* M. Tul. pro Arch. poeta de Sylla. *Qui sedulitatem mali poëtæ duxerit aliquo tamen præmio dignam: huius ingenium, & virtutem in scribendo, & copiam non expetisset?* Idem in Rullum in senatu, *finem feci offerendi mei, ne forte mea sedulitas aut insidiosa, aut impudens videretur.* Horat. epist. ad August. lib. 2. *Sedulitas autem, stultè quem diligit, vrget.* & suprà epist. ad Mæcen. 2. *Officiosáque sedulitas, & opella forensis Adducit febreis.* Idem sat. 5. lib. 1. *vbi sedulus hospes Pane arsit macros dum turdos versat in igne.* E

SI TE FORTE MEÆ GRAVIS] si tu forte meorum librorum onus ægrè sustinere poteris, abijcito potius in itinere, quàm in eo loco, quò te perferre iussi, defatigatus, ac defessus oneri succũbas. *clitellas impingas* autem dixit tralatione ducta ab asinis onere oppressis, alludens ad eius cognomen *Asellam*, seu *Asinam*: quod quidam malunt. F

FERVS IMPINGAS] tanquam asinus onere oppressus clitellas in terram stolidè impingas. Priscian. libr. 18. ait *impingas* positum esse pro *impingito*, hoc modo, abijcito potius, quàm clitellas impingito.

ASINÆQVE PATERNVM COGN.] id est, & cognomen paternum *Asinæ*, seu *Asellæ*: (dicebatur enim nomine Vinnius, cognomento Asella) *vertas in risum*: id est, ridiculum reddas, seu ridendum præbeas, ac propines. dicent enim homines rusticitate tua audita, te nihil fecisse ab asini natura alienum, impingendo clitellas stolidè in eo ipso loco, quò te libros meos perferre iussi, id est, alieno tempore, & intempestiuè, aut stultè, & rusticè, libros Augusto tradendo: vel in ipsis Augusti ædibus, atque in eius oculis cùm ei libros trades, ineptè aliquid aut faciendo, aut loquẽdo. Asinorum tarditas & stoliditas etiam prouerbijs notata est. vide annot. ad illum locum, *vt*

A *siquis asellum In campo doceat, &c.* sat.1.lib.1.& ad illũ, *vt iniquæ mentis asellus, &c.* sat.9. lib.eiusdem.

ET FABVLA FIAS] sermonis ansam hominibus præbeas: in ora hominum pro ludibrio venias. sup. Od. XI. epod. *Fabula quanta fui?*

VIRIB. VTERIS PER CLIV. &c.] omnibus tuis viribus cõtendes per cliuos, flumina, lacunas iter faciẽs, vt, quò vis, peruenias, librosq; perferas. *vtèris*, autẽ, futurũ indicatiui, pro futuro imperatiui *vtitor*, positum est, vt ibidem docet Prisc. idem de illo, *reddes*, quod est in secundo versu, sentiendum. idem enim valet, quod *reddito*.

VICTOR PROPOSITI] id est, victis, atque expugnatis difficultatib. omnibus: vel cõpos propositi. sic enim Græci ἐγκρατὴς τοῦ σκέπτου, τῆς ἐπιθυμίας.

SIC POS. SERVAB. ON.] *sic* accipe δεικτικῶς. libros hoc modo, vel certo quodã loco cõditos seruabis, quoad Augusto poscenti reddas: neque ostentabis, aut palàm habebis.

NE FORTE SVB ALA, &c.] hoc eo dico, ne forte sub ala, & in oculis omniũ libros meos feras:
B ne subfarcinat⁹ eas, quasi rusticus agnã sub ala portãs, aut cõuiuia tribulis soleas cũ pileolo, aut Pyrrhia glomos lanę furtiuę. tria proponit exempla perridicula, quibus Vinnium monet, vt libros occultè ferat, aut domi seruet potius, donec reddendi maturum tempus aduenerit.

GLOMOS] sic legendũ, & ita habẽt oẽs ferè libri calamo exarati, & quos Romæ inspexi, & quos hic in Gallia. Glomus autẽ & glomer (nã vtrumq; vsu receptum est pro eadem re) globus est lanæ, & fili. Lucr. in nomine glomere producit primã syllabam lib. 1. *Nam si tantumdem est in lana glomere, quantum Corporum in plumbo est, &c.* glomerare tamen verbum in eadem syllaba semper corripitur.

MORARI] retinere, delectare: vt epist. ad Pison. *Valdius oblectat populum, meliusque moratur.*

ORATVS MVLTA PRECE] sic loquitur & Cæsar libr. 6. de bello Gall: *flentes omnibus precibus orabant.* & M. Tull. ep. ad Att. lib. 9. ep. ad Cæsarem. *Quamobrẽ à te peto, vel potius precibus omni-*
C *bus oro, & obtestor, vt in tuis maximis curis aliquid impertias temporis huic quoque cogitationi.* sed quidam hæc sic distingui volunt, *Cæsaris, oratus multa prece. nitere porrò, &c.*

VADE, VALE,] quidam libri veteres habent, *Viue, vale:* quos non sequor.

NE TITVBES] ne offendas, ne pecces. tralatio est.

EP. 14. AD VILLICVM suum.

VILLICE siluarum, & mihi me reddentis agelli,
Quem tu fastidis, habitatum quinque focis, &
Quinque bonos solitum Bariam dimittere patres: D
Certemus, spinas animóne ego fortius an tu
Euellas agro: & melior sit Horatius, an res.
Me quamuis Lamiæ pietas, & cura moretur
Fratrem mærentis, rapto de fratre dolẽtis
Insolabiliter: tamen istuc mens, animúsq;
Fert: & amat spatijs obstantia rumpere claustra:
Rure ego viuentem, tu dicis in vrbe beatum.
Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.
Stultus vterque locum immeritum causatur iniquè. E
In culpa est animus, qui se non effugit vnquam.
Tu mediastin⁹ tacita prece rura petebas:
Nunc vrbem, & ludos, & balnea villicus optas.
Me cõstare mihi scis, & discedere tristẽ,
Quandocumque trahunt inuisa negotia Romam.
Non eadẽ miramur: eò disconuenit inter
Méque, & te. nam, quæ deserta, & inhospita tesqua
Credis, amœna vocat, mecum qui sentit: & odit,
Quæ tu pulcra putas, fornix tibi, & vncta popina F
Incutiunt vrbis desideriũ, video: & quód
Angulus iste feret piper, & tus ocyus vua:
Nec vicina subest, vinũ præbere taberna
Quæ possit tibi: nec meretrix tibicina, cuius
Ad strepitum salias terræ grauis. & tamen vrges
Iampridẽ nõ tacta ligonibus arua: bouẽq;
Deiunctum curas, & strictis frondibus exples.
Addit opus pigro riuus, si décidit imber,
Multa

A *Multa mole docendus aprico parcere prato.*
Nunc age quid nostrum concentum diuidat, audi.
Quem tenues decuere togæ, nitidíque capilli:
Quem scis immunem Cynaræ placuisse rapaci:
Quem bibulum liquidi media de luce Falerni:
Cena breuis iuuat, & prope riuum somnus in herba.
Nec lusisse pudet: sed non incídere ludum
Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam
B *Limat: nõ odio obscuro, morsuq́; venenat:*
Rident vicini glebas, & saxa mouentem.
Cum seruis vrbana diaria rodere mauis.
Horum tu in numerum voto ruis. inuidet vsum
Lignorum, & pecoris tibi calo argutus, & horti:
Optat ephippia bos piger: optat arare caballus.
Quam scit vterque, libens, censebo, exerceat artem.

MIHI ME REDDENTIS AG.] idest, cuius amœnitate, & salubritate me officijs, negotiisq́ue vrbanis defatigatum, reficio, ac recreo. sic Catull. carm. ad Fundum, à cena illa Sextiana se vsque eò grauedine frigida, & frequenti tussi quassatum esse dicit, donec in sinũ fundi sui Tiburtis cõfugerit, ibiq́ue se ocymo, & vrtica recurauerit. C

QVINQVE FOCIS] quinque familiis separatis, ac distinctis.

ET QVINQVE BONOS SOLITVM, &c.] intellige ex hoc agro Horatiano, in quo quinque foci essent, quinque homines grandeis natu in oppidum Sabinorum Bariam conuenire solitos, tamquam senatores, qui consultarent, & sententiam dicerent de re Sabinorum communi, & publica. nonnulli arbitrantur eò euocari solitos esse, vt ibi gererent magistratum. alij annotant, Bariam locum esse in Sabinis, ad quem soliti essent transire ad causas agendas. Ego de Baria nihil habeo dicere, præterquàm quòd aiunt omnes fuisse oppidum in Sabinis aliquando frequentissimum, ac celeberrimum. Hoc etiam lectori testificabor, in omnibus ferè libris manuscriptis & Vaticanis, & alijs, legi *Variam*, non *Bariam*. Varia autem, cui Appula cognomen est, longè admodum distat à Sabinis. D

SPINAS] eleganter spinas ad agrum, animúmque retulit: sed agri spinæ, propriè dicuntur: animi spinæ, pro curis, & angoribus, translatè. Catullus curas, *spinosas* appellauit in carmine de nuptiis Pelei, & Thetidis, *Spinosas Erycina serens in pectore curas.* & Horat. epist. 2. lib. 2. *Quid te exempta iuuat spinis de pluribus vna?*

AN RES] idest, an bona. sic sæpe alibi: vt sat. 5. libr. 2. *Et genus & virtus, nisi cum re, vilior alga est.*

ET CVRA MORETVR] quidam libri veteres habent, *moratur.*

RAPTO] sibi à Parcis erepto, id est, immaturè mortuo. sic Catullus ad Manl. *ô misero frater adempte mihi.*

INSOLABILITER] ita acerbè, vt nullus consolationi locus sit relictus.

MENS, ANIMVSQVE] video, hæc sæpe coniunctè poni à scriptoribus. Terent. Andria, *mala mens, malus animus.* Lucr. lib. 3. *Primum animum dico, mentem quam sæpe vocamus.* Idem ita vtrumque coniunxit, vt alterum in patrio casu efferret, hoc modo, *mens animi*, vt libr. quart. *Nec ratione alia cùm somnus membra profundit, Mens animi vigilat, nisi quòd simulacra lacessunt Hæc eadem nostros animos.* Idem libr. 5. *Tenuis enim natura Deûm, longéque remota Sensibus a nostris animi vix mente videtur.* Idem libr. 6. *Perturbata animi mens in mærore, metúque.* Catull. ad Ortal. *Nec potis est dulceis Musarũ expromere fœtus Mens animi.* Plautus in Cistell. *Nullam mentem animi habeo: vbi sum ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus.* Aristoteles autem huiusmodi ἀναλογίαν id est, comparationem seu proportionem proponit, tùm in lib. 1. de morib. ad Nicomach. tùm Topicorum primo. ὡς ἐν σώματι ὄψις, οὕτω νοῦς ἐν ψυχῇ, id est, vt in corpore aspectus, sic mens in animo. E

ET AMAT SPAT. OBST. RVMP.] idest, & cupit impedimenta omnia, morásque præcidere: & quodammodo è carceribus euolare. *amat rumpere*, id est, libenter & cupidè rumpit: seu cupit rumpere. F

CLAVSTRA] repagula, carceres. sat. 6. lib. 2. *impulses omne quod obstat, Ad Mæcenatem memori si mente recurras.*

SVA NIM. EST OD. SORS] quidam libri veteres habent *s. n. est od. res:* quos non sum secutus, quamuis non damnem.

STVLT. VTERQVE LOC. IMMER. CAVS.] culpam confert in locum, cùm ea in ipso hæreat, vt statim subijcit, *In culpa est animus, &c.* *causatur*, more Græcorum, αἰτιᾶται id est, accusat, criminatur, causam sui angoris, suæque ægritudinis esse dicit. Qui ex animo laborat, id est, cuius animus non est ab omni perturbatione liber, ac solutus, is, cùm perpetuò excrucietur, & æstuet, existimat se loco commutando curam, & molestiam ex animo depulsurum: sed magnopere fallitur. nam morbi causa, & principium ægritudi-

A nis ineſt in animo, non in loco. vide ſupra annot. ad illum locum Od. 16. lib. 2. *patria quis exſul, &c.*

QVI SE NON EFFVGIT VNQVAM.] ſic ſup. Oda illa 16. libr. 2. *patriæ quis exſul Se quoque fugit?*

TV MEDIASTINVS] ſic hanc vocem ſcriptam reperi in omnibus codicib. antiq. non, vt in vulgatis, *mediaſtynus*. Eſt autem vox mera Latina ex duobus nominibus Latinis compoſita, *medio* & *ſtando*, nõn à Græco ἄστυ, vt nonnulli vaticinantur. Ac mediaſtini ſerui omnium propemodum ſunt laborioſiſſimi, quippe qui ad omnia ferè miniſteria parati, & tanquam in medio poſiti eſſe debeant. Nonnulli per mediaſtinum, ſeruum balneatoris ſignificari putant. Cato, *ille imperator: tu illi, ac cæteris mediaſtinus*. Nonius, *Mediaſtinos, non ſolùm balnearum, ſed adium quoque miniſtros, & curatores legimus*. Lucill. 17. *Villicum Ariſtocrate mediaſtinum atque bubulcum, Commanducatus corrupit, ad incita adegit*. Quidam eoſdem eſſe putant atque atrienſeis, quos Græci μεσαυλίους, & προαστείους B appellant.

TACITA PR. RVRA PET.] rura tacitus experebas, & exoptabas.

CONSTARE MIHI] in ſententia manere. ſemper commorationem, & vitam ruſticam vrbanæ anteponere.

DISCONVENIT INTER MEQVE, ET TE] eo inter nos diſſidemus, ac diſcrepamus. *diſconuenit*, id eſt, non conuenit. nã imperſonale eſt hoc loco, vt loquuntur Grammatici. ſuprà epiſt. 1. perſonale eſt, *Æſtuat, & vitæ diſconuenit ordine toto*.

INHOSPITA] ἄξενα Virg. Æneid. 5 *tot inhoſpita ſaxa*.

TESCA] agreſtia, difficilia, inculta, horrida deſerta loca. Attius in Philoctete. *Quis tu es mortalis, qui in deſerta Lemnia, Et teſca te apportes loca?* ex Varrone & Feſto: apud quos tamen non eodem modo ſcribitur hoc nomen: ſed apud alterum *teſqua*, apud alterum *teſca*. libri ſcripti plerique habent *teſqua*. ego tamen malim ſcribi *teſca*, vt ſcri- C ptum eſt apud Varron. qui deducit à tuendo, vt ſint quaſi *tueſca*. At Scaliger F. mauult à Græco deflectere, vt dicta ſint *teſca*, quaſi δάσκια: id eſt, vmbroſa, ſeu nemoroſa.

AMOENA VOCAT] vocat amabilia, & ad ſe amanda allicientia: ſic Feſtus.

MECVM QVI SENTIT] is, qui amat ſolitudinem, ſiluas, locáque ab arbitris remota.

PVLCH. PVTAS] ſic habent cod. duo Vatic. Iannoct. Faer. Rain. Catd. Torn. Ruſſard. Nicot. Cleric. meus: alij vocas, vt vulg. mendosè, opinor.

FORNIX] proſtibulum, ganeum. ſat. 2. libr. 1. *Quidam notus homo, cum exiret fornice, macte Virtute, &c.* ead. ſat. verſu ſuperiore, *nuſi olentem in fornice ſtantem*.

VNCTA POPINA] in qua coquuntur omnis generis obſonia. vnde popino, popinonis, ſat. 4. lib. 2. *Quæcumque immundis feruent allata popinis*. Lucil. *Infamem, immundam, turpémque odiſſe popinam*.

INCVTIVNT VRBIS DESID.] inijciunt tibi vrbis cupiditatem, vel afficiunt te vrbis deſiderio. & eſt tralatio, vt dicimus *incutere timorem, dolorem*. Idem Horat. epiſt. ad Loll. 2. hoc libr. *ne mox Incutiant aliena tibi peccata pudorem*. *incutere amorem* Lucret. lib. 1. *Et ſimul incuſſit ſuauem mi in pectus amorem Muſarum*. *incutere tremorem*. idẽ lib. 6. *Et fera vis venti per crebra foramina terræ Dispertitur, vt horror. & incutit inde tremorẽ*. *morbos*, idem ibidem, *Multa cibos, quæ ſunt vitalia, multáque morbos Incutere, & mortem quæ poſſint accelerare*. Horatius *incutere bellum* ſat. 1. lib. 2. *ſeu quòd Lucania bellum Incuteret violenta*. idem ibid *incutere negotium*. *ne forte negoti Incutiat tibi quid ſanctarum inſcitia legum*. M. Tull. libr. 2. de orat. ad Qu. frat. *Item timor incutitur, aut ex ipſorum periculis, aut ex communibus*. T. Liuius li. 2. *poſtem iam tenenti Conſuli fœdum inter precationem Deûm nuntium incutiunt, mortuum eius filium eſſe*.

ET QVÒD ANGVLVS ISTE] id eſt, & hoc alterum tibi vrbis deſiderium commouet, quòd ager iſte, cui colendo te præpoſui, neque vuam effert, neque cauponam propinquam habet, nec tibicinam, cuius ad cantum ſaltes. angulum Latinè E per tralationem ponimus, pro lõginquo, remoto, abdito, infrequenti loco, vt ſupr. Od. 6. lib. 2. *Ille terrarum mihi præter omneis Angulus ridet*. M. Tull. in Catil. 2. *nemo non modo Romæ, ſed nec vllo in angulo totius Italiæ oppreſſus ære alieno fuit, quem non ad hoc incredibile ſceleris fœdus aſciuerit*. angulum à Græco nomine ἄγκυλον dictũ eſſe veriſimilius eſt, quàm ab aduerbio ἄγχι.

FERET PIP. ET TH. OCY. V.] id eſt, numquam feret vuam, cum thus, & piper in Arabia naſcantur.

PRÆBERE] παρέχειν, ſuppeditare, vt Virgil. Georg. 1. *Arbuta ſufficere, & fluuios præbere ſalubreis*. lege annotation. ad Od. 13. lib. 3.

CVIVS AD STREPITVM] ad ſtrepitũ tibicinæ tibia canentis, id eſt, ad ſtrepitum tibiæ, qua canit tibicina. ſupr. epiſt. 2. *Ad ſtrepitum citharæ ceſſatum ducere curam*. Od. 3. lib. 4. *Dulcem quæ ſtrepitum Pieri temperas*: ad quẽ locum plura.

SALIAS] ſaltes non admodum ſcienter, neque F numeroſè. ſaliunt enim verius, quàm ſaltant ruſtici. idem de arte poët. *ſaliet, tundet pede terram*.

TERRÆ GRAVIS] tu grauis terræ. hoc dixit ad exprimendam villici ſaltantis vel inſcitiam, vel contentionem, cuius grauitatem, & pondus terra ſentire videatur vt ſuprà Od. 18. lib. 3. *Gaudet inuiſam pepuliſſe foſſor Ter pede terram*. annot. ad Od. 4. lib. 1. Boſius tamen, *terra grauis*, ſic accipit: tu terræ grauis ſalias, vt terram onere leues: tu tanquam terræ grauis, ſalias, vt eam exoneres.

ET TAMEN VRGES IAMPRIDEM, &c.] hæc ſunt referenda ad ea, quæ ſunt ſuprà *nam, quæ deſerta, & inhoſpita teſqua*. vel ad principium epiſtolæ, *Quem tu faſtidis habitatum, &c.* hoc modo, quamuis agrum meum faſtidias, vel quamuis locum iſtum ſterilem, deſertum, & incultum eſſe dicas, tu tamen arua, quæ iampridem non fuerunt culta, aut foſſa, ſtudiosè, & aſſiduè fodis, ſubigis, & colis.

BOVEM DEIVNCTVM] bouem ſeiunctum, ac

A ac separatum ab altero: vel iam dissolutum: quod fit vesperi. ideóque βουλυτὸν nominant Græci tempus vespertinū. annotatum suprà ad Od 6.li.3. ibi, *& iuga demeret Bobus fatigatis. deiunctum* autem excudendum curaui, quattuor libros manu scriptos secutus.

ET STRICTIS] id est, stringendo succisis. sic Virg. in Mœride. *hic, vbi densas Agricolæ stringunt frondes.* Idem Georg. 2. *tunc stringe comas, tunc brachia tonde.* Idem primo, *Sed tamen & quernas glandes tunc stringere tempus.* eodem libro, *cùm flauis messorem induceret aruis Agricola, & fragili iam stringeret hordea culmo.*

EXPLES] saturas, pascis. Virgil. Georg. 2. *hic piscibus atram Improbus ingluuiem, ranisq́; loquacibus explet.* Idem lib. 3. Æneid. *Nam simul expletus dapibus &c.*

ADDIT OPVS] negotium tibi exhibet præter ea, quæ quotidiana sunt, & vsitata: non sinit te cessare: te exercet.

MVLTA MOLE NOCENDVS] multis molibus oppositis, in aliam partem auertendus, ne B prato noceat. verbum *docendi* attribuit rei inanimæ, cùm animata sola doceantur. sic in epist. ad Pisones. *Seu cursum mutauit iniquum frugibus amnis Doctus iter melius.*

QVID NOSTR. CONC. DIV.] quid causæ sit, quamobrem dissentiamus, alioqui maximè concordes. *concentum*, pro consensione, & concordia posuit translatè. propriè enim συμφωνίας significat. quæ constat ex pluribus dissimilibus, & disparibus sonis, proportione coniunctis, æqualibus, & concordibus. dissoluitur autem & corrūpitur, vbi proportio, & similitudo rationum tollitur, & tum est *symphonia discors*, quam commemorat epist. ad Pison. non longè ab extr. Ex disparibus autem sonis debet concentus, seu symphonia cōstare, non paribus, aut iisdē. tum enim etiā corrumperetur, & fieret ὁμοφωνία id est, vnius vocis sonus, vt docet Aristoteles libr. 2. polit. vbi disputans aduersus Platonem, seu Socratem, qui communionem vxorum & liberorum & posses-C sionum in suis libris de rep. introduxit eo consilio, vt ciuitas maximè fiat vna, probat, nihilo magis oportere ciuitatem maximè vnam fieri, quàm symphoniam fieri ὁμοφωνίαν, id est, vnum sonum, aut rhythmū, pedem vnum. eò enim progrederetur illa, vt ita dicam, vnitas, vt desineret esse ciuitas, &c.

DIVIDAT] dissoluat, vel discordem efficiat.

QVEM TENVES] me, quem tenues, &c. sequitur infrà verbum *iuuat.*

NITIDÍQVE CAPILLI] λιπαροί, vnguento delibuti. vt suprà Od. 7. lib. 2. *nitentes Malobathro Syrio capillos.*

IMMVNEM] gratis, sine muneribus, vt supr. Od. 12. lib. 4. *non ego te meis Immunem meditor tingere poculis.*

CYNARÆ] amicæ, de qua suprà Od. 13. lib. 3. *sed Cynaræ breueis Annos fata dederunt.*

RAPACI] qualia sunt scorta. Catull. ad Thallum, puerum impudicum, *Idémque Thalle turbida rapacior procella.*

BIBVLVM] bibacem, vt infrà ep. ad Loll. 2. *Potores bibuli media de nocte Falerni.* ita per tralationē bibulam arenam dixit Lucret. lib. 2. *Littoris incursu bibulam lauit æquor arenam.* D

MEDIA DE LVCE] sat. 8. lib. 2. *dictus here illic De medio potare die.* atque hoc tempore diem frangere dicebantur homines inertes, voluptarij, luxuriosi, in cute curanda occupati: conuiuiaque ad multam noctem nōnunquam producebant. ego igitur (inquit) qui cenis à meridie vsque ad multam noctem productis olim delectabar, nunc breuibus delector magis.

NEC LVSISSE PVDET, &c.] neque verò me pudet olim cenis longis, ac sumtuosis, deliciisque, ac voluptatibus seruisse, atq; indulsisse, cùm ætas ferret: sed non constituere modum huiusmodi vitæ, intemperatæ, & libidinosæ. nam hic dies aliam vitam affert, alios mores postulat. *ludere* interdum valet, amori operam dare, vt epist. 2. lib. 2. *Lusisti satis, edisti satis, atque bibisti.* & Od. 13. li. 4. *Ludisq́;, & bibis impudens.* Liuius Andr. *Affatim edi, bibi, lusi.* E

SED NON INCID. LVD.] sed non facere finem ludi.

NON ISTIC OBLIQ. OCVLO, &c.] Non temere (inquit) vitæ rusticæ cupiditate afficior. Nam nemo istic, id est, rure, mea commoda oculo obliquo limat: hoc est nemo meis commodis inuidet: nemo aspectu maligno, & inuido mea commoda fascinat, & minuit. Nam siquam inuidiam mihi conflarent res secundę meæ, risus vicinorum eam discuteret, atque obtueret.

LIMAT] limare puto esse à lima ductum, non à limis oculis, vt nonnulli volunt, vt sit deterere, attenuare, imminuere. Itaque sic mihi videtur hic locus esse explicandus. Nemo istic obliquo, id est, inuido, aut maleuolo oculo mea commoda atterit, aut minuit. putabant enim veteres, aspectum inimicum, atque infestum alteri nocere. sic Virg. in Palæmone, *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.* βασκαίνειν appellant Græci. & βάσκανον τὸν αἰνῶς φάεσιν, id est. ὀφθαλμοῖς κτείνοντα, καὶ φθείροντα τὸ ὑπ' αὐτοῦ ὁρώμενον, id est, qui oculis interficit, & corrumpit F quod ab ipso cernitur, vt scribit Theocr. interpres. Quomodo autem fiat fascinatio, vel quamobrem fascinētur pueri maximè, declarat Alex. Aphrod. probl. 53. lib. 2. & Plutarch. lib. 5. συμποσιακ. περὶ τῶν καταβασκαίνειν λεγομένων disputat. Est & limare interdum copulare, vt ait Nonius Marcellus: quod ad hunc locum non quadrat. vtitur Plautus in Pœnulo. *At vide sis. cum illa nunquam limaui caput.* postremò limare significat etiam limo conspurcare. Plaut. ibidem *M. curramus igitur aliquo ad piscinam, aut lacum, limum petam.* AG. *quid eo opus sit?* M. *ego dicam: vt tibi & illi limem caput.*

RID. VIC. GLEB. ET SAXA MOV.] vicini inquit, rident me dum glebas & saxa moueo, similiaque opera rustica facio. ita inuidia in me, & mea commoda nihil valet: neque mihi meisve nocere potest. Ridicula, & risum inuidiam ac fascinum depellere atque auertere diximus suprà ad illum locū, *Inuidum placare paras, &c.* sat. 3. lib. 2.

VENENAT] corrumpit. translatio est. vtitur

A & Lucretr.lib.6. *Vt spatium cæli quadam de parte venenet.*

Cvm servis vrb. diar.] tu contrà rusticus in vrbe viuere mauis. diariũ, victus est diurnus. Cic.ad Attic.lib.8. *eo modo autem ambulat Cæsar, & iis diariis militum celeritatem incitat, vt timeã, ne citius, quam opus sit, ad Brundisium accesserit.*

Rodere] τρώγειν significat victum aridum, & sollicitum, itaque verbo vsus est muribus conuenienti potius, quàm hominibus. Notat hic Porphirio, *non cum seruis mauis, sed cum seruis rodere mauis.*

Horvm tv in nvmer.] in numerum seruorum vrbanorum.

Calo] qui lignum domi non habet: qui it lignatum foras. *Calones* (inquit Festus) *militum serui dicti, quia ligneas clauas gerebant, quas Græci κᾶλα vocant. Cala* (inquit Seruius in 6. Æneid.) *dicebant maiores nostri fusteis, quos portabant serui sequentes dominos ad prælium.* M.Tull.lib.3.de natur.Deor. *Eos* [Tyndaridas] *in canteriis albis, nullis calonibus*

B *obuiam Vatieno venisse existimas.*

Argvtvs] astutus, sollers, callidus, vafer.

Optat ephippia bos pig. opt. ar.] *Ephippium* (inquit Nonius) *tegmen equis ad mollem vecturam paratũ.* Acron notat, aliis ephippia esse sagmata, id est, onera, aliis ea, quæ propè iugum equis curulibus imponuntur. prouerbium conuenit in eos, qui muneris functionem, & conditionem sibi accommodatam, fastidiũt: alienam, & ad quam inepti sunt, expetunt. M.Tull.ad Attic.lib.5. *Clitellæ boui sunt impositæ. planè non est nostrũ onus, sed feremus. modò, si me amas, sim annuus.* Cum his congruit illud Pindari, quod refert Plutarch. ἐν τῷ περὶ εὐθυμίας. ὑφ' ἅρματι ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς· παρὰ ναῦν δ' ἰθύει τάχιστα δελφίς· κάπρῳ δὲ βουλεύοντα φόνον κύνα χρὴ τλάθυμον ἐξευρεῖν. i. equus currui aptus est, bos aratro: Delphinus præter nauem celerrimè, & concitatissimè rapitur: ei autem, qui apro necem meditetur, canis reperiendus est generosus, & laboriosus, qui aptũ adoriri audeat. Ephippium porrò equi tergo imponitur, vt in eo insidẽs

C commodius vehatur eques. *at ipsa boum terga* (vt scribit M.Tull. lib.de natur.Deor.secundo) *declarant non esse se ad onus accipiendum figurata: ceruices autem nata ad iugum: tum vires humerorum & latitudines ad aratra extrahenda.* Eodem pertinet illud Maximi Tyrij, λόγῳ λβ. φέρε, εἴ τις ἐπιχειρεῖ τὸν βοῦν ἀπολύσας τοῦ ἀρότρου καὶ τὸν ἵππον τῶν ἁρμάτων ὑπαλλάξας ἑκατέρου τὴν ἐργασίαν, ὑποζευγνὺς τὸν μὲν βοῦν τῷ ἅρματι, τὸν δὲ ἵππον τῷ ἀρότρῳ, ἆρ' οὐκ ἂν εἴη πρὸς μὲν τὴν φύσιν παράνομος, πρὸς δὲ τὰ ζῷα αὐτὰ ὑβριστής, πρὸς δὲ τὰς τέχνας ἀμαθής, πρὸς δὲ τὴν χρείαν ἀκερδής, πρὸς δὲ τὴν ὑπηρεσίαν καταγέλαστος? id est, Age, si quis conaretur boue dijuncto ab aratris, & equo à curribus, commutata vtriusque opera, subiungere bouem currui, equum aratro, núnne esset in naturam quidem exlex atque iniustus, in ipsa animalia autem contumeliosus, ad arteis autem rudis atque indoctus, ad vsum verò atque vtilitatem quæstus faciendi ignarus, ad ministerium autem ridiculus?

Bos piger,] qui ad arandum natus est, non ad vehendum, neque ad cursum, vt equus. Itaque appellatur à Græcis ἀροτήρ, id est arator. Hesiod. D

ἔργ. καὶ ἡμ. Οἶκον μὲν πρώτιστα, γυναῖκά τε, βοῦν τ' ἀροτῆρα. id est, domum primùm, & mulierem, & bouem aratorem. & Aratus, πρῶτοι δὲ βοῶν ἐπάσαντ' ἀροτήρων: id est, primi autem gustarunt boues aratores.

Qvam scit vterqve, libens] prouerbium est vulgatissimum: *Quam quisque didicit, eam artem exerceat.* Aristophanes in Vespis, ἔρδοι τις ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην. apud Ath.lib.8. [in illo Stratonici, hominis salsissimi respõso ad harmonicum illum, qui anteà hortorum custos fuerat, cum eo de harmoniis disputantem, scriptum est, ᾄδοι τις, non ἔρδοι τις, leui immutatione facta, propter eius in quem dicebatur, personam. vtitur & M.Tull. epist. ad Attic. eod.lib. quem proximè citaui. *O rem minimè aptam meis moribus, ô illum verum, ἔρδοι τις.*

15. AD C. NVMOnium Valam.

E

QVÆ sit hiems Veliæ, quod cælum Vala Salerni:
Quorum hominum regio, & qualis via: (nam mihi Baias
Musa superuacuas Antonius: & tamen illis (vnda
Me facit inuisum, gelida cum perluor
Per mediũ frigus. sanè myrteta relinqui,
Dictaq; cessantem neruis elidere morbũ
Sulfura contemni, vicus gemit, inuidus ægris, (tibus audent
Qui caput, & stomachum supponere fon
Clusinis: Gabiosq; petũt, & frigida rura.
Mutandus locus est: & deuersoria nota
Præteragendus equus. quò tendis? non mihi Cumas (bena F
Est iter, aut Baias, læua stomachosus ha-
Dicet eques. sed equi frenato est auris in ore) (pascat:
Maior vtrum populum frumenti copia
Collectósne bibant imbreis, puteósne peremneis
Dulcis aquæ: nam vina nihil moror illius oræ. (que:
Rure meo possum quiduis perferre, patí-
Ad mare cùm veni, generosum, & lene requiro: (mânet
Quod curas abigat, quod cum spe diuite

In

A *In venas, animúmque meum: quod verba ministret:*
Quod me Lucanæ iuuenem commendet amicæ.
Tractus vter plures lépores, vter éducet apros:
Vtra magis piſceis, & echinos æquora celent:
Pinguis vt inde domum poßim, Phæáxq; reuerti: (eſt.
Scribere te nobis, tibi nos accredere par
Mænius, vt rebus maternis, atq; paternis
Fortiter abſumtis, vrbanus cœpit haberi,
Scurra vagus, non qui certum præſepe teneret:
B *Impráſus nõ qui ciuem dignoſceret hoſte:*
Quælibet in quemuis opprobria fingere ſæuus:
Pernicies, & tempeſtas, barathrúmque macelli, (uaro.
Quicquid quæſierat, ventri donabat a-
Hic, vbi nequitiæ fautoribus, & timidis nil,
Aut paullum abſtulerat, patinas cenabat omaſi,
Vilis & agninæ, tribus vrſis quod ſatis eſſet.
Scilicet vt vẽtres lamna cãdente nepotũ
Diceret vrẽdos correctus. Mænius idem
C *Quicquid erat nactus prædæ maioris, vbi omne*
Verterat in fumum, & cinerem: non her cule miror,
Aiebat, ſi qui comedũt bona, cum ſit obeſo
Nil melius turdo: nil vulua pulchrius ampla.
Nimirum hic ego ſum. nam tuta, & parvula laudo,
Cum res deficiunt: ſatis inter vilia fortis.
Verùm, vbi quid melius contingit, & vnctius, idem
Vos ſapere, & ſolos aio benè viuere, quorũ
Cõſpicitur nitidis fundata pecunia villis.

D AD C. NVMON.] Primùm hanc inſcriptionem præ ſe ferunt omnes ferè codices manuſcr. & quos in Italia, & quos in Gallia mea vidi. Deinde Fuluius Vrſinus, homo & humaniſſimus, & Græcarum litterarum cognitione præſtantiſſimus mihi oſtendit domi ſuæ argenteom nummũ hac ipſa inſcriptione, C. NVMONIVS VAALLA gemino AA. ſimilémque & planè geminum domi ſuæ mihi oſtendit Clemens Teueninus, quem ſuprà commemoraui. ego tamen *Valam* excudendum curaui, vnico A. in ceteris, nummorum illorum inſcriptionem ſecutus ſum.

QVÆ SIT HIEMS VELIÆ, QVOD, &c.] hæc referenda ſunt ad verſum, qui eſt infrà, *Scribere te nobis, &c.* ea autem, quæ ſtatim ſequuntur, *nam mihi Baias Muſa, &c.* vſque ad verſum, *Maior vtrum populum, &c.* includenda ſunt interpoſitionis nota. Horatius ab Antonio Muſa clariſſimo, ac præſtantiſſimo medico edoctus, Baias, Campaniæ oppidum amœniſſimum, ad cuius aquas, & ceteras delicias concurrebant homines voluptarij, ad eaſdémque ægri, quòd eſſent ſaluberrimę, confugiebant, edoctus igitur, Baias minimè ſibi eſſe E neceſſarias, nec ad valetudinem vtileis, cogitat Veliam. & Salernum proficiſci, ibique hiemare. Iccircò petit à Vala, vt ſcribat ad ſe, quæ ſit illis in locis hiems, quod cælum, &c.

NAM MIHI BAIAS, &c.] nam ſi quæras, cur Velię, & Salerni hiemare cogitem, & nõ Baijs, Antonius Muſa ait, aquas calidas Baiarum mihi eſſe ſuperuacuas: id eſt, ad voluptatem gignendam duntaxat valere: ad bonam valetudinem autem inutileis eſſe. M. Tullius pro Cœlio. *ſi fas eſt eum à me hominem defendi, qui nullum cõuiuium renuerit, qui vnguenta ſumſerit, qui Baias viderit.*

ET TAMEN ILLIS ME FACIT] &, tametſi de Antonij Muſæ ſententia Baiarum aquas cõtẽmnam, & relinquam: mihi tamen Baiæ quodammodo ſunt iratæ, & me oderunt, quòd frigidis aquis vtar per medium frigus. Suetonius in Augusto, ſcribit Auguſtum, quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactum eſſe.

QVI CAP. ET STOM. SVPP.] hæc vix in- F telligi poſſunt, niſi ab ijs, qui experti ſunt, tametſi Horatius non obſcurè rem ipſam elocutus eſt. ſed memini ego, cùm vir clariſs. Franc. Turnonius E. R. Card. ad quas Lucenſeis de medicorum cõſilio veniſſet duos ab hinc annos, vidẽre me in ijs locis ægros compluréis, ex quibus alij de aquis illis bibebãt, alij lauabãtur, alij parteis corporis affectas, vt caput, ventriculum, renes ſtillicidijs ſupponebant, é quibus aqua in eas parteis demanabat. Eos horam vnam eodem, quo cœperant, ſitu manere neceſſe erat. dies quindecim, aut viginti id factitabant. fontes Cluſini autem ſunt in Etruria, à Cluſio Etruriæ oppido nominati.

MYRTETA] loca myrtis cõſita, quę ſunt Baijs. libet Iannocti, & nonnulli alij habent *murteta*, quod idem valet. à murto Murtia Venus.

CESS. NERVIS ELIC. M.] elidere, id eſt, depellere è neruis. ceſſantem autem morbum intellige, vel longum, & aduerſus remedia contumacem,

A tumacem & difficilem curatu: vel ab effectu, quia tardet, & cessare cogat. Articulorum dolores, qui manus, aut pedes infestos habent, significat.

SVLF. CONT. VICVS GEMIT] Baiæ molestè ferunt, sulfura, id est, aquas sulfuratas, quæ dicuntur valere ad morbum articulorum leuandum, contemni, ac pro nihilo putari.

MVTANDVS LOCVS EST] alius locus mihi petẽdus est, quàm Baianus: vel alia via mihi iter faciendum est.

DEVERSORIA NOTA] deuersoria Baiana, seu potius, quæ sunt in via, quæ Baias ducit, vel mihi, vel ipsi equo nota.

PRÆTERAGENDVS] equus est agendus, id est, ducendus præter deuersoria nota.

QVÒ TENDIS?] verba Horatij, aut cuiusuis alius equitis, nota, & solita diuersoria præterire volentis, aut certè se velle simulantis, equúmque sponte sua eò se conferentem, ac tendentem reuocantis.

SED EQVI FRENATO EST, &c.] sed equus B equitis volũtati obtemperat, non quòd eius vocem audiat, aut intelligat, sed quòd freno doceatur quorsum iter facere debeat. equus enim non aure, sed ore, in quo inest frenum quò sit eundum, sentit. frustrà igitur eques vocem adhibet, frustraque stomachatur, cùm freno solo quouis equum impellere queat. & fortasse obscurè significat, equitem, quamuis sciat sibi frigidis aquis lauari expedire, calidas tamen petere, qui & voluptatem vtilitati, bonæque valetudini anteferre: quod si quis probet, intelligere nos oportebit, hunc equitem, quamuis verbo neget se Baias proficisci in animo habere, re tamẽ, id est, consiliũ, & freno viam Baianam equo præmonstrare.

MAIOR VTRVM POPVLVM] Velienseis, an Salernateis. & repete eum, quem dixi, versum, *Scribere te nobis, &c.*

PVTEÓSNE PEREMNEIS] vox *peremnis* ab amni originem ducit: iccirco cum m. & n. scribenda est, *peremnis*. Vnde *peremnia*, in auspicijs M. Tull. lib. 2. de nat. deor. *Nulla peremnia seruantur, nulla ex acuminibus.* Festus, *Peremne dicitur auspi-* C *cari qui amnem, aut aquam, quæ ex sacro oritur, auspicatò transit.* Idem *Petronia amnis est in Tiberim profluens, quam magistratus auspicatò trãseunt cùm in cãpo quid agere volunt. quod genus auspicij peremne vocatur. amne autem fœminine antiqui enuntiabãt.*

DVLCIS AQVÆ] sic scriptum reperi in duobus codicibus manuscriptis, vno Vatic. & Iann. atque hanc puto rectam, ac germanam scripturam: non *Iugis*, vt est in vulgatis, & aliis calamo exaratis. nam cum peremneis puteos dixerit, superuacaneum sit addere, *Iugis aquæ.* quandoquidem *iugis*, & *peremnis* idem valent: neque verò est, quòd quisquam mihi dicat, aquam ἄχυμον, id est, saporis expertem esse oportere, vt scribit Aristot. lib. περὶ αἰσθήσ. καὶ αἰσθητῶν non igitur dulcem. primum enim dulcem aquam appellãt Latini, & γλυκὺ ὕδωρ Græci, quæ non est salsa, à marina scilicet distinguentes. vt M. Tull. Verr. de signis. *In hac insula extrema est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili magnitudine, ple-* D *nissimus piscium.* idem de natura Deorum lib. 3. *Alis autem solem, lunam, reliqua astra aquis alia dulcibus, alia marinis, &c.* Hirtius de bello Alexandr. *Nam puteis fossis aquam dulcem reperiri posse affirmabat: omnia enim littora naturaliter aquæ dulcis venas habere.* Lucr. lib. 6. *Quod genus endo mari spirat fons dulcis aquai: Qui scatit, & salsas circum se dimouet vndas.* Virg. Æn. 1. *Intus aquæ dulces, viuóque sedilia saxo.* Vitruu. lib. 8. cap. 3. *Supra se autem feruidum emittit in superiora loca vaporem, & ita si qui in his locis, qui sunt suprà, fontes dulcis aquæ nascuntur, offensi eo vapore efferuescunt inter venas, & ita profluunt incorrupto sapore.* Galen. βιβ. διαιτ. μεθ. οἶνος ὑδατώδης πινόμενος ἁπάσας κινεῖ τὰς ἐκκρίσεις, καὶ λουτρὸν εὔκρατον ἐκ γλυκέος ὕδατος. εἰ δὲ καὶ μὴ προσκείμενον ... τὴν λέξιν τὸ γλυκὺ, προσυπακούειν χρή: id est, *vinum si bibatur multa aqua dilutum, & balneum temperatum ex aqua dulci, omneis excretiones, quas appellant, ciet.* Deinde dulcis aqua non est semper accipienda, quæ sit reuera dulcis, & amaræ contraria: sed, quæ gustatu sit iucunda, quemadmodum E ex Hippocrate cognoscere licet lib. περὶ αἰρ. ὑδάτ. τόπ. ὄμβρια ὕδατα κουφότατα, καὶ γλυκύτατα, καὶ λαμπρότατα, καὶ λεπτότατα, id est, *aquæ pluuiæ leuissimæ sunt, & dulcissimæ, & clarissimæ, & tenuissimæ.* Postremò Aldus Pius vir doctiss. qui olim Venetijs Græcarum litterarum naufragij reliquias collegit, nobísque tradidit: quique Paullum Manutium, hominem eloquentissimum suæ probitatis, atque humanitatis effigiem nobis reliquit, iam pridem testatus est, ita scriptum esse in antiquo exemplari, quod habebat domi suæ: & præter eam rationem quam initio de eius sententia proposui, exemplũ profert è Virgili in Daphn. *Dulcis aquæ saliente sitim restinguere riuo.*

NAM VINA NIHIL MOROR] vina, quæ illic nascuntur, non magni facio: non desidero. sic Plaut. in Trucul. *satis est mihi tua salutis: nihil moror, non saluco.* Virg. Æn. 5. *nec dona moror.*

RVRE MEO POSSVM, &c.] huius loci hæc sententia est, Cùm rure sum, & in villa mea, tenuissimo apparatu contentus sum, & quouis cibo, ac potione æquo animo vtor: sed, ad mare cùm vêni, F exempli causa, in Campaniam, aut Lucaniam: vinum generosum & lene victúmque mũdiorem, atque elegantiorem sequor, ac desidero. Itaque versus proximus *Ad mare cum veni*, nõ est, (vt fit vulgò) ab hoc diuellendus, sed cum eo coniungendus. Non dissimulabo autem in nonnullis libris vet. scriptum esse *quiduis sufferre p q.*

MANET] diffundatur, dimanet, didatur in corpus, & animum. sed quomodo vinum in animum manare potest? re vera non potest. sed ex cõtagione corporis vini potu concalefacti excitantur animorum motus.

MINISTRET] suppeditet: præbeat. sed si vina illius oræ nihil moratur Horatius, qui potest in illis locis vinum generosum requirere? pugnant enim nihil morari, & requirere. Intellige meliora vina ex alijs locis eò supportari, quemadmodum fieri solet.

ECHINOS] de echinis sup. notauimus quædã ad Od. 5. epod. & alibi.

PHÆAX

A PHÆAXQVE] corpore benè curato, & nitida cute, quales erant Phæaces, homines voluptarij, conuiuijs, citharis, choreis, & ceteris delicijs, ac luxuriæ dediti. vide Hom. ὀδυσσ. θ. & sup. ann. ad epist. 2.

ACCREDERE] vtitur hoc verbo & Lucr. lib. 3. *facile hoc accredere possis, Semina sæpe in eodem, vt nunc sunt, ordine posta.* & Plaut.

MÆNIVS, VT REBVS, &c.] quidam hæc, quæ sequuntur, à superiore epistola separant: sed minus rectè. vna est enim epistola vsque ad eam, quæ est, ad Quinctium. cohærent autem hæc cum versiculo illo, *Pinguis vt inde domum possim, &c.* Ac proponit exemplum luxuriosi cuiusdam hominis nomine Mænij, cognomine Pantolabi, cui se in eo similem esse dicit, quòd quemadmodum ille, cùm habebat, vnde sumtum faceret, sumtuosissimè, & luxuriosissimè epulabatur: cùm res deerat, parsimoniam victus, & frugalitatē colebat: ita ipse, cùm desunt facultates, victu tenui, & modico contentus est: cùm abundat autem, & cùm B aliquid amplius, & lautius nactus est, diuitum fortunas ait se laudare, & in pecunia, & fundorum fructibus benè, beatéque viuendi facultatem collocare. Porrò huius Menij nobilitata est multorum scriptorum litteris luxuria: ab eóque Meniana dicta esse putantur. M. Tull. Acad. 2. *Vt enim ij, qui nisi sub vmbe solem non ferunt, itē ille* (Antiochus) *cum æstuaret, veterum, vt Menianorū, sic Academicorum vmbram secutus est.* Sextus Pompeius, *Meniana ædificia à Menio sunt appellata. Is enim primus vltra columnas extendit tigna, quo ampliarētur superiora:* Hinc columna Menia, seu Meniana, ad quam Triumuiri capitales de eorum maleficijs, qui ciues Romani nō erant, cognoscebant: quam solam Menius amplissimo patrimonio consumto, & domo vendita exceperat, vnde spectaret gladiatores. M. Tullius columnam nominat simpliciter in Cluentiana, *Manilium plerique noratis. non ille honorem à pueritia, non studia virtutis, non vllum existimationis bonæ fructum vnquam cogitarat: sed ex petulanti, atque improbo scurra, in discordijs ciuitatis ad eam columnam, ad quam multorum sæpe con*C *uicijs perductus erat, tū suffragijs populi peruenerat.* Idem de accusatore in Verr. constit. Meniam columnam dicit: *vobis autem tanta inopia reorum est, vt mihi caussam præripere conemini potius, quam aliquos à Columna Mensa vestri ordinis reos reperiatis?* ad quem locū Asconius. *Menius cùm domum suā venderet Catoni & Flacco censoribus, vt ibi Basilica ædificaretur, sibi exceperat ius vnius columnæ, super quam tectum proijceret ex prouolantibus tabulatis, vnde ipse & posteri eius spectare munus gladiatoriū possent, quod etiam tum in foro dabatur. Ex illo igitur columna Menia vocata est.* Alij Menianam columnam, & Meniana ædificia à C. Menio P. F. qui censor fuit cum L. Papirio Crasso an. CCCCXXXV. cui propterea quòd de Antiatibus, alijsque priscis Latinis triumphauit, columna data est, dicta esse volunt. qua de re lege Plin. lib. 34. Vtrùm autem Menius sine diphthōgo, an Mænius cum diphthongo scribendum sit, viderint docti. in marmoribus quidem antiquis Mænius cum diphthongo æ. incisum sæpe legi.

D FORTITER] strenuè, impigrè, non timidè, neque ignauè. Sed videtur impropriè dictum. Nam, vt docet Aristoteles libr. 4. de moribus ad Nicomach. Fortitudo versatur in rebus & terribilibus & fiduciam afferentibus: non in pecunia. itaque dicimus propriè aliquem fortiter periculum adire pro patria: non fortiter pecuniam largiri, aut profundere. hoc enim est liberalitatis, & profusionis. Nam liberalitas in pecuniæ donatione, atque acceptione versatur. Idem libr. 2. de repub. disputans contra Platonem, disertè dicit non licere, seu non esse pote, leniter, aut fortiter vti patrimonio suo, aut re sua familiari: moderatè autem, & liberaliter, licere. Itaque necessarium est hos duos vsus tantùm in re familiari, & pecunia versari, nempe moderatum, seu temperatum, & liberalem, quorum tamen vtriusque contrarij intelligendi sunt in eadem re locum habere, nempe fieri posse, vt quis dicatur & largiri pecuniam profuse, & dare parce atque illiberaliter: & item immoderatè, seu intemperanter pecuniam E profundere, & contrà, &c. Verba Aristotel. hæc sunt lib. 2. Politic. ἔτι μόναι γ' εἰσὶ ἕξεις αἱρεταὶ περὶ τὴν τῆς οὐσίας χρῆσιν αὗται, οἷον οὐσίᾳ πρᾴως, ἢ ἀνδρείως χρῆσθαι οὐκ ἔστι, σωφρόνως δὲ καὶ ἐλευθερίως ἔστιν. ὥστε καὶ τὰς χρήσεις ἀναγκαῖον περὶ αὐτὴν εἶναι ταύτας: id est, Nam soli hi habitus [frugalitas & liberalitas] in vsu bonorum, sunt laudabiles & expetendi. Verbi gratia, non est, seu non licet leniter, aut fortiter bonis ac facultatibus suis vti, frugaliter verò & liberaliter licet. Quare & hos vsus necessarium est in bonis, & pecuniis versari. Quid igitur dicendum? vel *fortiter* Horat. posuit impropriè pro effusè: seu profusè: vel eò spectauit, quòd qui rem suam dissipat & perdit, se ipsum perdit, & interimit quia vita sine re tolerari non potest. quemadmodum igitur dicitur qui mortem fortiter oppetere, qui se offert in discrimen vitæ, pugnans pro patria: ita & qui rē suam effusè dissipat, dicitur hîc ab Horatio fortiter patrimonium suum absumere. quia hoc facto moriatur necesse est. propriè dixit sat. 3. *nil verbi, pereas quin fortiter, addam.*

F VRBANVS] εὐτράπελος, vt risu mouendo sibi ad diuitum mensas aditum compararet.

COEPIT HABERI] cœptus est haberi. sic enim antiquiores loquebantur.

SCVRRA] βωμολόχος, alienarum mensarum insidiator: qui risum mouebat diuitibus, pastus caussa. sat. 7. lib. 2. *Scurra Volanerius.* quamquam scurræ nomen etiam vrbanis hominibus, & facetis tribuebatur. Plautus Trinummo. *neque periurus, Quam vrbani assidui ciues, quos scurras vocant.* Idem Mostell. *Tu vrbanus vero scurra, deliciæ populi, Rus mihi obiectas?* Idē Epidico. T. *Scurra es. E. scio te esse equidem hominē militarem.* M. Tul. pro Quinct. *Nam neq; parum facetus scurra Sextus Næuius, neque inhumanus præco est vmquā existimatus.*

VAGVS] modò hanc, modò illam mensam cōsectans: vt statim interpretatur.

NON QVI CERT. PRÆSEPE TEN.] declarat vocem, quæ antecedit *vagus.* non enim domi suæ cibum capiebat, sed mensas alienas sectabatur

ctabatur: neque semper easdem, sed alias, atque alias. & est tralatio ab equis, per quam significat, homines gutturis vitio, & abdomini deditos, bestiarum esse simileis.

IMPR. NON QVI CIVEM, &c.] idest, qui siccus, & impransus ita ferus erat, & inhumanus, vt ciuem ab hoste non distingueret, sed cuiuis petulantissimè malediceret: atque hęc tam libera, atque impunita petulantia, ac maledicentia, facilem ei ad diuitum mensas aditum patefaciebat, ne quod in se crimen confingeret, metuentium. extat epigramma Græcum lib. 2. hac sententia, nos vesperi, cum bibimus, homines esse: manè autem, dum sicci sumus, feras inter nos esse. Ἄνθρωποι δείλης, ὅτε πίνομεν· ἢν δὲ γένηται Ὄρθρος, ἐπ' ἀλλήλους θῆρες ἐγειρόμεθα.

FINGERE SÆVVS] sæuus in confingendis in quemuis criminibus, & congerendis maledictis: atque iccirco diuitibus horribilis.

BARATHRVMQVE MACELLI] id est, qui, quæcumque è macello obsonia petuntur, deuoraret, & in ventrem, tanquam in barathrum quoddam conijceret, atque abderet. fuit autem barathrum locus in terram altissime depressus Athenis, in quem præcipites detrudebantur malefici, & scelerati. Commemorat Pausanias in Arcad. barathra quædam ad Phœneum vrbem. quæ χειροποίητα appellat, id est, manufacta, eo cōsilio ab Hercule instituta, vt aquam ex propinquis montibus defluentem, agrósque Phœneensium obruentem exciperent. Barathrum (inquit Sex. Pompeius Festus) appellant Græci, locum præcipitem, vnde emergi non possit, dictum ab eo, quod est βαθύς.

QVICQVID QVÆSIERAT] quicquid lucri fecerat, quicquid labore, aut opera sua pepererat.

HIC V. NEQV. FAVT.] Hic Mænius cùm diuitibus, qui plerumque nequissimis hominibus veluti lenonibus, scurris, aleatoribus, ganeonibus fauent, ac benignè faciunt potius, quam viris bonis. &c.

TIMIDIS] sic reperi scriptum in duobus cod. Vatic. & Iann. Faërn. Tornes. non, vt alij librorum arrogantissimi corruptores, reposuerant, *tumidis*. ac testatur quoque P. Victorius. quem semper honoris caussa nominatum volo, ita scriptum esse in vno, atque altero codice antiquo: idémque hunc locum hoc modo explicat, intelligere oportere scurras eosdem fuisse, & sycophantas: quos diuites, propterea quod sibi ab eis metuerent, studiosè, & crebrò ad cenam vocabant, & liberaliter, prolixéque accipiebant.

PATINAS CENABAT OMASI VILIS, &c.] tanta erat huius scurræ edacitas, vt cùm epulæ lautiores, cerioresque eum deficerent, maximam sibi vilissimorum, & plebeiorum ciborum copiam apponendam curaret. agninum omasum dixit, vt distingueret à bubulo: de quo Plin. libr. 8. cap. 45. Horat. sat. 5. lib. 2. *Seu pingui tentus omaso Furius hibernas cana niue conspuet alpeis. Patinas omasi cenare* dixit, vt epist. ad Scæuam, *Si pranderet olus.* & epist. 2. lib. 2. *Emtum cenat olus.* & sat. vlt. lib. 2. *Nos (inquam) cenamus aneis.* Sed non est dissimulandum, in aliquot libris manu scriptis, ita legi, *patinas cenabat omasi, Vilis & agnina, &c.* quæ scriptura fortasse recta est: in voce *agnina* autem subintelligendum, *carnis*. de omaso suprà ad sat. 5. lib. 1. Præter quidam legunt *tabulas*, pro *patinas*: quo nomine scilicet maior significaretur edacitas. Græci πίνακας dicunt.

TRIBVS VRSIS QVOD SATIS ESSET] edacitatem hominis declarat loquendi genere hyperbolico.

SCILICET VT VENTRES] ita scilicet, vt nepotum luxuriem supplicio acerrimo coërcendam esse diceret, inopia & egestate correctus, id est, vt Græci dicunt. σωφρονιστής, vel potius corrector, vt mox dicemus. coniunge *ventres*, cum patrio casu *nepotum*.

LAMNA CANDENTE] lamina candente. genus cruciatus fuisse apparet vel ex illis verbis Ciceronis lib. 5. accus. *quid, cum ignes, candentésque laminæ, ceterique cruciatus admonebantur?* quamquā eo loco Ciceronis quidam libri habent, *ardentésque*. quam scripturam non probo. lamina enim candens dicitur, non ardens. Erant autem laminæ, crustæ ferreæ, quæ igni candefactæ, admouebantur nocentium corporibus.

CORRECTVS] hunc locum in omnibus libris vulgatis & manu scriptis, in quibus legitur partim *correctus*, partim *correptus*, deprauatum esse puto, & emendandum, *corrector*, vt sit ironia, hoc modo. vbi nihil abstulerat à diuitibus, & profusis hominibus, & nihil habebat opipari, quod esset, nepotes & luxuriosos dicebat esse castigandos, & grauibus supplicijs afficiendos, vt corrector quidam, & magister morum. sic Terent. Adelph. *si illud, quod est maxume opus, iactu non cadit illud. quod cecidit forte, id arte vt corrigas.* Dem. *Corrector. nēpe tua arte, &c.* Nuper quidem paullo ante hanc secundam editionem, ita scriptum vidi in vno antiquissimo codice manuscripto.

MÆNIVS IDEM] quidam libri veteres habent. *Bestius idem.* nonnulli sic, *diceret vrendos correptus*, al. *correctus Bestius. idem, &c.*

VERTERAT IN FVM. ET CIN.] consecerat, consumserat. κατασποδεῖν dicunt Græci, vt mihi nuper indicauit Scaliger F. Æschylus κατασποδημένους pro mortuis, & sepultis vsurpauit. sic ille de fratribus Thebanis, ἐκ δυσφιλήτως μὲν κατεσποδημένοι: id est, ἀφανισθέντες, seu de medio sublati. Sed fortasse vertere in fumum & cinerem bona sua dicuntur planè decoctores. Præterea quid si dicamus, Horatium spectauisse illud sacrificij genus, quod fiebat Herculi propter viam, in quo id, quod ex epulis superabat, igni consumebatur?

SIQVI COMEDVNT BONA] omnes codices manu scripti, quos quidem viderim, hanc scripturam tuentur, ac retinent: omnes viri docti probant: nonnulli tamen indoctissimi homines corrupta vera scriptura, *comedunt benè*, supposuerant. Est autem vsitatissimum loquendi genus bonis scriptorib. *bona comesse*. M. Tull. pro Flacco, *Quid attinuit hanc vrbem relinquere, libertate tam præclara carere? adire periculum nauigandi? quasi bona comesse Romæ non liceret.* Idem epist. ad Pap. Pætum, lib. 9. *sed cura, si me amas, vt valeas, ne ego te iacente bona*

A *bona tua comedim.* sic enim legit Non. Marcellus. Catull. in Cæs. *Vt ista vestra diffututa mentula Ducenties comesset, aut trecenties?* Iterum M. Tullius in Sextiana, *vtrum ego tibi patrimonium eripui Gelli, an tu comedisti?* Nonius, *Ædepol qui paternam comest pecuniam, &c.* Græci dicunt κατεφαγεῖν τὴν οὐσίαν, & κατέδειν τὰ πατρῷα. Itaque comedum, & comedonem, bona sua consumentem veteres dixerunt, vt ait Festus.

Cvm sit obeso Nil mel. tvrdo] turdum & vuluam exempli causa posuit, vt escas & gratissimas, & lautissimas. de turdo dicere nihil est necesse, vuluam suillam autem apud Athenæū laudat Archestratus ὀψοδαίδαλος, id est, obsoniorū optimus artifex, eamque μητρακίνους nominat. Γαστέρα καὶ μήτρας ἑφθὰς ὑὸς ἔν τε κυμίνῳ, Ἐν τ' ὄξει δριμεῖ. id est, ventrem, & vuluam profundam suis, in cumino & aceto. obeso autem, id est, pingui: quamuis aliter vsurparit Næuius apud Gell. lib. 19. cap. 7. *Corpore, pectoréque vndique obeso, Ac mente exsensa, tardigemulo senio oppressum.*

B Nimir. hic ego svm] nimirum (inquit Horatius) huic Mænio simillimus sum. admonuimus alibi pronocabulum *hic* apud hunc poetam, referri semper ad id, quod antecedit.

Satis inter vilia fortis] satis fortiter, satis forti animo, satis patienter vilibus cibis famem explens.

Vnctivs] delicatius, sumtuosius, apparatius. sic Catullus per vncta patrimonia, ampla & opima significat, in Cæsarem. *Quid hunc (malum) fouetis? aut quid hic potest, Nisi vncta deuorare patrimonia?* Horat. in epist. de arte poët: *Si verò est, vnctum rectè qui ponere possit.* vnctum interdum vnguento delibutum: vt epist. ad Scæuam hoc lib. *accedes siccus ad vnctum.* translatè dixit M. Tullius ad Brutū. *Iam enim erat vnctior quadam, splendidiórq; loquendi consuetudo.*

Vos sapere] quasi vera sapientia, & vera virtus sit, diuitem esse, & habere vnde tibi bona facere possis.

Bene vivere] benè viuere hoc loco valet, C beatè viuere, non, vt apud M. Tull. lib. 2. de finib. *Hos ego asótos benè quidem viuere, at beatè numquā dixerim.* Idem tamen eodem lib. paullo post illum locum, ostendit ex Lucillij sententia numquam benè cenasse Gallonium, hominem luxuriosum, quia *quod benè* (inquit) *id rectè, frugaliter, honestè: ille porrò malè, prauè, nequiter, turpiter cenabat.* Plato item in Critone vult hoc solidum, ac fixum esse τὸ εὖ ζῆν, τὸ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν ταὐτὸν εἶναι: id est, benè viuere idé esse, atque honestè & iustè viuere. Item apud Aristotelem εὖ ζῆν valet beatè viuere.

Qvorvm Conspicitvr nitid. fvnd.] .i. quorū pecunia ab incerto aliquo quæstu non pendet. sed in prædiorum, ac fundorum fructibus posita est. nitidas autem villas appellat, refertas, vberes, opimas, & fructuosas,

16 AD QVINCTIVM.

NE perconteris, fundus meus, optime
Quincti,
Aruo pascat herū: an bacis opulētet oliuæ: D
Pomisne, & pratis, an amicta vitibus
vlmo:
Scribetur tibi forma loquaciter, & situs
agri.
Continui montes, nisi dissocientur opaca
Valle: sed vt veniens dextrum latus aspiciat
sol:
Læuū discedens curru fugiente vaporet.
Tēperie laudes. quid, si rubicūda benignè,
Corna vepres, & pruna ferant? si quercus,
& ilex,
Multa fruge pecus, multa dominum iuuet
vmbra?
Dicas adductum propius frondere Tarentum. E
Fons etiā riuo dare nomē idoneus, vt nec
Frigidior Thracam, nec purior ambiat
Hebrus,
Infirmo capiti fluit vtilis, vtilis aluo:
Hæ latebræ dulces, etiā (si credis) amœnæ
Incolumem tibi me præstant Septembribus
horis.
Tu rectè viuis, si curas esse, quod audis.
Iactamus iampridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor, ne cui de te plus, quàm tibi,
credas:
Néve putes alium sapiēte, bonóque beatum: F
Neu, si te populus sanū, rectéq; valentem
Dictitet, occultā febrē sub tēpus edendi
Dissimules, donec manibus tremor incidat
vnctis:
Stultorum incurata pudor malus vlcera
celat.
Si quis bella tibi terra pugnata maríque
Dicat: & his verbis vacuas permulceat
aureis:
Téne magis saluum populus velit an populum
tu:
Seruet in ambiguo, qui consulit, & tibi,
& vrbi,

A *Iupiter: Augusti laudes agnoscere poßis.*
Cùm pateris sapiens, emendatusque vocari:
Respondésne tuo, dic sodes, nomine? nēpe
Vir bonus, & prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras, si volet, auferet: ut si
Detulerit fasceis indigno, detrahet idem:
Pone: meum est, inquit: pono: tristisque recedo.
Idem si clamet furem, neget esse pudicum:
Contendat laqueo collū preßisse paternū:
Mordeat opprobriis falsis, mutémque colores?
B *Falsus honor iuuat, & mendax infamia terret*
Quem, nisi mendosum, & mendacem? vir bonus est quis?
Qui consulta patrum, qui leges, iuráque seruat:
Quo multæ, magnæq́; secātur iudice lites:
Quo responsore, & quo causæ teste tenentur.
Sed videt hunc omnis domus, & vicinia tota
Introrsum turpē, speciosum pelle decora.
Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat
Seruus: habes pretiū: loris nō ureris, aio.
C *Non hominem occîdi non pasces in cruce coruos.*
Sum bonus, & frugi renuit, negat atque Sabellus.
Cautus enim metuit foueam lupus: accipitérque
Suspectos laqueos: & opertum miluius hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore.
Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.
Sit spes fallendi: miscebis sacra profanis:
Nam de mille fabæ modijs, cúm surripis vnum:
(men: esto.
Est damnum leuius mihi, non facinus ta-

Vir bonus, omne forum quem spectat, & D
omne tribunal,
Quandocumque deos vel porco, vel boue placat:
Iane pater, clarè: clarè cum dixit Apollo:
Labra mouet metuens audiri: pulchra Lauerna
Da mihi fallere: da iustum, sanctúmque videri:
Noctem peccatis, & fraudibus obijce nubem.
Qui melior seruo, qui liberior sit auarus,
In triuijs fixum cùm se demittit ob assem,
Non video. nam, qui cupiet, metuet quoque: porrò,
Qui metuens viuet, liber mihi non erit E
vmquam.
Perdidit arma: locū virtutis deseruit, qui
Sēper in augenda festinat, & obruitur re.
Vēdere cùm poßis captiuū, occidere noli.
Seruiet vtiliter sine pascat durus, aretq́;:
Nauiget: ac medijs hiemet mercator in vndis:
Annonæ prosit: portet frumēta, penúsq;
Vir bonus & sapiens audebit dicere, Pentheu
Rector Thebarū, quid me perferre, patiq;
Indignum coges? adimam bona. nempe pecus, rem,
Lectos, argentū. tollas licet. in manicis, & F
Compedibus sæuo te sub custode tenebo.
Ipse deus, simulatq; volam, me soluet, opinor.
Hoc sentit, moriar. mors vltima linea rerum est.

OPVLENTET] ditet, locupletet. opulenti (inquit Festus) dicuntur rebus terrestribus copiosi.

AN AMICTA VITIBVS VLMO.] quam vitium maritam nominat Catull. vide annot. ad illa verba, *Altas maritat populos,* Od. 2. epod.

CONTINVI MONTES, NISI DISSOC.] continui sunt montes, coniuncti & continentes, nisi quòd vallis est interiecta, qua separantur. sed quid opus fuit hac exceptione, cùm sine valle mons ne intelligi quidem poßit? continui

A tinui quidem hi montes sua quisque valle alius ab alio distinguebantur, sed erat hæc vallis, in qua situs erat fundus Horatianus, ceteris maior, explicatior, longior, ac latior, per quam montes illi alioqui continui, disparabantur.

SED VT VENIENS, &c.] sedita est hæc vallis opaca, vt eam sol & exoriens aspiciat, & occidés vaporet. dextrum igitur fundi latus spectabat solem orientem: sinistrum, occidentem.

CVRRV FVGIENTE] de curru solis, vide quæ notaui supra ad Od.6.lib.3.ibi, *abeunte curru.* significat autem per currum solis fugientem, solem occidentem.

VAPORET] tepefaciat, calefaciat. vapor enim calorem significat, vt Lucr.lib.1. *Dissiliuntq; fero feruentia saxa vapore.* ibid. *Æ tfer ignis vis lumen iacit, atque vaporem.* & lib.2. *At vapor is, quē sol mittit, lumenque serenum, Non per inane meat va cuum.* & lib.5. *Multa videmus enim caelestibus incita flammis Fulgere, cùm cœlis donauit plaga vapores.* Idem Lucretius vaporandi verbum, facit a solutum. lib.6. *Inuidia quoniam, ceu fulmine, summa vaporant Plerumque, & quæ sunt alijs magis edita cumque.* vide ann. ad 3. epod.

B TEMPERIEM LAVDES] cæli & loci temperiem meritò laudaueris.

QVID, SI RVBICVNDA BENIGNE, &c.] sententia huius loci hæc est, quid dicas, si & frutices corna ferant, & quercus, ceteræque id genus arbores, partim glandem affatim pecori suppeditent, partim vmbram domino præbeat? tum profectò dicere possis, fundum meum amœnitate, & fertilitate cum Tarento comparari posse, atque adeò Tarentum ipsum in fundum meum translatum esse. in duobus cod. Vatic. & Iannoct. Faërn. Torn. scriptum est, *Quod si, &c.* sine interrogationis nota.

BENIGNE] largè, copiosè, vt alibi diximus.

MVLTA FRVGE] glande. sed cur glandem frugem appellauit, cùm glans, & fruges quodam modò videantur inter se opponi? sic enim M.Tullius in perf. oratore, *Quæ est autem in hominibus tanta peruersitas, vt inuentis frugibus glande vescantur?* Idem acc. lib.4. *ita & natas esse has in locis deas, & fruges in ea terra primùm repertas arbitrātur.* ad de prouerb. ἄλις δρυός, id est, satis quercus.

C TARENTVM] vrbem & amœnam, & admodum pacatam: quam sæpe laudat Horat. vt Od.6. lib.2. *Dulce pellitis ouibus Galesi Flumen, & regnata petam Laconi Rura Phalantho.* & epist. ad Mæcen.2.lib.1. *mihi iam non regia Roma, Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.*

FONS ETIAM RIVO DARE NOMEN IDONEVS] fons tam salubris, purus, gelidus, & vber, vt dignus sit, cuius riuus ab eo nominetur. Digentiam significat, de quo 18. epist. ad Lollium 2.

THRACAM] Θρᾴκην, vt suprà ad Iul. Florum, *Thracáne vos, Ebrusque niualis compede vinctus, &c.*

SEPTEMBRIB. HORIS] illo anni tempore: vt epistola de atte poet. *sub verno temporis horā.* septembre tempus autem dixit, vt fundi sui amœnitatem, & salubritatem demonstret ac declaret, qui tempore anni maximè insalubri, Horatiu saluum & rectè valentem præstet amicis. D

QVOD AVDIS] quod diceris, vt suprà, *rexque, paterque Audisti coram,* epist. ad Mæcen.2.

SED VEREOR, NE CVI DE TE, &c.] id est, vereor ne te alioru sermone de te, magis, quàm tua conscientia metiaris, ita vt si illi te virum bonum, aut beatum prædicent, tu illis credas, etiam si aliter esse scias: sin contrà te improbum, & miserum dicant, eorum verbis commoueare. huic loco similis est locus ille Aristotel. lib.1. de morib. ad Nicom. ἔτι δ' ἐοίκασι τὴν τιμὴν διώκειν ἵνα πιστεύσωσιν ἑαυτοὺς ἀγαθοὺς εἶναι. quem sic vertrimus, *Praterea verò eo videntur honorem persequi, vt seipsos bonos esse credant.* Atque hanc Aristotelis sententiam suo loco explanauimus. sic M. Tull. de Finib. lib.2. in Epicureos, *Ita quod certissimum est, pro vera, certaque iustitia simulationem nobis iustitia traditis, praecipitisq; quodammodo, vt nostram stabilem conscientiam contemnamus, aliorum errantem opinionem aucupemur.* Præclara igitur laus illa Amphiaraia pud Æschyl. Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει, Βαθεῖαν αὔλακα διὰ φρενὸς καρπούμενος· Ἀφ' ἧς τὰ κέδνα βλαστάνει βουλεύματα. id est, Non enim videri vir optimus, sed esse vult, ex profunda mentis gleba fructus percipiens: Ex qua considerata pullulant consilia. E

ALIVM SAPIENTE, &c.] id est alium à sapiente: insipientem, sapienti dissimilem, vt epist.1. libr.2. *Edicto vetuit, ne quis se prater Apellem Pingeret, aut alius Lysippo duceret ara, &c.* vide quæ notata sunt ad illum locum sat.3. libr.2. *Qui species alias veris, &c.* Qui autem dicunt hic esse ἀπὸ κοινοῦ, & *beatum* positum pro *beatiorem* desipiunt.

SVB TEMPVS] paullo ante tempus, vel circiter tempus.

PVDOR MALVS] pudor vitiosus: δυσωπίαν Græci vocant: de quo scribit Plutarchus libellum vtilissimum. sat.3. lib.2. *pudor (inquit) te malus vrget, Insanos qui inter vereare insanus haberi.* ob hunc vitiosum pudorem, dij immortales, quàm multa peccamus? quam multa virtutis officia prætermittimus, dum populi sermonem reformidamus, si ab eo vita, factisque dissentiamus? de quo venustissimè, vt omnia, scripsit Io. Casa Florentinus, antistes ecclesiæ Beneuētanæ, vir cum primis eruditus: qui non ita dudum Romæ est mortuus, his verbis, *Debueram dudum crinem secuisse decorum: Hoc est, argentū, comites, & stragula, cenas, Lusus, & nuūas missas fecisse loquaceis, Intrepidè nuper corrupta mentis, & acer Correctior. sed enim prauus populi pudor obstat. Huc propter pandis phaleris amicimur ineptis. Nec sicci madidam audemus vertere nepotum Conuiuā vulgus, collo demisse coronā, &c.* F

BELLA TIBI PVGNATA] id est, bella abs te gesta, seu prœlia commissa. pugnate pugnam etiam M. Tull. dixit, vt annotauimus supr. ad Od 6. libr..2. ibi, *& regnata petam Laconi Rura Phalantho.*

VACVAS] inaneis, stultas, assentationi patenteis, vt suprà Od.18.lib.1. *vacuum verticem* dixit.

TENE MAGIS SALVVM, &c.] hæc oratio

 neque

A neque ad Quinctiũ aptè conuenit, neque omnino ad quemquam alium, quàm ad Augustum. estque verisimile versum esse alicuius poëtæ illius temporis, Augusto assentantis. Si quis igitur (inquit) tecum ita loquatur, Vtrùm tu cupidior sis populi salutis, an tuæ populus, dubium est, atque incertum: saxítque Deus, ne huius rei periculum fiat, id est, vt quàm diutissimè viuas, ne te mortuo, ex desiderio tui, populíque mærore intelligatur quàm sis carus populo: si quis igitur huiusmodi orationem tecum habeat, facilè intelligere possis, taleis laudes ad te non quadrare, sed ad Augustum: itaque continuò eas respueris.

SERVET IN AMBIGVO] ita legendum, non *Seruat*, vt habent quidam libri corrupti. est enim benè precantis oratio.

AVG. LAVD. AGNOSC. POSS.] hæc sunt legenda enuntiando, & sine interrogationis nota.

CVM PATERIS SAPIENS, &c.] Latinorum more dixisset, cum pateris te sapientẽ, emenB datúmque vocari. nunc autem Græcorum exemplo locutus est, vt annot. sup. Od. 2. libr. 1. *patiens vocari Cæsaris vltor.*

RESP. NI TVO, DIC SOD. NOM.] cùm te aliquis sapientem, atque ab omni vitio integrum appellat, tibine hæc nomina conuenire existimas? itàne respondes, quasi nominatim sis appellatus?

NEMPE VIR BONVS, &c.] respondet ipse Horatius per concessionem quandam. nempe, nemo est, qui non delectetur viri boni, & sapientis appellatione: sed, cùm hæc appellatio, atque laudatio pendeat ab arbitrio, & libidine populi: atque idem possit etas eam adimere, qui hodie dedit: non est, cur ea tantoperè delectemur. ostendit, famam popularem, incertissimum & leuissimum quiddam esse, neque viri boni existimationem ex opinione vulgi, sed ex virtute, & recta cõscientia pendẽre.

VT SI DETVLERIT F.] vt si populus Ro. detulerit consulatum indigno, idem adimet. hoC nor enim (vt scribit Aristot. libr. 1. de moribus ad Nicom.) videtur in iis esse, qui honorem deferũt, non in eo, qui honorem consequitur, id est, in illorum potestate situs esse, non in huius. *δοκεῖ γὰρ ἐν τοῖς τιμῶσι μᾶλλον εἶναι, ἢ ἐν τῷ τιμωμένῳ ἡ τιμή.*

FASCEIS] honorem, puta præturam, vel consulatum, &c. sic Virg. Georg. 2. *Illum non populi fasces, non purpura regum Flexit.* sic idem Horatius Oda 2. lib. 3. secureis pro honoribus populi vsurpauit, ibi, *Nec sumit, aut ponit secureis Arbitrio popularis auræ.* & ab eodem Od. 16. lib. 2. *consularis lictor* pro consulatu ponitur: quamquam ibi venustè, & luculente dixit, lictorem consularem non summouere tumultus mentis & curas, quia lictoris quidem erat turbam summouere. sed non habebat potestatem tamen summouendarum curarum, & ægritudinum animi, ceterarúmque animi perturbationum, vt ad illum locum admonuimus. & sat. 6. lib. 1. *onustos,* [al. *honestos*] *Fascibus, & sellis nolim mihi sumere.*

PONE] depone magistratum, inquit populus, qui eum mandauit.) quod idem dicere non D potest virtuti, aut viro virtute prædito, quia *Virtus repulsæ nescia sordidæ in Contaminatis fulget honoribus. Nec sumit, aut ponit secureis Arbitrio popularis auræ.*

IDEM SI CLAMET, &c.] significat, neque nostram bonam existimationem ex oratione, aut iudicio vulgi pendére, neque ... dam esse infamiam, quæ ex ... te, aut ... aleuolentia populi non ex culpa nostra nata ... admodum igitur inquit si quis me virum ... m, sapientem, iustum, ... ntem esse di... ab his virtutibus longè absim, non debeam ... n ... lam de me prædicationem, falsumque testim... ũ agnoscere, neque probare: sic si quis me furẽ, parricidam, impudicum esse criminetur, causa non sit, quare hoc maledicto commoueat.

PVDICVM] pudicus est qui alienã libidinem non est perpessus, qui muliebria non est passus. impudicus contrà, qui alienæ libidini obtemperauit, & gratificatus est, siue mas sit, siue fœmina. notum est maledictum illud in nescio quem, *auersus, &* E *aduersus impudicus es.* quo arguebatur ille *τὸ ὀπίσθιον, καὶ τὸ στόμα*: id est, & parte postica, & ea, quæ totius corporis sanctissima est, alterius libidinem pertulisse. esse autem hanc *pudici & impudici* apud Latinos scriptores significationem, testimonio mihi erunt Plaut. Catull. M. Tull. Plautus in Amphitr. *ego tibi istam hodie, scelestè, comprimam linguam. A. haud potes. bene, pudicéque custoditur.* inest autem ambiguum in illis verbis, *comprimam linguam*, vt comprimere linguam alterius, sit vel eius loquacitatem comprimere, vel in os eius inicere. Idem Trinummo, *nam pudicum neminem esse oportet, qui abs terra, ad cœlum peruenerit.* Idem Captiuis, *Nam is mecum a puero puer benè, pudicéque educatus est vsque ad adolescentiam.* Catull. ad Aurelium. *veniam peto pudentem, Vt si quicquam animo tuo cupisti, Quod castum expeteres, & integellum, Conserues puerum mihi pudicè.* ad eundem. *Quare desine, dum licet pudico, Ne sinem facias, sed irrumatus.* in Cæsarem, *Quis hoc potest videre, quis potest pati, Nisi impudicus, & vorax, & aleo?* Ibid. F *Cinæde Romule, hæc videbis, & feres? Es impudicus, & vorax, & aleo.* Ibid. *Aut facere ingenuæ est, aut non promisse, pudicæ, Aufilena, fuit.* M. Tull. pro C. Rabirio, *Nam quid ego ad id longam orationem comparem, quod est in eadem multæ irrogatione perscriptum, hunc nec suæ, nec alienæ pudicitiæ pepercisse?* Idem pro Milone, *Pudicitiam cum eriperet militi tribunus militaris in exercitu C. Marij, propinquus eius imperatoris, interfectus ab eo est, cui vim afferebat.* Idẽ pro Cœlio, *parcat iuuentus pudicitiæ suæ, ne spoliet alienam.* Horat. sat. 5. lib. 1. *quid multa? pudicum, Qui primus virtutis honos, seruauit ab omni Non solum facto, verum opprobrio quoq; turpi.* Mart. lib. 10. *Nec tristis torus, attamen pudicus.* & in Priapeijs, *Prædictum tibi, ne negare possis: Si fur veneris, impudicus ibis.*

CONTENDAT LAQVEO COLL. PR. F.] si contendat id est, si obstinatè, & pertinaciter dicat, me patrem strangulasse, &c. sic ferè ... t. Od. 3. epod. *Parentis olim si quis impia manu Senile guttur*

tur

A *tur Fregerit.* gulam digitis oblidere dixit M. Tull. in oratione pro Scauro: quæ non exstat.

MORDEAR OPPROBRIIS FALSIS?] mordeatne his falsis criminationibus, & maledictis? proinde quasi dicat, non mordeat. morderi maledicto est offendi, commoueri, pungi. sic Terent. loquitur in Eunuch. *Tu par pari referto, quod eam mordeat.* Idem Adelph. *Principio si id te mordet sumtũ filij quæ faciunt, &c.* & M. Tul. ad Att. lib. xi. *Quod rogas, vt in bonam partem accipiam, si qua sint in tuis literis, quæ me mordeant, ego vero in optimam.* Idem lib. 4. quæst. Tuscul. *Impunitas enim peccatorum data videtur eis, qui & ignominiã, & infamiam ferunt sine dolore. morderi est melius conscientia.* Græci dicunt δάκνεσθαι, quod tantundem valet. Xenoph. Oeconomico, καὶ μὰ Δί᾽ ἔγωγ᾽ ἐμεμψάμην, καὶ ἠχθόμην γε [illegible], ἐρυθριάσαντα σφόδρα, ὅτι τῶν εἰσενεχθέντων ἀπαιτοῦντος ἐμοῦ, οὐκ εἶχέ μοι δοῦναι. Mehercule (inquit Ischomachus) & memini eam valde morderi, & erubescere, siquid eorũ, quæ domum illata erãt, cùm ego poscerẽ, non posset mihi dare. Aristoph.

B in Nubibus, Ἀλλ᾽ οὐ δύναμαι δείλαιος εὕδειν δακνόμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης. id est, At non possum infelix dormire a sumtu morsus. dicunt & κνίζειν, vt Theocritus ὀδυσσ. εἰδ. ε. Καὶ γὰρ μὰν κνίσδω, Μόρσων, τινά, καὶ τὺ δὲ λεύσσεις. Atque ego quidem, ô Morso, aliquem pungo, seu vellico. Eodem pertinet verbum κεντεῖν, quod est falsè dicto aliquem pungere, aut mordere, aut carpere: ad verbum autem, cor aut animum sic indere. vsitatum est Latinis & verbum *pungendi* ferè pro eodem illo, de quo agimus, *mordere*: vt Cic. ad Treb. libr. 7. *molestè ferebam antea te inuitum istic esse: pungit me rursus, quod scribis te esse istic libenter.* Idem ad Cœl. lib. 2. *extrema pagella pupugit me tuo chirographo.*

MVTENQVE COLORES?] expallescam? minime scilicet.

FALSVS HONOR IVVAT, &c.] quemadmodum, qui falso bonore delectatur, leuis est, vanus, & mendax: ita & qui falsa infamia commouetur, & exterretur. Plutarchus in procœmio Agidis & Cleomenis eleganter, & grauiter ostendit

C infamiæ metum Tib. & C. Graccbos summo loco natos, & optimè educatos, & rectissimo sibi fine proposito, ad remp. administrandam ingressos, perculisse ac perdidisse. Γράκχους ἀπώλεσεν ἀδοξίας φόβος, inquit ille. Sed non celabo lectorem, me in nonnullis libris manuscriptis reperisse scriptum, *Quem nisi mendosum & medicandum?* quam scripturam probat Simeo Bosius, & interpretatur *medicandum*, insanũ, & medicamentis egentem.

VIR BONVS EST QVIS?] quis est vir bonus opinione vulgi? nam versus duo, qui subsequuntur, *Sed videt hunc omnis, &c.* declarant, hunc talem non esse reuera virum bonum.

CONSVLTA PATRVM] senatusconsulta. nam senatores patres appellabantur.

SECANTVR] transiguntur, dirimuntur, deciduntur. sic idem sat. x. lib. 1. *ridiculum acri Fortius, & melius magnas plerumque secat res.*

QVO RESP. ET Q. C. T. TEN.] i. quo iurisconsulto consiliũ dante, & quo teste, causæ obtinentur.

SED VID. HVNC OMNIS, &c.] significat, multos haberi viros bonos, castos, integros, incorruptos, religiosos, qui si explorentur, penitusque inspiciantur, ac spectentur, reperiantur improbi, corrupti, scelerati, periuri, perfidi. D

INTRORS. TVRP. SPEC.] sic disputat Glauco apud Platon. lib. 2. de rep. atque ita colligit, *Quandoquidem existimatio, & opinio vim affert veritati, & penes eam est vita beatæ principatus, omnino studium nostrum eò conferendum est, vt viri boni, & iusti videamur: vestibula, & vmbracula quedam, & species, & adumbrata virtutis descriptio, nobis est comparanda, & circundanda. vulpes autem Archilochi varia, atque astuta, post illa innolucra, & pone illius generis vmbracula, attrahenda.* verba Platonis sunt hæc, ἐπειδὴ τὸ δοκεῖν, ὡς δηλοῦσί μοι οἱ σοφοί, καὶ τὰν ἀλάθειαν βιᾶται, καὶ κύριον εὐδαιμονίας, ἐπὶ τοῦτο δὴ τρεπτέον ὅλως. πρόθυρα μὲν καὶ σχῆμα κύκλῳ περὶ ἐμαυτὸν, σκιαγραφίαν ἀρετῆς περιγραπτέον, τὴν δὲ τοῦ σοφωτάτου Ἀρχιλόχου ἀλώπεκα ἑλκτέον ἐξόπισθεν κερδαλέαν, καὶ ποικίλην.

NEC FVRT. FECI, NEC FVGI] ostendit magnam partem hominum sese à maleficio, ac E peccato abstinere metu legum, & pœnæ. boni autem viri appellationem ei soli conuenire, qui sua sponte, & virtutis studio, non metu coactus, rectè faciat. idque declarat similitudine seruorum, qui plerumque in officio continentur verberibus, & plagis.

VRERIS] æderis. vrit enim verberum dolor. sic sup. Od. 4. epod. *Ibericis peruste funibus latus.* & sat. 7. lib. 2. *Quid refert vri virgis, ferróque necari Auctoratus eas?*

NON PASCES IN CRVCE] non tollêris in crucem, aliòve supplicio afficieris.

SVM BON. ET FR.] quia hominem nõ occidi: aut quia non sum furatus.

REN. NEG. ATQVE SABELL.] ego Horatius Sabellus renuo ac nego, te ideò bonum esse dicendum, quòd hominem non occideris, aut furatus non sis. nam pœnæ metu abstinuisti a maleficio, non amore recti. Sabellus autem idem valet, quod Venusinus: quia pulsis Sabellis, in loca vacua coloni Venusini deducti sunt à Romanis. F sat. 1. lib. 2. *Nam Venusinus arat finem sub vtrumque colonus, Missus ad hoc, pulsis, vetus est vt fama Sabellis, &c.*

METVIT] vitat, φυλάττεται. annotat. ad Od. 2. lib. 2.

OPERTVM] occultum, vt sup. epist. 7. ad Mæcen. 2. *hic vbi sæpe Occultum visus decurrere piscis ad hamum.*

ODERVNT PECC. BONI VIRT.] boni à peccando abstinent sua sponte, propterea quod in animum induxerunt, virtutem vitio præstare, siue ita sint comparati natura, siue hoc à recta institutione sint consecuti, siue ex vtroque. itque hi pàrent legibus sua voluntate, non metu pœnæ. quin nec legibus eis opus est, vt rectè faciant: cùm sine legibus, & suapte natura iustè, & temperanter viuant, iniustitiam autem & intemperantiam fugiant.

TV NIHIL ADMITTES IN TE] tu autem à peccato te abstinebis, metu pœnæ. non igi-

A tur reuera bonus es. ita si speres fore clàm, ad ingenium redibis, vt ait Terentius. Atqui qui pœnæ metu à furando, & similibus, se continet, nó quòd rem ipsam oderit, & condemnet, nihilo minus fur est, quàm qui furátur, inquit Dion Chrisostomus, nisi forte eum, qui interdiu quidem non furatur, sed noctis præsidio fretus, furati non dicemus interdiu, sed iustum esse. Verba Dionis sunt hæc oratione περὶ ἀρετῆς, id est de virtute: *Καίτοι οὐδὲν ἧττον ὁ φόβῳ κωλυόμενος τοῦ κλέπτειν ἀπέχεσθαι δοκεῖ, ἀλλὰ μὴ μισῶν τὸ πρᾶγμα, καὶ καταγνώσκων, κλέπτης τῶν ὑφαιρουμένων ἐστίν· εἰ μὴ καὶ τὸν ἡμέρας οὐ κλέπτοντα, ἀλλὰ νυκτὸς γενομένης, κλέπτην οὐ φήσομεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἀλλὰ δίκαιον εἶναι.*

Sit spes fallendi] si sit spes occultandi facinoris: si speres fore clàm maleficium, aut peccatum tuum: si speres fore vt lateas, &c. *fallere* hoc loco valet λανθάνειν. i. latère, vt annotauimus ad Oden 10. lib. 1. Plato libr. secundo de rep. similia quædam de vulgari hominum iustitia disputat, ostendens, eam parùm admodum ab iniustitia discrepare, his verbis, *ὡς δὲ καὶ οἱ ἐπιτηδεύοντες*
B *τὸ δίκαιον, ἀδυναμίᾳ τοῦ ἀδικεῖν, ἄκοντες αὐτὸ ἐπιτηδεύουσι, μάλιστ' ἂν αἰσθοίμεθα, εἰ τοιόνδε ποιήσαιμεν, τῇ διανοίᾳ δόντες ἐξουσίαν ἑκατέρῳ ποιεῖν ὅ, τι ἂν βούληται, τῷ τε δικαίῳ, καὶ τῷ ἀδίκῳ, εἶτ' ἐπακολουθήσαιμεν θεώμενοι ποῖ ἡ ἐπιθυμία ἑκάτερον ἄξει. ἐπ' αὐτοφώρῳ οὖν λάβοιμεν ἂν τὸν δίκαιον τῷ ἀδίκῳ εἰς ταὐτὸν ἰόντα διὰ τὴν πλεονεξίαν, ὃ πᾶσα φύσις διώκειν πέφυκεν, ὡς ἀγαθόν, νόμῳ δὲ καὶ βίᾳ παράγεται ἐπὶ τὴν τοῦ ἴσου τιμήν.* id est, *eos autem, qui iustitiam colere se profitentur, propterea, quòd iniuriam facere non possint, inuitos eam colere, facile intelligere possimus, si tale quiddam faciamus, primùm vt cogitatione nostra vtriq., tùm iusto, tùm iniusto quidlibet agendi potestatē permittamus: deinde eos sequamur, spectantes quònam vtrùmque cupiditas impellat. Manifestò igitur deprehendamus, iustum eodem, quo iniustum ire, propter immoderatas, & præcipuas opes, quas omnis natura, tanquam bonum, persequi solet: sed lege, & vi ad æqualitatis, seu ad æquitatis cultum, studiúmque reuocatur.* hactenus Plato. eodem loco deinceps affert fabulam illam Gygis omnibus notissimam, quam & M. Tul. posuit in tertio libro de Officijs: cuius quidem exempli hæc vis est, vt ostendat, di-
C uitiarum, potentiæ, dominationis, libidinis causa, nihil iniustè esse faciendum, etiam si Diis, hominibúsque semper ignotum sit futurum. Idem M. Tull. lib. 1. de legibus, *Quod si pœna,* (inquit) *si metus supplicij, non ipsa turpitudo deterret ab iniuriosa, facinorosáque vita, nemo est iniustus: & incauti potius habendi sunt, quàm improbi. Tum autem, qui non ipso honesto mouemur, vt boni viri simus, sed vtilitate aliqua, atque fructu, callidi sumus, non boni. Nā quid faciet is homo in tenebris, qui nihil timet, nisi testem, vel iudicem? quid in deserto loco, nactus, quem multo auro spoliare possit, imbecillum, atque solum?* ad eandem sententiam pertinent, quæ scribit lib. 2. de Finibus, his verbis, *Iam si modestia, si pudicitia, si vno verbo, temperantia, pœna, aut infamiæ metu coercebuntur, non sanctitate sua se tuebuntur: quod adulterium, quod stuprum non se proripiet, ac proijciet aut occultatione proposita, aut impunitate, ac licentia?*

Miscebis sacra profanis] id est, sacra, & profana libidine, & cupiditate tua exæquabis. sacrorum, & profanorum dilectum, atque discrimen vtilitate tolles. D

Est damn. levius: sed non facin. tam. esto:] sic reperi húc versum productum ab antiquo, & nobili scriptore, Accursio Florent. Et verò consuetudo Latini sermonis postulat, vt ita loquamur, *leue damnum*, *leue facinus*, non *lene*.

Esto] concessio est, vt sat. 1. libr. 2. *esto, si quis mala.* & sat. 2. lib. 2. *hac magis illa, Imparibus formis deceptum te patet: esto. Vnde datum sentis, &c.* & sat. 3. eiusdem. *Integer est mentis Damasippi creditor? esto.* sat. 6. lib. 1. *Namque esto populus Leuino mallet honorem, Quàm Decio mandare nouo.* epist. 1. lib. 1. *verùm Esto alijs alios rebus, studiisque teneri.* & ep. proxima, infrà, *Sedit, qui timuit, ne non succederet: esto.* sic M. Tull. Diuinat. in Verr. *Esto: ipse nihil est, nihil potest. at venit paratus cum subscriptoribus exercitatis, & disertis*, Idem Vert. 4. *Verùm esto: alio loco de aratorum animo, & iniurijs videro:* Verr. 5. *Verùm esto: reperietur aliquis fortis, & experiens arator*, Idem de finib. 2. *Esto: fecerit, si ita vis, Torquatus propter suas vtilitates.* Lucret. lib. 2. *Sed tamen esto iam posse hæc æterna manere.* sic & Plato cùm multis in locis, túm in Sophista: & ceteri Græci, ἔστω. vtuntur & voce εἶεν, pro eodem, Eurip. Medea, E
Εἶεν· καὶ δὴ τεθνᾶσι· τίς με δέξεται πόλις;

Vir bonus] opinione vulgi.

Deos vel porco] vt Tellurem, epist. ad Aug. *Tellurem porco, Siluanum lacte piabant* & Genium, vt Od. 17. libr. 3. in extr. *cras Genium mero Curabis, & porco bimestri, &c.*

Iane pater, clare: clare, &c.] posteaquàm (inquit Horatius) hæc pronuntiauit clarè, *ô Iane pater*, vel si Apollinem precetur, *ô Apollo*, reliqua, quæ petit à Dijs, summissa voce, & lingua compressa, persequitur, ne à quoquam exaudiatur. sic infrà sat. 6. *Matutine pater, seu Iane libentius audis.* Sed cur Ianum, patrem appellat? fortasse propter eius antiquissima, & maxima in populum Ro. beneficia, vt à quo Itali feritate posita, humanitatem & mansuetudinem acceperunt. Idem primus coronas, quas in vino adhibebant, rateis, & nauigia, & nummos æreos F inuênit, vt testatur Athen. libr. vltimo, his verbis, *Ἰανὸς ὁ παρ' ἡμῖν θεός, ὃν πατέρα προσαγορεύομεν, πρῶτος εὗρε στέφανον*, &c. paucis pòst. *Ἰανὸν δὲ λόγος ἔχει διπρόσωπον γεγονέναι, τὸ μὲν ὄπισθεν, τὸ δ' ἔμπροσθεν ἔχοντα πρόσωπον, ἀπὸ τούτου καὶ τὸν Ἰανὸν ποταμὸν, καὶ τὸ ὄρος Ἰανὸν ὀνομάζεσθαι κατοικήσαντος αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους: πρῶτον δὲ καὶ στέφανον εὑρεῖν καὶ σχεδίας, καὶ πλοῖα καὶ νόμισμα χαλκοῦν πρῶτον χαράξαι. διὸ καὶ τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα πολλὰς πόλεις, καὶ κατὰ τὴν Ἰταλίαν, καὶ Σικελίαν ἐπὶ τοῦ νομίσματος ἐγχαράττειν πρόσωπον διπρόσωπον, καὶ ἐκ θατέρου μέρους ἢ σχεδίαν, ἢ στέφανον, ἢ πλοῖον.* i. Ianus, qui apud nos deus est, quem patrem appellamus, primus coronam reperit, &c. Ianum autem dicunt duas facies habuisse, vnam pòst, alteram antè. ex hoc & Ianum fluuium, & montem Ianum nominari, quód is in eo monte habitarit. Primum autem etiam coronam repperisse, & rateis, & nauigia, & nummum æreum sculpsisse. Quapropter multas & Græciæ ciuitates, &

Italiæ

A Italiæ, & Siciliæ in nummo faciem incidere bicipitem, aut bifrontem, & in eius altera parte aut ratem, aut coronam, aut nauigium.

LABRA MOVET MET. AVD.] labra mouet tantùm: vocem autem non attollit, nolens audiri. hunc locum æmulatus est Persius satyr. 2. *Haud cuiuis promtum est, murmúrque, humileisque susurros Tollere de templis, & aperto viuere voto.* volebant autem Pythagorei, clara voce dijs immortalibus supplicari: eiúsque rei rationem afferens Clemens Alexandr. στρωμ. δ. non quòd (inquit) existimarent, eos à Deo non exaudiri, qui summisse loquerentur, sed quòd preces, iustas esse volebant: qualeis certè neminem pudeat multis audientibus, & conscijs nuncupare. Clementis verba sunt hæc, τί ποίνυν οἱ Πυθαγόρειοι βουλόμενοι μετὰ φωνῆς εὔχεσθαι κελεύουσι; ἐμοὶ δοκεῖ, οὐχ ὅτι τὸ θεῖον ᾤοντο μὴ δύνασθαι τῶν ἡσυχῆ φθεγγομένων ἐπαΐειν, ἀλλ' ὅτι δικαίας ἐβούλοντο εἶναι τὰς εὐχάς, ἃς οὐκ ἄν τις αἰδεσθείη ποιεῖσθαι πολλῶν συνειδότων. hæc notauit P. Victorius Flor. Var. lect. lib. Quibus adde illa Platonis ex Alcibiade secundo,

B gratiorem esse deo εὐφημίαν, id est, bona dicta, seu bona verba, hoc est, vt Plato interpretatur, iustas & ritè nuncupatas preces, quàm omneis omnium Græcorum victimas cum blasphemia, id est, maledicentia coniunctas. Vtinam nos Christiani hæc audiremus, & aliquando intelligeremus, bona verba, id est, preces ritè conceptas, quales sunt eæ, quæ ex sacris litteris sumtæ, quæque intellectæ & pura mente elatæ sunt, deo gratas esse, non blasphemiam, id est, preces arbitratu nostro, & ex libidine nostra comppositas, iniustas scilicet, & planè impias, & quod ridiculum est, plerumque neque ab ijs, qui eas lingua nuncupant, neque ab ijs, qui audiunt, intellectas.

LAVERNA] hanc furum, & eorũ, qui sua consilia, factáque occultari volunt, deam esse dicunt. à qua lauerniones, fures, antiqui dixerunt, (inquit Festus) quia sub eius tutela essent. & Nonius: *Lauerna*, dea, cui fures supplicant.

FALLERE] id est, latere. da vt latere possim: da vt mea iniustè facta sint ignota, atque occulta.

C DA IVSTVM, SANCT. Q. V.] sic legendũ videtur, & ita habent omnes nostri libri veteres duob. exceptis, in quibus est *da iusto sanctoq. videri* quam scripturam tamen etiam probo. reperitur enim ἀπὸ κοινοῦ *mihi*: vt sit, *da mihi iusto, &c.*

QVI MELIOR, &c.] id est, qua re melior: quasi dicat, nihilo melior. *qui melior seruo, qui liberior, &c.* habent tres cod. Vatic. & Iannoct. Faern. Torn. & quattuor alij, quos hîc in Gallia cõsului, Clericanus, Nicotianus, Russardini duo, vt nõ dubitem, quin ita legendum sit, non *Quo*.

NAM, QVI CVP. MET. QVOQVE] eiusdem enim est ingenij cupere, quod nõ habeas, bonum, & metuere, quod habere nolis, malum.

LOCVM VIRT. DESER.] ἔλιπε τὴν τάξιν, locum non tenuit. est autem translatio ducta à re militari. Sic Demosth. in orat. περὶ στεφάνου, translatè dixit, se solum duris reipub. temporibus beneuolentiæ erga populum Ath. ordinem non deseruisse, μόνος τῶν πολιτευομένων τὴν τῆς εὐνοίας τάξιν ἐν τοῖς δεινοῖς οὐκ ἔλιπον. λειποτάκτας, apellant Græci, loci, seu ordinis desertores. & λειποταξίαν, crimen eius, qui locum D non tenuit in acie, & λειποτακτεῖν, locum, seu ordinem suum relinquere, ac deserere: quod est flagitiosissimum in re militari.

FESTINAT] semper studet augendæ rei: occupatus est in amplificanda re familiari. Festinat qui ita properat, vt nihil agat.

ET OBRVITVR RE] & obruitur pecunia, tanquam fluctu.

VEND. CVM POSS. CAPT. &c.] hominẽ auarum, & nimio lucri studio deditum, cum seruo comparat hoc modo, Quemadmodum (inquit) captiuum occidere non solemus, sed seruamus, vt nobis vsui sit: sic hominem auarũ, nihil à captiuo differentem, vtpote qui se pecuniæ tradiderit constringendum, neque à suo studio abducere, neque occidere debemus, sed ei permittere, vt pascat, aret, nauiget, & ceteris seruilibus muneribus per omnem vitam fungatur. Plato quidem libr. 2. de rep. mercatores διακόνους πόλεως, id est, seruos ciuitatis appellat.

OCCIDERE NOLI] id est, serua. serui enim E à seruando dicti sunt.

SINE PASCAT] sine vt pascat oueis, boues, capras, &c.

DVRVS] laboriosus, laboris perferens, labori non succumbens. suprà epist. 7. libr. 1. *Durus, ait, Vultei nimis, attentúsque videris.*

ANNONÆ PROSIT] annonam efficiat viliorem, tritico, vino, ceterísque rebus aliunde supportandis.

PENVSQVE] hoc penus, oris dicimus, & hæc penus, us. M. Tull. libr. de natura deorum. 2. *Penates, siue à penu ducto nomine, (est enim omne, quo vescuntur homines, penus) siue ab eo, quòd penitus insideant.*

VIR BONVS, ET SAPIENS] nunc de eo, qui reuera sit vir bonus, & sapiens loquitur.

AVDEBIT DICERE] nullo metu deterritus dicet.

PENTHEV, RECTOR THEB.] hæc, quæ deinceps sequuntur, ab Euripide paulùm immutata mutuatus est Horatius. conatus est autem his F versibus hic poëta viri boni, veréque sapientis libertatem, animique magnitudinem, & constantiam ante oculos ponere: quibus ille virtutibus septus, ac munitus, omneis res humanas vna virtute inferiores esse ducit: paupertatem, morbum, exsulium, vincula, cruciatum corporis, mortem denique contemnit, summum bonum in honesto, & virtute locat: turpitudinẽ, & vitium, summum malum esse existimat. versus Euripidis sunt hi in Bacchis, Διον. Εἴφ' ὅ, τι παθεῖν δεῖ. τί με τὸ δεινὸν ἐργάσῃ; Πενθ. Πρῶτον μὲν ἁβρὸν βόστρυχον τεμῶ σέθεν. Διον. ἱερὸς ὁ πλόκαμος. τῷ θεῷ δ' αὐτὸν τρέφω. Πενθ. Ἔπειτα θύρσον τόνδε παράδος ἐκ χεροῖν. Διον. Αὐτός μ' ἀφαιροῦ. τόνδε Διονύσου φορῶ. Πεν. Εἱρκταῖσί τ' ἔνδον σῶμα σὸν φυλάξομεν. Διον. Λύσει μ' ὁ δαίμων αὐτός, ὅταν ἐγὼ θέλω. qui fuerant iam antè à Mureto ad hunc locum annotati, animaduertat autem studiosus vtriusque linguæ adolescens, primum Euripidis versum sic esse ab Horatio redditum, *quid me perferre, patiq. Indignũ coges?* Secũdo autem Euripidis versu prætermisso,

 in

A in quo minatur Pentheus Baccho, se ei comtos capillos secturum, & tertio, quo Bacchus respondet, eos Deo consecratos esse: quarto versui Græco respondere hæc Latina aliquantū à Græcis dissidentia, *adimam bona.* illa autem, quæ deinceps sequūtur, *nempe pecus, rem, Lectos, argentum*, ab Horatio esse de suo addita: Græcis illis Αὐτός μ' ἀπαιτεῖ, paria propemodum esse hæc Latina, *tollas licet*. reliquam Græci versus partem à Latino poeta esse prætermissam. sextum versum ab Horatio sic esse redditum, *in manicis, & Compedibus sæuo, &c.* septimū sic, *Ipse deus, simulatque volam, me soluet.*

Nempe pecvs, rem, &c.] hæc intelligenda sunt à sapiente responderi, hoc modo, tu minaris te mihi bona ademturū. quæ bona? nempe bona fortunæ, quæ ego bona non appello. Errant autem qui putant hæc etiam esse verba Penthei. neque eos mouere debet vox. *nempe* responsioni seruiens. sic enim Ter. Andr. *nempe vt curentur recte hæc*. huc pertinent illa, quæ sunt parad. 1. *Nec ego vmquam illum bona perdidisse dicam,*
B *si quis pecus, aut supellectilem amiserit, &c.*

In manicis] manicæ, vincula, quibus manus vinciuntur. Virg. Æn. 2. *manicas, atque arcta leuari Vincla iubet Priamus*. Plaut. Capt. *Iniice huic actutum manicas mastigiæ.*

Opinor, Hoc sentit] opinor (inquit Horatius) hoc sentit vir bonus, & sapiens: hocque significat his verbis, *ipse deus me soluet*, se moriturum. Gulielmus Sirletus paullo ante hanc secundam editionem propter singularem doctrinam ac virtutem factus ecclesiæ Ro. cardinalis dicebat sibi videri Euripidis sententiam ab Horatio non esse intellectam. nam verbis illis, λύσει μ' ὁ δαίμων αὐτός, id est, soluet me deus ipse, non significat Bacchus apud Euripidem (inquit ille) se moriturum, sed se vinculis & carcere liberatum iri. Sed respondere licet, Horatium tum superiores Euripidis versus, tum postremum aptissime in rem suam vertisse, atque ad sententiam suam felicissime accommodasse. Nam cùm corpus animi sit tanquam carcer, vt plerique philosophi dixerunt, & mortuos
C dicamus corporis vinculis esse solutos: quemadmodum, qui carcere, & vinculis liberati sunt, rectè solutos dicimus: ita quos deus vitam cum morte commutare voluerit, cùm moriendo omnibus miseriis humanis defungantur, non ineptè solui dici possunt.

Mors vlt. lin. rer. est] vltima linea, id est, πέρας finis, seu extremum, vt M. Tull. ad Torquatum, *cùm omnium rerū mors sit extremum.* & Demosth. πέρας γὰρ ἅπασιν ἀνθρώποις τοῦ βίου θάνατος & Arist. li. 3. de morib. ad Nic. hanc rationem affert, quare mors sit omnium rerum res horribilissima, quia est extremum, nihilque reliquum est mortuo, neque quod bonum, neque quod malum sit. Videtur autem in his verbis *vltima linea*, tralatio esse ducta vel à figuris mathematicis, quæ lineis terminantur, vel a pictura. Sciendum est autem veteribus illis, tum philosophis, tum plerisque aliis nihil minus, quàm philosophis, mortem non fuisse habitam in malis, immò illos ad eam, tanquam ad certissimum miseriarum suarum portum, confugere esse solitos. referti sunt libri M. Tullij hac sententia, nihil mali esse in morte: in qua si resideat sensus, immortalitas illa potius, quàm mors ducenda sit: sin sit amissus, nulla videri miseria debeat, quæ non sentiatur. Verun- D
tamen Pythagoras vetabat, imperatoris, id est, dei iniussu, de vitæ præsidio decedere: & Plutarchus in libro ὅτι οὐδὲ ζῆν ἔστιν ἡδέως κατ' Ἐπίκουρον grauissimè contra eos disputat, qui in rebus aduersis mortem sibi consciscere licere putant: & Aristoteles libr. 4. de morib. ad Nicom. negat esse magnanimi in rebus aduersis sibi manus afferre. idem ait libr. 5. eum, qui se sua manu exanimet, iniuriam facere, si non sibi, certè ciuitati.

17. AD SCÆVAM.

QVAMVIS, Scæua, satis per te tibi consulis: & scis,
Quo tandem pacto deceat maioribus vti: E
Disce docendus adhuc, quæ censet amiculus: vt si
Cæcus iter monstrare velit: tamen aspice, si quid
Et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur.
Si te grata quies, & primā somnꝰ in horā
Delectat: si te puluis, strepitúsq; rotarum,
Si lædit caupona: Ferentinum ire iubebo.
Nam neque diuitibus contingunt gaudia solis:
Nec vixit malè, qui natus, moriénsque fefellit.
Si prodesse tuis, paullóq; benignius ipsum
Te tractare voles: accedes siccus ad vnctum. F
Si pranderet olus patienter: regibus vti
Nollet Aristippus. si sciret regibus vti:
Fastidiret olus, qui me notat. vtrius horū
Verba probes, & facta, doce: vel iunior audi,
Cur sit Aristippi potior sententia. namq;
Mordace Cynicū sic eludebat, (vt aiūt)
Scurror ego ipse mihi: populo tu. rectius hoc, & (alat rex,
Splendidius multo est, equus vt me portet:
Officium facio. tu poscis vilia rerum,
Dante minor: quāuis fers te nullius egētē

Omnis

A *Omnis Aristippum decuit color, & status, & res,*
Tentantē maiora, ferè præsentibus æquū.
Contrà, quē duplici pāno patiētia velat:
Mirabor, vitæ via si conuersa decebit.
Alter purpureū non exspectabit amictū:
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet:
Personámq; feret nō inconcinnus vtrăq;.
Alter Mileti textam cane peius, & āgue
Vitabit chlamydem: morietur frigore, si non
Rettuleris pannum. refer: & sine viuat ineptus.
B *Res gerere, & captos ostendere ciuibus hosteis:*
Attingit soliū Iouis, & cælestia tentat.
Principibus placuisse viris, non vltima laus est.
Non cuiuis homini contingit adire Corinthum.
Sedit qui timuit, ne non succederet: esto.
Quid? qui peruenit, fecitne viriliter? atqui
Hic est, aut nusquam, quod quærimus. hic onus horret,
Vt paruis animis, & paruo corpore maius:
inane est:
Hic subit: & perfert. aut virtus nomen
C *Aut decus, & pretium rectè petit experiens vir.*
Coram rege suo de paupertate tacentes
Plus poscente ferent. distat, sumásne pudenter:
An rapias. atqui rerum caput hoc erat, hic fons.
Indotata mihi soror est, paupercula mater,
(mus,
Et fundus nec vendibilis, nec pascere firQui dicit: clamat, victum date succinit alter:
(dra.
Et mihi diuiduo findetur munere qua-
Sed tacitus pasci si posset coruus: haberet
Plus dapis, & rixæ multo minus, inuidiæq;. D
(ilus amœnum,
Brundisium comes, aut Surrentum du-
Qui queritur salebras, & acerbum frigus, & imbreis:
(tica plorat:
Aut cistam effractam, aut subducta via-
Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam
(mox
Sæpe periscelidem raptam sibi flentis: vti
Nulla fides damnis, verisq; dolorib. assit:
Nec semel irrisus triuiis attollere curat
Fracto crure planum: licet illi plurima manet
(rim:
Lacryma: per sanctum iuratus dicat Osi-
Credite, non ludo, crudeles tollite claudū.
Quære peregrinum, vicinia rauca reclamat. E

PER TE] id est, sine alterius præcepto, aut cōsilio. Sapientissimus autem ille est, qui per se sibi consulit: secundum sapientię gradum tenet qui alteri bene suadenti obtemperat: deterrimus qui neque per se sapit, neque bene monēti paret. Hesiod. *Οὗτος μὲν πανάριστος*, &c. Optimus ille quidem est, &c. notissimi sunt versus. lege Arist. libr. 1. de morib. ad Nicomach. non longe à princip.

MAIORIBVS VTI] id est, aduersus maiores se gerere: quo pacto maiores & potentiores tractandi sint. etiam sat. 1. lib. 2. potentiores amicos, maiores vocat. *maiorū ne quis amicus Frigore te feriat.* Quod autem ad loquendi genus attinet, *maioribus vti*: sic loquuntur Græci *χρῆσθαι*. Epicharmus, *γνῶθι πῶς ἄλλῳ κέχρηται*, id est, cognoscito quo pacto se aduersus alium gesserit. Xenoph. *ἀπομνημ. α. ἀλλὰ Κρίτων τε Σωκράτους ἦν ὁμιλητὴς, καὶ Χαιρεφῶν, καὶ Χαιρεκράτης*, &c. *οὐχ ἵνα δημηγορικοὶ ἢ δικανικοὶ γένοιντο, ἀλλ' ἵνα καλοί τε κἀγαθοὶ γενόμενοι καὶ οἴκῳ, καὶ οἰκέταις, καὶ οἰκείοις, καὶ φίλοις, καὶ πόλει, καὶ πολίταις δύναιντο καλῶς χρῆσθαι.* i. & Crito Socratis erat familiaris, & Chærephon, & Chærecrates, &c. non vt ad concionandum, aut iudicandum parati, atque instructi essent, sed vt viri boni atque honesti effecti & sua domo, & seruis, & propinquis, & amicis, & ciuitate, & ciuibus bene vti possent. F

VT SI CÆCVS ITER MONSTRARE VELIT] hoc dicit *εἰρωνευόμενος*: quod est Horatio vsitatum. nam neque ducem viæ cæcum quisquam adhibet impunè, neque stulti cōsilium sequitur. notum illud *τυφλὸς ὁδηγός*. id est, cæcus viæ dux.

SI QVID] id est, an aliquid. vt Græci *εἴ τι*: vt alibi admonuimus.

PROPRIVM FECISSE] in rem tuam vertere, tibi asciscere, vendicare, *σφετερίζειν*.

SI TE GR. QVIES] si te otiosa vita delectat, &c.

PRIMAM

A PRIMAM SOMNVS IN HORAM] somnus vsque ad solis ortum. si te delectat (inquit) vita quieta, tranquilla, secura: sequitur deinceps, *si te puluis, strepitúsque rot.* id est, ab omni strepitu vrbano remota, &c.

SI TE PVLVIS, STREP. QVE ROTAR. &c.] quæ sunt in vrbe Roma propter crebra, quæ in ea sunt, vehicula.

SI LÆDIT CAVP.] quidam libri manuscrip. habent, *Si lædet, &c.*

FERENTINVM] oppidum Hernicorum infrequens, & incelebre.

NAM NEQVE DIVIT. CONT. G. S.] immo plerique diuites ærumnosissimè ac miserrimè viuunt. Quis autem in diuitiis vitam beatam vnquam positam esse dixit, nisi aut qui numquam gustauerit verissimas & sincerissimas voluptates: aut qui nihil aliud habeat, quo delectetur, quàm bona externa: aut qui sit egentissimus, careátque rebus omnibus ad victum necessariis, & victum mendicare cogatur? nam talem hominem non sit mirum B in diuitiis summum bonum collocare.

NEC VIX. MA. QVI NA. MOR. FEF.] Græcè locutus est Latino sermone. sic enim illi loquerentur, ὃς ἔλαθε γενόμενός τε καὶ θανών· qui natus & mortuus latuit, idest, cuius ortus, & interitus fuit hominibus incognitus atque obscurus: vel quem neque natum, neque mortuum esse quisquã mortalium sciuit. sic enim loquitur M. Tull. epist. ad Pap. Pætum libr. 9. cuius princ. *Duabus tuis, &c. quos ego non modo Reges appellatos, sed omnino natos nesciebam.* Respexit autem illud Epicuri λάθε βιώσας: quod improbat, & refellit Plutarchus in libello, εἰ καλῶς εἴρηται τὸ λάθε βιώσας. eodem pertinent Horatianum illud in epist. ad Loll. 2. inf. *fallentis semita vitæ.* sic Eurip. Iphig. in Aulide, ζηλῶ δ' ἀνδρῶν, ὃς ἀκίνδυνον βίον ἐξεπέρασ' ἀγνὼς, ἀκλεής· τοὺς δ' ἐν τιμαῖς ἧσσον ζηλῶ. quorum versuum hæc ferè sententia est. fortunatum autem cum iudicio, qui ignotus, inhonoratus, inglorius cursum vitæ confecit: eos verò, qui honores adepti sunt, minus fortunatos puto. Sententia contraria in Medea, Εἴη δ' ἔμοιγε μήτε χρυσὸς C ἐν δόμοις, Μήτ' Ὀρφέως τι κάλλιον ὑμνῆσαι μέλος Εἰ μὴ ἐπίσημος ἡ τύχη γένοιτό μοι, id est, *Verùm neque auro mi domus refulgeat, Neque Orpheo cãtare dulcius sciã, Nisi honore, gloriáque magnus claream.*

BENIGNIVS] liberalius, largius, latius: vt alibi docuimus. huic loco similis est ille sat. 2. lib. 2. *& tractari mollius ætas Imbecilla volet.*

ACCEDES SICCVS AD VNCTVM] tu pauper, & tenuis te ad amicitiam copiosi & diuitis applicabis. vnctum, id est, vnguento delibutum, & ita diuitem. Terent. in Phorm. *Téne asymbolum venire vnctum, atque lautum e balneis, &c.* vel dic esse ἀλληγορίαν.

SI PRANDERET OLVS PATIENTER, &c.] Diogenes Laërtius hoc Diogenis in Aristippum dictum, & Aristippi responsum sic refert in Aristippo, & Diogene, παριόντα ποτὲ αὐτὸν λάχανα πλύνων Διογένης ἔσκωψε, καί φησιν· εἰ ταῦτα ἔμαθες προσφέρεσθαι, οὐκ ἂν τυράννων αὐλὰς ἐθεράπευες. ὁ δὲ, καὶ σύ, εἶπεν, εἴπερ ᾔδεις ἀνθρώποις ὁμιλεῖν, οὐκ ἂν λάχανα ἔπλυνες, id est, *prætereuntem quondam eum olera lauans Diogenes cauillatus est, his verbis: si hæc in cibum adhibere* D *didicisses, tyrannorum aulas non coleres: ille autem, at tu (inquit) si hominum consuetudine & congressu vti scires, olera non lauares.* Fuit porrò Aristippus Socratis discipulus, & ab eo fluxit Cyrenaica disciplina. vixit enim molliter, sumtuosè, voluptariè, omni vnguentorum, vestium, mulierum luxuria conquisita, vitam beatam in vna voluptate locãs, eáque præsente, similiter, atque asôti, neque memoriam præteritarum voluptatum, neque spem futurarum quicquam existimans ad se pertinere. M. Tull. lib. 3. de orat. ad Qu. Fr. *tum ab Aristippo, quem illæ magis voluptariæ disputationes delectarant, Cyrenaïca philosophia manauit.*

FASTIDIRET] aspernaretur, respueret. epist. ad Iul. Flor. hoc libr. *Fastidire lacus, & riuos ausus apertos.*

QVI ME NOTAT] Diogenes, qui mihi turpem notam inurit.

MORDACEM CYNICVM] rectè & aptè *mordacem* dixit, cùm de Cynico, id est, quasi cane loqueretur. Nam & Plautus mordacem canem E dixit quodam loco, & Laërtius in Cynici vita scribit, eum interrogatum, quid faciat, quamobrem canis nominetur, respondisse, se iis, qui largiantur, adulari: non largienteis allatrare: improbos mordere. sic ille, τοὺς μὲν διδόντας σαίνων, τοὺς δὲ μὴ διδόντας ὑλακτῶν, τοὺς δὲ πονηροὺς δάκνων. Idem Horatius *mordaces sollicitudines* dixit Oda. 18. lib. 1. & *mordax ferrum* Oda 6. lib. 4. & *mordacem* pro eo, quem Græci φιλεπιτιμητὴν, & φιλόψογον, & κακήγορον, & κέρτομον, id est, reprehendendi, & vituperandi cupidum, & corripientem, & maledicum appellãt, sat. 4. lib. 1. *Liuidus & mordax videor tibi.*

ELVDEBAT] risu & ioco refellebat. sumtũ à gladiatoribus. Sic M. Tull. principio actionis primæ in Verr. *magnas accusatoris minas, magnámq. expectationem iudicij, ad nostrum arbitrium, libidinémque eludemus.*

SCVRROR EGO IPSE MIHI] risum moueo diuitibus, vt mihi prosim, & iucundè viuam. tu scurrando ludum, & voluptatem populo præbes, nihilque tibi ex ea re quæritur. F

EQV. VT ME PORT. ALAT REX] prouerbium est Græcum ἵππος με φέρει, βασιλεὺς τρέφει. regem autem appellant Latini etiam eum, qui parasitos, atque adeò viros honestos alit. Terent. in Phorm. *ammo enim nemo satis pro merito gratiam regi refert. Téne asymbolum venire vnctum, atq. lautũ e balneis, otiosum ab animo, cùm ille & cura & sumtu absumitur, dum tibi sit, quod placeat? &c.* lege ann. ad illud Od. 36. lib. 1. *non alio rege.*

TV POSCIS VILIA RERVM] hunc locum restitui, secutus auctoritaté trium librorum Vatic. & Ianni. Torn. Rain. Card. & eorum, quos postea in Gallia vidi, Cleric. Nicotianorum, Rossardinorum. dictum est autem *vilia rerum*, vt *vana rerum, amara curarum, angusta viarum,* & similia quæ notauimus ad Od. 12. lib. 4.

DANTE MINOR] tu inferior eo, qui tibi dat.

QVAMVIS FERS TE NVLL.] id est quamuis ita te iactes, atque ostentes, quasi nulla re egere videaris.

COLOR

A COLOR] vel vestitus, vel vitæ genus. sic Laert. ἦν δὲ ἱκανὸς ἁρμόσασθαι καὶ τόπῳ, καὶ χρόνῳ, καὶ προσώπῳ, καὶ πᾶσαν περίστασιν ἁρμονίως ὑποκρίνασθαι, id est, *poterat autem Aristippus se & ad locum, & ad tempus, & ad personam accommodare, atque omnem vitæ statum conuenienter, aptéque simulare.* sat. 1. lib. 2. *Quisquis erit, scribam, vitæ color.*

TENT. MAIORA, FERE PRÆS. ÆQVVM.] id est quærentem quidem maiora, seu meliora: præsentibus autem ferè contentum: præsentia æquo animo ferentem. sic Isocrat. ad Dem. στέργε μὲν τὰ παρόντα, ζήτει δὲ τὰ βελτίω. id est, ama quidē præsentia, seu æquum animum præsta in præsentibus, sed quære meliora.

CONTRA QVEM DVPLICI PANNO, &c.] Diogenem Cynicum, qui patienter panno duplici vestitur, ac velatur. duplicem pannum διπλοΐδα interpretantur nonnulli. Instituit autem primus Diogenes Cynicus pallium duplicare, vt refert Laert. his verbis: πρῶτος ἐζώσατο δ' ὥς τινες τρίβωνα διπλώσας πρῶτος. Seruius ad illum locum Virg. Æn. 5. B *duplicem ex humeris reiecit amictum*: profert hunc locum.

MIRABOR, &c.] id est, mirum mihi erit, si noua viuendi ratio eum decebit: quasi dicat, vix adduci possum, vt credam, futurum, vt conuersa, & commutata vitæ ratio eum deceat.

VITÆ VIA] vitæ institutum, vitæ genus, &, vt loquitur ipse, *vitæ color.*

ALTER] Aristippus non *exspectabit*, dum habeat amictum purpureum, sed qualibet veste amictus, per medium forum ambulabit. Itaque refert Diog. Laert. ei dixisse Platonem, vel (vt alij) Stratonem, σοὶ μόνῳ δέδοται καὶ χλαμύδα φορεῖν, καὶ ῥάκος. id est, tibi soli datum est & chlamydem gestare, & pannum lacerum. lib. I. an noct. habet *enitabit.*

NON INCONCINNVS] non inconcinnè, non inuenustè, non indecorè: vel nō inconcinnus, id est, non indecoram speciem præ se ferens, οὐκ ἀσχήμων, non deformi specie.

VTRANQVE] nūc cultu ornatiore, nunc sordido, humilique vestitu vtetur. *personā ferre* etiam C Liuius dixit lib. 3. *Ille finis Appio alienæ personæ ferendæ fuit: suo iam inde viuere ingenio cœpit.*

ALTER] Diogenes Milesiam vestem reijciet ex optima lana. Virg. Georg. 3. *quamuis Milesia magno Vellera mutentur.* Est autem Miletus vrbs Asiæ, in qua optimæ lanæ nascebātur & tingebantur. Sic fere inter se cōparat Diogenē Cynicum, & Aristippum Tyrius Max. λέγω δὴ, οὐδὲν γὰρ ζήλου ἄξιον, τὸ τοῦ Διογένους θυλάκιον καὶ ἡ βακτηρία: ἀλλ' ἔξεστί που καὶ ταῦτα περιβεβλημένον, Σαρδαναπάλου εἶναι κακοδαιμονέστερον. ὁ Ἀρίστιππος ἐκεῖνος πορφυρίδα ἀμπεχόμενος, καὶ μύροις χριόμενος, οὐχ ἧττον τοῦ Διογένους ἐσωφρόνει, &c. id est, Nihil enim habet æmulatione, aut admiratione dignum Diogenis saccus, & baculum: sed licet etiam his amictum, Sardanapalo esse miseriorē. Aristippus ille vestem purpuream gerens, & vnguentis delibutus, nihilo Diogene sapientior ac temperantior erat, &c.

CANE PEIVS, ET ANG. VITAB.] vitabit acerrimè, prouerbialiter dictum. Plautus Mercat. *nempe vxor ruri est tua, quam dudum dixeras te* D *odisse aque, atque angueis.* Theophr. libro, qui inscribitur, ἠθικοὶ χαρακτῆρες, cap. περὶ εἰρωνείας, τὰ δὴ τῶν ἠθῶν μὴ ἁπλᾶ, ἀλλ' ἐπίβουλα φυλάττεσθαι μᾶλλον δεῖ, ἢ τοὺς ἔχεις. id est, mores igitur non simpliceis, sed insidiosos, vitare magis oportet, quàm viperas.

INEPTVS] ineptus ad omnem fortunæ habitum, vel ad vtramque personam, vel ineptus simpliciter.

RES GER. ET CAPT. OSTEND. &c.] Qui in rep. gerenda versantur, & qui res magnas, & laudabiles gerunt siue domi, siue belli, diuinis propemodum honoribus afficiuntur, & proximè ad Deos accedunt. sic Pindarus ὠδ. α. ἰσθμ. ait ex certaminibus, aut re militari laudem, & gloriam maximam comparari: ex ceteris autem studiis, atque artibus eam dumtaxat quemque mercedem ferre, quæ ad ventrem explendū, famémque propulsandam valeat. Pindari verba sunt hæc, μισθὸς γὰρ ἄλλοις ἐφ' ἔργμασιν ἀνθρώποις γλυκὺς, μηλοβότᾳ τ', ἀρότᾳ τ', ὀρνιχολόχῳ τε, καὶ ὃν πόντος τρέφει. γαστρὶ δὲ πᾶς τις ἀμύνων λιμὸν αἰανῆ τέταται. ὃς δ' ἀμφ' ἀέθλοις, ἢ πολεμίζων E ἄρηται κῦδος ἁβρὸν, εὐαγορηθεὶς, κέρδος ὕψιστον δέχεται, πολιατᾶν καὶ ξένων γλώσσας ἄωτον. i. merces enim aliis alia dulcis ob sua facta hominibus quæritur, ouium pastori, & aratori, & aucupi, & mercatori per mare currenti, & ex mari victum paranti. Sed vnusquisque eò spectat, eóque suos omneis conatus confert, vt famem horribilem à ventre propulset. Qui verò vel in certaminibus Circensibus, vel in bello & in acie gloriam insignem consecutus fuerit, ab omnibus laudatus, maximum lucrum facit, nempe ciuium & peregrinorum linguæ florem accipit. hoc igitur significat Horatius: res gerere bellicas, aut vrbanas propemodum ad deorum immortalium laudes ascensum parat: éstque hoc omnium rerum humanarum primum, & præcipuum quiddam: secundum est à principibus, & clarissimis in rep. ciuibus diligi, atque in eorum amicis numerari.

ATTINGIT SOL. IOV.] est proximum sedi Iouis: proximè accedit ad diuinitatem.

NON CVIVIS HOM. CONTING. &c.] sic F Græci efferunt, Οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς. huic prouerbio locus est, cùm significare volumus, esse difficile, & operosum ad rē aliquam peruenire valde optabilem, & expetendam. natum est autem (vt vult Strabo) à Corinthiorum deliciis, illecebris, ac luxuria. vide, quæ notat scholiastes Aristophanis in Pluto de scortis Corinthiis: & quæ Eustath. ad libr. secund. Iliad. & quæ Aulus Gellius lib. 1. cap. 8. de Laïde meretrice, & Demosthene rhetore. Eodem pertinent & ea, quæ Dion Chrysostomus ait, oratione, Διογένους· ἢ περὶ ἀρετῆς. non longè à principio, ἑώρα γὰρ [Διογένης] ὅτι πλεῖστοι ἄνθρωποι ἐκεῖ συνίασι διὰ τοὺς λιμένας, καὶ τὰς ἑταίρας: id est, videbat enim Diogenes plurimos homines eò conuenire propter portus & meretrices.

SEDIT, QVI TIM. NE NON SVCC.] qui timuit, ne ex potentioris amicitia nullum fructum perciperet, quieuit, neque periculum facere voluit.

A QVID? QVI PERVENIT, FECITNE] id est, quid? qui, quod voluit, consecutus est, fecitne fortiter, an non? *viriliter*, ἀνδρείως, fortiter.

ATQVI HIC EST, AVT NVSQVAM, &c.] atqui, aut in hoc, aut nusquam positum est id, de quo quæritur.

HIC ONVS HORRET] qui ad principum amicitiam aspirare non audet, non putat se tanto oneri parem esse, veretúrque ne opprimatur, id est, veretur, ne non succedat conatus.

HIC SVBIT] alter subit hoc onus, & ad extremum perseuerat.

AVT VIRTVS NOMEN INANE EST] id est, aut dicendum est virtutem esse mera verba, λόγους, seu λόγον, & ὄνομα, & inania philosophorum Stoicorum commenta, & ita nihil ad vitam beatam pertinere: aut, si quid in ea ponderis inest ad vitam beatam, consentaneum est, virum bonum, & experientem, honorem & vtilitatem, tanquam suæ virtutis præmia, expetiturum. Vide quæ annotata sunt supra ad illum locum *virtutem verba pu-* B *tas*, epistol. 6. quibos adde exempla ex Terentio & Plauto. Terentius Phormione. Phæd. *Faneratum tibi pulchrè dices*. Dor. *logi*. Plaut. quodam loco, *non vendo logos*. Sic autem Græci loquuntur, λόγον εἶναι, nomen, seu verba esse, pro nullius boni frugi esse, seu inutilem esse, vt ad illam epistolam 6. notauimus.

AVT DECVS] aut honorem, & ornamẽtum, non, vt alij *honestũ*. sup. Od. 1. lib. 1. *O & præsidium & dulce decus meum*.

ET PRETIVM.] i. præmium, seu mercedem. Cato oratione ad equites: *maiores seorsum, atque diuersum pretium paravere bonis atque strenuis, &c.*

RECTE PETIT] rectè, id est, iure & meritò; καλῶς ποιῶν. Sed Passeratius noster putabat esse legendum *recti*: quod quia nusquam reperi, vulgatã scripturam retineo. Cum his Horatianis congruũt illa Ciceronis ex libro 3. de rep. *Vult planè virtus honorem, nec est virtutis vlla alia merces: quam tamẽ illa facile accipit: exigit non acerbe. sed si aut ingrati vniuersi, aut inuidi multi, aut inimici potentes suis vir-* C *tutem præmijs spoliant: ne illa se tamen multis solatijs oblectat, maximéque suo decore se ipsa sustentat.* Contrà lib. 1. de legibus. *Ergo item iustitia nihil expetit præmij, nihil pretij: per se igitur expetitur: eadémque omnium virtutum causa, atque sententia est.*

EXPERIENS] id est, prudens, & vsu peritus. sic vtitur eadem voce M. Tull. libr. 4. Accusationis. *Prompti hominis, & experientis & in primis gratiosi*.

REGE SVO] amico magno, amico potentiore. sic supr. epist. 7. ad Mæcenat. 2. *réxque, patérque Audisti coram*. Instituit amicum inferiorẽ, eique præcepta dat, quo pacto sese aduersus potentiorẽ gerere debeat: ostendens, modestiam, pudorem, patientiam tenuiori amico fructuosiorem esse, quàm impudentiam, festinationem, procacitatem in petendo: cuiusmodi quædam reprehendit M. Tull. in Trebatio libr. 7. *Nam primorum mensium litteris tuis vehementer commouebar, quòd mihi interdum (pace tua dixerim) leuis in vrbis, vrbanitatisque desiderio, interdum piger, interdum timidus in labore militari, sæpe autem (quod a te alienissimum est) subimpudens videbare. tanquam enim syngrapham ad imperatorem, non epistolam attulisses, sic pecunia ablata domum redire properabas, &c.* D

PLVS POSC. FER.] id est, plus accipit eorà potentiore amico, quàm is, qui poscit.

DISTAT SVM.] differt, interest, vtrùm cum pudore sumas, an, &c.

AN RAPIAS] an impudenter petendo extorqueas.

ATQVI RERVM CAPVT] id est, atqui hæc erat totius rei pars maxima, & præcipua, hæc origo, nempe rem suam benè gerere, locupletari, & ditari.

INDOTATA MIHI SOROR EST, &c.] Sunt quidam alij, qui apertè quidem non flagitant, sed suam tenuitatem, inopiamque crebrò coram rege suo commemorant, idque clara voce, & eiusdem sortis, & contubernij hominibus audientibus. in eo (inquit) bis peccant, primùm, quòd tenuitatem suam diuiti, aut potenti amico exponere, poscere est: deinde quòd dum collegã testem adhibent in regis sui erga se liberalitate, & munificentia, munus auferunt non integrum, sed E diuisum, dimidiatum, & cum altero communicatum. Vtilius igitur erat nullo teste, aut conscio beneficium à potentiore amico accipere, vt omittam quòd sibi ex eo inuidiam conflent, vt docet exemplo corui.

NEC PASCERE FIRMVS] οὐχ ἱκανὸς τρέφειν, non ita fructuosus, vt sumtus ad victum necessarios suppeditare possit. *pascere firmus*, genus loquendi Græcum.

CLAMAT, VICTVM DATE] qui superiora illa dicit, clamare videtur, *victum date*, etiam si hoc non dicat. quod genus loquendi vsurpatur interdum etiam in rebus inanimis. M. Tull. Verr. 4. *Litteræ sunt in medio, quæ se corruptas, atque interlitas esse clamant*. Demosth. orat. περὶ παραπρεσβ. ταῦτ' οὐ βοᾷ, καὶ λέγει, ὅτι χρήματα εἴληφεν Αἰσχίνης; id est, hæc nónne clamant & loquuntur pecunias accepisse Aschinem? & Caroll. ad Flauium. *Nam te non viduas iacêre noctes Nequicquam tacitum cubile clamat.*

SVCCINIT ALTER] alter (inquit Horatius) F huius collega, seu (vt ita dicam) conseruus, audiẽs illum coram rege suo querentem, ipse quoque se egentem esse succlamat, orátque diuitem, vt munus, quod vni illi daturus erat, duobus diuidat, sibi videlicet, & illi. *succinit* autem valet, sub illius prioris orationem, vocémque queribundam, hæc loquitur, quæ deinceps sequuntur.

ET MIHI DIVIDVO FINDATVR] id est, mihi quoque portio, quam huic daturus eras solidam, atque integram, sit cum eo communis, vel inter nos communicetur. quadra est vel quarta pars cuiuslibet rei, exempli causa, circuli: vel figura quadrata. per quadram hoc loco significatur quarta pars panis, seu frustum panis, quod datur mendico. hoc igitur dicit, findatur pars, quam ei destinaras, *munere diuiduo*, id est, munere diuiso: vel, quod diuisionem recipit. in libro Donati scriptum est *quadrans*, non *quadra*.

SED

A Sed tac. pasci si poss. corv.] videtur tamen hoc omnium fere auium commune, vt pabulum oactæ, lætitiam suam cantu, aut voce significent: atque ita cæteras aues eiusdem generis ad cibi societatem vocent.

Et rixæ multo minus, invidiæque] minus cum eo ceteræ rixarentur aues, id est, minus contenderent: minúsque ei inuiderent.

Brvndisivm comes, &c.] aliud exponit inferioris amici peccatum, quo is cum superiore amico vnà iter faciens, vel queritur difficultatem itineris, vixque asperitatem, & frigoris acrimoniam, & pluuiam: vel simulat se iacturam fecisse in itinere, nempe cistam suam esse effractam, & viatica sibi esse furtim adempta, &c.

Svrrentvm] oppidum in Campania: Brundisium autem in Calabria est.

Et svbdvcta viatica] id est, aut plorat sibi furtim esse ablata viatica, quæ non sunt ablata.

Nota refert meretr. acvm.] imitatur illius meretricis astutias, & calliditates, quæ B confingebat nunc sibi catellam esse ereptam, nunc periscelidem, id est, cruris ornamentum. simile exemplum est apud Plautum in Truc. *aut petit aurum, quod conscissa pallula est, aut emta ancilla, aut aliquod vasum argenteum, Aut vasum aheneum aliquod, aut lectus dapsilis, aut armariola Græca, aut aliquid semper, quod pereat, debet amans scorto suo.* & Ouid. lib. 1. de arte. *Quid, cum mendaci damno mæstissima plorat? Elapsusq́ue caua fingitur aure lapis?*

Catellam] paruulam catenam. T. Liuius lib. 39. *Quinctius alter prætor suos equites catellis, ac fibulis donauit.*

Sæpe perisc.] periscelis, ornamentum cruris. vox mera Græca est.

Vti mox Nvlla fides damnis] ita sæpe mentiens inferior amicus, hoc assequitur, vt, cùm vera dicat, ei non credatur. *nulla fides adsit*, id est, nulla fides habeatur, fides derogetur veris damnis, & veris doloribus. Nam hæc damna erant simulata ac falsa, & ploratus falsi, atque conficti.

C Verisqve doloribvs] Od. 37. libr. 1. *Mentémque lymphatam Mareotico Redegit in veros timores.*

Nec semel irris. triv.] nec is, qui semel irrisus fuit ab eo, qui in triuio sibi crus fractum esse, cum fletu, & lachrymis mentiebatur, orans, vt se quasi claudum attolleret, fidem ei iterum habet.

Planvm] planus vox est Græca, qua & M. Tull. vtitur in Cluentiana. significat autem fallacem, & qui in fraudem alterum inducit. sic Cic. de Staleno iudice. *hic ille planus improbissimus, quæstu iudiciario pastus, contrahit frontem.* Theocr. ἀπὸ πλάνων, ἰδὲ δόλος, id est, escam, qua inescantur pisces πλάνον appellat. idem ἔρωτι δραπέτ. δῶρα πλάνα. Athen. libr. 14. duobus mobileis planos commemorat Cephisidorum, & Pantaleontem: ac de posteriore hæc à Chrysippo lib. 5. περὶ τοῦ καλοῦ καὶ ἡδονῆς scripta esse tradit. ὁ δὲ πλάνος Πανταλέων τελευτᾶν μέλλων ἑκάτερον τῶν υἱῶν κατ' ἰδίαν ἐξηπάτησε, φήσας μόνῳ αὐτῷ λέγειν, ὅπου κατορώρυχε τὸ χρυσίον· ὥστε μάτην ὕστερον κοινῇ σκάπτοντας αἰσθέσθαι ἐξηπατημένους. id est, *Planus autem Pantaleon, cùm D iam iam esset moriturus, vtrumque filium seorsum decepit, cùm vni diceret se ei soli aperire, vbi aurum condidisset ac defodisset: ita vt illi ambo postea vna fodientes, se a patre deceptos esse senserint.*

Licet illi plvrima] licet planus ille vbertim lacrymetur: licet per Osirim Ægyptiorum Deum iuret. Herodotus in Euterpa, Osirim scribit eundem esse, atque Dionysum. Idémque sentit Tibull lib. 1. eleg. 7. *Primus aratra manu solleris fecit Osiris, &c.* De Osiride multa Plutarchus in lib. de Iside & Osiride.

Tollite] attollite, erigite, vt epist. ad Pisonem, *non sit, qui tollere curet.* vel tollite equo, aut vehiculo, vt satyr. 6. lib. 2. *quem tollere rheda Vellet iter faciens*, quod minus placet: quamuis ita loquatur & M. Tull. ep. ad Qu. Fr. lib. 2. *sed mea factum est insulsa verecundia, vt te proficiscens non tollerem.* Idem off. 3. *optauit, vt in curru patris tolleretur.* T. Liuius lib. 23. ann. *saucios vehiculis tolli, portarique iubet.*

Qvære peregrinvm vicinia] id E est, vicini quàm maxima voce possunt, reclamant illi plano, cuius fallacias habent cognitas: quære peregrinum aliquem, nempe qui te non norit, vt ei fucum facias. nam nos quidem, qui te nouimus, inducere, seu fallere amplius non potes.

18. AD LOLLIVM. 2.

SI bene te noui, metues liberrime Lolli,
Scurrantis speciem præbere, professus amicum.
Vt matrona meretrici dispar erit, atque
Discolor: infido scurræ distabit amicus.
Est huic diuersum vitio vitium, & propè maius,
Asperitas agrestis, & inconcinna, grauisq́ue;
Quæ se commendat tonsa cute, dentibus atris, F
Dum vult libertas mera dici, veráque virtus,
Virtus est medium vitiorum, & vtrinque reductum.
Alter in obsequium plus æquo pronus, & imi
Derisor lecti, sic nutum diuitis horret:
Sic iterat voces, & verba cadentia tollit,
Vt puerum sæuo credas dictata magistro
Reddere: vel parteis mimum tractare secundas.
Alter rixatur de lana sæpe caprina.

A *Propugnat nugis armatus: scilicet vt non*
Sit mihi prima fides: & , vere quod placet. vt non
Acriter elatrem: pretium ætas altera sordet.
Ambigitur quid enim? Castor sciat, an Docilis plus.
Brundisium NumicI melius via ducat, an AppI.
Quem damnosa Venus, quem præceps alea nudat:
Gloria quem suprà vireis & vestit, & vngit:
Quem tenet argenti sitis importuna, famésque:
B *Quem paupertatis pudor, & fuga: diues amicus*
Sæpe decem vitijs instructior odit & horret.
Aut, si nō odit, regit: ac, veluti pia mater
Plus, quàm se, sapere, & virtutibus esse priorem
Vult: & ait propè vera mihi contendere noli:
Stultitiam patiuntur opes. tibi paruula res est.
Arcta decet sanum comitem toga. desine mecum
Certare. Eutrapelus, cuicumque nocere
C *volebat,*
Vestimēta dabat pretiosa. beatus enim iā
Cum pulchris tunicis, sumet noua consilia, & spes:
Dormiet in lucem: scorto postponet honestum
Officium: nummos alienos pascet: ad imū
Thrax erit: aut olitoris aget mercede caballum.
Arcanum neque tu scrutaberis vllius vmquam:
Commissúmque teges & vino tortus, & ira.
Nec tua laudabis studia, aut aliena reprendes:
Nec cum venari volet ille, poëmata panges. D
Gratia sic fratrum geminorum Amphionis, atque
Zethi dissiluit: donec suspecta seuero
Conticuit lyra. fraternis cessisse putatur
Moribus Amphion. tu cede potentis amici
Lenibus imperijs: quotiésque educet in agros
Ætolis onerata plagis iumēta, canésque:
Surge: & inhumanæ senium depone camœnæ:
Cenes vt pariter pulmenta laborib. emta:
Romanis sollenne viris opus, vtile famæ,
Vitæq;, & membris: præsertim cum valeas, &
Vel cursu superare canem, vel viribus aprum E
Possis. adde, virilia quòd speciosius arma
Non est, qui tractet. scis quo clamore coronæ
Prælia sustineas cāpestria. deniq; sæuam
Militiam puer, & Cātabrica bella tulisti
Sub duce, qui templis Parthorum signa refixit:
Et nunc, si quid abest, Italis adiudicat armis.
Ac, ne te retrahas, & inexcusabilis absis:
(Quamuis nil extra numerum fecisse, modúmque
Curas) interdum nugaris rure paterno. F
Partitur lintreis exercitus: Actia pugna
Te duce per pueros hostili more refertur.
Aduersarius est frater. lacus, Adria: donec
Alterutrū velox victoria fronde coronet.
Consentire suis studijs qui crediderit te,
Fautor vtroq; tuū laudabit pollice ludū.
Protinus vt moneam (si quid monitoris eges tu.)
Quid de quoque viro, & cui dicas, sæpe videto.
Percunctatorem fugito. nam garrulus idem est:

Nec

A *Nec retinent patulæ cōmissa fideliter aures:*
Et semel emissum volat irreuocabile verbum.
Non ancilla tuum iecur vlceret vlla, puérve
Intra marmoreū venerandi limen amici:
Ne dominus pueri pulchri, caræve puellæ
Munere te paruo beet: aut incommodus angat.
Qualem commendes, etiam, atque etiam aspice: ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur: & quondam non dignum tradimus. ergo
B *Quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri:*
Vt penitus notū si tentent crimina, serues,
Tuterísque tuo fidentem præsidio: qui,
Dente Theonino cùm circumroditur: ecquid
Ad te pòst paullo ventura pericula sentis?
Nam tua res agitur, paries cùm proximus ardet:
Et neglecta solent incendia sumere vireis.
Dulcis inexpertis cultura potentis amici:
Expertus metuit. tu, dum tua nauis in alto est:
Hoc age: ne mutata retrorsum te ferat
C *aura.*
Oderunt hilarē tristes, tristémque iocosi:
Sedatum celeres: agilem, nauúmq; remissi:
Potores bibuli media de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula: quamuis
Nocturnos iures te formidare vapores.
Deme supercilio nubē. plerumq; modestus
Occupat obscuri speciē, taciturnus acerbi
Inter cūcta leges, & percūctabere doctos,
Qua ratione queas traducere leniter æuū
Ne te sēper inops agitet, vexétq; cupido:
Ne pauor, & rerū mediocriter vtiliū spes:
Virtutē doctrina paret, naturáne donet: D
Quid minuat curas: quid te tibi reddat amicum:
Quid purè tranquillet: honos, an dulce lucellum,
An secretū iter, & fallentis semita vitæ.
Me quoties reficit gelidus Digentia riuus:
Quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus:
Quid sentire putas? quid credis amice precari?
Sit mihi quod nunc est, etiam minus: & mihi viuam,
Quod superest æui, si quid superesse volunt dij: E
Sit bona librorum, & prouisæ frugis in annum
Copia, ne fluitem dubiæ spe pēdulus horæ.
Sed satis est orare Iouem, qui donat, & aufert,
Det vitam, det opes: æquum mi animum ipse parabo.

METVS] id est, vitabis, noles, cauebis. millies admonuimus. lege annotation. ad Od. 2. lib. 2. ibi, *Illum aget penna metuente solui.*

SCVRR. SPEC. PRÆB.] speciem præteferre hominis pabuli causa assentantis. sic loquitur Brutus ad Ciceron. in epistolis ad Brutum, in ea cuius initium est, *Particulam litterarum. qui potes intueri, quæ gesseris, simul & ista vel probare, vel ita demisse, ac facile pati, vt probantis speciem præbeas?* F quamquam vulgò legitur *habeas?* & Iul. Cæsar. lib. 3. de bello Gallico. *specie, atque opinionem pugnantium præberent.* & T. Liuius lib. 3. Annalium, *Romam prima luce venientes procul speciem hostiū præbuere.* scurra est, vt sup. diximus, qui pabuli causa potētiori alicui assentatur, & risum mouet. *βωμολόχοι*, & *παράσιτοι* vocant Græci. neque verò multùm interest inter scurram, & assentatorem, quem illi *κόλακα* nominantur, si quid interest, Horatius tamen hoc loco scurram pro assentatore accipit: Quemadmodum autem hic poeta scurram, id est, assentatorem, ab amico distinguit, ac separat, ita M. Tull. scurram ab oratore faceto, & vrbano lib. 2. de oratore ad Quin. fratr. his verbis, *Temporis igitur ratio, & ipsius dicacitatis moderatio, & temperantia, & raritas dictorum distinguit oratorem à scurra.* Iam verò quid intersit inter assentatorem & amicum, & quomodo alter ab altero discerni possit, scripserunt Plutarchus, & Maximus Ty-

 rius,

A tius, oratione 4. & Themistios iunior, oratione 3. Postremò assentatoris mores pulcherrimè descripsit Theophrastus in libello, qui inscribitur, ἠθικοὶ χαρακτῆρες.

VT MATRONA MERETRICI DISP.] epist. ad Pison. *Effutire leueis indigna tragœdia versus, Vt festis matrona moueri iussa diebus, Intererit Satyris paullum pudibunda proteruis.*

DISCOLOR] vel dissimili vestitu, vel dissimilis simpliciter. ego tamen illo modo malo. matronæ enim alio genere vestis vtuntur, aliúmque etiam in vestitu colorem fortassis vsurpant, quàm meretrices.

INFIDO SCVRRÆ] deest *sic*. est enim hic ἀνταπόδοσις, seu redditio similitudinis. *infido* autem id est, ἀπίστῳ, seu cui non est credendum neque fidendum.

EST HVIC DIVERSVM VITIO] sic Aristot. lib. 2. de morib. ad Nicomach. φίλον, id est, amicum, seu affabilem, medium constituit inter eum, qui omnia loquitur ad voluptatē, nunquámque **B** alterius orationem improbat, aut refellit, quem ἄρεσκον: id est, blandum, seu placendi studiosum appellat: & eum, qui in omni sermone & congressu, acerbum, atque insuauem se præbet, quem δύσερις, & δύσκολος nominat. *& propè* autem reposui, secutus libros veteres.

INCONCINNA] inuenusta, illepida, insuauis, à societate, & conuictu hominum aliena.

QVÆ SE COMMENDAT TONSA CVTE] quæ ex corporis horrore, asperitate, squallore, illuuie, immunditia, laudem aucupatur. Quia quę tondentur, hirsuta, & pilosa sint necesse est, iccirco per tonsam cutem, totius corporis horridam quandam, & hirsutam asperitatem significat. M. Anton. Muretus dicebat, iccirco per tonsam cutem immunditiam, & squallorem significari, quia eo tempore Romani neque barbam, neque capillum tondebant, præter immundos, & sordidos homines: quod puto esse falsum. nam contrarium est verum, vt perspicuū est, cùm ex multis aliis locis, tùm ex his versibus Horat. epistol. ad Pison. *Nanciscetur enim pretium, noménque poëta, Si tribus* **C** *Anticyris caput insanabile nunquam Tonsori Licino cōmiserit:* & iis, qui sunt sat. 3. lib. 2. *dixit, Damasippe, deaq́; Verum ob consiliū donent tonsore.* Qui autē putant hoc loco legendū, *tonsa haud cute*, falluntur.

VIRTVS EST MEDIVM VIT.] sic Aristot. virtutes omneis dicit esse μεσότητας, id est, mediocritates, & (vt ita dicam) medietates.

ET VTRINQVE REDVCTVM] ab vtroque extremo remotum.

ALTER IN OBSEQVIVM PLVS ÆQVO] alter ille, siue assentator, siue scurra, plus æquo officiosus, ita vt facilè appareat, arcessitam, & de industria quæsitam, & simulatam esse blanditiam.

IMI LECTI] in quo ipse accumbit. est enim imus lectus vel infima pars lecti, vel lectus infimus, minúsque honorificus, in quo videlicet discumbunt inferiores amici: quod declarat locus Sueton. in Augusto, *Neq; cenauit vnquam, nisi in imo lecto assiderent.* Plautus in Sticho, *scio tu me dudum esse imi subsellij virum.* ibid. *Ergo oratoris populi, summates viri, summi accumbent, ego infimatis infimus.* **D** imi igitur lecti derisorem sic accipio, qui se, & eiusdem loci, ordinisque homines derideat. solent enim assentatores, & scurræ de se, quàm maximè fieri potest, detrahere, suáque omnia extenuare, seipsos denique deridere: diuiti autem parcere: ei omnia tribuere: eum suspicere, & admirari: vt satyra 4. lib. 1. *Sæpe tribus lectis videas cenare quaternos: E quibus vnus auet quauis aspergere cunctos, Præter eum, qui præbet aquā, &c.* Iam quòd ad summos & imos lectos attinet, lege quę annotata sunt ad illum versum, *Languidus in cubitum sese conuiua reponet:* sat. 4. lib. 2. & illum, *Summus ego, & prope me Viscus, &c.* cum duobus deinceps sequentibus, sat. vlt. eiusd. lib. Huc pertinet versus ex eadem sat. *Inuertunt Allifanis vinaria tota Vibidius, Balatróque, secutis omnibus imis.* imus autem valet idem ferè, quod infimus, aut extremus. lege annot. ad epistol. 2. lib. 2, *talos a vertice pulcher ad imos,*

VOCES] diuitis voces iterat, quasi admirans.

VERBA CADENTIA TOLLIT] verba diuitis excipit, vel quasi de terra tollit. satyr. 4. lib. 1. **E** *Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles.*

DICTATA M. REDDERE] propriè dixit *dictata reddere.* sic M. Tull. de nat. deor. lib. 1. *Ista enim a vobis, quasi dictata, redduntur.* aliud *reddere voces:* Horat. epist. ad Pison. *Reddere qui voces iam scit puer.*

VEL PARTEIS MIMVM TRACTARE] duabus aptissimis similitudinibus assentatoris ingenium, & mores expressit. Quemadmodum (inquit) puer, magistri docentis, ac prælegentis vocem subsequitur, & excipit: quæ ab eo dictata sunt, colligit, repetit, ac pronuntiat: sic assentator orationem potentioris amici blandissimè excipit, atque iterat, vt eum quàm maximè admirari, probaréque videatur. altera similitudo ducta est ab histrionibus, & actoribus comœdiarum. sciendum est autem, histriones alios fuisse primarum partium, alios secundarum, & sic deinceps, vsque ad eum numerum personarum, quæ intercedebant in comœdia. Eum igitur, qui primas **F** partes agebat, ceteris omnibus voce & gestu præstare oportebat, adeò vt si fortè is, cui secundæ partes obtigerant, posset aliquanto clarius, quàm ipse primarum, dicere, minus contenderet, quàm posset: ne sese principi illi exæquaret, aut ne etiam eum superaret. Quod declarat M. Tull. diuinatione in Verrem, his verbis, *vt in actoribus Græcis fieri videmus, sæpe illum, qui est secūdarum partium, cùm possit aliquanto clarius dicere, quàm ipse primarum, multum summittere, vt ille princeps quam maximè excellat: sic faciet Allienus, &c.* talis igitur est assentator, aut scurra, qualis actor secundarum, aut tertiarum partium, in eo, quòd vireis, & facultatem suam quàm maximè extenuat, atque eleuat. Nam si sit ei, exempli caussa, sermo aliquis cum diuite indoctissimo, & infantissimo institutus, cùm sit ipse disertus, eruditus, & eloquens, is suam eloquentiam, quam maximè poterit, extenuabit, & occultabit, atque vltrò hæsitabit, ac balbutiet, vt diues ille quam disertissimus, ac facundissimus esse videatur.

A MIMVM] histrionem. aliàs mimus fabula est paullo obscænior, ac licentior, quàm comœdia, quales erant Laberij mimi, ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι appellata: quia eaimitatur & sermones obscœnos, & facta indecora, ac turpia.

ALTER] agrestis ille, & inconcinnus.

RIXATVR] nonnulli legi volunt *rixator*, & delent comma post vocem *caprina*: à quibus dissentio.

DE LANA CAPRINA] de re nihili. notum prouerbium est.

PROPVGNAT NVGIS] i. pugnat pro nugis quod est nugas defendit, armatus proinde ac si pro aris, ac focis pugnandum sit. caue ita coniungas, *armatus nugis*, quod vulgò faciunt. neque est, quòd quisquam hoc loquendi genus improbet, *propugnare nugis*. nam apud veteres in verbis compositis non solebat præpositio reperi, vt *adigere iusiurandum*, & *adire arbitrum* dicebant, non ad arbitrũ. & ita M. Tull. 3. de Offic. *arbitrum illum adegit, quicquid sibi ea de re facere oporteret ex fide*
B *bona*. & in Topic. *aquæ pluuiæ arcendæ adigere arbitrum non possis*. & pro Roscio Com. *Quæ cùm ita sint: cur nõ arbitrum pro socio adegeris Roscium, quaro*. id est, ad arbitrum, seu ad prætorem adegeris. Virgil. Æneid. 9. *Quis deus Italiam, qua vos dementia adegit?* Horatius de arte poet. *neu quid medios intercinat actus*. ita propugnare nugis valet pugnare pro nugis. vel, si quis malit, propugnare pro nugis.

SCIL. VT NON SIT M. PR. FID. ET VERE, &c.] Totius huius loci hæc sententia est, scilicet, ait agrestis ille, (est enim μίμησις) si quis mihi alteram ætatem, id est, vel adolescentiam, vel alteram vitam, seu ætatem longiorem, quàm natura, & fata ferant, mercedis, & pretij loco promittat, vt ne liberè dicam, acritérque defendam, & obtineam, quòd mihi reuera placet: ego reijciam, ac respuam. vsitatius diceremus, nolim merere alteram ætatem, vt non liceat mihi, quod verè placet, defendere, & vt non mihi in primis fides habeatur. sic enim loquitur Plautus in Menæ-
C chmis, *Neque hodie, vt te perdam, meream deûm diuitias mihi*. Idem Mostell. *quid merear, quamobrem mentiar?* id est, quid est, quod tanti faciam, vt eo accepto mentiri velim? sic & M. Tullius orat. de signis, *Quid arbitramini Rheginos, qui iam ciues Ro. sunt merere velle, vt ab iis marmorea Venus illa auferatur?* Idem lib. 2. de finib. *quid merearis igitur, vt te dicas in eo magistratu omnia voluptatis causa facturum esse?* Iterum Plautus Bacchid. *quadringentis Philippis filius me, & Chrysalus circumduxerunt: quem quidem ego vt non excruciem, alterum tantum auri non meream*. Tibullus autem propius accessit ad hoc genus Horatianum eleg. 9. libr. 1. *Tum mihi iurabas nullo te diuitis auri Pondere, non gemmis vendere velle fidem: Non, tibi si pretium Campania terra daretur; Non, tibi si Bacchi cura, Falernus ager*. Iam quòd Horatius alteram ætatem posuit, pro grandi, & amplo pretio, videtur in eo Homerum esse imitatus, apud quem ιλ. ι. Phœnix negat Achilli se vlla condicione passurum, vt ab eo distrahatur: non, si deus ipse sibi promittat sene-

ctute abstersa, atque ablata, adolescentiam, & pu-
D bertatem. Sic Homer. Ὡς ἂν ἔπειτ' ἀπὸ σεῖο, φίλον τέκος, οὐκ ἐθέλοιμι λείπεσθ', οὐδ' εἴ κέν μοι ὑποσταίη θεὸς αὐτὸς γῆρας ἀποξύσας, θήσειν νέον ἡβώοντα. fortasse verò hæc sunt referenda ad illam de Phaone fabulam, qui, cùm Venerem ex Chio traiecisset, hanc mercedem operæ, officijque tulit, quòd ex rugoso, arido, imbecillo, ac debili sene, nitidus, & firmus, & integra ætate iuuenis effectus est. Iolaus item, cùm apud inferos, & iam mortuus, cognouisset, Eurystheum ab Atheniensibus Heraclidas ad supplicium deposcere, optauit à Dijs inferis, vt sibi liceret reuiuiscere, tantisper dum illum interficeret. quo impetrato, Eurystheóque interfecto, ad inferos bis mortuus reuersus est. alij dicunt non mortuum reuixisse, sed ætate iam confecta, & corpore vieto, iterum pubuisse, deinde Eurystheo interfecto, iterum senem factum esse. Huc quoque ascribere licet notissimam de Peliæ fabulam, quem promiserat Medea se è sene, iuuenem puberem, ac florentem effecturam: de quo vide ad satyr. 5. libr. 2. Prætereà
E Pherecydes, & Simonides scripsisse dicuntur, Iasonem à Medea recoctum, iunioremque, quàm erat anteà, esse factum. Idémque de Æsone eius patre Græcus quidam poeta scribit, his versibus: Αὐτίκα δ' Αἴσονα θῆκε φίλον κόρον ἡβώοντα, Γῆρας ἀποξύσασ' εἰδυίῃσι πραπίδεσσι, Φάρμακα πόλλ' ἕψουσ' ἐπὶ χρυσείοισι λέβησι. id est, statim autem Æsonem puerum reddidit pubescentem, senectute abstersa atque abrasa, ingenio solerti & mente docta, cùm medicamenta multa coxisset in aureis lebetibus. qui versus extant in argumento Medeæ Eurip.

SORDET] nihili fit à me, nihili penditur. suprà epist. 11. *Cunctáne præ campo & Tiberino flumine sordent?*

AMBIGITVR QVID ENIM?] τί δὴ ἀμφισβητεῖται, qua enim de re controuersia est? nempe de nugis, de rebus minimi ponderis.

CASTOR SCIAT, AN DOCILIS PLVS] Castor & Docilis par gladiatorum. alij, histriones fuisse volunt.

NVM. MEL. V. &c.] Numicia via, an Appia.
F De via Numicia (sic enim legitur in vulgatis cod.) nihil comperi, neque hanc viam Publius Victor, qui scripsit de regionibus, & locis vrbis Romæ, vsquam commemorat, cùm ceteras vias enumeret. in codice quidem Tornesiano sine vlla litura scriptum est *Minuci* non *Numici*: & item in Russardino, & Nicotianis, & alijs quibusdam. de Minucia via autem meminit M. Tull. lib. 9. epist. ad Attic. epist. cuius principium est, *Natali die tuo. &c. cohortesq́; sex, quæ Albæ fuissent, ad Curium Minucia transisse, &c.* vt mihi fiat verisimile legendũ hîc esse *Minuci via*. nisi cui fortè secunda syllaba nominis *Minuci* videbitur esse longa. quod ratio postulat. sed fortasse aut ijdem erant Minucij, qui Minicij: & dici potest, hanc viam, *Miniciam* esse nominatam à Minicio, & legendum apud Cicer. *Minicia via*. nam apud Publ. Victorem quidem suspicor in nomine *Cimινια*, litteras esse præpostero, confusóque ordine locatas, & pro *Ciminia* totidem litteris legendum esse *Minicia*. veruntamen iudicet lector. Nam doctis quibusdam video

A non esse dubium quin ex hoc loco repoendum sit apud Ciceronem, *Numicia*, quomodo me testor scriptum reperisse in duobus codicibus Memmiaois. Sed ne iis assentiar facit codex Tornesianus eandem epist. in quo est litteris plenis scriptum Minucia.

Damnosa Venvs] infrà epist. ad Aug. lib. 2. *damnosa libido*,

Præceps alea] epithetum aptissimum ad aleæ iactum.

Nvoat] pauperat, vt loquitur Plautus, & item noster Horat. sat. 5. lib. 2. *Contemtum cassa nuce pauperet, &c.*

Glor. qvem svp. vireis, &c.] eum, qui ostentationis, & gloriæ causa, vestitu vtitur sumtuosiore, vnguentoque largiore, aut cariore, quàm facultates ferant.

qvem ten. arg. sitis] quem constrictum tenet argenti, seu pecuniæ cupiditas, & appetentia. *sitis* & *fames* tralatio.

Importvna] quæ desiderantem conquiescere non sinit, quæque à portu quodammodo

B prohibet: vt suprà Od. 16. libr. 3. *Importuna tamen pauperies abest.*

Pavpentatis pvdor] parsimoniæ, vel paupertatis pudorem ait esse pessimum M. Porcius Cato apud Liuium libr. 34. annalium. Sic ex vulgi opinione dixit Horat. Od. 24. lib. 3. *Magnũ pauperies opprobrium iubet Quidvis & facere & pati.* eodem pertinet illud epist. 1. lib. 1. *vides, quæ maxima credis Esse mala. ex[iguum] censum, turpémque repulsam Quanto devites animi, capitisq; labore.*

Dives amicvs] ordo verborum hic est, diues amicus sæpe multis partibus vitiosior inferiore amico, quamuis hic amicus inferior, talis sit, qualem eum descripsit, nempe Veneri deditus, aleator, ostentator, & gloriosus, pecuniæ cupidissimus, &c. eum odit, ab eoque abhorret, ac refugit, aut, si non odit, &c.

Pia mater] pia, id est, cui debetur pietas, vel quæ magis diligit filium, quàm à filio diligitur cuius est pietas & colere parenteis.

C Ac virtvtib. esse priorem vvlt.] vult eum esse meliorem, quàm se. sic multi sunt hodie, qui suos familiareis ac ministros volunt esse temperanteis, modestos, ac frugi, cùm sint ipsi dissolutissimi, ac nequissimi: in quos conuenit illud Varronis, quod refert Gellius lib. 15. cap. 19. *Si quantum operæ sumsisti, vt tuus pistor bonum faceret panem, eius duodecimam philosophiæ dedisses: ipse bonus iampridem esses factus: Nunc, illum qui norunt, volunt emere millibus centum: te qui nouit, nemo centussi.* Sunt & qui amicos quidem bonos viros, & virtute præstanteis esse volunt, ipsi autem sunt nequissimi: quos reprehendit M. Tullius in Lælio, his verbis. *Sed plerique peruersè, ne dicam impudenter, amicum habere talem volunt, quales ipsi esse non possunt: quæq; ipsi non tribuunt amicis, hæc ab iis desiderant.*

Mihi conteno. noli, &c.] hæc loquitur potentior amicus. significat autem Horatius, diuites existimare sibi aut omnia licere, aut certè plura, quàm tenuibus. Itaque Aristoteles scribit Rhet. 2. ἀνόητοι εὐδαίμονες πλούσιοι, .i. stultas esse diuitias. D

& Isocrates Areopagitico. σὺν τῇ πλουτεῖν, καὶ συνακολουθεῖ τοῖς πλουσίοις, καὶ τοῖς δυναστείαις ἄνοια, καὶ μετὰ ταύτης ἀκολασία. id est, vno ordine incedunt, & vna ambulant cum diuitibus & potentibus amentia, & cum ea intemperantia. & Plautus in Sticho, *Secundas fortunas decent superbia.* Iam totum hunc locum, secutus veteres libros & Vaticanos, & alios restitui, cùm anteà legeretur, *mecũ contendere noli Stulte.* Est autem Horatianum, *mihi contendere*, pro eo, quod est, *mecum contendere.* sic Virg. Daphn. *Montibus in nostris solus tibi certet Amyntas.* plura collegimus exempla ad Odam. 6. lib. 2. ibi, *viridiq; certat Baca Tenafro.*

Arcta dec. san. com. toga] vtebantur laxioribus, & amplioribus togis diuites, quàm tenues homines, vt suprà Od. 4. epod. *Videsne sacram metiente te viam, Cum bis ter vlnarum toga, Vt ora vertat huc, & huc euntium Liberrima indignatio?* hoc igitur dicit, vestitus parui pretij, non sumtuosus, decet amicum inferiorem, qui modò sit sanæ mentis.

Evtrapel. cvicvnq.] stulto diuiti, & improbo, orationem affingit sapientem, & veram, vt tanto apertius demonstret, diuitias homini, præsertim prauo, & insipienti, nocere potius, quàm prodesse. sed illud præterea, & quidem præcipuè docet, non eadem licere inferiori amico, quæ superiori. Arbitror autem, hic designari Volumnium illum Eutrapelũ, ad quem extant epist. M. Tull. lib. 7. duę postremæ: quem commemorat & epistola quadam ad Papir. Pætum, lib. 9. & Philippica 13. qui fuit Antonij intimus. E

Beatvs enim iam] diues factus, benè nummatus: vel qui sua opinione sit beatus.

svmet nova consilia] suscipiet per se, & nemine consulto, noua consilia. aliud fortasse est capere consilium.

Et spes] repete ἀπὸ κοινοῦ sumet: noua sperabit.

Dormiet in lvcem] dormire in lucem est inertium hominum, aut certè otiosorum, securorum, & solutorum, vt suprà epist. ad Scæuam, *Si te grata quies, & primam somnus in horam Delectat.* & sat. 6. lib. 1. *Deinde eo dormitum non sollicitus, mihi quòd cras Surgendum sit manè.* F

Nvmmos alienos pascet] pecuniam alienam accipiet grandi fœnore. nam ita fit, vt nummi alieni pascantur, & crescant, pecuniaque pecuniam pariat, ex quo τόκος à Græcis est appellatus. translatum videtur à pecudibus, quæ pascuntur.

Ad imvm] ad extremum, tandem.

Thrax erit] gladiator erit, vel se auctorari patietur, vt depugnet in ludo. M. Tull. oratione de prouinciis consular. *Cuius iter in prouinciam fuit eiusmodi, vt rex Ariobarzanes cõsulem vestrum ad cædem faciendam, tanquam aliquem Thracem, conduceret:* Horat. sat. 6 lib. 2, *Thrax an Gallina Syro par?* In quibusd. libris reperi scriptum. *Trex erit:* in nonnullis *Threx erit.*

Commissvmqve teges] sic sat. 4. lib. 1. *commissa tacere Qui nequit, hic niger est.* sat. 3. eiusd.

A eiusd. *quid faciam, si furtum fecerit, aut si Prodiderit commissa fide?* & commissa simpliciter intelliguntur arcana, & consilia alterius fidei commissa, vt hîc. & inf. ead. epist. *Nec retinent patulæ commissa fideliter aures.* & in epist. de arte poet. *Ille tegat commissa.* Isocrates appellat λόγον παρακαταθήκας, ad Demonicum, his verbis, μᾶλλον τήρει τὰς τῶν λόγων, ἢ τὰς τῶν χρημάτων παρακαταθήκας. M. Tull. Tuscul. 2. *an colis iustitia poterit ab homine propter vim doloris enuntiante commissa prodente conscios?*

Et vino tortvs, et ira] torquentur enim homines quodammodo vino, & ira, id est, vino & ira explorantur, & spectantur, καὶ βασανίζονται, sintne fidi. nam poti, & irati arcana sibi commissa interdum enuntiant. Iam hominum ingenia vino explorari constat. vt Od. 21. lib. 3. *Tu lene tormentum ingenio admoues Plerumque duro.* & de arte poet. *Reges dicuntur multis vrgere culullis, Et torquere mero, quem perspexisse laborant, An sit amicitia dignus.* hoc ergo dicit: neque potus, neque iratus occulta tuæ fidei credita, aperies.

B Nec, cvm venari volet ille, &c.] inferior amicus totum se ad nutum, & volũtatem potentioris inflectere, & torquere debet. Itaque danda ei opera est, vt illius studia omnia amare, ac probare videatur. nam quemadmodum morum, & animorum, ita & studiorum similitudo amicitiam conglutinat: dissimilitudo, inimicitias concitat: idque declarat exemplo geminorum fratrum Amphionis, & Zethi.

Poemata panges] scribes versus, cùm, &c. *pangere* propriè figere est. itaque dicuntur rustici pangere plantas, & terminos, nisi quis dicat non minus propriè dici pangere versus & carmina quam plantas, quia veteres, qui in cera scribebant, versus in cera figere non immeritò dici poterant. sic Lucret. lib. 1. *Te sociam studeo scribundis versibus esse, Quos ego de rerum natura pangere conor.* Idẽ ibid. *Deinde quod obscura de re tam lucida pango Carmina.* Horat. epist. ad Pisones, *Nunc satis est dixisse, ego mira poemata pango.*

Gratia sic fratrvm, &c.] Zethus, C & Amphion gemini fratres, ingenio, & instituta ratione vitæ, & studio, multùm inter se dissimiles fuisse dicuntur. hic enim fuit philosophus, idémque musicus: ille pastor à Musis, & philosophia alienissimus: hic comis, suauis, commodus: ille agrestis, seuerus, insuauis, & inhumanus. qua ex dissimilitudine factum est, vt amicitia, caritásque illa fraterna facilè inter eos dissolueretur. Zethum à musica admodum alienum fuisse declarat Stratonici hominis facetissimi iocus in musicum quendam Zethum nomine, vt scribit Athen. lib. 7. Ζήθου δὲ τοῦ κιθαρωδοῦ διεξιόντος περὶ μουσικῆς, μόνῳ σοί, ἔφη, οὐ προσήκει περὶ μουσικῆς λαλεῖν, ὃς γε τὸ ἀμουσότατον τῶν ὀνομάτων εἵλου, εἰ σαυτὸν ἀντ' Ἀμφίονος Ζῆθον καλεῖς. id est, cùm Zethus citharista de musica dissereret, tibi soli (inquit) minimè omnium cõuenit de musica verba facere, qui quidem nomen tibi asciueris à musis alienissimum, si teipsum pro Amphione Zethum nominas. Ex Platone quoque facilè intelligere licet magna sæpe fuisse inter fratres illos iurgia: apud quem Callicles molestè ferens se à Socrate conuinci, ea vsurpat in Socratem, D quæ Zethus in Amphionem apud Euripidem, paullùm immutata. sic enim ille in Gorgia ex Euripidis tragœdia quadam, quæ non exstat. ἐγὼ δέ, ὦ Σώκρατες, πρὸς σὲ ἐπιεικῶς ἔχω φιλικῶς· κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι νῦν, ὅπερ ὁ Ζῆθος πρὸς τὸν Ἀμφίονα Εὐριπίδου, οὗ περ ἐμνήσθην. καὶ γὰρ ἐμοὶ ἄττα τοιαῦτα ἐπέρχεται πρὸς σὲ λέγειν, οἷάπερ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἀδελφόν, ὅτι ἀμελεῖς ὦ Σώκρατες, ὧν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι, καὶ φύσιν ψυχῆς ὧδε γενναίαν ἔχων, μειρακιώδει τινὶ διαπρέπεις μορφώματι: καὶ οὔτ' ἂν δίκης βουλαῖσι προσθεῖ' ἂν ὀρθῶς λόγον, οὔτ' εἰκὸς καὶ πιθανὸν ἂν λάβοις, οὔθ' ὑπὲρ ἄλλου νεανικὸν βούλευμα βουλεύσαιο. Καίτοι ὦ φίλε Σώκρατες (καί μοι μηδὲν ἀχθεσθῇς: εὐνοίᾳ γὰρ ἐρῶ, &c.) ἀλλ' ὦ 'γαθὲ ἐμοὶ πείθου: παῦσαι δ' ἐλέγχων: πραγμάτων δ' εὐμουσίαν ἄσκει, καὶ ἄσκει ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν, ἄλλοις τὰ κομψὰ ταῦτ' ἀφεὶς εἴτε ληρήματα χρὴ φάναι εἶναι, εἴτε φλυαρίας, ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκατοικήσεις δόμοις, ζηλῶν οὐκ ἐλέγχοντας ἄνδρας τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ' οἷς ἔστι καὶ βίος, καὶ δόξα καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά. id est, *Vereor igitur ne ego ita sim in te affectus nunc, vt Zethus in Amphionem Euripidis. Nam mihi quoque talia quædam tibi dicere in mentem venit, qualia ille fratri: te negligere, O Socrates, quæ te maximè curare oportet. Et cùm* E *ingenio, animoque ita generoso præditus sis, iuuenili quodam corporis gestu & figuratione ornamentum tibi comparas, neque ratione erecta atque excitata veris atque iustis cõsiliis vis obtemperare, neque vt quicquam probabile, & rationi consentaneum in tuis negotiis sequare, neque vt quicquam fortiter, & strennè in alienis consulas animum inducere potes. Atqui, ô care Socrates (ne te autem offensiorem in me præbeto, beneuolentia enim in te adductus dicam,) &c. At vir bone mihi crede, & desine me & alios coarguere:* rerum autem, non fidium, & neruorum, musicam suauem exerce: eáque exerce, quibus sapere videberis, aliis gloriosas istas siue nugas, siue tricas dicere oportet, relinquens: quibus deditus, in domo inani habitabis, æmulans viros, non eos, qui in istis rebus leuibus & paruis resellendis & conuincendis occupati sunt, sed eos, quibus res est parta, & bona existimatio, & multa alia bona. Zethum à philosophia abhorruisse etiam ex M. Tullio intelligere licet lib. 2. de orat. *quos tu cùm haberes auctores, Antoni, miror cur philosophia, sicut Zethus ille Pacuuianus, propè bellum indixeris.* Licet F & ex Dione Chrisostomo orat. περὶ χρείας, & quidem multo apertius. Sic enim ille in extr. Πολὺ γὰρ ἄμεινον τοῦ Ζήθου φαίνομαι, τοιαῦτα ἐπιτιμῶν. ὡς ἐκεῖνος ἐνουθέτει τὸν ἀδελφόν, οὐκ ἀξιῶν φιλοσοφεῖν αὐτόν, οὐδὲ περὶ μουσικὴν διατρίβειν, ἐάσαντα τῶν ἰδίων ἐπιμέλειαν, ἔφη δὲ αὐτὸν ἀπείθοντα, καὶ ἀσύμφορον μοῦσαν εἰσάγειν, &c. id est, multo enim essem Zetho deterior, talia tibi vitio vertens. Nam ille fratrem monebat, & à philosophia, & musica deterrebat, ne has arteis coleret, rei familiaris cura abiecta: & dicebat, eum absurdam quandam, & inutilem musam introducere, &c.

Dissilvit.] dissoluta, & diuulsa, & disiuncta est. translatio est.

Donec susp. severo, &c.] donec lyra Amphionis, citharœdi, & musici clarissimi suspecta, & inuisa Zetho à musica abhorrenti, conticuit, & desijt sonare. Accedat his Propert. lib. 3. de Antiopa. *Et durum Zethum, & lacrymis*

A *Amphiona mollem Experta eſt ſtabulis mater abacta ſuis.*

Potentis amici] amici ſuperioris. Oda. 18. lib. 2. *nec potentem amicum Largiora flagito.* amicum magnum vocat M. Curius libr. 7. ad familiareis, epiſt. 29. *Sed amice magne, noli hanc epiſtolam Attico oſtendere.*

Ætolis onerata plagis] plagas Ætolas poſuit pro optimis, & præſtantiſſimis, & ad apros capiendos aptiſſimis, vel ad venandum natura factis: idque propter Meleagrum, qui aprum Calydonium cepit. Sic Martialis aprum neſcio quem, ei ſimilem, ac parem, qui cuſpide Ætola captus eſt, dixit, ſignificans aprum ingentem, lib. 13. *Qui Diomedeis metuendus ſetiger agris Ætola cecidit cuſpide, talis erat.* Erat autem Calydō in Ætolia.

Senivm] id eſt, odium, inſuauitatem ſenilem: vel quia ſenilia fere omnia moleſta, & iniucunda ſunt: itaque ſenectus mala ætas appellabatur à veteribus: vel quia moleſtiæ ſenectutem ante tempus accelerant. vide quæ annot. ſup. ad epiſt. 7. ibi,
B *& amore ſeneſcit habendi.* M. Tull. pro Milone. *mæret equeſter ordo, tota ciuitas confecta ſenio eſt.* Plau. in Trucul. *male quod mulier incepit, niſi efficere perpetrat, id illi morbo, id illi ſenio eſt.* vide & Nonium Marc.

Pvlminta] pulmentaria ex pulpis, & lumbis leporinis & pulte confecta. dicta ſunt enim à pulte pulmenta, & pulmentaria, neque eo minus pulmenta dicuntur, ſi quid aliud præter pultem ſit, vt docet Iſidorus. Pulpamentum autem à pulpa dictum eſt. Terent. Eun. *Tute lepus es & pulpamentum quæris.*

Romanis sollenne viris opvs] Venari eſt opus ſolenne, id eſt, ſtatum, & vſitatum Romanis. contra ludus trochi, & diſci, Græcis vſitatus. Oda. 24. lib. 3. *neſcit equo rudis Hærere ingenuus puer: Venarique timet ludere doctior, Seu Græco iubeas trocho, Seu malis vetita legibus alea.* & ſat. 2. lib. 2. *leporem ſectatus, equóque Laſſus ab indomito, vel ſi Romana fatigat Militia aſſuetum Græcari, ſeu pila velox, &c.*

C Speciosivs] venuſtius εὐσχημονέστερον, decētius, aptius.

Qvo clamore coronæ] quo aſſenſu, qua approbatione circūſtantis multitudinis, quo applauſu, qua acclamatione.

Proel. camp.] certamina ludicra, quæ cōmittūtur in campo Martio. in lib. de arte poët. *Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis.*

Svstineas] ineas, perferas, ſubeas.

Sævam] χαλεπὴν, aſperam, laborioſam, difficilem.

Cantabrica bella] ſup. Od. 8. lib. 3. *Seruit Hiſpaniæ vetus hoſtis oræ Cantaber ſera domitus catena.* & epiſt. 12. huius lib. *Cantaber Agrippæ: Claudi virtute Neronis Armenius cecidit.*

Svb dvce] Auguſto: vt ſup. Od. 15. lib. 4. *Et ſigna noſtro reſtituit Ioui Derepta Parthorum ſuperbis Poſtibus.*

Refixit] quinque libri veteres, & manuſcripti, quibus Romæ vſus ſum. & totidem, quibus in Gallia, ſic habēt *ſigna refigit Nunc: & ſi quid, &c.*

D Adivdicat armis] acquirit populo Ro idque exercitu populi Rom.

Ac ne te retrahas, &c.] id eſt, atque, vt ne te nimis longè abducas ab exercitationibus tuis, & certaminibus campi Martij, & ne ita abſis ab vrbe, vt probabilem abſentiæ excuſationem afferre non poſſis, interdum quædam belli ſimulacra exerces in agro paterno: interdum ludis tute, quamuis nil niſi ſapienter, & prudenter facias.

Qvamvis nil extra nvm. f. n. q. cvras] hæc ſunt includenda interpoſitionis nota. eſt enim ἀντιφράσεως verbi *nugaris. extra numerum* autem valet ineptè, inſipienter, inconſideratè, temerè, tralatione ducta à ſaltatoribus, quorum motus & ſaltatio certis legibus, ac numeris conſtabat. ex quo moueri dicuntur in numerum, qui numeroſè, aptè, & compoſitè mouentur. Lucret. lib. 4. *Quid porrò, in numerum procedere cùm ſimulacra Cernimus in ſomnis, & mollia membra mouere, Mollia mobiliter? &c.* & lib. 2. *in numerumque exultant ſanguine pleti.* Iterum lib. 4.
E *Quod ſupereſt, non eſt mirum ſimulacra moueri, Brachiáque in numerum iactare, & cetera mēbra.* Virg. Georg. 4. de Cyclop. *Illi inter ſeſe magna vi brachia tollunt In numerum, verſántque tenaci forcipe ferrum.* Idem in Sileno *Tum verò in numerum Faunóſque feráſque videres Ludere.* cuius contrarium eſt extra numerum. Lucret. lib. 5. *Atque extra numerum procedere membra mouentes Duriter, & duro terram pede pellere matrem.* M. Tull. parad. ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτ. *hiſtrio ſi paullo ſe mouit extra numerum, aut ſi verſus pronuntiatus eſt ſyllaba vna breuior, aut longior, exſibilatur, & exploditur.* ſimiliter *extra modum* valet ſine modo, non ſeruato modo. Cic. de orat. ad Qu. Fratr. *vox extra modum abſona.* numerus autem ad ῥυθμὸν ſeu metrum refertur, modus ad cantum: vt epiſt. de art. poët. *Acceſſit numeriſque, modiſque, licentia maior.* & in modum valet modulatè, non numeroſè, ſeu εὐρύθμως, quamuis ita Muretus explicet apud Catull. in carmine in nupt. Iuliæ & Manlij.

F Partitvr lintreis] id eſt, diuidit nauiculas inter ſe, vt duæ ſint aduerſariæ claſſes, vna quæ ſimilitudinem claſſis Cæſarianæ præbeat, altera, quæ Antonianæ. fuit autem hæc pugna naualis ſeriò commiſſa ad Actium promuntorium Epiri.

Actia pvgna te dvce per pveros, &c.] hæc ſcilicet fiebant quidem à Lollio, eo conſilio, vt Auguſto gratum faceret, cùm Actiacæ victoriæ memoriam puerorum pugna ludicra renouaret: ſed tamen fortaſſe ad hiſtoriam referenda ſunt. Narrat enim Dion lib. 50. pueros, qui Romæ erant, Antonio cladem pugnæ Actiacæ præſignificaſſe. Nam diuiſi inter ſe, nemine iubente, cùm ſe altera pars Cæſarianos, altera Antonianos dicerent, inter ſe conflixerunt ad duos dies. ad extremum autem victi ſunt, qui Antoniani appellabantur. Verba Dionis Græca non aſcribam. ſatis eſt mihi locum indicaſſe.

Refertvr] ſimulatur, repræſentatur.

Velox victoria Vel hoc ad hiſtoriam referendum eſt: Nam tradunt Plutarchus, Florus, alij,

A alij, victoriam illam Actiacam fuisse celerrimam: vel ad victoriæ naturam, quæ ferè velox est. sic sat. 1. *quid enim? concurritur. aut cita mors venit, aut victoria læta.*

LACVS] lacus, qui est in fundo paterno. *lacus* (inquit Varro) *lacuna magna, vbi aqua contineri potest.* sat. 4. *omneis Gestiet a furno redeunteis scire, lacúque.*

QVI CREDIDERIT] Augustus, potentior amicus.

VTROQVE POLLICE] vtroque pollice compresso. nam premere pollicem, gestus erat fauentis, Plin. lib. 17. cap. 2. vel sequamur Porphyr. qui vtroque pollice vult dictum esse ἀμφοτέραις pro, vtraque manu. *laudabit* igitur *vtroque pollice*, id est, summopere comprobabit.

PROTINVS VT MONEAM, &c.] Protinus continuitatem significat, inquit Varro. hoc igitur dicit. Continuato sermone, vt te moneam, videto & quid, & de quo, & cum quo loquare. Si legemus *Protenus*, facilior erit lectio. nam *protenus* valet porro tenus, deinceps, consequenter.

B (SI QVID MON. EG. TV)] hæc sunt includenda interpositionis nota.

PATVLÆ AVRES] percontatoris videlicet, qui ea ab aliis sciscitatur, & exquirit, quæ ad alios continuò perferat, & renuntiet.

COMMISSA] arcana & occulta fidei commissa, vt suprà.

VOLAT] Iccircò Homerus verba ferè semper pennigera, aut (vt ita dicam) pennata seu alata nominat. Nam passim apud eum occurrit hoc, ἔπεα πτερόεντα προσηύδα: id est verba volatilia locutus est.

NON ANCILLA TVVM IEC. VLC. &c.] id est, vide, ne vllius puellæ, puerive amore capiaris in ædibus potentioris amici. sup. ad Od. 1. libr. 4. admonuimus, iecur sedem libidinis esse.

MARMOREVM] ex limine & vestibulo ædiū marmoreo, ædium magnificentiam, & ornatum intellige.

NE DOMINVS PV. PVLCH. CARÆVE,

C &c.] ne tibi eueniat alterum è duobus malis, vel vt impetres, quod amas, tibique illud ipsum magni beneficij loco numeretur, vel repulsam feras, & ita potentiorem amicum illiberalem erga te præbuisse queraris.

AVT INCOMM. ANG.] aut te angat, si se incommodum erga te, dum tibi, quod amas atque expetis, denegat, præbeat. *incommodus* vel nomen est verbum adiuuans: cuiusmodi exempla sunt apud hunc poëtam innumerabilia. vel dic *incommodus*, id est, quia se in te præbeat incommodum & illiberalem, denegando tibi munus paruum, puellam, scilicet, aut puerum, cuius amore captus sis. & ita subintelligetur ὢν: quòd sit.

QVALEM COMMENDES, &c.] vtilissimum præceptum, diligentissiméque retinendum. cui non dissimile est illud Theognidis, Μήποτ' ἐπαινήσῃς, πρὶν ἂν εἰδῇς ἄνδρα σαφηνῶς, Ὀργὴν καὶ ῥυθμὸν, καὶ τρόπον ὅστις ἂν ᾖ. id est, ne vnquam quenquam prius laudaueris, quàm plane noueris affectus, ingenium, mores.

NE MOX INCVTIANT ALIENA, D &c.] verbum *incutiendi* grauiorem quendam perturbationis ictum animo illatum significat, per tralationem sermonis. nam incutere propriè est, quatiendo, & commouendo inserere: vt *incutere plagam*. ex quo *incutere dolorem, timorem, tremorē, desiderium, amorē*, vt sup. diximus in epist. ad Villic.

FALLIMVR] dum commendamus indignū quià nobis cōmendetur, vt pote qui sit improbus.

ET QVONDAM] nonnumquam, aliquando, interdum.

TRADIMVS] commendamus alteri, vt suprà epist. ad Claud. Ner. *vt tibi se laudare, & tradere coner.*

ERGO, QVEM SVA CVLPA PREMET, &c.] ergo si acciderit, vt is, qui fuerat abs te commendatus, tanquam vir bonus, & integer, cùm eū talem esse putares, sua culpa in periculum adducatur, tum tu tua spe falsus, desine eum tueri.

VT PENITVS NOTVM, &c.] ratio est superioris versus. desine (inquit) illum, qui tuam spem fefellit, tueri, vt amicum hominem tibi perspectū, E & cognitum, falsis criminibus circumuentum, atque oppressum, omni studio: & acerrima contentione subleues, tegas, ac defendas.

QVI, DENTE THEONINO, &c.] qui, cùm maledictis configitur, cùm maledico dente carpitur, non intelligis communem esse metum, commune periculum? non vides tibi idem periculum imminere? non vides periculum, quod in illum intenditur, ad te paullo pòst esse peruenturum? Hunc Theonem tradunt poëtam petulantissimū, ac maledicentissimum fuisse. Aptissimè autem dētem cum verbo rodendi coniunxit. nam & dente maledico carpere dixit M. Tullius orat. pro Corn. Balbo. & rodere pro eo, quod est obscuriè, & dissimolanter maledictis insectari, in eadem. *more hominum inuident: in conuiuijs rodunt.* & Hor. sat. 4. lib. 1. *absentem qui rodit amicum.* & sat. 6. *Quem rodunt omnes libertino patre natum.*

NAM TVA RES AGITVR,] in periculo versatur. sic dicimus *agitur caput, fama, existimatio, fides, officium, fortuna mea*. numquam autem *agitur F de capite, &c.* nam agere de aliqua re, est verba facere: sermonem, aut consilium habere: vt M. Tull. epist. ad M. Cœlium lib. 5. *Non potuit accuratius agi, neque prudentius, quàm actū est a te cum Curione de supplicatione.* In Lælio autem locus ille corruptus est, *& si qua fortuna acciderit, vt minus iusta amicorum voluntates sint adiuuandæ, in quibus eorum aut de capite agatur, aut fama*, legēdumque est, vt scriptum reperio cod. antiq. *aut caput agatur.* & ita Aul. Gell. libr. 1. capit. 3. Tum in oratione pro Quinctio, vbi legitur, *si de prædiis tuis ageretur*, legendum ita, vt emendauit Budæus, *si dupondius tuus ageretur.* cum hoc loco congruit illud Liuianum lib. 7. *quamquam pugnauimus vero pro Sidicinis, re pro nobis, cum videremus finitimū populū nefario latrocinio Samnitiū peti, & vbi conflagrassent Sidicini, ad nos traiectūrum illud incēdiū esse.*

ET NEGLECTA SOLENT INCENDIA, &c.] sic Pind. ὠδ. γ. Pyt. πολλὰν τ' ὄρει πῦρ ἐξ ἑνὸς σπέρματος ἐνθορὸν ἀΐστωσεν ὕλαν. id est, multā, seu magnam in

A in monte ignis ex vna scintilla excitatus absumpsit siluam. Et Eurip. quodam loco, μικρᾶ δ' ἐκ λαμπτῆρος ἴδαιον σέλας πρήσειεν ἄν τις. id est, ex parua autem scintilla magnum fulgorem quis excitare possit.

DVLCIS INEXPERTIS CVLTVRA] non dissimile est hoc prouerbium Graecorum, vsitpatum à Pindaro, γλυκὺς πόλεμος ἀπείροις. id est, dulce bellum inexpertis. sequitur mox apud Pindar. ἐμπειρηκότων δὲ τις ταρβεῖ προσιόντα. quod videtur expressisse Horatius proximi versus principio, *expertus metuit*. ad verbum sic vertere possis, At eorum, qui experti sunt, aliquis timet adueniens, seu vbi iam aduenit, nempe bellum. culturam autem pro cultu posuit.

EXPERTVS] ὁ διὰ πείρας ἰὼν καὶ πεπειραμένος: qui periculum fecit. hoc ex Pindaro expressum, vt paullò antè dixi.

DVM TVA NAVIS IN ALTO EST] id est, dum in cursu es. tralatio est.

HOC AGE] in hanc curam incumbe. *hoc agere* loquendi genus Latinis vsitatum est, quod valet negotium susceptum accuratè administrare:

B attentum esse in re aliqua, aut in sermone, qui habetur: totum suum studium, & cogitationem in vna re ponere. Terent. in Andr. *hoccine agis, an non?* D. *ego vero istuc.* ibid. *ipsum adeo presto video cum Dauo. hoc agite.* in Eunuch. Chr. *alias res agis.* P. *istuc ego quidem.* sic Xenophon. Ἐνίκων δ' οὐκέτι ὑπ' ἀκαιρίων αὐτὸν αἱ τοῦ σώματος ἡδοναί· ἀλλ' ἀεὶ πρὸς ᾧ εἴη ἔργῳ, τοῦτ' ἔπραττεν. id est, neque enim vincebant eum corporis voluptates: sed semper quodcumque negotium suscepisset, hoc agebat. Horat. sat. 3. lib. 2. *vt viuas igitur, vigila: hoc age.* Plaut. Mil. glorios. *hanc age rem. res subitaria est.* Plutarch. in Coriolano scribit, cùm magistratus, aut pontifices sacrificabant, praeconem magna voce clamare solitum esse, *hoc age.* quibus verbis iubebat animum ad sacra attendere, nullúmque omnino opus alienum interponere. verba Plutarchi sunt haec, ὅταν γὰρ ἄρχοντες, ἢ ἱερεῖς πράττωσί τι τῶν θείων, ὁ κῆρυξ πρόεισι, μεγάλῃ φωνῇ βοῶν, ὅκ ἄγε. σημαίνει δὲ ἡ φωνή, τοῦτο πρᾶττε, προσέχειν κελεύουσα τοῖς ἱεροῖς, καὶ μηδὲν ἔργον ἐμβαλεῖν μεταξὺ id est, *cum enim magistratus, aut sacerdotes aliquam*

C *rem diuinam faciunt, prodit praeco magna voce clamans, hoc age. significat autem vox, hoc agito, iubet attendere ad sacra, & nullum opus intermiscere.*

AGILEM, NAVVMQVE] hominem ad agendum promtum, ac paratum. ad res agendas aptum, δραστήριον, πρακτικόν: vt sup. epist. 1. *Nunc agilis fio.*

REMISSI] ignaui, desides, ἀνειμένοι, inertes.

POTORES BIBVLI] *bibuli* cohaeret cum nomine *potores*: estque numeri multitudinis.

VAPORES] quidam libri veteres habent *tepores.*

DEME SVPERCILIO NVBEM] auferè vultu tristitiam, atque immoderatam seueritatem, quae contracto, ac sublato supercilio significatur: quod Graeci τὸ τῶν ὀφρύων νέφος, id est, superciliorum nubem appellant. & ita Euripid. in Hippol. coron. ex quo σεμνός, id est, superciliosi, à Graecis appellantur seueri, tristes, superbi: & πρόσωπον συνωφρυωμένον Eurip. in Alcestid. dixit vultum superciliosum, seu supercilio obductum. & αἴρειν τὰς ὀφρῦς, id est tollere supercilia, prouerbii locum

D obtinet tùm apud Graecos, tùm apud Latinos, pro eo, quod est, vultu tristitiam quandam praeseferre. Diphilus comicus apud Athen. libr. 2. Τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα, συμπινόντας γελᾶν, τόν τ' ἀδοντα τολμηρόν, τὸ δειλόν, θρασύ. id est, eum, qui supercilia tollit, adducis vt rideat: imbecillum, vt aliquid audeat: timidum, audacem reddis. & ita Catull. Ad Ianuam mulieris impudicae. *Praeterea addebat quendam, quem dicere nolo Nomine, ne tollat rubra supercilia*, id est, ne sublato supercilio significet, se mihi iratum esse, ne grauiter, & iniquo animo ferat. συνοφρύς: etiâ appellatur à Graecis is, qui supercilii nube, id est, contractione tristitiam quandam prae se fert, ex quo verbum συνοφρυόω, & συνωφρυωμένα ὄμματα apud Euripidè in Electra. & Sophocles in Antigone discrete νεφέλην ὀφρύων nominat, aspectum maestum, ac tristem. sic Sophocl. νεφέλη δ' ὀφρύων ὕπερ αἱματόεν ῥέθος αἰσχύνει τέγγουσ' εὐῶπα παρειάν. id est, nubes autem superciliorum super cruentam faciem deformat, irrigans lacrymis formosam genam. sic Cicero in orat. in Pison. οὐδὲν βολαιῶς quidem illud, sed tamen

E vrbanè, ac facetè, Pisonem interrogatum quid sentiret de suo consulatu, ait respondisse *altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio, crudelitatem sibi non placere*, significans, ac describens eius ineptam, atque importunam seueritatem, quam in eadem oratione *frontis nubeculam* appe[illegible]. Idem de eodem in orat. pro Sextio. *Tanta erat grauitas in oculo: tanta frontis contractio, vt illo supercilio, tanquam Atlante caelum, annus ille niti videretur.* Demosthenes in orat. περὶ παραπρ. ἀνασπάσας ὀφρῦς, videtur accipere pro eo, quod est, plus aequo sibi arrogare, & gerere se insolenter. sic ille τότε μὲν μέτριον παρεῖχεν ἑαυτὸν ἐπειδὴ δὲ μέγα κακὰ ἐξείργασται, τὰς ὀφρῦς ἀνέσπασε. id est, tunc qui[illegible]em modestum se ip[illegible]um praebebat: postea quàm [illegible]utem maxima mala ed[illegible]it, supercilia sursum extulit. & συνάγειν τὰς ὀφρῦς, id est contrahere seu c[illegible]nducere superci[illegible]a, [illegible]pud Aristoph. in Pluto, tristitiam & maestitiam significat. Quemadmodum autem sublatum, & contractum supercilium trist[illegible]iam, & seueritatem significat, sic remi[illegible]um & laxum, hi-

F laritatem [illegible]ndi[illegible]us [illegible] Πυθ. ἀγαθὰ Χαρὶν γελάσας ὀφρύι. id est [illegible]ro te, [illegible]dum ridens supercilio. & Eurip[illegible] [illegible]higen. in Aulide remittere supercilium. Μέθες νῦν [illegible]λω, ὄμμα [illegible] ἔκτεινε φίλον. id est, remitte nunc [illegible], & oculum carum extendito. Idem in Cyclope. Silenus. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. id est. Nam c[illegible]icem vnum exhaurire velim, pro eo omnium Cyclopum datis pecud[illegible]bus, meque ipsum ex rupe Leucade in m[illegible]re praecipitem agere, semel ebrius factus, superci[illegible]que demissis, ac deiectis. Hom[illegible] [illegible]. de Iunone, ἡ δ' ἐγέλασσε χείλεσιν, οὐδὲ μέτωπον ἐπ' ὀφρύσι κυανέῃσιν ἰάνθη, i. Illa autem risit labris, neque frons super supercilia nigra hilarata est, Praeterea supercilio tum innuimus, tum annuimus. innuimus vt Hom. [illegible] Ἡ δ' ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε, νόησε δὲ δῖος Ὀδυσσεύς. Illa autem superciliis innuit: intellexit verò Vlysses. & [illegible], [illegible]

A ὁ δ' ἀμφέθετο ξίφος ὀξύ. id est, dixit, & superciliis innuit: ille autem gladium acutum accinxit. annuendi exemplum est apud eundem, Η, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων. id est, dixit, & nigris superciliis annuit Iupiter. Libet autem mihi hoc loco colligere alia affectuum animi iudicia, quæ ducuntur ex partibus corporis, siue illæ sua sponte, & nobis inuitis moueantur, atque immutentur, vt cum metu pallescimus, horremus, obmutescimus: siue nostra voluntate, vt cum in dolore frontem ferimus, aut femur. Vt igitur a capite ordiamur, *caput percutere* mærorem significat. Hom. ιλ. Χ. ᾤμωξεν δ' ὁ γέρων, κεφαλὴν δ' ὅ γε κόψατο χερσίν. id est, miserum se clamauit senex: caput autem manibus percussit. Herod. Thal. ὁ δὲ Ψαμμήνιτος ὡς εἶδε, ἀνακλαύσας μέγα, καὶ καλέσας ὀνομαστὶ τὸν ἑταῖρον, ἐπλήξατο τὴν κεφαλήν: id est, Psammenitus autem magno ploratu edito, & amico suo nominatim appellato, caput percussit. ob eandem caussam *capillus vellitur*. οδ. χ. ἑζόμενοι δὲ κατ' αὖθι γόων, τίλλοντό τε χαίτας. id est, sedentes autem illi gemebant, & comas vellebant. sic Attius de Agam.

B *scindens dolore identidem intonsam comam.* eodem pertinet, caput puluere conspergere. οδυσ. ω. de Laërte. Ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἑλὼν κόνιν αἰθαλόεσσαν Χεύατο κακκεφαλῆς πολιῆς ἀδινὰ στεναχίζων. id est, ambabus autem manibus sumto cinere fuliginoso, infudit in caput canum, crebro ingemiscens. ιλ. σ. de Achille. Ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἑλὼν κόνιν αἰθαλόεσσαν Χεύατο κακκεφαλῆς, χαρίεν δ' ᾔσχυνε πρόσωπον. id est ambabus autem manibus nigrum cinerem cùm sumsisset, infudit in caput, pulchram autem faciem inquinauit. ibid. φίλῃσι δὲ χερσὶ κόμην ᾔσχυνε δαΐζων. id est, caris autem manibus comam inquinauit lacerans. sic Catullus carm. de nupt. Pelei, & Thet. *Canitiem terra, atque infuso puluere fœdans.* *Capitis motus* gestus minantis. sic Neptunus Vlyssem secundo cursu nauigantem, patriæque iam appropinquantem prospiciens, οδυσ. ε. ὁ δ' ἐχώσατο κηρόθι μᾶλλον· Κινήσας δὲ κάρη προτὶ ὃν μυθήσατο θυμόν· Ὢ πόποι, &c. id est, ille autem iratus est ex animo magis. Caput autem mouens apud se locutus est, O dii immortales, &c. & Vlysses ab Antinoo pulsatus, οδυσ. ρ. Ἀλλ' ἀκέων κίνησε κάρη κακὰ βυσσοδομεύων. id est. At tacitus mouit caput,

C mala in alto mentis recessu moliens. Horat. sat. 5. lib. 1. *caput & mouet.* Virg. lib. 7. Æneid. *Tum quassans caput hæc effudit pectore dicta.* Innuimus, cùm alteri nutu significamus, vt aliquid fiat, vt, οδυσ. π. Νεύσω μέν τοι ἐγὼ κεφαλῇ, σὺ δ' ἔπειτα νοήσας, &c. id est, innuam tibi quidem capite. Tu autem deinde cùm intellexeris, &c. & Εἰ δ' ἄγε τοι κεφαλῇ κατανεύσομαι. id est, Si verò, age, tum ego tibi innuam. Ter. Adelph. *ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuo in mala hæreat.* M. Tull. pro Quinctio. *non modo enim pollicitus erat in Gallia, sed Romæ quotidie, simulatque sibi hic innuisset, numeraturum esse dicebat.* vbi corruptè, & mendose legitur in libris vulgatis, *annuisset.* annuere enim est eius, qui assentitur alteri, & quippiam approbare significat. *Exporrigere frontem*, animi remissionem, atque hilaritatem significat. Terent. Adelph. *mitte iam istæc: da te hodie mihi: Exporge frontem.* Plaut. Casina. *primum ego te porrectiore fronte volo mecum loqui.* *Explicare frontem* idem valet. sed ab Horat. ponitur pro eo, quod est hilaritatis, & lætitiæ caussam præbere.

D Od. 29. lib. 3. *Mundæque paruo sub Lare pauperum Cenæ sine aulæis & ostro Sollicitam explicuere frontem.* idem sat. 2. lib. 2. *Ac venerata Ceres, vt culmo surgeret alto Explicuit vino contractæ seria frontis.* contra *frontem contrahere.* M. Tull. in Cluentiana. *Hic ille planus improbissimus quæstu iudiciario pastus contrahit frontem.* Et *consulcare frontem*, quo vtitur Plaut. in Prol. Bacch. Item *caperare frons* dicitur ei cui frons contrahitur. Plaut. in Epid. *quid illuc est, quòd illi caperat frons seueritudine?* *Frontem ferire* gestus hominis quippiam ægre ferentis, & indignantis. Cic. ad Att. lib. 1. *puto te in hoc aut risisse, aut ingemuisse, vt frontem ferias.* Idem in Bruto. *nulla perturbatio animi, nulla corporis: frons non percussa, non femur.* Dionys. Halicarn. lib. 10. ἀρχαιολογ. ῥωμ. παίοντες τὰ μέτωπα, καὶ κατηφεῖς τὰς ὄψεις ποιοῦντες, ferientes frontes, & aspectus mæstos præ se ferentes. *Frontem, vel os perfricuisse* dicimus eum, quem significare volumus nihil pudere. Cic. Tusc. 3. *quam iis idem, cum os perfricuisti, soles dicere?* ex quo hominem ferrei, & duri oris dicere solemus, id est, im-

E pudentem. Idem pro Quinct. *homini pro amicitia familiarius dixi, mihi videri ore durissimo esse, qui præsente eo gestum agere conaretur.* Idem de orat. lib. 2. *quoniam soleo sæpe mirari eorum impudentiam, qui agunt in scena gestum præsente Roscio.* Idem in Pisonem, *si os tuum ferreum senatus conuicio verberari noluisti.* Catull. in quandam. *Quod si non aliud potest, ruborem Ferreo canis exprimamus ore.* Teren. in Eunuch. *os durum.* Iterum M. Tull. lib. ad Att. 4. *nosti os hominis, nosti audaciam.* Idem lib. 9. epist. ad Varr. *Misi autem ad te quattuor admonitores non nimis verecundos. nosti enim profectò os huius adolescentioris Academiæ.* Idem epist. 5. libr. 12. epist. ad Attic. princip. *O stultitiam, nisi mea maior esset. singularem. Quod autem os, in hanc rem requiri abs te?* Ita enim legendum esse ostendimus in notis Ciceronianis: quod & Turnebo venit eodem tempore in mentem, cum ei librum epist. ad Attic. manuscriptum, vtendum dedissem. eodem referendum est illud Asinii Galli in M. Pomponium Marcellum, grammaticum veterem, quem commemorat Suetonius in libello de illustr. grammaticis. *Qui caput*

F *ad leuam didicit glossemata nobis Præcipit. os nullum, vel potius pugilis.* Significabat autem Asinius irridens, illum grammaticum esse impudentem, qui cùm pugil fuisset, grammaticum profiteretur: vel potius hoc tantùm, pugilem fuisse. Nam pugiles cum aduersario pugnantes, caput ad læuam partem flectebant, ne aurem leuam plagis apertam & expositam haberent. ἀπυγμία autem est in illis *os nullum*, & *os pugilis*. nam primùm ore nullo esse dicuntur, qui nullo sunt pudore, & pugilum os ita interdum verberabatur cæstibus, vt informi ore esse viderentur: deinde os pugilis significat etiam os durum, quale credibile est eius, cuius os pugnis & cæstibus tunditur. *Oculorum nictus*, & crebra agitatio, admonentis gestus. οδυσ. σ. οὐκ οἶσθ', ὅτι δή μοι ἐπιλλίζουσιν ἄπαντες, id est, non intelligis mihi oculis innuere omneis. Idem οδ. υ. Τοῖσι δ' ἐπιλλίζοντες ἐς ἀλλήλους ... id est, νεύοντες ὀφθαλμοῖς, quod valet, oculis in-

A Horat. sat. 9. lib. 1. *Distorquens oculos, vt me eriperet.* *Oculi nimis arguti* (vt scribit M. Tull. libr. 1. de legib.) *quemadmodum animo affecti simus, loquuntur.* *Ardor oculorum* iram significat M. Tull. libr. 5. accus. *ipse inflammatus scelere, & furore in forum venit: ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat.* & libr. 4. de Theomnasto quodam. *Nam cum spumas ageret in ore, arderent oculi, voce maxima vim me sibi afferre clamaret.* Hom. ιλ. α. de Achille. μένεος δὲ μέγα φρένες ἀμφιμέλαιναι Πίμπλαντ', ὄσσε δέ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι ἐΐκτην. id est, spiritu autem mens nigra valde implebatur: oculi autem ei igni ardenti, seu lucenti similes erant. Oculos etiam aiunt esse pudoris sedem. ex quo Socrates in Phædro, ἐγκαλυψάμενος, id est, operta facie de amore disputat. Præterea scribit Aristot. ῥητορ. β. prouerbium esse, ἐν ὀφθαλμοῖς εἶναι αἰδῶ, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς αἰεὶ παρεσομένους μᾶλλον αἰσχύνονται, καὶ τοὺς προσέχοντας αὐτοῖς, &c. i. in oculis esse pudorem, & propter hanc causam solent eos, qui semper affuturi sunt magis vereri, & eos, qui ad ipsos animum sunt aduersuri. huc pertinet responsum

B illud Sapphonis: quæ, cùm ei Alcæus dixisset, se aliquid ei dicere velle, sed pudore prohiberi, Αἰ δ' ἦχες ἐσθλῶν ἵμερον, ἢ καλῶν, Καὶ μή τι εἰπῆν γλῶσσ' ἐκύκα κακὸν, Αἰδώς κέν σε οὐκ εἶχεν ὄμματ', ἀλλ' ἔλεγες περὶ τῶ δικαίω, id est, *si te rerum bonarum, aut honestarum desiderium teneret, neque lingua quicquam turpe proloqui conaretur: non tibi pudor oculos obsideret, sed de re iusta verba faceres.* *Oculi defixi* significant attentissimam in re aliqua cogitationem: idque vel sine vlla animi molestia, vt ιλ. γ. de Vlysse. Στάσκεν· ὑπαὶ δὲ ἴδεσκε κατὰ χθονὸς ὄμματα πήξας. id est, stabat: subtus autem aspiciebat, defixis in terram oculis. Theoc. εἰδ. β. Καί μ' ἐσιδὼν ὥστοργος ἐπὶ χθονὸς ὄμματα πήξας Ἕζετ' ἐπὶ κλιντῆρος. Et cùm me aspexisset ferreus ille, & omni affectu humano carens, defixis in terram oculis sedebat in sella, seu in lecto. & Apoll. ἀργοναυτ. lib. 3. Ἦ, καὶ ἐπ' οὔδεος ἄμφω ποδῶν πάρος ὄμματ' ἔπηξαν, Ἄνδιχα πορφύρουσαι ἐνὶ φρεσίν. id est, dixit, & in solum, seu terram illæ ante pedes oculos defixerunt, in duas parteis cogitatione distractæ. vel cum aliqua molestia, vt apud Eurip. Med. οὔτ' ὄμμ' ἐπαίρουσ', οὔτ' ἀπαλλάσσουσα γῆς πρόσωπον. id est, neque oculum attollens,

C neque à terra os remouens. Interdum admirationem quandam, & stuporem significant. vt Virgil. Æneid. 1. *Dum stupet, obtutuque hæret defixus in vno.* Idem lib. 7. *Talibus Ilionei dictis defixa Latinus Obtutu tenet ora.* Horat. epist. ad Numicium, *Defixis oculis, animóque & corpore torpet.* T. Liuius lib. 21. *vtraque simul obiecta res oculis, animis immobileis parumper eos defixit.* Idem lib. 5. *Gallos quoque velut obstupefactos miraculum victoriæ tam repentinæ tenuit, & ipsi pauore defixi primum steterunt, velut ignari, quid accidisset: deinde, &c.* Interdum animum in aliqua re obfirmatum, & perseuerantem: vt, cùm Homer. ὀδ. τ. oculos Vlyssis cum cornibus, aut ferro comparat, qui Penelopa virum suum præsentem quidem, sed nondum agnitum deflente, ac multis cum lachrymis desiderante, ne tantillum quidem ingemuerit, aut illacrymarit. Ὀφθαλμοὶ δ' ὡσεὶ κέρα ἕστασαν, ἠὲ σίδηρος Ἀτρέμας ἐν βλεφάροισι· δόλῳ δ' ὅγε δάκρυα κεῦθεν. id est oculi autem vt cornua stabant, aut vt ferrum, immobiles in palpebris, ille autem dolo lachrymas occultabat. Horat. Od. 5.

D lib. 3. *& virilem Toruus humi posuisse vultum.* *Lacryma* tum gaudiũ, tum dolor, & luctus exprimit. gaudium ὀδυσσ. π. Ὣς ἄρα φωνήσας υἱὸν κύσε, κὰδ δὲ παρειῶν Δάκρυον ἧκε χαμᾶζε. id est, sic igitur locutus filium osculatus est, ex genis autem lacrymam misit in terram. & ὀδ. ψ. Penelopa Vlyssem agnoscens. Δακρύσασα δ' ἔπειτ' ἰθὺς δράμεν, ἀμφὶ δὲ χεῖρας Δειρῇ βάλλ' Ὀδυσῆϊ. id est, illacrymata autem postea rectà ad eũ cucurrit, manus autem collo implicuit Vlyssis. ibid. de Vlysse. Ὣς φάτο· τῷ δ' ἔτι μᾶλλον ὑφ' ἵμερον ὦρσε γόοιο. Κλαῖε δ' ἔχων ἄλοχον θυμαρέα, κεδνὰ ἰδυῖαν id est, sic locutus est. ei autem tanto magis desiderium flendi iniecit. Ille autem plorabat habens vxorem ea scientem, quæ viro essent grata, & iucunda. Terẽt. Heautont. *vbi dicimus redisse te, & rogare vti veniret ad te, mulier telam deserit continuò, & lacrymis opplet os totum sibi: vt facile scires, desiderio id fieri tui.* Idem Adelph. Dem. *ob lacrumo gaudio.* Virg. lib. 6. Æn. *alacris palmas vtrasque tetendit, Effusæq; genis lacrymæ.* Liuius lib. 5. ann. *Certatim patribus, plebique manare gaudio lacrymæ.* tales fortasse sunt no-

E uarum nuptarum lacrymæ, aut certe fictæ. Catull. in carmin. nupt. *At lubet innuptis ficto te carpere questu.* Idem de coma Berenices. *Est ne nouis nuptis odio Venus? anne parentum Frustrantur falsis gaudia lacrymulis?* exemplum lacrymarum ab ægritudine, aut dolore corporis expressatum exstat apud Hom. ιλ. β. vbi de Thersite loquitur ab Vlysse percusso. ὁ δ' ἰδνώθη, θαλερὸν δέ οἱ ἔκπεσε δάκρυ. id est, ille autem incuruatus est, tenera autem ei excidit lacryma. & ὀδυσσ. δ. Οὐδ' ἄρα Νέστορος υἱὸς ἀδακρύτω ἔχεν ὄσσε· Μνήσατο γὰρ κατὰ θυμὸν ἀμύμονος Ἀντιλόχοιο. Τόν ῥ' Ἠοῦς ἔκτεινε φαεινῆς ἀγλαὸς υἱός. id est, neque verò Nestoris filius lacrymarum experteis oculos habebat. Recordatus est enim Antilochi sui ab omni ignominia & dedecore vacui, seu vigilantis & strenui, Quem auroræ lucidæ clarus filius interfecit. Terent. Heaut. *lacrymas excussit mihi.* Cæs. libr. 1. de bell. Gall. *Diuitiacus, multis cum lacrymis Cæsarem complexus obsecrare cœpit ne quid grauius in fratrem statueret.* Menelaus apud Eurip. in Helena, ait dici, esse viri generosi lacrymas in rebus aduersis fun-

F dere. Καίτοι λέγουσιν ὡς πρὸς ἀνδρὸς εὐγενοῦς, Ἐν ξυμφοραῖσι δάκρυ' ἀπ' ὀφθαλμῶν βαλεῖν. id est, Atqui aiunt esse viri generosi in calamitatibus lacrymas ex oculis emittere. *Sudor obortus* sine fatigatione, aut labore corporis, animi ægritudinem, aut molestiam significat. Homer. ὀδυσσ. υ. ἴδιον, ὡς ἐνόησα· διὰ δέ μοι δεδάκρυνται ὄσσε. id est, sudabam, vbi aspexi: oculi autem mihi lacrymis oppleti fuerunt. Apollon. lib. ἀργοναυτ. Ὣς φάτο· τῷ δ' ἀΐοντι κατὰ κροτάφων ἄλις ἱδρὼς Κηκιεν. id est, Sic locutus est: ei autem audienti ex temporibus affatim sudor manabat. Hor. sat. 9. libr. 1. *cum sudor ad imos Manaret talos.* M. Tull. epist. ad Appium Pulch. lib. 3. *Vides sudare me, iandudum laborantem, quomodo ea tuear, quæ mihi tuenda sunt, & te non offendam.* Idem libr. 3. Acc. ex epistola Timarchi. *Faciant improbitatem aratorum: ipsi sudabunt, si Dij volent.* Pallor non naturalis, & repentinus significat aliquam animi perturbationem, & maxime metum. Sappho. Χλωροτέρα δὲ ποίας, id est pallida præ metu, seu ob metum. Homer. ιλ.

A Ὣς φάτο· τοὺς δ' ἄρα πάντας ὑπὸ χλωρὸν δέος εἷλε. id est. sic locutus est: eos autem omneis metus pallidus occupauit. & ὀδ. φ. Μνηστῆρσι δ' ἄρ' ἄχος γένετο μέγα, πᾶσι δ' ἄρα χρὼς ἐτράπετο. id est, procis autem dolor magnus accidit: omnibus autem color immutatus est. Cic. lib. 1. Acc. *Isti color immutatus est: vultus, oratio, mens denique excidit.* Idem in Cluent. *timor eius, perturbatio, suspensus, incertusque vultus, crebra coloris mutatio, quae erant antea suspiciosa, haec aperta, ac manifesta faciebant.* Homer. ἰλ. ν. Ἔνθ' ὅ τε δειλὸς ἀνήρ, ὅς τ' ἄλκιμος, ἐξεφαάνθη. Τοῦ μὲν γάρ τε κακοῦ τρέπεται χρὼς ἄλλυδις ἄλλῃ, &c. id est, hic & homo ignauus, & vir fortis apparuit. Nam ignaui quidem color identidem immutatur. Hor. epist. 1. huius lib. *Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.* Idē epist. 3. eiusd. *Pindarici fontis qui non expalluit haustus,* id est, qui non extimuit. *Capilli arrecti* etiam metum significant. ἰλ. ω. Ὀρθαὶ δὲ τρίχες ἔσταν ἐνὶ γναμπτοῖσι μέλεσσι. id est arrecti autem pili steterunt in membris flexibilibus. Virgil. Æneid. 2. & 3. *Obstupui, steteruntque comae, & vox faucibus haesit.* Plato in Ione, ὀρθαὶ B αἱ τρίχες ἵστανται ὑπὸ τοῦ φόβου. id est, recti autem pili stant ob metum, seu prae metu. *Manum ad os apponere* significat aliquid dici, quod is, qui dicat, ab aliis exaudiri nolit. Coel. ad Cic. lib. 8. *At Domitius, cùm manum ad os apposuit.* *Cordis latratus* significat iram efferuescentem. ὀδ. υ. de Vlysse iamiam interitum procis meditante. κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκτει. id est, cor autem ei intus latrabat. Nam cor irae sedes est, vt alibi annotauimus. *Femoris percussio,* index doloris. Homer. ἰλ. π. αὐτὰρ Ἀχιλλεὺς Μηρὼ πληξάμενος Πατροκλῆα προσέειπε. id est, At Achilles femoribus percussis Patroclum allocutus est. & ὀδ. ν. Ὤιμωξέν τ' ἄρ' ἔπειτα, καὶ ὣ πεπλήγετο μηρὼ Χερσὶ καταπρηνέσσι. id est, miserum se exclamauit, & sua femora percussit manibus pronis. & ἰλ. μ. Δὴ ῥα τότ' ᾤμωξέν τε, καὶ ὣ πεπλήγετο μηρὼ Ἄσιος Ὑρτακίδης. id est, Tunc se miserum clamauit, & sua femora percussit Æsius Hyrtacides. Plutarch. lib. εἰ αὐταρκὴς ἡ κακία πρὸς κακοδαιμονίαν. θυμὸν δ' οὐκ ἂν πείσαις δυσφοροῦντα μὴ τείνειν, μὴ βοῆσαι, μὴ δὲ τῶν τριχῶν λαβέσθαι, ἢ τὸν μηρὸν κρούοντα καὶ πρὸς ὅτι ἡ κακία καὶ σιδήρου βιαιοτέρα: id est, irae autem C efferuescenti, & aegrè aliquid ferenti propter aliquod factum, quod infectum nolit, nunquā persuaseris, vt non clamet, & non capillos laceret, aut femur percutiat: ita & igne & ferro violentior vitiositas est. Plaut. in Milite glor. *digitis rationem computat, feriens femur dexterum.* Idem in Trucul. *hoc vide: dentibus frendit: icit femur.* licet huc etiam ascribere illud M. Tull. in Bruto, quod suprà produximus, *frons non percussa, non femur.* Idem Tuscul. 3. *muliebres lacerationes genarum, pectoris, feminum, capitis percussio.* *Inflare buccas,* quod Graeci dicunt τὰς γνάθους φυσᾶν, est irascentis. Hor. sat. 1. li. 1. *Quid causae est, meritò quin illis Iupiter ambas Iratus buccas inflet?* videtur esse & insolescentis, vt apud Demosth. γνάθους φυσῶν. *Mordere labra,* minantis. Hom. ὀδ. α. & υ. οἱ δ' ἄρα πάντες ὀδὰξ ἐν χείλεσι φύντες. id est, illi autem omnes dentibus labra mordentes, seu mordicus labra tenentes. idem significat interdum *caput mouere,* vt suprà diximus. *Ridere labris* significat risum simulatum, vt ἰλ. ο. ἡ δ' ἐγέλασσε χείλεσι. id est, Illa autem risit labris. Tale est illud de Vlysse. ὀδ. υ. μείδησε δὲ θυμῷ Σαρδάνιον μάλα τοῖον. D id est, subrisit autem animo Sardonium quendam risum. & ὀδ. σ. de Penelopa. Ἀχρεῖον δ' ἐγέλασσεν, ἔπος τ' ἔφατ'. id est, frustra & sine causa, vel non ex animo risit, & locuta est. Non dissimile illud est, ridere malis alienis. Homer. ὀδ. υ. de procis, οἱ δ' ἤδη γναθμοῖσι γελώων ἀλλοτρίοισιν id est, illi autem malis iam ridebant alienis. Horat. satyr. 3. lib. 2. *Cum rapies in ius malis ridentem alienis.* Dentium crepitu, & stridore metus arguitur. Hom. ἰλ. ν. πάταγος δέ τε γίνετ' ὀδόντων. id est, crepitus autem dentium fiebat. M. Tull. Tuscul. 4. *ex quo fit, vt terrorem pallor, & tremor, & dentium crepitus consequatur.* *Manus tollere* gestus vel admirantium, vel laetantium, vel precantium. M. Tull. In Lucullo. *Hortensius autem vehementer admirans, quod quidem perpetuò Lucullo loquente fecerat, vt etiam manus saepe tolleret, &c.* Idem epist. ad Caes. lib. 7. *sustulimus manus ego & Balbus: tanta fuit opportunitas, vt illud nescio quid, non fortuitum, sed diuinum videretur.* Catull. de quodam, & Caluo. *Admirans ait haec, manusque tollens, Dij magni, salicippium disertum.* T. Li- E uius lib. 24. *Ad quam vocem cùm clamor ingenti alacritate sublatus esset, ac nunc complexi inter se gratulantésque, nunc manus ad caelum tollentes, bona omnia populo Rom. Gracchóque ipsi precarentur, &c.* Hor. sat. 5. lib. 2. *Importunus amat laudari, donec, ohe iam, Ad caelum manibus sublatis dixerit.* Hom. ὀδ. σ. Χεῖρας ἀνασχόμενοι γέλῳ ἔκθανον. id est, manibus sublatis risu emoriebantur. *Pectoris percussio* seipsum reprimentis gestus est. Homer. ὀδ. υ. Στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ. id est pectore autem percusso cor suum sermone increpuit. est & dolentis, aegréque aliquid ferētis. Hom. ἰλ. σ. de ancillis Achillis, audito de nece Patrocli nuntio, exanimatis. ἐκ δὲ θύραζε ἔδραμον ἀμφ' Ἀχιλῆα δαΐφρονα, χερσὶ δὲ πᾶσαι Στήθεα πεπλήγοντο. id est, foras autem cucurrerunt ad Achillem bellicosum: manibus autem pectora percusserunt. Plaut. in Mil. glor. *cogitans pectus digitis pultat, cor, credo, euocaturus foras.* *Soluta genua* pauorem, & perturbationem animi significant. ὀδ. δ. Ὣς φάτο, τῆς δ' αὐτοῦ λύτο γούνατα, καὶ φίλον ἦτορ. Δὴν δέ μιν ἀμ- F φασίη ἐπέων λάβε, τὼ δέ οἱ ὄσσε Δακρυόφι πλῆσθεν, θαλερὴ δέ οἱ ἔσχετο φωνή. id est. Sic locutus est. eius autem ibi soluta sunt genua, & carus animus: diu porrò silentium, & impotentia loquendi eam cepit: oculi autem ei lacrymis completi fuerunt, & tenuis vox ei excidit. in hoc exemplo multa cōcurrunt externati animi indicia, genua soluta, linguae stupor, & silentium, oculi lacrymis oppleti, vox interclusa. & ὀδ. ψ. Ὣς φάτο, τῆς δ' αὐτοῦ λύτο γούνατα, καὶ φίλον ἦτορ, Σήματ' ἀναγνούσης, τά οἱ ἔμπεδα πέφραδ' Ὀδυσσεύς, id est, Sic locutus est: eius autem ibidem soluta sunt genua, & carus animus, cùm signa agnouisset, quae ei certa dixisset Vlysses. omitto quod scriptores per genuum firmitatem, aut viriditatem, aetatem integram, & corporis vireis significant, vt annot. ad Od. 13. epod. Supplices tangebant eorum genua, quibus supplicabant. ὀδ. ν. vbi Vlysses Palladi pastoris similitudinem prae se ferenti supplicat. σοὶ δ' ἐγὼ εὔχομαι, ὥς τε θεῷ, καί σευ φίλα γούναθ' ἱκάνω. id

A est, Te enim precibus maximis obsecro, vt deum, & ad tua cara genua accedo. & Eurip. Hecuba, Ἀγάμεμνον, ἱκετεύω σε τῶνδε γουνάτων, καὶ σοῦ γενείου, δεξιᾶς τ' εὐδαίμονος; id est, Agamemnon, supplex ad tua genua accido, & per tuum mentum te oro, & per tuam dexteram beatam. & ἰλ. α. de Thetide, Καί ῥα πάροιθ' αὐτοῖο καθέζετο, καὶ λάβε γούνων Σκαιῇ, δεξιτερῇ δ' ἄρ' ὑπ' ἀνθερεῶνος ἑλοῦσα. id est, & ante eum sedebat, & genua eius læua prehendit: dextera autem mentum tetigit. ὀδ. δ. Τοὔνεκα νῦν τὰ σὰ γούναθ' ἱκάνομαι, αἴ κ' ἐθέλῃσθα. id est, Quare nunc ad tua genua accedo, si fortè velis, &c. & ἰλ. ω. ἄγχι δ' ἄρα στὰς Χερσὶν Ἀχιλλῆος λάβε γούνατα, καὶ κύσε χεῖρας. id est, propè autem cùm staret, manibus Achillis genua præhendit, & osculatus est manus. T. Liuius libr. 45. *Summittentemque se ad pedes sustulit, nec attingere genua passus.* ex quo γουνάζεσθαι, quod idem ferè valet, quod supplicare, ibid. Καὶ τότε δὴ παρὰ θῖνα θαλάσσης εὐρυπόροιο ᾔια πολλὰ θεοὺς γουνούμενος. id est. Et tunc præter littus maris latè meantis ibam precibus deos fatigans, & genua flectens. Osculabantur autem etiam veteres o[illegible], &
B manus, & superiores inferiorum, & inferiores superiorum, tum in salutationibus, tum in gratulationibus. ὀδ. ω. Vlysses L[illegible]tem patrem osculatur, Κύσσε δέ μιν περιφὺς ἐπιάλμενος. id est, Osc[illegible]l[illegible]tus autem est eum circum hærens, assiliens. ibid. Vlysses Dolij serui dexterã osculatur. Ὣς ἄρ' ἔφη, Δολίος δ' ἰθὺς κίε χεῖρε πετάσσας Ἀμφοτέρας, Ὀδυσεὺς δὲ λαβὼν κύσε χεῖρ' ἐπὶ καρπῷ. id est, Sic locutus est: Dolius autem rectà ibat manibus ambabus expan[illegible]s. At Vlysses osculatus est ei iuncturam manus. Plutarch. in Caton. Vtic. ὑποτιθέντων τὰ ἱμάτια τοῖς ποσὶν ᾗ βαδίζει, καὶ καταφιλούντων τὰς χεῖρας. id est, cùm subijcerent vestimenta pedibus, quà ingrederetur, & manus oscularentur: Corn. Tacitus de Nerone, *ad genua ipsius aduolui, & dexteram oscu[illegible] fatigare.* Vlysses Telemachum filium osculatur, ὀδ. π. Ὣς ἄρα φωνήσας υἱὸν κύσε. id est, sic locutus filium osculatus est. Eumeneus & Dolius Vlyssis serui, caput & humeros domini osculantur: & item Vlysses illorum. ὀδ. φ. Καὶ κύνεον ἀγαπαζόμενοι κεφαλήν τε καὶ ὤμους· Ὣς δ' αὔτως Ὀδυσεὺς κεφαλὰς καὶ χεῖρας ἔκυσσεν. id est, & osculabantur amplectentes caput & humeros. eodem modo autem Vlysses
C eorum capita & manus osculabatur. Etiam manus tangebant. Patercul. *salutationis noua quadam exsultatio, & manum contingendi cupiditas.* Virg. Æn. lib. 7. *Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni.* Lucret. lib. 1. *tum portas propter ahena Signa manus dextras ostendunt attenuari Sæpe salutantum tactu, præterque meantum.* Nam etiam signorum ad portas vrbium positorum manus tangebant, & osculabantur & qui ex vrbe exibant, & qui peregre in vrbem redibant. Pedibus terram percutere, vim doloris significat. ὀδ. σ. de Iro, σὺν δ' ἤλασ' ὀδόντας Λακτίζων ποσὶ γαῖαν. id est, compressit autem denteis pede terram calcitrãdo pulsans. Idem ferè pedem supplodere, nisi fortè gestus est indignantis, & grauiter ferentis. Cicer. Bruto, *nulla pedum supplosio.* Idem lib. 1. de orat. ad Qu. Fratr. *Quid multa? pedem nemo illo in iudicio supplosit. Trahere pedibus*, est indignis modis accipere, & contumeliosè tractare. Homer. ἰλ. α. Ῥῖψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο.

id est, deiecit eum pede porrectum à pauimento diuino. & ὀδ. σ. Ἕλκε δὲ ἐκ προθύροιο λαβὼν ποδός, ὄφρ' ἵκετ' αὐλήν, Αἰθούσης τε θύρας. id est, trahebat autem eum ex vestibulo pede prehensum, donec peruenit ad aulam, & porticus foreis, ὀδ. π. Vlysses Telemacho præcipit, ne, etiam si se proci pedibus trahant, eius rei pœnas repetat, eáve facto commoueatur, sed potius tacitus ferat. Εἰ δέ μ' ἀτιμήσουσι δόμον κάτα, σὸν δὲ φίλον κῆρ Τετλάτω ἐν στήθεσσι κακῶς πάσχοντος ἐμεῖο, Ἤν περ καὶ διὰ δῶμα ποδῶν ἕλκωσι θύραζε. id est, si autem me ignominia & contumelia afficient in domo: tuus animus in pectore ferat dum in me mala à procis ingeruntur, quamuis me per domum pedibus foras trahant. Et qui cadunt in acie apud Homerum, trahuntur pedibus vel à suis, vt sepeliantur, vel ab aduersariis, vt spolientur, & obijciantur feris: à suis, vt ἰλ. Λ. τὸν δ' ἐριδήμαντα κασίγνητον καὶ ὄπατρον Ἕλκε ποδὸς μεμαώς. &c. ab aduersariis, vt ἰλ. ν. Ὣς εἰπὼν ποδὸς εἷλκε κατὰ κρατερὴν ὑσμίνην Ἥρως Ἰδομενεύς. id est, sic l[illegible]cutus pede eũ traxit in prœlio heros Idomeneus. [illegible] ὀδ. [illegible] γέρον [illegible], μὴ δὴ τάχα καὶ ποδὸς ἕλκῃ. sic Virg. de Caco libr. 8. Æneid. *Pedibusque informe cadauer Protrahitur.* Cic. ad Attic. lib. 4. *fratrem meum, & te si habebo per me ista pedibus trahantur. vobis ἐμφιλοσοφῆσαι possum.* Idem ad Volum. lib. 7. epist. *Nam de iudicijs quod quereris, multo laboro minus: trahantur per me pedibus omnes rei.* T. Liuius lib. 34. *hanc vocem Dionysius solebat vsurpare, non equo insidentem, sed pedibus tractum tyrannum debere relinquere tyrannidem. Tremor corporis* metum, & ignauiam significat. ὀδ. σ. de Iro cum Vlysse certamen ineunte. σάρκες δὲ περιτρομέοντο μέλεσσιν. id est, carnes autem circa membra contremiscebant. ibid. de eodem, Τῷ δ' ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τρόμος ἤλυθε γυῖα, id est, ei autem etiam magis ac magis tremor in membra penetrauit. Horat. Ode 23. lib. 1. *Et corde & genibus tremit.* Hom. ἰλ. γ. Ἔνθ' ὅ γε δειλὸς ἀνήρ, &c. vt sup. pag. 288. versu 15. sed hæc fuerit, (vt ait Thucyd.) ἐκβολὴ λόγου, nunc ad pensum nostrum reuertamur. D E

OCCVPAT OBSCVRI SPECIEM] obtinet, & præ se fert speciem hominis suam sententiã suaque consilia nimiùm occultãtis, hominis tecti: quem κρυψίνουν appellant Græci. F

TACIT. AC.] taciturnus præ se fert speciem hominis acerbi, hoc est, immitis, & inhumani.

LEGES, ET PERC. D.] disces ex libris doctorum, qui scripserunt, & quæres ex doctis, qui adhuc viuunt.

TRAN. LENIT ÆV.] placidè, quietè, tranquillè ætatem agere, nonnulli libri manuscrip. habent, *transducere*.

NE TE SEMPER INOPS] magna est hic librorum inter se dissensio. Nam alij habent, vt vulgati ferè omnes, *Ne te semper, &c.* & prox. versu *Ne pauor, &c.* quomodo edendum curauimus: alij, *Non te semper, &c.* & item proximo versu, *Non pauor. &c.* alij versu, *Num te semper, &c.* & prox. vers. *Num pauor, &c.* quam postremam scriptam reiicio.

INOPS CVP.] cupiditas, quæ numquam expletur: quæ semper desiderat, semper eget. suprà Od.

A Od.16.lib.3. *Magnus inter opes inops.*

MEDIOCRITER VTILIVM] qualia sunt bona fortunæ: quæ (vt ait Terent. Heaut.) *perinde sunt vt illius animus, qui ea possidet: Qui vti scit, ei bona, illi, qui non vtitur rectè, mala.*

VIRTVT. DOCTR. P. NAT. NE DONET] quæstio est à veteribus sæpe & multùm agitata vtrùm virtus sit διδακτὴ, id est doctrina cõstet, néene. Plato in Menone, ἀλλ' ἐγὼ ἐκεῖνο ἂν ἥδιστα, ὅπερ ἠρόμην τὸ πρῶτον, καὶ σκεψαίμην, καὶ ἀκούσαιμι πότερον ὡς διδακτῷ ὄντι αὐτῷ δεῖ ἐπιχειρεῖν, ἢ ὡς φύσει, ἢ ὡς τίνι ποτὲ τρόπῳ παραγιγνομένης τοῖς ἀνθρώποις τῆς ἀρετῆς. id est, Atequidem illud libentissimè, quod rogabã primùm, & considerarim, & audierim, vtrum ad virtutem aggredi oporteat, vt sub doctrinam cadentem, an vt natura, an vt aliquo alio modo hominibus contingentem. vbi videtur ad extremum probare, eam neque à natura inseri, neque doctrina quæri, sed diuinitus hominibus euenire: idemque disputat in Protagora. Xenophon verò contrà ἀπομνημ. α. videtur sentire, virtutem vsu & exercitatio

B ne comparari, his verbis, ὁρῶ γὰρ ὥσπερ τὰ τοῦ σώματος ἔργα τοὺς μὴ τὰ σώματα ἀσκοῦντας, οὐ δυναμένους ποιεῖν· οὕτω καὶ τῆς ψυχῆς ἔργα τοὺς μὴ τὴν ψυχὴν ἀσκοῦντας, οὐ δυναμένους, &c. id est, video enim, quemadmodum muneribus corporis fungi non possunt, qui corpora non exercent: ita neque animi munera eos obire posse, qui animum non excolunt. Isocrates in oratione κατὰ σοφιστῶν disertè negat, iustitiam, ceterásque virtutes doctrina contineri, his verbis, καὶ μηδεὶς οἰέσθω με λέγειν, ὡς ἔστι δικαιοσύνη διδακτόν. ὅλως μὲν γὰρ οὐδεμίαν ἡγοῦμαι τοιαύτην εἶναι τέχνην, ἥτις τοῖς κακῶς πεφυκόσι πρὸς ἀρετὴν, σωφροσύνην ἢ δικαιοσύνην ἂν ἐμποιήσειεν, id est. Et nemo putet me dicere iustitiam doctrina aliqua contineri. Omnino enim nullam tantam artem esse arbitror, quæ in eis, qui ad virtutem nõ sunt apti natura, temperantiam aut iustitiam ingenerare queat. & Theognis ait, procreare hominem, & alere, longè facilius esse, quàm prudentiam, & bonos mores inserere: neque quemquam adhuc rationem excogitare potuisse, qua ratione eum, qui sit imprudens, atque improbus,

C prudentem, & probum efficere queat: denique morbos omneis animi, insanabileis esse. Quod si medicis hanc vim dedisset deus, vt vitio animi mederi, & duras, seu vitiosas hominum menteis sanare possent: multas & magnas mercedes laturos esse. Theognidis versus sunt hi, Φῦσαι, καὶ θρέψαι ῥᾷον βροτὸν, ἢ φρένας ἐσθλὰς Ἐνθέμεν, οὐδείς πω τοῦτό γ' ἐπεφράσατο, Ὧ τις τὸν ἄφρον' ἔθηκε σώφρονα, κἀκ κακοῦ ἐσθλόν. Εἰ δ' Ἀσκληπιάδαις τοῦτό γ' ἔδωκε θεὸς, Ἰᾶσθαι κακότητα, καὶ ἀτηρὰς φρένας ἀνδρῶν, Πολλοὺς ἂν μισθοὺς καὶ μεγάλους ἔφερον. Idem tamen alibi videtur contrarium probare, vt notat Plato in Menone, quem suprà cõmemorauimus, his versib. Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλὰ διδάξεαι, ἢν δὲ κακοῖσι Συμμίσγῃς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον. id est, Nam bona condisces ex fortibus atque bonis, Sed Cum prauis pereat, nata etiam bona mens. M. Tull. epist. quadam ad Attic. lib. 10. videtur sentire virtutem doctrina, & ratione parari, his verbis, quamquam locus est aliquantum corruptus. *Quod si adhuc nullum est, esse tamen potest, aut ἀρετὴ non est διδακτὸν, quod mihi persuaderi non potest.* Idem in Partit. orator. hanc quæstionem trimembrem facit, cùm ab Horatio fiat bimembris. sic enim M. Tull. *quónam pacto virtus pariatur, naturáne, an ratione, an vsu.* Idem pro Archia poëta ait *sæpius ad laudem, atque virtutem, naturã sine doctrina, quam sine natura valuisse doctrinam.* Aristoteles in lib. de moribus ad Nicom. vult virtutes eas, quæ ad mores pertinent, à doctrina, & vsu perfici, à natura inchoatas. Pindarus naturam, & id, quod natura valet, arti, ac doctrinæ, virtutibúsque doctrina partis semper anteponit. nõ longè abiero. Olym. carm. nono. Τὸ δὲ φυᾷ (inquit) κράτιστον ἅπαν. πολλοὶ δὲ διδακταῖς ἀνθρώπων ἀρεταῖς κλέος ὤρουσαν ἀρέσθαι. id est, id, quod natura valet, & viget, omne est optimum. Multi autem homines virtutibus doctrina partis laudem consequi studuerunt. Idem vndecimo ait, id, quod natura nobis est insitum, nihilo facilius commutari posse, quàm leonis, aut vulpis ingenium mutari solet. sic Pind. τὸ γὰρ ἐμφυὲς οὔτ' αἴθων ἀλώπηξ, οὔτ' ἐρίβρομοι λέοντες διαλλάξαιντο ἦθος. Idem Nem. tertio carm. demonstrat, eum, qui arte ac doctri-

E na sola nitatur, in vtramque partem, vacillare ac titubare: eum verò, qui naturæ bono fretus sit, rectéque sentiat natura, certo semper in loco consistere. συγγενεῖ δέ τις εὐδοξίᾳ μέγα βρίθει. ὃς δὲ διδάκτ' ἔχει, ψεφηνὸς ἀνὴρ, ἄλλοτ' ἄλλα πνέων οὔποτ' ἀτρεκεῖ κατέβα ποδὶ· μυριᾶν δ' ἀρετᾶν ἀτελεῖ νόῳ γεύεται.

QVID MINVAT CVRAS] quibus animum fodicantibus, tranquillè, & beatè viui non potest. *minuat* autem posuit pro tollat, atque euellat, vt sit λυπῆς, seu ἐλάττωσις.

QVID TE TIBI REDD. AMIC.] sibiami cum eum intellige, non, qui sit φίλαυτος (est enim hoc nomen odiosum, & in vitio locum habet, nisi ita accipias, vt eleganter explicat Aristoteles lib. nono de moribus ad Nicom. pro eo, qui optimã sui partem, id est, mentem colit) sed qui suauiter, & iucundè viuat, qui sibi faciat benè, qui denique non imitetur senem illum Terentianum seipsum excruciantem: qualis est auarus: vtpote qui bonis quæsitis vti frui non audeat, sed iis parcat, tanquam sacris. sic sat. 1. lib. 1. *hic vix credere possis, Quam sibi non sit amicus.* Sic igitur hæc explico,

F *quid te tibi redd. am.* id est, quæ res tibi animũ tranquillet vt statim ipse interpretatur Horat. κατ' ἐπεξήγησιν.

QVID P. TRANQVILLET] Videtur esse ἐπεξήγησις, seu ἑρμηνεία, id est interpretatio eorum, quæ proximè dixit, *quid te tibi r. am.* vt dixi. *tranquillet* autem id est, tranquillum efficiat: quo verbo vtitur M. Tull. libr. 1. de Finibus, *quæ* [iustitia] *non modò numquam nocet cuiquam, sed contra semper alit aliquid tum vi sua, atque natura, quod tranquillet animos, tum spe nihil earum rerum defuturum, quas natura deprauata desideret, &c.* idem Topic. *perorationis effectus hic debet esse, vt aut perturbentur animi, aut trãquillentur.* Corn. Nepos in vita Attici, *Tranquillatis autem rebus Ro. remigrauit Romam, &c.* Plautus Captiuis, *Ille demum antiquis est adolescens moribus, Quinnumquam vultum tranquillauit gratijs.*

HONOS, AN DVLCE LVCELL.] Imperia, & magistratus, an amplificatio rei fami-

A liaris, negotiatio, mercatura. de honore, & honoris studio audi Xenophontem in Hierone. καὶ γάρ μοι δοκεῖ, ὦ Ἱέρων, τούτῳ διαφέρειν ἄνθρωπος τῶν ἄλλων ζώων τῷ τιμῆς ὀρέγεσθαι. ἐπεὶ σιτίοις τε, καὶ ποτοῖς, καὶ ὕπνοις, καὶ ἀφροδισίοις πάντα ὁμοίως ἥδεσθαι ἔοικε τὰ ζῷα· ἡ δὲ φιλοτιμία οὔτ' ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἐμφύεται, οὔτ' ἐν ἅπασιν ἀνθρώποις. Οἷς δ' ἂν ἐμφυῇ τιμῆς τε, καὶ ἐπαίνου ἔρως, οὗτοί εἰσιν ἤδη οἱ πλεῖστον τῶν βοσκημάτων διαφέροντες, ἄνδρες δὲ, καὶ οὐκέτι ἄνθρωποι μόνον νομιζόμενοι. ὥστε ἐμοὶ μὲν εἰκότως δοκεῖτε ταῦτα πάντα ὑπομένειν, ἃ φέρετε ἐν τῇ τυραννίδι, ἐπείπερ τιμᾶσθε διαφερόντως τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. καὶ γὰρ οὐδεμία ἀνθρωπίνη ἡδονὴ τοῦ θείου ἐγγυτέρω δοκεῖ εἶναι, ἢ ἡ περὶ τὰς τιμὰς εὐφροσύνη. id est, *Nam mihi videtur homo, ô Hiero, reliquis animantibus eo præstare, quòd honorem expetit. quandoquidẽ cibo, & potione, & somno, & rebus Venereis omnes animantes videntur æquè delectari. Honoris autem cupiditas neque in animalibus rationis expertibus innascitur, neque in omnibus hominibus. In quibus verò honoris, & laudis amor fuerit innatus, hi iam plurimùm à pecudibus differunt, viriq́, & non iam homines habendi sunt. Quare hæc omnia, quæ in tyran-*B *nide sustinetis, ac toleratis, meritò mihi perferre videmini. Etenim nulla voluptas humana ad mentem diuinam propius accedit, quam ea, quæ in honore versatur, iucunditas.* De lucro multa quidem dici possunt, quamobrem probabile sit, dulce ab Horatio dictum esse. sed hominis sit otio lectorum abutentis longum esse in re aperta. hoc tantùm dicam, lucrum à Græcis κέρδος appellatum, quasi κέαρ ἦδον, id est, cor delectans. notum illud, *lucri bonus odor ex re qualibet*. Grauiter autem, & præclarè Ægio ille apud Plaut. Capt. *Non ego lucrum omne esse vtile homini existimo. Scio ego: multos iam lucrum luculentos* [al. *lutulentos*] *homines reddidit. Est etiam vbi profectò damnum præstet facere, quàm lucrum.* cui consentaneum est illud Menandri: βέλτιστον οὐ τὸ κέρδος ἐν πᾶσι σκοπεῖν: id est, optimum est non in omnibus lucrum spectare. & illud κέρδη πονηρὰ ζημίαν ἀεὶ φέρει. id est, mala lucra semper sunt damnosa. nefarium illud. Τοῦ μὲν δικαίου τὴν δόκησιν ἄρνυσο· Τὰ δ' ἔργα τοῦ πᾶν δρῶντος, ἔνθα κερδανεῖς, id est, *viri quidem iusti opinionem comparato: facta autem hominis omnia fa-*C *cientis, vbi quæstum facies.* cui consentaneum illud Sophoclis, Τὸ κέρδος ἡδὺ, κἂν ἀπὸ ψευδῶν ἴῃ, id est, *dulce lucrum est, etiam si ex mendacio proficiscatur.* lucellum igitur fortassis appellauit dulce, quia lucro omnes ferè capiuntur, vt testatur idem his verbis, Ὡς οὐδὲν ἀληθῶς ὑγιὲς ἐστὶν οὐδενός, Ἀλλ' εἰσὶ τοῦ κέρδους ἅπαντες ἥττονες. Nam nihil reuera quicquam incorruptum est, sed omnes lucro sunt infirmiores. Itaque Bias Prienensis interrogatus, quare facienda delectetur homo, lucro faciendo, inquit, ἐρωτηθεὶς τί ποιῶν ἄνθρωπος τέρπεται, κερδαίνων, ἔφη.

AN SECR. ITER] tralatio est, vt & in hoc proximo, quod sequitur, *& fall. sem. vitæ.* nam per secretum iter, vitæ genus à luce forensi, & strepitu populi, & aulis principum remotum significat.

FALLENTIS SEMITA VITÆ] vita ab aulis principum, à forensi strepitu, ab aura populari remota: vitæ degendæ ratio obscura. vita fallens, idem, quod vita latens, obscura, incognita, ignorata. notum illud λάθε βιώσας. supr. annot. ad epist. ad Scæuam. *semita vitæ* autem tralatio est, D vt dixi. sic sup. epist. prox. *Mirabor vitæ via si conuersa decebit.*

ME QVOTIES REF. GEL. DIG.] Quoties (inquit) me recreat Digentia, fluuius non ita magnus, minimèque nauigabilis, vt riuo, quam fluuio, similior sit, id est, quoties sum in meo fundo Sabino: (cuius situs & forma suprà descripti sunt epist. 16.) quid me cogitare, quid me à diis immortalibus precari credis?

QVEM MAND. BIBIT] Mandelam, vicum, seu pagum fuisse in Sabinis appâret ex ipsius Horatij verbis: per quem, seu iuxta quem Digentia fluebat. de quo in epist. illa 16. *Fons etiam riuo dare nomen idoneus, vt non Frigidior, &c.*

RVGOSAS FR.] frigore contractus.

SENTIRE] cogitare, seu iudicare potius, vel existimare.

PRECARI] εὔχεσθαι, optare. sic Catull. ad Furium. *Et sestertia, quæ soles precari Centum, desine. nã sat es beatus.* Nã εὐχαὶ apud Græcos & preces, & optata significant: & εὐχῆς ἄξια res, quæ optari potius E quàm sperari possunt: & εὐχαῖς ὅμοια, apud Platonem, id est optatis similia.

VT MIHI VIVAM] non potentioribus, id est, vt meo modo, meóque arbitratu viuam, non potentiorum.

SIQVID SVPERESSE VOL. D.] pulchra ἐπιθεράπευσις, seu ἐπανόρθωσις. Nam *Quis scit, an adijciant hodiernæ tempora summæ* [al *vitæ*] *Crastina dij superi?* Od. 7. lib. 4.

PROVISÆ FRVG. IN ANN.] prouisæ in annum, non in multos annos. dixit enim supr. Od. XI. lib. I. *& spatio breui Spem longam reseces.* sic autẽ loquitur Cæs. lib. 1. de bello ciuili *Multum erat frumentum prouisum, & conuectum superioribus temporibus.* & Horat. de arte poët. *Verbáque prouisam rẽ non inuita sequentur.*

NE FL. DVB. SPE PEND. H.] id est, vt ne pendeam à bonis incertis, ac speratis, sed potius fruar præsentibus, ac paratis: vel ne semper incertus sim, pendens à futuris, sed potius præsenti vitæ F iucunditate fruar, ac potiar.

SED SATIS EST, &c.] dissentiunt hîc libri veteres inter se. alij enim habent, *Sed satis est orare &c.* alij. *Hæc satis est*, &c. vtraque lectio probabilis est.

QVI DONAT, ET AVFERT] Græci poëtæ Deos appellant δωτῆρας ἐάων: id est largitores bonorum.

ÆQVVM ANIMI] animum æquabilem, moderatum, & præsentibus contentum, animi æquitatem. vide annotata ad Od. 3. lib. 2. quibus adde aliud exemplum ex M. Tull. pro M. Marcello, *hic tu modum tuæ vitæ non salute Reip. sed æquitate animi definies?* Sic autem hic locus intelligendus, & interpretandus est, non, vt ludi magister quidam nuper homo ad risum mouendum, quàm ad docendum, aptior, multis audientibus asseuerabat, *virtutem, & iustitiam mihi ipse comparabo*, quasi significet Horatius, bona externa, & fortuita à diis esse petenda, atque optanda: iustitiam verò & cæteras virtutes, à nobis sumendas: vt est apud M. Tullium

Tullium

A Tullium lib. 3. de nat. deorum. *Num quis quòd bonus vir esset gratias diis egit vmquam? at quod diues, quòd honoratus, quòd incolumis: Iouemque optimum maximum ob eam rem appellant, non quòd nos iustos, temperanteis, sapienteis efficiat, sed quod saluos, incolumeis, opulentos, copiosos.* non igitur eadem omni ex parte loquuntur Cicero & Horatius: sed ille quidem bona fortuita à diis petenda, virtutem à nobis: Horatius autem quòd ad primum quidem illud attinet, idem, quod Cicero dicit, bona externa à diis esse precibus flagitanda: quòd ad alterum, & secundum, non idem loquitur, sed æquitatem animi, siue (vt ita dicam) æquanimitatem, & εὐθυμίαν esse à nobis promendam, & sumendam significat

19. AD C. CILNIVM Mæcenatem. 3.

PRISCO si credis, Mæcenas docte, Cratino:
B *Nulla placere diu, nec viuere carmina possunt,*
Quæ scribuntur aquæ potoribus. vt malè sanos,
Adscripsit Liber Satyris, Faunísque poetas.
Vina ferè dulces oluerunt manè camœnæ:
Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.
Ennius ipse pater numquam, nisi potus, ad arma
Prosiluit dicenda. forum, puteálque Libonis
Mandabo siccis: adimam cantare seueris.
C *Hoc simul edixit, non cessauere poetæ*
Nocturno certare mero: putere diurno.
Quid? si quis vultu toruo ferus, & pede nudo,
Exiguæq; togæ simulet textore Catonem:
Virtutémne repræsentet, morésque Catonis?
Rupit Hyarbitam Timagenis æmula lingua:
Dum studet vrbanus, tendítque disertus haberi.
Decipit exemplar vitiis imitabile. quòd si
Pallerem casu, biberent exsangue cuminum.
O imitatores, seruum pecus: vt mihi sæpe D
Bilem, sæpe iocum vestri mouere tumultus.
Libera per vacuum posui vestigia princeps:
Non aliena meo pressi pede. qui sibi fidet
Dux, reget examen. Parios ego primus Iambos
Ostendi Latio, numeros, animósque secutus
Archilochi, non res, & agentia verba Lycamben.
Ac ne me foliis ideò breuioribus ornes,
Quòd timui mutare modos, & carminis artem:
Temperat Archilochi Musam pede mascula Sappho: E
Temperat Alcæus: sed rebus, & ordine dispar
Nec socerum quærit, quem versibus oblinat atris:
Nec sponsæ laqueum famoso carmine nectit.
Hunc ego non alio dictum prius ore, Latinus
Vulgaui fidicen. iuuat immemorata ferentem
Ingenuis oculísque legi, manibúsque teneri.
Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector F
Laudet amétque domi: premat extra limen iniquus.
Non ego ventosæ plebis suffragia venor
Impensis cenarum, & tritæ munere vestis.
Non ego, nobilium scriptorum auditor, & vltor,
Grammaticas ambire tribus, & pulpita dignor.
Hinc illæ lacrymæ. spissis indigna theatris
Scripta pudet recitare, & nugis addere pondus,

A *Si dixi: rides, ait: & Iouis auribus ista*
Seruas. fidis enim manare poetica mella
Te solum, tibi pulcher. ad hæc ego naribus vti
Formido: &, luctantis acuto ne secer vngui,
Displicet ille locus, clamo: & diludia posco. (& iram:
Ludus enim genuit trepidum certamen,
Ira truceis inimicitias, & funebre bellũ.

CRATINO] poëtæ comico, de quo sat. 4. lib. 1. *Eupolis, atque Cratinus, Aristophanesque poëta, &c.*

NEC VIVERE] nec diu viuere, id est, nec diu in manibus hominum versari. tralatio est. Quidam nolunt reperi ἀπὸ κοινοῦ diu, à quibus dissentio. B Est inquam, tralatio. sic Mart. *Victurus Genium debet habere liber.*

QVÆ SCRIB. AQVÆ POT.] id est, quæ scribuntur ab aquæ potoribus. vt Oda. 6. lib. 1. *Scriberis Vario fortis, &c.*

AQVÆ POTORIBVS] ὑδροπόταις, qui se vino abstinent, ὕδωρ πίνουσι: siccis, aquam bibentibus.

VT MALE SANOS] tanquàm insanos, aut parum sanos. Non celabo lectorẽ tamen, veteres, interpretes, vt hoc loco accipere pro *postquam*, quod probat Simeo Bosius: vt sit hæc sententia. Postquã Liber retulit in numerum Satyrorum, & Faunorum poetas Græcos ac Latinos, Vina fere dulces &c. Vult enim, treis versus, qui deinceps sequuntur, pendêre ab illis verbis, *vt male sanos Ascripsit Lib. Sat. F. quep.* quod mihi vix probari potest.

ASCRIPSIT LIBER SATYRIS, &c.] retulit in numerum Satyrorum, & Faunorum, qui vtrique vinosi sunt, poëtas, vt diuinos, & furiosos. *ascripsit* autem habent duo cod. Vatic. Iann. C Faet. Torn. & alij manuscr. quinq; quos hic nuper in Gallia inspexi, duo Ruffard. Cletic. Nicot. vnus meus, quos secutus sum. Postremò ita legit Seruius in comentat. in Melibæum Virgil. ibi, *Pastores hedera cresc. orn. p.* vulgati *Ascribit.* Satyrorum autem nomen referendum est ad poëtas Græcos: Faunorum ad Latinos, vt rectè putat Bosius. Itaque Homerum, poëtam Græcum, & eum quidem principem, primo loco posuit: & sic respondet Satyris: Ennium, poetarum Latinorum patrem, secundo: atque hic respõdet Faunis.

LAVDIBVS ARGVITVR VINI, &c.] id est, crebræ apud Homerum vini laudes, eum fuisse vinosum indicant. *arguitur vinosus*, id est declaratur fuisse vinosus: *laudibus vini*, id est, eò quòd crebro vinum laudet. vinum laudat Homerus sub persona Hecubæ, ἰλ. ζ. Ἀνδρὶ δὲ κεκμηῶτι μένος μέγα οἶνος ἀέξει. id est, Viro autem defatigato magnas vireis vinum amplificat. mox sub Hectoris persona vituperat. Μή μοι οἶνον ἄειρε μελίφρονα πότνια μῆτερ, Μή μ' ἀπογυιώσῃς, μένεος δ' ἀλκῆς τε λάθωμαι. id est, Ne mihi vinum alioqui suaue affer, ô veneranda mater, ne me debilites, & ita vitium & roboris sim immemor. Quamquam responderi potest ab Hectore vinum vituperari non simpliciter, sed eo tempore cum hostis à mœnibus arcendus est. Poeta quidem, ipse quandocumque aliena persona posita, ex sua loquitur, vinum semper laudat, nunc ἠνορέην, id est, fortem efficiens, nunc μελίφρονα, id est, dulce, seu iucundum, nunc μενοεικέα. i. viribus conueniens, nunc αἴθοπα nominans. D

ENNIVS IPSE PATER] cur pater? an quia primus poëta Latinus? vt Lucret. lib. 1. *Ennius vt noster cecinit, qui primus amœno Detulit ex Helicone perenni fronde coronam Per genteis. Italas* an propter antiquitatem, & ita commune omnium poëtarum veterum nomen est?

PROSILVIT] quidam libri manuscr. habent *prosiluit.*

FORVM PVTEALQVE LIB. &c.] siccis hominibus suadebo, vt sese ad causas agendas conferant: vt in foro, tribunalibúsque versentur. Sed animaduertat lector quod mihi indicauit Bosius, E hic esse formulam quandam edictorum prætoris. Ita enim prætores edicere solebant. verbi causa. *Pacta conuenta, quæ neque dolo malo, neque aduersus leges, plebiscita, senatus consulta, edicta, decreta principum: neq; quo fraus cuiq; eorum fiat, facta erũt seruabo*, & alibi, *Argentario, eive, qui iterum postulauerit, causa cognita edi iubebo.* & alibi. *Quæ dolo malo facta esse dicentur, si de his rebus alia actio non erit, & iusta causa esse videbitur, iudicium dabo*, & alibi *Quod cũ minore, quam XXV. annorum natu gestũ esse dicetur, vti quaque ea res erit animaduertam.* Quæritur iam cuius hæc verba sint, Liberine, an Ennij, an Cratini, à cuius nomine & sententia hanc epistolam orditur. Simeo Bosius putat esse Liberi, seu Bacchi: veteres interpretes, Ennij: ego olim putaui, Cratini: neque video quid melius dici possit. verumtamen non satis liquet.

PVTEAL LIBONIS] locum, vbi ius dicebat prætor in foro Romano. vide annotata ad illum locum sat. 6. lib. 2. *ante secundam Roscius orabat sibi adesses ad puteal cras.* F

MANDABO] frequentandum dabo, committam. Significat iocans homines siccos, ad poëticam ineptos esse: ad res forenseis, iudiciaque prætoria aptiores. *mandabo forum* autem sic dictum, vt *mandare parteis.* in lib. de arte poët. *ne forte seniles Mandentur iuueni partes.* ibid. *male si mandata loquêris.*

ADIMAM CANT. SEV.] adimam cantandi facultatem tristibus, & siccis, & sobriis, & res serias assiduè meditantibus, ac tractantibus. dixit autem adimam cantare Græcorum exemplo, ἀφαιρήσομαι τὸ ᾄδειν.

HOC SIMVL EDIXIT] simul vt hoc edixit siue Liber, siue Ennius, siue vt probabilius est, Cratinus. nam, vt ingenuè fatear, à quo potissimũ horum trium, hoc edictum esse dicam, statuere nequeo: &, quod multis alijs in rebus euenire solet, multo facilius possum quod alij dicunt, refellere, quàm quod mihi probabile videtur, confirm

A confirmare. Simeo Bosius putat, Liberum hæc edixisse. Vult enim, hæc verba, *forum puteálque Libonis, &c.* quæ similitudinem & formulam edictorum prætoris præ se ferunt, esse declarationem & explicationem superiorum illorum, *vt male sanos Ascripsit Liber satyris, &c.* proinde quasi Liber ita edicendo, *forum puteálque Libonis Mandabo siccis, adimam cant. seuer.* ascripserit poëtas Græcos Satyris, Latinos Faunis. quod mihi persuaderi non potest. Nam primum longè aliud est dicere, Liber poëtas Satyris & Faunis ascripsit, quod significat Bacchum quasi cooptasse in collegium Satyrorum, & Faunorum poetas: aliud mandare forum, & puteal Libonis siccis, &c. id est, reijcere siccos & sobrios, & aquæ potores, ad forum, & tribunalia prætorum: adimere cantus & carmina hominibus studia seria & seuera colentibus. Deinde cur fit tam abruptè mutatio personarum? *Liber ascripsit, &c. forum mandabo, &c.* Quod autem alij Ennium edixisse volunt: multo mihi incredibilius est. Nam cur Ennius potius, quàm B Homerus? aut si Ennius hæc edixit, cur nihil Homerus? Maneo igitur in sententia, donec aliquid reperiam probabilius, vt putem, Cratinum hæc edixisse, cum ipsum, à quo initium huius epistolæ nascitur, à quóque huius disputationis auctoritas sumitur. Nam Bacchus, Musæ, Homerus, Ennius videntur foris assumi ad probandam Cratini sententiam, *nulla carmina nec diu placere, nec viuere posse, quæ scribuntur ab aqua potoribus.* id est siccis & abstemiis: proinde ac si dicat, hoc ita esse, licet hinc intelligere, quòd Musæ ab ipso tempore matutino, vinum olent: Bacchus poëtas cooptauit, vel ascripsit in ordinem ac numerum Satyrorum ac Faunorum, comitum & sectatorum suorum, qui vinosi sunt. Homerus vinosus fuit, vt declarant crebræ apud eum vini laudes: Ennius ipse, pater poëtarum Latinorum, numquam ad arma canenda se contulit, nisi madidus, & vuidus. rectè igitur illud Cratinus, & verè: cui consentaneum est nunc eius edictum, *forum puteálque Libonis, &c.* ab Horatio relatum. Hæc erat C mea de hoc loco diuinatio potius, quàm sententia. Nam nihil mihi in eis, quæ dixi, satis firmum, aut certum videtur. Quòd si legeremus *edixi*, quemadmodum scriptum est in vno codice Russardino, (erat enim in verbo *edixit*, t. vltima littera deleta) facilior esset iam, huius loci explicatio. Intelligeretur enim illud ab Horatio edictum: *forum puteálque Libonis, &c*, & sequeretur aptè *Hoc simul edixi*, &c. Non est autem silentio prætereundum quod à Suida traditum est, Cratinum, poëtam comicum, fuisse φιλοπότην, hoc est bibacem, seu bibulum, & potandi cupidum. *edicere* autem est clarè, & suo iure, & non sine auctoritate dicere. sic sat. 3. lib. 2. *Hic simul accepit patrimonI mille talenta, Edicit piscator vti, pomarius auceps, &c.* Idem epist. ad Aug. lib. 2. *Edicto vetuit, ne quis se præter Apellem Pingeret.*

Non cessav. poetæ] stultum in hominibus imitandi studium notat, qui præstantium virorum vitia, non virtutes imitantur: vt, qui sese optimos poëtas futuros arbitrantur, si, quia Homerum, & Ennium vinosos fuisse traditum est, vinolenti se ad scribendum conferant: aut si, quia D poëtas animi quodam impetu concitatos esse oportere aiunt nonnulli philosophi, icircò quàm maximè furorem, insaniámque simulent, qua de re dicemus in epist. de arte poet. ad illum locum, *Ingenium misera quia fortunatius arte Credit, & excludit sanos Helicone poëtas Democritus, bona pars nõ vngueis ponere curat, Non barbam: secreta petit loca, balnea vitat, &c.* M. Tull. in perfecto oratore, *Ego autem* (inquit) *illos ipsos laudo, idque merito, quorum se isti imitatores esse dicunt: etsi in eis aliquid desidero: hos verò minimè, qui nihil illorum, nisi vitium, sequuntur, cùm a bonis absint longissimè.*

Noct. cert. mero.] totam noctẽ cum æqualibus certatim potare.

Pvtere divrno.] repete, *mero*. Sed cur non dixit *putère diurnũ*, vt dixit suprà *oluerũt vina?*

Et pede nvdo] Plutarchus in Catone Vticensi, πολλάκις δὲ ἀνυπόδητος, καὶ ἀχίτων εἰς τὸ δημόσιον προῄει μετ᾽ ἄριστον, id est, sæpe autem sine calceis, & sine tunica in publicum prodibat à prandio. E

Exigvæqve togæ textore] id est, exigua toga, vt sit μετωνυμία quemadmodum suprà epist. 1. per capillos ab inæquali tonsore decurtatos, capillos inæqualiter tonsos significat. quidam viri docti affirmant, scriptum esse in quodam cod. antiquo *tesquore*. ego eam scripturam nusquam repeti.

Catonem] Vticensem, vt appâret ex Plutarcho.

Repræsentet] repræsentare propriè locum habet in pecunia in diem debita, die præsenti soluenda. & diem promissi repræsentare, est promissum, antè quàm dies aduenerit, vel certè cùm aduenerit, exsoluere. ex quo *repræsentandi* verbo vtimur pro eo, quod est, rem, quæ abest, præsentem constituere, vt M. Tull. pro Sextio, *erat eo tẽpore senatus in æde concordiæ, quod ipsum templum repræsentabat memoriam consulatus mei.* Cæsar lib. 1. de bell. Gall. *Itaque se, quod in longiorem diem collaturus fuisset, repræsentaturum esse.*

Rvpit Hyarbit, &c.] id est, dum Hyarbita Timagenis eloquentiam conatur imitari, F dirupit sese, scilicet nimiùm contendendo, & clamando. sic M. Tull. epist. ad Marium lib. 7. *His ego tamen diebus, ludis scenicis, ne forte videar tibi non modò beatus, sed nec liber omnino fuisse, dirupi pæne me in iudicio Galli Caninij familiaris tui.* ex quo *drupti* appellantur. ordo verborum est, lingua Hyarbitæ, æmula Timagenis, rupit Hyarbitam. conuenit autem interdum hoc verbum in stultos, & indoctos imitatores, cùm significare volumus, eos numquã eorum, quos ineptè imitantur, præstantiam assecuturos: vt hic, & sat. 3. lib. 2. ad extremum, *cùm magis, atque Se magis inflaret, non, si te ruperis* (inquit) *Par aris.* vide quę ad eum locum annotaui. Timagenem commemorat Suidas, aítque rhetorẽ fuisse Alexandrinum, vel, vt alij volunt, Ægyptium, à Gabinio captiuum Romam abductum: à Fausto Syllæ filio redemtum: Romæ rhetoricam docuisse, & sophisticam fecisse, vsque ad Augusti tempora vixisse: ad extremum interdictum ei esse

A docendi munere propter nimiam orationis libertatem, & maledicentiam, & ita reliquam ætatem in agro quodam Tusculano egisse, & vomere conantem à cena, interiisse. De Hyatbita nihil vmquam me legere memini.

TENDITQVE] & dum contendit, vt suprà Od. 29. lib. 1 *Socraticam & domum Mutare loricis Iberis Pollicitus meliora tendis.*

DECIPIT EXEMPLAR, &c.] id est, exemplar, in quo aliqua insunt vitia cum virtutibus coniuncta, imitatorem plerumque inducit, vt virtutibus omissis, vitia imitetur.

QVOD SI PALLEREM CASV, &c.] sat. 3. *aut argenti pallet amore.* & epistol. 1. lib. 1. *nulla pallescere culpa.*

BIBERENT EXSANGVE CVM.] pallorem meum imitari studentes. Cuminum exsangue appellat, quia pallidum reddit, id est, veluti exsanguem. Dioscor. lib. 3. de cumino, πινόμενον δὲ καὶ χρῶμα ἐπὶ τὸ ὠχρότερον τρέπει, καὶ συγχρίεται, id est, *cuminum immutat colorem, pallidioremque efficit, siue bi-*

B *batur, siue illinatur.* Vsqueadeò autem hoc verum est, vt si qua mulier purpureum colorem faciei cerussa, aut alio aliquo fuco appinxerit, granis cumini mansis ruborem illum continuò amittat, & natiuum pallorem recipiat. κυμινοπρίστην vocant Græci, id est, *cumini sectorem*, hominem illiberalem, ac præparcum, ὑπερβολικῶς, quòd, cùm granum cumini sit minutissimum, insignem parsimoniam præ se ferat, ac declaret is, qui rem tantillam integram impendere, aut dare nolit, sed diuidat. Theocrit. εἰδυλ. quod inscribitur ἐργατῖναι, Κάλλιον ὦ 'πιμελητὰ φιλάργυρε τὸν φακὸν ἕψειν Μὴ 'πιτάμῃς τὰν χεῖρα καταπρίων τὸ κύμινον. id est, Honestius est ô procurator auare, lenteis coquere ne manum incidas cuminum secans. vbi interpres εἰώθαμεν τοὺς ἄγαν φειδωλοὺς, κυμινοπρίστας καλεῖν. id est, solemus præparcos homines cumini sectores appellare. vtitur hoc nomine Aristoteles lib. 4. de moribus ad Nicom.

O IMITAT. SERV. PEC. &c.] non improbat Horatius imitationem, neque simpliciter reprehendit imitatores. Nam M. Tullius Demosthe-

C nem, & Isocratem imitatus est: Virgilius Homerum, Theocritum, Hesiodum: ipse Horatius Alcæum, Pindarum, Sapphonē, Archilocum, Simonidem, Sthesichorum, Anacreontem, ceteros. sed eos imitatores insectatur, atque exagitat, qui nimis seruiunt imitationi, nec quicquam audent ab eo, quem sibi proposuerunt imitandum, discedere, &, quod deterrimum est, vitiosissima quæque æmulantur. duo sunt igitur peccata stultorum imitatorum, quæ his duobus nominibus, *seruum pecus*, vt opinor, significantur: vnum, quòd nimis religiosè, &, pæne dicam, seruiliter imitantur: alterū, quòd ita tardi sunt, & hebetes, & peruersi, vt eorum, quorum similes esse, aut haberi volunt, vitia pro virtutibus imitentur: in quo pecudum similes esse, id est, communi sensu, & iudicio carere videntur: quos item notat M. Tull: lib. 2. de orat. his verbis *Tum accedat exercitatio, qua illum, quem anteà delegerit, imitando effingat, atque ita exprimat, non vt multos imitatores sæpe cognoui, qui aut ea, quæ facilia sunt, aut etiam illa, quæ insignia ac pæne vitiosa, consectantur imitando.*

D VT] quàm. sic suprà Od. 25. lib. 3. *vt mihi deuio Ripas, & vacuum nemus Mirari libet.*

IOCVM] risum. sat. 5. lib. 2. *Nequid tu perdas, neu sis iocus.*

VESTRI TVMVLTVS] vestri timores exanimes, vestræ conturbationes, & trepidationes. tumultus enim est timor multus, vt ait M. Tull. Philipp. 8. *Quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, vt maior timor oriatur? vnde etiam nomen ductum est tumultus.*

LIBERA PER VACVVM, &c.] vacuum dicitur, quod à nemine occupatum est. libera autem vestigia respondent illi, *seruum pecus.* gloriatur igitur Horatius, se vestigia in vacuo posuisse, & quidem libera: id est, se scriptionis genus à nemine adhuc occupatum, aut vsurpatum, liberè, & suo arbitratu secutum esse. sic Propert. lib. 3. *Primus ego ingredior puro de fonte sacerdos Itala per Graios Orgia ferre choros.* sic item Lucret. lib. 4. *Auia Pieridum peragro loca nullius antè Trita solo, iuuat inte-*

E *gros accedere fonteis, Atque haurire: iuuátque, nouos decerpere flores, Insignémque, meo capiti petere inde coronam, Vnde prius nulli velarunt tempora Musæ.*

PRINCEPS] primus, vt sæpe aliàs. annot. ad Od. 16. lib. 1. *principi limo.*

REGET EXAMEN] tralatio ab apibus. qui suæ virtuti (inquit) suóque ingenio confidet, non dubitabit alijs præesse, seu præire: audebit se aliorum ducem profiteri. *fidet, reget* in tempore futuro excudendum curaui, octo codicibus veteribus fretus.

PARIOS EGO PRIM. IAMB. &c.] en, cur se paullo antè dixerit principem, id est, primum vestigia in vacuo posuisse. non enim negauerit Horatius se Græcos imitatum esse: sed suo iure gloriari potest, se primum è Latinis versus lyricos scripsisse, quamuis eorum Græci fuerint inuentores. sic Ode vltima lib. 3. *dicar ex humili potens Princeps Æolium carmen ad Italos Deduxisse modos.*

PARIOS] Archilochios. Archilochus enim Parius fuit. Iambis autem maximè vsus est in epod.

F NVMEROS] ῥυθμὸν, vel metrum. translatè dixit epist. 2. libr. 2. *Sed veræ numerósque, modósque ediscere vitæ.*

ANIMOSQVE] vim, & acrimoniam: spiritus, φρόνημα.

NON RES, ET AGENTIA] id est, non materiem, & verba iis similia, quæ Lycamben ad laqueum adegerunt. De Lycambe diximus in epod.

AC NE ME FOLIIS] id est, ac ne mihi iccircò minorem laudem tribuas, quòd numeros Archilochi, & legem carminis immutare nō sim ausus, ego iambos Archilochi, quamuis nulla ex parte à me immutatos, carmine Sapphico tamen, & Alcaïco temperaui, nempe in libris carminum. nonnulli aiunt, Sapphonem quoque, & Alcæum scripsisse iambicos versus, sed Archilochi versibus moderatiores.

TEMP. ARCH. MVS. PEDE MASC. SAPPHO, &c.] id est, Sapphica carmina, quæ scripsi in libris carminum, seu odarum, ad exemplum Sapphonis: & Alcaica, quæ ad Alcæi, temperant

A perant Archilochi iambos nimis acreis, & contumeliosos, quibus vsus sum in lib. epod.

MASCVLA] vel quòd ita puellas amaret, vt solent viri, quódque cum eis tanquam mas, rem haberet: vel, quòd ingenio masculo fuerit in eo, quod venustissimos & politissimos versus scripserit, neque in lanificio aliarum mulierum more ætatem consumserit, aut operam posuerit: vel quòd animo forti ac virili fuerit in eo, quòd se è petra Leucade præcipitem in mare deijcere ausa sit: quod magis placet Turnebo: mihi non item. Puto enim masculam dici ob id potius, quòd virilia, & viris digna, non muliebria studia coluerit ac tractarit.

SED REB. ET ORD. DISP. NEC SOC. QV.] ordo est. sed Archilochus apud me rebus, & ordine dissimilis Archilocho illi, qui socerum illum ad suspendium adegit non quærit socerum, &c.

NEC SOCERVM QVÆRIT, &c.] de Archilocho sup. ad Od. 6. epod. Pindarus πυθ. β. ᾠδ. Archilocho suam maledicentiam nocuisse osten-
B dit his verbis, ἐμὲ δὲ χρεὼν φεύγειν δάκος ἀδινὸν κακαγοριᾶν. εἶδον γὰρ ἑκὰς ἐὼν τὰ πόλλ᾽ ἐν ἀμαχανίᾳ ψογερὸν Ἀρχίλοχον. id est. me autem oportet fugere morsum iniustum maledicentiam. Vidi enim, cùm longè abessem, sæpè consilij, & facultatum inopem maledicum Archilochum. Interpunctio vitiosa hunc locum obscurabat: quam ego sustuli: & nomē *dispar* ad Archilochum refero, vt sit hæc sententia, Archilochus, quem ego meis versibus exprimo, dissimilis illi Archilocho, cuius versus acerbissimi & atrocissimi sunt, neque socerum quærit, &c. Lycamben significat.

OBLINAT] dedécoret, infamem reddat, ignominia afficiat. versibus atris autem, id est, versibus contumeliosis, criminosis, tristibus, molestis, iniucundis, acerbis.

HVNC] Archilochum: non, vt alij, Alcæum.

NON ALIO] non ab alio Latino Latinè expressum.

FIDICEN] ego poëta Lyricus Latinus. vt Od. 3. lib. 4. *Quòd monstror digito prætereuntium Romanæ fidicen Lyræ. Latinus* autem habent omnes cod.
C antiqui.

IVVAT IMMEM. FER.] iuuat me, dum immemorata profero, legi oculis ingenuis, id est, hominum ingenuorum, & manibus teneri. cùm in vulgatis omnibus legeretur *ingenuis*, ego auctoritatem duorum lib. Vat. & Iann. Faern. Torn. & aliquot aliorū secutus, *ingenuis* excudendum curaui.

INGRATVS] qui cùm meorum librorum lectione domi delectetur ac iuuetur, gratiam mihi non referat, sed foris & publicè non laudet.

PREMAT EXTRA LIMEN] foris vituperet, vel dissimulet se eorum lectione delectari: laudes meas taceat.

INIQVVS] inimicus, infensus, maleuolus.

NON EGO VENT. PLEBIS, &c.] Solebant indocti poetæ, & ijdem locupletes, cenis sumtuosis, muneribus, fideiussionibus, promissis, imperitæ multitudinis assensum, atque approbationem emere, vt Horat. & hic, & in epist. ad Pisones ostendit his verbis. *Si verò est, vnctum qui rectè ponere possit, Et spondere leui pro paupere, &c.* Allegoria D
est à comitiis, aut petitione magistratuum.

VENTOSÆ] mobilis. T. Liuius lib. 42. *quosdam ventosum ingenium præcipites ad omnia noua andaagebat.* sup. epist. ad Celsum. *Romæ Tibur amem ventosus, Tibure Romam.*

VENOR] capto, colligo, aucupor. alia est metaphora.

IMPENSIS CENARVM] cenis sumtuosis, & opiparis.

ET TRITÆ MVNERE VESTIS] sic Pers. sat. 1. *scis comitem horridulum trita donare lacerna.* tritam vestem intellige, non nouam.

NOBILIVM SCRIPT. AVD.] criticus, qui audio scripta nobilium poetarum.

ET VLTOR] & qui eis vicissim mea recito, sic enim eos vlciscor: vel qui castigo, & corrigo. vtraque explicatio probabilis est. nonnulli legi volunt, *& actor.* & ita se dicunt reperisse scriptum in vno libro manuscr. Ego primùm vulgatam & receptam lectionem retineo, testificans me cùm libros manu scriptos, antiquissimos, numero 14 E
inspexerim, & consuluerim, in eorum nullo reperisse *& actor*: deinde, si quis quærat ex me ecquid probem, hoc *& actor*, respondeo non me æquè probare. neque tamen, si quis à me dissentiat, idcircò aut eum reprehendo, aut eius iudicio meum antepono.

GRAMMATICAS AMBIRE TRIBVS] prensare Grammaticos, vt mihi suffragentur, seu potius, vt meos libros suis discipulis ediscēdos proponant. Etiam hic translatio, seu allegoria est, ducta à comitiorum ratione. Nam qui honorem petebant, tribus ambibant, & eos, qui in sua tribu gratia valebant, prensabant. *Tribus* autem *grammaticas* posuit pro tribus grammaticorum: & *tribus*, pro turba, & multitudine.

PVLPITA] vnde grammatici poetarū recentiorum scripta recitabāt, vel ab auctoribus recitata audiebant, & vel probabant, vel improbabant.

HINC ILLÆ LACRYMÆ] prouerbium notissimum ex Andr. Terent. vtitur M. Tull. in orat. pro Cœlio. *hinc illæ lacrymæ nimirum, & hæc causa* F
est horum omnium scelerum, atque criminum.

SPISSIS INDIGNA TH. &c.] si dixi (inquit) scripta mea videri mihi frequenti hominum conuentu, & corona non esse digna, ideóque me pudore ingenuo, ne ea recitem, nugásque magni æstimē deterreri, rides Horati, ait aliquis. *spissis*, id est, frequentibus, crebris.

NVGIS ADD. POND.] nugis venditare, & ostentare. in lib. de arte poet. *nugæq́, canoræ.*

RIDES.] εἰρωνικῶς: dissimulatione vteris, vel derides.

IOVIS] Augusti. ista vni Augusto vis recitare: tua scripta vis ab vno Augusto legi, atque audiri.

FIDIS ENIM MANARE] confidis te versus edere quouis melle dulciores. *manare mella*, genus loquendi rariusculum: vsitatius illud de art. poet. *Omne superuacuum pleno de pectore manat.* simile huic illud ibid. *stillabit amicis Ex oculis rorem.*

TIBI PVLCHER] tuo iudicio bonus poeta: vel te vnum delectare, tibique vni placere studens: de aliis non laborans.

Ad

A AD HAEC] ad ea, quæ mihi ab illo dicta sunt.

NARIBVS VTI FORMIDO] ego non audeo inflexis naribus ea, quæ ille mecum loquitur, irridere. *narium inflexio* irridentium gestus est, vt sat. 6. lib. 1. *naso suspendis adunco Ignotos*. & sat. 8. lib. 2. *Balatro suspendens omnia naso*. Persius. *nimis vncis Naribus indulges*: μυκτηρίζειν dicunt Græci. acutæ nares autem, sagaces, & ad odorandum celeres intelliguntur: & qui acutis naribus sunt, ingeniosiores habentur: vt contrà qui obtusis, pingues & hebetes.

ET LVCTANTIS ACVTO, &c.] & ne ille, qui mecum pugnat, me vnguibus laceret, clamo, locum illum mihi displicere, videlicet theatrum.

ACVTO NE SECER VNGVI.] Licinius Caluus. *Vaga candida nympha quod secet vngui*. Carisius lib. 1. gramm. instit.

ET DILVDIA POSCO] Porphirio, seu Acro docet his ipsis ferè verbis, id temporis spatium, quod tribui solebat gladiatoribus ad digladiandi intermissionem, intra dies munerum gladiatorio-

B rum, quibus pugnare debebant, *diludia* appellari.

LVDVS ENIM GEN. TR. CERT.] gradatio, seu climax.

TREPIDVM] in quo trepidant ij, qui certamen ineunt. eiusdē generis est. illud, *Pallida mors*, & similia.

IRA TRVCEIS, &c.] vt sup. Od. 16. lib. 1. *Ira Thyesten exitio graui Strauere, & altis vrbibus vltimæ Stetere causa, cur perirent Funditus, &c.* truceis inimicitias autem dicit, hoc est, tristeis & horribileis vel quòd inimici truci & sæuo in eos quibus inimici sunt, aspectu, ac voltu solent esse.

ET FVNEB. B.] lugubre dixit Od. 1. libr. 2. *quod mare lugubris Ignara belli?*

20. AD LIBRVM SVVM.

VERTVNNVM, Ianúmq; liber spectare videris:
C *Scilicet vt prostes Sosiorum pumice mundus:*
Odisti claueis, & grata sigilla pudico:
Paucis ostendi gemis: & communia laudas;
Non ita nutritus. fuge, quò discedere gestis.
Non erit emisso reditus tibi. quid miser egi?
Quid volui? dices, vbi quis te læserit. & scis
In breue te cogi, cùm plenus languet amator.
Quod si non odio peccantis desipit augur:
Carus eris Romæ, donec te deserat ætas. D
Contrectatus vbi manibus sordescere vulgi
Cœperis: aut tineas pasces taciturnus inerteis:
Aut fugies Vticam: aut vinctus mittêris Ilerdam.
Ridebit monitor non exauditus: vt ille,
Qui malè parentem in rupeis protrusit asellum
Iratus. quis enim inuitū seruare laboret?
Hoc quoque te manet, vt pueros elementa docentem
Occupet extremis in vicis balba senectus.
Cùm tibi sol tepidus plureis admouerit aureis: E
Me libertino natum patre, & in tenui re
Maiores pennas nido extendisse loquêris:
Vt, quantum generi de[m]as, virtutibus addas.
Me primis vrbis belli placuisse, domíque:
Corporis exigui, præcanum, solib. aptū,
Irasci celerem, tamen vt placabilis essem.
Forte meum si quis te percontabitur æuum:
Me quater vndenos sciat impleuisse decembreis,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno. F

VERTVNNVM] Deum, qui præest rebus contrahendis, ac vertendis, id est, permutandis: vel ab amne verso dictum, vel ab eo, quòd anni vertentis poma percipiat. de quo Propert. libr. 4. *Quid miraris meas tot in vno corpore formas? Accipe Vertumni signa paterna Dei. Tuscus ego, Tuscis orior: nec pœnitet inter Prœlia Volcinios deseruisse focos: Nec me turba iuuat, nec templo lætor eburno. Romanum satis est posse videre forum.* cetera lege apud Propert. Proptereà autem, quòd hic Deus ad omneis figuras, ac formas opportunus erat, credebatur etiam menteis hominum & cogitationes in rebus emendis, ac vendendis vertere, immutare, ac variè afficere. itaque mobili ingenio, & inconstanteis homines *iratis Vertumnis natos* dicebant, vt Horat. sat. 7. lib. 2. *Vertumnis, quotquot sunt natus iniquis.*

IANVMQVE] Iani templum, vel Iani statuam, cui proximæ erant librariorum columnæ. vel forum Romanum.

PROSTES

A PROSTES] venalis expooaris: à quo verbo *prostibulum*, locus, in quo pro staot mulieres impudicæ, & scorta: & mulier *prostibula*.

SOSIORVM PVM. MVND.] id est, librariorum pumice expolitus. Sosij librarij & bibliopolę scriptores fuerunt, de quibos & libr. de arte poët. *Hic meret ara liber Sosiis.* solebant enim & veteres illi libros pellibus tegere, & pelleis pumice expolire, atque exæquare. Catull. ad Varum, *chartæ regia, noui libri, Noui vmbilici, lora rubra, membrana Desecta, plumbo, & pumice omnia æquata.* idem in primo carm. ad Corn. Nepotem, *Quoi dono lepidum, nouum libellum Arida modo pumice expolitum?* Tibul. lib. 3. eleg. 1. *Lutea sed niueum inuoluat membrana libellum, Pumex & canas tondeat arte comas.* ex quo pumicare: quod valet pumice defricare, atque expolire. Catullus in Egnatium *hoc sibi solet manè Dentem, atque russam pumicare gingiuam.* sic enim legitur hic versus apud Apuleium, vt admonet Adr. Turnebus noster.

ODISTI CLAVEIS, ET GRATA, &c.]
B cupis prodire in publicum: non vis domi contineri: odisti custodiam. claues ad claudendum comparatæ sunt: atque iccircò fortasse a claudendo dictæ, vt κλεῖδες ἀπὸ τοῦ κλείειν.

PAVCIS OST. GEMIS] ægre fers, seu lamentaris, te à paucis legi, neque omnium oculis patere.

GESTIS] cupis. in epist. de arte. *gestit paribus colludere.*

EMISSO] edito. ibid. *Et semel emissum volat irreuocabile verbum.* hoc dicit, vbi semel emissus à me fueris, & diuulgatus, oon licebit tibi ad me reuerti.

NON ITA NVTRITVS] non ita educatus, id est, ooo eo consilio à me conscriptus, vt in manus hominum peruenires. est enim perpetua allegoria.

DISCEDERE] lib. vnus vatic. & Tornes. & Clericanus, Nicotianus, Russardinus, meus, habêr *descendere.*

ET SCIS IN BR. TE COGI, CVM, &c.]
C & scis te complicari, & contrahi, cùm lector paullo antè tui cupidus, legendo defessus est: vel scis, te non totum legi, scis multa à languido lectore præteriri, vt alij volunt. ego tamen priorem explicationem puto esse probabiliorem. T. Liuius lib. 39. loquens de commentario, quodam, quem à Philippo patre acceperat Demetrius, *Erant autem* (inquit) *de rebus singulis in breue coacta causa.*

PLENVS] vel legendo defessus, & satietate legendi affectus: vel, vt alij volunt, cibo satur: quod minus probo.

QVOD SI NON ODIO, &c.] i. Quòd si non odio tui, qui me inuito, & repugnante exire cupis, vaticinor, ac desipio, tantisper placebis Romæ, dum nouus eris. noua enim vulgò placere solent: vetera non item. licet autem hæc referre ad versus ipsos, seu potius ad chartas, & membranas, quæ posteaquàm legentium manibus tractatæ sordeis contraxerunt, negliguntur, & vel à tineis, & blaptis exeduntur, vel salsamentariis, & pharmacopolis ad suas merceis inooluendas, & integendas vsui sunt, vel ex eis fiunt opistographa epistolarum. D

DONEC TE DESERAT ÆTAS] donec côfeoueris. *ætas*, id est, iuuenta.

AVT FVGIES VTIC.] aut exsulabis, & ex Italico solo pelleris. tralatio ab animatis, & ratione vtentibos ad rem inanimam. fortasse significat hic voluntariam fugam, posteriore versu necessariam propter verbum *vinctus*: & hæc referenda sunt ad bellorum ciuilium calamitatem: vt prædicat Horatius, eos casus suo libro imminere, quos complures oobiles & noti Romani propter bella ciuilia subierunt, ac pertulerunt. Est autem Vtica vrbs in Aphrica, in qua Cato minor mortem sibi eonciuit: vnde dictus Vticensis.

AVT VINCT. MITT. ILERD.] solebant veteres, epistolas in tabulis, seu chartis conscribere, easque alia charta, quæ plerumque erat intos exarata, operire: deinde lino obligare: postremò obsignare. eæ autem chartæ, quibus litteræ integebantur, appellabantur opistographa, quia à tergo inscriptæ declarabant ad quem mitterentur. E Significat igitur, homines ex libro suo integumenta litterarum factnros. sciendum est autem, libros veterum vna tantùm ex parte fuisse exaratos: iccircoque volumina dicebantur, quia in vnum coo uoluebâtur. itaque ex eis opistographa facere licebat, quod non item ex nostris licet.

RIDEBIT MON. NON EXAVD.] ego, qui te toties frustrà præmonuerim, vt ne in publicum prodires, ridebo. vtitur hoc nomine suprà epist. ad Loll. 2. *Protinus vt moneam si quid monitoris eges tu.* & de arte poët. *monitoribus asper.*

MALE PARENTEM. &c.] non parentem. prouerbij similitudinem gerit. conuenit autem in eum, qui neque per se sapit, neque alieri benè consulenti, benèque præcipienti obtemperat. notum est illud Hesiodi, οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσει Φρασσάμενος, τά τ' ἔπειτα καὶ ἐς τέλος ᾖσιν ἀμείνω, &c. id est, *Optimus ille quidem est, qui per se mente, animoque Omnia perlustrat, quæ sint meliora futura: Postea ad exacta vsque nouissima tempora vitæ, &c.* quod citat Aristot. lib. 1. de morib. ad Nicomach. T. Liuius vsurpat libro 32. vt aliàs annotauimus. *protrusit* autem excudendum curaui duorum lib. Vatic. Raïn. Card. Iannoct. Faer. Toro. Clericanorũ, Nicotian. Russard. auctoritatem secutus. F

QVIS ENIM. INVIT. SERV. LAB.] nam *Inuitum qui seruat, idem facit occidenti*: epist. de arte poët. Terent. tamen Heaut. *Atque hunc difficile, inuitum seruare senem*,

TE MANET] tibi impendet, tibi eoenturum est: vt Od. 28. lib. 1.

CVM TIBI SOL TEPIDVS, &c.] id est, cùm hora diei tertia, aut quarta, quo tempore solis calor inoalescit, plureis habueris auditores. Lucret. lib. 4. *vt omne Humanum genus est auidum nimis auricularum*.

ME LIBERTINO NATVM PATRE &c.] dices me patre libertino natum esse. vt sat. 6. lib. 1. *Nunc ad me redeo libertino patre natum.*

ET

A ET IN TENVI RE MAIORES PENNAS, &c.] id est, dices me in angusta, & parua re familiari natum, virtute tamen & ingenij præstantia tenuitatem, & humilitatem generis mei illustrasse, atque extulisse. tractum ab auium pullis, qui paulatim plumis nascentibus nidos suos superant.

ME PRIMIS VRBIS, &c.] sic sat. 1. lib. 2. *tamen me Cum magnis vixisse inuita fatebitur vsque Inuidia.* quos hic primus vrbis dicit, *primores populi* appellauit sat. illa 1. lib. 2.

BELLI, DOMIQVE] aduerbia sunt. sic epist. ad August. in extr. *belli spectata, domiq; Virtus.* M. Tull. in Bruto, *omissis illis diuinis consilijs, quibus sæpe constituta est Imperatorum sapientia salus ciuitatis aut belli, aut domi.*

CORPORIS EXIGVI] sat. 3. lib. 2 *longos imitaris, ab imo Ad summum totus moduli bipedalis.*

PRÆCANVM] canum ante tempus. solet autem præmatura canities accidere & iracundis natura, & calamitosis, diuturnóque animi mærore affectis, quod cōfirmat Pind. ὀλ. δ. φύονται δὲ καὶ νέοις ἐν ἀνδράσι πολιαὶ θαμὰ καὶ παρὰ τὸν ἁλικίας ἐοικότα χρόνον.

B id est, nascuntur autem etiam iuuenibus cani crebrò præter ætatis conueniens tempus. Traditum est ab antiquis si quis mærore affectus, & luctu graui oppressus non lacrymetur, præsertim ætate media, fore vt statim canescat: sin lacrymari possit, canitiem illam prematuram vitaturum.

SOLIBVS APTVM] locis apricis gaudentem.

IRASCI CELEREM] ὀξύθυμον, ὀξύχολον, ὀργίλον, irritabilem, iracundum. irasci celerem autem Græcum loquendi genus.

TAMEN VT PLACAB. ESSEM] & facilè placantur, & citò desinunt irasci homines iracundi, quod quidem est in eis optimum, vt scribit Aristot. lib. 4. de motib. ad Nicom. παύονται δὲ ταχέως, ὃ καὶ βέλτιστον ἔχουσι. & M. Tullius ait libr. 1. epistol. ad Attic. *irritabileis animos esse optimorum sæpe virorum, & eosdem placabileis: & esse hanc agilitatem, mollitiémque naturæ plerumq; bonitatis.* Idem epist. ad Qu. Fratr. lib. 1. paullo aliter, *Si implacabiles* (inquit) *sunt iracundiæ, summa est acerbitas: sin autem exorabiles, summa lenitas: quæ tamen* (*vt in malis*) *acerbitati anteponenda est.* Hom. ιλ. ν. Ἀλλ' ἀκεώμεθα θᾶσσον, ἀκεσταί δὲ φρένες ἐσθλῶν. id est, sed placemur citius: placabiles autem sunt bonorum mentes. Eurip. Medea, Γυνὴ γὰρ ὀξύθυμος, ὡς δ' αὔτως ἀνήρ, Ῥᾴων φυλάσσειν, ἢ σιωπηλὸς σοφός: quibus versibus significat, viros & mulieres iracundos facilius caueri posse, quàm tectos, atque obscuros.

ME QVATER VND. SC. IMPL. DEC.] sciat me quadraginta quatuor annos compleuisse.

COLLEGAM LEPID. QVO D. &c.] id est, anno ab vrbe condita IↃCCXXXIII, cùm igitur natus sit Horatius L. Manlio Torquato, & L. Aurelio Cotta COSS. vt suprà cognouimus Od. 13. epod. *Tu vina Torquato moue consule pressa meo:* hi autem consules fuerint anno ab vrbe condita IↃCXXCVII. relinquitur, vt Hor. Qu. Æmilio Lepido, M. Lollio consulibus, annos quadraginta quattuor expleuerit.

E DVXIT] coniunctum habuit. neque huius verbi vis ad sorteis est referenda, vt vult Porphyrio. non enim sortibus, sed suffragijs fiebāt COSS.

D

C

EPIST

A # EPISTOLARVM LIBER D

SECVNDVS.

AD AVGVSTVM.

VM tot sustineas, & tanta negotia solus:
Res Italas armis tuteris: moribus ornes:
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Cæsar.
Romulus, & Liber pater, & cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, deorum in templa recepti,
Dum terras, hominumq; colunt genus: aspera bella
Componunt: agros aßignant: oppida condunt:
B *Plorauere suis non respondere fauorem* E
Speratum meritis. diram qui contudit hydram:
Notáque fatali portenta labore subegit.
Comperit inuidiam supremo fine domari.
Vrit enim fulgore suo, qui prægrauat arteis
Infra se positas: extinctus amabitur idem.
Præsenti tibi maturos largimur honores:
Iurandásque tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturũ aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus sapiens, & iustus in vno.
Te nostris ducibus, te Graijs anteferendo
C *Cetera nequaquam simili ratione, modóque*
Æstimat: &, nisi quæ terris semota, suisque
Temporibus defuncta videt: fastidit, & odit:
Sic fautor veterum, vt tabulas peccare vetanteis,
Quas bis quinque viri sanxerunt, fœdera regum,
Vel Gabijs, vel cum rigidis æquata Sabinis,
Pontificũ libros, annosa volumina vatũ,
Dictitet Albano Musas in monte locutas.
Si quia Græcorũ sunt antiquißima quæq;
Scripta, vel optima: Romani pensantur eadem
Scriptores trutina: non est quòd multa loquamur:
Nil intra est oleam, nil extrà est in nuce duri.
Venimus ad summum fortunæ. pingimus, atque
Psallimus, & luctamur Achiuis doctius vnctis.
Si meliora dies, vt vina, poemata reddit:
Scire velim, pretium chartis quotus arroget annus. F
Scriptor ab hinc annos centum qui décidit, inter
Perfectos, veterésque referri debet, an inter
Vileis, atque nouos? excludat iurgia finis:
Est vetus, atque probus, centum qui perficit annos.
Quid? qui deperijt minor vno mense, vel anno:
Inter quos referendus erit? veterésne poẽtas:
An quos & præsens, & postera respuet

 ætas

A ætas?
Iste quidē veteres inter ponetur honestè,
Qui vel mense breui, vel toto est iunior anno.
Vtor permisso, caudæq; pilos vt equinæ
Paulatim vello: & demo vnum: demo etiam vnum:
Dum cadat elusus ratione ruentis acerui,
Qui redit ad fastos, & virtutem æstimat annis:
Miraturq; nihil, nisi quod Libitina sacrauit.
Ennius & sapiens, & fortis, & alter Homerus,
Vt critici dicunt, leuiter curare videtur,
B Quò promissa cadant, & somnia Pythagoréa.
Næuius in manibus non est: & mentibus hæret
Pæne recēs: adeò sanctum est vetus omne poema.
Ambigitur quoties vter vtro sit prior: aufert
Pacuuius docti famam senis: Attius alti:
Dicitur Afrani toga cōuenisse Menādro:
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi:
Vincere Cæcilius grauitate: Terentius arte.
Hos ediscit: & hos arcto stipata theatro
C Spectat Roma potens: habet hos, numerátque poetas
Ad nostrū tēpus Liui scriptoris ab æuo
Interdum vulgus rectum videt: est vbi peccat.
Si veteres ita miratur, laudatq; poetas,
Vt nihil anteferat, nihil illis cómparet: errat.
Si quædam nimis antiquè, si pleraq; durè
Dicere credit eos, ignauè multa fatetur:
Et sapit, & mecum facit, & Ioue iudicat æquo.
Non equidem insector: delendáque carmina Liui
Esse reor: memini quæ plagosum mihi paruo D
Orbilium dictare: sed emendata videri,
Pulchráque, & exactis minimùm distantia, miror.
Inter quæ verbum emicuit si forte decorum, &
Si versus paullo cōcinnior vnus & alter:
Iniustè totum ducit, venditque poema.
Indignor quicquam reprehendi, nō quia crassè
Compositum, illepidéve putetur: sed quia nuper:
Nec veniam antiquis, sed honorem, & præmia posci.
Rectè, nécne crocum, florésque perambulet Attæ E
Fabula, si dubitē: clament perijsse pudorē
Cuncti pæne patres, ea cùm reprehendere coner,
Quæ grauis Æsopus, quæ doctus Roscius egit:
Vel quia nil rectum, nisi, quod placuit sibi, ducunt:
Vel quia turpe putant parêre minoribus: &, quæ
Imberbes didicere, senes perdenda fateri.
Iam, Saliare Numæ carmen qui laudat, & illud,
Quod mecum ignorat, solus vult scire videri: F
Ingenijs non ille fauet, plauditq; sepultis:
Nostra sed impugnat: nos, nostráque liuidus odit.
Quòd si tā Græcis nouitas inuisa fuisset,
Quàm nobis: quid nunc esset vetus? aut quid haberet,
Quod legeret, tereretque viritim publicus vsus?
Vt primùm positis nugari Græcia bellis
Cœpit, & in vitium fortuna labier æqua:
Nunc athletarū studijs, nūc arsit equorū:
Marmoris, aut eboris fabros, aut æris amauit:

Suspen

A Suspendit picta vultum, mentémque tabella:
Nunc tibicinibus, nunc est gauisa tragœdis:
Sub nutrice, puella velut si luderet infans:
Quod cupidè petiit, maturè plena reliquit.
Quid placet, aut odio est, quod non mutabile credas?
Hoc paces habuere bonæ, ventiq; secũdi.
Romæ dulce diu fuit, & sollemne reclusa
Manè domo vigilare, cliẽti promere iura,
Cautos nominibus certis expendere nummos,
Maiores audire, minori dicere, per quæ
B Crescere res posset, minui damnosa libido.
Mutauit mentem populus leuis, & calet vno
Scribendi studio. pueri, patrésq; seueri
Fronde comas vincti cenant, & carmina dictant.
Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus:
Inuenior Parthis mẽdacior: & prius orto
Sole, vigil calamum, & chartas, & scrinia posco.
Nauem agere ignarus nauis timet. abrotonum ægro
Non audet, nisi qui didicit, dare. quod medicorum est,
C Promittũt medici: tractãt fabrilia fabri.
Scribimus indocti, doctique poemata passim.
Hic error tamen, & leuis hæc insania quantas
Virtutes habeat, sic collige. vatis auarus
Non temere est animus: versus amat: hoc studet vnum:
Detrimenta, fugas seruorũ, incẽdia ridet:
Nõ fraudem socio, pueróve incogitat vllã
Pupillo: viuit siliquis, & pane secundo:
Militiæ quamquam piger, & malus: vtilis vrbi.
Si das hoc, paruis quoque rebus magna iuuari:
Os tenerũ pueri, balbúmq; poeta figurat: D
Torquet ab obscænis iam nunc sermonibus aurem:
Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Asperitatis, & inuidiæ corrector, & iræ
Rectè facta refert: orientia tẽpora notis
Instruit exemplis: inopẽ solatur, & ægrũ.
Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret vnde preces, vatem ni musa dedisset?
Poscit opem chorus, & præsentia numina sentit:
Cælesteis implorat aquas docta prece blãdus: E
Auertit morbos: metuenda pericula pellit:
Impetrat & pacem, & locupletem frugibus annum.
Carmine dij superi placantur, carmine Manes.
Agricolæ prisci fortes, paruóque beati,
Condita post frumenta leuantes tempore festo
Corpus, & ipsum animum spe finis dura ferentem,
Cum socijs operũ, & pueris & cõiuge fida
Tellurem porco, Siluanum lacte piabant,
Floribus, & vino Genium memorem breuis æui. F
Fescenina per hunc inuenta licentia morẽ
Versibus alternis opprobria rustica fudit:
Libertásq; recurrẽteis accepta per annos
Lusit amabiliter, donec iã sæuus apertam
In rabiẽ verti cœpit iocus, & per honestas
Ire minax impunè domos. doluere cruẽto
Dente lacessiti. fuit intactis quoque cura
Cõditione super cõmuni. quin etiam lex,
Pœnáque lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Describi. vertêre modũ, formidine fustis
Ad benedicendum, delectandúmque redacti.

A Græcia capta ferum victorem cepit: & arteis
Intulit agresti Latio. sic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius, & graue virus (æuum
Munditiæ pepulere. sed in longum tamen
Manserũt, hodieq; manẽt vestigia ruris.
Serus enim Græcis admouit acumina chartis: (pit,
Et post Punica bella quietus, quærere cœ-
Quid Sophocles, & Thespis, & Æschylus vtile ferrent.
Tentauit quoq; rẽ si dignè vertere posset:
Et placuit sibi natura sublimis, & acer.
B Nam spirat tragicum satis: & feliciter audet:
Sed turpem putat in scriptis, metuitq; lituram. (bere
Creditur, ex medio quia res arcessit ha-
Sudoris minimùm: sed habet comœdia tanto (Plautus
Plus oneris, quanto veniæ minus. aspice,
Quo pacto parteis tutetur amãtis ephebi:
Vt patris attenti, lenonis vt insidiosi:
Quantus sit Dorsennus edacibus in parasitis: (socco.
Quàm non astricto percurrat pulpita
Gestit enim nummum in loculos dimittere, post hoc
C Securus cadat, an recto stet fabula talo.
Quẽ tulit ad scenam vẽtoso gloria curru,
Exanimat lentus spectator: sedulus inflat.
Sic leue: sic paruum est, animum quod laudis auarum (me
Subruit, aut reficit. valeat res ludicra, si
Palma negata, macrum: donata reducit opimum. (poetam
Sæpe etiam audacem fugat hoc terretq;
Quòd numero plures, virtute, & honore minores,
Indocti, stolidíque, & depugnare parati,
Si discordet eques, media inter carmina poscunt

Aut vrsum, aut pugiles. his nam plebecula gaudet. D
Verùm equitis quoque iam migrauit ab aure voluptas (na.
Omnis ad incertos oculos, & gaudia va-
Quatuor, aut plureis aulæa premũtur in horas, (que cateruæ.
Dum fugiunt equitum turmæ, peditúm-
Mox trahitur manibus regum fortuna retortis.
Esseda festinant, pilenta, petorrita, naues:
Captiuum portatur ebur, captiua Corinthus
Si foret in terris, rideret Democritus, seu
Diuersum cõfusa genus pãthera camelo, E
Siue elephas albus vulgi conuerteret ora:
Spectaret populum ludis attentius ipsis,
Vt sibi præbentẽ mimo spectacula plura.
Scriptores autẽ narrare putaret asello
Fabellã surdo. nam quæ peruincere voces
Eualuere sonum, referunt quem nostra theatra? (re Tuscum:
Garganum mugire putes nemus, aut ma-
Tanto cum strepitu ludi spectantur, & artes,
Diuitiæq; peregrinæ: quib. oblitus actor
Cùm stetit in scena, concurrit dextera læuæ. (ergo
Dixit adhuc aliquid? nil sanè. quid placet
Lana Tarentino violas imitata veneno. F
Ac ne fortè putes, me, quæ facere ipse recusem,
Cùm rectè tractent alij, laudare malignè:
Ille per extentum funem mihi posse videtur
Ire poeta, meũ qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Vt magus: & modò me Thebis, modò ponit Athenis. (malunt,
Verùm age, & his, qui se lectori credere
Quàm spectatoris fastidia ferre superbi:
Curam redde breuem: si munus Apolline dignum

Vis

A *Vis cōplere libris & vatib. addere calcar:*
Vt studio maiore petāt Helicona virētē.
Multa quidem nobis facimus mala sæpe poetæ:
(Vt vineta egomet cædam mea) cùm tibi librum
Sollicito damus, aut fesso: cùm lædimur, vnum
Si quis amicorum est ausus reprendere versum:
Cùm loca iam recitata reuoluimus irreuocati:
Cùm lamentamur, non apparere labores
Nostros, & tenui deducta poemata filo:
B *Cùm speramus, eò rem venturam, vt, simulatque*
Carmina rescieris nos fingere, commodus vltrò
Arcessas, & egere vetes, & scribere cogas.
Sed tamen est operæ pretium cognoscere, qualeis
Æditiuos habeat belli spectata, domíque
Virtus, indigno non committenda poetæ.
Gratus Alexandro regi Magno fuit ille
Cherilus, incultis qui versibus, & malè natis
Rettulit acceptos, regale nomisma, philippos.
C *Sed veluti tractata notam, labémque remittunt*
Atramenta, ferè scriptores carmine fœdo
Splendida facta linunt. idē rex ille, poema
Qui tam ridiculum, tam carè prodigus emit:
Edicto vetuit, ne quis se præter Apellem,
Pingeret: aut alius Lysippo duceret æra,
Fortis Alexandri vultum simulantia. quod si
Iudicium subtile videndis artibus illud
Ad libros, & ad hæc Musarum dona vocares:
Bœotum in crasso iurares aēre natum.

At neq; dedecorant tua de se iudicia, atq; D
Munera, quæ multa dantis cum laude tulerunt
Dilecti tibi Virgilius, Variúsq; poetæ:
Nec magis expressi vultus p aenea signa,
Quàm per vatis opus mores, animíque virorum
Clarorum apparent. nec sermones ego mallem
Repenteis per humum, quàm res componere gestas:
Terrarúmque situs, & flumina dicere, & arceis
Montibus impositas, & barbara regna, tuisq;
Auspicijs totum confecta duella per orbē, E
Claustráq; custodē pacis cohibentia Ianū,
Et formidatam Parthis, te principe, Romam:
Si, quantum cuperem, possem quoque: sed neque paruum
Carmen maiestas recipit tua: nec meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent,
Sedulitas autē stultè quem diligit, vrget:
Præcipuè cùm se numeris commendat, & arte.
Discit enim citius, meminitq́; libentius illud,
Quod quis deridet, quàm, quod probat, & veneratur. F
Nil moror officium, quod me grauat: ac neque ficto
In peius vultu proponi cereus vsquam:
Nec prauè factis decorari versibus opto,
Ne rubeam pingui donatus munere: & vnà
Cum scriptore meo capsa porrectus aperta,
Deferar in vicum vendentem tus, & odores,
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.

A SVSTINEAS] sustinere negotium, dictum, vt *sustinere onus*. Sallust. coniur. Catil. *forte lubuit attendere, quæ res maxime tanta negotia sustinuisset.*

RES ITALAS ARM. TVTERIS] libri aliquot veteres habent, *tuearis.*

MORIBVS ORNES] bona & recta institutione, & disciplina, seu bonis institutis ornes.

LEGIB. EM.] leges enim ex malis moribus natæ sunt, atque ad emendationem peccatorum voluntariorum & non voluntariorum comparatæ sunt. Oda 24. lib. 3. *Quid tristes querimoniæ, Si non supplicio culpa reciditur? Quid leges sine moribus Vanæ proficiunt?*

ROMVL. ET LIB. P.] Augustum cum Libero, Castore, & Polluce, Hercule, Romulo comparat, ostenditque melius actum esse cum Augusto, quàm cum illis, propterea quòd illi post mortem denique diuinos honores ab hominibus sint consecuti, cùm eis viuis de humano genere optimè meritis non satis magnam gratiam retulisset orbis: Augustus autem viuus, vidénsque diuinis honoribus

B a populo Ro. afficiatur: qua in re cùm populi Ro. sapientiam, ac iustitiam magnopere probet, tùm negat eum ceteris in rebus eandem iudicandi prudentiam adhibere, quippe qui vetera nouis omnibus anteponat, nihilque magni admodum æstimet, nisi auctoritatem, & dignitatem quandam ætate comparatit.

LIBER PATER] Cur Dionysus, seu Bacchus Liber pater à Romanis appellatur? an quòd libertatis parens & effector sit iis, qui bibunt? Nam vulgò homines libertate dicēdi, & audacia complentur in poculis, & in ebrietate. an quod libamina præbuit? an à Dionyso Eleuthereo eo, qui Eleutheris Bœotia vrbe colebatur? hæc ex Plutarcho. Ῥωμαικοῖς.

ET CVM CASTORE POLL.] Oda 3. lib. 3. *Hac arte Pollux, & vagus Hercules Innisus arceis attigit igneas, &c.*

POST INGENTIA FACTA] posteaquam maxima, & memorabilia facinora ediderunt: post res fortissimè & præclarissimè gestas.

C DEORVM IN TEMPL.] M. Tull. libr. 3. de nat. deorum, *Iam verò in Græcia multos habent ex hominibus deos, Alabandum Alabandi, Tenedii Tenem: Leucotheam, quæ fuit Ino, & eius filium Palæmonem: cuncta Græcia Herculem, Æsculapiū, Tyndaridas: Romulū nostri, aliósque complureis, quos quasi nouos, & ascriptitios ciueis in cælum receptos putant.*

DVM TERR. HOMINVMQVE COL. GEN.] dum viuunt, & versantur cum hominibus.

PLORAVERE] questi sunt, ingemuerunt, ᾤμωξαν. sic sæpè aliàs: & pluribus locis iam admonuimus sup. epist. ad lib. *Paucis ostendi gemis.*

NON RESPOND. FAVO. &c.] id est, eum fauorem, quem à populo sperabant, non esse suis in eum meritis parem. sic loquitur sat. 8. lib. 2. *neq; Responsura tuo numquam est par fama labori.*

DIRAM QVI CONTVDIT HYDRAM] Hercules, vt sup. Od. 4. lib. 4. *Non hydra secto corpore firmior Vinci dolentem creuit in Herculem.*

NOTAQVE FATALI PORT. LAB. S.] labores Herculis cōmemorat Lucr. procemio lib. 5.

COMPARIT INVID. SVPR. &c.] nam D eius, qui inuidia laborat, interitu, extinguitur inuidia, vt Od. 24. lib. 3. *Virtutem incolumem odimus, Sublatam ex oculis quærimus inuidi.* Propert. lib. 3. eleg. 1. *Omnia post obitū fingit maiora vetustas, Maius ab exsequiis nomen in ora venit.* Sic Demosth. περὶ στεφάνου, Τίς γὰρ οὐκ οἶδε τῶν πάντων, ὅτι τοῖς μὲν ζῶσι πᾶσιν ἔνεστί τις ἢ πλείων, ἢ ἐλάττων φθόνος· τοὺς τεθνεῶτας δ' οὐδὲ τῶν ἐχθρῶν οὐδεὶς ἔτι μισεῖ? id est, *quis enim nescit, eos omneis, qui viuūt, inuidia magis, aut minus laborare: mortuos autem ne inimicorum quidem cuiquam odio esse?* Idem oratione περὶ ἐπιταφ. καὶ μὴν τῶν ἄλλων ἀγαθῶν οὐ μέτεστι τοῖς τεθνεῶσιν: αἱ δ' ἐπὶ ταῖς καλαῖς πράξεσιν εὐλογίαι, τῶν οὕτω τετελευτηκότων ἴδιον κτῆμά εἰσιν. οὐδὲ γὰρ ὁ φθόνος αὐτοῖς ἔτι, ἐναντιοῦται. id est, Atqui aliorum quidem bonorum nullius mortui sunt participes. Laudes verò ob actiones honestas ac præclaras tributæ, eorum, qui ita mortui sunt, propria possessio est. Nam neque inuidia tum eis amplius aduersatur.

VRIT ENIM FVLG. SVO, QVI, &c.] id est, qui virtute, aut arte aliqua ceteris omnibus, E qui eandem artem, ac virtutem colunt, antecellit, illis acerbum dolorem commouet, sibi odium & inuidiam conflat. ignauis enim, inertibus, miseris inuidet nemo: sed viris fortibus, strenuis, industriis, ac fortunatis: vt sat. 3. lib. 2. *Inuidiam placare paras virtute relicta.* nimio autem splendore oculos præstingui, annotatum est ad Od. 2. lib. 2.

QVI PRÆGR. ARTEIS] qui artifices se inferiores sua præstantia quodammodo onerat, atque opprimit.

EXTINCTVS] id est, mortuus. nam, vt lux pro vita, sic nox, & tenebræ pro morte vsurpantur à scriptoribus. Eurip. Hippol. cor. οὐ γὰρ οἶδ' ἀνεῳγμένας πύλας Ἅιδου, φάος δὲ λοίσθιον βλέπων τόδε. id est, nescio enim mihi apertas esse Orci portas, lucem autem me hanc vltimam videre. M. Tull. Tuscul. 2. *tamen obijciebatur interdum animo metus quidam, & dolor cogitanti, fore aliquando finem huius lucis.* Horat. Od. 28. lib. 1. *sed omneis vna manet nox.* iam extinctus compositum est ab *ex*, & *stinguo*, quo verbo vtitur Lucret. lib. 2. *stinguique colorem.* ab eodem F sunt hæc, *distinguo, restinguo, præstinguo*, quod postremum in omnibus libris impressis corruptum est. Nam, vbicumque legitur *perstringere*, seu *præstringere oculos*, seu *aciem oculorum* apud M. Tull. Plautum, & cæteros, legendū *præstinguere* vt hoc dicam ἐν παρόδῳ.

AMABITVR IDEM] Nam (vt inquit Plautus Captiuis.) *Tum denique omnes nostra intelligimus bona, Quom, quæ in potestate habuimus, ea amisimus.*

PRÆSENTI TIBI] sic suprà Od. 5. lib. 3. *præsens Diuus habebitur Augustus, adiectis Britannis Imperio grauibusque Persis.* Seruius ad illum Virg. locum Tityro, *Namque erit ille mihi semper deus* notat, *semper, idque & post mortem & dum viuit. Alij enim imperatores post mortem demum in numerum deorum referuntur: Augustus autem templa viuus meruit. Horatius. Præsenti tibi maturos, &c.*

MATVROS] non exspectata morte delatos: tempestiuos. Plato libr. 7. de rep. scribit, non esse tutum viuos carminibus, laudationibus, encomiis

A miis afficere, his verbis, *τούς γε μὴν ἔτι ζῶντας ἐγκωμιάζειν, καὶ ὅμως ἡμεῖς οὐκ ἀσφαλὲς πρὶν ἂν ἄμεμπτόν τις τὸν βίον διαφυλάξας τέλος ἐπιτίθηται καλόν.*

IVRANDAS] quibus delatum erat iusiurandum, ij ad aram iurabant. M. Tull. pro Flacco. *ergo is qui si aram tenens iuraret, crederet nemo: per epistolam, quod volet, iuratus probabit?* Iurandas igitur per nomen tuum, id est, ad quas per nomen tuum iuraturi sumus.

SED [TVVS HIC POP.] populus Rom. (inquit) in eo est prudés existimator, & æquus rerum æstimator, quòd te diuinis honoribus afficit, & quòd te superioribus omnibus ducibus tùm Græcis, tùm Latinis anteponit: in ceteris non perinde rectè sentire reperitur.

TERRIS SEMOTA] sublata ex hominum conspectu, &, pæne dicam, mortua, id est, quorum auctores multis antè seculis mortui sint.

SVISQVE TEMP. DEF.] idem dicit: hoc est, quæ peruetera facta sint vel quorum tempora abierunt, defluxerunt, ac præterierunt.

B FASTIDIT] aspernatur, ac respuit. suprà epist. 3. lib. 1. *Fastidire lacus, & riuos, &c.*

SIC FAVTOR VET. VT TAB. &c.] id est, qui ita fauet veteribus, & antiquitati, vt leges XII. tabularum, quas decemuiri conscripserunt, Solonis leges imitati: & fœdera regum Romanorum cum Gabiis, aut Sabinis icta: & ius Pontificium, & annaleis à pontificibus conscriptos, & Vatum prædicta, dictitet à Musarum ore fluxisse. Sic M. Tull. primo lib. de legibus eos irridet, imperitósque, ac tardos esse existimat, qui cum Egeria Numam esse collocutum, & ab aquila Tarquinio apicem impositum putent.

ANNOSA VOLVM. VAT.] vatum carmina: in quibus fuit Cn. Marcius, quem commemorat T. Liuius lib. 5. annal. eiúsque duo vaticinia profert: vnum, quo prædicebatur pugnæ Cannensis euentus: alterum, quo iubebantur Romani ludos Apollinareis instituere, si victores esse vellent. *Prius carmine* (inquit Liuius) *Cannensis prædicta clades in hæc ferme verba erat.* ferme additum est à
C Liuio, quia verba Marcij, quòd erant antiquiota, paullum sunt immutata. Ego post Alciatum & Ranconetum, & Memmium, his verbis conscriptum carmen fuisse existimabam: *Amnem Troiugena Cannam Romane fuige, Ne te alienigenæ in cāpo cogant Diomedis Conserui esse manus pugnātem: sed neque credes Ante mihi doncum compleris sanguine campum, Multáque millia cæsa tuorum deferat amnis In pontum magnum de terra frugiferente, Piscibus, pinnigerisq́, ferisq́, colentibus terras Vt fuat esca caro tua. nam mi ita Iupiter iasit.* Alterum carmen sic putabat contextum fuisse Ios. Scaliger, nisi quòd in paucis quibusdam ab eo dissensi. *Romuli de si perduelleis expellere voltis, Et vomicam gentum quæ longè alienigenarum Venit: Apolineri voneatis censeo ludos: Qui Deo Apollineri siunto come quotannis, Quom iam poplicitus popolos dederit stipi partē, Conferiunto priuatim pro seq́, suisq́,. Prætor ibus ludis faciundis ollis præsto, Quei summum popolo plebeiq́, endo vrbe d.ibit ius. At bis quinque viri Græco sacrari tu obeunto. Hæc si faxitis rectè gaudebitis semper: At*

que adeò fiet melior res poplica vostra. Nam is Diuus vostros perduelleis stinguet ad vnum, Qui vostros cāpos placidè nunc ruráque pascunt. D

FOEDERA REG. VEL GAB.] fœdera cum Gabiis icta sunt à Tarquinio Superbo: de quibus sic Dionysius Halicarnas. Ρωμαικ. ἀρχαιολ. δ'. *τούτων δὲ τῶν ὁρκίων μνημεῖον ἐν Ῥώμῃ κείμενον ἐν ἱερῷ Διὸς Πιστίου, ὃν Ῥωμαῖοι σάγκτον καλοῦσιν, ἀσπὶς ξυλίνη βύρσῃ βοείᾳ περιτεταμένη τοῦ σφαγιασθέντος ἐπὶ τῶν ὁρκίων τότε βοὸς, γράμμασιν ἀρχαικοῖς ἐπιγεγραμμένη τὰς γενομένας αὐτοῖς ὁμολογίας*, id est, *horum fœderum monumentum Romæ exstat in templo Iouis Fidij: quem Romani sanctum appellant, scutum ligneum pelle bubula intectum eius bouis, qui tum in fœdere faciendo fuit immolatus, litteris antiquis inscriptas conditiones, & pactiones continens.*

SI, QVIA GRAEC. SVNT ANTIQ. &c.] id est, si, quia scripta Græcorum antiquissima quæque, sunt etiam optima, icircò Romani scriptores, quo antiquiores erunt, eo meliores habebuntur, maximè erit nostri iudicij peruersitas. nam eadem ratione reperiemur Græcis meliores.

Non semper autem quæ sunt antiquissima, videntur etiam optima: quemadmodum ex oraculo illo, quod Apollo cōsultus ab Atheniensib. quā potissimùm religionē colerent, ac tenerēt, edidit, intelligere licet. Nam cùm respōdisset, antiquissimam, & more maiorū comprobatam: iterum consultus, quæ esset antiquissima, quia mos maiorum sæpe mutatus esset, respondit, quæ optima. E

EADEM PENS. TRVT.] eadem ratione, & æquitate æstimantur. al. *pensentur.*

NIL INTRA EST OLEAM, NIL, &c.] prouerbiū cōuenit in eos, qui aut, quæ perspicuè vera sunt, negant: aut, quæ perspicuè falsa, aiunt. quid enim certius, quid apertius est, quàm & intra oleā, os esse, & extra nucem, putamē, ac duritiem?

VENIMVS AD SVMMVM, &c.] reperientur enim pictores, cantores, palestritæ, in Italia, quàm in Græcia, meliores: quod est falsum.

PSALLIMVS] cithara canimus. nam ψάλλειν (vt docet Suidas) est *τὸ ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ τῶν χορδῶν ἅπτεσθαι* id est, summis digitis chordas tangere.

VNCTIS] vngebantur enim palæstritæ, vt alibi diximus. Aristotel. lib. 8. de republica, quatuor arteis enumerat, quas in Græcia discere solebant. *γραμματικὴν, γυμναστικὴν, μουσικὴν, γραφικήν.* hoc est grāmaticam, artem corporum exercendorum, musicam, picturam. F

SI MELIORA DIES] si poëmata, vt vina, fiunt vetustate meliora: scire velim (inquit) quoto anno, aut etiam quoto die poëma sit vetus habendum.

VT VINA] vinum vetus etiam Pindarus laudat: sed negat ita laudari carmen oportere. nam recentissimum quodque ait esse laudabile Olymp. carm. nono, *αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ᾽ ὕμνων νεωτέρων.* id est, lauda vinum quidem vetus, flores autem hymnorum recentiorum.

QVOTVS ARROGET, &c.] quotus annus acquirat, vel pro suo iure vēdicet chartis pretium: id est, quoto denique anno scripta auctoritatem, & pondus sibi comparent.

SCRIPTOR] hic est quæstio, quærit autem

A vtrum is, qui centum complenit annos, vetus sit habendus, an recens.

Qvi decidit] qui mortuus est, qui deperiit.

Vileis] contemtos, parui pretij. nam & paullo antè nomine *pretij* vsus est. vt suprà verbo *Æstimat*.

Excl. ivrg. f. Est vet.] hic est respõsio.

Qvid? qvi deperiit, &c.] dicis (inquit) eum esse veterem habendum, qui centum cõpleuit annos: quid si desit mẽsis, vel annus vnus: inter quos referẽdus erit? veterésne, an nouos, & malos?

Iste qvidem vet.] altera responsio ad secundum interrogatum.

Vtor permisso] vtor eo, quod mihi das, (inquit Horatius) eum etiam habendum in veteribus, qui centum ab hinc annos excesserit è vita, vno mense, vel vno anno minus.

Cavdæqve pilos vt eqv.] de hac cauda equina sic Plutarchus in Sertorio, ἵππους εἰσήγαγε δύο, τὸν μὲν ἀσθενῆ πάνυ, καὶ πρεσβύτερον ἤδη, τὸν δ' ἕτερον εὐμεγέθη μὲν αὐτὸν καὶ ἰσχυρόν, θαυμαστὴν δὲ πυκνότητι καὶ B κάλλει τριχῶν οὐρὰν ἔχοντα. παρειστήκει δὲ τῷ μὲν ἀσθενεῖ, μέγας ἀνὴρ καὶ ῥωμαλέος· τῷ δ' ἑτέρῳ, μικρὸς ἕτερος, καὶ τὴν ὄψιν εὐκαταφρόνητος. σημείου δὲ δοθέντος αὐτοῖς, ὁ μὲν ἰσχυρὸς ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ τῆς ἵππου ἀσθενοῦς τὴν οὐράν, ὡς ἀπορρήξων, εἷλκε βίᾳ πρὸς αὑτόν· ὁ δὲ ἀσθενὴς τοῦ ἰσχυροῦ κατὰ μίαν τῶν τριχῶν ἐξέτιλλεν. ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν οὐκ ὀλίγα πράγματα μάτην ἑαυτῷ, καὶ πολὺν γέλωτα τοῖς θεωμένοις παρασχὼν ἀπεῖπεν· ὁ δ' ἀσθενὴς ἀκαρεῖ, καὶ σὺν οὐδενὶ πόνῳ, ψιλὴν τριχῶν ἀπέδειξε τὴν οὐράν, ἀναστὰς ὁ Σερτώριος, ὁρᾶτε, εἶπεν, ἄνδρες σύμμαχοι, τὴν ἐπιμονὴν ἀνυσιμωτέραν τῆς βίας οὖσαν, καὶ πολλὰ τῶν ἀθρόως ἀλήπτων, ἐνδιδόντα τῷ κατὰ μικρόν, id est, *equos introduxit duos, alterum quidem planè infirmum, & iam veterem: alterum autem tùm procerum ipsum, & robustum, tum caudam mira pilorũ crebritate, & pulchritudine habentem. Astabat autem infirmo quidem equo vir magnus & validus: alteri verò equo alter homo paruus, & aspectu ipso contemnendus. signo autem eis dato, robustus quidē ille vtraque manu caudam equi infirmi, tanquam perrupturus, totis viribus ad se trahebat: homo infirmus verò ex equi robusti cauda pilos singilla*C*tim euellebat. Posteaquam autem ille non mediocri labore frustra suscepto, multóque risu spectatoribus excitato defatigatus fuit: infirmus vero, breui tempore, & sine vllo labore caudam a pilis vacuam, nudamque reddidit: surrexit Sertorius, & videtis (inquit) ô socij perseuerantiam viribus efficaciorem esse, & multa, quæ semel, & vno impetu capi non possunt, paullatim vinci, & capi posse.*

Et demo vnvm, demo etiam vnvm] id est, detraho vnum, &c. non dicit, adimo: sed demo. demit enim qui de toto aufert: adimit qui totum tollit. Vtitur autem hoc genere argumentationis M. Tull. Frumentaria. *Deinde iudices videtis, quam infinitam sitis hominibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. Si, ternos denarios qui coëgit, erit absolutus: quaternos, denos denique, aut vicenos coget alius. quæ erit reprehẽsio? in quo primùm iniuriæ gradu resistere incipiet seueritas iudicis? quotus erit iste denarius, qui non sit ferendus? & in quo primum æstimationis iniquitas, atque improbitas reprehendetur?*

Dvm cad. elvs. ratione, &c.] id D est, dum is, qui poëmatum bonitatem vetustate, & annis metitur, vnà cum suo aceruo paulatim collapso, ipse quoque cóncidat. σωρείτην, id est, aceruulem, argumentationem, quæ interrogatione constat, appellant Stoici, cùm aliquid minutatim, & gradatim additur ei, quod ab aduersario cõcessum est, vel detrahitur. de quo M. Tull. Acad. lib. 2. *Soritas hos vocant, qui aceruum efficiunt vno addito grano: vitiosum sane & captiosum genus.* ibid. *sunt paucis additis venit ad soritas, lubricum sanè, & periculosum locum: quod tu modo dicebas esse vitiosum interrogandi genus.* Idem de diuinat. lib. 2. *aut quemadmodum soriti resistas? quem si necesse sit, Latino verbo liceat acerualem appellare.*

Ad fastos] id est, ad annos. in fastis enim consulum singulorum annorum, ceterorúmque maiorum magistratuum nomina perscribebãtur. Tùm appellatione consulum anni notabantur.

Miratvrqve nihil] & nihil magni æstimat: nihil admiratione dignum ducit.

Nisi, qvod Libit. sacr.] nisi, quod E sepultum, & mortuum est. de Libitina diximus sup. ad Od. 30. lib. 3. *multáque pars mei Vitabit Libitinam.*

Vt critici dicvnt] critici sunt grãmatici qui de scriptoribus, & scriptis iudicant, παρὰ τὸ κρίνειν, quod valet iudicare: è quibus erat Mecius Tarpa. Talis fuit Aristarchus inter Græcos.

Leviter cvrare videtvr, &c.] id est, ita negligenter scribit, vt videatur oblitus esse, quid de se promiserit, ac somniarit. dicebat autem se somniasse esse mortuum, & ex Pythagoræ sententia, animam Homeri in corpus suum immigrasse: ex quo se optimum poëtam exstitisse, versúsque Homericis simileis conscribere. Quòd autem Lucretius ait lib. 1. non Homeri animam in Ennij mortui corpus domicilium suum transtulisse, sed speciem quandam ex Acherunte in somnis visò, & dormienti Ennio obiectam esse, his verbis, *Et si præterea tamen esse Acherusia templa Ennius æternis exponit versibus edens, Quò neque permanent animæ, neque corpora nostra, Sed quædam simulacra modis pallentia miris, Vnde sibi exortam semper flo*F*rentis Homeri Commemorat speciem, lacrymas effundere salsas Cœpisse, & rerum naturam expandere dictis:* pertinet hoc ad aliud somnium, nempe in quo Homerus Ennio naturam rerum explicabat: quò referendum est illud: *Visus Homerus adesse poëta.* hic autem Homerus, Ennio in somnis dicebat, se factum aliquando esse pauonem, seu animam suam commigrasse in pauonem: deinde ex pauone in corpus Ennij transisse. Ex quo illud ipsius Ennij. *Nam videbar somniare med ego esse mortuum.* & illud Persij. *Cor iubet hoc Enni, postquam destertuit esse Mæonides, quintus pauone ex Pythagoreo.* Eodem referendũ illud M. Tull. ex lib. 6. de rep. *Hic mihi, (credo quidem ex hoc, quod eramus locuti: fit enim sæpe ferè, vt cogitationes, sermonésque nostri pariant aliquid in somno tale, quale de Homero scribit Ennius: de quo videlicet sæpissime vigilans solebat cogitare & loqui) &c.* Dè se porrò gloriosè prædicabat Ennius, versus veterum reprehendens

dens

A dens, *Quos* (inquit) *olim Fauni, vatésque canebant,*
Cum neque Musarum scopulos quisquam superarat,
Nec dicti studiosus erat Ante hunc. Ait ipse de se (in-
quit) M. Tull. in Bruto, *nec mentitur in gloriando.*

NÆV. IN MANIB. NON EST] Næuij scri-
pta non teruntur manibus hominum. nam eum
memoria tenent, neque egent adiumento littera-
rum. hæret in omnium animis perinde, ac si sit re-
cens. *adeo sanctum est, &c.* fuit autem Ennio Næ-
uius antiquior, vt declarant hæc verba M. Tull. in
Bruto, quibus Ennium affatur. *Nec verò sibi aliter*
videri debet, qui a Næuio vel sumpsisti multa si fateris:
vel si negas, surripuisti. A Næuio sunt illa, quæ M.
Tull. producit epist. ad L. Luceium lib. 5. *Placet e-*
nim Hector ille mihi Næuianus, qui non tantùm lau-
dari se lætatur, sed addit etiam, a laudato viro.

AMBIGITVR QVOTIES] quoties inter ho-
mines doctos controuersia est vter vtri, & quis cui
sit anteponendus, vel quis cui præstet, &c. sup. ep.
18. *Ambigitur quid enim?*

AVFERT PAC. DOCTI FAM. SEN.] id
B est, Pacuuius consequitur, & obtinet laudem, at-
que existimationem docti: existimatur ab omni-
bus doctus. M. Tull. lib. 3. de oratore. *Atque id pri-*
mum in poëtis cerni licet, quam sint inter sese Ennius,
Pacuuius, Attius dissimiles Idem citat hæc ex Pacu-
uio libr. 5. de finib. *Quin etiam fera (inquit Pacu-*
uius) quibus abest ad præcauendum intelligendi astu-
tia, sibi iniecto terrore mortis horrescunt. Idem lib.
1. de orat. ad Qu. Fr. *nec quisquam est eorum, qui, si*
iam sit ediscendum sibi aliquid, nō Teucrum Pacuuij
malit, quam Manlianas venalium vendendorum le-
ges ediscere.

ATTIVS ALTI] Attius refert nomen & exi-
stimationem alti & elati poëtæ. Attius dicebatur
plus habere magnitudinis, & grandiloquentiæ, vt
ita dicam: Pacuuius plus doctrinæ. erat autem At-
tius multis annis Pacuuio minor. M. Tull. in Bru-
to. *Attius ijsdem ædilibus ait se, & Pacuuium docuisse*
fabulam, cum ille octoginta, ipse triginta annos natus
esset. idem M. Tull. in oratione pro P. Sextio, mul-
tos Attij versus profert, cúmque disertissimum
C poëtam appellat.

DICITVR AFRANI TOGA] dicitur Afra-
nius poëta Romanus, seu Latinus cum Menandro
comparandus: seu ad Menandri scribendi genus
propè accedere. Afranius togatas scripsit comœ-
dias. eadem autem ratione appellantur à toga to-
gatæ, qua à pallio palliatæ. de Afranio M. Tull. in
Bruto. *C. Titium, cuius orationes tantum argutiarū,*
tantum exemplorum, tantum vrbanitatis habent, vt
penè Attico stilo scripta esse videantur, studebat imi-
tari L. Afranius poëta, homo perargutus, in fabulis
quidem etiam disertus.

PROPERARE] cur properare? an quòd negli
genter & minus accuratè scripti sunt eius versus?
sic enim infrà ead. epist. *Aspice, Plautus Quo pacto*
partes, &c. Quam non adstricto percurrat pulpita
socco. Gestit enim nummum in loculos dimittere, post
hoc, &c. An hoc referendum est ad versuum om-
nium rationem & naturam, qui pedibus constant,
& iccirco currere dicuntur, sat. 10. princip. *Nempe*
incomposito dixi pede currere versus Lucili, &c.

SICVLI EPICHARMI] Epicharmum poë- D
tam comicum Siculum sæpe cōmemorat M. Tull.
eiúsque versus sæpe vsurpat, vt libr. 1. ad Attic. *vt*
crebrò mihi vafer ille Siculus insusurret Epicharmus
cantilenam illam suam. νᾶφε καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν· ἄρθρα
ταῦτα τᾶν φρενῶν. quæ verba sic reddit Latinè. Q. Fr.
de petit. consulatus ad Marcum. *Quamobrem Epi-*
charmium illud teneto, neruos, atque artus esse sapientia,
non temerè credere. & epistol. ad Qu. Fr. lib. 3. γνῶθι
πῶς ἄλλῳ κέχρηται, id est, fac scias, quo pacto se ad-
uersus alium gesserit. & Tusc. 1. *sed tu mihi videris*
Epicharmi non insulsi hominis, vt Siculi, sententiam
sequi. Quam? non enim noui. Dicam si potero
Latinè, &c. Emori nolo: sed me esse mortuum nihili
æstimo.

CÆCILIVS] hunc scribit M. Tull. libr. 7. ad
Att. malum esse auctorem Latinitatis. idem alibi,
Nam illorum (Scipionis & Lælij) *æquales Cæciliū,*
& Pacuuium male locutos videmus. fuit autem hic
natione Gallus.

LIVI SCRIPTORIS AB ÆVO] Liuius An-
dronicus poëta à M. Liuio Salinatore, cuius filias E
erudierat, fuit libertate donatus, vt scribit Euseb.
in chron. primus hic C. Clodio Cæci filio, & M.
Tuditano coss. fabulam docuit anno ipso ante-
quàm natus est Ennius, post Romam conditam
anno CCCCX. vt scribit M. Tull. Tuscul. lib. 1. & in
Bruto. Idem ibidem ait Liuianas fabulas non satis
esse dignas, quæ iterum legantur. De hoc Liuio vi
de T. Liuium lib. 7. annal. ad princip.

INTERDVM VVLG. RECT. VIDET] re-
ctè iudicat, & prudenter sentit. rectum peccato
opposuit, quod est prauum.

EST VBI] id est, alicubi, ἔστιν ὅπου: seu potius ali-
quando, vt accipiamus *est vbi*, pro *est quando*, ἔστιν ὅτε
id est, ἐνίοτε.

NIM. ANTIQVE] ἀρχαικῶς, id est, impolitè, il-
lepidè. sic sup. epist. ad Torq. lectos *archaicos* di-
xit. vbi tamen alij legunt *Archiacos*, ab Archia.

CREDIT] sic habent 3. lib. Vat. & Iann. Faër.
Torn. Cleric. Nicot. Russard. alij. & quidem ipsa
veritas ita legendum esse clamat.

IGNAVE MVLTA FATETVR] tollenda est F
distinctionis nota post nomen *multa*, vt sit hæc
sententia. Si eos credit quædam dicere nimis anti-
què, si pleraque durè: si fatetur eosdem multa igna
uè, id est, oscitanter, & minimè accuratè dicere, sa-
pit: & mecum sentit.

ET IOVE IVDICAT ÆQVO] id est, verè
iudicat. Iupiter enim æquus, id est, propitius est iis,
iudiciáque eorum approbat, qui verè iudicant: ira-
tus est iis, iudiciáque eorum improbat, qui secus:
vel dic hoc modo, quia Diis probantibus, & fauen
tibus omnia rectè fiunt: iratis, secus.

QVÆ] Liuij carmina.

PLAGOSVM] qui plagas multas, & graueis di-
scipulis suis infligere solebat.

ORBILIVM] magistrum, seu doctorē meum,
de quo Sueton. de claris Grammaticis. *Fuit* (in-
quit) *natura acerba non modò in antisophistas (quos*
omni sermone lacerauit) sed etiā in discipulos, vt Ho-
ratius significat, plagosum eū appellans, & Domitius
Marsus scribēs, Si quos Orbilius ferula, scuticáque ce
cidit.

A *cidit.* floruit ætate Ciceronis: vixit propè ad centesimum ætatis annum, amissa iam pridem memoria, vt ex Bibaculi versu intelligere licet, *Orbilius vbinam est, literarum obliuio?*

Et exactis minim. dist.] id est, perfectis, & perpolitis proxima: quod valet exacta, perfecta, exquisita, limata, ἀκριβῆ. exigere dicimus ad perpendiculum, vt Verr. 3. de anteactis. *Tu Verres hic quod moliare, nihil habes: nisi forte vis ad perpendiculum columnas exigere.* Cælius ad Cic. lib. 8. ep. *Nunc si ad illam summam seueritatem legitimum ius exegeris, &c.* & T. Liuius lib. 30. annalium. *Nolite ad vestras leges, atque instituta, exigere ea, quæ Lacedæmone fiunt.* & exigere ad vnguem dicebantur marmorarij, cùm marmorum commissuras vngue explorabant. ex quo exacta dicuntur à Latinis, quæ sunt probata, perfecta, accurata, summo studio, summóque artificio elaborata, διηκριβωμένα: & rursus *ad vnguem factum*, perfectum, & perpolitum: vt sat. 5. lib. 1. *ad vnguem factus homo.* & lib. de arte poë. *carmen non castigauit ad vnguem.* Virg.
B Georg. 2. *Nec secius omnis ad vnguem Arboribus positis secto via limite quadret.* vbi Seruius notat, translationem esse à marmorariis, qui iuncturas vnguibus probant. δι᾽ὄνυχος nominant Græci, quod Latini *ad vnguem factum.*

Emicvit] excelluit, eminuit.

Concinnior] venustior, elegantior, cultior.

Dvcit] producit, ostentat, iactat, πομπεύει, id est, quasi in pompa producit.

Vendítqve] *vendit* posuit, pro *venditat.* venditare autem, est velle vendere. At qui vendere vult mercem aliquam, eam laudat. Hor. infrà epist. prox. *vbi plenius æquo Laudat venales qui vult extrudere merces.*

Indign. qvicq. repr. &c.] id est, indignè fero, aliquid reprehendi, non quia pingui Minerua, & sine lepôre, aut venere factum habeatur, sed quia nouum, & recens.

Nec veniam antiqvis, &c.] id est, & indignor non veniam erratorum suorum anti-
C quis dari, quam si impetrarent, benè secum actum existimare deberent: sed præmium peti, vt scriptoribus optimis, ac perfectissimis. sic M. Tullius in orat. perfecto veteres insectatur, his verbis, *Ergo Ennio licuit vetera contemnenti dicere Versibus, quos olim Fauni, vatésque canebant: mihi de antiquis eodem modo non licebit, præsertim cùm dicturus non sim Ante hunc, vt ille, nec quæ sequuntur, Nos ausi reserare, &c.* idem ibid. *non est eis satis non contemni, laudari etiam volunt.*

Recte, necne crocvm, &c.] id est, si dubitarem, vtrùm iure, & meritò Attæ fabulæ in scena recitentur, atque à populo spectentur, nécne: senes omnes clamarent me impudentem esse, &c. hęc verba *perambulet crocum & flores*, hoc significant, agatur ab histrionibus in scena ambulantibus: quæ croco, & floribus, & aliis odoribus conspergi solebat: quod declarat & versus ille Lucret. libr. 2. *Et cum scena croco Cilici perfusa recens est.* & Ouid. lib. 1. de arte. *Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.* Sed verbum *perambulet* venustè po-suit propter poëtam Attam, vt mox dicemus. D

Perambvlet Attæ Fabvla,] Quintius Atta, poëta togatarum, sic cognomento dictus, quòd atta, id est, vitiosis pedibus, aut cruribus esset, aut quòd plantis extremis ambulando insisteret, & terram magis attingeret, quàm ambularet. quod mihi indicauit Err. Memmius v. c. & admonuit Festus: qui docet, attas esse appellatos, eos, qui propter vitium crurum aut pedum plantis insistunt, & terram attingunt magis, quàm ambulant: *quod cognomen Quintio poëtæ adhæsit*, inquit ille. Hunc Attam commemorat M. Tullius in Sextiana, *Nihil sane Atta iuuabant. anagnostæ, libelli etiam pro vino oppignerabantur.* sic enim habent cod. veteres: & ita iam pridem docuit esse legendum P. Victorius: nos denique ita edendum curauimus: vbi tamen alij legunt, *nihil sane charta adiuuabant*: alij, *nihil sane arte adiuuabatur*: alij, *nihil sane te adiuuabant anagnostæ, &c.*

Æsopvs] tragœdiarum actor: de quo M. Tul. in Sextiana, & lib. 1. de orat. ad Qu. Fratr. & Plin. lib. 10. & 35. & iterum M. Tull. ep. ad Qu. Fr. lib. 1. E
Præterea Æsopi tragœdi nostri familiaris Licinius seruus aufugit.

Doctvs Roscivs] de Roscio hæc M. Tul. in Quinctiana, *Etenim cum artifex eiusmodi sit, vt solus dignus videatur esse, qui in scena spectetur, tum vir eiusmodi est, vt solus dignus videatur, qui eò non accedat.* exstat & oratio pro eo ipso, vbi hæc de eodem M. Tullius: *Roscius socium fraudauit? potest hoc homini huic hærere peccatum? qui medius fidius (audaciter dico) plus fidei, quam artis: plus veritatis, quàm disciplinæ possidet in se? quem populus Rō. meliorem virum, quam histrionem esse arbitratur: qui ita dignissimus est scena propter artificium, vt dignissimus sit curia propter abstinentiam?* & de orat. ad Qu. Frat. lib. 1. *Itaque vt ad hanc similitudinem huius histrionis, oratoriam laudem dirigamus, videtisne quam nihil ab eo, nisi perfectè, nihil nisi cū summa venustate fiat: nisi ita, vt deceat, & vti omnes moneat ac delectet? Itaque hoc iamdiu est consecutus, vt in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur.* & lib. 1. de diuinat. *Quid amores, ac deliciæ tuæ Roscius? num aut ipse, aut pro eo Lanuuinum totum mentiebatur? qui cum esset in cunabulis, educareturque in Solonio, qui est campus agri Lanuuini, noctu lumine apposito experrecta nutrix animaduertit puerū dormientem circumplicatum serpentis amplexu: quo aspectu exterrita clamorem sustulit. pater autem Roscij ad haruspices retulit: qui responderunt nihil illo puero clarius, nihil nobilius fore.* & or. pro Arch. poëta. *Quis* F *animo tam agresti, ac duro fuit, vt Roscij morte nuper non commoueretur? qui cum senex esset mortuus, tamen propter excellentem artem, ac venustatem, videbatur omnino mori non debuisse.*

Egit] recitauit in scena: vnde dicuntur actores comœdi & tragœdi.

Saliare] quod à Saliis, Martis sacerdotibus, saliendo canebatur, à Numa Pompilio institutum, & factum, vt indicat M. Tull. lib. 3. de oratore. & Varro lib. 6. de ling. Latina. Dionys. Halicarn. libr. 2. de Saliis, ἀπὸ δὲ Ῥωμαίων ἀπὸ τῆς συντόνου κινήσεως ὀνομασμένοι. τὸ γὰρ ἐξάλλεσθαι, καὶ πηδᾶν σαλῖρε ὑπ᾽ αὐτῶν

A αὐτῶν λέγεται, ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς αἰτίας, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὀρχηστὰς, ἐπεὶ κἀν τούτοις πολὺ τὸ χόρευμα, καὶ σκίρτημα ἔνεστι περὶ χαρέντης ἀπὸ τῶν σαλίων τύπωμα, σαλιτορας καλοῦσι. κινοῦνται γὰρ πρὸς αὐλὸν ἐν ῥυθμῷ τὰς ἐνοπλίους κινήσεις ποτὲ μὲν ὁμοῦ, ποτὲ δὲ παραλλὰξ, καί πατρίους τινὰς ὕμνους ᾄδουσιν ἅμα ταῖς χορείαις. id est, à Romanis autem ex contento motu nominati. Nam ἐξάλλεσθαι & πηδᾶν salire ab iis dicitur. Iam vero ab eadem causa etiam alios omnes saltatores, quoniam etiam in his multa est choreæ exercitatio, & tripudiatio, deriuato à Saliis nomine, salitores appellant. Mouentur enim ad tibiam numerosè motus quosdam armis accommodatos nunc simul, nunc vicissim, & alternis, & patrios quosdam hymnos canunt vna cum choreis.

Et illvd, Qvod nec.] Varro eo, quem modo dixi, libro multis verbis ostēdit, carmina Saliaria, quamuis à C. Ælio fuerint interpretata, tamen multis etiam locis esse obscura.

Ingeniis non ille favet, &c.] id est, non fauet eorum ingeniis, qui iam mortui sunt, neque eò facit, quòd veteribus faueat, sed quòd no-
B bis aduersari, nostraque scripta oppugnare studeat, & nobis inuideat.

Qvòd si tam Græcis, &c.] si apud Græcos tanto odio fuissent noui, seu recentes scriptores, quanto sunt apud Romanos, nullos nunc veteres haberent, quos publicè manibus tererent, oculisque lectitarent.

Novitas] aliter vsurpatur à M. Tullio nouitas, epist. 7. lib. 1. *nouitati esse inuisum meæ.*

Viritim] liber Card. Rain. habet *Quiritim* ceteri omnes consentiunt cum vulgatis. Omnino hæc recepta recta est.

Vt primvm pos. nvg.] ostēdit, ex otio, & fortuna secunda nata esse in Græcia variarum artium studia.

Positis] sedatis, compositis.

Nvgari] rebus ludicris, & leuibus artibus operam dare.

Et in vitivm fort. lab.] sic sunt homines: in rebus duris, & aduersis virtutem colunt, & forteis se præbent, &, vt monet sat. 2. lib. 2. *For-*
C *tia in aduersis opponūt pectora rebus:* in secūdis inertiæ & nequitiæ se tradunt, & luxu ac delicijs eneruantur, ac molliuntur: ita vt difficilius esse videatur secundam fortunam, quàm aduersam ferre. lege quæ annotauimus ad Od. 27. lib. 3. ibi, *bene ferre magnam*, &c.

Fortvna æqva] fortuna secunda, propitia, amica.

Svspendit picta vvltvm] tabulas pictas attentissimè spectauit, in easque studium & cogitationem suam contulit. tralatio est. Obseruandum est autem hîc, verbum *suspendit*, quod propriè, aut certè aptè quadrat ad *vultum*, etiam ad mentem tamen pertinere, cùm aliud verbum sit nullum.

Nvnc tibicinib. nvnc est] id est, nunc comœdiis delectata est, nunc tragœdiis. in comœdiis enim adhibebantur tibicines. lib. de arte poët. *Tibia non, vt nunc, orichalco vincta, tubæq; Æmula*, &c. & ibid. *Sic priscæ motúmque & luxuriam addidit arti Tibicen, traxitq; vagus per pulpita vestem*. simpliciter tibicinibus significantur, ij, qui D
tibia canunt.

Svb nvtr. pvella, &c.] εἰκὼν, siue imago, siue similitudo illustris & luculenta, qua declarat, Græcorum studia bellis compositis ac sopitis fuisse leuia, nugatoria, & pæne dicā puerilia. veluti (inquit) si puella infans sub nutrice luderet.

Matvre] citò. sed vtrùm maturè reliquit, posteaquàm satiata est, an maturè & citò satiata, reliquit? videtur hoc probabilius, vt significet, quod Græci dicunt, τὸ ἀκόρεστον, id est, celere & propinquum rerum amatarum fastidium, celerémque satietatem: quo vitio laborant iuuenes. epist. de arte poët. *& amata relinquere pernix*. Iam verò quin maturè interdum citò significet, nemo, qui Carisium legerit, & eius auctoritate moueatur, dubitabit.

Plena] satiata. epist. ad librum. *cùm plenus languet amator*. lege igitur coniunctè *maturè plena*. nam, vt scribit M. Tull. lib. 3. de orat. ad Qu. Fratr. *omnibus in rebus, voluptatibus maximis fastidium finitimum est*. Neque tamen reclamabo, si quis illo E
potius modo coniungere malet, *maturè reliquit*.

Qvid placet, avt odio est, &c.] nihil perpetuò placet, nihil semper displicet.

Hoc paces hab. bonæ, ventíqve] id est, ex pace igitur, & rebus secundis nata est hæc in Græcia artium varietas, studiorum mutatio, & inconstantia. Alij sic, bonæ paces, & venti secundi hoc habuere, vt sint mutabiles, neque perpetuò aut placeant, aut displiceant.

Romæ dvlce div fvit] Nunc docet, poëticæ studium non multis antè sæculis Romæ cultum cœptum esse, Romanósque illos veteres, in studiis & grauioribus, & vtilioribus, quàm in scribendo, fuisse occupatos.

Solenne] vsitatum: vt annot. suprà ad epist. 1. lib. 1. ibi, *Insanire putas sollennia me*, &c.

Reclvsa] aperta. vt epist. ad Torq. *& operta recludit.*

Mane] vt sat. 1. lib. 1. *Sub Galli cantum consultor vbi ostia pulsat.* & M. Tull. orat. pro Mur. *Vigilas tu de nocte, vt consultoribus tuis respondeas: ille vt quò intēdit, maturè cum exercitu perueniat. te gallorum,* F
illum buccinarum cantus exsuscitat.

Clienti promere ivra] respondere Ius. M. Tull. lib. 1. de legib. ostendit, patrij moris fuisse consultoribus respondere, his verbis, *ego verò ætatis vacationi potius confidebam, cùm præsertim non recusarem, quo minus more patrio sedens in solio consulentibus responderem.* Idem libr. 1. de orat. ad Qu. Fratr. multis verbis ostendit, *domum iurisconsulti totius oraculum esse ciuitatis, neque vllum honestius esse senectuti celebrandæ, atque ornandæ perfugiū quam iuris interpretationem:* deinde subijcit hæc sub persona Crassi: *Equidem mihi hoc subsidiū iam inde ab adolescentia comparaui, nō solum ad causarū vsum forensem, sed etiam ad decus, atque ornamentū senectutis, vt, cum me vires (quod ferè iam tempus aduentat) deficere cœpissent, ita ab solitudine domum meā vindicarem.* Idem lib. 3. *M. verò Manilium transuerso foro ambulare solitū, quod erat insigne eum, qui id faceret, facere ciuibus omnibus consilij sui copiam.*

ad

A *ad quos olim sic adibatur, non solùm, vt de iure ciuili ad eos referretur, verum etiam de filia collocanda, de fun.do emendo, de agro colendo, de omni denique officio, &c.* Erat porro inscriptũ in iurisconsultorum foribus, *licet consulere:* quod docet & M. Tul. in or. pro Murena, his verbis, *Itaque non modo beneficij collocandi spem, sed etiam illud, quod aliquando fuit, licet consulere, iam perdidistis.*

Cavt. nom. certis expenn.] idest, pecuniam collocare apud debitores locupleteis nominibus factis, & in codice argentarij perscriptis. Cùm hoc loco viderem veteres membranas inter se discrepare (aliæ enim consentientes cum libris vulgatis habent, *certis nominibus:* aliæ dissentientes, *rectis nominibus*) diu, multúmque dubitaui, vtras potissimùm sequerer. mouebat me Porphir. qui videtur legisse, *rectis nominibus:* & quamquam hoc loco corruptus est, ita interpretari, *idoneis, ac legitimis nominibus.* mouebat altera ex parte locus Ciceronis in Quinctiana, his verbis, *moritur P. Quinctius, qui tibi, vt ais, certis nominibus*
B *grandem pecuniam debebat.* accedebat Festus in voce *nuncupata, Nuncupata* (inquit) *pecunia est* (*vt ait Cincius in lib. secundo de officio iurisconsulti*) *nominata, certa, proprijs nominibus pronuntiata.* Tandem re quæsita, cùm à veteribus iurisconsultis nullam rectorum nominum fieri mentionem cõperissem, tutius esse existimaui scripturam receptam, & vulgatam retinere: rem integram seruare: arbitrio lectoris, vtram lectionẽ malit, permittere. Hoc tantum testatũ relinquam, multo plureis codices veteres habere *rectis*, quàm *certis:* vt peccaturus non sit, qui *rectis* legendum putet.

Expendere] expensos, ferre, occupare, ne sint steriles, & vt perpetuos sumtus suppeditare possint. certum videtur esse nomen cùm debitor est soluendo, & cùm ei per syngrapham creditum est: certius autem si pignore accepto, & cum satisdatione. nam verbum cauendi hoc quoque significat: vt cauere sibi prædibus, & prædiis: cauere sibi per sponsorem, cauere sibi pignoribus, quod est ita pecuniam credere, vt prædes accipias, vt spon-
C sorem, & pignora. quòd si quis malet legi *rectis nominibus*, rectum nomẽ interpretabimur legitimũ.

Maiores avdire] maioribus obtemperare: maiorum, & prudentium consilium sequi.

Minori dicere] minori consilium dare, quo & rem suam familiarem honestis rationibus augere, & cupiditatem immoderatam comprimere, ac refrenare possit.

Crescere res] augeri bona, & facultates rei familiaris.

Damnosa libido] vt suprà epist. ad Loll. 2. *Quem damnosa Venus, quem preceps alea nudat.*

Mvtavit mentem p. l.] mutauit consilium illud pristinum, & priorem illam vitæ consuetudinem: omne autem studium suum ad scribendum contulit *populus leuis* populus Rom. mobilis, & mutabilis.

Et calet vno Scrib.] & flagrat vno scribendi studio. sic dictum, *Feruet auaritia, &c.* epist. 1. lib. 1.

Fronde comas vincti] *comas vincti,* hellenismus est. Græci autem in his generibus sub intelligunt κατ'. Latinè diceremus *vinctis comis.* Iam D
verò *fronde*, idest, edera, vt suprà epist. ad Iul. Florum, *seu condis amabile carmen, Prima feres ederæ victricis præmia.*

Dictant] dictant seruis scribendi peritis: vt suprà epist. ad Fuscum Arist. *Hæc tibi dictabam post fanum putre Vacunæ.*

Ipse ego, qvi nvllos, &c.] ne sibi quidem parcit Horatius, & se quoque in iis numerat, qui non satis explorans suis viribus, & fortasse ad eam rem inepti natura, immoderata tamen scribendorum versuum cupiditate tenentur.

Inven. Parthis mendac.] in eo sunt Parthi mendaces, quòd fugientes, & tergo verso simulant se pugnare nolle, cùm tamen fugiendo maximè pugnent, vt diximus suprà ad illum locum. *Et versis animosum equis Parthum dicere,* Od. 19. lib. 1. ad quæ accedant hi Ouid. versus lib. 1. de arte. *Teláque Parthorum, Romanáque pectora dicam: Teláque, ab auerso quæ iacit hostis equo.* Alij Parthos omnium mortalium esse mendacissimos dicunt. ei rei argumento esse, quòd apud E
eos mendacium acerrimis pœnis vindicatur, vt narrat Herodotus lib. 1. Et quidem ita Muretus hunc locum explicabat: à quo dissentio. quemadmodũ igitur illi sunt fallaces, ac mendaces, sic & ego: qui cùm affirmem me nullos versus scribere, ante lucem tamen lumen, calamum, chartam poscam.

Calamvm, et ch. et scr. posco] sic sat. 3. lib. 3. *Sic rarò scribis, vt toto non quater anno Membranam poscas.* & epist. 1. lib. 1. *Si nõ posces ante, diem librum cum lumine, &c.*

Navem agere, &c.] ceteras (inquit) arteis nemo se scire profitetur, nemóq; exercet nisi qui eas habet cognitas. nemo nauim gubernare conatur, nisi gubernator: nemo ægro medicamentum adhibet, qui non sit medicus. at scribunt poëmata sine discrimine tùm docti, tùm indocti. In eos, qui aliud agunt, quàm, quòd didicerunt, conuenit versus Euripidis, τέκτων γὰρ ὢν ἔπρασσες οὐ ξυλουργικά: idest, cùm faber esses, agebas, quæ non sunt fabri lignarij. Cum hoc loco congruit ille in epist. F
ad Pison. *Ludere qui nescit campestribus abstinet armis: Indoctúsque pilæ, discive trochive quiescit. Ne spissæ risum tollant impune coronæ. Qui nescit, versus tamen audet scribere.*

Abrotonvm] herbam amaram. Lucret. lib. 4. *Præterea quæcumque suo de corpore odorem Exspirant acrem, panaces, absynthia tetra, Abrotoniq; graues, & tristia centaurea.* Abrotonum autem excudendum curaui, veterum librorum Horat. & Plinianorum, & Græcorum auctoritate fretus.

Scribimvs indocti d. q;] non dixit *Scribunt indocti, &c.* sed *scribimus.* vt vitaret inuidiam & arrogantiæ crimen.

Hic error] error animi, inf. epist. prox. *Et demtus per vim mentis gratissimus error.* errorem appellat immoderatum scribendorum versuum studium cum amore sui coniunctum, qualis est Suffeni illius apud Catull. & illius non nominati epist. de arte poët. *Hic dum sublimeis versus ructatur, & errat.* al. *sublimis.*

A SIC COLLIGE.] οὕτω συλλογίζε: sic ratiocinare. sat. 1. lib. 2. vtq; *Imperet hoc natura potens, sic collige mecum.*

NON TEMERE] non sine magna aliqua causa. epist. ad Loll. proxima. *non temere a me Quiuis ferret idem.*

HOC STVDET VNVM] sic loquitur M. Tull. Phil. sexta, *vnum sentitis omnes, vnum studetis, M. Antonij conatum auertere a rep.*

RIDET] pro nihilo putat, non fert molestè.

INCOGITAT] machinatur, molitur. verbum Græcum expressit ἐπινοεῖ, seu ἐπιβουλεύει. sed ne quis miretur hanc scripturam, vt nouam, *puero ve incogitat*, ego eam sine vlla litura reperi in omnibus libris manuscriptis. neque dubitandum est, quin sit vera, & recta: vulgata autem, *puero non cogitat*, corrupta.

SILIQVIS] siliqua fructus est arboris, quam κεράτιον Græci vocant, de quo Plin. lib. 15. cap. 24. Idem lib. 23. cap. 8. scribit, siliquas recenteis stomacho esse inutileis.

B SECVNDO] id est, secundario: qui magnam partem ex furfure constat, & non ita multo polline.

MALVS] κακός, inutilis, nullius bonæ frugi, nequam, ἀχρεῖος.

SI DAS HOC] enumerat commoda, quæ hominibus proficiscuntur à poëtis.

FIGVRAT] conformat, fingit, vt rectè, & emendatè loquatur.

TORQVET] detorquet, auocat.

OBSC. SERMON.] αἰσχρολογίαν vno verbo dicunt Græci.

PECTVS] animum φρένας, στηθίδας. sic sup. sat. 6. lib. 1. *sed vita & pectore puro.* infrà ead. epist. *meũ qui pectus inaniter angit.*

PRÆCEPTIS] documentis, ὑποθήκαις. in ep. ad Pison. *Et vitæ monstrata via est.*

AMICIS] id est, vtilibus, honestis, ac iucundis. hæc enim insunt omnia in vera amicitia: & qui verus amicus est, prodest, delectat, ornat.

FORMAT] instituit. translatio est, vt sat. 4. lib. 1. *sic me Formabat puerum dictis.* vide annot. ad Od.

C 10. lib. 1.

ASPERITATIS] sæuitiæ, χαλεπότητος. sup. ep. ad Loll. 2. *Asperitas agrestis, & inconcinna, &c.*

RECTE FACTA REFERT] narrat, & mandat litteris, quæ ex virtute facta sunt.

ORIENTIA TEMP. NOTIS INSTRVIT EXEMPLIS] id est, exempla petit ab antiquitate, quæ vel sequantur, vel fugiant præsentis, & hodiernæ ætatis homines. vel sic, præsentia & nascẽtia tempora exemplis rerum præteritarum ornat atque instruit: vel sic, homines & qui hodie viuũt, & qui pòst nascentur, exemplis ab antiquitate repetitis instruit.

IGNARA MARITI] innupta, nondum virũ experta, ἄγαμος, ἀνύμφευτος. contrà sup. Od. 14. lib. 3. *vos ô pueri, & puellæ Iam virum expertæ.*

PRÆSENTIA NVMINA SENTIT] præsenteis deos, id est, præsens deorum auxilium experitur.

DOCTA PRECE BLANDVS] id est, carmine aliquo à docto poëta conscripto diis immortalibus blandiens, seu blandè supplicans. D

AVERTIT MORBOS] carminibus morbos impẽdenteis propulsat, ex quo carmen ἀποτρόπαιον dictum: & dij ἀποτρόπαιοι, qui mala impendentia auertunt.

LOCVPLETEM FRVGIBVS] abundantem. sic dixit ep. 6. lib. 1. *Mancipiis locuples.* annum autẽ frugibus abundantem appellant Græci εὐετηρίαν.

AGRICOLÆ PRISCI, &c.] Aristot. lib. 8. de moribus ad Nicom. ostendit, antiqua sacrificia, & conuiuia hilariora, fuisse instituta maximè collectis iam, & conditis frugibus, his verbis, αἱ γὰρ ἀρχαῖαι θυσίαι, καὶ σύνοδοι φαίνονται γίνεσθαι μετὰ τὰς τῶν καρπῶν συγκομιδὰς, οἷον ἀπαρχαί. μάλιστα γὰρ ἐν τούτοις ἐσχόλαζον τοῖς καιροῖς. id est: nam prisca sacrificia, cœtúsque & conuentus, qui sacrificiorum causâ habebantur, collectis iam frugibus, vt primitias quasdam, fuisse instituta. his enim temporibus maximè otiabantur, & ab opere cessabant. tale est illud Virgil. Georg. 1. *Frigoribus parto agricolæ plerumq; fruuntur, Mutuáque inter se læti conuiuia curant. Inuitat genialis hiems, curásque resoluit. Ceu pressæ cum*
E
iam portum tetigere carinæ, Puppibus & læti nautæ imposuere coronas. Cereri item primitias dabant, eámque venerantes epulabantur, & conuiuia agitabant inter se. quod declarat locus Theocriti in θαλυσ. ἦ γὰρ ἐταῖροι Ἀνέρες εὐπέπλῳ Δαμάτερι δαῖτα τελεῦντι Ὄλβω ἀπαρχόμενοι· μάλα γάρ σφισι πίονι μέτρῳ Ἁ δαίμων εὔκριθον ἀνεπλήρωσεν ἀλωάν. id est, Profectò enim homines cari, atque amici Cereri bene cultæ conuiuium parant, primitias suarum diuitiarum ei dantes. Dea enim eis valde diuite mensura aream tritilem impleuit.

BEATI] suo contenti.

TELLVREM PORCO, &c.] vel genus positum est pro genere: & dictum *porco*, pro *porca*: quemadmodum contrà apud Virgil. lib. 8. Æneid. *porca*, pro *porco*, ibi, *& cæsa iungebant fœdera porca*: vt notat Seruius ad illum locum. vel legendũ *porca* libris omnibus inuitis, non *porco*. Telluri enim propter eius fœcunditatem, & fertilitatem porca fæmina, eàque grauida & fœta immolabatur, vt declarant hæc verba Arnobij lib. 7. aduers. gent. *Tel-*
F
luri (inquiunt) matri scrofa ingens immolatur fœta: at Mineruæ virgini virgo caditur vitula, nullis vmquã stimulis, nullius operis excitata conatu. Præterea, siquid hoc etiam ad rem pertinet, Telluri porcam præcidaneam immolabat heres, si is, cuius heres esset, humatus non esset. alioqui familia pura non erat. Varro lib. 3. de vita pop. Ro. apud Nonium. Ne hoc quidem alienũ est, Seruium notare apud Virgilium lib. 8. ad illum locum, *tibi maxima Iuno*, theologos dicere Iunonem esse matrem deorum, quæ Terra dicitur: ex quo etiam ei porca sacrificaret. Postremò non est dubium, quin diligenter obseruarint veteres illi, quibus hostiis cuique deo immolandum esset, cui maioribus, cui lactentibus: cui maribus, cui fœminis, vt testatur M. Tull. lib. 2. de legib. Constátque, vt opinor, diis maribus masculas victimas immolari solitas. cùm igitur Tellus, dea fœmina sit, consentaneum est, ei porcam immolari debuisse.

PIABANT] placabant. ex quo piaculum, sacrificium,

A ficium: quo dij offensi placantur: & peccatum, quod tale sacrificium desiderat.

FLORIBVS ET VINO GEN.] idque maximè die natali. Persius. *Funde merum Genio*, lege an not. ad illum locum, *Scit Genius, natale comes qui temperat astrum*, &c. epist. 2. huius lib.

MEMOREM] sic habent omnes libri scripti. quam scripturam si probamus, memorem intelligemus, qui obliuisci non sinat. quidam legunt *memores*, nullo libro auctore. Omnino *memorem* rectum est. memorem enim appellabant Genium, quia homines moneat, vt viuant, dum licet, breuitatis vitæ, & condicionis humanæ memores.

FESCENINA PER HVNC, &c.] id est, Fescenini versus, qui maxima verborum licentia constabant, inuenti per hunc morem, &c. habebãt autem locum tùm in spõsos, tùm in quoslibet alios. Catull. in carmine, quod scriptum est in nupt. Iuliæ, *Nec diu taceat procax Fescenina locutio*. T. Liu. Fascenninum versum commemorat lib. 7. annal.

LVSIT AMABILITER] iocata est sine petulantia, & sine cuiusquam offensione: sine contu- B melia verborum: comiter, & facetè.

LIBERTASQVE, &c.] & libertas quotannis vsurpata: anniuersaria.

RECVRRENTEIS ANNOS] περιτελλομένους dicit Homerus.

DONEC IAM SÆVVS, &c.] hinc nata est vetus comœdia, quæ ne honestis quidem familiis pepercit. κωμῳδεῖν enim est σκώπτειν, iocandóque maledicere.

AP. IN RAB.] in apertam maledicentiam.

DOLVERE CR. DENTE LACESS.] qui fuerant maledictis appetiti, & contumelia affecti, grauiter tulerunt.

FVIT INTACTIS QVOQVE CVRA] non solùm, qui læsi fuerunt, iniquo animo tulerunt illam maledicendi licentiam: verùm etiam ij, quos non attigerat, periculo communi prospexerunt. simile est illud sat. 1. lib. 2. *Dum sibi quisque canet, quamquam est intactus*.

QVINETIAM LEX, POENAQVE LATA] lex lata est, & pœna lege constituta in eos, qui C quempiam maledico carmine describerent. sic in epistol. de arte poet. *sed in vitium libertas excidit, & vim Dignam lege regi. lex est accepta, chorúsque Turpiter obticuit, sublato iure nocendi*. Legem autem XII. tabularum significat: de qua sat. 1. lib. 2. *Si mala condiderit in quem quis carmina, ius est, Iudiciúmque*.

VERTERE MODVM F.] mutauerunt rationem scribendi metu fustuarij.

FORMIDINE FVSTIS] metu fustuarij: quæ pœna erat lege XII. tab. constituta.

AD BENEDICENDVM] benedicere hoc loco contrarium est verbo *maledicendi*. sic Terent. prologo Phorm. *benè dictis si certasset, audisset bene*.

GRÆCIA CAPTA FER. VICT. CEPIT] hunc locum non satis rectè explicãrij, qui in hunc poëtam commentarios ediderunt. est tamen eius sententia non obscura, & ab ipso Horatio aliis verbis declarata. Græcia (inquit) à Romanis capta, & bello subacta, cepit vicissim victores ipsos. quomodo cepit? id est, artes, & disciplinæ Græcorum, D Romanis placuerunt: à Romanis expetitæ, & cultæ sunt: Romanos delectarunt. Inest autem ambiguum non inelegans in verbo *cepit*. capit enim & is, qui vincit, & is, qui delectat. M. Tull. epist. ad Lucceium Qu. fil. lib. 5. *Genus enim scriptorum tuorum etsi erat a me vehementer exspectatum, tamen vicit opinionem meam, meq́; ita vel cepit, vel incendit, &c.* & off. 3. *ob eã, credo, causam, quod insit in his aliquid probi, quod capiat ignaros*. tale est illud T. Liuij libr. 34. *& iam in Græciam, Asiámque transcendimus, omnibus libidinũ illecebris repletas: & regias etiam attrectamus gazas: eo plus horreo, ne illæ magis res nos ceperint, quam nos illas. Infesta, mihi credite, signa ab Syracusis illata sunt huic vrbi, &c.*

FERVM] indoctum, nondum litteris, & humanitate expolitum. ἡ παιδεία τὸν ἡμέρους ποιεῖ. id est, doctrina enim cicures efficit.

ET ARTEIS INTVLIT] Romani bellum Græciæ intulerunt: Græcia arteis Italiæ intulit. Romani Græciam bello ceperunt: Græcia Italiam artibus cepit. posteaquam enim Romani Græcorũ E imperium euerterunt, totámque Græciam in prouinciam redegerunt, tum demum arteis, & disciplinas Græcorum adamarunt.

AGRESTI] nullis litteris, nullisque disciplinis polito: fero: inculto.

SIC HORRIDVS ILLE, &c.] id est, hoc modo numerus ille poëticus, inconditus, & impolitus, qui ætate Saturni, vel à Saturno viguerat, ac floruerat, id est, antiquissimus, obsoleuit, & in vsu esse desiit. Festus in voce *Saturno*, &c. *Versus quoque* (inquit) *antiquissimi, quibus Faunus fata cecinisse hominibus videtur, Saturnij appellantur, quibus & a Nænio bellum Punicum scriptum est, & a multis aliis plura composita sunt*. Taleis versus significat Ennius. lib. 1. de bello Punico secundo. *scripsere alij rẽ Versibus, quos olim Fauni, vatésque canebant*. Erant autem versus illi ferè omnes Iambici hypercatalecti, vt *Dabunt malum Metelli Nænio poëtæ*: dicti Saturnij, quia iam vsque à Saturno talibus versibus Latini vsi esse putarentur.

ET GRAVE VIRVS MVND. PEP.] id est, F inquinatam loquendi rationem: inelegantem, atque inuenustum faciendorum versuum modum, nitor, & elegantia Græcarum aurium expulerunt.

RVRIS] sermonis inconcinni, inuenusti, illepidi, inornati: rusticitatis. Catull. in Annaleis Volus. *Pleni ruris, & infacetiarum* [seu *inficetiarũ*] *Annales Volusi cacata charta*. Idem ad Varrum, *idem infaceto est infacetior* [seu *inficeto est inficetior*] *rure*. Plaut. in Trucul. *rus merũ hic quidem est pudendũ*.

SERVS ENIM] id est, serò enim studium, animúmque suum contulit ad scripta Græcorum. serus, pro serò, frequens apud poëtas. Virg. Georg. 3. *Nocte natat cæca serus freta*. sic suprà Od. 12. lib. 1. *Serus in cælum redeas*. & sat. 7. lib. 2. *iusserit ad se Mæcenas serum sub lumina prima venire?* eiusdem generis sunt illa, Virg. libr. 3. Georg. *nocturnus obambulat*. Horat. sat. 4. lib. 2. *Si vespertinus subitò te oppresserit hospes*.

ADMOVIT ACVMINA] ingenij sui vim contulit ad lectionem librorum Græcorum.

QVIETVS

A QVIETVS] εἰρήνην ἄγων, bellis compositis, bellis defunctus, pace potiens.

QVID SOPH. QVID THESP. ET ÆSCH.] hi fuerunt poetæ tragici, ex quibus Thespis totus periit. de eo meminit in epist. de arte poet. *Ignotū tragicæ genus inuenisse camœnæ Dicitur, & plaustris vexisse poemata Thespis, &c.* Æschyli tragœdiæ aliquot exstant, ne illæ quidem admodum integræ, nisi quibusdam locis à Fräcisco Porto, & Errico Stephano sunt emendatæ.

TENTAVIT QVOQVE, REM, &c.] periculum etiam fecit, possétne Græca in Latinum sermonem conuenienter, & aptè vertere. *si* pro *an*, vt sæpè aliàs.

ET PLACVIT SIBI, &c.] id est, placuit sibi Romanus scriptor in eo, quòd esset natura sublimis: vel sic: Romanus sua scripta de Græcis versa, seu ad exemplum Græcorum composita adamauit, ac probauit, cùm esset sublimis, ac vehemens natura: & ita ad tragœdias scribendas natura factus.

B SPIRAT TRAGICVM] id est, spiritus habet tragicus. est autem genus loquendi Græcum, πνεῖν πόλεμον, vt Ἄρη πνέων, id est, Martem spirans, & πῦρ πνέων, ignem spirans. & Theocrit. ἐν Διοσκούρ. φόνον ἀλλήλοισι πνέοντες. Virgil. Georg. 2. *tauri spirantes naribus ignem.* & apud Eurip. μέγα πνέειν, magnum spirare. sic enim in Bacchis, καὶ πνέων ἦλθεν μέγα. Propert. lib. 1. *mollem spirare quietem.*

SED TVRP. PVT. IN SCRIPT. &c.] id est, sed turpe esse putat sua scripta emendare, & deletis versibus non satis cultis, aut vocabulis non satis lectis, atque ornatis, alios versus cultiores, aliaque vocabula significãtiora, ac lectiora substituere. *metuit lituram* dictum pro eo, quod est, abhorret à litura, non potest ferre, vt sua scripta lituris notentur. sic in epist. de arte poet. *Nec virtute foret, clarisve potentius armis, Quàm lingua, Latium, si nō offenderet vnum-Quemque poetarum limæ labor, & mora, &c. metuit*, φυλάττεται, odit, vt annotauimus suprà ad Od. 2. libr. 2. sed non reticebo, in codice Tornes. & in vno Vat. & in Russardino, & vno Ni C cotiano, scriptum esse, *Sed turpem putat insciè, metuitq́ lituram.* de qua scriptura iudicet lector.

EX MEDIO QVIA RES ARCESSIT] hūc locum corruptum in omnibus veteribus exemplaribus, quibus vsus eram Romæ, ego partim coniectura ductus, partim à codice Tornesiano, quem Lugduni nactus sum, & vno Nicotiano, & Russardino, quibus Lutetiæ, adiutus restitui. quæ quidem mea restitutio ita non solùm probabilis, verùm etiam recta, & aperta est, vt putem, eam improbaturum neminem. nam quis vnquam Latinorum ita locutus est, *res accessit de medio*, pro, *res petita, aut sumta est de medio?* dico igitur nomen *res* esse numeri multitudinis, quarti casus. *arcessere* autem *res è medio* ita dixit, vt dicere solemus, *arcessere a capite.* M. Tullius Topic. *Cum autem a genere ducitur argumentum, non erit necesse id vsque a capite arcessere. sæpè etiam citra licet, &c.* Iam verò notissimum est, argumenta comœdiarum esse humilia, & plebeia, & familiaria: tragœdiarum autem sublimia, grandia, regia, heroica. itaque harum personæ sunt insignes, illustres, amplæ, publicæ: illarum humiles, populares, obscuræ, priuatæ. Hoc igitur dicit Horatius. Quia comœdia res, id est, argumentum, & materiam è medio arcessit, seu, è medio sumit, non ex longinquo aliquo, aut grandi, aut Heroico vitæ genere, iccircò creditur esse minimùm operosa, minimúmque laboriosa: sed non est ita, &c. Corruptus in eodem verbo locus est in epistola Asinij Pollionis ad M. Tull. cuius principium *Balbus Quæstor.* lib. 10. epist. ad familiareis. *Treis legiones firmas habeo: quarum vnam vicesimam octauam cum ad se initio belli accessisset Antonius hac pollicitatione &c.* legendum enim *arcessisset, &c.* D

HABERE SVD. MIN.] minimum laboris ac difficultatis. putant homines facillimum, & minimè laboriosum esse comœdiam scribere, quia res sumit de medio.

SED HABET, &c.] sed eo grauius onus sustinet, quanto minus ei ignoscitur, qui in ea scribenda aliquid titubarit, aut peccarit.

ASPICE, PLAVTVS QVO PACTO] Hic locus non vno modo explicatur. alij enim putant, E Plautum reprehendi ab Horatio, hoc modo. vide, quàm negligens sit Plautus in seruando cuiusque personæ decóro, & in tuendis senum, amatorum, lenonum, &c. partibus: vide quàm parum sit accuratus. atque ita, *quo pacto* interpretantur, quàm malè, quàm non accuratè. Sic Plautum carpit in lib. de arte poet. *At vestri proaui Plautinos & numeros, & Laudauere sales, nimium patienter vtrūque, Ne dicam stultè mirati.* alij Plautum ab Horatio laudari putant hoc modo, Aspice quàm accuratè Plautus singulatum personatum parteis tueatur, &c. quorum vtri rectius sentiant, pronuntiare mihi omnino difficile est. Videtur enim probabile esse Plautum ab Horatio non reprehendi in eo, in quo maximè poetæ virtus, & præstantia cōsistit. Nam si neque sales Plautini, neque numeri sunt laudandi, vt sentit Horatius, neque Plautus curat suæ cuiusque personæ decorum tueri, ac seruare, cuius etiam peccati aiunt isti Plautum ab Horatio insimulari, quid est, cur vllus Plauto inter poetas comicos relinquatur locus? Rursum F mouet me quòd Horatio Plautus non admodum placebat, vt appâret ex iis versibus, quos suprà posui. præterea series ipsa sermonis & verborum significatio videntur hanc sententiam postulare, vt dicar, Plautum minus rectè tutari parteis ephebi, senis, lenonis, parasiti. hæc enim est series orationis: vide *Quo pacto* (Plautus) *parteis tutetur amantis ephebi. Quantus sit Dorsennus. &c.* id est, quàm magnus Dorsennus inter parasitos. significat fortasse Plautum esse putidum, & vsque ad fastidium diligentem in describendo iuuene amante, sene auaro, lenone insidioso, parasito edaci: cetera, quæ desiderantur in bono scripto, negligere: quasi verò, is, qui in comœdia aliqua parasitum aliquem edacem introduxerit, eiúsque edacitatem illustribus coloribus depinxerit, nihil præterea admodum curarit, præclaram laudem mereatur.

A QVANTVS SIT DORSENN.] huius versus explicatio pendet à superiorum explicatione. Qui existimant Plautum ab Horatio reprehendi, aiunt Dorsennum nomen fuisse cuiusdam parasiti in aliqua Plautina comœdia, quæ non extat: qui autem aliter sentiunt, dicunt hunc Dorsennū poëtam fuisse comicum, aut Atellanarum scriptorem: quod si verum est, sic et hic versus intelligendus, vt dicat Horat. hunc scriptorem nimium studium posuisse in describendis parasitis: in reliquis personis fuisse negligentem. in duob. Vatic. & Tornes. scriptum est *Dossennus*.

QVAM NON ASTR. PERC. PVLP.] quàm laxo, ac dissoluto socco fabulam peragat, id est, quàm negligenter, ac dissolutè fabulas scribat. soccus enim comœdiæ est, cothurnus tragœdiæ.

GESTIT ENIM NVMM.] id est studet rem facere duntaxat, loculósque nummis implere: sed quis? Plautus scilicet: vel vt alij, Dorsennus comœdiarum, seu Atellanarum scriptor.

B POST HOC SEC. CAD. AN R. STET, &c.] parùm sollicitus post hoc vtrùm exsibiletur, atque explodatur comœdia, an probetur attentisque animis audiatur, ac spectetur, *recto talo* dixit per tralationem, quia qui stant, rectò sunt talo: qui cadunt, contrà. sic Callim. εἰς ἀστράγαλον, τῶν δ' οὐδὲν ὀρθῷ στήσεται σφυρῷ ἀνὴρ, id est, nihil horum stat. non dissimile est illud Euripid. Androm. ὀρθῷ βαίνειν ποδί: i. rectò ingredi pede neq; illud Pindari, ψεφεννὸς ἀνὴρ ἄλλοτ' ἄλλα πνέων οὔ ποτ' ἀτρεκεῖ κατέβα ποδί. id est, timidus atque ignauus homo aliàs aliud spirans, nūquam vero, id est, recto, seu certo descendit pede. præterea in ludo talario, dicunt talum rectum assistere, & cadere rectum. M. Tull. de Finibus lib. 3. *si hoc fingamus esse quasi finem, & vltimum, ita iacere talum, vt rectè assistat: qui talus ita erit iactus, vt cadat rectus. præpositum quiddam habebit ad finem.* Iam verò dicebant *stare fabulam*, quæ attentè audiretur, & quæ placeret: *cadere* & *excidere histriones*, qui explodebantur, quive exigebantur. Græci ἐκπίπτειν quoque dicunt, vt alibi annotauimus. Terent. in prologo Hecyræ, *In his, quas pri-*
C *mum Cæcili didici nouas, Partim sum earū exactus, partim vix steti.* & in prologo Phorm. *Quod si intelligeret, cum stetit olim noua, Actoris opera magis stetisse, quam sua, &c.* ibid. *Cum per tumultum noster grex motus loco est.* & in prolog. Heaut. *date potestatem, mihi statariam agere vt liceat per silentium:* id est, vt stare liceat. nam *statariam agere* translatè posuit.

QVEM TVLIT AD SCENAM, &c.] id est, qui laudis, & gloriæ studio adductus, ad scribendas fabulas se contulit, spectatorum attentione atque alacritate excitatur, & extollitur: languore, & somno animum despondet. eorum gloriæ tribuit, vt & supr. satyr. 6. libr. 1. *Sed fulgente trahit constrictos gloria curru, &c.* ad quem locum lege quæ sunt annotata.

EXANIMAT] ἐξαθυμεῖ dictum pro eo, quod est valde contristar. mærore affligit. annot. ad Od. 17. lib. 2. *Cur me querelis exanimas tuis?*

LENTVS] id est, languidus, fastidiosus. in art. poët. *male si mandata loqueris, Aut dormitabo, aut ridebo.* aliter dixit *lentos ignes* Od. 13. lib. 1. & *lentum amore* Od. 19. lib. 3. & *lentum duellum* inf. ep. 2. D

SEGVLVS] alacer, studiosus, & ad audiendum promtus, ac paratus, qui non dormitat. paullo aliter epist. 13. lib. 1. *Sedulus importes.*

LAVDIS AVARVM] laudis cupidū, vt in ep. de art. poët. *præter laudem, nullius auaris.*

SVBVIT] percellit, subuertit, mærore afficit atque affligit: &, vt supra locutus est, exanimat. sed hic tralatio est ab oppugnatione vrbium, quarum muri subruuntur cuniculis. Oda 16. lib. 3. *subruit æmulos Reges muneribus.*

REFICIT] recreat, excitat, erigit.

VALEAT] vox est contemnentis, vt sæp. 6. *haud mihi vita est opus hac, aut: & valeat.* sic enim legendū, non *vtleas*. Terēt. in Heaut. *valeāt, qui inter nos dissidiū volunt.* M. Tull. ad Attic. lib. 4. *sed valeāt recta, vera, honesta consilia.* & lib. 1. de nat. Deorum in extremo, *Deinde si maxime talis est deus, vt nulla gratia, nulla hominū caritate teneatur, valeat.* & ita loquuntur Græci. Theocritus χαιρέτω οὗτος· χαιρέτω ὅστις τοῖος, id est, valeat quisquis talis est. Aristoteles μικρὰ τὰ εἴδη χαιρέτω ἰδέαι. id est, valeant ideæ. & M. E Tull. ad Att. lib. 8. *At ille tibi* πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ *dicens, pergit Brundisium.* Plato in Theæteto, ἐάσειν τὰς τῶν ἄλλων δόξας χαίρειν. id est sinere oportet aliorum opiniones valere. Eurip. Hyppol. coron. τὰς δ' ὑπὲρ κάρα φοιτώσας ὄρνις, πολλ' ἐγὼ χαίρειν λέγω. id est, eas autem aueis, quæ supra caput volare solent, multum valere iubeo.

RES LVDICRA] comica, & tragica.

PALMA NEG. MACR. DON. RED. OPIM.] macrum opposuit opimo, sic epistola 1. lib. 1. *Inuidus alterius rebus macrescit opimis.* Valeat (inquit) studium poeticum, quod io comœdus & tragœdus scribendis ponitur, si victus dolore contabescam, victor nitido, & bene habito copore futurus sum.

SÆPE ETIAM AVDACEM, &c.] id est, sæpe hoc poetam quantumvis audacem, a studio scribendi deterret, quòd vulgus, & multitudo imperita in mediis fabulis, vrsum poscit, aut pugiles, aut gladiatores, aut funambulum, &c. F

ET DEPVGN. PARATI, SI DISC.] & ita pertinaces, vt, si equites ab iis dissentiant, parati sint armis decertare. Quidam testantur se scriptum vidisse in vno cod. peruetusto *decertare*, pro *depugnare*. nihil refert.

HIS NAM PLEBECVLA GAVDET.] talem calamitatem interuenisse cùm ageretur Hecyra, dicit prologus Terentianus his verbis, *Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium Numquam agere licitum est: ita eam oppressit calamitas. Eam calamitatem vestra intelligentia Sedabit, si erit adiutrix nostra industria. Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria, Funambuli eodem accessit exspectatio, Comitum conuentus strepitus, clamor mulierum Fecere, vt ante tempus exirem foras. Vetere, in noua cœpi vti cōsuetudine, In experiundo vt essem: refero denuo: Primo actu placeo: cum interea rumor venit Datū iri gladiatores populus cōuolat. Tumultuantur, clamāt, pugnant de loco. Ego interea meum nō potui tutari locum.* non celabo lectorem, in cod. Torneliano, & in

A in vno Vatic. & in tribus præterea, quos postea in Gallia consului, Cleircano, Nicotiano, Russard. legi, *his nam plebecula plaudet*, vt quispiam dicere possit, scriptum esse ab Horatio *plebecula plaudit.* ego iudicium meum in hac re non interpono.

VERVM EQVITIS QVOQVE, &c.] Sed iam non solùm vulgus (inquit) humilésque, atque indocti homines, verùm etiam equites, & honesti viri ab aurium voluptate, quam erant ex ingenio, artificióque poëtæ percepturi, toti sese ad oculorum oblectationem contulerunt.

AD INCERTOS OCVLOS] incertos appellat oculos, quia sæpe & fallunt, & falluntur: vt appáret in infractu remo sub aqua, in columbæ collo, in duabus ex lucerna flammis, cum oculum tor seris. quod tamen negat Epicurus oculorum esse mendacium, sed opinionum. Lucret. lib. 4. *Qua violare fidem quasi sensibus omnia quærunt, Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit Propter opinatus animi, quos addimus ipsi, Pro visis vt sint. quæ non sunt sensibus visa.*

B QVATTVOR, AVT PLVREIS AVLÆA, &c.] aulæis obtendebatur, ac prætexebatur scena, vt obstarent populo, dum fabularum actus commutarentur. aulæis etiam, & velis integebantur theatra ad arcendum solem. Lucret. lib. 4. *Et vulgò faciunt id lutea, russáque vela, Et ferrugina cùm magnis intenta theatris Per malos vulgata, trabesq́; trementia pendent, &c.* & Horat. epist. ad Pison. de arte poet. *Tu quid ego, & populus mecum desideret, audi: Si plausoris eges aulæa manentis, & vsque Sessuri, donec cantor, vos plaudite, dicat.* Aulæa igitur (inquit) emouentur è scena, contrahuntur, & complicantur in quattuor horas, aut pluteis, dũ pugnæ simulacrum aliquod editur, dùmque fuga equitũ, ac peditum, repræsentatur, dum vincti reges per triumphum ducuntur. ad noncendus est autem lector minus exercitatus in literis, corruptè scriptũ esse in quibusdam codicibus *haud plureis*, cùm legendum sit *aut plureis.*

DVM FVGIVNT, &c.] dum imago fugientium hostium subijcitur oculis spectatorum. alij

C per equites, equestris ordinis homines, & per pedites, plebem significari volũt: à quibus dissentio, malóque fugã hostium simulatam intelligi, tùm propter verbum *fugiunt*, tùm propter alterũ illud, quod sequitur, *peditum*: nisi quis referat ad equitũ peditúmque centurias, in quas diuisus erat populus Romanus. sic epist. de arte poët. *Romani tollent equites, peditésque cachinnum.*

MOX TRAH. MANIB. REG. FOR.] id est, mox reges opulenti, ac potentes, manibus à tergo reuinctis, per triumphum ducuntur. Virgil. 2. Æneid. *Ecce manus iuuenem interea post terga reuinctum, &c.*

ESSEDA FESTINANT] esseda, vehicula sunt Gallica. Cic. ad Treb. *essedum aliquod suadeo rapias, & ad nos quãprimùm recurras.* Virg. Georg. 2. *Belgica vel molli melius feret esseda collo.* vtẽbantur eo & Britanni. Cæsar. lib. 4. de bello Gall. *At barbari consilio Romanorum cognito, præmisso equitatu, & essedarijs (quo plerumque genere in prœlijs vti consueuerunt) reliquis copijs subsecuti, nostros nauibus egredi prohibebant,* ibid. *reliquos incertis ordini-* D *bus perturbauerant: simul equitatu, atque essedis circundederant.*

PILENTA] pilentum, vehiculum, quo matronæ vehebantur. Festus. vtitur T. Liuius lib. 5. Annalium.

PETORRITA] petorritum, nomen, & vehiculum Gallicum. scribitur autem duob. *rr.* in omnibus libris antiquis.

CAPTIVVM EBVR] vel signa, ex ebore, vel elephanti.

CAPTIVA CORINTHVS] id est, simulacrum Corinthi, quam L. Mummius cepit, ac deleuit. portabantur enim oppidorum captorũ simulacra in triumphis. M. Tull. in Pisonem. *verte te ad alteram scholam: disseres de triumpho. Quid tandem habet iste currus? quid vincti ante currum duces? quid simulacra oppidorum?* Tibull. lib. 2. *Vt Messalinum celebrem, cum præmia belli Ante suos currus oppida victa feret.* T. Liuius lib. 3 . *Tulit in triumpho signa militaria. CCXXIIII. oppidorum simulacra CXXXIIII.* Alij per captiuam Corinthũ vasa Corinthia significare malunt. quos non refello. E

RIDERET DEMOCRITVS] homo ad ridẽdas vulgi ineptias, & curas inanes maximè propensus: quem commemorat & M. Tullius de risu verba facturus lib. 2. de orat. ad Q. fratr. *Atque illud primum, quid sit ipse risus, quo pacto concitetur, vbi sit, quomodo exsistat, atque ita repente erumpat, vt eum cupientes tenere nequeamus, & quo modo simul latera, os, vultum, oculos occupet, viderit Democritus.* Significat autẽ Horatius, insulso, & inepto more, nimium apparatum adhiberi in fabulis, propterea quòd in eo spectando populus occupatus, minus attentum, minúsque alacrem se præbeat histrionibus auditorem. eundem morem ostendit M. Tull. sua iam ætate increbruisse, eumque valdè videtur improbare epist. ad Marium, lib. 7. his verbis, *Nostri reliquos ludos, qui ne id quidem leporis habuerunt, quod solent mediocres ludi. Apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem: quo quidem apparatu nõ dubito, quin animo æquissimo carueris. quid enim delectationis habent sexcenti muli in Clytemnestra? aut in equo Troiano creterrarum tria millia? aut armatura varia peditatus, & equitatus, vt in aliqua pugna? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent.* F

SEV DIVERS. CONF. GEN. &c.] id est, siue animalis genus ex camelo, & panthera concretum spectaret populus, siue elephantum album. pantheram confusam camelo camelopardalim appellant. Varro lib. 4. de ling. Lat. *vt Alexandria camelopardalis nuper adducta* [seu *aduecta*] *quòd erat figura, vt camelus: maculis, vt panthera.*

SIVE ELEPHAS ALBVS, &c.] Etiam sua ætate exhiberi solitos esse populo elephantos, ostendit M. Tullius in ea epistola ad Marium, quam paullo antè commemorauimus, his verbis, *Elephãtorum extremus dies fuit: in quo admiratio magna vulgi, atque turbæ delectatio nulla extitit: quin etiam misericordia quædam consecuta est, atque opinio eiusmodi, esse quandam illi beluæ cum genere humano societatem.*

A MIMO] histrione, vt epist. ad Loll. sup. lib. 1. *aut parteis mimum tractare secundas.*

SCRIPTORES] poëtas. nam appellatione scriptorum omnes, qui quiduis scripserunt, intelligũtur. epist. ad Pisones, *Aut famam sequere, aut sibi conuenientia finge Scriptor. honoratum si forte reponis Achillem, &c.* idem epist. prox. *Scriptorum chorus omnis amat nemus.*

ASELLO FABELL. SVRDO] poëtas existimaret inanem operam sumere, quia populus non attendit. prouerb. *surdo narrare fabulam.* hoc est, cum eo loqui, qui non audiat, qui nõ attendat, qui sermonem negligat aut respuat. Terent. in Heaut. *na ille haud scit, quam mihi nunc surdo narret fabulam.* Virg. in Gallo, *Non canimus surdis, respondent omnia silua.* Lucret. lib. 5. *Nec ratione docere, vlla, suaderéque surdis, Quid sit opus facto.* sed obseruatione dignum est, Horatium duo prouerbia iunxisse. de vno diximus. est & alterum, *asino fabulam narrare,* quod à Græcis sic effertur, ὄνῳ τις ἔλεγε μῦθον· ὁ δὲ τὰ ὦτα ἐκίνει. id est, *asino quidam fabulam narrabat: ille autem aureis mouebat.*

B NAM QVÆ PERVINC. VOC. &c.] id est, quis histrio tantùm vocem contendat, vt populi strepitum, & clamorem superare possit? sic in epist. de arte poët. de iambo, *& populareis Vincentem strepitus.*

GARGAN. MVGIRE PVTES, &c.] populi strepitum cum sonitu, & quasi mugitu, quem siluę Gargani montis edunt ventis agitatæ, & cum murmure maris concitati, comparat. Est autem Garganus mons Apuliæ. sup. Od. 9. lib. 2. *aut Aquilonibus Querceta Gargani laborant, &c.*

AVT MARE TVSCVM] aut mare Tyrrhenum.

QVIBVS OBLITVS ACTOR, &c.] significat, hoc tam exquisito apparatu non ornari actorem, neque commendari, sed commaculari. Nam hoc valet verbum *oblitus* non enim dixit, *quibus actor ornatus,* sed *quibus óblitus.*

CONCVRR. DEXT. LÆVÆ] plausus à populo datur, non propter actoris orationem, quippe qui nihil dum dixerit, sed propter eius vestitum

C atque ornatum superuacaneum, & nimis elegantem, & luxuriosum. est autem hic tralatio. paullo aliter dixit sat. 1. lib. 1. *quid enim? concurritur: hora Momento aut cita mors, &c.*

LANA TARENTINO, &c.] quid igitur placet spectatoribus? vestitus ianthinus, id est, violacei coloris.

QVÆ FACERE IPSE RECVS.] quia comœdias scribere nolim.

MALIGNE] parcè, exiguè, hæc enim vis est huius vocis. Catull. de Vari scorto. *Non (inquam) mihi tam fuit malignè, &c.* id est, angustè. non ita fuit mihi res angusta. nam & Seruius scribit malignũ idem esse, quod angustum, ad illum locum Virgil. lib. 6. Æneid. *Quale per incertam Lunam sub luce maligna.* Plautus Bacch. *Iustus. iniustus: malignus, largus: commodus, incommodus.* Virg. Georg. 2. *Difficiles primùm terra, collésque maligni,* id est, steriles. Horat. sat. 5. lib. 1. *Differtum nautis, cauponibus atque malignis.* T. Liuius lib. 34. annal. *Sed in purpura* D *quæ teritur, absumitur, iniustam quidem, sed aliquã tamen causam tenacitatis video: in auro vero, in quo præter manus pretium, nihil intertrimenti fit, quæ malignitas est?* Idem lib. 39. *& malignè omnia præbentibus suis, meretriculæ munificentia sustinebatur.*

ILLE PER EXTENT. FVN. &c.] id est, videtur mihi rem omnium factu difficillimam præstare posse. ille mihi videtur idem efficere posse, quod funambuli, qui per funem extentum ambulãt: & iccircò magnam hominum admirationem excitant.

MEVM QVI PECT. INAN.] id est, qui meũ animum commouere, & inani metu perterrere: qui me sine causa ira concitare, vel contra ad lenitatem inflectere, ceterisque animi motibus afficere potest. pectus pro animo posuit, vt supr. ead. epist. *Mox etiam pectus præceptis format amicis.* & Od. 3. lib. 1. *Illi robur, & æs triplex Circa pectus erat.*

IRRITAT] ὀργίζει· ad iram impellit. epist. ad Pisoo. *irritat, aut impellit ad iram.* verbum irritãdi qui scribendum esse vno *r* arbitrantur quasi ab ira de- E ducatur, falluntur. lege annotata ad Od. 28. lib. 3.

MVLCET] delectat, &, vt illo loco epist. ad Pison. *sanat.*

VT MAGVS] vult Horatius, poëtam, vim habere permouendorum animorum, & quasi fascinandorum oculorum, instar magorum, qui carminibus, & venenis, & arte magica portenta faciunt. M. Tull. de nat. Deor. lib. 1. *Cum his coniungere licet portenta magorum, Ægyptiorũmque in eodem genere dementiam.* Hor. sup. Od. 27. lib. 1. *Quæ saga, quis te soluere Thessalis Magus venenis, quis poterit Deus?* Erant autem magi sapiẽtes Persarũ. M. Tull. de diuin. lib. 1. *Cyro magos dixisse (quod genus sapientum, & doctorũ habebatur in Persis) ex triplici appetitione solis, XXX. annos Cyrum regnaturũ esse, portendi.* magicas arteis commemorat. Virg. Æneid. 4. *Testor cara Deos, & te german a, tuúmque Dulce caput, magicas inuitam accingier arteis.* artis magicæ vanitatem compluribus locis exagitat Plinius.

ET MODO ME THEBIS, &c.] vsque adeò aptè, & accommodatè res gestas describit, vt, qui F audiunt, in iis locis, vbi gestæ sunt, interesse, & præstò esse videantur: vt sup. Od. 1. lib. 2. *Audire magnos iam videor duces, Non indecoro puluere sordidos* & ibid. *Iam nunc minaci murmure cornuum Perstringis aureis, iam litui strepunt.* idem in epist. de arte poet. *Non satis est pulchra esse poëmata, dulcia sunto, Et quocunque volent, animum auditoris agunto.* sic Arist. περὶ ποιητικῆς. δεῖ δὲ τοὺς μύθους συνιστάναι, καὶ τῇ λέξει συναπεργάζεσθαι, ὅτι μάλιστα πρὸ ὀμμάτων τιθέμενον. οὕτω γὰρ ἂν ἐναργέστατα ὁρῶν, ὥσπερ παρ' αὐτοῖς γιγνόμενος τοῖς πραττομένοις, εὑρίσκοι τὸ πρέπον, καὶ ἥκιστα ἂν λανθάνοι αὐτὸν τὰ ὑπεναντία, id est, *oportet autem fabulas componere, & conficere etiam verbis, quam maximè oculis res subiicientem. Sic enim perspicuè cernens, tanquã intersit in rebus ipsis agendis, reperiet decorum, minimeque eum latebunt ea, quæ aliquantum repugnant.*

VERVM AGE, ET IIS, QVI] Variè explicatur hic locus: vno modo sic: Verùm age (inquit) Auguste, etiam poetas, qui fabulas scribere nolũt: neque spectatorum fastidium, ac superbiam ferre possunt

A possunt, sed sese lectori committere malunt, cura libera, aut certè eorum curam minue. Nam quamuis sit eis res cum lectore, non cum spectatore, nō tamen idcirco sine magno sui nominis, suæque existimationis periculo scribunt. Præterea varia sunt hominum iudicia: neque idem scribendi genus probant omnes. Excitandi igitur tibi sunt poetarum animi, magnisque præmiis inuitandi, vt vel neglectis, vel superatis tot difficultatibus, sese totos ad scribendum conferant. atque in hac explicatione, *reddere breuem*, est efficere breuem. Alio modo sic: diligentius attende, & considera, qui poëtæ probandi sint, qui non: nonnihil cogitationis, & curæ confer in hanc rem, vt attendas, & iudices, qui poëtæ tanto nomine digni sint, qui contrà indigni: quam quidem explicationem videtur sequi Porphyr. ego autem non probo. nam hoc *reddere curam breuem* tale potius videtur esse, quale illud apud T. Liuium lib. 27. *breuem illi lætitiam, qua exsultet, facturum*. Posttemò sic: Verùm age, Auguste, etiam iis poetis, qui se lectori com- B mittere, quàm spectatoris fastidium ferre malunt, redde aliquantum curæ: id est hos poetas, qui legi sua scripta, quàm audiri, & spectari malunt, redde aliquanto magis sollicitos, & diligenteis, & timidos, quàm sunt. Nam nunc quidem nimis securi, negligentes, atque audaces sunt: neque satis magnam curam ad scribendum conferunt, &c. atque hæc explicatio mihi magis placet. verùm tamen iudicet lector.

QVAM SPECT. FAST. F. S.] quàm spectatorem fastidiosè, & superbè audientem ferre: vel quàm spectatorem superbum ac fastidiosum ferre. Quemadmodum dixit Horatius *fastidia superbi spectatoris*, sic Virg. Alex. *superba fastidia*.

SI MVNVS APOLL. DIGN. VIS COMPL. LIB.] si bibliothecam, quam ædificandā curasti in aditu templi, quod abs te consecratum est Apollini, vis bonis libris complere. sup. epistol. ad Iulium Flor. 1. *& tāgere vitet Scripta, Palatinus quacumque recepit Apollo*.

ET VATIBVS ADD. CALC. VT STVD. C M.] id est, & si vis poetas excitare, vt maiore studio in artem poeticam incumbant: vel vt maiorem curam, maiorémque diligentiam in scribendo adhibeant.

HELICONA VIRENTEM] Bœotiæ montem, Musis consecratum: in quo Hesiodus, poeta factus est. in lib. de arte poet. *& excludit sanos Helicone poetas*. lege annot. ad Od. 12. lib. 1. ibi *Aut in vmbrosis Heliconis oris*.

(VT VINETA EGOM. CÆD. MEA)] hæc sunt includenda interpositionis nota: id est, vt meipsum omnium primum reprehendam: vt mihi ipse detraham omnium primo. ductum fortasse ab iis, qui cùm censuissent vineta omnia succidenda, propter mala, & incommoda, quæ à vino in homines proficiscuntur, à suis vinetis cædendi initiū facere voluerunt: vel simpliciter ab iis, qui sua ipsi lædunt, minuunt, & oppugnant.

CVM TIBI LIBR. SOLL. DAM.] primum, & vsitatum poetarū peccatum, libros suos principibus, & claris viris intēpestiuè obtrudere, verbi gratia, occupatis, & maiore aliqua cogita- D tione, & cura suspensis: quod in sua re vetat Horat. sup. epist. ad Vinnium Asell. *Augusto reddes signata volumina Vinni, Si validus, si lætus erit, si denique poscet*.

CVM LÆDIM. VN. SI QVIS, &c.] alterum peccatum cùm offendimur, & molestè ferimus, si quis amicorum nostrorum vnum aliquem è versibus nostris audeat improbare.

CVM LOCA IAM RECIT. REV. IRR.] tertium, cùm ea, quæ iam recitauimus, repetimus non reuocati ab eo, qui audit, neque lectionem repetere iussi: quia scilicet ea nobis venusta stultè videantur.

CVM LAMENTAMVR, &c.] quartum, cùm querimur, nostra scripta ab hominibus nō cognosci, atque ita, præmia eis merita non persolui.

ET TENVI DED. POEM. F.] id est, poemata summo studio, acerrimóque ingenio elaborata. *tenui* igitur, id est, subtili. translatio enim est à lino, seu lana, quæ carpitur, & digitis trahitur, ac deducitur, licet reclament quidam. Adiuuat me E Catullus, & quidem pulcherrimis versibus (vt solet cætera) hanc lanæ ducendæ rationem describens. *Dextera tum leniter deducens fila supinis Formabat digitis: tum prono pollice torquens Libratum tereti versabat turbine fusum: Atque ita decerpens æquabat semper opus dens. &c.* Idem eod. carm. *Currite ducentes subtemina, currite fusi*. Adiuuat & Varro libr. 6. de ling. Lat. his verbis. *In Menæchmis Plauti: Inter ancillas sedere iubeas: lanam carpere, Idem est hoc verbum, &c. Carpere a carendo, quòd eam tum purgant, ac deducunt, vt careat spurcitia ex quo tum carminari dicitur Lana, cum caret ee, quod est nequam*. Postremo mecū facit & Macrob. libr. 6. qui ad hunc locum Virgil. in Sileno, *deductum dicere carmen*, notat, *Deductum pro tenui, & subtili eleganter positum est. sic autem & Afran. in Virgine: verbis pauculis respondit, tristis, voce deducta: malléque se non quæsisse dixit. Item apud Cornific. Deducta mihi voce garrienti*. Pomponius in Atellana. *Vocem deducas oportet, vt mulieris videantur verba*. sic Hor. sat. 1. lib. 2. *similésque meorū Mille die versus deduci posse*. F

CVM SPERAM. EO REM VENT.] quintum, cùm tantum nobis arrogamus, tantíque nostra scripta facimus, vt speremus, te statim vt audieris, nos versus scribere, vltro iussurum, vt ad te accedamus, atque ab egestate nos vindicaturum. *Arcessas* autem legendum, non *Accersas*. & ita habent omnes cod. manuscripti.

COMMODVS] de hac voce vide annot. ad Od. 8. lib. 4. *arcessas cōmodus*. id est, arcessas eo animo, vt nobis commodes: vel arcessas nos, te in nos cōmodum & liberalem præbens.

SED TAMEN EST OPERÆPRET. COGN.] id est, Sed tamen opera in hoc benè collocatur, vt cognoscamus, qualeis custodes, ac tutores habeat virtus. æditui sunt templi custodes. hoc loco ponitur hoc nomen translatè pro iis, qui virtutem clarorum virorum suis scriptis ab obliuione hominum, iniuriáque temporis vindicandam suscipiunt, quales sunt poetæ.

A QVALEIS ÆDITVOS] id est, quaieis scriptores: qualeis sui nominis præcones, ac prædicatores habeat tralatio est ab æditius illis, quorũ est ædeis sacras tueri. *Æditimus*, inquit Carisius) *dicitur qui ædem seruat quasi ædis intimus. æditnus ab æde tuenda.*

BELLI SPECT. DOMIQVE] epistola vlt. lib. 1. *Me primis vrbis belli placuisse, domique.*

CHERILVS] malus poëta de quo in lib. de arte poët. *Sic mihi, qui multum cessat, fit Cherilus ille, Quem bis, térque bonum cum risu miror.* significat Hor. sæpe malos poëtas à regibus, & clarissimis viris bonos haberi, magnísque præmiis ornari. simile quiddã scribit M. Tull. in orat. pro Archia poeta, de Syllæ in quendam ignobilem, & indoctum poëtam liberalitate, his verbis, *Syllã nos in cõcione vidimus, cùm ei libellum malus poeta de populo subiecisset, quòd epigramma in eum fecisset tantummodo alternis versibus longiusculis, statim ex iis rebus, quas tunc vendebat, iubere ei præmium tribui sub ea conditione, ne quid postea scriberet.* Nomẽ *Cherilus* apud

B Aristol. in exemplis Aldinis scribitur per diphth. οι. sic enim Topic. 8. Εἰς δὲ σαφήνειαν παραδείγματα οἰστέον. παραδείγματα δὲ οἰκεῖα, ἐξ ὧν ἴσμεν οἷα Ὅμηρος, μὴ οἷα Χοιρίλος, id est, *ad claritatem porrò exempla sunt afferenda. exempla autem propria & ad rem accommodata, ex iis, quæ scimus, ducta: qualia Homerus, non qualia Cherilus.* huius Cherili vulgatissimus extat versiculus ille, Πέτρην κοιλαίνει ῥανὶς ὕδατος ἐνδελεχείῃ, id est, (vt Lucr. interpretatur lib. 1.) *Stillicidî casus lapidem cauat,* vel vt idem lib. 4. extr.) *Nonne vides etiam guttas in saxa cadentis Humoris, longo in spatio pertundere saxa?* proferuntur etiam hi Cherili, seu Chœrili versus ab Eusebio lib. 9. præp. euang. Τῶν δ' ὄπιθεν διέβαινε γένος θαυμαστὸν ἰδέσθαι, γλῶσσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφιέντες. ᾤκουν δ' ἐν Σολύμοις ὄρεσι πλατέῃ παρὰ λίμνῃ. αὐχμαλέοι κορυφὰς, τροχοκουράδες. αὐτὰρ ὕπερθεν ἵππων δαρτὰ πρόσωπ' ἐφόρουν ἐσκληκότα καπνῷ: quorum versuum hæc fere sententia est. A tergo autem eorum transibat genus hominum visu mirabile. Qui vocem Phœnissam mittebãt: habitabãt autem Solymis in monti-

C bus apud latam paludem, Capitibus squallidi, in orbem tonsi: At superne equinorum capitum ossa nuda & sine pelle gestabant, fumo exsiccata.

MALE NATIS] non dixit malè factis, sed malè natis, vt ostendat, inuita (vt dicitur) Minerua, id est, repugnante natura esse factos. Nam (vt scribit M. Tull.) *sic a summis hominibus, eruditissimisq́ue accepimus, ceterarum rerum studia & doctrina, & præceptis, & arte constare: poëtam natura ipsa valere, & mẽtis viribus excitari,* qua de re alibi plura.

RETTVLIT ACCEPTOS.] referre acceptũ alicui, est fateri, se ab eo accepisse: idque in codicẽ accepti referre: denique est quasi debitorẽ se profiteri. significat etiam interdum fateri, sibi pecuniam à se creditam, à debitore esse solutã. M. Tull. pro Cecinna *se habere ait argentarij tabulas, in quibus sibi expẽsa pecunia lata sit, acceptáq́ue relata.* vnde acceptilatio. per translationem autem dicimus, *acceptum referre* alicui bonum pro eo, quod est, ingenue fateri, ac prædicare sibi illius opera, ac beneficio id boni euenisse: vt M. Tull. ad Attic. lib. 1. *ornatissiméque de meo consulatu locutus est. vt ita diceret, se quod esset senator, quod ciuis, quod liber, quod viueret mihi acceptũ referre.* & referre illi malum acceptum, est illum mali auctorem, & causam prædicare, vel mali causam in eum cõferre. vt id M. Tull. Philipp. 2. *omnia denique, quæ vidimus (quid autem mali nõ vidimus?) si rectè ratiocinabimur, vni accepta referemus Antonio.* eadem autem ratione dicimus *refero acceptum huic, vel illi rei,* qua ratione, *refero acceptum personæ*, vt idem pro Deiotaro. *verum omnem tranquillitatem, & quietem senectutis acceptam refert clementiæ tuæ.* idem Philipp. 2. *ego enim amplius LLS ducenties acceptum hereditatibus retuli.* Atque ita hoc loco loquitur Horat. versibus incultis retulit acceptos Philippos, id est gloriatus est, vel gloriari ei licuit, se ab Alexandro Philippos, quod erat regale nomisma, opera, vel beneficio versuum suorum abstulisse, *versibus incultis* enim dandi casus est, non septimi, vt alij existimant.

PHILIPPOS] genus erat nummi aureĩ à Philippo Macedonum Rege sic appellatum. Plautus

Bacchid. *me misit miles ad eam Cleomachus vel vt ducentos philippos reddat aureos, vel vt hinc in Elatiam hodie eat secum simul.* ibid. *Da mihi ducentos nũmos philippos te obsecro.*

NOMISMA] νόμισμα nomen Græcum est, ἀπὸ τοῦ νόμου, id est, à lege dictum. lege enim valet nummus Aristot. lib. 5. de morib. ad Nicom.

TRACTATA] contrectata manibus: vt epist. ad lib. suum. *Cotrectatus vbi manibus sordescere vulgi Cœperis.*

REMITTVNT] reddunt: vt epist. de arte poët *Poscentiq́ue grauem persæpe remittit acutum.*

FERE SCRIPTORES, &c.] subintellige *sic:* vt sit integra redditio. seu ἀνταπόδοσις, sic fere scriptores, &c.

SPLENDIDA FACTA LINVNT] res præclarè gestas, & laudabileis inquinant, & contaminant. sic Plautus Mostell. *vna opera ebur atramento candefacere postules.* huic loco non admodum dissimilis ille est Od. 6. lib. 1. *Laudes egregij Cæsaris & tuas Culpa deterere ingenî.*

POEMA TAM RIDICVLVM] Cherili mali poëtæ. F

TAM CARE] tam caro pretio. Itaque quidam hîc *tam caro* legendum putant: aiúntque ita olim Latinos esse locutos.

EDICTO VETVIT, NE QVIS SE, PRÆTER AP.] hac de re sic M. Tull. in epist. ad L. Lucceium Qu. Filium lib. 5. *Neq́ue enim Alexander ille gratiæ causa ab Apelle potissimum pingi, & a Lysippo fingi volebat: sed quod illorum artem cum ipsis, tum etiam sibi gloriæ fore putabat, &c.* Et Plutarchus in Alexandro· τὴν μὲν οὖν ἰδέαν τοῦ σώματος οἱ Λυσίππειοι μάλιστα τῶν ἀνδριάντων ἐμφαίνουσιν· ὑφ' οὗ μόνου καὶ αὐτὸς ἠξίου πλάττεσθαι, id est, *corporis speciem statuæ a Lysippo fictæ omnium statuarum optime exprimunt, atque ostendunt: a quo vno etiam ipse Alexander se effingi volebat.* Idem sic de vtroque lib. περὶ τῆς Ἀλεξάνδ. τύχης. Ἦν δὲ καὶ Ἀπελλῆς ὁ ζωγράφος, καὶ Λύσιππος ὁ πλάστης κατ' Ἀλέξανδρον· ὧν ὁ μὲν ἔγραψε τὸν κεραυνοφόρον οὕτως ἐναργῶς καὶ κεκραμένως, ὥστε λέγειν, ὅτι δυοῖν Ἀλεξάνδρων ὁ μὲν Φιλίππου γέγονεν ἀνίκητος, ὁ δὲ Ἀπελλοῦ ἀμίμητος. id est, *Erat autem*

&

A *& Apelles pictor, & Lysippus statuarum fictor aetate Alexandri. quorum alter pinxit Alexandrum κεραυνοφόρον, id est fulmen ferentem, ita expresse, atque (vt ita dicam) euidenter, & temperate. vt diceret duorum Alexandrorum eum, qui natus esset ex Philippo, esse inuictum: eum autem, qui ab Apelle fictus, non imitabilem.* ibid. paullo pòst de Lysippo, Διὸ καὶ μόνον Ἀλέξανδρος ἐκέλευε Λύσιππον εἰκόνας αὐτοῦ δημιουργεῖν. Μόνος γὰρ οὗτος, ὡς ἔοικε, κατεμήνυε τῷ χαλκῷ τὸ ἦθος αὐτοῦ, & συνεξέφερε τῇ μορφῇ τὴν ἀρετήν, &c. id est, *Quapropter & Lysippum solum iubebat Alexander sui imagines fabricari. hic enim solus, (vt apparet) mores ipsius aere indicabat, & vna cum forma virtutem exprimebat.* Agesilaus autem, vt loco suprà producto scribit M. Tull. *neque pictam, neque fictam sui imaginem passus est esse.* sed de hoc mox suo loco dicemus.

ALIVS LYSIPPO] id est, alius à Lysippo, vel quàm Lysippus, vt sup. epist. ad Quinct. *Néve putes alium sapiente, bonóque beatum.* alius Lysippi autem dici non potest, quod quidam tamen arbitrantur.

B DVCERET AERA FORTIS ALEX.] id est, statuas aereas efficeret, quibus Alexandri facies, & figura corporis exprimeretur. *aes ducere*, valet ἐλαύνειν, id est, malleis extendere: ex quo ductile. Verùm cùm ex aere, aut ex vllo alio metallo ducto statuae fingi non possint, sed ex fuso potius fiant, videtur his locus non carere difficultate. mihi quidem semper fuit suspectus. adde quòd constat, Lysippum aes fudisse, & ex aere fuso signa fecisse. Quid igitur dicendum? è duobus alterum, vel translationem esse ab iis, qui malleis tundunt, ad eos, qui fundunt: vel legendum *funderet aera*: vt loquitur sat. 3. lib. 2. *Quid sculptum infabrè, quid fusum durius esset.* Quoniam autem inter has scripturas *funderet*, & *duceret*, nimiùm interest, ita vt non sit verisimile, librarios illos, qui manu libros describebant, similitudine vocum, aut litterarum peccasse, afferam verbum totidem litteris, quae si transponantur, erit alteri idem, nempe *cuderet*. Si coniecturae igitur locus est, putauerim ab Horatio scriptum esse *cuderet aera*, transpositisque postea litteris ex recta scriptura *cuderet*, factam esse

C hanc vulgatam, *duceret*. Illam autem hac esse meliorem, Virgilij auctoritate, & testimonio probabo, qui ita loquitur Aeneid. 6. *Excudent alij spirantia mollius aera.*

QVOD SI IVD. SVBT. VID. &c.] id est, quòd si iudicium Alexandri acerrimum in cognoscenda, ac perspicienda artis pingendi, & fingendi praestantia, ad versus, & poëticam transferres, liquidò iurare posses, eum pinguem esse, tardum, atque hebetem. Sed ex ijs, quae scribit Aelianus Variae histor. libr. 2. appàret neque Alexandrum satis acri iudicio in pictura fuisse, neque Apellem eius iudicio multum tribuisse. Nam, cum Alexander (vt tradit ille) sui quandam imaginem vidisset ab Apelle pictam, neque eam merita laude affecisset: equus eius autem ad equum in ea tabula pictum adhinniisset, tanquam ad equum verum: fertur Apelles dixisse, at, ô Alexander, videtur equus tuus esse in arte pingendi te multò intelligentior.

AD HAEC MVSARVM] id est, ad poëmata, & ad versus. D

BOEOTVM IN CRASSO, &c.] M. Tul. lib. de fato ostendens quantum inter locorum naturas intersit, ita scribit, *Inter locorum naturas quantum intersit, videmus: alios esse salubreis, alios pestilenteis: in alis esse pituitosos, & quasi redundanteis: in alijs exsiccatos, atque aridos: multáque sunt alia quae inter locum & locum plurimum differunt: Athenis tenue caelum: ex quo acutiores etiam putantur Attici Crassum Thebis: itaque pingues Thebani, & valentes, &c.* Quo ex loco intelligere licet, Boeotios, qui crasso caelo vterentur (Thebae enim in Boeotia fuerunt) pingueis, crassos, atque hebetes fuisse. Pindarus quidem Olymp. ᾠδ. 5. prouerbium vetus male dicti loco in Boeotios fatetur esse iactatum, *suem Boeotiam*, iubétque Aeneam quendam chori magistrum socios cohortari, dentque operam, vt intelligant auditores, ac spectatores, hoc prouerbium in Boeotios non conuenire, neque se sues esse, sed Musarum alumnos. Pindari verba sunt haec, ὄτρυνον νῦν ἑταίρους, Αἰνέα, πρῶτον μὲν Ἥραν Παρθενίαν κελαδῆσαι, γνῶναί τ' ἔπειτ' ἀρχαῖον ὄνειδος ἀλαθέσιν λόγοις εἰ φεύγομεν Βοιωτίαν ὗν, &c. Huc E pertinet illud Antagorae in eosdem. ἀναγινώσκοντος Βοιωτοῖς τὸ τῆς Θηβαΐδος σύγγραμμα, & μηδενὸς ἐπισημαίνοντος, κλείσας τὸ βιβλίον, δικαίως, εἶπε, καλεῖσθε Βοιωτοί, βοῶν γὰρ ὦτα ἔχετε: id est, Cum Antagoras apud Boeotos librum de rebus Thebanis conscriptum recitaret, neque quisquam significaret se lectione illa delectari, & opus approbare, ille libro clauso, meritò (inquit) Boeoti vocamini. Boum enim aureis habetis. lepos inest in voce *Boeotus*, seu Βοιωτός, quae potest dici facta ex his duabus βοῦς, & ὦτα: bos, & aures. *Boeotum* autem accipio in accusandi casu, vt referatur ad Alexandrum, hoc modo: iurares Alexandrum esse Boeotium in aëre crasso natum, non vt alij, Boeotûm, pro Boeotorum. Nam Boeotum dixit vt Graeci Βοιωτόν.

AT NEQV. DEDEC. T. DE SE IVD. ATQ.] non dedécorant tua de se iudicia, quia qualeis eos esse iudicasti, taleis eos esse consuetudo vitae, & dies, & eorum scripta comprobarunt: neque ìdem munera, quae abs te acceperunt, dedécorant, quia apud dignos sunt collocata. F

MVLTA DANTIS CVM LAVDE] multa tua cum laude. munificentia enim, & beneficentia bene collocata, id est, apud dignos, honorifica, & gloriosa est largitori.

TVLERVNT] acceperunt, consecuti sunt, vt sup. Od. 8. lib. 4. *neque tu pessima munerum Ferres.*

DILECTI TIBI] dilecti abs te: tibi cari.

VARIVSQVE] de quo suprà Od. 6. lib. 1. *Scriberis Vario.* & sat. vlt. lib. 1. *Plotius, & Varius.*

NEC MAGIS EXPR. VVLT. &c.] sic M. Tull. in orat. pro Archia poëta: *An cum statuas, & imagines non animorum simulacra, sed corporum studiose multi summi homines reliquerint: consiliorum relinquere, ac virtutum nostrarum effigiem non multo malle debemus, summis ingenijs expressam, & politam?* & Horat. sup. Od. 8. lib. 4. *Non incisa notis marmora publicis, Per quae spiritus, & vita redit bonis Post mortem ducibus, &c. Eius, qui domita nomen ab Africa Lucratus redijt, clarius indicant Laudes,*

A *des, quàm Calabræ Pierides.* Iccircò Agesilaus ille (vt scribit Xenophon in eius vita) ne qua sui corporis imago exstaret, magnopere cauit: animi autem monumenta cõstituere nũquam desinebat. sic Xenoph. *καὶ τοῦ μὲν σώματος εἰκόνα στήσασθαι ἀπέσχετο, πολλῶν αὐτῷ τοῦτο δωρεῖσθαι θελόντων· τῆς δὲ ψυχῆς οὐδέποτε ἐπαύετο μνημεῖα διαπονούμενος.* quod retulit M. Tull. in epist. ad L. Luccium Qu. Filium, his verbis, *Neque minus enim est Spartiates Agesilaus ille perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem suã passus est esse, quam, qui in eo genere elaborarunt. Vnus enim Xenophontis libellus in eo Rege laudando facilè omneis omnium imagines, statuásque superauit.* Idem fuisse M. Catonis Censorij de statuis iudiciũ narrat Plutarch. his verbis, *Καίτοι πρότερον αὐτὸς κατηγόρει τῶν ἀγαπώντων τὰ τοιαῦτα, καὶ λανθάνειν αὐτοὺς ἔλεγεν ἐπὶ χαλκέων καὶ ζωγράφων ἔργοις μέγα φρονοῦντας. αὐτοῦ δὲ καλλίστας εἰκόνας ἐν ταῖς ψυχαῖς περιφέρειν τοὺς πολίτας. πρὸς δὲ τοὺς θαυμάζοντας, ὅτι πολλῶν ἀδόξων ἀνδριάντας ἐχόντων, ἐκεῖνος οὐκ ἔχει, μᾶλλον γάρ, ἔφη, βούλομαι ζητεῖσθαι διὰ τί μου ἀνδριὰς οὐ κεῖται, ἢ διὰ τί κεῖται,* id est, *Atqui primus ipse deridebat eos, qui*

B *huiusmodi rerum (nempe statuarum) cupiditate afficiuntur: & dicebat eos ignorare se operibus fabrorum, & pictorum gloriari: suas autem pulcherrimas imagines ciueis suos in animis ferre. iis autem, qui mirabãtur, illum, cum plerique ignobiles, atque inglorij statuas haberent, nullam habere, dicebat se malle quæri quamobrem nulla sibi statua esset posita, quam cur esset posita.*

REPENTEIS PER HVMVM] id est, humileis, & veluti humi repenteis, & orationi solutæ simillimos, quales sunt epist. & satyræ. Pindarus appellat λόγους χαμαιπετεῖς. sat. 6. lib. 2. *Quid prius illustrem satyris, musáque pedestri?* alij per humileis sermones putant humilia, & plebeia argumenta significari, vt epistolarum, ac satyrarum: quibuscum non pugnabo. nam propemodum mecum faciunt.

ET ARCEIS MONTIB. IMPOS.] & arceis in montibus exstructas. quod fuit veteribus vsitatum.

CONFECTA DVELLA] bella debellata, id est, transacta ac finita.

C CLAVSTRAQVE CVSTODEM, &c] portas Iani clausas: quod pacis tempore tantùm fiebat. sic sup. Od. 15. lib. 4. *& vacuum duellis Ianum Quirini clausit.*

ET FORMID. PARTHIS TE P. R.] nam Parthi signa Crassis ademta, ad Cæsarem Augustum vltrò remiserunt. Od. quam modò commemoraui, *tua Cæsar ætas Fruges, & agris retulit vberes, Et signa nostro restituit Ioui, Derepta Parthorum superbis Postibus.*

SI, QVANT. CVP. POSS. QVOQVE] id est, si voluntati par esset ingenium, & facultas. sic sat. 1. lib. 2. *cupidum pater optime vires Deficiunt neque enim quiuis horrentia pilis Agmina, nec fracta pereunteis cuspide Gallos, Aut labentis equo describet vulnera Parthi.*

RECIPIT] capit, δέχεται. tralatio à vasis. non recipit, id est, respuit. In his autem, paruum carmẽ maiestas, inest ἀντίθεσις.

TENTARE] conari, aggredi, experiri.

RECVSENT] id est, non possint. sic epistol. de arte poët. *quid ferre recusent, Quid valeant humeri.* D

SEDVLITAS AVTEM, STVLTE QVEM D.] ordo est, sedulitas eum vrget, quem stultè diligit. id est, qui stulta sedulitate, studióque inepto, atque intempestiuo officium, operámque suam alicui pollicentur, atque obtrudunt, molesti ei sunt potius, quàm grati: vel hoc hoc modo, qui stultè, & ineptè quantumuis sedulò alterum diligunt, molestiam ei exhibent potius, quàm placent: sed ij maximè, qui suos versus, suúmque artificium venditant. meritò igitur malè precatur Phędra nutrici apud Eurip. in Hippol. his verbis, ὄλοιο σὺ χὤστις ἄκοντας φίλους Πρόθυμός ἐστι μὴ καλῶς εὐεργετεῖν, id est, *Dij te perdant, & quisquis de amicis inuitis studet non honestè benè mereri.*

VRGET] nonnulli libri habent *vrguet.*

DISC. ENIM CITIVS, MEM. QVE L. ILL. &c.] sententia hæc latissimè patet. sed si quis eam contrahere, & ad poetas accommodare velit, sic poterit explicari. finge, aliquem poetam esse multis nominibus laudabilem, ac præstantem E in quo quamplurimæ virtutes insint poeticæ: qui denique poema scribat magna ex parte politum, ac perfectum: sed sint in eodem nonnulla reprehendenda, aut ridenda: eueniet vt homines notent, & meminerint magis, quæ reprehensione, aut risu digna videantur, quàm, quæ admirati sint, ac probarint. Cum hac sententia congruit illa Ciceronis oratione pro Murena: *cui placet, obliuiscitur: cui dolet, meminit.*

NIL MOROR OFF.] nihili facio, contemno, ac pro nihilo puto, vt sup. epist. ad Valam, *nam vina nihil moror illius oræ.* hæc eò pertinent, vt ostẽdat, indoctorum poemata non admodum esse claris, & laudatis viris expetenda, quippe quæ dedecori sint potius, quàm ornamento.

AC NEQVE FICTO IN PEIVS VVLTV, &c.] id est, quemadmodum nolim imaginem mei ex ære, aut cera fingi, atque in publico proponi, quæ me ore deformiore referat, quàm sim natura: sic neque ab indocto poëta laudari velim. *vultu in peius ficto*, id est facie ita ficta, vt deformior F sit imago, quàm vera figura.

PROPONI CER.] in publico poni ex cera fictus.

NEC PR. FACT. D.] quia mali *scriptores carmine fœdo Splendida facta linunt*, vt dixit sup. ead. epistol.

RVBEAM] erubeam, pudore afficiar, ἐρυθριῶμαι.

PINGVI MVNERE] versibus indoctis, & ineptis, & inertibus. pingue per translationem poni solet pro eo, quod arte, & ingenio caret. ex quo pinguis Minerua, pingue ingenium, pingue argumentum. sup. sat. 6. lib. 2. *Pingue pecus domino facias, & cetera præter Ingenium.*

PORRECTVS] proiectus, seu extentus, quasi cadauer: vt Od. 10. epod. extr.

APERTA] ex eo, quòd capsa sit aperta, vult intelligi, chartas, quæ in ea insunt, contemtissimas esse.

IN VICVM, &c.] in quo ex inutilibus, atque ineptis chartis fiunt turis, piperis, & similium rerum

A rum inuolucra. tale est illud Catulli. *Et laxas scombris sæpe dabit tunicas.* & Persius. *nec scombros metuentia carmina, nec tus.* solitos autem esse etiam Græcos, mala carmina turi destinare, ex Athenæo perspicuũ esse potest, qui narrat lib. 9. *δῦνος*. Anaxandridem comicum ita morosum atque amarũ in senectute fuisse, vt comœdias omneis suas, quæ populo non placuissent, quamuis alioqui essent elegantes, & politæ, turi mandarit.

TVS] sine aspirationis nota scribi iussi, veteres grammaticos secutus, qui à tundendo ductum volunt, quãuis Modestus, vt testatur Carisius, à Græco verbo *θύειν*, quod est immolare, & mactare, tractum esse dicat.

AMICITVR] id est, inuoluitur, induitur. epist. 16. lib. 1. *an amicta vitibus vlmo.*

AD IVLIVM FLORVM 2.

FLORE, bono, claroque fidelis amice Neroni,
B *Si quis forte velit puerum tibi vendere, natum*
Tibure, vel Gabijs: & tecũ sic agat: hic & Candidus, & talos à vertice pulcher ad imos:
Fiet, eritque tuus nũmorum millibus octo,
Verna ministerijs ad nutus aptus herileis
Literulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cuilibet: argilla quiduis imitaberis vda.
Quinetiam canet indoctum, sed dulce bibenti.
Multa fidem promissa leuant, vbi plenius æquo
Laudat, venaleis qui vult extrudere merceis. C
Res vrget me nulla: meo sum pauper in ære.
Nemo hoc mangonum faceret tibi, non temere à me
Quiuis ferret idem. semel hic cessauit: &, vt fit,
In scalis latuit metuens pẽdentis habenæ.
Des nũmos, excepta nihil te si fuga lædat.
Ille ferat pretium, pœnæ securus, opinor.
Prudens emisti vitiosum: dicta tibi est lex.
Insequeris tamen hunc, & lite moraris iniqua.
Dixi me pigrum proficiscenti tibi: dixi D
Talibus officijs propè mancum: ne mea sæuus
Iurgares ad te quòd epistola nulla veniret.
Quid tum profeci, mecum facientia iura
Si tamen attentas? quereris super hoc etiã quod
Exspectata tibi non mittam carmina mẽdax.
Luculli miles collecta viatica multis
Ærũnis, lassus dum noctu stertit, ad assẽ
Perdiderat: post hoc vehemens lupus: & sibi, & hosti
Iratus pariter, ieiunis dentibus acer.
Præsidium regale loco deiecit, vt aiunt, E
Summè munito & multarum diuite rerũ.
Clarus ob id factum, donis ornatur honestis:
Accipit & bis dena super, sestertia nũmûm.
Forte sub hoc tempus castellum euertere prætor
Nescio quod cupiens, hortari cœpit eũdẽ
Verbis, quæ timido quoque possent addere mentem.
I bone, quò virtus tua te vocat: ij pede fausto,
Grandia laturus meritorum præmia. quid stas?
Post hæc ille catus, quãtũuis rusticus, ibit F
Ibit eò, quò vis, qui zonã perdidit, inquit.
Romæ nutriri mihi cõtigit, atque doceri,
Iratus Graijs quantùm nocuisset Achilles.
Adiecere bonæ paullo plus artis Athenæ:
Scilicet vt possem curuo dignoscere rectũ:
Atque inter siluas Academi quærere verum.
Dura sed emouere loco me tẽpora grato:
Ciuilisq; rudem belli tulit æstus in arma,
Cæsaris Augusti non responsura lacertis.
Vnde simul primùm me dimisere Philippi,

A Decisis humilē pēnis, inopémque paterni
Et Laris, & fundi: paupertas impulit audax,
Vt versus facerem. sed, quod non desit, habentem,
Quæ poterunt vnquā satis expurgare cicutæ,
Ni melius dormire putem, quàm scribere versus?
Singula de nobis anni prædantur euntes:
Eripuere iocos, Venerem, conuiuia, ludū:
Tendunt extorquere poemata. quid faciam vis?
Denique non omnes eadem mirantur, amántque:
B Carmine tu gaudes: hic delectatur iābis.
Ille Bioneis sermonibus, & sale nigro.
Tres mihi conuiuæ propè dissentire videntur,
Poscentes vario multùm diuersa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis tu, quod iubet alter.
Quod petis, id sane est inuisum, acidúmq; duobus.
Præter cetera, me Romæne poemata censes
Scribere posse, inter tot curas, tótque labores?
Hic sponsum vocat: hic auditum scripta,
C relictis
Omnibus officiis: cubat hic in colle Quirini:
Hic extremo in Auētino. visendus vterq;
Interualla vides humanè cōmoda. verum
Puræ sunt plateæ, nihil vt meditantibus obstet.
Festinat calidus mulis, gerulisque redemptor.
Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum:
Tristia robustis luctātur funera plaustris:
Hàc rabiosa fugit canis: hac lutulēta ruit sus.

I nūc, & versus tecum meditare canoros. D
Scriptorum chorus omnis amat nemus: & fugit vrbeis
Ritè cliens Bacchi somno gaudentis, & vmbra.
Tu me inter strepitus nocturnos, atque diurnos
Vis canere, & contracta sequi vestigia vatum?
Ingenium, sibi quod vacuas desumsit Athenas:
Et studijs annos septem dedit, insenuítque
Libris, & curis: statua taciturnius exit
Plerumque: & risu populum quatit. hîc ego rerum E
Fluctibus in medijs, & tēpestatibus vrbis
Verba lyræ motura sonum connectere digner?
Frater erat Romæ cōsulti rhetor: vt alter
Alterius sermone meros audiret honores:
Gracchus vt hic illi foret: huic vt Mucius ille.
Qui minus argutos vexat furor iste poetas?
Carmina compono: hic elegos: mirabile visu,
Cælatumq; nouem Musis opus. aspice primum,
Quanto cum fastu, quāto molimine circū
Spectemus vacuā Romanis vatibus ædē. F
Mox etiam, si fortè vacas, sequere & procul audi,
Quid ferat: & quare sibi nectat vterque coronam.
Cædimur: & totidem plagis consumimus hostem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.
Discedo Alcæus puncto illius: ille meo quis?
Quis, nisi Callimachus? si plus apposcere visus:
Fit Mimnermus, & optiuo cognomine crescit.

Multa

A *Multa fero, vt placem genus irritabile vatum,*
Cum scribo, & supplex populi suffragia capto.
Idem finitis studijs, & mente recepta,
Obturē patulas impune legētibus aureis.
Ridentur, mali qui componunt carmina: verum
Gaudent scribentes, & se venerantur, & vltro,
Si taceas, laudant, quicquid scripsere, beati.
At, qui legitimum cupiet fecisse poema,
Cum tabulis animum censoris sumet honesti:
B *Audebit, quæcumque parum splendoris habebunt,*
Et sine pondere erunt, & honore indigna ferentur
Verba, mouere loco, quamuis inuita recedant:
Et versentur adhuc intra penetralia Vestæ.
Obscurata diu populo, bonus eruet: atque
Proferet in lucem speciosa vocabula rerū:
Quæ priscis memorata Catonibus, atque Cethegis,
Nunc situs informis premit, & deserta vetustas.
C *Asciscet noua, quæ genitor produxerit vsus.*
Vehemens, & liquidus, puróque simillimus amni:
Fundet opes: Latiumque beabit diuite lingua:
Luxuriantia compescet: nimis aspera sano
Leuabit cultu: virtute carentia tollet:
Ludentis speciem dabit, & torquebitur: vt, qui
Nunc satyrum, nunc agrestem Cyclopa mouetur.
Prætulerim scriptor delirus, inérsque videri,
Dum mea delectent mala me, vel deniq; fallant, D
Quàm sapere, & ringi. fuit haud ignobilis Argis,
Qui se credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus sessor, plausórque theatro:
Cetera qui vitæ seruaret munia recto
More, bonus sanè vicinꝰ, amabilis hospes,
Comis in vxorem, posset qui ignoscere seruis,
Et signo læso non insanire lagenæ:
Posset qui rupem, & puteum vitare patentem.
Hic, vbi cognatorum opibus, curisque refectus,
Expulit elleboro morbum, bilemque meraco, E
Et redit ad sese: pol me occidistis amici,
Nō seruastis, ait: cui sic extorta voluptas:
Et demtus per vim mentis gratissimus error.
Nimirum sapere est abiectis vtile nugis,
Et tempestiuum pueris concedere ludum:
Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis:
Sed veræ numerósque modósque ediscere vitæ.
Quocirca mecum loquor hæc, tacitúsque recordor:
Si tibi nulla sitim finiret copia lymphæ:
Narrares medicis. quòd, quanto plura parasti, F
Tanto plura cupis, nulline faterier audes?
Si vulnus tibi, mostrata radice, vel herba
Nō fieret leuius: fugeres radice, vel herba
Proficiente nihil curarier. audieras, cui
Rem dij donarent, illi decedere prauam
Stultitiam: &, cum sis nihilo sapientior, ex quo
Plenior es: tamē vtéris monitoribus ijsdē?
At, si diuitiæ prudentem reddere possent:
Si cupidum, timidumq; minus te: nempe ruberes,
Viueret in terris, te si quis auarior vno.

A *Si propriũ est, quod quis libra mercatus, & ære est:*
Quædam (si credis consultis) mancipat vsus:
Qui te pascit ager, tuus est: & villicus Orbi,
Cùm segetes occat, tibi mox frumenta daturus,
Te dominum sentit. dat nummos, accipis vuam,
Pullos, oua, cadũ temẽti: nempe modo isto
Paulatim mercaris agrũ, fortasse trecẽtis,
Aut etiam suprà, nummorum millibus emtum.
B *Quid refert, viuas numerato nuper, an olim?*
Emtor Aricini quondã, Veientis & arui,
Emtum cenat olus, quamuis aliter putat: emtis
Sub noctem gelidam lignis calefactat ahenum.
Sed vocat vsque suum, quà populus assita certis
Limitibus vicina refugit iurgia: tanquã
Sit proprium quicquam, pũcto quod mobilis horæ,
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte suprema,
Permutet dominos: & cedat in altera
C *iura.*
Sic quia perpetuus nulli datur vsus, & heres
Heredem alterius, velut vnda superuenit vndam:
Quid vici pro sunt, aut horrea? quídve Calabris
Saltibus adiecti Lucani, si metit orcus
Grandia cum paruis, nõ exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas,
Argentũ, vesteis Getulo murice tinctas,
Sunt, qui non habeant: est, qui non curet habere.

Cur alter fratrum cessare, & ludere, & vngui D
Præferat Herodis palmetis pinguibus: alter
Diues, & importunus, ad vmbram lucis ab ortu,
Siluestrem flammis, & ferro mitiget agrum.
Scit Genius, natale comes qui temperat astrum,
Naturæ deus humanæ, mortalis in vnum
Quodque caput, vultu mutabilis, albus, & ater.
Vtar: & ex modico, quantum res poscet, aceruo
Tollam: nec metuam, quid de me iudicet heres, E
Quòd non plura datis inuenerit. & tamen idem
Scire volam, quantùm simplex, hilarisque nepoti
Discrepet: & quantùm discordet parcus auaro.
Distat enim spargas tua prodigus: an neque sumtum
Inuitus facias, neq; plura parare labores:
Ac potius, puer vt festis quinquatribus, olim
Exiguo, gratóque fruaris tẽpore raptim.
Pauperies immunda domus procul absit. F
ego, vtrùm
Naue ferar magna, an parua, ferar vnus, & idem.
Non agimur tumidis velis Aquilone secundo:
Non tamen aduersis ætatem ducimus Austris.
Viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re,
Extremi primorũ, extremis vsq; priores.
Non es auarus: abi. quid? cetera iam simul isto
Cum vitio fugêre? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine, & ira?

Somnia

A *Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,*
Nocturnos lemures, portentáque Thessalides?
Natales gratè numeras? ignoscis amicis?
Lenior, & melior fis accedente senecta?
Quid te exemta iuuat spinis de pluribus vna?
Viuere si rectè nescis, decede peritis.
Lusisti satis: edisti satis, atque bibisti:
Tēpus abire tibi est: ne potū largius æquo
Rideat, & pulset lasciua decentius ætas.

FLORE] hic Iulius Florus, comes erat Tiber. Claudij Neronis. exstat ad eūdem epistola in lib. 1. eius libri 3. *Iuli Flore, quibus terrarum militet oris* B *Claudius, &c.*

NERONI] Tib. Claudio Neroni, Drusi fratri, Liuiæ Drusillæ filio: qui successit Augusto.

GABIIS] de Gabiis lege annotat. ad illum locum, *quam sit Gabus, &c.* epist. 11. lib. 1.

TECVM SIC AGAT] secum sic loquatur. nā, qui loquitur, agit. notauimus sup. ad illum locum, *agit vbi secum, eat, an non, &c.* sat. 3. lib. 1.

HIC ET CANDIDVS, &c.] verba sunt venditoris, vsque ad illum versum, *Ille ferat pretium.*

IMOS] extremos, vt lib. de arte poët. *seruetur ad imum, Qualis ab incœpto processerit.* ibid. *Primo ne medium, medio ne discrepet imum.* & epist. 1. lib. 1. *hæc Ianus summus ab imo Prodocet.*

FIET, ERÍTQVE TVVS NVMM. M] fiet tuus (inquit) octo nummorum millibus numeratis scilicet, id est, soluto pretio. nā lege XII. tabularum rei venditæ mancipium, seu, vt vulgò loquimur, dominiū, non transferebatur in emptorem nisi soluto pretio. annotauimus infrà, ibi, *Des nummos.*

C VERNA MINISTERIIS AD NVT. APT.] seruus ex ancilla mea natus, aptus ministeriis ad nutus domini, id est, qui cùm ex nutu domini voluntatem intelligat, tum omnia ministeria vsitata aptè & concinne obire possit.

LITTERVLIS GRÆCIS IMBVT.] grammaticam enim & similes artes, docebantur pueri etiam serui, & venales, vt cariùs venderentur, & vt dominis essent vtiliores. Terēt. Eunuch. *fac periculum in litteris, fac in palæstra, in musicis: sollertem dabo.* Nam loquitur ibi de Chærea, vt de seruo. Quòd autem Aristoteles lib. 8. de rep. tradit, grammaticam, musicam, picturam, gymnasticam solitos esse discere in Græcia pueros, nihil ad hunc locum pertinet, cùm de ingenuis loquatur: & suo loco suprà annotauimus. neque verò hæc pugnant cum iis, quæ suprà ad illum locum sat. 7. lib. 2. *Dum quæ Crispinus docuit me Ianitor, edo,* notauimus.

ARG. QVIBVIS IMITABERIS VDA] sic reperi scriptum in vno cod. Vatic. & in Tornes. & nuper in hac secunda editione, in Clerirano, & D Nicotiano: ceteris manuscr. vulgatam lectionem tuentibus: sed tamen ita sine dubio legendum est. hoc enim significat, ætatem puerilem, & teneram ad quamlibet artem flecti, ac torqueri posse, quemadmodum ex argilla molli, & vda quæuis figura conformari, ac fingi potest. Vulgata autem lectio, *quiduis imitabitur*, planè mendosa est: quā ita interpretantur, vt dicat mango, hunc puerum ad artem fingendi aptum esse natura. quæ sententia mihi videtur & inepta, & absurda. Nam cum paullo antè dixerit, eum primùm esse Græcis litteris imbutum, deinde ad quamlibet artem idoneum: & mox dicturus sit, eundem indoctè quidem, sed accōmodatè ad delectationem domini accūbentis canere, quorsum pertinet hanc laudem interponere, eum quidlibet ex luto simulare, atque exprimere posse. Nunc autem hæc, quam probamus, scriptura, rationem continet eius, quod antecedit, hoc modo. idoneus est arti cuilibet, quippe qui sit puer, ingenióque molli, & cereo. nam ex argilla, & simili materia molli, tenara, & flexibili, quiduis fingi potest, &c. ætas enim E puerilis vdæ argillæ in eo similis est, quod est mollis, tenera, & sequax.

CANET INDOCTVM] id est, canet indoctè: vel subaudiendum *quiddam*, vt sit, canet indoctum quiddam, *καὶ ἀπαίδευτόν τι.*

MVLTA FIDEM PROMISSA LEVANT, &c.] qui nimis multa de suis mercibus promittit, eásque immoderatè laudat, nomine vanitatis, & mendacij suspectus esse solet emtori, minúsque ei creditur ab emtore: emtor venditori illi nimis effusè suas merceis laudanti, minorem fidem habet.

QVI VVLT EXTRVDERE.] id est, qui emtorem quærit, in quem merceis suas à se transferat. qui vult quamprimùm pretium mercibus venditis, & in emtorē trāslatis accipere: qui vult quamprimùm merceis vēdere. mendosè habent quidā libri, etiam manuscripti, *excludere.*

RES VRGET ME NVLLA.] nullum me æs alienum, nulla egestas, nulla vendendi necessitas F premit, quidam libri habent, *vrguet*

MEO SVM PAVPER IN ÆRE] id est, quamuis pauper sim, nullo tamen ære alieno premor, nihil cuiquā debeo. sic loquitur ferè M. Tul. Verr. de signis, *Video, hominem non modò in ære alieno nullo, sed in suis nummis multis esse, ac semper fuisse.* Idem pro Rosc. comœd. *Egebat? immo locuples erat. debebat? immo in suis nummis versabatur.*

MANGONVM] mangones sunt proprie, qui homines vendunt, à manu, & agendo nominati.

FERRET] consequeretur, obtineret, vt sæpe aliàs.

HIC] puer, de quo suprà locutus est. nam ferè semper hoc pronomen apud hunc poetā demonstrare eū, de quo suprà proximè verba facta sunt.

IN SCALIS LAT. MET. PEND. HAB.] P. Victorius admonet hunc esse horum verborū ordinem, hic puer latuit metuens habenæ in scalis pendentis. habenæ enim, id est, lora, quibus serui vinciebantur, & vincti ac pendentes flagris

Eee ij à dumi

A à dominis verberarentur, in scalis pēdebant. sciendum est autem, seruos fugitiuos, & qui delitescere solent, & morbosos, & furaceis, vitiosos denique ab aliqoo vēditos, redhiberi iure ciuili, vel damnū præstari ædilitio edicto. M. Tull. offic. 3. *qui enim scire debuit de sanitate, de fuga, de furtis, præstat edicto ædilium.* idem ibidem, *in mancipio vendendo dicendáne vitia? non ea, quæ nisi dixeris, redhibeatur mancipium iure ciuili, sed hæc, mendacem esse, aleatorem furacem, ebriosum, alteri, nempe Antipatro, dicenda videntur, Diogeni non videtur.* verba ædilitij edicti hæc sunt, vt refert Paullus iurisconſ. *Aiunt ædiles. Qui mancipia vendunt, certiorem faciunto emtorem quid morbi, vitii ve cuiq; sit: quis fugitiuus, erróve sit: eáque omnia, cum ea mancipia veneunt, palam, ac recte pronunciato quod si mancipium aduersus ea venisset, siue aduersus, quam dictum promissūm ve fuit, cum veniret fuerit: quod eius præstari oportere dicetur emtori, omnibúsque, ad quos ea res pertinet, iudicium dabimus, vt id mancipium redhibeatur.*

B DES NVMMOS] emas, & pretium soluas, videlicet octo nummorū milia. Nam non nisi pretio soluto res vendita fit emtoris. M. Varr. lib. 2. de re rust. cap. 2. *Grex venditus dominum non mutauit, nisi sit as adnumeratum.*

EXCEPTA NIHIL TE SI F. LÆO.] si non offendaris serui fuga, quam ego tibi aperui, ac pronuntiaui, & ideo præstare nolo, si fortè rodomino fugerit. Excepta igitur, id est, quam ego excepi, ne eam præstem, si fortè fugerit: hunc seruum enim affirmaui tibi omni vitio, & morbo carere, prætetquam quód semel fūgit.

ILLE FERAT PRETIVM] mango ille pretium accipiat.

POENÆ SECVS] id est, non metuens, nisi sibi sit pœna præstanda ex ædilium edicto, etiam si seruus aufugerit. sic loquitur Virgil. lib. 1. Æneid. *securus amorum Germana.*

PRVDENS EMISTI VITIOSVM] sciens emisti seruum, quem fugisse tibi dixi. Verba sunt Horatij ad emtorem, per quem, Florum significat, C ac describit: se autem cum seruo vitioso ea lege vēdito comparat.

DICTA TIBI EST LEX] id est, ea lege tibi seruus venditus est, eo pacto, ea condicione. lex venditionis, id est, pactum & condicio venditionis. verbum *est*, abest à duobus cod. Vatic. Raïn. Card. Tornes. Clericaoo. & verisimile est fuisse à librariis adiectum.

INSEQVERIS] venditorem persequeris iudicio: cum venditore litigas.

DIXI ME] nuocrorum illum superiorem sermonem ad se, & ad Florum accommodat.

PIGRVM] pigrum in scribeodo: cessatorem.

MANCVM] ioutilem atque ioeptum ad talia officia, scribendi videlicet. est autem tralatio ab iis, qui manibus carent. sic Aristotel. lib. 1. de morib. ad Nicom. πηρωμένους πρὸς ἀρετὴν, id est, vt ita dicam, mancos ad virtutem, appellat, homines ad virtutem prorsus ineptos, atque inutileis. M. Tull. offic. 1. *contemplatio naturæ manca sine actione.*

NE MEA SÆVVS, &c.] ne tu sæuus mecum D iurgares, id est, ne me acriter obiurgares, quod nihil tibi rescriberem. In duobos codicibus Vatic. & Rain. Card. Iannoct. Tornes. vno Nicotiano scriptum est *nulla rediret*: non, vt in vulgatis, & alijs manu scriptis, *nulla veniret. rediret* autem, sicut fortè magis probabitur hæc scriptura, id est, remitteretur. dicitur enim remittere literas, qui respondet alterius literis. hæc altera porrò, quamuis videatur probabilis, potest refelli tamen. quid erat enim, cur Lollius de Horatio quereretur, quod non mitteret ad se literas, si nullas ipse ad eum miserat? nunc autem, cùm prior scripserit, & Horatius nihil rescripserit, meritò eum accusat. Verumtamē mouit me plurium librorum auctoritas, cum vulgatis consentientium, vt receptam *veniret*, retinerem, non improbaturus, si quis *rediret* scribat.

SÆVVS] asper, iratus, χαλεπὸς, vt suprà ad Od. 33. lib. 1. annot. est.

MECVM FACIENTIA] quæ me adiuuant quæ meæ defensioni suffragantur. sup. epist. prox. *& mecum facit, & Ioue iudicat æquo.* E

ATTENTAS] oppugnare, & labefactare conatis.

SVPER HOC] de hoc. sic Virgil. Æneid. 1. *Multa super Priamo rogitans.* Horat. Od. 8. lib. 3. *Mitte ciuileis super vrbe curas.*

NON M. C. MENDAX] in eo sim mendax, quòd non mittam carmina, quæ tu exspectas, vt à me promissa: non mittam tibi carmina, quæ tu exspectas, atque in eo sim mendax.

LVCVLLI MILES, &c.] nunc se cum quodam Luculli milite comparat, significans, se paupertate, atque inopia rei familiaris coactum versus olim facere cœpisse, nempe victis Bruto & Cassio: nunc autem mediocreis facultates consecutū, videri sibi parum sanum fututum, nisi satius esse putet dormire, quàm versus scribere.

COLLECTA] paulatim parta, & comparata: vel simpliciter congesta, & coaceruata.

AD ASSEM] vsque ad assem, id est, ita vt vix ei as vnus restiterit. sestertios duos asseis, & semissem: as quattuor denariolos Gallicos, seu vnum marketum Venetum valet, vt alibi diximus. F

VEHEMENS LVPVS] id est, acer aduersarius. metaphora est.

PRÆSIDIVM REGALE] Mithridatis milites aliquot in præsidio collocatos loco depulit, eóque loco potitus est. sic loquitur M. Tull. Philipp. 8 *Non est hostis is, cuius præsidium Claterna deiecit Hirtius.* Et Hirtius, *Deieci præsidium: Claterna potitus sum.* & T. Liuius 34. *& præsidium Hispanorum, quod in castello erat, vi deiectum.* & Cæsar lib. 3. de bello ciuili, *& noctu militibus expositis, præsidium equitum deiecit.* est etiam interdum præsidiū locus ipse, vbi præsidiarij milites collocati suot. vt apud Lucret. lib. 5. *Condere cœperunt vrbeis, arcémque locare Præsidium Reges ipsi sibi, perfugiumq́;.* & apud M. Tull. Tusc. 3 *nec qui propter metum præsidium reliquit, quod est ignauia.*

. MVLT. DIVITE RER.] multis rebus referto. sic & Od. 8. lib. 4. nomen *diues* cum patrio casu iunxit. *diuite me scilicet artium, Quas aut Par-*

rhasius

A *rhasins protulit. aut Scopas.* cum sexto satyr. 2. lib. 1. *Din'a s, diues posi is in fanore nummis.*

Donis orn. hon.] donis ornatur, quæ honorifica sint potius, quàm vtilia, aut fructuosa: quales sunt coronæ murales, obsidionales, vallares, ciuicæ, etiam si argenteæ, aut aureæ sint. quidam libri tamen habent, *opimis.*

Bis dena sestertia] vigintimillia sestertiûm nummûm. vide annot. ad epist. 6. libr. 1. de sestertio.

Super] prætereà. præter illa dona: vel si mauis, hoc modo: accipit bis dena sestertia, & amplius.

Sub hoc tempus] paullo pòst hoc tempus, breui pòst tempore.

Addere mentem] addere animum: eum exacuere, & excitare.

Laturus] consecuturus, accepturus, vt sæpe aliàs.

Ille catus] prudens, sollers, acutus: vt sup. Od. 10. lib. 1. *Qui feros cultus hominum recentum Voce formasti catus.*

B Qui zonam perdidit] prouerbium conuenit in hominem pecuniæ inanem, & exhaustum: natúmque est à veteri militum consuetudine, qui nummos in zona portabant. Gracchus apud Gell. lib. 15. *Cùm Romæ profectus sum, zonas quas plenas argenti extuli: eas ex prouincia manes retuli.* quod item his verbis Plutarchus in Gracchis, μόνος δὲ τῶν στρατευσαμένων πλήρες τὸ βαλάντιον εἰσενεγκὼν κενὸν ἐξενηνοχέναι. Vnde sector zonarius apud Plautũ vt βαλαντιοτόμος, id est, crumenæ sector.

Atque doceri, Iratus Graiis qu.] id est, Iliadem Homeri Romæ didici: in qua nihil aliud docet Homerus, nisi quantum Achillis ira Græcis nocuerit.

Adiecere bonæ paullo pl. ar.] Athenis paullo plus mihi accessit doctrinæ. Illic enim philosophiæ operam dedi, quæ docet verum à falso, honestúmque à turpi distinguere.

Scilicet vt possem] hæc quidam ad geometriæ studium referunt, quæ curuatũ, & rectatum linearum doctrinam continet: ego translatè curuum pro prauo accipio, & totum hunc lo-
C cum ad philosophiæ studium referendum puto. Verisimilius est enim Horatium geometriam, & mathematicas arteis Romę didicisse, vt pote arteis pueríleis, & sine quibus ad philosophiam accedere non oportet.

Atque inter silv. Acad.] scribit M. Tull. Academic. lib. 1. Academicos philosophos, qui erant tum Aristotele, Peripateticos esse dictos, quia disputabant inambulantes in Lyceio: eos autem, qui Platonis instituto in Academia, quod est alterum gymnasium, cœtus erant, & sermones habere soliti, ex loci vocabulo nomen habuisse. Academicorum nouorum est de omni quæstione proposita disputare in vtramque partem, nulli rei assentiri, & cohibere assensum, quod illi appellant ἐποχήν. fuit enim & vetus Academia: cuius princeps Plato (nam inter veteres Academicos, & Peripateticos nihil fere interest) & noua: cuius auctor Arcesilas. vide M. Tull. libros Acad.

Dura sed emovere] dura tempora, difficilia, turbulenta, bella ciuilia me Athenis extruserunt, atque expulerunt. *emouere* autem habent duo Vat. cod. Iann. Torn. Russard. quæ scriptura recta est. D

Æstus] motus ciuilis. tralatio est à mari. est enim æstus, maris feruor, & incrementum. vide sup. annot. ad Od. 7. lib. 2. *fretis æstuosis.*

Cæsaris Augusti non resp. lac.] motus ciuilis me abstulit ad parteis Brutinas, & Cassianas, quæ viribus, & copiis Augusti non erant futuræ pares. Fuit enim Horatius tribunus militum sub Bruto, vt dicit ipse Od. 7. lib. 2. *O sæpe mecum tempus in vltimum Deducte Bruto militiæ duce, &c.*

Simul] statim vt: simulatque. alibi notatũ est.

Philippi] vrbs in Thracia à Philippo condita, apud quam C. Octauianus Cæsar, & M. Antonius aduersus Brutum, & Cassium pugnauerunt, sup. Od. 7. lib. 2. *Tecum Philippos, & celerem fugam Sensi, relicta non benè parmula.* & Od. 4. libr. 3. *Non me Philippis versa acies retro, Deuota non extinxit arbos.* E

Decisis humil. pennis] bonis amissis demissum, tristem, atque abiectum. *decisis pennis* tralatio est ab auibus. sic M. Tull. ad Att. lib. 4. *Qui mihi pennas inciderunt, nolunt easdem renasci.* Nonnulli libri vet. habent *pinnis.*

Paupertas impulit aud.] audacem paupertatem appellauit aptissimo, & verissimo epithero. nulla enim res est, quæ magis impellat homines ad facinus, iniuriamque alteri inferendam, quàm paupertas. Itaque, quo modo non facile repetitur in diuite, & potente temperantia: sic haud temere in homine egente, aut paupere iustitiam inuenire possis. Non malè igitur Plato libr. octauo de repub. perspicuum est (inquit) qua in ciuitate mendicos videris, in ea ciuitate fures, crumenarum sectores, sacrilegos, & omnium huiusmodi malorum opifices latitare. verba Platonis sunt hæc. Δῆλον ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἐν πόλει, οὗ ἂν ἴδῃς πτωχούς, ὅτι εἰσί που ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ἀποκεκρυμμένοι κλέπται τε, καὶ βαλαντιοτόμοι, καὶ ἱερόσυλοι, καὶ πάντων τῶν τοιούτων κακῶν δημιουργοί. Et apud eundem lib. 1. senex ille Cephalus, eò sibi magnas opes profuisse dicit, quod, cùm hominem senem ferè pœnarum earum, quæ hominibus iniustis apud inferos dicuntur impendère, cogitatio, metúsque maximè terrere soleat, sæpe cum animo suo de inferis cogitantem, & dubitantem virùm illa, quæ olim, vt fabulosa, irridebat, vera sint, nécne: ipse nũmquam quemquam egestate coactus, iniustè læserit, neminem fefellerit, nec fraudarit, omnia denique, quæ debuerit tùm diis immortalibus, tùm hominibus, persoluerit, rei familiaris copiis fretus: ita fieri, vt dulcissima spe futurorum erectus, conscientiáque iustè, & innocenter actæ vitæ sustentatus, tranquillam senectutem traducat. Theognis item fatetur, sese, velit, nolit, multa flagitiosa, ac turpia à paupertate doceri, si modò de se loquitur, ac nõ de quouis, qui hoc onere prematur, his verbis, Ἆ δειλὴ πενίη, τί μοι ἐπικείμενη ὤμοις Σῶμα καταισχύνεις, καὶ νόον ἡμέτερον; Αἰσχρὰ δέ μ' οὐκ ἐθέλοντα βίῃ, καὶ πολλὰ διδάσκεις, F

A διδάσκεις, ἐσθλὰ παρ' ἀνθρώπων, καὶ καλ' ἐπιστάμενον. id est, ô misera paupertas, quid meis humeris insidés, corpus & mentem dedecoras? Turpia autem me non volentem & inuitum multa doces, ea, quæ apud homines honesta sunt, scienté? Verùm quemadmodum negari non potest, paupertatem improbos, & ignauos homines natura, ad facinus, ac maleficium stimulare: quod & Hesiodus confirmat his versibus, ἐργ. καὶ ἡμ. Πολλὰ δ' ἀεργὸς ἀνὴρ κενεὴν ἐπὶ ἐλπίδα μίμνων, Χρηΐζων βιότοιο κακὰ προσελέξατο θυμῷ. id est multa autem mala homo ignauus inanem spem fouens, egens victu, in animo suo agitare solet: sic dubium non est, quin eadem bonorum virorum animos exsuscitet, industriam acuat, arteis eliciat, atque excitet. nota sunt illa Theocriti ἐν ἁλιεῦσιν εἰδ. κα. Ἁ πενία, Διόφαντε, μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει· Αὕτα τῶ μόχθοιο διδάσκαλος· οὐδὲ γὰρ εὕδειν Ἀνδράσιν ἐργατίναισι κακαὶ παρέχοντι μέριμναι. id est, Paupertas, ô Diophante, sola arteis excitat: ipsa laboris magistra est. Neque enim dormiendi facultatem hominibus operarijs præbent improbæ curæ. Itaque hoc loco Horatius se à paupertate impulsum esse ait, vt
B versibus scribendis operam daret. Cum his congruunt illa Persiana: *Quis expediuit psittaco suum χαῖρε, Picásque docuit nostra verba conari? Magister artis, ingenîque largitor Venter, negatas artifex sequi voces.*

SED, QVOD NON DES. HAB. QVÆ POTER. &c.] Hunc locum à nemine video satis explicatum. dicitur ergo is habere, quod desit, qui suis bonis ita abstinet, quique ita eis parcit, vt ei deesse videantur: &, qui non explet cupiditates naturaleis, ac necessarias. contrà, habere quod non desit, is, qui non inuitus, quique liberaliter, & iucundè vtitur iis, quæ habet, cùm opus sit, & cùm res postulet: qui non defodit ea, quæ quæsierit. Vulgò enim dici solet, auaris tam id, quod habent, deesse, quàm, quod non habent, propterea scilicet, quòd iis, quæ habent, non audent vti. ad hunc locum pertinent illa Od. 16. lib. 3. *Magnas inter opes inops.* & Od. 17. epod. *Egens benignæ Tantalus semper dapis.* & epist. 2. lib. 1. *Semper auarus eget.*
C & sat. 3. lib. 2. *Pauper Opimius argenti positi intus, & auri.* Præterea proponatur mihi aliquis quantumuis diues, & copiosus: si is sumtus faciat suis fructibus maiores, huic etiam res suæ deerunt. Luxurioso enim, & profuso homini, quantumuis locupleti desunt omnia. quod elegantissimo carmine declarat Catullus in quendam, quem Mentulam nominat, *Firmano saltu non falsò Mentula diues Fertur, qui tot res in se habet egregias: Aucupiũ omne genus, pisceis, prata, arua ferásque. Nequicquam: fructus fructibus exsuperat. Quare concedo sit diues, dum omnia desint: Saltum laudemus, dum tamen ipse egeat.* Quòd si cui hæc huius loci explanatio non probetur, afferam alteram, non admodum tamen dissimilem: vt intelligamus, nos habere, quod non desit, vbi certum, & annuum vectigal habemus, quod ex fructibus fundi aut villæ alicuius ad nos quotannis redeat, quemadmodum Horatius fundi sui Sabini fructibus sumtus ad victum cultúmque necessarios sufferebat. Iaque, quod non desit, sic interpretabimur, quod ad me quotan-

D nis redeat, & quod perpetuo suppeditet mihi sumtus necessarios. sed hæc explicatio ad priorem reuoluitur. Nam si qui fructus habeat annuos, id est, è fundo aliquo fertili, & fideli quotannis nascenteis, is vel eis non vtetur liberaliter, & libenter: vel sumtus faciet fructibus illis maiores: egebit. Itaque non habebit, quod non desit. Recipienda igitur prior explicatio est, vt intelligamus vno verbo, eum habere, quod non desit, qui sumtus faciat moderatos, & fructibus, aut vectigalibus suis æqualeis. Itaque si dixisset hoc modo Horatius: nũc autem cùm abũdem rebus ad victum, cultumque necessariis: non essem sanus, si versus scriberem: dubitare posset aliquis, vtrùm quòd Horatius copiis rei familiaris auctus sit, iccircò copiosior, & locupletior, beatior denique sit habendus, nécne, cùm plerumque videamus euenire, vt ditissimus, & copiosissimus quisque, vel idẽ sit illiberalissimus, parcissimus, ac, pene dicã, egentissimus: vel omnia sua profundat, ac perdat. Huic igitur dubitationi statim occurrens, cùm habeam (inquit) ea bona non
E quæ tangere, aut minuere verear, sed quibus libenter vtar: neque rursus, quæ sumtibus immoderatis exhauriam: sed quibus necessarias, aut etiam naturaleis cupiditates expleam: quæ me cucurbitulæ satis expurgare possent, nisi dormire, quàm versus scribere mallẽ? Od. 1. epod. sic loquitur de se, *haud parauero Quod aut auarus vt Chremes, terra premã: Discinctus aut perdam vt nepos.*

QVÆ POT. VNQV. SAT. EXPVRG. SICVIÆ] scio in omnibus libris excusis legi *cicutæ* Acronémque, & ceteros cicutam accipere pro elleboro. quod ita absurdum est, vt mirer, & illis venire vnquam in mentem potuisse, & à tot viris doctis, qui Acronem vsque ad hæc tempora secuti sunt, approbatum esse. Nam primùm cicuta, quam Græci κώνειον vocant, immoderato frigore enecat: vt sat. 1. lib. 2. *Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta:* & Od. 3. epod. *Edit cicutis allium nocentius:* ita vt sit medicamentum pestiferum, non salutare. elleborus autem atram bilem exhaurit. Deinde cicuta non adhibetur à medicis ad purgandum, ne-
F que vim habet vllam purgandi: elleborus & habet vim purgãdi maximam, & quotidie ad hunc vsum solet adhiberi. Quare neque hæc scriptura vllo modo ferenda est, neque hoc nomen huic loco conuenire potest, meo quidem iudicio. Quid igitur dicendum? alterum, opinor, è duobus, vel cicutas hoc loco significare cucurbitulas, quæ corporibus admouentur ad vitiosum sanguinem eliciendum: quod mihi verisimile non fit, cùm à nemine Latino hæc vox ad hanc rem significandam sit vsurpata: vel legendum *sicuæ*, siue *sicyæ*: quæ vox Græca est, Galeno, & ceteris medicis Græcis admodum vsitata: quas Latini cucurbitulas, seu cucurbitas appellant. Corn. Celsus lib. 3. cap. 27. *sed ieiuno, cùm benè iam concoxerit, cucurbitulæ quoque sæpe dolenti parti admouendæ sunt.* de voce autem σικύα exstant exempla aqud Plutarch. Galen. Hippocr. Plutarch. περὶ πολυπραγ. ὥσπερ αἱ σικύαι τὸ χείριστον ἐκ τῆς σαρκὸς ἕλκουσιν, οὕτω τὰ τῶν πολυπραγμόνων ὦτα τοὺς φαυλοτάτους λόγους ἐπισπᾶται, id est, *quemadmodum cucurbitæ pessimum quicque ex carne, sen ex corpore ducunt:*

A *ducunt ita curiosorum aures pessimos quosque sermones attrahunt.* Galenus libro de cucurb. σικύα δύναται τὴν ὕλην κενῶσαι, ὀδύνην λῦσαι, φλεγμονὴν μειῶσαι, ἐμπνευματώσεις διαφορῆσαι, ὀρέξεις ἀνακτήσασθαι, &c. id est, *cucurbita potest materiam exinanire, dolorem sedare, inflammationem minuere, inflationem digerere, appetitiones recuperare, &c.* idem ibid. πρὸς τὸ ἐκ τῶν ἐπισπᾶσθαι. Hippocr. de antiq. medicina, δύναται σικύα ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἕλκειν καὶ ἐπισπᾶσθαι, id est, *cucurbita vim habet eliciendi, & extrahendi ex carne.* Nicander θηριακοῖς in extrem. Καὶ μὴν καὶ σικύην χαλκήρεα λοιγέι τύψει προσμάξας, ἰὸν καὶ ἀθρόον αἷμα κενώσεις: id est, Et vero cucurbita ærea, seu ferrea, graui vulneri admota, venenum, & densum sanguinem, exinanies, seu exhauries. Neque est quòd quemquam moueat, quod secunda syllaba huius vocis apud Nicandrum corripitur, cùm apud Horatium necessario hæc syllaba debeat esse longa. nam cùm Græci dicant & σικύα, per υ in secunda syllaba, & σικύη, per diphthongum impropriam, licet eam syllabam in versu vel corripere, vel producere. Solet

B autem Horatius non solùm Græcis loquendi generibus vti, qualia sunt, *ventis debes ludibrium, patiens vocari Cæsaris vltor, desine mollium querelarum decipitur laborem, Celso gaudere, &c.* sed etiam nominibus Græcis: qualia sunt hæc, *diota, amystis, balanus, cichoreum, acinaces,* (quamquam hoc est Persicũ potius) *apotheca, cardiacus, lethargicus, lethargus, colyrium melos, epos, elleborus, onyx, pyra, pyrgus, symphonia, periscelis, lachanum, archaici lecti, nomisma,* & pleraque alia. Quo fit, vt facilius adducar ad credendum, eum hic quoque Græco nomine σικύαις visum esse, quod significat cucurbitã, seu cucurbitulam. Hæc igitur erit huius loci sententia. quibus cucurbitis satis expurgari potero: quæ cucurbitæ sanguinem vitiosum ex vniuerso meo corpore exhaurire poterunt, nisi melius esse putem dormire, quàm versus scribere? est autem tralatio perpetua a corpore non sano, & corrupto, ad animi (vt ita dicam) insanitatem, qua significat, se parum sanæ mentis meritò visum iri, si nunc, cùm ei bona suppetãt, quibus vti & velit, & possit, versus

C scribat potius, quàm dormiat. Cùm hæc iampridẽ scripsissem, aliquot annis pòst vir doctissimus Adrian. Turnebus, collega meus, nuper immatura morte nobis & suis omnibus ereptus, lib. 21. cap. 8. Aduersar. scripsit, Horatium aut potuisse hic cicutas pro herbis medicatis, & purgantibus: in quibus omnibus virosus quidam succus inest, & malo medicamento proximus, aut respicientem ad seruilaceos, & cicutis simileis elleburi cauleis, cicutas dixisse, vt intelligamus ex caulium ellebori cicutis, elleborum cicutam ab eo esse appellatum: aut sermone satyrico, & iocoso visum, elleborum cicutam ad medicamẽtorum infamiam vocasse, aut venenatam medicamenti speciem pro salutari ioculariter posuisse. Sed ignoscãt mihi Turnebi manes. nihil eorum, quæ ille hæsitans, & dubitans affert probari, aut ferri potest. & miror hæc ei tam absurda, & frigida in mentem vnquam venire potuisse. Nam neque cicutæ pro herbis medicatis & purgantibus vsurpatæ sunt vnquam à quoquam Latinorum, neque cicuta pro elleboro, neque species pro cõtraria specie poni potest. Quòd autem D Scaliger F. putat hoc ita dictũ esse ab Horatio, non quòd voluerit morbum suum cicuta expurgari posse, aut non posse, sed augendæ rei causa, vt cùm dicimus, *Totus Oceanus te non abluerit:* quemadmodum Persius dixit, *mascula bilis Intumuit, quam nõ exstinxerit vrna cicutæ.* nemo enim sanus (inquit ille) dixerit bilem cicuta deijci posse, sed & Horatius & Persius cicutæ nomen propter illius violentiam vsurparũt: pace Scaligeri, iuuenis pereruditi, & mihi amicissimi, dixerim, nihil pertinent verba Persij ad hunc Horatij locum. Persius enim cùm bilis magnitudinẽ significare vellet, cicutam propter eius frigus acerrimum, & violentissimũ sumsit, neque solùm ita dixit, tãtam esse bilem, vt eam cicuta exstinguere non possit, sed vt eam vrna cicutæ exstinguere non possit. Hìc autem Horatius neque de bile agit, neque vtitur verbo exstinguendi: sed primùm de scribendi scabie, aut prurigine loquitur: deinde vtitur verbo purgandi, non exstinguendi. At cicuta exstinguere fortasse bilem potest: purgare autem nullo modo. at si cicuta ne exstinguere quidem bilem potest, dictũm est tamen E venustè ἐμφατικῶς, *bilem vrna cicutæ non exstinxerit,* ad significandam bilis magnitudinem: quod ad hunc Horatij locum quadrare non potest. Quidam alius item doctus putabat per cicutas, calamos, & cannas significari, quibus veteres non letalia solùm, verùm etiam salutaria condere solebant, & ex eis sumere medicamentum, & deuorare, seu exsorbere, quemadmodum aiunt Demosthenem venenum ex calamo hausisse. Equidem non negarim, cicutam pro calamis vsurpari, vt apud Virgil. Alexid. *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula.* Sed puto veteres solitos esse venenum seruare in calamis in rebus dubijs & aduersis, vt sua voluntate potius, quàm cum cruciatu morerentur, aut in aduersariorum potestatem venirẽt: eos autem, qui incolumi essent fortuna, quique suis rebus non diffiderent, non puto venenũ salutare in cannis seruare, neque ex cannis sorbere consueuisse.

PRÆDANTVR] quasi prædando carpunt, seu F rapiunt potius.

TENDVNT] contendunt, conantur: vt sæpe aliàs.

EXTORQVERE] tribus verbis lectissimis idẽ penè significantibus vsus est *prædari, eripere, extorquere.* significat tamen hoc postremo, se poëmata adhuc retinere, neque ea facilè sibi adimi posse, quamuis ætas cetera abstulerit.

QVID FACIAM VIS?] quid vis faciam? quid mihi faciendum censes?

DENIQVE NON OMNES EADEM M.] sententia est tritissima, quam & Pindarus expressit ἄλλ. καὶ τὸν ἑτέροισιν ἑτέρων ἔρως ἔκνιξε φρένας, id est, namque alij alijs rebus delectantur. Virg. in Alex. *trahit sua quemque voluptas.*

CARMINA] heroico, quod epos appellat sat. 10. lib. 1. *forte epos acer, Vt nemo, Varius ducit.* ex quo epici poëtæ nominantur, qualis Homerus, Antimachus, Apollonius, Ennius, Virgilius. & infrà eadẽ epist. *Carmina compono, hic elegos.* aliàs

A pro quouis carmine, vt Od. 14. epod. *Inceptos olim promissum carmen iambos.*

Bioneis sermonibvs] comœdiis, comicis versibus, à Bione Aristophanis parte.

Et sale nigro] & salibus amaris, ac mordacibus, quales sunt veteris comœdiæ. satyra 10. lib. 1. de Lucillio, *at idem quòd sale multo Vrbem defricuit, charta laudatur eadem.*

Tres mihi convivæ, &c.] pulcherrima similitudine à conuiuis ducta, qui palato, & gustandi sensu plurimùm sæpe inter se dissidere solét, iudicij hominum de poetis dissimilitudinem, ac varietatem ostendit.

Acidvm] acidum, ab acore, aut à verbo acesco ductum est.

Præter cetera me] πρὸς τοῖς ἄλλοις. alia ratio, propter quam scribendis versibus modum constituere debeat, nempe occupationes, & curæ rerum alienarum. hunc versum autem, qui turbato ordine verborum anteà inconcinnè ita legebatur, *Præter cetera Romæ mene, &c.* ego & veterum
B lib. auctoritatem secutus, & a Gabriele Faërno admonitus, in suam pristinam concinnitatem restitui. *Præter cetera me Romane, &c.*

Sponsvm] fideiussum, vt sat. 3. lib. 2. *Prodiderit commissa fide, sponsumve negarit.* & sponsor, fideiussor satyr. 6. lib. 2. *Romæ sponsorem me rapis.* & epist. de arte poet. *Et spondere leui pro paupere.* est autem spondere, iubere sua fide alteri pecuniam credere.

Hic auditvm scripta] criticus enim erat Horatius. epist. de arte poet. *si quid tamen olim Scripseris, in Meci descendat iudicis aureis, Et patris, & nostras.*

Cvbat hic in colle Qvirini] amplificatio à locorum distantia. nam inter collem Quirinalem, & Auentinum intercedunt forum Rom. templum Iouis Feretrij, Capitolium, Palatium. Quirinalis autem dictus à Curetibus, vel à Quirino.

Extremo in Aventino] in extrema parte montis Auentini. Auentinum collem alij ab auibus: alij ab rege Auentino Albano, quòd ibi
C sit sepultus: alij ab aduentu hominum: Varro ab aduectu, quia olim paludibus ab reliquis erat disclusus, dictú putat. Id quod addit *extremo*, id non temerè. Auentinus enim omnium collium est longissimus: à ceteris separatus: duobus verticibus sursum erectus.

Interval. vid. hvm. comm.] vides interualla humano more commoda, hoc est non admodum commoda, vt sunt res humanæ, quæ ferè sunt incommodæ potius, quàm commodæ.

Verum Puræ svnt] sic habent tres cod. Vatic. & Iannoct. Tornel. & vulgati Aldini & Nicot. & Cleric. & Ruff. quam scripturam quidam corruperant, & *plures* supposuerant. sic igitur hunc locum explico. Verum dicet aliquis? Romæ vias esse putas, id est, non impeditas, sed patenteis, & latè explicatas, & vacuas: per quas iter facere meo commodo possim, ita vt nihil mihi impedimento sit, aut obstet, quo minus meditari, & facere versus queam. sic vtitur hoc nomine. T. Liuius libr. 24. *postero die signis collatis dimicaturum puro, ac patenti campo: vbi sine vllo insidiarum metu vera virtute gerere res posset.* & Varro lib. 4. de Lingua Lat. loca pura appellat, non ædificata. sic ille *loca in vrbe pura, area.* Virg. lib. 12. Æneid. *Sed stirpem Teucri nullo dij crimine sacrum Sustulerant, puro vt possent concurrere campo.* Et iurisconsulti locum purum appellant, qui neque sacer, neque sanctus, neque religiosus est. D

Festinat calidvs, &c.] respondet superiori illi obiectioni, negátque ita esse.

Calidvs] auidus: vel laboriosus, & in perferendo labore pertinax: vel studio iocenius. ex quo nata sunt hæc loquendi genera, calere & flagrare studio rei alicuius. epist. superiore: *& calet vno Scribendi studio:* & res calet, *& calefacere aliquem.* M. Tull. ad Attic. lib. 4. *itaque iudicia calent* & Verr. 3. de anteact. *posteaquam satis calere res Rubrio visa est.* Idem pro Plancio. *illud verò crimen de nummis, quos in circo Flaminio deprehensos esse dixisti, caluit re recenti.* Idem ad Q. Fratr. lib. 3. *eodem die Gabinium ad populum luculentè calefecerat Memmius.* E *sic vt Calidio verbum facere pro eo non licuerit,* Suet. 10 August. *forumq; aleatorium calfecimus.* Cœl. ad Cic. lib. 8. epist. *si Parthi vos calfaciunt, nos hic frigore frigescimus.* Idem ad eundem. *Quod tibi supra scripsi, Curionem frigere: iam calet.*

Redemtor] qui opus faciendum conduxit: ἐργολάβον vocant Græci. Od. 1. lib. 3. *huc frequens Cæmenta demittit redemtor Cum famulis operum solutus.*

Torqvet] torquendo attollit, vel ad eum locum, quò opus est, admouet. Nam machinis & saxa ad murorum structuram, & tigna ad tectorũ, fastigiorúmque contignationem attolluntur, Lucret. lib. 4. *Quippe etenim ventus subtili corpore tenuis Trudit agens magnam magno molimine nauim: Et manus vna regit quantouis impete euntẽ, Atq; gubernaclum contorquet quodlibet vnum: Multaq; per trochleas, & tympana pondere magno Commouet, atq; leui sustollit machina nisu* M. Tull. Verr. 3. *omnes illæ columnæ, quas dealbatas videtis, machina apposita, nulla impensa, deiectæ, eisdémq; lapidibus repositæ sunt.* F & illud apud Græcos, θεὸς ἀπὸ μηχανῆς

Tristia robvstis, &c.] idest, in plateis exsistunt præterea aliæ turbæ, clamores, & angustiæ propter concursum funerũm, & plaustrorom, cùm hac funus procedit, illâc plaustra, & vehicula trahuntur. simile illud est sat. 6. lib. 1. *at hic si plaustra ducenta, Concurrantq; foro tria funera, &c.*

Lvctantvr] tralatio est, vt Od. 1. lib. 1. *Luctantem Icariis fluctibus Africum, &c.* proprie illud epist. ad Aug. *Psallimus, & luctamur Achiuis doctius vnctis.*

Rabiosa canis] hoc animal omnium ferè est rabie infestissimum. Itaque rabiẽ aiunt morbum esse caninum Virg. Georg. lib. 3. *Hinc canibus blandis rabies venit.* idem Æn. 7. *Hic subitam canibus rabiem Cocytia virgo Obiicit, & noto nares contingit odore.*

Lvtvlenta] sup. epist. 2. lib. 1. *vel amica luto sus.* Lucilius Lucil. sat. 4. lib. 1. vtitur eodẽ nomine,

A ne, *Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles.*

I nvnc]ironia est, vt sup. epist. ad Numiciū lib. 1. *I nunc, argentum, & marmor vetus, æráque, & artes Suspice.* significat enim his verbis se planè aliud sentire, quàm quod loquitur: proinde ac si ita diceret. fieri omnino non potest, vt in tanta turba, tantóque strepitu quisquā versus meditari possit.

Scriptorvm chorvs omnis, &c.] poëtæ solitudinē, & loca ab arbitris remota quærunt: vrbeis, & celebritatem fugiūt, sic epist. de arte poet. *secreta petit loca, balnea vitat.*

Contracta] non admodum latis viis impressa, in angustiis posita, angusta, obscura, quę vix apparent, quæ difficile est persequi. notant tamē veteres interpretes aliàs legi *contacta*: quā scripturā ego quoq; reperi in sex libris manuscriptis.

Ingenivm, sibi qvod vacvas, &c.] huius loci hæc sententia est: si, qui Athenis in vrbe tranquillissima, & quietissima septem annos in studio litterarū, & philosophiæ versati sunt, seniúmque propemodum ex assidua lectione, & B cura contraxerunt, ita plerumque hebetes, atque insantes euadunt, vt populo risum moueant: qui fieri potest, vt ego in vrbe negotiosissima, tot occupationibus, & curis districtus, versus lyricos scribam? argumentum est à minori, hoc modo: ex vrbe quietissima & otiosissima exsistunt homines muti, qui tamē insenuerunt libris, neque strepitu, aut turba, aut occupationibus impediti fuerunt, quominus scriberent: quanto magis ex vrbe Roma? vel quanto difficilius est in vrbe Roma versus scribere? Vrbanè autem & satyrice significat, interdum immoderatum studium, & immodicam librorum lectionem efficere homines ridiculos atque hebetes.

Insenvitqve Libris, et cvris] sic epist. ad Mæcen. 2. libr. 1. *Immoritur studiis, & amore senescit habendi. Insenuit libris* autem, id est, ex librorum lectione senium contraxit.

Statva tacitvrnivs exit] significat ἐν παρόδῳ, immoderato, & intempestiuo studio ingenium obtundi potius, quàm acui. Prouerbij C speciem gerit. Itaque suprà sat. 5. lib. 2. *Infantes statuas dixit.*

Risv popvlvm qvatit] omnibus risum excitat maximum. risum συγκρότον vocāt Græci, qui ita multus erumpit, vt totū corpus cōcutiat.

Digner?] dignum esse putem connectere verba sonum lyræ motura, id est, carmina ad lyram canenda?

Consvlti] iurisconsulti. lib. de arte poet. *consultus iuris, & actor Causarum mediocris* Od. 34. lib. 1. *Insanientis dum sapientiæ Consultus erro.*

Gracchvs vt hic illi foret, &c.] id est, vt iurisconsultus fratrem suum oratorem, Gracchum appellaret: orator iurisconsultum, Mucium Scæuulam salutaret. De Mucio sic M. Tull. de claris orat. *Mucius autem augur, quod pro se opus erat, ipse dicebat, vt de pecuniis repetundis contra T. Albucium. is oratorum in numero non fuit: iuris ciuilis intelligentia, atque omni prudentiæ genere præstitit.* ibidem de Ti. Graccho, *Vtinā in Ti. Graccho, Caioq́; Carbone talis mens ad Remp. benè gerendam fuisset, quale ingenium ad benè dicendū fuit. profectò nemo his viris gloria præstitisset.* Hi igitur fratres (vt innuit Horat.) mutuò testimonium dabant. D

Carmina compono] εἰρων. loquitur autē Horatius non de se: sed de stultis, & nimiùm sua mirantibus poetis, sub sua tamen persona, vt minore inuidia alios reprehendat, cùm ne sibi quidē parcere videatur: vt epist. ad Aug. *Multa quidem nobis facimus mala sæpe poëtæ.*

Cælatvmqve nov. Mvs. op.] ὑψηβολικῶς, & ὑφαντικῶς dictum: quasi à nouem Musis exculptum, atque elaboratum.

Qvanto molim.] quāto apparatu, quàm operosè. moliuntur enim, qui quippiam magno labore conantur: vt lib. de arte poet. *Oppida cœperunt moliri.* & Od. 1. lib. 3. *Cur inuidendis postibus, & nouo Sublime ritu moliar atrium?* sententia huius loci hæc est, Primùm hoc vide, quā superbè, quanto cum apparatu circunspiciamus bibliothecam ab Augusto propter ædem Apollinis exstructam, nobis videlicet assentantēs, & ita persuasum habentes, nisi nostri libri in eam deferantur, à poetis E Latinis vacuam futuram.

Ædem] ædem Apollinis, & bibliothecam ei adiunctam, Musis cōsecratam ab Augusto, in qua recitabantur noua poemata Latina, vt sat. 10. lib. 1. *hæc ego ludo, Quæ nec in æde sonent certantia iudice Tarpa, &c.*

Vacas] ita legendum, & ita scriptum est in cod. Iann. Faern. omnibus Vatic. & Torn. Cleric. Nicot. Rullard. *si fortè vacas* autē valet, si fortè vacuus es, si nihil habes, quod agas.

Et procvl avdi, Qvid ferat, &c.] & audi è loco longinquo, quid hi poetæ, qui sua poëmata in bibliotheca Apollinis, & æde Musarum recitari, & locari volunt, noui proferant: & quamobrem coronam sibi lauream deposcant. *procul* dixit, quia Lollius longè ab eo aberat.

Cædimvr, et totid. plag. &c.] id est, aureis nostras præbemus scriptis alienis audiendis: nos vicissim alienas aureis nostris poematis recitandis obtundimus, atque enecamus. ducta est similitudo a Samnitibus, id est, gladia- F toribus sic appellatis à Samnitibus illis, qui diu ancipiti Marte cum Romanis bella gesserunt, vt testatur T. Liuius sub finem lib. 9. *Et Romani quidem ad honorem Deūm insignibus armis hostium vsi sunt: Campani ab superbia, & odio Samnitium, gladiatores, quod spectaculum inter epulas erat, eo ornatu armarunt, Samnitiúmque nomine appellarunt.* Alij à Samnitium armatura dictos putāt. Erant porro hi gladiatores, lenti, & componebantur cum prouocatoribus. Quemadmodum igitur gladiatores cum interdum totum diem digladiati fuerint, discedunt ad extremum incolumes, atque integri: sic cùm ego illius scripta audierim, & laudarim, vel leuiter, & dicis causa reprehenderim: & ille vicissim mea: recitatione vsque ad vesperam producta, atque extracta, discedimus vterque alter alterius iudicio, ac suffragio, magni, ac præstantes poetæ declarati. Samnites autem gladiatorum

A torum genus fuisse, etiam ex M. Tull. intelligere licet, lib. Tuscul. 2. *Quis mediocris gladiator ingemuit? quis vultum mutauit vmquam? quis non modo stetit, verum etiam decubuit turpiter? quis cum decubuisset, ferrum recipere iussus, collū contraxit? tantum exercitatio, meditatio, cōsuetudo valet. Ergo hoc poterit Samnis spurcus homo, vita illa dignus, locóque? &c.* & de orat. libr. 2. *Atque eiusmodi illa prolusio debet esse, non vt Samnitium, qui vibrant hastas ante pugnam, quibus in pugnando nihil vtuntur: sed vt ipsis sententiis, quibus proluserunt, vel pugnare possint,* & 3. ex Lucilio, *quamuis bonus ipse Samnis in ludo, ac rudibus cuiuis satis asper.*

SVB LVMINA PRIMA] ad vesperam, vt sat. 6. lib. 2. *iusserit ad se Mæcenas serum sub lumina prima venire.* lumina igitur hoc loco intellige, lucernarū, vt Od. 6. li. 3. *Cui donet impermissa raptim Gaudia luminibus remotis.* sic Lucret. lib. 3. *Quin etiam nocturna tibi, terrestria quæ sunt Lumina pendentes lychni, &c.* Idem lib. 6. numero singulari, *Nocturnumque, recens exstinctum lumen.* sic & Hor. epist.

B 2. lib. 1. *si non Posces ante diem librum cum lumine.*

DISCEDO ALCÆVS PVNCTO, &c.] ita discedimus, vt ego illius suffragio par Alcæo: ille meo, cum Callimacho conferendus esse dicatur: quòd si Callimachi nomine contentus non est, fit Mimnermus, id est, appellatur, & salutatur à me Mimnermus. de Mimnermo vide suprà an not. ad epist. 6. lib. 1.

OPTIVO] quod ipse optauerit, atque elegerit.

CRESCIT] fit maior, ornatior, & clarior.

MVLTA FERO, VT PLACEM, &c.] Cum scribo (inquit Horat.) & cùm versus meos necesse habeo recitare, populique beneuolentiam, ac suffragium aucupari, multas molestias exsorbeo, multásque poëtarum ineptias deuoro, ne eos irritem, atque offendam: cùm idem ad me redij, cúmque insanire, hoc est, versus scribere desij, liberum est mihi meas aureis poëtis sua scripta recitantibus obturare.

IRRITABILE] iracundum, ὀξύθυμον, quod facilè ad iram impellitur.

C MENTE RECEPTA] cùm resipui, cùm ad sanitatem reuersus sum.

OBTVREM] sine interrogationis nota legendum. obturē igitur, hoc est, obturare ausim, liceat mihi obturare impunè.

SE VENERANTVR] se ipsi ita magni faciūt, vt sibi diuini poëtæ videantur.

VLTRÒ] non exspectantes dum ab aliis laudentur.

QVICQVID SCRIPSERE, BEATI] id est, suis omnibus scriptis, qualiacumque sint, sibi satis facientes, sibique placentes, *σίγγονες*, vt cùm ita loquimur, *forte sua beatus,* & epistola ad Loll. 2. lib. 1. *beatus enim iam Cum pulchris tunicis sumet noua cō silia, & spes.* Catul. de Suffeno, *neque idem vmquam Æque est beatus, ac poema cum scribit.* & epist. ad August. *Agricolæ prisci fortes paruoq; beati.*

ANIMVM CENSORIS SVMET HONESTI] id est, ipse sese in sua scripta censorem præbebit, suáque esse obliuiscetur: sua scripta notabit tā- quam censor. D

AVDEBIT] id est, inducet animum: non dubitabit: quasi magnum quiddam & arduum sit, hoc facere inquit Porph. quale illud Virgilij est, *Aude hospes contemnere opes.*

QVÆCVNQVE PAR. SPLEND. HAB. &c.] verba humilia, seu sordida, atque inquinata: seu parum splendida, paruumue illustria.

SINE POND.] id est, leuia. epist. de arte poët. *Fabula nullius Veneris, sine pondere, & arte.*

QVAMVIS INVITA REC.] id est, quamuis ei ita placeant, & cara sint, vt ea ægrè, granatéque suo loco moueat.

ET VERS. ADD. INTRA PEN. V.] id est, & quāuis sint adbuc domi, penitus abdita, neque dum in lucem prolata, neque diuulgata. Solent enim nobis mirum in modum nostra, & domestica placere: malumusque aliena reprehendere, & corrigere, quàm domi nostrę nata. In templo Vestæ, quam ἑστίαν nominant Græci, seruabatur ignis æternus Romæ. Iam cùm Vesta præsit focis, &, cùm suum quæque domus focum habeat, E sequitur, vt suam quisque domi suæ Vestam habeat, id est, Larem. notum Græcorum prouerbium est, ἀφ' ἑστίας ἄρχεσθαι, id est, à Vesta, seu à Lare incipere: quod significat à se, & à suis initium facere. Vtitur & Plato in Eutyphrone, his verbis, ἀτεχνῶς γάρ μοι δοκεῖ ἀφ' ἑστίας ἄρχεσθαι κακουργεῖν τὴν πόλιν, ἐπιχειρῶν ἀδικεῖν σε. id est, *planè videtur mihi a Vesta, seu à Lare lædendæ ciuitatis initium capere, qui tibi iniuriam facere conetur.* Turnebus sic explicat: & quāuis non debeant attingi nec loco moueri, quasi sanctitate loci tuta, munita, ac defensa. Nam è templo & penetrali Vestæ non licebat quemquā extrahere. adde quòd supplices, qui ad Vestam supplicabant, locum supplicandi sanctissimum, repellere, ac reijcere nefas erat.

OBSCVRATA DIV POPVLO] id est, prisca, antiqua, & iccircò inusitata, atque ab vsu quotidiani sermonis iamdiu intermissa, *quæ* (vt ait M. Tull. lib. 3. de orat. ad Q. fr.) *poetarum licentiæ sunt liberiora, quam nostra.*

F BONVS ERVET] *bonus*, id est, benignus, & liberalis: benignitate ductus. est enim benigni, ac liberalis hominis, quæ sunt ignota, ac penitus abdita, in lucem proferre, & cum omnibus communicare. *eruet* autem, id est, è tenebris & situ efferet, atque extrahet.

PROFERET] sic de arte poët. *& noua rerum Nomina protulerit.*

ASCISCET] id est, noua verba cudet, & finget. in epist. de arte poët. *si fortè necesse est Indiciis monstrare recentibus abdita rerum. Fingere cinctutis non exaudita Cethegis Continget, &c.*

QVÆ GENITOR PRODVX.] quæ genuerit vsus, *Quem penes arbitrium est, & ius, & norma loquendi.* idcirco genitorem dixit: id est, quasi parentem, & procuratorē vocabulorū. Frustra enim noua verba cuduntur, nisi vsus comprobarit.

VEHEMENS] anapæstum posuit pro spondéo, aut dactylo. sic Virg. Georg. 1. *Fluuiorum rex Eridanus.* & Lucret. lib. 2. *Nam tibi vehementer no*

na

A *na res moliter ad aures Accidere.* & Homer. Ἰλ. Β. μῦθος... vel legendum *vemens*. et alij malunt, quemadmodum prendo, reprendo. vehemens in vlum dixit, quia magnopere valet ad auctoritatem verbis, & sermoni comparandam. æpist. ad Pilon. *Quem penes, &c.* vt supra.

BEABIT ditabit, augebit: ex quo beati dicunt

tur diuites.

LVXVRIANTIA COMPESCET] quæ redundant, amputabit, limabit, circumcidet, coercebit, idem in de art. poët. *ambitiosa recidet Ornamenta.*

SANO LAEV. CVLTV] ita polier, & læuia reddet, quæ sunt nimis aspera, vt tamen hic cultus, eve perpolitio non detrahat eis neruos, & sanitatē. nam, vt idem ait epist. ad Pison. ptinc. *sectantem lenia nerui Deficiunt.* Est autem tralatio perpetua à corpore animato, ad carmen, seu poema.

LVDENTIS SPECIEM DABIT, &c.] speciem (inquit Horat. præ se feret hominis parum

B laboriose scribentis, ita vt, qui legat, speret se eodem modo scripturum: veruntamen & ille multū in scribendo sudabit, atque operæ ponet, & quisquis eum æmulabitur, cùm experiri cœperit, inanem operam sumet. Non admodum ab his discrepant illa, quæ sunt in epist. de arte poet. *Ex noto fictum carmen sequar, vt sibi quiuis Speret idem, sudet multum, frustraque laboret.* sic propemodū M. Tul. scribit de eo oratore, quem summissum appellat. *summissus est, & humilis, consuetudinem imitans, ab indiserto re plus, quam opinione differens. Itaque, eū qui audiunt, quamuis ipsi infantes sint, tamen illo modo confidunt se posse dicere. Nam subtilitas imitabilis quidem illa videtur esse existimanti: sed nihil est experienti minus.* sic Hoct. in Panath. ... id est, *existimo, vir, qui tam cane cere cœperunt, conuenire non illo modo dicere, sedita, vt omnes quidem sperauerint, alij voluerint, nemo autem facile possit, præ*

C *ter eos, qui laborem suscipere volunt, quiq; vehementer animum ad eam rem attendunt.*

ET TORQVEBITVR] id est, & quamuis ludere, & iocari, & alias res agere videatur, multam diligentiam tamen in scribendo adhibebit, multūmque laboris insumet.

NVNC SATYR. NVNC AGR. CYCL. M.] saltare satyrum, saltare Cyclopa dicimus Latinè. sic sat. 5. li. 1. *Pastorem saltaret vti Cyclopa rogabat.* quia autem qui saltant, mouentur, eadem ratione moueri Cyclopa dixit. Quod autem alij quidam notarunt tale esse, quale illud Græcorum, κινεῖσθαι κίνησιν: id est, moueri motum: & moueri Cyclopa, dictum volunt, quasi moueri Cyclopis motum: & saltare Cyclopa, pro eo quod est saltare Cyclopis saltationem, non placet. Saltantem Cyclopa induxit Euripides, seu Aristius, quem ceterisunt imitati. Theocrit. ... Τεχνάσσω ... ὡς ... δύναμαι ...

D PRÆTVL. SCRIPTOR DELIR. &c.] dicuntur hæc ex persona poëtarum sibi plus æquo tribuentium, suaque scripta supra modum amantium, ac laudantium, qualis est ille apud Catull. Suffenus. Prætulerim igitur (inquit Horat. id est, malim esse poëta ineptus, & indoctus, modò mihi mea scripta placeant, quàm, cum sim optimus, ac præstantissimus, de meis scriptis morosè, ac fastidiosè iudicare, eaque planè improbare.

FALLANT] lateant, ignota sint: quod annotauimus supra.

QVAM SAPERE, ET RINGI] ringi dicuntur canes, cùm irritati rictum diducunt, quasi latraturi, aut morsuri. transfertur ad eos, qui taciti stomachantur, & qui vultu hilaritatem simulant, cùm animo, & intimis sensibus angantur, sibique ipsi magnopere displiceant. Plaut. Capt. *Nec canem quidem irritatam voluit quisquam imitarier: Saltem si non arriderent, dentes vt restringerent.* M. Tull. ep. ad Attic. lib. 4. *& ij subringentur qui villam me molestè ferunt habere quæ Catuli fuerat.* Terent. Phor. *Ille ringitur, tu rideas.* hæc verba igitur, *Quam sapere & ringi.* hoc valent. Quàm optimus quidem poeta esse, sed tamen mihi ipse displicere. E

FVIT HAVD IGNOB. AR. QVI SE CR.] immò hic fuit Abyd., vt tradit Aristoteles in commentario de rebus admirabilibus si modò auctor eius est Aristoteles. Veruntamen quisquis auctor sit, eius hæc verba sunt. ... id est, *aiunt quendam ex Abydo mente captum fuisse, & in theatrum euntem multos dies spectasse, tanquam aliqui in eo actores essent: & applaudere solitum esse: qui postea quam resipuit, dixit, se illud tempus, quo mentis non erat suæ iucundissimè traductum esse.* Lucianus autem in libello, πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν, Abderitis huiusmodi ferè morbum quondam accidisse scribit. & Athenæus lib. 12. narrat, Thrasyllum quendam Axoneum ab atra bili ita fuisse affectum, vt existimaret naues omneis, quæ in Pyræeum appellerentur, suas esse, quamdiuque eo morbo laborarit, iucundissimè F vixisse: postea quam autem opera medici sanus factus fuerit, dixisse numquam sibi in tota vita melius fuisse, quàm cùm insanus esset. Ita Horatius significat, errorem mentis nobis iucundum esse.

BONVS SANE VICINVS] notum illud Hesiodi Πῆμα κακὸς γείτων, ὅσσον τ' ἀγαθὸς μέγ' ὄνειαρ. id est, malum est malus vicinus, vt bonus, magna vtilitas. Idem poeta vicinos ait ad opportunitates, & vtilitates nostras propinquis esse paratiores. Γείτονες ἄζωστοι ἔκιον, ζώσαντο δὲ πηοί. id est Vicini discincti venerunt: propinqui autem se accinxerunt. Pindarus item Nem. od. 7 docet maximam vt ita: afferre vicinum si sit idem & amicus, his verbis ... i. si autè vir viro esset quid dicamus vicinū esse vicino, qui attento animo diligat? gaudium cum aliis omnibus conferendū. contrà, si sit idem inimicus, & malus. Plaut. in Mercat.

Nunc

A *Nunc ego verum illud verbum esse experior vetus, Aliquid mali esse propter vicinum malum.*

POSSIT QVI IGNOSCERE SERVIS] id est, qui non esset nimium [illegible] in seruos: qualis ille est, quem describit sat. 3. lib. 1. *Si quis eum seruum, patinam qui tollere iussus, Semesos pisces, tepidumque ligurierit ius, In cruce suffigat. Labeone insanior inter Sanos dicatur*: aut qualis ille sat. 2. lib. 2. *hic neque seruis Albuci senis exemplo dum munia didit, Saeuus erit. &c.*

ET SIGNO LÆSO NON INSANIRE] id est, & qui furenter non irasceretur, cùm lagenam à se obsignatam, comperiret à seruis esse resignatam. solebant autem veteres, lagenas plenas obsignare, [illegible] à seruis furtim exhaurirentur. At mater Ciceronis, vt scribit Qu. Frat. ad Tironem *lenam inanes o[illegible]nabat, ne dicerentur inanes aliquae fuisse, quae furtim [illegible] ent exsiccata.*

INSANIRE] vsque ad insaniam irasci. Terent. Adelph. *dic mihi, non clamas? non insanis?*

POSSIT QVI RVPEM, ET PVT.] sat. 3. lib. 2. *Hic f[illegible]ssa est ingens, hic rupes maxima.*

B REFECTVS] recreatus, [illegible]curatus.

BILEMQVE] atram videlicet, ex qua, cùm redundat, nascitur insania. ad purgandam autem atram bilem adhibetur elleborus, quem veratrum nominant Latini, vt [illegible] lib. 2. *Danda est ellebori multo pars maxima auaris.*

ET DEMT. PER VIM MENT. G. E.] sic Soph. [illegible] in Aiace. [illegible Greek] id est, in nihil sapiendo [illegible] vita est. Nam non [illegible] od [illegible] m sapere, mal[illegible] est, [illegible] pers. [illegible] em coniuncta inter se, & [illegible] animi nimia alacritas, & mentis error, [illegible] quis apud [illegible] habeat (vt scribit M. Tu[illegible]) voluptatem [illegible] nimiam, luminum errorem [illegible] tretur. mentis errorem [illegible] Tull. [illegible] pist. ad A[illegible] lib. 3. *Nam quod scribis te audire me etiam mentis errore ex dolore affici, &c.*

NIMIR. SAPERE EST ABIECT. &c.] concludit nunc totum hunc locum: & colligit, totam poëticam, totámque in versibus scribendis operam p[illegible]sitam, numeros denique, & cantus ly-

C ricos, [illegible] esse atque iccircò pueris esse relinquen[illegible] verò ætate iam prouecta, numeros vitæ bene [illegible] instituendæ esse edi[illegible]cendos, memoriæque mand[illegible]dos. si D[illegible]genes Cynicus musicos mirab[illegible]ur operam dare, vt chordas in lyra concordes haberent, mores autem in animo vt sint concordes, & compositi, non laborare. Laërtius Græcè melius, [illegible Greek]

ET TEMPESTIVVM PVERIS CONCED. LVD.] Od 1. lib. 4. *Tempe[illegible] dom[illegible] Paulli purpureis ales [illegible] Com[illegible] bere [illegible].* Ad sententiam huius loci pertinet illud infra ead. epistol. in ext. *Et pu[illegible] t las[illegible] decentius [illegible].*

SI TIBI [illegible], &c.] duabus similitudinibus [illegible] et, [illegible] eò esse [illegible] nuatur eiu[illegible] potius, & amplifice[illegible] autem [illegible] num ambarum auctor e[illegible] Aristippus, ex[illegible] atque apud Plutarchum in libello [illegible Greek], his verbis. [illegible Greek] id est, D

Dicere solebat Aristippus, eum qui, cum multum comedat, multumque bibat, nunquam expletur tamen, medicos ad[illegible] & q[illegible] morbus sit, quisque affectus corporis, & quónam pacto eo leuari, ac liberari possit, consulere: Si quis autem, qui lectos quinque habet, decem quaerat: & qui mensas decem possidet, totidem alteras comparet, & cui multum agri, multumque argenti suppetit, non satietur, sed in alia plura contendat, & noctes insomnes traducat, & nullis bonis expleatur: hic non putat se medico egere, a quo curetur, & a quo doceatur, vnde hic morbus natus sit.

QVOD, QVANTO PLVRA PARASTI] sic sup. Od 16. lib. 3. *Crescentem sequitur cura pecuniam, Maiorumque fames.* E

MONITORIBVS IISDEM] nihil muto. nó tamé celabo lectorem, in cod. Rain: Card. & Tornes. legi *rationibus iisdem.*

AT SI DIVITIÆ PRVDENTEM R. P.] si in diuitiis (inquit) hæc vis inesset, vt, qui eas adeptus sit, prudentior, melior, sapientior, ab omnibus denique animi perturbationibus solutior, ac liberior esset, nempe in pecuniæ quærendæ studio omnibus esset elaborandum.

NEMPE RVBERES, VIVERET] id est, turpe tibi esse putares, quemquam viuere te auariorem.

SI PROPRIVM EST, &c.] horum versuũ hæc sententia est, Si proprium est id, quod quis emit à domino adhibitis iis, quæ iuris c[illegible] ratio postulat: & si, quod lõga possessione vsucepimus, nostrum est: certè is ager, cuius fructibus quotidie vitam [illegible]tas, quamuis eum agrum nó semel, neque vno [illegible]mpore, sed singil[illegible] emas, tuus est: & contra, qui quadraginta ab hinc annos [illegible]grum emit, ea olera, id vinum, id triticum, id oleum, & F cetera, quæ ex hoc agro percipit, quibusque alitur, emi[illegible] que emta sunt, non propri[illegible].

QVOD [illegible]VIS LIBRA MERCATVS, ET ÆR[illegible] olim in rebus emendis, ac vendendis interce[illegible]ebant emtor, venditor, libripens, qui æs pendebat. appendebatur enim pretium, non numer[illegible]batur. qua ex forma natum est genus illud testamenti [illegible] veteribus vsitat[illegible]um, quod fiebat per æs. & libram, & pe[illegible] venditionem [illegible] lat. m. qua de re vide [illegible] lib. 2. titul. [illegible] *testamentis ordinandis.* [illegible]utus tum autem hoc [illegible] 2. cod. Vatic. & Rain. Car[illegible] Iann. Tu[illegible] Nicot. Ru[illegible] nam vulgati habent, *mercatur, & are.*

QVÆDAM SI CR[illegible]DIS CONSVLTIS MANCIP.] huius ver[illegible] stru[illegible]a, & iunctura cũ superiore, & sequentibus non [illegible] satis aperta est. debuerat enim ita dicere, *Si quadam, vt credis consultis manc. vsus.*

MANCIP

A Mancipat] ita propria efficit, quasi sint manu capta: ex quo *vsucapere* dicimus, quod vsu nostrum fecimus: & *vsucapta* à iurisconsultis appellantur, vsu quæsita. hinc *vsucapionis* nomen.

Occat] M. Tull. in Catone, quid sit occatio, declarat his verbis, *Terra cùm gremio mollito, ac subacto, semen sparsum excepit, primum id occæcatum cohibet, ex quo occatio, quæ hoc efficit, nominata est.* Festus, *Occare, & occatorem Verrius putat dictũ ab occadendo quod cadat grandeis glebas terræ: cum Cicero venustissime dicat, ab obcæcando fruges satas, esse appellatum.* Plaut. Capt. *Nã semper occant prius, quam sarriunt, rustici.*

Trecentis nvmm. millib.] sex coronatorum nostratium millibus: vel vt alij, septingentis millibus, & quingentis.

Qvamvis aliter pvtat] putat enim, se suis fructibus ali nõ emtis. Nam quamuis, quæ emimus, nostra sint, sic tamen distinguere solemus, hi fructus mei sunt, illi sunt emti: & Horat. Od. 2. epod. dapes inemtas appellat, quæ domi B nostræ, & in nostro fundo natæ sunt, non aliunde petitæ.

Sed vocat vsqve svvm] id est, sed id suum appellat, quod vsque eò pertinet, ac patet, quà populus applantata, id est, viti maritata certis limitibus agrũ vicini distinxit à suo, ipsúmque omni sollicitudine, ac periculo litium liberauit. sic Catullus per arbores assitas, populos & simileis arbores. quæ vitibus maritantur, significat in Manlij & Iuliæ epithalam. *Lenta quin velut assitas Vitis implicat arbores, Implicabitur in tuum Complexum.* quæ sunt obseruata à Turnebo. huc pertinet illud ex Od. 2. epod. *Altas maritat populos.*

Refvgit] libri aliquot manu script. habent, *refigit.*

Tanqvam sit proprivm] refellit hoc Horatius à definitione, hoc modo, Proprium est id, quod nunquam nobis eripi potest, & quod perpetuò retinere licet. sed fundi, & possessiones puncto temporis à nobis abalienantur: non igitur possunt eæ res verè propriæ cuiusquam dici. Propriũ C autem, idem valere plerumque, quod perpetuum, aut certè diuturnũ, ex probatis linguæ Latinæ auctoribus intelligere licet. Terent. Andr. *ego vitam Deorum propterea sempiternam esse arbitror, Quod voluptates eorum propriæ sunt.* ibidem supra, *Nihilne esse proprium cuiquam?* idem in Phorm. *abduxi mulierem: curaui, propria ea Phædria vt poteretur: nam emissa est manu.* Plaut. Mostell. *si tibi acceptum est illum fore vnicum tibi sempiternum, Atq. illum amatorem tibi proprium futurum in vita: soli gerundum censeo morem.* Idem Mercat. *satin' est, vt quicquid agere occepi, Proprium nequit mihi euenire, quod cupio? ita mihi mala res aliqua obijcitur, bonumq. meũ consilium opprimit.* M. Tull. pro Rosc. Amer. *tria prædia vel nobilissima Capitoni propria traduntur.* Idem post redit. in senatu, *quod verè dixerat, si illud de duobus consulibus, quod ante in repub. non fuerat, perenne, ac proprium manere potuisset.* Virg. in Melibæo, *si proprium hoc fuerit, leuis de marmore tota Puniceo stabis suras euincta cothurno.* Attius Armor. iudicio, *Nam non facile, sine deûm opera, propria humana sunt bona.* Lucil. lib. 17. satyr. *Cetera contemnit, & in vsura omnia ponit Non magna: proprium verò nil neminem habere.* Virg. lib. 6. Æneid. *propria hæc si dona fuissent.* Horat. sat. 2. lib. 2. *Nunc ager Vmbreni sub nomine, nuper Ofelli Dictus, erit nulli proprius.* Idem sat. 6. lib. 2. *nihil amplius opto, Maia nate, nisi vt propria hæc mihi munera faxis.* & Od. 2. lib. 2. *regnum, & diadema tutum Deferens vni, propriamq. laurum. quicquam* autem, non *cuiquam* legendum est: & ita scriptum est in omnibus ferè lib. manuscriptis. D

Pvncto qvod mobilis horæ] non dixit puncto temporis, sed puncto horæ, vt summam temporis breuitatem significet. sic Lucr. dixit punctum diei, lib. 4. *hæc puncto cernuntur lapsa diei Per totum cæli spatium diffundere sese.*

Nvnc prece, nvnc pretio, &c.] quattuor alienationum genera hoc loco enumerat. Prece autem mutari dominium (liceat mihi hoc verbo vti) intellige, non siquis precariò possideat. ea enim possessio dominium non transfert: sed si quis aliquid ab altero precibus impetrarit: quod genus donatio appellatur: quamquã, quod precibus emtum est, carissimè constare dici solet. E alterum genus est emtio. sequitur deinceps vis. quæ quamuis à iure plurimum absit, neque dominium in eum, qui vim adhibuerit, ab eo, cui vis illata sit, transferat, tantisper dum leges valent: tamen, cùm ab aliquo potentiore oppressa libertas est, neque æquo iure inter ciueis viuitur, difficile est possessiones iniustas, legibus, & iure coërcere, verósque dominos vi spoliatos, ac de sua possessione deiectos in integrum restituere. Iam verò si ea vis ab hoste sit illata, non dubiũ est, quin, quemadmodum, capita libera, quæ in hostium potestatem venerint, libertatem amittunt: ita & res à prioribus dominis bello subactis, ac superatis, ad victores transferantur. quartum genus est vltima voluntas, per quam dominium heredi, aut legatario quæritur. ad hunc locum pertinent ea, quæ sunt sat. 2. lib. 2. *Nam propria telluris herum natura neque illum, Nec me, nec quemquam statuit. nos expulit ille: Illum aut nequities, aut vafri inscitia iuris: Postremo expellet certe viuacior heres.* exstat epigramma in libr. epigram. Græcorum, quod hanc F dominiorum commutationem, rerúmque possessarum mobilitatem, ac volubilitatem elegantissimè exprimit: quod si ascripsero, nihil fortasse videbor à meo munere alienum fecisse. Ἀχαιμενίδου γενόμην ποτὲ, νῦν δὲ Μενίππου, Καὶ πάλιν ἐξ ἑτέρου βήσομαι εἰς ἕτερον. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔχειν μέ ποτ' ᾤετο, καὶ πάλιν οὗτος Οἴεται· εἰμὶ δ' ὅλως οὐδενός, ἀλλὰ τύχης. quos versus sic verti, *Fundus Achemenida fueram olim, nuncq. Menippi: Ex alióque alium transferar in dominum. Hic proprium nunc me esse putat: quondam ille putabat. Sed sum fortunæ denique, non hominum.* Ad hunc locum pertinet, quod est in orat. pro Cornel. Balbo, *Prædiorum nullam esse gentem: emtionibus ea solere sæpe ad alienos homines, sæpe ad infimos, non legibus, tanquam tutelas, peruenire.* sic Euripid. Phœniss. Οὔτοι τὰ χρήματ' ἴδια κέκτηνται βροτοί. Τὰ τῶν θεῶν δ' ἔχοντες, ἐπιμελούμεθα· Ὅταν δὲ χρῄζωσ', αὔτ' ἀφαιροῦνται πάλιν· Ὁ δ' ὄλβος, οὐ βέβαιος, ἀλλ' ἐφήμερος. id est,

A Nequaquam proprias pecunias possident mortales: Sed bona deorum habentes, ea procuramus, & administramus: Et cùm opus habent, ea repetunt & adimunt. Diuitiæ porrò non sunt stabiles, sed diurnæ.

ET HERES HEREDEM ALT. VEL. VNDA S. V.] id est, & heres alterius heredi succedit, vt vnda vndæ. heres heredem alterius statim excipit, vt fluctus fluctum.

QVID VICI PROSVNT,] Gul. Canterus, vir doctus, putat legẽdum, *Quid vites prosunt, &c.* Sed reclamant codices omnes. quod tamen non me admodum moueret, nisi viderem lectionem receptam ferri posse. M. Tull. epist. lib. 15. *Quod ad me mea Terentia scribis, te vicum venditurã: quid, obsecro te, me miserum, quid futurum est?*

SALTIBVS] saltus hoc loco campi est spatiũ, muro septum. Virg. Georg. 3. *Saltibus in vacuis pascunt, & plena secundùm Flumina.*

SI METIT ORCVS, &c.] id est, si claris & ignobilibus, si magnis & humilibus moriendum est? *metit*, aufert, delet, perimit: translatio est. sic ferè
B Euripides Phœnissis locutus est. τὴν δ' ἀναγκαίως ἔχει βίον θερίζειν, ὥστε κάρπιμον στάχυν: quem locum sic vertit Cic. Tuscul. quæst. lib. 3. *tum vita omnibus Metenda, vt fruges: sic iubet necessitas.* Itaque Græci poëtæ θάνατον appellant ὁμοῖον, id est, ad omneis, & omnia similiter euntem.

NON EXORABILIS AVRO] sic suprà Od. 18. lib. 2. *nec satelles Orci Callidum Promethea Reuexit auro captus.* & Od. 3. eiusd. lib. *Victima nil miserantis Orci.* Virgil. Georg. 4. *Nesciáque humanis precibus mansuescere corda.* Orcum autem ab antiquis Vrgum esse appellatũ, quòd is Deus nos maximè vrgueat, dicebat Verrius, vt refert Festus. Eũdem etiam Summanum dicebant, quasi manium deum sub terra regnantem: qui quia omnia metit, & rapit, iccircò Plautus in Curculione verbum summanare à se factum vsurpauit pro auidè rapere, & tollere. Sic Plautus, *Quia vestimenta vbi obdormiuit ebrius, summano, ob eam rem me omnes summanum vocant.*

C TYRRHENA SIGILLA] parua signa ex Etruria.

GETVLO MVRICE] Pomp. Mela, *Nigritarum, Getulorúmque passim vagãtium ne littora quidem infœcunda sunt purpura, & murice efficacissimis ad tingendum: & vbique, quæ tinxere, clarissima.* Horatius sup. Od. 12. epod. *Muricibus Tyriis iterata vellera lanæ Cui properabantur?*

CVR ALTER FRATRVM, &c.] Primum indicat, ita dissimilia esse hominum ingenia, vt ex duobus geminis fratribus alter sit ignauus, iners, sumtuosus, & voluptatius: alter ad rem attentus, parcus, industrius, & in labore perferendo assiduus, ac pertinax: deinde huius varietatis causam Genio assignat: vel certè se non admodum laborare vt sciat, significat. sic autem verbo *cessandi* vsus est epist. ad Mæcen. 2. lib. 1. *Et properare loco, & cessare, & quærere, & vti.*

VNGVI] id est, vngi. sic autem reperi scriptum in x1. cod. antiquis. scribebant enim sic ferè hoc verbum veteres. Lucret. lib. 4. *postéisq; superbos Vnguit amaracino.* Cic. ad Attic. lib. 9. *Nã vt tibi ambulandum, vnguendum: sic mihi dormiendum.* D

PALMETIS PINGVIBVS] palmetum, locus palmis consitus, quemadmodũ myrtetũ, myrtis: quercetum, quercubus: salictum, seu salicetum, salicibus, &c. fuit autẽ hic Herodes rex Syriæ, vbi magna palmarũ copia est. sententia huius loci hæc est: scit Genius quid sit, quamobrem alter ex fratribus malit cessare, id est, nihil agere, & feriari, animo obsequi, & vnguentis nitêre, quàm omnia Syriæ palmeta possidere.

ALTER DIVES] Herodes, cessatoris illius, & luxuriosi frater.

IMPORTVNVS] qui numquam conquiescit: qui nullum intermittit tempus, quin rei augendæ studeat: in suo negotio gerendo pertinax.

SILVESTREM FLAMMIS, ET FERRO M. AGR.] agrum incultum, ac sterilem, fruticibus, & arboribus infelicibus partim succisis, partim incensis, fertilem reddat. Virg. quoque igneis ad agrorum culturam pertinere docet Georgic. 1. *Sæpe etiam steriles incendere profuit agros, Atq; leuẽ stipulam crepitantibus vrere flammis,* idem, seu quis alius auctor Ætnæ. *Torquetur flamma terra, ferróq; domantur.* Nonnulli libri veteres habent *aruum.* E

ET FERRO] securi, qua succindãtur arbores, seu potiꝰ vomere, quo ager subigatur, atq; aretur.

MITIGET] domet, mitem efficiat, qui erat ferus, & siluestris.

GENIVS] Festus Pompeius scribit *Genium appellatum esse Deum, qui vim rerum genendarum, seu gignendarum obtineret:* (sic enim censeo legendum apud Fest.) Aufustius item (vt ille refert) ait *Geniũ deorum esse filium, hominum parentem, nempe ex quo homines gignuntur.* Pindarus Olympiad. ᾠδ. ιγ. videtur eum δαίμονα γενέθλιον appellare, quem Latini Genium nominant: qui quidem Socratis, ac Platonis sententia simul cum homine nascitur, atque óccidit. Iam verò quis tã in litteris hospes est, vt de Socratis dæmonio non audierit: quod eum ad agendum impelleret numquam: ab eo autem, quod agere cogitabat, sæpe reuocaret? Sosipater lib. 1. sic definit Genium, *Genius*, ἡ τύχη ἑκάστου: id est, fortuna cuiusque. Postremò Menander ait suum cuique nascenti Genium agnasci, eundémque homini vsque ad extremum spiritum apparere, ac præstò esse. F

NATALE COMES Q. T. A.] qui comes nobis adiunctus astrum, quod nos nascenteis aspicit, regit ac moderatur. Icirco natali die colebatur, & Deus natalis appellabatur. Persius. *Funde merum Genio.* Tibull. *At tu natalis quoniam deus omnia sentis, Annue.*

NATVRÆ DEVS HVMANÆ] sic appellatur Genius. Quin etiam simpliciter *naturæ deus,* non addita voce *humana.* Plaut. Menæchm. *Nunc ipso naturæ deo, mihi responde, Adolescens.* dicitur & generis nostri parens à Laberio, vt refert Nonius in voce Genius.

MORTALIS IN VNVM QVODQVE CAPVT] qui vnoquoque nostrum mortuo, moritur.

VVLTV MVTABILIS] varius, ac multiplex. videtur innuere, tantam in singulorum hominum

A minum moribus,& fortuna varietatem, ac mobilitatem ab ipsius Genij mutabilitate gigni. Plato quidem hominem vocat ζῶον ἱμμεταβολον. vel hoc tantum dicit, suum cuique esse Geoium alius dissimilem.

ALBVS, ET ATER] bonus, & malus: benignus, ac malignus: commodus, & incommodus. Catull. in Cæs. *Nec scire vtrùm sis albus, an ater homo.* Talis erat Genius ille Bruti, cui sese conspiciendum obtulit paullo antequàm signa conferrentur, & infelix illud prœlium committeretur ad Philippos. Narrat enim Plutarchus, & item alij, cùm Brutus in attentissima cogitatione defixus esset, visam ei esse speciem quandam horribilis & inusitati corporis, cubiculum, in quo cubabat ille, ingredi: quæ cum tacita ei astaret, Brutum quidem ex ea quæsrete ansum, quis esset homo, aut quis deus: quid venisset, & quid sibi vellet: illam verò respondisse, ego sum, Brute, tuus malus Genius: me autē hodie videbis ad Philippos: Brutum autem non perturbatum ei retulisse, videbo. Ita suum quisque bonum habet Genium, & malū.

B VTAR, ET EX M.] semper vsum bonorum partorum commendat Horat. nimiam autem parsimoniam reprehendit, exagitat, ac detestatur. sat. 3. lib. 2. *Si quis emat citharas, emtas comportet in vnum Nec studio citharæ, nec Musæ deditus vlli, &c.* adde versus aliquot, qui deinceps sequuntur.

TOLLAM] sumam, vt sat. 1. lib. 1. *at suaue est ex magno tollere aceruo:* & item sæpe alibi.

QVID DE ME IVO. HER.] epist. ad Torq. lib. 1. *Parcus ob heredis curam, nimiumque seuerus Assidet insano.*

QVÒD NON PLVRA D. INV.] id est, quòd rem acceptam non auxerim: vel, vt alij, quòd plura non sit consecutus heres ex hereditate, quam in me vinum contulerit, dum me muneribus captat: à quibus dissentio: malimque intelligere data, ea quæ dedit Mæcenas, & alij amici potentiores, siqui alij fuerūt. Neque verò absurdum fortasse fuerit, si eundem Mæceoatem, Horatij heredem intelligamus, vt auguretur Horatius se ante Mæcenatem moriturum, atque hoc pacto Mæcenatem

C sibi heredem futurum, à quo quicquid habeat, acceperit. Nam fundum & larem paternum amiserat propterea quòd parteis Brutinas secutus erat: vt ait supra hac epist. *Decisis humilem pennis, inopemque paterni, Et laris & fundi.* A Mæcenate autē locupletem se esse factum testatur ipse ac declarat multis locis. vt epist. 7. lib. 1. *Non quo more piris vesci Calaber iubet hospes, Tu me fecisti locupletem.* & Od. 1. epod. *Satis superq; me benignitas tua Ditauit, &c.* eodem fortasse pertinet illud epist. 6. lib. 1. *& amici dona Quiritis.* Quod igitur dicit Horatius *plura datis*, eo significat ea omnia, quæ habeat, sibi esse data, non à patre relicta: non quod à patre nihil acceperit, sed quod à patre accepta, belli ciuilis calamitate, Bruto & Cassio deuictis, quos secutus erat, amiserit. *datis* enim dixit, vt intelligamus contrarium ab eo negari. nempe his verbis, *non à patre relictis*. nam nisi paternum fundum amisisset *dixisset, quod nō plura relictis inuenerit*, aut tale quid datis, quemadmodū scilicet lex carminis tulisset.

ET TAMEN IDEM SCIRE VOL.] & tamen ego idem, qui parsimoniam nimiam tantopere insector, & vsum suadeo, quæram quid intersit inter eum, qui hilariter, & iucundè viuat, & eū, qui sua bona dissipet, ac profundat: quid item intersit inter parcum, & auarum. sic sat. 2. lib. 2. *Sordidus a tenui victu distabit, Ofello Iudice. nā frustra vitium vitaueris illud, Si te alio prauum detorseris.* & sat. 1. lib. 1. *non ego, auarum Cum veto te fieri, vappam iubeo, ac nebulonē. Est inter Tanaim quiddam socerùmque Viselli.* D

DISTAT ENIM, &c.] id est, interest vtrùm tua perdas, ac profundas luxuriosorum, ac nepotum in morem, an libentèr sumtum facias, neque te quærendi studio excrucies, sed potius, dum licet, iucundè viuas.

AC POTIVS, PVER, &c.] pendent hæc è superioribus. significat autem Horatius à simili, quemadmodum pueri diebus festis toto eo tempore, quod eis datur ad animorum remissionem, & oblectationem, raptim fruuntur, scientes, diebus profestis sibi ad pensum pristinum, vsitatúmque studium, ac laborem esse reuertendum: ita & homines debere, dum per ætatem licet, & dum vita suppetit, quæ breuissimis terminis continetur, animi tranquillitati, & hilaritati operam dare. sic sup. Od. 9. libr. 1. *Donec virenti canities abest Morosa.* E

FESTIS QVINQVATRIBVS] Quinquatrus dies erant quinque festi Mineruæ, qualia apud Græcos παναθήναια. Appellabantur autem Quinquatrus, non Quinquatria. M. Tull. M. Cœlio lib. 2. epist. *sollicitus equidem eram de rebus vrbanis: ita tumultuosæ contiones, ita molestæ Quinquatrus afferebantur.*

OLIM] interdum, ποτὲ, vt sæpe aliàs.

EXIGVO, GRATOQVE FR.] sic Lucr. lib. 3. *breuis est hic fructus homullis: Iam fuerit, neque pòst vmquam reuocare licebit.*

RAPTIM] sic supra Od. 13. lib. epod. *rapiamus amici Occasionem de die.* raptim valet celeriter, & quasi rapiendo, vt ait Lucretius non semel, lib. 3. *& raptim plani petit æquora campi.*

PAVPERIES IMM. DOM.] alij sic interpretantur: pauperies domus, immunda, id est, pauperitas domus inelegans, ac sordida lōgè absit à me: vt *domus* sit patrij casus: alij legunt ἀσυνδέτως, *pauperies immunda domus*, vt domus sit recti casus: alij legunt *domu*, & coniunctim legunt, *Pauperies immunda*. quod postremum non probo. F

EGO VTRVM NAVE FERAR, &c.] id est, siue magna, siue parua naue ferar, &c. Nam hoc loco *vtrum*, *& an* non interrogā: quod est admodum rarum, ac nouum, nisi quis hoc modo malit hunc versum explicare, *ego vtrùm naue ferar magna, an parua* (subintellige, nihil rèfert) *ferar vnus, & idem.*

NON AGIM. TVM. VELIS AQV. S. &c.] ἀνακόλουθον est: cuius hęc est sententia: non sumus admodum fortunati, nec opulenti non tamen valdè inopes, aut pauperes, aut miseri sumus.

SPECIE] σχήματι, id est persona, & decore quodam externo, vt epist. ad Numic. lib. 1. *Si fortunatum*

A *tum species, & gratia præstat. &c.* M. Tul. lib. 1. epist. ad Quinct. Fratr. *tamen species ipsa tam gratiosi liberti, aut serui, dignitatem habere nullam potest.* vide, quæ annotauimus ad illum locum, *Si fortunatum species, &c.*

Loco, re] gradu, & pecunia, seu copiis rei familiaris.

Non es avarvs] innuit eum, qui beatè viuere cupiat, ab omni animi perturbatione vacuum, ac liberum esse oportere: neque satis esse, si vno vitio careat: sed ei operam dandam esse, si sanus viuere velit, vt omneis animi morbos radicitus euellat.

Qvid cetera iam simvl] sic habent libri omnes veteres, longè (opinor) concinnius, & venustius, quàm vulgati, *num simul isto, &c.*

Caret tibi pectvs] id est, tibi ne animus ambitione vacuus & solutus est? pectus pro animo posuit, quia pectus animi sedes est, vt alibi notauimus. sic supra epist. ad August. *Mox etiam pectus præceptis format amicis.*

B Inani Ambitione] sat. 6. lib. 1. *Vita solutorum misera ambitione, grauiq;.* sat. 3. lib. 2. *quisquis Ambitione mala, aut argenti pallet amore, &c.*

Sagas] sagæ mulieres, a sagiendo, quod est acutè sentire, sunt appellatæ inquit M. Tull. vt annotauimus suprà ad Od. 27. lib. 1. *Quæ saga, quis te soluere Thessalis Magus venenis, quis poterit Deus?*

Nocturnos Lemvres] nocturnas animarum species falsas. *Lemures, laruæ nocturnæ, & terrificationes imaginum & bestiarum.* Varro de vita pop. Ro. *Quibus temporibus in sacris fabam iactant noctu, ac dicunt se lemures domo extra ianuam eiicere.* ex Nonio. Sosipater autem lib. 1. Lemures (inquit) νυκτερινοὶ δαίμονες, id est, nocturni dæmones.

Portentaqve Thessala] τέρατα, θαύματα, miracula rerum, quæ edunt Thessali carminibus, & venenis.

Nataleis grate nvmeras?] id est, tui generis auctores, & incunabula tua libenter commemoras? multos enim suorum parentum, & sui generis pudet, ac pœnitet. alij per nataleis,
C annos & ætatem duntaxat significari volunt. Iam quia annorum multitudo propinquitatem mortis denuntiat, plerosque pudet de annis suis confiteri. *nataleis* autem subintellige *dies*. Vel dic *nataleis* integrum esse, vt vult Seruius: qui ita scribit ad illum Virgilij versum, Palæm. *Phyllida mitte mihi, meus est natalis, Iola: Sanè cum apud maiores natalis plenum fuerit, posteritas natalis dies dicere cœpit. Nam cum Horatius dixerit,* Nataleis gratè numeras: Iuuenalis ait, *Natali, Coruine, die mihi dulcior hæc lux.*
D

Spinis de Plvribvs] per spinas, ægritudines, angores, vitia denique animorum significantur, vt sup. epist. ad Villicum lib. 1. *Certemus spinas animóne ego fortius, an tu Euellas agro.*

Decede p.] decede de loco, & de via, seu de statione vitæ: da locum melioribus. sup. Od. 6. lib. 2. *ubi non Hymetto Mella decedunt.* succedere, & decedere inter se opponuntur. dicimus enim, decedere de prouincia, de vita.

Tempvs abire tibi est, ne p. l.] sic Lucret. lib. 3. *Nunc aliena tua tamen ætate omnia mitte. Æquo animóque, agedum, iam aliis concede: necesse est.* Sed pauci sunt, qui tanquam conuiuæ satuti, decedant de vita, vt ait sat. 1. libr. 1. in extrem. atqui nihil est tam secundum naturam, quàm homini seni, emori.
E

Lvsisti satis] diu operam rebus amatoriis & venereis dedisti, ἱκανῶς ἠφροδισίασας. hæc enim vis est huius verbi interdum, vt suprà diximus ad illum locum, *Nec lusisse pudet, sed non incidere ludũ.* Sæpenumero autem hæc tria coniungi solent, esse, bibere, ludere. Liuius Andron. *Adsatim edi, bibi, lusi.* Epigramma Sardanapali apud Athen. lib. 12. ἐγὼ δ' ἐβασίλευσα, καὶ ἄχρις ἑώρων τοῦ ἡλίου φῶς, ἔπιον, ἔφαγον, ἠφροδισίασα, id est, ego regnaui, & quãdiu solis lumẽ aspexi, edi, bibi, rebus venereis vsus sum, &c. Plautus Milite glor. *Es, bibe, atque animo obsequere mecum, atque onera te hilaritudine.* Idẽ Pseudolo. *qui se suámque ætatem bene curant: Edunt, bibunt, scortantur.*

Lasciva decentivs ætas] adulescentia, vel iuuenta, quam magis decet delicias facere, & voluptatibus indulgere.
F

A # Lambinus lectori. D

Scio, viros huiusce ætatis doctissimos & scripsisse, & edidisse in hunc librum commentarios: quæ res
me sanè deterrere debebat, ne quid meorum scriptorum huc admiscerem. Verùm, cùm initiò totum
hunc poëtam explicare constituissem, atque in eam curam aliquot iam annos incubuissem, cuius mei
consilij participes essent, & conscij homines mihi amicissimi, ijdémque eruditissimi: non existimaui,
mihi hanc laboris à me suscepti partem, etiam si ab alijs esset occupata, prætermittere, aut deprecari li-
cere, veritus ne nonnulli, si huius nominis solutionem aliis delegarem, neque totum hoc æs alienum
egomet meis nummis dissoluerem: hoc quicquid est, acerbius à me exigerent, mecúmque summo iu-
re experirentur, & ex syngrapha agerent. Verumtamen eam moderationem in hac mei pensi parte per
soluenda adhibere institui, vt vno tempore & iis satisfacerem, qui integram à me huius æris alieni dis-
solutionem flagitarent, & eos non offenderem, qui hoc reliquum à locupletioribus exigere mallent:
statuíque mihi ingenuos, & candidos opifices imitandos esse, qui posteaquam ad partem aliquam ope
ris à se conducti, ac suscepti difficilem peruenerunt, quam intelligant neque se satis cumulatè absolue-
re posse, & alios ornatius, ac politius, quàm se, perfecturos esse, ad operis locatorem vltro accedunt: de-
nuntiant, atque ingenuè fatentur se in hac operis parte minus ei satisfacere posse: docent, alios esse
præstantiores, non solùm omnibus notos, verùm etiam nobileis, & claros, qui eam summo artificio
elaboratę, polirissimáque arte perficere possint: demonstrant, eorum copiam esse paratam, atque in
medio positam: suadent, vt iisdem condicionibus, eadémque mercede, & impensa, illorum opera vta-
tur potius, quàm sua. Horum igitur exemplo humanissimos, optimósque lectores, quibus me totum
B hoc pensum Horatianum debere non nego, oro, atque obsecro, vt me hanc de arte poëtica ad Pisones E
epistolam strictim attingere sinant: hortor, vt integram, plenam, vberem, ac perpolitam eius explana-
tionem à Francisco Luisino, Iacobo Grisolio, Achille Statio Lusitano, quem Romæ cognoui, alı́isque
doctissimis viris, petant: ab illorum fontibus se quantumuis magnam sitim expleturos esse confidant:
meos riuulos vel prætereant, vel ita leuiter degustent, vt intelligant, eos non sitientibus faucibus pro
luendis, sed primoribus labris modicè duntaxat irrigandis esse comparatos. De inscriptione autem hu
ius libri, seu epistolæ ad Pison. de arte poët. paucis tibi lector, sententiá quorundam doctorum no-
stræ ætatis virorum, & meam aperiam. Illi igitur eam inter epistolas referendam, & ita inscribendam
censent, *ad Pisones*: nihil præterea: à quibus dissentire difficile est. Nam, quin ad Pisones scripta sit,
quemadmodum aliæ ad Mæcenatem, aliæ ad Iulium Florum: vna, ad Augustum: aliæ ad alios, negari
id quidem non potest. Neque est, quòd quemquam vel longitudo, vel argumentum moueat. De lon-
gitudine facilis responsio est. Epistola ad Augustum, epistola ad Iulium Florum lib. 2. longæ sunt. Pla-
tonis, & M. Tull. epistolæ quædam sunt longissimæ, quæ tamen non iccircò epistolarum nomen amit-
tunt. De argumento, suo quæque epistola constat argumēto: neque debent esse inanes epistolæ. Exem
pli causa, in prima epistola lib. 1. hortatur ad studium philosophiæ, eius vtilitatem demonstrat, vulgi
opinionem sequi vetat. in secunda, arrepta ex Homero occasione, philosophiam quoque commen-
dat: errare homines, qui multo maiorem corporis, & rerum externarum curam habeant, quàm ani-
mi: frustra enim quæri cetera bona, eorúmque possessionem inutilem esse, nisi animus sit omni pertur-
batione, & motu à ratione auerso, tanquam morbo, vacuus, & purgatus. eam, quæ est ad Numicium, li-
cet ita inscribere, *De finibus bonorum*. epistola ad Fuscum Aristiū ita inscribi potest, *De comparatione vi-
tæ rustica, & tranquillæ cum vita vrbana, & turbulenta.* epistola ad Augustum tota est de veteribus, &
C nouis poëtis. in secūda lib. 2. ad Iul. Florum primùm exponit, quamobrem olim sese ad versus scriben- F
dos contulerit: deinde ad extremum concludit satius esse omisso studio poëtico, & relictis versibus, ac
nugis rectè viuendi disciplinam colere, & persequi. Possem eodem modo singulas epistolas percur-
rere, & quódnam sit cuiusque argumentum indicare, nisi vererer, ne alieno loco hæc videar inculcare.
Sic igitur Horatius in hac ad Pisones epistola, cùm de omni poeseos genere disputat, tùm maxime de
comœdia, & tragœdia vtilissima præcepta dat, non vt philosophus, sed vt poëta. Hæc me ratio adduxit,
vt putem cum multis doctis, primùm hanc esse epistolam, deinde simpliciter ita esse inscribendam *epi-
stola ad Pisones*. Quòd si quis volet hæc addi, *de arte poëtica*, non reclamabo, modò idem facere licere in
omnibus epistolis, fateatur. Ego interea tamen receptam consuetudinem, vulgíque opinionem in eo
secutus sum, quód hunc titulum *de arte poëtica* retinui: in altero, quòd epistolam appellaui, doctorum
sententiam approbaui.

A EPISTOLA DE ARTE Poëtica ad Pisones.

HVMANO capiti ceruicem pictor equinam
Iũgere si velit, & varias inducere plumas,
Vndique collectis membris, vt turpiter atrum
Desinat in piscẽ mulier formosa supernè:
Spectatum admissi risum teneatis amici?
Credite Pisones, isti tabulæ fore librum
Persimilẽ, cuius, velut ægri somnia, vanæ
Fingẽtur species, vt nec pes, nec caput vni
Reddatur formæ. pictoribus, atque poetis
B Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.
Scimus, & hanc veniam petimúsque, damúsque vicissim.
Sed nõ, vt placidis coëant immitia: nõ vt
Serpẽtes auibus geminẽtur, tigribus agni.
Inceptis grauibus plerumque, & magna professis
Purpureus, latè qui splendeat, vnus, & alter
Assuitur pannus, cùm lucus, & ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluuius describitur arcus.
C Sed nunc non erat his locus, & fortasse cupressum
Scis simulare. quid hoc, si fractis enatat exspes
Nauibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit
Institui: currente rota cur vrceus exit?
Denique sit quod vis, simplex duntaxat, & vnum.
Maxima pars vatum, pater, & iuuenes patre digni,
Decipimur specie recti. breuis esse laboro?
Obscurus fio. sectantem læuia nerui
Deficiunt, animíque: professus grandia, turget: D
Serpit humi tutus nimiùm, timidúsque procellæ.
Qui variare cupit rẽ prodigialiter vnã:
Delphinũ siluis appingit, fluctibus aprũ.
In vitium ducit culpæ fuga, si caret arte.
Æmilium circa ludum faber imus & vngueis
Exprimet, & molleis imitabitur ære capillos:
Infelix operis summa, quia ponere totum
Nesciet. hunc ego me, si quid componere curem,
Non magis esse velim, quàm naso viuere prauo, E
Spectandũ nigris oculis, nigroque capillo.
Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus, & versate diu, quid ferre recusent,
Quid valeant humeri. cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc virtus erit, & Venus, aut ego fallor,
Vt iam nũc dicat iam nũc debentia dici:
Pleraque differat, & præsens in tempus omitat. F
Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.
In verbis etiam tenuis, cautusq; serendis,
Dixeris egregie, notum si callida verbum
Reddiderit iunctura nouum. si forte necesse est
Indiciis monstrare recentibus abdita rerum, &
Fingere cinctutis nõ exaudita Cethegis:
Continget, dabiturq; licentia sumta pudenter.
Et noua, fictáque nuper habebunt verba fidem, si

A *Græco fonte cadent, parcè detorta. quid autem*
Cæcilio, Plautoq; dabit Romanus, adẽtũ
Virgilio, Varioque? ego cur acquirere pauca,
Si possum, inuideor? cùm lingua Catonis, & EnnI
Sermonẽ patriũ ditauerit, & noua rerũ
Nomina protulerit? licuit, sempérque licebit,
Signatũ præsente nota producere nomen.
Vt siluæ folijs pronos mutantur in annos:
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas:
B *Et iuuenũ ritu florẽt modò nata, vigẽtq;.*
Debemur morti nos, nostráque: siue receptus
Terra Neptunus classeis Aquilonibus arcet,
Regis opus: sterilísve diu palus, aptáque remis
Vicinas vrbeis alit, & graue sentit aratrum:
Seu cursum mutauit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius: mortalia facta peribunt:
Ne dum sermonum stet honos, & gratia viuax.
C *Multa renascentur, quæ iam cecidere: cadéntque,*
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet vsus:
Quem penes arbitrium est, & ius, & norma loquendi.
Res gestæ, regũq;, ducũq;, & tristia bella
Quo scribi possent numero, monstrauit Homerus.
Versibus impariter, iunctis querimonia primùm,
Pòst etiã inclusa est voti sententia cõpos.
Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,
Grãmatici certant: & adhuc sub iudice lis est, D
Archilochũ proprio rabies armauit iãbo.
Hunc socci cepere pedem, grandesq; cothurni,
Alternis aptũ sermonibus, & populareis
Vincentẽ strepitus, & natũ rebus agẽdis.
Musa dedit fidibꝰ diuos, puerosq; deorũ,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et iuuenũ curas, & libera vina referre.
Descriptas seruare vices, operũq; colores,
Cur ego, si nequeo, ignoroq;, poeta salutor?
Cur nescire pudens praue, quàm discere malo?
Versibus exponi tragicis res comica non vult: E
Indignatur item priuatis, ac prope socco
Dignis carminib. narrari cena Thyestæ.
Singula quæque locum teneãt sortita decenter.
Interdũ tamen & vocem comœdia tollit:
Iratúsq; Chremes tumido delitigat ore.
Et tragicus plerumq; dolet sermone pedestri.
Telephus, & Peleus, cùm pauper, & exsul vterque,
Proijcit ampullas, & sesquipedalia verba,
Si curat cor spectantis tetigisse querela
Non satis est pulchra esse poemata: dulcia sunto: F
Et quocumque volent, animum auditoris agunto.
Vt ridentibus arridẽt: ita flentibus assunt
Humani vultus. si vis me flere. dolẽdũ est
Primùm ipsi tibi: tunc tua me infortunia lædent,
Telephe, vel Peleu. malè si mandata loqueris,
Aut dormitabo, aut ridebo. tristia mæstũ
Vultũ verba decent: iratũ, plena minarũ:
Ludentem, lasciua: seuerum, seria dictu.
Format enim natura prius nos intus ad omnem

A *Fortunarum habitum: iuuat, aut impellit ad iram:* *(& angit:*
Aut ad humum mærore graui deducit,
Post effert animi motus interprete lingua.
Si dicentis erunt fortunis absona dicta:
Romani tollent equites, peditesq́; cachinnum. *(Erósne:*
Intererit multùm Dauúsne loquatur,
Maturúsne senex, an adhuc florente iuuenta *(nutrix:*
Feruidus, an matrona potens, an sedula
Mercatórne vagus, cultorne virentis agelli: *(Argis.*
Colchus, an Assyrius: Thebis nutritus, an
B *Aut famam sequere: aut sibi conuenientia finge*
Scriptor. honoratum si forte reponis Achillem:
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Iura neget sibi nata: nihil non arroget armis:
Sit Medéa ferox, inuictáque: flebilis Ino:
Perfidus Ixion: Io vaga: tristis Orestes.
Si quid inexpertum scenæ committis, & audes
Personã formare nouã: seruetur ad imũ,
Qualis ab incepto processerit: & sibi constet.
C *Difficile est propriè cõmunia dicere: tuq́;*
Rectius Iliacum carmẽ deducis in actus,
Quàm si proferres ignota, indictáque primus.
Publica materies priuati iuris erit, si
Nec circa vilẽ, patulũq́; moraberis orbẽ:
Nec verbũ verbo curabis reddere fidus
Interpres: nec desilies imitator in arctum,
Vnde pedem refferre pudor vetet, aut operis lex:
Nec sic incipies, vt scriptor cyclicus olim,
Fortunã Priami cãtabo, & nobile bellũ.
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturiẽt mõtes: nascetur ridiculus mus. D
Quãto rectius hic, qui nil molitur ineptè?
Dic mihi Musa virum, captæ post tempora Troiæ,
Qui mores hominum multorum vidit, & vrbeis. *(lucem*
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare
Cogitat, vt speciosa dehinc miracula promat, *(pe Charybdin.*
Antiphatem, Scyllámque, & cum Cyclo-
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri, *(ab ouo.*
Nec gemino bellum Troianum orditur
Semper ad euentum festinat: & in medias res
Nõ secus, ac notas, auditorẽ rapit: &, quæ E
Desperat tractata nitescere posse, relinquit.
Atq; ita mentitur: sic veris falsa remiscet,
Primo ne mediũ, medio ne discrepet imũ.
Tu quid ego, & populus mecum desideret, audi.
Si plausoris eges aulæa manentis, & vsq;
Sessuri, donec cantor, vos plaudite, dicat:
Ætatis cuiusq; notandi sunt tibi mores:
Mobilibúsque decor naturis dandus, & annis. *(certo*
Reddere qui voces iam scit puer, & pede
Signat humum: gestit paribus colludere, & iram *(horas.* F
Colligit, ac ponit temerè: & mutatur in
Imberbis iuuenis tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibúsque, & aprici gramine campi:
Cereus in vitium flecti, mõitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidúsque, & amata relinquere pernix.
Conuersis studijs, ætas, animusq́; virilis
Quærit opes, & amicitias: inseruit honori:
Commisisse cauet, quod mox mutare laboret.

Multa

A Multa senem circumueniunt incommoda: vel quod
Quærit, & inuentis miser abstinet, ac timet vti:
Vel quòd res omneis timidè, gelidéque ministrat,
Dilator, spe longus, iners, auidusq; futuri,
Difficilis, querulus, laudator tẽporis acti
Se puero: censor, castigatórq; minorum.
Multa ferunt anni venientes commoda secum:
Multa recedẽtes adimũt: ne fortè seniles
Mandẽtur iuueni partes, pueroq; viriles:
Semper in adiunctis, æuóque morabimur aptis. B
Aut agitur res in scenis, aut acta refertur.
Segnius irritant animos dimissa per aurẽ,
Quàm, quæ sunt oculis subiecta fidelibus: &, quæ
Ipse sibi tradit spectator. non tamen intus
Digna geri, promes in scenam: multáque tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.
Nec pueros corã populo Medéa trucidet:
Aut humana palàm coquat exta nefarius Atreus?
Aut in auem Procne vertatur: Cadmus in anguem. C
Quodcumque ostendis mihi sic, incredulus odi.
Neve minor, neu sit quinto productior actu
Fabula, quæ posci vult, & spectata reponi.
Nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus
Inciderit: nec quarta loqui persona laboret.
Actoris parteis chorus, officiumq; virile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducat, & hæreat aptè.
Ille bonis faueatq;, & consilietur amicè: D
Et regat iratos: & amet peccare timenteis.
Ille dapes laudet mensæ breuis: ille salubrẽ
Iustitiam, legesq;, & apertis otia portis.
Ille tegat commissa: deósque precetur, & oret,
Vt redeat miseris, abeat fortuna superbis.
Tibia non, vt nunc, orichalco iuncta, tubæque
Æmula: sed tenuis, simpléxque foramine pauco
Aspirare, & adesse choris erat vtilis, atq;
Nondum spissa nimis cõplere sedilia flatu.
Quò sanè populus numerabilis, vtpote paruus, E
Et frugi, castusq; verecundusq; coibat.
Postquàm cœpit agros extendere victor, & vrbem
Latior amplecti murus, vinóque diurno
Placari Genius festis impune diebus:
Accessit numerísque modísque licentia maior.
Indoctus quid enim saperet, libérque laborum,
Rusticus vrbano cõfusus, turpis honesto?
Sic priscæ motumq;, & luxuriam addidit arti
Tibicen: traxítque vagus per pulpita vestem. F
Sic etiam fidibus voces creuere seueris:
Et tulit eloquium insolitum facundia præceps:
Vtiliumq; sagax rerum, & diuina futuri
Sortilegis nõ discrepuit sentẽtia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum,
Mox etiam agresteis satyros nudauit, & asper
Incolumi grauitate iocũ tentauit, eó quòd
Illecebris erat, & grata nouitate morãdus
Spectator, functúsque sacris, & potus, & exlex.
Verùm ita risores, ita cõmendare dicaceis
Conueniet

A Coueniet satyros: ita vertere seria ludo:
Ne, quicumque deus, quicumque adhibebitur heros,
Regali cõspectus in auro nuper, & ostro,
Migret in obscuras humili sermone tabernas:
Aut, dum vitat humum, nubeis, & inania captet.
Effutire leueis indigna tragœdia versus:
Vt festis matrona moueri iussa diebus,
Intererit satyris paulùm pudibunda proteruis.
Non ego inornata, & dominantia nomina solùm,
B Verbaque, Pisones, satyrorum scriptor amabo:
Nec sic enitar tragico differre colori,
Vt nihil intersit Dauusne loquatur, & audax
Pythias, emũcto lucrata Simone talentũ:
An custos, famulusq; dei Silenus alũni.
Ex noto fictũ carmẽ sequar, vt sibi quiuis
Speret idẽ: sudet multũ, frustráq; laboret,
Ausus idem: tantum series, iuncturáque pollet:
Tantùm de medio sumtis accedit honoris.
Siluis deducti caueant, me iudice, Fauni,
Ne velut innati triuiis, ac pæne forenses,
Aut nimiùm teneris iuuenẽtur versibus
C vmquam: (dicta.
Aut immunda crepent, ignominiosaque
Offenduntur enim, quibus est equus, & pater, & res: (emtor
Nec, si quid fricti ciceris probat, & nucis
Æquis accipiunt animis, donántve corona.
Syllaba longa breui subiecta, vocatur Iambus,
Pes citus: vnde etiam trimetris accrescere iussit
Nomẽ Iambeis. cùm senos redderet ictus:
Primus ad extremum similis sibi. non ita pridem,
Tardior vt paullo, grauiórque veniret D ad aureis,
Spondéos stabileis in iura paterna recepit
Commodus, & patiens: non vt de sede secunda
Cederet, aut quarta socialiter. hic & in Atti
Nobilibus trimetris appàret rarus, & Enni.
In scenã missos magno cum põdere versus,
Aut operæ celeris nimiùm, curaq; carẽtis,
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
Non quiuis videt immodulata poemata iudex: (tis.
Et data Romanis venia est indigna poe-
E Iccircóne vager, scribámque licenter: an omneis
Visuros peccata putẽ mea tutus, & extra
Spem veniæ cautus? vitaui deniq; culpã:
Non laudẽ merui. vos exemplaria Græca
Nocturna versate manu, versate diurna.
At vestri proaui Plautinos & numeros, &
Laudauere sales, nimiũ patiẽter vtrũq;,
Ne dicã stultè, mirati: si modò ego, & vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto:
Legitimúmque sonum digitis callemus, & aure.
Ignotum tragicæ genus inuenisse camœnæ
Dicitur, & plaustris vexisse poemata F Thespis:
Quæ canerent, ageréntque peruncti fæcibus ora.
Post hunc personæ, pallæq; repertor honestæ
Æschylus & modicis instrauit pulpita tignis:
Et docuit magnúmque loqui, nitiq; cothurno.
Successit vetus his comœdia, non sine multa
Laude: sed in vitium libertas éxcidit, & vim

Dignam

A *Dignam lege regi. lex est accepta, chorúsque*
Turpiter obticuit, sublato iure nocendi.
Nil intentatum nostri liquere poetæ:
Nec minimum meruere decus, vestigia Græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta:
Vel, qui prætextas, vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret, clarísve potentius armis,
Quàm lingua, Latium, si non offenderet vnum-
Quemque poetarum limæ labor, & mora. vos ô
B *Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod non*
Multa dies, & multa litura coercuit: atq;
Præfectũ, decies nõ castigauit, ad vnguẽ:
Ingenium misera quia fortunatius arte
Credit, & excludit sanos Helicone poetas
Democritus: bona pars non vngueis pone recurat,
Non barbam: secreta petit loca: balnea vitat.
Nanciscetur enim pretiũ, nomẽq; poetæ,
Si tribus Anticyris caput insanabile numquam
Tonsori Licino commiserit. O ego læuus,
C *Qui purgo bilem sub verni temporis horam.*
Non alius faceret meliora poemata. verũ
Nil tãti est. ergo fungar vice cotis, acutũ
Reddere quæ ferrum valet, exsors ipsa secandi.
Munus, & officium, nil scribens ipse docebo:
Vnde parentur opes: quid alat, formétq; poetam:
Quid deceat, quid non: quò virtus, quò ferat error.
Scribendi rectè, sapere est & principiũ, & fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ: D
Verbáque prouisam rem non inuita sequentur.
Qui didicit, patriæ quid debeat, & quid amicis:
Quo sit amore parens, quo frater amandus, & hospes:
Quod sit conscripti, quod iudicis officiũ: quæ
Partes in bellum missi ducis: ille profectò
Reddere personæ scit conuenientia cuiq;.
Respicere exẽplar vitæ, morumq; iubebo
Doctum imitatorem: & veras hinc ducere voces.
Interdum speciosa locis, moratáque rectè
Fabula, nullius Veneris, sine pondere, & arte, E
Valdius oblectat populum, meliusq; moratur,
Quàm versus inopes rerum, nugæq; canoræ.
Graijs ingeniũ, Graijs dedit ore rotundo
Musa loqui, præter laudẽ, nullius auaris.
Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in parteis centũ diducere. dicat
Filius Albini, si de quinquunce remota est
Vncia: quid superat? poteras dixisse triẽs: eu,
Rem poteris seruare tuam. redit vncia: quid fit? F
Semis. at hæc animos ærugo, & cura peculi
Cùm semel imbuerit, speramus carmina fingi
Posse linenda cedro, & læui seruanda cupresso?
Aut prodesse volunt, aut delectare poetæ:
Aut simul & iucunda, & idonea dicere vitæ.
Quicquid præcipies, esto breuis: vt citò dicta
Percipiant animi dociles, teneántque fideles.

Omne

A *Omne ſuperuacuum pleno de pectore manat.* (ris.
Ficta voluptatis cauſa, ſint proxima ve-
Nec, quodcumque volet, poſcat ſibi fabula credi:
Neu pranſæ Lamiæ viuum puerum extrahat aluo.
Centuriæ ſeniorũ agitãt expertia frugis:
Celſi prætereunt auſtera poëmata Rhamnes.
Omne tulit punctum, qui miſcuit vtile dulci,
Lectorẽ delectando, pariterq; monendo.
Hic meret æra liber Soſiis: hic & mare tranſit,
B *Et longum noto ſcriptori prorogat æuum.*
Sunt delicta tamen, quibus ignouiſſe velimus.
Nam neque chorda ſonum reddit, quem vult manus, & mens:
Poſcentiq; grauẽ perſæpe remittit acutũ:
Nec ſemper feriet, quodcumque minabitur, arcus.
Verùm, vbi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit:
Aut humana parùm cauit natura. quid ergo?
Vt ſcriptor ſi peccat idem librarius vſq;,
C *Quamuis eſt monitus, venia caret: & citharœdus* (dem:
Ridetur, chorda qui ſemper oberrat ea-
Sic mihi, qui multum ceſſat, fit Cherilus ille, (& idem
Quem bis, tẽrque bonum, cum riſu miror:
Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.
Verùm opere in longo fas eſt obrepere ſomnum.
Vt pictura, poëſis erit, quæ ſi propius ſtes,
Te capiat magis: & quædam, ſi longius abſtes. (videri:
Hæc amat obſcurum: volet hæc ſub luce
Iudicis argutũ quæ non formidat acumẽ. D
Hæc placuit ſemel: hæc decies repetita placebit.
O maior iuuenũ, quãuis & voce paterna
Fingeris ad rectum, & per te ſapis: hoc tibi dictum
Tolle memor: certis medium, & tolerabile rebus
Recte concedi. conſultus iuris, & actor
Cauſarũ mediocris abeſt virtute diſerti
Meſſalæ: neſcit quantũ Caſcellius Aulus:
Sed tamen in pretio eſt. mediocribus eſſe poetis
Non dI, non homines, non conceſſere columnæ.
Vt gratas inter mẽſas ſymphonia diſcors, E
Et craſſum vnguentum, & Sardo cum melle papauer,
Offendunt, poterat duci quia cena ſine iſtis: (iuuandis,
Sic animis natum, inuentúmque poema
Si paulum à ſummo diſceſſit, vergit ad imum.
Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis: (ſcit:
Indoctusq; pilæ, diſcíue, trochíue quie-
Ne ſpiſſæ riſum tollant impune coronæ.
Qui neſcit, verſus tamen audet fingere. quid ni?
Liber, & ingenuus, præſertim cenſus equeſtrem F
Summam nummorum, vitióque remotus ab omni.
Tu nihil inuita dices, faciésve Minerua:
Id tibi iudicium eſt: ea mens. ſi quid tamen olim
Scripſeris, in MecI deſcendat iudicis aureis, (tur in annum.
Et patris, & noſtras: nonúmque prema-
Membranis intus poſitis delere licebit,
Quod non ediderís: neſcit vox miſſa reuerti. (deorum
Silueſtreis homines ſacer, interpréſque
Cædibus,

A Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigreis rabidósque leones,
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
Ducere, quò vellet. fuit hæc sapientia quondam:
Publica priuatis secernere, sacra profanis:
Concubitu prohibere vago: dare iura maritis:
Oppida moliri: leges incidere ligno.
Sic honor, & nomen diuinis vatibus, atq;
Carminibus vênit. post hos insignis Homerus,
B Tyrtæúsq; mares animos in Martia bella
Versibus exacuit. dictæ per carmina sortes:
Et vitæ mõstrata via est: & gratia regum
Pieriis tentata modis: ludusq; repertus,
Et longorum operũ finis: ne forte pudori
Sit tibi Musa lyræ sollers, & cantor Apollo.
Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. ego nec studium sine diuite vena,
Nec rude quid prosit, video, ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & coiurat amicè.
Qui studet optatã cursu cõtingere metã,
C Multa tulit, fecitq; puer: sudauit, & alsit:
Abstinuit Venere, & vino. qui Pythia cantat
Tibicen, didicit prius, extimuitq; magistrum.
Nunc satis est dixisse, ego mira poëmata pango.
Occupet extremum scabies: mihi turpe relinqui est:
Et, quod non didici, sanè nescire fateri.
Vt præco, ad merceis turbam qui cogit emendas,
Assentatores iubet ad lucrum ire poeta,
Diues agris, diues positis in fœnore nũmis.
Si verò est, vnctũ qui rectè ponere possit:
Et spondere leui pro paupere, & eripere atris D
Litibus implicitum: mirabor, si sciet inter
Noscere mendacẽ, verũq; beatus amicũ.
Tu seu donaris, seu quid donare voles cui.
Nolito ad versus tibi factos ducere plenũ
Lætitiæ. clamabit enim pulchrè, benè, rectè:
Pallescet super his: etiam stillabit amicis
Ex oculis rorẽ: saliet: tundet pede terram:
Vt, qui cõducti plorant in funere, dicunt,
Et faciunt propè plura dolentibus ex animo sic
Derisor vero plus laudatore mouetur.
Reges dicuntur multis vrgere culullis,
Et torquere mero, quem perspexisse laborant, E
An sit amicitia dignus. si carmina condes:
Numquam te fallant animi sub vulpe latentes.
Quinctilio si quid recitares: corrige, sodes.
Hoc, aiebat, & hoc, melius te posse negares,
Bis, térq; expertũ frustra: delere iubebat:
Et male tornatos incudi reddere versus.
Si defendere delictum, quàm vertere malles:
Nullum vltrà verbum, aut operam insumebat inanem,
Quin sine riuali teq;, & tua solus amares: F
Vir bonus & prudens versus reprehendet inerteis:
Culpabit duros: incomtis allinet atrum
Transuerso calamo signum: ambitiosa recidet
Ornamenta: parum claris lucem dare coget:
Arguet ambiguè dictum: mutanda notabit:
Fiet Aristarchus: nec dicet, cur ego amicum
Offendam in nugis? hæ nugæ seria ducent
In mala derisum semel, exceptúmque sinistrè.

A *Vt, mala quem scabies, aut morbus regius*
vrget,
Aut fanaticus error, & iracunda Diana:
Vesanū tetigisse timēt, fugiuntq́; poetam,
Qui sapiunt: agitant pueri, incautiq́; se-
quuntur.
Hic, dum sublimeis versus ructatur, &
errat:
Si veluti merulis intentus décidit auceps
In puteum, foueámve: licet, succurrite,
longum
Clamet, io, ciues: non sit, qui tollere curet.
Si curet quis opem ferre, & demittere
funem:
B *Qui scis, an prudens huc se deiecerit? atq́;*
Seruari nolit? dicam, Siculique poetæ
Narrabo interitum. deus immortalis ha-
beri
Dum cupit Empedocles: ardentem frigi-
dus Ætnam
Insiluit, sit ius, liceatq́; perire poetis.
Inuitum qui seruat, idem facit occidenti.
Nec semel hoc fecit: nec, si retractus erit,
iam
Fiet homo, & ponet famosæ mortis amo-
rem,
Nec satis appâret, cur versus factitet:
vtrùm
Minxerit in patrios cineres: an triste bi-
C *dental*
Mouerit incestus. certè furit: ac velut
vrsus,
Obiectos caueæ valuit si frangere clatros,
Indoctū, doctūq́; fugat recitator acerbus:
Quem vero arripuit, tenet, occíditq́, le-
gendo,
Non missura cutem, nisi plena cruoris hi-
rudo.

Hvmano capiti cervicem] poëma, quod non constat ex conuenientibus, aptis, propriis, accommodatis partibus: sed disconuenientibus, alienis, disparis formæ æquè ridiculum est, vt hoc monstrum, quod hic ab Horatio describitur. sit igitur opus, quod instituis, vnum quoddam corpus, simplex, vnius formæ, sibi constans, & conueniens, & sui simile: non multiplex non dispar, non inæquale, non disconueniens. hoc præceptum pertinet ad argumētum operis, quod *μῦθον* appellat Aristot. D

Vndiqve collatis membris] omnium animalium membris collatis, & corrogatis ad hoc monstrum constituendum.

Atrvm] nigrum, deformem, horribilem. talia enim ferè nobis videtur quæ nigra sunt. vt Od. 3. lib. 2. *Et sororū Fila trium patiuntur atra.* & Od. 13. eiusd. lib. *Demittit atras bellua centiceps Aureis.*

Svperne] à superiore parte. sat. 7. lib. 2. *peccáve supernè*, & Od. 20. lib. 2. *Et album mutor in alitem Superne.*

Velvt ægri somnia] sic habent omnes nostri libri veteres: neque aliter vulgati. nam *ægris somnia*, quod quibusdam placere videtur, mihi nullo modo probatur, neque ferri potest.

Vt nec pes nec capvt vni R] idest, vt nullum corporis membrum ad vnam aliquam totius corporis formam referri possit: vel, vt nullum corporis membrum vni formæ proportione respondeat. E

Pictoribvs, atqve poetis] opponet aliquis, idem licere poetis, quod pictoribus.

Æqva] æqualis. Plato tamen lib. 4. de rep. negat poetis esse permittendum, vt dicant, quicquid sibi videatur, his verbis: *οὐ δεῖ ἐπιτρέπειν τοῖς ποιηταῖς λέγειν ὅ,τι φίλον.*

Scimvs] respondet Horatius.

Coeant] coniungantur. epist. ad Torqu. *vt coëat par, Iungaturq́; pari.*

Serpentes avibvs gemin. tigr. ag.] fiant monstrosa quædam animalia biformia, non specie solùm, verùm etiam cogitatione horribilia: vt animal ex aue & serpente conflatū & præterea alterum ex tigre, & agno.

Inceptis gravibvs, &c.] docet ea, quæ adhiberi solent ornandi causa, nihil ad id, quod agitur, pertinentia, vt longas degressiones à proposito, & descriptiones ineptas, & quæ Græci vocant *ἐπεισόδια* à re admodū aliena esse fugienda.

Cvm lvcvs et ara D.] omnis lucus, Dianæ sacer est, etiam si quis lucus singularis alius interdum diis consecretur. F

Flvmen Rhenvm] sic habent omnes ferè libri manuscr. & item vulgati: nisi quod in vno atque altero reperi *Rhenι.* sic locutus est sup. Od. 4. lib. 4. *Metaurum flumen.*

Fortasse cvpressvm Scis simvlare] fortasse (inquit Horatius) scis cupressum bellè admodum penicillo exprimere, idest, ornamenta inania, nihilque ad opus institutū pertinentia, quæ *πάρεργα* appellant Græci, vt descriptiones fluuiorum, siluarum, aliorumque locorū: quæ tam aliena sunt a poëmate incepto, & suscepto, quàm cupressus à naufrago, quem pictor aliquis depingēdū suscepit. quid tū, si tibi naufragiū pingendum locatum est: aut siquid aliud pingendum suscepisti? quid cupressui cum naufragio? Aiunt prouerbium in eos conuenire, qui id, quod vnum sciunt, fortasse non valdè magnum, quouis loco ineptè, atque intempestiue inculcant, ab illo

A illo imperito pictore natum, qui à naufrago conductus, vt in tabula naufragium eius depingeret, quærebat ab eo, nũ cupressum appingi vellet. Sed videtur in eos potius quadrare, qui artis caput ignorant, leuia & minuta quædam, & rudimenta dumtaxat [illegible] natũ à rudi quodam pictore, qui vt in tabula naufragii imaginem pingeret, cõductus, nihil præter cupressum & similia, quæ ab iis qui primùm artem pingendi discunt, pingi consueuerunt, pingere potuit.

SI FRACT. ENAT. EXP. NAVIB. &c.] id est, si is, à quo mercedem accepisti, vt abs te pingeretur, naufragus est?

EXSPES] sine spe, naufragio videlicet facto omnium fortunarum suarum. Attius Medea: *exsul inter hostes, exspes, desertus, vagus.*

AMPHORA COEPIT INSTITVI] vsitatius est bonis scriptoribus ita loqui *Amphora cœpta est institui.* Accius, *Nam neque pretio, neque amicitia, neque vi impelli, neque prece quitus sum.* Ex M. Tullio innumera exempla colligere licet. vtitur tamen & M. Tull. hoc genere lib. 14. epist. ad Terẽt. B *si qua vis, aut si qua rapinæ fieri cœperint:* & iterum Horat. epist. ad Valam lib. 1. *vrbanus cœpit haberi.* amphora vas grande, & amplum, & quadratum, quod capit sextarios octo, & quadraginta: vrceus verò longè minor, longéque alia forma, nempe rotunda. rotam autem intellige figularem. Plaut. in Epidico, *Versutior es, quam rota figularis.* Tib. lib. 2. eleg. 3. *At tibi læta trahant Samia conuiuia testa, Fictaque Cumana lubrica terra rota.* Hor. sup. Od. 10. lib. 3. *Ne currente retro funis eat rota.*

CVRRENTE ROTA CVR VRC.] sententia huius loci hæc est. poëma amplum, & grande instituisti, seu incepisti: cur progrediente operis scriptione, extrema non respondent primis, sed sunt multo humiliora, & minutiora?

EXIT] id est, quasi ex materia prodit, seu exsistit, seu exoritur: forma enim videtur in materia delitescere: quæ manu artificis aperitur elicitur, depromitur, & in lucem pro[illegible]r, cùm opus ab artifice ex materia perficitur atque absoluitur.

DENIQVE SIT, QVOD VIS, SIMPLEX, C & [illegible]] Denique opus, seu poëma, quod instituis, non sit multiplex, neque ex partibus dissimilium formarum comp[illegible]: sed simplex, & vnum corpus. non admodũ dissimile est, quod scribit Arist. in libel. o περὶ ποιητ. ἀνάγκη ἄρα τὸν καλῶς ἔχοντα μῦθον, ἁπλοῦν εἶναι μᾶλλον, ἢ διπλοῦν. id est, necesse est fabulam bene habentem, simplicem esse potius, quàm duplicem.

MAX. PARS VATVM, &c.] hæc nõ eò pertinent, vt aliquid propriè de breuitate præcipiat, vt quidam existimãt, neque vt περὶ λέξεως, aut de verborum delectu, vt alij volunt: sed vniuersè docet, scriptorẽ acerrimi, ac limatissimi iudicij esse oportere, vt recta à prauis discernere queat, ne vitia in scribendo pro virtutibus sequatur. obscuræ enim sunt, & tenues veri, & falsi notæ, vt non nisi oculatissimi eas internoscere possint.

SPECIE RECTI] falsa, id est, quæ imitatur rectum, tùm à recto absit plurimum.

BREVIS ESSE LABORO, OBSCVRVS FIO] sine dubio breuitatẽ orationis in re, & sententia longa adhibere, obscuritatem parit. D videndum est igitur, vt orationis magnitudo sententiæ subiectæ sit æqualis, id est, vt tantùm sit verborum, quantum necesse est, quemadmodum scribit M. Tull. de orat. ad Qu. Frat. 2. quod præstare difficile est. Verùm enim verò vt ait Pindarus Pyth. ὠδ. 8. *magnæ virtutes longam orationem desiderant, et autem. qui de re magna, & longa pauca verba facere velit, sapiens auditor optandus, & quærendus est. sed orationis opportunitas*, id est, ea oratio, quæ & breuis sit, cum breuitate opus est, & longa, cum res, & tempus verborum multitudinẽ desiderant, *proinde vt omnium rerum, præcipuam laudem meretur.* verba Pindari sunt hæc, quibus tota de breuitate orationis quæstio terminari, ac transigi potest. Ἀρεταὶ δ' αἰεὶ μεγάλαι πολύμυθοι. βαιὰ δ' ἐν μακροῖσι ποικίλλειν, ἀκοὰ σοφοῖς. ὁ δὲ καιρὸς ὁμοίως παντὸς ἔχει κορυφάν.

SECTANTEM LÆVIA NERVI DEFICIVNT] id est, qui nimis politum, concinnum, cultum, & comtum orationis sectatur genus mollem, eneruatam, & vt loquitur ille lumbatam E orationem effi[ci]t. læuia contraria sunt asperis, vt apud Græcos λεῖα τοῖς τραχέσι.

DEFICIVNT] destituunt, deserũt. hæc enim vis est huius verbi cum acc. casu coniuncti. M. Tul. ad Seruium Sulp. lib. 4. *quòd ea me solatia deficiunt, quæ cæteris similis in fortuna non defuerunt.* pro [illegible] cælio, *dies iam me [illegible]et. si, quæ dici in eam sententiam possunt, conere [illegible]ere* Lucret. lib. 5. *Post vbi equũ validæ vires ætate [illegible], Membráque deficiunt fugienti languida vita.* Horat. sat. 1. lib. 2. *cupidum pater optime, vires Deficiunt.* & sat. 1. lib. 1. *ne se penuria victus Deficeret, metuebat.* & Tibull. ad Messallam, *meritas si carmina laudes Deficiant.*

PROFESSVS GRANDIA TVRGET] qui (vt ita dicam) grandiloquus videri vult, is nimis elatus, turgidus, atque inflatus euadit.

SERPIT HVMI] nimis humilis est. sic supra ep. 1. lib. 2. dixit, *sermones repentes per humum.*

QVI VARI. CVP. REM PRODIG.] qui narrationibus, & fabulis non verisimilibus & incredibilibus, id est, ἀπιθάνοις, opus, quod habet in F manibus, ornare studet, &c. variare est, quod Græci ποικίλλειν dicunt.

PRODIGIALITER] supra omnium hominum fidem.

DELPH. SILV. APP. FL. AP.] hoc quidem abhorret à natura. nam delphini in vndis: apri in siluis viuunt. Eleganter igitur, & concinnè, vt multa Archilochus (quemadmodum refert Stobæus) ostendens, nihil esse in hac vita tam incredibile, & præter spem, quod non sit credibile, & sperandum, sic ait, Ἐκ δὲ τοῦ καὶ πιστὰ πάντα κἀνέλπιστα γίγνεται ἀνδράσιν. μηδεὶς ἔθ' ὑμῶν εἰσορῶν θαυμαζέτω, μηδ' ἐὰν δελφῖσι θῆρες ἀνταμείψωνται νομὸν ἐνάλιον, καί σφιν θαλάσσης ἠχέεντα κύματα φίλτερ' ἠπείρου γένηται, τοῖσι δ' ἡδὺ ἢν ὄρος, id est, *ex hoc autem apparet, non omnia esse hominibus incredibilia, nec desperãda. Nemo igitur vestrum posthac si quid nouum viderit, miretur, neque cum feræ cum delphinorum pascuis sua commutarint, & illis marini fluctus terra continente fuerint gratiores: his montes, & siluæ placuerint.*

A

ÆMILIVM CIRCA LVDVM] gladiatorium à L. Æmilio Lepido nominatum.

FABER IMVS] faber quidam, cuius taberna est omnium infima, & postrema. sic loquitur sup. epist. ad Loll. 2. libr. 1. *Et imi Derisor lecti.* eadem ratione dixit *Ianus summus ab imo* epist. 1. lib. 1. & sat. 2. lib. 2. *postquam omnis res mea Ianum Ad medium fracta est.* hic igitur faber particulas quasdam corporis satis scitè exprimere poterat: totum corpus verò inscitè, atque infeliciter fabricabatur. Cum hoc confert eos scriptores, qui alicuius operis σύστασιν, id est, constitutionem, & summam conflare, aut absoluere, nequeunt, cum in partibus minutissimis describendis, atque ornandis sint tolerabiles.

INFELIX OP. SVMMA] infelix in vniuerso opere componendo.

PONERE] id est, facere, ποιεῖν: sic supr. Od. 8. lib. 4. *Sollers nunc hominem ponere, nunc deum.*

HVNC] talem me scriptorem esse, si quod opus scribere in animo haberem, nihilo magis cupiam, quàm bellis quidem oculis, & pulchro capillo præditum esse, sed naso distorto ac deformi nigri oculi, & nigri capilli olim formam commendabant, vt suprà Od. 32. lib. 1. *Et Lycum nigris oculis, nigroq; Crine decorum.*

B

AEQVAM] non grauiorem, quàm vt vires ferre possint: parem viribus. monet scriptorem, vt vires suas diligenter exploret, ne quid scribendum suscipiat, quòd cumulatè explere non possit.

VERSATE] humeris, & toto corpore. ἀλληγορία est, Nam iubet animo versare, & cogitare, quid sustinere ingenio possimus.

CVI LECTA POTENTER ERIT RES] id est, qui rem sumserit non maiorem suis viribus, sed quam ingenio, & doctrina sustinere possit, ei neque facundia, neque dispositio deerit. potenter, id est, κατ' δύναμιν: quantam rem ferre ac sustinere possit.

VIRTVS] ἀρετή, præstantia, vt M. Tull. *narrationis virtus.* Aristot. λέξεως ἀρετή. sed hæc alibi notauimus.

C

VENVS] venustas, lepos, infrà eod. lib. *Fabula nullius Veneris.*

VT IAM NVNC DICAT IAM NVNC] id est, hæc erit ordinis vis, & pulchritudo (nisi ego fallor) vt ea, quæ nunc dici debent, iam nunc dicat. in hoc consistit ordinis vis, & pulchritudo, vt, &c.

ET PRÆSENS IN TEMPVS OMITTAT] id est, vt quidam explicant, vsque eò omittat, donec dicendi tempus adsit: suo loco, & tempori seruet. Ego *præsens in tempus* positum puto pro in præsenti tempore, vt sit, differat in futurum tempus, & in præsentia omittat: atque ita locutus est M. Tull. epist. ad Brutum. *vt & in præsens sceleratos ciues timore ab impugnanda patria deterrerem, & in posterum documentum statuerè, ne quis talem amentiam vellet imitari,* & orat. 1. in Catil. *quanta tempestas inuidiæ nobis si minus in præsens tempus recenti memoria scelerum tuorum, at in posteritatem impendeat.* & T. Liuius lib. 2. *nec in præsens modo, sed in venientem etiam annum.* &c. & ipse Horat. Od. 16. lib. 3. *Lætus in præsens animus, quod vltra est, Oderit curare.*

D

HOC AMET, HOC SPERNAT] aliud probet, aliud improbet, ac reijciat. est enim boni poëtæ iudicare, quid sit dicendũ, quid non: quid priore loco, quid posteriore collocãdum: vel quid probandum, quid improbandum: quid laudandum, quid vituperandum. Profert hunc versum Seruius ad illum Virgilij locũ Georg. 2. *Me verò primum dulces ante omnia Musæ, &c.*

PROMISSI CARM. AVCTOR] i. is qui se poëtam professus est: is, qui carmen, quod se scripturum pollicitus est, condit. vel dic promissi, id est, magni. Nam qui de se aliquid promittit, magnum aliquid vult a se exspectari. infrà. *Quid tanto dignum afferet hic promissor hiatu?* & epist. superiore. *Multa fidem promissa leuant:* vel promissi, id est, editi, vt alij quidam volunt.

IN VERBIS] monet vt verba, parce admodũ, & timidè nouemus, aut fabricemur.

CAVTVS] prudens, religiosus, εὐλαβής.

TENVIS] parcus, restrictus, angustus. φειδωλός, λιτός.

E

SERENDIS] faciendis, nouandis. translatio est ab arboribus. ita statim verba cum folijs comparat.

DIXERIS EGREGIE NOTVM SI, &c.] egregia erit tua elocutio, si scita, & artificiosa verborum adiunctio, seu compositio verbum alioqui nouum, & nuper factum, reddiderit notum, insigne, ac luculentum: qualia sunt velivolum, saxifragum, & similia. hæc est huius loci sententia, quicquid alij somnient de verbis translatis: quam tamen testimonio, & auctoritate M. Tull confirmabimus ille igitur lib. 3. de oratore, scribit *tria esse in verbo simplici, quæ orator afferat ad illustrandam, atque exornandam orationem: aut inusitatum verbum, aut nouatũ, aut translatum. Nouari autem verba, quæ ab eo, qui dicit, ipso gignuntur, ac fiunt vel coniungendis verbis, vel sine coniunctione cõiungendis verbis nouantur, vt hæc, Tum pauor sapientiam mihi omnem ex animo expectorat. An non vis huius me versutiloquas malitias? videtis (inquit) versutiloquas, & expectorat, ex coniũctione facta esse verba, non nata* ex hoc loco appáret, coniuncta, seu iuncta verba à M. Tullio nominari, quæ vulgò

F

composita appellamus. Idem in oratore perf. *Ego autem etiam si quorũdam grandis, & ornata vox est poëtarum, tamen in ea cum licentiam statuo maiorem esse, quam in nobis, faciendorum, iungendorumq; verborum, tum etiam hominũ voluptati vocibus magis, quam rebus seruiunt.* Idem ibid. *Quid? in verbis iunctis quam scite insipientem, non insapientem? iniquum, non inæquum? tricipitẽ, non tricapitem? concisum, non concæsum?* perspicuè his locis verba iuncta dixit, quæ grammatici composita nominant. ibidem. *Itaq; translata, aut facta, aut iuncta verba facile sunt cognita.* translata quæ sint, notum est: facta autem verba sunt, quæ sine coniunctione sunt nouata ab eo, qui dicit. iuncta, quæ nouata sunt ex coniunctione, &, vt loquitur Horatius, ex iunctura Id. in Topicis. *Secunda autem P. filius postliminium iunctum putat esse verbum, vt sit in eo & post, & limen.* Idem Parti. ait nouari verba cum alijs modis,

tum

A tum adiunctione verborũ. Prisc. lib. 18. hunc versum testem producit: & ita explicat, *Dixeris, id est, poteris dicere:* hoc tantum.

SI FORTE NECESSE EST, &c.] Totius huius loci hæc sententia est, si scripturam veterem sequamur. Si forte necesse est res abditas, & occultas nouis vocabulis declarare, & nomina fingere veteribus inaudita: licebit hoc facere, dabitúrque licentia, prudenter & modestè sumpta. Sic explicandus hic locus est, si ponatur copula post vocem *rerum:* vt ponenda est, si libros veteres sequi volumus. si verò sine copula legamus, ita explicandus erit. Si forte necesse est res abditas nouis vocabulis exprimere: licebit nomina veteribus inaudita fabricari, dabitúrque fabricandotum vocabulorũ licentia, modò prudenter sumatur.

INDICIIS MONSTRARE RECENTIBVS] id est, nouis vocabulis. nam vocabula sunt indicia, seu notæ rerum: σύμβολα, & σημεῖα appellat Aristoteles: & verba eò comparata sunt, vt cogitationes, & affectus nostros indicent, ac significent.

B apertè Horatius hic loquitur de verbis nouatis, non de translatis.

ABDITA RERVM,] id est, res abditas, & occultas. *abdita rerum* autem sic dictum, vt sat. 2. lib. 2. *Corruptus vanis rerũ:* & sat. 8. eiusd. *ridetur fictis rerum.* vide quæ notauimus sup. ad Od. 12. libr. 4. *amaraq́, Curarum eluere efficax.*

ET FINGERE CINCTVTIS; &c.] sic habent omnes libri manu scripti, quos vidi. nam vulgati non habent copulationẽ &, post vocem *rerũ.*

CINCTVTIS] cinctis, militaribus, armatis. cingebantur enim in militiam ituri: ex quo cingulũ militare, & cingi pro eo, quod est ad militiam, & ad pugnam ornari. Plaut. in Amphitr. *Cingitur: certè expedit se.* & accingi. Lucret. lib. 2. *& si tibi vera videtur, Dede manus: aut, si falsa est, accingere contra.* quæ vis inest etiam in verbo Græco ζώννυσθαι Hom. ὀδυσσ. ω. ζώννυνταί γε νέοι, ἐπὶ τ' ἐντύνονται ἄεθλα, id est, cinguntur iuuenes, & armantur ad certamina. & ιλιαδ. λ. ζώννυσθαι δ' ἄνωγεν Ἀργείους, id est, cincti descenderunt in medium cer-

C tamen. Terent. Phorm. *ad te summa solum Phormio rerum redit. tu te hoc intristi: tibi omne est exedendum. accingere.* Virg. Æneid. 2. de Priamo, *& inutile ferrum Cingitur.* ibid. *quæ mens tam dira miserrime coniux Impulit his cingi telis?* vel die cinctutis, vt Porphir. qui cinctu, seu cincto vtebantur loco tunicæ. erat autem cinctus, seu cinctum vestis infra pectus corpus complectens, & à pectore ad pedes tegens. Virg. 7. Æneid. *Ipse Quirinali trabea, cinctúq, Gabino Insignis.* ζῶμα & ζῶσμα appellant Græci. quidam per cinctutos, priscos, seu vetustos significari volunt, quod non improbo.

NON EXAVDITA CETHEGIS] id est, inaudita veteribus.

CONTINGET] ἐνδέξεται: licebit, non improbabitur, ferri poterit.

LICENTIA SVMTA PVDENTER] licentia verecunda, pudenter, αἰδημόνως: cum pudore: verecundè.

FICTAQVE NVPER] non ita pridem facta, & nouata.

HABEBVNT FIDEM] id est, obtinebunt fi- D dem, atque auctoritatem: & ita etiam M. Tull. loquitur epist. ad A. Cecinam lib. 6. *Quare, quando, vt augures, & astrologi solent, ego quoque augur publicus ex meis superioribus prædictis constitui apud te auctoritatem augurij, & diuinationis meæ, debet habere fidem nostra prædictio,* Idem Acad. quæst. lib. 2. *qua si verò non specie visa iudicentur: quæ fidem nullam habebunt, sublata veri, & falsi nota.* idem pro Flacco, *sed fuerint incorrupta litteræ domi: nunc verò quam habere auctoritatem, aut quam fidem possunt?* alioqui fidem habere dicimur ei, cui credimus, vt idẽ Acad. *num videtur minorem habere visis, quam vigilantes fidem?*

SI GRÆCO FONTE CADENT P. D.] id est, si erunt è Græca lingua in vsum Latini sermonis deflexa: qualia sunt *ephippium, acratophorum* apud M. Tull. libr. 3. de Finib. & ibidem, *proêgmena, & apoproêgmena.* & hæc vulgatissima, *grammatica poetica, rhetorica, dialectica, musica, triclinium, aër, æther.* iterum apud M. Tull. *panchrestum medicamentum, peripetasmata, hemicyclus, pseudothyrũ,*

E *symphonia, atomi, apotheca, epitaphium, epitoma, sophisma, sorites, ephemeris, thesis, toreuma, &c.* apud Horat. ea, quæ suprà commemoraui *diota, amystis, balanus, &c.* vel intellige ea, quæ ad exemplũ Græcorum in lingua Latina nouata sunt, vt *medietas,* quemadmodum illi μεσότης dicunt: *intermundia,* vt illi μετακόσμια: *qualitas,* quæ ab illis ποιότης nominatur: *rectè facta,* quæ κατορθώματα: *producta, seu proposita,* quæ προηγμένα, *reiecta,* quæ ἀποπροηγμένα, *visio,* quæ φαντασία: *notio,* quæ ἔννοια: *indifferens,* quod ἀδιάφορον: *suada,* quæ πειθώ: *centimanus,* qui ἑκατόγχειρ: *tyrannicida,* qui τυραννοκτόνος: *triceps,* qui τρικέφαλος: *tauriformis,* qui ταυρόμορφος, & alia sexcenta. nouantur enim verba aut similitudine, aut imitatione, aut inflexione, aut adiunctione verborũ, inquit M. Tull. Partit. Nonnulli libri ver. habent *cadant.*

PARCE DETORTA] id est, parcè deflexa, seu deriuata, seu deducta à Græca lingua.

CÆCILIO] Statio Cæcilio, poëtæ comico, de quo suprà.

DABIT] sic habent omnes ferè libri veteres F cum vulgatis consentientes: pauci *dedit,* quod itẽ se in vno reperisse testatur homo pereruditus, Canteros.

VARIOQVE] sic legendum libris omnibus inuitis, non *Varo:* vt Od. 6. lib. 1. *optimus olim Virgilius, post hunc Varius dixere quid essem.* & sat. 10. lib. 1. *fortè epos acer, Vt nemo, Varius ducit.* & Od. 6. lib. 1. *Scriberis Vario fortis, &c.*

INVIDEOR] inuideor, φθονοῦμαι, à verbo inuideo, rariusculum est: in vsu tamen sunt *inuisus,* & *inuidendus.* suprà Od. 10. lib. 2. *caret inuidenda Sobrius aula.* & Od. 1. libr. 3. *Cur inuidendis postibus, & nouo Sublime ritu moliar atrium?* Idem sat. 3. lib. 2. *& haret Inuisis foribus.* verbum inuidendi certè cum quarto casu coniungi solet, vt apud M. Tull. Tuscul. 3. *vt nobis optimam naturam inuidisse videatur, qui nihil melius homini populari gloria iudicauerunt.* vide annot. ad sat. 6. lib. 1. hæc igitur verba, *cur inuideor acquirere,* valent, cur vetor acquirere? sic Græci φθονοῦμαι, & φθονεῖ. Eurip. Med. μὴ φθόνει φρά-

A σιν, id est, ne inuide dicere. ibid. Καὶ νῦν τὰ μὲν σὰ οὐ φθονῶ καλῶς ἔχειν, id est, non inuideo res tuas benè habere.

CVM LINGVA CATONIS, ET EN.] nam tantumdem nobis licere debet nostra ætate, quãtum Ennio, & Catoni licuit sua.

SIGNATVM PRÆSENTE NOTA PROD.] libri vulgati habent *producere*, quibuscum consentiunt aliquot antiqui, id est, proferre in lucem, seu protrahere in medium (vt loquitur Lucretius.) *nomen* autem *præsente nota signatum*, hoc est, quod vsus præsens comprobet: nomen, quod enim eorum hominum, qui tunc sunt, cùm producitur, loquendi consuetudine cõsentiat: nomen, quod eam formam, & notam impressam contineat, quæ sit in vsu. ego tamen *procudere* malim, vt habent libri aliquot calamo exarati, vt tralatio sit à nummis. Nã & Themistius iunior in oratione quarta de nomine, seu vocabulo *sophista* loquens, similitudine nummi vtitur, his verbis, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ ὀνόματος ὥσπερ νομίσματος, μετέπεσεν ἡ δύναμις κατὰ τοὺς ὕστερον χρόνους, &c. id est, sed quoniam huius nominis [sophistæ] vis seu
B potestas, mutata est, posterioribus tẽporibus, &c.

VT SILVÆ FOLIIS] ostendit a simili, etiam verborum suam esse ætatem. iccircò vtendum esse verbis præsentibus, & noua verba cudere licere. videtur autem hanc similitudinem ab Homero sumsisse ἰλ. ζ. qua cum foliorum ortu, ac natura hominum ætatem comparat. Οἵη περ φύλλων γενεὴ, τοίη δὲ καὶ ἀνδρῶν. id est, Qualis foliorum ortus, talis & hominum. idem φ. εἰ δὴ σοίγε βροτῶν ἕνεκα πτολεμίζω Δειλῶν, οἳ φύλλοισιν ἐοικότες ἄλλοτε μέν τε Ζαφλεγέες τελέθουσιν ἀρούρης καρπὸν ἔδοντες· Ἄλλοτε δ' αὖ φθινύθουσιν ἀκήριοι. id est, si tecum miserorum mortalium causa pugnem: qui folijs similes, interdũ feruidi, & fortes sunt terræ fructũ comedentes: interdũ intereũt imbecilli, & exanimes. & Mimnermus, Ἡμεῖς δ', οἷά τε φύλλα φύει πολυάνθεμος ὥρη Ἔαρος, ὅτ' αἶψ' αὐγῇ αὔξεται ἠελίου, ex Stobæo. id est, Nos autem tales sumus, quales frondeis producit tempus Vernum multis floribus abundans, cùm primum lux solis augetur. sic & Musæus, Ὡς δ' αὔτως καὶ φύλλα φύει ζείδωρος ἄρουρα. Ἄλλα μὲν ἐν μελίῃσιν ἀποφθίνει, ἄλλα δὲ θάλλει: Ὡς δὲ καὶ ἀνθρώπων
C γενεὴ καὶ φῦλον ἑλίσσει: id est, similiter autem & frondeis producit terra, victum suppeditãs, seu rerum ad victum necessariarum largitrix: aliæ quidem in fraxinis pereunt, aliæ virent: sic & hominum ortus & genus vicissim nascitur, & occidit. Cum his Horatianis congruunt, & conciount illi Lucretiani versus lib. 1. *Sic voluenda ætas commutat tempora rerum. Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore: Porrò aliud succedit, & è contemtibus exit: Inque dies magis appetitur, floretque repertum Laudibus, & miro est mortaleis inter honore.* Idem lib. 5. extr. *Cedit enim a rerum nouitate extrusa vetustas.* & M. Tull. Philipp. 12. in extr. *Nihil enim semper floret: ætas succedit ætati.*

PRONOS] celeriter labenteis.

DEBEMVR MORTI NOS] sic Od. 3. lib. 2. *Omnes eòdem cogimur: omnium Versatur vrna.* Profert hunc locum Seruius ad illum Virg. lib. 9. Æn. *Mortaline manu facta immortale carina. Fas habeant?* sed Priscianus legit *Debemus*. quod notauit Achill. Statius Lusitanus.

D SIVE RECEPTVS TERRA NEPT.] id est, siue portus Iulius, immisso in Lucrinum, & Auernum lacum mari refectus, nauibus tutam stationem præbeat: (quod ab Augusto effectum est:) siue Pomtina palus siccata, vomere subigatur nũc, & frugibus vicinas vrbeis alat: (quod à Iulio Cæsare fuerat cogitatum:) siue Tiberis à priore suo alueo in aliam partem auersus desierit agris, & vrbi nocere.

CLASSEIS AQVILONIBVS ARCET] id est, Aquilones à classibus arcet: hypallage: classibus tutus ac munitus portus est.

STERILISQVE DIV PALVS] Seruius ad illum Virg locum Æneid. 6. *& tenebrosa palus Acherunte refuso:* notat, posteriorem syllabam huius nominis esse longam: ab Horatio tamen esse correptam: atque hunc locum profert.

APTAQVE REMIS] nauigabilis.

VICINAS VRBEIS ALIT] siccata, & fertilis reddita, vicinis vrbibus alimenta præbet: quod Iul. Cæsar efficere constituerat. M. Tullius Philip.
E 5. *Ille paludes siccare voluit.* perfecit posteà Cethegus nescio quis.

INIQVVM FRVGIBVS] inimicum, & infestũ frugibus, propter crebras eluuiones.

DOCTVS ITER MELIVS] translatio est, vt epist. ad Villicum sup. lib. 1. *Multa mole docendus aprico parcere campo.*

NEDVM SERMONVM STET HONOS] nimis pingues sunt ij, qui hic censent addendam negationem, & legẽdum, *ne dum haud sermonum.* nam hęc vox suaptè vi, ac natura negat, vt apud M. Tull. libr. epist. 9. ad Pap. Pætum, in vltima libri epist. *Me verò nihil istorum, ne iuuenem quidem mouit vmquam, nedum senem.* Idem ad Tiron. lib. 16. *vix in ipsis tectis, & oppido frigus infirma valetudine vitatur: nedum in mari, & via sit facile abesse ab iniuria temporis.* T. Liuius libr. 6. *& agre inermem tantam multitudinem, nedum armatam sustinere posse.* Est autem argumentum à minori hoc modo, Si, quæ diuturniora videbantur esse debere, neque à vetustate facilè consumi posse, ea tamen extin-
F guit vetustas: quanto magis verba? potest & esse à maiori, hoc modo, opera regum non sunt sempiterna: quanto minus verba?

GRATIA] χάρις, lepos, venustas. vel gratiã accipe, vt sit translatum ab hominum gratia.

QVEM PENES] in cuius potestate est. M. Tull. in orat. perf. *vsum loquendi populo concessi, scientiam mihi reseruaui. ius* autem legendum ex auctoritate omnium veterum cod. non *vis*.

RES GESTÆ, &c.] res gestæ describuntur versibus heroicis: quod genus epos appellant: ex quo poetæ epici nominantur, vt suprà diximus ad epist. 2. lib. 2.

QVO SCRIBI P. NVMERO] id est, quo metro, quo carminis genere, quibus pedibus, vt hac epist. inf. *At vestri proaui Plautinos & numeros, & Laudauere sales.*

HOMERVS] a quo Mæonium carmen dicitur suprà Od. 6. lib. 1. *Mæonij carminis alite:* seu, vt quidam malunt, *aliti*, vt referatur ad Varium.

VERSIBVS

A VERSIBVS IMPARITER IVNCTIS] elegis, vt tertio ab hinc versu appellat. profert hũc locum Sosipater lib. 2. grammatic. instit. & refert, Scaurum grammaticum commentariis in artem poëticam ad hunc locum notasse, *aduerbium figurauit.*

QVERIMONIA PRIMVM] Ode 33. lib. 1. *Albi ne doleas plus nimio memor Immitis Glyceræ, neu miserabileis Decantes elegos, quòd tibi iunior Læsa præniteat fide.*

VOTI SENTENTIA COMPOS] res lætæ, optatæ, & secundæ. nam quæ nobis ex animi sententia eueniunt, læta sunt, ac iucunda.

ARCHILOCHVM PROPRIO] idest, Archilochus carminis Iambici inuentor, & princeps, iambos suos ad maledicentiam contulit, vel iambis suis armatus scripsit in Lycamben socerum, & eius filiam: vt suprà Od. 6. epod. C. Vell. Paterc. *neque quemquam alium, cuius operis primus auctor fuerit, in eo perfectissimum præter Homerum, & Archilochum, reperiemus.*

B HVNC PEDEM] iambum. Turnebus tamen lib. 9. Aduers. pedem interpretatur versum Iambéum.

SOCCI] comœdiæ. infrà, *propè socco Dignis carminibus.*

GRANDESQVE COTHVRNI] tragœdiæ. sup. Od. 1. lib. 2. *grande munus Cecropio repetes cothurno.* & infrà, *Et docuit magnúmque loqui, nitiq; cothurno.*

ALTERNIS APTVM SERMONIBVS] dialogis, & sermonibus mutuis. sic Aristot. περὶ ποιητικῆς. μάλιστα γὰρ λεκτικὸν τῶν μέτρων τὸ ἰαμβεῖόν ἐστι. σημεῖον δὲ τούτου. πλεῖστα γὰρ ἰαμβεῖα λέγομεν ἐν τῇ διαλέκτῳ πρὸς ἀλλήλους. id est, maximè autem omnium metrorum, ad locutionem, seu ad sermonem aptum est, carmen iambéum: cuius rei argumentum est, quòd plurimos versus iambéos vsurpamus, in sermone quotidiano. Alternos sermones autem intellige: qui alternatim habentur, hoc est, non semper neque cõtinenter ab vno, sed nunc ab hoc, nunc ab illo: seu nunc ab vno, nunc ab altero vicissim. hoc enim significat *alternum*, nempe quod non est conti-
C nuum, sed aliqua aut persona, aut re interposita interruptum: vt alterna mors Castoris & Pollucis, alternis temporibus, alternis annis, & simil.

ET POPVL. VINC. STR.] quia spectatores vociferari, & strepere, desinunt, versibus iambicis delectati.

NATVM REBVS AGENDIS] id est, fabulis, quæ appellantur δράματα: vel quia iambus vim habet excitandi ad actionem. Arist. πρακτικὸν appellat.

FIDIBVS] versibus lyricis.

EQVVM CERTAMINE PRIMVM] qui cursu vicit. vt dixit *pugilem victorem*: ita *equum certamine primum.*

ET IVVENVM CVRAS] amores, commissationes, conuiuia, iocos.

DISCRIPTAS SERVARE VICES, &c.] qui suas cuiusque poëmatis parteis, & munera ab ipsa natura attributa seruare nescit, &, qui ad operum formas, quæ sunt variæ, & multiplices, versus accommodare pro cuiusque dignitate, ac natura D
non potest, indignus est nomine poëtæ. potest & illud *vices* intelligi de cuiusque personæ officio, & munere, & decôro. cuius rei exemplum subijcitur ibi. *Telephus, & Peleus, &c.* discriptas autẽ id est, διατεταγμένας, distinctas, distributas, diuisas. sic Od. 3. lib. 1. *sedésque discriptas piorum, &c.*

OPERVMQVE COLORES] operum species, & formas, & varietates. sic vitæ colorem dixit sat. 1. libr. 2. *Quisquis erit vitæ, scribam, color.* & epist. 17. libr. 1. *Omnis Aristippum decuit color, & status, & res.*

PVDENS PRAVE] pudor eius est vitiosus, ac reprehendendus, quẽ discere pudet potius, quam nescire.

CENA THYESTÆ] argumentum tragicum, de quo alibi.

SINGVLA, &c.] suus cuique carmini locus detur: suo quæque materia carmine, & proprio tractetur.

NON VVLT] non debet, οὐ βούλεται.

INTERDVM TAMEN ET VOCEM, &c.] E
vt sat. 4. libr. 1. *at pater ardens Sæuit, quòd meretrice nepos insanit amica Filius, &c.* quem locũ cum hoc conferre non erit inutile.

DELITIGAT] acriter litigat, vt suprà *desæuit*, pro valde sæuit, epist. ad Iul. Florum 1. lib. 1. & sat. 3. lib. 2. *denarrat.*

SERMONE PEDESTRI] humili, & comico. πεζῷ λόγῳ.

TELEPHVS, ET PELEVS, CVM P.] subaudiendum verbum *est*, & legendum *cum*, nõ *cur.* probat autem exemplo personarum tragicarum Telephi & Pelei, nonnumquam in tragœdiis sermonem comicum, & humilem adhiberi. est autem hæc horum verborum sententia, Telephus, & Peleus, quo tempore vterque in exsulio, atque in egestate versatur, verborum ampullas, & verba productiora, ac longiora, quàm quibus vulgus vtitur, omittit, ac remouet, si vult spectatoribus misericordiam voce & lacrymis commouere. P. Victorius hunc locum aliter explicat Variar. lectionum lib. 14. sed valde ab eo dissentio. neque mihi F
vllo pacto probari potest illa explicatio, *projicere ampullas*, magna loqui. quid enim aliud est projicere, quàm procul à se reijcere, amittere, ac repellere? quod Græci ῥίπτειν dicunt. Catull. de nupt. Pelei, *Ipse suum Theseus pro caris corpus Athenis Projicere optauit potius, &c.* Idem ad Cameriũ, *Fructus projicies amoris omneis.* Virg. Æneid. 6. *qui sibi lethum Insontes peperere manu, lucémque perosi Projecere animas.* M. Tul. pro C. Rab. *neque ego, cui omnium ciuium libertas carissima fuisset, meam projecissem.* Lucret. lib. 5. *Tum porro puer, vt sæuis projectus ab vndis Nauita, nudus humi iacet.* Horat. satyr. 3. libr. 2. *qui seruos projicere aurum In media iussit Lybia.* & satyr. 7. lib. 2. *Tu cum projectis insignibus, &c.* De Telepho autem pauca quædam suprà leuiter attigi Od. 17. epod. sed, quod ad hunc locum attinet, Telephi mendicitatem nobilitarunt tragœdiæ. Timocles in Iambicis, ὁ γὰρ μὲν πένης Πτωχότερον αὑτοῦ καταμαθὼν τὸν Τήλεφον Γενόμενον, τὴν πενίαν ῥᾷον φέρει. id est, nam qui pauper est,

A postea quam intellexit Telephum factum esse se pauperiorem, paupertatẽ fert facilius. Aristoph. πράττεις σὺ δέ γ' εὖ νῦν. Καίτοι πρότερόν γ' ἐπτώχευες Τήλεφος εἶναι Μυσὸς φάσκων. id est, Tu autem rem tuam bene geris. atqui antea mendicabas, cùm te Telephum Mysum esse diceres. de eodem vide, quæ protulimus ex Pindaro, & eius interprete Od. 7. lib. 1. ad illum locum, *Narrat pene datum Pelea Tartaro.* quibus libet nunc addere ex eodem poëta, quæ exstant ὠδ: γ. πυθ. vbi ille ostendens, nullam esse stabilem felicitatem in rebus humanis, ait ne Pelea quidem, & Cadmum, quorum res fuerant aliquando admodum secundæ, cursum vitæ perpetuum sine offensione, & calamitate conficere potuisse. nam, cùm Cadmus Harmoniã, Peleus Thetida vxores duxissent, & vtriusque nuptiis etiam Dij immortales interfuissent, illum trium filiarum, Semelæ, Agauæ, Inônis miserabiles casus ita grauiter perculerunt, atque afflixerunt, vt in anguem versus sit: hic amisso filio Achille, in Co insula vitam inopem, & miserã traduxit, mortémque B cum summo animi dolore, & cruciatu oppetiit. Verba Pindari non ascribam: petat, qui volet, ex ipso fonte.

Proiicit ampvllas et sesqvip.] id est, longè à se reijcit, & omittit verba tumida, grandia, ampla atque inflata, magnifica, iactantiæ & venti plena: seu nimis ornata, & ab vsu communi remota: vel quód ampullæ amplæ sunt, vnde fortasse nomen traxerunt: vel propter sonitum, quem aqua ex ampulla effluens mittit. lege hac de re plura ad illum versum, *An tragica desæuit, & ampullatur in arte, &c.* epist. 3. lib. 1. sesquipedalia verba autem, intellige nimium producta, & longa: qualia sunt sesquipedalia: alij prætumida, & inflata interpretantur.

Si cvrat c. sp. tetigisse] si studet animum spectatoris affecisse, commouisse. Cicer. ad Attic. lib. 2. *mina, quæ mihi proponuntur, modice me tangunt.*

Dvlcia svnto] aliud est pulchrum, aliud dulce. licet hoc ex similitudine formæ muliebris C intelligere. sunt enim quædam mulieres formosæ illæ quidem, sed insuaues, & iniucundæ, sine lepôre, & illecebra: aliæ minus formosæ, sed suauitate, & lepôre, atque illecebra commendatæ.

Volent,] quidam libri vet. habent, *volunt.*

Agvnto] impellunto, aut ducunto. epist. ad Augustum, *Ille per extentum funem mihi posse videtur Ire poëta, &c.*

Si vis me flere] sic M. Tull. de Orat. ad Qu. frat. lib. 2. *neque fieri potest, vt doleat is, qui audit, vt oderit, vt inuideat, vt pertimescat aliquid, vt ad fletum misericordiámque deducatur, nisi omnes ij motus, quos orator adhibere volet iudici, in ipso oratore impressi esse, atq; inusti videbuntur, &c.* quę deinceps sequuntur. nam ad hunc locum valdè pertinent. sic Arist. lib. 3. de arte dicendi. συνομοιοπαθεῖ ὁ ἀκούων ἀεὶ τῷ παθητικῶς λέγοντι. id est, similiter semper afficitur is, qui audit, atque is, qui affectus commouet dicendo. Sic & Plato in eo dialogo, qui inscribitur Ion, ἢ περὶ Ἰλιάδος, vbi multis verbis ostendit & poetas afflatu diuino concitatos sua poëmata edere, tanquam deorum interpretes, & recitatores D poëmatum, seu actores, quos rhapsodos appellant Græci, esse interpretum interpretes, quia cùm recitant aliquem locum iracundiæ, aut misericordiæ, aut similis alicuius affectus plenum, & ipsi similiter afficiuntur, & in animis auditorum similẽ affectum gignunt. sic Plato: ἐγὼ γὰρ (inquit Ion) ὅταν ἐλεεινόν τι λέγω, δακρύων ἐμπίπλανταί μου οἱ ὀφθαλμοί· ὅταν τε φοβερὸν ἢ δεινόν, ὀρθαὶ αἱ τρίχες ἵστανται ὑπὸ τοῦ φόβου, καὶ ἡ καρδία πηδᾷ. Cùm enim ego aliquid miserabile loquor lacrymis mihi complẽtur oculi: cùm aliquid formidolosum, aut horribile, pili metu attriguntur, & cor palpitat. Cetera legat qui volet apud Platonem. Valde enim ad hunc locum pertinent.

Tvnc tva me infort. læd. Tel. vel. P.] hic est locanda interpunctionis nota hoc modo, Tunc, id est, cum ipse primus dolebis, ô Telephe, vel Peleu, tua infortunia mihi lacbrymas excutient: tunc me molestia afficient. sequitur deinceps, *male si m. l.* Quidam libri habent, *lædant.*

Male si mandata loq.] sin autem parteis tibi à fortuna datas, ages indecenter, & ine- E ptè. si & verbis vtêris à persona, quam sustines, atque à fortuna tua alienis, & vultu hilaro procedes in scenam, cùm sis calamitosus, exsul, mendicus: denique si neque verba, neque gestus ei personæ, quam sustines, & quam repræsentare iussus es, respondebunt: tunc aut me tibi minus attentũ præbebo, aut te irridebo. oratio igitur & actio debent personæ, & fortunæ congruere, & conuenire. quidam existimant, hunc esse ordinem verborum, *si loquêris, male mandata*: id est, si ea loquêris, quæ sunt à tua fortuna aliena, tui auctoris culpa, qui eã orationem tibi attribuerit: aut dormitabo, aut ridebo: à quibus dissentio.

Trist. mæst. Vvltvm verba d. &c.] *Aliud vocis genus* (inquit Cicero lib. 3. de oratore) *iracundia sibi sumit: acutum, incitatum, crebrò incidens, &c. Aliud miseratio ac mæror: flexibile, plenum, &c. Aliud metus, demissum, & hæsitans, & abiectum, &c.* Cùm igitur alius motus aliam vocem desideret: ergo & alia verba desiderat. Hæc F enim debent esse inter se cõsentanea, motus, vox, verba. Iam qualis motus, talis vultus est: qualis fortuna, talis motus, vt statim dicet. Format enim natura prius, &c. Cum his congruunt illa Ciceronis ex eodem libro paullùm supra. *Omnis enim motus animi suum quendam à natura habet vultum, & sonum, & gestũ: totumq; corpus hominis, & eius omnis vultus, omnesq; voces, vt nerui in fidibus, ita sonant, vt a quoque animi motu sunt pulsa, &c.*

Format enim natvra] sic Homer. ὀδ. σ. Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο Πάντων, ὅσσα τε γαῖαν ἔπι πνείει τε, καὶ ἕρπει. Οὐ μὲν γάρ ποτέ φησι κακὸν πείσεσθαι ὀπίσσω, Ὄφρ' ἀρετὴν παρέχωσι θεοί, καὶ γούνατ' ὀρώρῃ· Ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ λυγρὰ θεοὶ μάκαρες τελέσωσι Καὶ τὰ φέρει ἀεκαζόμενος τετληότι θυμῷ· Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων, Οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγῃσι πατὴρ ἀνδρῶν τε, θεῶν τε, id est, nihil imbecillius alit terra homine ex omnibus, quę super terram spirant ac serpũt. Affirmat enim nunquam fore, vt malum aliquod sibi in posterũ eueniat, donec virtutem præbeant dij, & genua erigi

D erigi possint. verùm vbi dij immortales aduersi aliquid importarint: tũ etiã inuitus, id fert patienter. Talis enim mens est terrestrium hominum, qualem diem inuexerit deorum & hominum pater. Eadem fere sententia est vulgati huius versiculi, Πρὸς γὰρ τύχας τὰς φρένας κεκτήμεθα: id est, ad fortunas enim accommodatam mentem habemus. & Terent. in Hecyra, *Omnibus nobis vt res dant sese, ita magni, atque humiles sumus*. hoc igitur significat Horatius, nos aptos esse natura ad omnem fortunarum habitum, id est, ad omnem fortunæ varietatem, vultu, & fronte, atque adeò animo declarandam, & exprimendam, vt si fortuna sit secunda, læti, atque hilares simus: sin aduersa, fracti, humiles, ac demissi: sequitur deinde oratio, quæ taleis animorum motus, atque habitus interpretetur.

AVT AD HVMVM DED.] pluribus verbis dixit, quod vno dicere licet. *affligit*.

SI DICENTIS ERVNT] hic versus P. Victorij sententiam in explicandis verbis illis, *Proijcit ampullas*, &c. refellit. si loquentis oratio (inquit B Horatius) erit ab eius fortuna aliena, ridebunt equites, & réliqui spectatores. Itaque, si Telephus, & Peleus regno pulsi, & exsules, ampullas loquentur, id est, verbis vtentur elatioribus, grandioribus, amplioribus, quàm talei personas deceat, nõ modò misericordiam auditoribus non cõmouebunt, verùm etiam risum mouebunt.

INTERERIT MVLT. DAVVSNE] varijs modis mutatus, & corruptus est hic versus. nam cùm in omnibus ferè libris manuscriptis legatur vel *an Eros*, vel *Herósne*, alij reposuerunt, *Dauus an Heros*: alij *diues, an Irus*: alij *Dauus herúsne*: alij *Diuus an Heros*. quarum lectionum nullam probo, & eas omneis puto esse corruptas. Nam primum Dauus, & Heros personæ sunt ita dissimiles, ac dispares, vt ea res admonitione non egeat. quis enim ita hebes, & tardus est, vt nesciat interesse, verùm Dauum loquentem faciat, an Agamemnonem? Præterea Dauus proprium serui nomen est, quamuis à natione impositum: at heros nomen C omnium heroum commune. neque verò me mouet quòd quidam vir doctus mihi in sermone dixit, ferri hanc lectionem posse, *Dauus an heros*: quia (inquit ille) *heros* positus est pro sene. senex autem in comœdijs ponitur pro hero. Ita igitur hic heros, id est, senex, quasi Chremes, Dauo opponitur. proferebat autem ille Virgilij versum ex Moreto, vbi *heros* videtur positum pro *senex*. *Ergo aliam molitur opem sibi prouidus heros*. sed, pace illius dixerim, neque heros apud Virgilium, senem significat, neque, si ita esset, probanda magis esset hæc lectio, quam aliæ. Nam fingamus ita scriptum esse ab Horatio, *Dauúsne loquatur, an senex*: inepta esset hæc oppositio, cùm Dauus nomen sit serui proprium, senex nomen ætatis appellatiuũ. Iam verò apud Virg. *heros* non senem significat, sed hominem antiquorum morum, seu heroum illorũ simplicitatis & probitatis æmulum, seu heroibus illis probitate & fortitudine animi similẽ. sic ipse Horat. vsurpauit sat. 2. lib. 2. *hos vtinam inter Heroas natum tellus me prima tulisset*. Deinde lectio *diuesne, an Irus* non placet eadem ratione: quia Irus D proprium nomen est mendici illius Homerici, diues omnium diuitum commune. idémque de lectione *Dauúsne, herúsne* sentiendum, vt omittam quòd superuacaneum etiam fuit Horatio, nos de domini, & serui loquentis differentia admonere. Restat quarta, *Diuúsne loquatur, an Heros*, quam audio quibusdam viris doctis omnium optimam videri. Sed ne hæc quidem mihi probatur. Nam diui in comœdijs quidem nunquam introducuntur loquentes: in tragœdijs autem rarò admodum, tum scilicet, cùm dignus aliquis vindice nodus inciderit, vt ait Horatius in hac epistola, idque ad explicandas, & expediendas turbas ortas in tragœdia, quæ humano consilio non videbantur expediri posse. Quòd si aliquando Diuus aliquis intercedit nulla turba exorta, vt Pallas apud Sophocl. in Aiace: id fit propter aliam necessariam causam, quemadmodum in ea, quam dixi, Sophoclis tragœdia. Iccirco enim Pallas prologi parteis agit, quia absurdum erat futurum Aiacem, suum ipsius facinus proloqui, B ac proferre: neque quisquam alius erat, qui sciret, eum mentecaptum pecudes iugulasse: quippe qui & noctu, & occultè rem illam perfecisset. Præterea cùm sit necesse Deos humano more loqui: alioquin à nobis ne intelligantur quidem: nullus autem excogitari possit hominum sermo grandior, aut elatior, quàm heroicus: non video, quid sit, quamobrem Horatius, aut quisquam alius dicat interesse, vtrùm deus loquatur, an Heros. tolerabilius erat, si dixisset interesse, vtrùm loquatur Apollo, an Menelaus: Venus, an Helena. sed quid frustrà lectorem moror, cum agatur hic de personis comicis? ego igitur hunc versum ita legendum esse dico, *Intererit multum Dauúsne loquatur, Erósne*: vt significet interesse vtrùm loquatur seruus callidus, versutus, fallax, improbus, & nequam, an simplex, apertus, veritatis amicus, fidelis, & frugi. Perspicuum est enim Horatium hoc loco docere, quemadmodum differt seruus à seruo, ætas ab ætate, fœmina nobilis & potens, à plebeia, & humili, genus & institutum F vitæ ab alio, natio à natione, locus à loco: ita inter orationes interesse oportere. Esset autem absurdum, atque ineptum, cùm his versibus loquatur de personis comicis, infrà autem deinceps de tragicis ab illo versu, *Scriptor. honoratum si forte, &c.* inculcare hic alieno loco deos, & heroas. De Erote porrò, videor mihi legendo obseruasse, seruos eos, qui hoc nomine appellantur, magna ex parte esse benè moratos, fideleis, & caros, vilelisque dominis. Meminerunt omnes, seruum illum Ciceronis Erotẽ, esse à domino libertate donatũ, quod causam, quam dicturus erat Cicero, cùm ad eã nondũ satis paratus esset, in posterũ diem dilatam nuntiasset: Dauos verò subdolos, mendaceis, fallaceis, dominóque suspectos. Iam verò non est id omittendum, quod ad meæ coniecturæ rationẽ confirmandam vehementer pertinet. Cùm abhinc duodecim circiter annos essem Tolosæ, incidi in quoddam exemplar pandectarum iuris ciuilis, manu exaratum. in eo animaduerti nomen

serui

A seruì *Eros* passim scriptum cum aspiratione *Heros.* ex ea scriptura, ab illo iam tempore orta mihi suspicio est, in exemplaribus Horatianis manuscriptis antiquissimis, & nō ita corruptis, sic hunc versum in quo versamur, scriptum fuisse, *Intererit multum Ducamne loquatur, Herósne.* secutos esse postea aliquos homines semidoctos, qui cùm reperissent hoc nomen scriptum cum aspirationis nota, eóque nomine eum significari putarent, qui inter diuinam, & humanam naturā interiectus est: scirent autem priorem eius syllabam esse lōgam, atque iccircò numerum, ac mensuram constare non posse, versum commutare ausi sunt, & in locum prioris scripturæ *Herósne: an Heros* substituerunt. atque hanc primam fuisse puto huius loci maculā, ac labē. ex hac stirpe (vt solent amplificari, ac dilatari mala) cetera huius versus errata, mendaque nata sunt, dum suum quisque iudicium secutus, suóque ingenio confisus, deletis germanæ scripturæ vestigiis, nouam lectionem confingit, & comminiscitur. meam coniecturam adiuuant B & codices nonnulli Horatiani, in quibus inest hęc scriptura. *Her ósne.*

Matvrusne senex] Virg. libr. 5. Æn. *maturus Acestes.* paullo aliter item Hor. dixit *maturos partus*, carm. sæculari.

Florentæ ivventa] ἀκμάζοντες ἡλικίας. quod alio loco docuimus.

Feruidus] M. Tul. in Catone maiore, *epulabar igitur cum sodalibus omnino modice: sed erat quidam feruor ætatis, qua progrediente omnia fiunt. etiam in dies mitiora.* Itaque iuuenes αἰζηοὺς appellant Græci, quasi ἀεὶ ζέοντας, id est, semper feruētes.

Mercatorne vagus, cultorne vir. ag.] Vides vt opponat inter se mercatorē vagum, & cultorem agelli: id est, olitorē aliquem, seu potius eum qui domo se continet, qualis est senex ille Veronensis, quem describit Claudianus, *Felix qui patriis æuum transegit in aruis, Ipsa domus puerum quem videt, ipsa senem: Qui baculo nitens, in qua reptauit arena, Vnius numerat sæcula longa casæ, &c.* aut qualis est ille beatus Horatianus: *Beatus ille, qui procul negotiis, &c.* Od. 2. epod.

C Sibi conveniens] sibi constantia, & in quibus extrema conueniāt cum primis, vtraque cum mediis.

Scriptor] hic est apponenda interpunctionis nota.

Honoratvm] cur honoratum? quia Iupiter à Thetide exoratus, eum à Græcis rursum honorandum curauit, cùm Troianos, qui Achille pugnante extra sua præsidia prodire, & prœlium inire non audebant, rursum Achille irato, ea fiducia, audaciaque compleuit, vt ausi sint belli fortunam experiri, Græcósque magnis cladibus affecerint, ita vt Agamemnonem, qui Achilli Briseida eripuerat, magnopere sui facti pœnituerit, vltróque Briseïda cum aliis puellis formosissimis bello captis, amplissimisque muneribus ad eum remiserit. Sic autem Thetis apud Hom. ἰλ. α. Iouem orat. Ἀλλὰ σύ πέρ μιν τῖσον Ὀλύμπιε μητίετα Ζεῦ· Τόφρα δ' ἐπὶ Τρώεσσι τίθει κράτος, ὄφρ' ἂν Ἀχαιοὶ Υἱὸν ἐμὸν τίσωσιν, ὀφέλλωσίν τέ ἑ τιμῇ. id est, At tu eum honorato ô Iupiter Olympie, con D silii largitor. Tandiu autem Troianis potentiam, & robur adiicito, quoad Achiui filium meum honorauerint, & eum honore mactarint.

Impigra, iracvndvs, inexorabilis, &c.] quia talem describit Homerus. atque iracundiam quidem ex primo iliados perspicere licet. ingenio autem inexorabili eum fuisse, declarat liber nonus, vbi ab Aiace σχέτλιος, sæuus, durus, indomitus: & νηλής, id est, immisericors & immitis appellatur. & eodem libro cùm Phœnix lōga oratione eum ad lenitatem deducere studuisset, Meleagri exemplū adhibuisset, munera cōmemorasset, quæ se Græci vltrò promittebant daturos, si se exorari sineret, cetera denique collegisset, quæ ad animum iratum placandum, ac mitigandum valere debuerant: his omnibus ne tantillum quidem commotus est, vt Græcis laborantibus succurreret, auxiliumque ferret. Magna sanè vis est ad misericordiam commouendam in iis versibus, quibus exponit Phœnix, illum sibi à Peleo puerum esse traditum, & commendatum, ab se magno studio, magnaque cura educatum ea speductum, fore, vt, cùm ipse liberos ex se non suscepisset, E esset ille sibi filii loco. Iam vero alii, qui deinceps sequuntur, vel saxum flectere poterant, quos non me pigebit ascribere, vt insignis Achillis acerbitas, & inexorabilis animus facilius appareat, qui de sententia a tali viro, talique oratione non potuerit demoueri. hæc igitur Phœnix, Ἀλλ' Ἀχιλεῦ, δάμασον θυμὸν μέγαν· οὐδέ τί σε χρὴ Νηλεὲς ἦτορ ἔχειν· στρεπτοὶ δέ τε καὶ θεοὶ αὐτοί, Τῶν περ καὶ μείζων ἀρετὴ, τιμή τε, βίη τε. Καὶ μὲν τοὺς θυέεσσι, καὶ εὐχωλῇς ἀγανῇσι, Λοιβῇ τε κνίσῃ τε παρατρωπῶσ' ἄνθρωποι, Λισσόμενοι, ὅτε κέν τις ὑπερβήῃ, καὶ ἁμάρτῃ. id est, At Achilles, magnum animum tuum domato, neque vero te oportet immisericordem mentem habere. flexibiles sunt etiam dii ipsi quorū & maior est virtus, & honos, & vis. Verumtamen eos suffimentis ac sacrificiis, & blandis precibus, & libaminibus, & nidore flectunt homines precantes, vbi quis iniustum aliquid commiserit, & peccarit. reliquos versus petat, qui volet, ex Homero. Patroclus item ἰλ. π. ait patrem ei non esse Pelea, neque matrem Thetidem, sed eum e mari, saxisque præruptis esse natum sic Patroclus, Νηλεὲς, οὐκ F ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεὺς, Οὐδὲ Θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα, Πέτραι τ' ἠλίβατοι. Postremo Apollo in ea oratione, qua suadet ceteris Diis, vt Hectoris corpus parentibus permittant, vt honore sepulturæ ab eis afficiatur, potiusquam Achilli gratificentur, ait Achillem neque animo esse ad æquitatem propenso, neque flexibili voluntate, sed immanitate, & feritate quadam leonis præditum, omnémque humanitate, ac misericordia exuisse. sic Apollo, Ἀλλ' ὀλοῷ Ἀχιλῆϊ θεοὶ βούλεσθ' ἐπαρήγειν, ᾯ οὔτ' ἂρ φρένες εἰσὶν ἐναίσιμοι, οὔτε νόημα Γναμπτὸν ἐνὶ στήθεσσι, λέων δ' ὣς, ἄγρια οἶδε, &c. impigrum autem, fortem, & strenuum accipio, [illegible]. talem enim facit Homerus, quod & Aristot. testatur in lib. [illegible]. Seruius hunc versum, & eum qui proximè sequitur, profert ad illum Virg. locum, *hic sæuus tendebat Achilles.* vbi notat ille *sæuus* propter Hectorem ab equis distractum: quod non placet. sæuus enim dictus à Virgilio est, eadem ratione, qua ab

A ab Horatio iracundus, aut certè qua ab Homero ὀξύτης. Appellatur prętetea ab Horatio peruicax, Od.17.ep[o]d.& cedere nes[c]iusOd.6.lib.1.

ACER [s]i[c] intelligendum.

IVRA NEGET SIBI NATA] ἰλιάδ.α. ἄλλοισιν δὴ ταῦτ' ἐπιτέλλεο, μὴ γὰρ ἔμοιγε σήμαιν'· οὐ γὰρ ἔγωγ' ἔτι σοι πείσεσθαι ὀΐω. id est, alijs ista manda, non mihi impera. non enim puto me tibi morem gesturum.

NIHIL NON ARROGET ARMIS] ἰλ.χ. & φ. & alibi.

FEROX] animosa, vehemens, elata. ζαμενῆ vocat Pindarus. πυθ.δ.ᾠδ. licet autem hoc ex Medea Euripidis cognoscere. Sed longe diuersa ab iis, quæ poëtæ tragici, & ceteri sc[ri]ptores de Medeæ ferocitate, acrimonia, & impotentia, de fratre Absyrto obtruncato, de filiis eius sua manu necatis, litteris prodiderunt, longè (inquam) alia ac noua de ea narrat Pausanias in Corinthiacis, nempe eá Iasoni nuptam, Corint[h]ique reginam, f[ili]os, qui sibi quotannis nascerentur, in temp[lo] Iun[o]nis occultare [so]le solitam immortaleis eos futuros sperantem: verum c[ù]m hæc spes eam fefelli[ss]et, &

B cùm se erraße tandem co[g]n[ou]ißet, eodémque tépore ab Iasone deprehen[s]a e[ss]et: illum ei multùm orant[i] ignos[c]ere noluiße: & i[t]a Iolcum, ea relicta, nauigaße: [M]edeam aut[em re]gno Corinthi Sisypho commendato, ac [t]radito, illum secut[a]m eße. Sed quod ad hunc l[ocum] [s]pe[cta]t, [vi]de Euripid. Med.

INVICTAQVE] Euripid. in Mdea, Δεινὴ γὰρ· οὔτοι ῥᾳδίως γε συμβαλὼν Ἔχθραν τις αὐτῇ καλλίνικον ᾄσεται. id est, horribilis enim est. non facile quisquam inimicitiis cum ea susceptis victoriæ carmen canet. ibidem sic Medea loquitur, Ἕρπ' εἰς τὸ δεινόν· νῦν ἀγὼν εὐψυχίας. id est, a[g]gredere ad rem terroris plenam. nunc certatur de animi magnitudine, & præstantia.

FLEBILIS INO] [A]thamantis, & Inonis duo filij, Learchus, & Melicerta fuiße dicuntur. Ac Learchum quidem Athamas furore præceps interfecit, & in lebetem aquæ feruentis plenum coniecit: mater autem Ino ipsa quoque amentia & furore affecta, vel vt alij volu[nt], metu perterrita, cum Melicerta aufugit, & in mare de[sili]it: quæ posteà

C D[e]a facta, & Leucothea dicta est, eiúsque filius Melicerta, Palæmon appellatus. vide Homerum ὀδυσ.ε. & interpretes ad illum locum, Τὴν δ' εἶδεν Κάδμου θυγάτηρ καλλίσφυρος Ἰνὼ Λευκοθέη. & Pindari interpt. ὀλυμπ. ᾠδ. [β.] ibi, λέγοντι δ' ἐν καὶ θαλάσσᾳ μετὰ κόραισι Νηρῆος ἁλίαις βίοτον ἄφθιτον Ἰνοῖ τετάχθαι τὸν ὅλον ἀμφὶ χρόνον. id est, dicunt et[i]am in mari i[n]ter Nerei filias marinas vitam immortalem Inoni constitutam eße in perpetuum. & Euripidē in Medea, vbi chorus ait, Inonem duobus filiis necem attul[isse].

PERFIDV[S] IXION] cur Ixion dicatur perfidus, cùm ex alijs [s]criptoribus, tùm ex Pindari interprete πυθ.ᾠδ.β. cognos[c]ere licet: cuius hæc verba sunt, a nobis sic Latinè reddita. Ixion siue Antiónis, siue Pisonis, siue Martis, siue Phlegyæ filius (nam dissentiūt inter se auctores) Diam Deionei filiam du[x]it [v]xorem. Erat, autem in more positum apud veteres, sponsarum patribus munera quædam dare, vt & Homerus indicat, Πρῶθ' ἑκατὸν βοῦς δῶκεν, ἔπειτα δὲ χίλι' ὑπέστη Αἶγας ὁμοῦ καὶ ὄϊς. id est, Primùm centū boues dedit, deinde mille capras pollicitus est, & totidem oues. Deioneos igitur Ixio- D nem, vt mos erat, filiæ suæ virum munera poscebat. Ixion verò cùm ab illo crebrò appellaretur atque adeò vrgeretur, fossam faciendam curauit, eámque materia, quæ ignem facilè, & subito conci[p]ere poßet, impleuit. quo facto, & socerum quasi ad epulas opiparas, & sumtuosas inuitauit. Ille autem insidiarum, & fraudis ignarus, cùm ad eum locum, vbi fossa fuerat, peruenißet: in eam iam inflammatā incidit, & ita flammis consumtus est. Iam verò cùm Ixionem tanto scelere contaminatum nemo expiare vellet, cúmque eum omnes detestarentur, & contagionem aspectus fugerent: cùm ipsi Dij denique illum aspernarentur, ab illóque abhorrerent: solus Iupiter eius misertus, maculam ex illo scelere c[on]ceptam deleuit, eum vltro in cælum sustulit, sibi contubernalem fecit. Ac Ixion neque prioris beneficij, neque posterioris memor, ecce tibi nouom animo concipit facinus, nouúmque flagitium aggreditur, & Iunonis amore incensus, rem cum ea habere meditatur. Iupiter autem hoc cognito, nubem, vt Iunoni similis es- E set, specie quadā falsa conformauit: qua vi[s]a exarsit ille, & corpus cum ea commiscuit: ex qua immanem quendam, & monstrosum virum procreauit, nomine Cētaurum. Iupiter porrò manus, & pedes Ixionis rotæ arcti[ss]imis vinculis astrinxit: quam in perpe[t]uum volubilem effecit, eique rotæ Ixion alligatus clamat, *benemeritis gratiam esse referendam*.

IO VAGA] ideò vaga, quia Argo, à Mercurio, interfecto, cui fuerat, posteaquam à Ioue in vaccā versa est, à Iunone custodienda tradita, vsque eò vagata est, donec in Ægyptū peruénit, œstro à Iunone immißo, qui assiduè eam insectaretur.

TRISTIS ORESTES] nihil nouius, nihil clarius Orestis furore. de quo vide Euripidis nobi[l]issimam tragœdiá. Plato in Cratylo scribit Orestem nomine ipso τὸ θηριῶδες τῆς φύσεως, καὶ τὸ ἄγριον, καὶ τὸ ὀρεινόν, id est, feritatem, immanitatem, & montanā quandam naturam, declarare. vide annot. ad sat.3. lib.[2].

SI QVID INEXPERTVM SC. COMM.] F si quam tragœdiam scribere cogitas, in qua personæ sint nouæ, neque dum ab vllo poeta tractatæ; vide, vt tales sint vsque ad extremum, quales statim ab initio abs te productæ sunt. Seruius profert hunc locum ad illum Virg. versum Æn.6. *Praecipue pius Æneas, &c.* inexpertum, valet non expertum πεῖραν, non tractatum, nō [s]pe[ct]atum. nam & M. [T]ull. *expertam* virtutem dixit patiendi signi ficatione, orat. pro Corn. Balbo, his verbis. *cuius igitur audita virtus dubitationi locum non daret, huius præsens experta, atque perspecta, obtrectatorum voce lædetur?*

DI[FF]. EST PROPR. COMM. DIC.] communia hoc loco [a]ppellat Horatius argumenta fabularum a nullo adhuc tractata. & ita, quæ cuiuis exposita sunt, & in medio quodammodo posita, quasi vacua, & à nemine occupata. talia igitur argumenta difficile est abs te nunc primùm occupata, & suscepta, ita tractare, vt propriè tua iure dici poßint.

ILIACVM

A ILIACVM CARMEN] quod commune non est, sed Homeri proprium: est tamen publicum vt mox dicemus.

DEDVCIS IN ACTVS] in scenam producis, in tragœdiam confers: ex Iliade personas tragicas sumis, & tragœdiam componis. Plato libr. 10. de Rep. Homerum τραγῳδίας ἡγεμόνα καὶ διδάσκαλον, id est, tragœdiæ ducem, & magistrum nominat.

PVBLICA MAT. PRIV.] antequàm hunc locum explicemus, quid intersit inter publicum & commune, videndum. falluntur enim, qui hæc nihil inter se differre existimant. Publicum igitur dictum est, quasi populicum, seu poplicum, & verò nonnulli libri veteres hic habent, *Poplica materies &c.* vbi vulgari, *Publica materies, &c.* ita publicum est, quod est totius populi, vt campus Martius publicus est populi Rom. ager Campanus lege agraria lata, publicatus est: Regnum Cypri lege Clodia populi Romani publicum factum est: Flumina omnia & portus publica sunt: riparum quoque vsus publicus est, sicut ipsius fluminis: Litto-B rum quoque vsus publicus est, sicut & ipsius maris prætor, cōsul, & ceteri magistratus, & Reges, sunt publicæ personæ. nam totius populi personam sustinent. Publico opponitur priuatum, vt cùm dicimus, *ius publicum, ius priuatum: publica persona, priuata persona: iudicium publicum, iudicium priuatum: Rex priuatus*, Horat. sat. 3. lib. 1. *Priuatúsque magis viuam te Rege beatus.* & infrà. *fuit hæc sapientia quondam Publica priuatis secernere.* Cicero pro Murena. *Odit populus Rom. priuatam luxuriam publicam magnificentiam diligit.* Idem in Rul. ad pop. *Si est priuatus ager Recentoricus, quid eum excipis? sin autem publicus, quæ est ista æquitas?* Commune duobus modis accipitur: vno modo commune appellamus, quod est duorum, aut plurium, *vt paries communis, communis domus, ager communis, epistola communis*: atque harum rerum communionum causa, competit actio communi diuidundo: à quarum similitudine dicimus *Martem communem, mortem communem, vitam communem.* & illud M. Tul. pro Rosc. Amer. *quid tam commune, quam* C *spiritus viuis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus eiectis?* Altero modo communia dicimus, quæ à nemine sunt occupata, neque possessa, & possunt fieri occupantis, vt *aqua profluens, aër, littus maris, lapilli & gemmæ in littore maris, theatrum*: quarum rerum causa non datur actio communi diuidundo apud iurisconsul. Opponitur autem commune proprio, vt Cic. pro Sylla. *Tempus agendi fuit mihi magis proprium, quàm ceteris: doloris vero & periculi fuit illa causa communis.* idem epist. ad Dol. lib. 9. *Quòd me amas, id tibi commune est cum multis: quod tu ipse tam amandus es, tamq́ue dulcis, tamq́ue in omni genere iucundus, id est proprie tuum.* Accipiéda porro hoc loco communia, quæ à nemine sunt occupata, id est, quæ nondum ab vllo à quoquam tractata, vt diximus. His igitur expositis, hunc locum sic explicamus, publica materies est, exempli causa, Ilias Homeri. est enim opus publicum, & totius populi factum, quamuis ab Homero inuentum, scriptum, & editum. Hæc igitur materia, tui iuris, tuique mancipi fieri poterit, si non hærebis in circulo omnibus patente, & contemto, id est, si D tuum auctorem, quem tibi proposuisti ad imitandum, non sequêris ita religiosè, vt nihil addas de tuo, nihil minuas, nihil immutes: trita quædam, & vulgata, & omnibus exposita, & facilia, & κοινὰ persequaris. *Non circa* autem scriptum offendi in omnibus libris manu scriptis. Quidam publicam materiam dicunt esse argumentum aliis poëtis intactum: quod (inquiunt) priuati iuris erit, si quis ita tractet, vt postea nemo vel idem scribere ausit, vel melius possit: quod cōsequetur si sententias adhibebit non vulgares, neque de medio sumtas. Ego quòd publicam materiam, argumentum aliis intactum volunt esse, non probo: cetera nihil ferè ab iis, quæ scripsi, discrepant.

NEC VERBVM VERBO, &c.] id est, & si non studebis verbum è verbo exprimere, vt religiosus, & fidus interpres: si non te præbebis ita sedulum, ac fidum interpretem, vt ne paululum quidem à tuo auctore discedere audeas. monet igitur hoc loco Horatius, ne eos, quos nobis proposuimus imitandos, aut è quibus argumentum scri- E bendi petimus, ita sequamur, vt interpretes, sed potius vt è fontibus eorum, iudicio, arbitrioque nostro, quorum, quóque modo videbitur, hauriamus. hoc enim se consilio vsum esse [illegible] M. Tull. & quidem iis ipsis verbis, quæ modo vsurpaui, in Stoicis imitandis, & in quæstione de officiis: quod item se fecisse scribit in orationibus inter se contrariis Æschinis, Demosthenisque conuertendis. *nec conuerti* (inquit) *vt interpres, sed vt orator, sententiis iisdem, & earum formis, tanquam figuris, verbis ad nostram consuetudinem aptis: in quibus non verbum pro verbo necesse habui reddere, sed genus omnium verborum, vimq́ue, seruaui. non enim ea me annumerare lectori putaui oportere, sed tanquam appendere.* hoc autem præceptum ad elocutionem referendum est.

NEC DESILIES IMIT. IN ARCT.] id est, & si te non conijcies in eas angustias, videlicet nimiùm longè ab eo, quem tibi proposuisti ad imitandum, discedendo, vnde te explicare honestè non possis, vnde egredi vel turpe sit futurum, vel F operis natura, ac ratio non ferat. nam hæc cuiuscumque operis lex est, ne quid inchoatum relinquatur.

REFERRE] sic legendum: & ita habent duo omnium emendatissimi codices. geminatum autem est [illegible], vt prima syllaba producatur: qualia sunt illa, *rettulit, subbigit, repperit, &c.* Ita autem loqui solemus, referre pedem ex aliquo loco, non proferre. Cæsar libr. 1. de bello Gallico. *tandem vulneribus de[illegible], & pedem referre, & quod mons suberat mi[illegible] passuum, eo se recipere cœperunt.* & lib. 1[illegible]. epist. M. Tull. ad familiareis, Ser. Galba. *Cornu sinisterius, quo [illegible] erat infirmius, vbi Martia legionis duæ cohortes erant, & cohors prætoria, pedem referre cœperunt.*

SCRIPTOR CYCLICVS] poëta nescio quis epicus, circumforaneus, circulator, rhapsodus, qui solebat suum carmen in corona recitare. nonnulli Antimachum significari putant: de quo M. Tull. in Bruto. *Nec enim posset idem Demosthenes dicere,*

quod

A *quod dixisse Antimachum, Clarium poëtam, ferunt: qui, cum conuocatis auditoribus legeret eis magnum illud, quod nouistis, volumen suum, & eum legentem omnes, præter Platonem, reliquissent, legam (inquit) nihilominus. Plato enim mihi vnus instar est omnium.* nonnulli, & ij quidem docti, poëtam quemdam alium, qui scripsit κυκλικὰ, sæpe ab interpretibus Græcis commemoratum, significari volunt, in quibus est M. A. Muretus. de hoc poëmate Philoponus in librum primum ἀναλυτικ. (vt vulgò citát) ἐστὶ δὲ ἄλλον κύκλος ἰδίως ὀνομαζόμενον. ἐποίημα τοῖς μὲν ὡς ἑτέρως, τοῖς δὲ ὡς ὁμήρου ἀναφέρουσιν, &c. id est, Est enim aliud quiddam, quod propriè nominatur cyclus: quod poëma alij aliis, nonnulli Homero ascribunt. Ego auctores quosdam κυκλικοὺς ab Homeri scholiaste video citari ἐν λ. γ. ἡ ἱστορία παρὰ τοῖς πολεμωνίοις, ἢ τοῖς κυκλικοῖς. id est, historia est apud Polemonios, aut cyclicos.

. FORTVNAM PRIAMI] Antimachum non significari ab Horatio ex eo maximè intelligere licet, quod Antimachus bellum Thebanũ scripsit:
B quod multis annis ante Troianum gestum est: hic autem, quem reprehendit Horat. bellum Troianum: vt omittam, quòd principium poëmatis Antimachi hoc fuisse testantur Græci interpretes, Ἐννέπετε κρονίδαο διὸς μεγάλοιο θύγατρες. id est, Dicite Saturnij Iouis magni filiæ. cuius versus longè alia sententia est, quàm huius, quem hoc loco de Græco expressum profert Horat. Simeon Bosius putabat significari primum versum eiusdem Homeri ex parua Iliad. Ἴλιον ἀείδω, καὶ Δαρδανίην εὔπωλον, sequitur ἧς πέρι πολλὰ πάθον Δαναοὶ, θεράποντες Ἄρηος. id est, Ilium cano, & Dardaniam equis aptam, vel pulchris equis abundantem, Pro qua multa pertulerunt Græci, ministri Martis. ex qua interpretatione, propè ad verbum expressa, cuiuis qui linguam Græcam non didicerit, licet intelligere, quamobrem aliter sentiam.

QVID TANTO DIGN. F. H. PR. H.] tanto hiatu, nempe oris. ductum à tragœdis, qui interdum cum Agamemnonis, aut Atrei, & similium personarum parteis agerent, vt grandilo-
C quentiores (si hoc nomine vti licet) viderentur, quàm maximè hiabant. cùm sæpe exilem vocem, D miniméque tanto hiatu dignam mitterent. sic apud Lucianum sæpe vsurpatur illud μέγα κεχηνὼς de tragœdis, id est, magnum hiantes. Præterea magnitudo & granditas verborum, seu grandiloquentia, videtur oris hiatum postulare. Itaque per oris hiatum, grandiloquentiam intelligimus, quæ constat ferè ex ampullis verborum.

PARTVR. MONT. NASC. &c.] prouerbiũ in gloriosos ostentatores, & eos, qui magna de se exspectatione cõcitata, nihil ea dignum ad extremum afferunt. Athenæus lib. 14. scribit, Tacham regem Ægyptiorum, cùm Agesilaum Lacedæmoniorum Regem, breuis staturæ hominem, qui idcirco venerat, vt cùm eo belli societatem iniret, eique auxilium ferret, hoc intempestiuo ioco lacessisset, ὤδινεν ὄρος· Ζεὺς δ' ἐφοβεῖτο· τὸ δ' ἔτεκεν μῦν, id est, parturiebat mons: at Iupiter metuebat, ille autem murem peperit: regno suo esse spoliatum, priuatúmque esse factum, alienato à se Agesilao, societatéque diremta, ac dissoluta.

DIC MIHI MVSA VIRVM] principium E Odyss. Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον, &c. Libet mihi hoc loco occasionem & ansam nacto ex P. Rõsardi, viri clariss. poëtæ Regij Franciade, poëmate Gallico, planè cum Iliade Homerica, & Æneïde Virgiliana comparando, versus aliquot Gallicos decerpere, eósque ab Io. Aurato viro singulari doctrina ornato, poëta Regio, Latinos factos, commentariorum meorum lectoribus legendos exponere, vt intelligant exteræ nationes quæ & qualia ingenia efferat nostra Gallia, & quantopere apud nos floreant bonæ litteræ, liberalésque doctrinæ. Primum autem ex principio primi libri paucos versus proferam, deinde Cassandræ vaticinium, quod constat nonaginta circiter versibus, ex eodem libro subijciam, vt omnes mortales litteris exculti maiore in dies huius diuini poëmatis legendi desiderio afficiantur, eiusque editionem vel à Rege nostro Carolo nono, vel ab ipso Ronsardo precibus & votis omnibus flagitent. Sic igitur poema suum orditur poëta noster Ronsardus. F

Musa tenens summas Parnassi in vertice sedes,
Nunc adsis, oriq; fauens illabere nostro,
Dum memoro prima ductos ab origine reges
Franconis: quem Troiugena satus Hectore quondam
Astyanax, patrio sed dictus ab amne Camandrus.
Huius Troiugenæ tu dic mihi Musa labores,
Prœliáque: inuita quoties Iunone, & iniquo
Neptuno terra, pelagóque pericula vicit,
Antè Parisiacæ quam mœnia conderet vrbis:
At tu Rex animos, dignásque in carmina vireis
CAROLE da: in vestros opus hoc mihi surgit honores,
Argumentum ingens. mea ne mergatur in alto
Cymba, caue: tantas quæ nunc vaga fertur in vndas.

Muse qui tiens les sommets de Parnasse,
Entre en ma bouche, & me chante la race
Des Roys Françoys yssus de Francion,
Enfant d'Hector Troyen de nation,
Qu'on appelloit en sa ieunesse tendre
Astyanax, & du nom de Scamandre.
De ce Troyen conte moy les assaulx,
Guerres, discours, & combien sur les eaux
Il a de foys en despit de Neptune,
Et de Iunon, surmonté la fortune,
Et sur la terre eschappé de perils.
Ains que bastir les grans murs de Paris.
Vous Charles Roy enflez moy le courage:
En vostre honneur i'entreprens cest ouurage
De long labeur, & gardez d'abismer
Ma nef qui flotte en si profunde mer.

Hhh CASSAN-

A CASSANDRÆ VATICINIUM de Franconis casibus, ex primo libro Franciados Petri Ronsardi, Io. Aurato poëta Regio interprete.

Troiugena, auspiciis cuius felicibus olim
Clara futurorum video tot nomina regum,
Magnanimûmq́ ducum, populis armisq́ potentum:
Disce memor, me vate, sacer quam concitat error,
Quis tecumque manent venturo tempore casus,
Quo deus vsque sinit: veniet qua cætera docet
Ordine nympha tibi, vacua cum nudus arena
Æger, inops rerum, confractus membra iacebis,
Naufragum vt in gelido proiectum littore corpus.
B *Qualis ab arboreo succrescit stirpe sub auras*
Surculus, incumbens operi, quam carpsit acuto
Frondator ferro, & trunco succidit ab imo,
Vnde grauis malus, temo aut fabricetur aratri
Mensibus hibernis, niuibus cum & sparsa pruinis,
Grandinéque horret humus, latet in radice recisa
Abdita, nec libro suboles caput exserit vdo,
Donec vere sui nemoris renouante senectam,
Vna locum supplet vacuum generosa propago,
Frondosisque comis proauitas suscitat vmbras
Luxurians, latiûmque caput sub nubila tollens.
Tu quoque bis captæ felicia germina Troiæ
Vberibus renouas foliis, rediuiuáque fundens
Brachia Troianum tolles ad sidera nomen,
Regum progenitor, per quos subuersa resurgent
Pergama, & Argolicas spernent viuacia flammas,
Postquam olim victrix, armisq́ & legibus æquis
Gens tua per domitum sua subiuga miserit orbem.
Tu tempestates sæuas & prœlia mille
Dura feres, caput obiectans: sed Gallica tandem
Clara manent populis victorem sceptra subactis.
C *Regia deinde tua nascetur origine proles:*
Cui par sub magno surget non altera cælo,
Vis Pharamondorum, Clouiorum, Childericorum,
Lodoicíq́ pij, Claudî, fortésque Pepini,
Clari omnes armis reges, victricia quorum
Agmina Idumæas gestabunt vertice palmas.
Sed tamen ante omneis surget Rex maximus vnus,
Diuorum genus & magni ætheris incrementum,
Filius Henrici, bello insuperabilis olim,
Et Catharinæ tuæ: cuius sub pectore cunctæ
Virtutes ponent facto velut agmine sedem.
Carolus huic magnum fama per sæcula nomen:
Nomine sed maior gestarum gloria rerum,
Annis pæne puer genitoris & orbus ademti
Ante diem: cui fida tamen custodia matris
Rite regens tenerum, monitisq́ salubribus augens,
Et felix vigor ingenij maturior æuo
Turbatas odiis pacabunt tristibus vrbeis,
Et populos furiis in se discordibus actos.
At simul hunc matura virum firmauerit ætas,
Et latus armatum validus præcinxerit ensis,

LA PROPHETIE DE Cassandre des fortunes de Francus, prinse du premier liure de la Franciade de P. de Ronsard. D

Prince Troien, de qui dés meinte année
I'ay bien preueu la belle destinée,
Tige de Ducs, de Roys, & d'Empereurs,
Grands aux combats, des peuples conquereurs:
Entends de moy d'esprit toute rauie,
La plus grand part des gestes de ta vie.
Dieu me deffend de te chanter le tout:
Tu en sçauras commencement & bout
Par vne nymphe, apres que le naufrage
T'aura ieçté tout nud sur le riuage,
Froissé, cassé, sans ayde, & sans support,
Comme vn corps froid estendu sur le bord.
Or tout ainsi qu'en parfaict accroissance E
Le reieçton de l'arbre prend naissance,
Qu'vn bucheron à l'ouurage panché,
A fleur de champ, de son fer a tranché,
Pour faire vn mas, ou bien vne charrue
Au mois d'hyuer, quand la terre est chenue,
Blanche de neige, & de gresle qui poingt:
Le reieçton se cache & ne sort point:
Mais au printemps renouuellant son estre
Seul prend la place au lieu de son ancestre,
Et fait reuiure en son bois ses ayeux,
Leuant son chef fueillu iusques aux cieux:
Ainsi tu es de Troie saccagée
Le reieçton: à la cyme chargée
De fueille & fruict, qui doibs par ton moyen
Iusques au Ciel pousser le nom Troien,
Pere de Roys, qui en despit des flames
Des Grecs veincqueurs, referont noz Pergames,
Ayant par force & iustice domté
Le monde entier d'vn & d'autre costé.
Tu passeras meinte dure tempeste,
Et meint combat ennemy de ta teste.
Mais à la fin par bataille tu doibs F
Vaincre soubs toy tout le peuple Gauloys.
De toy doit naistre vne race Royalle,
Qui soubs le ciel n'aura point son egalle,
Des Pharamonds, Cilderics & Clouis,
Des Claudions des Pepins, des Louis,
Princes guerriers, dont les belles armées
Auront au chef les palmes Idumées.
Vn Roy viendra des cieux le fauory,
Fils d'vn grand prince, inuincible Henry,
Et d'vne Roine accorte Catherine:
Roine qui doibt loger en sa poitrine
Toute vertu, CHARLES sera son nom:
Dont les hauts faicts passeront le renom,
Bien ieune d'aage, orphelin de son pere,
Estant conduict des conseils de sa mere,
Et d'vn aduis heureusement bien né
Appaisera son peuple mutiné,
Qui furieux, par les villes Françoises
Bouillonnera de sectes & de noises.
Mais aussi tost que la viue vertu

Armera

A *Fortibus inque humeris thoracis stridor aheni*
Horruerit strepitans pro visa & honere suorum.
Florenteis tangens annos, magis ille pudore,
Quam stipante metu tutus, leget agmine terras
Bellígero, & dux alba nigros defiges ad Indos
Signa suum Oceano claudens vtrinque laborem.
Iam mihi quadrupedans sonus exauditur equorum,
Pulsantum are solum, iam regia signa ferenteis
Armigeras acies, iuuenilis robora pubis,
Ordine prospicio longo: fulgentibus armis
Terra riget, hastisq́; manus, latera ensibus horrent:
Saeuus inest furor his, & saua minacibus ira
Vultibus, & sola sub pedibus concussa tremiscunt,
Compositis gradibus praeuntia signa sequentum,
Qualis ad imperium venti procedit in alto
Vndarum legio, cursuque ferente secundo
Post alios alij voluuntur in ordine fluctus,
Donec agens tandem validi vis incita flatus
Depulit impulsos extremam ad littoris oram.
Non ille audebit regi se opponere quisquam
Bellanti, siue ipse pedes peditum ante maniplos
B *Ibit ouans longi crispans vibrantia conti*
Robora, seu campum pedibus pulsabit equinis,
Calce rigente premens armos pernicis iberi,
Puluere fœdatus vultus, aptánsque lacerto
Multa cade rubro gladij splendentis acumen,
Non secus ac quondam segetis per plana feracis,
Densi falce cadunt matura messis acerui:
Atque alius alij super agglomerantur, ab astu
Torrida cum portant sub tectum farra coloni:
Sic reuoluta ruent sub lato corpora ferro
Multa simul cumulata solo: pauor vndique & horror
Illius & dextram, & ferrum ferale sequentur.
Vt tamen eius erit metuenda rebellibus ira
Gentibus, horrendæ quas fulmine proteret hasta:
Sic victis clemens populis victoria parcet,
Temperet vt vireis lenis pietate seuerus.
Carolus hic claros cœli stellantis ad axeis
Facta sua, & Troas proauos, Phœbo auspice, mittet.
Post vbi longaua venient iam tadia vita,
Alter vt in magno sol effulgebis Olympo.
Ergo age nunc alacri, Franco, loca mente relinquens,
C *Ne tua tot claros ignauia lenta nepotes*
Obruat, æternis, æuo veniente, tenebris,
Perge celer, quo fata vocant, superiq́; secundi.

Armera ce Roy du fort glaiue pointu, D
Et qu'on voirra pour l'honneur de ses Gaules
Le corselet craquer sur ses espaules,
Ayant la fleur de la ieunesse attaint,
De ses subiects plus honoré que craint:
Ira couurir le monde de gendarmes,
Et plantera iusqu'aux Indes ses armes,
De l'Ocean limitant ses trauaux.
I'entens desia le pié de ses cheuaux
Frapper la terre, & dessoubs ses bannieres,
Aller de rang les Ieunesses guerrieres,
Ayant le dos herissé de harnois,
Le flanc d'espée, & la main de long bois.
Eux menassant d'vne effroyable face
Les ennemis, feront trembler la place
Dessoubs leurs pieds, en ordre se suiuants,
Comme les flots marchent dessoubs les vents
L'vn apres l'autre, & de suite esbranslée
S'en vont roulants par la pleine salée
Iusques à tant que le venteux effort
Les ait poussez contre le front du bord.
Nul n'osera se trouuer en bataille E
Contre ce Roy, soit que pieton il aille
Deuant les siens, d'alegresse tout plein,
Crespant les plis d'vne picque en la main:
Soit qu'a cheual il frape la campaigne,
Piquant les flans d'vn beau genet d'Espaigne,
Couuert de poudre, ayant pendu au bras
Vermeil de sang, le tranchant coutelas:
Ainsi qu'on voit tomber soubs la faucille
Meinte iauelle en la pleine fertille
L'vne sur l'autre, alors que la saison
Fait emporter les bleds en la maison,
Ainsi tombera dessoubs sa large espee
Meint corps, meint bras, meinte teste coupée
Roulante à terre: vn horreur, vn effroy
Suiuront le glaiue & la main de ce Roy.
Mais tout ainsi qu'aux rebelles courages
Fera sentir l'effort de ses orages,
Il sera doux au peuple surmonté,
Ayant la force ensemble & la bonté.
Ce Charles Roy iusqu'aux flammes celestes
Fera voller nostre race & ses gestes: F
Puis estant soul de ce monde enuieux,
Comme vn Soleil reluira dans les cieux.
Pource Francus alaigrement desplace:
N'estouffe point vne si belle race
Par ton seiour, & marche sans effroy,
Ayant les yeux si dextrement pour toy.

ANTIPHATEM] Antiphates, rex Læstrygonum, à quibus Vlysses, eiúsque socij ad vnum discerpti essent, nisi funibus anchorarum præcisis quamprimùm è portu soluissent, seséque in altum recepissent: quo ex periculo tamen non omnes naues seruatæ sunt, sed aliquot cum vectoribus perierunt. narrantur hæc ab Vlysse ὀδυσ. Αὐτὰρ ἐγὼν ἑτάρους προΐην πεύθεσθαι ἰόντας, &c. id est, Tũ ego socios præmisi, vt exquirerent, & explorarent, &c.

SCYLLAMQVE] Scylla (vt scribit interpres Hom. ὀδυσ. μ.) Phorcynis, & Hecatæ filia: cuius latera catulis latrantibus succincta fuisse dicuntur. re vera Scylla vortex aquarum fuit, cui saxa volubilia, vagaque suberant. alij rupem, seu scopulum esse dicunt. Homerus autem libro Odyss. suprà commemorato, eam describens, ait vocem mittere voci catuli nuper admodum nati simillimam: ipsam monstrum esse ingens, & immane, & vel Deo immortali formidolosum, pedes habere duodecim, omneis ad ingressum ineptos: siquò autem ire velit, eò pennis volare, non pedibus ambulare: sex ei colla esse longa, & in vnoquoque eorum caput inesse horribili aspectu, in ore triplicem dentium ordinem crebrorum, & cruentorum. cetera ex Homero pete: cuius hi sunt versus, Ἔνθα δ' ἐνὶ Σκύλλη ναίει, δεινὸν λελακυῖα, Τῆς ἤτοι φωνὴ μὲν ὅση σκύλακος νεογιλῆς, Γίνεται, αὐτὴ δ' αὖτε πέλωρ κακόν,

A ὑδέ κε νῆσον Γαλήνας ἴδοιτ, ὑδ' ὑδεὶς αἰπάνων, &c. M. Tul. orat. de Harusp. responsis, *Quam Scyllam tam eminentibus canibus, tamq́ue ieiunis poeta fingendo exprimere potuerunt, quam quibus istum videtis Gellius, Clodijs, Titijs rostra ipsa mandentem?* Idem Verr. de suppliciis, *Hoc infestior nautis Verres, quam Scylla, quod multo se pluribus, & maioribus canibus succinxerat.* De Scylla lege Appollonium libr. 4. Argonaut. & interpretem.

Cvm Cyclope] ὀδυσ. Polyphemi, & Cyclopum fabula narratur. Homer. Ἔνθα δ' ἀνὴρ ἐνίαυε πελώριος, ὅς ῥά τε μῆλα Οἶος ποιμαίνεσκεν ἀπόπροθεν, οὐδὲ μετ' ἄλλους Πωλεῖτ', ἀλλ' ἀπάνευθεν ἐὼν ἀθεμίστια ᾔδη. Καὶ γὰρ θαῦμ' ἐτέτυκτο πελώριον, οὐδὲ ἐῴκει Ἀνδρί γε σιτοφάγῳ, &c.

Nec reditvm Diom. ab interitv] id est, nec reditum Diomedis à bello Troiano, aut aliam narrationem, nimis longè repetit. Antimachum obscurè reprehendit, qui poëma suum de Diomedis casibus conscriptum, ab interitu Meleagri patrui orsus est. Meleager Tydei frater fuit, OEnei filius: qui, cum aprum Calydoniũ B interfecisset, eiúsque pellem, & caput, Atalantæ amicæ suæ donauisset, Thestiadæ eius auunculi vtrumque illi ademerunt, & Meleagro insidias compararunt. Quare cognita ille eos interfecit. propter quam causam Pleuronij Calydonis bellum intulerunt. Althæa Meleagri mater ob fratrum suorum cædem filio irata, eum exsecrata est, eique interitum exoptauit. Cùm Calydon postea à Curetibus oppugnaretur, neque iam Calydonij impetum hostium sustinerent, Meleager neque patris, neque matris iam placatæ rogatu opem ferre patriæ voluit. flexus tandem, & victus Cleopatræ vxoris precibus, hosteis à mœnibus Calydonis propulsauit, ac profligauit, periculóque patriam liberauit. Althæa autem odio in filium pristino renouato, facem ei à Parcis donatam, qua eius vita definiebatur, inflammauit, & consumsit. quo facto ille interiit. vide Homer. & Eustat. ἰλιάδ. ι.

Nec gemino] Iupiter Ledæ amore captus, sub cycni specie rem cum ea habuit. ex hoc concu C bitu Leda ouum peperit, idque in capsam quandã cõdidit, ex quo postea Pollux, & Helena nati sunt. Castor autem, & Clytemnestra ex altero, quod illa à Tyndaro compressa ediderat, exstiterunt. Quamuis igitur Helenę raptus Græcis belli Troiani causam prębuerit, non tamen Homerus ab ouo illo, ex quo exclusa Helena est, id est, non tam ex alto rem repetit, neque vsque à capite arcessit, sed ab ira Achillis egregium illud, & immortale poëma orditur. Irasci autem cœpit Achilles paullo ante vrbis Troiæ exscidium.

Et in medias res, &c.] in medias res ita rapit auditorem, vt is earum principium non desideret. nam quæ antecesserunt vrbis Troiæ expugnationem, & iram Achillis, ea miro poëtæ artificio, seu ingenio, seu vtroque in libris deinceps sequentibus occasione arrepta narrantur. nonnulla etiam, quæ in Iliade locum habere non videbantur, in Odysséa referuntur.

Mentitvr] verisimiliter. nam docuit alios Homerus ita falsa dicere, & mentiri, quemadmodum oportet, inquit Aristot. lib. de poët.

D Qvæ desperat tractata] id est, quæ videt nullum orationis nitorem, neque ornatum capere, si à se tractentur, ea prætermittit.

Si plavs. eges avl. manentis] id est, si spectatorem cupis tibi contingere, qui tantisper spectet, donec aulæa (quibus obtendītur, ornatúrque scena, seu theatrum potius) remoueantur: qui non discedat è cauea antequàm aulęa sublata sint, &c. plausorem appellat, spectatorẽ plausu fauentem. vide sup. in epist. ad Aug. lib. 2. ad illum locum, *Quattuor, aut plures aulæa premuntur in horas.*

Et vsqve sessvri] ab hoc verbo *sessorẽ* nominauit spectatorem, epist. ad Iul. Flor. lib. 2. *In vacuo lętus sessor, plausórq́ue theatro:* & sedilia, sedes, vnde spectabant. hoc libro infrà, *Nondum spissa nimis complere sedilia flatu.*

Donec cantor, vos plavd. dicat] id est. donec peracta ab histrione sit fabula. M. Tullius vsurpauit translatè in Catone. *neque enim histrioni, vt placeat, peragenda est fabula: modò in quocumque fuerit actu probetur: neque sapienti, vsque ad plaudite veniendum. breue enim tempus ætatis satis est longum ad bene, honestéque viuendum.* E cantorem autem pro actore, seu histrione posuit.

Decor] id est, τὸ πρέπον, decórum.

Mobilibvs] non leuibus, aut inconstantibus, vt quidam putat, sed quæ variatis ætatibus immutantur.

Reddere qvi voces] puer, qui scit iam ad interrogata, & ad ea, quæ audiuit, respondere. sic loquitur Virgil. Æn. 1. *cur dextra iungere dextram Non datur, ac veras audire, & reddere voces?* & Catull. de Thet. & Pelei nupt. *Nec missas audire queunt, nec reddere voces.*

Iram collig. ac ponit tem.] temerè irascitur, & temerè placatur. Ter. in Hecyra. *Pueri inter sese quàm pro leuibus noxis iras gerunt? Quapropter? quia enim, qui eos gubernat, animus, infirmum gerunt.*

F Cvstode] pædagogo. idem sat. 4. lib. 1. *Dum custodis eges.* & sat. 6. *Ipse mihi custos incorruptissimus omneis Circum doctores aderat.* & infrà. *An custos, famulusq́, dei Silenus alumni.*

Et aprici gr. c.] & campo aprico. Apricus locus, à sole apertus, à Græco vocabulo φρίκη, quod horrorẽ significat, appellatur, quasi ἄφρικος, id est, sine horrore, videlicet frigoris. Hæc fere Festus.

Cerevs in vitivm flecti] cereus flecti, ex eorum genere est, quæ annotauimus suprà ad Od. 8. libr. 4. significat autem hoc loco mollem, & flexibilem. Itaque *cereum in vitiũ flecti*, id est, flexibilẽs ad vitium. nihil enim mollius cera: nihil, quod facilius sequatur, quocumque ducas: nihil, quod magis arbitrio nostro fingatur. Itaque Platonis lib. 9. de repub. cùm apud eum Socrates, Glauconem, feram quandam animo depingere iussisset, variam, & multorum, ac dissimilium capitum, ex quibus alia cicuribus bestiis, alia feris conuenirent, ita respondet Glauco, δεινοῦ πλάστου τὸ ἔργον· ὅμως δὲ ἐπειδὴ εὐπλαστότερον κηροῦ καὶ

τῶν

A τῶν πάντων, ὁ λόγος, πιπλάσω, id est, *miri cuiusdam, & sollertis artificis opus: Veruntamen quoniam oratio facilius, quam cera, & cetera id genus, in quaslibet formas fingi, & flecti potest, esto tibi ficta.* quem Platonis locum videtur M. Tull. lib. 3. de oratore expressisse, his verbis, *Nihil est enim tam tenerũ, neq; tam flexibile, neque quod tam facile sequatur, quocumque ducas, quam oratio.* Idem eod. lib. *sed verba nos cum iacentia sustulimus, sicut mollissimam ceram ad nostrum arbitrium formamus, & fingimus.*

VTILIVM TARD. PROV.] sic Aristot. ῥητορ. β. φιλοχρήματοι δὲ ἥκιστα, διὰ τὸ μήπω ἐνδείας πεπειρᾶσθαι. i. *nimium pecuniæ amãtes, aut cupidi sunt iuuenes propterea q; nondũ egestatis incõmodum experti sunt.*

SVBLIMIS] elatus, & ferox. sic Aristot. ibidẽ, καὶ φιλότιμοι μέν εἰσι, μᾶλλον δὲ φιλόνικοι. ὑπεροχῆς γὰρ ἐπιθυμεῖ ἡ νεότης. ἡ δὲ νίκη ὑπεροχή τις, id est, *& ambitiosi quidem sunt, sed magis vincedi cupidi. præstantiam enim excellentiámque expetit ætas florens: at victoria, excellentia quædam est.*

ET AN. RELINQ. PERN.] sic Aristot. eodem lib. εὐμετάβολοι δὲ, καὶ ἁψίκοροι πρὸς τὰς ἐπιθυμίας· καὶ σφόδρα μὲν ἐπιθυμοῦσι, ταχὺ δὲ παύονται, id est, mutabi-
B les autem sunt, & in cupiditatibus satietate, ac fastidio citò afficiuntur, & cùm vehementer concupiscunt, tum celeriter concupiscere desinunt.

CONVERSIS STVD.] cum ætate conuertuntur studia, & naturæ. iccircò mobileis naturas suprà appellauit, vt dixi.

ÆTAS VIRILIS] quæ media, & constans appellatur.

QVÆRIT OPES] quærit opes, id est, quærit diuitias cum ad vsus vitæ necessarios, tum ad perfruendas voluptates: quòd si maiore paullo sit animo, in eo pecuniæ cupiditas spectat ad opes, & ad gratificandi facultatem, & ad magnificos apparatus, vitæque cultum cum elegãtia & copia, vt scribit M. Tull. de offic. lib. 1.

ET AMICITIAS] sunt enim amici optima & pulcherrima vitæ supellex, vt ait idem M. Tull. in Lælio.

INSERVIT HONORI] studet ambitioni: in
C studio honorum occupatus est. Arist. φιλοτιμοῦνται πρὸς ἄλλους. sic autem loquitur M. Tull. procemio lib. 2. de off. *postea quàm honoribus inseruire cœpi, méque totum reip. tradidi, &c.*

QVOD MOX MVT. LAB.] cuius mox eum pœniteat. Terent. Andr. *Haud muto factum.*

VEL QVÒD QV. ET INV. &c.] magnum hoc in primis, & graue senectutis incommodum, & ad quærendum omni studio incumbere, & ab vtendo abhorrere.

INVENTIS] quæsitis, partis. Terent. Heaut. *inueniendus est Aliquis, labore inuenta meo cui dẽ bona.*

AC TIMET VTI] sic Aristot. ibid. ἀνελεύθεροι. ἓν γάρ τι τῶν ἀναγκαίων ἡ οὐσία. ἅμα δὲ καὶ διὰ τὴν ἐμπειρίαν ἴσασιν ὡς χαλεπὸν τὸ κτήσασθαι, καὶ ῥᾴδιον τὸ ἀποβαλεῖν, id est, *auari sunt senes, atque illiberales. facultates enim in rebus, ad victum, cultumq; necessariis: numerãtur: simulq; vsu didicerunt, quàm difficile sit inuenire, quã facile rursus amittere.*

VEL QVOD RES OMN. TIM. G.] Aristotel. ibidem κατεψυγμένοι γάρ εἰσιν. οἱ δὲ νέοι θερμοί. ὥστε προωδοπεποίηκε τὸ γῆρας τῇ δειλίᾳ. καὶ γὰρ ὁ φόβος κατάψυξίς τίς ἐστι, id est, *frigent enim senes: iuuenes autem calent. itaque ad timiditatem senectus quodammodo viam muniit. Nam & metus ipse refrigeratio quædam est.* D

MINISTRAT] administrat, gerit.

SPE LONGVS] longinqua sperans, exempli causa, consilia capiens, quæ in longum tẽpus conferantur, cùm breue admodum ei vitæ spatium sit reliquum. nemo enim tam senex est, vt se annum non putet posse viuere. ita suprà *spem longam* dixit, ad Sextiũ Od. 4. li. 1. *Vitæ summa breuis spem nos vetat inchoare longam.* & ad Leuconoën, Od. xi. eiusd. *spatio breui Spem longam reseces.* Arist. tamen ibid. ita de senib. ζῶσι τῇ μνήμῃ μᾶλλον, ἢ τῇ ἐλπίδι, id est, viuunt memoria potius, quàm spe.

INERS] segnis, & ad agendum ineptus, ætatis vitio. Arist. ibid. οὐ πρακτικοὶ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ κατὰ τὸ κέρδος. non sunt ad agendum apti ob cupiditates, sed ob lucrum. vel sic, ad agendum non impellit eos cupiditas: sed lucrum.

AVIDVSQVE FVTVRI] Aristotel. ibidem καὶ φιλόζωοι, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ, διὰ τὸ τοῦ ἀπόντος εἶναι ἐπιθυμίαν· καὶ, οὗ δὲ ἐνδεεῖς, τούτου μάλιστα ἐπιθυμοῦσι, E id est, & vitæ sunt cupidi, idque maximè decurso propemodum vitę curriculo, propterea quod eius rei, quæ abest, cupiditas est. Itaque, quo egent, id maximè concupiscunt.

DIFFICILIS] δύσκολος, morosus. M. Tull. in Catone. *at sunt morosi, & iracundi, & difficiles senes.*

QVERVLVS] μεμψίμοιρος, Aristotel. senes ὀδυρτικοὺς appellat, quod idem valet.

LAVDATOR TEMPORIS ACTI SE PVERO] Aristot. ibid. διατελοῦσι γὰρ τὰ γενόμενα λέγοντες, ἀναμιμνησκόμενοι γὰρ ἥδονται, id est, *res præteritas numquam narrare intermittunt. lætantur enim, cum eas memoria repetunt.*

CENSOR, CASTIG.] nonnulli libri veteres habent conuerso ordine *castigator, censorq;.*

MVLTA FERVNT ANNI VENIENTES, &c.] *anni venientes* appellantur ab Horatio, vsque ab incunabulis ad corroboratam, & mediam ætatem: *recedentes* autem vsque à media ætate ad ro- F gum. commoda porrò accipio, florem ætatis, velocitatem, vireis corporis, pulchritudinem, hilaritatem, bonam valetudinem, sensus integros, ac vegetos: quæ omnia ferè adimit hominibus senectus, atque in eorum locum reponit rugas & canitiem, pedum tarditatem, infirmitatem, ac debilitatem, deformitatem, tristitiam, morbos, cęcitatem, surditatem, obliuionem, stuporem, & cetera mala. quod item elegantissimè exponit Xenocr. in Axiocho, his verbis, εἶτα λαθὸν ὑπεισῆλθε τὸ γῆρας· εἰς ὃ πᾶν συρρεῖ τὸ τῆς φύσεως ἐπίκηρον, καὶ δυσαλθές. κἂν μὴ τις θᾶττον, ὡς χρέος, ἀποδιδῷ τὸ ζῆν, ὡς ὀβολοστάτις ἡ φύσις ἐπιστᾶσα ἐνεχυράζει τοῦ μὲν ὄψιν, τοῦ δ' ἀκοήν, πολλάκις δὲ ἀμφοῖν. κἂν ἐπιμείνῃ τις, παρέλυσεν, ἐλωβήσατο, παρήρθρωσεν, id est, deinde furtim subit senectus, in quam, quicquid habet natura Acheronticum, debile, sanatu difficile, ac desperatum, confluit. Quòd nisi quis sat citò vitam, vt æs alienum, reddat: instans, vt fœneratrix, natura pigneratur ab hoc videndi sensum, ab illo auditum, sæpenumero vtrumque.

A Quòd si quis diutius manserit in vita eneruat, mutilat, membra luxat, ac debilitat. sic Diphilus apud Stobæum Ἅπαντα τ' ἐργαζόμενος ἀσθενέστερα πολιὸς τεχνίτης ἐστὶν ὁ χρόνος, ὦ ξένε· Χαίρει μεταπλάττων πάντας ἐπὶ τὰ χείρονα. id est, Omnia efficiens infirmiora canus artifex tempus est, o hospes. Gaudet conuertisse omneis homines in deterius. Cum his congruunt illa, quæ sunt apud Herod. Thal νῦν γὰρ ἄν τι καὶ ἀποδέξαιο ἔργον, ἕως νέος εἶς ἡλικίην· αὐξανομένῳ γὰρ τῷ σώματι συναύξονται καὶ αἱ φρένες· γηράσκοντι δὲ συγγηράσκουσι, καὶ ἐς τὰ πρήγματα πάντα ἀπαμβλύνονται: id est, Nunc enim aliquod facinus edere possis, dum iuuenis es. Nam vnà cum crescente corpore crescit etiam mens: & cum senescente, senescit, & ad res omneis obtunditur. Aliter autem dixit sup epist. ad August. *annos recurrenteis*. significatur enim illo loco annorum, & aliorum temporum natura, quę vbi occiderunt, renascuntur: quemadmodum declarat Oda illa 7. lib. 4. *Diffugêre niues, redeunt, iam gramina campis, &c. Immortalia ne speres, monet annus, & almum Quæ rapit hora diem: Frigora* B *mitescunt Zephyris: ver proterit æstus, Interitura, simul Pomifer autumnus fruges effuderit: & mox Bruma recurrit iners. Damna tamen, &c.* Atque hæc annorum, & mensium, & dierum morientium, ac renascentium ratio declarat illud ænigma: Εἷς ὁ πατήρ, παῖδες δὲ δυώδεκα· τῶν δὲ ἑκάστῳ Παῖδες τριήκοντα διάνδιχα εἶδος ἔχουσαι. Αἱ μὲν λευκαὶ ἔασιν ἰδεῖν, αἱ δ' αὖτε μέλαιναι. Ἀθάνατοι δέ τ' ἐοῦσαι, ἀποφθινύθουσιν ἅπασαι. id est, (vt ad verbum interpreter) *vnus pater est: filij autem duodecim. horum autem vnicuique filiæ sunt triginta, formis dissimiles, aliæ quidem aspectu candidæ, aliæ vero nigræ. Cum sint autem immortales, moriuntur omnes.* Si quis autem totidem versus Latinos Græcis respondenteis postulabit, age, mos ei à nobis geratur. *Bis sex sunt nati patris vnius: & decies tres Forma dissimiles illorum a stirpe profecti, Nigri alij albi contra alij. cum autem Libitina Exsortes omnes sint, intereunt tamen omnes.* significatur autem annus, qui constat duodecim mensibus: quorum vniuscuiusque dies sunt triginta, &c.

ADIVNCTIS] appositis, & accommodatis C ætati.

AVT AGITVR RES IN SCENIS, AVT] quædam sunt agenda in scenis: éstque id, quod dicit Arist. διὰ τῆς ὄψεως, id est, rebus in conspectu positis: quędam propterea quòd sint nimis atrocia, aut horribilia, aut visu fœda, aut incredibilia, non sunt coram agenda, sed ea satis est ab histrione, quasi intus acta sint, renuntiari: & hoc modo misericordiam commouent, aut terrorem animis inferunt ἐκ συστάσεως τῶν πραγμάτων.

SEGNIVS IRRIT. ANIMOS] minos afficiunt animos, quæ sunt audita, quàm, quæ sunt visa, aut spectata. Lucianus in Herodoto, ex Herod. vt proxime planum fiet, τὰ δι' ὀμμάτων φαινόμενα, πιστότερα εἶναι τῶν ὤτων δοκεῖ. id est, quæ oculis cernuntur, [illegible]iora videntur esse, quam quæ audiuntur. [illegible] hunc versum Horatianum etiam ad hanc sententiam accommodare, ea, quæ oculis cernuntur, magis nos afficere, quàm quæ audiuntur. sic M. Tull. epistola 1. libr. 6. ad Torquat. *Nam & si, quocumque in loco quisque est, idem est ei sensus, & eadem acerbitas ex interitu rerum & publicarum, & suarum, tamen oculi augent dolorem, qui ea, quæ ceteri audiunt, intueri coguntur, nec auertere a miseriis cogitationem sinunt*, Idem epistola 4. ad eundé eod. lib. *Equidem nos quòd Romæ sumus, miserrimum esse duco, non eo solum, quod in omnibus malis acerbius est videre, quam audire, sed etiam, &c.* D Sic tragicus ille: τῶν πραχθέντων τὰ μὲν ἄλγιστ' ἄπεστιν· ἡ γὰρ ὄψις οὐ πάρα. id est, eorum, quæ acta sunt, tristissima & luctuosissima absunt. aspectus enim non adest. Puto tamen hanc esse Horatij sententiam, incertiora esse, & difficilius credi, quæ audiuntur, quàm quæ oculis cernuntur. & contrà, certiora esse, & facilius credi, quæ oculis cernuntur, quàm quæ auditu sentiuntur. Atque, vt hæc vera sunt, ita & illud est verissimum, oculis difficilius fidem fieri, quàm auribus: hoc est, oculos minus esse faciles ad credendum, quàm aureis, & maiorem efficacitatem, quàm audiendi sensum, desiderare. Nam aspectus quidem vnà cum iis, quæ oculis subijciuntur, concurrit, & conspirat: auditum verò facile est verbis artificiosis, & numerosis attollere, suspensúmque tenere, & falsis rationibus capere, E ac fallere. Verbi gratia Homerus contentionem describens ita magnam facit, vt caput cælo tangat, & tamen humi vno tempore pedes ponat: atque hæc credit auditor Homerum legens: quod fictor, aut pictor consequi non possit, quia tantam imaginem, aut statuam oculis spectatorum subijcere non possit. Hæc Dionis Chrysostomi sunt ferè, oratione Olympica. locum indicabo, ἔστι δὲ τὰ λεγόμενα εἰς ὦτα ἀκοῆς πιστότερα ὀμμάτων, ἀληθὲς ἴσως· πολὺ γὰρ δυσπειστότερα, καὶ πλείονος δεόμενα ἐναργείας. ἡ μὲν γὰρ ὄψις αὐτοῖς ὁρωμένοις ξυμβαίνει. τὴν δ' ἀκοὴν οὐκ ἀδύνατον, ἀναπτεροῦν, &c.

FIDELIBVS] oculos icciirco fideleis appellat, quia quæ cernuntur magis valent ad fidem faciendam, quàm quæ audiuntur, vt scribit Herodotus in Cliône, ὦτα γὰρ τυγχάνει ἀνθρώποισι ἐόντα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν, id est, aures enim hominibus minus sunt fideles, quàm oculi. quibus hoc significatur, minus credi ab hominibus ea, quæ audiuntur, quàm quæ cernuntur, vt paullo antè diximus. *Incertos* alia ratione appellauit epist. 1. lib. 2. F

NON PROMES IN SCENAM] non produces in scenam: non constitues ante oculos spectatorum.

QVÆ MOX NARRET FAC. P] quæ mox referat persona aliqua in scenam producta præsens, id est, extrà, & coram spectatoribus. nomen *præsens* opposuit illi aduerbio *intus*.

NEC PVEROS CORAM, &c.] de Medea suprà diximus.

AVT HVMANA PALAM] de Atreo, & Thyesta & suprà diximus nonnulla ad Oden 16. lib. 1. & res ita nota est, vt, qui hęc inculcare velit, lectorum opera, & otio abuti velle videatur. Iam hæc *promes in scenam, extra, coram, palam, a præsente narrari*, idem valent: quibus respondent è contrario, *intus narrari, tolli ex oculis*.

NEFARIVS] nefarij dicti à farre, quod adoreum est, vt vult Varro libr. 1. de vita populi Rom. quòd eo scelerati vti non debeant. hoc quoque

idem

A idéad significat,quòd qui indigni sunt qui viuant, nefarij vocantur,inquit Nonius.

PROCNE] de Procne sup.ad Od.12.lib.4.

CADMVS IN ANG.] vide,quæ suprà de Peleo,& Cadmo coniunctè,leuiter attigimus.

INCREDVLVS ODI] quia ἀπίθανα,ἄλογα,μοχθηρὰ,ἀδύνατα,id est,non probabilia,ratione carentia, improba & oesaria, & quæ fieri nullo modo possunt.lege arist περὶ ποιητικῆς.

NEVE MINOR QVINTO, NEV SIT PR.] Non est dubium,quin actus,partes fabulæ fuerint: quot actus in fabula fuerint, incertum atque obscurum. actum autem ab actu distinguere,id verò non parum difficile est,si Donato credimus:neque desunt viri docti,qui quamuis perspicuè aliter sentiat Horatius, quattuor actibus tantum constare fabulam posse dicãt,modò hi quattuor actus iustam fabulæ magnitudinem expleãt. ego video à M.Tull.& ceteris bonis scriptoribus, tertium,quartum,& extremum fabulę actum cõmemorari: quintum non reperi.idem scribens ad Qu.Fratrem lib.1.tertium actum,extremum

B facere videtur his verbis: *Illud te ad extremum oro, & hortor,vt tamquam poetæ boni,& actores industrij solent,sic,tu in extrema parte, & conclusione muneris, ac negotij tui diligentissimus sis, vt hic tertius annus, tamquam tertius actus,perfectissimus,atque ornatissimus fuisse videatur.* Ego Horatio,& Donato assentior,vt putem tragœdiam,& comœdiam quinque actibus constare debere.

REPONI] iterum doceri, vt sat.10.lib.1. *Nec redeant iterum,atque iterum spectanda theatris.* quidam legi volunt,*reposci.*aliter sup.*honoratum si forte reponis Achillem.*

NEC DEVS INTERSIT &c.] Aristot.lib. περὶ ποιητ. scribit, vtendum esse machina,seu machinatione:id est,deum esse adhibendum à machina, ad ea, quæ sunt extra fabulam, expedienda: quæ vel antea facta sunt, neque hominem scire fas est, vel posteà futura sunt, & prædictionem, ac nunciationem desiderant. Omnium enim rerum videndarum facultatem Diis attribuimus. verba Aristot.sunt hæc, ἐστὶν οὖν ὅτι καὶ τὰς λύσεις τῶν μύθων

C ἐξ αὐτοῦ δεῖ τοῦ μύθου συμβαίνειν. καὶ μὴ, ὥσπερ ἐν τῇ Μηδείᾳ, ἀπὸ μηχανῆς, καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι τὰ περὶ τὸν ἀπόπλουν· ἀλλὰ μηχανῇ χρηστέον ἐπὶ τὰ ἔξω τοῦ δράματος, ἢ ὅσα πρὸ τοῦ γέγονεν, ἃ οὐχ οἷόν τε ἄνθρωπον εἰδέναι, ἢ ὅσα ὕστερον, ἃ δεῖται προαγορεύσεως, καὶ ἀγγελίας. ἅπαντα γὰρ ἀποδίδομεν τοῖς θεοῖς ὁρᾶν. Cum Aristotele consentit hoc loco Horatius, qui vetat Deum ex machina adhibere, nisi nodus difficilis, & Deo dignus inciderit, id est, nisi talis difficultas extiterit,vt sine machina exitus fabulæ non possit explicari. Exstant multa apud probatos auctores huius moris exempla, ac testimonia. Plato in Cratylo, εἰ μὴ ἄρα δὴ, ὥσπερ οἱ τραγῳδοποιοὶ, ἐπειδάν τι ἀπορῶσιν, ἐπὶ τὰς μηχανὰς ἀποφεύγουσι, θεοὺς αἴροντες, καὶ ἡμεῖς οὕτως εἰπόντες ἀπαλλαγῶμεν, ὅτι τὰ πρῶτα ὀνόματα οἱ θεοὶ ἔθεσαν, καὶ διὰ ταῦτα ὀρθῶς ἔχει. id est, *nisi vtique, quemadmodũ tragœdiarum scriptores,posteaquam nodus aliquis inciderit, ad machinas confugiunt, deos attollentes: nos quoque, vbi dixerimus deos prima nomina rebus imposuisse, atque ea certò ita rectè se habere, quasi nostro munere defuncti, discedamus.* M. Tull. lib.1.de nat.

Deorum, *Quod quia quemadmodum natura efficere sine aliqua mente possit, non videtis, vt tragici poëtæ,cum explicare argumenti exitum non potestis,confugitis ad Deum.* Arist.1. τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ, Ἀναξαγόρας τε γὰρ μηχανῇ χρῆται τῷ νῷ πρὸς τὴν κοσμοποιίαν, ὅταν γὰρ ἀπορήσῃ διὰ τίνα αἰτίαν ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ, τότε ἕλκει αὐτὸν· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις πάντα μᾶλλον αἰτιᾶται τῶν γινομένων, ἢ νοῦν. id est, *Anaxagoras enim veluti machina quadam, mente vtitur ad mundi fabricam. Cum enim hæsitat quam ob caussam necessario sit, tunc eam aduocat: in ceteris, cuiuis rei potius, quam menti, caussam earum rerum,quæ oriuntur, ascribit.* Seruius ad illum Virgilij locum Æn.1. *Musa mihi caussas memora, &c.* hunc Horatij versum pro testimonio profert, ostendens, hoc obseruandum esse in omnibus carminibus, ne numen aliquod inuocetur, nisi quid vltra vireis humanas, facultatémque hominis propriam requiramus.

VINDICE DIGNVS] vindex propriè dicebatur,qui debitorem nexu obligatum, & iamiam à creditore ducendum, vel numerando, vel pro eo spondendo liberabat.

E NEC QVARTA LOQ. PERS. LAB.] nec plures personæ vno, eodémque tempore in scenam prodeant locuturæ, quàm tres. quòd si quando quarta intercedat:vel tacita audiat,vel secum,non cum aliis loquatur, vel cum vna duntaxat sermonem conferat. huius præcepti exempla videre licet apud Terentium:vt in Andria actu tertio, Mysis, Simo, Dauus, Lesbia, Glycerium quinque personæ eodem tempore in scenam producuntur: sed Mysis cum Lesbia duntaxat sermonem habet: Glycerium autem domi suæ est, non foris. ibidem actu 4. quattuor personæ, Mysis, Pamphilus, Charinus, Dauus, vno tempore in scena spectantur, sed Mysis aliunde interuenit, & cum Charino non loquitur. Apud Plautum autem & quattuor, & quinque personæ communiter inter se loquentes introducuntur, quod item fit in tragœdiis. At Horatius præcepta dat suæ ætatis hominibus,non veteribus,quorum scripta fortasse nondum ei vsquequaque perfecta videbantur. Quidam hunc locum ad numerum histrio-

F num referri volunt, dicúntque, hoc ab Horatio significari, non plureis in comœdia,aut tragœdia histriones,quàm treis,esse oportere,quorum quisque plureis personas sustineat. Nitũtur autem verbis Aristotelis in libello περὶ ποιητικῆς, vbi scribit Sophoclem,cum duo ante eum duntaxat histriones in tragœdia intercederent, treis adhibuisse: Æschylum verò eo superiorem, primum omnium multitudinem histrionum ex vno ad duos deduxisse. verba Aristotelis sunt hæc, καὶ τό, τε τῶν ὑποκριτῶν πλῆθος ἐξ ἑνὸς εἰς δύο πρῶτος Αἰσχύλος ἤγαγε, καὶ τὰ τοῦ χοροῦ ἠλάττωσε, καὶ τὸν λόγον πρωταγωνιστεῖν παρεσκεύασε· τρεῖς δὲ, καὶ σκηνογραφίαν Σοφοκλῆς· ἔτι δὲ τὸ μέγεθος, &c. Idem lib.3. ῥητορ. ait histrionum actionem (quam ὑπόκρισιν Græci nominant) in tragœdiam, & rapsodiam sero admodum introductam esse, quia poëtæ ipsi tragœdias initiò recitabant. verum ego ab illis magnopere dissentio, neque puto hoc sentire Horatium.

ACTORIS PARTEIS CHORVS] docet

A quamobrem adhibeatur chorus, (quæ pars est fabulæ κατὰ τὸ ποσόν) & quibus in rebus eum operam sumere, quid loqui, & canere oporteat. personæ porrò, ex quibus constabat chorus, & cantabant, & loquebantur: quamquam, quod ad locutionem pertinet, vna persona fortasse pro omnibus loquebatur, reliquis astantibus, & silentibus, siue viri essent, siue mulieres, maximè si cum altero, qui non esset è choro, sermo haberetur. Si vulgatam igitur scripturam probabimus, *Auctoris parteis*, quæ reperitur in cod. Iann. & Faern. hæc erit eius sententia, Chorus agat parteis, & fungatur munere auctoris, id est, suasoris, & monitoris, nemo enim quicquam alteri suadet, aut præcipit, nisi qui auctoritate valet. ex quo natum est hoc loquendi genus, *tibi auctor sum, vt illud facias*: & hoc, *te auctore feci. defendere parteis* autem positum est pro eo, quod est, agere, & sustinere, & tutari parteis, id est, fungi munere, vt sat. 10. lib. 1. *Et sermone opus est modò tristi, sæpe iocoso, Defendente vicem modò rhetoris, atque poetæ.* Quòd autem quidam sic ex-
B plicant, de officio poetæ disserat chorus, & dicat, poëtam officio pro sua parte non defuisse, elegantem fabulam & lepidam dedisse: nihil dicunt: & miror tam ineptam sententiam eis in mentem venire potuisse. Alij igitur, iique doctissimi viri, quibus assentior, legunt *Actoris*. & ita scriptum est in tribus libris Vat. & in Tornes. Cleric. Nicot. Ruffardino: cuius scripturæ mihi videtur hæc esse sententia, Chorus tuetur, & agat parteis actoris, id est, chorus habeatur vnius actoris loco, vnius munere fungatur, & officium virile obeat, id est, vnius personæ locum obtineat. dicimus enim Latinè *pars virilis*, & *pro mea parte virili*. est autem pars virilis, pars vniuscuiusque. M. Tull. pro Sext. Rosc. *Hæc qui pro virili parte defendunt, optimates sunt*. Idē in Verr. orat. de signis, *Est aliqua mea pars virilis, quòd eius ciuitatis sum, quam ille amplam, illustrem, clarámque reddidit*. Idem frument. *qui præsertim plus etiam, quam pars virilis postulat, pro voluntate populi Ro. oneris, ac muneris suscipere debeam* T. Liuius lib. 6. annal. *illius gloriæ pars virilis apud*
C *omneis milites sit, qui simul vicerint*. atque hanc explicationem adiuuat, & confirmat id, quod sequitur, *officiumque virile*. neque est, quòd quisquam mihi dicat, chorum etiam mulierum cœtum interdum fuisse: ergo officium virile ad chorum, qui ex mulieribus constet, pertinere non posse. respondeo enim, vel virile officium dici spectata voce, *chorus*, quæ est mascula, & virilis: vel propterea quòd masculinum genus concipere, & complecti solet fœmininum. Postremò sic hunc locum esse legendum, atque explicandum intelligere licet ex his paucis Aristot. verbis lib. de arte poëtica, καὶ τὸν χορὸν δὲ ἕνα δεῖ ὑπολαβεῖν τῶν ὑποκριτῶν. id est, *chorum autem accipere, seu existimare oportet tanquam vnum actorem.*

Ne qvid medios intercinat actvs] ne quid inter medios actus canat. intercinat, pro canat inter, qualia sunt illa, *siluas interreptare salubreis: circumgemit vrsus ouile: tanto emetiris acerno*: & sexcenta alia, quæ collegi ad Od. 7. lib. 2. canere igitur choro inter actum, & actum licebit: inter medios actus, seu in mediis actibus D
non licebit. loqui autem quouis loco, nempe in diuerbiis, cum alia persona licebit.

Consilietvr amice] hæc est scriptura decem librorum manuscriptorum: à qua discedere nefas mihi esse putaui. consiliari autem, verbum est à consilio deductum, quo vsus est suprà Oda 3. lib. 3. *Gratum elocuta consiliantibus Iunone diuis*. quo quidem loco idem videtur valere, quod consultare: hic autem, si recta, & emendata scriptura est, idem erit, quòd consilium dare: quod alibi non memini me legere in hāc significationem. quattuor alij libri manuscripti habent, *& consilietur amicis*, vt omnes ferè vulgati, nisi quòd nonnulli habent *concilietur*. quæ scriptura non est reijciēda. placet autem mihi mirū in modum, quòd à duobus codicibus abest copulatio *que* post verbum *faueat*

Ille dapes lavdet mens. ar.] laudet parsimoniam, frugalitatem, continentiam in victu.

Salvarem] vtilem, salutarem. translatio E
est. nam salubre de iis rebus dicitur, quæ ad corporis valetudinem sunt vtiles. epist. ab Alb. Tib. *An tacitum siluas inter reptare salubreis?* & sat. 7. lib. 1. *stellásque salubreis Appellat comites*. & sat. 4. libr. 2. *ille salubreis Æstates peraget, qui nigris prandia moris Finiet, &c.* translatè etiam M. Tul. ad Att. lib. 8. *vt non solum gloriosis consiliis vtamur, sed etiam paullo salubrioribus.*

Apertis otia portis] id est, pacem. aperiuntur enim vrbium portę pacis tempore, vel sublato hostium metu: belli tempore clauduntur ex quo *Panda* pacis dea dicta. Od. 5. lib. 3. *vidi ego ciuium Retorta tergo brachia libero, Portásque non clausas.*

Commissa] arcana fidei commissa vt supra epist. ad Loll. lib. 1. *Prodideris commissa fide.*

Redeat miseris, abeat f.] vt fortuna eos, quibus aduersata est, quósque deseruit, placata reuisat, & complectatur: insolenteis, ac superbos deserat. vide annot. ad Od. 29. lib. 3. vbi diximus, per fortunam præsentem, & manentem, si- F
gnificari secundam: per abeuntem, aduersam.

Tibia] tibiæ adhibentur ad cantum chori adiuuandum. pertinet autem hic locus ad μελοποιίαν.

Orichalco ivncta] ita reperi scriptum in tribus cod. Vatic. & in Card. Rainut. & Tornes. Cleric. Nicot. Russ. quæ scriptura eò fortasse probari potest, quia cum tibiam veterum tenuem, ac simplicem fuisse dicat, nouam autem duobus contrariis nominibus significare velit esse illi dissimilem: *tubæ æmula*, tenui opponitur: *orichalco iuncta*, simplici. quòd si *vincta* legamus, non æquè contrarium contrario respondeat.

Foramine pavco Aspirare] ad eam rem erat vtilis, vt paucis, id est, quattuor foraminibus sonitum redderet, & choros adiuuaret, & theatra sonitu compleret. *vtilis aspirare, adesse, complere*, genus loquendi Græcum est, vt sæpe admonuimus. in quibusdam libris scriptum reperi *foramine paruo.*

Nondvm

A NONDVM SPISSA NIMIS] non admodum frequentia: non nimis celebria, aut referta. epist. ad Mæcē. 3. lib. 1 *spissis indigna theatris*, & infrà *spissæ cateruæ*.

SEDILIA] in quibus sedebant spectatores, nondum theatro ædificato.

QVO] in quem locum, in quæ sedilia: non (vt alij) quo statu.

SANE POPVLVS NVMERABILIS] explicatio est verborum illorum, *Nondum spissa nimis. numerabilis* autem idem valet, quòd paucus. & ita loquuntur Græci, Theocr. εἰδ. ις. quod inscribitur χάριτες. φίλων μόρον ἀγγελέοντας Τέκνοις, ἠδ' ἀλόχοισιν, ἀριθματοὺς ἀπὸ πολλῶν. id est, amicorum mortem nuntiaturos liberis & vxoribus, numerabileis ex multis.

COIBAT] conueniebat, congregabatur.

VINOQVE DIVRNO PLACARI GENIVS] sic sup. epist. ad Aug. *Siluanum lacte piabant: Floribus, & vino Genium, memorem breuis æui.*

IMPVNE] nam rebus Romanis angustis, nondúmque cōstitutis & constabilitis, ac pacatis, non licebat de die conuiuari, & potare.

B NVMERIS] pedibus, vel rythmis. numerosum est enim id in omnibus sonis, atque vocibus, quod habet quasdam impressiones, & quod metiri possumus interuallis æqualibus.

MODISQVE] cantui, ἁρμονία, vel, vt quidam, μέλει. videtur tamen μέλος latius patère. Plato libr. 3. de rep. τὸ μέλος ἐκ τριῶν ἐστι συγκείμενον, λόγου τε, καὶ ἁρμονίας, καὶ ῥυθμοῦ. id est, melos ex tribus constat, ratione, & harmonia, & numero.

INDOCTVS QVID ENIM, &c.] horum verborum hanc sententiam esse puto. Neque verò mirum est, hanc licentiam & luxuriem, quæ ab antiquorum seueritate tam longè abesset, & ab arte comica tantopere discreparet, fuisse à populo probatam, ac receptam. Quæ enim sapientia esset in rusticis, & indoctis, & labore solutis, & turpibus hominibus cum populo vrbano confusis? alij sic. neque verò mirum est hanc numerorū & modorum licentiam à rusticis esse probatā, aut verò toleratam. quid enim saperet rusticus, indoctus, ab opere solutus, cum vrbano, turpis cum ho-
C nesto permistus? id est, quid enim proficeret si plus sapere videri vellet, quàm vrbanus & honestus? vel quid saperet, id est, quantum saperet? quasi dicat, vt insipientes eijcerentur rustici, si vrbanorum luxuriem, ac licentiam improbarent, & condemnarent. vel quid, id est, propter quid, seu quamobrem sapere vellet? &c.

LIBERQVE LABORVM] laboribus defunctus, laboribus solutus, sic sup. dixit Od. 17. lib. 3. *Cum famulis operum solutis.*

MOTVMQVE] vel quia mouebatur, & saltabat tibicen, vel quia gestum agebat.

ET LVXVRIAM ADD.] hoc dicit vel propterea quod aucta sint foramina, vel propterea quòd numeri & modi fuerint licentiores vel propter ipsius artificis ornatum nimis elegantem, ac sumtuosum: & propter orichalcū tibiæ additum, vel propter hæc omnia. affert exemplum Lucianus in lib. πρὸς ἀπαίδευτον πολλὰ βιβλ. ὠνούμ. valde ad hunc locum accommodatum, de citharœdo quodam Tarentino, cui Eueno nomē erat, his verbis, D ἧκεν οὖν εἰς Δελφοὺς τά τ' ἄλλα λαμπρὸς, καὶ δὴ καὶ ἐσθῆτα χρυσόπαστον πεποιημένος, καὶ στέφανον δάφνης χρυσῆς κάλλιστον ὡς ἀντὶ τοῦ καρποῦ τῆς δάφνης σμαράγδους εἶναι ἰσομεγέθεις τῷ καρπῷ· τὴν μὲν κιθάραν αὐτὴν ὑπερφυῆ τὸ χρῆμα εἰς κάλλος καὶ πολυτέλειαν, &c. id est, Venit igitur Delphos cùm ceteris rebus splendidus & clarus, tum veste facta, auro inspersa, ac distincta, corona ex lauro aurea pulcherrima, ita vt pro fructu laurus smaragdi essent fructui magnitudine pares atque æquales, cithara ipsa, re, quòd ad pulchritudinem, & sumtum attinet, naturam rerum superante, &c. nam satis est mihi locum indicasse.

TRAXITQVE VAG.] per verbum *traxit* significat, eum veste vsum esse longa, & ad talos demissa, quàm σύρμα nominant Græci. vagum autem dixit, innuens non vno in loco constitisse, sed huc, & illuc se circumtulisse, ac circumegisse. aliud est caudam trahere, vt diximus ad sat. 3. lib. 2, ibi, *caudam trahat.*

PER PVLPITA] per scenam. infr. *& modicis instrauit pulpita tignis.*

SIC ETIAM FIDIBVS VOCES] quemadmodum (inquit) tibicen tibias sibi parauit ampliores, eàsque inflauit vehementius, ita & citharis soni accesserunt molliores. fortasse significat, citharæ chordas additas esse. non enim vnus semper chordarum citharæ fuit numerus: sed cùm initiò quattuor tantùm fuissent, Mercurius treis addidisse dicitur. Strabo, & alij nonnulli Terpandrum Methymnæum lyra septem chordarum primum vsum esse tradunt. Itaque & Timotheum apud Lacedemonios accusatum esse memoriæ proditum est, quòd pluribus, quàm opus esset, chordis vteretur, & quòd antiquam musicam corrumperet. Ille autem cùm iamiam quidam chordas superuacuas præcidere pararet, fertur sigillum Apollinis illis ostendisse in eorum vrbis quodam loco positum, lyram manu tenens, quę totidem chordis cōstaret, & ita dimissus, atque absolutus esse. Plutarchus item scribit in apophthegm. Emerepen in Phrynidis cantoris organo, quod nouem fidibus constabat, duas incidisse, his verbis increpantem, F μὴ κακούργει τὴν μουσικήν: id est, *ne corrumpe, aut ne lade musicam.*

ET TVLIT ELOQVIVM INSOLITVM FAC.] & facundia celeriter fluens: vel, vt alij volunt, breui tempore comparata, genus locutionis, seu eloquentiæ protulit inauditum, atque inusitatum.

VTILIVMQVE SAGAX RERVM, &c.] id est, & personarum, ex quibus chorus constabat, prudens, & rerum futurarum prouida oratio paruit ab oraculo Apollinis distitit: vel hoc modo cœpit chorus in comœdijs non minus εὐστόχως, neque minus acutè, neque minus verè res futuras ad tutam vtileis, prædicere, quàm Apollo Delphicus: vel sic, sententiæ, quibus chorus in comœdijs vti cœpit, quædam vitæ præcepta continentes, & ad rerum futurarum prouisionem pertinentes, sermonis ambiguitate, & verborum inuolucris, Apollinis oraculo non dissimiles fuerunt. Eurip. Μάντις δ' ἄριστος, ὅστις εἰκάζει καλῶς. M. Tull. libr. secund.

de

de finib. *inest in animo coniectura consequentium nō multum a diuinatione differens.*

SORTILEGIS] id est, vnde oracula petuntur. nam sortes καταχρηστικῶς pro oraculo vsurpantur. notat Seruius ad illum vers. Virg. Æneid. 7. *non patrio ex adyto sortes, &c.* & Horat. int. *dicta per carmina sortes.*

CARMINE QVI TRAGICO VILEM, &c.] Eos sequitur hic Horatius, qui tragœdiam eò esse appellatam existimāt, quòd tragœdiarum scriptoribus hircus præmij loco daretur. in quibus est & Seruius ad illum Virgilij locum Palęm. *tu post carecta latebas:* vbi & hunc versum profert. τράγος enim Græcorum lingua hircum valet. idem infrà videtur innuere, tragœdiæ appellationem inde esse natam, quòd primi illi tragœdiarum auctores è plaustris tragœdias agerent, ore fæce peruncto. sic Horat. infrà *Ignotum Tragicæ genus inuenisse camœna Dicitur, & plaustris vexisse poemata Thespis.* Athenæus autem libro 2. de comœdiæ & tragœdiæ inuentione sic scribit, Ἀπὸ μέθης καὶ ἡ τῆς κωμῳδίας, καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας εὕρεσις. ἐν Ἰκαρίῳ τῆς Ἀττικῆς εὑρέθη, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν τῆς τρύγης καιρόν, ἀφ' οὗ καὶ τρυγῳδία τὸ πρῶτον ἐκλήθη. quæ verba significāt, post ebrietatem comœdiæ & tragœdiæ inuentionem extitisse. In Icario autem Atticæ loco tragœdiam vindemię tempore inuentā esse. τρύγη enim vindemia est Græcis. ad hunc locum pertinent illa Virgiliana Georg. 2. *Non aliam ob causam Baccho caper omnibus aris Caditur. & veteres ineunt proscenia ludi, Præmiaq́; ingenteis pagos, & compita circum Thesidæ posuere.* At Aristot. ἀπὸ τῶν. scribit esse ortam ab iis, qui Dithyrambum exercebant.

AGRESTEIS SATYROS NVDAVIT] Satyricæ fabulæ à Græcis inuentæ, ab Atellanis, quæ sunt Latinorum, paruin admodum discrepant. nam quemadmodum in illis Satyri nudi, Fauni, Sileni inducuntur, verbis, & moribus obscœnis risum mouentes: ita & in Atellanis personæ turpes intercedunt, quæ dictis liberioribus, & gestibus improbis, ac proteruis auditorum curas, & seueritatem mitigent, ac relaxent, *satyros nudauit,* id est, satyros nudos introduxit inter actus tragœdiarū, vel statim post tragœdias recitatas, & peractas. de Satyris vide annot. ad Od. 19. lib. 2.

MORANOVS] detinendus, delectandus, vt infrà, *Valdius oblectat populum. meliusque moratur.*

INCOLVMI GRAVITATE] salua grauitate tragœdiæ.

EXLEX.] solutus legibus. exlex, qui sine lege viuit, inquit Nonius. M. Tul. in Cluent. *Non quod illi aut exlegem esse Syllam, aut causam pecuniæ publicæ contemtam atque abiectam putarent, &c.*

ADHIBEBITVR] in satyrica. Deus, verbi gratia, Faunus, Silenus, Bacchus. heros, vt Agamemnon. Nestor Achilles.

NVPER] paullò antè: nempe in tragœdia.

MIGRET IN OBSCVRAS HVMILIS] ita humili, & abiecto sermone vtatur. vt tabernariorum, & opificum orationem imitari videatur. Notum est autem, & vulgatum, togatas tabernarias a tabernis esse nominatas. quæ comœdiis, quasi ex altera parte respondent.

AVT, DVM VITAT HVMVM, &c.] id est aut dum nimiùm se attollit, dúmque nimis elato & grandi oratione vtitur in aëre, versari videatur: de aëre, & nubibus, & cælo, & rebus superis loquitur. inania, pro eo spatio, quod intercedit inter cælum, & terras posuit ex Democriti, & Epicuri sententia, vt Virg. in Sileno. *Namque canebat, vti magnum per inane coacta Semina, terrarúmque, animæq́;, mariq́; fuissent: Et liquidi simul ignis.* Lucret. lib. 1. *Nec tamen vndique corporea stipata tenentur Omnia natura: namq́; est in rebus inane.* Idem ibid. *Omnis, vt est igitur per se natura, duabus Consistit rebus. nam corpora sunt, & inane, Hæc in quo sita sunt, & qua diuersa mouentur.* ibid. *Nam dispulsa suo de cœtu materiai Copia ferretur magnum per inane soluta.*

EFFVTIRE LEVEIS INDIGNA T. V.] tragœdia, quæ indigna est, in qua versus leues, & sine pondere effundantur, intererit, &c. *indigna effutire* dictum, vt suprà epist. ad Iul. Flor. lib. 1. *indigni fraternum rumpere fœdus.*

MOVERI] saltare, moueri numerosè, moueri in numerum. suprà epist. ad Flor. lib. 2. *Nunc satyrum, nunc agrestem Cyclopa mouetur.*

INTERERIT] differet aliquantulum à satyris. Verbo *interest*, pro *differt*, vtitur & M. Tullius Acad. lib. 2. *qui illa visa, è quibus omnia decreta sunt nata, negant quicquam a falsis interesse,* & epist. libr. 5. ad Attic. *sed planè gaudeo, quoniam τὸ ἱστορικὸν interest τῷ ἀποκτ.*

NON EGO INORNATA, ET DOM.] id est, non est satis in satyricis fabulis nullum verborum ornatum adhiberi, nullum nomen translatum poni, omniaque propriè, & simpliciter dici: sed alia sunt præstanda. *dominantia nomina* accipe τὰ κύρια, id est, propria, quibus res quantumuis licet sint obscœnæ, propriæ appellantur, & significantur, qualia sunt *mentula, cunnus*, actionis Venereæ verbum, & alia similia, quæ me pudor enumerare vetat. nam mentulæ nomen in membro illo corporis virilis significando, dominatur: cetera, quibus interdum vtuntur poëtæ pudore adducti *neruus, penis, trabs, ficula, columna, cauda, salax, pyramis, palus, fascinum*, sunt translata. solebant autem satyri illi in satyricis fabulis suo quamque rem, & actionem nomine, verbóque appellare: neque eius rei, quam significare vellet, turpitudinē, verborum tralatione, aut circuitione tegere: exempli causa, cùm eam operam, quæ datur liberis procreandis innuebant: non alienis eam operam, sed suis & propriis appellabant: quod quidem eo magis erat illis ignoscendum, quòd extiterunt nonnulli philosophi: sed qui philosophi? qui in virtute summum bonum, & beatitudinem locant, voluptatis inimici, omnium vitiorū correctores, & castigatores. Stoici, inquam, statuerunt suo quamque rem nomine appellare licere. Itaque ex illorum schola manauit hoc σοφὸς εὐθυρρημονήσει, vt testatur M. Tul. epist. quadam ad Papirium Pætum.

NEC SIC ENITAR TRAGICO DIFF.] id est, nec sic studebo à grauitate, & grandirate verborum, quibus vtuntur tragici poëtæ, atque à tragica magniloquentia differre, vt nihil intersit

vtrùm

A vtrùm loquatur Dauus, & cæteræ personæ comicæ, & seruiles, an Silenus Bacchi seruus *differre eo loco*, pro eo, quod est, differre à colore, Horatianū. lege annot. ad Od. 2. lib. 2.

Davvsne loqvatvr, et avdax] ita reperi scriptum in duobus codicibus manu scriptis, non, *an audax:* & vt ita scribatur, ratio postulat, non enim significat interesse vtrùm Dauus loquatur, an Pythias, sed vtrùm serui comici, quales sunt Dauus seruus, & Pythias ancilla, an Silenus.

Pythias] ancilla apud Lucillium, seu aliquē veterem comicum.

Silenvs] persona Satyrica. fuot autem sileni, Bacchi ministri, & nutricij. Nicander Alexipharm. princip. Ὡς δ' ὁπότ' ἀγχίνεον ... &c. id est, Quemadmodum antem Sileni Bacchi cornuti nutricij agrestibus vuis calcatis, primùm potu spumante mentem armati, quod valet, ebrij facti, &c.

B Ex noto fictvm] è re nota effictum, atque expressum, non è re aliqua recondita, atque abstrusa.

Vt sibi qvivis Speret idem, &c.] in epistola ad Florum lib. 2. suprà ad illum locum, *Ludentis speciem dabit, &c.* diximus nonnulla quæ ab hoc non sunt aliena.

Svdet mvltvm] multùm laboris sumat.

Avsvs idem] expertus idem, conatus idem.

De medio svmtis] non è longinquo arcessitis, sed è medio sumtis.

Ivnctvra] compositio, structura.

Silvis dedvcti] siluestres Fauni in scenam è suis tabernaculis siluestribus, & nemorosis producti: personæ satyricæ.

Velvt innati trivijs] velut nati in locis celebertimis, & penè dicam, in medio foro.

Teneris] delicatis, mollibus, cultis, venustis, concinnis, comtis.

Ivvenentvr] verbum Græcum fortasse exprimere voluit, νεανιεύεσθαι. quod valet, rem aliquam præclaram quidem illam, & laudabilem ge-
C rere, sed maiore animo, quàm consilio: quod iuuenes solent. Vetat igitur Horatius, ne in fabulis satyricis Fauni nimiùm politis, & cultis versibus iuueniliter exsultent, néve verba nimis obscæna, & flagitiosa loquantur.

Crepent] loquantur, vt docuimus ad Oden 18. lib. 1.

Qvibvs est eqvvs, et pater, et res] id est, equites, & nobiles, seu patricij, & locupletes.

Nec, Si qvid fricti, &c.] nec, si quid probat aliquis de plebe, pauper, & egens, qui vescitur cicere, & nucibus, &c. per emtorem ciceris fricti, plebeios, & vulgares homines significat. sic enim legendum est, non *fractis*, vt quidam corruperunt. emebat autem frictum cicer plebecula, vt eo intereà dum agebantur fabulæ, & quoniā alio tempore solaretur, ac leuaret famem. Plaut. Bacch. *Tam frictum ego illum reddam, quam frictū est cicer.* & itē alibi. Andr. Turnebus cùm aliquot annis post horum commentariorum primam editionem libros aduersariorum effudisset verius, quàm edidisset, scripsit quodam loco se non dubitaturum affirmare hic esse legendum *fricti*, quasi verò à me non esset ita emendatum ex auctoritate duorum librorum manu scriptorum. sic persæpe vir ille doctissimus, quasi propinquam mortem sentiens, ita properauit aduersaria illa ede- D re, vt quamplutimos antiquorum scriptorum locos se emendare professus sit, qui erant multo ante à P. Victorio, à Paullo Manutio, à nobis, ab aliis emendati.

Æqvis accipivnt animis] patienter audiunt, & probant. assume è superioribus negationem, *nec*.

Pes citvs] Od. xi. libr. 1. *& in celeres iambos Misit furentem.*

Vnde etiam trimetris accrescere ivssit nomen] id est, iambus ex eo, quòd ita citus est, iussit iambeos versus senarios, trimetros quoque nominari. sat. 10. lib. 1. *Pollio Regum Facta canit pede ter percusso.*

Primvs ad extremvm similis sibi] qualis ille iambicus senarius apud Eurip. in Phœnissis, ἐγὼ γὰρ ὄντ' εἰς τοῦθ' ὕμιν συμφερῶς. & ille Hippol. Μέλλω δ' ἐν ἄλλοις εἶμι βουλεύειν λόγοις. qui toti ex iambis constant. E

In ivra paterna] in sua iura recepit, vt spondeis locus esset in versibus iambicis.

Commodvs] facilis, sese accommodans, vt Od. 8. lib. 4. *Donarem pateras, grataq; commodus, &c.* contra *incommodus*. epist. 18. *Munere te paruo beet, aut incommodus angat.*

Non vt de sede secvnda Cederet, A. Q.] iambus (inquit) recepit spondeos in iura paterna, sed non vt è secunda, aut quarta sede depelli se facile pateretur: quales sunt trimetri Horatiani epod. *Quando repostum Cæcubum adfestas dapes.* & *Pelli nihil me sicut antea iuuat, &c.*

Hic et in Atti, &c.] quemadmodum & in Terentianis, & in Plautinis. mirum est enim quantam sibi poetæ Latini in trimetris, & tetrame- F tris licentiam permiserint, sat habentes, si in vltima sede iambum ponant: in ceteris locis anapæstum, spōdeum, dactylum, tribrachum promiscuē adhibentes.

Nobilibvs] Petr. Victorius annot. in Cic. epist. 2. lib. 5. mauult hoc loco legi *Mobilibus*, pro pterea quòd Aristoteles ἀεὶ κινητικὸν, scribit τὸ ἰαμβικὸν, καὶ πραγματικὸν, κινητικά. Atqui nomen κινητικὰ non significat mobilia, sed vim mouendi habentia. Adiuuaret P. Victorium Aristoteles, si dixisset κινητὰ, id est, mobilia. κινητικὰ autem, & mobilia inter se discrepant. præterea cùm in trimetris Attij, & Ennij dicat Horatius tardos iambos adhiberi, stabiles potius, quàm mobiles erant appellandi. pace igitur dixerim P. Victorij, ego vulgatam, & receptam scripturam censeo diligenter nobis esse retinendam, præsertim ab omnibus veterib. libris comprobatam. cur autem nobiles dixerit Attij, & Ennij trimetros, dicerem, nisi rem esse sua sponte notissimam, atque apertissimam putarem.

A putarem. sic suprà Panætij libros *nobileis* dixit Od. 29. lib. 1.

IN SCENAM MISSOS, &c.] trium versuum deinceps sequentium hæc sententia est, Versus iābicos in scenam productos, nimis tardos spondeorum interuētu, iambus rarū adhibitus indicat, atque arguit, poëtam vel nimiùm celeriter, & parū accuratè scripsisse, vel artem ignorare.

MAGNO CVM PONDERE] multis, & pluribus, quàm par sit, spondeis tardatos: vel (vt alij malunt) graueis quidem illos, & dignitatis plenos, sed qui suos numeros non habent.

PREMIT] [illegible] iambus. Versus igitur iambici trimetri tardiores, id est, qui in secūda, & quarta sede iambos non habent, reprehenduntur vel tamquam celeriter, & negligenter scripti, vel tamquam ab indocto, & inscio facti.

NON QVIVIS VIDET IMMOD. POET.] duo sunt, propter quæ poëtæ negligenter scribant, & versus iambéos faciant nimis tardos, & dissolutos: primùm, quòd confidant non omneis sua errata cognituros: alterum quia etiam si virtu-

B tes, & errata poëtarum nemo non facile cogniturus est, sperant tamen fore, vt sibi ignoscatur. sed non icirco (inquit Horat.) negligenter, & mendosè, & licenter scribere debemus: immò potius nihil peccare in scribendo, & existimare omneis errata nostra, si qua sint in scriptis nostris, animaduersuros: (& ita demùm, tuti erimus:) neque sperare, nos impune peccaturos: & ita cauti erimus, cùm ipsi spem omnē veniæ nobis præciderimus.

ET DATA ROM.] & data est venia poëtis Romanis, qui trimetris, & tetrametris raros iambos interposuerunt, multaque alia peccarunt: sed immeritò data.

INDIGNA] qua indigni sunt: quam non meruerunt.

ICCIRCONE VAGER?] id est, iccircóne scribendi licentia abutar, quia non quiuis ita acutus est, & perspicax, vt errata animaduertat? iccircóne sine arte, & minus accuratè scribere debeo? M. Tull. in oratore perf. loquens de summisso genere dicendi. *Sunt enim quidam, vt scis, oratorij numeri,*

C *de quibus mox dicemus, obseruandi ratione quadam, sed alio in genere: an hoc omnino relinquendi: solutum quiddam sit, nec vagum tamen, vt ingredi liberè, non vt licenter videatur errare.*

AN OMNEIS] id est, an potius putare debeo, omneis mea peccata perspecturos? (hoc opponitur illi: *Non quiuis videt immodulata poëmata iudex.*) quod si faciam, tutus ero: & item cautus ero omni spe veniæ mihi ademta, ac præcisa. hæc autem, *extra spem ven.* respondent illis, *Et data Romanis, &c.* Qui sperat vel sua peccata occulta, & incognita futura, vel se eorum veniam impetraturū, audacius peccat: contrà, qui neutrum sperat, cauet sibi, ne quid peccet. at qui non peccat, ita demum tutus & cautus est. mendosè in omnibus libris, legebatur *intra spem veniæ cautus.* quæ scriptura mirè torsit eos omneis, qui in hanc epistolam commentarios scripserunt. ego autem coniectura ductus, & ab ipsius veritatis voce admonitus, locum corruptum emendaui.

ET EXTRA SPEM VENIÆ CAVTVS] D sic legendum, quicquid obstrepant semidocti, seu potius indocti quidam. Nam quid peruersius lectione vulgata? Nemo enim cautus dicendus est, qui spe veniæ peccat. contrà, qui sibi omnem veniæ spem præcidit, & ita non peccat, cautus est, Od. 10. lib. 2. *neque dum procellas Cautus horrescis, nimiùm premendo Littus iniquum,* & epist. 16. *Cautus enim metuit foueā lupus, &c.* epist. 1. lib. 1. *Olim quod vulpes ægroto cauta leoni Respondit, referam* [illegible] dixit cautum Od. 13. libr. 1. *Quod quisque vitet, numquam homini satis Cautum est in horas.*

VITAVI DENIQVE CVLPAM] denique (inquit) non satis est non peccare, vt laudem, & præmiū mereamur: sed oportet rectè facere. tria enim sunt, peccare, non peccare, rectè facere. qui peccat, pœnam meretur: qui non peccat, neque pœnam, neque præmium meretur: qui rectè facit, is solus præmio dignus est. huic loco simile est illud Plautinum in Trinummo. *Si quid amicum erga benè feci, aut consului fideliter, Non videor meruisse laudem, culpa caruisse arbitror.* E

AT VESTRI PROAVI] ita reperi scriptum in omnibus libris calamo exaratis, & in aliquot impressis & ita legendum esse probat P. Victorius hoc argumento, quòd Horatius proauus liberos, aut ingenuos habere non potuerit, quippe qui ex parte libertino natus esset.

NIMIVM PATIENTER VTRVMQVE] nimiùm patienter, ac, pæne dicam, stultè vtrumque mirati sunt in Plauto, numeros, & sales: quia neque eius versus satis numerosè scripti sunt, & sales nonnulli sunt scurriles, alij leues, & frigidi, alij obscæni.

SI MODO EGO, ET VOS SCIM. INVRB.] hoc ad sales pertinet. significat autem, sales Plautinos inurbanos, & illepidos esse. sic quidam putant suprà epist. ad Augustum, Plautum reprehendi. *Aspice Plautus Quo pacto parteis tutetur amantis ephebi, &c.*

LEGITIMVMQVE SONVM DIGITIS C.] hoc ad versus referendum, quos non satis accuratè factos, neque suis ac legitimis numeris astri- F ctos, sed dissolutos esse iudicat.

DIGITIS.] solemus enim digitis versuum syllabas, & numeros metiri. quamquam, qui sunt in hoc genere exercitati, digitos adhibere ad cognitionē, iudiciumque huius rei necesse non habent, cùm aures doctæ, & tritæ hoc facilè per se præstare possint, Nam *vt Seruius ille Papirij Pæti frater facile dicere poterat, hic versus Plauti non est, hic est, quod tritas haberet aureis notandis generibus poetarum* (inquit M. Tull. epist. quadam ad Papirium Pætum) ita & aures callidæ statim sentiunt sine opera digitorum, quis versus suis numeris constet, quis non. Itaque idem M. Tull. mali poëtæ esse putat versuum peccata digitis dimetiri: significans, hominem exercitatum ea solis auribus explorare posse.

THESPIS] Thespin alij primum tragœdiæ inuentorem fuisse narrant, quod probat hic Horatius, alij ab Epigene secundum, alij decimum sextum tragicum numerant. vide Suidam. Solon (vt

refert

A refert Diog. Laërtius in Solone,) veruit Thespin tragœdias recitare, quòd existimaret mendacium esse inutile.

PLAVSTRIS VEXISSE] antequàm scena esset inuenta, Thespis in plaustris tragœdias docebat, idémque agebat. quod testatur Arist. lib. 3. de arte dicendi, ὑπεκρίνοντο γὰρ αὐτοὶ τὰς τραγῳδίας οἱ ποιηταὶ τὸ πρῶτον. & Plutarchus in vita Solonis his verbis, ἐθεάσατο τὸν Θέσπιν αὐτὸν ὑποκρινόμενον, ὥσπερ ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς. id est, spectauit Thespin ipsum agentem, quemadmodum consuetudo erat apud veteres. confirmat ipse Horatius versu proximo.

QVÆ CANERENT, AGERENTQVE] canebant igitur, & agebant ipsi poëtæ sua poemata, nullis aliis adhibitis histrionibus, seu actoribus. Iam, quòd ait eos fæce perunctos egisse, ex eo tragœdiæ nomen impositum esse plerique tradiderunt: quamquam alij ab hirco ductum esse malunt. quod videtur probare Horatius illo versu suprà, *Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum, &c.*

B PERVNCTI FÆCIBVS ORA.] ex quo τρυγῳδουμένας appellat poëtas Aristophanes Νεφέλ. quoniam (inquam) fæce peruncti, ne agnoscerentur, sua poëmata è plaustris canebant. vnde prouerbiũ *è plaustro loqui*, quod est libere, effrenatè, atque impudenter maledicere. hoc autem faciebant poëtæ comici.

POST HVNC] Aristoteles in lib. περὶ ποιητικῆς, (quem locum suprà attigimus) scribit Æschylum histriones duos instituisse, cùm antea vnus esset duntaxat: chori personatum numerum minuisse: actorem primatum partium introduxisse. Idem ibidem paullo pòst negat sciri, quis personas, aut prologos aut multitudinem actorum, & quæ sunt huius generis, inuenerit. quæ videntur inter se pugnare: verba Aristotelis sunt hæc, τίς δὲ πρόσωπα ἀπέδωκεν, ἢ προλόγους, ἢ πλήθη ὑποκριτῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἠγνόηται. sed fortasse πρόσωπα nominat Aristoteles, quæ alio nomine προσωπεῖα dicuntur: quas hic Horatius personas appellat: id est, vultus fictos, & simulatos: quibus vera histrionum facies tegitur: quibus qui putant non esse vsos veteres, falluntur.

C Demosthen. περὶ παραπρεσβ. παρεστηκότος τοῦ καταράτου Κυρηβίωνος, ὃς ἐν ταῖς πομπαῖς ἄνευ τοῦ προσωπείου κωμάζει. id est, cum ei astitisset sceleratus Cerybrio: qui in pompis sine persona comissatur.

ET MODICIS INSTRAVIT PVLP.] pulpitum, pars est scenæ. itaque per pulpitum totam scenam significati puto. scenam (inquit) modicam descripsit.

SVCCESSIT VETVS HIS COM.] significat, etiam veterem comœdiam tragœdia esse posteriorem. De vetere comœdia loquitur etiam sat. 10. lib. 1. *Illi, scripta quibus comœdia prisca viris est.* & sat. 4. eiusd. *Eupolis, atque Cratinus, Aristophanésque poëta, Atque alij, quorum comœdia prisca virorum est.*

SED IN VITIVM] dicendi libertas modum superauit, & extra fineis suos egressa in maledicentiam non ferendam erupit. sic epist. ad August. *donec iam sæuus apertam In rabiem verti cœpit iocus, & per honestas Ire domos impune minax: doluere cruento Dente lacessiti, &c.*

D LEX EST ACCEPTA] tale est illud loco suprà commemorato. *quin etiam lex, Pœnáque lata, malo quæ nollet carmine quemquam Describi.*

PRÆTEXTAS] in quibus inducuntur personæ Romanæ publicæ, nobiles, graues, honoratæ, consulares, prætoriæ & similes.

DOCVERE] sic loquuntur Græci, quos postea secuti sunt Latini: M. Tull. in Bruto. *Atque hic Liuius, qui primus fabulam C. Clodio, & M. Tuditano Coss. docuit.* Idem in Catone maiore. *Vidi etiam senem Liuium, qui cum septem annis antè, quam ego natus sum, fabulam docuisset, &c.*

TOGATAS] tabernarias, in quibus humiles, & plebeiæ, & priuatæ personæ ciuium Romanorum inducuntur: & ita cum comœdiis comparantur, eisque altera ex parte respondent. per togatas, tabernarias significat, cum tamen prætextatæ æquè, vt tabernariæ, sint togatæ, quia in vtrisque personæ Romanæ intercedunt.

SI NON OFFENDERET] idest, nisi vnusquisque poëtarum sua scripta grauatè limaret, eorumque editionem in alud tempus differret. sic E epist. ad August. *Sed turpem putas in scriptis, metuisq; lituram.*

ET MORA.] sic infrà. *nonúmque prematur in annum.*

POMPILIVS SANGVIS] vos Pisones, qui à Numa Pompilio originem ducitis. Fuluius Vrsinus, vir tum in Latinis, tum in Græcis litteris admodum exercitatus, cum essem Romæ, numinum argenteum mihi ostendit: cuius in antica parte Numæ nomen erat expressum: in postica, Cn. Pisonis proquæstore, & nomen, & caput. quod ideò notandum duxi, vt quasi oculis cernat lector quamobrem Pisones Pompilius sanguis à Flacco dicantur.

ATQVE PRÆSECT. DECIES NON CASTIG.] id est, & non perfectissimè, accuratissiméque poliuit. vel à marmorariis opificibus ducta tralatio est, vt sup. annotauimus epist. ad August. vel à fictoribus, qui primum manu opus rudius informant, deinde vngue perpoliunt atque absol- F uunt, *Præsectum* autem legendum, non *perfectum*: & ita scriptum se repetisse in libro quodam manu scripto Venetiis asseuerauit mihi Muretus: quam scripturam vnus liber Vaticanus postea comprobauit. præsecare vngueis autem propriè dicimus. ex quo *præsegmina*. Plaut. Aulul. *Quin ipsi pridem tonsor vngueis dempserat: Collegit omnia, & abstulit præsegmina.*

INGENIVM MISERA QVIA FORT.] deridet eos, qui, quòd poetas natura, non arte valere, furoréque quodam excitari putet Democritus, iccircò immunditiis, illuuie, squallore feritatem quandam, & inhumanitatem præ se ferunt, solitudinem sequuntur, celebritatem fugiunt. & fortasse significat, Romanos, dum ingenio suo confisi studium discendi & artem, & philosophiam rectè scribendi fontem, contemnunt, insanire. Idem, quod Horatius, de Democrito scribit M. Tullius lib. 1. de diuinatione, his verbis, *negat enim sine furore Democritus quemquam poëtam magnum esse posse.*

A *posse*. & lib. 2. de orat. ad Qu. Frat. *Saepe audiui, poëtam bonum neminem (id quod a Democrito & Platone in scriptis relictum esse dicunt) sine inflammatione animorum exsistere posse, & sine quodam afflatu quasi furoris.* Plato in Ione, πάντες γὰρ οἵ τε τῶν ἐπῶν ποιηταὶ οἱ ἀγαθοὶ οὐκ ἐκ τέχνης, ἀλλ' ἔνθεοι ὄντες, καὶ κατεχόμενοι, πάντα ταῦτα τὰ καλὰ λέγουσι ποιήματα, καὶ οἱ μελοποιοὶ οἱ ἀγαθοὶ ὡσαύτως, ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες, οὐκ ἔμφρονες ὄντες τὰ καλὰ μέλη ταῦτα ποιοῦσιν, ἀλλ' ἐπειδὰν ἐμβῶσιν εἰς τὴν ἁρμονίαν, καὶ εἰς τὸν ῥυθμόν, βακχεύουσι. id est, omnes & poëtae epici boni non arte valētes, sed diuinitus afflati, & furore concitati haec omnia praeclara poëmata pronuntiant, & carminum lyricorum effectores boni similiter, quemadmodum corybantes cum sanae mentis nō sunt, hos egregios cantus edunt. Et cum in harmoniam & numerum intrarint, tum maximè furunt. Idem in Phaedro Socratem sic facit loquentem, ὃς δ' ἂν ἄνευ μανίας Μουσῶν ἐπὶ ποιητικὰς θύρας ἀφίκηται. &c. nam hunc locum produximus suprà Od. 4. lib. 3. ibi, *an me ludit amabilis Insania?* id est, *qui autem sine Musarum furore ad fores poëticas accesserit, persuasum habens fore, vt arte idoneus poëta euadat: &*
B *ipse imperfectus erit, & eius poësis sani hominis, ab insanis & furiosis statim obscurabitur.* Idem lib. 4. de legibus ait poëtam in Musae tripode sedentem mentis compotem non esse. Atque hanc quaestionem vtrum poëta natura, an arte valeat, mox expediet Horatius. Pindarus autem naturam doctrinae semper anteponit, & naturam sine doctrina, praesertim in poëta, plurimum, atque adeò omnia posse dicit his verbis, σοφὸς ὁ πολλὰ εἰδὼς φυᾷ· μαθόντες δὲ λάβροι παγγλωσσίᾳ κόρακες ὥς, γαρύετον Διὸς πρὸς ὄρνιχα θεῖον, id est, *sapiens est is, qui multa scit natura: qui didicerunt autem, tamquam corui lingua volubilitate, & inani strepitu cum Iouis aui voce contendunt.*

Et excl. sanos Heliconе] id est, sanos negat, bonos poëtas esse posse.

Balnea vitat.] non lauat. immundus illuuie est. alij ad celebritatem loci referunt. à quibus dissentio.

Pretium] γέρας. epist. ad Scaeuam lib. 1. *aut virtus nomen inane est, Aut decus, & pretium rectè petit experiens vir.* vbi quidam legit. *recti.*
C

Si tribus Anticyris, &c.] si caput nulla quantumuis multa ellebori copia sanabile, numquam tondendum curauerit, vt capillo supra modum producto, truculentiore sit aspectu, insanique speciem prae se ferat. in Anticyra insula nascitur elleborus. sat. 3. lib. 2. *Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.*

Laevus] stultus, σκαιός. de quo diximus sup. ad epist. ad Maecen. 2. lib. 1.

Qui purgo bilem] secutus sum eam scripturam, quae reperitur in quibusdam codicib. manuscriptis: quamque Romulus Amasaeus confirmauit mihi aliquando se in vno & altero libro manuscripto expressam reperisse, cum diceret, alteram *Qui purgor bilem*, sibi videri corruptam. Et certè neque Graecum, neque Latinum est hoc loquendi genus. Nam ita quidem loquuntur Graeci καθαίρομαι τὸ σῶμα, τὴν κεφαλήν, τὴν ψυχήν, id est, purgor corpus, caput, animum: sed καθαίρομαι τὴν νόσον, ἢ τὴν χολὴν non dicunt sed potius καθαίρομαι τῆς νόσου, ἢ τῆς χολῆς, id est, purgor morbi, aut bilis: quomodo & D
Horat. supra locutus est sat. 3. lib. 2. *Et morbi miror purgatum te illius.* vsitatius tamen dicimus Latinè *purgor morbo, vitio, atra bile*, & simil. Itaque putaui aliquando hoc loco legendum, *Qui purgor bilis*, seu *bilis, &c.* eamque scripturam reposuissem, nisi temeritatis, aut arrogantiae crimen reformidassem, si sine librorum veterum auctoritate lectionem vulgatam immutassem. quam tamen meam coniecturam velim consideret lector. Nunc huius lectionis, quam secutus sum, rationem, nō est, quòd pluribus verbis explicem. sic enim Graeci loquuntur καθαίρειν χολήν, vt Paullus Aegineta lib. 7. σκαμμωνία προσγενομένης ἐλλεβόρῳ καθαίρει, καὶ μᾶλλον τὴν ξανθὴν χολήν. Galen. libello πῶς δεῖ καθαίρειν. οὕτω δὲ καὶ γυναῖκά τινα, &c. ἰασάμην ἰσχυρῶς κενώσας διὰ φαρμάκων καθαιρόντων μέλαιναν χολήν, id est, *Ita autem & mulierem quandam, &c. sanaui, cum eam acriter exinanissem pharmaco atram bilem purgante.*

Nil tanti est] id est, nihil tanti aestimo, vt eius obtinendi studio, & cupiditate incensus, insanire velim: nedum tanti poëmata faciam. sic loquuntur boni scriptores. M. Tul. lib. 3. epistol. ad Attic. *Quare mihi crede*, φιλοσοφῶμεν *iuratus tibi possum dicere, nihil esse tanti.* Idem offic. 2. *est ergo vlla res tanti, aut commodum vllum tam expetendum, vt viri boni & splendorem, & nomen amittas?* Idem pro Q. Rosc. comoedo. *sed tamen cur ipse HS. ccɔɔ. tam vehementer concupierit, quaero. nam tibi M. Perperna, C. Piso certè tanti non fuissent, vt socium fraudaretis.* Tibull. lib. 2. eleg. 3. *Haud impune licet formosas tristibus agris Abdere: non tanti sunt tua musta pater.* huius contrarium est illud aequè vsitatum, *est tanti*, id est, tanti facio, non minoris aestimo. M. Tull. de signis. *Tum iste ab equite R. splendido & gratioso, Cn. Calidio, cuius filium sciebat senatorem populi R. & iudicem esse, equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert. Imprudens huc incidi. emit enim, non abstulit. nollem dixisse: iactabit se, & in his equitabit equuleis. emi, pecuniam solui. credo etiam tabulae proferentur. est tanti: cedo tabulas.* cuius loci haec F
sententia est: dixi Verrem equuleos illos argēteos à C. Calidio abstulisse. negat Verres, aitque se emisse, pecuniam soluisse, tabulas prolaturum. *est tanti.* id est, tanti facio, crimen hoc abs te dissolui, & dilui, quanti facerem in te maximi valere, dummodo tabulas proferas. tam multa enim, & grauia me ex tuis tabulis, si proferantur, crimina aduersus te tracturum esse cōfido, vt facilè patiar, hoc crimen abs te dilui, & vt mihi sit optabile huius criminis Calidiani facere iacturam. & 1. Catilinaria, *sed est tanti, dummodo ista tua priuata sit calamitas, & à reip. periculis seiungatur.* quem locum ex vetustis codicibus emendauit M. Ant. Muretus, cùm vulgò legeretur *sed non est mihi tanti*, eúmque eruditissimè explicauit.

Ergo fungar vice cotis] ego igitur locum cotis obtinebo: ego cotis munus obibo, quae ferrum acuere potest, cùm vim secādi ipsa non habeat. hoc idem de se dicere solebat Isocrates: & aliquando interrogatus cur cùm alios artem dicendi doceret, ipse taceret, respondit, καὶ αἱ ἀκόναι αὐταὶ

A αὐταὶ μὲν τεμεῖν οὐ δύνανται, τὸν δὲ σίδηρον ὀξὺν, καὶ τμητικὸν ποιοῦσι. id est, etiam cotes ipsæ quidem secare non possunt: sed ferrum acutum, & ad secãdum aptum efficiunt.

OPES] opes poëticæ, id est, res, & facultas poëtica.

FORMET] erudiat, expoliat, informet. lege annot. ad Od. 10. lib. 1. ad illum locum, *Voce formasti.*

ERROR] errorem videtur hic pro errato, seu peccato vsurpare, quod ἁμάρτημα nominant Græci, cùm erroris nomine tamen longè aliud significetur. *error* enim imprudentis, & ignorantis est ferè, aut certè falsa opinione ducti, sine culpa: erratum autem & scientis est, & culpa non caret. exemplis hoc fiet clarius. Cic. pro Murena. *non patiar te in tanto errore versari.* Idem lib. 2. de orat. *natura enim noster nos delectat error.* Idem pro Cecina, *Nonnumquam honesto, ac probabili nomine bono viro iudici error obijci solet.* Idem epistola ad Ser. Sulpicium, lib. 4. ep. *certe similis in vtroque nostrũ,* B *cum optimè sentiremus, error fuit.* Idem ad Qu. Metellum Qu. Fr. lib. 5. epist. *Hoc in sermone, cum à me exponeretur, qua mea exspectatio fuisset orationis tua, quantòque in errore versatus essem, visa est oratio mea non iniucunda, &c.* Horat. epist. ad Iul. Florum lib. 2. *Et demtus per vim mentis gratissimus error.* Ego igitur existimauerim hoc loco errorem, non erratum, sed discessum quendam, & declinationem à virtute, & officio significare, quæ ex imprudentia, aut incuria nata sit. quo modo si accipiamus, seruabitur huius vocis significatio vsitata.

SOCRATICÆ CHARTÆ] per chartas Socraticas non significat libros à Socrate scriptos, cùm ille nihil scripserit, sed à Platone, Æschine, Xenophonte, & ceteris eius auditoribus, ac discipulis, & qui ab eis orti sunt.

VERBAQVE PROVISAM REM] quidam libri vulgati habent *præuisam.* mendosè. veteres quidem omnes *prouisam.* Sic locutus est epist. ad Loll. 2. *Sit bona librorum, & prouisæ frugis in annum Copia.* Quòd autem ad huius loci sententiam attiC net, similia sunt ea, quæ scribit Cic. lib. 3. de orat. his verbis, *Rerum enim copia, verborum copiam gignit: & si est honestas in rebus ipsis, exsistit ex rerum natura quidam splendor in verbis.*

EXEMPLAR VITÆ, MORVMQVE] veram, & perfectam speciem vitæ humanæ, morúmque intueri, quam imitando exprimere, & simulare conetur.

IMITATOREM] poëtam, μιμητήν. nihil enim aliud est poësis, quàm μίμησις, id est, imitatio: quod Plato, & Aristo. tradiderunt, vt mox dicemus. Atque eò maximè admirabilis est Homerus, quòd nihil est in huius vitæ consuetudine, moribúsque communibus positum, quòd non aptissimè, ac pæne dicam, diuinè expresserit.

ET VERAS HINC DV. V.] & hinc, id est, ex vita communi, & moribus hominum veras voces elicere. quidam libri habent, *& viuas hinc, &c.*

INTERDVM SPECIOSA LOCIS] id est, interdum fabula, quæ aspersa, & ornata est sententiis è philosophia petitis, & locis communibus, & quæ habet ἤθη, (sic enim loquitur Aristot. lib. περὶ ποιητ.) id est, quæ scitè mores exprimit (mores autem personarum benè exprimit, quæ consilium, & voluntatem cuiusque aperit, ac declarat) talis igitur fabula magis delectat populum, etiam si nõ sit admodum venusta, nec polita, nec grauis, nec artificiosa, quàm politissimi, & cultissimi versus nulla sententia subiecta, neque personarum decoro seruato, neque hominum moribus expressis. D *locis* autem legendum potius, quam *iocis*, hanc scripturam confirmantibus vetustis codicibus omnibus, Porphyrionéque, & Acrone comprobantibus. Quid sint porrò loci communes, ex M. Tullio intelligi licet, cuius hæc sunt verba in Bruto. *scriptasque fuisse, & paratas a Protagora rerum illustrium disputationes, quæ nunc communes appellantur loci.* Idem in orat. perf. *Nec vero dialecticis modò sit instructus, sed habeat omnes Philosophiæ notos, & tractatos locos. Nihil enim de religione, nihil de morte, nihil de pietate, nihil de caritate patriæ, nihil de bonis rebus, aut malis, nihil de virtutibus, aut vitiis, nihil de officio, &c. sine ea, quam dixi scientia grauiter,* E *ample, copiosè dici, & explicari potest.* Idem ibidem *Quam enim indecorum est, de stillicidiis, cum apud vnum iudicem dicas, amplissimis verbis, & locis vti communibus: de maiestate vero populi Ro. summissè, & subtiliter?* Iam quòd Aristoteles in lib. περὶ ποιητ. eam fabulæ partem, quam ἤθη, id est, mores appellat, ait minus valere ad delectandum, quàm σύστασιν, & ἀναγνωρίσεις, non pugnant illa cum his, neque ad hoc institutum pertinent.

NVLLIVS VEN.] nullius venustatis, nulliusque elegantiæ. suprà. *Ordinis hæc virtus erit, & Venus.*

SINE PONDERE] verborum.

QVAM VERS. INOP. RER.] id est, quàm versus inanes, & sententiarum expertes, etiam si sint cultissimi, & politissimi. Vir quidã doctus existimabat hunc versum ita legẽdum. *Quam versus inopes morum: nugæq; canoræ,* id est, quam versus lepidissimi, & cultissimi, nullis locis communibus illustrati, & inanes.

NVGÆQVE CANORÆ] versus leues, quantumuis modulati, & numerosi. F

ORE ROTVNDO] id est, rotundè, pressè, enucleatè, eleganter, suauiter: non putidè, non ineptè, non obscurè, non hiulcè, non asperè. vide annot. ad illum locum sat. 7. lib. 2. *totus teres, atq; rotundus.*

ROMANI PVERI] Romanos cum Græcis conferens ait, hos nulli rei studere præterquam laudi: illos autem omne studium suum statim à puerili ætate in quæstu, & re augenda collocare: quod cùm ita sit, non esse mirum, si poëtæ præstãtes non euadant.

ASSEM DISCVNT IN PARTEIS ORDVCERE] mittuntur in ludum numerandi & ratiocinandi, vbi discant artes ad quæstum comparatas. sup. sat. 6. lib. 1. *qui macro pauper agello Noluit in ludum Flaui me mittere, magni Quo pueri magnis ex centurionibus orti, &c.* de asse, & eius partibus lege Varr. lib. 4. de ling. Lat. & Budæũ nostrũ.

EV] ita legendum, non *heu*, neque *hem*, neque *oe*, vt habent mendosi codices: neque *heus*, vt olim

putaui.

A putaui. εὖ autem Græcũ est τὸ bene, præclarè, euge.

ÆRVGO] æruginem appellat per translationem, immodicum pecuniæ & lucri studium, propterea quòd eo, tanquam ærugine quadam, ingenia præclara, & ad res maiores nata, corrumpuntur, ac deprauantur. at sat. 4. lib. 1. per æruginem, insidiosam quandam, & simulatione officij inuolutam maleuolentiam significat. *hic (inquit) nigræ succus lolliginis, hæc est Ærugo mera*: quoniam videlicet talis animi affectio non aliter, quàm ærugo amicitiæ vitium, pestis, ac venenum est. Vitruuius lib. 7. cap. 12. & lib. 8. cap. 3. docet quomodo fiat ærugo.

LINENDA CEDRO] digna, quæ seruentur diutissimè incorrupta: digna, quæ numquã consumat vetustas, & quæ perpetuò viuant nam, quæ succo, aut oleo cedrino linuntur, non putrescunt. lege Plin. lib. 16 cap. 39. & Dioscor. lib. 1. cap. 89. vbi ille dicit, eam vim in cedro inesse, vt corpora mortua conseruet, viua corrumpat: atque iccircò νεκρῶν ζωὴν, id est, mortuorũ vitam appellari. Huc pertinet B illud Ausonij ad libellum, de quodam Proculo poeta: *Huius in arbitrio est, seu te iuuenescere cedro, Seu iubeat duris vermibus esse cibum.*

LÆVI CVPRESSO] inuolucro expolito, aut capsa ex cupresso, de qua eadem fere dicũtur, quæ de cedro. vide annotata ad Od. 14. lib. 2.

AVT PRODESSE VOLVNT] poemata (inquit) alia vtilia sunt dumtaxat, alia iucunda: alia & vtilia, & iucunda.

AVT SIMVL ET IVCVNDA, &c.] profert hunc versum Seruius ad illum Virgilij Æn. 6. *Hic manus ob patriam pugnando vulnera passi.*

QVICQVID PRÆCIPIES] hoc pertinet ad ea poemata, quæ prosunt tantùm.

BREVIS] ita tamen, vt tantum sit verborum, quantum sit necesse: vt suprà. *breuis esse laboro? Obscurus fio.*

PERCIPIANT A. D. T. Q. FID.] aptè verba suis nominibus iunxit. dociles se præbeant in percipiendo: fideleis in tenendo. aduerbium *cito* autem, coniungendum cum verbo *percipiant*, non cum voce *dicta*.

C OMNE SVPERVACVVM] translatum à vase pleno: ex quo, quicquid superat, effluere solet.

FICTA VOLVPTATIS C. S. P.] hoc ad eos, qui delectare student tantùm. sic Aristoteles lib. περὶ ποιητικῆς, poetam sequi probabilia, quæ nec esse, nec fieri possint, ait oportere potius, quàm improbabilia, quæ fieri possint. verba Arist. sunt hęc, προαιρεῖσθαί τε δεῖ ἀδύνατα εἰκότα μᾶλλον ἢ δυνατὰ ἀπίθανα.

NEC QVODC. VOLET, &c.] nec quodcumque volet, etiam incredibile, & a fide abhorrens: nihilque verisimile præ se ferens, poscat, seu postulet sibi credi. id est, audeat spectatorum oculis, atque auribus subiicere. quidam libri veteres habẽt, *Nec quodcumque velit, &c.*

NEV PRANSÆ LAMIÆ] néve fingat poeta, ex aluo Lamiæ, quę puerum deuorarit, eundem puerum viuum extrahi. Præterea, quæ vulgò iactantur, & narrantur de Lamijs Aristoteles lib. 7. de morib. ad Nicom. scribit mulierem quandam D fuisse in Ponto, quæ mulierum grauidarum aluos aperiret, & persecaret, pueròsque inde tractos deuoraret. De Lamia vide Diodor. Sicul. lib. 20. & Aristophanis interpretem in V[...]p.

CENTVRIÆ SENIORVM] ætate grandes, & senes poemata inutilia, & ad solam voluptatem comparata, aspernantur, ac respuunt. alludit autem ad centurias. in quas singulæ tribus erant diuisæ.

CELSI RHAMNES] id est, equites contrà, vel iuuenes feroces, atque elati non admodum attentè, nec libenter poemata audiunt, quæ nulla voluptate sunt temperata: *celsi*, id est, iuuenes excelso animo, quod non dubito. T. Liuius lib. [...] *signum poscunt ingenti clamore, celsique, & spe haud dubia feroces in prælium vadunt.* malo tamen per celsos, equites intelligi, qui merent adhuc equo publico. Nam & Festus celsum ex Græco κέλης, equitem dictum esse putat. Rhamnes alij à Romulo appellatos: alij Rhamnes, & Luceres vocabula esse Tusca volunt, vt refert Varro lib. 4. de ling. Latina. Hæc Turnebus ita probauit, vt in Aduersaria E sua retulerit.

OMNE TVLIT, &c.] hic versus cum tribus reliquis deinceps sequentibus, pendet à superioribus, hoc modo: Omnibus igitur omnium suffragiis præstantissimus poeta iudicandus est, qui vtilitatem cum voluptate coniunxit. pertinent autem hæc ad illud membrum tertium, *Aut simul & iucunda, & idon. dic. v.*

HIC MERET ÆRA L.] hic liber pretium meretur: hic multos reperit emtores: hic librarios locupletat.

SOSIIS] bibliopolis, seu scriptoribus librariis. supra epist. ad librum, *Scilicet vt prostes Sosiorum pumice mundus.* Verisimile autem est, Sosios scriptores fuisse librarios: quibus vtebantur veteres ad libros manu describendos, in quorũ locum successerunt nostri typographi, qui typis, seu formis plumbeis libros imprimunt. Sed enim scriptorum illorum facta à me mentio admonet me hoc loco, vt commemorem accuratissimum, & politissimum nostræ ætatis scriptorem, Camillum Span F nochium, ciuem Senensem, olim domi nobilem, & copiosum: nunc post res Senensium afflictas, ex rege nostro pendentem, eiusque liberalitate, & munificentia se tolerantem. Hic igitur cum cenarem apud humaniss. & optimum virum, Iulianum Mediceum, episcop. Biterensem a. d. septimum Kalẽdas Iunias anno superiore, (scribebam autem hæc anno CIↃ CI LXVII. idibus Ianuariis) ostendit mihi præsentibus aliquot nobilibus Florentinis, in his, Baptista [...]nno tum episcopo Matisconensi, nunc cœnobiarcha: * * * & Nicolao Alemanno, & Alfonso Gondio, & Thoma Bonsio, & Francisco Corsinio, Alemanorum sororis filio, iuuene erudito, & probo, P. Virgilij Maronis opera, Bucolic. Georgica, Æneid. in membrana, litteris ita minutis & tenuibus à se descripta, vt XXV. columnis, quarum vnaquæque 540. circiter versus continebat, comprehenderẽtur, cum tota membrana longitudine digitos XIX. altitudine XIIII. non superaret.

REMIT

A REMITTIT] reddit, vt priore versu: & epist. ad Aug. *Sed veluti tractata notam, labémque remittunt Atramenta.* sat. vlt. lib. 2. *Vt melius muria, quã testa marina remittit.*

NEC SEMPER FERIET] nec semper signũ sibi, sopositum, quod intuetur, & quò oculum dirigit sagittarius attingit.

QVODCVNQVE MINABITVR] subintelligendum *ferire*. Quidam legunt *quæcumque*.

VERVM VBI PLVRA] id est, verùm vbi plures virtutes, pluraque ornamenta insunt in poëmate, quàm maculæ, & errata, quæ vel imprudentì, & aliud agenti, vel humanitus exciderint, ignoscere debemus.

AVT HVM. PAR. CAV. N.] cùm ea sit hominis natura, vt nõ possit vsquequaque peccarũ effugere, quantũuis magnam diligentiam adhibeat.

QVID ERGO?] nonnulli lib. habent, *quid ergo est*. ego nihil muto.

VT SCRIPTOR SI P. I. L.] hæc duo coniungenda sunt. *scriptor librarius*, id est, is, qui libros

B describit manu, hoc modo: si librarius idem perpetuo peccat, id est, si in idem erratum perpetuo incurrit, etiam si fuerit monitus, indignus est, cui ignoscatur: sic & poëta. &c. *idem peccat* vsitatè, & propriè dictum. M. Tull. de nat. deor. lib. 1. *Atque etiam Xenophon paucioribus verbis eadem ferè peccat.* & pro Murena. *non multa peccas.* eadem ratione dixit Catullus. *Nimirum idem omnes fallimur.* & Horat. sat. 3. lib. 1. *Nec vincet ratio tantundem vt peccet, idémque, Qui teneros caules, &c.*

ET CITHAROEDVS] quidam libri ver. habent, *vt citharœdus, &c.*

FIT CHERILVS ILLE] poëta malus. de quo sup. epist. ad August. *Gratus Alexandro Magno regi fuit ille Cherilus.* Alij scribunt *Chœrilus.* & Græce χοιρίλος.

QVEM BIS, TERQVE BONVM C. R. M.] i. qui si duobus, aut tribus locis rectè, & emẽdatè, & laudabiliter scribat, mirari soleo, ita est malus scriptor, & ita vsitatũ ei est mendosè, & ineptè scribere. huic igitur Cherilo similes sunt ij poëtæ, in

C quorum scriptis plura sunt mendosa, quàm recta.

ET IDEM INDI. QVANDO. BON.] id est, & ego idem indignè fero, quandocumque præstantissimus omnium poëtarũ Homerus incuria quadam labitur, & peccat, quod est in eo admodum rarum. scio hunc versum aliter ab aliis explicari, sed vehementer errant. nam verbum *indignor* non est referendum ad superiora, quod illi faciunt, sed cum iis, quæ sequuntur, coniungendum, vt alibi admonui, & multo autè docuit P. Victorius. *quandoque* autem idem valet, quod *quandocumque*, vt sup. Od. 1. lib. 4. *quandoq; potentior Largis muneribus riserit æmuli.*

VERVM OPERE IN] cod. vnus Vat. Faërn. Totti. Rusllardini duo, Clerican. Nicot. vnus, habent, *Verum operi longo.*

VT PICTVRA, POESIS.] Plato lib. 10. de rep. poëtas pictoribus ait esse simileis: docétque vtrosque in animantibus, & rebus inanimis imitandis, atque exprimendis esse occupatos. Idem scribit pluribus verbis Aristot. in lib. περὶ ποιητικῆς. adde illa Plutarchi lib. πῶς δεῖ τὸν νέον, &c. ἀκούειν. Ἔτι δὲ

D μᾶλλον ἐπιστήσομεν αὐτὸν ἅμα τῷ προσάγειν τοῖς ποιήμασιν ὑπογράφοντες τὴν ποιητικὴν, ὅτι μιμητικὴ τέχνη, καὶ δύναμίς ἐστιν ἀντίστροφος τῇ ζωγραφίᾳ, καὶ μὴ μόνον ἐκεῖνο τὸ θρυλλούμενον ἀκηκοὼς ἔστω, ζωγραφίαν μὲν εἶναι φθεγγομένην τὴν ποίησιν· ποίησιν δὲ σιγῶσαν τὴν ζωγραφίαν &c. id est, *Præterea admoneamus eum eo ipso temporis puncto, quo ad poemata audienda admonemus, descriptione quadam facta, poeticam altera ex parte picturæ respondere: neque illud solum omnium sermone vsurpatum audiverit, picturã esse poesim loquẽtem: poesim autem tacitam picturam: sed, &c.* M. Tul. Tusc. 5. *Traditum est etiam Homerum, cæcum fuisse: at eius picturã, non poesim videmus.* Scribenda autem est interpunctionis nota post vocem *poesis*, & subintelligendum verbum *est*.

ERIT, QVÆ SI PROPIVS STES, TE C. M. ET Q. S. L. A.] sic est distinguendus hic locus, *Vt pictura poesis. erit, quæ si propius stes, &c.* id est, alia reperietur (inquit) pictura, quæ primis, ac rudibus lineamentis tantum constet: pictura adumbrata, non expressa: quam Græci σκιαγραφίαν appellant. hæc procul spectata, laudari

E potest: alia, quæ suis coloribus expressa, & exquisitis, accuratisque pigmentis illustrata sit, hæc propius spectari debet. Idem de poesi sentiendum. alia est enim, quæ quasdam vmbras, & recessus habet tantùm, neque admodum illustribus coloribus vestita est: alia est accurata, & exquisito artificio elaborata. Videntur mihi ad hunc locum pertinere ea, quæ scribit Aristoteles lib. 3. de arte dicendi, vbi docet, dictionem (quam ille λέξιν nominat, id est, dicendi rationem) aliam esse scriptioni accommodatam, & tanquam pictam: aliam concertatoriam & forensem, & gestu actoris egentem. paullo pòst scribit ille, contionale dicendi genus adumbratæ picturæ simile esse, propterea quòd, quanto major sit multitudo, tanto longius spectari videtur orationis figura. Quapropter subtilitas, & limata (vt ita dicam) tenuitas, superuacanea est, & deterior videtur in vtroque. Iudicium autẽ subtiliorem dictionem desiderat, multóque magis, si apud vnum iudicem causa agatur. inest enim minimum in actione, & gestu. Nam facilius specta

F ri potest id, quod rei proprium est. omne autem alienum, & contentionis studium abest. verba Aristotelis sunt hæc, ἡ μὲν οὖν δημηγορικὴ λέξις, καὶ παντελῶς ἔοικε τῇ σκιαγραφίᾳ. ὅσῳ γὰρ ἂν πλείων ᾖ ὁ ὄχλος, πορρώτερον ἡ θέα. διὸ τὰ ἀκριβῆ περίεργα καὶ χείρω φαίνεται ἐν ἀμφοτέροις. ἡ δὲ δικανικὴ, ἀκριβεστέρα. ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ ἐν ἑνὶ κριτῇ. ἐλάχιστον γάρ ἐστιν ὑποκρίσεως. εὐσύνοπτον γὰρ μᾶλλον τὸ οἰκεῖον τοῦ πράγματος, καὶ τὸ ἀλλότριον, καὶ ὁ ἀγὼν ἄπεστι.

TE CAPIAT] sic legendũ potius quàm *capiet*.

HÆC AMAT OBSC. VOLET HÆC SVB] alia picturæ dissimilitudo. amat porro ea pictura locum obscurum, quæ deterior est: altera autem, quæ in luce spectari non recusat, longe scilicet melior est. REPETITA] iterum, atque iterum, & sæpius spectata.

FINGERIS] conformaris, institueris: vt supra epist. 2. lib. 1. *Fingit equum.* & Od. 6. lib. 3. *fingitur artubus.*

TOLLE] sume, ut epist. 6. lib. 1. *partem, vel tolle ret omnes.*

A CERTIS MEDIVM, ET TOLERAB.] id est, certas res esse, in quibus medium locum obtinere conceditur, & in quibusdam [illegible] mediocritatem esse laudabilem, & ferri [illegible]: sed mediocritatem in poeta neque esse laudabilem, neque condonari solere: quod [illegible] ac si diceret, poëtam vel excellere, vel ab eo studio desistere, nomén[illegible] poëtæ æquo animo amittere oportere. Videtur aliter sentire M. Tullius in orat. perfecto, his verbis: *Nam in poetis non Homero soli locus est (vt de Græcis loquar) aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro, sed horum vel secundis, vel etiam infra secundos.*

TOLERABILE] id est, (vt ita dicam) toleta bilitatem.

CONSVLTVS IVRIS, ET ACTOR CAVS. M. A.] redde suum cuique, hoc modo: iurisconsultus aliquis nescit, quantum Aulus Cascelius: actor causarum quispiam ab[illegible] ab eloquentia Messalæ Coruini: vterque tamen in pretio est, etiam si non sit summus.

NESCIT] quidam libri vet. habent, *nec scit.*

B NON DII, NON HOM.] alij libri habent, *Non homines non dij.*

COLVMNÆ] ad quas prostant libri, vt satyr. 4. lib. 1. *Nulla taberna meos habeat, neque pila libellos.* *nescit* autem legendum, vt habent o L v.

VT GRATAS INTER MENSAS, &c.] probat id, quod modò dixit, tribus similibus. Nam hi versus cohærent cum superioribus. Quo modo (inquit) si quis in conuiuio [illegible] homam aliquam inconditam, immodulatam, ineptam, discordem adhibeat: si [illegible] nguentum ingrati odoris, nullíusque pretij: si papauer cum amaro, & deterrimo melle, offendat conuiuas, quia his p[illegible]erant catere, neque hæc magnopere requirebant: sic poëma, cùm sit ad delectationem comparatum maximè, secundo loco ad vtilitatem, si paullum modò absit à perfecto, deterrimum est.

SYMPHONIA DISCORS] συμφωνία, ὁμολογίας, (inquit Plato, [illegible]) id est, symphonia, seu concentus, consensus est quidã. vt sit autem consensus,

C ex rebus discordibus, quãdiu discordant, fieri non potest.

SI PAVLLVM A SVMMO DISCESSIT] duo [illegible] Vat. & Torn. habent *decessit*. nónulli alij *discedit*. [illegible] non habent præpositionem *a*.

DVCI] traduci: vel produci, extrahi.

LVDERE Q. N.] ludendi verbo hæc omnia subijciuntur, luctari, hastam [illegible], currere, salire, & similia, quæ exercebantur in campo Martio. In ceteris [illegible] inquit & certaminibus nemo se sci re profitetur, quod ignorat, ne [illegible] ridiculus in poëtica volunt omnes videri aliquid esse.

DISCI] de disco vide annot. ad Od. 8. lib. 1.

TROCHI] sup. Od. 24. lib. [illegible] trochum, Græcum nominat, quem putant [illegible] vocari à Græcis: sed non ita est. [illegible] nim, turbo appellatur à Lannis. trochus Græca vox est, quæ totam Latino nomine valet: qua se exercebant pueri in Græcia.

NE SPISSÆ R. T. I. C.] ne spectatores frequentes qui circùm stant, irrideant ludendi imperitum, idque impune.

D

TOLLANT RISVM] [illegible] hinnientur. vt suprà, *Romani tollent equites, peditesque cachinnum.*

QVI NESCIT [illegible] VERS. T. A. [illegible] est illud epist. ad August. *Nauem agere ignarus nauis timet: abrotonum ægro [illegible] audet, nisi qui didicit. dare: quod medicorum est. Promittunt medici: tractant fabrilia fabri: Scribimus indocti, doctíq, poemata passim.*

CENSVS EQVESTREM S.] census, participium vocis, & significationis patiente. [illegible] igitur summam equestrem intelligédi [illegible] quidam censetur [illegible] reperi [illegible] habere in bonis quadringenta millia æris: quod [illegible] erat equestris, vt[illegible] omnes. [illegible] dem [illegible] vtitur & M. Tull. pro Arch. poëta, *census: nunc summo lo indi [illegible] quis sit census, ita se iam tum gesserat procinc.* & Verr. 3 *fanxit in posterum, qui post eos Censores census esset, ne quis heredem virginem, néve mulierem faceret.* Aiût Laberium mimographum, his verbis describi, ac notari.

E

TV NIHIL INVITA DICES, F.] Minerua artibus omnibus præesse [illegible] atur, vt suprà annot. ad Od. 13. lib. 3. *inuita Minerua* prouerbiũ est: quod explicat M. Tul. of. lib. [illegible] his verbis: *quo magis emergit, quale sit decorum illud, id[illegible] quia nihil decet inuita [illegible] vt aiunt, Minerua, id est, aduersante, & repugnante natura.* sed huic loco hæc sententia est. Non dubito equidem, quin nihil sis dicturus, aut facturus inuita Minerua: ad[illegible] ego te quidem scio omnia apte, decore, ven[illegible] sapienter dicturum, ac facturum. n[illegible] iudicium tuum, noui mentem, & prudentiam tuam. verum tamen, si quid [illegible] scripseris, aut [illegible] tuo tantopere confidas, vt Mecij, & patris tui, & meam sententiam non exquiras, aut nobis [illegible] scrip[illegible] iudicandi potestatem non permittas. legeu[illegible] autem *facies*, *ve*: & ita habent lib. manuscripti.

MECI] Sp. Mecij Tarpæ, erit [illegible] de quo sat. [illegible] lib. [illegible] *Quæ nec in æde sonent certantia iudice Tarpa.* & M. Tul. epist. ad M[illegible] lib. 7. *Nobis anteerant perpetienda, quæ Sp. Mecius probauisset.*

F

NONVMQVE PREMATVR] supprimatur, domi contineatur nouem annos: ne foras emanet, néve exeat ante nonum annum. sic Catullus de Smyrna Cinnæ. *Smyrna mei Cinnæ nonam post denique messem, Quam cœpta est, nonamque edita post hiemem.*

EDIDERIS] emiseris: vt epist. ad Libr. lib. 1. *Non erit emisso reditus tibi.*

SILVESTRES HOMINES] nondum humanitate politos, neque excultos [illegible] ero.

CÆDIBVS] mutuis, vt [illegible] *Quos Venerem incertam rapientes more ferarum Viribus editior cædebat, vt in grege taurus.*

V[illegible] TV [illegible] victu, & [illegible] fer[illegible] inhumano, de quo pulchrè Lucret. [illegible] 5. *Multáq, per cælum solis voluentia lustra Vol[illegible] vitam tractabant more ferarum.*

ORPHEVS] de quo multa sup. [illegible] Od. [illegible] lib. [illegible] ad quæ hunc adde Virgilij versum ex Palæm. *Orpheaque*

A *pheáque in medio pesui* [illegible] *sequentem*. Quid autem Horatius ho[illegible] [illegible] tum, iis d[illegible] [illegible] mi horum [illegible] q[illegible] pella-mus, poe[illegible]s & m[illegible] tibit, non [illegible] cum iis, quæ d[illegible] tantur a M. Tull. in orat. [illegible] Sextio: v[illegible] hæ[illegible] tam præclara munera prudenti-bus, ac sapienti[illegible] vitis accepta refer[illegible] oporte-re. [illegible]rãt enim iidem & sapientes, & po[illegible] ma[illegible] fict. [illegible] Ode autem [illegible] lib. 1. Mercurium ait primos i[illegible], & recenteis homi[illegible]es o[illegible] one, & palæstra expo[illegible]. Cum his Horati[illegible] congruun[illegible] Aristophani[illegible] [illegible] [illegible]&c. id e[illegible] [illegible]es poet[illegible], qui ge-n[illegible]? Orp[illegible]s en[illegible] mysteria no-bis demo[illegible] credo cuit: Mus[illegible] aute[illegible], & va-ticinia: Hesiodus [illegible] ctum

B te[illegible] &c. Côt[illegible] Diogen. Laërt[illegible] is phi[illegible]op. e[illegible]co, [illegible] b[illegible]-baris [illegible] ita de Or[illegible]heo sc[illegible]. [illegible] &c[illegible], O[illegible] aut[illegible], hæ inuentio[illegible] barb[illegible] is al[illegible], producunt etiam Orpheum Thrac[illegible], dicentes eum p[illegible]losophum fuisse, & c[illegible]muin. E[illegible], qui de dis tali[illegible] decet app[illegible]re, ne[illegible] quo[illegible]du[illegible], qui omneis hu[illegible]mos [illegible] uere, & ea [illegible]s admittun-tur [illegible] atque expo-ner[illegible].

Rapidos[illegible] em haben[illegible] li-[illegible]. & Vat. & Ian.

C & [illegible]. C[illegible] up. leo-nem, [illegible] Od. 6. lib. [illegible] *Vim stom[illegible] appositi [illegible]ro*. D[illegible] Serui[illegible] qui [illegible] V[illegible] ver[illegible] um lib[illegible]. *Nec non Thre-cius longa cum [illegible] acer[illegible]* [illegible]m hunc locũ pro fer[illegible] bi illo ve[illegible]u, *[illegible] hominum* &c.

Dictus et Amphio[illegible] hus & Am-phion, Iouis & Antiop[illegible] alij [illegible] cuntur: sed Pau[illegible]as C[illegible] profert [illegible] ve[illegible]us cuiusdam Agidis, qui [illegible] An[illegible]opam [illegible] Ioue, & ab E[illegible]op[illegible] a[illegible]dam [illegible] ve[illegible]us sunt [illegible], [illegible] [illegible]. Cum Thebani vrbem [illegible]ere sine mœni[illegible]is, ac propugnaculis non [illegible]rent, propterea quodà Phle[illegible], finitimis p[illegible]pulis sæpe, & [illegible] op-pu[illegible]ab[illegible]ur, [illegible] de vrbem re[illegible] ni[illegible] m[illegible] aberent. Z[illegible] & Amphion eis, vt mane-rent, per[illegible]mque tu[illegible] & mœni-bus firmi[illegible]mis, & [illegible] altissimis cin[illegible]runt. hinc nata fabula est, Amphionem, qui præstantissimus esset musicus, citharæ cãtu saxa ita permulsisse, vt illa sua spon[illegible]e, & sine fabrorũ op[illegible] ad vrbis mu-nitionem, & m[illegible]rorum [illegible]ructuram conuenirent. Homerus [illegible] et[illegible]am, [illegible] A[illegible]ph[illegible]nem murorũ, & propugnaculorum Thebanorum a[illegible]ores, & st[illegible]ct[illegible]res fuisse narrat simpliciter. hanc de Am-phi[illegible]ne fabulam non addit. verba Homeri sunt h[illegible]c, eo, quem dix[illegible], libro sub Vlyssis persona. [illegible] [illegible]. id e[illegible], Post hanc autem. Antiopam vi-di A[illegible]p[illegible] Quæ gloriabatur se in complexu Io[illegible]is dor[illegible]sse. E[illegible] ver[illegible] d[illegible]os [illegible]ios [illegible]cepit, Am-phio[illegible]em & [illegible]thum [illegible] primi sedem Theba-rum septem port[illegible] pr[illegible] condiderunt, & turribus muni[illegible]un[illegible], q[illegible]m non po[illegible] iam am-plius Thebas sine tur[illegible]us & mun[illegible]mentis habi-tare: quamuis essent ro[illegible]sti & [illegible]alidi. Euripides eam fabulam tangi[illegible] in Phœniss. [illegible] id est, The-

E barum muri, & turres cithara, & l[illegible]a Amphionia excitati sunt cir[illegible] medium iiuum geminorum flu-uiorum Dircæ, h[illegible]rbo[illegible]um. Philostratus [illegible] Imagi-nibus hanc fabulosam, & mirabilem arcis Theba-næ structuram [illegible] verbis depingi[illegible] [illegible] id e[illegible], [illegible]rum autem ratio e[illegible]iusmodi est, concurr[illegible] ad can-tum omnia, & cum a[illegible]unt, & fiunt mœnia. at[illegible]ue eorum pars alia ædi[illegible]ta est, alia in altum seusim attoll[illegible]tur, ali[illegible] suo loco modò posita est certant[illegible] i[illegible]ter se l[illegible]des laudis [illegible]udio, & se, erga mu[illegible]am faciles ac [illegible]aucis præbent, eique operam dant merce[illegible]. mœ[illegible]ia porr[illegible]tem portis cun-stan[illegible], [illegible] p[illegible]otid[illegible] q[illegible]ot [illegible]ra chordæ sunt inte[illegible]. [illegible] Od. 1[illegible]. 3. *Mouit amphion lapides canendo*. Proper. lib. [illegible]. *Saxa Citharonis Thebas agi-tata per artem Sponte sua ad muri membra coisse fe-*

F *runt*.

Theb. cond. arcis] quidam libri vet. habent *vrbis*, pro *arcis*.

Fvit hæc sapientia qvondam] erant igitur iidem & musici, & sapientes, & elo quenteis. vide Lucr. lib. 5. de primis hominibus-co[illegible] e vi[illegible]a & cultu.

Pvbli[illegible] a privatis secern.] pub[illegible] a p[illegible] separare. Nam anteq[illegible] elo-qu[illegible], & [illegible] ho[illegible]ines [illegible] agre-steis [illegible] mq[illegible] e vit[illegible] u[illegible]tum [illegible]radu-xi[illegible] n[illegible] ter pu[illegible] & p[illegible] intere-rat[illegible] commune & propri[illegible] no verò omnia e[illegible] ant publica & commun[illegible]. Vide h[illegible] de re qu[illegible] notat[illegible] ad illum lo[illegible]um *de hinc abstere bell[illegible]* [illegible] sat. 3. lib. 1. Non dissimulabo in aliquot libri[illegible] manuscr. es[illegible]e scriptum *Puplica*: in nonnul-l[illegible], *Puplica*.

Dare ivra maritis] quidam sic hunc locum explicant, dare iura maritis, id est multa

A largiri, & condonare viris, & fœminis, qui matrimonio conglutinentur, quæ non obtineant cælibes: ego sic: dare leges maritis, quibus cogantur matrimonij castitatem inuiolatam seruare. videtur enim hæc vis esse horum verborum apud probatos scriptores. Virgil. de Didone libr. Æn. *Iura dabat, legésque viris.* Idem 3. *Iura, domósque dabam.* idem lib. 5. *Indicitq; forum, & patribus dat iura vocatis.* T. Liuius lib. 3. *Roma, an Karthago iura gentibus daret, ante crastinam noctem scituros.* Horat. Od. 3. lib. 3. *triumphatisq; possit Roma ferox dare iura Medis.*

Maritis] tum viris, tum fœminis. nam fœminam, maritam, vt virum maritum, dicimus. supra Od. 8. epod. *Nec sit marita, quæ rotundioribus Onusta bacis ambulet.*

Ligno] ligneis tabulis. nondum enim æreas habebant. solebant autem leges in tabulis æreis incisas populo cognoscendas, in foro proponere: ex quo *figere, & refigere leges,* Virg. Æneid. 6.

Tyrtævsqve mares animos] his consentanea sunt, quæ Athenæus lib. 14. de Tyrtæo
B scribit his verbis, πολεμικοὶ δ' εἰσὶν οἱ Λάκωνες, ὧν καὶ υἱεῖς τὰ ἐμβατήρια μέλη ἀναλαμβάνουσι, ἅπερ καὶ ἐνόπλια καλεῖται. καὶ αὐτοὶ δ' οἱ Λάκωνες ἐν τοῖς πολέμοις τὰ Τυρταίου ποιήματα ἀπομνημονεύοντες ἐνρυθμὸν κίνησιν ποιοῦνται. Φιλόχορος δέ φησι κρατήσαντας Λακεδαιμονίους Μεσσηνίων διὰ τὴν Τυρταίου στρατηγίαν, ἐν ταῖς στρατείαις ἔθος ποιήσασθαι, ἂν δειπνοποιήσωνται, καὶ παιανίσωσιν, ᾄδειν καθ' ἕνα τὰ Τυρταίου· κρίνειν δὲ τὸν πολέμαρχον, καὶ ἆθλον διδόναι τῷ νικῶντι κρέας, id est, *bellicosi autem sunt Lacônes: quorum etiam filij modos ad incessum numerosum accommodatos, qui & armati nominantur, vsurpare, studioséque retinere consueuerunt. Atque ipsi Lacônes Tyrtæi poemata cōmemorantes, numerose mouentur. Philochorus autem ait Lacedemonios, Messenijs Tyrtæo militiæ duce deuictis, hoc instituisse, atque hanc consuetudinem induxisse in militiis, vt cum cenati essent, & victoriæ carmen cecinissent, Tyrtæi carmina singuli cantarent: iudicaret autem imperator, & victori carnem præmij loco daret.* Plato lib. 1. de repub. versus aliquot Tyrtæi profert aliquantum immutatos, & decurtatos, qui hãc sententiam continent: Neque meminisse velim,
C neque vllam eius rationem ducere, etiam si omnium mortalium sit abundantissimus, & ditissimus, omniaque ei bona, quæ homini contingere possunt, suppetant, qui non virtute bellica sit præstantissimus. verba Platonis sunt hæc. παραστησώμεθα γοῦν Τυρταῖον τὸν φύσει μὲν Ἀθηναῖον, τῶνδε δὲ πολίτην γενόμενον, ὃς δὴ μάλιστα ἀνθρώπων περὶ ταῦτ' ἐσπούδακεν εἰπών, ὅτι οὔτ' ἂν μνησαίμην, οὔτ' ἐν λόγῳ ἄνδρα τιθείμην, οὔτ' εἴ τις πλουσιώτατος ἀνθρώπων εἴη, φησίν, οὔτ' εἰ πολλὰ ἀγαθὰ κεκτημένος [illegible] ὃς μὴ περὶ τὸν πόλεμον ἄριστος γίγνοιτ' αἰεὶ. ταῦτα γὰρ ἀκήκοας που καὶ σὺ τὰ ποιήματα. id est, producamus igitur Tyrtæum, Atheniensem quidem natura, à Lacedæmoniis autem ciuitate donatum, qui omnium mortalium plurimum studij in his posuit, &c. quæ sequuntur. nam ea interpretati sumus: quæ sunt Tyrtæi. Strabo lib. 6. Iustinus tertio, & Pausanias in Messenicis, quædam alia de Tyrtæo tradiderunt, quæ longum esset referre. Plutarchus autem eum fecit noœem, vbi disputat vtra animalia sint prudentiora: terrestria, an aquatilia, sic orditur: τὸν Τυρταίου ὁ Λεωνίδας ἐρωτηθεὶς ποῖόν τινα νομίζοι, ἀγαθὸν ποιητήν, ἔφη, νέων ψυχὰς κακκονῆν, ὡς τοὺς νέους διὰ τῶν ἐπῶν ὁρμὴν ἐμποιοῦντα μετὰ θυμοῦ, καὶ φιλοτιμίας ἐν ταῖς μάχαις ἀφειδεῖν
D αὑτῶν, id est, *Leonidas interrogatus qualem poetam existimaret Tyrtæum: respondit, talem ad iuuenum animos efficiendos pulchriores, tamquam impetum quemdam in eorum animis ingenerantem, vt animo præstantes, & studio gloriæ elati in prœlijs mortem fortiter oppetant.*

Exacvit] excitauit. Cic. de orat. ad Quinct. Fratrem, *ad vos exacuendos accommodans orationem meam.*

Dictæ per carmina sortes] edita oracula, data responsa ab Apolline. Virgil. Æn. 4. *Italiam Lyciæ iussere capessere sortes.* supr. ead. epist. *Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.* M. Tull. lib. 2. de diuin. *Auspicia restant, & sortes eæ, quæ ducuntur, non illæ, quæ vaticinatione funduntur: quæ oracula verius dicimus, &c.* Idē ibid. *Nam cum sors illa edita est opulentissimo regi Asiæ, Crœsus Halym penetrans magnam peruertet opum vim: hostium vim sese peruersurum putauit, peruertit autem suam.* E

Pier. tent. modis] id est, etiam homines experti sunt, ac tentarunt, possentne regū gratiam, ac beneuolentiam colligere versibus, & cantibus. *tentare gratiam regum* pro eo, quod est aspirare, & aggredi ad gratiam regum promerendam, nouè, & planè Horatianè dictum. Vsitatius dicunt Latini *tentare fortunam, tentare rem.* vt idem supr. epist. ad Aug. lib. 2. *nec meus audet Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.*

Lvdvsqve repertvs] remissio, & oblectatio animorum, comœdiæ, tragœdiæ, inimi. epist ad Augst. *valeat res ludicra, si me Palma negata macrum, donata reducit opimum.*

Mvsa lyræ sollers] sollers coniunctum cum patrio casu, notandum, vt nouum, & Horatianum. idem iunxit cum infinitiuo Od. 8. lib. 4. *Sollers nunc hominem ponere, nunc Deum.* sic sup. Od. 6. lib. 1. *Imbellisque Lyræ Musa potens.* dictum autem *musa Lyræ sollers,* pro musa Lyrica, vel Lyricorum modorum perita.

Natvra fieret lavd. carm.] hac de re satis multis verbis diximus ad illum locum, F
Ingenium misera quia fort. &c.

Sine divite vena] sine naturæ bonitate, quam εὐφυΐαν Græci appellant. tralatio ducta à venis metallicis.

Rvde] non expolitum doctrina. alia tralatio.

Qvid prosit] aliquot libri veteres habent *quid possit.*

Qvi stvdet optatam c. cont. m.] totius huius loci hæc sententia est, cursores, & tibicines omne studium suum in eam artem, in qua præstare volunt, conferunt: summos labores perferunt: bellum indicunt voluptatibus omnibus: continentissime, ac temperantissime viuũt. At Romani homines nullo studio adhibito, nullaque opera insumta præstanteis se poetas esse arbitrantur, idque se scite profiteri tur, quod nunquam didicerunt.

Pver] cùm puer esset. [illegible] vt ep. 1. ad Lolli. lib. 1. *denique sanam Militiam puer, & Cantabrica*

A *fabrica bella tulisti.* & sat. 2. lib. 2. *puer hunc ego paruus Ofellum Integris opibus noui non latius vsum, Quam nunc accisis.*

ABSTINVIT VENERE ET VINO] quidam testantur scriptum esse in nonnullis lib. vet. *Ven. & Baccho.* quod placet.

QVI PYTHIA CANTAT, TIBICEN] tibicen, qui adhibetur ad canendas laudes Apollinis ludis Apollinaribus, (πυθαύλην appellant Græci: Varro περὶ ἀρχῶν *Prius quam in orchestra pithaules inflet tibias, domi sua ramices rumpit.*) hic igitur tibicen didicit, & magistrum extimuit. Pythiorum certamen ob draconem ab Apolline interfectum, institutum est, Pythiaque vel à loco, & vrbe, cui Pythoni, seu Πυθώ nomen erat, sunt appellata, vel ex eo, quòd, qui ad oraculum Apollinis proficiscebantur, ἐπυνθάνοντο, id est, quærebant, vel quòd draco interfectus, ibi putruerit. nam πύθεσθαι valet *putrescere*, vt alibi diximus.

OCCVPET EXTREMVM SCABIES] natum esse dicunt ex lusu quodam puerorum, in quo B se mutuò ad currendum cohortanteis, eis scabiem exoptant, qui tardissimè omnium cucurrerit, quíque vltimus ad calcem peruenerit.

VT PRÆCO AD MERCES] diuitem poëtam cum præcone comparat, merceis commendante, & turbam ad emendum inuitante. Nam, vt ille voce, & præconio emtores: sic poëta locuples diuitiis suis mutis, ac tacitis assentatores vocat.

COGIT] congregat, conuocat, allicit, atque adeò inuitos trahit.

DIVES AGRIS, DIVES P.] hic versus reperitur sat. 2. lib. 1.

SI VERO EST VNCTVM] modò dixerat, assentatores vltrò, & non vocatos ad poëtarum diuitum carmina laudanda concurrere, & conuolare solere: nunc dicit, eosdem conuiuiis, & beneficiis prouocatos, aut beneficiorum spe adductos, multo cupidius poëmata vel indoctissima laudatum ituros. tales igitur, iudices non sunt integri neque incorrupti, neque, vt Græci dicam, ἀδέκαστοι.

VNCTVM QVI RECTE] vero est, qui conC uiuium lautum, ac sumtuosum adornare, cenámque opiparam dare possit, &c. mirum erit, si blandũ, ac falsum amicum à vero secernere, atque internoscere queat. *vnctum* videlicet obsonium, vt Catul. *vncta patrimonia*, id est, lauta, opipara.

LEVI] qui quouis impellitur emolumenti spe.

BEATVS] vel diues, vel, qui reuera beatus esset, si blandum amicum à vero internoscere posset. sed illud malo. neque tamen alteram explicationem damno.

SEV QVID DON. VOL. CVI] id est, seu quid eris alicui donaturus, &c. quidam lib. vet. habent *velis cui.*

TIBI] abs te: vt locis innumerabilibus notaui músque alibi.

FACTOS] quidam libri habent *fictos.*

PLENVM LÆTITIÆ] lætitia affectum vel ob munera abs te accepta, vel ob spem vtilitatis. Significat, eos, qui à poëta emolumentum aliquod vel sperant, vel iam consecuti sunt, non esse illius poëmatum iudices incorruptos, neque vmquàm castè integréque iudicaturos. Nobis ergo ij sunt D adhibendi nostrorum scriptorũ auditores, ac censores, qui liberè, & ἀδωροδοκήτως, seu incorruptè, hoc est, nullis promissis, nulla spe, nullis beneficiis obstricti, quod sentiunt, pronuntient.

PVLCHRE, BENE, RECTE] voces fictè approbantium assentatorum. M. Tull. libr. 2. de orat. *Quare benè, & præclarè quamuis sæpe nobis dicatur: belle, & festiue, nimium sæpe nolo.* Pers. satyr. 1. *Sed recti finémque, extremúmque esse recuso Euge tuum & belle, &c.*

SVPER HIS] ἐπὶ τούτοις ad hæc.

STILLABIT AMICIS EX OCVLIS R.] illacrymabit, gaudere se simulans. stillare cum accusandi casu: vt illud epist. ad Mæcen. 3. lib. 1. *fidis enim manare poetica mella.*

TVNDET PEDE TERRAM] præ lætitia saltabit. non est autem supplosio pedis intelligenda cùm sit gestus indignantis, & dolentis: vt diximus.

VT, QVI CONDVCTI PL.] vt præficæ mulieres, quæ mercede conducuntur, vt mortuos lugeant, & collaudent. Plaut. in Truculento, *sine virtute argutum ciuem mihi habeam pro præfica, Quæ alios collaudat, eapse se verò non potest.* Lucilius, *Mercede quæ conductæ flent alieno in funere præficæ, Multo & capillos scindũt, & clamant magis.* Neuius, *Hæc quidem mehercule præfica est, quæ sic mortuis collaudat.* consule & Nonium. E

MVLTIS VRGERE CVLVLLIS] animorum enim, & ingeniorum lene tormentum est vinum, eóque variæ hominum naturæ, quantumuis tectæ, ac reconditæ, explorantur, atque eruuntur: qua de re vide, quæ annotáuimus ad illum locum, *Tu lene tormentum ingenio admoues Plerumq; duro*, qui est Od. 21. lib. 3. sunt autem cululli pateræ, seu calices. Od. 31. lib. 1. *diues & aureis Mercator exsiccet culullis Vina Syra reparata merce.* in quibusdam lib. antiq. scriptum est *vrguere.* culullis vrgere autem, siue vrguere: id est, poculis torquere, & explorare.

LABORENT] studeant. quidam lib. habent, *laborant.*

FALLANT] lateant. numquam tibi sint ignoti, sup. annot. Od. 10. lib. 1. F

ANIMI SVB VVLPE LATENTES] animi fallaces, dolosi, duplices, tecti, insidiosi.

QVINCTILIO] Quinctilio Varo. hic erat auditor, & iudex scriptorum alienorum liber, & incorruptus, ad quem scripta est Od. 18. lib. 1. cuiusquemortem tristissimo carmine deflet Od. 24. eiusdem lib.

CORRIGE, SODES] aiebat Varus, corrige hoc, & hoc, si audes.

MALE TORNATOS] non satis teretes, neque (vt ita dicam) rotundos. tralatio à torno. κακῶς τετορνευμένους.

INCVDI REDDERE] recudere, id est, emendare. alia tralatio à priore differens, & tamen continens.

INSVMEBAT] sic habent duo cod. Vat. [illegible] lannoct. Torn. & aliquot alij. quæ scriptura mihi visa est concinnior. alij *sumebat.*

QVIN SINE RIVALI &c.] is amator amat suo

A fine riuali, qui deformem aliquam amat. neminem enim habet æmulum, neminē riualem, transferturad eos, qui ea magni faciunt, aut magnopere expetunt, quæ nemo alius magni admodum æstimet. vtitur M. Tullius, epist. quadam ad Qu. Fr. lib. 3. *Hirrus auctor fore videtur, o Dij, quam ineptus quam se ipse amans sine riuali!*

INERTEIS] arte carenteis, vel non satis accuratè factos, sine arte: vt sup. *sine pondere & arte.*

ALLINET ATRVM TRANS. CAL. S.] transuerso calamo notabit, ac delebit. quod ὀβελίζειν dicunt Græci. M. Tull. epist. ad Dolabellam lib. 9. *Profert alter (vt opinor) duobus versiculis expensum Niciæ: alter Aristarchus hos ὀβελίζει.*

AMBITIOSA RECIDET ORN.] amputabit, & circumcidet nimis florida. sic supr. epist. ad Aug. *luxuriantia compescet.*

FIET ARISTARCHVS] id est, castigator, & iudex seuerus alienorum scriptorum. Fuit autem Aristarchus Grammaticus clarissimus, qui ad aliquot Homeri versus, quos non probabat, notam

B apposuit, iudicans eos non esse τοῦ ποιητοῦ, sed παρεμβεβλημένους. M. Tull. ad Attic. lib. 1. *Quid multa? totum hunc locū, quem in Aristocratia ego varie meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro, &c. valde grauiter pertexuit.* Idem in orat. in L. Pisonem, *Veruntamen, quoniam non Aristarchum te, sed Phalarim grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum versum, sed poetam armis persequare: scire cupio, quid tandem isto in versu reprehendas.* Idem ad App. lib. 3. epist. *vt enim Aristarchus Homeri versum esse negat, quē nō probat: sic tu (libet enim mihi iocari) quod disertum non erit, ne putaris meum.*

HÆ NVGÆ S.] verba sunt Horatij, quorum hæc sententia est, quas nugas esse ducis, hæ poetam semel ab assentatore derisum, ab eóque malè acceptum, ac deceptum, in mala seria deducent, aut præcipitem agent, quoniam assentatorum oratione vana inductus, optimum se poetam esse sibi persuadebit, & ita magno, turpique in errore versabitur.

C MALA QVEM SCABIES] mala, epithetum perpetuum. omnis enim scabies mala est, quamuis alia sit alia deterior: vt ea quàm ψωραγρίαν, id est, scabiem feram nominant.

MORBVS REGIVS] quo qui affectus est, arquatus appellatur. Lucr. lib. 4. *Lurida præterea fiūt, quæcumque tuentur Arquati: quia luroris de corpore eorum Semina multa fluūt simulacris obuia rerū.* hunc morbum, ἴκτερον appellant Græci, ab aue galbula, eiusdem coloris: Celsus auriginem.

FANATICVS ERROR] ex quo fanatici appellantur, eò quòd in fanis maximè furant, capita iactantes, oculos distorquētes, singulas denique corporis parteis, atque interdum totum corpus preter consuetudinem mouentes. vide Vlpian. titulo de ædil. edicto.

ET IRACVNDA DIANA] quæ lymphat[os] efficit, ex quo σεληνιάζεσθαι dicuntur. significat [ob]scurè, & dissimulanter Horatius, falli eos, q[ui fu]rore quodam, & afflatu diuino, poetam e[sse putant], non studio, & doctrina cum ingenio coniun[ct]a fieri existimant.

D SVBLIMEIS VERSVS] vel μετεώρους, & neque cælum, neque terram tangenteis, sublatos, (communi sensu abhorrenteis, de nubibus, & rebus supernis, vt suprà eod. lib. *Aut dum vitat humum, nubes, &c. inania captet:* vel sublimeis intellige, ex alto, & intimo animi recessu depromtos, vt Od. 15 lib. 1. *sublimi anhelitu.* & Virg. Æn. 1. *alta mente repostum.* vel lege *sublimis* numero singul. vt hoc significet Horatius. *Hic dum sublimis*, id est, plurimum sibi tribuens, & magnifice se circumspiciēs, & se plus nimio amans, *versus ructatur, &c.* vel sublimis, id est, μετέωρος, id est, attentissima cogitatione suspensus.

RVCTATVR] impetu, nō ratione effundit: furore quodam mentis concitatus iactat, & euomit: vel dic *versus ructatur*, id est, putidos, ineptos & non ferendos versus facit: ructus edit, non versus.

DECIDIT] quidam libri vet. habent *decidat*: ego nihil mutandum puto: *décidit* autem sic accipio, vt sit præteriti temporis.

E ERRAT] & animo & corpore, ex quo error mentis: epist. 2 lib. 2. *mentis gratissimus error.*

LICET SVCCVRR. LONG.] id est, licet clamet, iò, ciues succurrite, succurrite, eúmque clamorem longè producat, nemo erit, qui curet attollere. vocem *longum* quidam coniunctè legunt cum verbo *succurrite*, id est, *valde & multū productum*, vt sit nomen, quod mihi non displicet. alij coniungunt hæc duo, *longum clamet*: quibuscum facit Carisius lib. 2. vbi hunc locum profert. & ita *longum* erit pro *longè* positum. & ita Hom. ἰλ. γ. Αὐτὰρ ὁ μακρὸν ἄυσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων. id est, at Agamemnō rex virorum longum clamauit.

SI QVIS CVRET OPEM] nonnulli libri vet. habent, *Si curet quis opem, &c.*

TOLLERE] attollere. sic epistola ad Scæuam lib. 1. *crudelis tollite claudum.*

PRVDENS] sciens, de industria. vt epist. 2 lib. 2. *Prudens emisti vitiosum.*

DEIECERIT?] quidam libri habent *proiecerit.*

F SICVLIQVE POETÆ] Empedoclis Agrigentini: de quo vide, quæ annotauimus suprà ad epist. ad Iccium.

DEVS IMMORT. HAB. DVM CVP. EMP.] Exstat hoc in hanc de Empedoclis morte opinionem Laërtij epigramma lib. 3. epig. quod ad hunc locum mihi videtur pertinere, Καὶ σύ ποτ' Ἐμπεδόκλεις διερῇ φλογὶ σῶμα καθήρας, Πῦρ ἀπὸ κρητήρων ἔκπιες ἀθανάτων. Οὐκ ἐρέω δ' ὅτι σαυτὸν ἑκὼν βάλες ἐς ῥόον Αἴτνης, Ἀλλὰ λαθεῖν ἐθέλων ἔμπεσες οὐκ ἐθέλων. id est, Et tu quondam Empedocles acri flamma corpore expurgato, ignem ex crateribus Ætnæ immortalibus ebibisti. Non dicam autem te tua sponte insiliisse in Ætnæ flammas: sed cùm te ex hominum conspectu subducere velles, in eas inuitus incidisti. Huius autem mortis genus memoriæ prodidis[se Hip]pobotum scribit idem Laërt. his verbis, Ἱππόβοτος δέ φησιν ἐξαναστάντα αὐτὸν ὡδευκέναι ὡς ἐπὶ τὴν Αἴτνην, εἶτα παραγενόμενον ἐπὶ τοὺς κρατῆρας τοῦ πυρὸς ἐναλέσθαι, καὶ ἀφανισθῆναι, βουλόμενον τὴν περὶ αὐτοῦ φήμην βεβαιῶσαι, ὅτι γεγόνοι θεός· ὕστερον δὲ γνωσθῆναι ἀναρριπισθείσης αὐτοῦ

A αὐτὸ μιᾶς τῶν κρηπίδων. χαλκῆν γὰρ εἶθιστο ὑποδεῖσθαι. id est, *Hippobotus autem ait illum quondam se domo in montem Ætnam contulisse, deinde, cum eò peruenisset, in craterem illos desiluisse, atque ex oculis hominum sublatum esse, volentem hanc de se famam confirmare, se deum esse factum: posterius autem rem patefactam esse, cum vna ex eius crepidis a flamma in altum subleuata, & eiecta esset. æreis enim crepidis vti solebat.* Sed hanc opinionem refellens Timæus ait, Empedoclem in Peloponeso de vita decessisse. commemorantur & aliæ de huius viri morte à Laertio opiniones, quas referre longum esset.

FRIGIDVS] atra bile affectus, μελαγχολικὸς, atra bilis enim frigidissima est.

INVITVM QVI SERV.] supr. epist. ad libr. *quis enim inuitum seruare laboret?*

IDEM FACIT OCCIDENTI] Græcum loquendi genus, τ' αὐτὸ ποιεῖ τῷ κτείνοντι. sic Lucret. lib. 2 de primis corporibus. *Qui poterunt igitur rerum primordia dici, Et lethi vitare vias, animalia cùm sint, Atque animalib' sint mortalibus vna, eadémque?* id

B est, ταὐτὰ τοῖς ζώοις. Idem lib. 3. *quorū vnus Homerus Sceptra potitus eadem alijs sopitu' quiete est.* Idē lib. 4 *Nempe eadem facit, & scimus facere omnia turpi.*

NEC SI, &c. FIET HOMO,] huc admouenda atque accommodanda negatio est, vt sit, *Nec fiet homo,* id est, *nec sanus erit, & ponet, &c.* insanus enim, homo non est. & ita intelligendus locus ille Ciceronis epist. ad Qu. frat. lib. 2. *sed cum veneris, virum te putabo, si Sallustij Empedoclea legeris: hominem non putabo.* id est, patientem, & fortem te putabo, si legeris: sed parum intelligentem, & parum sanum, & propemodum inhumanum.

ET PONET FAMOSÆ M. A.] repetenda est negatio ἀπὸ κοινοῦ: vt sit, nec ponet fam. m. em. vel sic locus explicandus, nec fiet homo, vt factus homo deponat mortis fam. amorem. famosam mortem intellige nobilem, & omnium sermone celebratam, non ad laudem tamen, sed ad notam & vituperationem. Quidam *formosæ* legendum censent: à quibus dissentio.

NEC SATIS APPARET, CVR VERSVS

C F.] id est, nec satis apparet vtrius facinoris admissi causa tam grauiter sibi deos habeat iratos. non satis perspicuū est, vtrius sceleris pœnam luat, dum versus factitat, sepulchri ne violati, an sublati, & locomoti bidentalis. significat autem cùm poetas omneis insanos esse, & miseros: tum eos maximè, qui versibus incultis, & malis faciendis, sibi placent, vt bonis.

VTRVM MINXERIT IN P. C.] vtrum minxerit in sepulcrum patrium. locus omnis illato in eum mortuo ab eo, cuius erat inferre, religiosus efficitur. Cùm porrò neque in loco sacto, neque in religioso cuiquam meiere fas esset, tum multo habebatur sceleratissimum, filium in D
patrium sepulcrum immeiere: cúmque, qui id fecisset, existimabant furiatū tædis ardentibus, vt patricidas, perterreri, atque agitari.

BIDENTAL] locum, in quem fulmen décidit, qui cæsis bidentibus, & ara exstructa expiabatur. *Bidental* (inquit Festus) *dicebant templum quoddam quod in eo bidentibus hostiis sacrificaretur.*

CLATROS] *clatros* legendum, non *claustros.* Plaut. in Mil. glorioso. *Nam certò neque solarium apud nos est, neque hortus vllus, neque fenestra, nisi clatrata.*

TENET, OCCIDITQVE LEGENDO] tale est illud sat. 3. lib. 1. *amaras Porrecto iugulo historias, captiuus vt, audit.*

NON MISSVRA CVTEM, NISI PL.] poëtam ineptum, & sibi nimiùm placentem, suósque versus odiosè recitātem, cum hirudine comparat. Nam quemadmodum illa tandiu hæret corpori affixa, donec sanguine completa exciderit: ita & molestus recitator auditorem non dimittit, donec ipse & recitando defessus, & suorum versuum laudibus satiatus sit. sic Theocritus in Pharmaceutr. E
amorem cum hirudine confert, quia videlicet amor instar hirudinis corpore vigiliis, & curis maceret, sanguinémque exsugat, Αἰαῖ ἔρως ἀνιαρὲ, τί μευ μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα Ἐμφὺς, ὡς λιμνᾶτις ἅπαν ἐκ βδέλλα πέπωκας? id est, hei, hei, amor moleste, cur atrum ex corpore sanguinem totum inhærens, vt palustris hirudo, ebibisti? Plaut. Epid. *Iam ego me vertam in hirudinem, atque horum exsugebo sanguinem, senati qui columen cluent.* hirudines autem partibus corporis ictu aut veneno liuentibus, & sanguine corrupto malè affectis admoueri solitas esse, ad venenum, aut sanguinem exsugendum declarat & Nicander θηριακοῖς in extr. ibi, Δήποτε & βδέλλας κορέσαις ἐπὶ σάρκα βόσκοις: id est, Aliquando etiam hirudines locis à venenosa bestia morsis admotas sanguine pascens satiabis. Oppianus lib. 2. vbi loquitur de delphini, & amiarum pugna, similitudine vtitur ab hirudinibus ducta. Ὡς δ' ὅτε τις ἰητὴρ πολυμήχανος [illegible] αἷμα [illegible] F
[illegible] ὡς ἀμίαις, &c. id est, quemadmodum autem cùm medicus multùm sollers & ingeniosus vlcus beuriens tumidum, in quo multus impurus sanguis pascitur, humida paludis genera, nigro corpore, reptilia, corpori male affecto affixit, vt petedant nigrum sanguinem: illa autem statim in orbem circumacta incuruantur, & saniem attrahunt, neque demittunt donec sanguine grauata, exsucto calido sanguine ex corpore, sua sponte deuoluta deciderint ebriis similia: Ita amiis, &c.

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM OBSERVATIONE DIGNIORVM, QVÆ HIS COMMENTARIIS CONTINENTUR: cuius numerus paginam, littera, seu litteræ columnam, & versum indicant, à littera, ad oram libri adscripta numerandum. Sed prius quàm quicquam quæras, pro 126. & 912. deletis, pone 146. 219.

A

arreq

B

C

cini

E

Genius

K

locus

N

O

satyra

T

tempora

V

venere

Voluptas

FINIS.

FRANCOFVRTI AD MOENVM
EXCVDEBAT ANDREAS WECHELVS
ANNO SALVTIS M. D. LXXVII.

